
7
7-A
5

7
6 A I
8

HISPANIÆ ILLVSTRATAE

SEV

VRBIVM RERVMQVE HISPANICARVM, ACADEMIARVM, BIBLIOTHECARVM, CLARORVM DENIQVE IN OMNI DISCIPLINARVM GENERE Scriptorum Auctores varii Chronologi, Historici,

PARTIM EDITI NVNC PRIMVM, PARTIM AVCTIORES, melioresque facti studio, & opera

ANDREÆ SCHOTTI ANTVERP. Societatis IESV.

Tomus IIII.

FRANCOFVRTI

Apud Claudium Marnium & heredes Ioan. Aubrii.

ANNO M. DC. VIII.

REVERENDISSIMO

D. JOANNI MIRÆO ANTVERPIENSIVM EPISCOpo, FRANC. SCHOTTVS Iuriscons.

S. D.

VI VITAM MORTALIVM Peregrinationem *appellarunt, Præsul optime, ne illi multum vidisse censendi sunt: vt qui* militiam *cum Jobo, aut* vigiliam *cum Plinio nominarunt: Sancta nimirum sacris è litteris sententia vtilitatis, consolationisque plena: quam heroicis illis temporibus Patriarchæ peregrinos se, dum in terris degerent, existimantes, liberis suis, veluti testamenti iure, transcripserunt.*

Vates enim idemq; Rex, Psalmo 38. Aduena, *inquit,* ego sum, apud te Deus, & peregrinus, sicut omnes patres mei. *Qui autem peregrinus in viam se dedit, is prudenter maturat, amicitias per viam non contrahit: alieno in Solo ac cælo, quæ spectat, miratur quidem, sed, quod hinc consequens est, adamare cauet, atq; affectare, veritus, ne quò studet in portum patriamq; minime perueniat. Igitur reliqua, quæ oneri sint, aut moram iniiciant, vt delicias, vt otium, vitat; ne, vt fit,* ἀποδημίαν *vertat in* ἐπιδημίαν. *Tale huius vitæ curriculum est, ac veluti stadium, vt non nisi doctor domũ meliorq; viator redeat, vel de via lassus in portu tandẽ aliquando cõquiescat. Quod præclare, vt omnia, Philosophi illi veteres naturæ dumtaxat lumine illustrati obseruarunt. Pythagoras enim similem sibi vitam hominum aiebat, & mercatum eum, qui haberetur maximo ludorum apparatu totius Græciæ celebritate. Nam vt illic alii corporibus exercitatis gloriam & nobilitatem coronæ peterent; alii emendi aut vendendi quæstu & lucro ducerentur; esset autem quoddam genus eorum, idq; vel maxime ingenuum, qui nec plausum nec lucrum quærerent, sed visendi caussa venirent, studioseque perspicerent, quid ageretur: ita nos, quasi in panegyrim quandam ex vrbe aliqua, sic in hanc vitam ex alia vita profectos, alios gloriæ seruire alios pecuniæ; raros esse quosdam, qui ceteris omnibus pro nihilo habitis, rerum naturam studiose intuerentur, & ad ingenium excolendum se compararent, vel ad alios docendum se conuerterent. Hos ille* Philosophos, *hoc est, sapientiæ studiosos nominauit. Idemq; discendi docendiq; studio inflammatus, & Ægyptum lustrauit, & Persarum Magos adiit, tantas regiones Barbarorum pedibus obiit, tot maria transmisit. Eius quoq; Apollonius Tyaneus auditor quantum terra mariq; iactatus fuerit, Philostrati libri testantur. Diuinus adhæc Plato, nonne Ægyptum peragrauit, vt à sacerdotibus Barbaris numeros & cælestia accipe-*

ret? post Tarentum ad Archytam, mox ad reliquos Pythagoreos, in his Tymæum se contulit, quorum doctrinam Socratis disciplinæ coniungeret? Hic & libro Legum duodecimo, in ea, quam formabat, bene constituta Reip. idea, de peregrinis sic tulit, partim iis, qui hospites peregrinarentur, partim in vrbē reciperentur; illos natu grandiores atq; cordatos postulat: cumq; domum longo interuallo redirent, Senatui exponere iubet aliarum gentium instituta, leges ac ritus; si quid forsitan aut ab aliis didicerint, aut per se ipsi inuenerint. Si meliores doctioresq; redierint, magnis honoribus ac laudibus viuos iuxta ac mortuos affici vult; sin deteriores corruptisque sint moribus, eorum interdicendum familiaritate pronunciat, & si Magistratui morem gesserint, priuatos degere; sin secus, & leges, institutaque maiorum labefactare tētarint, capite pœnas dare iubet. De peregrinis vero in vrbem recipiendis quatuor hominum genera statuit. Primum Mercatorum, qui importandis exportandisque mercibus inuigilant, atque auium more lucri studio terra marique ad Indos vsque ac Garamantas penetrant. Eos Plato in vrbis pomoeriis habendos, ibidemque ius iis dicendum censuit, ne, vt fit, cum mercibus, peregrinis etiam moribus, ciues corrumpant delitiisque eneruent. Hinc & Gallorum fortissimos Belgas, & in his Neruios C. Cæsar experimento didicit, quod nihil eorum, quæ ad effeminandos animos pertinerent, importari tum soleret. Alteros, qui studiorum gratia tantum peregrinantur, in vrbem recipiendos putat, ac propter templa diuersoria eis attribuit, quorum sacerdotes ac mystæ curam gerant. Tertii sunt Legati atque Oratores, quorum sollicitudinem belli Præfectis mandat. Quartum genus idque rarius, quos θεωρούς hoc est, Spectatores *nominat, & in vrbem admittendos negat, nisi se natu maiores sint, & eo plane animo accesserint, vt aliorum bene constitutam Rempub. inspiciant. Leges, mores ac carimonias & cognoscant ipsi & cum aliis communicent. Hac ferè Plato ab eodemque laudatus Isocrates è Atheniensium Orator sic paranesi Demonicum hortatur (seu quis alius auctor, in controuersiam vocantibus Criticis):* Turpe videri Mercatores tot maria lucelli gratia traiicere, iuuenes verò, ne terrestre quidem iter, quo mentem ornatiorem reddant, ingredi velle.

Itaque ne pigeat, monet, vel immensum iter ad eos, qui se, quid vtile dicturos, profitentur suscepisse. Quid? Philosophos pæne omnes, nonne propter discendi cupiditatem vltimas terras peragrasse videmus? vt voluntarium sibi exilium, quo scientiam augerent, indixisse videantur; nec domum prius remeasse, quam disciplinarum opibus patriam, cui se natos arbitrarentur, exornare possent. Socrates Academiæ auctor idcirco mundi *se incolam prædicabat, vt Teucer ille Ennianus* patriam esse *ait* vbi bene sit cuique, *quemadmodū aera ac maria auibus, piscibusq; communia exsistunt. Eius auditor Plato in Timæo Græcos grauiter increpat, vt & pueros vocare non dubitet, quod antiquitatis omnis ignari socordia quadam domi desiderent. Hic Plato, Philosophorum Homerus dictus: qui Poetarum facile Coryphæus Vlyssem terra marique viginti annorum* ἀποδημίᾳ *iactatum,* πλύτροπον *vt politicum hominem Odyssea exhibet:*

Πολλῶν δ᾽ ἀνθρώπων ἴδεν, ἄστεα καὶ νόον ἔγνω.

Qui mores hominum multorum vidit & vrbes.

Ceteri

Ceteri Philosophi discendi gratia sunt peregrinati, teste Tullio ac Laertio, Xenocrates, Crätor, Arcesilas, Lacydes, Zeno, Cleanthes, Chrysippus, Posidonius, Antipater, Carneades, Päetius, Clitomachus, Philo, Antiochus, innumerabiles alii, qui semel egressi domum, numquam redierunt. Theophrastus vero à diuina nomen Eloquentia sortitus, Aristotelis in schola διάδοχος *mire laudat, vt idem auctor est Cicero, hospitalitatem: ratus decorum videri patere domos hominum illustrium illustribus hospitibus: Reipub. preterea ornamēto esse exteros hoc liberalitatis genere non egere. Id quoque Cimonis Atheniensium Ducis in suos curiales Laciadas liberalitate comprobauit.*

Verumenimuero Christiani Euangelii luce eruditi longè quam gentes ac Philosophi illi vtilius hodie peregrinantur, vt Te omnium, Præsul doctißime, minimè fugit: partim qui sacra loca religiose frequentant, vt Palæstinam B. Hieronymus iuxta Domum præsepe impressaque à Christo vestigia: partim qui Academias obeunt, ac Bibliothecas inspiciunt, tanquam in scientiarum mercatum profecti, in patriam tandem doctiores melioresque reuertūt, sic & frater meus ANDREAS, *rei gerundæ gratia olim à parente Franc. Schotto CL. V. in Hispaniam missus, turbante bello ciuili Belgio, viginti ipsos annos, quot Vlysses, peregrinatus est, patria sponte carens, Hispaniæ atque Italiæ gymnasia sic obiuit, vt & doctoris personam de superiore identidem sustineret. Bibliothecas etiam scrutando, quæ adhuc inedita laterent, inuestigauit. Doctißimis adhuc hominibus familiariter vsus, vt non, nisi doctior, ab eorum latere discederet: in his Ant. Augustino, Ant. Couarruuia, Garsia Loaysa, Aluaro Gometio, ac Pet. Ioan. Nunnesio. De societate vero Ioan. Marianæ ac Petro Ribadeneyra persamiliaris, hominum doctißimorum pietate inuitatus, votique reus, post aggregari sociis voluit, degitque benemerendi studio, iuuandique cupiditate flagrans. Testes sunt in lucem hactenus edita monumenta:* Senecæ Rhetoris Suasoriæ & Controuersiæ, *prodigiose vsq; eo deprauatæ, vt ab iis legendis pleriq; hactenus refugerint. Testes* Vitæ comparatæ Aristotelis ac Demosthenis *æqualium, per olympiadas atque archontas: nuper etiam Photii Bibliotheca græcè Augustæ Vindelicorū excusa, quam etiam Latine redditam transcripsit. Adhæc ne immemor & ingratus erga Iberos, quib. multū & vellet & deberet, videretur, quemadmodum Cicero T. Attico promiserat, editurumse aliquando peregrinationis suæ fructum, sic hoc egit frater, vt* Hispanicarū rerū Scriptores Latinos *colligeret, atq; vno veluti fasce colligaret: quorū Tomus hic quartus est, quem Tibi libens volensq; Episcopo meritißimo, veluti coetum Episcoporū plurimorum ad hūc diem trans Pyrenæos nondum visorum, offerri per me voluit.*

Agmen ducet Lucæ Tudensis Episcopi Chronicon, *typis antea numquam euulgatum. Hunc sequitur* Victor Tununensis *in Africa Præsul &* Ioan. Scalabitanus, Gerundensis *Ecclesiæ è Biclariensi Abbate Episcopus: mox &* Idacius *seu potius* Ithacius: *qui fere omnes Chronologiam Eusebii ad sua vsque tempora perduxerūt, hactenus vel inediti, vel certe sic deprauati, nihil vt sanū appareret. His* B. Eulogius Cordubensis Episc. *De certaminibus Martyrū in Hispania accessit, ab Ambrosio Morali Cordubensi Notis egregie illustratus. Insi-*

gnem vero Episcoporum hūc gregem excipiet Hispaniæ Chorographia *Ludouici Nonii Medici Antuerpiani:* Bibliotheca *quoque* triplex Clarorum Hispaniæ Scriptorum, *præsertim Theologorum. Quem quidem fratris mei colligendi industriam, atque edolando laborem Ecclesiæ Dei, vt opto & spero, profuturum, aqui boni vt facias, Præsul optime, benigneque suscipias, etiam atq. etiam oramus obtestamurque. Sic Te DEVS OPT. MAX. Ecclesiæ sponsæ in Belgio nostro fatali bello afflictæ diutissime seruet incolumem. Antuerpiæ Kal. Martiis* CIↃ. IↃCVII.

CATALOGVS AVCTORVM,

QVORVM OPERA IN HOC IV. TOMO RErum Hispanicarum continentur.

LV-

LVCÆ DIACONI PRÆFATIO IN HISTORIAM SEV CHRONICAM BEATI ISIDORI ARCHIEPISCOPI HISPALENSIS.

EATITVDO potentię temporalis tunc in vero esse disponitur, quando per bona temporalia ad æternam beatitudinem homo perducitur. Nam sicut Rex regum dominus Iesus Christus testatur, nihil prodest homini si vniuersum mundum lucretur, animę verò suę detrimentum patiatur? Omnis quidem potestas bona, quia vt ait Apostolus ex Deo est: & fidelibus præcipit, potestatibus sublimioribus subiici, siue Regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis. Rex dicitur à regendo, quod se & alios bene regat. cui specialius quinque sunt necessaria. Primò videlicet creatorem & Regem suum, patrem & filium & spiritum sanctum vnum verum Deum in vnitate substantiæ & in trinitate personarum agnoscere. Secundò fidem catholicam moribus & verbis confiteri. Tertiò regnum in pace omnimode conseruare. Quartò sine acceptione personarum vnicuique iustitiam exhibere. Quintò verò hostes viriliter contemptis cunctis laboribus expugnare. Princeps enim delicatus potius flectitur ad carnis ludibria peragenda, quam ad hostium obstinatam fortitudinem feriendam. Princeps delicatus vino madet, lenitur blanditiis meretricum, dissoluitur luxuria, & susurronibus libenter apponit aurem. De primis duobus sacra scriptura dicit, quod vinum & mulieres apostatare faciũt sapientem. De tertio dicit beatus Isidorus, quod luxuria corpus debilitat, debilitatum autem citius ducit ad senectutem, de senectute ad mortem, de morte ad æternam damnationem. De quarto verò diuina sapientia dicit: quod princeps qui libenter audit verba susurri, omnes ministros habet impios. Sed auferatur susurro & cessabit perturbatio. De principe autem quem præcedit sapientia, roborat fortitudo, consilium firmat, & illum non rapit leuitas vel audacia, nec ira furere facit, loquitur sacra scriptura dicens: Rex qui sedet in solio iudicii intuitu suo dissipat omne malum. Semper solicitatur Princeps sapiens, ne suis excessibus in temporalibus aut spiritualibus patiatur populus sibi subditus detrimentum. Nam plerumq; pro peccatis Principum ira Dei in populos incandescit: & quotquot eius culpa dilapsi sunt in peccatum, de illis Deo redditurus est rationem. Hoc etiam considerat Rex honestus, vt quidquid egerit siue bonum siue malum, eo quod scripturæ perpetuo commendetur, ab hominum memoria non recedat. Probitas nomen in se nõ patitur offuscari, ne à nobilibus patrum actibus merito degener habeatur. Moribus probitatum se probat esse degenere illorum Principum, per quos fortis & clemens victoria facta est in populis orbis terræ. Plerumq; caloris & frigoris intemperiem, sitim patitur & esuriem, vt populos sibi subditos gloriosius valeat gubernare. Cauet ne ad ipsum sentẽtia flectatur, qua dicitur; Væ terræ cuius Rex puer est, & cuius Principes mane comedunt. Illam autem in se desiderat experiri: Beata terra, cuius Rex sapiens est, & cuius Principes vescuntur tempore suo. Astrictis præceptis gloriosissimæ ac prudentissimæ Hispaniarum Reginæ dominæ Berengariæ, quæ vt chronicorum libros à beato Isidoro & a quibusdam aliis peritis de historia Regum Hispanorum & quorundam aliorum editos sibi scriberem imperauit, hanc præmisi præfationem, vt prima fronte voluminis discant Principes præclaro negotio sanguine generosi non minus sapienter & clementer, quam in manu valida regna sibi subdita gubernare. Tunc enim iuris ordo seruatur, cum magis ex æquitate quam ex potestate in regimine proceditur subditorum.

EIVSDEM LVCAE DE EXCELLENTIA *Hispaniæ.*

Regibus.

DONIS affluens proptiis patria Hispanorum, etiam multorum priuilegiorum prærogatiuas inter primas mundi prouincias à domino meruit insigniri. Hæc patria aeris salubritate, soli fæcunditate, animalium vbertate, fontium, fluminum, & piscium copia, arborum amœnitate, & fere cunctarum rerum ad vsus vtilitatis & delectationis hominum pertinentium sufficientissime dignoscitur abundare. Inter ipsas delitias confert diuitias † tebus, eo quod serico, argento & auro purissimo præfulgeat. Inter cæteras regiones excellit otbem vniuersum auibus siluestribus domesticis, & equis pulcherrimis & fortissimis, agilitate mirabili velocissimis, vt bellicosis militibus in aliquo non desit materia viriliter decertandi. Exceptis omnibus his temporalibus bonis omnipotens Deus in tantum Hispaniam cælestibus ditauit donis, vt protomartyris Apostolorum Iacobi corpus sibi transmittetet petpetuo in catne amplectendum, & doctorem gentium Paulum illi contulit specialius in spiritu venerandū. Etenim cum Romanis idem Apostolus scriberet, dixit se per eos transitum facturum, & ventutum ad Hispanias. Quod vtrum in corpote venerit, licet quædam scripta, quæ videntur authentica, eum testentur venisse corporaliter, nos tamen ignoramus. Firmiter credimus eum promissum suum etsi non in corpore tamen in spiritu compleuisse: quia vetitatis Apostolus mentiri non potuit. Teneat etgo Roma corpus Apoltoli Pauli, & Hispania quadā prærogatiua, eius spiritus patrociniis se perfrui glotietur. Accedit ad Hispaniam antonomasie decorādam, quod illos duos insignes martyres & Leuitas, scil. Laurentiū & Vincentiū genuit: quorum fama & sanctitate vbiq; ecclesia Christi roboratur. Quæ patria vel quæ ciuitas vt Legio vrbs Hispaniæ tale quid protulit, quam Christi martyrē Marcellum centurionem cum beatissima vxore Nona & duodecim filiis centurionibus & Christi martyribus edidit: quorum sanguine & fide plebs catholica toboratur. Nomina eorū hæc sunt, Claudius, Lupercus, Victoricus, Facundus, Primitiuus, Emeterius, Celedonius, Seruandus, Getmanus, Faustus, Ianuatius, & Martialis. Vt autem ad præsens omittam infinitam aliorum sanctorum multitudinem, quorum martyrio & doctrina Hispania fulget: veniam ad Seuerianum Carthaginensem Ducem, qui de vxore Theodora illostres doctores inclytos Leandrum scilicet Atchiepiscopum Hispalensem & Isidorum archipræsulem ambos primates Hispaniæ, atq; Fulgentium episcopum omnes Christi confessores, filios meruit obtinere. Augent & laudes Christi virgo Florentina religiosarum Abbatissa, & Theodosia gloriosa Regina: quæ sanctorum horum doctorum vtroq; parente sorores fuerunt. Quales hi doctores fuerint, eorum florigeris libris & beneficiis otbis expetitur quotidie vniuersus. Laudabilis est inter sactas virgines illa sanctissima Florentina: sed dignis ptæconiis efferenda est gloriosa Theodosia. Etenim ipsa in sanctissimo Hermegillo Rege & Martyre filio suo acerrimā mentis pettulit passionem, quamuis ecclesia multos meliores martyres veneretur. Lautentium tamen & Vincentium excellenter intet ceteros colit: & nusquam reperitur tantus pater, qui cum tantis filiis numero & genere vt Marcellus, ad palmam martyrii perueniret. Similiter Seueriano non legitur similis pater, qui tantorum trium doctorum, & tantarum duarum filiarum filiali contubernio frueretur. Extollit etiam Hispaniam sanctissimus ille Romanus Papa Damasus natione Hispanus: qui ptæ cæteris virtutum operibus, ecclesiam Apostolorum principis Petri opere miro fundauit Romæ: & ex diuersis mundi partibus multa sanctorum corpora detulit ad eandem vrbem gloriosius decorandam. Gloriosus Toletanus archiptæsul & Hispaniarum primas Illefonsus beatotum Leandri & Eugenii consanguineus, Hispaniam laudabilem reddit: qui viuens in corpore pallio cælesti à Regina cælotum Dei genetrice Maria meruit insigniri. Beatissimus quoque Froilanus Legionensis episcopus, supet quem Spiritus sanctus in specie columbæ descendit: cuius & labia immissis ardentibus prunis non æstuarunt. Innumerabiles quidem sunt sancti in sanctissima patria procreati: vt sunt Vincentius, Sabina, Christeta, Felix, Fructuosus, Eulalia, Matina, Euphemia, & alii plures, quorum si voluero nomina tradere scriptis, facilius me tempus quam copia deseret: sed prætetmittendi non sunt sanctissimi Dominicus, & Antonius, qui Apostolorum opera nostris temporibus adauxetunt. Dominicus sanctissimus ordinem Prædicatorum instituit sancto Spiritu suggerente: & Antonius beatissimo patri Francisco in ordine pauperum beatorum, sanctitate successit primus. Sanctus etiam Dominicus Cluniacensis ordinis Abbas de Silos in liberandis de carcere

Sarrace-

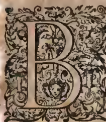
Sarracenorum,captiuis gloriam præ cæteris fanctis reportare videtur. Quid de venerabili Martino Legionensi presbytero fentiendum?qui tanta n à domino precibus in diuinis fcripturis prærogatiuam obtinuit, vt in expofitione fcripturarum fanctiffimis primis doctoribus merito valeat adæquari. Antiquitate præterea philofophorum fulget Hifpania,eo quod genuit Ariftotelem fummum philofophum nobilem inueftigatorem aftrorum,& Senecam facundiffimum atq; Lucanum hiftoriographum & poetam clariffimum. Inter quos Ifidorus præminet gloriofus cui mortalium nullus in varietate fcientiarum poteft recto iudicio adæquari. Lucium quoque confulem, Neruam & Traianum Hifpania Romæ dedit imperatores ftrenuos: qui remp. admodum augmentarunt,licet perfecutione dira Chriftianos fuerint perfecuti. Theodofium etiam chriftianiffimum Imperatorem Hifpania genuit,qui decorauit Romanum imperium legibus æquitatis. Hos præfcriptos viros & innumerabiles alios laudum titulis dignos Hifpania genuit: vt habeat præclara Gotthorum pofteritas,quos merito debeat imitari. Habent Hifpani martyres & confeffores inter fanctos fanctiffimos: habent doctores inter doctos doctiffimos: habent mundi fapientes inter cæteros peritos fapientiffimos: habent & milites ftrenuos inter cæteros milites mundi præcipue animofos. Quorum animofitas & audacia tam feruida eft,vt non folum illos, verum etiam patriam nonnunquam in periculum ducat. Sunt & poft triumphos valde clementes: qui vt virtuofi permaneant, Principe indigent fapiente. Nam quis poterit mortalium tantæ virtutis refiftere viris, fi fapientia non præueniat illos. De iis quidam fapiens eorum mores fubtiliter confiderans dicit: expertus eft belli, promptus,victisque benignus,impatiens,fortis,audax,dans vulnera mortis. Peruolat ingenio gaudens in munere dando. O quam exactus debet effe, qui fortibus & fapientibus dominatur. O quam beatus & gloriofus eft princeps, qui habet huiufcemodi populos regere: dummodo ipfe fapientia gubernetur, & fuorum confilio fapientium perfruatur: Nihil enim deeft illi, eo quod habeat fanctiffimos Apoftolos, martyres fortiffimos,& doctores doctiffimos,per quos fanctam fidem accepit catholicam. Non enim in fide mutare poteft, quia non per qualefcunque viles & rudes perfonas, fed per fanctiffimas & generofo fanguine nobiliffimas Dei leges accepit. Imitetur eos igitur fide,fanctitate fequatur,& eorum prudentia decoretur,quorum natalibus generofo fanguine fociatur. Habet & Hifpaniæ Princeps viros confilii, quos natura fapientia fecit infignes. habet,vt dictum eft, milites bellicofos, & etiam pedites agiles & animofos,cum quibus poteft bellorum fortia exercere & muros ferreos penetrare. Habet præterea patriam fertilem & ditiffimam: quæ fuis confueuit abundanter & delitiofe temporalia bona conferre. De diuitiis Hifpaniæ in libro Macchabæorum meminit diuina fcriptura dicens, quod Romani obtinuerunt metalla auri & argenti eius, fapientia fua. Hæc patria ab,is,quod eft vnum,vel folum,&c,pan,quod eft totum,&c,ia,quod eft ftella,quafi fola tota ftella dicitur Hifpania: quia fpecialius præ cæteris prouinciis propriis bonis abundat. Dicitur & ab Ibero flumine Iberia, & ab Hefpero occidentis ftella Hefpetia: quia ficut hæc ftella in occiduo climate fulget inter fidera,fic Hifpania fitu in fucceffum transmiffo non eft in vltimis regionibus vltima, fed in primis prima. Præfulget etiam omnimoda libertate Hifpania,cum in agendis caufis ciuilibus propriis vtitur legibus: & Hifpanurum Rex nulli fubditur imperio temporali. Et quia duo funt extrema fcilicet paradifus & Hifpania,quadam affinitate delitiofa alludunt fibi. De hac quidam minus fapienter fcribentes,propter oppofitionem orientis dixerunt, eam effe frigidam & ficcam,non attendentes quod ficut oriens fita eft iuxta torridam zonam, vnde orientis qualitatis effe probatur. Igitur Rex & populi qui tanta bona fpecialia à domino acceperunt, indefinenter illi fpecialius gratias referant,& fortiter & fapienter collata beneficia cuftodiant. Hoc reducant frequenter ad cor: quia cum difficultate cuftoditur, quod à multis diligitur: & illius bona latrones latenter furripere moliuntur,quem non valent nudare fuis fpoliis violenter. Nos verò ad libros chronicorum à doctore Hifpaniarum Ifidoro editos manum mittimus,fecundum etiam quofdam alios Hifpanorum Regum & aliorum quorundam feriem profequendo præceptis gloriofiffimæ Hifpaniarum Reginæ dominæ Berengariæ omni defiderio defiderantes fideliter fatisfacere. Ipfa enim, cuius catholicis præceptis non licet nec libet refiftere,mihi Lucæ indigno diacono,vt hoc perficerem,imperauit. Chronica antiqua feries interpretatur: & dicitur à,chronos, quod eft tempus,vel fene, fiue longum. & fcriptis continet opera nobilium homi-

num,ne more labentium aquarum, ab humanis mentibus dilabantur. Tamen sciendum quod in hac chronica ille annorum numerus non seruatur, qui in libro Genesis continetur. Moyses namque magis successiones generationum, quam annorum seriem studuit ordinare: maxime dum sacra scriptura illud quemlibet asserat viuere, quod bene ac sancte vixit: reliquum verò tempus vitæ, quo non bene viuitur, potius est mori quam viuere. Quapropter Moyses centum annos siluit, quibus Adam Abel mortuum luxit, & Euam cognoscere noluit. Et Saul duobus annis legitur regnasse, eo quod illis tantum bene rexerit: cum aliis pluribus annis regnum indigne tenuerit. Isidorus autem plus est in hoc opere in annorum seriem ordinandam secutus septuaginta interpretes, & quosdam alios, qui magis annorum numerum sunt secuti. Perutilis est hic liber in scripturis sacris, quia quantitatem annorum ab exordio mundi vsque ad Christum lucide manifestat. Quædam, quæ in sacris historiis deesse videntur, supplet: & seculi ætates ostendit manifesta præuia ratione.

INCIPIT

INCIPIT CHRONICA BEATI ISIDORI ARCHIEPISCOPI HISPALENSIS.

Prologus.

BREVEM temporum annotationem per generationes & regna primus ex nostris Iulius Africanus sub Imperatore Marco Aurelio Antonino simplici historiæ stylo elicuit. Dehinc Eusebius Cæsariensis episcopus, atq; sanctæ memoriæ Hieronymus presbyter chronicorum multiplicem historiam ediderunt regnis simul ac temporibus ordinatam. Post hos autem alii atq; alii, inter quos præcipoe Victor ecclesiæ Tunnensis episcopus recensitis prædictorũ historiis gesta sequentium ætatum vsq; ad cõsulatum Iustiniani iunioris expleuit. Horum nos & quorundam aliorum historiographorum summam temporum ab exordio muodi vsq; ad Augusti Heraclii & Sisebuti vel scintillam Hispaniæ Regum tempora compendiosa breuitate notauimus, adiicientes è latere descendeotem lineam temporum: cuius indicio summa præteriti seculi cognoscatur.

Prima ætas seculi.

SEx diebos terum omnium creaturas Deus formauit. Primo die condidit Deus lucem & omnem angelicam creaturam. Secundo die condidit firmamentum: quod quam primum fuit factum, statim sanctis angelis est decoratum, superbis angelis in hunc aerem caliginosum expulsis. Firmamentum in medio aquarum Deus fecit: & quandam exteriorem mundi superficiem ex aquis congelatis disposuit ad instar crystalli solidatam & lucidam, intra se cætera sensibilia continentem: & in firmamento postea sidera fecit. Tertia die congregauit Deus aquas inferiores in vnum locũ, id est, in viscerib. terræ, & apparuit arida; quæ terra dicitur quia pedibus teritur. Quarta die fecit Deus solem & lunam & sidera. Quiota die fecit pisces & volucres de aqua. Sexto die fecit bestias & iumeota. Et tunc omnibus valde bene dispositis ad imaginem & similitudinem suam de limo terræ formauit Adam: cui animam creatam de nihilo inspirauit. Extra paradisum factus fuit: & ad paradisum coloous deductus. Vltimus omnium creaturarum factus, vt statim inueniret omoia inferiora perfecta, quibus præesset. Hora prima diei fuit factus, hora tertia in paradisum deductus, hora sexta seductus, hora nona à patadiso expulsus. Septima die Deus cuocta quæ fecerat, benedixit: & diem ipsam sabbathum, id est, requiem vocauit.

Præmissis quioq; dieb. in sexto die Adã formatus est: qui vixit annis DCCCC. XXX.

Anni ab orbe c.	Adam annorum CCXXX. genuit Seth.
435.	Seth annorum CCV. genuit Enos.
625.	Enos aonorum CXC. genuit Cainam.
	Cainam annorum CLXX. genuit Malaleel.
	Malaleel annorum CLXV. genuit Iared.
	Iared annorum CLXII. genuit Enoch.
	Eooch annorum CLXV. genuit Mathusalem.
	Mathusalem annotum CLXVII. genuit Lamech.
	Lamech annorum CLXXXVIII. genuit Noe.
2242.	Noe anno sexcentesimo factum est diluuium.

Adam extra paradisum anno quintodecimo, ex quo factus est, genuit Caim & sororem eius Calmana. Licet vnius diei fuerit Adam cum esset in paradiso, triginta tamen annorum habuit perfectionem: & virgo exiit de paradiso. Post quindecim annos alios genuit Abel, qui interpretatur nihil, luctus, vel vapor, & sororem eius Delboram.

Præterea plures alios filios & filias fertur Adam genuisse. Caim qui interpretatur possessio, spicas attritas & cottosas secus viam, ductus auaritia obtulit Deo: & dominus munera eius non respexit; siue quia prius comedebat, deinde offerebat placens sibi plus quam Deo. Abel de pinguioribus gregis primogenita obtulit: & ignis de cælo oblationem eius intendit. Quare iratus Caim Abel interfecit: & dominus in Caim signũ, hoc est, tremorem capitis posuit. Tunc egressus Caim à facie domini habitauit ad orientalem plagam Edem, hoc est, deliciarum cum vxore sua Calmana, ex qua genuit Enoch, & quia latrociniis & rapacitatibus insistebat, primus ciuitatem condidit, & Enoch vocauit, & multitudine suæ posteritatis impleuit. Enuch gennit Irad, qui Mauiael, qui Mathusale, qui Lamech. Qui septimus ab Adam, primus contra instituta Dei bigamiam induxit. Genuitque ex Oda Iabel qui adinuenit portatilia pastorum tentoria, & greges characteribus distinxit. Nomen fratris eius Tubal, qui fuit inuentor musicæ. Ex Sella genuit Tubalcain qui ferrariam artem primus inuenit, bella concitauit, sculpturas operum in metallis fabricauit. Prænominatus Tubal malleorum eius sonitu delectatus ex proportionibus & consonantiis eorum, musicam excogitauit. Tubalcain etiam, cum frutices in pascuis incendisset, venæ metallorum fluxerunt in riuulos: & sublatæ laminæ figuras locorum, in quibus iacuerant, referebant: vnde in metallis sculpere adinuenit. Soror etiam eius Noema variæ texturæ artem inuenit. Lamech autem vir sagittarius fuit: & Dei nutu oculorum caliginem incurrit. qui habens adolescentem ducem, dum exercet venationem, interfecit Cain inter fruteta existimans esse ferã, quem quia ad indicium adolescentis sagittam dirigens interfecit, dum factum comperit, adulescentem arcu verberando occidit.

Adam autem dolens quia Cain Abel interfecit, vxorem suam proposuit non cognoscere: & iuxta Hebron in loco, qui vallis lachrymarum dicitur, Abel filium suum luxit, & centum annis à toro coniugali abstinuit. Admonitus autem à Deo per Angelum, vt suscitaret ei semen iustum, quod est stirps filiorum Dei, cum esset ducentorum triginta annorum genuit Seth, qui pro Abel natus est, interpretaturque resurrectio. Seth annorum ccv. genuit Enos, qui cæpit inuocare nomen domini, verba deprecatoria componendo. Enos annorum cxc. genuit Cainam, qui interpretatur natura Dei. Cainam genuit Malaleel, qui interpretatur plantatio Dei, Malaleel genuit Iared, qui interpretatur descendens siue roborans. Iared genuit Enoch, qui translatus est à Deo in paradisum voluptatis, vt in fine temporum cum Elia conuertat corda patrum in filios quique pugnabunt cum Antichristo. Iste Enoch nonnulla scripsisse fertur sapienter: sed antiquitate suspectæ fidei à Patribus refutata sunt. Enoch genuit Mathusalem qui iuxta annorum seriem vixisse quatuordecim annis post diluuium reperitur. Sed non legitur fuisse in arca: propter quod nonnulli cum patre suo Enoch, qui translatus fuerat, aliquantulum fuisse, donec diluuium præteriret, falsa opinione existimant. Hac generatione concupierunt filii Dei filias hominũ, id est, filii Seth filias Cain.

DCCCC LXVIIII Mathusalem vixit † DCCCC LXXXIX annis, & eodem anno mortuus est, quo diluuium fuit. Mathusalem gennit Samech, hac generatione gigantes nati sunt. Tunc temporis cæperunt mala multiplicari in terra. Nam filii Adæ, qui boni extiterant vsque ad septimam generationem, contemnentes præcepta Adæ & patrum suorum paulatim ad mala corruere cæperunt. Etenim Adam viuens prohibuerat, ne miscerentur filii Seth cum filiabus Cain. Mortuo autem Adam Seth separauit cognationem suam à cognatione Cain, qui redierat ad natale solum. & habitauit Seth in quodam monte proximo paradiso. Cain habitauit in campo, vbi fratrem occiderat. & exarserunt filii Cain in alterutrum coeuntes: & abutebantur fratrum suorum vxoribus. Mulieres etiam in væsaniam versæ supergressæ viris abutebantur. Filii autem Seth reuertentes ad natale solum corruperunt filias Cain, eo quod sibi pulchræ videbantur: & ex eorum copula orti sunt gigantes. Incubi etiam dæmones cum mulieribus concũbere videbantur, quod vere non poterat esse sed delusiue. Lamech genuit Noe, qui requies interpretatur. Iste coram Deo ambulabat, & detestabatur mala facta hominum. Noe cum esset quingentorum annorũ genuit Sem, Cham & Iaphet. Vigesimo autem anno antequã quingentesimũ expleret, fecit iuxta præceptũ domini arcã de lignis læuigatis, id est, quadratis & bituminatis lõgitudine trecentorũ cubitorũ, latitudine triginta. Hi cubiti geometrici intelligendi sunt: alioqui tãta capere non valeret. Continet enim cubitus geometricus sex nostros, vel secundum quosdam nouem. Erat arca superius angusta in cubito consummata, inferius vero ampla quandam habens rotunditatem ad modum sentinæ nauis. Habuit quinque cameras, quarum inferior quadratura

arcæ

arcæ erat vna ſtercoraria, & altera apothecaria. deinde vna mitium animalium, altera immitium, media vero, quæ ſuperior, hominum erat & auium. Illa tantum animalia in ea ſuut intelligenda fuiſſe, quæ in aquis viuere non poſſunt, & quæ de corruptionibus non naſcuntur, vt muſcæ, apes, & quædam alia. Per centum annos continuos Noe conſtruxit arcam.

Tunc homines perpendentes quod aqua vel igne perire poterant, ſtudia ſua conſcripſere in duabus colomnis, altera marmorea, altera lateritia: quarum altera non dilueretur diluuio, altera non diſſolueretur incendio. Iubal frater Tubalcaio huius operis exiſtente magiſtro: quia audierat Adam prophetaſſe de duobus periculis aquæ videlicet & ignis, quæ ventura erant ſuper omnem carnem. Quarum lapidea columna fertur diluuium euaſiſſe, & hactenus in Syria permanere. Prima, quæ nunc dies Dominica dicitur, ingreſſus Noe in arcam. Seorſum viros ſeorſum mulieres Deus in ingreſſu nominauit, vt tempore pœnitentiæ oſtenderet, eſſe vacandum ab amplexu carnis. Centum quinquaginta diebus creuerunt aquæ, & eleuata eſt arca ſuper omnes montes quindecim cubitis: vt ablueret aqua ſordes aeris, vſque quo aſcenderant praua opera hominum, de quorum ſacrilegiis aer fuerat maculatus. Vſque ad eundem locum ignis aſcendet in die Iudicii vt purgetur aer à vapore aſcendente de ſacrificiis idolorum. Per annum fuit Noe in arca lumen recipiens per criſtallinam feneſtram: & egreſſus eſt anno reuoluto, eo die & menſe quo eſt ingreſſus ſcilicet Maio. Reſedit arca ſoper Armeniæ montem, qui Barim dicitur; vbi vſque hodie lignorum illius reliquiæ demonſtrantur.

Secunda ætas ſeculi.

SECVNDA ætas, quam per generationes dicimus currere, vnam minus habet ſecundum codices Hebræos: quæ hic ponitur, id eſt, illum qui dicitur Cainan; quam tamen generationem & ſeptuaginta interpretes memorant, & euangelium ſecundum Lucam confirmat. Hæ autem duæ ætates ſeculi, id eſt, ante vna & ſecunda poſt diluuium, ideo nullam habent difficultatem in peruentione annorum, quia directis generationum lineis currunt, & vnus ex altero propagatur.

Sem anno ſecundo poſt diluuium genuit Arphaxad.

Anni ab orbe c. Arphaxad annorum cxxxv. genuit Cainan.
1277. Cainan annorum cxxx. genuit Sala.
Sala annorum cxxx. genuit Heber.
Heber annorum cxxxiv. genuit Phaleg.
Phaleg annorum cxxx genuit Ragau.
Ragau annorum cxxxii. genuit Seruch.
Seruch annorum cxxx. genuit Nachor.
Nachor annorum lxxix. genuit Thare.
3314. Thare annorum lxx. genuit Abraham.

Sem anno ſecundo poſt diluuium genuit Arphaxad: à quo gens Chaldæorum exorta eſt. Iſte Sem fertur fuiſſe Melchiſedech, qui primus poſt diluuium condidit vrbem Salem, quæ nunc vocatur Ieruſalem. De tribus filiis Noe, id eſt, Sem, Cham, & Iaphet exortæ fuerunt ſeptuaginta duæ gentes. De Iaphet quindecim, de Cham triginta, de Sem viginti ſeptem. Filii Sem Aſiam inhabitauerunt: ſed filii Cham quandam Aſiæ partem violenter occupauerunt: atque Salem capientes expulſis filiis Sem & Iebuſæis Iebuſalem eam vocauerunt. Filii Iaphet Europam ſortiti ſunt: filii autem Cham Africam tenuerunt. Natus eſt Noe filius poſt diluuium, quem Ionitum vocauit. Dedit Noe Ionito donationem benedictionis, & dimiſit eum in terram Etham. Et intraoit eam Ionitus vſque ad mare, quod Helioſcora dicitur, id eſt, ſolis regio. Hic accepit à Deo donum ſapientiæ, & multa ſapienter adinuenit: atque quoſdam futuros euentus rerum præuidit: cuius generatio permixtim cum filiis Sem habitauit. Arphaxad filius Sem genuit Sala à quo antiqui Salamitæ vel Medi orti ſunt. Sala genuit Heber, à quo Hebræi nuncupati ſunt. Heber genuit Phaleg, cuius tempore turris Babel ædificata eſt, factaque linguarum diuiſio, & multi dii adorari cœperunt. Nam alii colebãt ignẽ, alii aquã, alii ſolẽ, & ſic de aliis elemẽtis: vnde Phaleg diuiſio interpretatur. Impleti ſunt dies Noe nongẽtis quinquaginta tribus annis, & mortuus eſt. Nemo putet falſa quæ de antiquorũ lõgæuitate ſcripta ſunt: quia propter inueniẽdas virtutes & glorioſas ſcientiarũ vtilitates, atq; aſtrologiã & geometriã Deus eis amplius viuẽdi ſpatiũ

condonauit: quæ aliter differere non potuissent, nisi quingentos triginta viuerent annos: per tot enim annorum curricula magnus annus impletur. Postea vero annorum numerus in vita hominum extitit diminutus: & terra non fuit adeo fertilis post diluuium sicut fuerat ante.

Nembrot autem ex patre veniens de Cham & ex matre Cibelne de Irom filio Sem gigas fortissimus: cuius erat statura altitudinis decem cubitorum, venit ad Ionitum, & eruditus est ab eo in multis: & doctus de ortu quatuor futurorum regnorum, & casu eorum per successionem quod primi regnarent de Cham, deinde de Sem, vnde Persæ, tertio de eodem Sem & Iaphet, vnde Græci, quarto de Iaphet, à quo Romani. Fuit autem Nembrot potens in terra, & robustus venator hominum coram domino, id est, extinctor & oppressor amore dominandi. Hic transiit ad Chaldæos, & docuit eos ignem colere: & solicitabat genus suum de Sem, vt imperaret aliis quasi primogenitus. Qui cum nollent acquiescere, cæpit eos solicitare de timore diluuii, ne iterum inundaret & disperderet eos. Transiit autem Nembrot ad filios Cham & regnauit inter eos. Huius exemplo cæpit regnare Iectan super filios Sem, & Suphene super filios Iaphet. Tunc consilio Nembrot conuenerunt prædicti duces in campum Sennaar: & timentes diluuium cæperunt ædificare turrim, quę pertingeret vsq; ad cęlos, habentes lateres coctos pro saxis & bitumen pro cæmento. Hoc autem bitumen, vt fertur, non nisi sanguine menstruo dissoluitur postquam fuit desiccatum. Hęc turris altitudine tenere duo millia sexcentos triginta tres passus dicitur: cuius latitudo tanta est, vt prope eam aspicientibus altitudo longe minor videretur. Describunt ibi templa marmorea fuisse lapidibus pretiosis auroq; distincta, & multa alia quæ videntur incredibilia. Dominus autem descendit, & linguas eorum in septuaginta duas loquelas diuisit, ita vt nō intelligeret quisq; proximum suum: & cōstruere cessauerūt. Nembrot verò expulit filios Sem & filios Iaphet à turri calliditate quadam, & Babyloniam condidit, & regnum suum super filios Cham firmauit: & postea ad Persas migrauit, eosq; ignem colere docuit. Assur autem filius Sem ad Chaldæos venit, & purpuram, vnguenta criniū & corporum bene fragrantia reperit: à quo Chaldæa Assyria dicta est: & Assyriorum regnū inde exortum est. quod tempore Seruch proaui Abrahæ factum est.

Phaleg genuit Ragau. Ragau genuit Seruch. Hoc tempore Belus Nembrotites Rex Babylonis (quia fuit alter Belus Rex Græciæ) intrauit Assyriam, sed parum in ea obtinuit. Eo tempore Scytharum regnum exortum est: vbi primus regnauit Tanaus, & post eum Ninus. Seruch genuit Nachor. Ægyptiorum regnum sumit principium, vbi primus regnauit Zoes qui & Mineus. Nachor genuit Thare: sub quo regnū Assyriorum ampliatum est regnante Nino: quia primus in Assyriis regnauit Belus, quem quidam Saturnum existimant. Ea quoq; ętate Sicyoniorum regnū exoritur: vbi primus regnauit Ægialeus: à quo Ægialea nuncupata est, quæ hactenus Peloponesus vocatur. Et sic quatuor principalia regna per idem tempus exorta sunt: Assyriorum ab oriente, Scytharum ab Aquilone, Ægyptiorum à meridie, Sicyoniorū ab occidente. Eo tempore Ninus filius Beli post mortem patris primus bella campalia instituit, & armorum multa instrumenta inuenit, & auxiliante vxore sua Semiramide, quæ in multis sapientissima videbatur, totam Assyriam obtinuit: & ciuitatem in ea, in qua caput regni erat itinere dierū trium ampliauit, & à suo nomine Niniuem nuncupauit. Tum Cham qui Zoroastes filius Noe magicam artem reperit: & septem liberales artes in quatuordecim columnis scripsit, scilicet in septem æneis & septem lateritiis cōtra diluuium & contra ignem. Ninus autem pugnando Cham Regem Bactrianorū vicit & occidit, & libros eius combussit. Eo quoq; tempore muri Babyloniæ à Semiramide Regina Assyriorum fortissimo & mirabili opere reædificantur. Hæc primo femoralia, id est, bracas inuenit, ne denudatio Noe in opprobrium succederet filiorum. Ninus etiam idola primo inuenit sic. Mortuo Belo Ninus in solatium doloris imaginem patris fecit fieri: cui tantam exhibebat reuerentiam, vt quibuslibet reis parceret, qui confugissent ad eam. Proinde homines de regno eius honores diuinos imagini cæperunt impendere. Maligni etiam spiritus quasdam delusiones circa imaginem faciebant: vnde cæcata mente miseri mirabantur. Huius exemplo plurimi caris suis mortuis imagines dedicauerunt: & sicut ab idolo Beli cætera traxerunt originem, sic & ab eius nomine generale nomen sumpserunt. Sicut enim dictus est Belus ab Assyriis, sic aliæ nationes secundum idiomata linguæ suæ dixerunt aliæ Bel, aliæ Beel, aliæ Baalim, imo & nomina specificauerunt aliæ Beelphegor, aliæ Beelzebub dicentes.

Cirophanes primus idolatra Ægyptiorum. Chaldæi ignem adorabant, & coge-

bant

bant alios idem facere, alia idola combutentes. Sacerdotes verò Ægypti, qui aquam adorabant, eo quod Ægyptum præ cæteris regionibus vtilius irrigabat: magnum quoque idolum in honorem Beli formauerunt, remouentes autem coronam auream apposuerunt ei vas fictile ad modum coronæ perforatum: ad quod per occultos meatus aqua desuper veniebat inferioribus foraminibus cera obturatis. Venientes autẽ Chaldæi apposuerunt ignem, & liquefacta cera aqua defluens, quæ erat in corona extinxit ignem, & præualuerunt idola Ægypti.

Thare genuit Abraham. Frater Abrahæ Aram mortuus est ante patrem suum in Vr Chaldæorum: & est nomen ciuitatis, vbi hactenus sepultura eius ostenditur. Hebræi, Vr, ignem dicunt: & tradunt quod Chaldæi in ignem, per quem traiiciebant paruulos suos, proiecerunt Aram & Abraham, quia nolebant ignem adorare. Aram ibi expirauit: & Abraham Dei auxilio dicitur liberatus, vnde legitur: Ego sum qui eduxi te de Vr Chaldæorum. Thare autem habens odio terram propter luctum Aram, & non valens sustinere iniurias, quæ fiebant ei, vt coleret ignem; statuit peregrinari, & dedit Nachor Melcham vxorem, Abrahæ vero Sarai: qui & Loth fratrem vxoris in filium adoptauit, quia Sarai sterilis erat. Egressus est ergo Thare cum illis, vt irent in terram Chanaam: & venerunt vsque ad Aram Mesopotamiæ ciuitatem. Cumq; Abraham relicto patre, habens tamen propositum reuertendi iret per Mesopotamiam, locutus est ei dominus dicens: Egredere de terra & de cognatione tua.

Tertia ætas seculi.

TERTIA dehinc ætas sæculi sequitur: in qua ideo post commemorationem Abrahæ, Isaac, Iacob, & Ioseph, per Hebræorum seruitutem in Ægypro, & per tempora iudicum anni quæruntur, quia in generationib. illis quatuordecim, quæ per Matthæum ab Abraham vsq; ad Dauid commemorantur, non vbiq; anni ipsi manifeste patescunt. Quod propterea dicimus, ne contrarium aliquid cuiquam videatur: quod alius illic generationum, alius hic annorum ordo seruatur: vbi anni quæruntur, cum illic euidens tantummodo generationum ordo texatur, qui perueniat vsq; ad Christum. Hic autem sola annorum veritas describatur, quæ in annis fidem collocet temporum.

Anni ab orbe c.	Abraham annorum c. genuit Isaac.
3414	Isaac annorum LX. genuit Iacob.
3474	Iacob annorum XCI. genuit Ioseph.
	Ioseph annorum XXXVII. genuit Ephraim & Manassem. & vixit annos CX.
	Hebræorum seruitus annorum CXLIIII.
	Moyses annos XL. rexit populum.
	Iosue annos XXVII.
	Othoniel annos XL.
	Aod annos LXXX.
	Debbora annos XL.
	Gedeon annos XL.
	Abimelech annos tres.
	Thola annos XXIII.
	Iair annos XXII.
	Iepthe annos sex.
	Abesan annos septem.
	Abdon annos octo.
	Samson annos viginti.
	Heli sacerdos annos XL.
4255.	Samuel & Saul annos XL.

Abraham cum esset septuaginta quinque annorum relicta gente & patria ad imperium Dei venit in terram Chanaam accipiens promissionem nasciturum de suo semine saluatorem. Et annorum centum genuit Isaac ex Sarra libera. Nam primum ex ancilla Agar genuerat Ismael: à quo Ismaelitarum genus, qui postea Agareni, ad vltimum Sarraceni sunt dicti. Hoc tempore mortuus est Ninus: cuius vxor Semiramis, vt posset regnare post eum, proprio filio, quem susceperat ex Nino, nupsit. & ex eo filium genuit, qui & Babyloniam ampliauit. Iacob annorum nonaginta genuit Ioseph. His temporibus Serapis Iouis filius Ægyptiorum Rex moriens in Deos transfertur.

Tunc apud lacum tritonidem Minerua in specie virginali apparuisse fingitur: quæ plurimis claruisse ingeniis prædicatur. Hæc enim inuenit clypeum, & diuersis coloribus reperit ordiri telam, & colorare lanas hæc docuit. Hæc dicitur Pallas à Pallante gigante, quem interfecit, vel à Pallante insula, in qua nutrita est. Hanc Græci Mineruam dicunt. His temporibus factum est diluuium particulare in Achaia sub Ogyge Rege. Tunc etiam Phoroneus Rex Argolicus filius Regis Inachi primus Græciæ leges dedit, & sub iudice causas agi instituit: locumque iudici destinatum à nomine suo forum appellauit. Soror ipsius Isis in Ægyptum nauigauit, & quosdam apices litterarum tradidit Ægyptiis, de agricultura eos docuit & tūc segetes primo habere cæperunt: vnde eum Io diceretur, Isis ab eis dicta est: quod in lingua eorum, terra sonat: & ob hoc post mortem in Deos in Ægypto recepta est. Filius etiam Phoronei, qui Apis dictus est, eo tempore in Ægyptum nauigauit, quem quidam virum Isidis tradunt fuisse, & similiter ab Ægyptiis deificatus est & Serapis nominatus. Tunc etiam Prometheus dictus est fecisse homines, cum quia de rudibus doctos fecit, tum quia legitur fecisse imagines hominum quas arte quadam deambulare fecit. Inuenit hic primus anulum sed ferreum, & in eo inclusit gemmā, & quartū digitū scilicet medicū ex eo muniuit, quia inde vsque ad cor vena quædam pertingit. Hoc tempore, vt dicitur, Triptolemeus in naui, in qua pictus erat draco in Græciam venit, & ampliauit agriculturam. Ceres etiam præter instrumēta arandi, mensurandi granum adinuenit, cum prius in † arconiis segetes ponerentur, & numerabatur triticum per aceruos: vnde à Græcis demetra dicta est. Tum etiam Telchines à Græcis victi & exules Rhodum condiderunt. Eo tempore Esau primus equas asinis iunxit, vnde ortæ sunt mulæ. Tunc etiam Atlas in astrologia multa reperit, motumque cæli & rationem præ cæteris, qui præcesserant, subtilius considerauit. Tunc fuit & Mercurius nepos Atlantis multarum artium peritus, & propter hoc post mortem in deum translatus. Hac etiam ætate primus Procidus quadrigam iunxit.

Arconnis id est plaustris ex Festo. codex quidam legisse videtur, aceruis, & fortassis ea vera lectio est.

Vixit Ioseph centum decem annis. Hebræorum seruitus centum quadraginta quatuor annis durauit in Ægypto. Quod autem legitur, quadringentis triginta annis fuisse filios Israel in Ægypto, nomine Ægypti intelligendus est omnis incolatus eorum, qui cæpit à promissione Abrahæ facta in via Mesopotamiæ: à qua vsque ad legem datam, tot anni fluxerunt. solis enim centum quadraginta quatuor annis seruierunt filii Israel in Ægypto post mortem Ioseph. Quibus expletis ea die egressi sunt, qua Abraham exiit ad peregrinandum. Leui filius Iacob genuit Caath, qui genuit Amram, qui ex Iacobel genuit Moysem sub Amenophi Rege Ægypti, qui sicut cæteri Reges Ægyptiorum Pharao dicebatur. Pharao interpretatur regnans. Iste Amenophis odiebat valde populum, & eos ne vacarent amplexibus & generārent liberos, multis laburibus opprimebat.

Cum autem præcepisset Amenophis vt omnes pueri Hebræorum necarentur in flumine, quidam taurus ex improuiso egrediebatur de flumine, aliquando maxime infesto Apis, habens in humero dextro signum candidum instar lunę corniculatæ. Ad quem cum Ægyptii confluerent, multis generibus Musicorum psallentes, eleuabatur in aere, & super eos tanquam psallens ferebatur: & ad motum vel stationem ipsius ipsi mouebantur in terra, vel stabant, & eadem die euanescebat. vnde Apis ab Ægyptiis dicebatur. Tunc quidam Sacrorum scriba Regi prædixerat eo tempore masculum nasciturum in Israel qui regna Ægyptiis humiliaret, & virtute transcenderet vniuersos. Hac de causa postea filii Israel adorauerunt vitulos aureos opinantes quod per hunc ab Ægypto fuerint liberati. Amram autem post edictum ad vxorem nolebat accedere, ne in necem filios procrearent. Diuina autem reuelatio in somnis astitit dicens, ne timeret vxorem cognoscere, quia puer quem timebant Ægyptii, erat nasciturus ex ea. Concepit autem Iacobel & peperit. Et videns puerum elegantem abscondit tribus Mensibus. cumque celare non posset, sumpsit fiscellam scirpeam, & liniuit eam bitumine ac pice: & ponens intus infantulum in carrecto ripæ exposuit eum, ne impetu fluminis raperetur, stante procul sorore paruuli Maria, & ex præcepto matris rei exitum expectante. Et ecce descendit Thermut filia Pharaonis vt lauaretur in flumine. Quæ videns alueolum & sibi afferri iubens, vidit paruulum vagientem: & misertæ eius dixit: de infantibus Hebræorum est hic. Sic enim Deus venustauerat eum, vt etiam ab hostibus dignus haberetur alimento. Et cum plures Ægyptiæ præberent illi vbera, nolebat accipere. Et ait Maria: vis adducam Hebræam? fortassis accipiet vbera gentis suæ. Ex præcepto ergo Thermut matrem paruuli tanquam alienam adduxit: & statim puer

puer ad vbera eius accessit. Suscepit Iacobel puerum à Thermut alendum, & ablactatum reddidit filiæ Pharaonis: quæ vocauit eum Moyses, & eum in filium adoptauit. Ægypti enim, mos, aquam, is, saluatum dicunt. Quem dum quadam die Thermut obtulisset Pharaoni, vt ipse adoptaret eum, Rex admirans pueri venustatem, coronam auream quam gestabat, capiti eius imposuit, erat in ea imago idoli Ammonis fabrefacta. puer coronam in terram proiecit & fregit. Sacerdos autem Heliopoleos, qui prædixerat per quendam puerum Hebræum in proximo ruituram Ægyptum, à latere Regis surgens exclamauit dicens: Hic est puer, quem Deus nobis occidendum monstrauit vt de cætero timore careamus: & voluit irruere in eum, sed defendente Rege liberatus est. Etenim quidam sapiens asserebat, quod pueriliter & per ignorantiam esset hoc factum à puero: vnde non debebat ei vllatenus imputari. In cuius rei argumentum cum allatas prunas puero obtulisset, puer eas ori suo apposuit, & linguæ summitatem corrupit: vnde dicitur impeditioris linguæ fuisse. Tantæ pulchritudinis extitisse fertur, vt nullus adeo esset crudelis, qui eius aspectui non hæreret. Multique dum cernerent eum per plateam ferri, occupationes in quibus studebant, desererent. Hunc Thermut astronomia & omni Ægyptiorum scientia fecit erudiri.

Cum autem esset Moyses adultus & strenue doctus, Æthiopes vastauerunt Ægyptum vsque Memphim. Ægyptii vero conuersi ad diuinationes, acceperunt responsum, vt vterētur auxiliatore Hebræo, & vix obtinuerunt à Thermut, vt exercitui quem parauerant, præficeret Moysem, prius præstitis sacramentis, ne ei nocerent. Erat enim Moyses vir bellicosus & sapiens, qui fluminis iter tanquam longius prætermittens per terram duxit exercitum itinere breuiori, vt improuisos Æthiopes præueniret. Etenim per loca deserta & serpentibus plena iter faciens tulit in arcis papyri super plaustra ibices ciconias Ægyptias naturaliter serpentibus infestas, quæ rostro per posteriora immisso aluum purgant, & castrametaturus proferebat eas, vt serpentes fugarent, & deuorarent: & ita tutus per noctes transibat exercitus. Tandem præuentos expugnans post fugā inclusit eos in Sabba regia ciuitate, quæ post Meroe dicta est. Erat ciuitas inexpugnabilis: & cum Moyses diu obedisset eam, Tharbis filia Regis Æthiopū iniectis oculis in eum ex conditione illi tradidit ciuitatem, vt duceret eam vxorem, quod ita factum est. Dum autem Moyses vellet redire in Ægyptum, eo quod Tharbis erat idololatra, & eam plene ab errore non poterat reuocare, ipsa non acquieuit. Proinde Moyses sapienter in gemmis duas imagines sculpsit huius efficaciæ, vt altera memoriam, altera obliuionem conferret. Inseruit gemmas anulis: & obliuionis anulum vxori tradidit, & alterum ipse tulit. cæpitque mulier amoris viri obliuisci, & ita Moyses in Ægyptum libere regressus est. Inde est quod Aaron & Maria postea iurgati sunt aduersus Moysem pro vxore eius Æthiopissa. Tam in factis Moysis quam aliorum sanctorum patrum virtus diuina mundanam sapientiam adiuuauerat.

Egressus Moyses in terram Iessem, vidit præfectum operis Ægyptium percutientem quendam de Hebræis: & secreto percussum Ægyptium abscondit in sabulo. Et cum audisset Pharao verbum hoc, quærebat eum occidere. Qui fugiens per desertum venit in terram Madian, & ciborum inopiam virtute tolerantiæ superabat. Et venit ad ciuitatem Madian circa mare Rubrum, sic nominatam à quodam filio Abrahæ de Cethura. & accepit Sephoram vxorem, filiam Raguelis sacerdotis Madian, id est, primatis. Antiquitus enim primates sacerdotes vocabantur. Raguel agnominabatur Iethro & cognominabatur Cyneus. Dedit ei socer omnem curam gregum suorum: in quibus omnis antiquis barbaris nationibus erat possessio. Cumque minasset gregem ad interiora deserti, venit in montem Dei Sina, qui in quadam parte sui dicitur Oreb: & apparuit ei dominus in flamma ignis in medio rubi. Erat autem mons ad pasturas egregius. Sed pastores illuc ascendere non præsumebant, tum quia excelsus erat, tum quia opinio erat Deum habitare in monte. Mortuus est tunc Pharao Rex Ægypti: & Phua filius Iusti Heliopoleos sacerdotis: qui quęrebat occidere Moysem: & præcepit ei dominus vt descenderet in Ægyptum ad liberandum fratres suos. Tunc temporis multi Ægyptiorū timentes ruiturā Ægyptum ad alias sedes se transtulerunt. Vnde Cecrops venit in Græciam & ibi vrbem condidit, quam Actam vocauit, & post Athenæ dicta est. Hanc quidam Græcorum Didas, & quidam Archomeniam dixerunt. hæc est mater liberalium litterarū & nutrix philosophorum. Cecrops dictus est Diphyes & est nomen Ægyptium, quod latine dihomo vel bicorpor dicitur, vel propter proceritatē staturæ, vel propter vtriusque linguæ peritiam Græcæ scilicet & Ægyptię. Sub quo in

arce præter communem vsum oliua nata est. Hic ex nomine Mineruæ antiquos Athonienses vocauit. Iste etiam bouem immolans primus in sacrificio Iouem adorare præcepit. Creditur etiam hoc tempore egressum Dionysium Bacchum, qui Argos condidit. Dicitur & diluuiũ in Thessalia factũ sub Deucalione Rege: & Phaetontis incendiũ fabulosũ. Hoc tẽpore Corinthus est cõdita, & ibi ars picturæ ab Atlante reperta & astrologia publice declarata. Iamnes & Mambre insignes magi Pharaonis: qui omnia signa, quæ dominus faciebat per Moysem, corã Pharaone facere cõtendebant: cũ apud Assyrios regnaret Ascades, apud Argiuos Troyphas. Octoginta annorum erat Moyses, cum eduxit populũ Dei de Ægypto & quadraginta annis sub prædictis Regibus rexit eum. Tunc Iudæi cum lege litteras habere cœperunt. Tunc templum Delphis construitur. Lacedæmon conditur. Tunc primi Curetes & Corybantes imitantes armorum strepitum modulatam saltationem & consonam inuenerunt.

Rexit Iosue populum annis viginti septem. Troianorum gens antea Dardana à Dardano extitit nominata. Nam Dardanus & Iasius fratres è Græcia profecti: ex his Iasius ad Thraciam, Dardanus ad Phrygiam peruenit, & ibi regnauit primus. Post quem eius filius Erychthonius & nepos eius. Tros: à quo Troiani nominati sunt. Tros Rex Gannimedis pater. His temporibus Erychthonius Athenienſium princeps qui Vulcani filius dicitur fabulose, currum iunxit in Græcia primus: & Troilus quadrigam in Troia. Iam enim erat currus inter alias nationes: Isis Epaphum genuit, qui Memphim condidit cum in sola Ægypto regnaret. Busiris Rex valde crudelis fuit in hospites, ita vt eorum multos decapitaret & tormentis afficeret multis: Illum etiam cui præceperat facere bouem æneum intus concauum, innocuum, in eo primum combussit, vt eiusdem bouis sophisticum experiretur mugitum.

Phœnix & Cadmus de Thebis Ægyptiorũ in Syriã profecti in regione Tyri & Sidonis regnauerunt. Cadmo in Græciam recedente, terra à Phœnice Phœnicea dicta est. Tunc Europæ filiæ Phœnicis fabulose Iupiter mixtus est. Danaus per quinquaginta filias, filios Ægisti fratris interfecit vno tãtum scilicet, Lino superstite, qui regnauit post eum. Othoniel annis quadraginta. Tũc Cadmus Thebis regnauit, qui primus Græcas litteras adinuenit. Ex filia eius Semele natus est Dionysius liber pater. Bythinia condita est à Phœnice: qui Phœnicibus quasdam litteras tradidit, & ad scribendum vermiculum instituit, vnde & color ille puniceus quasi phœniceus dictus est. Ephyra quæ nunc Corinthus dicitur à Sisipho ampliata est. Minos filius Europæ regnauit in Creta. Per idem tempus Linus & Amphion apud Græcos in arte musica claruerunt. Aod annis octoginta populũ iudicauit. Tunc ciuitas Cyrene in Libya condita est. Tũc ficta est fabula de Tryptolemo quod iubente Cerere serpentium pennis gestatus, id est longa nauigatione Eleusim veniens frumenta distribuit: & Proserpinam rapuit. de Rege Molosorum Orco & de cane eius Cerbero tricipite, qui Peritoum deuorauit. De Phryxo & Elle sorore sua, quod ariete vecti per aerem volauerunt: & nouercales insidias euaserunt. De Hippocentauris quod equorum hominumque natura permixti fuerũt. De Bellerophonte quod pennis equi volãdo sit vectus. De Amphione quod citharæ cantu lapides & ligna commoueret. De Gorgone meretrice, quæ crinita serpentibus in se aspicientes in lapides conuertebat. Hanc Perseus occidit, quia ob nimiam pulchritudinem & quibusdam maleficiis spectatores suos mentis impotes faciebat. In Dardania regnat Tros à quo Troia multo honore est ampliata. Nam primo sub Iosue à Troilo condita fuit. Dionysius in India Nissam condidit. Debora annis quadraginta. Apollo Chitharam condidit, & medicinæ artem inuenit, & incantationem Pythonicam reperit. quare videbatur mortuos suscitare. Regnum finitum est Argiuorum, & in Missenas translatum. Liber pater obiit: cuius sepulchrum apud Delphos iuxta Apollinem habetur aureum. depingitur autem corpore muliebri, quia mulieres militantes cum viris habuit primus. Ilium ab Ilo conditur, & Miletus ædificatur. Picus qui fertur fuisse filius Saturni regnat in Latinis primus. Et notandum quod Hebræi sub numero annorum iudicum comprehendunt interpositos annos seruitutis & quietis. Et ipsos iudices non exercuisse dominium in populo Israel: sed consilium & auxilium in tribulationibus præbuisse.

Gedeon iudicauit populum quadraginta annis. Tunc Meltinius inuenit syringas traheus hoc nomẽ à Syringa vxore Cadmi: quæ propter studium harmoniæ à viro suo recessit. Reperit etiam lyram hoc modo. Inuenit concham testudinis mortuæ: cuius nerui arentes & extensi flatu auræ percussi tenuem sibilum reddebant: ad quorum imitationem lyram reperit, & Orpheo tradidit. Hic fertur in Hispaniam

venisse

venisse,& ciuitatem Florem condidisse. Tres fuerunt Mercurii. Primus fuit Hermes. Secundus iste qui & Trimegistus philosophus. Tertius Mercurius minor in multis studiis clarus. Tunc Tyrus condita est: & Dædalus aues fecit metallinas,quæ volare videbantur spiritu artificioso incluso. Similiter etiam fecit simulacra se mouentia. Hic cum filio Icaro naui fugiens propter inuestigabilem fugam pennis auolasse æstimatus est: vnde & fabula de ipso facta est. Argonautarum historia scribitur. Musæus discipulus Orphæi,& Linus magister Herculis claruit. Minos Cretensibus legem dicitur dedisse, quod Plato negat. Hydram vero callidissimum fuisse sophistam asserit Plato. Abimelech annis tribus. Hic primus legitur regnasse in populo Iudæorum: qui tamen non fuit Rex sed tyrannus. Iste septuaginta fratres suos interfecit:& à muliere fragmen molæ in capite accipiens post vulnus occisus est ab armigero suo apud oppidum Thebes. Nota quod à Thebis Ægyptiorum dicuntur Thebæi: à Thebis Græcorum dicuntur Thebani: à Thebe Iudæorum dicuntur Thebitæ. Hoc tempore † Silemon primus apud Phicium in Græcia corum inuenit: quod instrumentum est pellis cum duabus cicutis, per alteram respiratur, & per alteram reddit sonum. Thola annis viginti tribus. Priamus post Laomedontem regnat in Troia. Hercules Antæum palæstræ artis inuentorem in palæstra vicit & interfecit: & Ilium vastauit. Bellum fuit inter Lapithas & Centauros: qui fuerunt nobiles milites Thessalorum. Theseus in agone Minotaurum occidit: propter quod Athenienses tributarii,pueri à pœna liberati sunt. Fuit autem Minotaurus vir fortis & inhumanus magistratus Minois, valens in palæstra: vnde dictus est Minois taurus,id est,Minois carnifex. Tunc ficta est fabula de Minotauro bestia labyrintho inclusa. Iair annis viginti duobus. Hercules agonem Olympiacum instituit. Carmentis nympha Latinas literas reperit. Theseus Helenam rapuit, quam rursus receperunt fratres eius Castor & Pollux capta matre Thesei,eo peregre profecto. Iepte annis sex. Hercules flammis se iniecit,quia in morbum inciderat pestilentem. Abesan annis septem. Agamemnon Athenis imperauit vel Mycenis. Menelaus Lacedæmone. Abdon annis octo. Alexander, qui & Paris, Helenam rapuit. Bellum decennale Troiæ surrexit. Memnon & Amazones in subsidium primo arma tulerunt: & ad vltimum famosum Troiæ excidium prædicatur. Tamen secundum quosdam sub iudice Abesan Paris Helenam rapuit. Et post Abesan teste sacra scriptura Aialon iudicauit Israel decem annis, qui anni, quia non habentur apud septuaginta interpretes ab Eusebio sub Samuele & Saule computantur, quorum annos historia non ostendit. Post Aialon Abdon iudicauit Israel: cuius anno tertio Troia capta fuit. Tunc Græci ad gloriam victoriæ suæ cæperunt annotare tempora sua sic: Anno à captiuitate Troiæ. Incepta vero Olympiade annotarunt tempora secundum numerum Olympiadū. Capta Troia Menelaus & Helena venerunt ad Thuorum Regem Ægypti,qui alio nomine Polybus vocatur. Anno tertio à captiuitate Troiæ mortuo Latino Rege regnauit Æneas in Italia tribus annis: qui ob nobilitatem regnandi dictus est primus Rex Latinorum. In qua prius regnauerant Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus, circiter centum quinquaginta annis. Hac ætate Vlysses nauigio in Hispaniam venit,& ciuitatem Vlisbonam condidit.

Samson iudicauit Israel viginti annis. Eo tempore Ascanius filius Æneæ qui secundus Rex Latinorum dictus est, Albam condidit. Tunc Vlyssis fabulæ vel Sirenarum fictæ sunt. Fuerunt enim Sirenæ mulieres meretrices,quæ cantu & pulchritudine decipiebant nauigantes. Heli sacerdos annis quadraginta. Fere viginti anni fluxerunt sine iudice,qui aggregati sunt annis, quibus iudicauit Heli. Tertius Rex Latinorum Syluius Postumus,filius Æneæ & Lauinæ: à quo deinceps Latini Reges Syluii nominati sunt. Hunc Ascanius hæredem reliquit adhuc viuente paruulo filio suo Iulio,à quo Iuliorum familia nomen & originem traxit. Filii Hectoris Ilium receperunt Nestoris expulsis posteris. Samuel & Saul quadraginta annis. Incertum est vtrum Samuel ante regnum Saolis viginti annis vel amplius populum Iudicauit. Secundum Apostolum autem certum est,quod ambo rexerunt Israel quadraginta annis. Tunc apud Latinos quartus regnauit Syluius Æneas filius Postumi. His temporibus Homerus philosophus dicitur floruisse. Saul autem post mortem Samuelis regnauit duobus annis. Iste fuit primus Rex in Israel.

Quarta ætas sęculi.

IN hac quarta ætate si cuiquam forte contrarium esse videtur, quod non ipse numerus quatuordecim generationum hic seruetur, qui in Matthæo complectitur, attendat inter Ioram Regem & Ioathan, omissa Athalia, tres Reges in medio prætermisisse Matthæum, qui hic cum annis suis ponuntur: & in euangelio detrahuntur pro eo quod Ioram genus se miscuerat impiissimæ Iezabel: & idcirco vsq; ad tertiam generationem eius memoria tollitur, ne in sanctæ natiuitatis ordine poneretur. Quanquam & illud præ cæteris considerare conueniat, quod plures fuerunt successiones, pauciores autem generationes. Non enim quæ Regum eadem generationum sunt tempora: vnde & Matthæus, quos ad generationem non putauit pertinere, præteriit.

Anni ab orbe c. 4295

Dauid regnauit annis quadraginta.
Salomon regnauit annis quadraginta.
Roboam regnauit annis decem & septem.
Abia regnauit annis tribus.
Asa regnauit annis XLI.
Iosaphat regnauit annis viginti quinq;.
Ioram regnauit annis octo.
Ochozias regnauit anno vno.
Athalia regnauit annis septem.
Ioas regnauit annis quadraginta.
Amasias regnauit annis viginti nouem.
Ozias † Azarias regnauit annis quinquaginta duobus.
Ioathan regnauit annis sedecim.
Achaz regnauit annis sedecim.
Ezechias regnauit annis viginti nouem.
Manasses regnauit annis quinquaginta quinq;.
Amon regnauit annis duodecim.
Iosias regnauit annis triginta † duobus.
vel Ioachim † Sedechias & Iechonias regnauerunt annis vndecim.
Sedechias regnauit annis vndecim.

Dauid regnauit quadraginta annis, qui fertur vixisse centum decem annis. Iste congregauit marmora, ferrum, lapides pretiosos, aurum, argentum, & æs Corinthium: de quibus postea constructum est templum Dei. In Corintho fuit olim templum idolorũ cum infinitis idolis ex ære, argento, & auro. Quo ab Annibale combusto metalla fluxerunt & commixta sunt: & quia maior pars ærea erat, talis commixtio vocata est æs Corinthium. De tali ære Salomon fecit mare æneum, columnas & altare. Habuit Dauid secum triginta fortes, & tres fortiores, atq; tres fortissimos: ipse tamen fortior & insignior omnibus erat. Tres fortissimi fuerunt primus Lesboam, qui à Iosepho Eusebius dicitur, secundus Eleazar filius patrui Dauid. Tertius Semnaa Ararites, quem Iosephus Semeiaam vocat. Post istos fuerunt tres, scilicet Abisai, Banaias, & Sobocay. Cõposuit Dauid cum pace frueretur cantica & hymnos alios trimetros, alios quinque metros, adinueniens violam, nablum, psalterium & alia musica instrumenta: in quibus Leuitæ per solennitates hymnos dicerent Deo. Est autem psalterium canora cithara decem chordis coaptata, quæ plectro percutitur, nablum vero duodecim sonos habens digitis tangitur. Nocent Principes & Prælati, qui eum pace fruuntur, venationibus & vanitatibus intendunt. Hoc tempore Carthago incœpta est à Carchedone Tyrio, & filia eius Didone consummata. Quintus Latinorum Rex Syluius Latinus regnat. prophetantibus Gad, Nathan, & Asaph. Codrus Atheniensium Rex sponte pro salute patriæ hostibus se offerens interimitur. Salomon regnauit annis quadraginta, & vixit annis quinquaginta duobus. Quod autem legitur, quod senuerit, potest intelligi, quod propter nimium concubitum mulierum debilitatus anticipatam habuit senectutem. Tamen vt dicit Iosephus octuaginta quatuor annis vixit. Fecit Salomon ob honorem patris iuxta sepulchrum eius opere mechanico octo subterraneos loculos thesaurorũ. Duxit vxorẽ filiam Pharaonis Regis Ægypti: de qua, vt fertur, genuit filium quasi contra naturam, cum ipse adhuc esset vndecim annorũ. Ante quatuordecimum annum viri & duodecimum fœminæ generare non consueuerunt. Quarto anno regni sui cœpit ædificare templum domino: quod octo annis cõsummauit, vt dicit Iosephus. Posuit Salomon lapides grandes de marmore candido, quod parium dicitur, in fundamento templi habentes viginti cubitos in longitudine, & decem

& decem in latitudine, & in altitudine quinque. Lapides & ligna extra ciuitatem dolabantur: vnde malleus, securis, & omne ferramentum non sunt audita in domo domini cum ædificaretur. Fertur tamen quod habuit Salomon sanguinem vermiculi, qui Thamir dicitur, quo dura marmora facile secabantur. quem inuenit hoc modo. Erat ei struthio habens pullum; quem iubente Salomone sub vase vitreo sapientes eius incluserunt. Quem cum videns struthio habere nequiret, tulit vermiculum de deserto: cuius sanguine liniuit vitrum, & fractum est. Isto sanguine operarii ligna & lapides facillime incidebant: & clauos eum quodam glutino figebant. Tanta fuit gloria Salomonis, quod ante fores domorum in Hierusalem plurima sedilia argentea fierent. Ad operum eius incredibilem opinionem Regina Sabba regiæ ciuitatis Æthiopæ venit videre Salomonem: & admirans prudentiam & dispositionem gloriæ Salomonis dedit illi gemmas pretiosas, aurum, aromata infinita, & etiam radicem balsami: vnde propagatæ sunt in Engadi vineæ balsamitæ. Quæ cum reuerteretur multis donata muneribus Salomonis, fertur scripsisse illi, quod in domo † salutis lignum quoddam opertum auro viderat, in quo suspendendus erat quidam cælestis propheta, pro cuius morte regnum Iudæorum periret: & certis illud indiciis scripturarum declarauit Regi. Timens autem Salomon discindere lignum, eo quod Rex Dauid in magna illud habuerat reuerentia, in profundissimis terræ visceribus occultauit illud. tempore autem Christi in probatica piscina supernatauit: quod lignum dominicæ crucis creditur fuisse. Hæc Regina Sibylla dicta est: quia sapientes fœminæ hoc nomine antiquitus dicebantur. His diebus fuit Rex sextus Latinorum Syluius Alba Syluii Æneæ filius. falsum

Roboam regnauit annis decem & septem. Regnum Israel à Iuda diuiditur. Fertur tempore huius auem nō volasse super Hierusalem, & fere desperasse Iudæos. Hoc tempore Latinorum Rex fuit septimus Syluius Athys siue Ægyptus: & Reges in Samaria haberi cæperunt. Abia annis tribus. sub quo Hebræorum Pontifex Maximus Abimelech insignis est habitus. Asa annis quadraginta vno. Prophetæ in Iudæa Aggæus, Zacharias, Micheas, Amos, Ioel, & Iehu. Tunc fuit octauus Rex Latinorum Syluius Capis. Iosaphat annis viginti quinque. Prophetæ Helias, Abdias, & Micheas. Nonus Latinorum Rex fuit Syluius Carpentus. Decimus Syluius Tiberinus, à quo fluuius dictus est Tiberis, qui prius Albula dicebatur. Vndecimus Syluius Agrippa. Ioram annis octo. Hic accepit vxorem Athaliam filiam Achab & Iezabel. Prophetæ Helias, Helisæus, & Abdias. Helias erat vir pilosus, sicut fuerat Esau: vnde in bona significatione & in mala inuenitur pilosus. Heliæ septem insignia miracula prædicantur. Ochozias anno vno. Helias rapitur. Athalia regnauit annis septem. Hæc interfecit omne semen Regis Dauid quod reperit, male seducta vt ipsa sola regno potiretur. Ionadab filius Recab sacerdos clarus habetur. & Iorada Pontifex, qui solus post Moysem vixisse annis centum triginta perhibetur.

Ioas regnauit annis quadraginta. Hic cum argueretur à Zacharia filio Ioiadæ, fecit eum obrui lapidibus inter templum & altare: & omnes filii eius cum eo lapidati sunt, præter vnum postumum, qui post eum dictus est Zacharias. Ex tunc, vt fertur, non accepit populus responsum in templo manifeste sicut prius, nec ex Dabir, id est rationali, nec ex Ephod. Helisæus moritur, cuius virtutes quatuordecim prædicantur. Lycurgus Legislator Apollinis apud Græciam insignis habetur. Rex Latinorum duodecimus Syluius Aremulus, qui præsidium Albanorum inter montes, vbi nunc Roma est, posuit. Huius filius fuit Iulius proauus Iulii Proculi, qui cum Romulo Romam commigrans fundauit Iuliam gentem. Amasias annis viginti nouem. Carthaginem hoc tempore quidam asserunt conditam, alii vt superius: isto autem tempore fuit innouata & ampliata. Rex Latinorum tredecimus Syluius Auentinus regnat: & in eo monte, qui nunc pars vrbis est, mortuus & sepultus æternum loco vocabulum dedit. † Azarias annis quinquaginta duobus. Olympias primum à Græcis instituitur. Agnus in Græcia loquitur. Sardanapalus Rex vltimus monachus Assyriorum, victus ab Arbace Medo sponte semetipsum concremauit: & tunc Arbaces monarchiam Assyriorum ad Medos transtulit. Simile postea fecit Darius accisso Balthassar. Fuerunt tamen Reges Assyrii si non à Deo monarchi, tamen potentes vsque ad subuersionem Niniuæ. Lacedæmoniorum Reges deficiunt. Tunc Hesiodus poeta claruit: atq; Phidon Argiuus pondera & mensuras reperit, Osee, Amos, Isaia, & Iona prophetantibus in Iudæa. Tamen secundum quosdam Ionas tempore Ieroboan Regis Israel prophetauit. Hic euersionem Ni- Ozias

niuæ prædixit: quæ multo post tempore impleta est. Nam inundatione fluminis, pluuiarum, atque ictibus fulminum & terræmotuum subuersa fuit, cum ciuium iniquitas abundaret: vnde videtur quod dilata est Dei sententia non deleta. Rex Latinorum quartusdecimus Syluius Amulius. Hoc tempore ascendit Phul Rex Assyriorum in Thersam: & dedit ei Manahem Rex Israel pecuniam multam vt recederet ab eo. Fertur etiam quod promisit ei vitulos aureos, qui erant in Dan & in Bethel, vt esset sibi in auxilium. Sacerdotes autem absconderunt vitulos aureos, & fecerunt æreos deauratos: quos misit Manahem Regi Assyriorum. Qua fraude postea percepta Rex Assyriorum nimium exarsit contra Israel. Vnde ascendit Phul qui & Theglathphalsar dicitur, in terram Israel: & vastauit omnem regionem trans Iordanem: & captiuauit duas tribus & dimidiam, scilicet, tribum Rubem, & Gath, & dimidiam Manasse. Ex quibus tamen tribubus in possessione sua Iudæi aliqui remanserunt: vastans quoq; Galilæam de tribu Zabulon & Neptalim multos transtulit in Assyrios qui possent dimidiæ tribui comparari: vnde sæpe reperitur quod tres tribus captiuauit. Hoc fuit initium captiuitatis decem tribuum Israel.

Ioathan annis sedecim. Romulus & Remus gemelli & ex patre Marte & matre Ilia nascuntur. Qui à lupa nutriti feruntur, quæ creditur fuisse meretrix quæ prostitutione sua multos occidebat. Tamen potuit esse vt Deus à lupa illos expositos vellet nutriri, per quos ciuitas sancta Roma habebat fundari. Prophetabant in Iudæa Osee, Ioel, Isaias, & Micheas.

Achaz annis sedecim. Roma à Romulo & Remo conditur in monte Palatino Olympiade quinta. Olympias vocabatur ludus qui fiebat in quinto anno quatuor mediis annis vacantibus. Et ob hoc Elidum certaminis tempus Olympiadem vocauerunt quadriennio sub vna Olympiade supputato: & dicebatur Olympias ab Olympo monte. Tunc temporis Senacherib Rex Assyriorum septem tribus captiuauit: & & iuxta flumen Gozam vltra montes Medorum & Persarum, vbi erat prima trium tribuum captiuitas, eos habitare fecit: & Samaritas accolas in terram Israel misit. Huius tempore Tobiæ historia incepta est. Anno ab vrbe condita tertio Remus rastro pastorali occisus est à Fabio duce Romuli. Consualibus ludis Sabinæ raptæ sunt: & pulcherrima fœminarum data est Thalamoni duci Romuli: vnde, quia bene cessit illi, locus nuptiarum exinde dictus est Thalamus. Ezechias regnauit annis viginti nouem super tribum Iuda, Beniamin & dimidiam Manasse. Hoc tempore Romulus milites ex populo sumpsit scilicet, ex mille vnum: qui sub Tatio Rege Sabinorum Romulo fauebāt quos Quirites appellauit. Ex populo centum nobilissimos viros elegit, qui ob curā ac solicitudinem reipublicæ patres vocati sunt, & ob ætatem senes. Romulus apud paludem Capteæ nusquam comparuit: ob quam causam deificatus est, & suadente Lucio Quirini nomine consecratus. Post Romulum prædicti senes singuli per quinos dies rempublicam rexerunt per annum fere & dimidium. Quod tempus interregnum appellatur. Tunc in Sicilia Syracusa & Catina conditę sunt. Post Romulum Numa Pompilius regnauit: qui prædictos senes senatores appellauit. Hic primus congiarium militibus dedit, id est, imperialem largitionem in sui promotione. Qui & primus Pōtifex, & & vestales virgines instituit: falsorumq; deorum numerositate vrbem impleuit. De Achaz patre pessimo ortus est optimus Ezechias.

Manasses annis quinquaginta quinq;: qui malum habuit principium, finem bonum. Numa Pompilius duos menses, scilicet, Ianuarium & Februarium decem mensibus anni adiecit; Ianuarium diis superioribus, Februarium inferis dedicauit, & Capitolii fundamenta iecit. Sibylla Erophila claruit in Samo, vnde & Samia dicta est. Partheni Tarentum condiderunt. Glaucus de Choo primus ferri glutinum excogitauit. Amon annis duobus post mortem patris, qui decem annis regnauerat, vt fertur viuente patre. Tertius Romanorum Rex Tullus Hostilius. Hic primus Regum Romanorum purpura & fascibus vsus est: priorque in Rep. censum exegit: quod adhuc per orbem terrarum incognitum erat. hic post longam pacem bella reparauit. Albanos vigentes vicit. adiecto monte Cælio ampliauit vrbē: & tandem cum domu sua fulmine conflagrauit. Iosias regnauit annis triginta † duobus. Quartus Romanorū Rex Ancus Martius Numæ nepos ex filia Auentinum montem & Ianiculum Vrbi addidit: supra mare Hostiam condidit. Oraculo Dodonæo primo Græcia vsa est. Quintus Romanorum Rex Tarquinius Priscus: qui muros Romæ, cloacas, id est, occultos meatus, Capitoliū, & circum extruxit, & ludos Romanos instituit. Arion à delphino in Tenarū dicitur deportatus. Thales Milesius philosophus clatuit, qui defectib.

Solis

[illegible] acutissima persecutione comprehensis Astrologiæ numerum primus inuestiga- [illegible] prophetantibus in Iudæa Hieremia & Sophonia. Reliquit autem Iosias tres filios, El[i]achim, qui & Iechonias, primogenitum quindecim annorum, Ioachaz, qui & Sel[lum] dictus est, & tertium Mathaniam. Tulit ergo populus Sellum, & constituit eum R[e]gem pro patre suo, & regnauit tantum tribus mensibus: quia Rex Ægypti veniens in Hierusalem amouit eum, & constituit Ioachim Regem pro eo.

Ioachim annis vndecim. Huius anno tertio Nabuchudonosor Iudæam captam tributariam fecit. Duxerat namq; Sellum in dolo sub spe honorandi eum in Ægypto: & cum venisset in Reblatha vinxit eum, & ligatum misit in carcerem. Tunc Daniel, Ananias, Azarias, & Misael in Babylone claruerunt. Quos Nabuchodonosor obsides, quia erant de semine regio, cum aliis nobilibus Iudæis traxit in Babylonē. Ioachim autem Rex Babylonis sibi repugnare volentē Hierusalem veniens dolo cepit & occidit, & extra muros insepultum proiici iussit. & inuenta sunt stigmata, id est, vstiones in corpore occisi more gentiliū, & nomen idoli, quod colebat Nabuchodonosor. Et cōstituit Nabuchodonosor filium eius Ioachim Regem pro eo æquiuocum patri. Qui regnauit tribus mensib. & decē diebus. Cumq; recessisset Nabuchodonosor, timuit ne Ioachim memor mortis paternæ adhæreret Ægyptiis & pugnaret aduersus eum: ideo rediit & obsedit Hierusalē. Sed egressus est ad eum Ioachim cum matre & cum principib. suis, & cum omnib. viris robustis circiter duo millia, & cum omni familia sua: inter quos erat Mardochæus & Ezechiel propheta cum aliis multis. Rex Nabuchodonosor transtulit eos in Babylonē cum omnib. vasis & thesauris domus domini, & domus regiæ. Et cōstituit patruū Ioachim, scil. Mathaniā Regē pro eo, quem Sedechiā vocauit. Timuit Nabuchodonosor ne reuerteretur Ioachim in Iudæā, & incarcerauit eū. Isti quia spōte se tradiderunt, proprie dicti sunt transmigratio Iudæ. Alii vero qui postea per violentiā traducti sunt, dicūtur captiuitas Iudæ. Ab hac transmigratione, scilicet, ab anno nono regni Nabuchodonosor quidam inchoant numerare septuaginta annos captiuitatis.

Sedechias annis vndecim. Hunc Rex Babylonis veniens Hierusalem cum populo captiuum duxit: & templum incensum est anno ædificationis suæ CCCCLIV. dum Nabuzardan princeps coquorum ex præcepto Nabuchodonosor vellet transferre omne aurum & argentum, quod erat in ædificiis templi, fecit puteum in medio templi: & ipsum templum impleuit lignis, stipula, & pice, & apposuit ignē: vbi tanta fuit vis flammæ, vt omnino lapides, aurum, & argentum dissoluerentur: & cum decurrerent metalla per præparatos riuulos ad prædictum puteum, disruptus est puteus fere vsque ad abyssum: ita quod de metallis templi ne modicum quidem potuit inueniri. Per idem tempus Sapho mulier diuerso poemate in Græcia claruit. Solon Atheniensibus Leges dedit. Rex Romanorum Sextus Seruius, nobilis captiuę filius, qui tres montes Vrbi addidit Quirinalem, Viminalem, & Esculum. fossas circa muros duxit: & statuit primus, vt Romani ciues exigerent censum per subditas regiones. Tandem occisus est a Tarquinio superbo Prisci Tarquinii filio. Eodem tempore apud Græcos septem Musæ, id est, septem sapientes sunt appellati. Nabuchodonosor cum intrasset Babylonem post triumphum, victimas solennes immolauit diis suis. Et cum recumberet post solennitatem vndecim dierum exhilaratus cum Principibus suis præcepit vt adduceretur Sedechias in medium & aliqui de cantoribus templi cum eo qui psallerent coram eo in musicis instrumentis, & canerent hymnos de canticis Sion. Bibebant conuiuæ in vasis domus domini: quorum Nabuchodonosor quædam consecrauit idolis, & quædam retinuit sibi. Cumq; darent psallentib. potum, præcepit Rex vt secreto daretur Sedechię potus laxatiuus: & coram omnibus ignominiose laxatus est: & rursum reduxerunt eū in carcerem. Qui nimio afflictus dolore post paucos dies mortuus est. Rex autem Nabuchodonosor fecit eum cum honore regio sepeliri.

Traditur quod Hieremias priusquam templum succenderetur, tulit arcam testamenti cum iis quæ erant in ea, & detulit eam inter duos montes, in quibus fuerunt sepulti Moyses & Aaron, & in quodam specu misit, & os speluncæ magno lapide clausit: atq; in ipsa petra Dei nomen impressit: & factum est sigillum in similitudine sculpturæ, quæ ferro cauatur. Et nubes operuit locū, ita vt nullus posset agnoscere eum. Illic tamē sæpe nubes vt ignis fit nocturno tempore, eo quod à sua lege Dei gloria non recedat. Reliquerat Rex Nabuchodonosor de pauperibus terræ filios Israel vt colerent terrā. Qui ducentes secum Hieremiam & Baruch fugerunt in Ægyptum. Cumq; redargueret eos Hieremias, quod sacrificabant diis alienis lapidauerunt eum: Ægyptii vero honorauerunt prophetam sepelientes eum in sepultura Regum memores beneficiorum,

quæ præstiterat Ægypto. Oratione namq; sua fugauerat aspides & crocodilos, quibus Ægyptus prius infestabatur. Post hæc anno quinto euersionis Hierusalem descendit Nabuchodonosor in Ægyptum, & subuertit eam. Denuo Iudæos, quos ibi reperit, captiuos duxit in Babylonem. Ab hac vltima captiuitate reliquiarum Iuda, quidam numerant septuaginta annos, vsque ad secundum annum Darii filii Histaspis. Tres enim fuerunt captiuitates. Prima fuit productionis manifestæ: quæ incepit quartodecimo anno regni Iosiæ Regis iusti, & durauit vsq; ad primum annum Regis Cyri. Secunda incepit anno tertio Regis Ioachim, quæ fuit afflictionis, & durauit vsq; ad vicesimum annum Cyri. Tertia incepit vltimo anno Sedechiæ, quæ fuit desolationis & durauit vsque ad secundum annum Darii filii Histaspis. Tamen magis videtur quod septuagesimus annus à destructione templi vsq; ad perfectam restaurandi licentiam sit computandus.

Quinta ætas seculi.

QVINTA ætas à transmigratione Babylonis vsq; ad Christum, quam Matthęus per generationes exequitur; quia in progenitoribus quis quot annis vixerit, non facile noscitur, vt pote in captiuitate constitutis. Ideo melius numerus annorum ætatis huius vsque ad Christum per historias gentium cognoscitur adhibendus. Tamen sciendum quod scriptura sacra, si pauci menses vel dies solido annorum numero superfuerint, in annorum numeris putandis eos ponere minime consueuit. Item si pauci defuerint pro solido per synecdochen computantur, partem anni plerunq; ponendo pro toto. Quod in hoc opere factum pluries reperitur. Item vnus & idem Rex patri conregnauit. prius regnare cœpit: qui postea fuit illius vel alterius regni maiori gloria decoratus. Quare quidam computant à principio regni eius & alii à sublimatione maiori: vnde videtur in scripturis sæpe discordantia suboriri. Quod prudens & sedulus lector clare aduertere potest.

Anni ab orbe c. Hebræorum captiuitas annis LXX.
4810. Darius annis XXXIIII.
Xerxes annis viginti.
Artaxerxes annis quadraginta.
Darius, qui & Nothus annis decem & nouem.
Artaxerxes annis quadraginta.
Artaxerxes annis viginti sex.
Arses annis quatuor.
Darius annis sex.
Alexander annis quinque.
Ptolemæus annis quadraginta.
Philadelphus annis triginta octo.
Euergetes annis viginti sex.
Philopator annis decem & septem.
Epiphanes annis viginti quatuor.
xxv. Philometor annis † triginta quinque.
Euergetes annis viginti nouem.
Soter annis decem & septem.
Alexander annis decem.
Ptolemæus annis octo.
Dionysius annis triginta.
Cleopatra annis duobus.
quatuor Iulius Cæsar annis † quinque.
Octauianus Augustus vsque ad natiuitatem Christi annis quadraginta duobus.
5327.

Hebræorum captiuitas annis septuaginta permansit: in quibus ignis ab altari Dei subtractus & absconditus in puteo post septuagesimum regressionis annum assumitur inuentus viuus. Annus septuagesimus à destructione templi vsque ad perfectam restaurandi licentiam est computandus. Nabuchodonosor elatus superbia, & non cognoscens Deum, vt debuit post reuelationes somniorum, quæ vidit, ab hominibus est eiectus, & fænum vt bos comedit. Mutatus est non corporis mutatione, sed alienatione mentis, & videbatur ei, quod esset bos in anterioribus, & in posterioribus Leo, quia in prima ætate voluptuosus fuit, & ceruicosus, & in fine multos interfecit: & nullus Regum

gium [illegible] resistere potuit. Daniel autem orauit dominum, & obtinuit, vt septem menses ver[illegible]entur. In quibus quadraginta diebus insaniam patiebatur, & per alios quadraginta ad [illegible]or hominis vertebatur, donec septem menses complerentur. Post quos reuocatus est: non tamen statim regnauit, sed statuti sunt pro eo septem iudices, & vsq; ad finem septem annorum pœnitentiam egit panem & carnes non comedens & vinũ non bibens iuxta consilium Danielis. Et cum iterum regnasset, voluit Danielem cohęredem facere filiorum: & Daniel noluit.

Euilmerodach autem filius Nabuchodonosor, cum pater insaniam pateretur, multa mala gessit in terra: vnde Nabuchodonosor restitutus regno misit eũ in carcerẽ, vbi erat Ioachim Rex Iuda. Dilexit autem Euilmerodach Ioachim valde, & pepigit cum eo amicitiarum fœdus. Post hæc mortuus est Rex magnus, Nabuchodonosor vocabatur, qui de spoliis hostium templum Beli in Babylonia magnifice decorauit. ciuitatem reparans, ita vt fere nequaquam obsidentes valerent flumen auertere, paternis munitionibus multo maiora addidit. Sepulchrum patris mirabili opere decorauit: & io dieb. quindecim miranda ædificia consummauit. Detulit etiam lapides grandes: ex quibus fecit instar montis ædificium magnum, & superplantauit arbores, & hortum, qui suspensus dicebatur, eo quod vxor eius, quæ in finibus Medię nutrita fuerat, regionẽ suam à longe videre desiderabat. Afferunt quidam eum fortitudine & operum magnitudine Herculem transcendisse. Tamen obsedit fortissimam ciuitatẽ Tyrum trib. annis & decem mensibus, & non cepit eam. Mortuus est eo tempore Rex Nabuchodonosor: & regnauit Euilmerodach filius eius pro eo. Hic duxit vxorem fratris sui: ex qua genuit Egeasar, Lobosardach, & Balthasar. Euilmerodach anno primo regni sui eleuauit Ioachim Regem Iuda de carcere: & posuit thronum eius super thronum Regũ qui erant cum eo in Babylone. Et timens ne resurgeret pater suus qui de bestia resurrexerat in hominẽ, & quia sepulchrum eius aliquando moueri videbatur, consuluit Ioachim: ad cuius consilium patrem secreto extumulauit, & cor atq; cadauer eius in trecentas partes diuisit & dedit eas trecentis vulturibus comedendas. Et ait ad eum Ioachim: Non resurget, inquit, pater tuus nisi redeant vultures in vnum quos euolare fecisti. Mortuus est Euilmerodach, & regnauit Egeasar filius eius pro eo. Cui successit Laborsardach frater eius. Isto defuncto ad Balthasar fratrem eius transiit imperium. Sub istis sex Regibus expleti sunt septuaginta anni captiuitatis Iudæorum: quæ primo anno Cyri Regis Persarum laxata est.

Darii filia fuit mater Balthasar: pro qua factus est hortus suspensilis: & quia Balthasar filium non habebat, festinabat Darius occupare regnum. Similiter Cyrus erat nepos Darii filius sororis Balthasar: per quam idem Balthasar adeptus est Babyloniæ regnum. Petebat Cyrus ab Balthasar partem eiusdem regni: & ille contempsit eum habere consortem: vnde Cyrus Rex Persarum congregato exercitu cum Dario auunculo suo Rege Medorum Assyrios & Babyloniam petit bello vendicaturus regnum Balthasar. Scindens autem primo impetum fluminis Tigris secundæ post Euphratem magnitudinis, ipsum flumen per magnas concisum deductumq; fossas in trecentos sexaginta alueos comminuit: & alueum ad siccum vsq; perduxit. Eo prædoctis opere fossoribus etiam Euphratem longe validissimum fluuium per mediam Babyloniam interfluentem multis fossis deriuauit: ac sic meabilibus vadis eo diminuto exercitib. suis iter siccum aperuit. Intrauerunt igitur hostes: & capta est vrbs tunc longe cunctis gloriosior & opulentior: quam humano opere posse extrui vel humana virtute capi vel destrui posse, fere apud mortales incredibile videbatur. Ipsa nocte Balthasar viderat manum scribentem contra se in pariete: & eadem nocte interfectus est à Chaldæis.

Darius regnauit annis triginta quatuor. Huius anno secundo Iudæorum est captiuitas resoluta. Cyrus enim tanquam maiori in omnibus deferebat. Nempe Babylonia à Nembrot gigante fundata, à Semiramide Regina reparata delitiis & fortitudine abundabat. Hæc campi planicie vndique conspicua, natura loci lætissima, castrorum altitudine mirifice decorata, mænibus paribus per quadrum pulchre disposita, firmitas & magnitudo murorum eius vix relatu credibilis, habens in latitudine cubitos centum quinquaginta & altitudine sexcentos ab hostium cunctorum incursibus secura videbatur. Ceterum ambitus eius quadringentis octoginta stadiis † circumuenitur. Ipsa autem latitudo murorum in consummatione pinnarum, vtroque latere habitaculis æque dispositis media intercapedine sui iunctas quadrigas capit. Murus coctili latere atq; interfuso bitumine erat compactus.

Fossa extrinsecus late patens vndique vice amnis circumfluit. In fronte autem murorum erant centum portæ æreæ nimiæ magnitudinis. Et tamen Babylon illa à Deo fortis & magna minima mora victa & capta subuersa est. Cyrus postquam Babyloniam vt hostis inuasit vt victor euertit, vt Rex disposuit, bellum transtulit in † Libyam.

Tenuit Darius anne primo monarchiam sibi exhibente obedientiam Cyro: secundo vero anno constituit Cyrum monarcham, quia eum super salutem propriam diligebat. Vnde Cyri monarchiæ anno primo suscitauit Deus spiritum eius, & dedit libertatem omnibus Iudæis, qui erant in regno suo, & licentiam redeundi in Iudæam, & ædificandi domum domini. Cumque Iudæi inciperēt ædificare, Samaritæ inuidentes impediebant eos. Et cum non possent eos impedire per se, dederunt munera Principibus Regis Persarum, qui erant positi super terram, vt eos impedirent. Vnde factum est vt ignotante Cyro adeo impedierint eos, quod in triginta annis, in quibus Cyrus regnauit, non erexerunt mutos templi nisi vsque ad apodationem. Porro Cyrus cum percussisset Cresum iuxta fluuium Halim, gentem Lydorum bellicosissimam astute redegit in socotdiam: tradidit enim illis sollemnitates & ludos, præcipiens eis vt lusibus, comesationibus & amplexibus vacarent quasi beneuolentiam in eis ostendens: & in hunc modum eos eneruauit: & quos bello non poterat, per libidinem expugnauit. Postea vero misit nuntios ad Thomirim Reginam Masagetarum, vt eum acciperet in coniugem. Quæ cum nollet ab exercitu Thomiris Cyrus bello victus est & occisus. Quæ caput illius præcisum in vtrem plenum sanguine humano proiiciens insultando dixit: satia te sanguine quem sitisti.

In diebus Cyri septimus Rex Romanorum Tarquinius superbus à regno est expulsus & merito, quia vrbem velut Rex premebat, velut exactor seruitiis perurgebat, velut hostis bellis & seditionibus regnum euertebat, & crudelitate Tarquiniorum, quos secum habebat, deuastabat Romam. Hic excogitauit diuersa genera tormentorum scilicet, vincula taurea, fustes, latumias, carceres, compedes, catenas, & exilia. Causa etiam Tarquinii iunioris filii sui, qui Lucretiam nobilem matronam corruperat, omnibus erat odiosus. Post hunc Romani sibi consules præfecerunt, & leges statuerunt vsque ad Iulium Cæsarem. Sicque factum est, vt cadente Babylonia surgeret Roma. Babylon namque à Cyro Rege Persarum est subuersa & Roma eo tempore à pestifera Tarquiniorum Regum dominatione est liberata. Siquidem cecidit orientis regnum, & ortum est imperium occidentis. Et per quatuor mundi partes quatuor regnorum principatus eminentes extitisse noscuntur. Babylonium regnum ab oriente, Carthaginense à meridie, Macedonicum à septentrione, ab occidente vero viguit Romanum imperium. Primus consul Romanorum Brutus fuit vix tenente Roma imperium vsque ad quintumdecimum miliarium: quamuis quædam aliæ regiones sibi iam fauorem & seruitium exhiberent propter eius fortitudinem & prudentiam. Inde etiam tribuni plebis & dictatores & rursum consules rempublicam rexerunt vsque ad Iulium Cæsarem.

Mortuo Cyro successit ei filius eius Cambyses qui apud Esdram Artaxerxes vel Assuerus dicitur. In historia vero Iudith Nabuchodonosor vocatur. Per idem tempus Iudith historia scribitur. Pythagoras quoque Arithmeticæ artis inuentor, atque Xenophanes comœdiarum scriptor insignis habetur. Iesus sacerdos magnus, & princeps gentis Zorobabel claruit. Aggæus, Zacharias, & Malachias prophetæ claruerunt. Cambyses autem ingressus Ægyptum vastauit eam & condidit Babylonem in Ægypto: cumque reuerteretur ab Ægypto ægrotabat & ferebatur ceruicibus Regum. Et mortuus est in Damasco.

Erant tunc in Perside septem magi, id est, septem sapientes, & conuenerunt inter se vt venirent diluculo in atrium palatii super equos soli ante fores templi. Et cuius equus prius hinniret, Rex constitueretur. Erat vnus eorum Darius filius Histaspis: qui secrete mandauit custodi equorum suorum vt in loco ad quem in crastinum conuenire debebant, equo suo de nocte supponeret equam. Quo facto cum in crastinum septem magi ad dictum locum venissent, statim ad equæ memoriam equus Darii hinnitum dedit: & continuo Darius in Regē est eleuatus. Erat ei valde familiaris Zorobabel, & obtinuit ab eo anno secundo regni sui constructionem templi, & vasa domini remitti in Hierusalē. Et consummatū est tēplū quadragesimo sexto anno à prima licentia quā dedit Cyrus redeundi & ædificandi templum. Vnde in Euangelio dicitur: quadraginta & sex annis ædificatū est templū hoc. Post Dariū Xerxes filius eius regnauit, qui Deū

colut

coluit, & multa gloriose gessit. Darius autem magnus filiam Cyri duxerat vxorem ex qua genuit Xerxem, qui regnauit annis viginti. A quo tempore in Israel non Reges sed Principes fuerunt vsque ad Hyrcanum & nepotem eius Aristobolum. Tunc temporis Herodotus historiarum scriptor & Xeusis agnoscitur pictor, Hesiodus, Pindarus, Sophocles, & Euripides tragœdiarum scriptores fulserunt, Gorgias primus rhetor claruit. Hoc tempore lapis habens formam caprinam in Ægæum mare visus est cecidisse de cœlo.

Artaxerxes qui & Longimanus regnauit annis quadraginta. Esdras sacerdos legem à Chaldæis succensam per spiritum sanctum reparauit, & scribendi modum & nouos apices litterarum excogitauit, qui faciliores ad scribendum fierent & ad pronunciandum. Prius enim arantis more scribebant de sinistra in dextram & de dextra in sinistram, vnde scribere dicitur exarare. Nehemias muros Hierusalem restaurauit, & dux Israel fuit. Aristarchus, Aristophanes, Sotades tragœdiarum scriptores habentur. Hypocras medicus, Socrates philosophus & Demetrius claruerunt. Darius qui & Nothus annis decem & nouem. Plato philosophus floruit. Dionysius in Sicilia tyrãnidem exercuit. Ignis de Æthna vsque ad mare erupit. Ægyptus à Persis recessit. Hic fecit vineam auream in qua erant diuersi generis gemmæ pro racemis pendentes. Artaxerxes qui à Iudæis Asuerus dicitur, annis quadraginta. Ester historia expletur. Plato quoque & Xenophon claruerunt. Athenienses viginti quatuor litteris vti cœperunt, cum antea sedecim solummodo vterentur. Senones Galli duce Brenno Romam inuaserunt & ex ea partem maximam cremauerunt. Romani sex mẽsibus tribunis militaribus pro cõsulibus vti cœperunt. Obiit Anaxagoras philosophus & Heraclytus tenebrosus atque Democritus. Socrates venenum bibit & mortuus est. Diogenes claruit. Magnus philosophus Aristoteles Hispanus natione in Græcia Platonem audiuit: & in multis floruit maxime dialectica & metaphysica. Artaxerxes annis viginti sex. Hic Ochus dictus est & ciuitate Apodasmo Iudæorum capta in Hircaniam accolas translatos iuxta mare Caspium collocauit. Arses annis quatuor. Demosthenes primus orator agnoscitur. Romani Gallos superauerunt. Iudæorum Pontifex maximus Iaddus: cuius frater Manasses templum in monte Garizion cõstruxit ad similitudinem templi Hierusalem: & multos Iudæorum secum associauit. Darius annis sex. Eodem tempore Manlius Torquatus consul Romanorum filium suum virgis cæsum securi percussit, quia contra imperium consulum cum hostibus pugnauit, & tamen vicit eos.

Alexander Macedo annis quinque. Iste regnauit annis duodecim: sed illi quinque hic tantummodo computantur quibus Asiæ monarchiam tenuit solus. Fuit filius Philippi Regis Macedonum: qui per insidias est peremptus à Pausania trahente genus ab Oreste. Alexander viginti annorum erat cum regnare cœpisset: qui volens obtinere Syriam transiit Hellespontum. Et congregati sunt aduersus eum duces Darii qui erant trans flumen: & super Granicum fluuium expugnauit eos. Tunc Darius Arsami filius collegit exercitum magnum, & transiuit Euphratem, & montes Ciliciæ, sperans iuxta montem Taurum in Armenia minore Macedones expugnare. Commisso autem prælio victus est Darius ab exercitu Alexandri: & capta matre eius vxore ac filiis ad Persas fugit. Alexander autem cepit Damascum & subiugata Sydone Tyrum obsedit. Et scripsit ad Iaddum principem sacerdotum in Hierusalem, vt sibi præberet auxilium & exercitui venalia præpararet & redderet sibi tributa, quæ prius Dario conferebat. Respondit autem Iaddus se Dario sacramenta dedisse, nec eo viuente posse transcendere constituta. Tunc iratus Alexander valde comminabatur Iudæis, & iniectis aggeribus coæquauit muris ciuitatis, & cepit Tyrum fortissimam ciuitatem: quam fortis Rex Nabuchodonosor fere per quatuor annos obsedit & eam non potuit capere. Destructa igitur Tyro & terræ coæquata magnus timor inuasit omnes orientales qui audierũt. Post hæc obsedit Alexander Gazam, & ea capta Hierosolymam festinabat. Timentes autem Iudæi clamauerunt ad dominum, & immolabant hostias. Summus sacerdos Iaddus obtulit sacrificium. & cũ obdormisset admonitus est à Deo quid faceret. Et exurgens à somno ciuitatem Hierusalem multis insigniis ornauit: & ipse pontificalibus indutus, & reliqui sacerdotes cum eo stolis legitimis decorati venienti Alexandro obuiá extra ciuitatem processerunt. Alexander autẽ intuens summum Pontificẽ sacris vestibus insignitũ ita mutata in mansuetudinẽ statim de equo descendit, & nomen domini quod scriptũ erat in lamina aurea, quæ erat in fronte sacerdotis, adorauit. Interrogatus autem quare sacerdotem gentis Iudææ adorasset, respondit:

Non hunc adoraui, sed Deum cuius principatum sacerdotij gerit: nam per somnium in tali habitu Deum conspexi, dum essem in Macedonia: qui mihi totam Asiam se daturum promisit. Ingressus itaque vrbem Alexander secundum iussionem sacerdotis in templo sacrificium obtulit, & dona multa auri & argenti contulit, & concessit Iudæos vbique patriis legibus vti, & septimum annum sine tributo esse propter sabbathum terræ: atque exinde cum lætitia & deuotione profectus est. Cumque venisset ad montes Caspios, miserunt ad eum filii captiuitatis decem tribuum postulantes, vt daret eis licentiam in terram Israel reuertendi. Qui cum quæsisset captiuitatis causam, accepit eos a deo Israel recessisse idolis & vitulis aureis immolando. Tunc respondit quod arctius includeret eos: cumque angusta viarum loca obstrueret molibus bituminatis terra subito tremuit, & fulgur cecidit, & præcisis rupibus maxima montium pars corruit & loca meabilia obstruxit. Rex autem Alexander interfecit Darium Regē Persarum & Regem Porū: qui fecerat vitem magnā ex auro: vbi erāt quasi racemi omnium lapidum pretiosorum inæstimabilis pretii. Accepit aurum & lapides Alexander & diuisit exercitibus suis. Et cum post multos triumphos totius Asiæ monarchiā obtinuisset, posuit in Lybia Gades, id est, columnas æreas & marmoreas & arcum triumphalem. Reuertens autē in Babylonem sumpto veneno vsum linguæ amisit: & extremam voluptatem suam scripto expressit. Noluit monarchiam suam in aliquem transferre ne aliquis par ei potentia apud posteros legeretur. Duodecim quos ab adolescentia socios habuerat regni successores instituit. Hæc autem institutio nō stetit: nam quatuor ex his abiectis aliis regnauerunt. Fertur etiā duodecim Alexandrias cōdidisse per numerum annorum quibus regnauerat: in Lybia quoque Aretho condidit ad indiciū virtutis suæ. Tunc regnū Persarum deletū est. Post mortē Alexandri regnū eius diuisum est secundū Danielis prophetiā in quatuor ventos cœli. In Ægypto enim quæ est ad meridiem primus regnauit Ptolemæus, qui Soter est cognominatus filius Lagi: à quo sequētes Reges Ægypti Ptolemæi dicti sunt. In Macedonia Philippus, qui & Arideus, frater Alexandri, quæ est ad occidentē Syriæ & Babyloniæ & superioribus locis, quæ sunt ad orientem, Seleucus Nicanor imperauit Asiæ & Ponto & ceteris in eadem plaga prouinciis, Antigonus imperauit ad septentrionem.

Post Alexandrum in Syria regnauit Seleucus. Post Seleucum Antiochus Soter: à quo successores Reges Antiochi dicti sunt. Post Antiochus Theos. Post Antiochus Galleritus. Post Antiochus Magnus. Post Antiochus Epiphanes. Hic cum esset Romæ pro patre obses, mortuo patre clam reuersus in Syriam exhibuit se benignum omnibus & munificum. Strenuus erat in agendis & acer in hostes: vnde à populo cognominatus est Epiphanes, quod sonat illustris. Qui cum sibi regnum adeptus esset, aperuit malitiam insitam sibi, & erexit se impius contra Deum. Hic enim Hierusalem dolo inuasit, & templum expoliauit, Ephebiam, id est, Lupanar epheborum in Hierusalem constituit, leges Dei abstulit, cunctos sibi subditos in idolatriam impulit, & summum sacerdotium impiissimo Iasoni vendidit. Ob quam causam ignis sacrificii, qui per septuaginta annos Babylonicæ captiuitatis & etiam amplius in puteo sub aquis vixerat extinctus est super altare, quamuis lignorum fomite nutriretur. Vnde notādum quam inæstimabile malum sit apud Deum vitium simoniæ.

Ptolemæus Soter post Alexandrum regnauit in Ægypto annis quadraginta. Hic in Iudæam sub specie sacrificandi Deo Hierusalem veniens die sabbathi multos Iudæorum cepit: & tam de Iudæa quam de Garizim captiuos trahens ad Ægyptum rediit & venditioni exposuit: vnde à negotiatoribus nationum per multas regiones distracti sunt & dispersi. Inde est quod in actibus Apostolorum legitur: quod erant habitantes in Hierusalem Iudæi viri religiosi ex omni natione quæ sub cœlo est. Tunc liber primus Macchabæorū incepit. Menander Comicus, & Zenon & Theophrastus philosophi claruerunt. Eo tempore Apius Claudius Cæcus Romæ claruit: qui aquas Claudias induxit, & viam Apiam lapidibus nigris strauit. Censu Romæ agitato inuenta sunt ciuium ducenta septuaginta millia: quoniam singula capita ciuium dederunt nomen vt certus numerus haberetur. Conditæ sunt à Romanis Ariminum & Beneuentum.

Ptolemæus Philadelphus annis triginta octo. Hic nutu Dei dedit edictum, vt omnes Iudæi qui erant sub eius ditione, haberent licentiam in terram suam redeundi, & obseruandi legem Dei. Misit etiam munera ad Eleazarum summum sacerdotem in Hierusalem rogans vt mitteret sibi legem Dei & viros peritos qui eam transferrent de Hebræo in Græcū. Eleazarus vero misit sapientissimos viros septuaginta duos cū lege ad Ptolemæū. Qui recepit eos honorifice: & quidquid ab eis obscurū quæsiuit inuenit:

& ma-

& maxime de cognitione Dei & administratione regni: & in ſeptuaginta duobus diebus in ſingulis cellulis tranſtulerunt totam legem: & per ſpiritum ſanctum vna & eadem tam in verbis quam in ſententiis inuenta eſt editio omnium. Placuit factũ Regi: & eos bene remuneratos remiſit gratias agẽs. Eleazaro quoq; tranſmiſit muneta multa. In templum miſit vaſa ſancta quæ potuit inuenire. Miſit etiam menſam magnam gemmis pretioſiſſimis inſignitam: cuius ſpiſſitudo cum eſſet dimidii cubiti, opus tamen materiam ſuperabat. Eo tempore Soſtratus Pharum in Alexandria conſtruxit mirabile valde: erat enim turris altiſſima in littore maris ſita, non in terra fundata, ſed ſuper quatuor cantos vitreos poſita: & tantæ magnitudinis artificio quod ignis in ſummo poſitus totum littus irradiabat. Erat quoq; in ea mirabile phanum ſepulchrum Arati in Sicilia admiratione dignum: nam ſaxa iacta ſuper eum reſiliunt. Tunc Aratus aſtrologus claruit: & argentei numi primum Romæ cuduntur. Carthaginenſes nauali prælio vicerunt Romanos Metello conſule fugato.

Ptolemæus Euergetes frater Philadelphi annis viginti ſex. Hic ab Ægyptiis Euergetes dictus eſt, quod teuectio ſonat. Etenim poſt vaſtatam Syriam, Ciliciam, & partẽ Aſiæ inter innumera ſpolia quæ cepit, etiam Deos eorum, quos Cambyſes in Perſas transuexerat, reportauit. Eo tempore Ieſus filius Sirac eccleſiaſticum librum ſapientiæ compoſuit, & quædam Salomonis verba interſeruit in eo. Ennius Tarentinus à Catone quæſtore Romã tranſlatus eſt. Quadraginta fere millia Gallorũ à Romanis cæſa ſunt. Apud Rhodũ coloſſus magnus corruit terræmotu. Erat enim imago maxima tam miræ magnitudinis, vt ſagitta ad ſummũ dirigi non valeret. Caput eius tantæ magnitudinis quod capere poterat triginta coros grani: in inferiori parte in plantis pedum eius apertura erat, vnde homo intraret & ad caput aſcenderet.

Ptolemæus Philopator annis decem & ſeptem. Fuit filius Euergetis. Ab iſto Iudæi prælio victi ſexaginta millia corruerunt: Siciliamq; Marcellus conſul obtinuit.

Ptolemæus Epiphanes annis viginti quatuor. Libri ſecundi Macchabæorum hiſtoria inchoat. Hac ætate Romani victos Græcos liberos eſſe iuſſerunt dicentes: impium eſt ſeruos eſſe, apud quos philoſophia primum orta eſt magiſtra morum & inuentrix liberalium diſciplinarum.

Ptolemæus Philometor annis triginta quinq;. Per idem tempus Scipio Africam vicit: & Terentius comicus claruit. Hunc Ptolemæum Rex Syriæ Antiochus magnus vicit, & Iudæam ſibi ſubiugauit. Tributa ſeptimi anni & miniſtrorũ templi, quæ Philadelphus relaxauerat, reuocauit. Qui dum finitimas regiones ſupra modum infeſtaret, delata eſt res ad Romanos: & miſſi ſunt ad eum Scipio Africanus & Scipio Naſica & ab infeſtatione ſub religione iuriſiurandi amouerunt eum. Inſuper tulerunt ab eo obſidem filium eius Seleucum. Quem volens recipere ab eis tradidit pro eo filium minorem natu Antiochum Epiphanẽ: ita quod eſſet obſes perpetuus. Antiochus magnus regnante Ptolemæo Epiphane Syriam & Ægyptũ fortiter infeſtabat. Onias autẽ ſacerdos aſſumptis plurimis Iudæorũ fuit in Ægyptũ: & accepit à Rege, Helipoleos regionẽ, & in eo ſtruxit templũ ſimile templo Iudæorũ aſſerens ſe implere vaticiniũ Iſaiæ dicentis: Erit altare domini in Ægypto & titulus eius in terminis eius. Hoc templũ Ptolemæus Philometor multis diuitiis & gloria decorauit: quod poſtea Veſpaſianus cum ipſa ciuitate quæ dicebatur Oniæ funditus euertit. Occiſus eſt in Perſide Antiochus in phano Naneæ, id eſt, fortunæ: & membratim eiectus eſt à ſacerdotibus qui doloſe promiſerant ei theſauros: & regnauit pro eo filius eius Seleucus peſſimus & iners. Eo tempore Ariſtobolus natione Iudæus peripateticus philoſophus ſcripſit commentarios in Moyſem Ptolemæo Philometori. Antiochus vero Epiphanes qui erat Romæ obſes, occulte fugit in Syriã, & obtinuit regnũ. Hic templũ Hieruſalẽ ſpoliauit, & omnẽ vſum ſacrificiorũ remouit: idolũ Iouis Olympici inter duos Cherubim poſuit, & ſanctuarium prophanauit. Penſanda valde tunc prudentia Romanorũ: nã ſubditos ſibi, amicos vocabant ſtrenue defendentes. Vnde cum Antiochus obſideret Alexandriã Ægypti, legati Romanorũ miſſi ſunt ad Ægyptios liberandos quib. fœderati erant. Cumq; applicuiſſent, egreſſus eſt eis obuiã Antiochus. & cum ſtaret in littore, dixit ei Marc. Publius: Senatus populusq; Romanus præcipiunt tibi recedere ab amicis ſuis: cumq; ille peteret inducias reſpondendi, Marcus circa illũ fecit circulũ in ſabulo dicens; Senatus populusq; Romanus præcipiunt tibi ne egrediaris de hoc circulo donec reſpondeas. Ad quæ Antiochus: ſi ſic viſũ eſt ſenatui populoq; Romano recedendũ eſt: & receſſit ab Ægypto. Tunc tẽporis Mathatias leges patrias fortiter vindicauit. Quo mortuo Iudas Macchabæus ducatũ Iudæorum ſuſcepit. Antiochus autem cum iterũ proponeret Iudæam

euertere & facere Hieruſalem polyandrium Iudæorum, iuſſit in furore agitari currum: & ſtatim apprehendit eum grauis dolor viſcerum, & cadens de curru in petram colliſus eſt: ferebatur humeris in geſtatorio, & ebullientes vermes fluebant à carne eius: & nec ipſe nec exercitus fætorem illius poterat ſuſtinere. Cognouit Antiochus potentiam Dei: & fatebatur ſe pari hoc pro violatione templi, atque inter amariſſimos dolores in montibus miſerabiliter mortuus eſt.

Ptolemæus Euergetes annis viginti nouem, qui Philologus dictus eſt. Hoc tempore per conſules Brutum & Tolemonem Hiſpaniæ maior pars à Romanis plus ſapientia quam armis obtenta eſt: & conſtructa ciuitas Toletana. Ionathas dux & pontifex Iudæorum. Quo à Triphone interfecto Simon frater eius in ducatum & ſacerdotium eleuatur: & quia Romani ſapienter & clementer ſe gerebant regendo fere totus orbis eorum dominium expetebat.

Ptolemæus Soter annis decem & ſeptem. Varro Ciceroque naſcuntur. Thraces Romanis ſubiiciuntur.

Ptolemæus Alexander annis decem. Syria per Gabinium ducem in Romanorum dominium tranſit.

Ptolemæus Phiſcon Cleopatræ filius annis octo. Hic poſtquam à matre per Gabinium ducẽ fuerat eiectus anno octauo regreſſus de Cypro regnũ obtinuit: eo quod Alexandrũ, qui ante eum regnauerat, ob interfectionẽ matris ciues à regno expulerãt. Per idem tempus Sylla Athenienſes vaſtat: Saluſtius quoque hiſtoriographus naſcitur. Ariſtobolus filius Ioannis Hyrcani regnum & põtificatum Iudæorũ poſt captiuitatẽ Babyloniæ obtinuit primus. Plotius Gallus latinam rhetoricam primus docuit Romæ.

Ptolemæus Dionyſius annis triginta Per idem tempus Cato philoſophus claruit. Virgilius naſcitur Mantuæ: qui multa Romæ & Neapoli humana ſapientia glorioſe fere incredibilia fecit: cuius etiam carmina de Chriſto manifeſtiſſime prophetare videntur. Horatius naſcitur in † Venuſina. *Venuſia.* Cicero laude oratoria celebratur. Apollodorus clarus habetur, qui poſtea extitit præceptor Auguſti. Ouidius philoſophus poeta naſcitur. Pompeius capta Hieroſolyma templum irreuerenter intrauit, & vſque ad ſancta ſanctorum aſcendit: cuius miratus pulchritudinem nihil de theſauris domus Domini abſtulit, ſed intactos permanere præcepit: Iudæos tamen tributarios Romanis fecit.

Cleopatra regnauit annis duobus. Hæc Ptolemæi Euergetis Regis Ægypti fuit filia, & fratris Ptolemæi Philopatoris ſoror & coniux effecta. Quæ dum Philopatorem regno fraudare voluiſſet, tempore belli ciuilis in Alexandria occurrit Cæſari: & per ſpeciem atque ſtuprum regnum ſibi & mortem Ptolemæo apud Iulium impetrauit. Atque Alexandriæ regnum per Iulium Cæſarem in Romanam tranſit ditionem. Regnum Ægyptiorum finit. Cleopatra poſtea Antonio Cæſari nupſit: & inter Octauianum Auguſtum & Antonium diſcordiæ nutrix fuit.

Quatuor. Cæſar Iulius annis † quinque. Ab iſto ſequentes imperatores Romani Cæſares vocati ſunt. Hic primus Romanorum monarchiam tenuit & inter mortales victorioſiſſimus fuit.

Octauianus Auguſtus ante natiuitatem Chriſti imperauit annis quadraginta vno. cuius incipiente imperii anno quadrageſimo ſecundo in Bethleem Iudæ de virgine Maria natus eſt Chriſtus. Ab iſto ſequentes imperatores Romani Auguſti dicti ſunt. Finit ætas quinta ſeculi. Tamen ordiendum eſt qualiter ſacerdotium & regnum Iudæorum poſt captiuitatem Babyloniæ fuerit reparatum, vt ad narrationem ſextæ ætatis ſeculi clarius accedamus.

Poſt mortem Simonis ducis & ſacerdotis magni, qui fuit vltimus quinque filiorum Mathatiæ, ſucceſſit ei filius eius Ioannes cognomine Hyrcanus: qui tale cognomen ſortitus eſt eo quod Hyrcanorum populos in bello ſtrenue ſuperauit. Hic inſecutus eſt Ptolemæum, qui patrem eius Simonem dolo interfecerat, matremque eius cum duobus paruulis tenebat in vinculis, & fugerat ad Dagon oppidum vltra Hierichonta. Obſeſſo vero oppido cum Ioannes acriter inſiſteret, Ptolemæus matrem eius & fratres ſuper muros cædebat vſque ad ſanguinis effuſionem: fractuſque pietate Ioannes ab impugnatione ſe temperabat: matre tamen clamante ne propter ſe fineret Ptolemæi ſcelus inultum, mortem enim ſuam ſic iudicare meliorem immortalitate. Ob hoc itaque diutius tracta obſidione ſeptimus aduenit annus, Iudæis feriatis, receſſitque ab obſidione Ioannes. Ptolemæus vero matre ipſius & fratribus occiſis fugit ad Zenonem Philadelphæ Tyrannum, qui Cotyla dicebatur.

Poſt

Post Antiochus Pontius Rex Syriæ obsedit Hierusalem. Quamobrem aperuit Ioannes duos de octo loculis circunstantib. sepulchrum Dauid: & sustulit ex eis plusquam tria millia talentorũ auri & argenti, deditq; trecenta talenta Antiocho vt ab obsidione recederet, & vt placaret murmur populi de sepulchri apertione, de reliqua pecunia primus instituit hospitale pauperũ in Hierusalem & muros fortes in eo instituit ad defensionẽ templi. Samariam captam solo æquauit: quam post Herodes instaurans Sebasten nominauit. Eodem tempore mortuo Ioanne filio Simonis, qui cognominabatur Hyrcanus, rebus optime administratis relictis quinq; filiis Aristobolo & Antigono cum tribus aliis minoribus, Alexandra vxor Ioannis disertissima ex præcepto Ioannis præerat Iudæis, eo quod nullus filiorum ad populum regendum sufficeret. Aristobolus vero impatiens dominii materni matrem cum fratribus minorib. incarcerauit: & Antigonum, quem diligebat secundum à se cõstituit: imposuitq; sibi diadema regni & sacerdotii, & restitutum est regnum Iudæ. Fluxerant à Sedechia vel à captiuitate Babylonis anni quadringenti septuaginta quinq;. Aristobolo autem præcisum est regnũ, & non regnauit nisi per annum, eo quod matrem fame peremerat in vinculis. Consilio etiam vxoris suæ fratrẽ suum Antigonum interfici fecit, & ipse postea expirauit. Quo mortuo vxor eius, quæ prolem ex eo non susceperat, fratres viri soluit à vinculis maiorem natu Alexandrum Regẽ constituens, qui cognominatus est Iannæus. Hic Alexander filius Ioannis Hyrcani regnauit annis triginta octo. Accepit vxorẽ nomine Alexandram, quæ & Salome dicta est. Adeo nequissimus fuit quod in trib. annis circiter quinquaginta millia seniorum interfecit, quia facinora eius detestabantur: Cumq; offensus esset populo, muniuit sibi palatium in turri, quæ Baris dicebatur, quam duo viri defendere poterant ab omni viuente. In tantum odiosus erat Iudæis vt semel percunctati ab eo quo pacto posset eos sedare, responderint, si moreretur. Ob hoc in plateis Hierusalẽ octingentos viros vxoratos suspendit, vxoresq; eorum & liberos necauit. Sciens itaq; filios pro patre Iudæis odiosos, regnum reliquit vxori, quæ sub viro resistens ipsius tyrannidi beneuolentiam sæpe comparauerat, & simulatam religionem in habitu præferebat. His temporibus Iugurta contra Romanos dimicans à Sylla & Mario captus est. Romæ ars rhetorica cępit haberi edocta à Plotio Gallo. Alexandra dum regnaret Hyrcanum primogenitum suum Pontificem declarauit eum futurum Regẽ iudicans quia modestus erat. Minorẽ vero Aristobolum, eo quod feruentis animi videretur, priuatũ viuere coegit. Eo tempore orta ęst in Iudæa hæresis Pharisæorũ, quorum consilio vtebatur in omnib. Alexandra. Nono autẽ regni sui anno ægrotauit Alexandra: & Aristobolus collecta plurimorũ manu post matrẽ nitebatur regnare. Ob hoc mater miserata querelarũ Hyrcani acceptos obsides coniugẽ & filios Aristoboli in custodia reclusit, ne regnum sibi Aristobolus vsurparet. Mortua vero Alexandra Aristobolus contra fratrẽ mouit arma, & in congressione victus Hyrcanus fugit in Hierusalẽ. Tandem ea lege in concordiam redierunt, vt Aristobolus regnaret, & Hyrcanus sub eo quibuslibet honorib. fungeretur. Orta tamen iterum discordia magna inter Hyrcanũ & Aristobolũ, super obtentu regni fortiter contendebant. Tunc temporis Pompeius, qui missus erat à Romanis contra Tigranẽ Armenię Regẽ, cum audisset fratrum dissensionem, in Iudęam venit, atq; legati a fratribus vtrinq; venerunt eius auxilium postulantes. Properãte vero Hierosolymam Pompeio occurrit ei Aristobolus pollicens illi infinitam pecuniam, seq; Romano imperio de cætero pariturum. Cumq; missus esset Gabinius ad accipiendam pecuniam & vacuus reuerteretur, Pompeius Aristobolum in custodia collocauit: & obsedit Hierusalem: atq; à fautoribus Hyrcani in vrbem receptus est. Fautores vero Aristoboli secesserunt in templum: sed à Romanis fortiter debellati. templum irruptum est & à Romanis prophanatum, ita vt equos in porticibus stabularent. Ob quam causam creditur, nunquam de cætero pugnasse Pompeium quin vinceretur, qui hactenus fortunatissimus fuerat. Imposuit Pompeius Hierosolymis tributum Hyrcano Pontifice declarato, & Aristobolum cum duobus filiis Alexandro & Aotigono & totidem filiabus captiuauit: Romamq; per Ciliciam properabat Syria & Iudæa administratione Scauto commissa relictis secum duab. cohortibus, Alexaoder vero filius Aristoboli ex itinere fugit: qui magna manu collecta Iudæam deuastabat, & Hyrcano prominebat. Obtinebat autẽ munitissima loca: & in castro Alexandro à Gabinio obsessus consilio matris Alexander se & castra sua tradidit: quæ Gabinius funditus eoertit. Post hæc Gabinius cura templi Hyrcano mandata gentẽ Iudęorũ in quinq; conuentus diuisit quasi per pentarchias Iudææ superbiam frangens. Eo tempore Antipater alienigena factus est amicissimus Gabinio: adeoq; claruit quod data est ei vxor

Regis Arabum Cypris nomine: qui sustulit ex ea quatuor filios & filiam, id est, Phaselum, Herodem, qui post dictus est Ascalonita. Tertius Iosipus, quartus Pheroras, filia dicta fuit Salome. Post hęc casu elapsus est Aristobolus Roma, qui magna manu Iudęorum conflata in Iudæa Alexandriā muro recingebat. Ad quem debellandū missus est à Gabinio Antonius. Captusq; iterum Aristobolus, cum filiis Romæ incarceratus est: sed filii eius in Iudęā remissi sunt. Post hęc cum Gabinius apud Ægyptum detineretur, Alexander Aristoboli filius Iudęos iterū ad dissensionē reduxit. Sed rediens Gabinius eos pacificauit, & Hyrcano pontificatū confirmauit. Quo mortuo missus est præses Syriæ Crassus, vt etiam Parthos, qui iam Romanis imminebant, reprimeret. Hic tulit fere totum aurū de templo ad duo millia talentorum à quibus Pompeius abstinuerat. Et ob hoc ex Romani senatus sententia † Cassius aurū igne liquefactū in os eius infudit donec moreretur dicens: Aurum sitisti, aurum bibe. Eo tempore factū est dissidium inter Romanos pro Pompeio & Iulio Cæsare. Cæsar autem post senatus & Pompeii fugam trans mare Ioniū rebus omnibus Romaq; potitus solutum Aristobolum cum duabus cohortib. in Syriam misit per hunc Iudæā sibi posse subiici arbitratus. Verum spes Cæsaris frustrata est. Nam ab amicis Pompeii veneno periit Aristobolus: occiditur quoq; filius eius Alexander Antiochiæ à Scipione. Solus Antigonus superstes remansit cum sororibus suis & ad quendam Ptolemæū, qui sub Libano morabatur, confugit. Accepitq; Ptolemæus minorē sororē eius Alexandram nomine in vxorem: de qua suscepit Lisaniam Abilinæ postea tetrarcham. Iulius quoq; Cæsar antea in cōsulatu Germanos & Gallos obtinuit: Britannos quoq; victos obsidib. acceptis stipendiarios fecit.

Crassus

Inter Pompeium & Iulium Cæsarē per quatuor annos indesinenter bellum acerrimum toto orbe tenuit: & in Emathia victus Pompeius Alexandriā fugit: in qua à Ptolemæo Rege Ægypti percussus interiit. Mortuo Pompeio Antipater amicus Pompeii Iulio Cæsari se firmiter copulauit: & in multis fidelissimus amicus & subditus Cæsari claruit: vnde ciuis est Romanus ascriptus, & eius gratia pontificatū Cæsar confirmauit Hyrcano, ita tamen ne Rex vocaretur. Post hæc Antipater filiū maiorē Phaselū Hierosolymis sub se procuratorē statuit, & Herodē Galilææ præfecit, & adeo terram sibi subditam quietā reddidit, vt Herodes, pater Galilææ cantaretur. Cæsar de partib. transmarinis Romā venit, & gloriose receptus, & octauo decimo die de Roma Saguntū accessit: & principantibus Petreio & Afranio totā Hispaniā Romano imperio subiugauit, & Hispalim Iuliam Romulā vocauit. Per diuersas Hispaniæ partes itinera ob insigne nominis fieri iussit: & turrim mirabilē in Pharo Galleciæ condidit. Et ab Hispania regressus Romę dolo Bruti & Cassii occisus est post annos quinq; & menses septem quam regnare cæperat. Tribus autē annis & mensib. septem post victoriā Pompeii solus tenuit principatū. Obiit autē Cæsar anno ætatis suæ quinquagesimo sexto. Corpus eius combustū est à populo Romano in foro, & statuerunt sibi columnā lapidis Numidici, super quam tumulatus est in pomo deaurato, quę Iulia dicta est. Centesimo die ante mortem eius, fulmen cecidit iuxta statuā Cęsaris in foro: & de nomine eius superscripto C. literam capitalē abrupit. Nocte præcedente diem mortis eius fenestræ thalami tanto strepitu apertę sunt, vt Cęsar à lecto exiliens ruiturā crederet domum. Eadē die cum iret in capitoliū, datæ sunt ei litteræ indices mortis imminentis: quæ, dum portaretur occisus, in manu eius nondū solutę inuentę sunt. Eodē tempore apparuerūt tres soles in oriente: qui paulatim in vnū corpus solare redacti sunt significantes q; dominiū Lucii Antonii & Marci Antonii & Augusti q; post Iuliū Cęsarē Romanorū adepti sunt, in vnā monarchiam rediret. vel potius q; notitia trinitatis in vno Deo toti orbi imminebat futura.

Erat eodem tempore quidam de amicis Hyrcani nomine Malicus aspirans ad sacerdotium, & cupiens Hyrcanum veneno appetere prius appetiit Antipatrum: & veneno oblato interfecit. Herodes vero ob vindictam patris Malicum interfecit. Habebat tunc Herodes vxorem nomine Dosidem sed ignobilem, de qua Antipatrum suscepit: superduxitq; Mariamnem neptem Hyrcani: cuius etiam amore circuncidit se, & factus est proselytus. Habuit & vxores alias, quarum plures suscepit filios: ex quibus paucos sufficit numerare: primogenitus Antipater ex Doside, Alexander & Aristobolus ex Mariamne, Archelaus ex Mathata Samaritide, Herodes Antipas, qui post tetrarcha fuit, & Philippus ex Cleopatra Hierosolymitide.

Veniens autem Antigonus cum Pacoro Rege Parthorum in manu valida Antonio Cæsare regresso Romam Hierusalem expugnabat. Sed cum intrasset vrbem Hyrcanū & Phaselum Parthorum exercitus cepit & Herodes ad Idumæos contribules suos fugit. Parthi vero Antigonum restituerunt in regnum: & Hyrcanum & Phaselum vin-

ctos

ctos ei tradiderunt verberandos. At ille dentibus aures Hyrcani truncauit, ne quando mutatis rebus solutus pontificatum reciperet: Phaselus vero cum vinculis ligatus esset, sponte ad saxum fracto capite expirauit. Herodes accepta morte fratris Romam properauit: & ab Augusto & Antonio coronatus Iudææ Rex constituitur. Tunc missi sunt cum eo duo Principes Ventidius & Sylo qui cum in regno collocarent. Et cum venissent in Galilæam, Antigones Sylonem corrupit muneribus, & propterea cungredi Antigono simulatis occasionibus differebat: & cum tandem obsedisset Hierusalem, Romani tum pro hyemis asperitate tum pro inopia victus recesserunt. Herodes autem venit ad Antonium, qui tunc circa Athenas morabatur, super dolo Sylonis querelam facturus: dumque Herodes esset cum Antonio, Iosippus contra Antigonum dimicauit & victus interfectus est à Papio principe militiæ Antigoni. Quod cum accepisset Antonius exercitum cum Herode misit in Iudæam, & occurrentem sibi Papium vicit & interfecit. Deinde quinque mensibus obsessa Hierusalem capta est à Romanis, & astrictus Antigonus catena aurea Deo dicata ad Antonium ductus est, & ab eo securi percussus. Tunc Antonius Cleopatram duxit vxorem: quæ amore regnandi succensa inter Antonium & Augustum semper discordiam seminabat. Confirmatusque est Herodes in regno Iudææ quarto anno ex quo Romę diadema susceperat. Herodes autem Hyrcanū occidit, eo quod dicebatur regnum sibi deberi: occidit etiam Mariamnem vxorem suam ob suspicionem adulterii: de cuius morte adeo doluit, vt tanquam lunaticus crebro in amentiam verteretur.

Post hæc commissum est prælium apud Actium ad suggestionem Cleopatræ inter Augustum & Antonium: quo Antonius victus post dies paucos mortuus est: vxor etiam eius Cleopatra è mamillis suspensa aspide mortua est. Est enim aspis quoddam genus serpentis quod ex morsu somno inducto interficit. Herodes autem amicitiam Augusti obtinuit: & primogenitum Antipatrum ex Doside volebat præponere in regni successione Alexandro & Aristobolo, qui erant ex Mariamne, ne videretur esse de genere Iudæorū. Vnde fecit cōburi omnes libros regalis prosapiæ Iudæorū vt aboleretur genealogia Regū ipsorū. Quapropter Alexander & Aristobolus cū essent persecutores acerrimi, contra Herodē apud Octauianum Augustū contendebant, & de morte patris occulte tractabant. Octauius autem Cæsar regnauit annis quinquaginta sex & mensibus sex. Huius anno quarto era singulorum annorum ab eo est cōstituta quando primū censum exegit: & Romanū orbem descripsit. Dicta est era ex eo quod totus orbis æs per singulos annos reddere professus est reipublicæ. Multa gloriose gessit in imperio, & tres triumphos præclare peregit, id est, Dalmaticum, Asiaticum, Alexandrinum & etiam Hispanū postquam ciuitas Cæsaraugusta Augusti pręcepto in Hispania cōditur. Deinde terra mariq; pace orbe toto reddita Augustus Iani portas clausit, vt bellandi cessaret occasio. Ab isto sequentes imperatores Romani Augusti appellati sunt. Sub cuius imperio sexaginta nouē hebdomadæ in Daniele scriptę cōplentur: ita quod dies pro anno computentur: & faciunt septuaginta hebdomadæ annos quadringentos & nonaginta. Eodem tempore natus est magnus Christi præco Ioannes Baptista & à Dei genetrice Maria in hora natiuitatis suæ de terra primo fuit eleuatus.

Sexta ætas seculi.

SEXTA ætas: in qua anno quadragesimo secundo regni Augusti natus est Christus, anno vero regni Herodes tricesimo, vniuerso orbe pacato, & anno ab vrbe condita septingentesimo quinquagesimo secundo. A quibusdā numeratur à natiuitate ipsius, ab aliis à die qua baptizatus est propter vim regeneratiuā aquis datam: ab aliis autē numeratur à passione ipsius, quia nūc facta est redēptio nostra, & aperta est cœli ianua atq; inchoata quodāmodo ætas septima quiescentiū. Melius autē videtur à natiuitate ipsius inchoanda, eo quod Apostolus dicit: cum venit plenitudo temporis misit Deus filium suū, &c. † Quandoquidē de intemerata Virgine Maria natus est Deus & homo Christus, fluxerāt ab Adā anni quinque mille ducenti vno excepto secundū septuaginta interpretes, secundū Hebræos vero longe pauciores: eo quod Moyses omissis cētum annis quibus Adam filiū Abel mortuum luxit, centum triginta annorum eum esse dixit, cum genuit Seth. Septuaginta autem interpretes & Iosephus atque plures alii historiographi ducētorū triginta annorū eū fuisse dixit, cū genuit Seth: similiter fit in quibusdā aliis locis scripturarū. Iudæi etiā ob odiū fidei Christianæ, ne cōtra eos proferatur testimoniū veritatis quędā de libris legis pręciderūt & quędā immutauerūt. Natus est autē dominus nocte Dominici diei, vt ea die qua dixit fiat lux, visitaret nos oriens ex alto. Anni autē huius ætatis [illegible] per cōputationē annorū ab incarnatione eius vel per erā,

Ratio hac annorum ita constat propter CXXX annos Cainam quos Lucas addidit ad chronicon Isidori, qui alioqui sequuntur in aliis ad simulque rationē per incuriam recurrit tum hoc tum aliis locis quibusdam.

quæ tricesimo octauo anno ante natiuitatem eius inuenta est, vsque ad finem mundi clare poterat inueniri. Tamen per annos Romanorum imperatorum vsq; ad Heraclium Augustum vel Suintillanum Gotthorum Regem annorum numerum ostendamus. Tamen præuidendum, quod aliquando plures imperatores regnabant simul & & etiam aliqui nonnunquam tyrannice imperium assumebant. Hic autem magis notabiles describuntur & aliorum anni sub eis adnotantur.

Iesus Christus filius Dei tricesimum tertium annum ætatis suæ explens & fere menses tres anno imperii Tiberii Cæsaris octauo decimo crucifixus est. Post hæc Tiberius regnauit annis quinq;.

Author vsq; ad Caii finem numerat annos 5238. sui nempe oblitus & ad Isidori rationem recurrens, quam reliquerat.

Anni ab orbe c.	
	Caius Caligula regnauit annis quatuor.
5369.	Claudius regnauit annis x I I I I.
5383.	Nero regnauit annis x I I I I.
5397.	† Galba regnauit annis duobus.
	Vespasianus regnauit annis nouem.
	Titus regnauit annis duobus.
	Domitianus regnauit annis sedecim.
	Neruus regnauit anno vno.
	Traianus regnauit annis x v I I I I.
	Hadrianus regnauit annis x x I.
	Antoninus Pius regnauit annis x x I I.
	Antoninus Iunior regnauit annis x v I I I.
	Item Antoninus regnauit annis duobus.
5522.	Commodus regnauit annis x I I I.
5523.	Ælius Pertinax regnauit anno vno.
	Seuerus Pertinax regnauit annis x v I I I.
	Antoninus Caracalla regnauit annis septem.
	Macrinus regnauit anno vno.
	Marcus Aurelius regnauit annis quatuor.
	Alexander regnauit annis x I I I.
	Maximinus regnauit annis tribus.
	Gordianus regnauit annis sex.
	Philippus regnauit annis septem.
	Decius regnauit anno vno.
	Gallus & Volusianus regnauerunt duobus annis.
	Valerianus & Galienus regnauerunt annis x v.
	Claudius regnauit annis duobus.
	Aurelianus regnauit annis sex.
	Tacitus qui & Iacinctus regnauit anno vno.
	Probus regnauit annis sex.
	Carus regnauit annis duobus.
	Dioclettanus & Maximianus regnauerunt annis x x.
	Galerius regnauit annis duobus.
5569.	Constantinus regnauit annis x x x I I.

Gallus

Octauianus Augustus volens scire numerum regionum in orbe, quæ Romanæ suberant ditioni, numerum etiam ciuitatum in qualibet regione, numerum quoq; capitum in qualibet ciuitate, præceperat vt de suburbanis, oppidis, vicis & pagis ad suam homines confluerent ciuitatem, vnde trahebant originem: & quisq; nummum argenteum pretii decem nummorum vsualium prouinciæ tradens se subditum Romano imperio profiteretur: & quia numerus eorum qui censi capite ferebantur, redigebantur in scriptis, huiusmodi professio descriptio dicta est. Hæc descriptio facta est à præside Syriæ Cirinio in Iudæa vt in Hierusalem inchoaretur, quæ est cor siue medium terræ habitabilis: & deinde per circunstantes nationes alii præsides prosequerentur. Tunc ascendit Ioseph à Nazareth in Bethleem, vt profiteretur cum Maria vxore sua prægnante. Hæc solutio prima dicta est, non quod tunc inciperet primo, cum anno quarto Augusti cœpta fuerit, sed quod annuatim in Iudæa primo habebat fieri: & dicebatur era. Factum est dum esset ibi peperit virgo filium suum primogenitum, primogenitum dictum non quod postea genuerit alium: sed quod fuerit primus dignitate, & sine peccato conceptus, & sine matris dolore natus. Locus vbi natus est dominus iure paterno pertinebat ad Mariam & Ioseph, eo quod ibi fuerit domus Iesse patris Dauid: ad quem causa orandi propter sanctitatem loci multi diuertebant. Vbi erat quædam spe-

a lunca

lunca ad quam Ioseph se contulit,& boni & asino quos secũ duxerat; præsepiũ fecit in quo est repositus Iesus. Multa quidẽ signa in natiuitate ipsius claruerunt per orbẽ: quæ in euangelio non sunt scripta. Nam Romani ædificauerant templũ pacis, propter pacẽ quæ fuerat cuntinua sub Augusto per vniuersum orbem fere duodecim annis. Et consulentes Apollinem quandiu duraturum esset templum illud, respondit; donec pariat virgo. At Romani dixerunt: Ergo in æternum durabit, quia nunquam virgo pariet. Sed in hora natiuitatis domini ipsum templum funditus est euersum. Multa enim futura prædicebant spiritus falsitatis eos vrgente spiritu veritatis. Fons etiam olei trans Tiberim erupit,& vsque ad flumen fluxit: per quod intelligitur excellentiã pontificalis vnctionis Romæ vrbi per Christum esse collatam. In Hispania etiam hora natiuitatis domini circa noctis medium quædam nubes adeo splenduit, vt meridiani caloris feruorem & splendorem daret terris.

Tertia decima die ex qua natus est Christus, tres magi, id est, sapientes noua stella duce venerunt Hierusalem nouum natum Regem cum muneribus quærentes. Sapientes enim dicebantur magi quasi maiores vel magni. Audiens autem Herodes Rex turbatus est timens ne quis de semine Hyrcani vel Aristoboli natus esset regnaturus se tanquam alienigena à Iudæis dimisso. Cumque diligenter didicisset ortum stellæ, vt per eum natalem pueri sciret, etiam à sacerdotibus & scribis sciscitabatur vbi Christus nasceretur. Qui ex vaticinio Micheę prophetæ dixerunt in Bethleem Christum nasciturum. Herodes autẽ pręcepit magis mittens illos in Bethleem, vt postquam adorarẽt puerũ reuerterentur ad ipsum. Iam enim direxerat animum ad perdendum puerum. Sed magis post quã adorauerant, per aliã viam in regionẽ suã reuersis doluit Herodes se illusum ab eis: maxime cũ audisset, quæ dicta fuerãt à pastoribus & prophetias Simeonis & Annæ: & de morte puerorũ Bethleemitarũ tractabat, vt Iesus quẽ ignorabat occideretur cũ eis. Quapropter per admonitionẽ angeli fugit Ioseph cũ puero & matre eius in Ægyptũ. Qui cũ ingrederetur Ægyptũ, corruerũt omnia simulacra Ægyptiorũ.

Herodes autem dum de nece puerorum disponeret, citatus est per epistolam à Cæsare Augusto vt Romam iret filiis de illo conquerẽtibus responsurus. Qui cum iter faceret per Ciliciam audiens naues Tarsensiũ magos transuexisse, in spiritu vehementi combussit naues Tharsis. Cum vero coram Cęsare disceptasset pater cum filiis, hac lege facta est recõciliatio, vt adolescẽtes in omnibus patri obedirent,& ipse regnũ dimitteret cui vellet. Veniensque Hierosolymam populo cõuocato Iudæorũ, tribusque filiis astantibus concordiam fratrũ à Cæsare factã exposuit: & se successionis iudicẽ constitutum ne Iudæi regnũ ad suos rediturum existimarent. Tunc Herodes in regno Iudææ Trachonitidis Ituræa, totiusq; maritimæ vsq; ad pyrgũ Stratonis confirmatus certius quã prius, elapso anno à natiuitate domini mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethleem & in omnibus finibus eius, ab bimatu & infra. Omnes autẽ qui erãt de genere regio vel sacerdotali ab vno anno vsq; ad quinq; annos fecit occidi. Sed factũ est, vt quoniã Herodes multos orbauerat filiis,& ipse suis miserabiliter orbaretur. Nã ipse Alexandrũ, Aristobolũ & Antipatrũ, qui de morte patris contendebãt, interfecit: & ipse variis afflictus languoribus validæ febris,& intercutaneo morbo putrescẽtibus genitalibus,& ex eis scatentibus vermibus, mortuus est trigesimo septimo anno postquam à Romanis Rex fuerat declaratus. Fuit ex patre Idumęus, Arabs vero ex matre, qui Ascalonita dictus est, eo quod ædificauit domũ regiã in Ascalone: vel dictus est Ascalonita, quia auus eius Herodes Idumæus erat natione,& Ascalonita conuersatione,& ędituus templi Apollinis. Cuius filium Antipatrũ paruulum rapuere cõsanguinei eius latrones Idumæi: & cũ eis tantũ fuit, quod etiã post factus est princeps eorũ: vnde Idumæus dictus est. Hic templũ profanauit: & aquilã auream in honorẽ Augusti posuit super speciosam portã templi. Hic Herodes construxit Cæsareã Palęstinæ, in qua erat turris Stratonis: In qua contra aduentum Cæsaris portã de candido marmore construxit: & in ea post Cornelius centurio à beato Petro episcopus creatus fuit. Ædificauit etiã in Hierusalem turrim quæ dicitur Antonia. Qui cum audisset quod Iudæi gauderent in morte eius, ex tota Iudæa nobiliores collectos iuuenes cõcludi præcepit in carcerem, præcipiens suis vt cum animam efflaret, statim illos occiderent: vt Iudæi in morte ipsius etiam inuiti plangerent. Filium suom Archelaum regni successorem scripsit, ita tamen quod ab Augusto susciperet diadema.

Post mortem Herodis Archelaus septima die post patris honorificam sepulturã, candida veste indutus ascendit in templum variisque fauoribus a plebe susceptus Iudęis leuamen ab oppressione patris petẽtibus, cũctis tributa annua relaxauit: & nobiles

soluit, quos pater moriens iusserat occidi. Instante autem azymorum die, & cum turba pontificem quem Herodes pretio creauerat, amouendum clamaret: & ab immolatione prohiberet, maxime cum non esset recta linea de genere sacerdotum, Archelaus misso Chiliarcho verbis eos sedare tentauit. Cum autem vulneratum remisisset chiliarchum, & seditio cresceret, Archelaus missa manu satellitum fere nouem millia Iudæorum interfecit: & per vocem præconis omnes ad propria redire commonens neglecta festiuitate omnes abierunt. Ex quibus patet iam venisse sanctum sanctorum: & Iudæos regnum & sacerdotium amisisse secundum vocem sanctorum prophetarum. Profectus est autē Archelaus vt iret Romam accepturus diadema regni. Profectus est etiam Herodes Antipas, vt de regno habendo disceptaret cum fratre. Iuerunt etiam & quinquaginta ex honorabiliorib. Iudæorum, & apud Cæsarē instabant supplicantes, vt Iudæorum reliquias dignas misericordia iudicaret: & ius antiquum regni illis restitueret. Aut eos Syriæ finibus coniungeret, aut per Romanos iudices Iudæam administraret. Eo tempore quidam Iudæus in partibus Sydoniorum nutritus, simillimus Alexandro Herodis filio, quem pater interemerat, instinctu cuiusdam liberti Herodis, qui omnes actus regni sciebat, venit in Iudæam asserens sibi deberi regnum, tum quia maior filius Herodis erat, tum quia ex parte matris eum contingebat. Cumq; plures Iudæorū sequaces haberet perrexit Romam sciscitatus qualiter viueret, dicebat lictores miseratos alium pro eo morti subiecisse. Augustus vero optime vultū Alexandri sciens, quia dum Romæ studeret puer, quædam secreta cum eo habuerat, fallaciam similitudinis animaduertit: promisitq; illi vitam, si tantæ fraudis detexisset auctorem. Cumq; ille cōfessus esset, iussit Cæsar libertum interfici: & falsum Alexandrum propter habitudinē corporis constituit esse de numero remigantium piratarum. Tandem de consilio senatus Cæsar monarchiam Herodis distribuit. Mediam partem Iudæam scil. & Idumæam tradens Archelao sub nomine tetrarchiæ, pollicitus eum se facturum Regē si dignū se præbuisset. Mediam vero partē in duas secuit tetrarchias: cessitq; in partē Herodis Antipæ regio trās flumē & Galilæa. Ituræa vero & Trachonitis & Auranitis Philippo destinata sunt. Lisanias autem Abilinam suscepit sub nomine tetrarchiæ, quæ erat pars satis minima aliarum. Archelaus vero postquam venit in Iudæam, valde patre crudelior fuit, & cum esset diarchus, monarchi nomen falso imposuit sibi. Cuius crudelitatem non ferentes Iudæi per diuersas mundi partes eorum maxima multitudo dispersa est, religiosioribus Iudæis remanentibus in Iudæa. Huius regni anno primo Angelus dixit Ioseph, vt rediret cum matre & puero in terram Israel. Qui rediens ab Ægypto post annos septem cum audiret quod Archelaus pro patre regnabat in Iudæa, noluit illo ire: & admonitus ab angelo iuit in Galilæam & mansit in Nazareth. Tandem crebro accusatus Archelaus à Cęsare aduocatur. Nono autem principatus sui anno Romam veniens à Cæsare damnatus in exilium pellitur apud Viennam Galliæ ciuitatē. Tunc Romani Archelai regnum per procuratores administrare cœperunt: primusq; procurator illuc Coponius à Cæsare missus est: & Iudæa in prouinciam redacta est. Romani enim triumphatis regionibus, quasdā faciebant colonias expulsis propriis habitatoribus, & nouis superinductis colonis, qui medietatē fructuum Romanis exoluerent: quasdā etiam faciebant prouincias expulsis Regibus, sed propriis relictis habitatoribus: à quib. præses Romanus annuatim tributa reciperet: quod factum est in finibus Archelai eo in exilium relegato. Eo tempore Philippus Sephorum reparans Iuliam nominauit in honorem Iuliæ vxoris Cæsaris, Coponio præside Romam reuerso successit & Marcus: & huic successit Annius Rufus, sub quo moritur Octauianus Augustus cum regnasset quinquaginta sex annos & menses sex & dies decē. Ex quibus duodecim annis Antonius cum eo regnauit. Cum enim quadragesimo secūdo regni eius anno natus est dominus, qui quinto decimo anno imperii Tiberii fuit tricenarius: patet Augustū mortuum domino quintum decimū annū agente. Mortuus est autē anno vitæ suæ septuagesimo septimo. Tiberius filius eius adoptiuus successit ei regnans annis viginti tribus. Qui Valeriū Gracchū misit in Iudæā: qui quæstū putans pietatē palam vēdebat sacerdotū principatum. Qui amouens Annam, Ismaelem pontificē declarauit: quo amoto Eleazarum Annæ filium subrogauit. Post annū etiam hunc remouens Simonem instituit. Sed & post annū Iosippum, qui & Caiphas, apposuit. Ille fiebat sacerdos, qui offerēdo pecuniā prçualeret. Tamē Gracchus post annos vndecim Romā reuersus est. Cuius successor missus est Pontius Pilatus: sub quo Herodes Antipas in honorem Tiberii Tiberiadem ædificauit. His temporibus Tiberius multos Reges ad se vocatos ductus auaritia nō remisit: inter quos Archelaum Cappadocem retinens regnum eius in prouinciam

uinciam vertit: vnde multæ gentes ob auaritiam Cæsaris à Romano imperio discesserunt. Auaritiæ igitur caussa cœpit diminui Romanum imperium, quod vbiq; terrarum largitate ac clementia fuerat dilatatum. Sane Pilatus veniens Hierusalem statuas Romanorum secum ferens, eas in templo posuit: sed rogantibus Iudæis eas amouit. Item Pilatus videns Hierusalem aquæ penuria laborare, aperuit gazophylacia: & ex opibus templo dicatis aquæ ductum cœpit ædificare suscipiens initium torrentis qui stadiorũ duum millium interuallo distabat. Iudæi vero acclamabant vt ab opere cessaretur. Ob hoc Pilatus multos Iudæorum occidit: & intermissum est opus, eo quod Iudæi legationem accusationis contra Pilatum ad Cæsarem direxerant. Habebat etiam Pilatus stolam solemnem & antiquam in potestate sua: quam debebat semper habere Pontifex, vt vteretur ea in diebus festiuis: & non poterat eam habere nunc nisi pretio dato.

Anno Tiberii septimo decimo ab Herode Antipa Ioannes Baptista tempore paschali in castello Arabiæ trans Iordanem dicto Macheronte decollatus est, & corpus eius in Sebaste vrbe Palæstinæ sepultum: caput autem eius humatum est in Hierusalẽ iuxta palatium Herodis.

Anno vero Tiberii octauo decimo dominus crucifixus est peractis à principio mundi annis quinq; mille ducentis triginta duobus. Cuius tempore Lucillus quidam excogitauit temperamentum vitri, vt esset flexibile & ductile. Qui dum admissus fuisset à Cæsare, porrexit phialam Cæsari: quam ille quasi indignatus ad pauimentum allisit. Artifex autem sustulit phialam de pauimento, quæ se tanquam vas æneum complicauerat. Deinde martellũ de sinu protulit, & phialam correxit. Quo facto Cæsar dixit artifici. Nunquid alius scit hanc condituram vitreorum? postquam ille iurauit alterũ hoc nescire, iussit eum Cæsar decollari: ne dum hoc fieret cognitum, auri & argenti vilesceret pretium. In multis autem Iudæis accusantibus Pilatum apud Tiberium, Pilatus in exilium missus est Lugdunũ, vnde erat oriundus, vt ibi moreretur in opprobriũ gentis suæ. Hic sceleratissimus duabus sororibus intulit stuprum. Vbi multis coarctatus iniuriis & tormentis, eo quod sententiam damnationis in Christum dixerat, propria se manu peremit Eodem tempore mortuus est Philippus tetrarcha Ituræ. Mortuus est etiam Lisanias tetrarcha Abilinæ: & ita vacabant duę tetrarchiæ.

Fuit iisdem temporibus Iesus sapiens vir, si tamen virum eum nominare fas est. Erat enim mirabilium operum effector, & doctor eorũ qui libenter quæ vera sunt audiunt. Et multos Iudæorum, & multos ex gentibus sibi adiunxit. Christus hic erat. Hunc accusatione primorum nostræ gentis cum Pilatus in crucem agendum esse decreuisset, non deseruerunt eum ii qui ab initio eum dilexerant. Apparuit enim iterum viuus secundum quod prophetæ vel hæc vel alia de eo futura prædixerant. Sed & in hodiernum diem Christianorum, qui ab ipso dicti sunt, & nomẽ perseuerat & genus.

Erat autem quidam Herodes Agrippa vir bellicosus nepos Herodis tetrarchæ & frater vxoris eius Herodiadis, filius Aristoboli filii magni Herodis. Hic venit Romam vt impetraret à Tiberio alteram vacantium tetrarchiam. Tiberius autem cum vidisset eum liberalem & fortem, fecit illum adhærere filio suo Druso, cum iam imperium cõtradiderat. Sed mortuus est Drusus, & Herodes Agrippa rediit in Iudæam: eo quod Tiberius à sua præsentia remoueret omnes, qui familiariter adhæserant Druso: ne reducerent ei ad memoriam mortem eius, de qua nimium dolebat.

Herodes vero Agrippa paupertate compulsus iterum venit ad Tiberium, & honorifice receptus est ab eo: & cum haberet Tiberius duos nepotes vnum de filio Druso scil. Tiberiũ, & alterum de fratre Germanico scil. Caium volebat sibi substituere Tiberium quem magis diligebat. Herodes autem Agrippa familiarius adhæsit Caio: vnde animum Cæsaris contra se aliquantulum concitauit. Quadam vero die dum sederet Agrippa in curru cum Caio, leuatis in cęlum manibus dixit: Vtinam videã mortẽ importuni senis, & te dominum totius orbis, qui idoneus es imperare vniuerso orbi. Accusauit autẽ quidam de suis Herodẽ Agrippam apud Cæsarẽ, quod orauerat mortẽ imperatoris: vnde Tiberius iussit Herodem incarcerari. Quadam autem die in carcere positus dum staret iuxta quandam arborem, cuius frondibus bubo insidebat, accessit ad eum vnus de captiuis & dixit ei: Cito à carcere liberaberis, & eris in maximo honore. Quam cito autem videris huius generis auem super te, scito te in breui moriturum. Erat homo qui loquebatur hęc in multis peritus. Tiberius autem post dies paucos declarauit Caium cognomine Caligulam sui imperii successorem, & mortuus est.

Caius regnauit annis quatuor: & Herodem Agrippam, qui sibi viuente Tiberio

fuerat amicissimus eduxit de carcere: & dedit ei duas vacantes tetrarchias: & imposuit ei diadema & sublimatum in Regem dimisit eum in Iudæam. Quod cum videret Herodias soror eius instabat importune apud virum suum Herodē tetrarcham, vt iret Romam nomen Regis adepturus. Tunc Herodes & vxor sua Herodias cum magno apparatu venerunt ad Caium. Herodes autem Agrippa direxit epistolam Caio, quod Herodes tetrarcha viuente Tyberio firmauit amicitiam cum Rege Parthorū, vt esset rebellis Romano imperio: & ob hoc congregauerat armorum copiā, quæ sufficerent septuaginta millib. virorū. Perlecta epistola quasi aliunde interrogās inter cætera Caius quæsiuit ab Herode, vtrum essent in ciuitatib. suis arma quanta audierat à quibusdā: & non negauit Herodes. Tunc Caius credens verum esse quod significauerat ei. Herodes Agrippa relegauit Herodē tetrarchā apud Lugdunum in exiliū: vbi cum Herodiade miserabiliter mortuus est. Hic est Herodes qui in passione spreuit Iesum, & illusit ei. Dedit Caius Agrippæ Galilæā, quam habuerat Herodes tetrarcha: & habuit tres tetrarchias. Fuit autē Caius in principio regni per bienniū satis modestus, sed postea auaritiæ, crudelitati & luxuriæ deditus. In tantum euanuit cor eius, & in tantā prorupit væsaniam, quod in toto imperio iuberet se coli tanquam Deus dicens se esse fratrē Iouis. Vnde etiam filiam vnicā, quam habebat, ponebat inter genua idoli Iouis, vt ita cōmunis videretur vtriq;. Misit ergo imaginē suam per totum imperium, vt adorarent eam: & in templo Hierusalem statuam Iouis sub nomine suo poni iussit. Hic cum esset Romæ, & rediret à ludis Circensibus consilio senatorum interfectus est. Per idem tempus Matthæus Apostolus euangelium Hebræo sermone scripsit primus.

Facta est autem in vrbe dissensio inter curiam & milites & populum. Quia ergo viderant senatores sæuitiam imperatorum & incommoda quæ inde acciderant reipublicæ, voluerunt protinus extirpare imperium, & vrbē redigere in statum in quo erat ante Iulium Cæsarem: vt esset regimen in arbitrio curię, id est, consulum & senatorū. Econtra milites & populus timentes auaritiam senatorum & amantes donatiua imperatorū, constituerunt imperatorē Claudium virum mansuetum & pium contradicentibus senatorib. & consulib. Tunc venit Herodes Agrippa & sapienter se gerens inter dissidentes, eos in vnā redegit concordiā, & Claudium constituerunt imperatorē: qui regnauit annis quatuordecim. Petiit Herodes Agrippa à Claudio, vt decretū Caii de statua sua adoranda reuocaret in irritum: & acquieuit ei atq; præcepit, vt epistola reuocationis poneretur in loco conuenienti, vt ab omnib. videretur: quod factum valde placuit Iudæis. Dedit etiam Claudius Herodi quartā tetrarchiam scil. Iudæam & factus monarchus venit in Iudæam, & honorifice susceptus est à Iudæis, quia in multis studebat placere illis. Iste Herodes occidit Iacobum fratrē Ioannis in dieb. azymorum. Videns autem quia placeret Iudæis cepit Petrum & posuit eum in carcerem, vt post pascha occideretur à Iudęis. Angelus autē domini nocte eduxit Petrum de carcere. Alia autem die cum præciperet vt traderetur Petrus Iudæis, vt occideretur ab eis & per hoc maiorem acquireret gratiam Iudæorum, eo quod tradebat eis occidendum principē Apostolorum; & non esset inuentus in carcere Petrus, iussit ad se adduci custodes vt occideret eos. Non tamen fecit procurātē domino, ne solutio Petri noceret alicui. Imminente namq; negotio descendit Herodes à Iudæa in Cæsaream Palęstinæ, vt noceret Tyris & Sydonibus, quibus iratus erat. Quod illi audientes statim studiose reconciliati sunt illi. Sequenti autem die Herodes indutus veste regali auro & gemmis fulgēte sedebat pro tribunali apud eos & concionabatur blandiens eis. Erat enim nimia eloquentia decoratus, & aspectu decorus valde. Cuius ostenditur gloria, vt maior sequatur miseria. Populus autem clamabat, Dei voces & non hominis, id est, exhibebant ei laudes Deo debitas & non homini. Et dum adulatoriis fauoribus mulceretur, & oblatos sibi diuinos honores non respueret, rospiciens supra se vidit imminentē capiti suo in funiculo cortinæ Angelum, id est, auem bubonē mortis eius proximæ nuntium. Et inclinauit se ad eos, qui applaudebant sibi, & dixit eis: En ego Deus vester morior: & statim percussit eum angelus Domini. Qui per quinq; dies magnis doloribus cruciatus consumptus verminibus expirauit. Reliquit autem filium qui dictus est Agrippa, qui non habuit totū regnum patris sed partem: habuit enim terram duarum tribuum & dimidiæ vltra Iordanem. Claudius Cæsar pie se gerebat erga subditos: & audita fama Apostolorum, cupiebat videre signum aliquod ab eis. Petrus autem admonitus ab Spiritu sancto de Antiochia, vbi patriarcha erat ab Apostolis cōstitutus, Romā venit: & annis viginti quinq; & mensibus sex pontificatum tenuit. Tunc Marcus Euangelista cum eo veniens euangelium scripsit: & reuersus Alexandriam Christum euangelizauit.

Nero regnauit annis quatuordecim. Hic nimiæ crudelitati & luxurię deditus Deum se vocari præcepit: & retibus aureis piscabatur. Fratrem suum occidit atq; matrem, & sororem suam prostituit & interfecit. Senatum multum extinxit: & multas reipublicæ prouincias amisit. Romam quoq; succendit, vt Troiani incendii imaginem videret. Huius tempore Iacobus Alphæi à Iudæis Hierosolymis occiditur. Habebat Nero secū Simonē magum cuius maleficiis deludebatur. Qui cum altercationē haberet cum Petro, dicebat esse filium Dei. Superuenit autē & Paulus, & similiter eum Simone cōtendebat. Nero autē dedit Paulo potestatē prædicandi, & libertatē deambulandi per partes occidentis: placebat enim illi Paulus, eo quod eloquentissimus erat. Duodecim annis fuit Paulus Romæ & in partib. occidentis prædicans verbum Dei cum fiducia: quo tēpore in Hispania creditur prædicasse. Anno imperii Neronis tertiodecimo cum iam nequitia Cęsaris ob* immissionē Simonis inualuisset, captus est Romę Paulus & missus in carcerē: vbi multos de familia Neronis conuertit & familiaritatem Senecæ magistri Neronis obtinuit: vnde Nero Senecā & Lucanū fecit occidi. Hac tempestate Persius poeta moritur. Quartodecimo anno imperii sui Petrus & Paulus præcepto Cæsaris cum Simone contendebant. Simon autē promisitse volare in cęlum videntib. cunctis, & in se diuinā ostendere maiestatē. Qui cum à dæmonib. in altum aeris duceretur, adiutante Petro per Deum, Paulo vero orante iuxta templum Romuli dimissus crepuit. Ob cuius necē Petrus præcepto Neronis in Vaticano, in vico scil. qui est extra ciuitatē, vbi fiebāt dolia, crucifigitur: vbi quondam vates studuisse dicuntur. Paulus vero tanq̄ ciuis honorabiliori morte in catacumbis gladio decollatur. Vna die mortui sunt gloriosi principes terræ, quos vnitas fidei & amoris, dum in carne viuerent, sociauit. Nero autem ob tanta scelera viuens priuatur regno: & postea miserabiliter occiditur & à feris deuoratur. Galba regnauit annis duobus fere: nihil dignum memoria fecit.

Vespasianus regnauit annis nouem. Iste in disciplina militari strenuus fuit. Multas prouincias, quas Nero vel Galba amiserant, bellādo reipublicę restituit. Immemor offensarum fuit: & conuitia in se dicta leuiter tulit. Huius secundo anno Titus cum patre Vespasiano Hierosolymā cepit: atq; subuertit: vbi vndecies centena millia Iudæorum vtriusq; sexus fame & gladio perierunt: sed præter hos centum millia Iudęorum publice sunt venundata. Hoc factum est quia Iudęi se cōtra Romanum imperium erigebāt: & vicinis regionibus, vt ipsi quoq; Romanis resisterēt suadebant. Causa quoq; fuit quia ad Vespasianum peruenit, quod Iudęi dominum Iesum Christum innumera illis miracula & beneficia conferentē morte turpissima condemnarunt. Cōsummatum est bellum annis quatuor, duobus ante Neronē eiectum ab imperio eo miserabiliter iubente, & postea duob. aliis: atq; nō est relictus in Hierusalē lapis super lapidē secundum vocē domini: qui flens super ciuitatē ista prædixerat. Tunc Romani tulerunt arcā testamenti Dei, quæ erat in templo & candelabrū sacrum & mensam & alia sacra, & intulerunt ea Romani in templum quod erat in loco quod nunc dicitur Lateranum. Post Vespasianum Otho regnauit diebus nonaginta quinq;. Vitellius mensibus nouem. Hic interfectus est à ducibus Vespasiani & in Tiberim mersus caruit sepultura.

Post patrem Titus regnauit duobus annis. Iste in lingua Græca & Latina facundissimus extitit: ita vt causas Latine ageret, poemata & tragœdias Græcę cōponeret. Tantum bellicosissimus fuit, vt equestri bello fere omnes lancea secū confligentes deiiceret: & in expugnatione Hierosolymorū sub patre militans duodecim pugnatores armatos duodecim sagittarū ictib. vna die confoderet. Porro in imperio tantę bonitatis fuit, vt nullū puniret: sed etiam conuictis de coniuratione contra se dimitteret, atq; in ea familiaritate, qua prius fuerant, eos retineret. Huius etiam inter cætera fuit illud celebre dictum. Dicebat se perdidisse diem, quo nihil boni se fecisse sentiebat.

Domitianus frater Titi regnauit annis sedecim. Hic post Neronem secundus superbia execrabilis Deum se appellari iussit: & Christianos prosequi paganis instituit. Sub quo Ioannes Apostolus in Pathmos insulam est exilio relegatus: vbi Apocalypsin scripsit. Iste multos senatorum in exilium misit ac peremit. cunctosq;, qui de genere Regis Dauid erant, interfici iussit, vt nullus Iudæorum ex regali superesset origine.

Nerua regnauit anno vno mensibus sex, in imperio moderatus, natione Hispanus, qui æqualem se & communē omnibus præbuit: cuius tempore Ioannes Apostolus ab exilio Ephesum rediit. Euangelia Matthæi, Marci & Lucæ cōfirmauit Ioannes: atq; euangeliū suū efflagitatus ab episcopis Asię nouissimus edidit. Multi fuerunt euangeliorū scriptores: sed horū quatuor, id est, Matthęi, Marci, Lucę & Ioannis tantum recipit ecclesia Dei, ꝑpter eorū excellentiā: & vt quaternarius numerus quadrata stabilitate firmetur. Euangeliū enim Matthæi in Hebręa scriptū ab Apostolis auctoritatem accepit.

Euangelium Marci discipuli Apostolorum principis Petri ab eodem Apostolo est cófirmatum. Euangelium Lucę dicitur euangelium Pauli quod Paulus contulit cum Petro & Iacobo: à quibus etiam est roboratum. Ioannes præ cæteris adeo dilectus & conscius secretorum Dei, nouissimus euangelium suum edidit trib. præteritis approbatis. Hi per quatuor animalia præfigurati fuerunt, Matthæus per hominem, Lucas per vitulum, Marcus per leonem, Ioannes autem per aquilam.

produxit.

Traianus regnauit annis decem & nouem. Iste natione Hispanus mirabilis virtute Romanum imperium vsq; in orientem longe lateq; † produxit. Babyloniam & Arabiá cepit, & vsq; ad Indiæ fines post Alexandrú accessit. Liberalis fuit atq; tranquillus: cuius inter alia dicta illud prædicatur egregium: dum interrogaretur quod nimium circa omnes communis esset, respondit: talem se imperatorem esse priuatis, id est carentibus dignitate, quales esse sibi imperatores priuatus optasset. Hic quatuordecim legiones militum misit contra occidentem per Romanum imperiú, vt ciuitates in aliis locis positas destruerent, & in plano eas conderent, ne contra imperium Romanum rebellarent. Ex quib. duæ venerunt in Hispaniam, & ciuitates Sublantiam & Florem destruentes non longe ab ipsa Flore vrbem condiderunt, quam legionem vocauerunt. Inceptum est hoc à Nerua & à Traiano perfectum. Iussit etiam fieri in Hispania pontem, qui dicitur Alcantara super flumen Tagum: & quædam alia ob insigne nominis sui. Compellente autem senatu dedit licentiam gentilibus Christianos persequédi. Tunc Simon Cleophas Hierosolymorum episcopus crucifigitur. Huius regni anno primo Ioannes Apostolus sexagesimo sexto anno post passionem domini, ætatis vero suæ nonagesimo nono obiit in Epheso. Galenus medicus Pergamo genitus Romæ clarus habetur.

arce marmorica.

Petrus & Paulus sepulti sunt Romæ. Andreas Patras ciuitate Achaiæ Iacobus Zebedæi in † arce marmorea, & delatus in Galeciam Hispaniæ vltimam prouinciam. Ioannes in Epheso. Philippus cum filiabus suis in Hieropoli Asiæ. Barnabas in insula Cypri. Bartholomæus in Albone ciuitate maioris Armeniæ. Thomas in Calamina ciuitate Indiæ. Matthæus in montibus Parthorum. Martialis discipulus Apostolorum Lemouicæ, Lucas in Bithynia, Marcus Alexandriæ in Biuolis. Iacobus Alphæi iuxta templum Hierosolymis. Tadæus, id est, Iudas in Beruto Edessenorum. Simon Cleophas, qui & Iudas, post Iacobum episcopus, ætatis centum viginti annorum crucifixus est in Hierusalem & sepultus. Titus Cretæ. Crescens in Galliis Eunuchus Candacis reginæ in Arabia quæ Felix dicitur.

Hadrianus regnat annis viginti vno. iste Traiani gloriæ inuidens prouinciam Orientis Persis reddidit, & Euphratem flumen Romani imperii finem posuit. Idem Iudęos secundo rebelles subiugat: vrbem Hierosolymam restaurat, eamq; ex nomine suo Heliam vocat. Per idem tempus Aquila Ponticus, interpres secundus post septuaginta oritur: & Basilides hæresiarcha agnoscitur.

Antoninus Pius regnauit annis viginti duobus. Iste ob hoc tale cognomen accepit, quia in toto regno Romano cautionibus incensis per clementiam cunctorum debita relaxauit: vnde pater patrię appellatus est. Eo regnante Valentinus & Martion hęresiarchæ produntur.

Antoninus minor cum fratre suo Lucio, Aurelio Commodo regnauit annis decem & octo. Hic ad Parthos profectus Seleuciam Assyriæ vrbem cum quadringentis millibus hominum cepit. De Parthis & Persis nobiliter triumphauit. Eo tempore Montanus Cataphrygarum hæresis auctor & Titianus fuerunt, à quo hæreses Encratitarum exortæ sunt.

Antoninus regnauit annis duobus. Ante imperium multa nobiliter gessit. Commodus regnauit annis tredecim. Hic luxuriæ multæ fuit. Sub hoc Theodotion Ephesius interpres tertius apparuit: cuius editio à septuaginta interpretibus non discordat; atq; Ireneus episcopus Lugdunensis in doctrina habetur insignis. Hoc tempore sancta Eugenia passa est.

Ælius Pertinax regnauit menses sex. Hic supplicante senatu vt vxorem Augustam & filium Cęsaré faceret, renuens ait: sufficere sibi debere, quod ipse imperaret inuitus. Seuerus Pertinax regnauit annis decem & octo. Hic multa bella feliciter gessit, Parthos vicit. Arabiam obtinuit. Britanniam bellando cepit. Litterarum & philosophię scientiam habuit. Huius tempore Symmachus interpres quartus agnoscitur. Narcissus Hierosolymitanus episcopus virtutibus plurimis celebratur. Tertullianus Afer in ecclesia insignis habetur. Origenes Alexandriæ studiis eruditur.

Antoninus

Antoninus Caracalla Seueri filius regnauit annis septem. In Hyericho quinta editio diuinarum scripturarum inuenta est, cuius auctor non apparet. Hic Antoninus impatiens libidinis fuit, nouercam suam vxorem duxit. Nihil memorabile gessit.

Macrinus Martianus regnauit anno vno. Nihil memorabile temporis breuitate gessit: nam seditione militari interfectus est.

Marcus Aurelius Antonini filius regnauit annis quatuor. Hic dum obscęnissime viueret, tumultu militari peremptus est. Cuius temporibus sexta editio inuenta est Nicopoli. Sabellius hæresiarcha oritur. Facundus & Primitiuus & decem fratres eorum martyrio coronantur, eos patre Marcello præcedente martyrio glorioso.

Alexander regnauit annis tredecim. Persas gloriosissime vicit: ciuibus fauorabilis fuit. Origenes Alexandriæ claruit: in cuius libris multa erronea & infamiæ digna inuenta sunt. Romæ Vlpianus insignis est habitus.

Maximinus regnauit annis tribus. Iste primus ex militari corpore absq; decreto Senatus imperator efficitur, & Christianos persequitur.

Gordianus regnauit annos sex. Hic rebellantes Parthos & Persas afflixit: rediensq; victor de Persis fraude suorum interiit. Huius temporib. Zepherinus testimonio Spiritus sancti in specie columbę super caput eius descendentis Romę episcopus ordinatur.

Philippus regnauit annis septem. Iste primus imperator Christi efficitur: cuius primo anno millesimus annus Romanæ vrbis docetur expletus ab vrbe condita.

Decius regnauit anno vno mensibus tribus. Hic cum Philippus patrem & filium interfecisset, ob odium eorum in Christianos persecutionem mouit. Fabianus & Cornelius interfecti sunt, & multorum sanguis iustorum effusus est. Huius temporib. Antonius monachus in Ægypto claruit: à quo primum monasteria condita sunt.

Gallus & Volusianus filius eius regnant annis duobus. Cornelius Romæ episcopus rogatus à quadam matrona Lucina corpora Apostolorum de catacumbis leuauit noctu: & posuit Paulum via hostiensi, Petrum vero iuxta locum vbi crucifixus est inter corpora sanctorum episcoporum in templo Apollinis in monte Aurelio, in Vaticano palatii Neronis. Sanctus Cyprianus episcopus martyrio coronatur. Nouatus Nouatianam hæresin adinuenit.

Valerianus cum filio Galieno regnauit annis quindecim. Hic Christianis persecutione commota statim à Sapore Rege Persarum capitur: ibique luminibus orbatus seruitute miserabili consenescit. Cyprianus primum rhetor, deinde episcopus martyrio coronatur. Gotthi quoq; Græciam, Macedoniam, Asiam, Pontum atq; Illyricum deuastant & quindecim annis vendicant.

Claudius regnauit duobus annis. Iste Gotthos Illyricum Macedoniamq; vastantes superat. Paulus Samosatenus hæresiarcha agnoscitur. Aurelianus regnauit annis sex. Iste Romanum imperium bellando pene ad fines proprios perduxit: Qui sicut supra nominatus Valerianus dum Christianos persequitur, à Rege Persarum capitur: ibique in dedecore senescit & † fulmine moritur. Tacitus qui & Iacinthus regnauit an- *flumine* no vno cuius vitæ breuitas gestorum nihil dignum prænotat. Probus regnauit annis sex. Iste miles strenuus & ciuilitate præclarus Gallias à barbaris occupatas bellando Romanis restituit. Huius temporibus Manichæorum hęresis orta est. Carus cum filiis Carino & Numeriano regnauit duobus annis. Carus postquam de Persis triumphauit, victor circa Tigridem castra ponens ictu fulminis cecidit.

Diocletianus & Maximinus & Lucinius regnauerunt annis viginti. diuinis libris adustis Christianos toto orbe persecuti sunt. Isti primo gemmas vestibus calceamentisq; inseri iusserunt: dum sola purpura retro imperatores vterentur. Hi autem imperatores varia bella gesserunt. Persis victis, recepta Mesopotamia postea pariter fastigio imperii relicto regno priuati sunt.

Galerius & Maximinus Gallus regnarunt annis duobus. Huius breuitas imperii nihil dignum historiæ contulit. Constantius vir tranquillissimus Gallia tantum Hispaniaque contentus Galerio cæteris partibus cessit. Constantius vero Augustus summæ mansuetudinis & ciuilitatis in Britannia obiit. Qui Constantinum filium ex concubina Helena creatum imperatorem Galliarum reliquit.

Constantinus regnauit annis triginta. Hic visitatione Petri & Pauli Apostolorũ & per beatũ Syluestrũ Papã Christianus effectus, multa in Romano imperio gloriose peregit. Qui primo Persis bellũ parauit: ad cuius aduentũ adeo trepidauerunt, vt supplices occurrerẽt promittẽtes imperata perficere. Hic primus imperatorũ ecclesiã Christi in palatio suo, hoc est, Laterano fundauit: & licentiam dedit Christianis publice ac libere

congregari:& in honorem Christi basilicas construendi. In tantum in eo concaluit amor Christianæ religionis, vt Romano Pontifici omnia insignia imperialia perpetuo daret tradens ei simul Italiæ regnum. Tunc est sancta ecclesia in Romano antistite imperialis regni gloria decorata: vt merito gloriosius & specialius in eo regale sacerdotium prædicetur. Ipse vero Constantinus perrexit in Græciam, & ibi condens Constantinopolim vrbem, quæ prius Byzantium dicebatur, domum regni sibi suisque successoribus statuit. Abhinc cum occidentis & orientis regimine sacerdotii tenuit Roma imperium occidentis, & Constantinopolis imperium orientis. His temporibus per Arrium Alexandrinum presbyterum hæresis Arriana exoritur. Nicenum etiam concilium trecentorum decem & octo episcoporum Constantinus ad condemnationem Arrii congregauit. Donatistarum schisma oboritur. Per idem tempus crux domini à gloriosa Helena Constantini matre Hierosolymis reperta est. Ob cuius etiam deuotionē dominus quatuor clauos, qui in corpore suo fuerant fixi tanquam aurū splendentes ostendit. Nicolaus Myrrheæ episcopus innumeris miraculis floruit. Constantinus autem fere in extremo vitæ suæ ab Eusebio Nicomediensi pseudoepiscopo rebaptizatus in Arrianorum dogma conuertitur. Heu proh dolor! bono vsus principio & fine malo: & in eo tantorum titulorum laudes Arriana væsania offuscantur. Tamen fertur quod in ipsa ęgritudine qua migrauit de corpore, modis omnibus execrabatur insaniam Arrianam, & fidem catholicam fatebatur.

quindecim. Constantius & Constans fratres regnauerunt annis † viginti quatuor. Constans crudelitate morum terribilis à Persis multa incommoda perpessus est. Constantius Arrianus effectus Christianos toto orbe persequitur. Cuius etiam fauore Arrius fretus, dum in Constantinopoli ad ecclesiam pergeret contra nostros in sancta synodo dimicaturus, diuertens per forum Constantini ad necessariam causam, viscera eius multis videntibus repente simul cum vita effusa sunt. Hoc tempore facta fuit persecutio tam crudelis, vt intra vnum annum & mensem, decem & septem millia martyrum pro Christo passi inueniantur. Per idem tempus Athanasius & Hilarius doctrina & confessione fidei celebrantur. Hæresis Anthropormophitarum in Syria & Macedonia & Constantinopoli nascitur. Hieronymus presbyter sedis Apostolicæ Cardinalis efficitur. Donatus artis grammaticæ scriptor ac præceptor Romæ claruit. Ossa Andreæ & Lucæ Apostolorum Constantinopolim transferuntur.

Iulianus regnauit duobus annis. Hic ex clerico effectus imperator, apostata & paganus in idolorum cultum conuersus liberales litteras Christianos docere vel discere vetuit, & eis crudelissima martyria intulit. Ossa Ioannis Baptistæ multis miraculis coruscantia fracto mausoleo per agros spargi præcepit. Sed non defuerunt fideles qui collegerant ea: inter quos quidam monachus maximam eorum partem Constantinopolim detulit: quædam etiam Hierosolymam ad Philippum episcopum de ipsis sacris ossibus detulerunt: vbi digitus index, quo dominum monstrauit, incorruptus apparuit. Iulianus autem iussit ossa colligi & comburi. Quæ cum non inuenissent satellites eius, quædam alia combusserunt, vt viderentur satisfacere tyranno. In odium etiam Christi templum Hierosolymis reparare permisit Iudæis: qui ex diuersis prouinciis collecti cum noua templi fundamenta iacerent, subito adueniente nocte saxa magno terræmotu ab imo fundata late excussa sunt. Igneus quoque globus de interiore æde templi egressus plurimos eorum suo prostrauit incendio. Quo terrore reliqui pauefacti Christum confitebantur inuiti. Et ne hoc casu crederent factum, sequenti nocte in vestimentis cunctorum crucis apparuit signum. Iulianus autem contra Persas procedens facta congressione iaculo suscepto interiit.

Iouinianus catholicus regnauit anno vno. Qui dum se ab exercitu imperatorem fieri conspiceret, & Christianus accipere paganorum imperium recusaret: & nos inquit totus exercitus, qui per Iulianum nomen Christi abiecimus, tecum Christiani esse volumus: quibus ille auditis imperialia sceptra suscepit: firmataq; pace cum Persis rediit. Qui protinus leges Christianis & priuilegia dedit, quæ illis à Constantino concessa fuerant: ac templa idolorum claudi præcepit.

decem. Valentinianus & Valens frater eius regnauerunt annis † quatuordecim. Valens collapsus in hæresim Arrianam multis causa erroris fuit. Tunc enim Gothi apud Istrū bifariam in duobus Fridegerno & Athanarico Regibus diuisi sunt. Sed Athanaricus Fridegernum Valentis auxilio superat. Hic ex catholico cum tota gente Gothorū Arrianus effectus est. Tunc Gulphilas eorū episcopus Gotthicas litteras eis reperit, & vtrūque testamentum in linguā propriā transtulit. Photinus quoque & Eunomius atq;

Apollina-

Apollinaris hæretici eo tempore agnoſcuntur. Damaſus Papa natione Hiſpanus Romæ eccleſiam beati Petri miro opere conſtruxit, & de diuerſis partibus multa ſanctorum corpora congregauit in vrbem.

Gratianus cum fratre Valentiniano regnauerunt annis quinque. Huius anno tertio Theodoſius creatur imperator. Ambroſius Mediolanenſis epiſcopus in catholicorum dogmate claruit. Martinus epiſcopus Turonorum Galliæ ciuitatis multis miraculis claruit. Priſcillianus hæreſim ſui nominis edidit.

Valentinianus iunior cum Theodoſio regnat annis octo. Conſtantinopoli ſynodus centum quinquaginta ſanctorum Patrum colligitur: in qua omnes hęreſes condemnantur. Hieronymus presbyter Bethleem ſanctitate & ſcientia toti mundo claruit. Hic ſcripturas ſacras de Hebręo primus tranſtulit in Latinũ: & abſtulit opprobriũ Latinorũ. Græci enim inſultabãt Latinis, quod ab eis legẽ tanquã riuulus à fonte acceperãt: in quorum odiũ quidam eorum etiã exemplaria corrumpebant. Tunc temporis Priſcillianus accuſante Idatio à Maximo tyranno gladio cęditur. Gentium quoq; templa per totum orbem iubentibus Theodoſio & Honorio ſubuertuntur. Pars etiam corporis Ioannis Baptiſtæ Alexandriæ in templo Serapis per Theophilum epiſcopum à ſordibus mundato, honorifice conditur: & in honore eius baſilica conſecratur.

Theodoſius natione Hiſpanus regnauit ſolus tres annos & cum Honorio & Arcadio regnauit annis tredecim. Per idem tẽpus Ioannes anachoreta inſigniter claruit: qui etiam Theodoſio conſulente de Eugenio tyranno victoriam illi prædixit. Arcadius cum fratre Honorio regnauit annis tredecim. Huius temporibus Auguſtinus epiſcopus doctrina & ſcientia inſignis habetur. Martinus epiſcopus Turonorum obiit. Ioannes quoque Conſtantinopolitanus, & Theophilus Alexandrinus illuſtres epiſcopi prædicantur. Donatus etiam Epiri epiſcopus virtutibus inſignis eſt habitus. Qui draconem ingentem expuens in os eius facto ſigno crucis necauit: quem octo iuga boum ad locum incendii vix trahere potuerunt, ne aerem putredo eius corrumperet. Horum Arcadii & Honorii tempore Alaricus Rex Gotthorum ſororem eorum Placidiam Theodoſii filiam cum ingenti theſauro Romanorum capit primo facta vrbis irruptione: & acceptis multis opibus vrbem incenſam reliquit. Per idem tempus corpora ſanctorum Abacuch & Micheæ prophetarũ diuina reuelatione produntur. Gotthi totam Italiam deprædantur: & Vandali & Alani Gallias aggrediuntur.

Honorius cum Theodoſio fratris filio regnat annis quindecim. Vandali & Alani & Sueui Hiſpaniarum maximam partem occupant. Hac tempeſtate Pelagius aduerſus Chriſti gratiam erroris ſui dogmata prædicat. Ad cuius condemnationem concilium apud Carthaginem ducentorum quatuordecim epiſcoporum congregatur. Hoc tempore Cyrillus epiſcopus Alexandriæ inſignis habetur.

Theodoſius minor Arcadii filius cum Honorio & Valentiniano regnauit annis viginti ſeptem. Hoc tempore Valentinianus iunior Conſtantii filius Rhauennę imperator creatur: qui matrem ſuam Placidiam Auguſtam nuncupauit. Hic gentem efferam Vandalorum & Alanorum ab Hiſpaniis ad Africam tranſtulit. Beatus Auguſtinus Hyponenſis epiſcopus & doctor eximius migrauit ad dominum. Eodem tempore Neſtorius Conſtantinopolitanus epiſcopus perfidiæ ſuæ ſuſcitauit errorem. Aduerſus quem Epheſina Synodus cõgregata eius impia dogmata damnat. Hoc etiam tempore diabolus in ſpecie Moyſi Iudæis in Creta apparens, dum eos per mare ſicco pede ad terram repromiſſionis promittit perducere diabolo prius ingreſſo & ſequentibus Iudæis, qui ſuper vndas iis qui erant in littore incedere videbantur, ſubito diabolus diſparuit, & multi Iudæi mortui ſunt: aliqui autem qui euaſerunt ad Chriſti fidem conuerſi ſunt.

Martianus & Valentinianus regnauere annis ſeptem. Huius tempore ſynodus geritur, vbi Eutiches cum Dioſcoro Alexandrino epiſcopo condemnantur. Caput etiam Ioannis Baptiſtæ, quod duo monachi eodem Ioanne reuelante iuxta palatium Herodis Regis Hieroſolymis ſepultum inuenerant, Conſtantinopolim defertur. Hoc etiam tempore Theodoricus Rex Gotthorum cum ingenti exercitu Hiſpanias ingreditur. In Italia Boetio catholico philoſopho crudeliter interfecto.

Leo maior cum Leone minore regnauerunt annis decem & ſeptem. Ægyptus & Alexandria errore Dioſcori hæretici inſanientes contra Chalcedonenſem ſynodum canina rabie latrant. Hoc tempore Gotthi leges proprias in diſcuſſione cauſarum habere cœperunt. Tunc apparuit hæreſis Acephalorum Chalcedonenſe concilium

impugnantium: qui ideo Acephali, id eſt ſine capite nominãtur, quia quis primus eam hæreſim introduxit non inuenitur. Huius hæreſis peſte plurimi hactenus Orientalium ſunt languentes.

Zenon regnauit annis decem & octo. Ab iſto Acephalorum hæreſis defenditur: & decreta Chalcedonenſis ſynodi abdicantur. Iſte Leonem Auguſtum filium ſuum interficere volens, pro eo mater eius alium figura ſimilem obtulit: ipſumque Leonem occulte clericum fecit: qui in clericatu vſque ad Iuſtiniani tempus vixit. Per idẽ tempus corpus Barnabæ Apoſtoli, & euangelium Matthæi eius ſtylo ſcriptum ipſo reuelante repertum eſt.

Anaſtaſius regnauit annis viginti ſeptem. Iſte Acephalorum errorem vindicans epiſcopos Chalcedonenſis ſynodi defenſores exilio damnat. Euangelia quoque tanquam ab idiotis compoſita euangeliſtis reprehendit, & praue corrigit. Huius octauo decimo anno Gotthi ab Italia in Hiſpania per Theodoricum regnare cæperunt. Eo tempore Traſemundus Rex Vandalorum catholicas eccleſias claudit in Africa & contra catholicos ſæuit, & epiſcopos in exilium in Sardiniam mittit. Per idẽ tempus Carthagine Olympus quidam Arrianus in balneis ſanctam trinitatem blaſphemans tribus igneis iaculis Angelo emittente viſibiliter eſt combuſtus. Barbas quoque quidam Arrianus epiſcopus dum contra regulam fidei quendam baptizans dixiſſet: Baptiza te Barbas in nomine patris per filium in ſpiritu ſancto, ſtatim aqua, quæ fuerat ad baptizandum delata, nuſquam comparuit. Quod aſpiciens qui Baptizandus erat, ad catholicam eccleſiam venit, & iuxta morem fidei, Chriſti baptiſmum ſuſcepit.

Iuſtinus maior regnauit annis nouem. Iſte ſynodi Chalcedonenſis amator Acephalorum hæreſim abdicat. Huius tempore poſt Traſemundum Ildericus ex Valentiniani imperatoris captiua filia genitus in Vandalis regnum ſuſcepit. Qui ſacramento à Traſemundo aſtrictus, ne catholicos in regno ſuo foueret, antequam regnum ſuſciperet epiſcopos ab exilio reuerti iuſſit, eiſque proprias eccleſias reformauit. Hoc tempore Theodericus Italiæ Rex in Hiſpania regnat poſtquam Atalaricus nepos eius ſucceſſit in regnum. Benedictus Abbas virtutum gloria claruit. Athanagildus in Gotthis regnare cœpit. Iuſtinianus regnauit annis triginta nouem. Iſte Acephalorum hæreſim ſuſcipiens omnes in regno ſuo epiſcopos tria Chalcedonenſis concilii capitula damnare compellit. In Alexandria Theodoſiana & Gaiana hæreſis oritur. In Africa Vandali per Beliſarium ducem extinguuntur. In Hiſpania per Athanagildum Romanus miles ingreditur: & in Aſturiis Vandali omnino delentur. In Italia perfidus Totila Rex Gotthorum à Narſe Romano patricio ſuperatur. Per idem tempus Antonii monachi diuina reuelatione corpus repertum Alexandriam perducitur, & in eccleſia Ioannis Baptiſtæ humatur.

Iuſtinus minor regnauit annis vndecim. Narſis patricius poſtquam ſub Iuſtiniano Auguſto Totilanem Gotthorum Regem in Italia ſuperauit, Sophiæ Auguſtæ Iuſtini coniugis minis perterritus Longobardos à Pannonis inuitauit, eoſque in Italiam introduxit. Hic Iuſtinianus ea quæ aduerſus Chalcedonenſem ſynodum fuerunt edita, deſtruxit: & ſymbolum centum quinquaginta patrum, tempore ſacrificii concinendum populo præcepit. Armeni tum primum fidem Dei ſuſcipiunt. Geppides Longobardorum Rex extinguitur. Hac tempeſtate Leouildus Rex Gotthorũ quaſdam Hiſpaniæ regiones ſibi rebelles, in poteſtatem ſui regni ſuperando redegit. Per idem tempus Martinus Braccarenſis Dumienſis epiſcopus apud Galleciam clarus in doctrina fidei prædicatur tempore Theodimiri Regis.

Tiberius regnauit annis ſeptem. Longobardi expulſis Romanis Italiam adeunt. Gotthi per Hermegildum Leouigildum Regis filium bifariam diuiſi mutua cæde vaſtantur.

Mauritius regnauit annis viginti vno. Gregorius Romanæ eccleſiæ Pontifex & doctor eximius habetur. Fulgentius epiſcopus Aſtigitanus in confeſſione Dei & ſcientia claruit. Eodem tempore Sueui à Leouigildo Rege Gotthorum obtenti bello, Gotthis ſubiiciuntur. Iidem quoque Gotthi per Reccaredum religioſiſſimum principem, ad fidem catholicam reuertuntur, ſanctiſſimo patre Leandro epiſcopo Hiſpalenſi virtutibus & ſcientia decorato eiſdem Gotthis ſanctæ prædicationis verbum miniſtrante.

Phocas

Phocas regnauit annis octo. Iste seditione militari imperator effectus Mauritium Augustum & multos nobilium interfecit. Huius tempore Prasini & Veneti per Orientem & Ægyptum ciuile bellum faciunt, ac sese mutua cæde prosternunt: de quo Romanum imperium magnum sustinuit detrimentum. Prælia quoque Persarum grauissima aduersus rempublicam excitantur: a quib. Romani fortiter debellati ipsam Hierosolymam amiserunt. Per idem tempus Romæ templum Pantheon eliminata spurcicia idolorum à sancto Bonifacio Papa in honorem Dei genitricis & omnium martyrum Christi consecratur.

Heraclius temporibus nostris sumpsit imperium. Hic Persas reipublicæ subdidit; & crucem Christi quam impius Rex Cosdroas asportauit, Hierosolymis restituit. Huius Heraclii anno secundo Sisebutus in Hispania regnare incipit: regnumq; octo annis catholice regit. Huius etiam anno decimo Suintila in Hispaniis regnare incipit: & totius Hispaniæ monarchiam inter Reges Gotthorum tenuit primus: qui decem annis regnauit. Fiunt ergo ab exordio mundi vsque in præsentem diem anni quinque millia octingenti septuaginta in era sexcētesima † septuagesima prima, hoc est anno imperatoris Heraclii octauo decimo, & religiosissimi Hispaniarū Regis Suintilani vltimo. Residuum seculi tempus humanæ inuestigationi incertum est. Omnem enim de hac re quæstionem dominus Iesus Christus abstulit dicens: non est vestrum nosse tempora vel momenta quæ pater posuit in sua potestate. Et alibi de die illa dominus, inquit, nemo scit neq; Angeli cęlorum, nisi solus pater. Vnusquisq; ergo de suo cogitet transitu ne in peccati operibus proruat, sicut sacra scriptura dicit: In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis. Quando vnusquisq; de seculo migrat, tunc illi quodammodo consummatio seculi est.

† LXXXI. Non consentit hæc numerorum ratio neq; cum Isidoro neque cum superioribus. debuit potius vsque ad XVIII. annum Heraclii numerare ab orbe condito 5965. ergo 670 præcise maior est quam in singulis computationem ex suis quidem sententia est. Onuphrius quidem annos Christi numerat 628. atq; adeo 6... 666. vsq; ad eum Heraclii annum.

EXPLICIT PRIMVS LIBER CHRONICORVM BEATI ISIDORI Hispaniarum doctoris archiepiscopi Hispalensis.

LIBER SECVNDVS.

Prologus.

DECET viros virtutis præcedentium facta sæpe ad memoriā reuocare: vt in bonis præteritis discant bonis operibus † incubare, & in malis exemplum caueant reproborū. Præ cunctis malis sacrilegiū, luxuriam, & auaritiam debent principes euitare: quibus maxime præteriti principes corruerunt, adeo vt qui multarum gentium victores extiterant, prouocato Deo sacrilegiis, luxuria & auaritia, suis subderentur miserabiliter inimicis. Cauenda est etiam summopere discordia militaris: qua non solum Romanum imperium subiit detrimentum, verum etiam fortissima gens Gotthorum sæpe gentis & patriæ sensit euersionem: vt in subscriptis libris clarius elucebit. Quis enim inuictissimam Gotthorum gentem adeo superauit, vt ipsa Gotthorum diuisio? quæ tempore Roderici Regis per Iulianum comitem & Witizam, qui Gotthi erant, Gotthorum gloriam & patriam subdidit Agarenis? Factum est etiam consimile tempore Ramiri & Veremundi Regum Gotthorum, cum Almanzor Rex Agarenus cum Gotthis militibus exulatis, qui ad se confugerunt, Legionense regnum inuasit, & euertit munitissimas ciuitates. Si quis percurrat historias diligenter, fere nunquam inueniet Gotthos præliis superatos, nisi contra ipsos manus quoq; Gotthica repugnaret. In agendis etiam bellorum negotiis est iure nobilitas sanguinis requirenda: quia vt in libro Macchabæorum sacra testatur scriptura, multi ex populo Israelitico victi ceciderunt in prælio, quia duces eorum scilicet Iosephus & Azarias non erant de genere virorum illorum per quos salus facta fuerat in Israel. Iam nunc ad gesta Regum Gotthorum manum mittimus chronicorum librum Isidori doctoris Hispaniarum secundum in opere proponentes. Tamen sciendum quod in Regum Gotthorum serie, & in Romanorum imperatorum atq; aliorum principum fere vbiq; discors annorum numerus scriptorum vel æmulorum vitio reperitur. Quapropter ego in huius operis annorum concordiam vtcumq; potui, laboraui. Corrigat tamen catholica veritas, si quid forte in his vel aliis opusculis meis me viderit deuiasse.

† incumbere.

BEATI ISIDORI

Prologus.

DOMINO & filio chariſſimo Siſnando Regi Gotthorum Iſidorus. Quia de origine Gotthorum, Hiſpanorum, Sueuorum, Vandalorum, & Alanorum, & qualiter rexerunt Hiſpaniam tibi fieri notitiam poſtulaſti: in huius parte duximus laborandum: atque tuæ charitati, prout poſſumus, id ſcribendo breuiter explanare. Tres filios Noe, id eſt Sem, Cham, & Iaphet ſcriptura ſacra eſſe teſtatur. Ab ipſis quippe omnium hominum genus per tripartitam mundi regionem, id eſt, Aſiam, Europam, & Africam eſt diſſeminatum. Filii Sem oriẽtalem partem ſcilicet Aſiam cum filiis Ioniti filii Noe, qui poſt diluuium natus eſt, poſſederunt. Filii Iaphet ſeptentrionalem, ſcilicet, Europam. Filii Cham meridionalem, id eſt Libyam ſiue Africam inhabitauerunt. Sed tempore procedente terram Chanaam in Aſia violenter obtinuerũt. Nati ſunt filii Iaphet, Magog, & Tubal & alii. De Magog inde Gotthi, de Tubal vero Hiſpani & Itali orti cenſentur. Primus Rex Hiſpanorum extitit nomine Hiſpanus, qui famoſam vrbem condidit, quam ex ſuo nomine Hiſpalim nominauit: & in ea ſolium regni ſibi firmauit: à qua etiam Hiſpania nomen traxit. Dicitur & ab Ibero flumine Iberia, & ab Heſpero ſidere Heſperia. Hiſpanis tandem regnum ſuum ſegniter gubernantibus, principantibus Petreio & Afranio, Iulio Cæſari, & Romanis omnino ceſſerunt: non tamen patria ſed regni honore caruerunt. Olim pro magna parte ſui Romanis Hiſpania iam ceſſerat Bruto & Ptolemone ducibus exercitus Romanorum. Ante biennium autem Romanæ vrbis irruptionis era CCCCXLIII. excitatæ per Stiliconem ducem Romanum gentes Alanorum, Sueuorum, Vandalorum transiectoque impetu ad Pyrenæum vſque perueniunt. Cuius obice per Didymum & Verinianum Romanos nobiliſſimos ac potentiſſimos fratres ab Hiſpania trib. annis repulſi per circumiacentes Galliæ prouincias vagabantur. Sed poſtquam qui priuato præſidio Pyrenæi clauſtra tuebantur, ob ſuſpicionem tyrannidis inſontes & nulla culpa obnoxii, à Conſtantio Imperatore occidentis interfecti ſunt, memoratæ gentes Hiſpaniarum prouincias diſrumpunt. Sueui à Germanis duxerunt originem, qui à flumine Sueuo nominantur. Vandali à Galliis venerunt, & à Vandalico fluuio nominantur. Alani ab Hunnis orti ſunt: & † Alanus fluuius eis nomen impoſuit.

Lanus

Era CCCCXLVII. Alani, Sueui & Vandali Hiſpanias occupantes, neces vaſtationeſque cruentis diſcurſibus faciunt. Vrbes incendunt, ſubſtantias direptas exhauriunt: ita vt humanæ carnes in fame deuorarentur à populis. Edebãt filios ſuos matres. Beſtiæ quoque morientium gladio fame ac peſte cadaueribus aſſuetæ etiam in viuorum efferebantur interitum. Atque ita quatuor plagis per totam Hiſpaniam ſæuientibus diuinæ iracundiæ per prophetas ſcripta olim prænuntiatio adimpletur.

Era CCCCXLVIII. poſt plagarum diram perniciem, quibus Hiſpania cæſa eſt, tãdem barbari ad pacem Deo miſerante conuerſi in poſſeſſionẽ ſibi eius prouincias diuidunt. Galleciam enim Vandali & Sueui occupant. Alani Luſitaniam & Carthaginẽſem prouinciam. Vandali autem cognomine Silingi relicta Gallecia poſtquam Tarraconẽſes inſulas deprædati ſunt, regreſſi prouinciam Beticam ſortiuntur. Hiſpani autem per ciuitates & caſtella reſidua plagis afflicti barbarorum dominantium de Romanorum abſentia & tuitione plangentes, ſeſe miſerabiliter ſeruituti ſubiiciunt. Primus autem in Hiſpania Gundericus Rex Vandalorum præfuit regnans in Galleciæ partib. annis decem, & octo. Qui dum rupto fœdere Sueuorum gentem in Eruaſis montibus obſident, relicta obſidione Sueuorum Baleaticas Tarraconenſis prouinciæ inſulas deprædatur. Deinde Carthagine Spartaria euerſa cum omnib. Vandalis ad Beticam tranſit. Hiſpalim diruit acrique cæde in direptionem mittit. Qui cum auctoritate regiæ poteſtatis irreuerenter manus in baſilicã ſancti Vincentii martyris ciuitatis ipſius extendiſſet, mox Dei iudicio in foribus templi dæmonio correptus interiit.

Era CCCCLXVII Giſericus frater Gũderici ſuccedit in regnũ annis quadraginta. Qui ex fide Catholica effectus apoſtata in Arrianam fertur primus tranſiſſe perfidiam. Hic

de Beticæ

de Beticæ prouinciæ littore cum Vandalis omnibus eorumq; familiis ad Mauritaniam & Africam relictis Hispanis transfretauit. Cui Valentinianus iunior occidentis imperator non valens obsistere pacem mittit: & partem Africæ, quam Vandali possederat, tanquam pacifice dedit, conditionibus sacramenti ab eo acceptis ne quid vltra inuaderet. Ille autem de cuius amicitia iam nihil ambigebatur, violata sacraméti religione Carthaginem dolo pacis inuadit: omnesq; opes eius excruciatis diuerso tormentorum genere ciuibus in ius proprium vertit. Deinde Siciliam deprædatus Panormum obsedit: & Arrianam pestilentiam per totam Africam intromittit. Sacerdotes ab ecclesia pellit: martyres plurimos efficit, & iuxta prophetiam Danielis demutatis sanctorũ mysteriis ecclesias Christi hostibus tradidit. Nec iam diuini cultus loca, sed suorum esse habitacula iussit. Aduersus quem Theodosius minor orientis imperator bellum parauit, quod ad effectum non venit. Hunnis enim Thraciam Illyricumq; vastantib. exercitus ad Vandalos missus, ad defendendos Thraces Illyrianosque à Sicilia reuocatur. Maiorianus autem imperator de Italia in Hispaniam veniens, cũ in Carthaginensi prouincia aliquantas naues siue ad transitum aduersus Vandalos præparasset, eas de littore Carthaginensi commoniti Vandali per proditores arripiunt. Sicque Maiorianus à sua dispositione frustratus Italiam reuertitur, atq; à Recimiro patritio fraude circumuentus occiditur. Quo comperto Gisericus non contentus solis Africæ vastationibus, nauibus aduectus Romam ingreditur, direptisque per quatuordecim dies opibus Romanorum relicta Vrbe vxorem Valentiniani & filias eius & multa millia captiuorum secum tulit. Mox Carthaginem redit: & per legatos ab Imperatore postulata pace, Valentiniani relictam Constantinopolim remittit: quarum vnam ex filiabus suis filio suo Vgnerico iure matrimonii copulauit. Sicque post multarum prouinciarũ clades Christianorumque spolia atq; neces moritur regni sui anno XL.

Era DVII. post Gisericum Vgnericus Giserici filius regnat annis septem, mensib. quinque habens in coniugio Valentiniani filiam, quam pater eius ex Roma cum matre captiuam adduxerat, qui & ipse Arriano suscitatus furore catholicos per totam Africam atrocior patre persequitur, ecclesias tollit, sacerdotes & cuncti ordines clericos in exilium mittit. Monachos quoque atq; laicos quatuor circiter millia exiliis durioribus relegauit, martyres fecit, cõfessoribus linguas abscidit: qui linguis abscissis perfecte vsque ad finem locuti sunt. Tunc Lætus Neptensis ciuitatis episcopus gloriose martyrio coronatur. Qui dum Arriani contagii labe variis pœnis maculari non potuit, victor repente cœlos obtinuit. Vgnericus autem inter innumerabiles suarum impietatũ strages, quas in catholicos exercuerat, octauo regni sui anno, vt Arrius pater eius interioribus cunctis effusis miserabiliter vitam finiuit.

Era DXIIII. Guntamundus succedit regnans annos quatuordecim. Qui statim ecclesiæ pacem reformans catholicos ab exilio reuocauit.

Era DXXVIII. Trasemundus succedit regnans annis viginti septem mensibus quatuor. Iste Arriana insania plenus catholicos insectatur, ecclesias claudit, in Sardiniam exilio ex omni Africana ecclesia centum viginti episcopos mittit. Carthagine moritur. Cuius tempore Fulgentius Ruspensis episcopus in nostro dogmate claruit.

Era DLV. Hildericus Hugnerici filius ex Valentiniani imperatoris filia genitus successit regnans annis nouem mensib. tribus. Iste sacramento à prædecessore suo Trasemundo adstrictus ne catholicis in regno suo pacem daret, aut ecclesias aperiret, aut priuilegia restitueret, priusquam regnaret ne religionem sacramenti violaret, præcepit sacerdotes catholicos ab exilio reduci & ecclesias aperiri. Quem Gilimer sumpta tyrannide regno priuat: & cum filiis carceris custodiæ mancipat.

Era DLXIIII. Gilimer regnum tyrannide quatuor annis tenuit, multos nobilium Africæ prouinciæ crudeliter extinguens, multorumque substantias tollens. Aduersus quem Iustinianus imperator, ex visitatione visionis nocturnæ Læti episcopi, qui ab Vgnerico Rege Vandalorum martyr fuerat factus, exercitum cum Belisario magistro militum duce mittit. Initoq; idem Belisarius prælio Guntemirũ & Gebamundũ Regis fratres primo prelio superatos interficit. Deinde ipsum Gilimirum in fugam versum Africam capit. In ipso autem Belisarii occursu priusquam congressio fieret Gilimer tyrannus Hildericum Regem cum quibusdam generis eius affinibus occidit. Belisarius autem Gilimirum tyrannum capit: eumque cum diuitiis ex rapinis prouinciarum & Africæ conquisitis Constantinopolim Iustiniano Imperatori adducit. Sicque regnum Vandalorum cum populo atque stirpe deletur era DLXVIII. quod permansit centum & quadraginta nouem annis ab anno primo Gunderici Regis vsq; ad interitũ Gilimiri.

Explicit historia Vandalorum.

SVEVORVM HISTORIA.

ERA CCCCXLVI. Sueui principe Hermerico cum Alanis & Vandalis simul Hispaniam ingressi sunt, atque omnem Galleciam cum Vandalis occupauerunt. Vandalis autem Africam transeuntibus Galleciam soli Sueui sortiti sunt: quibus præfuit in Hispaniis Hermericus annis triginta duobus. Gallecii autem in parte prouinciæ regno suo vtebantur. Quos Hermericus assidua vastatione deprædans tandem morbo oppressus pacem cum eis fecit & Recchilanem filium suum in regno suo substituit. Qui cum magna parte exercitus missus Andebotum Romanæ militiæ ducem cum multis copiis ad Singilium Beticæ prouinciæ fluuium inito bello prostrauit magnis eius auri argentique copiis occupatis. Inde Emeritam obsessam ingreditur: atque obtentam proprio regno associat. Hermericus autem pater eius per annos septem diuturno languore affectus interiit.

Era CCCCLXXVIII Hermerico defuncto Recchila filius eius regnat annis nouem. Qui post obitum patris Hispali obtenta Beticam & Carthaginensem prouincias in suam potestate reducit. Atq; inde Emeritæ sub cultu, vt fertur, gentilitatis vitam finiuit.

Era CCCCLXXXVII. Recciarius Recchilanis filius catholicus factus succedit in regnum annis nouem accepta in coniugium filia Theodoredi Regis Gotthorum. Hic in principio sui regni confortatus Vascones deprædatur: moxque ad Theodoredum socerum suum profectus, Cæsaraugustanam regionem remeans Gotthis auxiliantib. vastat. Tarraconensem prouinciam, quæ Romano imperio deseruiebat, inuadit. Carthaginenses regiones quas Recchila pater eius Romano reddiderat, in prædam mittit. Ad vltimum, dum Theudericus Rex Gotthorum in Hispaniam ingrederetur, inito prælio aduersus eum, primo fugatur, deinde captus occiditur.

Era CDXCVI. extincto Recciario, Sueui, qui remanserant in extrema parte Galleciæ, Masdram Massilæ filium Regem sibi cōstituunt. Mox bifariam diuisi, pars Frantanem, pars Masdram Regem appellant. Nec mora Frantane mortuo, Sueui qui cum eo erant Recchimundum sequuntur, & cum Masdra pace inita, pariter partes Lusitaniæ deprædantur. Masdra autem tertio regni anno à suis iugulatur.

Era CDXCIX. Masdra interfecto inter Frumarium & Recchimundum oritur de regni potestate dissensio: sed Frumarius cum manu Sueuorum, quam habebat, Flauiensis vrbis conuentum graui euertit excidio. Recchimundus autem vicina sibi pariter Auriensium, & Lucensis conuentus maritima populatur. Duobus annis post Masdram regnauit Frumarius.

Era DII. Frumario mortuo Remismundus omnib. Sueuis in suam ditionem regali iure reuocatis, pacem cum Galleeis reformat, legatos fœderis ad Theudericū Regem Gotthorum mittit, à quo etiam per legatos & arma & coniugem, quā haberet, accepit. Inde ad Lusitaniam transit. Conimbriam pace deceptam diripit. Olisbona quoq; ab eo occupatur ciue suo, qui illi præerat, tradente Lusidio. Huius tempore Aiax natione Galata effectus apostata. Arrianus inter Sueuos Regis sui auxilio, hostis catholicæ fidei, & diuinæ Trinitatis emergit, de Gallicana Gotthorum regione hoc pestiferum virus afferens & totam gentem Sueuorum lethalis perfidiæ tabe inficiens. Multis deinde Sueuorum Regibus in Arriana hæresi permanentibus, (fuerunt ex tunc Reges Sueuorum seducti nonaginta annis: quorum actus & nomina hic minime describuntur) tandem regni potestatem Era DC. Theudemirus suscepit. Qui confestim Arrianæ impietatis errore destructo Sueuos catholicæ fidei reddidit, innitente Martino monasterii Dumiensis episcopo fide & scientia claro, cuius studio & pax ecclesiæ ampliata est, & multa in ecclesiasticis disciplinis Galleciæ regionibus instituta.

Era DCVIII. Post Theudemirum Miro Sueuorum princeps efficitur, regnans annis tredecim. Hic secundo regni sui anno bellum contra † Rucсones intulit. Deinde in auxilium Liuuigildo Gotthorum Regi aduersus rebellem filium expugnandū Hispalim pergit, ibique terminum vitæ clausit.

† Vascones

Huic Heboricus filius in regnum succedit anno vno, quem adolescentem Andeca, sumpta tyrannide regno priuat, & monachum factum in monasterio damnat, pro quo non diu est dilata sententia. Nam Liuuigildus Gotthorum Rex Sueuis mox bellum inferens, obtēto eodem regno, Andecanem deiecit, atq; detonsum post regni honorem,

norem, presbyterũ officio mancipauit. Sic enim oportuit, vt quod ipſe regi ſuo fecerat, rurſus idem congrua viciſſitudine pateretur. Regnum autem Sueuorum deletum in Gotthos transfertur, quod manſiſſe CLXXVII. annis ſcribitur.

Explicit hiſtoria Sueuorum.

GOTTHORVM HISTORIA.

GOTTHORVM antiquiſſima origo de Magog Iaphet filio ortũ cũ Scythis vna probantur origine: vnde non longe vocabulo diſcrepant. Demutata enim ac detracta littera Getæ quaſi Scythę ſunt appellati. Hi igitur Septentrionis glacialia iuga inhabitantes, quæque ſunt ardua montium cum cæteris gentib. poſſidebant. Quib. ſedib. tempeſtatibus & impetu gentis Hunnorum pulſi Danubium trãſeuntes Romanis ſe dederunt. Sed dum iniurias eorum non ſuſtinerẽt, indignati arma ſumunt, Thraciam irruunt, Italiam vaſtant, obſeſſam vrbem Romã capiunt: Gallias aggrediuntur, patefactiſq; montib. Pyrenęis Hiſpaniam vſq; perueniunt: & ibi ſedem vitæ atq; imperium locauerunt. Populi natura prompti, ingenio alacres, conſuetudine viribuſq; freti, robore corporis validi, ſtaturæ proceritate magni vel medii, geſtu habituq; conſpicui, eloquio clari, manu prõpti, duri vulnerib. ſicut ait poeta de ipſis: Mortẽ contemnunt laudato vulnere Getæ. Quib. tanta extitit magnitudo bellorũ, & tam excellens glorioſæ victoriæ virtus, vt Roma ipſa victrix omniũ populorum ſubacta captiuitatis iugo Gotthicis triumphis accederet: & domina cunctarũ gentium illis vt famula deſeruiret. Hos Europæ omnes pertimuere gentes, Alpiũ his ceſſere † obices. Vandalica & ipſo crebro opinata barbaries non tantum pręſentia eorũ exterrita, quantũ opinione fugata eſt. Gotthorum vigore Alani extincti ſunt: Sueui quoq; hactenus intra inacceſſos Hiſpaniarum angulos coarctati, etiã nunc eorum armis periculum finis experti ſunt: & regno ꝙ deſidioſo torpore tenuerunt, turpiori nunc diſpendio caruerunt: quanquã ſe tenuiſſe hucuſq; valde ſit mirum, quo ſine experimento defenſionis carere potuerunt. Sed quis poterit tantã Gotthicæ gẽtis liberalitatis & viriũ dicere magnitudinem? Etenim multis gentib. non ſolũ larga munera contulerunt, ſed & magna reliquerunt gentium precib. inclinati. His tamen libertas magis de congreſſione bellica quam de petita pace contingit: atq; vbi ſe illis neceſſitas dura oppoſuit; vires eos potius adhibuiſſe q̃ preces. Porro in armorum artib. ſpectabiles ſunt: & non ſolũ haſtis ſed & iaculis equitando confligunt: nec equeſtri tantũ pręlio ſed & pedeſtri incedunt. Veruntamẽ magis equitum pręceleri curſu confligunt: vnde poeta Getes, inquit, quo pergit equo. Exercere. n. ſeſe telis ac præliis præludere maxime diligunt. Ludorũ certamina vſu quotidiano gerunt. Hac ſola armorũ experientia huc vſq; carebant, ꝙ claſſica bella in mari gerere non ſtudebant. Sed poſtquã Siſebutus princeps regni ſumpſit ſceptra ad tantã felicitatis virtutem profecti ſunt, vt non ſolum terras, ſed & ipſa maria ſuis armis adeant: ſubiectuſq; ſeruiat illis Romanus miles, cui ſeruiere tot gẽtes. Eos magis Getas q̃ Gog Magog appellare cõſueuerant. Gens fortiſſima hæc à qua Iudæa terra vaſtata deſcribitur. Interpretatio namq; nominis eius in linguã noſtram recte quoq; ſignificatur fortitudo. Quia reuera nulla gens in orbe fuit, quę Romanũ imperium adeo fatigauerit vt hi. Iſti ſunt. n. quos etiam Alexander vitandos pronunciauit, Pyrrhus perimuit, Cæſar exhorruit. Per multa quippe retro ſecula ducibus vſi ſunt, poſtea Regibus: quorum oportet tempora per ordinem curſim exponere: & quo nomine actuque regnauerint de hiſtoriis libata retexere.

duritiis

¶ Anno ante eram conditã duodecimo dum pro arripiendo Reipub. imperio Magnus Pompeius & Iulius Cæſar arma ciuilia cõmouiſſent, Gothi ad præbendũ Pompeio auxilium in Theſſaliam aduerſus Cæſarem pugnaturi venerunt. Vbi dũ in Pompeii exercitu Æthiopes, Indi, Perſæ, Medi, Græci, Armeni, Scythæ, ac reliquæ orientis gentes euocatæ aduerſus Iulium dimicaſſent, iſti præ cæteris Cæſari fortius reſtiterunt. Quorum Cæſar copia & virtute turbatus, fertur fugam meditatus eſſe, niſi nox prælio finẽ dediſſet. Tunc Cæſar ait: Nec Pompeiũ ſcire vincere, nec Cæſarem poſſe vinci. Nam ſi Pompeius vincere noſſet, hodie eũ tam aſperis viris Cæſarem ſuperaſſet.

¶ Era † CCLXXXVI. anno ſecundo imperii Valeriani & Galieni Gotthi primo deſcenſis Alpibus quib. inhabitabãt, Græciã, Macedoniã, Pontũ, Aſiam, atq; Illyricum vaſtauerũt. Ex quib. Illyricum & Macedoniam quindecim annis

forte ccxcvi

fere tenuerunt. Deinde à Claudio imperatore superati sedes proprias repetunt. Romani autem Claudium Augustum, pro eo quod tam fortissimam gentem à finib. reipublicæ remouisset, insigni gloria honorantes in foro illi aureum clypeũ; in Capitolio auream statuam collocauerunt.

Era † ccclxii. tempore Cõstantini Christiani imperatoris Gotthi Sarmatarum
ccclxviiii regionem aggressi copiosissimis super Romanos irruerunt agminibus, vehementi virtute cuncta gladio, & deprædatione vastantes. Aduersus quos idem Constantinus aciem instruxit, ingentique certamine vix superatos vltra Danubium expulit, de diuersis gentibus virtutis gloria clarus, sed de Gotthorum victoria amplius gloriosus. Quem Romani acclamante senatu publica laude prosequuti sunt, quod tantam gentem vicerit, quod patriam rempublicam reformauerit.

ccccviii Era † cccc. anno imperii Valentis quinto primus Gotthorum gentis administrationem suscepit Athanaricus regnans annos xiii. qui persecutione crudelissima aduersus fidem Christi commota, voluit se exercere contra Gotthos qui in gente sua Christiani habebantur, ex quib. plurimos, qui idolis immolare nõ acquieuerũt, martyres fecit: reliquos autem multis persecutionibus affectos, dum pro multitudine horreret interficere, dedit licentiam, immo magis coegit de regno suo exire, atque in Romani soli migrare prouincias.

ccccxv Era † cccciii. anno octauo Valentis imperatoris Gotthi in Istrium aduersus semetipsos in Athanarico & Fridigerno diuisi sunt, alternis sese cædibus depopulantes. Sed Athanaricus Fridigernum Valentis Imperatoris suffragio superat. Huius rei gratia legatos cum muneribus ad eundem imperatorem mittit, & doctores propter suscipiendam Christianæ fidei regulam poscit. Valens autem à veritate catholicæ fidei deuius, & Arrianæ hæresis peruersitate detentus, missis hæreticis sacerdotibus, Gotthos persuasione nefanda sui erroris dogmati adgregauit, & in tam præclaram gentem virus pestiferum semine pernicioso transfudit, sicq; errorem quem recens credulitas ebibit, tenuit diuque seruauit. Tunc Gulfilas eorum Gotthorum episcopus Gothicas litteras condidit, & scripturas noui ac veteris Testamenti in eandem linguam conuertit. Gotthi autem statim vt litteras & legem habere cæperunt, instruxerunt sibi dogmatis sui ecclesias, talia iuxta eundem Arrium de ipsa diuinitate documenta tenentes, vt crederent: Filium Patri maiestate esse minorem & æternitate posteriorem. Spiritum autem sanctum nec Deum esse, neque substantiam Patris existere, sed per filium creatum esse, vtrinsque ministerio deditum, & amborum obsequio subditum. Aliam quoque Patris sicut personam sic & naturam asserentes: aliam Filii, aliam denique Spiritus sancti, vt iam non (secundum sanctæ scripturæ traditionem) vnus Deus & dominus coleretur. Sed iuxta idolatriæ superstitionem tres dii venerarentur. Cuius blasphemiæ
ccxiii malum per decessum temporum, Regumque successum annis † ccxxiii. tenuerunt. Qui tandem reminiscentis salutis suæ renunciauerunt inditæ perfidiæ & per Christi gratiam ad vnitatem fidei catholicæ per orthodoxum patrem Leandrum Hispalẽsem antistitem peruenerunt.

ccccxvi Era † ccccvii. anno tertio decimo Valentis imperatoris Gotthi qui primũ Christianos à terra sua expulerant, rursus ipsi multis acribus tempestatibus Dei iudicio fatigati ab Hunnis cum Rege suo Athanarico expulsi sunt, transitoque Danubio cũ vim ferre non possent Valentis imperatoris, sese non depositis armis tradunt, & Thraciam ad inhabitandum accipiunt. Sed vbi viderunt se opprimi à Romanis contra consuetudinem propriæ libertatis, ad rebellandum coacti sunt. Thraciam ferro incendiisq; depopulantur, deiectoque Romanorum exercitu ipsum Valentem iaculo vulneratum in quadam villa fugientem succenderunt, vt merito ipse ab eis viuus temporali cremaretur incendio, qui tam pulchras animas ignibus æternis tradiderat per errorem. Inuenerunt autem eo prælio Gotthi priores Gotthos, quos dudum propter fidem à terra sua expulerant, & voluerunt eos sibi ad prædæ societatem coniungere. Qui cum non acquieuissent, aliquanti interfecti sunt. Alii montuosa loca tenẽtes & refugia sibi qualiacumque construentes, non solum perseuerauerunt Christiani catholici, sed etiam in concordia Romanorum à quibus dudum excepti fuerant permanserũt. Tunc Gotthi contra Hungaros arma dirigentes innumerabilem ex eis multitudinem hostiliter necauerunt.

ccccxix Era † ccccxiii. anno imperii Theodosii Hispani iii. & Valentiniani primo Athana-

Athanaricus cum Theodoſio ius amicitiamque diſponens mox Conſtantinopolim pergit, ibique quinto decimo die poſtquam fuerat à Theodoſio honorabiliter ſuſceptus, interiit. Gotthi autem proprio Rege defuncto aſpicientes benignitatem Theodoſii imperatoris inito fœdere, Romano ſe imperio tradiderunt & fuerunt cum Romanis † ſeptem annis. xxviii.

Era ccccxx. anno imperii Theodoſii IV. Gotthi patrocinium Romani fœderis recuſantes, Alaricum Regem ſibi conſtituunt, indignum iudicantes Romanæ eſſe ſubditos poteſtati, eoſque ſequi, quorum iam pridem leges imperiumque reſpuerant, & de quorum ſe ſocietate prælio triumphantes auerterant.

Era † ccccxxxvii. anno imperii Honorii & Arcadii quarto Gotthi in Alarico, & ccccxvi. Radagaiſo diuiſi, dum ſemetipſos in duabus regni partibus variis cædibus lacerarent, ob excidium Romanorum concordes effecti, conſilium in commune conſtituunt, parique intentione ad prædandas quaſcunque regiones Italiæ ab inuicem diuiduntur.

Era ccccxliii. anno Honorii & Arcadii x. Rex Gotthorum Radagaiſus genere Scytha cultui idolatriæ deditus, barbaricæ immanitatis feritate ſæuiſſimus, cum ducentis armatorum millibus Italiæ partes vehementi vaſtatione aggreditur, ſpondens in contemptum Chriſti Romanorum ſanguinem diis ſuis libare, ſi vinceret. Cuius exercitus ab Stilicone duce Romano in montuoſis Thuſciæ locis circuncluſus fame eſt potius, quam ferro conſumptus. Ipſe poſtremo Rex captus & interfectus eſt.

Era ccccxlvi. anno imperii & Arcadii xv. extincto Radagaiſo Alaricus conſors regni nomine quidem Chriſtianus, ſed profeſſione hæreticus, dolens tantam multitudinem Gotthorum à Romanis extinctam in vindictam ſanguinis ſuorum, aduerſus Romam prælium geſſit, obſeſſamque impetu, igne gladiis irrumpit: ſicq; vrbs cunctarum gentium victrix, Gotthicis triumphis victa ſuccubuit, eiſque capta ſubiugataque ſeruiuit. Tam autem Gotthi clementes ibi extiterũt, vt votum antea darent, quod ſi ingrederentur vrbem quicumque Romanorum in locis Chriſti inueniretur, in vaſtationem vrbis non mitteretur. Poſt hoc igitur votum, aggreſſi vrbem omnibus & mors & captiuitas indulta eſt, qui ad ſanctorum limina confugerunt. Sed & qui extra locum martyrum erant, & nomen Chriſti & ſanctorum nominauerunt, & ipſis ſimili miſericordia pepercerunt. In reliquis autem, etſi præda hoſtium patuit, feriendi tamẽ immanitas refrænata eſt. Incurſantibus autem in illa vaſtitate per vrbem Gotthis, dum quidam potens virginem conſecratam ætate prouectam repeririſſet, eamque honeſte admoneret, vt ſi quid apud ſe auri argentique eſſet proferret: illa fideli conſcientia quod habuit protulit: cumque ille vaſorum formam & pulchritudinem, ex illa antiqua Romanorum opulentia miraretur, virgo ait: Hæc vaſa mihi de ſacrario Petri Apoſtoli depoſita ſunt: præſume, ſi audes. Ego ſacra hoſti dare non audeo. Gotthus ille ad nomen Apoſtoli magno pauore perterritus, Regi hoc per nuntium refert, qui confeſtim Rex reportari omnia ad ſacrarium ſancti Petri, per virginem illam ſumma cum reuerentia iuſſit dicens: Cum Romanis geſſi bellum non cum Apoſtolis Dei. Rediit igitur virgo reuerentiſſimis officiis honorata, redeunt & cum illa omnes, qui ei ſe ſociauerant ſuper capita ſua vaſa illa aurea & argentea cum hymnis & canticis reportantes. Exercitus vndique iuſſu Regis ob defenſionem armatorum cuſtodientes concurrunt. Vndique ad voces canentium de latibulis agmina Chriſtianorum. Concurrunt etiam & pagani, atque admiſti inter eos, dum ſeruos Chriſti ſe eſſe fingunt, etiam & ipſi calamitatis excidium euaſerunt. Hac tempeſtate Gotthi Placidiam Theodoſii principis imperatoris filiam, Arcadii & Honorii imperatorum ſororem, cum ingenti auri argentiq; theſauro Romæ capiunt. Anno ab vrbe condita MCLXIIII. irruptio vrbis per Alaricum facta eſt: adeptiſq; multis opibus Romanorum tertia die, inceſa euerſaque in partibus, vrbe diſcedunt. inde conſcenſis nauibus, cum ad Siciliam exiguo ab Italia freto diuiſam poſt tantam victoriam maior eorum pars ſimul cum Alarico Rege & potentiorib. ducibus tranſire diſponerent, infeſto mari periclitati multum exercitum perdiderunt.

Quibus tanta fuit gloria de Romanæ vrbis obtentu, vt in eius comparatione nihil ſe mali paſſos tempeſtate illa arbitrarentur, damna naufragii euentu victoriæ compenſantes. Mors Alarici confeſtim ſequuta vigeſimo octauo regni anno defunctus eſt in Italia.

Era † ccccxlviii. anno imperii Arcadii & Honorii xii. Alarico poſt captam vrbem defuncto Athaulfus à Gotthis Italiæ regno præficitur annis ſeptem. ccccxlviii.

Iste quinto regni anno de Italia recedens, Gallias adiit. Placidiam Theodosii imperatoris filiam quam Romæ Gotthi ceperant, coniugem sibi assumpsit. In qua prophetia Danielis à quibusdam creditur fuisse completa, qui ait filiam Regis Austri coniungendam Regi Aquilonis, nulla tamen de germine eius sobole subsistente. Sicut & idem in sequentibus propheta subiungit dicens: Nec stabit semen eius. Nullus enim de vtero illius extitit genitus, qui patris in regno succederet. Athaulfus autẽ dum relictis Galliis Hispanias peteret à quodam suorũ apud Barcinonã inter familiares fabulas iugulatur.

LV. Era CCCC.† LVI. anno imperii Honorii & Arcadii XXII. post obitum Athaulfi, à Gotthis Sigericus princeps electus est tribus annis, qui dum ad pacem cum Romanis esset promptissimus mox a suis est interfectus.

Era CCCC. LVIII. anno imperii Honorii & Theodosii XXV. Wallia Sigerico succedens, sex annis regnum tenuit. Belli causa princeps à Gotthis effectus, sed ad pacem diuina prouidentia ordinatus. Mox enim vt regnare cepit, fœdus cum imperatore Honorio pepigit; & Placidiam sororem eius, quæ à Gotthis Romæ capta fuerat, ei honorifice reddidit promittens imperatori propter rempublicam omne certamen implendum. Itaq; ad Hispanias per Constantium patritium euocatus Romani nominis causa, cædes magnas crudelib. populis intulit: Vandalos, Silingos in Bætica omnes bello extinxit. Alanos qui Vandalis & Sueuis potentabantur, adeo trucidauit, vt extincto Atace Rege ipsorum, pauci qui superfuerant oblito regni nomine Gunderici Regis Vandalorum, qui in Gallecia resederat, se regimini subiugarent. Confecto igitur Wallia bello Hispaniæ, dum instructa nauali acie ad Africam transire disponeret, in freto Gaditani maris vi grauissimæ tempestatis effractus memor etiam illius sub Alarico naufragii, omisso nauigationis periculo, relictis Hispaniis Gallias repetit. Dataq; est ei ab imperatore ob meritum victoriæ secunda Aquitania cum quibusdam ciuitatibus confinium prouinciarum vsq; ad Oceanum.

secundo Era CCCC. LXIIII. anno imperii Theodosii minoris † nono Wallia Rege defuncto, Theuderedus succedit in regno annis triginta tribus. Qui regno Aquitanico non contentus pacis Romanæ fœdus recusat: & pleraq; municipia Romanorum vicina sedibus suis occupat. Arelas nobilissimum Galliæ oppidum multa vi obsessum oppugnat. A cuius obsidione imminente virtute Aetii Romanæ militiæ ducis non impunitus abscedit: sed amissa parte suorum abscedere bello coactus est. Remoto igitur Valentiniani imperatoris iussu à potestate militari Aetio, dum Theuderedus Narbonensi vrbi diutina obsidione ac fame esset infestus, rursus à Litorio Romanæ militiæ duce Hunnis auxiliantibus effugatur. Litorius autem dum primum res prosperas aduersus Gotthos gessisset, denuo dæmonum signis aruspicumq; responsis deceptus bellum cum Gotthis imprudenter iniit: amissoq; Romano exercitu miserabiliter superatus interiit. Fecitq; intelligi quantum illa, quæ cum eodem periit, multitudo prodesse potuerit, si fide potius quam fallacibus dæmoniorum ostentis vti maluisset. Extincto igitur Litorio pace deinde Theuderedus cum Romanis inita, denuo aduersus Hunnos Galliarum prouincias sæua populatione vastantes, atque vrbes plurimas euertentes, in campis Catalaunicis auxiliante Aetio duce Romano aperto marte confixit: ibique præliando victor occubuit. Gotthi autem dimicante Thurismundo Theuderedi Regis filio adeo fortiter congressi sunt, vt inter primum prælium & postremum trecenta fere millia hominum in eo certamine prosternerentur. Multa eodẽ tempore cæli & terræ signa præcesserunt, quorum prodigiis tam crudele bellum significaretur. Nam assiduis terræmotibus factis, à parte orientis luna contra naturalem eclypsim offuscata est. A solis occasu stella cometes apparuit: atque ingenti & insolita magnitudine aliquandiu fulsit. Ab aquilonis plaga cælum rubens sicut ignis aut sanguis effectus est permixtis per igneum ruborem lineis clarioribus in speciem hastarum rutilantium deformatis. Nec mirum, vt tam ingens cæsorum strages diuinitus tam multa signorum demonstraretur ostensione. Hunni autem vsque ad internecionẽ pene cæsi cum Rege suo Athila relictis Galliis Italiam perfugiunt aliquantis ciuitatibus irruptis. Qui & ibi partim fame partim cælestibus plagis percussi interierunt. Misso insuper à Martiano imperatore exercitu forti plaga cæduntur, affectique nimium ac diminuti sedes proprias repetunt. Ad quas Rex eorum Athila mox vt remeauit, occubuit. Post eius obitum Hunnorum gens proprio se insuper excidio deuastauit. statimque inter filios eius de obtinendo regno magna sunt exorta certamina. Atque ita Hunni qui tot cladibus ante diminuti fuerant, rursus mutuis se gladiis conciderunt. In quibus illud mirum est: vt dum omne prælium detrimentum habet populorũ, isti vice versa cadendo proficiant.

proficiant. Sed proinde est quia in disciplinam fidelium positi sunt, sicut populi gentis Persarum. Virga enim furoris Dei sunt, & multoties cum indignatio eius aduersus fideles procedit, per eos flagellantur, vt afflictionib. emendati à seculi cupiditate & peccato semetipsos coerceant, & cælestis regni hæreditatem possideant. Adeo autem hæc gens horrida est, vt cum famem in bello fuerit passa, venam tangat equi, & sic excludat hausto sanguine famem.

Era † CCCCLXXXVII. anno vigesimo quinto imperii Theodosii Thurismũdus filius Theuderedi post decessum patris prouehitur ad regnum anno vno. Qui dum in ipsis regni sui exordiis feralis ac noxii hostilia inspiraret & multa ageret insolenter à Theodorico & Frigdarico fratribus est occisus.

Era CCCCLXXXXI. anno secundo imperii Martiani Theudericus post fraternam necem in regno succedens imperauit annis † XIII. pro eo quod imperatori Auiro sumendi imperialis fastigii cum Gallis auxilium præbuisset, ab Aquitania in Hispaniam cum ingenti multitudine exercitus, & cum licentia eiusdem Auiti imperatoris ingreditur anno regni quinto. Cui cum magna copia Rex Sueuorum Recciarius occurrens duodecimo ab Austuricensis vrbis milliario apud fluuium, qui Vrbicus appellatur, inito mox certamine soperatus est cæsis Sueuorum agminibus, aliquãtis captis, plurimisque fugatis. Ipse postremo Rex telo saucius fugit, præsidioque suorum carens ad locum Portucale capitur. Regi Theuderico viuus offertur. Quo perempto, multis qui de priori certamine superfuerant sese tradentibus, aliquantis nihilominus trucidatis pro maiori parte destructum, finitumque Sueuorum regnum. Reliqui autem Sueui, qui remanserant in extrema parte Galleciæ, Massilæ filium nomine Masdram sibi Regem constituunt, & in parte regnum reparatur Sueuorum. Occiso Recciario, Theudericus de Gallecia ad Lusitaniam victor succedens, dum Emeritensem vrbẽ deprædari molitur, sanctæ martyris Eulaliæ ostentis perterritus, cum omni protinus exercitu discedit, & Gallias repetit. Mox deinde partem vnã exercitus duce Ceurila ad Bethicam prouinciam mittit: partem aliã sub Sigerico, & Nepotiano ducib. ad Galleciam dirigit, qui Sueuos apud Lucum sæua deprædatione vastauerunt. In Galliis autem Agrippinus Comes & ciuis Ægidio Comiti Romano æmulus, vt Gotthorum mereretur auxilia, Narbonam tradidit Theuderico. Post, aliquot legati à Remismundo Masdræ filio Rege Sueuorum missi, ad Theudericum venerunt, pacem amicitiamque poscentes. Similiter Theudericus ad Remismundum remittit cum armorum adiectione, vel munerum, directa etiam coniuge quam haberet. Sallanem quoque legatum denuo Theudericus mittit ad Remismundum. Qui reuersus ad Gallias Theudericum ab Eurico fratre suo reperit interfectum.

Era † DIIII. anno imperii Leonis IX. Euricus pari scelere quo frater successit in regnum annis decem & septem. In quo honore prouectus & crimine statim legatos pro amicitiis ad Leonem imperatorem dirigit. Nec mora partes Lusitaniæ magno impetu deprædatur. Exercitum inde alium mittit, qui capta inde Pampilona, & Cæsaraugustam misso exercitu, capit, superiorem quoque Hispaniam in potestatem submittit. Tarraconensis etiam prouinciæ ciuitates, quæ ei repugnauerant exercitus irruptione euertit. In Gallias autem reuersus Arelatum vrbem, & Massiliam bellando obtinuit, suoque regno vtrasque adiecit. Iste quodam die, congregatis in colloquio Gotthis, tela, quæ omnes habebant in manibus à parte ferri vel acie, alia viridi, alia roseo, alia croceo, alia nigro colore naturalem ferri speciem vidit aliquandiu habuisse mutatam. Sub hoc Rege Gotthi legum statuta in scriptis habere cæperunt. Nam antea tantum moribus & consuetudine tenebantur. Obiit Arelati Euricus Rex morte propria defunctus.

Era DXXI. imperii Zenonis octauo Eurico mortuo, Alaricus filius eius apud Tolosanam vrbem princeps Gotthorum constituitur regnans annis viginti tribus, aduersus quem † Fluduius Francorum princeps Galliæ regnum affectans, Burgundionibus sibi auxiliantibus, bellum mouet, fusisque Gotthorum copiis ipsum postremo Regem apud Pictauiom superatum interficit. Theudericus autem Italiæ Rex, dum interitum generi comperisset, confestim ab Italia proficiscitur, Francos proterit, partem regni, quam manus hostium occupauerat, recepit, Gotthorum iuri restituit.

Era † DXLIII. anno tertio decimo imperii Anastasii Gisaleicus superioris Regis filius ex concubina creatus, Narbonæ princeps efficitur regnans annos quatuor, sicut genere vilissimus, ita in felicitate & ignauia summus. Denique dum eadem

ciuitas à Gundebado Burgundinorum Rege direpta fuiſſet, iſte cum multo ſui dedecote,& eum magna ſuorum clade apud Barcioonam ſe cõtulit;ibique moratus,quouſque etiam regni faſcibus à Theuderico fugæ ignominiâ priuaretur. Inde profectus ad Africam Vandalorum ſuffragium poſcit,quo io regnum poſſet reſtitui. Qui dum non impetraſſet auxilium,mox de Africa rediens ob metum Theuderici Aquitaniam petiit,ibique anno vno deliteſcens io Hiſpaniam reuertitur,atque à Theuderici Regis duce duodecimo à Barcinona vrbe milliario,commiſſo prælio ſoperatus in fugam vertitor, captuſque trans fluuium Druentium Galliarum interiit, ſicq; prius honorem poſtea vitam amiſit.

DXLIX. Era † DXLVIII. anno decimo ſeptimo imperii Anaſtaſii Theudericus innior cum iam dudom conſul & Rex à Zenone imperatore Romæ creatus fuiſſet, peremptoque Odoacro Rege Oſtrogotthorum,atque deuicto fratre eius Honoulfo,& trans confinia Danubii effugato decem & octo annis in Italia regnaſſet, rurſus extincto Giſaleico Rege Gotthorum,Hiſpaoiæ regnum quindecim anois obtinoit,quod ſuperſtiti Amalarico nepoti ſuo reliquit. Vxorem ex Toleto de prima Hiſpanorum origioe duxit:cuius precibus omnes Hiſpanos libertate donauit:& ex ea filium nomioe Seuerianum ſuſcepit. In Italia & Hiſpania regnauit Theudericus annis quadraginta, Romæ etiam obtinens principatum. Deinde ab Hiſpania Italiam repeteos aliquandiu omni cum proſperitate regnauit,per quem etiam vrbi Romæ dignitas non parua eſt reſtituta. Muros namque eius iſte redintegrauit,cuius rei gratia à ſenatu inauratam ſtatuam meruit.

DLXIIII. Era † DLX[illegible]III. anno imperii Iuſtiniani primo regreſſo in Italiam Theuderico, & ibidem defuncto,Amalaricus nepos eius quioq; annis regnauit. Qui cum à Childeberto Francorum Rege apud Narbonam prælio ſuperatus fuiſſet, ad Barcinonam trepidus fugit,effectusq; omnium contemptibilis ab exercitu iugulatus Narbonæ in foro interiit.

DLXIX. Era † DLXXIII. anno imperii Iuſtiniani ſexto poſt Amalaricum Theudis in Hiſpania creatus in regnum annis decem & ſeptem menſibus quinque,qui dum eſſet hæreticus,paeem tamen conceſſit eccleſiæ. Adeo vt liceotiam catholicis epiſcopis daret, in vnum apud Toletanam vrbem conuenire, & quæcumque ad eccleſiæ diſciplinam neceſſaria extiterunt libere licenterque diſpooere. Eo regnante dum Francorum Reges cum infinitis copiis in Hiſpaniam conueniſſent, & Tarraconenſem prouineiam bello depopularent,Gotthi duce Theudiſclo obicibus Hiſpaniæ interclusis Francorũ exercitum multa cum admiratione victoriæ proſtrauerunt. Dux idem, preee atque ingēti pecunia ſibi oblata,viã fugæ hoſtibus reſiduis vnius diei noctisq; ſpatio præbuit. Cætera infelicium turba cui tranſitus collati temporis noo occurrit, Gotthorum perempta gladio concidit. Poſt tam felicis ſucceſſum victoriæ trans fretum inconſulte Gotthi ſe geſſerunt. Denique dum aduerſus milites,qui Septem oppidum,pulſis Gotthis inuaſerant,Oceani freta tranſiſſent,idemque caſtrum magna vi certaminis expugnarent:adueniente die Dominico depoſuerunt arma ne diem ſacrum prælio funeſtarent. Hac igitur occaſione reperta, milites repentino iocurſu aggreſſi exercitum mari vndique terraque concluſum, ignauum atque inermem adeo proſtrauerunt, vt ne vnus quidem ſupereſſet, qui tantæ cladis excidium præteriret. Nec mora præuenit mors debita principem. Vulneratur eoim à quodam in palatio, qui iam dudum dementis ſpeciem, vt Regem deciperet, ſimulauerat. Finxit enim arte inſaniam, perfoditque principem, quo vulnere ille proſtratus occubuit,& vi gladii indignantem animam exhalauit. Fertur autem ioter effuſionem ſanguinis coniuraſſe ne quis interficeret percuſſorem dicens, ſe congruam meriti recepiſſe viciſſitudinem, quod & ipſe

Salutatum priuatus ducem ſuum † ſollicitatus occiderat.

DLXXVI. Era † DLXXVIII. anno imperii Iuſtiniani vndecimo interempto Theudi Theudiſclus ſuperioris Principis dux Gotthis præficitur, regnans anno vno menſibus tribus, qui dum plurimorum potentum coonubia proſtitutiooe publica macularet, & ob hæc inſtrueret animum ad necem multorum, præuentus coniuratorum manu Hiſpali inter epulas iugulatur, confoſſuſque gladio extinguitur. Hic filius extitit ſororis Totilæ, qui poſt multas victorias, quas geſſit in terra & in mari, ſe contra Deum & fidem catholicam erexit:& tam Romæ quam in tota Italia monachos & clericos,ad quoſcumque potuit peruenire inſatiabili crudelitate occidit. Superatus autem dei iudicio à Narſi catholico regno cum vita caruit.

DLXXXVII. Era † DLXXXII. imperii Iuſtiniani decimo quinto mortuo Theudiſclo Agila Rex

Rex constituitur regnans annis quinq;. Iste aduersus Cordubensem vrbem prælium mouens, dum in contemptum catholicæ religionis beatissimi martyris Acisceli corpori iniuriam inferret, hostiumque ac iumentorum cruore sacrum sepulchri eius locum vt profanator pollueret, inito aduersus Cordubenses ciues certamine pœnas dignas sanctis inferentibus meruit. Nam belli præsentis vltione percussus & filium ibi eum copia exercitus interfectum amisit, & thesaurum omnem cum insignibus opibus perdidit. Ipse victus ac miserabili metu fugatus Emeritam se recepit. Aduersus quem interiecto aliquanto temporis spatio, Athanagildus tyrannidem regnandi cupiditate arripiens dum exercitum eius contra se Hispali missum virtute militari prostrasset: videntes Gotthi proprio se euerti excidio, & magis metuentes ne Hispaniam milites Romani auxilii occasione inuaderent: Agilanem Emeritæ interficiunt, & Athanagildi sese regimini tradiderunt.

Era † DLXXXVII. anno imperii Iustiniani vigesimo occiso Agilane, Athanagildus DXCII
regnum quod inuaserat tenuit annis quindecim. Hic cum iam dudum sumpta tyrannide, Agilanem regno priuare, conaretur, militum sibi auxilia ab imperatore Iustiniano poposcerat, quos postea submouere à finibus regni sui molitus non potuit. Aduersus quos huc vsque conflictum est. Frequentibus antea præliis cæsi, nunc vero multis casibus fracti atque finiti. Fidem catholicam occulte tenuit: & Christianis valde beneuolus fuit. Decessit autem Athanagildus Toleti propria morte vacante regno mensibus quinque.

Era DCII. anno imperii Iustiniani trigesimo quinto Athanagildo adhuc viuente Liuua Narbone Gotthis præficitur, regnans in Galliis annis septem, & post in Hispania annis tribus. qui secundo anno postquam adeptus est principatum, Leuuigildum fratrem non solum successorem, sed & participem regni sibi constituit, Hispaniæque administrationi præfecit, ipse Galliæ regno contentus. Sicque regnum duos cepit, dum nulla potestas patiens consortis sit. † Vnus tantum annus in ordine tempo- alio [illegible] anni
rum reputatur Liuuæ Regis, reliqui Leuuigildo fratri annumerantur.

Era † DCX. anno imperii Iustini minoris quarto Leuuigildus regnũ obtinuit. Qui DCVI
cum primo Christianus haberetur, Theodosiam filiam Seueriani ducis Carthaginensis filii Regis Theuderici duxit vxorem: ex qua Ermegildum & Reccaredum filios suscepit, regnumque bello ampliare & augere opes studuit. Studio quippe eius exercitus concordante fauore victoriarum multa præclare sortitus est. Cantabros namque iste obtinuit. Aregiam iste suscepit. Sabaria quoque tota ab eo deuicta est. Cesserunt etiam armis illius plurimæ rebelles Hispaniæ vrbes. Fudit quoque diuerso prælio Iustini milites, quos Athanagildus ad auxilium euocauerat, & quædam castra ab eis occupata dimicando recepit. Ermegildum deinde filium imperio suo resistentem, quem Christiani Regem sibi præfecerant, obsessum Hispali dolo cepit. Postremum Suenis bellum intulit, totam Galleciam subiugauit, regnumque eorum in iura gentis suæ mira celeritate transmisit. Hispania magna potitus ex parte: nam antea gens Gotthorum angustis finibus arctabatur. Romanos milites apud Legionem bello extinxit: & ipsam eorum vrbem cepit, quam ex suo nomine Leonem nominauit. Sed offuscauit in eo error impietatis gloriam tantæ virtutis. Denique Arrianæ perfidiæ furore repletus in catholicos persecutione commota plurimos episcopos exilio relegauit, ecclesiarum redditus & priuilegia tulit. Beatum Ermegildum filium suum nefandis ritibus communicare nolentem diuersis tormentis prius excruciatum. Denique in vinculis positum dira securi interficere iussit: & dignum Deo martyrem illius feralis crudelitas consecrauit. Multos quoque terroribus in Arrianam pestilentiam impulit: plerosque sine persecutione verbis blandis terroribusque decepit. Inter cætera quoque hæresis suæ contagia, etiam rebaptizare catholicos compulit. Et non solum multos peruertit ex plebe, sed etiam ex sacerdotalis ordinis dignitate, sicut Vincentium Cæsaraugustanum de episcopo apostatam factum, & tanquam à cœlo in infernum proiectum. Extitit autem & quibusdam suorum perniciosus. Nam quoscumque nobilissimos ac potentissimos viros aut capite truncauit, aut opibus ablatis proscripsit, & proscriptos in exilium misit. Fiscum quoque primus Regum Gotthorum iste locupletauit: primusque ærarium de rapinis ciuium hostiumque spoliis repleuit. Primus etiam inter suos regali veste opertus in solio resedit: nam ante eum & habitus & consensus communis vt populo ita & Regibus erat. Condidit etiam ciuitatem in Celtiberia: quam ex nomine filii sui Reccopolim nominauit. In legibus quoque ea quæ ab Eurico inconsulte constituta videbantur, correxit, plu-

rimas leges prætermissas adiiciens, plerasque superfluas auferens. Regnauit autem annis decem & octo: & defunctus est acerrima morte Toleti. Sed antequam moreretur, præcepit filio suo Reccaredo, vt beatum Leandrum Archiepiscopum Hispalensem ab exilio reuocaret, & eum audiret vt patrem, & in fide Christi cõfirmaretur. Tunc temporis Fulgentius Astigitanus episcopus in nostro dogmate claruit.

DCXXIIII Era † DCXXVIII. anno imperii Mauritii quarto Leuuigildo defuncto filius eius Reccaredus, qui per Leandrum Archiepiscopum Hispalensem in fide catholica erat instructus, in regno est coronatus, cultu præditus religionis, & paternis moribus longe dissimilis. Namque ille irreligiosus, & bello promptissimus, hic fide pios & pace præclarus. Ille armorum artibus gentis imperium dilatans, hic gloriosus pietate eandem gentem fidei trophæo sublimans. In ipsis enim regni sui exordiis catholicam fidem adeptus totius Gotthicæ gentis populos inditi erroris labe detersa, ad cultum rectę fidei reuocat. Synodum deinde episcoporum ad condemnationem Arrianæ hæresis, de diuersis Hispaniæ & Galliæ prouinciis congregat. Cui concilio idem religiosissimus princeps interfuit, gestaque eius præsentia sua & subscriptione firmauit, abdicans cum omnibus suis perfidiam, quam huc vsque Gotthorum populus Arrio docente didicerat, & prædicans trium personarum vnitatem in vno Deo. Filium à Patre consubstantialiter genitum esse. Spiritum sanctum à Patre Filioque procedere, & esse amborum vnum spiritum, vnde & vnum sunt. Interfuit tunc dignitate primas ille catholicus & orthodoxus Leander Hispalensis Archiepiscopus & Romanæ ecclesiæ legatus, sanctitate & doctrina perspicuus. Qui cum Arrianæ hæresis feruorem tempore Leuuigildi ab Hispanis quondam confutare radicitus nequisset, pro confirmandis sanctæ & immaculatæ Trinitatis capitulis ad Constantinopolitanum præsulum cœtum transmeauit. Ibi aderat beatus Gregorius doctrina & sanctitate clarissimus, tum Cardinalis vices Romani antistitis agens: cum quo ipse Leander amicitiæ fœdus pepigit, & ab eo postulauit vt librum beati Iob sibi exponeret: quod postea ille deuota mente compleuit. Leander vero postquam ad Hispanias rediit, Gotthis prædicando suasit: vt Patrem & Filium & Spiritum sanctum trinum secundum personarum distinctionem, & vnum secundum naturæ diuinitatem Deum esse crederent. Illis credentibus prior dedit præcepta & ecclesiastica officia quibus fruerentur. Ipso namque tempore per eum Sueui vndã baptismatis loti Gallæciam obtinent. Leander vero post multos labores, quos pro fide Christi pertulit, ecclesia pacem adepta spiritum cœlo reddidit. Doctor etiam eximius Gregorius Papa migrauit ad dominum. Egit præterea prædictus princeps bellum gloriose aduersus infestas gentes fidei susceptæ auxilio. Francorum enim fere sexaginta millia armatorum, qui ad auxilium venerant hæresis Arrianæ Gallias irruentibus, misso Claudio Emeritensium duce prostrauit: vnde glorioso triumphauit euentu. Nunquam in Hispaniis Gotthorum victoria similis extitit. Prostrata sunt enim captaque multa millia hostium: residua vero exercitus pars præter spem in fugam versa Gotthis post tergum insequentibus vsque in regni sui finibus cæsa est. Hispaniæ & Galliæ regna tanta benignitate rexit, vt omnes illum patrem dulcissimum acclamarent. Anno regni sui sexto Gotthicas leges compendiose fecit abbreuiari. Sæpe misit exercitum contra Romanorum insolentias: eisdem deuictis irruptionem in eorum vrbibus fecit. Tanta fuit gloria Gotthis illo tempore, vt non viderentur bella tractare pugnando, sed quasi in palæstra lusibus delectari: vbique enim persistebant victores. Prudens & pius erat Princeps & prouincias quas pater bello conquisiuit, iste pace conseruauit, æquitate disposuit, moderamine rexit. Fuit enim placidus, mitis & egregiæ bonitatis: tantamque in vultu gratiam habuit, & tantam in animo benignitatem gessit, vt omnium mentibus influens, etiam malos ad affectum amoris sui attraheret, adeo liberalis, vt opes priuatorum, ecclesiarum prædia, quæ paterna labes fisco associauerat, cum augmento multiplici iuri proprio restauraret. Adeo clemens vt populi tributa sæpe indulgentiæ largitione laxaret. Multos etiam ditauit rebus, plurimos sublimauit honoribus. Antiquos Hispanos & Romanos sibi subditos vna cum Gotthis eiusdem conditionis esse instituit, nulliusque captiui Christiani filium iugo seruitutis opprimi passus est. Opes suas in miseris, thesauros in egenis recondens, sciens ad hoc illi fuisse collatum regnum, vt eo salubriter frueretur. Bonis initiis & bonis mediis decoratus bonum finem adeptus est. Fidem enim rectæ gloriæ, quam initio regni

tio regni percepit, nouissime publica confessione pœnitentiæ cumulauit. Toleti fine pacifico transiit, qui regnauit annis quindecim.

Era † DCXLIII. anno imperii Mauritii decimo nono post Reccaredum Regem regnat Liuua filius eius annis duobus ignobili quidem matre progenitus, sed virtutum indole insignis. Quem in primo flore adolescentiæ Vuittericus sumpta tyrannide innocuum regno deiecit præcisaque dextra occidit anno ætatis suæ † vigesimo, regni secundo. DCXXXVIIII XVI

Era DCXLIIII. imperii Mauritii vigesimo extincto Liuuane Vuittericus regnum quod viuente illo inuaserat, vendicat annis septem, vir quidem strenuus in armorũ arte, sed tamen expers victoriæ. Namque aduersus militem Romanum prælium sæpe molitus nihil satis glorioso gessit præter quod milites quosdam Segonciæ per duces obtinuit. Hic in regno plurima illicita fecit, & hæresim Arrianam inducere tẽtauit. In morte autem quia gladio operatus fuerat, gladio periit. Mors quippe innocentis inulta in illo non fuit. Inter epulas enim prandii coniuratione quorundam est interfectus: & corpus eius viliter exportatum atque sepultum. Per idem tempus Romæ templum, quod ab antiquis Pantheon dicebatur, à glorioso Bonifacio Papa consecratur in honore omnium martyrum Christi.

Era † DCLI. anno Phocatis sexto Gũdemarus post Vuittericum regnat annis duobus. Hic Vascones vna expeditione vastauit: alia militem Romanum obsedit. Morte propria Toleti decessit. DCXLVIII

Era † DCLIII. anno imperii Heraclii secundo Sisebutus post Gundemarum ad regale fastigium euocatur. Regnat annis octo mensibus sex. Qui initio regni Iudæos ad fidem Christianam permouens, æmulationem quidem habuit, sed non secundum scientiam: potestate enim compulit, quos prouocare fidei ratione oportuit. Sed sicut scriptum est siue per occasionem siue per veritatem Christus annunciectur. Fuit autem eloquio nitidus, sententiâ iustus, scientia litterarum magna ex parte imbutus, in bellicis quoque documentis promptus, victoriis clarus. Astures etiam rebellantes misso exercitu in ditionem suam reduxit. Rucones montibus arduis vndique conseptos per duces euicit. De Romanis quoque præsens bis feliciter triumphauit: & quasdam eorum vrbes pugnando sibi subiecit. Adeo post victorias clemens fuit, vt multos ab exercitu suo hostili præda in seruitutem redactos pretio illorum dominis dato absolueret: eiusque thesauri redemptio existerent captiuorum. Ecclesiam sanctæ Leocadiæ Toleti præfatus princeps miro opere fundauit. Ipso tempore Mahomet ab Hispania turpiter fugatus, in Africa nequitiam nefariæ legis stultis populis prædicauit. Sisebutum autem alii proprio morbo, alii immoderato medicamenti haustu, alii veneno asserunt interfectum relicto Reccaredo filio paruulo: qui post patris obitum princeps paucorũ dierum morte interueniente habetur. Hic cum patre duobus annis regnauit. DCL

Era † DCLXI. imperii Heraclii octauo gloriosissimus Suintila filius Reccaredi Regis gloriosi supra nominati gratia diuina regni suscepit sceptra, qui regnauit annis decem. Iste sub Rege Sisebuto in adolescentia ducis nactus officium Romana castra perdomuit. Rucones superauit. Postquam vero apicem fastigii regalis conscendit, vrbes residuas quas in Hispaniis Romana manus detinebat, prælio conserto obtinuit: multisque triumphis gloriam præ cæteris Regibus felicitate mirabili reportauit. Totius Hispaniæ infra Oceani fretum monarchia regni primus idem potitus est, quod nulli retro principum est collatum. Auxit etiam virtutis eius titulum duorum patriciorũ obtentus, quorum alterum prudentia suum fecit, alterum virtute belli sibi subiecit. Habuit quoq; & initio regni expeditionem contra incursus Vasconum Tarraconensem prouinciam infestantium: vbi adeo montiuagi populi terrore adnentus eius percussi sunt, vt confestim quasi debita iura cognoscentes, dimissis telis, expansis ad precem manibus, supplices & colla submitterent, obsides darent, Ologitim ciuitatem Gotthorum stipendiis suis & laboribus conderent, pollicentes eius regno ditioniq; parere & quidquid eis imperaretur efficere. Præter has militaris gloriæ laudes plurimæ in eo regiæ maiestatis virtutes fulsere, fides, prudentia, industria, in iudiciis examinatio, strenua in regendo regno cura, præcipua circa omnes munificentia largus, erga indigentes & inopes misericordia satis promptus. Ita vt non solum princeps populorum, sed etiam pater pauperum vocari sit dignus. Fine proprio Toleti decessit tempore imperatoris DCLXI

Heraclii relictis duobus filiis Sisenando & Chindasuintho, quos de Theodora filia Sisebuti Regis susceperat. Computatis igitur Gotthorum Regum temporibus ab exordio Athanarici Regis vsque ad quintum gloriosissimi Suintilæ principis annũ, regnum Gotthorum per annos CCLVI. Deo fauente reperitur esse porrectum. Reliquum autem tempus soli Deo cognitum est: qui sibi arcana futurorum scienda seruauit.

EXPLICIT SECVNDVS LIBER CHRONICORVM BEATI Isidori episcopi.

LIBER TERTIVS.

INCIPIT continuatio Chronicorum beati Isidori Archiepiscopi Hispalensis per beatum Illefonsum Archiepiscopũ Toletanum composita. Quoniam præclarus doctor Isidorus ætates mundi & quorundam Imperatorum & Regum historias, ab exordio mundi vsque ad tempus Sisenandi Regis Gotthorum docili compendio patefecit: nos à tempore quo ipse desiit, sumamus principium: ne præsentium heroum memoria à futurorum mentibus diluatur.

Era DCLXXI. anno imperii Heraclii decimo octauo post Suintilanum Regem Sisenandus regnat annis tribus. Iste Synoda episcoporum egit, patiens fuit, regulis Catholicis Orthodoxis stetit. Toleti finiuit vitam.

Era DCLXXIIII. anno imperii Heraclii vigesimo primo Chintilanus regnum accepit. Synoda plura Toleti cum episcopis egit: & subditum regnum in fide catholica firmauit. Regnauit annos quinque menses quatuor. Anno sexto regni Chintilani doctor & legislator Hispaniarum Isidorus stans in ecclesia, peracto sermone ad populum, & expandens manum ad cœlum, ac benedicens omnibus, Deo sibi hactenus traditum gregem commendans felicissimo somno obdormiuit in domino senio sanctissimo decoratus. Extitit quippe spiritu prophetiæ clarus, in eleemosynis largus, hospitalitate præcipuus, corde serenus, in sententia verax, in iudicio iustus, in prædicatione assiduus, in exhortatione lætus, in lucrandis Deo animabus studiosus, in expositione scripturarum cautus, in consilio prouidus, in habitu humilis, in mensa sobrius, in oratione deuotus, honestate præclarus, semper pro ecclesia ac veritatis defensione mori pronus, & in omni bonitate conspicuus. Præterea pater extitit clericorum, doctor & sustentator monachorum ac monialium, cõsolator mœrentium, tutamen pupillorum ac viduarum, leuamen oppressorum, defensor ciuium, attritor superborum, persecutor & malleus hæreticorum. Rexit archipræsulatum Hispalensis ecclesiæ quadraginta annis, diuersis fulgens miraculorum signis, primatiæ dignitate florens, & Romani Papæ in Hispaniis vices gerens. Sacerdotibus, Regibus & populis diuinas & humanas leges tradidit: & Romano antistiti humiliter obedire præcepit. Nolentibus obedire maledictionem intulit: & eos à fidelium consortio separauit. Multis librorum voluminibus Christi ecclesiam informauit & in pace quieuit era DCLXXX. Toletum ad Synodum episcopos conuocauit, & ore prophetico eis sui obitus diem & Hispaniis ventura prædixit.

Sidus honestatis, lux morum, sol probitatis
Hæc ait in Synodo Toleti vir sacer ille
Isidorus, per quem floruit alma fides.
Si seruaueritis quæ vobis præcipiuntur,
Seruabit Christus vos in amore suo,
Frumentum dabit ac oleum, dabit optima quæque,
Si pura mente complaceatis ei.
Si neglexeritis ea, non impune feretis,
Cum recte praua puniat acta Deus.
Inde cadent Gotthi bellis & barbaris hostis
Vos premet innumera clade, timore, fame.
Tunc conuertimini, tunc crimina plangite vestra,

Et statim

Et statim dominus auxiliator erit.
Gloria mater erit vobis: & gratia Christi
Extollet Gotthos vberiore bono.

De gestis eius hæc inter Regum actus annotauimus, quia ipse de præclara Regum Gothorum stirpe, patre Seuetiano Carthaginensi duce extitit procreatus. Post transitum autem eius mense vno Rex Catholicus Chintilianus Toleti decessit bono fine perfunctus. Successit beatissimo doctori Isidoro Theodiselus natione Græcus, varietate linguarum doctus, exterius locutione nitidus, interius autem, vt exitus demonstrauit, sub ouina pelle lupus voracissimus. Nam libros quosdam de naturis rerum & arte medicinæ, nec non & de arte notoria, quos pater Isidorus facundo stylo composuerat, & ne dum ad publicum venerant, in odium fidei corrupit resecans vera & inserens falsa: atque per quendam Arabum nomine Auicennam, de Latino in Arabicum transtulit. Hic in his & aliis pluribus infidelis inuentus, & erroneus in articulis fidei comprobatus, per Synodum ab Archiepiscopali dignitate degradatus est. Asserebat enim Dominum nostrum Iesum Christum cum Patre & Spiritu sancto non esse vnum Deum, sed potius adoptiuum. Hic vt dictum est, priuatus honore sacerdotii ad Arabes transiit: & sectæ pseudoprophetæ Mahometi adhæsit: & plura docuit detestanda sub imperatore Heraclio. Tunc temporis dignitas primatiæ translata est ad ecclesiam Toletanam.

Heraclius autem aduersus Cosdroam Regem Persarum gessit bellū anno imperii sui sexto, & Sisebuti Regis Gotthorum sexto. Quo deuicto & occiso, ac Hierosolymam delata cruce domini, & viso Angelo super portas Hierusalem, inde ad propria reuersus est cum gaudio magno. Hoc tempore dedignantibus Orientis gentibus vectigalia & tributa reddere Romanis, cæperunt pro viribus rebellare. Tunc surrexit quidam iniquus concionator ortus in Arabia nomine Mahumet. Qui pessimus seductor videns inter Orientales & Romanos ortam discordiam, se cōtra Deum erexit: & Christianorum imperium, seductorie hortans genus Arabum atque dicens: Non debere alterius gentis domino subiugari: quia dominus illis esset prouisurus, de suo genere ducem beneuolum concedendo, quem haberent, vt fratrem, cum quo etiam dominus loqueretur. Hæc & his similia cum prædicaret illis verbis suasoriis, & virtutes quasdam simulatas, & miracula artibus magicis facere videretur, extemplo Ismaelitæ sicut bruta animalia, quibus non est intellectus, paulatim de bono in malum mutati, derelicta fide catholica cæperunt ei credere: & eum in tanta veneratione habere, vt eū prophetam prædicarent à Deo missum, & sibi eligerent. Regem simulatis illius seducti miraculis & facundia decepti. Erat enim pulcher, facundus, & fortis, & magicis artibus valde imbutus. Iste Mahometus Sarracenorum & Arabum princeps, vt fertur, fuit de genere Ismael filii Abrahæ. Qui cum in adolescentia cæpisset esse mercator prouidus, pergebat frequenter cum camelis suis apud Ægyptum & Palæstinam, & morabatur cum Iudæis & Christianis, & maxime cum quodam monacho Antiocheno superstitionis amico, qui vocabatur Ioannes: à quo tam nonum quam vetus superficialiter & superstitiose didicit testamentum. Et cum hac illacque cum diuersis speciebus aromatum & diuitiarum causa lucri pergeret, contigit vt Corrozatam ingrederetur prouinciam. Cuius prouinciæ domina, quæ Cadiga vocabatur, vt vidit iuuenem, primo in illius pulchritudine & eloquentia mente capta cæpit diuersas species, quas secum Mahometa attulerat contemplari, & ei familiarius adhærere. Quam Mahomet caute incantationum suarum perstrinxit phantasmate: & astute paulatim cæpit ducere in errorem, dicens ei quod ipse esset Messias quem venturum expectabant Iudæi. Auxiliabantur ei non solum Regina Cadiga quæ ab eo decepta erat, sed etiam multi Iudæorum qui ad eum de diuersis partibus concurrebant. Omnes etiam Ismaelitæ & Arabes cateruatim confluebant ad eum attoniti tanta nouitate rei. Quibus cæpit nouas leges fingere eisque tradere adhibens ipsis nefandis legibus de vtroque testamento corrupta testimonia. Ideo diuinæ paginæ auctoritates peruertit, vt tam Christianis quam Iudæis cum Sarracenis aditum præcluderet disputandi. Dedit etiam suis edictum, vt quicumque alia quam ea, quæ ab illo acceperant, prædicaret animaduersione gladii puniretur. Huius sacrilegas traditiones Sarraceni Dei leges appellant: eumque suum legislatorem & nuncium Dei fatentur. Præfata quoque Cadiga, cum videret illum Iudæorum & Sarracenorum pariter contubernio vallatum, existimabat in illo diuinam latere sapientiam: & cum esset vidua, accepit

eum ſibi maritum: & ipſe Mahumet nomen Regis aſſumpſit ſibi impoſito diademate regni. Cæpit deinde ſe in armis gerere ſtrenue, & Regis ac prophetæ ſibi nomen & inſignia vſurpare. Poſt hæc vero cæpit cadere frequenter caduco morbo & epileptica paſſione. Quod Regina Cadiga cernens admodum triſtabatur: eo quod nupſiſſet homini, quem credebat arreptione dæmonum laborare. Ille autem aſtute leniendo decipiebat eam dicens: quia Angelum Domini Gabrielem mecum loquentem contemplor: & non ferens ſplendorem vultus eius, vtpote carnalis homo, deficio & cado. Hęc dicens quædam ſigna & miracula magicis artibus facere nitebatur. Veruntamen, vt fertur, Diabolus transfigurans ſe in angelum lucis, quædam ei prædicebat futura. Vnde eſt vt in exordio ſuæ ſubdolæ prædicationis adiret Hiſpaniam, & Cordubę ſuę perditionis ſectam doceret. Dicebat enim Ieſum Chriſtum Dominum de virgine eſſe natum, operatione Spiritus ſancti non tamen eſſe Deum. Quod cum beatiſſimo patri Iſidoro nunciatum fuiſſet, qui tunc reuertebatur à Romana curia, confeſtim miſit miniſtros, qui caperent eum. Sed Diabolus Mahumeto apparuit & quam citius fugeret imperauit. Mahumetus autem poſt fugam in Africam & Arabiam innumerabiles plebes ſeduxit: & regno adepto cum Iſmaelitis, qui credebant eum ab ore Gabrielis Archangeli leges quas ei tradebat recipere, Romanum imperium fortiter deuaſtabat.

Era DCLVI. Mahumetus cum exercitu ſuo partes Arabiæ, Syriam & Meſopotamiam hoſtiliter inuaſit, & tam ipſas quam vicinas patrias funeſta deprædatione occupauit. Quod cum nunciatum fuiſſet Theodoro fratri Heraclii, qui tunc præerat partibus Orientis, mox apud Gabatam cum magno exercitu obuiam illi præliaturus occurrit: vbi dum inter ſe acrius dimicarēt, Theodorus interfectus eſt, & exercitus Chriſtianorum maxima pars occubuit diro gladio, & cæteri fuga lapſi ſunt. Tunc Agareni de Romanorum fuga validiores effecti audacius appetunt Syriam: & depopulantes patriam apud Damaſcum nobilem quondam Chriſtianorum vrbem ſibi regni ſolium firmauerunt: & dictis Mahumeti tribuebant fidem diuinam in eo latere potentiam aſſerentes. Mahumetus autem inter cætera nefanda quæ docuit, ſectam Nicolai aduenæ Antiocheni, qui vnus de ſeptem Apoſtolorum diaconis fuerat, iam per Apoſtolos emortuam ſuſcitauit: quam Dominus in Apocalypſi Angelo Epheſi eccleſiæ ſcribit, ſe odire dicens: Odiſti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi. Decimo autem regni ſui anno, quia dixerat ſe moriturum & tertia die reſurrecturum, Albimor diſcipulus eius volens experiri, vtrum vere à morte reſurgeret, callide Mahumeto efficaciſſimum venenum obtulit: quo ſtatim repentina mutatione Mahumet mortis ſuæ terminum ſenſit. Vnde quibuſdam ſibi aſtantibus dixit, quod per aquam remiſſionem acciperent peccatorum, & ſtatim mortuus eſt. Diſcipuli vero eius diligenter cuſtodiebant corpus ipſius expectantes quod reſurgeret. Sed nimio erumpente fætore, cum iam ſuſtinere non poſſent, eis abſcedentibus Albimor poſt vndecimam diem reperit corpus eius à canibus dilaniatum: & diligenter colligens oſſa illius cum magno Sarracenorum conuentu ſepeliuit eum in Medina Ruphul quæ Latine ciuitas nuntii dicitur.

Era DCLXVI. anno Heraclii decimo ſeptimo poſt Mahumet, Abubacar de cognatione eius electus in Regem Arabes fortiter rexit per triennium. Poſt hunc Homer regnauit, qui multis præliis triumphauit. Alexandriam ciuitatem metropolim ſuo imperio ſubiecit. Poſt multas victorias in mari & in terra ab ipſo factas, dum quadam die orationi vacaret, à quodam ſeruo ſuo ſagittatus interiit expletis in regno decem annis. Sicque error Sarracenorum exordium habuit, & de Romanis per diuerſas orbis partes multas obtinuerunt prouincias & victorias. Atque vt fertur, tantorum malorum cauſa Romanorum auaritia fuit: qui ſibi ſubditas nationes iugo ſeruitutis intolerabiliter opprimebant: vnde opportunitate male habita eorum dominium quam citius à ſuis ceruicibus excuſſerunt, ſe nefariis ritibus Mahumeti miſerabiliter implicantes. Hic enim fuit cauda draconis, de qua legitur in Apocalypſi, quod deiecit de cœlo tertiam partem ſtellarum. Sed iam ad Reges Gotthorum vertatur ſtylus.

Era DCLXXX. anno imperii Heraclii vigeſimo ſexto poſt Chintilanum Regem Tulga regnat annis tribus. Iſte blandus & catholicus per omnia fuit. Regna ſibi ſubdita in pace dilatauit, in iudicio rectus, & largitate ac lenitate claruit. Synoda à ſuis deceſſoribus facta firmauit. Toleti deceſſit.

Era DCLXXXII. anno imperii iunioris Heraclii primo Chindaſuinthus regnauit ſolus

ſolus quatuor annis menſibus octo: poſtea vero cum filio ſuo Recceſuintho annis aliis ſex regnauit & menſibus ſeptem. Iſte à Romano Papa obtinuit priuilegium, vt ſecundum beneplacitum pontificum Hiſpanorum, primatiæ dignitas eſſet Hiſpali, vel Toleti, & per multa ſynoda firmata cum epiſcopis erudiuit eccleſiam. Cuius tempore ab omni perturbatione quieuit Hiſpania, adeo vt nullus in ea infidelis reperiretur, vel qui rebellionis ſumeret arma. Libros ſanctorum patrum diligenter fecit perquiri, & inſtituta beati Iſidori firmiter obſeruari. Hic perfidum Theodiſclum Hiſpalenſem epiſcopum Synodalis ſententia exulauit: & dignitatem primatiæ tranſtulit ad eccleſiam Toletanam. Obiit Toleti.

Era DCLXXXVI. anno imperii Conſtantis filii Heraclii primo cum Chindaſuintho Recceſuinthus filius eius regnauit annis ſex, & poſtea ſolus annis duodecim. Hic fidem catholicam in tantum dilexit, vt ſemper perquireret viros litteratos qui frequenter coram ipſo conferrent de articulis fidei. Delectabatur enim in diuinis ſcripturis: & altaria Chriſti auro, argento, gemmis, & ſericis ſummo ſtudio decorabat. Ter Synoda cum epiſcopi Toleti peregit: & leges à prædeceſſoribus ſuis editas firmauit, atq; quaſdam addidit omnino honeſtati conuenientes. Cunctos mire dilexit, & ab omnibus valde dilectus fuit. Erat enim adeo mitis & humilis, vt inter ſubditos, quaſi vnus ex illis videretur. In pace regnum ſibi ſubditum rexit: & in villa nomine Gerticos, quæ in monte Caurienſi ſita eſt, propria morte deceſſit ſub Imperatore Conſtantino. Huc vſque beatus ſcripſit Illefonſus Hiſpaniarum primas & Archiepiſcopus Toletanus: qui tempore dicti Regis Recceſuinthi quaſi Lucifer inter ſidera, tam morum honeſtate quam ſignorum claritate fulſit in eccleſia Dei. Qui etiam donis cæleſtibus à perpetua virgine Dei genetrice Maria & Leocadia in præſenti vita meruit honorari.

Era DCCIIII. poſt Recceſuinthum Bamba regnum Gotthorum rexit nouem annis. Hic Toleti ea hora qua vnctus eſt in Regem cum quadam euaporatione viſa eſt apis, à cunctis qui aderant, ex capite eius exire & ad cœlos volare. Hoc ſignum factum eſt à Domino, vt futuras victorias nunciaret de inimicis per eum, & dulcedinem pacis, quam habuit erga ſuos. Aſtures enim & Vaſcones in finibus Cantabriæ crebro rebellantes edomuit, & ſuo imperio ſubiugauit. Ciuitatem quæ Cartua vocabatur, ampliauit: & eam Pampilonam quaſi Bambæ Lunam vocauit. Prouinciam quoque Galliæ, quæ Hiſpania citerior dicitur, ſibi rebellantem multis agminibus Francorum interemptis ſubiugauit: & Paulum perfidum Galliæ tyrannum cepit, eique oculos euellere præcepit, & ad vrbem Toletanam cum triumpho magno reuerſus, diſcordantes pontifices, eo quod alii aliorum parrochias inuadebant, ad concordiam ſtuduit reuocare. Fecit enim chronicas Regum priorum coram ſe legere, vt facilius poſſet terminos parrochiarum diuidere, ſicut antiquitas denotaret, & exigeret iuris cenſura, & iura propria quælibet eccleſia poſſideret, ſicut ſubiecta demonſtrat ſcriptura.

Primus Rex Vandalorum Gundericus regnauit in Galleciæ & Aſturiarum partibus annis decem & octo. Iſte ædificauit ciuitatem in Aſturiis quam vocauit Luceo ſiue Lucum. Quo mortuo frater eius Gifericus regnauit pro eo. Quo mortuo Hunericus regnauit pro eo. Quo mortuo Traſemundus regnauit pro eo. Quo mortuo Hildericus regnauit pro eo. Quo mortuo Gilimer ſub quo ceſſauit regnum Vandalorum, regnauit pro eo. Iſti omnes Lucenſem eccleſiam dotauerunt: quæ auctoritate Romana permanet libera & nunquam fuit ſubdita vlli metropoli. Teneat igitur dicta Lucus totas Aſturias per Pyrenæos montes & per flumen magnum Ouæ, & per totum littus maris Oceani vſque Viſcayam, per ſummum roſtrum, per ſummum Cabrium, per portas de ſancta Agatha, per Pozazalem, per Lumbam, de Folios, vna cum campo Erbolio, Gordon, Aluam vſque ad illam arborem de Quadros, per riuulum de Vmania, Lunam, Radabiam, Paredes, Flazianam, vſque ad Pyrenæos montes, Coiancam, Villam Queixidam per Coiamquillam, & Ventoſam, vſque ad flumen Vrbicum, in Gallecia Suarnam, Vallem longam, Veram flamoſam, totam Sarriam, Paramum vſque ad flumen Minæum, totam Lemos, Vmimzo & Veroſino, & Semiuiano & Froilano vſque ad flumen Silum, totam Luniam cum eccleſiis de Petraio quæ ædificatæ ſunt, vel fuerunt inter Arnoium flumen & Silum à termino montis Baron & per aquam Zoræ vſque in fundum Arnoiæ, & per ipſum diſcurſum vſque flumen Minæum in Veza vſque Portellam Deuanati, & eccleſias de Salar inter Arnoiam & Silum cum eccleſiis de Barroſo, Caſtellam Cuſancam, Barbantes & Amon, Aſmam, Cambam, Auiancos: ſicut dictam eccleſiam Lucenſem Reges Vandali dotauerunt.

Post Vandalos cæperunt regnare Sueui: quorum primus fuit Rex Hermericus, quo mortuo Recchila regnauit pro eo. Quo mortuo Recciarius regnauit pro eo, quo *Masdra* mortuo Frumarius regnauit pro eo, quo mortuo † Remismundus regnauit pro eo, quo mortuo Theodemundus regnauit pro eo. Rex iste catholicus fuit: & fecit celebrare concilium in Galleeia apud Lucensem vrbem. Interfuit huic concilio cum cæteris episcopis Galleciæ Adaulfus Legionensis episcopus ad subscriptam diuisionem roborandam: quæ fuit prima diuisio & facta est hoc modo.

Legio quam condiderunt Romanæ legiones, quæ antiquitus flos fuit vocata & per Romanum Papam gaudet perpetua libertate, & à nostris prædecessoribus extat sedes regia, atque alicui metropoli nunquam fuit subdita, teneat per suos terminos antiquos, per Pyrenæos montes & per Penam Vbeam vna cum media Leuaci, Ceruam, Petras nigras, Auiam vsque ad flumen Carrionem, per illam Sernam, per riuulum Sic- *Rubeam* cum vsque ad Villam Ardecam. Per Ceresinos vsque in Castro Pepe, per villam † Mannam vsque in arborem de Quadros. Infra fines etiam Galleciæ tria castella, Turtures, Datineum, Cancellatam, & Nauiam, sicut eam dotauerunt Romani & Reges Sueuorum.

Metropolis Bracarensis teneat centum cellas Gotthis millia, Lameto Giliolis Adoneste, Aportis, Arlo, Carrandonis, Laubis, Ciliotro, Letunio Ceresis, Petroneo, Equisis, Adsaltu, item Pago, Pannonias, Latera, Bregancia, Astiatico, Turego, Armego, Merobrio, Berese, Palantusino Celo Senequino Vmio, familia regia de Egitaniensi tota Egitania, Mene, Cibio & Francos.

Ad sedem Portugalensem & in Castro nouo ecclesiæ quæ in vicino sunt, Villanoua, Betaonia, Vesea, Menturio Torebio, Banuaste, Pongoaste, Lunibo, Nescis, Napoli, Curmano, Magneto, Leboreto, Melga, Tongobia, Villa Gomedei, Taunasse. Item Paga, Lambrenton, Aliobo, Vallericia, Turlugo, Cepis & Mendolas, & Palencia sub vno viginti quinque.

Ad Lemegum ipsum Lamegum Tuencia, Amuca, Cantabriano, Omia & Caminus sub vno sex. Ad Conimbriense, ipsam Conimbriam, Suninio, Selio, Lurbinie, insula, Astusiane & Portugale, Castrum antiquum, sub vno septem.

Ad Vesensem, ipsum Vesea, Rodomiro, Subinoncia, Suberbeno, Osania Ouelione, Tutela, Goleia, & Caliabria, qui apud Gotthos postea sedes fuit sub vno nouem.

Ad Iriam ipsam Iriam, teneat deinde vsque Cusanea, & de Caldas de Rege vsque in oram maris Oceani.

Ad Lucensem ipsa ciuitas cum adiacentia sua, cum Cauroquia, Seuies, Carabairos, Mõtenigro, Parraga, Latra, Azuniana, Gogios, Tauada, Pogonti, Salauetera, Monte roso, Dorradeca, Goleam sub vno xIIII.

Ad Auriensem Sedem, Vesugio, Biuiale, Teporos, Geursos, Pinera, Casauia, Vereganos, Sanabria, & Calabazas maiores sub vno decem.

Ad Astoricam sedem, ipsa Astorica, Legio, Superurbico, Berizo, Petra, Speranti, Tibris, Callellas, Murellos superiore & inferiore, Semure, Frigellos, & Besicos. Sub vno vndecim.

Ad Tudensem, ipsa Tude cum ecclesiis, quæ in vicino sunt, Torello, Tolobera, Ludo, Parre, id est, Paga, Agnoue, Sagirica, & Bilione, Cauda, Omia, & Cartasse. Sub vno quindecim.

Ad sedem Bretonicam ecclesiæ quæ in vicino sunt intra Britones, vna cum monasterio Maximi vsque in flumen Ouæ.

Rex Bamba vt supra scriptum est, diuisionibus Epantuum confirmatis, cæteras imperii sui sedes diuisit, sic dicens: Toletum metropolis, regia sedes, inter cæteros Hispaniæ quandiu huic sancto cætui placuerit, metropolitanos, teneat primatiam. Oreto teneat de Galla vsque Ecigiam. De Petra vsq; Campaniam. Beacia teneat per terminos de Oreto, & de Metesa, & Acci. Metesa teneat de Ega vsque Securam, Belida vsq; Puligenam. Acci de Secura vsque Montana, de Archetel vsq; Caracoie. Basti teneat de Montana vsq; Gestam, de Rauca vsq; Rusicam, Vrgi teneat de Gesta vsque Carthaginem, de Gastri vsq; Midam. Bagastri teneat de Pugilla vsq; in Soloniam, de Secta vsque in Lumbam. Ilici teneat per terminos Bagastri, Setabi & Deniam. Setabis teneat de Custo vsq; ad Moletam. De Togola vsq; Vnitam. Denia teneat de Zoza vsque V- *Gal* nitam, de Sylua vsque † Gil. Valentia teneat de Sylua vsq; Muretum de mari vsq; Valerianum. Valerianum teneat de Alpont vsq; in Tarabellam. De Firzerola vsq; Innar. Secobrica de Tarabella vsque Obuiam, de Toga vsque Brecam. Ercabica teneat de

Alcont

Alcont vsque ad Obuiam, de Mora vsque Lustram. Compluto de Alcont vsque ad Cortem. Segontia teneat de Corte vsque in Furcam, de Godol vsque in Pinnam. Oxoma teneat de Furca vsque Aslanzon quomodo currit Caminus sancti Petri qui vadit ad sanctum Iacobum. De Garrafe vsque Ermitas. Secobia teneat de Valle. De Alerecht vsque Mambellam. De Montel vsque Vasadota. Palencia teneat de Mambella vsque Calram, de Valbona, vsque Fortosam. Hæ sunt sedes decem & nouem immediate subditæ Archiepiscopo Toletano.

Sedes subditas Hispalensi metropoli, quæ hactenus prima fuit, sedes Hispaniarum diuidimus sic. Italica teneat de Vlca vsque Bulsam, de Asa vsque Lamolam. Assidona teneat de Busa vsque ad Semam, de Latesa vsque viam latam. Elepa teneat de Sema vsque Datam, de Abisa vsque Cortesam. Malaga teneat de Data vsque Melcoeam, de Tenna vsq; Sedes Campo. † Iliberri teneat de Malaca vsque Sotellam, de Alonica vsque Sedile. (Eliberri) Astigi teneat de Sotella vsque Parietem, de Lucca vsque Taucam. Corduba teneat de Pariete vsque Vbetam, de Galla vsque Ronam. Egabro teneat de Vbeta vsque † Malam Saiam, de Garta vsq; Suetam. Tucci teneat de Mala Saia vsque Abalagar, de Gigera vsque Calonam. (Mala Saxa) Hæ sunt nouem sedes episcopales immediate subditæ Archiepiscopo Hispalensi prouinciæ Beticæ.

Sedes Emeritensis metropolis diuidimus sic. Pace teneat de Balagat vsque Artam, de Olla vsque Mataual. Vlisbona teneat de Arta vsque Ambiam, de Olla vsque Matar. Elbora teneat de Sotebra vsque Petram de Rutella vsque Paratam. Oxonoba teneat de Ambia vsque Sallam, de ipsa vsque Turrem. Egitania teneat de Sala vsque Nauam, de Sena vsque Mauriellam. Conimbria teneat de Naua vsque Borgam. Viseum teneat de Borga vsque Sortam, de Bonella vsque Ventosam. Lameecum teneat de Sorta vsque Petram, de Tara vsque Ortosam. Caliabria teneat de Sorta vsque Albenam, de Soro vsque Faram. Salamantica teneat de Albena vsque Sotobiant, de Rusa vsque Siberam. Numancia, quam nostrates Gotthi postea vocauerunt Zemoram, teneat per Pennam Gosendi vsque ad Tormem, super illos balneos de Valle de Rege vsque ad Dorium de Vilalalle vsque ad Oterum de Funtus, secus riuulum Siccum, vsq; Breto, de Tauara vsque Dorium. Abula teneat de Petra vsque Villam, de Maseo vsq; Terreto. Cauria teneat de Villa vsque Tagum, de Asar vsq; Pumar. Hæ sunt sedes tredecim immediate subditæ Archiepiscopo Emeritensi prouinciæ Lusitaniæ.

Legio ciuitas sacerdotalis & regia, & Lucus quam Vandali ædificauerunt in Asturiis, teneant per suos terminos antiquos, sicut eis diuisit Theodemirus Rex Sueuorum, & nulli vnquam subdantur Archiepiscopo vel Primati. Sedes etiam Portugaliæ permaneant in sua diuisione sicut eis diuisit Rex Theodemirus cum his quæ nos eis adiecimus.

Sedes Bracarensis metropolis, sicut eis ordinauit Rex Theodemirus, ita eas permanere mandamus & hos terminos eis superponimus. Dumio teneat de Duria vsque Albiam, de Rumeca vsque ad Aram. Portugale teneat de Lobia vsque Losolam, de Olmos vsque Solam. Calcidonia quam Sueui vocauerunt Tudam, teneat de Tolosa vsque Lagunam de Monte albo vsque Fetosam. Autia teneat de Cusanca vsque Silam, de Vezeganos vsque Calabazas maiores. Iria teneat de Illum vsq; Cusancam, de Caldas de Rege vsque in oram maris Oceani. Lugo teneat de Laguna vsque Bosam, de Monte Soto vsque Quintanam. Britonia teneat de Busa vsq; Torrentes, de Oceoba vsque Tobellam & vsq; Ouem. Rama quam Vandali vocauerunt Astoricam teneat de Tarrentes vsq; Samoiam, de Homania vsq; ad montem Gerod. Hæ sunt octo sedes episcopales immediate subditæ Archiepiscopo Bracarensi prouinciæ Gallecíæ.

Post hęc diuisit Rex Bamba sedes Terraconæ metropolis. Terragona metropolis teneat insulas Baleares, Maioricam scilicet, & Minoricam, & Formenteram, & Vzeticam. Bartinona teneat de Minoniam vsque Pagellam, de Vsa vsque Bordel. Exara de Bordel vsque Palladam, de Montesa vsque Portellam. Gerunda teneat de Pallada vsque Instamant, de Alosa vsque Impurias. Impurias teneat de Instamant vsque Brecam, de Ventosa vsque Gilbam. Ausona teneat de Borca vsque Auratam, de Bulga vsque Menticim. Vrgello teneat de Auratam vsque Vasanam, de Mucana vsque Valam. Lerita teneat de Vasona vsque Fontem Salam, de Loram vsque Matham. Hictosa teneat de Fonte Salam vsque Porrellam, de Morale vsque Tormalam. Tortosa teneat de Porrella vsque Damam, de Termoga vsque Cathenam. Cæsaraugusta teneat de Mania vsque Splanam, de Ribas montes vsque Gordollo. Osca de Splana teneat vsque Cobello vsque Mustellam, de Lotica vsque Tallam, de Mu-

ſtella teneat vſque Nampiam, de Sparga vſque Oſtaual. Calaforra teneat de Mampia vſque Spargam, de Muſtela vſque Lacalam. Tiraſona de Sparſa vſque Platenam, de Altomonte vſque Milloſam. Auca teneat de Platena vſque ad Maiam, de Villainferno vſque Pedemoram. Hæ ſunt ſedes quindecim immediate ſubditæ Archiepiſcopo Terragonæ prouinciæ Terraconenſis.

Diuiſio autem ſedium Narbonenſis metropolis hæc eſt. Beterris teneat de Scalath vſque Barcinonam, de Macay vſque Riboſora. Agathe teneat de Ruſa vſque Riberam, de Gallar vſque Nurlam. Magalona teneat de Nurla vſque Ribogar, de Caſtello vſque Sambiam. Lateuā teneat de Sambia vſque Ribanal, de Anges vſque Montem Rufum, Carcaſſona teneat de Monte Rufo vſque Angeram, de Angoſa vſque Montanam. Elna teneat de Angera vſque Roſmalam, de Latorſa vſque Lamaſam. Hæ ſunt octo ſedes immediate ſubditæ Archiepiſcopo Narbonenſi prouinciæ Galliæ, vel Hiſpaniæ quæ citerior dicitur. Et fiunt ſedes harum duarum Hiſpaniarum octoginta ſub dominio Gotthorum tam Archiepiſcopales quam epiſcopales, per quas nobis miniſtratur verbum Dei, qui à Romano Papa accipiunt communionem catholicæ veritatis, vt in fide Chriſti ſecundum traditionem & doctrinam ſanctorum patrum animas ſibi commiſſas valeant gubernare. Hæc igitur noſtra diuiſio quæ de aſſenſu omnium archiepiſcoporum & epiſcoporum dictarum ſedium auctore Deo facta eſt, firma permaneat in æternum.

Hæc omnia ſupraſcripta legit glorioſus Rex Bamba in concilio Toletano: vbi omnes Archiepiſcopi & epiſcopi Hiſpaniarum conuenerunt. Quæ ſubſcriptione omnium confirmata ſunt. Quirico Toletano Archiepiſcopo & primatiæ dignitate & fide catholica conſiſtente: ſtatutum eſt præterea in dicto concilio, vt omnes clerici viuerent ſecundum regulam ſanctiſſimi patris Iſidori, prout continetur in libro eiuſdem de honeſtate clericorum. Et quicumque Archiepiſcopus, Epiſcopus, Abbas clauſtralis clericus, vel ſæcularis pro dignitate vel ordine, aut aliquo eccleſiaſtico beneficio munera daret Regi, ſiue alicui aliæ perſonæ, illum excommunicatione perpetui anathematis innodarunt.

Hæ ſunt ciuitates & oppida quorum nomina antiquitas, vel Sarraceni mutauerunt. Quæ ne generent ambiguitatem legentibus vniuſcuiuſque ciuitatis, vel oppidi nomen pro parte memoremus. Hiſpalis, id eſt Iulia Romula, Sibilia, Aſſidonia, id eſt Sidonia, † Illiberri, id eſt Granata. *Eliberri* Aſtigi, id eſt Belſa. Egabro, id eſt Cabra. Auccis id eſt, Xarez. Pace, id eſt, Badaios. Oxonoua, id eſt, Seduma. Egitania, id eſt, Lucenia. Caliabria, id eſt, Montages. Ferrezola, id eſt, Toletum. Oreto, id eſt, Calatraua. Menteſa, id eſt, Iaen. Acci, id eſt, Guadiez. Vrgi, id eſt, Almaria. Ilici, id eſt, Berga. Setabis, Xatiua. Compluto, id eſt, Guadalfaiara. Alcala etiam quondam Compluto vocabatur. Elbora, id eſt, Talauera. eſt in Portugalia ciuitas quæ dicitur Ebora. Vrſaria, id eſt, Madrit. Numancia, id eſt, Zemora. Moriana, id eſt, Caſtrum Taraph. Campus Gotthorum, id eſt, Taurus. Flos, Legio, Leo. Coranca, id eſt, Valencia. Malgrat, id eſt, Benauentum. † Duruetrū, id eſt, Saluaterra. *Muruetrum* Rama, id eſt, Aſtorica. Ariſcoma, id eſt, Mindonedo. Domnos ſanctos, id eſt, Sanctus Facundus. Calcidonia, id eſt, Tuda. Epiſcopatus Lucenſis in Aſturiis translatus eſt ad Ouetum, & dicitur Ouetenſis. Epiſcopatus Aucenſis translatus eſt Burgis, & dicitur Burgenſis. Quem eccleſia Romana ſicut Legionenſem, vel Ouetenſem donauit perpetuæ libertati. Campus ſtellæ, id eſt, ſanctus Iacobus: ad cuius eccleſiam translatus eſt Archiepiſcopatus Emeritenſis. † Martua, id eſt, Pampilona. *Cartua* Tritio, id eſt, Naiera.

HIC INCIPIT IVLIANVS EPISCOPVS Toletanus.

SOLET virtutis eſſe animorum incitamentum triumphorum pulchra relatio animoſque nobilium ad virtutis attollere ſignum, quidquid gloriæ de præteritis fuerit prædicatum. Habet enim humani moris natura pigrum quendam internæ virtutis affectum: vnde contingit quod non tam citatior ad virtutes, quam ad vitia procliuior reperitur. Et niſi iugi exemplorum vtilium instructa fuerit prouocatione aſſidua, frigida remanet & torpeſcit. Hac de re vt timidis & pigris mederi poſſit, relationem præteritæ rei noſtris temporibus geſtam inducimus: per quam ad virtutem ſubſequentia ſecula prouocemus. Affuit in diebus noſtris Bamba princeps clariſſimus de regali ſanguine ortus, quem digne principari dominus voluit, quem ſacra vnctio decora-

decorauit, quem totius gentis & patriæ communio elegit, quem populorum amabilitas exquisiuit: qui ante regni fastigia multorum relationibus præconio celebri prædicatur. Antequam regnaret, dum decedentis Recceſuinthi Regis morte exequiale funus solueret, inter ipsa elemēta in vnam omnes concordiam versi, vno affectu pariter prouocati illum se desiderio habere principem clamant. Illum nec alium in Gothis posse principari vnitis vocibus intonant: & cateruatim suis pedibus obuoluti, vt regimen regni susciperet, instant cum lachrymis postulantes. At ille cuius mentem fortitudo firmauerat, nec lachrymis cedit, nec precibus vincitur, nec voto flectitur populorum, modo se non suffecturum tot ruinis imminentibus clamans modo senio confectum sese pronuncians. Cui acriter reluctanti vnus ex officio ducum audacter in medium prosilit: & minaci contra eum vultu educto gladio prospiciens dixit: Nisi consensurum te nobis promittas, gladii huius mucrone modo truncandum te scias: nec hinc tandiu exibimus, quādiu aut expeditio nostra te Regē accipiat, aut contradictionē cruentus hic hodie casus mortis absorbeat. Quorum non tam precibus superatus, quam minis tandem cessit: regnumque suscipiens ad suam omnes pacem recepit. Et tamen ne citra locum sacræ sedis Toletanę regni sacram susciperet vnctionem, distulit vsque ad nonam decimam diem, ne videretur ambitione vsurpasse, vel furatum esse regni gloriam, sed potius signum tanti culminis à domino percepisse. Gerebantur enim ista in villa, cui antiquitas Gotticos nomen dedit: quæ fere centum viginti milliariis ab vrbe regia distans in Salmanticensi territorio sita est. Ibi enim vno eodemque die, scilicet in Kalendis Septembris, & decedentis Regis vitalis terminus fuit, & dicti viri electio subsecuta. Postquam autem Toletanam vrbem ingreditur, & ventum est, quo sanctæ vnctionis susciperet signum, regio iam cultu conspicuus, ante altare diuinum consistēs, ex more catholicam fidem professus cum sacramento iurandi fidem populis reddidit: & mores bonos prædecessorum Regum atque leges firmauit. Deinde curuatis genibus oleum benedictionis per sacri primatis & Pontificis Quirici manus vertici eius refunditur, & benedictionis copia exhibetur. Vbi hoc statim emicuit mirabile signum: nam mox è vertice ipso, vbi oleum sanctum perfusum fuerat, euaporatio quædam fumo similis in modum columnæ sese erexit: & ex capite ipso apis visa est prosiliisse, & aeris alta petiisse: quæ vtique signum fuit secuturæ felicitatis. Post hæc quam gloriose regnum rexerit non est nostræ disserere valetudinis.

Consistente igitur in quiete pacifica regno, Galliarum terra euersionis suæ nutriuit decipulam. Etenim subito in ea vnus turbo infidelitatis assurgit: & consensio perfidiæ per vnum ad plurimos transit: atque rebellio contra Regem & patriam agitatur. Huius enim caput tyrannidis Hildericum esse, sui criminis infamia refert. Qui Nemausensis vrbis curam, sub comitali præsidio gerens, non solum nomen sed titulum & opus sibimet infidelitatis assumpsit, adiungens etiam sibi prauitatis suæ socios Gumildum Magalonensis sedis detestandum antistitem & Ramirum Abbatem; quorum fauore in patriam Iudæorum gentem perfidam conuocauit contra constituta regni Gotthorum. Huius igitur criminis caput Hildericus, cum per diuersos ignem suæ infidelitatis accenderet, Nemausensis vrbis episcopum vitæ beatæ Aregium ad perfidiam notam trahere nitebatur. Quem casto ore, constantique corde repugnare suis consiliis cernens, loci dignitate priuatum, pondere vinculorum onustum, in Franciæ finibus Francorum manibus tradidit illudendum. deinde in sublati pontificis locum suæ perfidiæ socium Ramirum Abbatem intrusit episcopum. In cuius electione nullus ordo attenditur, nulla principis vel metropolitani definitio præstolatur: sed erecto superbiæ fastu, contra interdicta maiorum à duobus tantum pseudoepiscopis ordinatur. Peracto tempore temeritatis prouentu Hildericus, Gumildus, atque Ramirus terminos sibimet suæ coniurationis statuunt, & à loco vbi vocabulum dicitur mons Cameli, vsque in Nemausum terram Galliæ diuidunt, suæque coniurationi associant. Ab infidelitate fidelitas superatur. Collecta deinde manu ciues depopulantur, labores exterminant, opes exhauriunt, & totam prouinciam Galliæ deprædantur. Cucurrit hæc fama ad principem Bambanem, qui mox ad extinguendum seditiosorum nomē, exercitum per manum Pauli ducis, qui erat de Græcorum nobili natione, in Gallias destinauit. Qui Paulus tepide cum exercitu gradiens à bello abstinuit: & studio quo valuit animos militum ab eo, quo ardebant prælijādi furore submouit: & promissam religioso principi fidē omnimode violauit. Egit hoc arcano quodam cōsilio, vt ad affectatum perueniret fastigiū, allectis sibi perfidiæ suæ sociis

Ranosindo Tarraconensis prouinciæ duce, & Hildigiso sub Gardingatus adhuc officio consistẽte. Quod votum peruersi sui desiderii incredibili efficere celeritate intendens, collectis vndique populis simulate se pugnaturum contra seditiosos enunciat. Quod vir vitæ venerabilis Argebaudus Narbonensis antistes subtilissima quorundam relatione vt comperit, aditum illi ciuitatis intercludere nisus est. Sed nec ista opinio latuit Paulum: vnde priusquam Argebaudus quod cogitauerat, effectibus manciparet subito propero cursu Paulus cum exercitu Narbonensem vrbem ingrediẽs, portas ciuitatis sub suorum armatorum præsidio obseruari præcepit. Vbi dum circumfusa omnis exercitus multitudo collecta est, vipereum caput perfidiæ cum quibusdam sociis suis Paulus ipse medio astitit obiurgans prius episcopum, cur illi ciuitatis aditum intercludere niteretur. Post hæc tyrannidis suæ consilium proditur, & diuerso fraudis argumento fidem populorum degenerans ad irrogandas iam sancto Bambæ Regi iniurias animos singulorum inflammat. Iurat principio ipse Paulus se nullo modo illum Regem posse habere, nec in eius consistere vlterius famulatu: & etiam addidit dicẽs. Caput regiminis ex vobis ipsis eligite, cui omnis multitudo cedat, & qui in vobis appareat deuote & humiliter principari. Cui vnus ex coniuratis maligni ipsius consilii socius Ranosindus applaudens Paulum sibi Regem designat, Paulum sibi nec alterum populis Regem futurum exoptat. Ad hæc cæteri coniurationis conscii Paulum Regem acclamant, & totius populi animos ad sua vota inclinant. At vbi idem Paulus sui consilii accelerationem inspexit, consensum illico propriæ voluntatis adhibuit: & iam re sibi omnes coegit. Post hæc Paulus regnum arripuit: & nefaria temeritate coniuratorum cateruam illam, quam armorum virtute non cepit, opere perfidię ad se traxit. Nam Hildericum Comitem, & Gumildum atq; Ramirum pseudoepiscopo absq; difficultate suæ perfidiæ sociauit: & tota prouincia Galliæ subito in coniurationis arma concurrit. Nec solum Gallia sed & pars Tarraconẽsis prouinciæ coturnum rebellionis attentat. Fit tota Gallia repẽte conciliabulum perfidorum, parata mori pro defensione perfidæ prauitatis. Paulus autem dum iniquitatis suæ socios multiplicatos numero laboraret efficere, datis promissisque multis muneribus Francorum Vasconumque nimiam multitudinem in sui auxilium congregauit, & expectabat tempus opportunum, quo posset in Hispaniam pugnaturus accedere, præreptumque regni fastigium vendicare.

Cum hæc in Galliis agerentur, gloriosus Rex Bamba Vascones rebellantes debellaturus aggrediens in partibus Cantabriæ morabatur. Vbi dum de iis quæ in Galliis gerebantur, nuncium celerem recepisset, mox negotium primatibus palatii innotuit pertractandum: vtrum possent exinde in Gallias pugnaturi accedere an reuertentes ad propria, & collectis vndique viribus, cum multiplici exercitu itineris tam longinqui arriperent commeatum. In quo bicipiti consilio nutantes multos princeps aspiciens, ac omnes admonitione alloquitur dicens: Ecce iuuenes exortum malum audistis: & quo se munimine incentor seditionis huius armauerit agnouistis. Præuenire ergo hostem necesse est, vt ante præueniatur bello, quam in suo crescat incendio. Turpe sit talibus dimicaturi in occursum non ire: aut domos nostras priusquam intereant repedare. Ignominiosum nobis videri debet, vt Paulus patria proditor, qui rebelles nostros non potuit armis subiicere, tantæ gloriæ viris audeat repugnare. Et qui abiectissimam & imbellem gentem deuincere non valuit pro quiete patriæ, Gotthorum militiæ hostem audeat se præbere. Quasi effæminatos & molles nos vsquequaque diiudicans, qui vtique nullis viribus, nullis armis, nullisque consiliis eius tyrannidi resistere valeamus. Reuera animositatem & virtutem Gotthicæ gentis bellorum triumphis à seculo orbis expertus est vniuersis: & quæ erit perituro illi virtus, etsi Francorum viribus nobiscum decertando confligat? vtique notissima eorum nobis neque incerta est pugna, sæpius enim à Gotthis contra hostes, defensionis auxilium magnis precibus impetrarunt. Igitur turpe sit vobis eorum acies vel ad horam expauescere: quorum nostis infirmiorem semper esse virtutem. Et siue Galli siue Franci sint, tantæ coniurationis vindicandum sentiant facinus: quia armis vltricibus gloriæ nostræ nomen vendicare debemus. Tamen non cum fæminis sed cum viris vobis certandum est, quanquam notissimum maneat, nec Francos Gotthis aliquando posse resistere nec Gallos aliquid sine illis virtutis perficere. Quod si alimentorum seu vehiculorum necessitatem apponitis, scitote quia gloriosius est triumphum in necessitatibus conquisisse, quam in abundantia bella exquisita conficere. Augustius enim semper est, quod plus tolerantia quam suffectus rei nobilitat. Exurgit etiam ad victoriæ signum nomen disperditum perfidorum. Gal-

lorum

lorum ingratuitas vestrum inflammet animum, quia Franci illos semper seruitute miserabili oppresserunt, quos Gotthi dederunt bellicis gladiis nobilissimę libertati. Dum ergo calor est animi nulla debet esse remoratio properandi. Dum ira animos viget, nulla nos debet retardatio impedire. Quin potius si fieri posset sine intermissione proficiscendi susceptum iter aggredi, multo facilius poterimus hostium nostrorum castra subuertere. Nam vt quidam sapiens ait: Ira præsens valet, dilata languescit. Et illud: Nocuit differre paratis. Non igitur opus est retro verti militem, quoniam impiger accessus belligerandi facit esse victorem. Adhuc ergo Vasconibus cladem illaturi accedamus. Deinde ad seditiosorum nomen extinguendum protinus festinemus.

Cum hæc peroraret Bamba Rex prudentissimus inualescunt animi omnium & ardenter exoptant fieri, quod iubentur, & statim omnis exercitus Vasconiæ partes ingreditur: vbi per septem dies vsquequaque per patentes campos deprædatio & hostilitas castrorum domorumq; incensio tam valide acta est, vt Vascones feritate deposita vitam sibi dari, datis obsidibus pacemq; largiri, non tam precibus quam muneribus exoptarent. Vnde acceptis obsidibus tributisq; solitis, & pace composita directo itinere in Gallias profecturi accedunt per Calafurram & Oscam transitum facientes. Post hæc Rex Bamba in tres turmas exercitum diuidit, ita vt vna pars ad castrum Libiæ ꝙ est Aquitaniæ caput tenderet. Secunda per Ausonensem ciuitatem Pyrenæi media peteret. Tertia vero per viam publicam iuxta ora maritima graderetur. Ipse etiam religiosus princeps cum multiplici bellantium manu subsequebatur. Sed quia insolens quorundam ex nostris motio non solum prædæ inhiabat, sed etiam cum incẽsione domorum adulterii facinus perpetrabat, tanto disciplinæ vigore iam dictis princeps de his & quibusdam aliis vitiis scelus vindicabat nequiter perpetratum, vt grauiora in iis supplicia illum putares impendere, quam si hostiliter contra illum egissent. Testantur hæc ab illis adulteris abscissa membra virilia, quibus pro fornicatione hanc vltionis irrogabat iacturam. Dicebat enim. Ecce iam iudicium imminet belli & libet fornicari vt Deus ad iracundiam prouocetur. Vt credo ad examen pugnæ acceditis, videte ne in vestris sordibus pereatis. Nam ego si ista non vindico, iam ligatus inuado. Ad hæc ergo vadam, vt iusto Dei iudicio capiar, si iniquitatem populi videns ipsam nõ puniam. Frustra enim pergit ad bellum vt vincat quem iniquitas comitatur. Exemplum vobis præbere debet, quod Heli sacerdos ille in diuinis litteris eruditus, qui pro sceleribus neglexit filios increpare: & ideo illos in bello didicit concidisse: ipse quoque filios sequens fractis ceruicibus expirauit. Hæc igitur nobis timenda sunt, & ideo si purgati maneamus à crimine, non erit dubium quod triumphum capiamus ex hoste. Sub ista, vt præmissum est, disciplina princeps Bamba exercitum gloriose perducens, mores singulorum sub diuinis tenens regulis, prosperari sibi videbat per incrementa dierum dispositum belli & victoriam præliandi. Sicut enim erat regali Gotthico clarissimus genere, sic erat magnanimus mente, sic & abundans scientia litterali. Itaque prima ex rebellione omnium ciuitatum Barcinona in potestate principis religiosi adducitur, deinde Gerunda subiicitur. Huius ciuitatis venerabili viro Amatori episcopo Paulus pestifer sub isto sensu miserat epistolam scriptam. Audiui quod Bamba Rex cum exercitu ad nos venire disponat. Sed cor tuum non turbetur, nec enim hæc fieri puto. Et tamen quem primum de nobis ambobus tua sanctitas cum exercitu viderit accedentem, ipsum se credat habere dominum, & in eius debeat persistere charitate. Hæc miser scripsit nesciens, quod iustum contra se iudicium protulit. Vnde horum scriptorum verba Rex Bamba sapienter coniiciens dixit. Non in his scriptis Paulus à semetipso locutus est, sed licet ignoranter, tamen illud censeo prophetasse. Egressus igitur post hæc princeps de ciuitate Gerunda belligerosis incursibus gradiens ad Pyrenæi montis iuga peruenit, vbi duobus diebus exercitu repausato, per tres diuisiones vt dictum est, exercitus Pyrenæi montis dorsa adiuit, & castra Pyrenaica quæ vocantur Caucolibeum, Vulturariam & Libiam mirabili victoriæ triumpho cepit, atque perdomuit, multam copiam in his castris auri & argenti reperit, quæ copiosis exercitibus in prædam cessit. Excusserat manus suas ab omni munere, vnde præliantium animos accendebat ad victoriam obtinendam. Castrum etiam quod vocatur Clausuras, missis ante se exercitibus per duces duos facta irruptione cepit: ibique Ranosindum Hildigisum cum cætero agmine perfidorum, qui ad defensionem castri conuenerant, exercitus capit, atq; deuinctis post tergũ manibus eos principi repræsentat. Vuitimirus vnus ex coniuratis, qui se in Sordoniam clauserat, nostros irrupisse persentiens statim fugit, & tantæ cladis nuntium Paulo Narbonem perlaturus accessit. Quæ res grandi timore tyrannum concussit.

Princeps vero religiosus prædictorum castrorum exercitu subiugato, in plana post transitum Pyrenæi montis descendens duob. tantum dieb. exercitum ad vnum cõgregaturus expectat. At vbi è diuersis partib. collecta in vnũ multitudo percrebuit, statim per quatuor duces electum numerum armatorum ad expugnationem Narbonæ ante faciem suam mittit, alium exercitum destinãs, qui nauali prælio accederet bellaturus. Et quidem iam erant pauci dies ex quo de Narbona rebellis Paulus recesserat seruiliter fugiendo, cõperto q̃ tam feliciori prouentu pars religiosi principis properaret. Quã ciuitatem Paulus muniuit præsidio multiplici perfidorum & Vuitimiro duci suo commisit. Quem cum nostrorum exercitus blanditer hortaretur, vt ciuitatem sine sanguinis effusione traderet, p̃rsus renuit: obseratisq; ciuitatis portis muro, viua voce nostrorum exercitum conuitiis detestatur. In principem quoq; religiosum maledicta congeminat, minisq; conatur exercitum perturbare. Quod nostræ partis animositas nõ ferẽs subita cordiũ accensione incanduit: & telorum iactu perfidorũ ora petiuit. Immanis ab vtrisq; pugna cõseritur: & sagittis alternatim sibimet partes obsistunt. Sed vbi ab vtrisq; fortiter agitur, tãtos imbres lapidũ nostri intra vrbem cõiiciunt vt clamore vocũ & collisione petratũ ciuitas subuerti existimaretur: vnde ab hora fere quinta diei vsq; ad octauam horã fundibulorũ instantia acriter à nostris pugnatũ est. Incanduit itaq; nostrorũ animus victorię dilationẽ ferre nõ valẽs, & ad portas propius pugnaturus accessit. Tũc victoriosa per Deũ manu portas incẽdunt, & ciuitatẽ victores ingrediuntur. Vbi dum Vuitericus adhuc armata manu ecclesiã peteret, accessu nostrorũ turbatus, post aram Dei genitricis se vindicaturũ non reuerẽtia loci miser sed vltore gladio testabatur, dextera tenẽs gladiũ, & mortẽ minitans singulorũ. Ad cuius ergo insaniæ tumorẽ p̃tinus comprimendũ, vnus ex nostris tabulã manu arripuit, & ferocissimo ictu se ad illũ direxit, at vbi tabula nisus est eũ ingenti iactu percutere, mox in terrã tremebũdus prosternitur, protinusq; capitur, & ferrũ illi de manu extrahitur, viliter tractus põdere vinculorũ arctatur, verberibusq; vna cũ sociis quib. vrbẽ nitebatur vendicare afficitur. Post hæc deuicta subiugataq; Narbona ad insequendum Paulum, qui se in Nemausum contulerat, iter dirigitur. Deinde Beterius & Agathæ ciuitates illico subiugantur. In Magalonẽsi vero vrbe Gumildus loci ipsius antistes cum ad obsidionem sui circumfusum videret exercitum, vrbemq; ipsam non tam ab iis qui per terram pugnaturi accesserãt, quam ab iis cingi, qui nauale prælium acturi per mare commeauerant: huius rei clade perterritus compendii viam arripuit: Nemausumq; secum Paulo contulit. Sed cũ exercitus Hispaniæ Gumildum fugisse persensit, ciuitatem mox Magalonensem nõ dissimili victoria cepit: & directa acie Nemausensem vrbem debellare cõtendit. Prima per quatuor duces præliãdi facies cum electo pugnatorum agmine destinata est: quorum robusta iuuentus triginta ferme millibus principem anteibat. Hic idẽ nobili præcursu Nemausum, vbi cum Paulo Francorum exercitus se ad vindicandum compulerat, nostri rendentes, cum nocte tota cursum festinati itineris cõfecissent, subito cum diei lux orta prodiret, apparuere nostrorum acies armorum pariter & animorum apparatu dispositæ. Quas vt è ciuitate conspiciunt, vtpote dimicaturi cũ paucis in patentes campos armis eos expetendos definiunt: sed insidiarum dolos suspicati eligunt potius intra vrbem siti de muris bellum cõficere quam extra vrbem improuisos casus & pericula sustinere: & expectare auxilium promissum gentium aliarum. Vbi aũt sol refusus est, consertum est bellum à nostris clangentib. tubis sagittisq; ac lapidib. hostes in manu valida ferientes. Resistunt perfidi & ad instar guttarum pluuiæ petras & spicula iaciũt. Acrius ab vtrisq; pugna conficitur, æquo certamine præliatur. Nec à nostris nec ab illis certamini ceditur: & tota die illa sub ancipiti sorte certatur. Sed vnus de incentorib. seditionis acriter pugnans, aspiciens è muro, nostris insultans, hæc verba commentat. Quid hic, ait, instanter pugnantes consistitis morituri? cur lares proprios non repetitis? an forte casum mortis ante tempus excipere vultis? quin potius prærupta petrarum non quęritis vbi vos abscondatis cum facies auxilii nostri apparuerit? cõdolere me credite vobis sciẽs occursum solatii superuẽturi nobis. Mihi res notissima manet, q̃ multiplicia nobis auxilia præliãdi occurrant. Tertia dies est ex quo inde properãs venio. Quapropter hoc sciens miserabilis pompæ vestræ occasum contristatus expecto: & principem vestrum, pro quo pugnaturi venistis, vobis ligatum ostendam. Non igitur pro eo vobis hic expedit tam superuacue decertare: quem forsan iam constat nostrorum insidiis interiisse. Et quod grauius est, dum patuerit victoria nostra, nulla erit de reliquo vobis venia. Hæc dicens nostrorum animos non solum terruit, sed acrius in præliandi furorem accendit. Propinquant ad murum. Acrius quam cœperant in bellando consistunt: acriterque consertum innouant prælium. His igitur actis per spatia totius

diei

diei nox tandem finem prælio dedit. In ipso tamen primo feruore diei, cum adhuc nostri infatigabili virtute in præliando persisterent, remandant ad principem sibique dirigi auxilium petunt non mediocri prouisione saluti propriæ consulentes, scilicet, ne aut extraneæ gentis dolo præuenti, aut aliis cum quibus decertabant subruerent virib. fatigati. Et bene res acta est: nam vbi princeps cognouit cum nostris Paulum tyrānum decertare nulla de reliquo mora fuit: & per Vandemirum Ducem electos de exercitu decem millia viros ad auxilium pugnantibus destinauit: qui nocte tota peruigiles maturatum iter conficerent, & superuentu suo non tam hostem frangerēt, quam nostrorum animos solaturi ocius peruenirent. Vbi autem auxilium sibi missum nostri aspiciunt, nimia lætitia confortati illi vires sumunt, & statim ab omnibus pugnandi definitur occursus. Iam aurora apparere inceperat, & stipata per murum hostilis prospiciēs multitudo videt per serenam aciem luminum multiplices, quam pridiana die viderat, excreuisse acies pugnaturum. Iam tunc caput perfidiæ Paulus ad tantæ rei visionem in quondam præminenti loco conscensurus occurrit. Qui mox vt nostrorum acies dispositas videt, animo decidit his verbis pronunciando. Recognosco, inquit, hoc dispositum pugnæ ab æmulo meo procedere. Hic ipse est nec alius puto. in suis enim eum dispositionibus recognosco. Hæc & his similia dicens animum reuocans, verbis suasoriis suos cæpit confortare dicens: Nolite pauore turbari. Hæc est tantum Gotthorum illa famosissima virtus, quæ se venire ad superandos nos solita temeritate iactabat. Hic principem, hic totum eius exercitum credite nunc adesse. Nihil est quod de reliquo timeatis: famosa siquidem virtus Gotthorum antea fuit, & suis in defensionem & aliis in timorem: nunc autem omnis in illis præliandi virtus emarcuit, omnis scientia pugnæ defecit. Nullus illis bellandi mos, nulla confligendi experientia subest. Quod si in vnum conserti prælium conserant, ad definita statim euolabunt latibula: quia degeneres eorum animi pondus prælii nequeunt sustinere: sed potius hæc quę dico cum præliari cæperitis in meis verbis actu probabitis. Nihil ergo est de cætero quod pauescere debeatis, præsertim cum Regem & totum exercitum eius hic videatis adesse. Ad hæc plerique ex suis astruebant, Regem sine vexillis signorum nō posse procedere. Ad quod ille dicebat, ideo illum bandorum signis absconditis accessisse vt intellectum suis hostibus daret alium adhuc exercitum superesse cum quo ipse post futurus accederet. * Sed hæc tota, dicit, illusio, agit fraus: vt quos virtute non valet deuincere dolo consilii humiliat ad pauorem. Nec dum Paulus hæc verba compleuerat, & ecce subito à nostris bellorum concrepant tubæ, bellumque adorsi pridiani diei decertandi faciem innouant. Sed illi plus in muris quam in viribus vincendi locantes confidentiam intra vrbem per murum spicula iactant, & rediuiua cum nostris iterum certamina innouant. Efferbuit itaq; ab vtraque parte incendium belli, sed acrius à nostris virtus patuit præliandi. Cum autem totis viribus decertarent, & hostem intra vrbem diuerso genere armorum prosternerent: plerique ex iis qui erant vulnerati Gotthorum virtutem pariter ac constantiam admirantes, Paulum adorsi sunt dicentes. Non illam quam dicebas, in Gotthis bellandi segnitiē cernimus: multam enim in illis audaciam & vincendi videmus constantiam. Hæc quæ excipimus vulnera docent, quod tam validos ictus in hostem proiiciunt, & ante fragor ipse deterret, quam percussit vitā extinguat. Quorū Paulus deterritus verbis multiplici desperationis iaculo angebatur. Gotthi vero constantius dimicantes victoriam suam recrastinari dolentes, acriori animositate insurgunt, victos se per omnia reputantes si cito non vincerent. Vnde ferociori quam fuerant incensione commoti vsq; in horam diei quintam continuis præliorum ictibus muros ciuitatis illidunt: imbres lapidum fundibularii cum ingenti fragore dimittunt, suppositoque igne portas incendunt & irrumpunt. Deinde ciuitatem gloriose intrantes viam sibi ferro aperiunt. At vbi feroces nostrorum animos sustinere nō possunt intra arenas, quæ validiori muro antiquioris ædificii cingebantur, se muniendos includunt. Sed vbi nostri hoc persenserunt, post eos fortiter insequentes, plures eorū antequam se in castro arenarum reciperent gladio ancipiti peremerunt. Pleriq; tamen è vulgo nostrorum qui prædæ inhiabant gladio concisi sunt. Surgit & noua inter seditiosos seditio: & dum suspicionem proditionis ciues ipsi vel incolæ ad suorum aliquos referunt, gladio vindice hos in quibus suspicio vertebatur interimunt. Erat siquidem valida perturbatio, ita vt Paulus proprium quendam de suis, manibus suorum ante se iugulari prospiciens suum esse vernulam lamentabili voce clamaret, nec sic morituro in aliquo subueniret, vnde effectus exanguis & tremebundus à suis ipsis omnino contemnitur. Nam suspectus & ipse ab incolis cum cæteris qui de Hispania cum illo com-

meauerant habebatur, ne ille ad liberationem sui eorum excogitaret traditionem: Hispani vero ne irrogata incolis morte ad religiosum transiret Regem. Quid multa? fit intra vrbem miserabile spectaculum præliandi; vtrobiq; cadit perfidorum caterua, vtrobiq; prusternitur, vtrobiq; iugulatur; & qui nostrorũ gladios euadebant, armis suorum peribant. Repletur itaq; ciuitas permixto funere mortuorum cadauerib. humanorum. Miserabile etiam funus erat in domibus, & vbi domorum abdita perlustrasses, patentes mortuus reperires: per vias quoq; & plateas vrbis iacere hominum cadauera cerneres minaci quodam vultu & ferocitate immani, tãquam essent adhuc in ipsa bellorum acie positi. Erat tamen culor deformis, cutis lurida, horror immanis, fœtor intolerabilis. Quidam etiam de ipsis iacentibus adhuc viuis, qui exceperãt lethalia vulnera mortis, speciem mortuorum simulabant vt mortem euadere possent. Hæc & his similia Paulus fieri videns tyrannidis ferocitate deposita, magna cordis anxietate ac miseria stringebatur: cum nec hosti resistere nec suis posset in aliquo subuenire. Accessit tamen ad eum insultaturus illi vir quidam ortus ex familia sua. Quid hic ait, assistis? vbi sunt consiliarii tui qui te ad istud perduxerunt calamitatis ludibrium? quid tibi profuit contra tuos insurgere, cũ nec tibi nec tuis minime nunc valeas in tanta mortis clade prodesse? Hęc dicens insultabat illi non tam conuitiandi voto quam amaritudinis studio prouocatus. Sed cum ab illo blandis hortaretur sermonib. vt dolori eius parceret, & cõfusionem confusioni non adderet in ipsis gradib. marmoreis cõsistens, in quib. ista illi insultaturus aduenerat in oculis ipsius Pauli circumuẽtus à suis iugulatus occubuit. Paulus autem quid huic quæritis tremebundus clamabat. Meus est dicens, ne pereat: & vt resuscitaretur frequenti vocum lamentatione orabat. Sed iam contemptui habitus quasi & ipse continuo moriturus audiri nõ poterat. Tunc omnimoda desperatione permotus regalia indumenta, quæ potius tyrannidis ambitione quam ordine præeunte perceperat, tabefactus deposuit. Miro occultoque Dei iudicio id agente, vt ea die perceptum tyrannidis regnum deponeret, qua religiosus princeps regnandi sceptrum a domino percepisset. Erat enim dies illa Kalend. Septemb. in qua principem nostrum constabat regale assumpsisse fastigium, in hac ergo die irruptio patuit vrbis, tyrãnus Paulus regalia deposuit indumenta, & sanguinea vltio illata est inimicis.

Tertia post hæc dies aduenerat cum Paulus post noctis suspiria vltimũ sui funus expectat: atq; cum iis cum quib. consilia suæ perditionis habuerat verbum habere cæpit: vt aut vale sibi vltimu dicerent, aut si possent saluti suæ in aliquo consulerẽt. Tunc Argebaudus Narbonensis episcopus communi consilio ad principem mittitur: qui vitam rogaret ostensis & veniam precaretur. Qui oblatis Deo hostiis in ipsis vestimentis quib. dominici corporis & sanguinis peregerat sacramentum principẽ adiit rogaturus: & quarto fere ab vrbe milliariu principi dedit occursum inæstimabili pugnatorum agmine constipato. Quem vt vidit Episcopus, de æquo prosilit, & humo prostratus veniam precabatur. In cuius occursu princeps equum paulisper tenuit, & vt erat misericordiæ visceribus affluens, & ipse illacrymans subleuari episcopum à terra præcepit. Episcopus autem lachrymarum singultib. interclusus lamẽtabili voce dicebat: Heu peccauimus in cœlum & coram te, sacratissime princeps, non sumus digni, quib. euentus tuæ pietatis occurrat. Qui & promissam tibi maculauimus fidem, & in tãto sumus prolapsionis scelere voluti. Pareat orationi tua pietas cito, nec gladius vindex semineces reliquias nostrorum extinguat, nec plusquam cæpit mucro animas petat. Iube iam exercitum cessare à sanguine & ciuem ciuib. parcere: pauci siquidem euasimus gladiũ, sed pro paucis veniam deprecamur. Parce misericorditer nostris reliquiis, vt quia iã in cæteras nostrorũ emanauit iugulum mortis, saltem remaneant aliqui quib. miserearis. Si enim cito non peperceris, nec ipsi quidem remanebunt incolæ ad vrbis tuitionem. His auditis cõmotus religiosus princeps cum lacrymis episcopo dixit: victus precib. tuis dono tibi animas quas petisti: & non illas vltore gladio perdam, nec hodie cuiusquã sanguinem fundam: quãquam talium offensa non transeat impunita. Cui venerabilis pręsul diuitiæ insistebat, vt quorum sibi donauerat vitam, nullam in eis exerceret dãnationis iacturã. Sed princeps mox furore cõmotus inclementior redditus dixit. De cætero nobis alias conditiones non imponatis, cũ vitam vobis donasse sit satis. Tibi autem soli ex toto me pepercisse sufficiat: pro reliquis vero nihil horũ promitto. Et hæc indignans quadam animi succensione efferbuit: & concita progressiune triumphũ potiturus victorię properat ad vrbem capiendam. Appropinquante aũt principe glorioso cũ incredibili exercituum multitudine, cum sol refulsisset in clypeis, gemino tamẽ ipse lumine coruscabat. Erant ibi innumera bellorũ signa terrentia, & ipsa quoq; arma radiãtia ful-

gorem

gorem solis solito plus augebant. Sed quid dicã? quæ ibi fuit exercitus põpa? quis decor armorum? quæ species iuuenum? quis robur pugnatorum? quæ cõcordia animorum? singula explicare quis poterit? maxime cum manifeste diuina protectio affuerit, quod cælestibus indiciis patuit euidenter. Visus est enim Angelorum excubiis protectus noster exercitus, & ipsos angelos super castra corusca volitatione protectionis suæ signa prætendere. Sed paulisper talia sub silentio relinquentes suscepti operis ordinem prosequamur. Cumq; in vnum cõgregatum iam princeps sensisset exercitum, eminus ab vrbe fere vno stadio positus, incredibili animi accessione permotus disponit duces, ordinat plebes, diuidit acies, & quibus modis pugnã conficerent instruebat. Siquidem fama detulerat quod Franci cõueniebant ad auxilium perfidorũ. Tunc electos quosq; de ducibus mittit viribus & animis præstantiores, vt Paulum cæterosque incentores seditionum à cauernis arenarum abstraherẽt: in quibus se mortem fugientes abscondorant. Nec mora: cum iussa factis explerent, extrahitur subito Paulus cũ sociis de abditis arenarum, & per murum depositus viliter contrectatur. Deinde omnis illa multitudo Gallorum atq; Francorum quæ hinc inde contra nostros pugnatura confluxerat, cum immensis thesauris capta est & detenta. Deferebatur nequissimus Paulus à duobus ducibus nostris insedentibus equis, ex vtraq; parte protensis manibus hinc inde ipsum per capillos tenentes, donec illum religioso principi præsentarent. Quo viso magnificus princeps protensis cum lacrymis in cælum manibus ait: Te Deum Regem omnium Regũ, collaudo: qui humiliasti sicut vulneratũ superbum: & in virtute brachii tui contriuisti aduersarios meos. Hæc & his similia fletib. interclusus princeps aiebat. Sed mox tyrannus idẽ erectis oculis vt faciẽ principis vidit, statim se humo prostrauit, sibiq; cingulũ soluit & collo suo ligauit. Iam quidẽ exanimis, & nimio pauore turbatus, quid illi accideret nõ attendẽs. Spectabile quidem erat oculis, quomodo de tã sublimi licet prærepti ordinis culmine, in hac subito humiliatione Paulũ reprobum deuenisse. Erat cernere magnũ, quã facilis fuerat rerũ ipsa mutatio: tam cito videre deiectũ quem pridem viderant gloriosum: & quem præterita dies adhuc Regẽ tenuerat, tã præcipiti lapsu concideret, in ruinam. Impleta satis est in ipso prophetia quæ dicit. Vidi impium supereleuatum & exaltatũ sicut cedros Libani. Transiui & ecce non erat: quæsiui eum & non est inuentus locus eius. Quid multa? cum iam ante principis equũ Paulus & ceteri huiusmodi pactionis capti iacerent gloriosus princeps dixit. Cur in tanto malo vesaniç prorupistis, vt pro bonis mala mihi redderetis. Sed hic quid morabor? ite & estote sub custodiis deputatis, quousq; de vobis censura iudicii agitetur. Viuere. n. vobis donabo etsi non mereamini. Tunc diuisos per exercitũ omnes deputatis & solicitis custodib. tradidit. Franci tamen qui capti fuerant benigne tractari iubentur. Erant. n. aliqui eorũ nobilissimis parentib. geniti: qui Paulo perfido, vt à Francis ei subueniretur, erant pro obsidib. dati; sed vero ex Saxonib. erant. Post omnes in vnum munificentia regali onustos post octauam decimam diem quam capti fuerant, libere remisit ad propria; Non debere, dicens, victorem inclementem victis existere.

Primo die Kalend. Sept. contra Nemausensem vrbem à nostris inchoatũ est bellum: & sequenti die ciuitatis ipsius irruptio facta est: tertia quoq; die, quæ fuit quarto Nonarũ Septemb. ciuitas ipsa celebri captione deuicta est. Sed post hæc religiosi principi animus de reparatione captæ vrbis solicitus statim murorũ caua reformat, incẽsas portas innouat, insepultis tumulum præstat, incolis ablatã prædam restituẽs & exulcerata quæq; publico ærario fonẽs. Iubet tamen thesaurorũ omnem quã ceperat copiam diligentiori seruare custodia: nõ illectus auaritiæ quęstu, sed amore prouocatus diuino scilicet, vt res sacratæ Deo possent facilius inueniri, & cultib. diuinis restitui. Cumulauerat. n. nefandissimus Paulus peccatis peccatũ, dum tyrãnidi adiunxit sacrilegiũ. Quia nisi sacris ecclesiis intulisset spolium, non illi esse videbatur, vnde suũ floreret ærarium. Vnde factum est, vt vasa auri & argẽti quamplurima de thesauris dominicis raperet; & coronam illam auream diuæ memoriæ Reccaredus Christianissimus princeps ad corpus beatissimi Felicis obtulerat, idem Paulus insano capiti suo imponeret.

Tota hæc in vnũ collecta iubet princeps prout cuiq; cõpetebat ecclesiæ integræ reformari. ¶ Tertia iam post victoriã victorib. venerat dies & Paulus onustus ferro cũ cæteris cõplicib. malitiæ suæ cõsidenti in throno principi exhibetur. Tunc antiquorum more, curuata spina dorsi vestigiis regalib. sua colla submittit. Deinde corã exercitib. cunctis adiudicatur cũ cæteris vniuersorum iudicio, vt mortẽ exciperet qui mortem principi præparasset. sed noluit princeps eos mortis sententia perdere, sed tantum decaluationis derisione eos præcipit onustos ferro ad præsens sustinere vindictã. Fere-

batur tunc quorundam opinio Francos & Teutonicos ad ereptionem Pauli quam totius festinare. Sed princeps non solum ob hanc causam, verum etiã ob gentis suæ præteritas iniurias vindicandas cũ Frãcis cupiebat acrius decertare, & sustinebat quondie animo fortiori. Sed cũ nullus è Francis ad bellandũ accederet, ipse potius illis se occursurũ deuouerat, nisi fidelitatis reuocaretur cõsilio, ne pacis inter vtramq; gentẽ firmata pactio rumperetur à Gotthis. Sustinebat aũt vt dictũ est, eorum aduentum: & iã quarta dies effluxerat ex quo Paulũ ceperat: & nulla hostis præsumptio, nullus euentus, nulla prorsus hostilis conuentio mõstrabatur. Iam preterea Franci munitissime vrbis vltimũ sui, vt ferebatur excidium deplorabant: & ciues earum ne à nostris præuenirentur, relictis vrbibus longe lateq; incertis sedib. vagabantur, latebrosis, scilicet, vitã compendiis munientes. Nam & religiosus princeps eminus à Nemausensi vrbe in plano cum exercitu consistebat. Illic castra posuit, miraq; celeritate Nemausensem vrbem fortissimis muris & vallo instaurari fecit. Vbi enim aduentum hostium sustineret, subito percurrente nuncio audit vnum ex nobiliorib. ducib. Frãciæ nomine Lupum in Beterrẽsi territorio hostiliter accessisse: vnde concita velocitate egressus cum exercitu properãs delatas inimici nisus est insidias preuenire: sed Lupus ipse iuxta villã, cui Asperiano vocabulum fertur, regressum principis audiens, ita territus fugit, vt exercitus duci & dux exercitui videretur deesse. Non. n. fugiendo vel ipse suos sustinuit, vel sui cũ vllo modo assequi potuerunt. Quippe quorũ ita pauore dissoluta fuerãt corda, vt non tã dispersis viarum aditib. quam montium præruptis elapsi: vtpote iam gladiũ suis imminere ceruicibus cernerent, de cõpendio fugæ vitã se lucrasse mõstrabant, multas predas hac perturbatione nostris exercitib. relinquentes tã de hominib. qui eos sequi nõ poterant, q̃ de iumentis siue substantiis quæ multipliciter innumerabilib. plaustris adduxerant. Et vtiq; iam lecta bellantium manus à principe destinata poterat eos belligerosis incursib. assequi, sed tam velox illorum extitit fuga & tã citato finium suorum occurrere latibula, vt qua fugerent, quo laterẽt atq; consisterent, nulla omnino censerentur vestigia reliquisse. Vnde cõperto princeps ꝙ Lupus cum suis inueniri non posset, placida progressione Narbonam contendens vrbem victor ingreditur. Ibiq; quæ dirupta atq; depasta ab hostib. fuerant, iubet princeps solicite instaurare, atq; Narbonensem prouinciã regia dispositione reformat, consiliis instruit, Iudæos abiicit, clementiores rectores instituit, per quos tanti mali placaretur offensa, & constuprata tantis sordib. terra nouo cælestium institutionum baptismate depurata ad veniam admittatur. Statũ omniũ rerum mira pace cõposuit, & radices ab ea omnis rebellionis detersit: atq; fortiũ bellatorum manus ibi dimisit. Exhaustis dein princeps Galliis atq; edomitis securus directo itinere ad Hispaniam commeauit. Nullos post se Gallorum motus formidans, nullas Francorum pertimescens insidias, certo sciens neminem esse principũ vicinorum, qui secum audeat virib. decertare. Tanta. n. virtute animi atq; constantia erat fretus, vt circũpositas barbarorum gentes non solum non timeret, sed cõtemneret, vnde adhuc intra Gallias positus in loco qui Canabat nuncupatur, cuncto exercitui ꝙ fortiter & feliciter egisset relatione gratifica satisfecit, omnesq; ab eo loco statim absoluit. Ipse quoq; Heliã veniens duorum ibi dierum moram fecit, sicq; exinde profectus in Hispaniam rediit: sedemq; sui solii sexto postquam inde commeauerat mense repetiit. Quam celebri triumpho Toletanã vrbem intrauerit de inimicis exultans explicare vel in parte necesse est, vt sicut ingentis eius gloriæ signum secula subsecuta laudabunt, ita seditiosorum ignominia non excidat à memoria futurorum. Etenim quarto fere ab vrbe Rege miliario Paulus princeps tyrannidis vel cæteri incentores seditionum eius decaluatis capitibus, abrasis barbis, pedibusq; nudatis, induti vilissimis saccis camelorũ vehiculis imponitur. Præibat à capite perfidorũ Rex ipse perditionis Paulus omni cõfusionis ignominia dignus, corona picea coronatus. Sequebatur deinde hunc Regem suũ longa deductione ordo suorum omnes, quib. relatum est vehiculis insidentes eisdemq; illusionib. acti, hinc inde astantib. & sibilantib. populis vrbem intrantibus. Nec enim ista sine dispensatione iusti iudicii Dei illis accessisse credendum est, scilicet, vt alta & sublimia confusionis eorum fastigia vehiculorum edocerentur læsione nimium proiecta. Et qui vltra humanum morem fastu mentis excelsa male petierant, excelsiores luerẽt suæ confusionis iniurias. Sint ergo hæc in secuturis reposita sæculis probis ad votũ, improbis ad exemplum, fidelibus ad gaudium, infidelibus ad tormentum: vt vtraque pars in contuitu quodam sese lectionis huius inspiciens, & quæ rectis semitis graditur, prolapsionis casus effugiat, & quæ iam cecidit, damnatam se æternis proscriptionibus recognoscat.

Huc usque Iulianus.

Perfido-

Perfidorum denotata tranſgreſſio ideo debet acrius percuti, quo in illicitis videtur auſibus perpetrari. Habeant ergo confuſionis propriæ ſignum, quibus contigit ſacramenti violate promiſſum. Reportent nomen perditionis ad poſteros, quos indulgentia principalis fecit eſſe ingratos. Denotentur inter cuneos perfidorum, qui gentis ſuæ excidium patauerunt: vt reportent in progenies ſeculorum titulos infamiæ ſuæ, qui euerſores facti ſunt patriæ: quib. ex clementia princeps dederit viuere. Effoſſionem luminum non euadant, qui patriæ gloriam minuētes proditionis notam temerarie incurrerunt. Ecce prodidit ſeſe in apertum campum infauſta perfidia quę nefandorum ſocietatem cruentis ſibimet amplexibus ſocians ad ſcandalū impulit ciues, ad ſuorum perniciem plebem, ad euerſionem patriæ gentes ad interitum principis nō ſolum proprias, ſed externarum commouit plebium nationes. teſtis eſt horum quæ dicimus terra quæ ipſorum eſt exterminatione detrita. Teſtis etiam eſt cœlum ſub quo nobis eſt attributum à Deo triumphale vexillū. Spontaneo.n. promiſſionis fœdere perfidus Paulus irrupto nouum ſponſionis iuſiurandum conſtituit, quo voluntaria fide promiſſionis diſciſſa electum diuinitus dominum noſtrum Regem Bambanem abiiceret, & maturatam illi vel patriæ perniciem exhiberet. Nam nouo ritu periurii non ſolum ſuā ſed & multorum decepit animas populorum, ita vt in iis illud Prophetæ vaticinium impleretur, quo dicitur. Cadent in retia principes eorū à furore iræ Dei, & erit ſubſannatio eorum in omnem terram. Nec non & illud quod Iſaias in talium narrat exceſſibus dicens: Inuenti ſunt in populo meo impii inſidiantes quaſi aucupes, laqueos ponentes & pedicas ad capiendos viros. Sicut decipula plena auib. ſic domus eorum plenę dolo. Et hæc quidem neceſſario præmiſſa ſufficiant: Nam cum nefandiſſimum Paulū ſereniſſimus dominus noſter Bamba Rex ad vendicationem Galliæ deſtinaret, vt diſſidentes quoſdam ad fidem ſuæ gloriæ matura diſpoſitione colligeret, ſobito iniunctū ſibimet negotium in contrarium mutans, non ſolum diſſidentibus in fide perſiſtendo non obſtitit: ſed ipſe diſſidentia ſui plurimos infideles effecit. In tyrannidem.n. contra prædictum principem gentem, & patriā verſus ſpoliauit ſe primo fide promiſſa & prauitatis textrinii ſui ordiens telam, induit proditionis & periurii maculā. Deinde in glorioſum principem maledicta coniecta & multimoda detractionūm atq; iniuriarū de illo conuiria proteſtantur. Poſt hæc q; nefas eſt dici, regnum contra Dei voluntatem arripuit, & populos in hac neſaria conſpiratione ciuium iurare coegit, vt contra fidem glorioſo principi redditam agerent: & necem, vel deletionem principi exhiberent. Hūc præcipue ordinem in ipſa peruerſarū conditionū ſerie ſeruans vt glorioſum dominū noſtrū Bambanem infauſtū Regem nominare auderet. Quod vtiq; nomen iuxta interpretationem ſui infelicē ſignificat eſſe. Quiadhuc inſuper tyrannicę ſortis apice prouocatus prouinciā omnem Galliæ & partē aliquā Tarraconenſis prouinciæ tumultuoſo ſui iuris imperio ſubdens ſpeciales omniū munitiones per ſingulas quaſq; ciuitates cōſtituit, defenſoreſq; in eis ꝓprios ordinauit. Huius rei nefariæ temeritate cōpulſi ſumus arripere arma, & tot interiacentib. terris nefandorū perfidiam inſectare. Vnde ad horū coniuratorū tyrannidem protinus extinguendā in Tarraconenſem prouinciā, & in Gallias pugnantes acceſſimus, & diuina nobiſcum comitante manu ad ipſas ciuitates vſq; atq; caſtella venientes, hos ipſos ſatellites defenſoreſq; ciuitatū & caſtrorum feliciter cepimus. Nā primum ad ſatellites repugnātes Barcinonā cum exercitu accedētes Euredū, Pompedium, Gutriſredum, Arnulſum, Diaconum & Neufredum eandē ciuitatē vindicantes cōprehendimus. Dein ad clauſuras venientes caſtra ipſa diſpoſito exercitu ꝑ iuga Pyrenæi mōtis intrauimus, & vendicatores eorundē caſtrorum cōprehendimus, Ranoſindū, Hildegiſum, Heliam, Carmenū, Maoreconem, Vandemirū, Diagerū, Cixanem & Liubanē. Hos etiam belligeroſis incurſib. properantes cōprehendimus in caſtro caucolibeti, i. Leuſredum & Gugidillū, atq; prædictorum coniuges. Caſtrū quoq; Libiæ q; eſt caput Ceretaniæ, ſimili ordine properātes ingreſſi ſumus quoniā Iacinthus ipſe cū Arangiſclo in vna cōcordantes perfidia poſt Pauli perfidi, vendicabant. Sed q̄a idē Iacinthus idē caſtrum Libiæ vendicare nō potuit, nec ipſe Deo fautore manus noſtros euaſit. Quorū omnium cōprehenſionem, ſiue ingreſſum noſtrum Gallię, cū idem Paulus perfidus per fugā Francorū, quos ad vindicādas clauſuras direxerāt cōperiſſet, relicta & ipſe ciuitate Narbona fugæ ſe præſidio dedit: relictis ibi etiā conſeruatorib. ciuitatis ipſius, ſcil. Ramirū pſeudoepiſcopū, Victimirū, Argemundū, & Galtritionē Primicetiū. Qui etiā Ramirus viſo exercitu antequā ciuitas ipſa expugnaretur petiit fugā. Sed mox in Beterrēſi territorio cōprehenſus noſtras nō effugit manus. Vnde cū ꝓdictos Victimirū & Argemundū Laicos ſiue Galtritionē, Primicetiū Narbonā vindicātes, &

contra nos acriter dimicantes cepissemus, Agatēsem ciuitatem imperio gloriosi domini nostri subegimus, cōprehendentes in ea Vilesmundum Episcopū & Arangisclum & Ranosindū Germanum Vilesmundi episcopi. Post hæc cum diuino iudicio adiuuante ad expugnandā Magalonēsem ciuitatem accederemus, cum duob. exercitibus, nauali, scilicet & terrestri, Gumildus episcopus statim eandem ciuitatē reliquit, & fugam petens Nemausum se cum Paulo perfido contulit. Cumq; hanc ipsam Magalonēsem ciuitatem defensoresq; eius gloriosius cepissemus, statim vsq; in Nemausum post prædictum Paulum sociosq; suos pugnaturi peruenimus. Ibi se idem Paulus, non solum suorum perfidorum fretus audacia, sed etiam Francorum munitus auxilio, ad dimicādum contulerat. Quo in loco instantissime pugnans, & in perfidiæ temeritate perdurās, tandem diuinis iudiciis nostrisq; armis eadem ciuitate irrupta victus captusq; est Paulus. Eius & socios cōmemorare necesse est, quos & pugnantes contra nos in eadē ciuitate dure pertulimus, & qui tandiu eius perfidiæ instantissime adhæserunt, quādiu cū ipso nefandissimo caperentur, id est Gumildus episcopus, Friuscus, Frodarius, Vuitimirus, Ranemūdus, Adosindus, Adulfus, Maximus & Gotila, excepta vulgi multitudine Francorum vel Saxonum, quæ in eadem ciuitate cōprehensa est. Hic igitur sceleratissimus Paulus dum cōuocatis adunatisq; omnib. ibidem seniorib. cunctis & palatii Gardingis omnib. omniq; palatino officio seu etiā adstante exercitu vniuerso in conspectu Regis gloriosi nostri Domini è prædictis sociis suis iudicandus assisteret, sic prædictus princeps super præmissa coniurationis interpositione eum allocutus est dicens: Adiuro te per nomen Omnipotentis Dei, vt in hoc conuentu fratrū nostrorum contendas mecū iudicio: si aut te in aliquo læsi aut occasione cuiuslibet malitiæ tibi malum nutriui, per q, excitatus hanc tyrānidem sumens huius regni apicē suscipere attentares. Mox idem nefandissimus Paulus voce clara testatus est dicens: Per Deum quia neq; à gloria vestra sensi me esse læsum, neq; à vobis mali aliquid pertuli, sed tantum boni in me impartiri iussit clementia vestra, q, percipere nullatenus merui. Ego tamē Diaboli instinctu prouocatus id feci. Similiter iam dicti socii sui quęsiti sunt, & omnes similiter respōderunt: vnde prolatæ sunt conditiones vbi spontanea promissione in electione gloriosi Domini nostri Bambę Regis ipse nefandissimus Paulus cum sociis suis vna pariter nobiscum consenserunt, & inuiolabiliter se illi & patrię fidem obseruaturos esse sub diuini numinis sponsione testati sunt, quas etiam sponsiones manus suæ subscriptionib. notauerūt. Quibus conditionibus perlectis, quas ipsi maligne resecuerant, ad confusionem perfidiæ ipsorum subscriptio manus eorum in ipsis conditionibus eis aspicienda ostēditur.

Post hæc aliæ conditiones ad quas ipse perfidus Paulus populum sibi iurare fecerat, relectæ sunt. In quib. iste impietatis, & crudelitatis ordo seruatus est, vbi ipsi Paulo omnes socii sui sub isto ordine iurauerūt, vt & fideles illi essent, & vnanimes cū eodem contra gloriosum dominum nostrum Regem Bambanem pugnarent, atq; in deiectionem eius vel periculum vsq; ad effusionē sanguinis dimicarent; vel contra eos qui eundem Regem defendere voluissent. Infaustum iam dictum Regē gloriosum Bābanem (vt præmissum est) in ipsis conditionib. temerarie reperitur scriptum. Iis excursis atq; perlectis Canonum est prolata sententia ex Concilio Toletano qualiter debeāt puniri huiusmodi transgressores. Regnantes post hæc Domino nostro Bābane CCLXX. naues Sarracenorum Hispaniæ littus aggressæ occurrentib. eius exercitib. omnes ibi deletæ sunt & ignib. concrematæ. Hic gloriosus Rex ad confirmationem catholicæ veritatis Synoda Toleto agere ordinauit sæpius, vt in canonica sententia clarissime declaratur.

Et quia præpediente malignitatis auctore, qui ad bonorum discordiā semper tendit, tempore bonæ memoriæ Chindasuindi Regis, ex Græcia venit vir quidā nomine Ardebastus Græcorum genere nobilis, qui ab Imperatore suo expulsus in Hispaniā est aduectus, quem Chindasuindus Rex magnifice suscepit, & ei in coniugio cōsobrinam suam dedit. Ex quo coniugio natus est filius nomine Eruigius, qui cum esset in palatio Regis nutritus & honore Comitis sublimatus, elatus superbia callide aduersus Regem Bambanem excogitauit, & potionem lethiferam dedit ei, ex qua Rex officium memoriæ perdidit. Cumq; episcopus ciuitatis suæ, & optimates palatii qui erāt fideles Regi & eis potionis causa latebat, vidissent Regem iacentē absq; memoria, causa pietatis commoti pœnitentiam volentes illi perficere, vnctionem sancti olei & communionē Christi corporis obtulerunt. Sed factum est vt Rex à potione liberatus cū persensisset quod illi extremæ vnctionis episcopus peregerit sacramentum, ad monasteriū perrexit, ibiq; quandiu vixit, in religione permansit. Regnum feliciter rexit annis decem, & in monasterio vixit annis duodecim. Morte propria decessit.

Era DCCXIIII. dictus Eruigius regnum obtinuit, quod causa quia erat consanguineus Chindasuindi tyrãnide sumpsit. Hic synoda multa cum episcopis apud Toletum egit, leges quæ à prædecessoribus suis editæ fuerant ex parte corrupit, & ex parte correxit, & ab Isidoro Hispalensi episcopo Hispaniarum primate traditas ex nomine suo annotare præcepit, vel antiquas vocauit, ne nomine ecclesiæ forum iudiciale agi videretur. & Romani Pontificis assensu statuit, vt nullus archiepiscopus Hispaniarũ subderetur alicui primati nisi Romano. Tamen pius & modestus erga subditos fuit, & filiã suam nomine †Casilonem magno viro Egicæ consobrino Bambæ in coniugem dedit. Cixilonem Regnauit annis octo, finiuit Toleti.

Era DCCXXI. Egica gener Eruigii regnum accepit. Sapiens quidem & patiens fuit, synoda generalia egit, gentes multas intra Hispanias rebellantes perdomuit. Cum Francis ter bellum gessit: sed nullum triumphum habuit, nec quidem victus fuit. Cum autem confirmatus esset in regno, auunculus eius Rex Bamba ei præcepit, vt coniugem dimitteret, eo quod pater eius Eruigius eum callide expulisset à regno. Ille quidem iussa compleuit, sed filium nomine Vuitizam habuit ex ea quem idem Rex participem in regno fecit, & in ciuitate Tudensi habitare pręcepit, vt ipse pater teneret regnum Gotthorum & filius Sueuorum. Hic Vuitiza Fafilam ducem filium Chindasuindi Regis, quẽ Egica Rex illuc cũ filio direxerat, vxore Vuitizę instigãte in capite claua percussit: vnde idẽ Fafila postea ad mortẽ venit, & in villa quæ est iuxta flumen Vrbicum quam duodecim manus appellant, & alii nunc Palatiũ vocant, sepultus fuit. Rex vero Egica regnauit solus annis duodecim & postea cum filio annis quinque. Toleti vitam finiuit.

Era DCCXXXIII. Vuitiza regnum patris eo viuente obtinuit. Iste quidem probrosus & flagitiosus fuit, & multa nefanda & horribilia flagitia per Hispanias seminauit, & ad voluptates carnis soluto impudicitiæ freno se fornicationibus multis contulit, & gentem Gotthorum ad lasciuiam luxuriam & superbiam inclinauit. Namque postposita omni religione diuina spretisque animarum medicamentis, cupiditas alienas res inuadendi, rapiendi & luxuriandi exercitus Gotthorum inuasit. Sed episcopi & ecclesiæ minister aspernabantur ecclesiastica officia: pro nihilo habebant synodalia, clausis foribus ecclesiarum, despiciebantur ecclesiastica sacramenta. Despiciuntur sancti patris Isidori instituta, deiiciuntur concilia, sacri canones dissoluuntur, & quidquid honestatis est extirpatur. Et ne aduersus eum insurgeret sancta ecclesia, episcopis presbyteris, diaconibus, & cæteris ecclesiæ Christi ministris carnales vxores lasciuus Rex habere præcepit, & ne obedirent Romano Pontifici sub mortis interminatione prohibuit. Istud quidem causa pereundi Hispaniæ fuit sicut scriptum est, abundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorum. Habuit præterea nefandus Vuitiza similiter plures vxores & concubinas, atque suis ducibus vt similiter agerent imperauit. Tota Gotthorum nobilitas in cõuiuiis, libidinibus & vitiis versa, dominum ad iracundiam prouocauit, ita vt in illis impleretur quod dicitur. Impius cum venerit in profundum malorum contemnit, quod quia Reges & sacerdotes dominum dereliquerunt, cuncta agmina Hispaniarum derelicta à domino perierunt. Itaq; Vuitiza datus est in reprobum sensum & muros cunctarum vrbium sui regni subuertit, ne possent sibi resistere ciues, & vt eos ad sua scelera facilius inclinaret. Muri tamen Toletanæ vrbis & Legionensis & Astoricensis integri remanserunt propter earundem reuerentiam ciuitatum. Succensus & malitiæ zelo Theudefredum Cordubensem ducẽ dolo cepit priuatumq; vtroq; frontis lumine miserabiliter palpitare fecit. Fuit enim Theudefredus ex Gotthorum regali stirpe progenitus, scilicet, filius Chindasuindi Regis, quem pater in ætate reliquerat puerili. Cumq; ad ætatem venisset virilem, videns eũ Egica Rex elegantem, & recogitans ne cum Gotthis surgeret contra ipsum, expulit eum à regno: qui veniens Cordubam sortitus est vxorem ex regali genere nomine Ricilonem: & ex ea natus est ei filius nomine Rodericus, qui cum ad ætatem perfectã venisset vir bellator extitit, & Cordubæ palatium fortissimum fecit. Ne igitur Theudefredus Vuitizę posset resistere eum, vt dictũ est, orbauit oculis. Præterea Pelagiũ filiũ supra dicti ducis Fafilæ Vuitiza capere voluit, vt similiter ipsum orbaret, sed Pelagius fugit, quia voluit dominus Hispaniæ subuenire per ipsum. Exulato etiã Iuliano Toletano episcopo intrusit filiũ suũ Oppam vt esset Archiepiscopus Hispalensis simul & Toletanus contra sacrorũ canonum instituta. Addidit & Vuitiza iniquitatem super iniquitatẽ, & Iudæos ad Hispanias euocauit, atq; fractis ecclesiarũ priuilegiis Iudæis immunitatum priuilegia dedit. Deus aũt tantum facinus, tantamq; malitiam abhorrẽs hominum ruinam & subuersionẽ Hispaniarum populis intulit. Regnanis Vuitiza annis quindecim & morte propria Toleti decessit.

Era DCCXLVIII. Rodericus filius Theudefredi consilio magnatorum Gotthicæ gentis in regnum successit vt belliger & durus & ad omne negotium expeditus, sed vita & moribus Vuitizæ non dissimilis. Hic anno regni sui tertio iniuriam patris vlcisci festinans duos filios Vuitizæ Farmatium & Expulionem ab Hispaniis cum summo dedecore expulit. Qui ad Tingitanam prouinciam transfretantes Iuliano Comiti ipsius patriç adhæserunt, quem Vuitiza Rex infra suos scutarios familiarem habuerat carissimum. Qui condolens expulsioni eorum & dedecori consilium iniit cum eis quatenus Sarracenos euocarent, & cum eis illatas sibi iniurias vindicarent. Ad hoc facinus peragendum incitabat Iulianum, quod Rodericus Rex filiam ipsius non per vxorem, sed eo quod sibi pulchra videbatur, vtebatur pro concubina, quam pro vxore a patre acceperat. Erat hic Iulianus vir sagax & astutus, & callide incitauit Francos vt expugnarent Hispaniam citeriorem. Finxit etiam se esse amicum Regis Roderici, & callide consuluit vt equos & arma ad Gallias mitteret & ad Africam: quia in interiori Hispania ipse regnabat securus, & non erat necesse vt haberent arma in patria quibus se mutuo interficerent. Tale tunc ad hoc Rodericus Rex dedit edictum, vt vbicumque arma inuenirentur vel equi fortissimi violenter dominis auferrentur, & in Africam vel in Gallias mitterentur. Fauebat huic proditioni Oppa primas Hispalensis & Archiepiscopus Toletanus, quem pater eius Vuitiza duabus regalibus præfecerat ciuitatibus, vt per eum posset catholicæ fidei statum euertere. Igitur era septingentesima quinquagesima secunda Vlit fortissimus Rex barbarorum totius Africæ ducatu, Iuliani & filiorum Vuitizæ fretus auxilio, vt cognouit quod arma & equi non essent in Hispania & ciuitates essent absque muris Tharich Strabonem vnum ex ducib. exercitus suis cum vigintiquinque millibus fortium pugnatorum ad Hispaniam præmisit, vt cognita Iuliani dubia fide bellum cum Hispaniæ Rege inciperet. Terrebant namque barbarum Regem laquei dolosi Tingitani Comitis si forte adessent, quippe qui ipsum habuerat semper infestum & fortem viribus & consilio sapientem expertus didicerat. Ceperunt nunc Sarraceni Hispalim & circunia̧centes vrbes, quia eas absque murorum ambitu inuenerunt inermes. Rex autem Rodericus dum vidisset dolos Iuliani Comitis Tingitani & barbaros sensit adesse; collecto Gotthorum exercitu armatus vt potuit acer & fortis primo subiit pugnam, adeo vt per septem continuos dies infatigabiliter dimicans sexdecim millia & Tharich exercitu interficeret. Iulianus vero & duo filii Vuitizæ, qui erant in præsidio Maurorũ, postquam Regem Rodericum in prima acie certare cernunt, Christianos milites pro mortuis Sarracenis & sauciis commutando barbaros viribus roborabant.

Sed postquam Iuliani fides per totam Africam declaratur, Muza exercitus Africani Regis princeps cum infinita multitudine equitum peditumque ad Hispaniam dirigitur. Deinde renouato bello turmas vnas post alias ad prælium barbarus augere cæpit. Porro Rex Rodericus more solito prælio intentus cæpit acrius instare, ac propensius in hostes ferire. Tandem vero instantibus barbaris Hispani milites cæperunt deficere atque per longitudinem belli fatigati, quisq; hosti locum dare. Terribiliter Gotthi qui erant ex parte Comitis Iuliani irruebant super Hispanos & ad præliandum barbaros animabant. Rodericus autem vbi se à suis vidit destitui, per aliquot dies terga præbens paulatim pugnando vt credimus occubuit, sed non scimus certum interitum eius. Regnauit annis septem mensibus sex. Rudis tamen postea in ciuitate Viseo inuenta est lapidea sepultura, in qua epitaphium est superscriptum, scilicet, hic requiescit Rodericus Rex Gotthorum. Recesserat manus domini ab Hispania ob inueteratam Regum malitiam ne in tempore huius ruinæ eam protegeret. Omnes deinceps Gotthorum milites fusi fatigatiq; fere vsque ad internicionem gladio & inedia perierunt. Non solum modo insecutionibus barbarorum, verum etiam Francorum armis ex parte Galliarum consumpti sunt.

Post hæc Mauri viribus Gotthicis non obstantibus totam Hispaniam fere atque prouinciam Burdigalam & Pictauiam ferro, flamma, fame attritas suo dominio mancipaturunt. Legionensem vero ciuitatem quondam caput regni Sueuorum fame sibi subiugauerunt, multis Gallecorum in defensione ipsius vrbis viriliter obsistentibus hostili gladio trucidatis. Vrbs quoque Toletana multarum gẽtium victrix Ismaelitis triumphis victa succubuit per proditionem Iudæorum, quia fortior & rebellior fuerat. Nam dum Christiani in die ramis palmarum ad ecclesiam sanctæ Leocadiæ extra vrbem regiam ob reuerentiam tantæ solemnitatis ad audiendum verbum Domini cõuenissent, Iudæi qui proditionis signum dederant Sarracenis, Christianis claudentes portas Sarracenis

racenis aperuerunt. Ideo fidelis Toletanus populus Inermis inuentus extra vrbem gladio deletus est. Post hæc Sarraceni præfectos per omnes prouincias Hispaniæ posuerunt, & plurib. annis Babylonico Soldano persoluerunt tributa quousque sibi Regem nomine Luzam elegerunt, & Cordubam vrbem patriam regnumque sibi firmauerunt. Hispaniam siquidem absque murorum ambitu reperientes & sine Deo vero Domino Iesu Christo quem reliquerunt Gotthi concubioali luxuriæ & sacrilegio se tradentes io paucis annis vastauerunt, & victricem gentem prostrauerunt, quã præterita secula valde pertimuerunt. Tamen residui Gotthi in arduis montium Pyrenæorum, Asturiarum & Galleciæ se recludentes qualitercumq; euaserunt, Sarracenis quęque plana & meliora gladio vindice obtinentibus, & in ecclesiis quibus laudabatur nomen Christi Mahometi nomen prophanum voce publica † proclamantes. Euerterunt præterea ciuitatum antiquarum mœnia: diruerunt quædam quæ Rex Rodericus innouauerat castra. Destruxerunt monasteria, sacræ legis libros ignis incendio tradiderunt, & multa perpetrauot enormia, quia gens gloriosa Gotthorum ignominiose præcepta domini dereliquit.

† proclamantibus.

LIBER QVARTVS.

POST tantam igitur Hispaniarum ruinam operæpretium est referre qualiter diuina pietas suos quos percutit sanat. Etenim ex rediuiua radice virgultum Gotthorum gentis cœpit resumptis virib. pullulare dum Sanctorum Patrum quærerent regulas quibus possent placere Deo, quas sacerdotes & Reges Hispaniæ sequentes suæ carnis desideria reliquerunt, & ideo perierunt. Eodem tempore in ciuitate Asturiẽsi nomine Gegione præfectus erat Muza consors Tharich, quia iam Sarraceni ardua montium occupabant. Ipso Muza præfecturam agente Pelagius filius suprafacti ducis Fafilæ Spatarius Regis Roderici dominatione Ismaelitarum oppressus cum propria sorore Asturias est ingressus. Muza vero videns sororem illius pulchram accessus libidine dolore quasi legationis causa Pelagium Cordubam misit, & eo absente sororem ipsius vi sibi sociauit. Sed Pelagius vt erat vir fortis & catholicus postquam rediit, nullatenus consensit in illicito matrimonio. Sed cum omni animositate, quod iam diu cogitauerat, de saluatione ecclesiæ Christi agere festinauit. Erat rumor per totam illam regionem quod vellet debellare Ismaelitas cum Christianis qui remanserant per mõtana. Quod cum nunciatum fuisset nefandissimo Tarich commotus ira centum milites direxit ad præfectum Muza, qui Pelagiũ comprehenderent & Cordubam ferro vinctum perducerent. Qui dum ad Asturias peruenissent, volentes eum fraudulenter comprehendere in vico cui nomen est Brete, per quendam amicum manifestatum est Pelagio consilium Chaldæorum. Sed quia Sarracenis non poterat ad præsens resistere cursu rapidissimo ad ripã fluminis Pioniæ venit & ad aliam ripam natando se transtulit & montem ascendit. Est enim vallis cui nomen est Cangas. Super quam mons magnus ille Asseua videtur eminere; ad cuius radices montis rupis quędam diuino artificio opere munita in immensum tendens claudit speculam ab omni hostium machinamento securam ex qua egreditur flumen Enoa. Cum enim mediũ stans concaua ferme mille viros capiat ad protegendum quos recipit, nullo fere obstaculo indiget. Ad quã Pelagius Regis Roderici Spatarius qui fugiẽs oppressionem Maurorũ in locis vagabatur incertis, dũ peruenit, diuino fretus oraculo cum quibusdã Gotthorũ militib. ad expugnãdos barbaros à domino corroboratus est. Omnes Astures in vnũ collecti Pelagium super se principẽ erexerunt. Cęterum de robore loci & facto Pelagii vbi rumor egreditur barbarorũ aures promulgãdo apertius; Cordubam reuersi milites Sarraceni Regi suo omnia referunt, scilicet, Pelagium de quo Muza suggestionẽ fecerat, manifestũ esse rebellẽ. Quod Rex Tharich, vt audiuit, cõmotus væsania immensum Ismaelitarũ exercitum vndiq; cõglomerat, atq; Alcamanem socium suum ducem super eum constituens, Oppam quoq; Toletanũ episcopum Vuitizani Regis filium, qui iam se barbaris dederat, ob cuius fraudem Gotthi perierũt, ad capiendum Pelagium eum eis direxit: quia Christianorum primas & episcopus fuerat, & fortassis posset eum decipere. Alcaman ab imperãte præceptum acceperat, quod si Pelagius monitis Toletani episcopi obsecundare nollet, fortitudine prælii captus Cordubam vinctus catenis perduceretur.

Venientes itaque Alcamam & Oppa cum octuaginta millibus equitum & peditum fundibalorumque, Aſturias ingreſſi ſunt. Sed poſtquam ad beatam ſpeluncam ventum fuerat, & circuncirca denſa barbarorum figerentur tentoria. Primo quaſi Chriſtianorum infortunio condolendo Oppa verbis quaſi pacificis in dolo Pelagium tentare aggreditur, quatenus poſtpoſita recuperandæ patriæ cura ſe omnemq; voluntatem ſuam ſicuti Deus permittit fieri in Chaldæorum traderet poteſtatem. Addit etiam magnis eum honoribus ſublimari ſi monitis eius præbere aſſenſum non differat. At Pelagius à bono propoſito animum reuocare abhorrens præ nimio dolore motus in ira fertur talia reſpondiſſe. Tu inquit, & fratres tui cum Iuliano Sathanæ miniſtro regnum Gotthicæ gentis ſubuertiſtis, & Chriſti eccleſiam deieciſtis, & propter ſcelera patris tui Vuitizæ, qui peccare coegit glorioſam gentem Gotthorū, reliquit dominus eccleſiam ſuam; & quia Deo facile eſt ſaluare ſiue in paucis ſiue in multis, nos de miſericordia Domini confidentes conuertimur ad Dominum Deum noſtrum, vt fidem Catholicam conſeruemus quam vos ſpreuiſtis & pater veſter. Eſt enim eccleſia Dei ſicut Luna, quæ aliquando valde diminuta & iterum reuertitur ad plenitudinem primam. Ecce in iſta coua hodie incluſa eſt maxima pars militiæ Gotthorum, ſed egredietur ex illa dante domino ſemen quo genus Gotthicum & eccleſia Chriſti in tota Hiſpania reſtauretur, quod quia aduocatum habemus apud Deum Patrem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum totam ſpem noſtram ponentes in eo hanc multitudinem paganorum, quibus ducatum prębes, deſpicimus. Confidimus enim per interceſſionem glorioſæ Virginis Mariæ genitricis eiuſdem Domini noſtri Ieſu Chriſti ſaluari, & ipſa adiuuante, quæ mater miſericordiarum eſt, gentem Gotthorum de paucis quæ ſunt in iſta ſpelunca reſtaurari, ſicut ex paucis granis infinitæ ſegetes germinantur. Quibus dictis Pelagius, & qui cum eo erant tanto hoſte perterriti incluſerunt in ſpelunca beatæ Mariæ ſuffragia expetentes, cuius ibidem memoria veneratur, & pro recuperatione Chriſtianorum orationibus inſiſtebant.

Videns autem Oppa confidentiam quam Pelagius in domino poſuerat, conuerſus ad Iſmaelitas dixit: Properate ad ſpeluncam, & pugnate fortiter, quia vt ex verbis eius comperi niſi per gladium pacem cum eo habere non poſſumus. Alcamam illico fundibalis, ſagittariis, & vibrantibus iacula portam ſpeluncæ ferire præcepit. Tunc cerneres ſaxa intermiſſis iaculis ſicut denſiſſimas pluuias euolare contra beatam ſpeluncam, ſed in hoc turbine iaculorum & lapidum qualiter diuina manus quæ percutit & ſanat, pro Chriſtianis pugnauerit, ex eo poteſt aduerti, quod lapides & iacula à Sarracenis emiſſa contra eos retorquebantur, & maximam Sarracenorum multitudinem proſtrauerunt. Barbari autem vbi non ſolum ad peragendum negocium quod volebant ſe nihil proficere, ſed maximam ſuorum partem vident proſtratam armis ſuis, confuſi turbatique retrocedendo ſpeluncam oppugnare deſtiterunt. At Pelagius Dei gratia & fortitudine roboratus dum tantam multitudinem hoſtium proſtratam aſpicere, reliquos qui ſupererant Sarracenos egreſſus de ſpelunca cum ſuis ſtricto enſe inuadit. Ibique ſtatim Oppa captus eſt, & Alcamam cum viginti millibus Sarracenorum interfectus. Sed neq; ſexaginta millia quæ remanſerant domini vindictam euadere potuerunt. Siquidem dum per verticem montis Aſſeuæ fugam arriperent, atque per concaua petrarum, & deuia loca ad Leuanam venire vellent, quoddam ſupercilium montis dum graderentur ſecus flumen deuia à fundamento corruēs in eodem flumine, diuino nutu oppreſſit eos. Vnde cum idem flumen inundatione aquarum proprium alueum excedit, multa ex eis ſigna armorum & oſſium euidenter oſtendit. Vere Deus impleuit tunc cum ſeruis ſuis illud quod Apoſtolus dicit, Fidelis, inquit, Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione, & prouentum vt poſſitis ſuſtinere. Tam glorioſe egit dominus tunc cum populo Chriſtiano, vt nec in populo Iſraelitico cum Deus cum paucis de multis dedit ſępius triumphare, talis victoria inueniatur.

Eo tempore erat in Gegione Aſturiarum maritima ciuitate præfectus quidā Maurus nomine Muza, qui cum Tharich, vt ſuperius dictū eſt, Roderico Regi Gotthorum bellum indixerat. Hic poſtquam tantam barbarorum ſtragem audiuit timore perterritus relicta ciuitate Gegione fugam petiit. Sed ab Aſturibus interceptus in quodam vico, qui dicitur Olalies, cum ſuis interfectus eſt. Maurorum autem Rex, vbi ſe vidit fruſtratum ſpe ſua & quos ad expugnandum Pelagium miſit, didicit interfectos, Iulianum Comitem, & duos filios Vuitizæ, huius rei doloſe conſcios autumans fecit eorum capita amputari. Cæterum Gotthorum gens velut à ſomno ſurgens cæpit

patrum

patrum ordinem paulatim requirere,& consuetudines antiquorum iurium obseruare,in bellò sequi signa,in regno legitimum seruare imperium,in pace fundare ecclesias,& studio deuotissimo exornare. Primo & principaliter Deum qui eis paucissimis de multitudine hostium dederat triumphare,collaudabant toto mentis affectu. Conueniebant ad eos omnes Gothi qui dispersi erant per Gallias, & per cæteras regiones & Chaldæos in manu valida expugnabant.Eo tempore Adefonsus catholicus Petri Cantabriensis ducis filius,qui fortiter rebellionem parauerat Sarracenis,Hermesendã Pelagii Regis filiam accepit in coniugem. Vixit quoq; Pelagius in regno annis decem & octo & morte propria in Cangas vitam finiuit.

Era DCCLXXIIII. Fafila filius Regis Pelagii in regnum successit. Basilicam in honore sanctæ crucis opere miro construxit. Quadam occasione leuitatis à quodam vrso interfectus est , quia voluit cum eo propriis viribus decertare. Regnauit annis duobus.

Era DCCLXXVI. Adefonsus catholicus ab vniuerso populo Gotthorum in Regem eligitur. Fuerat namque Petrus ex Reccaredi serenissimi Gotthorum principis progenie ortus, qui debitum carnis exsoluens duos filios supradictum Adefonsum, scilicet,& Froylam reliquit.Sed Adefonsus cum quo Pelagii filia nupserat vix mortuo Fafila in Regem constituitur. Exercitum cum Froyla contra Tarracenos sæpius mouens quam plurimas à barbaris ciuitates oppressas bellando cæpit, id est, Lucum, Tudam, Portugalem, Anegiam, Braccaram, Viseum, Flauias, Letesmam, Salmãticam, Numantiam,quæ nunc est Zamora, Abelam, Astoricam, Legionem, Septimancas, Saldaniam, Amaiam, Secobiam, Oxomam, Septempuluicã, Arganzam, Cluniam, Maue, Aucam, Mirandam, Reuendecam, Carbonariam, Aluegiam, Cinisariam, & Alsanoo. Cepit etiam castra cum terminis suis,id est, Primorias, Trasmieram, Suportam, Carnizã, Barduliam, quæ nunc est Castella, & maritima Galleciæ, Alauam, Bizcayam, Aiconem, Orduniam, Pampiloniam & Beroziam. Omnes quoque Arabes gladio interficiens Christianos qui detinebantur captiui secum ad patriam duxit. Eo quoque tempore populauit Asturias & Leuanam & totam Castellam, Alauam & Bizcayam, & Pampilonam. Alias autem ciuitates vastauit, quia illas non potuit populare. Humilis Rex fuit, & hominibus amabilis extitit, ecclesias nefando Mahometis nomine remoto in nomine Christi consecrare fecit. Episcopos vnicuique ciuitatum quas potuit capere & retinere præposuit secundum traditionem sacrorum canonum, atque ecclesias auro, argento, lapidibus pretiosis ac sacræ legis libris studuit decorare. Habuit filius ex Hermesenda filia Pelagii Regis idem,Froylanum Vimaranũ,qui fuit pater Veremundi Regis diaconi & Adosindam. Mauregatum, post hæc habuit filium, qui fuit natus de ancilla quadam de Caso pulchra nimis post mortem Hermesendæ Reginæ. Post multa vero quæ supra feliciter successerunt obiit, & voces in eius obitu auditæ fuerũt in aere laudantium Deum & dicentium. Ecce quomodo tollitur iustus & nemo considerat, ablatus est à facie iniquitatis,& erit in pace memoria eius. Regnauit annis decem & nouem, & sepultus est vna cum vxore sua Hermesenda in territorio Cangas in ecclesia sanctæ Mariæ.

Era DCCLXXXXV. filius eius Froylanus regnauit pro eo. Iste episcopatum in Ouetum transtulit à Lucensi ciuitate,quæ in Asturiis à Vandalis ædificata fuerat. Perquisiuit etiam diligenter sacros ecclesiæ Christi canones,& prohibuit ne ministri ecclesię carnalia matrimonia vlterius sortirentur: sed in suis ordinibus secundum quod institutum est à sanctis patribus absque fœminarum manifesto coniugio ministrarent. Pro quare quamquam in quibusdam aliis austerus fuit,quia magnum Deo exhibuit famulatum,& diuina virtus de inimicis multoties dedit triumphum. Siquidem Cordubensis barbarus Rex cum fines prouinciæ Galleciæ deuastaret, & cum manu militum armatorum obuius processit, conserto; prælio quinquaginta millia Sarracenorum interfecit. Nec non & ducem eorum nomine Haumarinum capiens cum captiuis multis alis trucidauit, superauit & Galleciæ populum aduersus suum imperium rebellantem. Domuit quoque Nauarros sibi rebellantes, ex quibus scilicet ex regali stẽmate nomine Moniam duxit vxorem ex qua genuit filium nomine Adefonsum. Fratrem suum Nimaranem ob zelum regni innocentem interfecit. Veremundum filium eius sibi adoptauit,& ipse à suis ob vindictam fratris in Cangas interfectus est. Erat enim Vimaranus valde pulcher & miles strenuus, qui propter bonitatem suam ab omnibus amabatur. Regnauit annis duodecim,& sepultus est Oueti vna cum vxore sua Munina, quam duxerat è Vasconia.

Era DCCCVII. Aurelius patruus eius successit in regnum. Cuius tempore seruilis origo contra proprios dominos tyrannidem sumpsit. Sed Regis industria superati seruituti pristinæ sunt redditi. Prælia cum Chaldæis nunquam gessit, sed pacem eum eis firmauit, & quasdam Christianas nobiles mulieres Sarracenis permisit in coniugio copulari. Suo tempore Silo de genere Regum Adosindam Froylæ Regis sororem coniugem accepit: per quam postea regnum obtinuit. Aurelius autē anno regni sui sexto vitam finiuit & sepultus est in Cangas.

Era DCCCXIII. Silus regnum adeptus est, & cum Ismaelitis pacem firmauit. Galleciam rebellantem in monte Ciperio superauit. Dum iste regnaret, Adefonsus Regis Froylæ filius causa dilectionis Adosindæ Reginæ vices Regis supplebat in regnu, quia Silus carebat filiis ex coniuge. Hic anno regni sui octauo vitam finiuit, & sepultus est vna cum vxore sua Adosinda in ecclesia sancti Ioannis Apostoli & Euangelistæ, quam ipse construxit.

Era DCCCXXI. Adefonsus in solio patrio in Regem constituitur. Mauregatus autem patruus eius ex ancilla natus cum exercitu Sarracenorum venit, & cum de regno expulit. Adefonsus vero fugiens Alauam petiit, ad propinquosque matris suæ Muninæ se contulit. Et quia Mauregatus erat affabilis & benignus regnū quod inuasit quinque annis vendicauit. Multas nobiles puellas & etiam ignobiles ex conditione Sarracenis matrimonio dedit eum eis habens pacem. Post hæc mortuus est & sepultus in Prauia.

Era DCCCXXVI. Veremundus Diaconus filius Nimarani in Regem eligitur. Qui Veremundus vir magnanimus fuit duobus annis regnauit & regnum sponte dimisit reminiscens ordinem Diaconi supra se olim impositum, & Adefonsum quem Mauregatus à regno expulerat scilicet, successorem in regno constituit, & cum eo alus quatuor annis & mensibus sex carissime vixit & in pace vitam finiuit & sepultus est vna eum vxore sua Nunilo Regina Oueti relictis ex ea filiis paruulis Ramiro & Garsia.

Era DCCCXXVIII. Adefonsus castus & pius filius Froylani Regis regnum suscepit, multis virtutibus emicuit, solium suum pulchro & forti opere Oueto firmauit, templum Saluatoris nostri ibidem fabricauit aulamque sanctæ Mariæ iuxta ipsum templum ædificauit. Basilicam quoque sancti Tyrsi pulchro ædificio fieri fecit, omnesque has domini domos cum arcubus lapideis atque columnis marmoreis auro argentoque ornauit. Palatium regale Oueto fecit, quod picturis variis decorauit, omnem Gotthorum ordinem sicuti Toleto fuerat tam in ecclesia quam in palatio Oueto fieri ordinauit. Cum esset omnino castus & pius & catholicus arcam quam Pelagius Rex à Toleto detulerat in Asturias diuersorum sanctorum reliquiis plenam Ouetum detulit. Ædificauit & altare meridianum in vltima parte ecclesiæ sancti Saluatoris, vnde ascēsio fit per gradus ad honorem sancti Michaelis Archangeli: vbi trāstulit gloriosissimam arcam cum multis aliis sanctorum reliquiis propter loci tuitionem & securitatem. Hoc factum credens esse ad firmitatem sui regni & salutem totius populi Christiani. Concurrunt ad pia sanctorum suffragia ex multis partibus fideles vota cum deuotione ferentes, & auctoritate apostolica tertiæ partis suæ pœnitentiæ indulgentiam consequentes. Quæ nimirum arca gentili terrore comminante tempore Mahometi pseudoprophetæ ab Hierosolymis nauigio Hispalim est delata. Deinde per annos nonaginta quinque Toleti permansit. Rursus cum à Mauris Toletum opprimeretur arcam Dei Pelagius rapuit, & per abdita loca ad Asturias duxit, quam Rex Adefonsus vt dictum est in ecclesia Ouerensi honorifice cum multis aliorum sanctorum reliquiis collocauit.

Iulianus quoque quondam Archiepiscopus Toletanus qui à nefario Vuitiza Rege ab Archiepiscopali dignitate fuit expulsus, cum prædicta arca venit, & Oueto quiescit. Decoratur etiam dicta Ouetensis ecclesia angelici miraculi nouitate. Dum ei quadam die Rex Adefonsus haberet casu coram se pondus auri splendidissimum & quosdam lapides pretiosos, cogitare cæpit intra se, quomodo ad opus dominici altaris inde crux fieri posset. In eadem sancta deuotione Rege existente cum post auditam Missam a templo nostri Saluatoris regale palatium peteret, obuios habuit duos angelos in figura peregrinorum, qui se aurifices esse dixerunt.

Rex

Rex autem Adefonfus illico tradidit eis aurum,& lapides, & iuſſit illis dare domum in qua poſſent ſine impedimento hominum operari. Sed Rex dum pranderet ad ſe reuerſus quibus perſonis dederit aurum inquirit,&ſtatim vnum poſt alium legatum miſit,vt viderent quod ignoti aurifices agerent. Iam miniſtri domini fabricæ accedebāt, cum ſubito tanta lux intra domum reſplenduit, vt non poſſent eam oculi humani aſpicere præ nimia claritate. Quod cum nunciatum Regi fuiſſet cito occurrit ad domum, & crucem ſolam ſine aurificibus reperit, quæ totam domum ſicut ſol irradiabat. Rex autem accipiens benedictam crucem conuocato omni clero cum laudibus & hymnis Deo gratias agens eandem ſimiliter in altari ſancti Saluatoris reuerenter poſuit, ad augmentum etiam ſuę felicitatis à reuerendo patre Leone tertio Romano antiſtite impetrarunt,vt Ouetenſis eccleſia Archiepiſcopali dignitate dictaretur. Anno regni ſui tertio exercitus Chaldæorum Aſturias ingreſſus eſt,qui in loco qui dicitur,Lutos ab eiuſdem piiſſimi Regis militibus præuenti † nonaginta millia cū duce ſuo numine Muzay ex eis proſtrata ſunt. Multa prælia cum Sarracenis habuit dum vixit: & ſemper victor extitit. Erat Regi ſoror nomine Xemena; quam Sanctius Comes iam adamauit & ex ea filium genuit nomine Bernaldum. Rex autem Adefonſus,vt factum comperit nimium iratus Comitem Sanctium in caſtro de luna ſub iuramento perpetuo incarcerauit,& ſororem ſuam in ordine monaſtico truſit. Fecit tamē Beroaldum delicate nutriri,quia eo quod non habebat filium illum tenerrime diligebat. Hic Bernaldus poſtquam ad adoleſcentiam venit tanto viguit robore, vt nullus miles tunc temporis poſſet ei viribus adæquari. Erat quidem ſtatura magnus,vultu decorus,ſuauis eloquio,ingenio clarus,armis ſtrenuus,& conſilio prouidus. Per idem tempus Magnus Carolus Rex Franciæ & Imperator Romanus venerando ſenio decoratus, funeſta truncatione Iſmaeliticum populum trucidauit,&Burgundiam, Pictauiam,&Galliam vſq; ad montes Pyrenæos expulſis Sarracenis reſtituit cultui Chriſtiano. Vnde tranſiectis etiam Roſcidæ vallis montibus ſubdidit imperio ſuo Gotthos, & Hiſpanos, qui erant in Catalonia & in montibus Vaſconiæ,& in Nauarra. Tunc Carolus ſcripſit Regi Adefonſo vt ſibi eſſet ſubditus & vaſallus. Bernaldus autem hæc audiens ira commotus feſtinauit cum ſuis contra Carolum ferre auxilium Sarracenis. Carolus vero obſedit Tutelam, quam breui cepiſſet, niſi proditione cuiuſdam Galalonis ſui palatii Comitis Tutela dimiſſa Naiaram petiiſſet. Qui poſtquam cepit Naiaram & montem Iardinum, & in Franciam redire diſponeret. Matſil Rex barbarorum, qui præerat Cæſarauguſtæ ciuitati, euocatis innumerabilibus millibus Sarracenorum,& prædicto Bernaldo atque quibuſdam Nauarris ſecum aſſociatis, & cum Francis inito bello Rodlandus Britannicus præfectus, Anſelmus Comes, Egiardus menſæ Caroli præpoſitus cum aliis multis nobilibus Francis exigentibus peccatis noſtrorum occiſi ſunt. Tranſierat iam quidem Carolus in primo ſuorum agmine Alpes Roſcidæuallis dimiſſa in poſteriore parte exercitus manu robuſtorum ob cuſtodiam, qui Bernaldo (poſtpoſito Dei timore) ſuper eos cum Sarracenis acerrime incurſante interfecti ſunt. Sed iterum Chriſtianiſſimus Carolus exercitu reparato hoc factum triumphali victoria viriliter vindicauit ex Sarracenorum nobilibus innumerabilem extinguens multitudinem. Limina etiam beati Iacobi cum per deuia Alauæ veniens Chriſtianiſſimus Carolus gratia viſitaret orandi, ſaniori eius conſilio Rex Adefonſus Iriam ciuitatem deſtruxit, & ſancti Iacobi Apoſtoli eccleſiam quam ipſe conſtruxerat reuerendi patris Leonis tertii Romani pontificis aſſenſu Metropolitano ſublimauit honore, atque vt ſecundum ſancti patris Iſidori viuerent tam Iacobitani quam omnis Hiſpaniæ clerus ſtatuit, vt hoc eſſet Hiſpaniæ ſubleuatio cuius neglectus extiterat ei cauſa deiectionis. Carolus autem reuertens in Hiſpaniam ſecum eum honore magno Bernaldum detulit, & vitæ termino feliciter conſummato ad Aquiſgranū in domino obdormiuit: vbi condigno quieſcit honore. Bernaldus vero inter Romanos & Germanos atque Gallos ſe glorioſe geſſit,& ſub imperatoribus ſcilicet Lodoico & Lotario contra hoſtes Imperii Romani fortiter dimicauit.

† Viginti

Anno regni Regis Adefonſi quadrageſimo ſeptimo cum fama ſuæ bonitatis apud Chriſtianos & barbaros vbique terrarum diuulgaretur,venit ad eum quidā Mauritenſis nomine Machometh, qui aduerſus Abderramam Regem Maurorum maximum arma ſumpſit, & eius deprædatus eſt prouincias, & exercitum ſæpe proſtrauit. Cumque in patria habitare nequiret, Regem Adefonſum precibus petiit promittens ſe illi ſeruare fidem. quem Rex Adefonſus benigne ſuſcipiens cum omni exercitu ſuo eum in finibus Gallecię habitare iuſſit. Poſt annos autem duos Machumeth ſuperbia

eleuatus contra Regem conspirare præsumpsit, atque aggregatis Maurorum copiis validissimis cœpit totam Galleciam hostiliter deuastare. Huius rei accepto nuncio Rex Adefonsus grauiter commotus collecto exercitu Galleciam intrat. Tamen barbarus quamuis in suorum numerositate confideret imperum exercitus Regis formidans in quodam castro cui nomen est sancta Christina se eum suis recepit. Sed Rex eum à tergo perurgens circundedit militibus castrum. Milites autem statim muros irrumpentes primo impetu ipsum Machumeth confodiunt, caputque eius abcissum ad Regis præsentiam deferunt. In cæteros etiam consurgentes quinquaginta millia barbarorum trucidarunt. Rex autem cum magno captiuorum pecuniarumque numero Ouetum reuersus est. Duxerat vxorem nomine Bertam sororem Caroli Regis Francorum: quam quia nunquam vidit & abstinuit à luxuria Rex castus vocatus est. Quinquaginta duobus annis regnauit feliciter, quamuis vndecim annis antequam solus regnare cœpit tempore Regum scilicet Sili & Mauregati & Veremundi Rex vocaretur. Sed antequam moreretur Ramirum filium Veremundi Regis diaconi sibi regni successorem elegit: & in senectute bona mortuus est & Oueti in ecclesia sanctæ Mariæ feliciter tumulatus.

Era DCCCLXXX Ramirus regnare cœpit. Eo tempore absens erat à propria sede, quia in Barduliam, quæ nunc Castella dicitur, perrexerat ad accipiendam vxorem, & cum Rex Adefonsus decessisset Nepotianus quidam palatii Comes tyrannidem sumpsit. Quod factum Ramirus vt comperit venit Galleciam, & apud ciuitatem Lucensem exercitum congregauit. Deinde animosus Asturias ingressus iuxta Narceam fluuium armatorum equitum peditumque Nepotiani multitudinem aggreditur bello. In ipso autem primo congressu Nepotianus destitutus à suis in fugam conuersus est. Quem duo comites Scipio scilicet & Somna insequentes apud Pianoniam ceperunt & oculis orbauerunt. Rex autē Ramirus fecit eum in ordine monastico dum vixit misericorditer sustentari. Iustus & strenuus fuit Rex Ramirus in regno. Qui cum regnare cœpisset miserunt ad eū Sarraceni quod daret illis annuatim quinquaginta puellas nobiles quas sibi matrimonio copularent, & quinquaginta de plebe quæ ad solatiū essent illis, sicut olim fecerat Rex Mauregatus. Rex autem Ramirus cum hæc audisset iratus est valde propter stuprum & sacrilegium puellarum, & congregato exercitu magno terram Maurorum hostiliter intrauit; & cuncta quæ in agrestibus villis & in agris reperit vsque Naiaram ferro & flamma vastauit. Sarraceni vero in multitudine valida congregati ei bellum intulerunt in loco qui vocatur Aluella. Exercitus autem Regis Ramiri paulatim cœpit terga præbere vsque dum peruenerunt in collem qui Caruildum vocatur. Clausit nox obscurissima diem: & in vna mola omnes Christiani congregati sunt totam noctem in lachrymis & in orationibus peragentes. Rex autem Ramirus aliquantulum dormire cœpit, & apparens ei beatus Iacobus Apostolus ait illi: Dominus noster Iesus Christus alias prouincias aliis fratribus nostris Apostolis distribuens totam Hispaniam meæ tutelæ deputauit, atque mea muniuit protectione. Post hæc Apostolus manu sua manum Regis astringens dixit illi. Confortare & esto robustus. Ego enim sum Iacobus Apostolus Christi & venio in auxilium tibi, & superabis mane auxilio Dei Sarracenorum à quibus obsessus es hanc innumerabilem multitudinem. Multi tamen ex tuis quibus iam parata est æterna requies, sunt in isto prælio coronam martyrii suscepturi. Et ne dubites super hoc: videbitis me in equo albo deferentem maximum album vexillum. Summo igitur mane facta peccatorum vestrorum confessione & accepta corporis & sanguinis domini communione, armata manu non dubitetis inuadere castra barbarorum nomen domini inuocantes & meum. Pro certo enim noueris eos in ore gladii ruituros. Quibus dictis Apostolus discessit. Rex autem Ramirus ad se reuersus vocatis episcopis, abbatibus & magistratibus, eis retulit visionem. Qui gratias agentes Deo fecerunt vt sibi fuerat præceptum, & bellum barbaris intulerunt. Beatus autem Iacobus apparuit sicut promiserat Christianos animando ad pugnam, & Sarracenos fortiter feriendo. Christiani autem vt viderunt beatum Iacobum in domino roborati cœperunt magnis vocibus, concidendo gladiis Sarracenos clamare dicentes: Adiuua nos Deus & beate Iacobe. Tunc victi Sarraceni fugerunt & ceciderunt ex illis fere septuaginta millia. Tunc cepit Rex Calagurram & quædam alia castra & reuersus est cum gloria magna.

Rex

Rex autem Ramirus cum epiſcopis & abbatibus ſtatuerunt tunc annuatim perpetuo dare tam in terra acquiſita, quam adquirenda, quam Deus ſub nomine beati Iacobi dignaretur de Sarracenorum manibus liberáre, de vnoquoque iugo boum ſingulas menſuras ad modum primitiarum, & de vino ſimiliter clericis in eccleſia beati Iacobi Apoſtoli Deo ſeruientibus. Conceſſerunt etiam ſimiliter in perpetuum quod Chriſtiani milites in ſingulis expeditionibus de eo quod à Sarracenis adquiſierint, ad menſuram portionis vnius militis beato Iacobo conferre. Præſentes erant duo Archiepiſcopi & quatuor epiſcopi cum hæc dona beato Iacobo Apóſtolo vouerentur, ſcilicet Dulcidius Cantabrienſis Archiepiſcopus Suarius Ouetenſis, Oueto Aſtoricenſis epiſcopus, Rodericus Lucenſis epiſcopus, & Petrus Irienſis epiſcopus. Præſentes quoque erant Ordonius filius Regis Ramiri & Garſias frater Regis, qui ambo Reges dicebantur. Siquidem Rex Ramirus tantæ benignitatis erat, vt fratrem tanquam ſe ipſum diligeret, & participem faceret regni. Non appuſuerunt vltra Sarraceni à Chriſtianis tributum petere puellarum, quia Rex Ramirus barbaros in manu valida expugnabat auxilio glorioſiſſimi Apoſtoli roboratus. Inclyta quoque Regina Vrraca vxor eius quam glorioſe erga eccleſiam beati Iacobi Apoſtoli ſe habuerit, ex hoc poteſt aduerti quod eam multis donis, auro, argento, gemmis & cortinis ſericis decorauit. Ouetenſem quoque eccleſiam ſancti Saluatoris multis inſigniis nobiliter ditauit: quia catholica per omnia fuit. Rex autem Ramirus blandus & clemens erat, bonis ſcilicet tractabilis & ſeuerus videbatur iniquis. Latrones eorum oculos euellendo abſtulit, magicis artibus per ignem finem impoſuit. Eius tempore Normánorum claſſes per ſeptentrionale mare ad littus Legionis ciuitatis aduenerunt. Gens hæc crudeliſſima & in partibus noſtris antea non viſa. Quod Rex vt comperit aduerſus eos cum exercitu ſuo venit, & multitudinem eorum vicit, & ſeptuaginta naues illorum combuſſit, atque multis ditatus diuitiis ad propria incolumis reuerſus eſt. Duo etiam proceres magnatorum ſuorum aduerſus eum conſpirauerunt. Sed tanta illorum detecta væſania vni eorum nomine Aluito Rex oculos euellere præcepit. Alterum vero nomine Primolum Legali ſententia pro traditione condemnatum capitalem ſententiam cum ſeptem filiis ſuis ſubire iuſſit. Conſtruxit etiam ſanctæ Mariæ eccleſiam duobus ab Oueto milliariis remotam ex marmore opere forniceo decoratam. Ad titulum etiam Archangeli Michaelis in latere Mautantii montis nobilem & pulchram eccleſiam fabricauit. Fecit quoque ſpatio ſexaginta paſſuum ab eccleſia palatium opere miro inferius ſuperiuſque cumulatum, quod in eccleſiam poſtea verſum beata Dei genitrix virgo Maria inibi adoratur. Cæterum Ramirus Rex anno regni ſui ſexto expleto ex hoc ſeculo migrauit, & Oueti tumulatus quieſcit.

Era DCCCLXXXVI. Ordonius in regnum patris Ramiri ſucceſſit. Qui magnæ patientiæ atque modeſtiæ fuit, & in omnibus negotiis regni valde diſcretus, vxorem duxit nomine Mumadonam ex qua hos ſuſceptos filios habuit, Adefonſum, Veremundum, Nunnium, Odarium, Froylanum. Ciuitates deſertas ex quibus Adefonſus maior Chaldæos eiecerat, iſte populauit & muris muniuit, id eſt, Legionem, Aſtoricam, Tudam, Margiam, Patriciam, multaque alia caſtra. In primo anno regni ſui cum aduerſus Vaſcones rebellantes exercitum moueret, atque illorum patriam ſuo iuri ſubiugaſſet, illo ad propriam remeante nuncius aduenit, dicens: Ecce ex aduerſo exercitus Arabum adeſt. Illico Rex ferrum & acies ad illos vertit, & ſine mora eorum turbam fugauit & membratim gladio detruncauit. Eo tempore quidam Muza natione Getulus ſed ritu Machometiano cum tota gente ſibi ſubdita decepta contra Cordubenſem Regem bellauit: eiſque multas ciuitates partim gladio partim fraude inuaſit. Prius quidem Cæſarauguſtam, dein Toloſam, & Oſcam, poſtremum vero Toletum: & ibi filium ſuum nomine Lupum poſuit præfectum. Poſtea in Francos & Gallos arma conuertit: & multas ibi ſtrages & prædas fecit & nobiles Francorum quoſdam deuicit, inter quos duos Caroli Regis magnos duces vnum nomine Sanctionem & alium Oculionem fraude cepit, & eos vinctos in carcerem miſit.

Carolus vero magnus Franciæ Rex, quia multis negotiis aliis pro eccleſiæ liberatione erat præpeditus, nec ſine diſcrimine magno illis annis poterat obuiare, muneribus cæpit ei blandiri vt eius amicitiam obtineret. Igitur ob tantæ victoriæ proſperos euentus Muza tertium ſe Hiſpanorum Regem à ſuis appellari præcepit. Poſt-

hæc ex Chaldæis duos magnos tyrannos vnum nomine Hienchaza, alterum nomine Alporũ cum filio suo Azeth partim Muza partim filius eius Lupus præliando ceperũt. Quibus omnibus ei prospere succedentibus se contra Regem Ordonium in manu valida erexit. Ad cuius væsaniam comprimendam Rex Ordonius exercitum mouit: & ad ciuitatem quam ille nouiter opere miro construxerat, & Albeidam vocauerat, cum exercitu venit, & munitione circumdedit. Quo nuncio Muza commotus adunatis Maurorum validissimis copiis sine dilatiõne ad pugnam se præparauit, & in monte cui nomen est Ladurzo tentoria fixit. Rex vero Ordonius exercitum suum in duas partes diuisit. Vnam partem, scilicet, quæ ciuitatem obsideret, & aliam quæ contra Muzam dimicaret. Initoque certamine tanta barbari cæde prostrati sunt, vt exceptis innumerabilibus fere militibus Chaldæorum, quorum sanguis effusus est, decẽ millia magnatorum pariter cum genere eiusdem Muzæ nomine Garsia interempta sint. Ipse vero Muza ter gladio confossus equino cursu manus Christianorum semiuiuus euasit. Sed ad ciuitatem Ordonius Rex animosus exercitum applicans post septem dies bellando cepit eam, & vsque ad fundamenta destruxit. Omnes quoque bellatores barbaros gladio extinxit, & puerorum & matrum eorum magnam turbam in captiuitatem redegit, in quo bello Muza omnem fere armorum & equorum fortitudinem, simulque spolia ex diuersis victoriis congesta, nec non & insignia & munera infinita quæ Carolus ei direxerat, perdidit, & nunquam postea effectum victoriæ habuit. Lupus vero filius eiusdem Muzæ qui Toleto consul præerat, dum cognouit quod pater eius taliter fuerat superatus, Ordonio Regi cum omnibus suis se subiecit: & dum vixit subditus illi fuit. Postea vero cum eo aduersus Chaldæos prælia multa gessit. Multas etiam alias ciuitates Rex Ordonius præliando cepit. Idem ciuitatem Cauriensem cum Rege suo nomine Zeit; aliam cepit ciuitatem nomine Talamancam cũ Rege suo nomine Mozem & vxore sua, & bellatores eorum omnes interfecit. Reliquum vero vulgus cum vxoribus & filiis sub corona vendidit. Piratæ etiam Normannorum his temporibus ad nostra littora peruenerunt, qui fugati armis Regis Ordonii per Hispaniam perrexerunt, omnemque maritimam gladio igneque dissipauerunt. Exinde mari transuecti Nachor ciuitatem Mauritaniæ inuaserunt, ibique multitudinem Chaldæorum gladio interfecerunt. Deinde insulas, scilicet, Maioricam, Fermenteram, & Minoricam aggressi gladio eas depopulauerunt. Inde Græciam aduecti post triennium in patriam sunt reuersi. Ordonius autem Rex decimo sexto anno regni sui expleto morbo podagrico correptus Oueti est defunctus, & in basilica sanctę Mariæ tumulatus; felicia tempora duxit in regno, & nunc sicut credimus feliciter regnat cum Christo.

Era DCCCCII. Adefonsus qui obeunte patre casu à palatio aberat, postquam accepit nuncium quod pater eius Ordonius erat mortuus summa festinationeOuetũ venit, & de consensu & fauore omnium magnatorum anno ætatis suæ quatuordecimo in Regem vnctus est: & commissam regni administrationem strenue disponere inchoauit. Filius autem perditionis Froyla Veremundi ex partib. Galleciæ cum magno exercitu venit ad inquirendum regnum non debitum sibi. Rex vero Adefonsus cum esset securus cum paucis, & inopinatum illius audiret aduentum, vt exercitum cõgregaret secessit in partibus Alauensium. Sed nefandus Froyla dum se incaute gereret interfectus est à Senatu Ouetensi. Quod Rex Adefonsus vt audiuit Ouetum rediit & honorifice ab Asturibus & Gallecis susceptus est. Exinde Legionem venit, & Sublaciam & Ceam populauit. Dum esset in Legione nuncius ex Alaua venit qui diceret Alauenses ei rebellare. Rex vero cum exercitu illuc ire disposuit, sed ipsi terrore aduentus eius concussi iura debita cognoscentes supplices colla submiserunt Regi eius se imperio subiugantes. Cepit Rex Eylonem Comitem eorum qui parauerãt rebellare, & ferro vinctum secum duxit Ouetum. At multo post vniuersam Galleciam secum associauit ad debellandos Sarracenos; & cepit Atentiam & multas clades ferro, flamma & fame intulit Sarracenis. Cæterum vt ab infantia Deum timere cœperat, omnes patris thesauros ecclesiis & pauperibus studuit erogare, atque inter cætera regni negotia quæ ab eo legitime ac strenue gesta sunt, Maurorum infinitam multitudinem ex Toletano regno eius imperium deuastantẽ felici pugna deuicit: & quadringentos quadraginta ex eis primo impetu prostrauit. Insequutus etiam fugientium terga tanta cæde in eis debacchatus est, vt de innumerabili eorum multitudine euaderent perpauci. Habebat secum famosissimum militem Bernaldum, qui in istis præliis tanquam Leo fortissimus se gerebat. Peracta hac victoria in ripa fluminis Dorii, cum

magna

magna gloria Rex Adefonsus reuersus est Legionem. Prædictus autem Bernaldus in territorio Salmanticensi castrum Carpium populauit. Et quia Rex Adefonsus patrem eius tenebat Comitem Sancium captum in castello quod dicitur Luna, quem olim Rex Castus ceperat Adefonsus, Bernaldus Regi rebellare cæpit. Quod videntes Sarraceni ciuitatem Legionensem atque Astoricensem, & circumiacentia ferro & flamma deuastare nitebantur. Rex autem Adefonsus promittens Bernaldo se patrem eius à vinculis soluere, pacem cum eo fecit; & adunatis fortissimorum militum copiis obuiam exire illis præparauit. Sarraceni vero præ multitudine armatorum nihil metuentes se in duas turmas diuiserunt, & maior eorum pars Poluorariam venit. Gloriosissimus vero Rex à latere Siluæ progressus, itruit super eos in prædicto loco Poluorariæ iuxta fluuium Vrbicum vbi barbarorum duodecim millia corruerunt. Alia quidem pars Sarracenorum Bernaldo eos insequente Valdemora venit fugiendo. Sed Rex Adefonsus properans ad bellum, omnes ibidem Sarraceni Christianorum gladiis sunt interfecti. Nullus inde euasit præter decem inuolutos sanguine inter cadauera mortuorum. Rex autem cum multis spoliis & victoria in campos Gotthorum se recepit. Post hæc magnus exercitus Ismaelitarum Zemoram obsedit. Quod Rex audiens eandem cum paucis ingressus est ciuitatem. Sed cum exercitu Christianorum properante Bernaldo diuina clementia deleuit eos vsque ad internicionem; & Alchamam, qui eorum propheta videbatur ibidem mortuus est. Sarraceni autem ad Regem Adefonsum legatos miserunt pro pace. Duxit vero Rex vxorem ex Francorum regali genere nomine Amulinam, quæ postea se fecit vocare Xemenam magni Regis Caroli consobrinam: ex qua quatuor filios suscepit & tres filias. Nomina filiorum sunt hæc Garseanus, Froylanus, Ordonius & Gundisaluus qui fuit Archidiaconus ecclesiæ Ouetensis.

Eo tempore Carolus tertius Imperator Romanorum cum exercitu magno debellaturus tam Christianos quam Sarracenos ad Hispaniam properabat. Sed Bernaldo cum exercitu Christianorum & cum Muza Rege Cæsaraugustano illi ad clausuras Pyrenæorum montium obuiam hostiliter procedente dum exercitus Caroli inordinate se gereret, mox in fugam versus est, & multi tam ex Romanis quam ex Gallis in illo excidio, Christianorum & Sarracenorum gladiis perierunt. Carolus postea cum Rege Adefonso amicitiam fecit, cuius consilio instituta beati Isidori & sanctorum patrum Rex Adefonsus in regno suo firmauit. Orationis etiam gratia ecclesias sancti Saluatoris & sancti Iacobi Carolus visitauit: & à glorioso Papa Ioanne obtinuit, vt vtraque ecclesia Metropolitano priuilegio frueretur, & pacifice in Franciam reuersus est secũ deferens suos qui in prædicto prælio fuerant capti Rege Adefonso hoc & alia multa dona illi largissime cõferente. Quibus peractis Bernaldus cum infinita multitudine spoliorum in patriam se recepit. Aduertendum est diligenter tres fuisse Carolos Imperatores Romanos. Primus fuit Carolus magnus tẽpore Adefonsi Regis Casti sub glorioso Papa Leone. Secundus fuit Carolus sub reuerendo Papa Ioanne. cui tertius iste successit, qui Carolus Martellus dictus est. Vnde sæpius in historiis ambiguitas oritur, & vnius factum alteri attribuitur. ¶ Post hæc Agareni vrbem Legionensem oppugnare venerunt cum duobus ducibus Imundar & Alcatenetel. Bernaldo cũ eis armis fortiter feriente barbarorum multa millia perierunt, & cæteri fugerunt relictis duobus ducibus suis, qui ferro vincti sub custodia sunt traditi. His diebus frater Regis nomine Froylanus tractans de Regis morte captus ab eo oculis orbatus est cum aliis quatuor, id est, Nunno, Froyla, Veremundo & Odario, qui Regem interficere satagebant. Ipse autem Veremundus orbatus oculis occulte exiit ex Oueto, & Astoricam veniens per septem annos tyrannidem gessit, secum habens Arabes cum quib. exercitum Graliare ditexit. Rex autem Adefonsus hæc audiens obuiam illis processit, & eos vsq; ad internicionem deleuit. Cæcus vero ad Sarracenos fugit. Tunc edomuit Rex Astoricam & Ventosam, Conimbriam quoq; ab inimicis obsessam defendit, & suo dominio subiugauit. Cesserunt etiã armis illius plurimæ Hispaniæ vrbes, quæ detinebantur à Sarracenis. Eius tẽpore ecclesia ampliata est. Vrbes namq;, id est, Portugalensis, Vesensis, Aucensis tunc populantur ab eo, & secundum canonicam sententiam episcopi ordinãtur & vsq; ad Tagum flumen populãdo regnũ perducitur. Sub cuius imperio dux quidam Hispaniæ & proconsul numine Abohalit bello comprehensus Regis obtutib. est præsentatus. Qui se pretio redimens centum millia solidorum pro redemptione sua dedit. Vrbes desertas ab antiquitus Rex populari fecit videlicet Septimãcas & Donnas & omnes villas in campis Gotthorum. Tantum dedit filio suo Garseano ad populandum.

Eo tempore Rex congregato exercitu Toletum perrexit, & à Toletanis Mauris accepit pecuniam infinitam. Exinde reuersus cepit Castellum quod dicitur Quintralubel, & partem Sarracenorum gladio detruncauit, partemque secum captiuam adduxit. Atque Carrionem veniens seruum suum Adamum à filiis suis trucidari iussit, eo quod cogitauerat in mortem Regis. Fecit etiam Rex Adefonsus super corpus beati Iacobi ecclesiam opere miro: quam magnis honoribus scilicet auro, argento, sericisque cortinis & indumentis & lapidibus preciosis ditauit, quæ postea à barbaris destructa est. Ad defensionem etiam ecclesiæ Ouetensis castrum Gauzon forti opere in maritimis Asturiarum partibus fabricauit. Timebat enim ne nauigio locum sanctum hostes attingerent. Ædificauit quoque in ipso castello ad honorem sancti Saluatoris ecclesiam pulchris marmoribus decoratam, quam à tribus episcopis seruando Iacobensi, Nausto Conimbriensi, & Reccaredo Lucensi fecit honorifice consecrari. Inter cætera ornamenta quæ contulit ecclesiæ Ouetensi, eximiam crucem & auro puro preciosisque gemmis contulit venerabili loco. Super atletas quoque Christi Facundum scilicet & Primitiuum summa cum deuotione Ceræ ecclesiam construxit; hanc etiam Mauri eo tempore quo Iacobensem hostiliter destruxerunt. In ciuitate etiam Zamoræ, quam ipse fecerat populari, ad honorem sancti Saluatoris pulchram construxit ecclesiam, quam etiam gloriose dotauit. Eo tempore mortuus est Bernaldus fortissimus miles.

Post mortem autem Bernaldi Regina Xemena quæ Regina de Galliis dicitur, cœpit callide cogitare qualiter posset virum suum Regem Adefonsum à regno expellere & filium suum Garseanum pro eo substituere. Fabricauit castra in confinio Legionis scilicet Albam, Gordonem, Arbolium, Lunam & tradidit ea filio suo Garseano occulte suggerens, vt tyrannizaret contra patrem. Hæc fuit mulier inhumana, & in regno posuit malas consuetudines, & seruiles conditiones. Rex autem Adefonsus vt intellexit filium suum Garseanum parare rebellionem, veniens Zemoram comprehendit eum & ferro vinctum ad Gauzonem direxit. Socer autem Regis Munio de consilio Reginæ Xemenæ cœpit contra Regem Adefonsum fortiter rebellare. Cui adhærentes omnes filii Regis inter se coniuratione facta patrem suum vi compulerunt Garseano filio suo regni facere cessionem. Tunc Rex Adefonsus Boytes villulam vocatis regni ducibus se à regno deposuit & filium suum Garseanum pro se constituit Regem: atque orationis causa ad sanctum Iacobum perrexit, & inde reuersus petiuit à filio suo Garseano dum esset in Astorica, vt daret sibi vel semel subsidium ad Arabes persequendos. Quod Garseanus concedens multo exercitu congregato fines Sarracenorum inuasit, & post multas strages quas fecit Zemoram reuersus ibidem proprio morbo post receptionem corporis & sanguinis domini feliciter migrauit, & Astoricæ sepultus fuit; sed postea cum vxore sua Regina Xemena translatus Ouetum in aula sanctæ Dei genitricis quiescit. Regnauit annis quadraginta septem.

Era DCCCCXLVIII. Garseanus filius Regis Adefonsi in regnum patris successit. Primo anno regni sui maximum exercitum congregauit, & ad persequendum Arabes properauit. Dedit illi Dominus victoriam, & multas muniiones euertit, multasque strages fecit, & ferro ac flamma vniuersa Sarracenorum deuastauit ad quæ potuit deuenire. Insuper Regem Sarracenorum nomine Ayolas cepit. Cumque reuerteretur cum præda magna in loco qui dicitur Altremulo in curia custodum Ayolas fugit. Tribus annis Rex Garseanus regnauit, & morbo proprio Zemoræ decessit, & Oueti cum aliis Regibus sepultus est.

Era DCCCCLII. Garsia defuncto Ordonius frater eius regni sceptra suscepit. Quē profecto Ordonium insignem militē Adefonsus magnus pater & Rex gloriosus dum viueret prouinciæ Galleciæ præfecerat. Ipse namque iuuenili flore paterna fortia facta sequutus prostratis totius Hispaniæ sæpe publico bello robustissimis barbaris omnes eorundem ciuitates sibi tributarias fecit. Erat enim in omni bello prouidus atque prudentissimus, in ciuilibus iustus & misericordiosissimus, in pauperum & miserorum necessitatibus compassionis visceribus affluens, atque in vniuersa gubernandi regnum honestate præclarus. Siquidem dum pater eius adhuc viueret, & ipse dominaretur Gallecis collecto exercitu prouinciam Beticam petiit. Deinde vastatis circumquaque agris & villis incensis primo impetu † Vegel ciuitatem quæ inter omnes barbarorum occidentales vrbes opulentior & fortior videbatur, pugnando cepit. Omnesque bellatores Chaldæos gladio delens cum maximo captiuorum & spoliorum

Regel

apparatu

apparatu ad Visensem vrbem victor reuersus est. Defuncto vero patre & fratre Garsia ei succedente Ordonius belliger rursus exercitum mouens in Elboram ciuitatem Toletani regni, quæ nunc Talauera vocatur, profectus est. Ad quam vbi accessit positis super eam in gyro castris consedit. Cui neque robur murorum neque pugnatorum valida manus profuit, quin victoriæ Ordonii fortissimi milites subiaceret. Nempe in breui facta irruptione non solum ciuitatem cepit, imo vniuersos qui ad pugnam processerant, cum duce suo interfecit, direptisque oppidanorum spoliis cum magna captiuorum turba ad propria reuersus est. Cæterum Rex Garsias postquam vltimam præsentis vitæ clausit horam, ad Ordonium Christi belligerum successio regni diuino nutu peruenit. Omnes siquidem Hispaniæ magnates, Episcopi, Comites & Barones facto conuentu solenniter generali, eum acclamando sibi Regem constituunt, impositoque illi diademate à duodecim pontificibus in sollum regni Legione regia ciuitate perunctus est.

Anno igitur regni eius quarto ab expugnatione Maurorum quiescere non sustinens aggregatis exercitibus vltra Emeritensem vrbem hostiliter profectus est. Sed cum totam prouinciam Lusitaniam horrifero impetu deuastasset, castrum Colubri cepit, qui nunc à Chaldæis Alhanza nominatur. Interfectisque quos ibi reperit barbaris eorum mulieres & paruulos cum immenso auri & argenti sericorumque ornamentorum pondere in patriam captiuauit. Cui omnes Emeritenses cum Rege de Badalyoz obuiam exeuntes, humiliter pacem petentes, multa illi munera obtulerunt. Ipse vero victor & præda onustus reuersus est in Campestrem Gotthorum prouinciam. At vero vbi venit Legionem pro tantis victoriis immensas Deo grates deferens, eius genetrici beatissimæ Mariæ virgini ex proprio palatio ecclesiam fieri fecit, cathedramque episcopalem in ea statuit, quæ prius extra murum ciuitatis perparua diœcesi in honore sancti Apostolorum principis Petri habebatur. Hanc ergo pontificalem sedem in veneratione beatæ Mariæ nouiter sancitam ampliori diœcesi magnisque honoribus regali auctoritate locupletauit. Erat tunc deserta ciuitas Legionis propter impetus barbarorum, quam Rex Ordonius eo tempore populauit. Post hæc Rex Ordonius labori cedere nescius, ne quasi per otium tempus pugnæ perdere videretur, arrepto iterum commeatu ad remanentes transacti belli Elboræ ciuitatis deuastandas accedens reliquias, omnia eiusdem vrbis suburbia igne combusta deprędatus est, Almirantem quoque Cordubensem pro defensione suorum armatum, sibi bellum inferentem, capiens ferro vinctum Legionem perduxit. Vnde conturbati totius Mauritaniæ barbari lugubri præconio vociferantes necessario ad Cordubensem Regem legationem mittunt, dicentes, impetum Christianorum se vlterius sustinere non posse. Ad quorum vociferationem barbarus animum flectens vniuersis Maurorũ regibus cum omnibus copiis ad bella procedere imperat, ea conditione, vt si quis imperata contemneret capitali sententia puniretur. Ad hoc etiam pro tanto hoste expellẽdo Tingitanorum præsidia Maurus rogans, immensum Ismaelitarum numerum adunauit. Comparatis igitur ex tota Mauritania validissimis copiis & à maximo barbarorum Rege omnib. magnis sumptibus datis ad expugnandos Christianorum fines innumera Sarracenorum multitudo dirigitur. Cui expeditioni Rex Cordubensis Abderamam duos magnos duces præfecit. Nomen vnius Hulittabulhabaz & nomen alterius Veiuezuz. Verum barbari prout res postulabat, arrepto itinere in littore fluminis Dorii fixis innumerabilibus tentoriis apud sanctum Stephanum de Gormaz toti Christianorum regno comminabantur ruinam. Porro Ordonius Rex Christi clypeo protectus aggregato Gotthorum exercitu eis occurrit. Non aliter miserum pecudum gregem Libycus Leo quam fortissimus Rex turbam Maurorum inuadit. Tantam namque in eis stragem fecit, vt præ multitudine cadauerum modum numerus excedere videretur. Siquidem ab ipso Dorii littore, quo barbari castra metati sunt, vsque ad castrum Entenza & Paracolles omnes montes, colles syluas & agros exanimes Sarracenorum artus tegebant; adeo vt perpauci persequentium manus euaderent, qui nuncium ferrent Regi Cordubensi. Vbi inter alios quamplurimos Ismaelitarum Reges, duo nobiles ceciderunt, quorum nomina Abulmutarchas & Ibilimatel erant. Corruit etiam ibi Alcayde, nomine Ablapaz: cuius consilio princeps Sarracenorum regebatur. Rex quoq; Maximus Tingitanorum nomine Abolmotarap ibi cecidit: nec non & Hulittabulhabaz in eodẽ loco occubuit. Cuius caput cũ apti capite pro signo celebri Rex Ordonius supra mœnia ciuitatis, q̃ illi venerant expugnare, suspendere iussit; & reuersus est cum magno triumpho ad sedem suam Legionem. Post hæc Abderamam dolens de

tanta suorum clade, venit per se cum magno exercitu ad locum qui dicitur Britonia. Cui occurrit Rex Ordonius & inter se dimicantes ex ambabus partibus corruerunt multi,& neuter illorum vicit,vel victus fuit,cum per totam diem vsque ad noctem fortiter dimicassent. Exhinc in anno tertio venit Abderamam cum innumerabili multitudine barbarorum,quam ex Babylonia & Africa conduxerat,& fixit tentoria in loco qui dicitur Mohys. Castellani autem Comites noluerunt venire ad præceptum Ordonii Regis. Quod Sancius Pyrenæorum vt audiuit cum exercitu magno misit Garseam filium suum ad Regem Ordonium vt adiuuaret eum contra acies Agarenorum. Rex vero perrexit cum magno præsidio contra Regem Abderamam & obuiauerunt sibi in valle quæ dicitur Tuncaria,& peccato impediente multi corruerunt ex nostris: & etiam duo episcopi Dulcidius Salmanticensis & Ermogius Tudensis ibidem sunt comprehensi & Cordubam ducti. Pro isto Ermogio episcopo ingressus fuit sobrinus eius sanctus Pelagius carcerem,qui postea peruenit ad martyrium sub eodem Abderamam in Corduba ciuitate. Ordonius autem Rex vt potuit dictos episcopos ad propria reuocauit, & cogitans qualiter posset ista vindicare, iussit arma componi & congregato magno exercitu Gallorum & Gotthorum in eorum terra quæ dicitur Citilia strages multas fecit,terram depopulauit & castella multa cepit. Castrum quoque Scarmolon, Eliph, Palmacio & Castelion & Magnanza funditus destruxit, & omnes habitatores eorum interfecit. Cepit etiam alia multa, quæ flamma & ferro destruxit, quorum nomina est longum pernotare per plures dies in terra Maurorum fuit,& in tantum hostiliter,profectus est,quod dimidii diei spatio ad Cordubam non accessit. Exinde regressus cum magna gloria Zemoram, inuenit vxorem suam Reginam dominam Geloyram defunctam; & licet multum gauderet decollato sibi cælitus triumpho, valde tristatus est de morte Reginæ, siquidem habuerat ex ea filios scilicet Adefonsum & Ramirum. Aliam quoque duxit vxorem nomine Aragontam de partib. Galleciæ, quæ postea fuit ab eo spreta: & tenuit inde pœnitentiam dignam.

Rex autem Ordonius, vt erat prouidus direxit Burgos pro Comitibus, qui tunc Castellam regere videbantur. Hi sunt Nunnius Fernandi, Albomondaralbus, & filius eius Didacus & Fernandus filius Ansuri, qui noluerunt ad eum venire Legionem, sed fecerunt cum eo iunctam in ripa fluminis Carrionis loco qui dicitur Rebulare. Et cepit eos Rex Ordonius,& catenatos duxit ad ciuitatem regiam Legionem, & in carcere illos necare iussit. Post hæc nuncii venerunt ex parte Regis Garseani, vt illuc pergeret. Rex Ordonius ad debellandas vrbes perfidorum. Hæ sunt Nagara & Beguera. Rex vero statim perrexit cum magno exercitu & cepit prædictam Nagaram quæ ab antiquis Trucio vocabatur. Tunc accepit filiam Regis Garsiæ nomine Sanciam in vxorem quam valde dilexit,& cum magna lætitia in Legionem venit. Regnauit annis nouem mensibus sex. Hic dum esset Zemoræ,& se ægrotare sensisset, festinat vt Legionem veniret,& ibi proprio morbo decessit atque in aula sanctæ Mariæ virginis Legionis sedis,vt tantum Regem decebat, honorifice sepultus est.

Era DCCCCLXI. Froylanus frater eius Ordonii successit in regnum & duxit vxorem nomine Mumadomam,ex qua hos filios habuit, Adefonsum, Ordonium, & Ramirum. Habuit etiam filium nomine Aznarem de concubina. Rex Froylanus nihil memorabile gessit propter paucitatem dierum, nisi quod filios Olmudi nobilis sine culpa trucidare iussit, & fratrem eorum Frominium Legionensem episcopum sine culpa in exilium misit. Iusto Dei iudicio Festinus regno caruit, quia innocuos occidit & Christum Domini episcopum Frominium contristauit. Non audiuit Dominum per Dauid dicentem, nolite tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Ob hoc abbreuiatum est regnum eius, & percussus lepra vitam finiuit & sepultus est in Legione iuxta fratrem suum Regem Ordonium. Regnauit anno vno mensibus duobus. Præfatus autem episcopus episcopatum suum tunc recuperauit.

Rege Froylano viuente nobiles de Castella contra ipsum tyrannidem sumpserunt,eum Regem habere nolentes. Elegerunt autem sibi duos iudices nobiles milites,id est Nunnum Rasoiram de Catalonia & Iainium Caluum Burgensem, qui noluit suscipere iudicatum. Nunnus vero Rasoira vt erat vir sapiens petiuit ab omnibus Comitibus Castellæ, vt darent sibi filios suos nutriendos. Habebat ipse filium nomine Gundisaluum, quem cum aliis nobilium filiis educauit. Sapienter se gessit Nunnus Rasoira in iudicatu suo, & totam Castellam vsque flumen de Pisorga iudicauit dum vixit.

vixit. Tunc enim anguſtatum eſt regnum Legionenſe & in prædicto flumine metam fecit. Hunc ſimplicem militem Caſtellani nobiles ſuper ſe iudicem erexerunt, ne ſi de nobilioribus ſuis iudicem facerent, pro Rege vellet in eis dominari. Poſt mortem autem Nunnii Raſoiræ nobiles ab eo nutriti filium eius Gundiſaluum Nunnii, ſibi iudicem fecerunt; & etiam Comitem vocauerunt, dantes ei pro vxore Xemenam nobiliſſimam filiam Nunnii Fernandi, ex qua filium habuit nomine Fernandum. Prædictus autem Gundiſaluus Nunnii fuit ſententia iuſtus & armis ſtrenuus, & multa bella intulit regno Legionenſium & Sarracenis. ad geſta veniamus.

Era DCCCCLXIII. mortuo Rege Froylano Adefonſus filius Regis domini Ordonii, adeptus eſt regnum paternum. Duxit autem nomine Xemenam ex qua genuit Ordonium malum. Huic conſiſtenti in regno, voluntas euenit arripiendi viam confeſſionis, & miſit nuncios pro fratre ſuo Ramiro qui morabatur in partibus Veſei dicens quod vellet à regno diſcedere & fratri ſuo dare. Ramirus autem vt audiuit cum exercitu magno venit Zemoram & regnum ſuſcepit. Adefonſus vero properauit ad monaſterium quod eſt in loco qui dicitur Domnos Sanctos in crepidine fluminis Ceiæ, & habitum monachalem ſuſcepit. Rex autem Ramirus vt erat vir bellicoſus mouit exercitum ad Arabes perſequendos. Cum eſſet Zemoræ nuncius venit, dicens, quod frater eius Adefonſus de monaſterio eſſet egreſſus, & regnum Legionis iterum adeptus. Hæc audiens Rex Ramirus ira commotus iuſſit intonare buccinis: & continuo reuerſus cum exercitu magno obſedit fratrem ſuum Regem Adefonſum in Legione per annos duos vſque dum eo ſe tradente ad arbitrium fratris cepit eum & in ergaſtulo iuſſit retrudi. Poſt hæc magnates Aſturienſium arte facta miſerunt nuncios pro Rege Ramiro, qui Aſturias ingreſſus cepit omnes filios Froylani fratris Ordonii Regis, id eſt Adefonſum, Ordonium & Ramirum: & adduxit eos ſecum pariterque cum fratre ſuo ſuprafato Adefonſo, qui ergaſtulo tenebatur, ferro vinxit, & omnes ſimul vna die oculis orbare præcepit. Rex autem Ramirus de eo quod fecerat pœnitentia motus conſtruxit monaſterium ad honorem ſancti Iuliani in ripa fluminis Durii non longe à ciuitate Legionenſi, vbi fratri ſuo prædicto Adefonſo, & prædictis filiis Froylani fecit affluenter neceſſaria miniſtrari. Adefonſus vero Rex cæcus octauo anno ex quo regnare cæpit, mortuus eſt, & in ipſo monaſterio ſancti Iuliani ſepultus vna cum vxore ſua Regina Xemena & prædictis filiis Froylani Regis. Regnauit quinque annis & anno quinto regni ſui oculis orbatus eſt, atque duobus annis aliis ſuperuixit & ſeptem menſibus. Cauſa vero orbationis oculorum filiorum Froylani fuit, quia contra ipſum Regem Ramirum tyrannidem geſſerant, & primum eorum ſcilicet Adefonſum Aſturiarum Regem violenter præfecerant.

Era DCCCCLXVIII. Ramirus ſecurus regnans conſilium iniit cum omnibus magnatibus regni ſui, qualiter Chaldæorum terram inuaderet, vnde coadunato exercitu pergens ad ciuitatem quæ dicitur Magerita, confregit muros eius, & ipſam incendio tradidit, & multas ſtrages fecit in Sarracenis Dei clementia adiuuante, & reuerſus eſt in Legionem cum victoria in pace. Legione vero eo ſedente cum Sancia Regina nuncius venit quod Aceyſa cum grandi exercitu Maurorum properabat ad Caſtellam. Quo audito Rex Ramirus immemor malorum quæ ſibi fecerant nobiles Caſtellani cum exercitu magno obuiam Sarracenis exiuit, & in loco qui dicitur Oxoma nomen Domini inuocando acies ordinare iuſſit, & omnes ſe ad bellum parare. Dedit illi Dominus victoriam: & magnam partem ex Sarracenis interfecit, & multa millia captiuorum ſecum adduxit & ad propriam ſedem reuerſus eſt cum magna gloria. Tunc Caſtellani Ramiro Regi iura propria cognoſcentes ei ſe ſubdiderunt. Tamen conditiones quaſdam Rege concedente vendicauerunt ei.

Poſt hæc Rex Ramirus patrum ſuorum regno integratus congregato exercitu Cæſarauguſtam Sarracenorum ciuitatem perrexit. Rex autem Cæſarauguſtanus nomine Abohahya, vt concordiam Caſtellanorum cum Rege Ramiro vidit, perterritus valde Regi Ramiro ſe ſubdidit cum omnibus ſuis: & mentitus eſt Abderamam Regi ſuo, cuius nomine Cæſarauguſtam regebat. Rex Ramirus vt erat fortis & potens, omnia caſtella quæ ad regnum Cæſarauguſtanum pertinebant partim bello partim ſapientia edomuit & Abohahiæ tradidit, & reuerſus eſt Legionē cum victoria magna. Abohahia vero Regi Ramiro mentitus eſt, & Abderamā Regi Cordubæ

se subdidit. Postea idem Abderamam cum magno exercitu barbarorum Septimancas properauit ad euertendum regnum Christianorum. Rex autem Catholicus Ramirus congregato exercitu Gotthorum, qui vnanimiter ad vindictam Catholicæ fidei properabat, obuiam illi exiuit. Dedit dominus victoriam Regi Catholico & populo Christiano: & inito certamine secunda feria in festo sanctorum Iusti & Pastoris deleta sunt octoginta millia barbarorum, etiam ipse Abohahia Rex Cæsaraugustæ ibidem à nostris comprehensus est. Cęteri vero fugerunt relicta nostris multitudine spoliorum. Rex vero Ramirus cum exercitu suo non tantum ad spolia quãtum ad persecutionem Arabum direxit iter; & ad vrbem quæ dicitur Albandegua peruenit: vbi omnes fere Sarracenos qui de prælio euaserant, capta vrbe extinxit. Præfatus vero Abderamam semiuiuus euasit: vnde Christiani detulerunt multa spolia auri, argenti, & lapidum pretiosorum. Rex autem Ramirus reuertens in Legionem secum detulit Abohahiam ferro vinctum, & in ergastulo multis diebus permansit. Postea Aceysa ad ripam fluminis turmis venit & ciuitates desertas ibidem populauit. Hæ sunt Salmantica, sedes antiqua castrorum, Letesma, Ripas Balneos, Alphadego, Penna & alia plura. Fernandus Gundisalui Didaco Munionis ei auxilium præbenti contra Regem tyrannidem parabat. Rex autem Ramirus bello comprehendit eos & vnum in Legione, alterũ in Gordone ferro vinctos carcere trusit. Sed multo tempore transacto iuramento Regi dato vt essent ei fideles vasalli de carcere exierunt. Tunc Ordonius filius Regis sortitus est filiam Ferdinandi in coniugio nomine Vrracam. Tunc temporis populauit Rodericus Comes Amaiam. Didacus etiam Comes populauit Burgos per iussionem Regis. Populauit etiam Comes Munio Muniz Raudam & Gundisaluus Tellit Oxomam, & Gundisaluus Fernandi Axeam, Cluniam & sanctum Stephanum. Populauit Fernandus Gundisalui Septempublicam. His autem omnibus feliciter succedentibus omnes prædicti barones se contra Regem Ramirum erexerunt. Rex autem studuit eos sapienter ad concordiam reuocare, ne tantorum virorum discórdia Gotthorum gẽti destructio eueniret Rex Ramirus omnibus pacificatis vt erat mitissimus, filiam suam Geloyram Deo dicauit, & ob gratiam eiusdem monasterium infra vrbem Legionensem construxit in honorem Saluatoris iuxta palatiũ Regis: vbi eam manere præcepit. Alia quidem monasteria in honorem sancti Andreæ & sancti Christophori ædificauit super ripam fluminis Ceiæ. Aliud super ripam Dorii in honore sanctæ Mariæ construxit. Aliud etiam monasterium in sua hęreditate propria ædificauit in honore sancti Michaelis Archangeli in valle de Orna cuius nomen est Destriana. Adiuuabat in his sanctis operibus vxor eius Regina Tharasia cognomine Florentina, ex qua prædictos filios habuit, scilicet Sancium, & Geloyram. Nono decimo regni sui anno exercitu aggregato, obsedit ciuitatem Agarenorum quæ nunc Talauera vocatur. Sarraceni autem obuiantes ei bello inito ceciderunt ex ipsis Agarenis duodecim millia. Asportauit etiam Rex secum septem millia captiuorum, & reuersus est in pace. Et cum Ouetum causa orationis iuisset illic grauiter ægrotauit, & Legionem festinus reuersus est, atque ab episcopis & abbatibus pœnitentiam accepit vigilia apparitionis Domini, & ipsi ex proprio regno sese abstulit dicens: Nudus egressus sum de vtero matris meæ & nudus reuertar illuc. Dominus mihi sit adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Post hæc percepto corporis & sanguinis domini sacrificio mortuus est, & sepultus est in Legione in monasterio sancti Saluatoris quod construxit filiæ suæ dominæ Geloyræ. Regnauit annis decem & nouem, mensibus duobus, diebus viginti quinque.

Era DCCCCLXXXVII. Ordonius filius eius adeptus est regnũ vir satis prudens, & in exercendis disponendisque exercitibus nimis sapiens. Frater autem eius nomine Sancius consilio inito cum auunculo suo Garseano Rege Pampilonensium, & Fernando Gundisalui Burgensium Comite, vnusquisque illorum cum exercitu suo Legionem accesserunt, vt Regem Ordonium à regno expellerent, & fratrem eius Sancium facerent Regem. Quo audito Rex Ordonius satis bene exercitatus stetit, suasque ciuitates fortiter defendit, & regni sceptrum viriliter vindicauit. His supradictis remeantibus ad propria filiam Fernandi Gundisalui, quam ob causam vt pacificaret Castellanos & Legionenses acceperat, reliquit nomine Vrracam, eo quod pater eius impugnabat ipsum & aliam duxit vxorem nomine Geloyram ex qua genuit Regem Veremundum, qui podagricus fuit. Galleci etiam videntes dissensionem inter Legionenses & Castellanos, contra Regem Ordonium rebellare cœperunt. Ipse vero Rex Ordonius magno exercitu aggregato Galleciam edomuit. Vlisbonam deprædauit & multa spolia simul cum captiuis duxit ad sedem suam Legionem. Fernandus vero Gundisalui

cuius

cuius erat studium regnum omnimodè perturbare, nolens nobiles ad Regis Ordonij seruitium præparauit, eo quod ipse Rex eum magno exercitu veniebat super Castellam, & Sarraceni propter nostrorum discordiam fines terræ Burgensium deuastabant. Sed comes Gundisaluus Fernandi accepto exercitu Legionẽsium & suorum, nimiam multitudinem Sarracenorum, qui sanctum Stephanum de Gormaz obsederant, hostiliter interfecit. Rex verò Ordonius cum super Sarracenos ire disponeret, propria morte in vrbe Zemoræ decessit, & Legione quiescit iuxta patrem suum in aula Sancti Saluatoris. Regnauit annis quinque & mensibus sex.

Era DCCCCLXXXXII. Ordonio defuncto Sancius frater eius pacificè apicem regni suscepit. Ferdinando autem Gundisalui cum omnibus militibus contra ipsum magna facta coniuratione Rex Sancius ex Legione egressus Pampiloniam venit ad auunculum suum Regem Garseanum. Erat quidem Sancius crassus nimis, ita quod non poterat sine sui maximo grauamine equitare, & de consilio auunculi sui Regis Garseani ad Abderamam Regem Cordubensem venit, vt de tanta crassitudine à Sarracenis acciperet medicinam. Omnes vero magnates regni eius inito consilio cum Fernando Gundisalui comite Burgensi, Ordonium malum eligeret in regnum filium eius Adefonsi cœci. Fernandus autem Gundisalui dedit illi filiam suam in vxorem nomine Vracam, relictam à Rege Ordonio filio Ramiri Regis: & ipse Fernandus Gundisalui securus Castellam regere cœpit. Erat tunc in Castella & in Alaua adolescens quidam comes generosus nomine, Vela, qui contra Fernandum Gundisalui rebellare parauit, eo quod esset de nobilioribus Castellæ, & nolebat dicto Fernando Gundisalui subditus obedire. Fernandus autem comes armis eum à Castella & Alaua expulit, & ad Sarracenos ire coegit. Rex autem Sancius à Sarracenis accepit medicinam de crassitudine sua, & ad pristinam leuitatem peruenit. Et consilio inito cum Abderamam Rege Cordubensium cum innumerabili Sarracenorum exercitu venit Legionem, vt regnum acciperet, à quo fuerat eiectus. At vbi terram regni sui intrauit, & Ordonius malus hoc audiuit, vt erat muliebris, & dissolutus, nimio timore perterritus ex Legione per noctem fugit, & Asturias intrauit, & regno caruit. Ille caruit, Sancius regnum suscepit, & ingressus Legionem edomuit regnum suum. Supradictus quippe Ordonius ab Asturiis proiectus ad socerum suum venit. Comes autem Fernandus filiam suam illi abstulit, & cum duobus filiis à Castella expulit, & ad Sarracenos ire compulit. Ipsa vero Vraca alterum virum accepit. Ordonius dum vixit inter Sarracenos mansit, & exulando pœnas persoluit. Tunc præfatus Sancius Rex vxorem nomine Tharasiam duxit, ex qua filium habuit Ramirum. Post hæc salubre iniit consilium cum vxore sua & sorore Geloyra, vt nuncios mitteret Regi Cordubensi, & peteret corpus sancti Pelagij, qui tempore Regis Ordonij sub Abderama Rege martyrio fuerat coronatus. Construxerat quidem Rex Sancius infra muros Legionis monachorum monasteriũ, ad quod volebat corpus sancti Pelagij deferre. Et dum legatos vna cum Velascone Legionensi Episcopo ad Sarracenos pro pace & pro corpore Sancti Pelagij Rex Sancius misit, egressus ex Legione venit in Galleciam, & domuit eam vsque ad flumen Dorij. Quo audito Gundisaluus, qui dux erat vltra flumen illud, congregato magno exercitu venit vsque ripam ipsius fluminis. Deinde missis nunciis, & dato iuramento vt solueret tributum de ipsa terra quam tenebat, callide aduersus Regem cogitans venenum illi in pomo direxit. Quod dum gustasset, sensit cor suum immutatum, & festinus cœpit remeare Legionem, atque in ipso itinere die tertio vitam finiuit, & Legione iuxta patrem suum sepultus est in ecclesia Sancti Saluatoris. Regnauit annis duodecim.

Era MIV. Sancio Ramirus filius eius habens à natiuitate quinque annos suscepit regnum patris sui, continens se cum consilio amitæ suæ dominæ Geloyræ Deo deuotæ, & matris suæ Reginæ Tharasiæ. Firmauit pacem cum Sarracenis, & corpus Sancti Pelagij martyris ab eis accepit, & cum corporibus multorum religiosorum Episcoporum Legione tumulauit in monasterio, quod pater suus construxerat. Factum est autem vt cum Sarraceni securitatem accepissent à Rege Sancio, & à filio eius Rege Ramiro, quod non ferrent subsidium Castellanis, direxerunt arma contra Comitem Fernandum Gundisalui, & cum non possit eis dictus Comes resistere, ceperunt Sarraceni Gormaz, & Septimancas, & septem Puluicam: & multas strages & horrendas perpetrauerunt in terra Christianorum. Erat cum Sarracenis supradictus Vela nobilis Castellanus, qui propter vindictam expulsionis suæ à Castella humanitatis immemor trucidabat crudelissime Christianos. Eo tempore ceperunt Sarraceni Zemoram, & subuerterunt eam. In tanta clade se gerente terra mortuus est Fernandus Gun-

disalui Comes Burgensis morte propria, & successit ei Garseas Fernandi Comes filius eius, qui cepit contra Sarracenos se viriliter exercere. Anno autem secundo regni Ramiri Regis centum classes Normannorum cum Rege suo Gunderedo videntes dissensiones Gotthorum ingressæ sunt Galleciam, & strages multas facientes in giro Sancti Iacobi, Episcopnm loci ipsius nomine Sisnandum gladio peremerunt, & totam Galleciam deprædati sunt, vsque dnm peruenirent ad Alpes montis Zebrarij. Tertio verò anno remeantibus illis ad propria post multam cædem & captiuitatem Christianorum, Comes Gundisaluus sanctionis in nomine Domini, & in honore Sancti Iacobi Apostoli, cuius terram deuastauerant, cum exercitu magno venit obuiam illis, & cœpit cum eis fortiter præliari. Dedit illi Dominus victoriam, & omnem gentem ipsam Normannorum simul cum Rege suo Gunderedo gladio interfecit, atque classes eorum igne cremauit. Rex antem Ramirus accepit vxorem nomine Vrracam, & cum esset in pueritia & modica scientia, cœpit Comites Galleciæ factis ac verbis irritare, & eis crudelis existere. Ipsi autem Comites talia ægre ferentes Regem alium nomine Veremundum filium Regis Ordonij super se erexerunt, quem in sede Sancti Iacobi Apostoli confirmauerant, era M X V I I I. Idibus Octobris. Quo audito Rex Ramirus ex Legione ad Galleciam cum exercitu properauit. Rex vero Veremundus obuiam illi exiuit, in portella de arenis, & cœperunt acriter præliari. Nullus tamen eorum alteri cedens sunt separati ad inuicem, & multi ex vtraque parte Christianorum se cæde mutua prostrauerunt. Per duos continuos annos inter Legionenses & Gallecos intestinum bellum fuit, quo ex his & illis innnmerabiles corruerunt. Qua cæde valde diminuta fuit fortitudo Gotthorum. Rex vero Ramirus proprio morbo Legione decessit, & in Destriana sepultus fuit. Regnauit quindecim annis, mensibus septem.

Era M X X. mortuo Ramiro Veremundus Ordonij Regis filius, vt audiuit de morte eius, venit Legionem, & accepit regnum pacifice, quia ipse erat propinquior generi regali, ad quẽ spectabat sceptrum regni. Is fuit vir satis prudẽs, leges factas à prædecessoribus suis Gotthorum Regibus firmauit, Canones aperire iussit, & sanctorum Patrum instituta perquisiuit. Tamẽ obtenebrauit leuitas mores eius bonos, quoniam leuiter susurronibus præbebat aurem. Vnde tres serui ecclesiæ sancti Iacobi Apostoli, qnorum nomina hæc sunt, scilicet Zadon, Cadon, & Ansilon, accusauerunt apud eum falso dominum suum Adulphum Episcopum de criminibus pessimis, & quod promiserat Agarenis se Sarracenum futurum, & eis totam terram Galleciæ traditurum. Rex verò indiscrete credidit tribus falsis testibus, & iussit velociter Iacobensem Episcopum ad se venire Ouetum. Prouocabat Regem hoc magis credere, quia idem Episcopus filius fuerat illius Gundisalui ducis, qui Regi Sancio dederat venenũ in pomo. Iussit itaq; Rex quærere taurum ferocissimum ad interficiendum dictum Episcopum. Pontifex vero in die cœnæ Domini, sicut sibi præceptum fuerat, venit Ouetum. Cui milites Regis dixerunt vt prius veniret ad Regem quam Ecclesiam intraret. Ipse autẽ fultus à Domino dixit: Ego prius ibo ad Regem Regum Saluatorem meum, & postea veniam ad tyrannum Regem vestrum. Illico intrauit Episcopus ecclesiam nostri Saluatoris, sciens quod futurum erat, & induit se sacris pontificalibus indumentis, & celebrato diuino mysterio sic ab ecclesia indutus exiit, & ad locum vbi erat taurus venit ante fores palatij Regis, vbi fere omnes nobiles Astures conuenerant ad tractandum in curia Regis contra Sarracenos, qui regnum Legionense deuastabant. Tunc Rex taurum dimitti præcepit. Taurus autem velociter cucurrit, & cornua in manu Episcopi dimisit, & reuersus multos derisores interfecit, & postea siluas vnde venerat, petiit. Episcopus vero ad ecclesiam reuersus, cornua quæ in manibus tenebat, ante altare nostri Saluatoris proiecit: & Cadonem & Zadonem & Ansilonem excommunicauit, & orauit voce clara dicens: Quod de semine eorum vsque in finem mundi quidam essent leprosi, alij cœci, alij claudi, & alij manci propter crimen falsum quod imposuerãt ei. Rex vero vt miraculum vidit, nimium doluit, & satisfacere Episcopo voluit. Sed Episcopus vltra Regem videre noluit. Mansit in eadem sede quatuor diebus, & secunda feria post Pascha ab Oueto cum suis exiit, & in vallem Pramarensem ad Ecclesiam sanctæ Eulaliæ venit. Quo loco percussus infirmitate corpus & sanguinẽ Domini sumpsit, & quarta feria illucescente die spiritum Domino tradidit. Tunc sui qui venerant cum eo feretrum fecerunt, vt eum ad Ecclesiam sancti Iacobi Apostoli deportarent. Sed Dominus tam immobilem eum fecit, vt à mille manibus hominnm moueri non posset. Deinde accepto consilio sepelierunt eum in ipsa Ecclesia sanctæ virginis Eulaliæ.

Eo tem-

Eo tempore Rex Agarenus, nomine Alphagip, fecit ſe vocare Almanzor, & vna cum filio ſuo Abdameleh, & cum prædicto Vela comite Caſtellano, & aliis comitibus Chriſtianis exulatis regnum Legionenſium, & regnum Pampilonenſium, & comitatum Burgeoſium fortiter deuaſtabat Erat enim diſcordia magna inter Gotthos: & non erat qui alteri ferret ſubſidium. Habebat ſecum dictus Almanzor multitudinem Chriſtianorum, quos ita honorabat, vt ſi inter Chriſtianos aliqua oriretur ſeditio ad ſedandum tumultum potius de barbaro quam de Chriſtiano mortis ſentētia ferebatur. Largus erat & hilaris barbarus Almanzor, & dum multis abundaret theſauris, cunctos muneribus ad ſuam beneuolentiam attrahebat. Iam cuncta quæ à flumine Dorij, quod tunc temporis inter Chriſtianos & Sarracenos pro limite habebatur, vſque ad flumen Eſtolæ deuaſtauerant Sarraceni, & ad debellandam Legionenſem vrbē properans Almanzor in ripa fluminis Eſtolæ tentoria fixit. Rex autem Veremundus cum exercitu ſuo hoſtibus armatus occurrit. Commiſſoq; cum eis prælio vſque ad tentoria illos magna cæde proſtrauit. Porro Almanzor vbi ſuos fœda fuga præbere terga vidit, indignatus de ſolio in terram proſiliit. Fertur enim Almanzor hoc ſignum calumnię dum male pugnarent oſtendere ſuis militibus, quod depoſito aureo galero, quo aſſidue caput tegebat, humi cum calumnia reſideret. Quem decaluatum videntes ſui milites, alteri alteros adhortantes noſtros vndiq; magno cum fremitu circumuenerunt, atque verſa vice eos à tergo perurgentes per medias ciuitatis Legionenſis portas intermixti irruerent, niſi ingens pluuia cum turbine hanc dirimeret litem. Barbarus attamē hoc anno propter imminentem hyemem in patriam ſe recepit. Sequenti vero anno obſedit Legionem, & eam fortiter oppugnabat. Rex autem Veremundus podagrica ægritudine nimium grauatus, cùm nō poſſet barbaro obuiare, ſe recepit Ouetum. Dum itaque per annum integrum oppugnaretur ciuitas Legionis, facta eſt murorum irruptio iuxta portam occidentalem. Comes Guillelmus Gundiſalui Gallecus, qui ad defenſionem Chriſtianitatis eidem ſe cōtulerat ciuitati, cum grauiſſime ægrotaret & audiſſet, quod erat facta irruptio, fecit ſe ſuis armis indui, & in lecto ad locum, vbi murus erat ſuffoſſus, deferri: vbi per tres dies adeo fuit fortiter dimicatum, vt multa millia Sarracenorum occumberent in eodem loco. Quarta autem die fortiter pugnantibus barbaris alia irruptio facta eſt iuxta portam meridionalem. Deinde irruentibus barbaris ciuitas capta eſt. Comes autem Guillelmus Gundiſalui in eo loco, vbi iacebat, armatus à Sarracenis occiſus eſt. Tunc Rex Almanzor iuſſit portas ipſius ciuitatis, quæ opere marmoreo erant conſtructæ, à fundamentis deſtrui, & turres murorum diruere præcepit. Fecit etiam deſtrui arcem à fundamentis iuxta portam Orientalem, quæ altiſſimis & fortiſſimis turribus lapideis erat munita. Mandauit tamen ad portam Septentrionalem vnam relinquere turrem, vt ſecula futura cognoſcerent, quantam ipſe deſtruxerit ciuitatem, cum omnes aliæ murorum turres fere illius fuerint altitudinis. Poſt hæc barbarus cepit Aſtoricam, & turres illius aliquantulum præcipitauit, Coyancam etiam à fundamentis deſtruxit, & Eccleſiam Sanctorum Facundi & Primitiui ſubuertit. Veruntamen Aluam, Lunam, Gordonem, & Arbolium non cepit, nec Berizum intrauit. Deinde reuerſus in Caſtellam Almanzor cepit Atenzam, & Oſmam, & Alcobam, & ab ipſis fundamentis deſtruxit. Venientes autem Aſtures Legionem tulerunt corpus ſancti Pelagij, & corpora Regum, quæ erant in Aſtorica, tranſtulerunt Ouetum. Multa etiam Sanctorum corpora ex deſtructis Chriſtianorum ciuitatibus Ouetum delata ſunt & ſepulta. Quidam etiam clerici Legionenſis Epiſcopatus corpus ſancti Froylani Epiſcopi tranſtulerunt ad loca tuta ſubmontana, quæ dicitur Vallis ceſar, & poſuerunt illud ſuper altare ſancti Ioannis Apoſtoli. In tantum Dominus pro peccatis noſtris Regi Almanzor ſuper gentem Chriſtianorum ſæuire permiſit, vt per duodecim continuos annos totidem vicibus Chriſtianorum fines aggrederetur, & ſemper victor reuerteretur Cordubam. Poſtremo omnia loca plana ſibi ſubiugauit, & tributaria fecit. Ea tempeſtate in Hiſpania cultus diuinus periit, & omnis gloria Gotthorum decidit, atque congeſti Eccleſiarum theſauri funditus direpti ſunt.

Tertiodecimo vero anno Almanzor barbarus cum magno exercitu per fines Portugaliæ hoſtiliter intrans illius regionis omnia deuaſtauit. Non fuit ciuitas, nec munitio, quæ illi reſiſtere poſſet, vſque dum peruenit ad partes maritimas Occidentales Hiſpaniæ, & ciuitatem & eccleſiam, in qua corpus beati Iacobi tumulatum eſt, deſtruxit. Ad ſepulchrum vero beati Iacobi Apoſtoli, vt illud frangeret, audacter accedit, ſed territus quadam fulguratione rediit: Eccleſias, monaſteria, & palatia fregit, atque igne cremauit. Rex autem cœleſtis Dominus IESVS Chriſtus non continens in ira ſua mi-

sericordias suas, beati Iacobi Apostoli meritis vltionē fecit de inimicis suis. Misit namque Dominus diarriam & dyssenteriam in ventrem Agarenorum: & partim infirmitate, partim subitanea morte quotidie gens ipsa minuebatur, & ad nihilum veniebat. Tulit autem barbarus Almanzor campanas minores ecclesiæ sancti Iacobi, & ob insigne fecit eas Cordubem deduci, & in oratorio suo pro lampadibus suspendit eas. Rex autē Veremundus misit pedites agiles, & expeditos plurimos, qui adiuti auxilio beati Iacobi Apostoli, per montana Galleciæ Sarracenos more pecudum trucidabant.

Post hæc Rex Veremundus misit nuncios ad Comitē Garsiam Fernandi de Castella, & ad Garseanum Regem Pampilonensium, vt auxilium præberent ad tantū hostem debellādum. Tunc Rex Garseanus maximā partem sui exercitus misit, & Comes Garsias Fernandi per se cum omni exercitu suo venit. Rex autē Veremundus, quia eo quod podagricus erat, nullatenus poterat equitare, humeris hominū baiulatus cum suo exercitu properauit. Cumq; Almanzor egressus de Gallecia Castellæ fines vellet iterum deuastare, occurrit ei cum magno exercitu Rex Veremūdus, & in loco qui dicitur Canatanazor, inito certamine multa Sarracenorum millia corruerunt; & nisi nox diem clausisset, ipse Almanzor fuisset captus. Tamen ipsa die non fuit victus, sed de nocte arripuit fugam cum suis. Sequenti vero die Rex Veremundus præcepit acies ordinate, vt in ipso diei crepusculo contra Sarracenorum exercitum dimicarent. Sed properante exercitu ad castra Sarracenorum inuenerunt tantummodo tentoria fixa cum multitudine spoliorum. Comes autem Garsias Fernandi insecutus Sarracenos, qui fugiebant, eorum innumerabilē extinxit multitudinē. Mirabile est dictu ipsa die qua in Canatanazor succubuit Almanzor, quidam quasi piscator in ripa fluminis de Guadalquiuir quasi plangens modo Chaldaico sermone, modo Hispanico clamabat, dicens: En Canatanazor perdio Almāzor el tambor: id est, in Canatanazor perdidit Almanzor tympanum siue sistrum, hoc est, lætitiam suam. Veniebant ad eum barbari Cordubenses, & cum appropinquarent ei, euanescebat ab oculis eorū, & iterum in alio loco apparens eadem plangens repetebat. hunc credimus diabolū fuisse, qui Sarracenorū plangebat deiectionem. Almanzor autem ab hac die qua succubuit, noluit comedere, neque bibere, & veniens in ciuitatē, quæ dicitur Medinacelem, mortuus est, & ibidem sepultus.

Post hæc Abdamelech filius eius anno sequenti venit cum exercitu magno iterum Legionē, & destruxit denuo muros eius, ne Christiani eam iterum popularent. Comes autem Garsias Fernandi cum Legionensibus & Castellanis exiuit obuiam ei, & fugauit eum à regno Legionensi. Gens vero Gotthorū Dei miseratione à tanto hoste liberata, vires paulatim recepit, & in cōcordiam versa est. Nam miserunt ad Velam supra sarum nobilem, & ad certos comites Christianos, qui erant cum Sarracenis: & tam Rex Veremundus quam Rex Garseanus, necnon & Comes Garsias Fernandi eos restituerunt hæreditatibus, & directuris suis; & pro patria & fide Catholica fortiter dimicarunt. Rex vero Veremundus adiutus à Domino cœpit construere Ecclesiam sancti Iacobi Apostoli, & certa loca sacra in melius restaurare. Sed dum in multis recepisset correctionem, tamen semper susurrones audiuit. Nam in multis, accusantibus quibusdam domnum Gudesteum Ouetensem Episcopū, cepit eum, & in castro quod dicitur Pinna reginę in finibus Galleciæ per tres annos in vinculis tenuit. Sed mundi Saluator tantam siccitatē dedit in terra, quod nullus homo arare potuit, vnde facta est fames valida in tota Hispania. Tunc homines quidam Deum timentes dixerunt Regi: Domine Rex, quidam serui Dei in visione viderunt, & dixerunt nobis, quod peccasti in Dominum, quando cepisti Ouetensem Episcopum, & non pluet, nec fames exiet à regno tuo quousque soluas eum, & restituas ei Episcopatū suum. Hoc audito Rex misit nuncios ad Astoricensem Episcopum dominum Xemenum, cui commendauerat Ouetensem Ecclesiam, & iussit absolui pręfatū Ouetensem Episcopum, & honorifice restituit eum ecclesię suę. Etenim Rex Veremundus quia facile deuiabat ad malum, facilius ad bonū misericordia flectebatur. Ab illa igitur die Dńs Iesus Christus super faciem terræ dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum, & expulsa fuit fames à regno Gotthorum.

Habuit duas legitimas vxores Rex Veremundus: vnam Velasquitam quam viuentem dimisit, & aliam nomine Geloyrā, ex qua habuit filios Adefonsum, scilicet & Tharasiam. Habuit etiam duas nobiles concubinas: & ex vna genuit infantem domnū Ordonium, & ex alia infantissam domnam Geloyram. Ipse infans Ordonius ex infantissa Fronildi Pelagij genuit plures filios: quorum nomina hæc sunt, Adefonsus, Pelagius, Sancius & Xemena. Ipsa vero Xemena ex comite Munione Roderici genuit Comitem Rodericum Munionis, qui postea mortuus fuit in lite de sacrahas. Præfatus etiam

Rex

Rex ex vna fœmina nomine Liesquita, pulcherrima genuit infantissam Christinam. Ipsa vero Christina genuit ex infante Ordonio cœco filio Ramiri Regis plures filios & filias, Adesonsum scilicet, Ordonium, Pelagiam Comitissam, & Esdonciam, quæ fuit vxor Pelagij Froylæ, qui diaconus fuit, & genuit ex eo Comitem Petrum, Ordonium, Pelagium, Munionem & matrem Suari Comitis & fratrum eius, & Tharasiam Comitissam Carrionensem, quæ ædificauit ecclesiam sancti Zoyli martyris. Isti omnes dicti fuerunt infantes de Carrione. Rex autem Veremundus maxima pedum grauatus ægritudine per manum Episcoporum & Abbatum multas eleemosynas faciens de malis commissis pœnitentiã egit, & in Berizo vitam finiuit: atque in Villa bona sepultus fuit, & post aliquantos annos à filio suo Rege Adefonso translatus est Legionem: & vna cum vxore sua Regina domna Geloyra in ecclesia sancti Ioannis Baptistæ quiescit. Regnauit attamen annis decem & septem. Post mortem Regis Ramiri cum ante duobus annis regnauerit, & mensibus septem.

Era M X X X V I I. Adefonsus filius eius habens à natiuitate sua annos quinque adeptus est regnum. Hic nutritus est à Melendo Gundisalui Comite Galleciæ, & ab eius vxore Comitissa domna Maiore: & dederunt ei filiam suam in coniugem, nomine Geloyram: ex qua genuit Veremundum & Sanciam, post mortem cuius duxit aliam nomine Vrracam. Eo fere tempore cum rebellaret Sancius contra patrem suum virum strenuum Burgensium comitem Garsiam Fernandi, ipse comes Garsias mortuus est, & successit, & filius eius nomine Sancius in comitatu Burgensi vir armis strenuus, prudens in agendis, in sententia iustus, & labori cedere nescius, qui multas clades intulit Sarracenis. Tamen dum ipse rebellaret contra patrem suum, venerunt Sarraceni propter eorum discordiam, & capientes vrbem Abelam funditus destruxerunt eam. Ceperunt etiam Sanctum Stephanum & Cruniam. Comes autem Garsias Fernandi dum cum paucis vellet obuiare Sarracenis, & incaute se gereret, captus est ab eis, & post paucos dies propria morte decessit. Tunc comes Sancius filius eius collecto multo exercitu Legionensium, Pampilonensium, & suorum perrexit Toletum, vt patris iniuriam vindicaret, & multas strages circumquaque ferro & flamma faciens, acceptis multis muneribus à barbaro Toletano Rege, in Castellam victor reuersus est, & multas victorias nobilitet de Sarracenis obtinuit sæpe, ita vt vsque Cordubam hostiliter pergeret, & multas cædes Sarracenis inferret. Præfatus autem Rex Adefonsus sceptrum regni nobiliter gubernauit eo, quod sapientum se consilio rexit.

Tamen dum esset puerulus, & † Adella Rex Toletanus Legionense regnum hostiliter infestaret, inito cõsilio nobiles regni dederunt Tharasiam sororem Regis Adefonsi barbaro pro coniuge, ipsa nolente eo, quod occulte se simulabat Christianum, & auxilium contra Agarenos cæteros Regi Adefonso se præstaturum iuramento firmauit. Quæ cum esset virgo Christianissima, & Toletum perductam barbarus vellet eam cognoscere, dixit ei: Noli me tangere, quia paganus. Si vero me tetigeris, Angelus interficiet te. Tunc Rex derisit eam, & concubuit cum ea semel, & statim sicut illa prædixit, percussus est ab Angelo Domini. Ille autem vt sensit mortem propinquam adesse, sibi vocauit cubicularios suos, & præcepit eis onerare camelos auro, argento, gemmis & vestibus pretiosis, & ad ducere illam ad fratrem suum. Abdella

Rex autem Adefonsus celebrauit concilium cum Episcopis, Comitibus & potestatibus suis. era M L V I I I. & repopulauit Legionensem vrbem, quæ vt prædictum est à Rege Agarenorum Almanzor fuerat depopulata. Reædificauit omnes portas eiusdem ciuitatis ex luto & ligno, & dedit ei bonos foros, & mores: quos debet habere tam ciuitas, quam totum Legionense regnum à flumine Pisorga, vsque ad extremam Galleciæ partem in perpetuum. Fecit etiam ecclesiam sancti Ioannis Baptistæ in ipsa vrbe ex luto & latere, & collegit omnia ossa Regum & Episcoporum, quæ in ipsa erant ciuitate, & in ipsa ecclesia sepeliuit ea simul, & super ea ædificauit altare ad honorem sancti Martini Episcopi & Confessoris. Deinde transtulit ossa patris sui Veremundi Regis, qui sepultus fuerat in Berizo in Villa bona, & sepeliuit ea in Occidentali parte ipsius ecclesiæ in sepulchro marmoreo vna cum matre sua Regina domna Geloyra. Restaurauit etiam iuxta eandem ecclesiam monasterium sancti Pelagij, quod ab Agarenis fuerat destructum. Quo loco soror eius prædicta Tharasia in monachali habitu cum virginibus Deo dicatis diu permansit, & postea Oueto obiit, & in monasterio sancti Pelagij sepulta fuit. Eo fere tempore supradicto Vela comite mortuo duo filij eius Didacus & Syluester cum Sancio duce Burgensium nollent obedire, à Castella cum magno dedecore eiecti sunt ab ipso duce. Ij venientes ad Regem Adefonsum, honorifice

sunt ab eo recepti: & dedit eis terram in submontanis. Post hæc Rex Adefonsus ordinatis sapienter per regni confinia rebus cœpit Sarracenis bella inferre, & regnum sibi subditũ nobiliter gubernare. Anno igitur regni sui vigesimooctauo aggregato magno exercitu obsedit Vescum in Portugale magnum oppidum, quod adhuc detinebatur à Sarracenis. Cumq; quadam die propter nimium feruorẽ Solis indutus, tantummodo pallio & camissia longe à muris ipsius ciuitatis equitaret, à quodam insigni baleario Sarraceno inter scapulas sagitta percussus est. Cumq; sensisset se lethaliter vulneratũ, vocauit Episcopos & Abbates, & ab eis accipiens corpus & sanguinem Domini, mortuus est, & sepultus in Legione iuxta patrem suum & matrem suam.

Era MLXV. mortuo Rege Adefonso filius eius Veremundus successit in regnum Legionensium. Qui reuera Veremundus Patricius, puer constitutus in Regem, non vt illa ætas diuersis puerilibus & lasciuis cupiditatibus astringi assolet, constrictus dignoscitur; sed in ipso teneri regni exordio ecclesias Christi gubernare, easque à prauis hominibus defendere, cœnobiorum ceu pius pater consolator existere, & pauperum tutor sedulus esse cœpit. Duxit vxorem filiam Sancij ducis Castellani nomine Tharasiam: ex qua suscepit filium Adefonsum, qui post paucos dies mortuus est. Sancius vero Burgensium dux quam gloriose se gesserit in suo comitatu, non posset noster ad plenum euoluere stylus. Dedit namque bonos foros & mores in tota Castella, & sapienter & fortiter se gessit in suo ducatu. Hic accepit à Sarracenis Gormaz, Osmam, & sanctũ Stephanum, & alia multa in Extremadura Habuit filium nomine Garseam, & filias duas: quarum vnam dedit Regi Veremundo Legionensium in vxorem: & aliam Sancio Cantabrorũ Regi: ex qua idem Sancius genuit duos filios, scilicet Garseam, & Fernandum. Obiit comes Sancius, & successit ei in ducatu Burgensium infans Garsea filius eius. Tunc Burgenses comites inito consilio miserunt ad Veremundum Regem Legionensium, vt sororem suam Sanciam comiti Garsiæ daret in coniugem, & concederet eundem Regem Castellæ vocari. Rex attamen Veremundus hoc se facturũ promisit. Vnde factum est, vt cum esset Rex Veremundus Oueto, venerunt Burgensium nobiles cum comite suo infante Garsia in Legionem proponentes ire Ouetum, tum causa orationis, tum vt loquerentur cum Rege de matrimonio contrahendo, & Regis nomine Garsiæ duci obtinendo: sed filij Velæ comitis supradicti aggregantes exercitus in submontanis memores malorum, quæ sibi fecerat dux Sancius, ambulantes per totam noctem intrauerunt Legionem: & tertia feria illucescente die occiderunt ipsum infantem Garseam in porta ecclesiæ sancti Ioannis Baptistæ. Didacus comitis Velæ filius ipsum Garsiam in Baptismo de sacro fonte leuauerat, & propria manu occidit eum enormi sacrilegio perpetrato, & Dei timore postposito. Tunc occisi fuerunt multi tam de Castellanis, quam de Legionensibus, qui ad defensionem Garsiæ ducis confluebant. Post hæc cum iam multitudo conflueret ad vindicandam mortem Garsiæ ducis, prædicti filij Velæ, scilicet Didacus & Syluester fugientes se in montibus, locis tutissimis contulerunt. Infans vero Sancia prædicta fecit planctum magnum super ducem Garsiam, & sepeliuit eum honorifice iuxta Regem Adefonsum patrem suum in ecclesia sancti Ioannis Baptistæ. Puer fere tredecim annorum erat infans Garsias quando mortuus est.

Sancius autem Rex Cantabriensium, qui gener erat Sancij ducis Castellani, successit Garsiæ in comitatu Burgensium, & cœpit regnare in Nauarra & in Castella. Rex autem Sancius filius fuit Garseani Regis Nauarrorum, qui & ipse Garseanus genitus fuit de Sancio Rege Cantabriæ, qui de nobili Gotthorũ regali semine extitit procreatus. Hic tempore cladis Almanzor, & aliorum Agarenorum fortiter se habuit contra Sarracenos. Nam cum Agareni quæque plana Hispaniæ occupassent, Cantabri algoris & laborum pro loco & necessitudine iniurias fortiter patientes, arreptis leuioribus armis, per colles & opaca siluarum loca pedites serpendo ex improuiso castra hostium, dum aderant inuadendo sæpe conturbabant. Neque huiusmodi factum ab hostibus vsquam poterat vindicari, quia Cantabri succincti & leues, statim vt res postulabat, in diuersa rapiebantur. Itaque Maurorum rabies, quæ aliis formidolosa erat, Cantabris ludibrio habebatur. Quapropter Cantabriorum regnum propter difficultatem introitus & agilitatem incolarum pro maiori parte solidum mansit. Vnde Rex Sancius primus, cuius cognomen Auarca, cum Sarraceni tempore hyemali vrbem Pampilonam debellarent, & ipse esset in Pyrenæis montibus, vltra Alpes roscidæuallis, & ingens nix clauderet portum, fecit sibi & suis militibus de coriis crudis & ligneis viminibus rusticorũ more calceamenta, quę vulgariter, Auarcas & Baraliones vocãt, & nocte

Alpes roscidæuallis per niues transiit, & illucescente die Agarenos iaculis & gladiis in tantum fortiter inuasit, vt perpauci Sarracenorum euaderent, qui suis facta prælij nunciarent. Post ipsum surrexit filius eius Rex Garseanus, qui nobilissimi patris fortissima facta secutus, barbaris armatus crebro occurrit: & eorum impetus, ne in finibus Christianorum more solito deuenirent, constanter compescuit. Quo defuncto Sancius filius eius paternum subiit regnum, qui victoria simili, sicut auus eius, per auarcas & baraliones, super eandem vrbem Pampilonam multa millia Sarracenorum prostrauit; quare etiam ipse Rex Auarca dictus fuit, & ad plana descendens, inimicos fidei Christianæ longius secedere compulit. Hic autem vt prælibatum est, postquam in Castella regnare cœpit, ita comitatum Burgensem ampliauit, vt iam non comitatus Castellæ, sed regnum merito diceretur. Ab ipsis namque Pyrenæis iugis vsque Naiaram, quidquid terræ infra continetur, à potestate Paganorum eripuit; & iter sancti Iacobi aperuit, quod barbarica infestatione clausum erat, & per deuia Alauæ peregrini declinabant, quos Sancius Rex absque retardationis obstaculo recta via currere fecit, & in cunctis fere victor extitit. Meruit quoque, vt dictum est, natorum contubernio diu fœliciterque perfrui: quibus viuens pater benigne regnum diuidens Garsiam primogenitum Pampilonensibus præfecit, Fernandum vero bellatrix Castella iussione patris pro Rege suscepit. Dedit etiam Ramiro, quem ex concubina habuerat, Aragonem quandam semotam regni sui particulam, ne fratribus eo quod materno genere impar erat, quasi regni hæreditarius videretur. Deinde mouens arma contra Regem Veremundum Legionense regnum valde minorauit. Tamen contrà eum insurgentibus vehementer Legionensibus & Gallecis, ne hoc deueniret in patriæ destructionem, petiuit à Veremundo Rege Legionis adhuc in teneris annis constituto Sanciam sororem suam nobilissimam puellam, dari filio eius Fernando in cõiugem propter pacem Christianorum reformandam. Rex autem Veremundus largissima manu regales sororis nuptias exhibuit, & Ferdinandus Sanciam in coniugem accepit. Cæterum Rex Veremundus ab extremis finibus Galleciæ vsque ad flumen Pisorgam, quod tunc Cantabriensium regnum separabat, Rex constituitur. Porro Sancius Rex in senectute bona plenus dierum dum filius eius Garsias ob vota soluenda Romam commearet, ab hac vita decessit. Quem Fredenandus apud Oniense cœnobium magno cum honore, vt tantum patrem decebat, humari fecit. Rex vero Garsias postquam solutis Deo votis Roma rediit, & obitu patris percepto Pampilonensi prouinciæ appropinquauit, audiuit Ramirum fratrem suum ex concubina ortum, super regno sibi insidias tendere. Qui nimirum Ramirus ad hoc perficiendum adunauerat sibi quosdam Maurorum Reges, Cæsaraugustanum scilicet & Oscensem, atque Tutelanum: quorum præsidio fretus positis castris super Taphaiam fratri campale bellum indigne comminabatur. Cuius superbiam, quia animositas Garsiæ Regis ferre non sustinebat, collectis Pampilonensium fortissimorum copiis castra hostium extemplo aggreditur. Deinde maxima parte hostium trucidata, cęteri qui remanserunt, relictis tentoriis, stipendiisq; inermes fugam arripiunt. Ramirus autem nisi discalceatus super equum capistro regente tuta peteret loca, dies illa sibi vltima foret.

Post hæc ex vinculo vnitatis & dilectionis oritur inter Regem Fernandum, & Regem Veremundum sæua discordia, quæ omnium malorum seminarium bonorumque semper turbatrix fuit. Siquidem præfatus Rex Sancius pater Regis Ferdinandi post mortem Legionensis Regis Adefonsi Rege Veremundo puerilibus annis impedito, partem regni sui, videlicet à flumine Pisorga vsque Ceiam, suo domino mancipauerat, & tam in ipsa terra, quam in tota Castella eidem filio suo Fredenando Regi & Sanciæ Reginæ dominandi dederat potestatem. Veremundus autem vbi Rex Sancius expirauit paternum regnum sibi vendicare disposuit. At hoc Fredenando, cui Adefonsi Regis filia nupserat, videbat esse iniustum, si vxor eius foret omnino expers regni patris sui. His itaque repugnantibus magna inter vtrumque nascitur commotio belli: sed quoniam viribus militum impares erant, adeo quod Fredenandus ferre Veremundi impetus non valeret, auxilia fratris sui Regis Garsiæ ad expugnandum hostem obnixius poscit. Fernandus igitur & Garsias frater eius aggregatis fortissimorum militum copiis, dum ad expugnandum hostem properant, ecce Rex Veremundus cum suis transiecto Cantabriensium limite eis armatus occurrit: & iam in ripa fluminis de Pisorga super vallem Thamaron vtriusq; exercitus oppositæ acies conspiciebãt se fulgentibus armis, cum Rex Veremundus acer & imperterritus primo insignem equum suum Pelagiolũ calcaribus vrgeret: & cupiens hostem ferire, rapido cursu inter

densissimum cuneum militum Cantabrorum stricta hasta incurrit. Sed dum ferox Garsias & Fernandus actius instarent, in ipso equi sui rabido impetu confoditur lanceis, atque corruens in terram mortuus est. Multi etiam sui milites inordinate currentes post ipsum, quia non potuerunt eum contingere propter equi eius nimium cursum, accelerantes tamen vt poterant, super eum occubuerunt. Corpus autem Veremundi Regis delatum est Legionem, & cum patribus suis est sepultum, vna cum vxore sua regina Tharasia. Regnauit antem annis decem.

Era M L X X V. prædictus Rex Fredenandus venit & obsedit Legionem, & cum esset fere absque muris, post paucos dies cepit eam, & intrauit cum multitudine militum, & accepit ibi coronã regni, & factus est Rex in Legione & in Castella. Non enim snpererat aliquis de regali semine, ad quem spectaret regnum Legionense iure propinquitatis, nisi Sancia Regina vxor eiusdem Regis Fernandi. Consecratus est dominus Fredenandus in Ecclesia sanctæ Mariæ Legionensis sedis, & vnctus in Regem à venerandæ memoriæ Seruando eiusdem ecclesiæ Catholico Episcopo decimo Kalen. Iulij. Qui postquam cum coniuge sua Sancia sceptra regni gubernandi suscepit, incredibile est memoratu, quam breui barbarorum prouincias totius Hispaniæ formido eius inuaserit. Quas in principio regni maturius depopularet, nisi ad sedandos regni sui tumultus, prius quorundam magnatum rebelles animos corrigere sagaciter procuraret. Terrebantur Sarraceni cum viderent Legionem & Castellam in vnam concordiam conuenire, & Regem fortem & sapientem illis imperare. Sancia vero Regina peperit ei filium, qui Sancius est vocatus. Deinde peperit filiam nomine Geloyram. Tertio peperit filium, quem vtrique parenti vocari placuit Adefonsum. Quarto minimus Garsias genitus est. Vrracam namque decore & moribus nobilissimam puellam priusquam obtinuisset regni apicem genuerunt. Rex vero Fredenandus filios suos & filias ita censuit instruere, vt primo litteralibus disciplinis, quibus & ipse studium dederat, erudirentur. Deinde vbi ætas patiebatur masculos more Hispanorum equos cursare & armis & venationibus fecit filios exercere. Filias autem ne per otium torperent, ad omnem muliebrem honestatem erudiri fecit. Sed inimica omnium bonorum inuidia animum Garsiæ Regis Pampilonensium fratris eius cœpit acrius stimulare & de Regis Fredenandi opulentia & felicitate Garsias nimium torquebatur. Rex vero Fernandus cum per omnia mansuetus & pius inueniretur, quadam naturali benignitate fratris inuidia perturbatum animum studebat ad dilectionem fraternam reuocare. Igitur dum Rex Garsias apud Naiaram ægrotaret, Rex Fernandus fraternis commotus visceribus eum visere festinat. Rex autem Garsias inito consilio iussit suis, vt caperent Regem Fredenandum. Sed Fredenandus vt hoc comperit, velociter in patriam se recepit. Factum est autem conuerso Rege Fredenando, & ægrotante eum Rex Garsias pro tanto scelere mitigando & fratre placando accessit humiliter visitare. Quem visum Rex Fredenandus Ceiæ in vinculis ponere iussit. Sed Rex Garsias callide post aliquos dies euasit, & cum quibusdam militibus furtim præparatis ad propria remeauit. Qui deinceps Garsias acer & furibundus cœpit aperte manifestas occasiones belli quærere, atque fraternum sanguinem sitiens Fernandi fines quousque attingere poterat, hostiliter deuastare. Quibus auditis Rex Fredenandus collecto à finibus Galleciæ vniuerso exercitu iniuriam regni vlcisci properat. Tamen legatos idoneos ad Regem Garsiam misit, quatenus dimissis finibus suis vteretur pace, & cũ eo mortiferis gladiis confligere nollet. Fratres enim erant; ideoq; vnumquemq; in regno suo deceret quiete viuere. Ad hoc etiam tantam suorum militũ multitudinem Garsiam sustinere non posse, illi prædicit. Porro Rex Garsias ferox & animosus audita legatione nuncios de castris suis despecta pietate fratris exire imperat, & statim subinferendo minas ipsos nuncios cum sociis, qui pugnam subierint, triumphato domino more pecudum se rapere in patriam dicit. Præsumebat namq; Rex Garsias de iuribus suis eo quod tunc temporis, excepto imperio regio, præ omnibus militibus habebatur miles insignis. Siquidẽ in omni bello strenui militis & boni imperatoris officia nobiliter agere consueuerat; illexerat quoque sibi maximam turbam Maurorum, quos tumultus causa suis ad pugnam sociauerat. Igitur Rege Fredenando, & à Rege Garsia dies & locus infœlicis pugnæ constituitur. Sed iam Rex Garsias in media valle de Mata Porca posuerat castra, cum Fernandi Regis milites noctu desuper imminentem præoccupant collem. Qui nimirum milites ex cognatione, vel familia Regis Veremundi fuerant, & vbi voluntatem domini sui Regis Fredenandi auidam Regem Garsiam viuum capiendi potius quam extinctum animaduertunt, instinctu Sanciæ Reginæ communem

sibi san-

ſibi ſanguinem vel dominum vindicare ſingulariter anhelabant. Mane itaque facto cum primo Sol refulſiſſet, vndique ordinatis aciebus ingens clamor vtrinque attollitur, inimica pila eminus iaciuntur, & mortiferis gladiis res geritur. Cohors tamen fortiſſimorum militum, quos paulò ante tetigi, laxis habenis deſuper incurſantes per medias acies ſecando omnem impetum criſpatis haſtis in Regem Garſiam inferunt, atq; confoſſum, exanimem de equo in terrã præcipitãt. In quo bello duo ex magnis militibus Garſiæ cum eo interfecti ſunt. Rex autẽ Fernandus præcepit ſuis ne fugientes Chriſtianos occiderent volens ciuibus parcere, Vnde factum eſt, vt Sarraceni, qui venerant ad pugnandum dum fugerent, maior pars illorum captiuata eſt. Corpus vero Garſiæ Regis in eccleſia B. Mariæ de Naiara ſepulturæ traditũ eſt, quã ipſe à fundamẽto deuote cõſtruxerat, atq; argẽto & auro ſericiſq; ornamẽtis pulchre ornauerat.

Rex autem Fernandus poſtquam mortuo Rege Garſia & Rege Veremundo ab vltimis finibus Galleciæ vſque Toloſam, omne regnũ ditioni ſuæ ſubactum videt, omne tempus reliquum iam ſecurus de patria in expugnãdis barbaris, & eccleſiis Chriſti decorandis agere decreuit. Igitur anno regni ſui decimoſexto de campis Gotthorũ cum exercitu magno mouens in Portugalem profectus eſt. Etenim ex Luſitania prouincia & Betica barbari erumpentes impie dominabantur in partibus illis. Rex autem Fernandus per omne vitæ ſuę tempus hoc immobili mente firmiter ſtatuerat, ſcilicet non prius ab incepto deſiſtere, aut ſemel ſuſcepto labori cedere quam hoc q; efficere conaretur, perfecto fine cõcluderet: ex qua re formido eius corda barbarorũ perterruerat. Paratis itaq; ſtipendiis omnibus primo impetu oppidum Sena cum circumiacentibus caſtellis inuaſit interfectis barbaris, & ex eis quos voluit in ſeruitutẽ ſibi ſuiſq; redegit.

Triumphato ergo oppido Sena ad debellandam Veſenſem ciuitatẽ accelerat ea ſcilicet cauſa, vt factorum ſuorum reddita vice pro Adefonſo Rege ſocero ſuo interfecto ciuitatis illius barbari ſoluerent debitas pœnas. Erat in ipſa ciuitate ſagittariorum fortiſſima manus, cuius impetũ ſi aliquando milites ad murũ cauſa dimicandi accederẽt, niſi clypeis tabulas ſuperponerẽt, aut aliqua obſtacula fortiora ferre nõ valerent, cum ſagitta ſingularẽ clypeum & loricam pertranſiret. Exploratis igitur omnibus ciuitatis ingreſſibus, poſitiſq; caſtris Rex electos & milites & balearios ad ciuitatẽ curſu tẽdere, & portas obſidere præcepit. Deinde cõmiſſo prælio per aliquot dies cũ magna fortitudine certaretur cepit eam: atq; inuento inibi ſagittario inſigni qui Adefonſum Regem interfecerat, cum manibus & oculis & altero pede priuare iuſſit. Cęteri vero Sarraceni qui gladium euaſerũt, militibus fuere præda. Inde propere mouens caſtra ad Lamecũ ciuitatẽ peruenit, & circumdato exercitu murũ magno conamine irrumpere nititur; q̃ quãuis difficultate loci inexpugnabilis videretur, oppoſitis turribus ligneis, & diuerſorũ generũ machinis, eam breui expugnauit, & Mauros inibi degentes partim gladio interfecit; partim ob diuerſa eccleſiarũ opera anſis ferreis iuſſit cõſtringi. Siquidẽ Rex Fernandus ſolerti ſemper cura prouidebat, vt de victoriarũ ſuarũ ſpoliis ad laudẽ Dei, qui eum victorẽ reddebat, melior pars per eccleſias, & Chriſti pauperes diſtribueretur. Cepit etiã caſtrum ſancti Iuſti ſuper flumen Malua ſitum & Taroca, cum aliis pluribus circumquaq; poſitis, ne in eis cõtra Chriſtianos barbari vlterius præſidia ponerent, ad ſolum vſq; detraxit. Quibus triumphatis vt Conimbria illarũ partium maxima ciuitas, quæ iſtis præfuerat, Chriſto ſubiiceretur limina B. Iacobi Apoſtoli petiit: atque in ipſa eccleſia, quæ dicti Apoſtoli corpus cõtinet, triduũ fecit, & vt gentẽ Chriſtianã dignaretur adiuuare, & Conimbriã ciuitatẽ Chriſtiano cultui ſubiugare Apoſtolus Iacobus, deuotis precibus precabatur. Dotataq; ipſa eccleſia multis muneribus Rex Fernãdus diuino fretus auxilio Conimbriã accelerat, poſitiſq; ſuper eam caſtris cõſedit. Exaudiuit Dñs preces Regis Ferdinãdi: & cũ ipſe pugnaret apud Conimbriã martiali gladio, Iacobus Apoſtolus Chriſti intercedẽdo Dñm pro eo pugnabat in cœlo. Et cum per aliquot tẽporis ſpatia infra muros Conimbriæ Sarracenos teneret incluſos, poſitis in giro machinis & arietib⁹ muros ciuitatis in parte fregerat. Quod vidẽtes barbari legatos ſupplicãdo ad Regẽ Fernandũ miſerunt, quatenus Mauris tantũmodo cõcederet vitã, & acciperet vrbẽ cum omni eorũ ſubſtantia. Rex vero Fernandus adquieſcit, & eiectis Sarracenis quadã die Dominica hora tertia ciuitatẽ cepit. Quod hęc ciuitas meritis B. Iacobi Apoſtoli à Rege Ferdinando capta fuerit, ſic manifeſte innotuit. Venerat enim ab Hieroſolymis quidã Græculus peregrinus, qui in porticu eccleſiæ B. Iacobi diu permanẽs vigiliis & orationibus inſiſtebat. Cumq; intrãtes populi laudando, beatũ Iacobum militẽ decantarent, ipſe peregrinus dicere cœpit eũ non fuiſſe militẽ, ſed piſcatorem. Cum vero pernoctaret in oratione, ſubito raptus in extaſi, ei Apoſtolus Iacobus

apparuit, & tenens quasdam claues manu cum alacri vultu alloquens dixit. Heri, inquit, pia precantium vota deridens dicebas me militem non fuisse. Post hæc allatus est magnæ statutæ splendidissimus equus ante fores ecclesiæ, cuius nimia claritas totam apertis ianuis ecclesiam perlustrabat. Quem Apostolus ascendens innotuit peregrino illis clauibus se ciuitatem Conimbriam aperiturum, & Regi Fernando in crastinum circa tertiam diei horam se daturum. Quibus dictis Apostolus disparuit. Facto autem mane peregrinis vocatis clericis & maioribus ciuitatis indicauit eis visionem, & expeditionis ignarus dixit ipsa die Regem Fernandum Conimbriam habiturum. Qui denotato die legatos cum festinatione ad castra inuictissimi Regis dirigentes inuenerunt Conimbriam à Rege Ferdinando captam ea die & hora qua dixerat peregrinus.

Expulsa itaque de Portugali Maurorum rabie, omnes Sarracenos vltra fluuium Mondego, qui vtramq; prouinciam separat, Rex Fernandus armis ire coegit. His vero ciuitatibus, quas de potestate paganorum eripuit Sesnandum consiliis illustrem præfecit. Is namque à Benabeth Rege Bericæ prouinciæ cum alia præda ex Portugali olim raptus, multis præclaris commissis inter barbaros insudādo in tantam peruenerat claritatem, vt præ omnibus regni sui barbaris Regi charior haberetur. Quippe cuius neque consilium neque inceptum vllum frustratum fuerat opus. Cæterum vbi relicto Benabeth Sesnandus ad Regem Fredenandum profectus est, actis & consilio & Christianis insignis & barbaris vsque ad extremum diem valde terribilis fuit. Rex vero Fernandus post triumphum limina beati Iacobi Apostoli cum immensis donis deosculans ad Legionensem vrbem alacriter est reuersus. Vbi magnatorū suorum generalem habens conuētum statuit barbaros qui à parte Orientis ex prouincia Carthaginensi & Cæsaraugustano regno inundantes, munitiones & castella secus flumen Dorij sita inhabitabant bello aggredi. Erant autem affinitate loci, e confinibus Castellæ prædas pecudum & mancipiorum extemplo agentes.

Redeunte igitur anni congruo tempore Fernandus Rex dictas ciuitates & castella cum magno exercitu inuadit, caproque in breui castro Gormaz, vadum Regis accessit. Quod oppidum postquam suæ ditioni mancipauit, ciuitatem Berlangam quæ cætera circumquaq; posita protegebat castra, animosus petiit. Sarraceni autem illius ciuitatis, ne præda forent Christianis, nimio terrore concussi antequā eos Rex interciperet, murum in diuersa perforantes relicta turba puerorū & mulierum fugerunt. Post cuius triumphum Rex oppidum Aquileta inuasit Castro quoq; sancti Iusti triumphato, sanctæ Mariæ munitionem pugnando cepit. Castrum etiam Guermos aggrediens ad solum vsque destruxit. Postremum etiam destruxit omnes turres vigiliarū, quæ barbarico more super monte Parrantago erant eminentes; atque municipia quę in valle Porceo Rex ob tuitionem arantium & pecudum construxerat. Cæterum vbi Cantabriensium confinia à fortitudine barbarorū ex Celtiberia prouincia, & Toletano regno eructantium fecit secura, compactis ex omni regno validissimis militum baleariorumq; copiis Carthaginensem prouinciā Fernandus Rex expugnare intendit. Qui superatis Oniæ alpibus plana etiam loca, quæ Sarraceni detinebant, ferro & flamma vastauit. Deinde secus oppidum Talamanca castra mouens cepit eam, & pleraque loca barbarorum armentis & pecoribus aliisq; prosperis rebus opulentissima occuparunt, agros vastauit, multa castella & oppida cepit & incēdit, Mauros masculos interfecit, & pueros ac mulieres, & omnē eorum substantiam militum prædam esse iussit. Ciuitatem etiam Complutensem perringens depopulatis ferro & flamma vndique illius prędiis circumuenit eiusdem mœnia castris. Complutenses vero barbari postquam infra muros constricti omnes res suas de foris direptas mutumq; arietibus feriri vident, necessario ad Regem Almemonem Toletanū legatos mittunt, quatenus tantū hostem vel bello propulsando, seu muneribus mitigādo de sua & regni incolumitate pertractet. Quod nisi celerius faciat, se Toletanū regnum perditurum in proximo sciat. Barbarus autem sanioti vsus consilio immensam pecuniam auri & argenti & pretiosarum vestium conglomerat, atque accepta formidinis securitate ad Regis Fernandi præsentiam humiliter properans, excellentiam illius obnixius postulat, vt acceptis muneribus fines suos vastare desistat. Ad hoc etiam & se & regnum suum potestati illius commissum dicit. Porro Fernandus Rex quamuis barbarum ficte loqui intelligebat, tamen pro tempore accepta pecunia & Sacramenti sponsione, vt sibi esset subditus, Carthaginensem prouinciam expugnare desinens, multa onustus præda in campos Gotthorum se recepit.

Cumq; iam gloriosa securitate ditatus Legione in solio suo resideret gloriosus, vt patrum suorum Regis Reccaredi atq; Regis Adefonsi fidem augeret, & opera ad cumulū

suæ fœ-

ſuæ fœlicitatis, eum Regina Sancia blandis adit colloquiis, quatenus in ciuitate Legionenſi ſibi ſuiſq; poſteris decenter pararet ſepulturam, quam etiam Sanctorum reliquiis ad ſuam & ſuorum tam præſentis vitæ quam futuræ tuitionem decorare ſtuderet. Hæc ſuggerens Regina Sancia dicebat ei: Pollet hæc ciuitas ſitus nobilitate, eo quod ſit iucunda terris, ſalubris aere, fluminibus irrigua, pratis & hortis fæcunda, montibus & fontibus delitioſa, arboribus nemoroſa, atque religioſorum virorum habitationi aptiſſima. Decteuerat namq; Fredenandus Rex apud monaſterium Sancti Facundi, quod ſemper carum habebat, vel in Eccleſia ſancti Petri de Arlanza corpus ſuum tradere ſepulturæ. Sed victus petitionibus, ſuæ dilectiſſimæ coniugis ſtatim deputantur cæmentarij, qui aſſidue dent operam in lapidibus dolandis & Eccleſia conſtruēda tam digniſſimo labori. Tunc Rex Fernandus Legionenſium ciuium precibus inclinatus Zemoram, quæ à Sarracenis deſtructa fuerat, populauit & dedit ei perpetuo bonos foros & nobiliſſimos mores. Extiterant quippe ab antiquo Legionenſes & Zamorenſes amicitiis copulati, & Almanzor barbarus vtramq; deſtruxerat ciuitatem. Interea Rex Fernandus cum venerabili coniuge, quibus idem inerat ſanctum & firmum deſideriū, excogitans qualiter de ſanctorum Martyrum corporibus, qui fuerant in Hiſpalenſi ciuitate trucidati pro Chriſti nomine poſſet adipiſci vel vnum, ordinatis per cōfinia rebus cum primo aduenit opportunitas temporis congregato exercitu innumerabili in Beticam & Luſitaniam prouincias, quibus barbarorum Rex Benabeth præerat, hoſtiliter profectus eſt. Depopulatis itaque barbarorum agris, & pleriſq; villis incenſis eidem Benabeth Rex occurrit cum magnis muneribus, eumq; per amicitiam & regni decus obſecrat, ne ipſum regnumq; perſequi velit, ſed illum ſicut cæteros Sarracenos Hiſpaniæ Reges ſubiectum tributariū dignetur habere. Rex vero Fernandus grandæui barbari precibus flexus omnes idoneos viros, qui ex hybernis conuenerant ad bellandum pro fide vocari iubet, quorum conſilio diſponat, quem finem ſupplicationibus Regis Maurorum imponat, ſed viri prudentes ſuperni diſpenſatione conſilij conſuluut illi, vt barbarum recipiat cum muneribus, & corpus beatæ Iuſtæ martyris, quæ olim apud Hiſpalim cum corona virginitatis & martyrij perrexit ad Chriſtum, prout eius inſidebat animo expeteret ad Legionenſem vrbem transferendum, quod factum eſt petitionibus eius, vt catholicus Fredenandus voluit, aſſenſum præbuit Benabeth: & ei ſe daturum ſanctæ Iuſtæ virginis corpus promiſit. Qua ſponſione accepta poſtquam de expeditione illa glorioſe ventum fuit Legionem, conuocauit Rex miræ ſanctitatis Aluitum Legionenſem Epiſcopum, & Ordonium immutabilem fide, prudentia & largitate Aſtoricenſem antiſtitem, ſimulq; Munionem comitem, atque Fernandum & Gundiſaluum ſui palatij optimates: & cum manu militum eos ad deferendum ſupradictæ virginis corpus Hiſpalim miſit. Qui venientes cauſam ſuæ legationis Regi Benabeth patefecerunt. Rex itaq; paganus eos cum magno ſuſcipiens honore egit conſilium cum ſuis quid ſupra hoc ageret; & accepto ſuorum conſilio reſpōdit nunciis Regis Fernandi, ſe neſcire vbi eſſet prædictæ virginis & martyris corpus. Tunc beatus Aluitus Legionenſis Epiſcopus vna cum glorioſiſſimo Ordonio Aſtoricenſi Epiſcopo indixerūt triduanum ieiunium ſociis, vt Dominus eis oſtendere dignaretur corpus ſanctiſſimum quod quærebant. Tunc apparuit ambobus Epiſcopis orātibus Chriſti confeſſor Iſidorus, & oſtendit eis ſui corporis locum, præcipiens vt eum deferrēt ad ciuitatem Legionenſem decorandam. Sed cum ex licentia Regis Benabeth tumulus beatiſſimi Doctoris Hiſpaniarum Iſidori aperiretur, balſami ros de oſſibus illius exhalauit, & arbores & homines qui aderant, perfudit. Multa etiam alia miranda in ipſo loco & in itinere facta ſunt, dum duceretur Legionem. Delata ſunt beati confeſſoris Iſidori membra Legionem, & in tumulo aureo à Rege Fredenando & Sancia Regina ſuper altare ſancti Ioannis Baptiſtæ venerabiliter collocata, vbi tot miracula ad laudem Chriſti nominis quotidie declarantur, vt ſi quis petitus ea membranis traderet, non minima conficeret librorum volumina.

Poſt aduentum autem ſancti corporis Iſidori ſummi Pontificis in Legionem, quia ciuitas Abulenſis in vaſtitatē olim à Sarracenis redacta fuerat, tranſtulit ex ea Rex Fernandus corpora ſanctorum Martyrum Vincentij, Sabinæ, & Chriſtetæ. Corpus ſancti Vincentij martyris cum parte reliquiarum ipſius germanarum Rex Fernandus iuxta techam beati Iſidori Doctoris Hiſpaniarū honorifice collocauit in Legione. Corpora vero ſanctarum Sabinæ, & Chriſtetæ in eccleſia ſancti Petri de Arlanza tumulauit. Sed magnam ex eis partem Palentiæ contulit. Regina etiam Sancia poſtulante patrē ſuum Regem Sanciū à monaſterio Onienſi tranſtulit, & cū aliis Regibus Legione ſepeliuit.

Post hæc venerabilis Rex Fernandus in defendendo, ampliando simulque exornando regno inuictissimus Princeps cum in solio suo Legione resideret serenus, habito magnatum suorum concilio generali, vt filij sui, si fieri posset, post obitum eius quietam ducerent vitam, illi regnum etiam eis diuidere placuit. Dedit Domno Sancio à flumine de Pisorga totam Castellam, Naiatam, & Pampilonam cum omnibus regalibus sibi pertinentibus in montibus Pyrenæis vsque Tolosam. Dedit domno Adefonso Legionem per flumen de Pisorga, & totas Asturias de Transmera vsque ad flumen Ouæ. Astoricam etiam Campos, Zemoram, campum de Tauro, Berizum vsque in villam Vxor in monte Zebrero. Dedit domino Garsiæ totam Galleciam vna cum toto Portugali. Tradidit etiam filiabus suis Vrracæ scilicet & Geloyræ totum Infantaticum cum omnibus monasteriis, quæ ipse construxerat, admonens, vt vsque ad exitum huius vitæ ipsas Ecclesias adornarent, & absque mariti copula viuerent. Religionem etiam Christianam, quam ab infantia deuotè amplexatus fuerat, summa cum deuotione custodiens, quam in Legione nouiter construxerat Ecclesiam, & in honore Sancti antistitis Isidori fecerat dedicari, plurimæ pulchritudinis auro & argento lapidibusque preciosis & cortinis sericis decorauit. Eandem Ecclesiam mane, vespere & nocturnis horis atque sacrificij tempore impigre frequentabat, & interdum cum clericis in Dei laudibus modulando in ecclesia pollenter vices cantoris explebat, quod quia beatus confessor Isidorus Doctor & Legislator Hispaniarum extiterat, Rex Fernandus statuit, vt in eius Ecclesiæ leges Gotthicæ à Legionensibus omnibus † discernerentur. Colebat etiam Rex Fernandus nimia veneratione Ouetensem Sancti Saluatoris Ecclesiam, quam multo auro & argento & lapidibus pretiosis ditauit. Ecclesiam etiam beati Iacobi Apostoli diuersis muneribus studuit exornare. Quid plura? neque Fernandus pius & excellentissimus Princeps vitæ suæ curriculo quicquam carius duxit, quàm vt regni suæ Ecclesiæ principales suis donis fulgerent, atque omnes per illum non solum quiete ac defensione, verùm etiam suis laboribus ornatæ & ditatæ forent. Amabat pauperes peregrinos, & in eis suscipiendis magnam habebat curam. Ad hæc etiam vbicumque monachos, canonicos, clericos, vel mulieres Deo dicatas viuere in paupertate reperiebat, eorum penuriæ compatiens, aut per se, vt eos consolaretur venire, seu pecuniam mittere crebro consueuerat. Vnde factum est, vt quadam die ad Ecclesiam Sanctæ Mariæ Legionensis sedis Missam auditurus veniret, atque inspiceret subdiaconum conscissa serica tunica ministrantem. Post hæc per singulos diligenter aspiciens vidit quosdam pueros clericulos ipsius Ecclesiæ in choro nudis pedibus stantes. Qui misericordia motus plures vestes sericas ad ministerium diuinum eidem Ecclesiæ contulit, & quingentos solidos seu amplius ad opus calceamentorum Canonicorum in castro Iudæorum, quod est iuxta ciuitatem, eandem annuatim habendos perpetuo concessit.

† seruarentur

Post hæc cœnobium Sancti Facundi visitare misericorditer veniens, dum ibi erat monastico contentus ordine cum eisdem monachis orabat, & cum eis humiliter sumebat cibum. Cæterum quadam die ex more coram Abbatis mensa, super quam & ipse Rex recumbebat, allatum est domino Regi quoddam vitreum vas vino plenum. Quod iussu Abbatis, vt de vino pro benedictione biberet, Rex incaute accipiens, cecidit vas super mensam, & frustatim confractum est. Tunc Rex anxietate velut magni reatus percussus vocat ad se vnum de circumstantibus pueris, & vas aureum preciosis lapidibus insignitum quo ipse assidue bibebat, sibi adduci celeriter imperat. Quod sine mora defertur, & Rex eum accipiens se erexit, & fratres sic allocutus est, dicens: En domini mei pro confracto hoc beatis martyribus restituo vas. Statuit quoque per vnumquemque annum dum viueret pro vinculis peccatorum soluendis Cluniacensis Cœnobij monachis mille aureos ex proprio ærario dari. Regina autem Sancia vxor eius non minus eo consimilibus sanctis operibus insistebat, & sapientia plena ita suberat viro, vt particeps laboris fieret in regno. Dum enim ad bellandos Agarenos Rex Fernandus longe lateq; procederet, Regina Sancia in tantum ei equos, arma & omnia necessaria ministrabat, vt nihil deesset exercitibus Christianis, sed bonis abundantes viriliter persequerētur inimicos Christi. Quibus rebus benè ordinatis cum expedita manu multorum militum ad Celtiberiæ prouinciæ pagos vastandos, ac villas Maurorum diripiendas Rex Fernandus profectus est. Non enim volebant sibi Sarraceni illius prouinciæ reddere solita tributa. Cumque ibi diu moraretur, omnia quæ extra munitiones erant, ferro & igne depopulatus, Valentiam ciuitatem accessit. Quam breui expugnasset, nisi ægritudine correptus decubuisset. Omnibus tamen

Celtibe-

Celtiberiæ prouinciæ ciuitatibus & castellis in deditionem acceptis almus Doctor Isidorus ei apparuit, & diem sui exitus imminere innotuit, & in ipsa corporis valetudine mense Decembri Legionem delatus, apud sancti Isidori confessoris Christi memoriam orauit. Ingressus est enim in ciuitatem nono Kalen. Iannarij, die Sabbatho, & ex more corpora Sanctorum fixis genibus adorans, petebat, vt quia iam terribilis hora mortis sibi imminere videbatur, ipsis cum Angelicis choris interuenientibus anima eius à potestate tenebrarum libera ante Christi tribunal sui Redemptoris illæsa præsentaretur.

Cæterum in ipsa celebri Natiuitatis Domini nocte, cum clerici festiuo more natalicium matutinum canerēt, affuit inter eos dominus Rex at(ie virtute qua poterat concinere cœpit vsque ad vltimnm Psalmum matutinorum. / iduenit nobis, versus quem tunc temporis more Toletano canebant, succentoribus -espondentibus. Erudimini omnes qui iudicatis terram. Quod Fernando serenissimo Regi non incongrue veniebat. Quia dum sibi viuere licuit, regnum catholice gubernauit, & se ipsum pressum pudicitiæ freno funditus eruditum reddidit. Porro illucescente natiuitatis filij Dei clara vniuerso orbi die, vbi dominus Rex se artubus deficere prospicit, Missam canere petit, ac percepta corporis & sanguinis Christi participatione ad lectum manibus deducitur sustentantium. In crastinum vero luce adueniente sciens quod futurum erat, vocauit ad se Episcopos & Abbates, & quosque religiosos viros, & vt exitum suum confirmarent, voa cum eis ad ecclesiam defertur ornatus cultu regio, & corona aurea imposita capiti. Deinde fixis genibus coram altari sancti Ioannis Baptistę, & Sanctorum corporibus, scilicet Isidori confessoris, & Vincentij martyris clara voce ad Dominū dixit: Tua est potentia, tuum regnum Domine; tu es super omnes Reges, tuo imperio omnia regna cœlestia & terrestria subduntur. Ideoq; regnū quod te donante accepi, & quamdiu tuæ liberæ voluntati placuit, regi, ecce reddo tibi: tantum animam meam de voragine istius mundi ereptam, vt in pace suscipias deprecor Et hæc dicens exuit regalem clamidem qua induebatur corpus, & deposuit gemmatam coronam, qua caput ambiebatur, atque, cum lachrymis solo prostratus pro delictorum venia Dominum attentius exorabat. Tunc ab Episcopis accepta pœnitētia, & Extremę vnctionis sacramento peracto, induitur cilicio pro indumēto regali, & aspergitur cinere pro aureo diademate. Cui in tali pœnitentia permanenti coram prædicto altari duobus diebus à Deo viuere datur. Sequenti autem die, quæ est feria tertia, hora diei sexta, in qua sancti Ioannis Euangelistæ festum celebratur, inter manus pontificum, cœlo, vt credimus, tradidit spiritum. Sicque in senectute bona, plenus dierum, perrexit in pace, era MCIII, cuius corpus humatum est cum magna gloria in Ecclesia beati Isidori summi Pontificis in Legione iuxta patrem suum Regem Sancium. Regnauit in Legione & Castella simul annis viginti & octo, mensibus sex, diebus duodecim. In Castella vero priusquam obtineret regnum Legionense, regnauerat fere duodecim annis. Viuente adhuc patre eius Sancio regnare cœpit in Castella, & completi sunt anni regni eius feliciter quadraginta. Regina autem Sancia duobus annis superuixit, & obiit sexto Idus Nouembris, & iuxta eum quiescit in Legione.

Postquam igitur bonæ memoriæ Rex Fredenandus superstitibus liberis Sancio, Adefonso, Garsia, Vrraca & Geloyra extremum clausit diem, quamquam adhuc viuens pater regnum eis diuisisset, per septem tamen continuos annos intestinum bellum † insolubiliter gesserunt extincta duobus magnis prælijs non modica Gotthorum militum parte. Tanta fuit discordia fratrum cupiditate dominandi, quod inter mortales ab initio factum fuisse nullus ambigit prudens, nisi aliquis negotiis secularibus occupatus, qui lectionis studio nequit operam date. Scrutare sedulo Regum gesta, & inuenies, quia sociis in regno fere nunquam pax diuturna fuit. Porro Hispanici Reges tantæ ferocitatis dicuntur fuisse, quod cum ex eorum stirpe quilibet regulus adulta ætate iam arma primo sumpserit, siue in fratres, seu in parentes, si superstites fuerint, vt ius regale solus obtinear, pro iuribus contendere parat. † implacabiliter

Vrraca siquidem moribus nobilissima à patre ac matre fratri Adefonso fuerat commendata, quem semper præ filiis carum habuerant. Rex autem Adefonsus ex quo Legionense regnū obtinuit, obediebat sorori Vrracæ tanquam matri. Cui propter varios imminentes casus Zemoram vrbem contulit, in qua se posset à fratrum imminentibus cladibus tueri. Post hæc Rex Sancius, vt erat fortis & animosus, cum magno exercitu suorum castra mouit cōtra Regem Adefonsum. Rex vero Adefonsus in locū qui Plantata dicitur, occurrit ei cum exercitu suo. Inito autem certamine succubuerūt Legio-

nenses, & ex vtraque parte multa Christianorum millia corruerunt. Deinde Rex Adefonsus maiori manu militum congregata, induxit bellum fratri suo Regi Sancio in loco qui dicitur Golpeyat in ripa fluminis Carrionis. In quo bello fortiter vtrisque instantibus tanta Christianorum mutua cæde facta est strages, vt sine gemitu excogitari non posset. Tandem victus Rex Sancius cum suis terga dedit. Rex autem Adefonsus præcepit suis, vt non insequerentur fugientes.

Sed in illis diebus surrexerat miles quidam nomine Rodericus Didaci armis strenuus, qui in omnibus suis agendis extitit victor. Hic cum iam esset magni nominis Regem Sancium adhortatus est, dicens: Ecce, inquit, Gallæci cum fratre tuo Rege Adefonso post hodiernam victoriam quiescunt securi in tentoriis nostris. Irruamus igitur super eos primo mane illucescente die, & obtinebimus ex eis victoriam. Rex Sancius acquieuit consiliis eius, & reuocato vt potuit exercitu suo, illucescente die cum quiescerent securi Legionenses, irruit super eos; & cum essent inermes cesserunt pugnæ, & captus est Rex Adefonsus in Ecclesia sanctæ Mariæ de Carrione, & in vinculis religatus. Vrraca vero nobilissima vt audiuit fratrem suum Adefonsum captum, timens ne zelo regni ipsum Rex Sancius interficeret, venit velociter & pepigit cum Rege Sancio, vt illi Adefonsus regnum Legionense dimitteret; & iret ad Sarracenos, nunquam sine sui iussione viuente Rege Sancio reuersurus. Acquieuit Rex Sancius: & accepto regno fratris Adefonsum ad Sarracenos ire permisit; Zemorenses tamen & quidam nobiles de regno Legionis noluerunt Regi Sancio subiici; sed pro Rege Adefonso & Regina Vrraca fortiter resistebant. Rex etiam Sancius fratrem suum Garsiam iuniorem cepit, & vt sibi esset subditus acceptis obsidibus, & sacramentis eum dimisit.

Erant tunc temporis in regno Legionensi tres fratres nobiles, & sapientissimi, scilicet, Petrus Ansuri, Gundisaluus Ansuri, & Fernandus Ansuri: quos nobilis Vrraca de beneplacito Regis Sancij cum Adefonso regno priuato ad Regem Toletanum Almenonem ire fecit. Hoc autem prouida dispensatione Dei credimus factum fuisse. Cum enim Adefonsus ad Regem Toletanum Almenonem venisset, & vt tantus Rex à barbaro cum honore susciperetur, & circumuallatus globo Maurorum huc atque illuc apud Toletum circumduceretur gratia spatiandi, Adefonsus altius quam credibile est ingemiscens, quibus locis, quibusue machinamentis ciuitas illa Christianorum totius Hispaniæ olim speculum à Paganorum manibus erueretur pectoris secreto voluebat. Sed cum die quadam Adefonsus sub vna arborum quasi dormiens iaceret, & Almenon cum suis consiliariis loqueretur, si Toletum fortissima ciuitatum posset ab aliquo capi, vnus barbarorum intulit, dicens: Si, inquit, per septem annos huic ciuitati continue auferantur fruges & fructus, & in octauo hostium obsidione valletur, poterit hæc ciuitas capi. Adefonsus, qui se dormire simulabat, hæc audiens condebat in corde suo. Factum est etiam quodam die in magno festo barbarorum, vt Adefonsus Regi barbaro assisteret causa ipsum exhilarandi: & cum appropinquaret Regi Almenoni, capilli verticis Adefonsi erigebantur. Rex autem Almenon eos manu comprimens, iterum atque iterum magis erigebantur. Quapropter barbaro cum suis consilio habito consulebant ei, vt Adefonsum occideret, eo quod ipse Toletum capere deberet prognostico se erigentium capillorum. Rex vero Almenon noluit eos audire, ne fidem solitam frangere videretur; sed vocato ad se Adefonso, dixit ei: Iura, inquit, mihi per Deum tuum, vt me viuente nec mihi, neque regno meo inferas malum. Iurauit Adefonsus, & quod poscebat barbarus se facturum promisit, & etiam contra omnes hostes eius, promisit se omnimodum auxilium & obsequium præstaturum. Ex hoc factus est Adefonsus Almenoni Regi familiarior, & ipsum tenerrime diligebat. Regebatur tunc temporis Adefonsus consilio suprafati Petri Ansuri, & eum tanquam discipulus audiebat.

Dum hæc agerentur, Rex Sancius voluit capere Vrracam sororem suam, & horum ipsa præscia se Zemoræ inclusit. Sed Rex Sancius aggregato exercitu magno Legionensium, Castellanorũ & Pampilonensium Zemoram obsedit. Zemorẽses vero Adefonsi Regis domini sui non ferentes repulsam, eo tempore inuictissimi perstiterunt, & Ariam Gundisaluum, qui eandem Vrracam nutriebat, super se Principem erexerunt, sicut eis nobilis Vrraca constituerat. Et dum Sancius Rex esset in ipsa obsidione, egressus est de ipsa ciuitate magnæ audaciæ miles nomine Vellitus Arnulfi, qui ipsum Regem Sancium ex aduerso lancea inopinate percussit. Qua lancea Rex dolo perfossus vitam simul cum sanguine fudit. Idem vero miles qui eum tam audacter percussit,

cursu

cursu rapidissimi equi Zemoræ receptus est. Sed interempto Rege, tunc cerneres ex tanta exercituum audacia, tantaque lætitia, quanta dispersio, quantaque tristitia in illo tanto tamque nobili exercitu fuerit. Namque vt quisque miles per castra circumsedebat percussus horribili sonitu, quasi amens effectus relicto fere omni stipendio arripuit fugam, & non ordinate, vt exercitus armis vigiliisque munitus solitus est incedere, sed noctibus diebusque laborando, omnes in patriam rapiuntur. Cohors tamen fortissimorum militum de Castella memores sui generis ac pristinæ virtutis armis fortiter resistendo exanime domini sui corpus quantum licebat egregie detulerunt, & regio funere circumuectum apud Oniense cœnobium magno cum honore sepulturæ tradiderunt, era M C I X.

Nobilis vero Vrraca concite misit nuncios ad fratrem suum Adefonsum, vt accelerarет venire, & accipere regnum suum. Egit tamen caute præcipiens nunciis, vt hæc celarent Sarracenis, timens ne forte scientes mortem Regis Sancij caperent Adefonsum. Quidam etiam falsi Christiani statim vt mortuum viderunt Regem Sancium præcurrerunt, vt Regi barbaro Almenoni mortem Regis Sancij nunciarent. Præfatus vero Petrus Ansuri cũ esset vir prudens, & lingua Arabica eruditus, egrediebatur quotidie quasi spatiando mane & vesperi extra Toletum trium milliariorũ spatio vel amplius, & aspiciebat contra Castellam, si forte veniret aliquis qui sibi rumores nunciaret. Sed factum est vespere quodam vt veniret quidam cursor, qui dum esset interrogatus ab eo, & Regis Sancij mortem sibi detulisset, adiiciẽs etiam quod hoc volebat nunciare Regi Almenoni, Petrus Ansuri duxit eum extra viam, quasi habens aliquid interrogare, & amputauit caput eius. Similiter fecit alio nuncio, qui veniebat post ipsum. Tertium vero accepit nuncium dominæ Vrracæ, & festinauit venire Toletum, & parare equitaturas, ac necessaria, quatenus Adefonsus ipsa nocte se in patriam † recepisset. *forte reciperet.* Et quia Rex Adefonsus promiserat Regi Almenoni, quod non prius ab eo discederet, nisi ei suum reditum nunciaret, Adefonsus ipsa nocte Regi Almenoni astitit, & ab eo cœpit auxilium militum Maurorum petere dicens, se velle reuerti in patriam, vt esse suis auxilio posset, sed mortem Regis Sançij barbaro nullatenus vindicauit. Barbarus autem patricij hominis iacturæ primo compassus, ne in hostiles manus rursus velit incidere monet. Ad hęc Adefonsus fortunam fratris & virtutem satis se expertum dicit. Tantum vt sibi Maurorum auxilia præberet quamuis callide, tamen instantissime supplicabat. Barbarus autem illius importunitate tędio affectus dixit ei: Recede modo, quia de hac re alias licentius loquemur. Porro Petrus Ansuri extra Toletum equitaturas caute parauerat antequam portæ ciuitatis clauderentur. Adefonsus autem postquam se à Rege Almenone quasi licentiatum vidit, scilicet dum ei dixisset, recede nunc, à suis in conticinio noctis per murum dimissus, sicut erat prouidus, per totam noctem equitando in patriam se recepit. Almenon autem cœpit cum suis conferre quare vellet ad patriam reuerti Adefonsus. Sarraceni autem barbaro dixerunt, quia fortassis de morte fratris acceperat nuncium. Tunc ex definitione consultum est, vt primo mane caperetur, ne forte esset in excidium aliquando Toletanis. Facto vero mane misit Almenon apparitores qui caperent Adefonsum, & cum non esset inuentus, atque dictum fuisset, eum de nocte fugisse, misit post eum milites plures ad capiendum ipsum, qui eo non inuento reuersi sunt.

Rex autem Adefonsus Zemoram veniens accersita sorore Vrraca aliisq; illustrissimis viris, habuit cum eis secretum colloquium. Quæ profecto Vrraca à pueritia Adefonsum præ cæteris fratribus fraterno amore tenerrime diligebat. Cum enim maior esset ætate eum loco matris alebat, induebatque. Pollebat namque Vrraca consilio & probitate. Quippe quod veritate magis quam opinione potest probari spretis carnalibus copulis perituriique mariti amplexibus de foris sub laicali habitu, sed intrinsecus sub moniali obseruatione, Christo vero sponso adhęsit, ac omni vitę suę tempore in ornandis auro, argẽto, preciosisq; gemmis sacris altaribus sacerdotalibusq; studuit vestimentis. Igitur in supradicto colloquio diffinierunt qualiter nuncios per regna Hispaniæ mitterent, & sapienter se agerent in dispositione regnorum. Legionenses autem Galleci, & Astures audientes Regis Adefonsi aduentum, ei cum magna lætitia Zemoram occurrere, sibi eum Regem ac dominum acclamantes. Rex vero Garsias frater Regis, vt vidit sui regni Gallæcos ad Regem Adefonsum properare, iratus est valde: & cœpit bellum inferre Regi Adefonso fratri suo Rex autem Adefonsus habito consilio sororis Vrracæ & Petri Ansuri, misit ad fratrem suum Regem Garsiam, vt cum eo tractarent de pace. Garseanus autem vt nuncios fratris vidit, (& erat simplicis ingenij) venit ad

uerat, libertatibus donauerat, & multis prædiis ampliauerat. Regina vero Elisabeth eius vxor Ludouici Francorum Regis filia Legione in ecclesia sancti Isidori sepulta quiescit.

Era MCXLVI. Adefonsus filius comitis Raymundi & Vrracæ Reginæ filiæ Regis Adefonsi cœpit in Gallecia regnare. Eo tempore facta est perturbatio magna in Hispania, eo quod Regina Vrraca regere volebat regnum paternum sine filio Adefonso. Siquidem Pampilonenses videntes dissensionem regni, quidam militem Garsiam Ramiri super se Regem erexerunt. Erat tunc temporis in Aragonia Rex Petrus, qui amore Vrracæ Reginæ fecit se vocari Regem Adefonsum. Vrraca vero Regina habebat secum comitem Henricum, qui præerat Portugaliæ, cuius consilio misit ad Regem Aragonensem, vt properaret eam accipere in vxorem, & obtineret regnum. Venit igitur Rex Aragonum cum magna manu militum, & Reginam Vrracam accepit vxorem. Cumque Rex vellet obtinere Gallæciam, obuiauit ei cum larga manu militum; comes nomine Gomez, in loco qui dicitur, Campo de Spina. Initoque certamine captus est comes Gomez, & à comite Henrico in ipso loco occisus. Gallæci autem dolore nimio perturbati vna cum Rege suo Adefonso constituerunt diem & locum, vbi cum Rege Aragonensium dimicarent, & conuenerunt inter Astoricam & Legionem in loco, qui dicitur, via de Angos; vbi acriter præliari cœperunt, & multi tam de istis, quam de illis corruerunt. Tandem cesserunt Gallæci, & se fugæ commiserunt. Tamen Gallæci de sua iustitia confidentes, miserunt ad Regem Aragonensem, dicentes; quod volebant iterum in campo cum eo confligere. Rex autem Aragonensium erat in arcto positus, eo quod videret Gallæcos & Astures pro domino suo mori paratos, & Castellani nullum sibi ferrent subsidium. Defecerat etiam sibi census, eo quod primo largissima manu dederat militibus, & ad præsens non erat ei quod largiretur. Vnde factum est, vt de consilio comitis Henrici, & Reginæ Vrracæ quasdam nobiles ecclesias, quas Rex magnus Fernandus & filius eius Rex Adefonsus thesauris ditauerant, spoliaret: etiam ad aurum sepulchri beati Isidori mitteret manum: quod sibi & principibus suis à Deo & ab hominibus in magnum scandalum cessit. Omnes enim nobiles & ignobiles ipsum, & suos infideles, & sacrilegos conclamabant. Dum hæc agerentur venit illi nuncius, quod Sarraceni regnum Aragoniæ deuastabant. Festinauit itaque Rex eis obuiam procedere, & in loco qui dicitur Fraga, commisso prælio à Sarracenis occisus est. Tamen nec viuus nec mortuus de cætero potuit inueniri. Adefonsus autem filius Vrracæ Reginæ properauit cum exercitu magno Gallæcorum, & concordantibus cum eo Legionensibus & Castellanis obsedit matrem suam Reginam Vrracam in turribus Legionis: quæ post paucos dies filio se tradidit, & multis honoribus fuit ab eo sublimata dum vixit, & mortua est præfata Regina Vrraca, era MCLXIV. Habebat sororem nobilissimam Adefonsus nomine Sanciam, quam ea hora qua à Legionensibus & Castellanis est confirmatus in Regem, secum sedere fecit, & Reginam vocari iussit. Hæc sapientissima Regina Sancia quamdiu vixit in virginitate permansit, Christi ecclesias multis insigniis decorando, monasteria construendo, & Christi pauperes recreando. Igitur Rex Adefonsus confirmatus in Regem sancte ac catholice se & suos regere studuit. Fecit etiam congregari Episcopos & omnes Barones regni sui in Legione, & † imponere sibi coronam secundum legem Dei, & consuetudinem regum priorum. *imponi* Ab illa die vocatus est Imperator Hispaniæ, & dilexit iustitiam, & gloriose dotauit Ecclesias imperij sui. Habuit successiue vxores legitimas, scilicet Berengariam, Beatricem, & Ricam. De Berengaria genuit plures filios & filias: ex quibus quatuor remanserunt, scilicet, Sancius, Fredenandus, & Elisabeth, quam duxit Ludouicus Rex Francorum vxorem & † Beatricem, quam duxit vxorē Rex Sancius de Nauarra. *Moncium* Postea ex quadam domina nobilissima nomine Maria genuit Stephaniam pulcherrimam puellam. Felicia tempora imperator Adefonsus duxit dum vixit, & terras Maurorum multoties inuasit, & non fuit in Hispania qui posset resistere illi. Erat quædam nobilissima, & opulentissima ciuitas barbarorum, in maritimis mediterranei maris Almeria: quam imperator Adefonsus deprædatis omnibus aliis oppidis barbarorum obsedit, & etiam Genuenses & Venetos per mare ad obsidionem illius vrbis conuocauit. Cepit eam Imperator Catholicus in ore gladij, & omnes thesauros ipsis dedit Venetis & Genuensibus, & ciuitatem retinuit sibi. Captiuos autem Sarracenos dedit Raymundo comiti Barchilonensi, qui venerat ad obsidionem vrbis, & licet thesauri essent infiniti Imperator nihil sibi retinuit. Quippe nobilissimum animum suum in tantum largitate decorauerat, vt omnes thesauros pro nihilo duceret, & statim tri-

bueret cuncta, nisi essent sapientes sui, qui ei necessaria reseruabant. Post aliquot annos fuit ciuitas Almeria in suo dominio, atque ad vltimum funditus, destruxit eam. Obsedit etiam Cordubam ciuitatem magnam solium regni barbarorum, & egressi Sarraceni ad eum, tradiderunt ei ciuitatem, ita tamen quod ipsi Sarraceni habitarent in ea, & Christiani essent in arce ipsius ciuitatis. Sarraceni autem licet iurauerint Imperatori nostro, vt essent ei fideles vassalli & filiis eius, tamen tempore procedente mentiti sunt ei, quia nunquam Sarracenorum Reges fidelitatis pactum seruauerunt Christianis. Cepit tunc Imperator castrum fortissimum Montor, & posuit in eo præsidium fortissimorum virorum. Post hæc obsedit Baeciam, & Sarraceni ciuitatis illius fortiter resistebant. Et quia Imperator tota mente diligebat Dominum, etiam Sanctorum auxilium manifestum meruit habere, ipse dilectus à Deo. Nam cum milites sui defluxissent ab eo, & esset cum paucis, atque innumerabiles Sarraceni conglobati accederent, vt ipsum cum suis caperent, apparuit ei beatus confessor Isidorus dum dormiret, & confortauit eum dicens, se datum esse domino illi, & suo generi defensorem, & ne timeret multitudinem Sarracenorum hortabatur, sed viriliter primo mane cum Sarracenis confligeret, quia sicut fumus euanescerent à facie eius, & in ipsa die eandem caperent ciuitatem. Imperator autem tanta visione confortatus in Domino, primo mane inito certamine cum barbaris, statim terga dederunt Sarraceni nostris relicta innumerabili multitudine spoliorum, statimque Sarraceni eiusdem ciuitatis tradiderunt illi vrbem, pro vita tantummodo supplicantes. Imperator autem destruxit ipsam Baeciam, & multa castella Maurorum, & terras destruxit, & captiuauit, & occidit, vt sibi visum fuit. Post hæc reuersus Legionem cum magna gloria, statuit confraternitatem fieri in ipsa ciuitate ob memoriam tanti miraculi, & ob honorem sancti Isidori confessoris. Reparauit etiam thesauros, & hæreditates pro parte magna, quas Rex Aragonum, & comes Henricus abstulerant ab ecclesia prædicti confessoris, & eandem ecclesiam, quæ adhuc in iure consistebat regali, consecrauit Domino, tradens eam perpetuo iure Canonicis regularibus. Tantam illi Dominus gratiam & gloriam contulit, vt omnes Hispaniarum Reges & Principes Christiani, & barbari suo imperio se subderent. Etenim Rex Garsia de Nauarra & Raymundus comes Barchilonensis, qui tunc Aragonense regebat regnum, & Reges Sarracenorum scilicet Abephandil, & Zaphadola, & Rex Lupus vno & eodem tempore eius vassalli fuerunt. In tanto imperij culmine sublimatus nunquam aliquem subditum oppressit, sed multos de thesauris suis gloriose ditauit, & libertates & immunitates ecclesiis & oppressis pauperibus contulit.

Quam sedulus fuerit in iustitia facienda, & superborum audacitate, & contumacia extirpanda, ex hoc potest aduerti, quod cum quidam nobilis in Gallæciæ partibus nomine Fernandus, cuidam rustico hæreditatem suam auferens ei iniuriam intulisset, ipse Toletum ad Imperatorem properans de dicto milite querimoniam fecit. Imperator autem statim per ipsum rusticum suis litteris præcepit ei, vt visis litteris statim rustico iustitiam exhiberet, mandans maiorino terræ, vt cum rustico veniret ad militem, & videret qualiter ei iustitiam exhibebat, & hoc sibi rescriberet. Miles vero, qui erat nobilis & potens, vt rusticum vidit cum litteris Imperatoris, succensus ira cœpit rustico mortis inferre minas, nolens illi satisfacere. Reuersus est autem rusticus ad Imperatorem Toleti inferens testimoniales litteras maiorini, quod noluerit illi miles iustitiam exhibere. Imperator vt hæc audiuit, vocatis secretariis suis, præcepit eis, vt ipsum dicerent ægrotare, & nullum permitterent intrare cubiculum eius. Præcepit etiam sibi & duobus militibus tantum secrete parari equos, & diebus ac noctibus nullo alio sciente, ad Gallæciam properauit. At vbi ventum est ad locum, vbi præfatus miles erat, vocauit Imperator secrete maiorinum terræ, & diligenter ab eo, & ab aliis super facto militis & rustici perquisita veritate, fecit vocari plures, & stans ad ostium militis, misit ad eum dicens: Egredere, quia vocat te Imperator. Quod miles vt audiuit, nimio timore perterritus, intelligens quod futurum erat, fugere parauit; sed præuentus à ministris Imperatoris captus est, & eo iubente in ostio domus suæ suspensus. Tunc Imperator manifestauit se in Gallæcia, & totam patriam ipsam pacificauit. Tantus inuasit terror omnes magnates totius imperij ex hoc facto, videntes zelum & animositatem Imperatoris in iustitia facienda, vt nullus esset qui minimo vel magno inferret iniuriam, quin statim ei satisfacere festinaret.

Post hæc quidam maligni detractores cœperunt Ludouici Regis Francorum auribus instillare, quod Elisabeth vxorem eius Imperator Adefonsus genuerat de vilissima concubina. Vnde ipse Rex turbatus, simulans se causa orationis ad sanctum Iacobum ve-

stellam, & ciuitates & villas, quarum nomina hæc sunt, id est, Salmantica, Abula, Coca, Olmedo, Medina, Secobia, Iscar & Colar. Perlustrauit Rex Adefonsus omnes ciuitates Sarracenorum, & deuastauit & deprædatus est multa castella ipsorum, & fecit sibi tributarios omnes Hispaniæ Sarracenos. Qui ad tantam deuenit gloriam, vt Imperatorem Hispaniæ faceret se vocari. Eodem tempore Rodericus Didaci miles strenuus pugnauit cum Petro Rege Aragonum in campo, & cepit eum. Post hæc obsedit Valentiam, & cepit eam. Deinde vicit barbarorum Regem Buchar, & interfecit multa millia Sarracenorum. Rex autem suprafatus Garsias frater Regis Adefonsi cum esset in vinculis ægrotauit, & minuit se sanguine. Sed cum nunciatum fuisset Regi Adefonso fratrem suum grauiter ægrotare, doluit valde, & iussit eum extrahere à vinculis, & ducere Legionem. Per viginti annos tentus fuit Rex Garsias in vinculis, & cum Rex Adefonsus non haberet filium qui sibi succederet, ad hoc seruabat Regem Garsiam, vt regnaret post ipsum. Timebat tamen à vinculis eum extrahere, ne pararet rebellionem, & turbaretur regnum. Rex autem Garsias cum veniret Legionem in itinere mortuus est: cuius funeri ambæ sorores, Vrraca scilicet & Geloyra more regio occurrentes, & Renerio Romanæ Ecclesiæ Legato, qui postea Papa effectus est, & cum Bernardo Toletano Archiepiscopo, aliisq; comprouincialibus Episcopis & Abbatibus Legione Synodum celebrabat, omnibus pro eius anima Deo salutarem hostiam offerentibus, corpus eius in eadem vrbe cum patribus suis sepulturæ honorifice tradiderunt, era MCXXIX.

In prædicta vero Synodo almi Sacerdotes de fide Catholica colloquẽtes statuerunt, vt secundum regulam beati Isidori Hispalensis Archiepiscopi ecclesiastica officia in Hispania regerentur. Statuerunt etiam vt scriptores de cætero Gallicam litteram scriberenr, & prætermitterent Toletanam in officiis ecclesiasticis, vt nulla esset diuisio inter ministros Ecclesiæ Dei. Eo tempore Rex Adefonsus offendit grauiter Comitem Castellanum, Garsiam de Cabrera: & causa placandi ipsum, dedit ei Geloyram sororem suam in vxorem, & pacificauit totum regnum, quod in seditionem vertebatur. Videns etiam Rex se non habere filium qui regnaret post ipsum, tradidit filiam suam primogenitam Vrracam nobilissimo viro comiti Raymundo, qui erat de regali genere Gotthorum, vt de tali coniugio Regum semen suscitaretur. Comes Raymundus de coniuge sua Vrraca genuit primogenitam filiam Sanciam, & secundo Adefonsum. Tunc comes Raymundus de præcepto Regis Salamanticam populauit. Obiit gloriosa Regina Vrraca Fernandi: & Legione in ecclesia beati Isidori sepulta est. Soror quoque eius Geloyra Fernandi, obiit, & Legione iuxta sororem sepulta est.

Cum igitur Rex Adefonsus regnaret securus, cum tantis prosperitatibus accepit filiam Regis Benabeth, vt præmissum est quasi pro vxore, & genuit ex ea Sanciam. Deinde habito consilio cum Benabeth euocauit ad Hispaniæ partes, barbaras, transmarinas gentes, quæ Almorabides siue Almophades vocantur. Putauerat enim Rex Adefonsus, quod prædictæ gentes pugnarent cum cæteris Sarracenis, & mutuo gladio barbari delerentur. Sed ipsi Sarraceni Almophades partim gladio, partim consilio ipsos Hispaniæ Sarracenos in suam concordiam redegerunt: & constituerunt ex genere suo Regem, quem Miramamolinum honoris gratia vocauerunt. Facta igitur concordia inter Sarracenos, Hispanos, & Africanos, ipsi barbari ceperunt Regem Adefonsum grauissime molestare, & omnino illi tributa solita denegare. Primo Regem Benabeth occiderunt, eo quod esset occulte Christianus, & Regi Adefonso nimio amore coniunctus. Deinde congregato innumerabili agmine Maurorum, Christianorum fines deprædari cœperunt. Comes autem Garsias & Comes Rodericus occurrerunt Sarracenis cum exercitu magno. Et finito bello in loco, qui Roda dicitur, cesserunt bello Christiani, & multi ibi perierunt ex nostris. Post Miramamolinus congregata nimia Maurorum multitudine fines Christianorum intrauit. Occurrit autem ei Rex Adefonsus cum exercitu suo in loco, qui dicitur Barduzo, id est, sacralias, commisso prælio innumerabilis multitudo de nostris corruit. Rex autem Adefonsus in hoc mirabilis habebatur, quod cum victus fuisset, magis animabatur ad bellum. Vnde eodem anno magno exercitu congregato vsque Sibilam venit, & innumerabiles strages fecit, & in pace reuersus est. Erat cum Sarracenis Comes Garsias Ordonij, qui Agarenos ad prælium fortiter animabat. Cuius consilio Rex Miramamolinus inæstimabili suorum multitudine conglobata Regis Adefonsi adiit hostiliter regnum. Rex vero Adefonsus cum multo-

bum venire, venit in Hispaniam cupiens experiri, vtrum verum esset, quod sibi maligni dixerant detractores. Addiderant enim quod ipse Imperator Adefonsus erat vilis persona, & nullius momenti inter suos. Denegauerat etiam ei coniux eius Elisabeth thorum coniugalem, eo quod ita Rex Ludouicus improperabat sibi. Imperaror autem Adefonsus vt audiuit aduentum generi sui Regis Ludouici, præcepit Regi Nauarræ, & comiti Barchinonæ, vt omnem gloriam Hispaniæ exhiberent ei. Sed vbi Rex Ludouicus venit Legionem, occurrit ei Imperator Adefonsus cum tam glorioso apparatu, quod ipse Rex Ludouicus, & Franci, qui cum eo venerant, obstupuerunt. Venit Imperator cum eo vsque ad Sanctum Iacobum, & direxit nuncios per totum imperium suum ad omnes nobiles Christianos, & barbaros, quatenus Toletum ad eius ciuitatem & curiam conuenirent; sed cum reuersi à Sancto Iacobo Imperator & Rex Ludouicus, venirent Toletum, atque omnes Reges barbarorum, & Christianorum Principes occurrerent Imperatori manus eius osculantes, vltra quam credi potest Ludouicus admirans, dixit Imperatori: Per Deum, inquit, iuro, quod non est gloria similis huic in toto mundo. Siquidem tantus erat apparatus holosericarum cortinarum, & tentoriorum per agros extra vrbem Toletanam, & diuersorum insignium copia, quod à nullo poterant æstimari. Tantus erat nobilium virorum conuentus, quod à nullo poterat dinumerari. Tanta offerebantur dona auri, argenti, lapidum pretiosorum, sericarum vestium, & equorum Regi Ludouico & suis, quod præ multitudine illis tædium generabant. Imperator autem conuersus ad Regem Ludouicum, dixit ei: Certe Rex Francorum vides, & ipse potes veritati testimonium perhibere, quod mentiti fuerunt, qui mihi & filiæ meæ coram te in Francia detraxerunt. Filia mea est quam genui ex imperatrice Berengaria, quæ filia fuit huius præsentis Barchinonensis comitis Raymundi. Præsens erat cum multo gloriæ apparatu comes Raymundus, & dixit Ludouico Regi: Habeas in magno honore & reuerentia Elisabeth neptem meam, alioquin cum auxilio præsentis domini mei Imperatoris Adefonsi promitto me tibi Parisiis in paruo ponte campale inferre bellum. Rex Ludouicus dixit eis: Gratias ago Deo, & omnibus Sanctis eius, qui de nobilissimo sanguine vestro filiam vestram mihi dignatus est dare vxorem, quam semper dum vixero modis omnibus honorabo. Multa donaria oblata fuerunt tunc nobilissimo Ludouico Regi Francorum, sed nihil inde accipere voluit, nisi quendam smaragdum magnum, lapidem pretiosum cogente Imperatore Adefonso, quem Rex Zafadola detulerat. Reuersus est itaque Rex Ludouicus in Franciam cum honore & lætitia magna, & hunc pretiosum lapidem, quem detulerat ab Hispania, monasterio beati Dionysij contulit; vxorem quoque suam Elisabeth tenerrimè dilexit, & modis quibuscumque potuit honorauit. Hæc post obitum suum in Ecclesia beati Dionysij est sepulta, & merito sancta Regina vocata; quia dum vixit in simplicitate spiritus & afflictione carnis, studuit Domino deseruire. Imperator autem Adefonsus cum in tanta consisteret gloria, & corporis ægritudine laboraret, fœdifragus populus barbarorum se contra illum erexit. Sed Imperator vt erat magnanimus dissimulans ægritudinem cum manu Gotthorum maxima contra Mauros perrexit. Qui vt viderunt eum cum magno exercitu, colla ei illico submiserunt. Sed crescente ægritudine dum ad propria rediret iuxta portum, qui vocatur Muradal, in loco qui dicitur Fresneda, Domino, vt credimus, spiritum tradidit anno quadragesimo nono, ex quo regnare cœpit; sepultusque est in vrbe Regia Toletana. Priusquam vero moreretur, diuisit imperium suum duobus filiis suis, Sancio scilicet & Fernando. Sancio quidem dedit bellatricem Castellam, & Fernando fidelem Legionem & Gallæciam.

Era M C L X X X X V. post mortem Imperatoris, duo filij eius Sancius & Fernandus vnusquisque in parte regni, quam eis pater eorum dederat, regnare cœperunt. Sancius duxit vxorem nomine Blancam, filiam Regis Garsiæ de Nauarra adhuc viuente patre; ex qua genuit filium nomine Adefonsum. Iste Rex Sancius Catholicus fuit, & armis strenuus, bonitate perspicuus, & omni regia honestate præclarus. Diligebatur ab omnibus minoribus & maioribus, quia ipse Deo & cunctis hominibus placere studebat. Regnauit anno vno, & diebus duodecim, tam parum propter peccata populi, & vitam in pace finiuit, sepultusque est iuxta tumulum patris sui in Ecclesia Sanctæ Mariæ Toleto.

Rex autem Fernandus frater Sancij Regis tunc temporis regnabat in Legione & Gallæcia, & regebat se consilio Fernandi comitis de Gallæcia, qui eum nutrierat, & mortuo fratre eius Rege Sancio maximam partem regni Castellæ obtinuit. Nutriebat

quidem ipſe filium fratris ſui Adefonſum puerulum, quem dedit comiti Manrico ad cuſtodiendum. Tnnc regnauit Fernandus Rex in toto imperio patris ſui, vnde Rex Hiſpaniarum fuit vocatus. Sed concordantibus comite Manrico, & fratre eius comite Nunno, cum omnibus qui ad tegnum Caſtellæ pertinebant, Adefonſum filium domini ſui Regis Sancij ſibi Regem conſtituerunt. Fredenandus antem Rex, vt erat pius & hilaris acceptauit quod fecerant Caſtellani. Fuit hic Rex Fernandus armis ſtrenuus, in bellis victorioſus, circa omnes pius, benignus, libetalis, & largitate præclarus, adeo quod in omni conflictu victot extitit, & nihil proprium habere voluit. Fidem Catholicam, quam à cunabulis adeptus fuerat, in tantum dilexit, vt eccleſiis & ordinibus ſacris fere omnia tegalia ſua conferret. Omnibus erat communis, ita vt omnes eum potius diligerent, quam timerent. Hic piiſſimus Rex Fernandus accepit filiam Adefonſi Regis Portugaliæ nomine Vrracam, ex qua ſuſcepit filiũ nomine Adefonſum. Sed iſte Rex Pottugalię Adefonſus filius fuit comitis Henrici & Tharaſiæ filiæ Regis Adefonſi, qui Adefonſus filius comitis Henrici fecit ſe Regem Portugaliæ vocari, & quia ſtrenuus fuit armis & bellicoſus ampliauit terram ſuam, partem de nouo populando, partem Sarracenos occidendo, & ab eis municipia capta muniẽdo, & retinendo magnum ſibi nomẽ acquiſiuit, quia contra Chriſtianos & Sarracenos fortiſſime decertauit. Huius filiam, vt dictum eſt, Rex Fernandus accepit coniugem, vt eius poſſet habere auxilia contra impetus aduerſantium. Cœpir igitur Rex Fernandus eccleſias honorare, & regnum ſuum populationes faciendo ampliare. Populauit ſiquidẽ in Extrematura ciuitatem Roderici, & Letesmam. In tran ſerra Granatam, in territorio Zemoræ caſtrum Taraphei. In terra Legionis populauit Maioricam, Benauentũ, Manſellam, Villapandum & Coiancam. Terra Leonis dicitut per flumen de Piſorga, & per flumen Dorij, & per montes Submontanorum. Eſt autem in ipſa terra quædam ciuitas regia quæ Legio vocatur. Salmanticenſes autem eo quod Rex Fernandus in eorum termino ciuitatem Roderici popnlauerat, cœperunt rebellare contra Regem Fernandum, & elegerunt ſibi Regem nomine Nunnum, Serranum, & pugnauerunt cum Rege Fernando in valle de Muza. Siquidem incenderunt quendam montem, eo quod ventus veniebat ex parte ipſorum contra exetcitum Regis Fernandi, vt fumo & vento Leonenſes fatigati ad bellum accederent. Sed miſericordia Dei non defuit Regi Fernando. Nam ventus & fumus, qui contra ſuum exercitum veniebant, contra Salmanticenſes & Abulenſes conuerſus eſt, & illorum obtenebrauit aſpectus. Rex autem Fernandus irruit ſuper eos, & cum victoria magna cepit Regem Nunnum viuum, & occidit eum, atque ſubdidit ſibi Salmanticam. Poſt hæc Rex Fernandus cupiens ciuitatem Aſtoricam decorare, tranſtulit corpus Ramiri, quod ſepultum fuerat in Deſtriana, & Aſtoricæ in Eccleſia cathedrali ipſum honorifice ſepeliuit.

Per idem fere tempus etat cum Sarracenis vir nobilis & potentiſſimus nomine Fernandus Rodetici Caſtellanus. Hunc Sarraceni miſerunt ad euertendam populationem nouam, ſcilicet ciuitatem Roderici. Rex autem Fernandus eo tempore erat Benauenti. Beatus autem Iſidorus apparuit cuidam Canonico & theſauratio monaſterij ſui nomine Iſidoto, & mittens eum ad Regem Fernandum, ſignificauit ei aduentum Sarracenorum, dicens, quod cito Rex Fernandus obuiatet Sarracenis, & vinceret eos, eo quod ipſe beatus Iſidorus, & ſanctus Iacobus Apoſtolus in certamine illo forent cum eo. Quo audito velociter perrexit Rex Fernandus cum paucis Chriſtianorum, & inito certamine cum Sattacenis ſtatim vicit eos; & tantam ex illis proſtrauit multitudinem, quod ptæ numeroſitate indicibili non poterat numerari. Tranſactis paucis diebus Rex Fernandus reuocauit prædictum Fernandum Roderici, & dedit ei Stephaniam ſororem ſuam in vxorem. Sed Fernandus Rodetici quieſcere neſcius iniit ptœlium cum comitibus Caſtellanis, & vicit eos, atque occidit comitem Oſorium, & comirem Henricum, & alios plures nobiles Caſtellanos, & cepit viuum comitem Vimirum. Hic Fernandus Roderici genuit ex infantiſſa domna Stephania Pettum Fernandi potentiſſimum virum. Eo tempore quieuit terta Leonenſium ab infeſtatione Maurorum.

Præfatus autem Adefonſus Rex Portugaliæ voluit inſurgere contra Regem Fernandum: & miſit filium ſuum Regem Sancium, quem ſibi regni conſtituerat ſucceſſotem, cum magna militum manu ad euertendam prædictam ciuitatem Roderici. Infeſtabat tunc temporis validiſſime Regem Fernandum Adefonſus Rex Caſtellæ Sancij Regis filius, & dimiſſa Rex Fernandus maiori parte ſui exercitus contra nepotem ſuum Regem Caſtellæ, obuiauit Portugalenſibus in termino ciuitatis Roderici in loco qui

dicitut

dicitur Arganal, & commisso prælio deuicti sunt Portugalenses, & fugato Rege Sancio reliqui miserationi Regis Fernandi se subdiderunt. At ipse motus pietate dimisit eos redire ad propria.

Præfatus Rex Portugaliæ Adefonsus Regem Fernandum fortiter molestauerat, & occupauerat in Gallæcia totam Limiam, & totum Toroniũ. Deinde obsedit Vadalozum ciuitatem Maurorum ad Regem Fernandum de iure spectantem. Tunc Rex Fernandus aggregato suorum exercitu perrexit contra Regem Adefonsum. Ceperat iam Rex Adefonsus maiorem partem ipsius ciuitatis, & in arce concluserat Sarracenos. Commisso autem prælio cum Rege Fernando deuicti sunt Portugalenses. Rex autem Adefonsus dum fugiens equo sa persederet, & egrederetur per portam ciuitatis de Badalozo casu inuectæ ferreo portæ impegit, & crus eius fractum est. Tunc captus est Rex Adefonsus, & Regi Fernando delatus, dixit ei Rex Adefonsus, Domine, inquit, Rex, valde peccaui in Deum, & in te: sed ecce totum regnum meum libere trado tibi. Rex autem Fernandus victus misericordia, dixit ei: Redde mihi tantummodo mea, quæ abstulisti, & regnum tuum maneat tibi. Vincebatur quidem semper Rex Fernandus precibus miserorum, qui nunquam in bello potuit vinci. Tunc Rex Adefonsus tradidit Toronium & Limiam, & in tantum debilitatus fuit de fractura cruris, quod de cætero non potuit equitare. Sarraceni autem ad Regem Fredenãdum egressi de arce se & ciuitatem tradiderunt illi. Rex autem Fernandus præcipit Sarracenis, vt habitarent in ciuitate, & essent vassalli sui. Tradidit etiam arcem cuidam magno barbaro nomine Abenhabel, accepto ab eo & ab omnibus Sarracenis iuramento, vt essent Regi perpetuo fideles vassalli; atque quandocunque ipse vellet, sibi arcem traderent, & ciuitatem. Sed sicut dicit vulgus, qui per Sarracenum credit, terram suam nunquam videbit. statim vt Rex Fredenandus recessit, ipsi Sarraceni Regi Fernando mentiti suo Miramamolino cum ipsa ciuitate se contulerant, & multas iniurias Regi Fernando postea intulerunt.

Post hæc Sarraceni videntes Adefonsum Regem Portugaliæ debilitatum, & quod in quibusdam offenderat Regem Fernandum ipsum Adefonsum in oppido qui dicitur Santarem, obsederunt. Rex autem Fernandus congregato exercitu magno ad auxilium Regis Adefonsi properauit. Sed Rex Adefonsus, vt hæc audiuit, timuit valde, credens quod Rex Fernandus ad auxiliũ Maurorum veniret, & misit ad eum nuncios supplicans pro pace. Rex autem Fernandus declarauit ei, quod ad eius auxilium properaret. Quod Sarraceni vt audierunt, arrepta fuga ab obsidione turpiter recesserunt. Post hæc Rex Fernandus dimisit vxorem suam Vrracam filiam Regis Adefonsi, eo quod erat consanguinea eius propinquo gradu, & duxit aliam nomine Tharasiam, quæ fuerat vxor Nunij comitis de Castella. Post cuius mortem duxit aliam nomine Vrracam filiam Lupi comitis de Vizcaya, ex qua genuit Sancium & Garsiam. Cæterũ Rex Fernandus regni anno quinquagesimoprimo feliciter cõsummato, obiit apud Beneuentum, & in ecclesia sancti Iacobi Apostoli circa tumulum matris suæ, & aui sui comitis Raymundi sepultus est.

Era MCCXXVI. mortuo Rege Fernãdo filius eius Adefonsus successit ei in regnum Legionense. Hic fuit pulcher, eloquens, clemens, fortis viribus, & armis strenuus, & in fide Catholica solidatus. Tamen in primordio regni sui inquietatus fuit valde à collateralibus suis scilicet ab auunculo suo Sancio Rege de Portugalia, & ab Adefonso Rege Castellæ consobrino suo. Vnde compulsus fuit ducere in vxorem Tharasiam filiam eiusdem Regis Sancij, vt ipsum Regem Sancium haberet in auxilium sui contra Adefonsum Regem Castellæ. Ex ista Tharasia genuit tres filios, scilicet Sanciam primogenitam, deinde Fernandum & nobilem infantissam Dulciam.

Præfatus autem Rex Castellæ Adefonsus Sancij Regis filius erat fere trium annorũ cum regnare cœpisset. Qui postquam venit ad ætatem adultam in tantum claruit præ cunctis Regibus nostri temporis, vt noster non posset euoluere stylus, quanta vigeret probitate. Fuit namque sapientia magnus, consilio prouidus, armis strenuus, largitate præcipuus & fide Catholica roboratus. Duxit vxorem filiam Henrici Regis Angliæ nomine Alionoram, ex qua genuit Fernandum, Henricum, & Berengariam, & Blancam, & Vrracam, & Alionoram, & Constantiam, filiam suam primogenitam Berengariam dedit Adefonso Regi Legionensi in vxorem, quæ fuit mulier prudentissima. Dedit Ludouico Regi Francorum filiam suam Blancam, & Adefonso Regi Portugaliæ tradidit Vrracam. Tempore etiam procedente Iacobus Rex Aragoniæ filiam eius Alionoram duxit vxorem. Quinta vero Constantia monachalem suscipiens habitum vir-

ginitatem suam Domino consecrauit. Rex Castellæ Adefonsus cœpit quasi leo fortissimus cum Christianis & Sarracenis Regibus in circuitu regni sui consistentibus fortiter & sapienter armis confligere, regnum suum defendere & ampliare, & populum sibi subditum iuste gubernare. Siquidem cum ex vno latere regni haberet fortissimum Legionensem Regem Adefonsum, ex altero Sancium Regem strenuum Nauarrensium: tertio Regem ferocissimum Petrum Aragonensium, & quarto maximum Sarracenorum Regem Miramamolinum; tamen ipse Rex Adefonsus cum omnibus armis & consilio fortiter se gerebat: sua defendebat, & omnium aliorum Regum multa castra & oppida capiebat. Populationes multas & nobiles fecit in regno suo, scilicet Placenciam, Beiaram, Moiam, & alias multas, quarum nomina longum est prænotare. Sed cum in tantis prosperitatibus famam virtutis & gloriæ suæ longe lateque spargeret, Miramamolinus congregato exercitu innumerabili barbarorum simulque nobilium militum exulum Christianorum contra Regem Adefonsum in manu validissima properauit. Rex autem Castellæ cum exercitu suo Regi Miramamolino obuiam properauit. Veniebat quoque Adefonsus Rex Legionis in auxilium Regis Castellæ cum exercitu magno; sed Rex Castellæ bellandi animositate incensus noluit eum expectare; licet Rex Legionensis cum exercitu suo properans iam esset Toleti. Iniit itaque Rex Castellæ bellum cum Rege Miramamolino: vbi tam innumerabilis erat multitudo Maurorum, quod nostri habito respectu ad eos paucissimi videbantur. Cesserunt nostri pugnæ, & Miramamolinus pro peccatis nostris extitit victor. Erat tunc cum Rege barbaro Petrus Fernandi de Castella potentissimus miles, cuius consilio Rex barbarus eo tempore se regebat. Vnde notandum est, Gothos fere nunquam fuisse à barbaris victos, nisi Gotthorum exulum secum haberent consilium & auxilium. Venit anno sequenti Miramamolinus vsque Toletum, & cum ipsam regiam vrbem capere niteretur, Toletani fortiter restiterunt. Rex autem Castellæ suas ciuitates & castra muris excelsis cœpit fortiter munire, & filios nobilium, qui occubuerant in bello nutrire & exaltare dicens, quoniam filij vindicabunt sanguinem patrum. Qui licet tunc fuerit victus, tamen eius animus inuincibilis perdurabat. Rex Miramamolinus reuersus est ad propria, & Christianis nõ nocuit sicut voluit: quia tunc Reges Hispaniç in vnam concordiam conuenerunt. Habuit tunc Rex Castellç pacem cum Christianis & Sarracenis, sed illatum sibi à barbaris dedecus ab eius animo nõ recedebat. Tamen dum Sancius Rex Nauarræ contra ipsum moueret prælium vna cum Adefonso Legionensi Rege, Rex Castellæ fines Nauarræ inuasit, & victoriã cepit Ceperat iam totam terrã de Alaua, & alia plura in regno suo. Post hæc etiã habuit discordiam cum Rege Adefonso Legionensi, & cepit castrum Ardon & Coiancam, castrum viride, & quædam alia. Post hæc venit vsque Legionem, & cepit castra Iudæorũ iuxta ipsam ciuitatem. Obsedit etiam Astoricam, sed non cepit eam. Accessit ad submontanam ad castrum quod dicitur Alua, & cepit illud. Rex autem Legionis Adefonsus occurrit ei cum magno exercitu ad ipsum locum, vt pugnaret cum eo. Sed Petrus Fernandi de Castella, qui tunc erat cum Rege Legionensi, & alij viri Deum timentes, reformauerunt pacem inter Regem Castellæ & Regem Legionis.

Cum autem pax esset inter eos, quidam inimici Dei discordiã seminantes iterum inter eos bellum concitauerunt, & per tres continuos annos inter se fortissimorũ regum exercitus horriferis gladiis confligebant. Multæ perpetrabãtur hinc inde cædes hominum: præcedebat, quod in agris erat & flammis villæ exurebantur. Duo ferocissimi Reges quasi duo ferocissimi leones alter alteri cedere nesciebat. Præibat Regem Castellæ fortitudo & sapientia, sed Regem Legionis fortitudo & suorum exercituũ amabilitas nimia muniebat. Sed antequã inter dictos Reges tam horribile oriretur bellũ, ostendit Dominus quoddam prodigiũ in ecclesia sancti Stephani extra muros vrbis Legionis. Etenim quædam imago Dei genitricis cum imagine filij sui ex se cœpit emittere sanguinem, non sine horrore & admiratione multorum, qui hoc viderunt. Tunc clerus & populus Legionis ad prædictam ecclesiã accesserunt pedibus nudis, & ipsam imaginẽ ad ecclesiam beati Isidori detulerunt: & super ipsius altare posuerunt, vbi per tres dies continuos sanguinem emanauit. Sed fuerunt quidam sapientes interpretes, qui ex ipso signo bellum futurum cruentissimum prædixerunt, eiusdem monasterij exhæredationem etiam prædicentes. Quod postea factum esse testatur veritas manifesta. Etenim vt prædiximus bellũ cruentissimum inter Reges exortum est, & tradẽte Rege Legionensi Rex Castellæ castrum de Pozolo accepit, qui iam acceperat villam Barxeni, Caparios, & alia plura ad ecclesiam beati Isidori spectantia, ex quibus sustentabantur

clerici

clerici inibi domino servientes Adefonsus Rex Legionis cum esset Catholicus habebat secum clericos, qui modulatis vocibus quotidie coram ipso divinum officium peragebant, quos ipse nimio venerabatur affectu. Habebatque cubicularios suos laicos quosdam, quibus omne consilium suum committebat, & licet polleret omnimoda probitate, tamen susurronibus aliquandu præbebat aurem. Vnde quædam faciebat minus spectantia ad tam regiam maiestatem. Rex autem Castellæ cum esset sapientissimus, consilium suum semper sapientibus committebat. Vnde præ cæteris Hispaniæ Regibus feliciores habebat successus.

Pacificatum est inter Reges prædictos post multas strages & damna, sed iterum inter eos mora discordia cum venirent ad pacem, dedit Rex Adefonsus Legionensis uxori suæ Reginæ dominæ Berengariæ quæ tunc degebat cum patre suo in Castella Villarpandum Ardon, Rodam Arbolium, Gordonem & Lunam. Adefonsus autem Rex Castellæ labori cedere nescius monuit exercitum suum contra Vascones, & cepit sanctum Sebastianum, Ortes & Burgum de Ponte, Salvaterram, civitatem Aquensem & alia plura oppida, & reversus est in Castellam cum gloria magna. Post hæc cœpit excogitare de salute animæ suæ, & construxit de novo nobile monasterium Sanctæ Mariæ in Olgis Burgensis civitatis. Hoc munasterium multis prædiis ditavit, & miræ pulchritudinis auri, argenti, pretiosorum lapidum, olosericarum cortinarum decoravit. Alter nostris temporibus Salomon idem Rex iuxta prædictam domum domini ædificavit palatium Regis. Adiecit etiam, & nun longe ab ipso munasterio in via publica beati Iacobi construxit miræ pulchritudinis hospitale: cui tantum reditum contulit, ut cuncti pauperes peregrini transeuntes in eo unius diei percipiant victum Iam prædictum monasterium quam palatium suum regale, quam etiam hospitale cum capella sua de lapidibus vel laterculis coctis & calce constructa sunt, & auro ac variis colorib. depicta. Tunc ipsa civitas Burgensis, civitas regia vocata est, & in regni solium sublimata. Eo tempore Rex Adefonsos evocavit magistros theologicos, & aliarum artium liberalium, & Palentiæ scholas constituit procurante reverendissimo & nobilissimo viro Tellione eiusdem civitatis Episcopo. Quia ut antiquitas refert, semper ibi viguit scholastica sapientia, viguit & militia. Iste Rex Adefonsus primo castellum armis suis depinxit, quamvis antiqui Reges patres ipsius Leonem depingere consueverant, eo quod Leo interpretatur Rex vel est omnium bestiarum.

Suprafatus autem Adefonsus Rex Legionensis ex quo regnare cœpit regnum sibi subditum viriliter & nobiliter vendicavit, & tam terribilis fuit malè agentibus, quod eius aspectum non possent aliquatenus sustinere. Vox eius in ira quasi leo rugiens videbatur. Cum esset indutus armis bellicis, & equũ suum conscenderet, licet magnus esset mutus corporis, quidam tamen gestus in eo nimiæ ferocitatis fortitudinem in eius animo declarabat. Hic in bello nunquam fuit victus, sed victor semper extitit, quamvis multoties cum Christianis & Sarracenis pugnavit. Hanc suam fortitudinem tanta clementia sequebatur, ut iram statim à corde excuderet, & misericorditer flecteretur deponens virus quod Susurrones suis auribus instillaverant, si esset qui diceret bonum. Hic ex sententia domini Papæ Innocentii dimissa uxore sua Regina Tharasia, duxit Berengariam prudentissimam filiam Adefonsi Regis Castellæ uxorem, & tam nobiliter eam despunsavit sibi, quod dedit ei pro dote turres Legionis, Astoricam Valenciam, & alia triginta Castella. Posuit etiam in fidelitate alia decem Castella in manu Baronum Regis Castellæ, ne recederet à pactione. Genuit ex ista Berengaria Fernandum, Adefonsum, Alionoram, primogenitam, Constantiam & Berengariam. Genuerat iam ex nubilissima fœmina Agnete Vrracam, quam tempore procedente tradidit magno viro Lupo Didaci de Vizcaya in uxorem. Berengariam etiam filiam eius duxit Iuannes Rex Hierosolymitanus uxorem, qui postea cum ipsa Constantinopolitanum imperium rexit. Constantia verò in monasterio Sanctæ Mariæ de Burgis habitum monachalem suscepit. Fuit præfata Berengaria filia Regis Castellæ adeo sapientissima, quod patris sapientia ad eam defluxisse videretur. Hæc cum primo venit Legionem blandis precibus à viro suo Rege Adefonso obtinuit, ut corrigeret mores & foros Legionensis civitatis & regni, & gravamina relevaret. Ædificavit Regina Berengaria palatium regale in Legione ex lapidibus & calce iuxta monasterium sancti Isidori, & turres Legionis quas Rex barbarus quondam destruxerat Almazor ex calce & lapidibus similiter restauravit.

Hæc Regina serenissima auro, argento, lapidibus preciosis & sericis indumentis monasterium beati Isidori, & cæteras regni principales ecclesias studuit decorare.

Hoc tempore ampliata est fides Catholica in Hispania, & licet multi regnum Legionense bellis impeterent, tamen ecclesiæ regalibus muneribus ditatæ sunt in tantum, ut antiquæ destruerentur ecclesiæ, quæ magnis sumptibus fuerant fabricatæ, & multo nobiliores & pulchriores in toto regno Legionensi fundarentur. Tunc reverendus Episcopus Legionensis Mauricius eiusdem sedis ecclesiam fundavit opere magno, sed eam ad perfectionem non duxit. Tunc etiam fundata est ecclesia beati Iacobi Apostoli, quæ postea per reverendissimum patrem Petrum Iacobensem Archiepiscopum est gloriosissime consecrata. Cum autem regnum Legionense frueretur pace & gloria multa, & ut suprafatum est, orta esset discordia inter Regem Legionensem & Regem Castellæ, & omnes Hispaniæ Reges Christiani & Sarraceni niterentur Legionense regnum evertere, Rex Legionis adiutus à Domino, & a beato Iacobo Apostolo regnum suum fortiter defendit. Hoc tempore Martinus presbyter doctus à Domino miraculose scientia scripturarum magna volumina edidit, & sanctitate claruit & miraculis.

Rex autem Adefonsus multas populationes in regno suo fecit & eum valde ampliavit. Populavit namque in Gallecia Cluniam Baionam, Salvaterram, Villam novam de Sarria, Melide, tria castella Milmanda, & alias multas. Similiter in Asturiis multas populationes fecit. Populavit in Berizo, Benevive, & Pontem Ferratum. Populavit in terra Legionis Rodam, Ardon, Senabriam, & alias plures. Populavit in Extrematura Mirandam, Monleon, Carpium, Montem regalem, Calisteum, Salvaterram, Salvaleon, & alia plura oppida & castella. Fecit quoque pontem magnum super flumen Mineum in loco qui dicitur de Castrello, & alios plures pontes fecit, & restauravit in regno suo. Fundavit etiam monasterium Cistercienfis ordinis vallis Dei in loco qui dicebatur antiquitus Boites. Et in Berizo construxit monasterium in villabona. Multa gloria regnum suum ditavit, & muros urbium ab antiquis destructos honorifice restauravit. Circa viros religiosos & moniales, adeo misericors fuit, ut quando illis deerat, præberet de suis cellariis alimenta: gregesq; omnes pecudum, quæ illi de hostium præda eveniebat cunctis monasteriis distribuebat. Latrones autem & superbos, alios à turrib. præcipitabat, alios in mari mergebat, alios suspendebat, alios igne cremabat, alios caldariis decoquebat, alios vivos excoriabat, & multis afficiebat generibus tormentorum, ut regnum in pace & iustitia conservaret.

Suprafatus autem Adefonsus inclytus Rex Castellæ quod diu conceperat animo perducere cupiens ad effectum, ut haberet occasionem gerendi prælium cum Sarracenis, cum quibus tunc pacem habebat, populavit quandam villam, quæ Mora dicitur in confinio barbarorum. Rex autem Miramamolinus nomine Abenmacob misit ei nuncios dicens quod non haberet pacem cum eo si dictam villam popularet. Sed cũ Rex Castellæ nollet à populatione desistere, venit Rex barbarus cum tanta Sarracenorum multitudine, & cum tanto bellico apparatu, quod non posset aliquatenus explicari, & obsedit castrum, quod dicitur Salvaterra. Cumque milites Cistercienfis ordinis Sarracenis in ipso castro fortiter restitissent, Mauri viriliter accedentes machinis fregerunt murum, multis ex illis occisis. Cepit Rex Miramamolinus ipsum castrum, & propter hyemem Hispalim reversus est. Rex autem Adefonsus eum esset in angustiis positus eo quod barbaris commode non poterat obviare, convocavit Regem Aragoniæ & regem Navarræ, precibus, & muneribus, ut secum accederent contra barbaros pro fide catholica pugnaturi. Misit etiam idoneos nuncios ad regem Legionensem, ut ipse quoq; dignaretur tanto periculo subvenire. Sed Rex Legionensis licet ad subveniendum desideraret accedere, tamen habito cum suis consilio respondit, quod libenter accederet, si Rex Castellæ sibi redderet castra, quæ illi abstulerat. Rex vero Castellæ cum esset erga plurima occupatus, & in arcto positus non potuit ad singula respondere, sed totum animi sui impetum direxit ad iniurias sibi à Sarracenis illatas omnimode vindicandas.

Eo tempore Archipræsul Toletanus nomine Rodericus atque omni bonitate conspicuus scientia & moribus eruditus, tactus nimio cordis dolore intrinsecus tanquam catholicæ fidei filius se non recusavit subdere laboribus & discriminib. pro defensione catholicæ veritatis. Etenim fultus auctoritate domini Papæ Innocentii Gallias adiit, verbum Dei assidue proponendo & suadendo populis, ut ad defensionẽ fidei convenirẽt, data illis remissione omniũ peccatorũ, & eos crucis signaculo muniendo. Tetigit dominus corda multorũ qui audiebant verbum domini populorum, & contra barbaros alacriter properabãt. Sed dũ hæc agerẽtur, filius regis Castellæ, qui sperabatur

tur

tur regnaturus post patrem nomine Fernandus morte præuentus est: cuius obitum in tãtum cunctos dolore repleuit Hispanos Christicolas, vt † se fere cuncti amisisse deflerent patrem, dominum, socium, & pastorem. Etenim non immerito, quia erat clemens, fortis, pulcher, sapiens, largus & catholicus. Hic tanto fidei catholicæ feruebat ardore, vt cum quadam die fecisset sibi exponi passionem Iesu Christi, & ex relatione didicisset, quod antiqui catholici Reges Iudæos expulerint ab Hispania, & Toletana ciuitas Iudæorum proditione tradita fuerit Sarracenis, tantum concepit odium contra ipsos, quod eorum proteruiam quibuscumque poterat persequebatur modis: & quia Iudæi timebant deleri per ipsum, vt fertur, eius mortem procurauerunt veneno, quia mundus non erat dignus tanto principe gloriari. Sepultus est Burgis in monasterio sanctæ Mariæ cum honore magno. *sum*

Rex autem Adefonsus licet esset pro morte tanti filii saucius, ex multitudine exercituum confluentium recepit consolationem. Venit namque præclarus Petrus Rex Aragonum cum multitudine populorum. Accessit fortissimus Sancius Rex Navarrensium cum robustissima manu militum. Affuerunt Portugalenses, & etiam Franci & Gallæci, qui ad prælium tanquam ad epulas properabãt. Rex Miramamolinus, ut hæc audiuit, valde pertimuit, & doluit se verbum superbiæ protulisse, scilicet quod vinceret in campo omnes adorantes crucem Christi. Vnde iam non ad præsens Christanos impetere, sed tantum se defendere satagebat. Confluebant populi multi Christianorum apud regiam ciuitatem Toletam, & cum deficerent in expensis, Rex Castellæ in tantum manu largissima de thesauris suis singulis præbuit necessaria, vt nullus posset ab exercitu victus inopia resilire. Sed cum Rex barbarus Christianis expectantibus ad bellum, ut promiserat, non accederet, nostri mouentes castra, prima fronte castellum Malagon ceperunt, cunctos illius oppidi gladio trucidantes. Deinde ceperunt Calatiavam, & Petram bonam, Benauentum, Alarcos, & Caracuel. Post hæc Francorum populus cepit murmurare victus dulcore patriæ suæ, & statuẽtes inter se quod nullus remaneret, nec futurum expectaret bellum, ad propria reuersi sunt. Quibus recedentibus suprafati Reges Christianorum turbati sunt, volẽtes eos retinere muneribus & precibus, sed nullatenus potuerunt. Sed Rex Adefonsus in Domino roboratus iussit Christianorum populum ad portum de Muradal accedere, vbi multos inuenerunt Sarracenos armatos, quos Christiani milites gladiis ferientibus fugauerunt. Et quia excelsi montes & angustæ semitæ Christianos ad Sarracenos accedere non permittebant, diuinitus affuit quidam coram Rege Adefonso quasi pastor ovium qui eis latam ostendit viam, & eo duce peruenerunt vsq; ad castra Maurorum, & nullo vidente Pastor ipse recessit. Sarraceni autem vt viderunt Christianorum exercitum, quia ventus veniebat ex parte ipsorum ignem per spinas & tribulos posuerunt, ut fumus Christianis noceret. Sed diuina gratia fumus cessit retro & in castris Maurorum se totus ingessit, & per nimium oppressit eos. Exercitus autem Christianorum sedit in monte nocte sequente, & illucescente die iussit Rex Miramamolinus Sarracenos tubis & tympanis excitare. Tunc Reges Christiani inito consilio quieuerunt ipsa die, vt se ad bellum die altera præpararent. Ordinauerunt autem inter se, vt Didacus Lupi nobilis & strenuous cum nepote suo Sancio Ferdinandi quondam Regis Legionensis filio, prima fronte exercitum præiret. Sed ubi commissum est prælium tanta fortitudine præclarus Didacus accessit cum suis, quod Sarraceni turbati in se perstiterunt. Quod videntes Christianorum exercitus animati ad prælium, Sarracenorum castra gladiis vndique feriebant. Victus est Rex Miramamolinus cum suis & tanta multitudo cecidit barbarorum, quod nullus viuens posset mortuorum cadauera numerare. Actum est hoc felicissimum bellum in loco qui dicitur, Naues de Tolosa, cui in Hispania simile bellum nunquam fuit. Post hæc ceperunt nostri Bilchis, Ferrat, Balneos, & Vbedam, in qua multa Sarracenorum millia occidere. Sed cum populus Christianorum ex labore nimio grauiter inciperet ægrotare, inclyto Rege Adefunso præcipiente in propria reuersi sunt cum multis opibus & gloria magna.

Cum autem hæc agerentur, Rex Legionensis Adefonsus habebat secum virum potentissimum Petrum Ferdinandi de Castella, qui ei nobiliter consilium, & auxiliũ impendebat, & ipso dicto Petro Ferdinandi operam dante recuperauit de illis oppidis, quæ sibi abstulerat Rex Castellæ Rodan, Ardon, Castrum terram, Villalugam, Castrum Gonzalui, Albadalista, Lunam, Gordon, Aruolium, Alion, & quædam alia. Intulit quoq; Adefonsus Rex Legionensis bellũ portugaliæ, & cepit Balsamon, Vlgosum, Fresno, & ex alia parte Lanosum, Melgazon & Contrastam quã funditus diruit. Tunc

congregati sunt contra ipsum omnes Portugalenses ad prælium, & licet esset Rex Legionensis cum paucis, vicit eos in loco, qui dicitur Portella de Valdeuer, & cum multis spoliis & gloria magna reuersus est. Rex autem Castellæ Adefonsus, qui post felicem victoriam timebatur venire super Legionenses in ira & brachio extento, valde humilis venit laudans Deum de victoria reddita populo Christiano. Et inuitans ad pacem Regem Legionis indulsit ei omnia oppida, quę abstulerat sibi, & insuper restituit ei Pennamfiel, Almanzam & collem in terra Legionis & in Asturiis Mirandā de Nieua, & in territorio Salmanticæ dedit sibi ad diruendum castellum de Carpio, & montem regalem. Rex etiam Legionis ex pacto Regis Castellæ tradidit Regi Portugaliæ omnia castra, quæ abstulerat illi. Hoc Rex sapientissimus Castellæ ideo faciebat, vt pacificatis omnibus Hispaniæ Regibus eos contra Sarracenos concitaret. Tunc Rex Adefonsus destruxit Gordonem, & Arbolium, vt Legionensis ciuitas securitate frueretur & pace. Iam olim destruxerat Iudæorum castrum iuxta Legionem, quia eidem ciuitati multa damna sæpius inferebat. Destruxit etiam Miraucnium iuxta Maioricam. Et accepto à Rege Castellæ in auxilium sui potentissimo viro Didaco Lupi, sumpsit arma contra Sarracenos, & obsedit Alcantaram & cepit eam. Eo tempore mortuus est Fernādus filius eius pulcherrimus adolescens, quem genuerat ex Regina Tharasia, & sepultus est in Ecclesia sancti Iacobi Apostoli. De cuius morte valde doluit Legionensis Rex & regnum eius. Eo tempore obierunt potentissimi viri Didacus Lupi, & Petrus Fernandi. Rex autē Castellæ Adefonsus in Domino roboratus obsedit fortissimum castrum Sarracenorum Alcharaz & cepit ipsum, & reuersus est in Castella cū gloria magna atque feliciter vitæ termino consummato, obiit in termino Areuali: & vt tantum Regem decebat Burgis in monasterio de Olgis, quod ipse construxerat, gloriose sepultus est. Regnauit annis quinquaginta quinque.

Era M cc L I I. Henricus filius eius in regno Castellæ cum esset annorum decem, regnare cœpit. Regina vero Alienor explens post mortem viri sui viginti septem diebus Burgis mortua est, & sepulta circa virum suum. Henricus autem Rex Castellæ cum esset Palenciæ quidam nobilis puer ludendo fragmen tegulæ casu proiecit, & Regem in capite grauiter percussit, vnde mortuus est, & Burgis iuxta patrem suum & matrem sepultus. Regnauit annis duobus & mensibus octo.

Era Mcc Lv. Fernandus filius Adefonsi Regis Legionensis in Castella ei matre Berengaria tradente regnum, felicissime regnare cœpit. Siquidē Castellæ nobiles regnum Berengariæ Reginæ tradiderunt, eo quod erat primogenita Adefonsi Regis Castellæ. & ipsa vt dictum est tradidit regnum filio suo Fernādo. Hic autem Rex Fernandus grauissima adolescentia venustatus, non vt illa ætas assolet lasciuiam amplexatus est mundi, sed pius, prudens, humilis, catholicus & benignus senilibus se morib. decorauit. Etenim ita obediebat prudentissimæ Berengariæ Reginæ matri suæ, quāuis esset regni culmine sublimatus, ac si esset puer humillimus sub ferula magistrali. Habebat secum prudentissimos catholicos viros quibus tam ipse quam mater totum suum consilium committebant. In tantum regnum sibi subditum succensus igne catholicæ veritatis strenue rexit, vt inimicos fidei Christianæ totis viribus persequeretur, & quoscumque reperiebat hæreticos flammis exureret, & ipse vice famulorum ignē & ligna in eis comburendis ministrabat. Aderat illi in humilitate iusta seueritas, qua reprobos puniebat, & in seueritate iusta misericors & clemens humilitas, qua postratis inimicis placebat. Eius regalis animus auaritia nūquam potuit inflammari, siquidem visum est, quod requieuerit super eum spiritus sapientiæ, qui fuit in Adefonso Rege Castellæ auo suo, & spiritus fortitudinis & clementiæ, qui erat in Adefonso Rege Legionensi patre ipsius. Quid plura? Quod de nullo Regum præcedentium legitur; omnino irreprehensibilis fuit, quantum nobis scire datum est, & thorum coniugalem vnquam minime violauit. Duxit namq; vxorem ex imperiali genere Romanorum Deo deuotissimam fœminam nomine Beatricem, ex qua genuit Adefonsum, Fredericum, Fernandum, Philippum, Henricum, Sancium, Emanuelem, Alienor, Berengariam, & Mariam. Omnibus etiam Ecclesiis ita omnia suà iura seruauit, vt nullus esset, qui auderet eas vel in aliquo molestare. In tanta pace regnum sibi subditum rexit, vt maiores vel minores in aliorum res insurgere non auderent.

Sed cū regnare cœpisset comes Aluarus de Castella & fratres eius Comes Fernandus, & comes Gundisaluus contra eum rebellare cœperunt, & cū Rex Fernandus vna cum matre sua Berengaria cū manu militū iuxta castrū, quod dicitur Ferrerola, trāsitum faceret, Comes Aluarus ei bellū indixit. Fuit autē Dominus cū Rege Fernādo, & cepit

cepit ipsum comitem Aluarum, & tam ipse Aluarus quam fratres eius, multa castella Regi Fernando tradiderũt: in quibus rebellabant ei, & comes Aluarus est tunc à vinculis liberatus. Rex autem Legionensis Adefonsus cum exercitu suo quosdam regni Castellę fines molestabat: eo quod adhuc quædam ad regnum Legionense spectãtia detinebant Castellani. Tunc congregati sunt contra eum omnes nobiles de Castella: quia reuera filius eius rex Fernandus cum patre pugnare nolebat. Inito autem certamine prædicti nobiles Castellę fugati sunt, & omnes in Castellon à Rege Adefonso in clusi. Tunc mutuo colloquentes de pace vt iustum erat, firmauerunt pacem inter patrem & filium, & ad tantam concordiam regna Hispaniæ peruenerunt, vt vnanimiter conuenirent ad Arabes persequẽdos. O quam beata tempora ista: in quibus fides Catholica sublimatur, hæretica prauitas trucidatur, & Sarracenorum vrbes & castra fidelium gladiis deuastantur. Pugnant Hispani Reges pro fide, & vbique vincunt. Episcopi, Abbates & Clerus Ecclesias & monasteria construũt, & ruricolæ absque formidine agrus excolunt, animalia nutriunt, pace fruuntur, & non est qui exterreat eos. Eo tempore reuerendissimus pater Rodericus Archiepiscopus Toletanus Ecclesiam Toletanam mirabili opere fabricauit. Prudentissimus Mauricius Episcopus Burgẽsis Ecclesiam Burgensem fortiter & pulchre construxit. Et Sapientissimus Ioannes Regis Fernandi Cancellarius Ecclesiam Vallisolti fundauit, & multis possessionibus gloriose dotauit. Hic tempore procedente factus Episcopus Oxomensis Ecclesiam Oxomensem opere magno construxit.

Nobilis Nũnus Astoricensis Episcopus inter alia quæ prudenter gessit, muros Astoricensis vrbis, Episcopium & Ecclesiæ claustrum fortiter, & pulchre studuit reparare. Regula iuris Laurentius Auriensis Põtifex, eiusdem Ecclesiam, & Episcopium quadris lapidibus fabricauit: & pontem in flumine Mineo iuxta eandem ciuitatem fundauit. Generosus etiam Stephanus Tudensis Episcopus eiusdem Ecclesiam magnis lapidibus consummauit, & ad consecrationem vsque perduxit. Pius autem & nobilis Martinus Zamorensis Episcopus in Ecclesiis constituendis monasteriis restaurandis, pontibus & hospitalibus ædificandis continuo præbebat operam efficacem.

His & aliis Sanctis operibus nostri beati insistunt Pontifices & Abbates isti: & alii quorum nomina scripta sunt in libro vitæ. Adiuuant his Sanctis operibus largissima manu Rex magnus Fernandus & prudentissima mater eius Regina Berengaria multo auro, argento, pretiosis lapidibus, & sericis ornamentis Christi Ecclesias decorantes. Eo tempore per totam Hispaniam fratrum Prædicatorum, & fratrum Minorum construũt monasteria: & vbiq; sine intermissione verbum Domini prædicatur. Huius gloriosi Regis tempore multi cruce signatorum Mare Mediterraneum transfretantes in Ægypto nobilem ciuitatem Damiatam de Sarracenorum manibus eruerunt. Etenim per vnum annum antequam Rex Fernandus regnare inciperet, gloriosus Papa Innocentius Romæ Synodum celebrauit: vbi fuerunt quadringenti septem Episcopi, primates & Metropolitani septuaginta vnus. affuerunt etiam duo de præcipuis Patriarchis, videlicet, Constantinopolitanus, Hierosolymitanus: Antiochenus vero graui languore detentus misit procuratorem suum. Alexandrinus etiam Sarracenorum dominio pressus misit vicarium suum. Interfuerũt Abbates Benedicti, & Priores conuentuales plusquam octingenti. Procuratores Episcoporum, Abbatum, Imperatorum, Regum, & Principum non potuerunt numerari. In qua Synodo Ecclesiæ Christi columnæ, & pastores rectissime de honestate ac fide Catholica tractauerunt, statuentes vt ad liberationem terræ sanctæ cunctus clerus subsidium mitteret. Tunc missus est à Sede Romana nobilis & prudens Cardinalis Pelagius, Episcopus Albanensis Hispanus natione. qui factus Dux, Cruce signatorum ciuitatem Damiatam (vt supra dictum est) cũ thesauris innumerabilibus cepit. Hanc autem ciuitatem procedente tempore Sarraceni exigentib. peccatis nostris iterum ocupauerunt. Sed iam ad nostrorum Regum gesta veniamus.

Adefonsus Rex Legionis, vbi cum filio suo pacem habuit, quosdam rebelles in regno suo perdomuit, Rege Fernando filio suo auxilium præbente: & congregato exercitu magno contra Sarracenos arma mouit: & cuncta quæ erant in circuitu de Caceres, scilicet arbores, vineas & segetes ferro & flamma vastauit, & ad propria reuersus est. Hic salutari consilio euocauit magistros peritissimos in sacris scripturis: & constitui scholas fieri Salmantiæ, & ab illa die magis directa est Victoriæ salus in manu eius. Et quia Rex Portugalensis Regem Legionensem offendit, Rex Adefonsus obsedit castrum ipsius, quod dicitur S. Stephanus de Cauias, & accepit illud. Sed facta pace cum

Rege Portugaliæ misit nobilis regni sui cum duce Martino Sancii, qui deprædantes terram Maurorum, fere vsque ad Hispalim accesserunt. tunc congregata est multitudo nimia barbarorum in loco qui dicitur Teiada. Inito cum nostris prælio terga dederunt barbari, & ceciderunt ex illis maxima multitudo: & nostris cum victoria magna reuersis, Rex Adefonsus iterum cum magno exercitu terram Maurorum ingressus cuncta quæ erāt in circuitu de Badaioz exterminauit. Similiter Sancius Rex Portugaliæ cum exercitu suo, omnia quæ erant circum circa Elues vastauit: & ambo Reges ad propria reuersi sunt.

Rex autem Castellæ Fernandus quam sapienter se tunc temporis gesserit, non est qui scriptis ostendere possit. Etenim reuocauit virum potentissimum Aluarum, Petri Fernandi de Castella filium, qui erat cum Sarracenis, & aggregato suorum exercitu magno, barbarorum fines inuasit: & multas strages Sarracenis inferens cepit ab eis ciuitatem Bacciam, Porcunam, Quesadam, Anduiar, Aznataraph, Garciez, Martusiahen, Capellam, & alias plures, & cum magna victoria in Castellam reuersus est.

Post hæc Reuerendissimus pater Ioannes, Cardinalis Romanus Sabiniensis Episcopus, Apostolicæ sedis legatus missus est in Hispaniam à gloriosissimo Papa Gregorio. Hic inter cætera quæ sanctè gessit Reges Hispanos contra Sarracenos studuit incitare, vnde Rex Legionēsis Adefonsus cum exercitu suo, & parte exercitus filii sui Regis Fernandi obsedit Caceres, oppidū fortissimū barbarorum, & cepit ipsum. Fecit etiā largissimus Rex quoddam memoria dignum, præ Regib. qui fuerunt ante ipsum. Nam adiurauit omnes iudices regni sui, vt non acciperent ab aliquo paruum vel magnū donum. Ipse quidem eis de suo ærario omnes abundanter faciebat expensas: ne iudices propter dona peruerterent iudicium, & iustitia haberetur venalis. Filius autē eius Rex Castellæ Fernādus ingressus est terram Maurorum cū exercitu magno, & multas strages faciens, arbores, vineas, segetes & cuncta quæ erant in circuitu Gehen ferro & flāma vastauit. Sequenti vero anno Adefonsus Rex Legionensis obsedit ciuitatem Emeritam, & cepit eam. Erat tunc temporis quidam barbarus insignis nomine Abenfuth, qui expulit Almophades ab Hispania, & factus est Rex barbarorum. Hic à suis vocabatur Rex virtutis, & congregato exercitu Maurorū innumerabili, venit pugnaturus cū Adefonso Rege Legionensi: qui erant Emeritæ cum paucis. Sed Rex Adefonsus, vt erat fortis, & animosus fecit exercitum suum de nocte contra Sarracenos flumen Gaudianam transire. Fixerant Sarraceni tentoria iuxta castrum Alhange, & viderunt primo mane nostrorum acies paratas ad bellum, & ipsi ordinauerunt acies suas ad prælium properantes. Fuit Dominus cum Rege Adefonso, & populo Christiano, & in congressione ipsius belli tāta Sarracenorum millia prostrata sunt, quod multa barbarorum oppida remāserunt vacua omnib. habitatorib. eorum extinctis in ipso bello. Abēfuth autē Rex barbarorū fugit grauiter vulneratus. Tunc Rex Adefonsus à victoria reuersus obsedit Badaiozum, & post paucos dies cepit ipsum. Dimiserāt Sarraceni Elues, & castra alia plura se fugæ committentes: quæ Christiani populauerunt, cum vacua reperissent. Reuersus est Rex Adefonsus cum multis spoliis, & victoria magna laudans Deū & beatum Iacobum, qui sibi de inimicis dedit tā nobiliter triumphare. Siquidem in ipso bello visibiliter apparuit B. Iacobus cum multitudine militum albatorum, qui Sarracenos in manu valida prosternebant. Beatus etiam Confessor Isidorus quibusdā apparuit Zemoræ ante quam Emerita caperetur & bellum fieret: & dixit eis se ad auxiliū Adefonsi Regis cum Sanctorum exercitu properare, & quod sibi dictam traderet ciuitatem, & de Sarracenis campalem præberet triumphū. Rex autem Adefonsus multam victualium & bellici apparatus copiam præparauit, vt statim reuerteretur ad euertendas vrbes & oppida barbarorum. Sed cum causa orationis ad Ecclesiam S. Iacobi Apostoli properaret, in Galæcia in loco, qui dicitur Villa noua de Zemos grauiter ægrotauit: & accepta ab Episcopis pœnitentia; & corporis & sanguinis Domini sacramento morte pretiosa decessit: & in Ecclesia beati Iacobi Apostoli iuxta patrem suum est honorifice tumulatus. Rexit regnum feliciter quadraginta duobus annis. Obiit era millesima ducentesima sexagesima octaua, octauo Kalendas Octobris.

Rex autem Fernandus filius eius tunc temporis erat in expeditione in terra Maurorū, & cum audisset quod decesserat pater eius, festinauit venire Legionem, vt obtineret regnum patrum suorum. Eo tempore facta est perturbatio magna in regno Legionensi. Multi namque milites Gallæci & Astures multas populationes, quas

Rex

Rex Adefonsus fecerat absque murorum ambitu, incendio tradiderunt. Nitebantur etiam resistere Regi Fernando si possent, sed omnipotens Deus illũ mirabiliter adiuuabat. Etenim miles nobilissimus Didacus cum esset Legione, fecit suos per palatium Regis furtiue ascendere, & turrim & Ecclesiam beati Isidori occupauit. Reuerendus autem pater Rodericus Episcopus Legionensis vir nobilis, prouidus & honestus, vt hæc vidit, Ecclesiam Legionensis Sedis armis, hominibus & bellicis apparatibus muniuit, vt ciuitas Regi Fernando seruaretur. Ciuesque turres murorum & Ecclesiarum, vt potuerunt similiter munierunt. Erat tunc in ipsa ciuitate, die ac nocte, continua vox belli, & tribulatio & angustia magna. Sed misericordia Dei non defuit: & prædictus Didacus ægritudine valida est percussus, ita vt ipse vel ini eo nescio quis clamaret, quod beatus Isidorus ob auxilium Regis Fernandi volebat ipsum militem interficere, eo quod occupauerat turrim & Ecclesiam eius. Præterea à capite dicti militis oculi videbantur auelli, & à concauitate sua egrediebantur non sine magno dolore. Vnde compulsus (cum se videret tam grauissime vexari) consilio Sanciæ Comitissæ venerabilis matris suæ, Abbati & conuentui ipsius Monasterii turrem & Ecclesiam restituit, & damna quæ illis intulerat, integrauit, dato super sancta Dei Euangelia iuramento, quod de cætero esset miles & Vassallus beati Isidori Confessoris. Illico sanitati restitutus est, & statim cum suis de ciuitate egressus. Episcopus autem Rodericus & ciues gaudentes in Domino, quod etiam sancti pro Rege Fredenando pugnabant, miserunt nuncios illi, veniret cito suam accipere ciuitatem. Venit itaque Rex Fernandus (qui vere creditur Rex virtutis, eo quod sit virtuosus) vna cum prudẽtissima Domina Berengaria matre sua, & Legionẽsem ciuitatem ingressus, cum gloria magna obtinuit regnum patrum suorum. Tunc confluentibus ad eum de singulis ciuitatibus & oppidis viris nobilissimis concessit eis bonos mores & foros antiquos, & etiam illis multa grauamina releuauit. Supererant duæ nobilissimæ sorores suæ, filiæ Regis Adefonsi, quas genuerat ex Regina Tharasia, Sancia scilicet & Dulcia, quas habuit in magna reuerentia donans illis dum viuerent, annuatim triginta millia aureorum. Deinde pacificato toto regno suo, omnes milites, qui populationes patris sui succenderant, exulauit.

Post hæc congregato Legionis, & Castellæ exercitu magno, ingressus terram Maurorum obsedit Vbedam, & cepit eam. Eo fere tempore inclytus Adefonsus frater eius, & Aluarus heros potentissimus de Castella, de mandato Regis cum nobilium exercitu deprædantes terram Maurorum, vsq; ad mare Mediterraneum hostiliter peruenerunt, quibus cum exercitu innumerabili occurrit Rex barbarus, nomine Abenfuth, iuxta ciuitatem quæ vocatur Xerez. Cõmisso certamine fugati sunt Mauri, multis millibus suorum prostratis, & Christiani reuersi sunt in patriam cum multis opibus & gloria magna. Iterum Rex Fernandus mouit exercitum, & fines Sarracenorum inuadens, cepit fortissimum castrum quod dicitur S. Stephanus, & quædam alia: & acceptis à Sarracenis thesauris multis reuersus est. Diuulgabatur fama Regis Fernandi per vniuersas regiones. & de fide, gloria, & victoriis eius loquebantur omnes gentes. Siquidem magnanimitas eius, & sapientia omnes hostes eius vehementissime detertebat. Regina vero Berengaria mater eius in tanto sapientiæ culmine ferebatur, vt in regni administratione cuncta sapienter & nobiliter ordinaret. Quapropter secure Rex Fernandus faciebat moram in expeditione contra Sarracenos; eo quod Regina Berengaria vices eius sapienter in regno Legionis & Castellæ supplebat, & tanta securitate, & pace vtrumque regnum gaudebat, vt paruus vel magnus aliquis non auderet violenter res alterius occupare. Tantus inuaserat cunctos hæreticos terror, vt cuncti de vtroque regno fugere festinarent. Mittebat Regina Berengaria abundanter filio suo Regi Fernando dum esset in expeditione milites, equos, aurum, argentum, cibaria, & quæcunque erant necessaria exercitibus suis.

Era MCCLXXIII. Regina domina Beatrix obiit, & sepulta est Burgis in regali Cæmeterio, quod bonæ memoriæ fecerat Castellæ Rex Adefonsus. Ante paucos dies decesserat filia Regis Fernãdi & Reginę Beatricis Maria puellula, quæ Legione in monasterio Sancti Isidori est sepulta. Tunc temporis deuotissimus Rex Fernãdus coram corpore beati Isidori fixis genibus orauit, & votum faciens dixit viua voce: Adiuua me beate Cõfessor contra Sarracenos, & de his quæ acquisiero huic Ecclesiæ tuæ conferam honorabilem portionem. Eo tempore quidam Catholici viri strenui de frontaria

Maurorum, qui Almugaueres vocantur, collecta suorum multitudine de nocte terram Sarracenorum furtiue ingressi sunt. Qui cum venissent Cordubam, & custodes murorum ipsius ciuitatis barbari minime vigilarent, per scalas & funes ciuitatem magnam Cordubam intrauerunt, & maximam obtinuerunt partem turrium & murorum; & cum aduersus Sarracenos fortiter dimicarent, & multos ex eis occiderent, festinanter miserunt nuncios ad Regem Fernandum, vt ad eorum properaret succursum. Erat tunc in partibus illis heros potentissimus Aluarus de Castella, & veniens festinus ad succurrendum Christianis extra Cordubam tentoria fixit. Paucissimi erant Christiani habito respectu ad Saracenos: sed quotidie de barbaris adiuuante Domino triumphabant. Quantæ autem magnanimitatis fuerit Rex Fernandus ex hoc potest aduerti, quod statim Beneuentanis & Zemorensibus, & aliis sibi adstantibus dixit: Si quis est mihi amicus & fidus vassallus sequatur me. Erat tunc hyems valde pluuiosa, & dum non haberet secum centum milites, ingressus est audacter per frontariam regni Legionis, & cum paucis Cordubam venit. Magnus timor & dolor inuasit amicos cunctos Regis Fernandi, cum peruenit ad eos, Regem se tanto discrimini contulisse. Accelerabant cuncti tanto domino subuenire, sed resistebant eis flumina inundantia & pluuiarum tempestas. Rex autem Fernandus stabat fortis & imperterritus, & Sarracenos cũ suis fortiter feriebat: & cũ ingressum ciuitatis & egressum nõ possent Christiani Sarracenis prohibere, eo quod prohibente flumine magno Guadalquibir ad aliam partẽ non poterant trãsire, & Sarraceni ingrediebãtur & egrediebãtur per pontẽ, Rex Fernandus fecit fieri balsas & nauigia de lignis & coriis, & ipse Rex cum paucis primus transiuit. Tunc prohibitus est Sarracenis ingressus & egressus, & cepit Rex castrũ quod erat in ipso ponte. Obsessa fuit ciuitas Cordubensis, vndique properante Christianorum exercitu; & cum quotidie ab vtraque parte gladiis mortiferis, & iaculis fortiter certaretur, tandem laboribus multis & fame victi Sarraceni Regi glorioso Fernãdo Cordubã ciuitatem inclytam tradiderunt; & ipsi Sarraceni recedentes se aliis Agarenorum oppidis contulerunt. Ingressus est Rex Fernandus Cordubam cum gloria & lætitia magna, & eliminata omni spurcicia Mahometi, põtifices sacri in festo Apostolorum Petri & Pauli ad honorem Domini nostri Iesu Christi, & genitricis eius Reginę cœlorum Marię, in eadem vrbe diuina mysteria peregerunt: magnum illud Sarracenorum oratorium, genitricis Dei Mariæ nomini, decorantes. Inuentæ sunt ibi campanæ quas ob insigne ab Ecclesia S. Iacobi Apostoli Rex Cordubensis olim detulerat Almãzor: & Rex Catholicus Fernandus fecit eas Sarracenorum humeris ad Ecclesiam S. Iacobi reportari. Capta est ciuitas Cordubensis era M cc lxxiv. & reuersus est inclytus Rex Fernandus Toletum cum victoria & gloria magna. O quam beatus iste Rex qui abstulit opprobrium Hispanorum, euertens solium barbarorum, & restituens Ecclesiæ S. Iacobi Apostoli campanas suas cum magno honore, quæ multo tempore fuerant Cordubæ, ob iniuriam & opprobrium nominis Christi. Acquisiuit etiam Rex Fernandus Turgellum, Sanctam crucem, Alhange, & quædam alia castra.

CHRO-

CHRONICON

VICTORIS EPISCOPI TVNNVNENSIS.

AD LECTOREM.

HRONICA *hæc Victoris & Abbatis Biclarensis antehac nusquam visa, reperit in Toletana Bibliotheca Andreas Schottus, Societatis* IESV *sacerdos de litteris & antiquitate optimè meritus, qui ea ad C. V. Marcum Velserum Reipub. Augustanæ Septemvirum misit; à quo in manus meas pervenerunt, lucemq; à me iure suo postularunt; ob id magis, quòd in Victoris Chronico, crebro Iustiniani nostri mentio fiat. Sed antequam Victorem legas, amice lector, de Victore quis fuerit, docendus, & de nonnullis, quæ ipse scribit, instruendus es, ne erres. De Victore ita Isidorus*: Victor Tunnunensis Ecclesiæ Africanæ Episcopus à principio mundi, usque ad primum Iustini Iunioris Imperii annum, brevem per consules annuos bellicarum Ecclesiasticarumque rerum nobilissimam historiam promulgavit, laude & notatione illustrem, ac memoria dignam. Hic pro defensione trium Capitulorum à Iustiniano Augusto exilio in Ægyptum est transportatus; unde rursus Constantinopolim est evocatus, dum à Iustiniano Imperatore & Eutychio Constantinopolitanæ urbis Episcopo, obtrectatoribus eorundem trium Capitulorum resisteret rursus in Monasterium eiusdem civitatis mittitur custodiendus, atque in eadem damnatione, ut dicunt, permanens, moritur. *Hæc Isidorus.* *Libro de viris illustribus. cap. 25.*

Idem ferè Trithemius; nisi quod hic addat, eum scripsisse etiam libellum pro defensione trium Capitulorum. Meminit Victoris huius & Ado Viennensis, initio Chronici, & Otto Frisingensis lib. 5. cap. 6.

Quod verò Isidorus ait, hunc Victorem à principio mundi usque ad primum Iustini iunioris annum brevem quandam historiam scripsisse (cùm hunc à XIIX. Theodosii iunioris consulatu, ubi Prosper desiit, inchoàsse, palàm sit) ad ea, opinor; respicit, quæ in fine huius operis habentur; dum videlicet Victor rationem annorum à condito mundo iniens ita scribit: Colliguntur omnes anni ab Adam primo homine. &c. *Quibus verbis minimè significare voluit, se historiam ab exordio mundi texuisse, ut Isidorus existimasse videtur; sed enumerans omnes annos, qui à principio mundi effluxerunt, Chronicisq; Eusebii, Hieronymi, Prosperi, & suo comprehenduntur, asserit tot & tot annos ab Adamo protoplasto, usque ad primum Iustini iunioris annum, elapsos esse. Et qui, quæso, Victor Chronicum ab exordio mundi contexuit, cùm ipsemet fateatur, finem Prosperi, sibi esse principium scribendi?*

Cæterùm inter alia, quæ hoc Chronico continentur, est Epistola Vigilii Pontificis Maximi ad hæreticos Episcopos Theodosium Alexandrinum, Anthemium Constantinopolitanum, & Severum Antiochenum; qua profitetur, se eiusdem cum illis esse sententiæ, hoc est, Eutychianæ & hæreticæ. Extat eadem Epistola apud Liberatum; nisi quod aliam habeat inscriptionem, hanc nimirum: Dominis & patribus, *seu ut alii legunt,* fratribus. *Ex qua aliqui occasionem sumpserunt affirmandi, hanc epistolam ad ipsum Iustinianum & Theodoram Augustam fuisse scriptam. Sed aliter se habere constat, ex hoc Victore nostro; ex quo etiam restitui poterit apud Liberatum integer huius commentitiæ epistolæ titulus: Commentitiam voco; quod eam commentitiam & ab hæreticis confictam esse, copiosè demonstrent Illustrissimi Cardinales Baronius & Bellarminus.* *In Breviarii cap. 22.*

Si enim reverà scripsisset ista Vigilius, *inquit Baronius*, cur non ex iisdem suis scriptis conventus est, cùm de restitutione Anthimi altercatus est postea Constantinopoli cum Theodora? Rursus si isthæc ab ipso scripta sunt, cur non exprobrata eadem, cùm ipse Constantinopoli à Theodoro Episcopo Cæsariensi, & Menna Constantinopolitano duriùs vexaretur; cùm utrunque ipse Vigilius excommunicationi subiecit? Vel cur non id factum ab ipso Iustiniano Imperatore, cùm in ipsum furore accensus, etiam vi agendum putavit? Cur item id tacuit ipsa Quinta Synodus, in eundem Pontificem accedere renuentem, nonnihil commota? Hæc omnia publicè sunt ventilata, & publicis actis excepta, nec tamen de dicta epistola vel nutu usquam mentio. Neque *Tomo 7. anno Christi 538. Iustinia. Imp. 12.*

etiam Faeundus Hermianensis Episcopus, in Vigilium ob tria capitula subinfensus, aliquid huiusmodi (sicut cætera) ipsi obiicere ausus apparet. *Hæc Baronius.* Posset et- *Bellarmin. de Rom. Pontif. lib. 4. cap. 10.* iam dici, *inquit Bellarminus*, epistolam illam Vigilii, cuius meminit Liberatus (& hic noster Victor) fuisse confictam ab hæreticis. Liberatum autem (*& hunc nostrum Victorem*) credidisse falso rumori, quem hæretici spatserant. Nam quòd hæretici confinxerint epistolam quandam Vigilii Papæ nomine ad Theodoram & Iustinianum, deprehensum fuit certis indiciis in VI. Synodo, act. 14. *Ita Bellarminus. Nec alienum hoc est à moribus hæreticorum. Nam ut olim Ruffinus sub nomine Pamphili Martyris finxit Apologiam pro Origene, cum esset Eusebij Cæsariensis, Arrianæ sectæ Coryphæi: & alium librum sub nomine Xisti Pontificis & Martyris, cùm esset Xisti Pythagorei: ita & hodiè fingere solent libros contra imagines sub specioso Caroli Magni titulo, & epistolas contra Cælibatum sub clarissimo Augustani Præsulis Vdalrici nomine; & alia centena sub aliorum velo & tegmine. Nec igitur mirum, si olim quoq; hanc epistolam hæretici Eutychiani commenti sunt sub Vigilij nomine; præsertim cùm scirent se gratum facturos Theodoræ Augustæ alteri Iezabeli & Megæræ sui ævi. Nec mirum etiam Liberatum & Victorem nostrum Afros, ob tria capitula, Vigilio non valde benevolos, monumentis suis figmentum hoc inservisse. Deinde, ut maximè epistola à Vigilio scripta fuisset, inde tamen non conficeretur, Summum Pontificem Petri successorem Christique Vicarium in hæresin lapsum* *Iam alleg. loco.* *fuisse. Nam ut rectè censet Bellarminus*, id fecit cùm adhuc viveret Sylverius Papa quo tempore Vigilius ipse, Papa non erat, sed Pseudopapa. Neque enim duo simul veri Pontifices Summi esse possunt; & constabat tunc omnibus, Sylverium verum Pontificem esse, licet in exilio degeret. *Cum multis aliis, quæ in eiusdem Vigilij excusationem, tum etiam commendationem adfert idem Bellarminus. Et hæc hactenus de Vigilij epistola quam Victor recitat.*

Idem Victor trium capitulorum perpetuus defensor fuit. Sunt autem tria capitula hæc. Primum de damnatione Theodori Mopsuesteni. Secundum de damnatione epistolæ Ibæ Episcopi Edesseni. Tertiū, de damnatione scriptorum Theodori & Episcopi Cyri contra Cyrillum. Quia enim in Concilio Chalcedonensi Ibas & Theodoretus, qui Nestorio faverant, recepti sunt in communionem Catholicæ Ecclesiæ, actâ pœnitentiâ & repudiato Nestorio: & quia Concilium Chalcedonense Theodorum Mopsuestenum, etiam Nestorii studiosum non damnarat, sed potius probasse videbatur ob epistolam Ibæ, in qua Theodorus laudatur; ideo hæretici Eutychiani hostes Concilij Chalcedonensis, solito artificio cogitare cœperunt, quomodo non se Orthodoxis coniungere; sed Orthodoxos inter se committere, sparsis dissidiis & excitatis iurgiis, possent. Itaque Theodorus Cæsareæ Cappadociæ Episcopus Eutychianus, fultus præsidio Theodoræ Augustæ, cùm Iustinianus Acephalos & Eutychianos ad observationem Concilij Chalcedonensis cogere iam statuisset; Iustiniano persuasit, non esse hoc opus, quando compendio omnes Acephalos ad suam communionem adducere posset: siquidem illi, inquit, hoc ostenduntur in Synodum *Liberatus cap. 24.* Chalcedonensem, quod laudes susceperit Theodorii Mopsuesteni Episcopi, epistolamque Ibæ, quæ per omnia Nestoriana cognoscitur, quam Synodus ipsa iudicio suo pronunciavit Orthodoxā. Qui Theodorus, si cum dictis suis & hac epistola anathematizaretur, tanquam retracta Synodus atque purgata, suscipictur ab eis per omnia & in omnibus, & sine pietatis vestræ labore Ecclesiæ Catholicæ sociati gaudentes, in universali Ecclesia Clementiæ vestræ laus erit sempiterna.

Hæc audiens Imperator, *inquit Liberatus*, & dolum dolosorum minimè perspiciens, sugestionem eorum libenter accepit, & facere promptissimè spopondit. Sed rursus illi callida fraude rogaverunt eum, ut dictaret librum in damnationem trium capitulorum. Quò libro eius edito, & toti mundo manifestato, dum emendare Princeps erubescit, irrevocabilis causa fieret: sciebat enim Principem solita pietate, scandalo emergente, sententiam suam posse corrigere, seseque ad periculum pervenire. Annuit his Princeps, & hoc se lætus implere promisit. Et relinquens operis sui studium, unum in damnationem trium capitulorum edidit librum; pro delictis nostris nobis omnibus notissimum. *Hæc Liberatus.*

Cum igitur damnationi horum trium capitulorum quidam ex Catholicis sese opponerent, proque iis publicè & privatim pugnarent, in duas partes Orthodoxorum animi distracti sunt: aliis damnationi trium Capitulorum subscribentibus, aliis refragantibus: Eutychianis interim effusè ob excitatum à se incendium, exultantibus. Inter eos, qui tria Capitula defenderunt fuit, initio Vigilius Pontifex, qui & Apologeticum, & quidem benè longum, quod Constitutum appellatur, pro tribus capitulis publicavit. Cui lubentes volentesque sese adiunxerunt Episcopi Africani, Itali, Provinciæ Venetiæ & Liguriæ, Epirotici, Illyrici & alii his finitimi.

Quod

Quod ægerrimè ferens Iustinianus, factumque hoc contemptum Maiestatis suæ interpretans, parum clementer cum his Episcopis egit. Ita enim Liberatus, ut alios Scriptores taceam. Cætera quæ subsequenter in Episcopis & Catholica Ecclesia ab eodem Principe facta sunt; quomodo consentientes Episcopi in trium damnationem capitulorum muneribus ditabantur, vel non consentientes depositi, & in exilium missi sunt, vel aliqui fugâ latitantes in angustiis felicem exitum susceperunt, quoniam nota sunt omnibus, puto nunc à me silenda. *Hæc Liberatus.*

Imo ipse Vigilius tamdudum legitimus Pontifex: quippe mortuo pridem Sylverio, in exilium, Iustiniani iussu, pulsus est, ex quo prius non rediit, quam mutata sententia, tria capitula damnaret, quintamque Synodum adversus tria capitula, potissimùm Iustiniani auctoritate celebratam, comprobaret, suffragioque suo Oecumenicam efficeret. Quod Vigilius fecit, ut Ecclesiam Orientalem cum Occidentali coniungeret & schisma exortum sopiret. Factum hoc Vigilii Africanis Episcopis, inter quos noster Victor, cum aliis, tunc displicuit. Quare convocato Concilio excommunicarunt Vigilium, ut testatur noster Victor: excommunicarunt, inquam subditi Prælatum, oves Pastorem, de facto, non de iure, irrito conatu: cum omnes successores Vigilii, nominatim S. Gregorius Magnus, & tota posteritas, id quod Vigilius pacis & concordiæ causa fecit, comprobarint, Synodumque V. in qua tria capitula damnantur, tanquam Oecumenicam receperint. neque unquam inter hanc & illam partem quæstio de fide fuit: sed tantum de personis (ut observavit etiam sanctus Gregorius) hoc est de Theodoro Mopsuesteno, Iba Edesseno, & Theodoreto Cyri: quorum scripta Nestoriana, nemo Orthodoxus defendit, multo minus sacrosancta Chalcedonensis Synodus; licet hæretici vulgo iactarent Synodum, ipsam epistolam Ibæ & scripta Theodoreti contra S. Cyrillum probasse & laudasse; prout etiam Victor referre videtur. At secus res se habet. Nam Synodus personas ab errore resipiscentes, Ibam, videlicet, & Theodoretum probavit & collaudavit, non scripta. Nec potuit Vigilius aut quivis alius Orthodoxus Theodoretum & Ibam damnare, eo respectu, quo probati fuerant à Concilio Chalcedonensi, alioqui factum eiusdem Concilii improbassent. Itaque nihil egit Vigilius in præiudicium Synodi Chalcedonensis, ut putarunt Africani, & refert Victor noster. Et tamen illa damnatione Theodoreti & Ibæ satisfactum est trium capitulorum damnatoribus. Nam de Theodoro Mopsuesteno minor est difficultas: cum in Chalcedonensi Synodo non fuerit ipse nominatim receptus, ut Ibas & Theodoretus; sed tantùm, quia in epistola Ibæ multis laudibus extollitur, visum fuit nonnullis, illum quoque à Synodo Chalcedonensi fuisse probatum; quod à veritate longè abhorret: cum Synodus non probarit epistolam Ibæ, sed Ibam ipsum Nestorio anathema dicentem. Lib. 3. epist. 37.

Quod autem Victor ait, Theodorum Mopsuestenum similiter Synodaliter gestis apud Antiochiam sub Iohanne Episcopo eiusdem Ecclesiæ, & Chalcedone laudatum fuisse: id quidem Liberatus quoque his verbis prodidit. Tunc Ioannes Antiochenus Episcopus, Synodo congregata, tres pro Theodoro Mopsuesteno dictavit epistolas: unam quidem direxit Theodosio Imperatori, aliam autem Cyrillo Alexandrino, & tertiam Proclo Cōstantinopolitano Episcopo, & eius exponens sapientiam. Ad hæc autem Imperator dirigens Sacram Ioanni, derogatores illos Theodori contra salutem propriam venire iudicavit. Cyrillus autem præscripto suo Theodorum præferens, tale de eius accusatoribus tulit iudicium, eò quod dogmate veritati contrario uterentur, interponens de Symbolo in Concilio sibi oblato tesseradecadas factas à Carisio presbytero. Nihilominus & Proclus per Menuam Diaconum suum tesetibens, eius essent illa capitula, quæ Theodori dicebantur, quæsivit. Qui pro eius excusatione ignorare se dixit. Veruntamen duas memorati Ioannis epistolas, id est, primam & tertiam laudes Mopsuesteni continentes, Chalcedonensis Synodus postea per relationem suam Marciano Imperatori directam cum tomo Procli, quem ad Armenos direxit, & aliis Sanctorum Patrum epistolis suscepit & confirmavit. *Hactenus Liberatus.* Lib. Breviar. cap. 10. Baron. Tom. 5. anno 435.

In quibus illud iterum admonendum, inquit Illustrissimus Baronius, eundem Liberatum Diaconum à nescio quo Nestoriano incaute nimis, quam narrat, esse mutuatum Historiam; qua refert probata scripta Theodori Mopsuesteni non scriptis tantùm Ioannis Antiocheni, sed & edicto Imperatoris atque etiam scriptis Cyrilli Episcopi Alexandrini, ipsum Theodorum fuisse laudatum: quin etiam (quod deterius existimari debet) dum ait, Synodum Chalcedonensem relatione ad Marcianum facta suscepisse & confirmasse Ioannis Antiocheni epistolas, quibus laudavit Theodorum Mopsuestenum; eandem S. Synodum Chalcedonensem in idem crimen adducit; quod laudes Theodori receperit, & doctrinam. Videsne, quot & quales lateant colubri sub uno

cespite falsitatis? Sed securim ad radicem admoveamus. Inprimis autem, quod ad Cyrillum *spectat, quomodo potuit ipse accipere laudes, probareq́ scripta Theodori, qui eadem saputt cum Nestorio, cum adeo reperiatur adversatus esse Nestorio? Sed id apertius demonstremus, ex ipsius* Cyrilli *scriptis, postquam hac de Theodoro Mopsuesteno in controversiam deducta sunt, editis. Lucubrationem quidem* Cyrilli *de expositione Nicaeni Symboli elaboratam ab eo fuisse post scriptam Procli epistolam ad Armenos, sua ipsius testificatione monstratur, dum ipsam citat & laudat his verbis: Proclus ipse, qui nunc sancta Constantinopolitanae Ecclesiae thronum adornat, religiosissimus & pientissimus Pater & Coepiscopus scripsit ad Orientales piissimos Episcopos in haec verba: Et incarnatus quidem est, &c. inferius vero scripserunt adversarii, qui prae multa insipientia Nestorii & Theodori scripta non cavent, &c. vides igitur S. Cyrillum una eademq́ lance, aequoque pondere Theodorum expendere cum Nestorio.*

Quod autem ad Chalcedonense Concilium spectat, quòd dicatur recepisse & confirmasse epistolas à Ioanne datas laudibus Theodori refertas: reddamus hic verba ipsa, quae in relatione Synodica ad Marcianum, citata à Liberato, scripta habentur; sic enim se habent: Si enim per epistolas Ecclesiae dogmata declarari pro unaquaque quaestione dignum culpa iudicant, ipsum inprimis beatissimum Cyrillum quilibet poterit denotare, qui litteris suis Orientalibus, quod sentiebat, expressit: nec non & magnum Proclum huic vituperationi subiiciet, qui eisdem Orientalibus volumen ad Armenios pro fidei congruentia destinavit. Huic autem consociabitur ad culpam, & sapientissimus Ioannes Antiochenus Episcopus, qui haereticorum maledicta repellens & Apostolicâ doctrina religiosissimum dogma declarans, totius Orientis confessionem, velut ex uno ore, sanctissimo Proclo, & ei qui per idem tempus mundi regebat gubernacula, destinavit. Haec sancta Synodus ad Martianum Imperatorem. in quibus vides nullam de Theodoro Mopsueseno mentionem haberi, sed istos ut magni nominis Episcopos in exemplum adduci.

Nec est quod quis adhuc instet & urgeat, laudatas à Synodo epistolas Ioannis Antiocheni, quasi hoc ipsum esset laudibus Theodori consensisse, eiusq́ scripta probasse: nam cum rectam in omnibus fidem (ut vidimus) dictis epistolis professus esset, adeo ut non potuerint eaedem epistolae à Proclo non recipi atque Cyrillo, & ipso Theodosio Imperatore, nihil virulentum ex Theodori doctrina eisdem admiscuisse, certum est. Sed quod ad Theodorum spectat, non eum laudavit Ioannes ut erroris auctorem, verùm tantummodo excusavit non esse Theodori, quae nomine Theodori circumferrentur. Ita quidem se rem habuisse, verbis illis Liberati manifestè probatur, quae retulimus, ubi ait: Nihilominus & Proclus per Mennam Diaconum suum ipsi Ioanni rescribens, cuius essent illa quae Theodori dicebantur, quaesivit. Quae pro eis excusatione ignorare se dixit.

Videt igitur negantem Ioannem fuisse à Proclo literis interpellatum, si non essent Theodori tria illa haeresum capita, quae ab Armeniae monachis circumferebantur, cuiusnam essent: Ioannem verò respondisse, se penitus ignorasse. Quibus planè intelligis, sic laudatum à Ioanne Theodorum, immunemq́ ab omni labe criminis haeresis redditum, eò quòd putaret calumniam passum, dum sub eius nomine circumferrentur errores. Quòd igitur defensores Theodori ea ipsius scripta esse negarent, quae diffamata per totum fuerant Orientem: inde accidisse videtur, ut prudenter Proclus in epistola ad Armenos, errores ipsos redarguens nullam penitus de Theodoro habuerit mentionem, detectis autem postea scriptis Theodori, eadem eum auctore prorsus damnata fuisse, & dictum est superiùs, & suo loco pluribus dicemus.

Haec Illustrissimus Baronius ad Liberatum Africanum Archidiaconum: nos ad nostrum Victorem Africanum Episcopum. Atque de his hactenus disseruisse satis fuerit. Caetera quae in Victoris Chronico declaranda vel emendanda occurrunt, erudito Lectori committimus.

Nihil enim in exemplari repertum, temerè mutare voluimus, imitati eruditum illum Virum, qui varios Francorum Historicos edidit, eo prorsus stylo & scripturae modo, quem in ipsis Autographis inveneras.

CHRO-

CHRONICON VICTORIS TVNNVNENSIS EPISCOPI.

A XIIX Consulatu Theodosii Iunioris, Victor, Episcopus Tunnunensis Ecclesiæ Africæ, historiam prosequitur, ubi Prosper reliquit. 444

Igitur Theodosio XIIX. & Albino Coss. Antiochenæ Ecclesiæ Episcopatum post Ioannem Diaconus suscepit. *Domnus.*

Aetio III. & Symmacho.

Calipio & Ardaburio Coss. Eutyches Presbyter, & Archimandrita cuiusdam Monasterii Constantipolitani apparuit, qui sui nominis hæresin condidit. Hic etenim Dominum nostrum IESVM sic asserebat natum ex MARIA semper Virgine matre, ut nihil in eo confiteretur humanæ naturæ. Qui Synodali invitatus colloquio, Constantinopolim congregato, cui sanctus præfuit Flavianus, eiusdem urbis Episcopus, dum nollet Christum in duabus confiteri naturis, post nativitatem ex Virgine & nobis secundum carnem substantialem esse, damnationem cum proprio errore suscepit, quam Sanctus Romanus Antistes Apostolica autoritate firmavit. 447

Pro quo Imperatore Theodosio patrocinante; Leone Romano, Dioscoro Alexandrino*, Diacono Antiocheno, Iuvenale Hierosolymitano, & Flaviano Constantinopolitano præsulibus sedium; Postumiano & Leone Coss. Synodus generalis II. congregatur in Epheso, in qua Dioscorus Alexandrinus Episcopus sibi principatum usurpans, imperiali favore, eundem Eutychen post legitimam damnationem absolvit, & eius obtrectatores, duarum in Christo naturarum doctores, Flavianum Constantinopolitanum, Eusebium Dorilei, Theodoretum Cyri & Ibam Edessenum, Antistites, cæterosque alios, impia autoritate, contradicentibus etiam legatis sedis Apostolicæ, condemnavit, totamque Synodum sibi favore monachorum, seditione militariq; violentia inclinavit. *al. Donato. Domno.* *Concilium Ephesinum II potius conciliabulum.*

Asterio & Protogene Coss. Attila Rex Hunnorum, postquam est Valentiniani Augusti ducis prælio superatus, & in fugam conversus, vires recepit, & ad Italiam impotabiliter pergit, cuius mala Romana Respublica pacis fœdere sopiit. Qui Attila Leonis Papæ legatione suscepta, non solum à Reipublicæ vastatione quievit, sed & trans Danubium pace data recessit.

Valentiniano VII. & Atieno Coss. Theodosius Imperator anno vitæ suæ LXII. Constantinopoli moritur. *al. Avieno.*

Chrysaphius præpositus Imperatoris, amicitiis Eutychetis male usus occiditur; & Martianus totius Reipublicæ consensu Imperator efficitur. *His diebus Gothi contra Hunnos dimicantes in campis Cathalaunicis, in quo prælio Theodoredus Rex occubuit, & Gothi victores extiterunt, mutantes Turismundo Rege. Attila Rex Hunnorum nusquam comparuit.*

Romanorum XLVII. Martianus regnat annis V. mensibus VI. qui in ipsa regni sui exordia, Ecclesiarum paci prospiciens, Chalcedone fieri Synodum, imperiali autoritate, denunciat.

Constantinopolitanæ Ecclesiæ præsulatum post Flavianum Anatolius suscepit.

Consulatu Martiani Augusti IIX. Kal. Octobris Leone Romano, Dioscoro Alexandrino, Maximo Antiocheno, Iuvenale Hierosolymitano, & Anatolio Constantinopol. præsulibus, Synodus generalis Chalcedone colligitur Episcoporum DCXXXII. ubi Ephesina II. nec dicenda Synodus, abdicatur. Eutyches cum Dioscoro patrono suo, Alexandrino Episcopo, atque Nestorio condemnatur, Antistitesque Catholici iniuste damnati, ab eodem Dioscoro in Synodo præfata Ephesina II. solvuntur, fidesq; sanctorum patrum, qui in Nicæna Constantinopolitana, & Ephesina I. convenerunt, sanctis Synodis explanatur. His itaq; definitis & subscriptionibus totius Synodi roboratis, Eusebio Dorilei, Theodoreto Cyri & Iba Edesseno propriis restitutis Ecclesiis, iis, quos pro eis Dioscorus hæreticus substituerat pulsis, omnia, quæ ad statum Ecclesiæ pertinent, disposita sunt, ratumq; terminum susceperunt. 451 *al. XLVI.* *al VII.* *Post Theodoredum Turrismundus filius eius Gothorum regnum regit, an. 10.* *DCXXX. al.*

Opilione & Vincomalo Coss. Dioscoro Gangra exilio relegato, Proterius Alexandrinæ Ecclesiæ suscepit præsulatum.

Eo tempore Attila moritur, de cuius regno dum filii dimicant, Hunni vastantur, ac deinde minorantur.

Aetio & Studio Coss. Aetius patritius Valentiniani Augusti manu intra palatium primò percussus, circumstantium gladiis crudeli morte extinguitur, Boetiusq; præfectus nihilominus occiditur.

Valentiniano IIX. & Anthemio Coss. Valentinianus Imperator in campo maximo dolis Maximi patritii, & Heraclii Præpositi perimitur. Idemq; Maximus ex consule ac patritio eius sumit imperium, diebus LXVII. Hic itaq; malum, quod latebat, apparuit. Mox relictam Valentiniani Augustam viri exitum sui lugere non permittens in matrimonio sumit. Sed his malis peiora succedunt, dum adventum Genserici Vandalorum regis formidat, & cunctis volentibus urbe recedere licentiam tribuit, priusquam fugam, quam cogitabat, assumeret, occisus, membratimque concisus in Tiberim fluvium proiectus est.

Aetio & Studio Coss. & præfectis, tertia die, postquam Maximus occiditur, Gensericus Vandalorum Rex Romanam urbem ingreditur, & per XIV. dies cunctis opibus nudat, secumque inde Valentiniani filias & uxorem ac captivorum multa mill a tollit: Vt autem ab incendio tormentis & gladio abstineret, Papæ Leonis intercessio facit: huius quoque captivitatis LXXV. die Anitius vir totius simplicitatis in Gallis imperium sumit.

al. cunctos.

al. Avitus.

Ioanne & Varane Coss. Ricimirus patritius Avitum superat, cuius innocentiæ parcens Placentiæ civitatis Episcopum facit.

Constantino & Rufo Cons. Martianus Imperator Orientis Constantinopoli moritur, & pro eo Leo imperator efficitur. Romanorum XLIIX. Leo regnat annis XVI.

Alexandria & Ægyptus errore Dioscori languens decreta Chalcedonensis Synodi non recepit. Proterium Antistitem, Dioscori successorem, & Synodi Chalcedonensis decretorum custodem, populus Dioscoritanus seditione facta, Timotheo auctore, cognomento Herulo, interfecit vi. Kalen. April. vi. feria ultimæ Ieiuniorum hebdomadæ, die qua noster Salvator & Dominus à Iudæis est crucifixus. Tunc enim Pascha Dominicum quarto est Kal. Apr. celebratum. Proterio itaq; interempto, Timotheus præfatus, cognomento Herulus, Chalcedonen. Synodi obtrectator, eius Episcopatum Ecclesiamq; pervadit.

His temporibus Theodericus frater Thurismundi Gothorũ regit an. IX.

al. Illuro infrà Ellurus Recte Aelurus.

His diebus Gothi contra Suevos dimicant in campo Paramo iuxta flumen Orbicũ, in quo prælio Gothi extitere victores.

Leone Aug. Coss. Maioranus Romæ imperium sumit. Timotheus Alexand. Ecclesiæ incubator defensores Synodi Chalcedonensis insequitur.

Patritio & Riceimero Coss. Iuvenalis Hierosolymorum Episc. litteris Leonis Romani antistitis adversum errorem Eutychis, Dioscoriq; armatur.

Magno & Apollonio Coss. Timotheus Episcopus interfector Proterii Episcopi, Leonis principis præcepto, vix à sede Alexand. raptus Ecclesiæ. Chersona exilio relegatur, & post menses V. eidem Alexandrinæ Ecclesiæ alius pro eo Timotheus, cognomento Salafariatus Synodi Chalcedonensis defensor, Episcopus ordinatur.

His diebus Maioranus Imp. Cæsaraugustanus venit.

al. Salafariatus. Solofaciolus.

Gadalayfo & Severino, Leone Aug. II. Viviano V. C. Coss. Carthaginensis Ecclesiæ post Capreolum. *Quod vult Deus* Eugenius Episcopus ordinatur.

Dagalaypho. al Leone & Severo Viniano & Basilio.

Maioranus Romæ occiditur, & Severus imperium Non. Iul. sumit.

Olybrio & Rustico Coss. Gensericus Vandalorum Rex post multarum provinciarum clades, & Christiani apud Africam populi spolia atque neces moritur, anno regni XL. post quem Vgnericus filius eius regnat annos VII. menses V. Huic Vgnerico pater Gensericus Valentiniani filiam, quam ex Roma captivam abduxerat, in coniugium tradidit.

His Coss. Maioranus Imp à Ricimero interfectus est.

Hermia & Basilisco Coss. Antiochenæ Ecclesiæ Episcopatum post Maximũ suscepit Alexander. Hierosolymitanæ verò Ecclesiæ post Iuvenalem præest Anastasius.

Hunericus.

Leone Aug. III. Coss. Vgnericus Vandalorum Rex, Arriano suscitatus furore, Catholicos per Africam plus parte persequitur, Christianorum Ecclesias tollit, & Catholicos Sacerdotes exilio mittit.

al. x.

Buseo & Ioanne Coss. signum in cœlo ex nube, velut contum apparuit, per dies x. Anthemius Romæ imperium sumpsit.

His diebus Theodericus Rex Gothorum à suis gladio interfectus est, & Euricus frater eius Gothorum Rex efficitur, regnat annos XVI.

Leone IV. & Anthemio II. Coss. Leo Aug. supplicationibus Ægyptiorum permotus, ut Synodus fieret, quæ de gestis Synodi Chalcedonensis iudicium ferret, ad cognoscendam singulorum fidem, Ecclesiarum præsulibus unicuiq; semotim scripsit, & à singulis epistolas, tanquam ex una collatione, consonas suscepit, id fieri nullaten' posse, sed magis ac magis in sua perpetuitate Synodi gesta Chalcedon. manere. Extant quæ ἐγκύκλια Græco eloquio vocitantur.

al. Puseo.

Leo-

Leone & Martiano Coss. Romanæ Ecclesiæ Episcopatum post Leonem Hilarius suscepit. *Hilarus.*

Ioanne & Severo Coss. Leo Aug. Patritium Asparis filium, Cæsarem facit.

Leone Aug. V. & Probino Coss. Aspar & duo filii eius Patritius Cæsar & Ardaburius Constantinopoli, præcepto Leonis, occiduntur. His Coss. Arelatum & Massilia à Gothis occupata sunt. 473

Leone VI. & Probino Coss. Leo Aug. Leonem nepotem suum, Zeonis uxoris suæ filiæ, filium, Cæsarem facit, & imperat an. II. Romanæ Ecclesiæ Episcopus post Hilarium Simplicius ordinatur, & post Simplicium Felix.

Constantinopolitanæ Ecclesiæ Gennadius Anatolio succedit in Episcopatu, & Gennadio Acatius.

Antiochenæ Ecclesiæ post Alexandrum Martutius, post Marturium Iulianus ordinatur Episcopus. Hierosolymitanæ verò Ecclesiæ Marturi⁹ post Anastasium Episcopus aderat. *Martyrij.*

His Coss. Olybrius Romam venit, & imperium factione Ricimeri Patritii, regnante Anthemio, sumit, quo agnito, Anthemius in fugam conversus, occisus est, & post certos dies Herculanus, Orestis filius, arripiens imperium, cum patre suo occiditur, & eius regnum nepos assumit.

Leone minore August. Coss. Leo maior Aug. Constantinopoli moritur. Zenon à Leone Aug. F. in Septimo contra consuetudinem coronatur. 474

Romanorum XLIX. Zenon regnat annis XVII. post consulatum Leonis Iunioris Aug. Zenon Imperator quærens Leonem Aug. proprium filium occidere, & eius imperium pervadere, alium pro eo eius uxor Ariadne Augusta similem puerum ad mortē obtulit, & Leonem eundem Aug. occultè totondit, eumq; clericū unius Ecclesiæ Constantinopolitanæ fecit. Qui Leo usq; ad Iustiniani tempora principis vixit.

Eodem Consulatu Basiliscus cum filio Marco imperium quam tyrannicè Constantinopoli sumit.

Zenon Aug. in Isauriam, unde exortus fuerat, fugit, & eum Ariadne Aug. sub hyemis discrimine navali itinere subsecuta.

His Coss. Basiliscus Tyrannus, lege data, Chalcedonensem Synodum damnari, & Ephesinam II præcepit absolvi & suscipi.

Timotheus Episcopus, cognomento Hellurus, Proterii successor pariter & peremtor, ab exilio Chersona redit, & fugato alio Timotheo Episcopo, *Salafatiatio*, cognomento, defensore Synodi Chalcedonensis, Alexandrinam Eccl. etiam pervadit. *al. Salafatiario.*

Basilisco Tyranno & Armato Coss. Zenon Aug. vigesimo mense, donato sibi exercitu, Constantinopolim ab Isauria redit, imperium resumit, & Basiliscum cum filiis atq; uxore exilio in *Gasemis* Cappadociæ mittit, finemq; vitæ ibi miserè facit, inter hæc gesta sunt; quia nullus Coss. accessit & Basiliscus Tyrannus à Consulatu recessit. *al. Safemis.*

Post consulatum Armati v. c. Timotheus Hellurus Chalcedonensis Synodi obtrectator, & Proterii Episcopi interfector, moritur, & Alexandrinæ Ecclesiæ prævolatum alius Timotheus Salafatiarius Chalcedonensis Synodi defensor, resumit. Hierosolymitanæ itaq; Ecclesiæ Salustius Martutio succedit Episcopus, Antiochenæ verò Petrus, cognomēto Fullo, post Iulianū, qui Marturio successerat, ordinatur Episcopus. *Additur in alio Armatus trasenti anno consul remansit.* 477

Zenone Aug. Coss. Hunericus Vandalorum Rex persecutioni per totam Africam nimis insistens, Tibunnis, Macri & *Nippis*, aliisq; Heremi partibus Catholicos, iam non solum sacerdotes & cuncti ordinis clericos, sed & monachos atq; laicos quatuor circiter millia exiliis durioribus relegat, & Confessores ac Martyres facit, Confessoribusq; linguas abscidit. Quos Confessores, quod linguis abscisis perfectè finem adusq; locuti sunt, urbs regia attestatur, ubi eorum corpora iacent. *al. Nippis.*

Tunc Lætus, *Neptensis* Ecclesiæ Episcopus, glorioso martyrio coronatur IIX. Kal. Octob. & Eugenius Episcopus Charthaginensis Ecclesiæ post dira Heremi exilia, plurimis afflictionibus, pœnisq; clarus habetur. *al. Nepotensis fit. Leptensis.*

Hic itaq; Hunericus inter innumerabiles suarum impietatum strages, quas in Catholicos exercebat, octavo regni sui anno, interioribus cunctis effusis, ut Arrius pater eius, miserè finivit vitam, cui succedit Gundhamundus, regnat annis XII. qui nostros protinus de exilio revocavit.

Post consulatum Zenonis III. Timotheus, cognomento Salafatiarius, Synodi Chalcedonensis defensor moritur, & pro eo Alexandrinæ Ecclesiæ Ioannes 480

Asterio & Præsidio Coss. Ioannes Episcopus Alexandrinus, à Romana Ecclesia veniens, Anastasio Imp. supplicat, ut eum throno suo, pro antiqua amicitia, reddat, sed hoc, pro defensione Chalcedonensis Synodi, dum non impetrat, Romam furtim, unde venerat, remeavit.

His Coss. Saxo in Hispanias ingressi.

Victore v. c. Coss. Bellum Isauricum exardescit Athenodorus & Longinus tyranni occiduntur. Athanasio Alexandrino mortuo, Ioannes cognomento *Hemula*, succedit, quo occumbente post paucos dies, ei Ioannes alius, cognomento Niceta, succedit Episcopus.

al. Mala.

Paulo v. c. Coss. Anastasius Imp. hæreticorum Synodum faciens Henoticum Zenonis confirmat, & Euphemium Episcopū Cōstantinop. Chalcedonensis Synodi defensorem deponit, quem *Euchaida*, in exilium mittens, pro eo Macedonium facit.

His Coss. Burdunelus in Hispania tyrannidem assumit.

Anastasio Aug. Coss. Macedonius Constantinopol. Episcopus Synodo facta, condemnat eos, qui Chalcedonensis decreta Synodi suscipiunt, & eos, qui Nestorii & Eutychis defendunt.

al. Eucadia.

Anastasio Romano Episcopo mortuo succedit Symmachus, & ex alia parte Laurentius ordinatur qui dum Noceriæ civitatis Episcopus nollet esse, *contentus*, Synodo Romæ facta, à cœtu est sacerdotali proiectus.

Palladius Antiochenus moritur, & pro eo Flavianus ordinatur Episcopus. Alexandrinæ Ecclesiæ Ioannes, cognomento Niceta, adhuc præsidebat. Hierosolymæ verò post Salustium Helias suscepit præsulatum.

His Coss. Gothi intra Hispanias sedes acceperunt, & Burdunelus à suis traditus & Tolosam directus in tauro æneo impositus igne crematus est.

Gunthamundo Vandalorum rege Charthagine mortuo, Trasamundus regnat annis XXVII. men. IV. & hic Arriana insania plenus, Catholicos insectatur, Catholicorum Ecclesias claudit, & in Sardiniam exilio ex omni Africana Ecclesia CXX. Episcopos mittit.

al. contemptus.

Eo tempore Fulgentius, Ruspensis civitatis Episcopus, in nostro dogmate claruit.

Ioanne Scytha & Paulo Coss. Olympius quidam Arrianus in balneis, quæ Heliana vocantur apud regiam urbem, sanctam & consubstantialem Trinitatem blasphemans tribus *ignis jaculis*, angelo ministrante invisibiliter, in piscina frigidæ aquæ *perfusus*, vitam impiè, simulq; prodigiosè finivit.

al. ignei spiculis *al. percussus.*

Gibbo v. c. Coss. Anastasius Imp. Flaviano Antiocheno & Philoxeno Hieropolitano præsulibus, Constantinopolim Synodum congregat, & contra Diodorum Tarsensem, Theodorum Mopsuestenum cum scriptis, Theodoritum Cyri, Ibam Edessenum, Andream, Eueherium, Quirum & Ioannem Episcopos, cæterosque alios, qui in Christo duas prædicabant naturas, duasq; formas, & qui non confiterentur unum de Trinitate crucifixum, una cum Leone Episcopo Rom. & eius tomo, atque Chalcedonensi Synodo inferre Anathema persuasit.

Patritio & Hypatio Coss. Barbas quidam Arriani erroris Episcopus, dum præsumit contra regulam supra baptizandum dicere, baptizat te Barbas in nomine patris, per filium, in spiritu sancto, protinus aqua, ex qua futurus erat baptizare hominem, nusquā comparuit, vas verò ipsum, in quo aqua erat, confractum est. Quod considerans, qui baptizandus erat, protinus ad Catholicum currit, & Baptismum regulariter sumit.

al. Palatinā.

Abieno & Pompeio Coss. Anastasius Imp. Macedonium Constantinopolitanum Episcopum cum quibusdā clericis, nolentem Synodi Chalcedonensis decreta damnare, ab Ecclesia rapit & in exilium mittit, atq; pro eo Timotheum Presbyterū Episcopū facit, qui continuo damnatores Synodi Chalcedonensis in communionem suscepit.

His consul. Cæsaraug. civitas expectata est.

Abieno Iuniore Coss. ingens terræ motus, cum corruscationibus & tonitruis magnis, atq; grandine & totius cœli ac terræ commotione factus est.

His Coss. Dertosa à Gothis ingressa est, Dertosanus interfectus est & caput eius Cæsaraugustam deportatum est.

Cethego v. c. Coss. Flavianus Antiochenus Episcopus sera pœnitentia Anastasiū Imperatorem deserit, & in possessione Platani vocabulo, relicto throno suo, recedit. Huic Anastasius Imperator Severum Chalcedonensis Synodi inimicum subrogat, Ecclesiæ orientis scandala magna ministrat.

Theodoto v. c. Coss. Eugenius Carthaginensis Episcopus confessor moritur. Iulianus Bustrenus, & Ioannes Paltensis Episcopi ab Ecclesiis ultro recedunt, & alii eis subrogantur.

His diebus pugna Gothorum & Francorum Boglodarensis. Alaricus Rex in prælio à Francis interfectus est. Regnum Tolosanum destructum est.

Mesala v. c. Coss. Constantinopoli, iubente Anastasio Imp. sancta Euangelia, tanquam ab idiotis Euangelistis composita, reprehenduntur & emendantur.

Venantio & Celere Coss. populos Alexandrinos, & totius Ægypti, simul pusillos & magnos, liberos ac servos, clericos atq; monachos, præter peregrinos, immundi spiritus occupant, & humana locutione privati, latrare cunctis diebus ac noctibus, ut ca-

nes,cœperunt,ita ut vinculis ferreis vincti ad Ecclesias postea, ut sanitatẽ perciperent, traherentur. Comedebant enim suas manus, simulq; & brachia pariter omnes.

His evenientibus, Angelus in viri specie quibusdam ex populo apparuit dicens, hoc eis, pro eo, quod Anathema Synodo Chalcedonensi dederint, evenisse, comminatus deinceps nihil eos tale aliquid præsumere.

al. Leonis.
al. Sacerdotum.

Venantio Iuniore v.c. Coss. Cannades, Rex Persarum, Zamdaber castellum plurimis thesauris ab initio suæ conditionis plenum, & Dæmonum *leonibus*, mancipatum custodiaq; munitum, ubi nullus unquam ingredi potuit, *Christianorum* orationibus capit, & ingressus universos ex eo thesauros tulit.

al. Parasinensi.

Importuno Iuniore v. c. Coss. Helias Episcopus Hierosolymitanus Synodi Chalcedonensis defensor, nolens Severum Antiochenum, Apostolicæ fidei inimicum, in communionem, præcipiente Anastasio Imp. suscipere, exilio *Paraxinensi* castello traditur, & pro eo Ioannes, *crucis* custos Episcopus ordinatur, qui confestim & Severũ Antiochenum in communionem suscepit, & Synodum Chalcedonensem damnavit.

His Coss. Gesalecus Gotorum Barcinone in palatio interfectus quo anno idem Gesalecus ab Helbano Theodorici Italiæ Regis duce, ab Hispania fugatus Africam petiit. Hyppath ii. & XL. & V.

Boetio v. c. Coss. Vitalianus Comes patricioli F. fidei Catholicæ subversionem & Synodi Chalcedonensis damnationem, remotionesq; orthodoxorum Episcoporũ atq; successiones hæreticorum cognoscens, virorum fortium validam manum congregat, & Anastasii imperio repellat.

Felice v. c. Coss. Vitalianus Comes, *in patritium* nepotem Anastasii principis, magist. ũ Rumanæ militiæ, cõgressione facta, LXVII. viris ex militia Romana peremptis, vivũ capit, & vinculis æreis vinctũ, in custodiã caveæ ferreæ trudit, & postea distrahit.

Paulo & Muschiano Coss. Alamundarus Sarracenorum Rex, à defensoribus Synodi Chalcedunensis baptizatus, Theopaschitas Episcopos, à Severo Antiocheno Episcopo ad se, cum litteris missos, barbaram mirabiliter propositionem concludens, atq; superans, DEUM immortalem ostendit.

Hic Barbarus sapientia Catholica vigebat.
al. Marinus.
His Coss. Gesalecus de Africa rediens ob metum Helbanus Aquitaniã petiit, ibiq; latuit annum unum.

Probu v. c. Coss. Anastasii Imp. præcepto, Plato civitatis præfectus & *Maximus* pulpitum Ecclesiæ S. Theodori ascendentes, & hymno, quem Græci trisagion dicunt, ὁ σταυρωθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν, noviter apponentes, dum per forum Constantini id psallentes, ad maiorem Ecclesiam pergunt, nubes ex improviso cinerem super eos pro pluvia emiserunt, totamq; civitatem atq; provinciam contexuerunt. Pro qua novitate Cõstantinopolitanæ multa mala obvenerunt civitati, multiq; malè sunt interemti, Prasinorum siquidem simulq; & Venetorum turbæ adversum Anastasium Imperatorem unitæ, inter mille iniurias atq; mala incendium in urbem miserunt, combustaq; est civitas ἀπὸ τῆς κιλυῆς quod vocant, usque ad Constantini forum supra longitudinem plateæ columnarum XCIV.

Post Marrii Theodericus Italiæ Rex Gothorum regis in Hisp. an. xv. Amalrici parvuli tutelam gerens.
al. Hunni.

Senatore v. c. Coss. Vitalianus comes cum manu valida Barbarorum Constantinopolim veniens, in Sosthene sedit, qui non aliter postulatus, pacem Anastasio Imp. promittit, nisi prius defensores Synodi Chalcedonensis relegatos exilio, sedibus propriis reddat, & Romanæ Ecclesiæ cunctas orientis Ecclesias uniat.

Florentio v.c. Coss. Vgni Armeniam, Cappadociam & Galatiam, Pontumque atrociter vexavêre; Eo tempore Euphemius Constantinopolitanus Episcopus apud Ancyram Galatiæ, & Ariadne Augusta in regia urbe de hac vita transiere.

Petro v. c. Coss. universi Archimandritæ & monachi Heremi, trans palæstinam & Iordanem fluvium, Anastasio Imp. scribunt pro statu Chalcedonensis Synodi, & adversum impietates Severi Antiocheni Episcopi.

Agapito v. c. Coss. Ioannes Alexandrinus Episcopus moritur, & pro eo Dioscorus ordinatur. Timotheus Constantinopolitanus Episcopus obtrectator Synodi Chalcedonensis. V. die mensis Aprilis occubuit, & Ioanni Cappadoci Syncello proprio atq; Presbytero Episcopatum tradidit. Hunc Anastasius ante ordinationem suam, ut Synodum Chalcedonensem prædamnaret, cogit.

Agapito II. Magno Coss. Anastasius Imp. intra palatium suum tonitruorum terrore fugatus, & corruscationis iaculo percussus, in cubiculo, quo absconsus fuerat, moritur, & cum ignominia, absq; consuetis exequiis, ad tumulum ducitur, anno vitæ suæ XXCIIX.

Romanorum LI. Iustinus regnat annis IIX. men. IX.

Candidata.

Illyricianus Catholicus, Synodi Chalcedonensis amator, simulq; defensor, cuius coniunx Lupicina nomine dicebatur, quam Constantinop. Euphemiam postea vocaverunt, cui nepos Iustinianus vocabulo fuit, *Candidati* militia functus.

Iustino Aug. & Heraclio Coss. Amantius Præpositus seditiones in populo suscitans

tans, Imperator alius postulatur, qui Iustini præcepto principis una cum Andrea cubiculario occiditur, & in Rheuma iactatur.

Rustitione v. c. Coss. Ioannes, qui ante Iustinum ad imperiū erat electus, Heracliæ Thraciæ Episcopus ordinatur, & Iustinianus nepos *Iustini* Aug. ex candidato Magister militum ordinarius constituitur.

Valerio & Iustiniano Coss. Alexandrinæ Ecclesiæ Dioscoro Episcopo mortuo, Timotheus succedit. Antiochenæ verò Ecclesiæ Severus princeps hæres fuit, & Hierolosymitanæ Ecclesiæ Ioannes.

Iustinus Imp. orientales, præter parvos Pontifices, Acatium quondam Constantinopolitanum, Petrum Antiochenum, & Petrum Alexandrinum Episcopos pristino errore implicitos, occidētalibus Antistitibus sub digna satisfactione coniungit, redivivaq; facit Synodi Chalcedonensis decreta, Zenonis & Anastasii principum temporibus abdicata.

Symmacho & Doctio Coss. Vitalianus, Sacramento suscepto, Constantinopolim redit, quem Iustinus Aug. gratè suscipiens, magistrum militum facit & consulatum *dari* permittit. *al. dari.*

Maximo v. c. Coss. Trasamundus Vandalorum Rex Carthagine moritur, cuius uxor Amalafrida fugiens ad barbaros, congressione facta, Capsæ, iuxta Heremum capitur, & in custodia privatā moritur.

Hilderix, qui ex Valentiniani Imp. filia à Giseric captivata, & Vgnerico iuncta, natus est, regnavit annis VII. Mens. III. Hic ergo Sacramento à decessore suo Trasamundo obstrictus, ne Catholicis in regno suo aut Ecclesias aperiret, aut privilegia restitueret, priusquam regnaret, ne Sacramenti terminos præteriret, præcipit & Sacerdotes Catholicos ab exilio redire, Ecclesias aperire, & Bonifacium cum dogmatibus divinis satis strenuum, ad postulationem totius urbis Carthaginensis, Ecclesiæ Episcopum consecravit.

Vitalianus Constantinopoli intra palatium, loco quem Delphicum Græco vocabulo dicunt. Iustiniani patritii factione, dicitur interfectus fuisse.

Iustino Aug. & Apione Coss. Romanæ Ecclesiæ in Episcopatu, mortuo Symmacho, succedit Hormisda. Alexand. Ecclesiæ adhuc Timotheus superfuit. Antiochenæ Ecclesiæ Severus Chalcedonensis Synodi obtrectator, cum à Iustino Imp. quæreretur ad pœnas, fugit, & in eius loco substituitur Paulus. Hierosolymitanæ Ecclesiæ Ioannes præfuit. Constantinop. verò Ecclesiæ Ioanni Epiphanius succedit Episcopus. *His consulibus Amalaricus Gothorum Rex efficitur, regnat an. V.*

Post consulatum II. Iustini & Apionis, Iustinus Aug. Iustinianum nepotem suum, ad senatorum supplicationem, invitus Cæsarem facit.

Philoreno & Probo & Marbotio Coss. Iustinus Imp. moritur. *Mavortio.*

Romanorum LII. Iustinianus regnat annis XXXIX. Mens. VII. huic erat uxor vocabulo Theodora.

Iustiniano Aug. Coss. Orientales Ecclesiæ, eiusdem principis iussione, quatuor Synodos, Constantinop. Ephesinam I. & Chalcedonensem atque sanctorum CL. patrum fidem, præsentibus sacrificiis, publica voce suscipiunt recitari.

Decio v. c. Coss. Theodoræ Augustæ factio unum de Trinitate passum non asserens secundum quid, sed absolutè suscipiendum cunctis generali lege imponit, & à clericis atque monachis subscriptiones violēter exegit. Qua de causa plurimi se ab Ecclesia subtraxerunt, & monachi à propriis monasteriis recesserunt, asserentes, sufficere sibi fidem eorum, qui in prædictas quatuor Synodos convenerunt. *His diebus Stephanus Hispaniarum præfectus efficitur, qui tertio anno præfecturæ suæ in civitate Gerundensi in concilio defunctus est.*

Lampadio & Oreste Coss. Hypatius Anastasii principis nepos, tyrannidem Constantinopoli assumens, multis hominū millibus, in Circensi spectaculo, militari gladio cæsus, capitur, & nocte cum Pompeio occiditur, atq; in Rheuma iactatur.

Post consulatum Lampadii & Orestis, Geilimer apud Africam regnum cum tyrannide sumit, & Carthaginem ingressus Hildericum regno privat, & cum filiis custodiæ mancipat, atq; Oamer, Dignum, multosq; nobiliū perimit. Post consulatum Lampadii & Orestis, anno tertio, Belisarius Magister Romanæ militiæ duobus superatis præliis Thracum, mirabiliter Persicum prælium superavit.

Iustiniano Aug. III. Cos. Geilimer Tyrannus multos nobilium Africæ provinciæ crudeliter extinguit, multorumq; substantias per Bonifacium tollit.

Iustiniano IV. Cos. Iustinianus Imp. visitatione Læti Episcopi, ab Hunerico Vandalorum Rege Martyre facti, exercitum in Aphricam Belisario Magistro militum Duce, contra Vandalos mittit, quos idem Belisarius prælio superans, Gunthimer, & Ge-

bamundum, Gardingos Regis fratres perimit, ipsoq; *Gelimer* Rege in fugam converso Aphricam capit, nonagesimo septimo Vandalorum ingressionis anno, in ipso etiam Belisarii ingressu, priusquam congressio fieret, Gelimer Tyrannus Hildericum Regem, cum quibusdam generis eius affinibus, occidit.

Belisarius Magister militum ac Patritius Geilimer Tyrannū capit, & eum cum divitiis ex rapinis Africæ conquisitis, Constantinopolim Iustiniano Imperatori adducit.

Belisario v.c. Cos. Reparatus Charthaginensis Ecclesiæ Episcopatū post Bonifaciū suscipit Hierosolymitanæ verò Ecclesiæ præsulatum Petrus, Ioanne mortuo, suscipit.

Post Consulatum Belisarii, anno secundo, Iustinianus Imp. libros de Incarnatione Dominica edidit, & Illyricianos Episcopos ad subscribendum coegit.

Post consulatum Belisarii v. c. an. III. Epiphanio Episcopo Constantinop. Ecclesiæ mortuo, qui Ioanni successerat, Anthemius Episcopus Eutychianus Trabezontensis, factione Theodoræ Aug. Constantinopolitanam pervadit Ecclesiam.

Ioanne v. c. Cos. Romanæ Ecclesiæ post Otmisdam Ioannes, post Ioannem Felix, post Felicem Bonifacius, post Bonifacium alius Ioannes, & post Ioannem Agapitus Episcopus ordinatur.

Alexandrinæ Ecclesiæ, Timotheo mortuo, qui Dioscoro minori successerat, duo, populi electione, perversi ordinantur uno die Episcopi, Theodosius scilicet & Gaianus. Quib⁹ ordinatis, Alexandria in utrisq; est Christi inimicis divisa. A Theodosio etenim Theodosiani, & à Gaiano Gaianitæ voluerunt appellari, quamvis æqualiter Synodū Chalcedonensē non suscipiant, & errores Eutychetis ac Dioscori proprios faciant.

Apione v.c. Cos. Severus Antiochenus hæresis princeps, à quo Severiani vocantur, & Iulianus Halicarnasiensis Episcopi, Apostolicæ fidei & Chalcedonensis Synodi impugnatores, exilio Alexandriam, Iustiniani principis iussione, mittuntur, ubi adversus sequaces Chalcedonensis Synodi scribentes, ex duabus unam in Christo naturam esse dixerunt, quam dudum Severus corruptam, & Iulianus astruit incorruptam; Alexandria, Ægyptus & Libya in utrisq; est Christi inimicis divisa. Theodosiani enim Severum & Gaianitæ Iulianum secuti sunt. Sed à Theodosianis aliæ duæ Hæreses extiterunt, una Agnoitarum, & altera Tritheitarum: Agnoitæ siquidem perversitati, à qua exierunt, id adiiciunt, quod Christi divinitas ignoret futura, quæ sunt scripta de die & hora novissima. Tritheitæ verò, sicut tres personas In Trinitate, ita quoq; tres adstruunt Deos esse, contra illud quod scriptum est, *Audi Israel Dominus Deus tuus unus est*: & rursum, *Nullus Deus nisi unus. &c, Ego sum Deus, & non est alius præter me.*

Iustino v.c. Cos. Agapitus Archiepiscopus Romanus Constantinopolim venit, & Anthemium Episcopum Constantinopolitanum, Ecclesiæ perversorem, Chalcedonensis Synodi inimicum, deponit. Theodoram Aug. eius patronam, cōmunione privat, & Mennam protinus Constantinopolitanæ Ecclesiæ Episcopum facit.

Theodosius & Gaianus Alexandrini Episcopi cum suo errore damnati, exilio transportantur. Sed Theodosius Constantinopoli Sugas relegatus, totum pænè palatium, & maximam regiæ urbis partem sua perfidia maculavit. Quæ occasio cunctis pænè hæresibus licentiam tribuit, ita ut non solum Theodosianitæ, sed & Gaianitę monasteria atq; oratoria apud urbem regiam construxissent. Vixit enim Theodosius prædictus hæreticus usq; ad primum Iustini Iunioris Augusti consulatum.

Eo anno, Paulo Antiocheno Episcopo superstite, subrogatur Eufrasius.

Basilio v. c. Cos. Agapito Archiepiscopo Romano Constantinopoli mortuo, Sylverius pro eo Episcopus ordinatur. Alexandrinæ verò Ecclesiæ, Theodosio atq; Gaiano exulatis, Paulus prior pro eis Tabennensiotarum Dioscori hæretici prædecessoris sui depositionem celebrans, Palæstino concilio deponitur, & pro eo Zoilus ordinatur Episcopus.

Consulatu præfato, Stuzas apud Africam, regnum in Heremi partibus cum tyrannide assumit.

Post consulatum Basilii v.c. anno secundo, Theodoræ factione Augustæ, quæ occulta esse Synodi Chalcedonensis nunquam destitit inimica, ex quo regnare cœpit, proscriptionum insidiæ præparantur. Sylverius Rom. Episcopus exilio mittitur, & pro eo Vigilius ordinatur, à quo Theodora memorata Aug. priusquam ordinaretur, occulto chirographo elicuit, ut Papa effectus, in proscriptione Synodi Chalcedonensis tria capitula condemnaret, id est, epistolam Ibæ Edesseni Episcopi ad Marim Persam, quæ iudicio Synodi Chalcedonensis approbata, & orthodoxa iudicata est, & gestis synodalibus sociata, Theodorum dein Mopsuestenum Episcopum, synodaliter similiter gestis apud Antiochiam, sub Ioanne Episcopo, eiusdem Ecclesiæ & Chalcedone lau-

al. Fugas.

al. Paulus pro eis Tabēnensiotarum monachorū à defensoribus Synodi Chalced. ordinatur Episc. Qui Dioscori, &c.

Hoc anno Francorū Reges numero v. per Pampalonā Hispanias ingressi Cæsaraugustā venerunt, quā obsessam per tres dies omnē seu Tarraconensem provinciam depopulatione triverūt. His diebus inguinalis plaga totam pæne contrivit Hispaniam.

datum,& Theodoreti Cyri Episcopi dicta,cum eodem Theodoreto Synodi Chalcedonensis vocibus collaudata. Hic itaque Papa effectus ab Antoniana patritia Belisarii patritii uxore, compellitur, ut Theodosio Alexandrino, Anthemio Constantinop. & Severo Antiocheno iam pridem ab Apostolica sede damnatis, tanquam Catholicis scriberet,& ita de fide,quemadmodum & illi,sentiret,cuius Epistolæ illius tenor ita se habere probatur. *Dominis & in Christi Dei salvatoris nostri charitate cunctis fratribus Theodosio, Anthemio & Severo Episcopis, Vigilius Episcopus. Scio quidem,quæ ad sanctitatem vestram ante fidei mei credulitas,Deo iuvante pervenit,sed quia modo gloriosa Domina & filia mea Patritia & Christianissima, desideria mea facit impleri, ut fraternitati vestræ præsentia scripta transmitterem,Salutans ergo gratia,qua nos in Christo D. N. Salvatore coniungimur, eam fidem, quã tenetis,Deo iubente,& tenuisse me,& tenere significo, scientes illud inter nos,quod prædicamus & legimus,quia anima una & cor nobis sit unum in Deo, profectus mei, qui est vester, Deo iuvante, nunciare vobis gaudia maturavi ex meo animo fraternitatem vestram,qua optat,libenter amplectitur. Oportet ergo,ut hæc,quæ vobis scribo, nullus agnoscat, sed magis, tanquam suspectum, me sapientia vestra ante alios æstimet se habere, ut facilius possit* Devs, *quæ cœpit operari,perficere.* Et subscriptio, *Orate pro me Domini mei fratres in Christi* Dei *nostri Salvatoris charitate connexi.* Horum exordia malorum generalis orbis terrarum mortalitas sequitur, & inguinum percussione melior pars populorum voratur. *Tiudi mortuo Teudis solus Gothos regit anno 1. M. VII.*

Post cons. Basilii V.C. anno III. Stuzas tyrannus gentium multitudine ordinata, Salomoni magistro militiæ ac patritio Africæ, Ducis Romanæ militiæ,Ducib⁹ Cilio occurrit. Vbi congressione facta peccatis Africæ Romanæ Reipub. militia superatur. Salomon utriusque........

Post consulatum Basilii v. c. an. IV. Iustinianus Imp. Acephalorum subreptionibus instigatus, Vigilium Romanum Episcopum subtiliter compellit, ut ad Vrbem regiam properaret, & sub specie congregationis eorũ,qui ab Ecclesiæ sunt societate divisi, tria capitula condemnaret. *Theodi solo mortuo Agila Gothos regit annos V. M. VI.*

Hierosolymitanæ Ecclesiæ præsulatum post Petrum Macarius suscipit.

Post consulatum Basilii v. c. an. V. Stuza tyrannus apud Africam portu Tacea, congressione facta,Ioannis Rom. militiæ Ducis iaculo percussus est, pariq; vice & Ioannes Stuzæ, qui confestim alterutro utriq; gladio ciciderunt, & Dominico die, quo pugna facta est, moriuntur.

Post consulatum Basilii v. c. an. VI. Ferrandus Charthaginis Ecclesiæ Diaconus clarus habetur.

Guntharith Magister militum Ariobindam patritium,principemq; Romanæ apud Africam militiæ, eo tempore ab Imp. missum, Carthagine infra Palatium nocte perimit,& regnum cum tyrannide assumit. Hunc Carthagiuis Dux Artabanus trigesimo sexto regni sui die prandentem interfecit.

Post consulatum Basilii v.c. an. IIX. Iustinianus Imp.per diversas provincias in regni sui finibus constitutas,instantissimè scribit,& Antistites cunctos præfata tria capitula damnare compellit. Euphemio Antiocheno Episcopo succedit Domnus.

Post consulatum Basilii v. c. an. IX. Illyriciana Synodus in defensione III. capitum, Iustiniano Aug. scribit, & Benenatum primæ Iustinianæ civitatis Episcopum, obtrectatorem eorundem trium capitum condemnat.

Theodora Augusta Chalced. Synodi inimica, cancri plaga corpore toto perfusa, vitam prodigiosè finivit.

Post Cos. Basilii v. c. an. X. Africani Antistites Vigilium Rom. Episcopum damnatorem trium capitulorum synodaliter à Catholica communione,reservato ei pœnitentiæ loco,recludunt,& pro defensione memoratorum III. capitulorum literas satis idoneas Iustiniano principi,per Olympium Magistranum, mittunt. Eo tempore VII. libri Facundi Hermaniensis Ecclesiæ Episcopi refulsere,quibus evidentissimè declaravit,tria sæpe fata capitula, in proscriptione fidei Catholicæ & Apostolicæ Chalcedonensis concilii fuisse damnata. *Isid. lib. de script. Eccles. ponit XII. libros Facundi.*

Post consulatum Basilii v. c. an. XI. Reparatus Archiepiscopus Charthaginen. Ecclesiæ, Firmus, Numidarum Episcoporum primates, & Primasius & Verecundus Concilii Binzanteni Episcopi, pro fidei causa, ad urbem regiam, eiusdem præcepto Principis, evocantur. Apollinarius Zoilo tria memorata capitula damnare nolenti Episcopus Alex. Ecclesiæ subrogatur. Agilam mortuo, Athanagildus, qui dudum tyrannidem assumpserat, Gothorum Rex efficitur. Regn. ann. XV.

Post consulatum Basilii v. c. an. XII. Reparatus Archiepiscopus plurimis calu-

mniis impetitus, pro eo, quod damnationi trium capitulorum memoratorum assensum non præbuit, officio sumptibusq; privatus, Encayda exilio relegatur, & Primosus Diaconus apocrisarius eius, postquam damnavit, quæ sunt synodaliter atq; universaliter defensata, eo superstite, contra vota cleri simulq; & populi, Episcopus Carthaginensis Ecclesiæ ordinatur.

Firmus concilii Numidiæ Primas, donis principis corruptus, damnationi eorundem Capitulorum assensum præbuit, sed ad propria remeans in navi, morte turpissima periit. Primasius quoq, Aquimetensis Monasterio relegatus; sed Boetio Primate Byzanceni concilii morte prævento, ut ei succederet, memoratæ damnationi protin⁹ assensit, reversusq; ad sua, quæ prius defendebat, validissimis persecutionibus impugnavit, fidelibusq; calumnias generando, eorumq; substantias auferendo. sed in quibus peccavit, latere non potuit, siquidem à Catholicis sui Concilii Antistitibus pro suis prævaricationibus comdemnatus infelici morte extinguitur, & quæ conquisierat fraude, fideliter à iudicibus auferuntur. Verecundus verò Ecclesiæ Nicensis Episcopus, in defensione memoratorum perdurans capitulorum, Chalcedone urbe refugiū fecerat; in diversorio gloriosæ matris Euphemiæ de hac vita migravit ad Dominum. Macarius Hierosolymitanus Episcopus eiicitur, & eo superstite Eustochius ordinatur.

Post consulatum Basilii v. c. an. XIII. Constantinopolim Synodus Iustiniani principis præcepto colligitur, cui Præsules Sedium aderant, Vigilius Rom. Episcopus, superstite Sylverio ordinatur, Apollinarius Alexandrinus, Zoilo vivente, promotus; Antiochenus Domnus; Eustachius, Macario remoto Hierosolymitano Episcopo, Episcopus factus, & Eutychius Constantinopolitanus, qui Mennæ fuerat subrogatus. Ibi tria sæpe fata Capitula, cum defendentibus ea, damnationi subiiciunt, sibiq; ipsis pœnitentiæ regressum pœnaliter intercludunt, tali se perpetuo anathemate obstringentes, si aliquandò absolvere tentaverint, quæ damnationis sententiæ subdiderunt. Quorum decretis Rusticus Romanæ Ecclesiæ Diaconus, & Felix Gillensis Monasterii provinciæ Africanæ Hegumenus contradicentes scripto, Thebaida in exilium cum suis sociis transmittuntur. His itaque gestis, terræmotus urbem regiam à fundamentis concutiens, ædificia plurima, porticusq; deiecit, & Basilicis consistentibus altaria penè cūcta prostravit.

Post Cos. Basilii v. c. an. XIV. Frontinus Episcopus ad urbem regiam evocatus, pro defensione III. eorundem capitulorum Antinoensi primæ Thebaidæ civitatis exilio deputatur, & pro eo ab hæreticis Petrus Salonensi Ecclesiæ ordinatur.

Proconsularis concilii provinciæ Africanæ Sacerdotes Rufini & Vini Episcoporū, Reparati Archiepiscopi obtrectatorū arte delusi, tanquam defensoribus fidei occurrunt, & Primosi prævaricatoris, Carthaginis Ecclesiæ communione, præter paucissimos, polluuntur.

Dacius Mediolanensis Episcopus Constantinopolim venit, & damnationi eorundem III. capitulorum consentiens, eo die percussus occubuit.

Narses Eunuchus ex præposito Patritius, Totilam Gothorum Regem prælio apud Italiam mirabiliter superat ac perimit, & omnes eius divitias tollit.

Post Cos. Basilii v. c. XV. an. concilii Numidiæ Episcopi ad instar proconsulariū Sacerdotum collecti, Charthaginem veniunt, & Primosi eiusdem Ecclesiæ incubatoris communioni polluti, prævaricatoresq; effecti, ad propria redeunt.

Victor Tunnunensis Ecclesiæ Episcop⁹, huius auctor operis, post custodias, simulq; & plagas, quas in Sala est Valericis perpessus, nec non in Monasterio de Mandra cum primo, ac secundo exilio Egi Mauritaniæ insulæ, tertiò Alexandrinæ, unà cum Theodoro Cebarsusitanæ Ecclesiæ Episcopo, præfatorū trium capitulorū defensione, exilio mittitur, & carceris castelli Diocletiani post Prætorianum carcerem truditur. *Alexandria.*

Antiochensis Anastasius Domno succedit Episcopus.

Post cons. Basilii v. c. an. XVI. Primosus, Chatthagine, incubator Ecclesiæ, sibi nolentes assensum prębere, nunc fustibus, nunc custodibus, nunc quoq; exiliis affligit.

Victor & Theodorus antefati Episcopi Africani de carcere eiiciuntur, & post disputationes in prætorio continuas dierū XV. ad aliam custodiā monasterii Tabenensiotarum, quod est apud Canopum, XII. Mil. procul ab urbe Alexandria, mittuntur.

Post Cos Basilii v. c. an. XVII. Vigilius Romanus Episcopus, postquā pręvaricat⁹ est sub excōmunicatione totius Africanæ Ecc. Pontificum, in insula Sicilia moritur.

Eo tempore Felix Hegumenus Monasterii Gillitani, exilio apud Sinopem de hac vita migravit ad Dominum.

Post Cons. Basilii v. c. anno XIIX. Pelagius Romæ Archidiaconus III.

præfatorum defensor capitulorum, Iustiniani principis persuasione de exilio redit,& condemnans ea, quæ dudum constantissimè defendebat, Romanæ Ecclesiæ Episcopus a prævaricatoribus ordinatur, qui præfuit annis V.

Post Coss. Basilii v.c. an. XIX. illyriciani Episcopi, præter parva monasteria, parvosq; fideles, persecutiones passi, consentiunt, pristinam fidem in irritum deducentes.

Eo tempore Vgni Armeniam gravissimè vexaverunt.

Post Cons. Basilii v.c. an. XX. Bulgares Thraciam invadunt,& usq; ad Sucas Cōstantinopolim veniunt, Sergium patritium, qui dudum Africanæ fuerat Dux militiæ, capiunt, simulq; & distrahunt, sed Patritii Belisarii armis fortiter debellati, pariterque fugati Danubium transierunt.

Post Cos. Basilii v.c. an. XXI. corpus S. Antonii Heremitæ repertum cum maximo honore Alexandriam perducitur, & in Basilica S. Ioannis Baptistæ honorificè collocatur.

Post. Cos. Basilii v.c. an. XXII. Frontinianus Salonensis Episcopus de exilio *Antinoensi* Ancyram Galatiæ transmutatur. Petrus eius incubator Ecclesiæ moritur, & pro eo Prodinus substituitur. *Supra Frontinus.*

Post consulatum Basilii v.c. an. *XXIII.* Reparatus Archiepiscopus Charthaginensis Ecclesiæ exilio apud Euchaidam, gloriosa confessione, transit ad Dominum, die *VII.* Idus Ianuarii.

Eo anno Iustinianus Princeps, legatos gentis Abatorum, unde venerant, facit. *Abbatorum.*

Anno *XXXVII.* imperii, præfati principis Iustiniani. Pelagius Romanus Episcopus ordinatur, præfuit an. *XI.*

Eustochius Hierosolym. Episcopus, qui fuerat, Macario superstite, ordinatus, eiicitur, & rursum Macarius reformatur.

Anno *XXXIIX.* Imp. eiusdem Musicus, Brumasius, Donatus, & Chrisonius Episcopi de Africa, & Victor ac Theodorus Episcopus similiter: ex Ægypto, ad urbem regiam Imperiali præcepto evocantur. Qui dum eidem Iustiniano Principi præsentes præsenti, & postea Eutychio regiæ urbis Episcopo altercanti, novæ superstitioni resistunt, ab invicem segregati, per Monasteria eiusdem urbis custodiæ mittuntur.

Anno *XXXIX.* Imperii sui Iustinianus Eutychium Constantinopolitanum Episcopum damnatorem trium capitulorum & Evagrii Heremitæ Diaconi, ac Didymi monachi & Confessoris Alexandrini, quorum laudes supra illustrium virorum ex authoritate protulimus, exilio dirigit, & pro eo Ioannem eiusdem erroris consimilem Episcopum facit. Eo anno Prasini apud regiam urbem civile bellum faciunt, multosque Reip. viros gladio, frequenti congressione, prosternunt, sed eorum atroces plurimi postea à Iuliano præfecto extincti sunt. *Nihil de his supra Victor nisi locus excidarit. Sed cur laudat duos istos Origenistas?*

XL. Imp. sui anno Iustinianus vitæ suscepit finem, indictione XV. Theodorus Cebariussitanus Episcopus defensor III. capitulorum, exilio apud urbem regiam, eōmense & die, quo Iustinianus moritur, & iuxta Confessores, quibus Vgnericus, Vandalorum Rex, linguas absciderat, sepelitur.

Iustinus Iunior Vigilantiæ sororis Iustiniani Aug. filius, patre Dulcissimo natus, cum tranquillitate populi magna, imperii sumit sceptra. Huius coniunx Sophia Theodoræ Aug. neptis asseritur.

Colliguntur omnes anni, ab Adam primo homine usque ad nativitatem D. N. Iesu Christi secundum carnem, quæ facta est V. M. *CXCIX.* A nativitate verò D. N. Iesu Christi, secundum carnem, quæ facta est *XLIII.* Augusti Octaviani Cæsaris Imperii anno, usq; in annum Iustini primū principis Rom. qui Iustiniano in imperio successit, anni *D. LXVII.* fiunt simul ab Adam usq; in annum primum memorati principis Rom. anni *V. M.* DCCLXVI.

FINIS CHRONICI VICTORIS.

AD LECTOREM.

E *Auctore huius Chronici Isidorus & ex eo Illustrissimus Cardinalis Baronius.* Ioannes Gerundensis Ecclesiæ Episcopus, natione Gotthus, provinciæ Lusitaniæ Scalavitanus. Hic cum esset adolescens Constantinopolim pervenit, ibiq; græca & latina eruditione nutritus, septimo demum anno in Hispanias reversus est, eodem tempore, quo incitante Leovigildo Rege Ariana fervebat insania. Hunc supradictus Rex, cum ad nefandæ hæresis credulitatem compelleret, & hic omnino resisteret, exilio rursus Barcinona relegatus per decem annos multas insidias & persecutiones ab Arianis perpessus est, qui postea condidit monasterium, quod nunc Biclaro dicitur, ubi congregata Monachorum societate, scripsit regulam ipsi Monasterio profuturam. Sed & cunctis Deum timentibus satis necessaria omnia addidit; & in libro Chronicorum ab anno primo Iustini Iunioris principatus, usq; in annum octavum Mauritii principis Romanorum, & quartum Recaredi annum, historico compositoq; sermone valde utilem historiam, & multa alia scripsisse dicitur, quod ad nostram notitiam non pervenit. *Eadem ferè Thrithemius. Quibus lucem adferunt ea, quæ Ioannes Mariana Societatis* IESV *Sacerdos, memoriæ prodidit. Ita ergo hic:* In ea urbe (*Constantinopoli*) Ioannes Biclarensis Abbas Scalabi in Lusitania natus; decem & septem ætatis annos studiorum gratiâ, Iunior consumpserat: inde utriusque linguæ, aliarumq; artium cognitione instructus, in patriam ex longinqua peregrinatione redux communi Ecclesiæ tempestate iactatus, Barcinonem exilii causa missus, ad Pyrenæi montis radices, ubi hodieq; eodem nomine visitur, Biclarense Monasterium constituit, optimis legibus atq; institutis *ad D. Benedicti regulam conformatum.* Vnde Recaredo quidem Rege, ad Gerundensis Ecclesiæ procurationem: Suinthilæ autem ætate, ad cœlum morte migravit, meritis debitum præmium. Nonito successore *Hæc Mariana, qui Biclarensis Chronicum sæpe testem laudat.*

Lib. de scriptorib. Eccl. Tom. 7. annô Christi 584.

Lib. 5. de rebus Hisp. cap. 13.

Circa ipsum Chronicum nihil admonendum occurrit, nisi quod locus ille de Leovegildo Rege Ariano admodum obscurus sit. Sed ut videas, integrum adscribere placet. Leovegildus Rex in urbem Toletanam Synodum Episcoporum, sectæ Arianæ, congregat, & antiquam hæresin novello errore emendat; dicens, de Romana religione ad nostram Catholicam fidem venientes, non debere baptizari, sed tantummodo per manus impositionem & communionis præceptione ablui, & gloriam patri per filium in Spiritu sancto dare. Per hanc ergò seductionem plurimi nostrorum cupiditate potius impulsi, in Arianum dogma declinant. *Alia lectio habet,* de Ariana hæresi venientes. *Sed quomodo factum hoc multos ad Arianam fidem pertraxit? An ægrè ferentes, quod qui transibant ab Ariana hæresi non rebaptizarentur, ipsi Ariani fiebant ex indignatione? Probabilior est lectio altera. Vt Rex ille Arianus veram religionem vocet* Romanam: *& suam hæresin, Catholicam fidem; hoc enim edixit, ut qui ex Orthodoxis ad Arianismum migrarent, non rebaptizarentur, (tam enim eò impudentiæ processerant Ariani, ut qui ad Arium defecissent, rebaptizarent, tanquam non legitimè baptizatos in Ecclesia) & hac fraude multos Orthodoxos ad perfidiam Arianam pertraxit: prius enim anabaptismum metuentes, non facilè transfugiebant ad illa impietatis castra. At postea inciso hoc retinaculo, plures invenire erat, qui Deo deserto, Arium sequerentur.* Hunc *sensum esse Biclarensis nostri, declarant cùm alia, tum illud, quod ex antiquioribus Hispaniæ monumentis scribit Mariana; Leovigildi iussu Arianorum Præsulum conventum Toleti habitum, & in eo sublatum esse rebaptizandi morem Arianis familiarem; cùm ad eorum sectam Catholici confugissent. Sed quare factum hoc Regis nominat Biclarensis* novellum errorem? *An quia aliis occasio errandi fuit? Cæterùm ut Chronicum hoc, eo melius lector intelligat, proderit evoluisse Chronicum Isidori de rebus Gotthicis, & ea quæ in sua Historia scribit Mariana, maximè libro 5.*

Lib. 5. cap. 12.

Anno VII. Iustini Imp. qui est Leonegildi V. annus, *Alboinus* Longobardorum Rex, factione coniugis suæ, à suis nocte interficitur. Thesauri verò eius cum ipsa Regina in Reipub. Romanæ ditionem obveniunt, & Longobardi sine Rege & Thesauro remansere. His diebus Luiba Rex vitæ finem accepit, & Hispania omnis in regno & potestate Leonegildi, Galliaq; Narbonensis concurrit. Iustinus Imp. gravi infirmitate concutitur, quæ infirmitas ab aliis quidem cerebri motio, ab aliis dæmonum vexatio putabatur. In regia urbe mortalitas inguinalis plagæ exardescit, in qua multa millia hominum vidimus defuisse. Leonegildus Rex *Sabariam* ingressus Sapos vastat, & provinciam ipsam in suam redigit ditionem, duosq; filios suos ex amissa coniuge, Ermenegildum & Recaredum consortes regni facit. Legati gentis Maccuritarum Constantinopolim veniunt, dentes Elephantinos & Camelos Pardalim Iustino principi munera afferentes, sibi cum Romanis amicitias collocant. Post Ioannem Rom. Ecclesiæ Benedictus ordinatur Episcopus, præfuit an. IV. Mansona Emeritensis Ecclesiæ Episcopus in nostro dogmate clarus habetur.

Camelopardalim.

An. IIX. Iustini, qui est Leonegildi VI. an. Persæ cum Romanis pacis fœdera rūpunt, &, congressione facta, Daras civitatem fortissimam bello superant, & cæsa multitudine Romanorum, memoratam urbem ingressi, depopulati sunt.

His diebus Leonegildus Rex Cantabriam ingressus, provinciæ pervasores interficit, Amaiam occupat, opes eorum pervadit & provinciam in suam revocat ditionē.

al. Amoyā.

Iustinus Imp. Tiberium, quem superius excubitorum Comitem diximus, Cæsarē facit, & non multo post imperiali fastigio provehit, & Reipub. principem designat. Huius Tiberii Cæsaris die prima, in regia urbe, inguinalis plaga sedata est.

An. IX. Iustini Imp. qui est Leonegildi Regis VII. annus, Cosdroes Persarū Imp. cum nimia multitudine exercitus ad vastandos Romanorum terminos promovet. Cui Iustinianus Dux Romanæ militiæ, & Magister militum orientis, à Tiberio destinatus, bellum parat, & in campis, qui inter Daras & Nozinios ponuntur, forti pugna congressus, habens secum gentes fortissimas, quæ barbaro sermone Hermam nuncupantur, memoratum Imperatorem bello superat, quo cum suo exercitu in fugam verso, castra eius pervadit, & provinciæ Persidæ fines Victor Iustinianus vastat, excubiasq; eorum pro triumpho Constantinopolim dirigit, XXIV. elephantos inter cætera, qui magnū spectaculum Romanis in urbe regia exhibuerunt: Prædam verò de manubiis Romanorū: Persarū multitudo ad nimiam utilitatē nummo publico venundatæ sunt.

Locus corruptus. *Fort. utilitatem.*

Leonegildus Rex Aregenses montibus ingreditur, Aspidium loci seniores cum uxore & filiis captivos ducit, opesq; eius & loca in suam redegit potestatem. Aramundarus Sarracenorum Rex Constantinopolim venit, & cum sthemate suo Tiberio principi cum donis Barbariæ occurrit: qui à Tiberio benignè exceptus, & donis optimis exornatus ad patriam abire permissus est.

Fort. montes. *Mariana lib. 5. cap. 11. legit. Seniorem, hoc est principem.*

An. X. Iustini Imp. qui est Leonegildi Regis IIX. anni. Bandarius gener Iustini principis, à Longobardis prælio vincitur, & non multò pòst vitæ finem accipit. Romanus filius Anagasti patritii, Magister militiæ gentis Suevorum Regem vivum cœpit, quem cum suo thesauro, uxore & filiis Constantinopolim adducit, & provinciam eius in Romanorum dominium redigit. Leonigildus Rex in Galletia Suevorum fines conturbat, & à Rege Mirone per legatos rogatus, pacem eis pro parvo tempore tribuit. Selanini in Thracia multas urbes Romanorum pervadunt, quas depopulatas vacuas reliquere. Abares littora maris captiosè obsident, & navibus littora Thraciæ navigantibus satis infesti sunt.

Post Benedictum Romanæ Ecclesiæ Pelagius Iunior ordinatur Episcopus, præest annis XI.

Anno XI. regni sui Iustinus diem clausit extremum, & Tiberius singulare obtinuit imperium.

Romanorum LIV. Tiberius regnat annis VI.

Anno ergò I. imperii Tiberii, qui est Leonegildi annus IX. Abares Thracias vastant, & regiam urbem à muro longo obsident. Leonegildus Rex Orospedam ingreditur, & civitates atq; castella eiusdem provinciæ occupat, & suam provinciam facit, & non multò pòst inibi Rustici rebellantes à Gothis opprimuntur, & post hæc integra à Gothis possidetur Orospeda.

An. II. Tiberii Imp. qui est Leonegildi Regis X. Gennadius Magister militum, in Africa Mauros vastat. Gasmulem fortissimum Regem, qui iam tres duces superius nominatos Romani exercitus interfecerat, bello superat, & ipsum regē gladio interfecit.

Tiberius Mauritium excubitorum Comitem, Magistrum militiæ Orientis instituit, & ad repugnandum Persis direxit. Romani contra Longobardos in Italia lachrymabile bellum gerunt. Leonegildus Rex extinctis undique tyrannis, & pervasoribus Hispaniæ superatis, sortitus requiem propriam cum plebe resedit, & civitatem in Celtiberia ex nomine filii condidit, quæ Recopolis nuncupatur, quam miro operе, & mœnibus & suburbanis adurnans, privilegia populo novæ urbis instituit. Ioannes presbyter Ecclesiæ Emeritensis clarus habetur.

Anno III. Tiberii Imp. qui est Leonegildi XI. annus, Abares à finibus Thraciæ pelluntur, & partes Græciæ atque Pannonis occupant. Leonegildus Rex Hermenegildo filio suo filiam Sisberti Regis Francorum in matrimonium tradit, & provinciæ partem ad regnandum tribuit Leonegildo ergo quieta pace regnante, adversariorum securitatem domestica rixa conturbat. Nam, eodem anno, filius eius Hermenegildus, factione Gosvinthæ reginæ, tyrannidem assumens in Hispali civitate, rebellione facta, recludit, & alias civitates atque castella secum contra patrem rebellare fecit. Quæ causa in provincia Hispaniæ tam Gothis, quàm Romanis maioris exitii, quàm adversariorum infestatio fuit.....

Nonellus Complutensis Episcopus clarus habetur.

Anno IV. Tyberii, qui est Leonegildi XII. an. Mauritius Magister militum Orientis contra Persas bellum movet, & repulsa Persarum multitudine, in Oriente hyemavit. Leonegildus Rex in urbem Toletanam, Synodum Episcoporum, sectæ Arrianæ, congregat, & antiquam hæresin novello errore emendat, dicens, *de Romana* religione ad nostram Catholicam fidem venientes non debere baptizari, sed tantummodo per manus impositionem, & communionis præceptione *pollui*, & gloriam patri per filium in Spiritu sancto *dare*. Per hanc ergo seductionem, plurimi nostrorum cupiditate potius impulsi, in Arrianum dogma declinant.

Locus obscurus.

ab Arriana. ablus.

dari.

Anno V. Tiberii, qui est Leonegildi XIII. an. Longobardi in Italia Regem sibi ex suo genere eligunt, vocabulu Anthatich, cuius tempore & milites Romani omnino sunt cæsi, & terminos Italiæ Longobardi sibi occupant. Sclavinorum gens Illyricū & Thracias vastant. Leonegildus Rex partem Vasconiæ occupat, & civitatem, quæ Victoria, cum nuncupatur, condidit.

Tiberius Imp. Magistro militum Orientis filiam suam in coniugium tradit.

Anno VI. Tiberii, qui est Leonegildi XIV. Tiberius vitæ terminum dedit, & Mauritius pro eo Romanorum Imperator efficitur.

Romanorum LV. Mauritius regnat an. XX. Leonegildus Rex exercitum ad expugnandum tyrannum filium colligit.

Anno ergò I. Mauritii Imp. qui est Leonegildi Regis XV. annus, Leonegildus Rex civitatem Hispalensem, congregato exercitu, obsidet, & rebellem filium, gravi obsidione concludit, in cuius solatio, Miru, Suevorum Rex, ad expugnandam Hispalim devenit, ibiq; diem clausit extremum, cui Eburicus filius, in provincia Galleciæ in regnum succedit. Interea Leonegildus Rex supradictam civitatem nunc fame, nunc ferro, nunc Betis conclusione omninò conturbat.

Anno II. Mauritii Imp. qui est Leonegildi XVI. an. Leonegildus muros Italicæ, antiquæ civitatis, restaurat, quæ res maximum impedimentum Hispalensi populo exhibuit. His diebus Andeca in Gallecia Suevorum regnum cum tyrannide assumit, & Sisegunciam relictam Mironis regis in coniugium accepit. Eboricum regno privat, & Monasterii monachum facit.

Leonegildus Rex, filio Hermenegildo ad Rempublicam commigrante, Hispalim pugnando ingreditur, civitates & castella, quas filius occupaverat, cepit, & non multò pòst memoratum filium in Cordubensi urbe comprehendit, & regno privatū in exilium Valentiam mittit.

Mauritius Imp. contra Longobardos, Francos per conductclam movet, quæ res utriq; genti non parva intulit damna. Eutropius Abbas Monasterii Servitani, discipulus S. Donati, clarus habetur.

Anno III. Mauritii, qui est Leonegildi. XVII. an. Mauritius per duces bellum infert. Leonegildus Rex Gallecias vastat. Andecanum Regem comprehensum regno privat. Suevorum gentem, thesaurum, & patriam, suam in potestatem redegit, & Gothorum provinciam facit. Hermenegildus in urbe Tarraconensi a Sisberto interficitur. Franci Galliam Narbonensem occupare cupientes, cum exercitu ingressi, in quorum congressionem Leonegildus Recaredum filium obviam mittens, & Francorum est ab

est ab eo exercitus repulsus, & provincia *Gallatia* ab eorum est infestatione liberata. *Gallia.* Castra verò duo cum nimia hominum multitudine, unum pace, alterum bello occupat. Castrum verò, quod *Hodierno* vocatur, tutissimum valde in Ripa Rhodani fluminis ponitur, quod Recaredus Rex fortissima pugna aggressus, obtinuit, & victor ad patrem, patriamq; redit. *al. vgerno.* Andeca verò regno privatus tondetur, & honore Presbyteri post regnum honoratur. Non dubium, quod in Eborico Regis filio, Rege suo, fecerat, patitur, & exilio Pacensi urbe relegatur. Malaricus in Gallecia Tyrannidem assumens, quasi regnare vult, qui statim a ducibus Leonegildi oppressus, comprehenditur, & Leonegildo vinctus præsentatur. Leander Hispalensis Ecclesiæ Episcopus clarus habetur.

An. IV. Mauritii Imperatoris, qui est Leonegildi Regis XIIX. Anthane Longobardorum Rex, cum Romanis congressione facta, superat, & cæsa multitudine militũ Romanorum Italiæ fines occupat. Hoc anno Leonegildus Rex diem clausit extremũ, & filius eius Recaredus in tranquillitate regni eius sumit sceptra.

An. V. Mauritii Imp. Romanorum, qui est Recaredi Regis primus feliciter annus, Mauritius Theodosium filium suum, ex filia Tiberii Imperatoris natum, Cæsarem facit. Pelagio Iuniore mortuo Romanæ Ecclesiæ Gregorius in Episcopatum succedit, præest an. XV. Romani per Francorum adiutorium Longobardos vastant, & provinciæ Italiæ partem in suam redigunt potestatem. Sisbertus interfector Hermenegildi, morte turpissima perimitur.

Recaredus primo regni sui anno, mense X. Catholicus, Deo iuvante, efficitur, & Sacerdotes sectæ Arrianæ sapienti colloquio aggressus, ratione potius, quàm imperio converti ad Catholicam fidem facit, gentemq; omnium Gothorum & Suevorum ad unitatem & pacẽ revocat Christianæ Ecclesiæ sectę Arriana, gratia divina, in dogmate veniunt Christiano.

Desiderius Francorum Dux, Gothis satis infestus, à ducibus Recaredi Regis superatur, & cæsa Francorum multitudine, in campo moritur. Recaredus Rex aliena à prædecessoribus direpta, & fisco sociata, placabiliter restituit, Ecclesiarum & Monasteriorum conditor & ditator efficitur.

An. VI. Mauritii, qui est Recaredi secundus annus, quidã ex Arrianis Sunna Episcopus, & Segga cum quibusdam tyrannidem assumere cupientes, deteguntur; convicti Sunna exilio traditur, & Segga manibus amputatis in Galletiam *exulans* mittitur. *Sunia.* Mauritius Theodosium filium, quem supra Cæsarem diximus, Romanorum Imperatorem facit.

An. VII. Mauritii, qui est Recaredi regis III. an. Vldila Episcopus, cum Gosuintha regina insidiantes Recaredo manifestantur, & fidei Catholicæ communionem, quam sub specie Christiana, quasi sumentes proiiciunt, publicantur. *Vlidda.* Quod malum in cognitionem hominum deductum, Vldila exilio condemnatur. Gosuintha verò Catholicis semper infesta, vitæ tunc terminum dedit. *Vlidd.* Francorum exercitus à Gotranno Rege transmissus, Bosone duce, in Galliam Narbonensem obveniunt, & iuxta Carcasonensem urbem castra metati sunt, cui Claudius Lusitaniæ dux à Recaredo Rege directus obviam, inibi occurrit, cum quo, congressione facta, Franci in fugam vertuntur, & direpta castra Francorum, & exercitus à Gothis cæditur. In hoc ergo certamine, gratia divina, & fides Catholica, quam Recaredus Rex in Gothis fideliter adeptus est, esse noscitur operata. Quemadmodum non est difficile, Deo nostro sive in paucis sive in multis detur victoria. Nam Claudius Dux vix cum CCC. viris LX. millia fermè Francorum noscitur infugasse, & maximam eorum partem gladio trucidasse. Non immeritò DEVS laudatur temporibus nostris in hoc prælio esse operatus, qui similiter ante multa temporum spatia per manum Ducis Gedeonis in trecentis viris multa millia Madianitarum, DEI populo infestantium, noscitur extinxisse.

Anno IIX. Mauritii Imp. qui est Recaredi Regis IV. an. sancta Synodus Episcoporum totius Hispaniæ, Galliæ, & Galletiæ in urbe Toletana, præcepto principis Recaredi congregatur, Episcoporum numero LXXII. in qua Synodo intererat memoratus Christianissimus Recaredus, ordinem Conversionis suæ, & omnium sacerdotum, vel gentis Gothicæ confessionem tomo scriptam manu sua Episcopis porrigens, & omnia, quæ ad professionem fidei Orthodoxæ pertinent, innotescens, cuius tomi ordinẽ decrevit Sancta Episcoporũ Synodus Canonicis applicare monumentis. Sũma tamẽ Synodalis negotii penes sanctũ Leandrũ Hispal. Eccl. Episc. & beatissimũ Eutropiũ monasterii Serviciani Abbatẽ fuit. Memoratus v. Recaredus Rex, ut diximus,

ſancto interat concilio renovans temporibus noſtris antiquũ principẽ Conſtantinũ magnum ſanctam Synodum Nicænam ſua illuſtraſſe potentia; nec non & Martianum Chriſtianiſſimum Imp. cuius inſtantia, Chalcedonenſis Synodi decreta formata ſunt. Siquidem & Nicæna urbe, hæreſis Arriana, & initium ſumpſit & damnationem meruit radicibus non amputatis. Chalcedone verò Neſtorius & Eutyches, unà cum Dioſcoro ipſorum patrono, & Hæreſibus propriis condemnati ſunt. In præſenti verò ſancta Toletana Synodo Arrii perfidia, poſt longas Catholicorum neces atq; innocentium ſtrages, ita radicitus amputata eſt, inſiſtente principe memorato Recaredo Rege, ut ulterius non pullulet, Catholica ubique pace data Eccleſiis. Hæc ergo nefanda hæreſis, ſecundum quod ſcriptum eſt: De domo domini exiet tentatio, ab Alexandrina Eccleſia, detegente ſancto Alexandro eiuſdem urbis Epiſcopo, per Arriũ Preſbyterum inolevit, qui in Nicæna Synodo CCCXIIX. Epiſcoporum iudicio vigeſimo Imperii Conſtantini ſenioris anno, Synodaliter damnationem, cum proprio errore ſuſcepit. Quæ poſt hæc non ſolum Orientis & Occidentis partem maculavit, ſed & Meridianam & Septentrionis plagam, & ipſas inſulas ſua perfidia irretivit. A vigeſimo ergò Conſtantini principis anno, quo tempore hæreſis Arriana initium ſumpſit, uſque in octavum annum Mauritii principis Romanorum, qui eſt Recaredi quartus regni annus, anni ſunt CCLXVI. quibus Eccleſia Catholica huius hæreſis infeſtatione laboravit, ſed favente Deo vicit, quoniam fundata eſt ſupra petram.

Eutyches.

In his ergo temporibus, quibus omnipotens Devs, proſtrato veternoſæ hæreſis veneno, pacem ſuæ reſtituit Eccleſiæ, Imp. Perſarum Chriſti ſuſcepit fidem, & pacem cum Mauritio Imperatore firmavit. Recaredo ergò Orthodoxo quieta pace regnante, domeſticæ inſidiæ prætenduntur. Nam quidam ex cubiculo eius, etiam provinciæ Dux, nomine Argimundus adverſus Recaredum Regem Tyrannidem aſſumere cupiens, ita ut ſi poſſet, eum & regno privaret & vita: ſed nefandi eius conſilii detecta machinatione comprehenſus, & in vinculis ferreis redactus, habita diſcuſſione, ſocii eius impiam machinationem confeſſi, condigna ſunt ultione interfecti; ipſe autem Argimundus, qui regnum aſſumere cupiebat, primum verberibus interrogatus, deinde turpiter decalvatus, poſthæc dextra amputata, exemplum omnibus in Toletana urbe aſino ſedens pompizando dedit, & docuit famulos dominii non eſſe ſuperbos.

FINIS CHRONICI BICLARENSIS.

A. SCHOTTVS
LECTORI S.

DE Chronographis antiquis, qui post Eusebium, & B. Hieronymi additamentum supplementa dederunt, præter Prosperum Aquitanum hominem Gallum: Hispani quoque enituerunt. In his Ithacius, & Isidorus, Episcopus uterq; Doctiss. mox Victor Tunnunensis & Ioan. Gerundensis, Biclariensis Abbas, sed ut ille diu desideratus est ac nondum integer exiit; sic diu hi quidem à nobis in Hispania reperti atque eruti Ingolstadij primum lucem aspexerunt. Verumenimverò ut de nomine controversia est, sic & duo cognomines fuisse putantur, Hispanus uterq; & Episcopus, sed scriptione diversi. Alij Idacium *per quartam litteram vulgo scribunt, nonnulli per* τ *qui forte* Ithacius *per* θ *rescribendis! Depravatum autem id nomen non raro, ut* Nardacius *olim in Sulpitij Chronico sit lectum.* Vrsacius *in Isidoro.* Anicius *verò in Honorii Augustodunensis Catalogo. Duos autem fuisse temporibus tamen studioque æquales & Episcopos in Lusitania hæreticorum inprimis hostes multa arguunt, quibus parum æquum fuisse Sulpitium deprehendo, forte quod à B. Martino dissentirent. Alter* Idacius Emeritæ, *vel, ut alii,* Lamecæ, *iuxta Durium fluvium civitatis in Lusitania Præsul, Hieronymi laude nobilis: Alter* Ithacius Ossonobensis *Episcopus (sic enim in Chronico Sulpitii emendandum esse vidit Carolus Sigonius, & Ioan. Mariana noster lib.* IIII. *Annalium Hispaniæ, Cap. 20. pro illo Sossubensi) floruerunt que ad annum Christi, 383. ut & Sigeberti Chronico discas, qui & ipse in Catalogo* Lenucæ *Episcopum facit. Ille contra Varamundum Arianum scripsit, & loca S. Scripturæ de Trinitate explanavit, exstatque Tomo* IIII. *Bibliotheca SS. Patrum.*

Vtrius verò hæc Chronologia sit, quam damus Libro priore ex Eusebiano hausto; altero verò eiusdem Auctario facto, iam inde à Theodosio Aug. non facile dixero, non visa enim hactenus primumque edita, sed è vitioso codice ab Henrico Canisio I. C. egregio Tomo II. *Antiquarum Lectionum, & in Chronico Eusebiano à Iosep. Scaligero, sed mutila valde ac depravata exemplaris vitio, eiusque pars duntaxat altera ad Eusebium, quid ex utriusque comparatione sim assecutus, secutus certe, æquus Lector existimabit, quod veteri verbo dicitur, hoc Catone contentus sit, dum aut melius exemplar, aut integrum opus è Democriti puteo, hoc est è tenebris, quibus delitescit, in apertam lucem proferatur. Cupio quidem certè ac spero. Nam spes illa iam decolavit; quam Allobrogibus Crispinus quidam, tabulis professus typographus, daturum se* HISTORIAE MISCELLAM *ex Isidoro, Idacio ceteris. Verum id genus hominibus Varroniana titulum Satyræ Memppeæ libens accino:* Cras credam hodie nihil. *Vale.*

In illo tempore Priamus Helenam rapuit. Troianum bellum decennale surrexit, causa mali, quod trium mulierum, de pulchritudine certantium, præmium fuit una earum, Helenam pastori iudici pollicente. Memnon & Amazones Priamo tulêre subsidium. Exinde origo Francorum fuit. Primo Priamum regem habuerunt: postea per historiam libros scriptum est, qualiter habuerunt Regem Friga. Postea parati sunt in duabus partibus. Vna pars perrexit in Macedoniam, vocati sunt Macedones, secundum populum, ad quem recepti sunt, & regem Macedoniæ, qui opprimebatur à gente vicina, invitati ab ipsis fuerunt, ut eis auxilium præberent. Per quos postea cum submissi in plurimam procreationem crevissent, ex ipso genere Macedones fortissimi pugnatores effecti sunt. Quod in postremum in diebus Philippi Regis & Alexandri filii sui fama confirmat illorum fortitudo qualis fuit. Nam & illa alia pars, quæ de Friga progressa est, ab Olexo per fraudem decepti; tamen non captivati, nisi exinde deiecti per multas regiones vagantes cum uxoribus & liberis.

Vide Armon. de gestis Fran. lib. 1. cap. 2.

De Francio.

Electo à se Rege, Francione nomine, per quem Franci vocantur. In postremo eo, quod fortissimus ipse Francio in bello fuisse fertur, & multo tempore cum plurimis gentibus pugnam gerens, partem Asiæ vastans, in Europam dirigens, inter Renũ & Danubium & mare consedit.

De Germanis.

Ibiq; mortuo Francione, cum iam prælia tanta, quæ gesserat, parva ex ipsis manus remanserat, Duces ex se constituerunt. Attamen semper alterius ditione vagantes, multo post tempore cum ducibus transegerunt, usque ad tempora Pompeii Consulis, qui & cum ipsis dimicans, sicut & reliquas gentium nationes, quæ in Germania habitant, totasq; ditiones subdidit Romanis. Sed continuo Franci cum Saxonibus amicitias ineuntes, adversus Pompeium rebellantes, eiusdem renuerunt potestatem. Pompeius in Hispania contra gentes dimicans plurimas morti tradidit. Post hæc nulla gens usq; in præsentem diem Francos potuit superare, qui tamen eos suæ ditioni potuisset subiugare. Ad ipsum instar & Macedones, qui ex eadem generatione fuerũt; quamvis gravibus bellis fuissent attriti, tamen semper liberi ab externa dominatione vivere conati sunt.

Saxonei.

De Thurcis.

Tertiam ex eadem origine gentem Thurcorum fuisse fama confirmat. Vt cum Franci Asiam pervagantes pluribus præliis pertransissent, ingredientes Europam, super littora Danubii fluminis inter Oceanum & Thraciam, una ex eis ibidem pars residet. Electum à se itaq; Regem nomine Torquoto, per quod gens Torquorum nomẽ accepit. Franci huius itineris gressum cum uxoribus & liberis agebant. Nec erat gens, quæ eis in prælio potuisset resistere. Sed dum plurima egerunt prælia, quando ad Renum consederunt, dum à Torquoto minuati sunt, parva ex eis manus aderat.

A captivitate Troiæ usq; ad primam Olympiadem fiunt anni CCCCVI.

De gente Hebræorum.

Redeamus quo ordine Hebræorũ gens fuit. Hebræorũ reliqui an. L. Abdõ an. octo. Post Abdõ Hebræos in ditionẽ redigũt alienigenæ an. XL. qui copulantur temporibus Iudicum posteriorũ. Post quem Samson fortissimus omnium fuit; ita ut quibusdam facta ei^9 cum gestis Herculis computarent. Quidam ad huius memoriam cõservandã balneum .... multo post tempore adpellatus pœna Post quem Heli sacerdos. In Hebræorum libris XL. anni inveniuntur; in septuaginta Interpretum, viginti.

De regno Latinorum.

In illo tempore Tautanus regnabat in Assyrios. Tunc Troia capta est. In Hebræis Lepdon Iudex erat, & in Ægypto Dinastia rex erat. Primus Rex Latinorum tunc in ipso tempore surrexit, eo quod à Troia fugaciter exierunt, & ex ipso genere & Frigas fuerunt, nisi per ipsam captivitatem Troiæ & inundationem Assyriorum. E quorum persecutione in duas partes egressi & ipsa civitate & regione. Vnum exinde regnum Latinorum erigunt, & aliud Frigorum. Post tertio anno capta Troia, Latini, qui postea Romani nuncupati sunt, & ut quidam volunt, post octo an. regnavit Æneas. Æneas & Frigas feruntur Germani fuisse. Æneas in Latinos regnavit annis III. & Frigas in Frigia. Ante Æneam & Frigam Iasius, Saturnus, Picus, Faunus, Latinus, per quem Latini vocati sunt, & in Italia regnaverunt annis circiter CL. Roleta scribit. Palæphatus autem in incredibilium libro primo, Sirenas quoq; fuisse meretrices, quæ deceperint navigantes. Post Æneam Ascanius annis XXXVIII. Ascanius derelicto novercæ suæ regno, Latinis Albam Longam condidit; & Silvium posthumum fratrem suum, Æneæ ex Lavinia filium summa pietate educavit. Amazones illo tempore etiam templum Ephesi incenderunt. Ascanius Iulium filium procreavit, à quo familia Iuliorum orta, & propter ætatem parvuli, qui necdum regendis civibus idoneus erat, Silvium posthumum fratrem suum regni reliquit hæredem.

De primo ex tribu Iuda rege.

In illo tempore mortuo Heli sacerdote Hebræorum, Samuel prophetabat & Saul regnavit annis XL. In illo tempore Silvius Latinorum Rex Æneæ filius, à quo omnes Albanorum Reges Silvii vocati sunt. Hebræorum Rex primus ex tribu Iuda David annis XL. Hebræorum tunc Pontifex Abiathar clarus habebatur. Latinus Silvius regnavit annis L. Hebræorum filius David Salomon regnavit annis XL. Salomon templum in Ierosolymis ædificare cœpit, consummavit annis septem.

De Carthagine &c.

Carthago tempore Salomonis à Lacedæmoniis in Africa condita est à rege Zostrato & aliæ urbes plurimæ. Nam & Carthago ab Arcedone Tyrio, ut verò alii, à Didone filia eius annis CXLIV. expleta fuisse refertur.

Colligitur autem omne tempus. A Moyse & egressu Israel secundum tertium librum regnorum usque ad Salomonem & ædificationem templi computantur anni *CCCCLXXX.* A diluvio usque ad Moysen anni *III.* millia *CCCCLXXXIX.* Ab Adam usque ad diluvium anni duo millia *CCXLII.* Simul omnes anni quatuor millia *CXLIX.*

De regibus Hebræorum & Latinorum.

Salomon Rex Hebræorum regnavit annis XL. Sacerdos Sadoch tunc fuit. Post Salomonem Roboam annis XVII. Post mortem Salomonis seditione orta in gente Iudæa, regno bifariam diviso in Samaria decem tribus regnavit Ieroboam. Latinorum Alba Silvius regnavit an. XXXVIIII. Roboam filius Salomonis regnavit Hierosolymis duas tribus tantum, quæ vocantur Iudæorum, quia ex Iudæ stirpe descenderunt. Vnde & universa gens illa nomine Iudæorum est vocata. Post quem Abia annis VIII. Post quem Asa annis XLI. Latinorum Ægyptius Silvius annis XXIII. Latinorum octavus Capis Silvius annis XXVI. Hebræorum Iuda Iosaphat annis *XXV.* Prophetabant in Hebræis tunc Abdias, Hieu, Ozias, Michæas. Latinorum nonus, Carpentus Silvius annis XIII. Hebræorum Iuda (Ioram) annis octo. Postquem Ochozias anno uno, Post quem Godolia mater annis VII. Post quam Ioas

hec vox in utroq. m. s. exciderat.

annis *XL.* Latinorum tunc post Carpentum, Tyberinus annis octo. Post XI. Agrippa Silvius annis *XL.* Ioiadæ apud Hebræos insignissimus Pontifex erat. Qui solus post Moysen vixit annis *CXXX.* Hebræorum Iuda Amasias annis XXIX. Hebræorum Israel Ioas in tempore Ioram. Ipse fuit septimus in Iuda, regnavit annis VIII. In cuius tempore prophetabat Elias. In tempore Ioas Regis Heliseus moritur. Zacharias propheta à Ioas Rege interficitur. Hebræorum Iuda Amasias XI. regnavit annis XXIX.

De regibus Latinorum.

LATINORVM duodecimus Aremolus Silvius annis XIX. Post quem tertius decimus Aventinus Silvius annis XXXVI. In tempore Aremoli superioris ipse Silvius Aremolus sive Remolus Agrippæ superioris regis filius præsidium Albanorum inter montes, ubi nunc Roma est, posuit. Ab impietate postea fulminatus interiit.

Hebræis.

Hebræorum Israel secundus Nadab annis duobus. Post quem tertius Baasa annis viginti quatuor. Post quem Hela annis septem. Post quem Ambri annis duodecim. Post eum annis XXVIII. In tempore Achab prophetabat Helias. Post Ioram Iehu annis XXVIII. Post Iehu Achab annis XVII.

De Iulio & Assyriis.

IVLIVS proavus Iulii Proculi, qui cum Romulo Romam commigravit, fundavit Iuliam gentem. His diebus Hebræorum duodecimus Azarias, qui & Ozias annis LII. In illo tempore Thespie Ocorisonis filio Athenis regnante, Assyriorum imperium deletum est. Vsque ad id tempus fuisse Reges Assyriorum historia refert: Et fiunt simul anni mille nongenti novem. Omnes autem anni regni Assyriorum à primo anno Nini supputantur mille ducenti quadraginta. Ab arces Medus Assyriorum imperio destructo regnum in Medos transtulit. Et interim sine principibus res agebatur usque ad Antiochum regem Medorum. In medio autem tempore Chaldæi proprie prævalebant: quorum separatæ quædam regum successiones feruntur. Reliquæ quoque gentes propriis legibus utebantur.

De Romulo & Remo.

LATINORVM decimus quartus Procas annis XXXIII. Post quem Amulius Silvius annis XIV. In illo tempore Roma palilibus, qui nunc festus dicitur, est condita. Romulus & Remus ipsam condiderunt. Remus rutro pastorali à Fabio Romuli duce occisus. Ob asyli impunitatem magna Romulo multitudo coniungitur. Anno ab urbe condita III. una virginum pulcherrima, cunctorum acclamatione sapientium, Talasso duci Romuli decernitur. Vnde in nuptiarum solennitatibus, Talasso, vulgo clamitant; cui talis nupta sit, quam Talassus meruit. In illo tempore prima capti-

ma captivitas Israel. Decem tribus à Senacherib rege Chaldæorum translatæ sunt in montes Medorum. Regnatumque est in Samaria annis CCL.

De Regibus Romanorũ.

Romanorum decimus septimus rex Romulus, annis XXXVIII. Remus & Romulus generantur Marte & Ilia: Romulus apud paludem caprenus moritur. Post quem per quinos dies senatores Remp. rexerunt, atque ita unus annus expletus, quod tempus Interregnum appellatum est. Postea Pompilius regnavit annis XLI. Romulus primum milites sumpsit ex populo, & nobilissimos senes centum, ob ætatem, senatores; ob similitudinem curæ patres adpellavit: Templa quoq; & muros, Romanæ urbis extruxerunt. Sabacan Bochirum Regem captum, vivum exussit. Tullius Hostilius, annis XXXIII. Primus regum Romanorum purpura & fascibus usus est, ac deinceps cum sua domo fulmine conflagravit. Tullius Hostilius post longam pacem bella reparavit, Albanos, Veientes, Fidenates, vicit, & adiecto monte Cœlio urbem ampliavit. Romanorum quartus Ancus Martius annis XXXIII. Ancus Martius Aventinum montem & Ianiculum urbi addidit. In tempore Procatis Silvii Latinorum regis, Hebræorum tunc prophetabant Osee. Amos, Iosias, Isaias, Ionas anno LIII. quando Roma condita fuit prophetabat. Ioathan annis XVI. Post quem Iuda decimus quartus Achazitem regnavit XVI. Cuius tempore Talat Faltasar rex Assyriorum magnam partem populi Iudæorum in Assyrios transtulit. Post quem Iuda decimus quintus Sedechias annis XLIX. Post quem Iuda decimus sextus Manasses annis LX. Post quem in Iuda decimus septimus Ammon annis XII. Post quem in Iuda decimus octavus, Iosias annis XXXII. Hieremias prophetabat. Hebræorum Iuda Ioachim annis XI. Post quem iterum Ioachim alias annis XLIII.

al. annis 40.

De Nabuchodonosor.

Anno tertio Ioachim Nabuchodonosor rex Babyloniæ Iudæam capit, & in ditionem suam redactis plurimis Iudæorum, cum etiam partem vasorum templi invasit, & tributarium fecisse Ioachim fertur, victor ad patriam revertitur. Israhel (quando Roma condita fuit) Azarias: & Manaim principabat an. X. postea Vaceas annis X.

Anno decimo à captivitate Troiæ usque ad Olympiadē primam an. CCCCV. Primam Olypiadem Africanus temporibus Ioatham regis Hebræorum fuisse scripsit. Post Vagea in Iudæa prophetabat annis novem. Tunc à Senacherib Israelitæ in captivitatem ducti sunt. Memoravimus sub Arifrone rege Assyriorum regnum destructum. Sardanapalus eo tempore Tarsum atque Ancealem condidit, & in prælio victus ab Arbace Medo semet incendio concremavit. Primus, ut supra memoravimus, rex Macedonum Casanus regnavit annis XVIII. Ægyptii regem suum Osorton Herculem nominaverunt. Phidon Argivus mensuras & pondera primus invenit.

De captivitate Troiæ. Iulius Africanus. al. Vazea. supra c. 14. al. Afrone.

Macedonum Philippus regnavit annis XXXVIII. Numa Pompilius duos menses ad annum condidit, Ianuarium & Februarium; cum antehac menses decem tantum apud Romanos fuissent. Capitolium quoque à fundamentis ædificavit. Sibylla Samia quæ & Herophila, in Samo insignis habetur. Numa Pompilius nullum cum finitimis bellum gessit. Olda mulier apud Hebræos prophetabat. Postea Sophonias, Hieremias annis XXXII. Post quem Ioachim an. XI. Post quem Sedechias XI.

De Romanis a: captivitate Ierusalē.

Romanorum quintus Tarquinius Priscus annis XXXVIII. Ancus Martius Numæ nepos. Tarquinius Priscus circum Romæ ædificauit, numerum Senatorum auxit, Romanos ludos instituit, muros & cloacas ædficauit, ad extremum ab Anci filiis, regnum eius, cui ipse successerat ...... Primo anno captivitatis Ierusalem in Iudæa Nabuchodonosor Rex Chaldæorum, Ierosolymis captis, templum incendit: quod ab initio ædificationis suæ transierant anni CCCCXLII. quadragesima octava Olympiade captivitas & exterminium templi, quod fuit in Ierosolymis ann. LXX. In Babylone prophetabant Daniel & Ezechiel.

Romanæ urbis ampliatio.

Tunc Romæ Servius ancillæ, sed nobilis captivæ filius, tres montes urbi addidit, Quirinalem, Æsquilinum, & Viminalem. Fossas circa muros duxit, censum Romanorum civium ipse primus instituit, & ad extremum Tarquinii Superbi generi sui superioris regis filii scelere occisus est.

De regno Babyloniæ.

Mortuo Nabuchodonosor Babyloniorum Rege suscepit imperium Evilmerodach. Cui successit frater eius Baltasar, cuius tempore liber Danielis scribitur. Romanorum Servius sextus regnavit annis XXXIII. Capta Hierosolyma ab Assyriis ad Vafrem regem Ægypti Iudæorum reliqui transfugerunt: Hieremias quoq; Propheta

meminit. Corinthiorum monarchia destructa. Solis facta defectio, cum futuram eam Thales ante dixisset Olympiade LV. Initium regni Persarum. Cyrus Rex Medorum destruxit imperium.

De Cyro Persarum Rege. Cyrus regnavit Persis subverso Astyage rege Medorum. Persarum Cyrus regnavit annis XXX. Cyrus Hebræorum captivitate laxata, quinquaginta ferme millia hominum regredi fecit in Iudæam. Qui constructo altari, tẽpli fundamẽta, iecerunt. Sed cum à vicinis gentibus fabricatio impediretur imperfectum opus usq; ad Darium permansit. Cyrus Babyloniam capit.

De Prophetis, & Tarquinio. In Hebræis prophetabant Aggæus & Zacharias: quo tempore Hiesus filius Iosedech, & Zorobabel, regio genere, principes fuerunt eorum, qui regressi sunt in Iudæam. Colliguntur, omne tempus captivitatis Iudæorum, an. *LXX.* secundum quosdam à tertio anno Ioachim usque XX. an. Cyri computantur. Romanorum Tarquinius tunc regnabat annis *XXXV.* excogitavit vincla, taurea, fustes, latomias, carceres, compedes, catenas, exilia, metalla.

De Medis. Regnaverunt Medi super Assyrios annis CCCLIV. Croesus à Cyro captus est, & Lydorum regnum destructum est, quod stetit an. CCXXX.

De Holoferne. Cambyses qui & Nabuchodonosor Rex vocatus est, sub quo historia Iudith, quæ Holofernem interfecit, scribitur. Apud Hebræos Aggæus & Zacharias prophetabat. Secundo anno Darii Regis templum in Hierosolymis construitur a Zorobabel, consummatur annis quatuor remissionis captivitatis Iudæorum. Et ædificatio templi initium sub Cyro habuit, consummatur sub Dario. Regnavit Persis, Assyriis & Ægypto.

Initiũ Coss. Rom. Armodius Acidius & Aristogidus Inpatgum regem interfecerunt. Et Lena meretrix athica eorum, cum tormentis cogeretur, ut reos proderet, linguam suam morsibus amputavit. Pulsis urbe regibus attenuatum est valde Romanorum imperium. Romanorum reges septem à Romulo usq; ad Tarquinium Superbum imperaverunt annis CCXLIV. Romæ post exactos reges initio Consules à Bruto esse cœperunt. Deinde tribuni plebis ac dictatores & rursum consules Remp. tenuerunt per annos ferme CCCCLXIV. Censu Romæ agitato inventa sunt hominum centum viginti millia. Lapis tunc in Ænis fluvio de cœlo ruit. Persarum septimus Artabanus regnavit annis IIX. Artaxerxes annis XL. Anno ab urbe condita CCCII. tribuni plebis Romæ erecti consulibus eiectis. Neemias tunc Hebræus minister vinarius consentiente domino suo, vigesimo eiusdem regni anno de Babylone venit, & muros Hierosolymis struxit. Romani denuo consules creati sunt. Si quæsietis de hebdomadis *LXX.* quæ in libro Danielis scriptæ sunt, reperies eas esse expletas in tempore Ne-
Eusẽb. 490. ronis Imperatoris, quæ faciunt annos * *CCCCXL.* Secundo postea a Vespasiano anno Hierosolyma capitur, ut Daniel prophetavit. Ex Ætna monte ignis erupit. Temporibus Consulum Galli Senonaci Romam incenderunt, excepto Capitolio.

De Alexandro. Alexander filius Philippi & Olympiadis nascitur. Romani Gallos superant. Nectenebon rege Ægyptiorum in Æthiopiam pulso, Ægyptiorum regnum destructum est, & in Romanam ditionẽ redigitur. Romani Samnitas duobus prœliis & reliquas vicinas gentes superant. Descriptione Romæ facta inventa sunt civium centum quadraginta duo millia hominum. Alexander adversus Illyrios & Thracas feliciter dimicans vicit. Quibus subversis in Persas arma corripuit & apud Granicum fluvium rege ducibusq; oppressis urbem Sardis capit. Romanorum Consul Torquatus filium suum, qui plures prælio hostes vicerat, virgis cæsum securi percussit. Alexander capta Tyro Iudæam invadit. Post multas pugnas triumphans Alexandriam in Ægypto septimo regni sui anno ædificavit: & tenuit omnia quæ cœperat annis XII. Alexander Hyrcanos & Medos cepit. Alexander Ornem..... & Indum amnem transgreditur. Bellum egit Alexander, adversus Porum & Taxilononem dimicavit: & vicit Arpalus: fugit in Asiam. Alexand. XXX. ætatis suæ anno moritur in Babylone; postquam translatum est in multos eius imperium. Macedonum regnum Philippus frater Alexandri possedit.

De Romanis. Romani Samnitas diutissime adversus se pugnantes ad extremum in servitutem subiiciunt. Seleucus Consul Babyloniam & plures urbes ædificavit. Censu Romæ agitato inventa sunt civium Romanorum ducenta septuaginta millia hominum. Legati Alexandriam Ptolomæi transmissi Romanorum amicitiam petierunt. Romani Gallos superant, & Sabinorum terram sorte dividunt. Seleucus in Sicilia capto Demetrio Syriæ & Asiæ pariter imperavit. Sostratus ingressus est Alexandriam,

quam

quam Romano subdidit imperio, & Pharum magnam in Alexandria fecit. Aratus argenteos nummos primus in orbe figurari fecit. Romani Carthaginenses navali prælio superant, & centum ibi urbes capiunt. Carthaginenses Romanorum naves in Sicilia capiunt Metello Consule in fugam verso. Censu Romæ tunc agitato inventa sunt hominum ducenta sexaginta millia. Post an. quatuor Romæ templum Vestale incensum est. Post annos XIII. quadraginta fere millia Gallorum fuerunt à Romanis cæsi. Post annum septimum Caria & Rhodos terræ motu concussa est, ita ut colossus magnus rueret. Post annos item septem victi Iudæi & sexaginta millia armatorum à Romanis cæsi, Romanam redacti sunt in ditionem. Post annos tres Romani Marcello consule Syracusam capiunt .... Siciliam. Post annos septemdecim Romani Græcos liberos esse iusserunt, & universis Hebræis ita fecerunt. Postea per Antiochum regem Iudæi contra Romanos cœperūt rebellare, & ad idololatriam cogente Antiocho sunt conversi. Tunc Sacerdotes & duces Machabæi propter regem custodiendum surrexerunt, sicut scriptum est in lib. Machabæorum. Romani interfecto Seleuco rege Macedones tributarios faciunt. Descriptione Romæ facta inventa sunt hominum trecenta viginti duo millia. Oppius consul Gallos capit. Et Carthago in ditionem Romanam per Scipionem redigitur; habens, quod condita fuit annos septingentos quadraginta novem. Ptolomæus Demetrio filiam suam tradidit uxorem: Cum regnaret in Ægypto & in Ierosolymis super Iudæos, dedit Demetrio genero suo regnum quod abstulerat patri suo Antiochus rex. Antiochus rex filio Alexandro fratre Demetrii interfecto, ad extremum se interfecit. Bellum civile ortum est in illo tempore in Sicilia. Primus liber Machabæorum temporibus Antiochi scriptus est in Iudæa. Arsaces Parthus Antiochum interfecit. Servi qui in Sicilia rebellabant, obsidionis necessitate compulsi ad sua invicem cadavera devoranda conversi sunt. Arvernia tunc nobilis Galliarum urbs capta. Et rex Vetuetus iuxta Tule insulam igni est conflatus. Samariam urbem Herodes restaurans, Sebasten in honorem Augusti appellare voluit. Græci victi à Romanis subiiciuntur. In Sicilia bellum civile consurgit. Deprehenso Ptolomæo per matrem Cleopatram in Sicilia bellum civile quievit. Ptolomæus rex Cyrenæ moriens Romanos testamento reliquit hæredes. Seleucus ab Antiocho vivus exuritur. Antiochus in Parthos fugatur; Pompeio consuli se deinceps tradidit. Pompeius Syriam in ditionem redegit. Antiochus reversus de fuga regnum obtinuit. Plotius Gallus, Latinorum Rhetoricam docuit, sicut Cicero refert: pueris nobis primum latine dicere cœpisse Plotium quendam. Descriptione tunc Romæ facta, inventa sunt hominum quadringenta quadraginta quatuor millia. Voltacilius Plautus Pompei Consulis libertus doctor scholam Romæ primum invenit. Pompeius gloriosissime triumphavit.

De primo Imperatore.

Lucullus primus Imperator appellatus est, victa Armenia & Mesopotamia, & Nisibi cum fratre accepta Pompeius universam Hiberiam subiugavit. Lucullus de Bessis triumphavit. Virgilius Maro in pago qui * Ædis dicitur, non procul à Mantua nascitur. Antiochia ab Assyriis capta. Aristobulus & Hyrcanus filii Alexandræ contra se de Imperio dimicantes, occasionem præbuerunt Romanis, ut Iudæam invaderent. Pompeius Ierosolymam veniens, capta urbe & templo observato ad Sancta sanctorum accedit. Aristobulum vinctum secum adducit. Hyrcanum deinde Antipatrum Herodis Ascalonitæ filium procuratorem Palæstinæ fecit. Pompeius captis Ierosolymis, tributarios Iudæos facit. Pompeius secundus Imperator appellatur: Cæsar Lusitaniam & quasdam Insulas in Oceano capit. Cæsar Rhenum transiens Germanos & Gallos capit.

Euseb. Andes.

De Iulio Cæsare.

Postquam C. Iulius Cæsar primus Romanorum singulare obtinuit imperium, Romanorum princeps appellatus est. Pompeius prælio victus fugiens, à spadonibus Alexandri regis occiditur. Ptolomæi cadauer cum lorica aurea in Nilo inuenitur. Cæsar in Ægypto regnum Cleopatræ confirmat, ob stupri gratiam. Cleopatra regio comitatu ingressa urbem, prohibet lecticis & margaritis uti. Antonius decernit Quintilem mense Iulium deberé dici, quia in eo fuisset natus. C. Iulius Cæsar in Curia occiditur: corpus in rostro rumore concrematur. Romæ tres exorti Consules in eadem urbe fuerunt. Inter cætera portenta, quæ in toto orbe facta sunt, bos ad aratorem in suburbano locutus, frustra se urgeri: non enim frumenta, sed homines brevi defuturos.

De Octauiano Cæsare.

Romanorum secundus post Iulium singulare Octavianus assumpsit imperium, qui primum Augustus Cæsar appellatus est. regnavit annos LXII. menses

sex. Post quem Augusti appellati sunt reges Romanorum. Antonius adversus Cæsarem Augustum bellum movit. Falcidius tribunus plebis legem tulit, ne quis plus testamento legaret, quàm ut quarta pars hæredibus superesset. Trans Tyberim fluvium oleum terra erupit, quod tota die sine intermissione fluxit, significans Christi gratiam ex gentibus. Antonium superat Augustus Octavianus & interveniente Senatu, eum in gratiam recepit. Antonius Patritius contra Iudæos dimicans tandem occiditur, & regnum Iudæorum tunc fuit destructum. Herodes postea à Romanis constitutus princeps. Virgilius in Cappadocia moritur. Herodes à Romanis Iudæorum suscepit principatum. Cuius tempore Christi nativitate [illegible]ina, regnũ & sacerdotium Iudæi, quod prius per successionem Assamonæorum tenebatur, destructum est; completa prophetia, quæ ita per Moysen loquitur: Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat, cui repositum est: & ipse erit expectatio gentium. In hoc loco etiam Christus, quem Danielis scriptura præfatur, accepit finem. Nam usq; ad Herodem, Christi, id est, Sacerdotes erant reges Iudæorum; qui imperare cœperunt * 165. Olympiade; & ab instauratione templi sub Dario usque ad Hyrcanum & CLXXXV. Olympiade; an. CCCCLXXXVII. in mediis an. transactis, quos Daniel significat, dicens: Et sciens & intelligens ab initio sermonem respõdendi & ædificandi Hierusalem, usq; ad Christi principatum, hebdomades VII. & hebdomades sexaginta duæ: quæ sexaginta novem hebdomadæ faciunt an. quadraginta quatuor. Herodes Antipatri filius nihil ad se pertinentem Iudæam ab Augusto & Senatu accepit: filiique eius post eum regnaverunt, usque ad novissimam Ierosolymæ captivitatem. Quæ omnia etiam Daniel propheta vaticinatur, ita dicens: Et post hebdomadas septem & sexag nta duas, peribit chrisma, & iudicium non erit in eo: & templum & sanctuarium corrumpet populus cum duce veniente: & cædentur in catachlismo belli. Et in consequentibus: Et super templum, inquit, abominatio desolationum usque ad consummationem temporis; & consummationem dabit super dissolutionem.

Gen. 49.
Dan. 10. Euseb. 95.
Dan. 9.
Dan. 7.

Herodes Ananælum quendam Pontificem Iudæorum instituit, & post exiguum temporis Aristobulum fratrem uxoris suæ, nepotem ...: successorem dedit, quo post annum unum interfecto, Ananælo reddidit sacerdotium.

Lunæ cursus tunc à Romanis inventus est.

Antonius Cleopatræ Arabiam tradit. Augusti & Antonii tertiæ dissensionis exordium fuit, quod repudiata sorore Cæsaris, Cleopatram duxit uxorem. Cleopatra & Antonius semet interficiunt, & ob hoc Ægyptus fit Romana provincia, quam primus tenuit consul Cornelius.

Tertio decimo anno imperii Octaviani, monarchiam habere meruit Cæsar Augustus; & ita appellatus est: à quo Sextilis mensis Augusti nomen accepit. Cum ingenti triumphorum pompa Augustus Romam ingressus est. Cleopatræ liberi Sol & Luna ante currum eius ducti. Augustus Romanis plurimas leges statuit. Censu Romæ agitato inventa sunt civium Romanorum XLI. millia, centena & LXIV millia. Hæc descriptio XIII. anno imperii Octaviani facta est. Augustus Calabriam & Gallos vectigales fecit. Munatius Plancus Ciceronis discipulus, orator insignis habetur: qui cum Galliam Comatam regeret, Lugdunum condidit.

De Augusto & Caio.

Anno XXIII. imperii Octaviani Tiberius, ab Augusto missus, occupauit Armeniam. Herodes ab Hierosolyma multas & magnas ædes cõstruit. Herodes Samariam olim, iam in cineribus sedentem, à fundamentis suscitans; in honorem Augusti Augustam, id est, Sebasten appellavit. Augustus Samiis libertatem dedit. In Cypro plurimæ civitatum partes terræ motu corruerunt. Germanos in arma versos Lollius superat. Augustus XXIX. anno imperii sui Caium adoptavit in filium. Tiberius Vindelicos, & eos qui Thraciatum confines erant, Romanas provincias facit. Herodes Cæsaream in nomine Cæsaris condidit. Antidonam & Antipatridam condidit: innumerabilia quoq; opera in singulis Syriarum urbibus, quas regnavit solertissimè, ædificavit. Herodes Hyrcanum, qui olim sacerdos Iudæorum fuerat, de captivitate Parthica regressum, & filium eius, qui sacerdotio patris successerat, interfecit. Sororem quoq; eius uxorem suam cum duobus propriis filiis adolescentibus, & matrem uxoris occisæ socrum suam crudelissimè necavit. Augustus Iuliam filiam suam in adulterio deprehensam damnat exilio. M. Tullius Tyro Ciceronis libertus, ipse primus notas commentus est. Herodes ad ea, quæ supra crudeliter gesserat, etiam hoc addidit,

m s. Vindebolu, & vindiculos corrigo Vindelicos ex Euseb.

virum

virum sororis suæ Salomæ interfecit; & cum eam alii tradidisset uxorem, etiam ipsum necat. Interpretes divinæ legis occidit.

Colliguntur omnes anni ab Abraham usq; ad Nativitatem Christi, an. duo millia quindecim. Tertullianus in eo libro, quem contra Iudæos scripsit, affirmat quadragesimo primo an. Augusti natum, & decimo quinto Tiberii esse passum. Augustus Tiberium & Agrippam in filios adopravit. Iudas Gallilæus ad rebellandum Iudæos cohortatur. Herodes cum Christi Nativitatem Magorum indicio cognovisset, universus Bethleem parvulos iussit interfici. Herodes morbo intercutis, & scatentibus toto corpore vermibus, miserabiliter & digno moritur cruciatu. Augustus quinquagesimo quinto imperii sui anno, cum Tiberio filio suo censum Romæ agitans. Inventa sunt hominum nonaginta centena millia. Archelaus nono anno regni sui in Vlenna urbe Galliarum moritur. Defectio solis facta. Augustus * septuagesimo sexto ætatis suæ anno Atellæ in Campania moritur, sepultusq; est Romæ in Campo Martio. Imperavit Tiberius annis XXIII. Germanicus Cæsar de Parthis triumphavit. Tiberius multos reges ad se per blanditias evocavit, nec remisit, quem attrahere potuit, & Archelaum Cappaducem, cuius regnum in provinciam erat versum, Agiacham novissimam civitatem Cæsaream appellare iussit. Tiberius Drusum consortem imperii fecit. Drusus Cæsar veneno periit anno XLVI. imperii Tiberii. Ioannes filius Zachariæ in deserto iuxta Iordanem fluvium prædicans Christū filium Dei in medio eorum adesse testatur. Ipse quoq; Dominus IESVS Christus hic in principio salutarem iam adnunciat signis atq; virtutibus viam: vera comprobant esse, quæ dicerentur per Prophetas.

De Christo Salvatore nostro. Tertull. ad Iudaeos cap. 8

al. nonaginta ter centena millia.

Computantur in præsenti an. id est, Tiberii Cæsaris XXXIV. à secundo anno instaurationis Templi, quæ facta est sub altero an. Darii regis Persarum, an. DXLVIII. à Salomone autem & prima ædificatione templi anni mille quadraginta. à Moyse & egressu Israel ex Ægypto anni mille octingenti novem. Ab Abraham & regno Nini & Semiramidis ann. duo millia quadraginta quatuor. à diluvio usque ad Abraham anni nongenti quadraginta duo. Ipse Christus filius Dei salutarem cunctis prædicans viam, miracula, quæ in Evangelio scripta sunt, facit. Iesus Christus filius Dei discipulos suos divino imbuens sacerdotio, ut universis gentibus conversionem ad Deum nuncient imperat. Ipse Christus filius Dei secundum Prophetas, quæ de eo fuerant prælocuti, ad Passionem venit anno Tiberii decimo quinto. Quo tempore etiam in aliis Ethnicorum commentariis hæc diversa scripta comperimus. Solis facta defectio, ita ut in tenebrosam noctem dies media converteretur, & stellæ apparerent. Bithynia terræ motu concussa est, quæ omnia his congruunt, quæ in Passione Salvatoris acciderant. Argumentum autem huius diei, quod Salvator isto anno passus sit, Evangelium præbet Ioannis, in quo scribitur XV. anno Tiberii Cæsaris tribus annis dominum prædicasse. In templo Ierosolymis subito erupit vox dicentium, Transmigremus ex his sedibus. Eodem anno Pilatus præses, secreto noctis, imaginem Cæsaris in templo statuerat. Hæc prima seditio & turbarum Iudæis causa. Ecclesiæ Ierosolymorum primus Episcopus ab Apostolis ordinatus est Iacobus frater Domini. Ex hoc considerandum, quantæ deinceps calamitates Iudæorum gentem oppresserint. Pilatus post supradictam seditionem, quæ ob Cæsaris imaginem fuit concitata, sacrum thesaurum, quem Corbonam Iudæi vocant, in aquæductum Ierosolymorum exposuit. Secunda seditio Iudæorum fuit anno XXII. imperii Tiberii. Agrippa filius Herodis regis accusator Herodis Tetrarchę Romam profectus à Tiberio in vincula mittitur. Pilatus de Christianorum dogmate refert, Tiberius senatui dicens, ut inter cætera sacra reciperent, præcepit. Tiberius per edictum accusatoribus Christianorum comminatus est mortem. Multi senatorum & equitum Romanorum interfecti. Tiberius in Campania moritur.

Quando passus sit Christus Confer cum Eusebio.

Romanorum 4. Caius imperavit an. 4. & menses 10. Gaius Cæsar cognomento Caligula Aggrippam vinculis liberatum, regem Iudæis fecit. Gaius semetipsum in Deos refert. Flaccus multos Iudæos calamitatibus premit, consentiente Alexandriæ populo. Gaius Mammii reguli uxorem duxit, impellens eum, ut uxoris suæ patrem esse se scriberet. Pontius Pilatus in multas incidens calamitates, propria se manu interfecit. Gaius Ierosolymam statuā suam sub nomine Iovis Maximi ponere præcepit. Plurimi nobiliū à Gaio sunt interfecti. Gaius sorores suas, quibus stuprum intulerat, exilio condemnavit. Gaius omnes exules iussit interfici; Gaius à protectoribus suis in palatio occiditur, anno ætatis suæ 29.

de Caio Cæsare.

Mammii reguli. vel regentis exercitum. Ita enim Sueton. Calig. 25. Lollia Paulina C. Memmio consulari, exercitus regenti nuptam & convocavit sibi.

Romanorum V. CLAVDIVS imperavit annos XIV. menses IX. dies XXVIII. Iste est Claudius patruus Drusi, qui apud Moguntiam monumentum habet. Petrus Apostolorum auctor primus postquam Antiochenam Ecclesiam in Episcopatū fundasset,

Romam mittitur. Vbi Evangelium prædicans XXV. annis eiusdem urbis Episcopus perseverat. Marcus Evangelista interpres Petri Ægypto & Alexandriæ Christum annunciat. Primus Antiochiæ Episcopus ordinatus Euodius. Agrippa rex Iudæorum regnavit an. XXVI. post quem filius suus Agrippa à Claudio substituitur in regno. Fames ingens, quæ prædicta fuerat sub Claudio, toto orbe fuit. Claudius de Britannis triumphavit, & Orcadas insulas Romanorum subiecit imperio. Descriptio Romæ V. anno Imperii Claudii facta. Inventa sunt civium Romanorum LXIX. centena & LXIX. millia. Græcia eiusq; regna in provinciam rediguntur. Hierosolymis orta seditio, ut in portarum exitu corrueret: triginta millia Iudæorum perierunt. Claudius felicem Procuratorem in Iudæam mittit: apud quem Paulus Apostolus accusatur. Sub Felice Procuratore Paulo dicitur à tribuno, Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies congregasti & eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum? Claudius XIV. anno imperii sui in palatio, ætatis suæ LXIV. moritur.

De Nerone. Romanorum VI. regnavit NERO annos XIII. menses VII. & dies XXVIII. Huius avunculus fuit CAIVS Caligula. Felice regnante in Iudæa seditio in Cæsarea Palæstinorum orta est. Magna Iudæorum periit multitudo. Festus successit Felici, apud quem præsente Agrippa rege Paulus Apostolus religionis suæ rationem exponens, vinctus Romam mittitur, anno tertio Imperii Neronis. Terræ motus Romæ & solis facta est defectio. NERO Agrippinam matrem suam, & sororem matris suæ interfecit. Nero tantæ luxuriæ fuit, ut frigidis & calidis unguentis lavaretur, retibusq; aureis piscaretur, quæ purpureis funibus extrahebant. Iacobus frater Domini, quem omnes Iustum appellabant, à Iudęis lapidibus opprimitur. Cui Simeon secundus Episcopatum assumpsit. Ante mensam Neronis fulmen de cœlo cecidit. Thermæ Neronianæ ædificatæ sunt. NERO vt similidudinem Troiæ ardentis inspiceret, plurimam partem Romanæ urbis incendit. Duæ tantum provinciæ sub Nerone factæ, Pontus Polemaicus, & Alpes Cottiæ. Cottio rege defuncto multi nobilium à Nerone interfecti. Neroni in expensas centies centena millia, decreto Senatus, annua subministrantur. Nero cum cæteris Octaviam uxorem suam interfecit, Cornutum philosophum Persii in exilium relegat. Primus Nero super omnia scelera sua etiam persecutionem in Christianos facit. Petrus & Paulus gloriose Romæ occubuerunt: Petrus crucifigitur, & Paulus gladio capite truncatur. Iudæos tunc contra Romanos rebellantes, Vespasianus à Nerone transmissus, plurimas urbes Iudæorum capit. Nero cum à Senatu quæritur ad pœnam, à palatio fugiens ad V. urbis miliarium in suburbano liberti sui inter Salariam & Numentanam viam semetipsum interfecit, anno ætatis suæ XXXII. atq; in eo omnis Augusti familia consumpta est. Suet. Ner. cap. 48.

Post Neronem GALBA in Iberia, VITELLIVS in Germania, OTTO Romæ imperium administraverunt. Magister militum Fabius Quintilianus Romam à Galba perducitur. Galba VII. mense imperij sui in medio Romanæ vrbis foro capite truncatur. Vespasianus duobus prælijs superat Iudæos. OTTO III. regni sui mense apud* Vitriacum propria manu occubuit. Vitellius à Vespasiani ducibus occisus, in Tiberim proiicitur. *leg. Bebriacum.

Romanorum VII. imperavit VESPASIANVS annos novem, menses undecim, dies 22. VESPASIANVS apud Iudæam Imperator appellatus, & bellum Tito filio suo commendans Romam per Alexandriam proficiscitur. Tunc Iudæorum regnum finitum est. Titus Iudæam captam & Ierosolymis subversis sexcenta millia virorum interfecit, undecies centena millia fame & gladio ex eis periere: & centum millia captivorum publice sunt vendita: quia ex omni gente Iudæorum ad tempus Paschæ in urbe quasi carcere sunt reclusi. Oportuit enim in iis diebus Paschæ eos interfici, qui Salvatorem crucifixerunt. Colligitur omne tempus, in secundo anno Vespasiani & novissima eversione Hierosolymorum CCXV. anni, Tiberii Cæsaris & ab exordio Evangelicæ prædicationis, an. XLII. à captivitate autem, quam ab Antiocho perpessi sunt, anni, CCXXXVIII. Porrò à Darii secundo anno, quo rursum templum ædificatum est, anno DCLXI. A prima autem ædificatione templi, sub Salomone, usq; ad novissimam eius ruinam, quæ à Cæsare Vespasiano facta est, anno millesimo centesimo secundo. Vespasianus capitolium ædificavit. Germanos rebellantes superat, & Aventicum civitatem ædificari præcipit, à Tito filio suo postea expletur, & nobilissima in Gallia Cisalpina efficitur. In Alexandria facta est seditio. Colossus Romæ erectus habens in altitudine pedes CVII. quem in nomen & laudem victoriæ, quam in Germania fecerat, erexit. Vespasianus mortuus est profluvio ventris, in villa propria an. ætatis suæ LXIX.

Roma-

Romanorum LIX. Titus imperauit annos duos, menses duos. Titus filius Vespasiani in vtraq; lingua peritissimus fuit, & tantæ bonitatis, vt cum quadam die recordatus fuisset in cæna, nihil se cuiquam præstitisse, dixerit, Amici, hodie perdidi diē. Mons *Bibius in Asia subtus in vertice tantum eiecit incendium, vt regiones vicinas cum hominibus exureret. Titus amphitheatrum Romæ ædificauit, & in dedicatione eius quinq; millia ferarum occidit. Romæ Ecclesiæ secundus Episcopus Cletus an: XII. Titus vniuersam Galliam circuiuit, & Auentico ciuitatem, quam pater inceperat, expleuit, gloriose: & quod eam diligebat, ornauit. Titus Romam rediens morbo periit in ea villa qua pater suus.

Nomē montis huius mire variant. Georg. Cedren. Bisbi°. Silio Italico Vespius: alius Vesuius. Vesennus, Vesuuius. Vide Synonymiam Ortelii.

Regnauit DOMITIANVS an. XV. & menses V. Titi frater iunior fuit. Domitiani vxor Augusta appellatur. Domitianus eunuchos fieri prohibuit. plurimos Senatorū Domitianus in exilium mittit. Domitianus templum sine lignorum administratione construxit. Primus Domitianus Dominum se & Deum appellari iussit. Duos menses aliter appellari fecit; Septembrem, Germanicum; Octobrem, Domitianum. Domitianus plurimos nobiliū exilio damnauit atq; occidit. Domitianus de Dacis & Germanis triumphauit. Domitianus tantæ superbiæ fuit, vt aureas & argenteas statuas sibi in Capitolio poni iusserit. Domitianus multos nobilium perdidit, quosdam vero in exilium misit. Secundus post Neronem Domitianus Christianos persequitur: & sub eo Ioannes Apostolus in Pathmos insulam relegatus Apocalypsin scripsit. Domitianus rursus philosophos & mathematicos Romæ per edictum proscribit. Domitianus eos, qui de genere Dauid erant, interfici præcepit vt nullus Iudæorum regum reliquus esset. Domitianus in palatio occiditur, & per vespillones ignobiliter portatus sepelitur anno ætatis suæ * XXXVI.

De Vesuuii eruptione Sueton. Tit. cap. 8. Dio in Tito. Plin. Epist. ad Tacit.
De Domitiano Cæsare.
al. 36.

Romanorum decimus regnauit Nerua an: I. menses IV. Senatus decreuit, vt omnia quæ Domitianus statuerat, irrita essent, & multi, quos iniuste eiecerat, de exilio sunt reuersi. Et Apost: Ioan: hoc tempore exilio solutus Ephe: secessit; in qua vrbe hospitiolum & amicos amantissimos habebat. Nerua morbo periit in hortis Salustianis anno ætatis suæ 72. cum iam Traianum adoptasset in filium. Traianus Agrippinæ in Galliis Imperator factus, natus in Hispania.

Romanorum vndecimus regnauit TRAIANVS annos XIX. menses VI. Decreto Senatus Nerua in Deos relatus. Ioannes Apostolus vsq; ad Traiani tempora permansit. Traianus de Dacis & Scythis triumphauit. Traianus victo rege Decibalo Daciam fecit prouinciam: Iberos, Sauromatas, * Ruinns, Arabes, Bosphoranos, Colchos in fidem accepit. Seleuciam, Ctesiphontem, Babyloniamq; occupauit. Romæ aurea domus incendio conflagrauit. Terræ motu quattuor vrbes Asiæ sunt subuersæ. Traianus aduersus Christianos persecutionē mouens, multos Christianos interfecit. Traianus Armeniam, Assyriam, Mesoporamiam fecit prouincias. Traianus profluuio ventris extinctus est anno ætatis suæ * LXIV. mense IX. die IV.

al. Afrimas. quidā Cronnos, quidam Hosdroenos nominant hic sunt qui Agarenos ex Dione legāt.
al. 63.

Romanorum duodecimus ADRIANVS in Hispania natus consobrinæ Traiani filius fuit. Adrianus Alexandriam subuersam à Romanis, publicis restaurauit expensis. Adrianus Traiani inuidens gloriæ, de Assyria, Mesopotamia, & Armenia, quas ille prouincias fecerat, reuocauit exercitus. Adrianus Iudæos rebellantes capit. Senatus Traianum in Deos refert. Adrianus in vtraq; lingua eruditus benigniter tributa vrbium plurimarum relaxauit, * polepticis publicis incensis plurimos à tributis liberos fecit; Adrianus edictum dedit, sine obiectione criminum Christianos non condemnandos. Imperator Adrianus pater patriæ appellatur, & vxor eius Augusta. Adrianus bibliothecam miri operis extruxit. Iudæis rebellantibus Adrianus mittit ad reprimendum exercitum eorum: que rebellio finem accepit; & ita oppressi sunt, vt ex eo tempore etiam eis introeundi in Ierusalem sit licentia ablata. Primus ex gentibus Ierosolymis nunc constituitur Marcus Episcopus, cessantibus his qui fuerant ex Iudæis Adrianus morbo moritur sexagenarius.

al. Polemiticis. Corrige tu has voces ex Dione & Spartiano qui de Syngraphis incensis multa.

Romanorum XIII. regnauit Titus, cui nomen ANTONINVS PIVS, annos XXII. menses * III. cum liberis suis Aurelio & Lucio. Antoninus pater patriæ appellatur. Antoninus Pius in villa propria XII. ab vrbe milliario moritur; anno vitæ septuagesimo septimo.

al. menses 4.

Romanorum XIV. regnauit MARCVS ANTONINVS annis XIX. mense uno: cum quo consortes fuerunt regni * Lucius Aurelius & Commodus. Hi primum æquo iure imperium administrauerunt; cum vsq; ad hoc tempus singuli Augusti fuerint. Lucio Cæsare Athenis sacrificante, ignis in cœlo ab oriente in occidentem ferri visus. Luci°

al. Lucius & Aurelius Commodus. Hic solicita m. s. var. lect.

nota, propter ingentes dissensiones de nomenclatura horum Imp. de qua Baron. ann. 1633.

** Capitolin. in Marco habet: in vehiculo.*

al. Pertinaci exercitu cum eo in Gothorum regione oppresso.

Cæsar de Parthis cum fratre triumphavit. Plurimi in Galliis gloriose ob Christi nomen interfecti. Lucius Imperator anno regni sui nono in Concordia apoplexia extinctus est, sedens cum fratre in * cubiculo. Pseudo prophetia quæ Cata-Phrygas nominatur, accepit exordium. Tanta undiq; tunc fuit inundatio gentium, ut totus Romanorum exercitus ad internecionem delectus fuisset. Imperator Antoninus multis adversum se nascentibus bellis sæpe ipse interearat; sæpe duces nobilissimos destinabat. Semel * pertinaciter exercitu confligebat in Gothorum regione; & oppresso pluvia divinitus missa est; cum è contrario Germanos & Sarmatas persequeretur imber. Christianis militibus fortiter deprecantibus ad extinguendam sitim illorum hoc fuit præstitum. Antoninus commodum filium suum consortem regni facit. Descriptiones iniquas in foro incendi iubet. Leges severiores integra emendatione instituit. Antoninus post victoriam in editione munerum mirificus fuit. Smyrna urbs Asiæ terræ motu ruit. Antoninus in Pannonia morbo periit.

Commodus. Romanorum XV. regnavit COMMODVS annis XIII. Commodus de Germanis triumphavit. Commodus Imperator Colossi capite sublato suæ imagini caput iubet imponi. Commodus multos nobilium interfecit. Incendio Romæ facto, palatiū, ædes Vestæ, plurimaq; urbis pars solo æquantur. Commodus strangulatus in domo Vestali moritur.

Romanorum XVI. Ælius regnavit menses VI. PERTINAX cognominatus: qui obsecrante uxore sua Augusta, ut filium suum Cæsarem appellaret, cōtradixit: sufficere, dicens, quod ipse regnaret invitus. Occiditur in palatio, IVLIANI iurisperiti scelere, quem postea Severus apud Milvium pontem interfecit.

Romanorum XVII. regnavit SEVERVS annos XIX. Severus Parthos & Avaros superavit. Severo imperante thermæ Severianæ Romæ factæ. Persecutio in Christianos facta. * Leonides gloriose martyrium accepit, CLAVDIO ALBINO, qui se in Gallia Cæsarem fecerat, apud Lugdunum interfecto. Severus in Britannos bellum transfert: ubi recepta maxima eiusdem provinciæ parte, murum per centum triginta quinq; millia à mari ad mare duxit. Severus moritur Eboraci in Britannia.

Romanorum XIIX. regnavit ANTONINVS cui nomen CARACALLA, Severi filius an. VII. Antoninus Romæ thermas sui nominis Antoninianas ædificavit. Tam impatiens fuit suæ libidinis, ut novercam suam Iuliam uxorem duceret. Antoninus interficitur an. ætatis suæ XLIV.

Romanorum XIX. MACRINVS regnavit anno uno. Interficitur in Archelaide.

Romanorum XX. regnavit AVRELIVS annis IV. impudicè. Romæ occiditur tumultu militari.

** Herodian. lib. 6. & Lampridius Artaxerxem vocant.*

Romanorum XXI. regnavit Alexander Mammeæ filius annis XIV. Alexander * Xerxem regem Persarum gloriosissime vicit. Thermæ Alexandrinæ Romæ ædificatæ. Alexander occiditur Moguncia, super Rheno fluvio, tumultu militari.

Romanorum XXII. MAXIMINVS an. quatuor. Maximinus primus ex corpore militari ab exercitu electus est Imperator. à Popione occiditur.

Romanorum XXIII. regnavit GORDIANVS. In palatio occiditur Gordianus, cùm de Parthis triumphavit, fraude Philippi Præfecti Prætorii. Philippus filium suum consortem regni fecit, primusq; omnium ex Romanis Imperatoribus Christianus fuit.

Regnante PHILIPPO millesimus an. Rom. urbis expletus est. Philippus nominis sui in Thracia urbem construit. Philippus senior Veronæ occiditur.

Romanorum XXIV. regnavit DECIVS anno uno mensibus tribus: qui in Pannonia inferiori natus fuit. Cum duos Philippos patrem & filium interfecisset, ob odium eorum, in Christianos persecutionem movet. Antonius monachus in Ægypto nascitur. Decius cum filio in Africa occiditur.

Romanorum XXV. regnavit GALLVS & VOLVSIANVS Galli filius an. I. mens. III. Gallus & Volusianus ab Æmiliano interfecti sunt.

Romanorum XXVI. regnavit VALERIANVS & GALLIENVS an. XV. Valerianus in Rhetia ab exercitu Cæsar appellatus est. Valerianus in Christianos persecutione cōmota statim à Sapore rege Persarum capitur, ibique servitute miserabili consenescit. Sapor rex Persarum Syriam, Ciliciam depopulatur Valeriano in Persas ducto. Sapor Rex, de dorso Valeriani semper equum ascendebat.

GALLIENVS firmatur in imperio. Germani Ravennam venerunt. Alamanni vastatum Aventicum pervenerunt, inæstimabili nocumento & plurimam partem Galliarum vastaverunt, indeq; in Italiam transierunt. Græci Pannoniam occupaverunt.

Germa-

Germani Hispanias obtinuerunt, etiam & Syriam incursaverunt, Francos in eorum habentes auxilio. Gallienus Mediolani occiditur.

Romanorum XXVII. regnavit CLAVDIVS annos XL. & menses* novem. Claudius Gothos, Illyricum, & Macedoniam vastantes superat. Claudius Syrmii civitate Panoniæ moritur. *al. 8. l. fratr. et Vopisc.*

QVINTILIVS Claudii* pater à Senatu Augustus appellatur. XVII. die Imperii sui occiditur.

Romanorum XXVIII. AVRELIANVS annos V. & menses II. Aurelianus, Tetrico apud Catalanensem exercitum gubernante, Gallias recepit. Cenobia apud Emmaus non longe ab Antiochia vincitur, quæ, occiso marito suo, Orientis tenebat imperium: in qua pugna strenuissime apud eandem pugnavit Pompeianus dux genere Francus, cuius familia usq; hodie apud Antiochiam perseverat. Cuius Pompeiani instantia maxima pars Asiæ ditioni Romanæ subiicitur: ex cuius stirpe EVAGRIVS charissim* nobis presbyter descendit. Tetricus Aurelianum Romæ triumphantem & Cenobia præcesserunt. Aurelianus templum Solis ædificat, Romam firmiotib* muris vallat. Aurelianus cum adversus Christianos persecutionem movisset; à fulmine occiditur.

Romanorum XXIX. regnavit TACITVS menses VII.

Quo apud Pontum occiso, obtinuit FLORIANVS imperium dies 89. qui apud Tharsum interficitur.

Romanorum XXX. regnavit PROBVS annos VI. menses IV. Probus Gallias à barbaris occupatas, ingenti virtute restituit. Probus Galliis & Pannoniis vineas habere permisit. Probus tumultu militari apud Syrmium in turri, quæ vocatur Ferrata, occiditur.

Romanorum XXXI. regnavit CARVS cum filio CARINO & NVMERIANO. Carus fulmine est mortuus. Numerianus ob oculorum dolorem cùm lectica veheretur, insidiis Apri soceri sui occisus est, vix fœtore cadaveris post aliquot dies comperto scelere. Carinus in prælio victus apud Murgum occiditur.

Romanorum XXXII. regnavit DIOCLETIANVS an. XX qui primo pro scelere generum suum interfecit. DIOCLETIANVS in consortio regni sui Herculium Maximianum adsumit: qui rusticorum multitudine oppressa, qui factioni suæ Baccharidarũ nomen indiderunt pacem Galliis reddidit. Carausius sumpta purpura Britannias occupavit. Narseus in Oriente bellum intulit. Achildis Ægyptum obtinuit. ob quæ Valerius Maximianus Cæsares assumuntur in regno. DIOCLETIANVS etiam affinitate coniungitur: & Constantius privignam Herculei Theodoram accepit, ex qua postea sex liberos Constantini fratres habuit; Galerius filiam Diocletiani Valeriam; ambo uxores, quas habuerunt, repudiare compulsi. Carporum & Basternorum gentes in Romanum solum translati. Primus Diocletianus adorari se ut Deum iussit: vestibus, calceamentisq; gemmas inseruit cùm ante eum omnes Imperatores in modum iudicum salutarentur, & chlamydem tantum purpuream à privato habitu plus haberent. Post decem annos Britanniæ rebellantes, ab Asclepiodoto receptæ. Iuxta Lingonas à Cõstantio Cæsare sexaginta millia Alamannorum cæsa. Paulatim decimam illo tempore persecutionem adversus Christianos incipiens prælio Galerius superior, Narseo, uxoribus, ac liberis, sororibusq; eius captis a Diocletiano ingenti honore suscipitur. Thermæ Romæ à Diocletiano factæ. Diocletianus & Maximianus Augusti insigni pompa Romæ triumphaverunt. Nouendecim annis Diocletiano regnante quatuor* Seduni cum populo, eodem iubente subuersi sunt: secundo anno persecutionis Diocletianus & Maximianus Mediolani purpuram deposuerunt. Maximianus & Seuerus à Galerio Maximiano Cæsares facti. Constantius XVI. imperii sui anno diem obiit in Britannia.

Romanorum XXXIII. regnauit CONSTANTINVS XXX. annos, menses decẽ. Constantinus Bizantium civitatem miræ magnitudinis ampliavit, & gloriose construxit: quam sui nominis Constantinopolim appellari iussit. Constantinus cum matre Helena Crucem Domini nostri Iesu Christi Hierosolymis invenit, effectusq; est Christianus ab Helena. Crux Domini Hierosolymis fabricatur & stabilitur. Constantinus per signum crucis omnes gentes superat. Severus Cæsar à Galerio Carnori cum Galliam regerer, imperator factus Galerius Maximianus moritur. Constantinus filius Constantini Cæsar factus. Herculius Maximianus à filia Fausta detectus, quod dolum Cõstantino viro suo pararet, Massiliam fugiens occiditur. Galerius Maximianus moritur. Crispus & Constantinus, filius Constantini & Licinius adolescens Licinii Augusti fi- *Maximinus.*

lius, Constantini ex sorore nepos: quem cum Crispus & Lactantius Latinis literis erudiuit, Constantinus filius Constantini Cæsaris & Liciniæ filius crudelissime interficitur. Edicto Constantini gentilium templa subversa sunt. Romani Gothos in Sarmatarum regione vicerunt. Constans filius Constantini provectus ad regnum. Constantinus cum liberis suis honorificas ad Antonium literas mittit. Constantinus extremo vitæ suæ tempore ab Eusebio Nicodemiensi Episcopo baptizatus, in Arianum dogma declinat. Constantinus bellum parans in Persas in Aquiloni villa publica moritur, anno ætatis suæ LXI. post quem tres liberi eius Consules a Senatu appellantur Imperatores.

al. quem Crispus & Lactantium in erudiuit. Corrige hunc mendosum locum ex Euseb. Chron.

Hieronym. in Chron. Ancyrone. Vide Euseb. in vita Constant. 4. cap. 61.

Romanorum *XXXIV.* regnaverunt CONSTANTINVS CONSTANTIVS & CONSTANS annos *XXIV.* menses V, dies XIII. à quo multi nobilium sunt occisi. Sapor rex Persarum Mesopotamiam vastat: Nisibin obsidet. Dalmatius Cæsar quem patruus Constantin⁹, consortem regni filiis dereliquerat, factione Constantii patruelis & tumultu milirari interimitur. Ex hoc loco impietas Ariana Constantii regis fulta est. Carceribus & variis afflictionum modis primum Athanasium Episcopum persecutus est...... iuxta Aquileam à se occiditur. Vario euentu aduersus Francos à Constante pugnatur. Multæ orientis urbes terræ motu horribili consederunt: Franci à Constante perdomiti; pax cum eis facta. Solis defectio. Bellum Persicum nocturnum apud Signera: victoriam, militum stabilitate, perdiderunt. Neq; vero ullus Cōstantium ex novem gravissimis præliis contra Persas bellasse acrius conspexit. Nam ut alia omittam, Nisibis obsessa, Nicea & Amida captæ sunt. A quatuordecim millibus militum, sexaginta millia victa & capta.

lege Constantinus iuxta Aquileam Alsam.

Ieronim. in Chron. Singarū in quo, victoriā militum stolidatate perdiderunt.

MAGNENTIO apud Augustodunum arripiente imperium, Cōstans haud longe ab Hispania in castro cui Helenæ nomen est, interficitur an. ætatis suæ *XXX.* Quamobrem turbata rep. VETRANIO Mursæ, NEPOTIANVS Romæ Imperatores facti. Romæ populus adversus Nepotianum consurgit. Caput eius ablatum, multorumq; nobilium cædes interea fiunt. Magnentius Lugduni in palatio propria se manu interfecit. DECENTIVS frater eius quem ad tuendas Gallias Cæsar miserat, apud Senonas se laqueo suspendit.

GALLVS Cæsar sollicitatus à Constantio patruelem à quo in suspicione ob egregia facta habitus, oecidit. Siluanus in Gallia res nouas molitur: XXIIX. die extinctus est. Eusebius Vereellensis Episcopus, & Lucifer ac Dionysius Caralitanæ & Mediosis Ecclesiæ Episcopi, Pangratius Romanus presbiter à Constantio damnantur exiliis. Antonius Monachus cv. ætatis suæ anno moritur, solitus multis ad se venientibus de Paulo quodam Thebæo miræ beatitudinis viro referre: cuius exitum breui libello explieuimus. Saraceni in monasterium Beati Antonii irruerunt, Sarmatam interficiunt. Constantio Romam ingresso, ossa Andreæ Apostoli & Lucæ Evangelistæ à Cōstantinopolitanis miro favore suscepta. Paulinus Treverorum Episcopus in Phrygia exulans moritur. Gratianus qui post Imperator fuit, nascitur. Hilarius cum apud Cōstantinopolim librum pro se Constantio porrexisset, ad Gallias redit. Omnes pæne totius orbis Ecclesiæ, sub nomine pacis, & regis, Arianorum consortio polluuntur. Gallia per Hilarium perfidiæ dolos damnat. Constantius Mopsocrenis inter Ciliciam Cappadociamq; moritur, anno XLV. ætatis suæ.

Sunt verba S. Hieronymi in Chron.

Romanorum *XXXV.* regnavit IVLIANVS anno uno, mensibus octo. Iuliano ad idolorum cultum converso, blanda persecutio fuit, illiciens magis quàm impellens. Multi ex Christianis voluntate propria corruerunt. Iulianus in Persas profectus post victoriam à contrariis hostibus superatur; à suis conto ilia percussus interiit, anno ætatis suæ *XXVII.*

al. 22. quod corrigunt alii in 23.

Post quem Iovianus arripuit imperium, Romanorum XXXVI. Regnavit IOVIANVS mensibus 8. Iovianus necessitate compulsus, Nisibeum & magnam partem Mesopotamiæ Saxoni regi Persatum tradidit. Iovianus in castris moritur an. ætatis suæ XXXIII. Post quem Valentinianus tribunus scutariorum apud Niceam Augustus appellatus est; fratrem Valentem apud Constantinopolim in commune assumit regni consortium.

XXXVI. Romanorum, regnavit VALENTINIANVS VALENS ab Eudoxio Arianorum Episcopo baptizatus Christianos persequitur. Gratianus Valentiniani filius Ambianis Imperator factus. Apud Atrebates lana è cœlo pluuia mixta defluxit. Hilarius Episcopus Pictauiensis Pictauis moritur. Athanaricus Rex Gothorum in Christianos persecutione commota plurimos interfecit. Eusebius Vercellensis Episcopus moritur.

Valen-

Valentinianus in Britannia antequam tyrannidem inuaderet oppressus est. Saxones cæsi Divione in regione Francorum consederunt qui superfuerunt.

In illo tempore Burgundionum LXXX ferè millia, quot nunquam antea nec nominabantur, ad Rhenũ descenderunt, & ibi castra posuerunt, Quasiburgo vocitauerunt, & ob hoc nomen acceperunt Burgundiones: ibiq; nihil aliud præsumebant, nisi quantum pretio ementes à Germanis eorum stipendia accipiebant. Et cum ibidem duobus annis resedissent, per legatos invitati à Romanis vel Gallis qui Lugdunensium provinciæ & Gallia domita Cisalpina ut tributarii, publice potuissent renuere, ibiq; cum uxoribus & liberis visi sunt cõsedisse. Valentinianus subita sanguinis eruptione, quod Græci apoplexiam vocant, Brivione percussus moritur. *Vitiosus locus in vtroq. m.s.*

Post quem GRATIANVS assumpto in imperium Valentiniano fratre cum patruo Valente regnat. Valens legem dat vt monachi militarent: nolentes iussit interfici. Alamannorum xxx. circiter millia apud Argenariam oppidũ Galliarum ab exercitu Gratiani prostrata. Gens Hunnorum Gothos vastat, quià Romanis, sine armorum congressione suscepti, per auaritiam Maximi ducis, fame ad rebellandum coacti sunt. Superatis in congressione Rom. Gothi funduntur in Thracia. Valens de Antiochia exire compulsus Christianos de exilio reuocat. Lachrimabile bellum in Thracia, in quo deserente equitum præsidio, Romanæ legiones à Gothis vsque ad internecionem cæsæ sunt. Ipse Imperator Valens cum sagitta saucius fugeret, & dolore nimio sæpe ab equo laberetur, ad cuiusdam villulæ casam deportatus est, quo persequentibus barbaris, & incensa domo, sepultura quoque caruit. Ab vrbe condita vsque ad extremũ huius operis, Anni fiunt M. xxxI. hoc modo sub regibus an. CCXL. sub consulibus anni CCCCLXIV. sub Augustis & Cæsaribus an. CCCCXVII. A XV. Tiberii anno, & prædicatione Domini nostri Iesu Christi: secundo anno Darii Regis Persarũ, quo tempore templum Hierosolymis restauratum est, anni nongenti sexaginta nouem. Ab Olympiade prima, qua ætate apud Hebræos Isaias prophetabat, anni 655. A Salomone & prima ædificatione templi, anni 1311. A Moyse & Cecrope, primo rege Atticæ, anni 1890. ab Abraham & regno Nini & Semiramidis an. 2314. A Diluuio autem vsq; ad Abraham supputantur anni 62212. & fiunt ab Adam vsque ad XIV. Valentis & Valentiniani iterum omnes anni 5588. Et quia deinceps varietatibus temporum, & incursionibus Barbarorum ita cuncta mixta sunt, gestorum veritas, quæ historiæ inseri possit, ad plenum reperiri non potest. *Recapitulatio. al. mille CXXXI. al. 427. al. 948.*

Idacius seruus Domini nostri Iesu Christi, vniuersis fidelibus in Domino Iesu Christo, & seruientibus sibi in veritate Salutem. *Conclusio libri.*

Probatissimorum in omnibus virorum studio, quos præcipue in fide Catholica & conuersatione perfecta testes veritatis diuini cultus docet assertio, hucusque à sancto Hieronymo, & ipso (sicute in capite istius voluminis præfatio prima declarat) cognomine Eusebio, Historia in aliquantis Hispaniarum prouinciis descripta retinetur. Cui si quid postea subdidi in locis, quibus decuit, certo styli studio declaratur. Verum ad hæc ignarus, indignissimus omnium seruorum Dei IDACIVS *seruus Iesu Christi Domini nostri, quæ sequuntur ab anno primo Theodosii Augusti, ut compareat, descripsi, brevi ante factæ præfationis indicio.*

CHRONOGRAPHIÆ, EX IDACIO.

COLLECTORE QVODAM CAROLI MAGNI AEQVALI.

LIBER II.

ROMANORVM XXXVII. THEODOSIVS post Gratianum regnat annis XVII. Theodosius natione Hispanus prouinciæ Galleciæ ciuitatis à Gratiano Augustus appellatur. Inter Romanos & Gothos multa certamina conferuntur..... Theodosius II. anno regni sui Augustus appellatur. III. regni Theodosii anno Athanaricus rex Gothorum Constantinopoli XV, die à quo à Theodosio fuerat recepitus interiit. IV. regni Theodosii anno in fœda Romanis pace se tradunt. Martinus in Galliis Turonicæ Episcopus, & vitæ meritis & patratis virtutum miraculis insignis habetur. Theodosius quinto regni sui anno ARCADIVM filium suum appellans, consortem regni sui fecit. In VI. regni Theodosii anno HONORIVS filius nascitur. VII. an. regni Theodosii Graotingorum gens à Theodosio superatur. XI. an. Theodosius regni sui Romam cum filio Honorio ingressus est, legesque Romanorum integra emendatione edidit. XIV. regni sui anno Valentinianus iunior, apud Viennam fcelere Comitis Arbogastis occiditur. XVII. anno Theodosius Metropoli Mediolano defunctus est anno regni sui XVII. à Romanis in Ecclesia sancti Laurentii sepultus est.

Romanorum *XXXIIX.* Arcadius & Honorius filii Theodosii defuncto patre regnaverunt annis *XXX.* Anno octavo regni eorum Theodosius Arcadii filius nascitur. Anno undecimo regni Arcadii Martinus Episcopus Spiritu sancto plenus & vir Apostolicus transit ad Dominum carne deposita. Cuius vitam & mirabilia quæ fecit, edidit Severus, vir summus, discipulus ipsius, qui & Chronica, alia quàm hæc sunt, ab initio Genesis peritissime scripsit.

Anno *XV.* regni Arcadii & Honorii Alani, Wandali, & Svvevi Hispanias ingressi sunt tertio Idus Octobris. Honorio & Theodosio Arcadii filiis consulibus Alaricus rex Gothorum Romam ingressus. Cum intra extraq; urbem cædes agerentur, omnibus indultum est, qui ad Sanctorum limina confugerant. Opes conditas in urbe & substantiam Tyrannicus exactor diripit. Sed Placidii Theodosii filia, Honorii Imp. soror à Gothis in urbe capta est. Alaricus moritur; cui Ataulfus succedit in regno.

Anno *XVI.* imperii Honorii debachantibus per Hispanias Barbaris, pestilentiæ malo in urbe, etiam fames dira grassatur, ut humanæ carnes ab humano genere præ fame fuerint devoratæ; matres quoque necatis, & coctis natorum suorum sint pastæ corporibus. Peste occisorum, gladio, fame, pestilentia, bestiarum infestatione interimuntur homines. His quatuor plagis [ferri, famis, pestilentiæ, & infestationis bestiarum ubique in toto orbe sævientibus] prædicta à Domino per Prophetas suos annunciantes implentur. Anno XVII. Honorii regni Galliciam Wandali occupant, & Suevi in extremitate succedunt. Alani Lusitaniam & Carthaginensem provincias, Wandali cognomento Silingi Baeticas sortiuntur. Constantinus post triennium invasit tyrannidem & ab Honorii duce Constantio Narbonæ occiditur. Iovianus & Sebastianus tyranni ab Honorii duce Narbonæ interfecti.

Anno *XX.* imperii Honorii Aistulfus apud Narbonam, Placidiam duxit uxorem: In quo prophetia Danielis putatur impleta, cum ait, filiam regis Austrii sociandam regi Aquilonis, nullo tamen ex ea semine subsistente.

Anno *XXII.* imperii Honorii Ataulfus à Patritio Constantio compellitur, ut relicta Narbona, Hispanias peteret. A quodã Gotho Barcinona iugulatur: cui succeßit Wallia

al. Provincia Galliæ civitatis. Corrige ex Zosimo lib. 4. natus Cauca Galleciæ civitate. Scio à Marcellino in Chr. patriam eius vocari Italicam.

In fœdera Romanis pacis Scalig. in Euseb. ex Chronico.

VIII. Scal.

al. Grantingorum. Grotingorum Scal.

Imo Theodosius Iun. ut Scal. observ.

al. Stera fort. austeritate ut aliqui legunt. vel authoritate Comitis Arbogastis.

XL. Scal.

XV. Sic Scal. edit.

Sunt autẽ de Martini obitu variantes sententia. Sulpitius enim Severus in eius vita cap. 7 & 13. rapsgnare sibi videtur Gregorius Turonensis lib. X. Hist. Eccles. Pontio Attico & Fl. Cæsario Coss. obiisse putat. Tu vide Victorem Cisellanũ notis ad Severũ Sulpitium: vel potius D. Baroniũ Comment. in martyr. P. XI. Novemb. & Tomo 3. Eccles. Annal. an. Chr 376. & Tomo 4 an. Chr 401. Lectorum fides migravit.

IIII. Id. Octob. Scal.

al. Aistulfo.

al. in Galicia occiditur. Vide Sozom. 9. cap. 13.

Et Ortelij Thesaurum geograph. in Narbona.

Oros. & alij Iovinum vocant.

VVallia in regno. Cum Patritio Constantio pax mox facta, Alanis & VVandalis cognomento Silingis, in Lusitania & Baetica sedentibus adversatur. Constantius Placidiam duxit uxorem. Fredibaldum, regem gentis VVandalorum, sine ullo certamine ingeniose captum, ad Imperatorem Honorium destinat.

Anno XXVI. Honorii regni, VVandali per Baeticam à VVallia plurimi sunt extincti. Alani adeò cæsi à Gothis, fortiter vallato Addacher rege ipsorum, pauci qui superfuerunt, oblito regni nomine, Gunderico rege Wandalorum, qui in Galliis residebat, se patrocinio subiugaverunt. Gothi sedentes in Aquitania Tolosam sibi sedem eligunt. a mari inter Rhenum & fluvium Rhodanum per Ligerim fluvium usq; Oceanum possident. Walliæ regi eorum defuncto Theudericus succedit in regnum.

Anno XXVII. imperii Honorii inter Gundericum Wandalorum & Hermenricum Suevorum regem bellum ortum est. Suevi in Nervosis montibus à Wandalis obsessi. Valentinianus Constantii & Placidiæ filius nascitur. Wandali Suevorum obsidione dimissa, relicta Gallicia ad Baeticam transierunt. Honorius apud Ravennam Constantium consortem regni facit. Constantius Imperator Ravennæ moritur in suo tertio Consulatus anno.

An. XXVIII. imperii Honorii Castinus Magister militum magna manu in auxiliis Gothorum bellum Bæticæ Wandalis infert: quos cum ad inopiam obsidionis arctaret & tradere se pararent; inconsulto, publico certamine confligens, auxiliatorum fraude deceptus, Tarraconam victus fugit.

Trigesimo Honorius imperii an. Ravennæ moritur.

Romanorum XXXIX. THEODOSIVS Arcadii filius post obitum Honorii patruelis monarchiam tenens imperat tribus & decem annis. Theodosius Valentinianum amitæ suæ Placidiæ filium Constantinopoli Cæsarem facit; quem contra Ioannem Tyrannum mittit: is à ducibus suis Ravennæ occiditur. Felix Patricius coronatur. VALENTINIANVS Cæsar Romæ Augustus appellatur. Anno XVIII. Theodosii. Gundericus rex Wandalorum capta Hispali cùm insidias Ecclesiis intenderet, mox Dei iudicio correptus interiit.

Cui Gaisericus frater succedit in regno: an. uno regnavit. Gaisericus rex Wandalorum, cunctaq; eorum familia ex Mauritania in Africam transiit: interfecto Ermengario rege Suevorum, iniuriam Sanctæ Eulaliæ in eodem, etsi nolens, ulciscitur. Consederunt Wandali in Baetica an. LIV.

Septimo an. imperii Theodosii Aetius, Dux utriusq; militiæ. Suevi initam cum Gallis pacem libera sibi occasione conturbant.

Anno IIX. regni Theodosii Aetius, Dux utriusq; militiæ, Patricius appellatur.

Anno X. regni Theodosii Burgundiones qui rebellabant Romanis, à Duce Aetio sunt perdomiti.

Anno XIII. regni Theodosii ab Aetio Duce & Magistro militum, Burgundionũ cæsa sunt viginti millia, Gothorum, qui eis auxiliaverunt, octo millia.

Anno XIV. regni Theodosii Suevi cum parte plebis cui adversabantur, pacis iura confirmant Emenricus rex Suevorum morbo oppressus Richilam filium suum substituit in regno, quem postea ad Baeticæ fluvium Gothi prostraverunt, auri argentiq; opibus occupatis. Carthago magna fraude direpta. Bellum Gothicum sub Theodorico rege apud Tolosam Litorius Dux Romanus inconsultius init, cum auxilia Hunnorum manu magna irruerent: cæsis parte plurima suis, ipse vulneratus, à Gothis post dies paucos capitur & occiditur. Geisericus Rex Suevorum multas in sacerdotibus fecit strages. Richila Rex Suevorum qui Geiserieo successerat, Emeritam ingreditur.

An. XVI. regni Theodosii, Richila Hispale obtenta Bæticam & Carthaginẽ capit.

An. XXIIII. regni Theodosii, Solis facta defectio. Richila Rex Suevorum Emeritæ gentilis moritur: cui mox filius suus Richarius succedit in regno. Agiulphum Gothum nobilem Hispali Cæsarius Comes iugulat. Richarius rex accepta in coniugium Theodora Gothorum regis filia, Vasconias deprædatur.

An. XXVII. regni Theodosius moritur Constantinopoli anno ætatis suæ XLIX.

Post quem XL. MARTIANVS à militibus [& ab exercitu, instante etiam Pulcheria sorore Theodosii, regina efficitur] & ipse sublimatur in regno, eamq; Valentinian' in coniugium assumpsit. Valentinianus & mater Placidia moriuntur Romæ. In Gallia terræ motu facto, tertia feria post Solis occasum, ab Aquilone plaga è cœlo ruens quasi ignis & sanguis efficitur.

Gens Hunnorum pace rupta in Gallias irruit. quos cum Aetius Patricius venien-

Paul. Diac. lib. 13. ponit Forũ Cornelii & Ataulfus scribitur. Dan. 21.

Barcmone aut Oros. 7. c. 43. cum cuius chronologia noster cõvenit hic. Vide Baro tom. 5. an 414.

Fredibaldum. Scal.

al. vallato ad Dacher regem. Forte vellati à Dacher rege ipsorum.

al. in Nervasis montibus obsidente à VVandalis.

al anno 29.

Paul. Diac. ait Romæ mortuum.

XLI. Scal. col.

Patrui Scal.

An. XXIIII.

Ioannis tyrannidem.

De Ioanne Ravennæ occiso Socrat. 7. cap. 23.

Ordinatur.

Anno IV. regni Theodosii. Scal. e.

Anno V. regnavit Gaisericus. Scal: N B.

Hermericus. ut Scal. & supr.

a' Richilda;

Vide Baron. tom. 5. an. 439.

XLVIII. Scal.

XLII. Scal.

Commilitonibus & exercitu instante etiam pulcherrimam sororem Theodosiam Reginam efficit & ipse &c. Scal.

Terræmotus III fuerunt.

Post Sol ab occasu ad Aquilonem à cælo rubens quasi ignis; ac ut sanguis efficitur. Sic Scal. edit.

Theodoricũ. Scal.

tes comperisset, sanctum Anianum Aurelianensem Episcopum ad Theodorum regem Gothorum in legationem dirigit, petens auxiliare contra Hunos subsidium: & si superaret, mediam partem Galliæ Gothis daret. Cùm à Theodoro rege huius petitioni annuente auxilium fuisset promissum, Aetius legatos mittens ad Attilam regem Hunnorum, obviam petens auxilium contra Gothos, qui Gallias conabantur invadere: si prævalerent Hunni contra Gothos, medietatem Galliæ ab Aetio perciperent. Attila Rex cum Hunnis festinans & parcens civitatibus Germaniæ & Galliæ, contra Gothos super Ligerim fluvium, non procul ab Aurelianis confligit certamine. Cæsa sunt Gothorum ducenta millia. Theodorus rex hoc occubuit prælio. Cæsa sunt Hunnorum centum quinquaginta millia. Civitas Aurelianis orationibus beatissimi Aniani liberata est. Hunni repedantes Trecassis in Mauriacensi consedetunt Campania. Thorsimodus filius Theodori, qui ei successit in regno, collecto Gothorum exercitu, patrem ulcisci desiderans, cum Attila & Hunnis Mauriaco confligit certamine, ibiq; tres dies utræq; phalanges invicē præliantes: & innumerabilis multitudo gentis occubuit. Aetius cum esset strenuissimis consiliis, per noctem ad Attilā veniens, dixit ad eum: *Optabile duxeram, ut tua virtute regionem hanc à perfidis Gothis potuissem eripere; sed nullatenus fieri potest: cum usq; nunc cum minimis pugnatoribus prælias: hac nocte Theodoricus germanus Thorsimodi cum nimia multitudine & fortissimis Gothorum pugnatoribus advenit: hac non sustines. atq; utinam vel evadere possis.* Tunc Attila dedit Aetio decem millia solidorum, ut per suum ingenium Pannoniam repedaret. Ipsaq; nocte Aetius ad Thorsimodum perrexit, dicensq; ei causam consimilem: quod apud viles Hunnorum pugnatores usq; nunc pugnaverit; nam maxima multitudo & fortissimi pugnatores a Pannoniis ipsa nocte ad Attilam venerat, & audissent fratrem suum Theodericum maures Gothorum occupasse, regnumq; velle arripere: nisi festinus ad residendum pergeret, periculum adeò grande haberet. Acceptis idemq; Aetius à Thorsimodo X M. solidis, ut suo ingenio à persecutione Hunnorum liberati Gothi ad sedes proprias remearent: protinus abierunt. Aetius vero cum suis etiam Francos secum habens, post tergum duxerat Hunnorum, quousque Toringia à longe prosecutus est; præcepitq; suis, ut unusquisq; nocte, ubi manebat, decem sparsim focos facetent, ut immensam multitudinem simularent. Quievit hoc prælium Aetii consilio: Gallia ab adversariis liberatur. Postea cum à Thorsimodo regi & Gothis hæc facta perlata fuisset, requirente promissionem Aetii implendam; & ille renueret, per pacis iura orbiculum aureum gemmis ornatum, pensans libras quingentas, ab Aetio compositionis causa transmittitur Thorsimodo: & hæc iurgia quievetunt: quæ species devotissimè usq; in hodiernum diem Gothorum thesaurus pro ornatu veneratur & tenetur.

Thurismundus, Scal.
Thurismundi.
Sustinebis. Scal.
Thurismundum.
Cum Mauru. fort. ortus Scal.
Periculum ad declinandum aberat. Scal. adiret.
al. Turingia.
à Gothis.

Anno tertio Principis Martiani Hunni in Italiam irruunt, eamq; depræ dantur aliquantis civitatibus direptis, divinitus partim fame, partim morbo quodam, plagis cœlestibus finiuntur, iussu Martiani ab Aetio duce cæduntur, in sedes suas coacti revertuntur: & mox Attila moritur. Thersimodus Rex Gothorum à Theuderico & Friderico fratribus interficitur. Cui Theudoricus successit in regno.

al secundo Scal. recte.

Tertio regni Marciani Principis anno regina moritur Pulcheria. Aetius Dux & patritius fraudulenter Valentiniani Imperatoris manu propria occiditur.

Septimo regni anno Principis Martiani per duos Barbaros familiares Valentinianus occiditur. Post quem mox Maximianus ex consulibus, XLI. Romæ Augustus appellatur. Qui cum Imperator factus relictam Valentiniani sibi duxit uxorem. Maximianus quarto regni sui mense in urbe Romæ tumultu militari occiditur.

In ipso anno Avitus Gallus ab exercitu Gallicano, ptimo Tolosæ, dehinc apud Atelatum Augustus appellatus Romam pergit.

Obtenta monarchia per Avitum Gallum, qui à Romanis evocatus & susceptus fuerat Imperator: Gaisericus sollicitatus [relicta Valentiniani & malam famam dispergit] priusquam Avitus Augustus fieret Romam ingteditur, ditatusq; opibus Romanorum, Carthaginem redit, relictam Valentiniani & filias duas & Aetii filium Gaudentium secum ducens. Legati à Martiano pro unanimitate mittuntur. Imperatori & sic Martianus & Avitus concordes principatu Imperii Romani utuntur. Svvevi Carthaginensium regiones quas Romanis teddiderant, deprædantur. Svvevi Tarraconensem provinciam vastant. Theudoricus rex post irritam fidem imperii in Svvevos legatos mittit, ut se à provinciis, quas invaserant, removerent. Consilio & consensu Aviti Imperatoris Theudoricus rex contra Svvevos movit exercitum & in Tarraconen-

Quarto. Scal. recte.
Alii Maiorianum vocant.
Ex consulibus XLIIII. corrige: anno si de Maioriano intelligas.
Scio à quibusdam hic poni Maximum tyrannū, qui post duos menses peremptus: de quo forte noster.
Inita fide cū imperio ad Suevos leg. mittit. Scal.

raconensem Campaniam super Vrbicam fluuium cum Richario rege Svveuorum cõfligit certamine, plurimisque Svveuis extinctis, ipse Rege placito in Gallicias fugatiter fecit adgredi, ipsoque in itinere Theudoricus cum Gothis qui in Hispania consedebât captiuitate vastauit,& multas diripit ciuitates; sanctasq; basilicas effregit. Richarius ad locum qui Portegale appellatur, profugus redit, à Theudorico captus ducitur & in custodiam redigitur. Svveui oblito regno se tradunt Theodorico, ibique Regnum eorum destructum est. Auitus Imperator legatum ad Theudoricum cum sacris muneribus mittit, nuncians in Corsica cæsa multitudine Wandalorum, Auitũ de Italia ad Gallias Arelatem secessisse. Orientalium naues Hispalim venientes per Martianum exercitum cæsum nunciant. Occiso Richario rex Theudoricus de Gallicia ad Lusitaniam venit. Svveui denuo regem Maldra sibi consecrant. Theudoricus Emeritam deprædari molitur. Auitus III. anno quam à Gothis & Gallis factus fuerat Imperator, Gothorum promissis destitutus & auxilio, caret imperio & vita. VII. anno imperii sui moritur.

Romanorvm XLII. Maiorianvs in Italia,& Cõstantinopoli Leo Augusti appellantur. Theudoricus aduersis sibi nunciis territus mox post dies Paschæ de Emerita egreditur, Gallias repetens; partem ex ea quam habebat multitudinem variæ nationis, cum ducibus suis ad campos Galliciæ dirigit: qui dolis & periuriis instructi, ad Svveuos, qui remanserant, iussam sibi expeditionem ingrediuntur, pace fucata solita arte perfidiæ. Nec mora: illis cedit multitudo Romanorum: sanctæ effringuntur Ecclesiæ, omnis ornatus& vsus aufertur, Episcopi& Clerici capriuantur, domus dantur incẽdiis. Agilulfus dum regnum Svveuorum sperat, Portugali moritur. Svveui in solitam perfidiam versi, Regionem Galliæ adhærentem fluuio Durio circa littora remanentes deprædantur. Gothicus exercitus duce suo Cyrola à Theudorico rege in Hispanias missus succedit ad Baetiam. Theudoricus duce suo Semnerico exercitus sui aliquantam partem ad Baeticam dirigit. Cyrola reuocatur ad Gallias. Svveui Lusitaniam cum Maldare rege & alii cum Richmundo Gallias deprædantur, Alxeroli ad Baeticam pertendentes. Maldras germanum suum nomine fratris interfecit, & Portogali castrum inuadit. Legati à Maioriano Augusto & Theudorico, pace inter se inita, ad Svveuos & Wandalos diriguntur.

Anno IV. regni Maiotiani Maldras rex iugulatur mense Maio. Maiorianus Imperator Hispanias ingreditur, ad Carthaginensem prouinciam pertendens: naues ad transeundum aduersus Wandalos præparare iubet, quas Wandali subripiunt. Maiorianus Imperator sua ordinatione frustrata ad Italiam repedauit. Gothicus exercitus à Sunnerico & Nepotiano Comitib' vertitur. Svveuos deprædantur. A Theudorico legati ad Svveuos veniũt: recurrunt à Theudorico legati ad gentẽs pace postulata, & obtenta, reuertuntur.

Anno V. Maioriani regni Gaisericus rex à Maioriano Imp. pacem per legatos postulat. Maioriano de Gallus Romam redeunte Romano imperio vel res necessarias ordinante, Richimerus Svveuorum coosilio Sultus fraude interficitur.

Romanorum XLIII. Severvs à Senatu Romæ Augustus appellatur anno imperii Leonis quinto. Atrapenus Galliarum Comes & ciuis inuidus Ægidio insignis inimicus ..... Gothorum fœderatur. Narbona traditur Theudorico. Mense Iulio in Galicia coruscatione villæ exustæ, & greges ouium concremati, carnes concisæ, pluuiæ de cœlo mixtæ cadunt: duo adolescentes carne inuicẽ solidati adhærentes sunt mortui. In Armenia prouincia Fridericus frater Theodotici regis insurgens cum his, cũ quibus fuerat, superatus occiditur. Luna XV. tunc conuersa est in sanguineam speciẽ. Luna V. Sol ab hora tertia vsque ad horam nonam obscuratus est. Vvandali per Marcellinum in Sicilia cæsi effugantur. Ægidius Comes veneno periit.

Romanorum XLIV. regnat Anthemivs. Romæ Augustus appellatur. Anno octauo Leonis imperii expeditio ab Africa aduersus Vvandalos ordinatur. Per Theudoricum Salla legatus mititur ad Remundum Regem Svveuorum; qui reuersus eum à fratre suo Theodorico nunciat esse interfectum. Gothi qui ad Vvandalos missi fuerant supradictæ expeditionis rumore perterriti reuertuntur. Conimbra ciuitas in pace decepta domibus destructis cum aliqua partem murorum, habitatores capti atque dispersi, & regio desolatur & ciuitas.

Anno II. Anthemii in medio Tolosæ ciuitatis sanguis erupit de terra, & tota die fluxit; significans Gothorum dominationem sublatam, Fraocorum aduueniente regno. Exercitus Leonis aduersus Vvandalos cum tribus ducibus descendit. Richi-

al. Vrbiam. al. rege placato, locus corrupt' est. Tertur Scal. al. Portugale, Portegale Scal. Profugus ret. Scal. De Gallus. Ad-a sibi constituunt. Qui a Vandalis Gothis, & Gallis. XLIV. Se inconsulto exped. ingred Scal. Illic ceditur Scal. Sacer ornatus Scal. al. Gallicia. Ad Theudoricum regem Scal. al. Sunerico. al. Gallicias. al. Ætols. vocant, alii Varulos Herulos Scaliger. germanũ Senomurfia trem interficiunt, & Portug. cast. inuadunt. Scal. Pro pace inter se ineunda. Scal. Frustratus, Stalion repetit. Scal. Emittitur. Consilio fultus. Scal. Vide Marcellin & Cassiodor. Eü interfecit. XLV. Alii vocant Atrabonum. Ares pennus Gallus comes & ciuilis Sc. Fœdere Narbonam traderet. Th Sc. In Gallia. Sc. Fumo concisa Scal. al. Mamoricana. Armoricana. Scal. XLVI. Scal. An. II. Leo. al. Remismundi Romismundi. s al. al. supradictæ expeditionis Romanorũ. & Sc. Sed Romanam legit. Forte direptis supra.

Richemerus. *Degradato socero ad pr. v. eum adegit, sius enucat.*

nieris gener Anthemii Imperatoris & patricius factus adfatim degradatum ad privatam vitam filio eius occiso. Aduersus Romanorum imperium cunuenere Vvandali, consulentes Gothis, vt eodē tempore hostiū legatos deferentes, partē etiam Lusitaniæ deprędentur. Richimundo cum Svveuis ad Imp. transeunte. Durissimus extra solitū hoc eodem anno imber hyemis & æstatis, autumniq; fructuū mutatione diffunditur.

Gaiserici Scal. Bisto- ria vet. cod. Sed bifaria rectum. Hactenus editio Scaligeri. Vide deinceps Caroli Sigonii Chronica de occidentis imperio. Sequentia enim ut fabulosa magna parte ibi hac eo indigna videntur. Eadem Aimoin lib. 1. de gest. Franc.

Temporibus Imperatoris Honorii regnum Gothorum post captam Romam bifatia diuisione partitur; & qui in Italia consederunt, ditioni imperii se tradunt: reliqui Aquitaniæ prouinciæ, ciuitate Tolosa eligentes sedem, Regem eligunt Ataulfum: postea, vt supragesta confirmant, à Gothis regnatum est. In his vero qui in Italia considentes, Romano pertinebant imperio, Theodoricus natione Macedo permissu Leonis Imp. principatum assumsit, sicut huius lib. gesta testantur. Nam ille alius Theudoricus Theoduri regis filius natione Gothus fuit. Natiuitas Theodorici regis ex genere Macedonum ita fuit, qui in Italia Gothis & Roman. regnauit. Idacius patricius & vxor eius Eugenia cum sine liberis essent, & haberēt in ministerio creditum sibi puerum nomine Theodorum & puellam nomine Liliam: quos cum comperissent diligentes se, coniugium permiserunt copulare; erantq; ambo natione Macedones, vnde parui captiui erant adducti. Eugenia iussit puellæ cum ad viri coitum accesseris, quodcunq; eadem nocte sopore somnii visaueris, mihi in crastino narrare non sileas; quia creditur veritate subsistere, quod nubentes prima nocte visauerint. Qui cum coniugari eadem nocte fuissent, vidit puella somnium, quod nata illi fuisset arbor exiliens de vmbilico ventris tam excelsa, quod nubes penetraret. Narrauitque viro somnium, iussione dominæ suæ & visionem quam viderat: dixitq; ad eam vir suus, cum steteris in conspectu dominæ tuæ, eo quod sine liberis est, sic dices ad eam, Visaui hac nocte equum & equam, ambos pulcherrimos cunctorum & comam nimia pulchritudine habentes: sequębatur eos tertius equus paruulus eorum consimilis & ambulabant in domo dominorum meorum. Quod cum dixeris, inuenies gratiam in conspectu eius. Surgensq; Lilia, omnia sicut vir præcepetat, protinus nunciavit dominæ suæ. Eugenia cum audisset viro narrat, putauerunt liberum esse futurum; repleti gaudio Theodorum & Liliam liberos esse iusserunt, & per tabularum scriptionem firmantes etiam rebus plurimis ditaverunt. Conceptum Lilia peperit filium nomine Theodoricum; qui diligenter nutritus est: Idacio & Eugeniæ præsentatur cum puero quem secum esse iusserunt, tanto eum amplectentes amore, ut ipsum sibi adoptarent in filium. Crescensq; puer decorus valde cubitum super aliorum staturam effectus est, prudens & fortis valde. Defuncto Idacio & Eugenia præcepto Imperatoris Leonis Theodoricus iussus est militare, duodecimq; an. militiam agens tantæ fortitudinis & ingenii prælia gessit, primum vt ab omnibus senatoribus palatii vehementer diligeretur. Post triennium sagaci inuidiæ morbo aduersus eum dolore fremebant, inuestigantes, quasi iussu Imperatoris interiret. Ptolomæus quidam ex senatoribus huius consilii tacitus contrarius vehementer, eum Theodorico amicitias iniens, vsque diem obitus custodiuit. Gothi postquam Romam vastauerunt, & terram Italiæ possederunt, seditioni Imperatoris Leonis spontanei tradiderunt..... Vt ab Odoagro rege & Erolis & reliquis vicinis gentibus assidue vastarentur, per legatos Leonem Imperatorem postulauerunt, vt Theoduricum eis institueret patricium, vt per ipsum aduersariis resisterent. Quod Leo Imperator clementer annuens, cum consensu senatus Theodericū Romam direxit: qui à Romanis seu Gothis patriciatus honore gloriose susceptus est, & cum Herolis plurima prælia gessit. Nam quadam die cū apud Odoacrum regem & Herolos Theodoricus cum Gothis prælium concitasset; Theodericus fugiens cum suis Rauennam ingressus est: ibique mater sua Lilia obuiā veniēs increpans eum dixit, *Non est ubi fugias, fili, nisi vt leuem vestimēta mea, vt ingrediaris vterum de quo natus es.* Quod ille audiens nimium confusus, cum suis quos potuerat reperire, plus mori volens quam viuere, obuiam Odoagro & Herolis exiuit. Qui cum eis imparatis & dispersis obuiasset, tandem cum paucis eos superat: resumptis viribus Gothi se colligentes persequuntur Odoacrum: quem cum vxore & liberis vinctum interfecit; gentemque & regnum Herolorum deleuit. Quod cum perlatum Leoni Imperatori fuisset, & senatus sæpius suaderet, vt Theudericum deleret, præcepit eū ad se venire: Theudoricus collectis secum vtilissimis pugnatoribus Gothorum, armatusque, vt qui nobilis erat vtrinque duodecim millibus tantum euectu nauali quasi obediens in occursum Leonis Imperatoris Constantinopolim venit. Amicus eius Ptolomæus nullo ingenio scire poterat, qualiter eidem res, quæ agebantur, narraret; nisi tantum in consilia prudentissime & subtili ordine, qui Theoderico erant contrarii

al. Postremum.

destruebat. Decretum Imperatoris Leonis & senatus erat, vt cum in palatium ingrederetur, à cunctis membratim & separatus à suis interficeretur. Consilio Ptolomæi amici sui de hoc periculo liberatur, dicentis ad Imperatorem, non est utile gloriæ tuæ, vt homo ille sic fraudulenter interficiatur, ne dictum sit à suis qui cum eodem venerunt, quod non publice eum potuisseris interficere, nisi ingeniose separatum à suis. Sed iube eum vinctum teneri, & mittantur seniores Senatores ad castra Gothorum foris ciuitatem, narrantes eis, qui cum Theodorico venerunt offensionem Theodorici & iram gloriæ tuæ, eo quod dignus est morte; ipsi decernãt vtrum capite truncetur, an bestiis deuotandus tradatur. Cumque placuisset consiliũ Ptolomæi, transmissis quinque Senatoribus, qui præerant cæteris, & Ptolomæus cũ ipsis hæc verba Gothis nuncianda. Ibique Ptolomæus secretissime mittens puerum, nuncians Gothis, vt cum ipse & reliqui Senatores eis verba hæc narranda accederent, eos Gothi cingerent & ligarent, imperatori mandantes, nisi dominum nostrum Theodoricum viuum & saluum nobis redderet & sacramentis firmaret incolumes nos cum ipso remeare permittat, Senatores hos interficimus, & aduersus ciuitatem hanc qua virtute possumus præliabimur. Quod cum consilio Ptolomæi fuisset impletum, Theodoricus vinctus in palatio tenetur, & Ptolomæus cum sociis itemq; vinctus sub eiusmodi ordine tenetur à Gothis. Vellet nollet Imperatorem Theodoricum sanum Gothis reddidit. Insuper promittens eum cum suis incolumem patriæ remeare. Saluatus Theodoricus consilio Ptolomæi; regressus Romam Auaris bellum intulit; plurimæ strages vtrinque factæ: Hunni Italiam inundantes Theodoricum & Gothos superant, plurimas ciuitates Italiæ vastant. Tandem Theodoricus resumptis viribus irruit super Auaros, quos victos Pannoniam in fugam dirigit quos cũ sequeretur vt finibus in Pãnoniæ non est ausus ingredi; ibiq; rum castra locauit, cum quatuor pueris in equis sedentibus extra castra sibi quintus egressus est; vt præuideret; ne forte Auari denuo aduersus ipsum insurgerent. Cum iam procul à castris esset; Auar, nomine Xerses vtilissimus cunctorum singulis ad præuidendum Theodoricum, eum casu ei obuiasset & à Theodorico conspectus fuisset, missi à Theodorico tres viri bellatores, vt eum aut viuum caperent, aut interficerent. Quos Auar fugam fingens, singilatim interfecit. Denuo Theodoricus alios tres viros ad ipsum capiendum direxit, qui iterum ab ipso interfecti sunt. Postea Theodoricus singulare certamen cum Auaro iniuit; quem conto in brachium percussit: diutissime inuicem cum equis gitantes, à Theodorico Auar superatus est. Quem vinctum Theodoricus secum ducit ad castra: quem cum cognouisset fortissimum esse in bello, verbis & blanditiis ei suadebat, vt suo sacramento fidem Theodorico promitteret, & eum postea multis muneribus Theodoricus ditaret. Quod Auar Xerses nomine vehementer renuens, fidem promittere noluit, nisi ad terram suam cupiens remeare. postea minis & diuersis afflictionibus à Theodorico coactus est: sed tamen eius imperium denegans, fidem penitus promittere noluit. Cumque vehementer renueret, permisit eum Theodoricus ad patriam remeare. Natans cum equo perfluuium Istrum, ait, Liberatus sum ab dominatione tua: libero me arbitrio esse cognosco: nihil super me est tua potestas: reuertar ad te, eroque tibi fidelissimus cæteris. Quem Theodoricus multis opibus ditans, cunctis dilectissimum habuit: & cum plura prælia cum Wandalis & Syveuis cæterisque gentibus habebat, eum semper proximum & fortissimum præliantem suæ custodiæ in agminibus cognoscebat, ideoque à Theodorico vehementer dilectus est. Cumque vtilitas Theodorici & prælia quæ gesserat, perlata ad aulam Imperatoris fuissent, Leo Imp. iussit eum denuo venire, consilio Senatus, vt tractatũ perficerent, quem de ipso inierant. Iuramento Senatores cõstringit, vt huius cõsilii nullus proditor esset: & si quis agnitus esset, capite puniẽdus esset. Tunc Theodoric⁹ dirigens secrete puerũ ad Ptolomæũ, inquirens quæ suæ utilitati proficeret; aut veniret, aut forsitã oporteret renuere. Ptolomæus his verbis secretissime dixit ad puerum, Nihil penitus Theodorico remando, hodie dies festus est, iussione Augusti omnes Senatores in aula imperii discumbent ad prandium, tu vero ad instar pueri mei mihi ad dorsum obediens, diligenter attende, quod ad Senatum loquar fabulis, protinus reuertens nuncies ad eum qui te misit. Quod cum puer ille huius eadem die obediret, discumbentibus Senatoribus ad prandium, dixit Ptolomæus, Lætus dies huius prandii sit, iocundemus in fabulis. Cum esset Leo fortissimus bestiarum, fuit electus à cunctis bestiis rex, venientesq; cuncti in eius occursum, cum esset iam hora prandii, venit ceruus. Cum adorasset leonem, apprehendit cornu eius, vt ei ceruus esset ad pran- *Apologus de Ceruo*

dium: ille vehementer retrahens cornu amisit, cursuque veloci fugit in eremum. Iussu Leonis inter has bestias missa est vulpes, vt eum venientem subuerteret. Illa cum sit ingeniosa, artis suæ iuramentis non pauida sacramentis præuentum ceruum in conspectu Leonis adducit. Qui cum adorasset Leonem ab ipso Leone capitur, & membratim disrumpitur. Vulpes illa furtim ablatum cor eius comedit. Cor cerui ad manducandum inquirens leo & fremens vehementer: omnes bestiæ pauefactæ tremebant, eo quod cerui cor inuenire non potuissent, dixerunt, Vulpes quæ eum adduxit, ipsa proximior cunctis fuit, quando disruptus fuit, illa furata est cor eius. Apprehensa cum esset in pœna & quæreretur ab ea, vt redderet quod furauerat, dixit, Sine culpa pœnas patior. Ceruus ille non habuit cor: nam si cor habuisset, ego ei præualere non potuissem, nec huc vnquam venisset, primum amisso cornu vix tandem euasit; quo pacto cor habens huc reuerti potuerat. Puer ille diligenter audiens memoria retinens, Theodorico velociter narrauit consilium Ptolomæi: iterum Theodoricus de periculis liberatur. Post hæc remanens ditioni Imperii cum summa felicitate XXV. annis cum Gothis regnauit. Fiunt omnes anni quibus Theodoricus regnum tenuit in Italia, triginta duo. A finibus Pannoniæ vsq; ad Rhodanum fluuium: a Tyrreno mari vsq; alpes, Penninas & Isera fluuium. Vnum tantum modium plenum terræ annis singulis ærariis publicis soluebat, vt diceretur, Theodoricus rex modium plenum ærariis per singulos annos reddet publicis, decretum imperii, vt amplius ei nullo tempore quæreretur. Ciuitates vniuersas quas regebat, miri operis restaurari & muniri solertissime fecit. Palatia quoq; splendidissima Rauennæ vrbis, Veronæ & Papiæ cui Ticinum cognomentum est fabricari iussit. Tantæ prosperitatis post regnum tenuit, pacem cum gentibus habens, vt mirum fuisset. Cum filiam Sigismvndvs rex Burgundionum habuit vxorem.

Aimoin. modium numerorum explicat lib. 1. cap. 10.

Quadam vice Clodoueus rex Francorum & Alaricus rex Gothorum, qui sedem Tolosæ habebat, post multa prælia quæ inuicem gesserunt, intercedentibus legatis cum pacem inire cœpissent huius conuenientiæ, vt Alaricus barbam tangeret Clodouei effectus patrinus, perpetuam ad inuicem pacem seruarent, & ad huius placita conuentionis nec Francus nec Gothus armatus penitus accederet. Statuentes diem ad locum designatum ad inuicem; ibiq; legatus Clodouei Paternus nomine ad Alaricum accessit, inquirens vtrum eo habitu Gothi sine armis quod spoponderant, placitum custodirent; aut forte more solito, vt post probatum est, mendaces apparerent. Cumloqueretur Paternus cum Alarico rege, nuncians salutem Clodouei; & diligenter inquirens, quo ordine deberent coniungere, Gothi fraudulenter buxos pro baculis in manu ferentes. Apprehensum vnum ex his Paternus extrahit dicens, Mendacia tua placita sunt, rex, vt fraude coneris cum tuis Gothis dominū meum & Francos decipere. Accepto placito eum Alarico spondens Paternus pro Francis ad iudicium Theodorici regis Italicæ, huius rei terminus fieret. Ibi legatus Alarici regis & Paternus directus à Clodoueo ad conspectum properant Theodorici. Exponens per ordinem Paternus causam Clodoueo & Francis quod legatus Alarici denegare non potuit, nisi tantum petens, vt iudicium Theodorici finiretur. Cogitans in semetipso Theodoricus huius causæ euentum & futuris temporibus quæ oportebat oblibioni non tradens, zelum aduersus hos duos reges retinens, dicens, His legatis in crastinum, quod attentius huius rei pro pacis concordia vt iustitiæ ordo poposcerit, cum senioribus palatii pertractare potuero, fratribus meis cum integra dilectione & amore profuso mandare non sileo: tractansq; in arcano cordis quod iam olim celauerat, cupiens hos duos reges ad inuicem semper esse discordes, tale inter eos demum iudicium terminauit, vt difficile Gothis, quos Alaricus regebat huius culpa compleretur: vt veniret legatarius Francorum sedens super equum, contum erectum tenens manu ad aulam palatii Alarici, & tamdiu Alaricus & Gothi super eos solidos iactarent, quousque legatum & equum & acumen conti cum solidis cooperirent. Renunciantes legati Alarico protinus, quod Theodoricus huius rei terminasset iudicium. Et cum esset difficile hæc Alarico & Gothis supplere, volentes fraude Paternum legatum Francorum decipere, qui in solario, misso per noctem quod suppositum erat, ruens fracto brachio vix tandem euasit. Ducensq; eum Alaricus in castrum, suos ostendens thesauros, cum sacramento dicens; amplius solidos non habere, quàm ad præsens arcis plenis ostenderit. Vbi Paternus vnum solidum de pugno extrahens suo proiecit dicens, His solidis fit arrabo ad partem Domini mei Clodouei regis & Francis. Reuertens ad Clodoueum narrans per singula. Clodoueus aduersus Alaricum arma cōmouet,

al. Vxos. Aimoin. vocat ferreum ossy obsitum lib. 1. cap. 20.

uet, quem in Campegnia Nodauensi X. ab vrbe Pictaua milliario interfecit, & maximam partem exercitus Gothorum ibi gladio trucidauit, regnumq; eius à Ligeri fluuio & Rhodano per mare Tyrrhenum & montes Pirenæos vsq; Oceanum mare abstulir, quod hodieq; ditione condigna permanet ad regnum Francorum.

THEODORICVS cum Papam Romæ Apostolicum virum IOANNEM sine culpa morte damnasset, & Symmachum Patritium nullis causis existentibus itemq; trucidari fecisset, ira percussus diuina, à germano suo Gaiserico interficitur. Fertur in dialogis ..... sancti Gregorii à quodam sacerdote visibiliter ab ipso Pontifice & Patricio Theodoricus vinctus trahi in Siciliam in ollam ignis. *Greg. dial. lib. 4. cap 30.*

CROCVS rex Wandalorum cum Svevis & Alanis egressus de sedibus Gallias appetens, consilio matris nequissimo utens, dum ei dixisset, Si nouam rem volueris facere & nomen acquirere; quæ alii ædificauerunt, cuncta destrue, & populum quem superas, totum interfice: nam nec ædificium melius à prædecessoribus facere potes neque plus magnam rem per quam nomen tuum eleues. Qui Rhenum Moguntiæ ponte ingeniose transiens, primum ipsamq; ciuitatem & populum vastauit: deinde cunctas ciuitates Germaniæ vallans, Metis peruenit, ubi muro ciuitatis diuino nutu, per noctem ruente, capta est ciuitas à Wandalis. Treuerici vero ... huius ciuitatis quam muniuerant, liberati sunt. Post hæc cunctas Gallias Crocus cum Wandalis, Svevis, & Alanis peruagatus, alias obsidione deleuit, aliasq; ingeniose irrumpens vastauit. Nec vlla ciuitas, nec castellum ab eis in Galliis liberatum. Cumq; Arelatum obsiderent Crocus à Mario quodam milite captus & vinculis constrictus est. Qui ductus ad pœnam per vniuersas ciuitates, quas vastauerat, impiam vitam digna morte finiuit. Cui Trasemundus successit in regno. Alemanni aduersus Wandalos arma commouent. Vtrique consentientes ad singulare certamen præliandum duos miserunt. Sed ille qui à Wandalis missus est, ab eo qui ab Alamannis, superatus. Victusq; est Trasemundus & Wandali. Et secundum placitum Trasemundus cum Wandalis, Svevis, & Alanis, Galliis prætermissis, Hispanias appetiuit, ibique multos Christianorum pro fide Catholica interfecit. Post paucum temporis mare traducto in Mauritaniam, credo diuino nutu, fera ducente cum Wandalis transuadendo transiuit, vt fertur, mare, vbi septem millia passuum latitudinem esse fecimus. Mortuo in Mauritania Trasemundo Hynericus mente crudelior Wandalis successit in regnum terram totam occupans, nimias strages in Christianos exercuit, conciliante Cyrola Hæreticorum Episcopo, cuius persecutione plurimi de numero Christianorum martyrii palma sunt coronati. His diebus Eugenius & Vindemialis Episcopi multas virtutes in Christi nomine ostendebant, etiam mortuos suscitabant. Cyrola quendam hominem præuentum datis quinquaginta aureis, suasit vt se cæcum fingeret & clamaret coram Honorico rege, Cyrolæ virtutibus lumen se accipere, quo facto Cyrola cæcus efficitur. Postea oratione Eugenii lumen recepit. Instigante Cyrola ab inuidiæ morbo, Honorico iubente Eugenius capite truncatur. Longinus & Vindemialis diuersis pœnis afflicti pro Christi nomine ad æternam migrabant beatitudinem. Honoricus merito exigente propriis se morsibus laniauit, indignã vitam iusta morte finiuit. *Isid. ait Trasamundo successisse Hildericum filium Hunerici ex filia Valentiniani Imp.*

Cui Childericus successit in regno. Ipso defuncto Childemerus regnum suscepit, apud quem Belisarius fortissime dimicauit. In quo regnum Wandalorum finiuit. *Gilimerem vocant aly.*

Iustinianus priusquam temporibus Iustini Imperatoris regnum assumeret, cum esset Comes castrorum, & Belisarius Comes Stabularius, erant inuicem nimia dilectione complexi, iurantes sibi, quantum cuiusquam ex his causa proficeret, parem sibi semper fidem seruarent. Cum quadam die inter duas germanas de lupanari electas ex genere Amazonas sibi concubitum meridie sub quadam arbore in pomerio senior Antonia cum Iustiniano distribuisset, Iustiniano sopore depresso sol declinans caput eius incaluit. Veniens aquila diuino nutu eodem dormiente, calorem solis extensis alis obumbrabat. Quod cum Antoniæ vigilanti fuisset repertum, sperans hoc signo Iustinianum imperium assumere, expergefacta à somno dixit ei, Si Imperator effectus fueris, erit digna ancilla tua tui concubitu. Et ille subridens, reputans se difficile hoc esse honore dignum, dixit ad eam, Si Imperator effectus fuero, tu mihi eris Augusta. Commutatiq; ac ad inuicem annulis a Iustinianus ad Belisarium, Scias inter me & Antoniam placuisse, Si ego efficior Imperator, ipsa sit mihi Augusta. Annulis enim commutatis hoc fœdus inituimus. Dixitque Antonina, Si soror mea tibi Augusta, ego Belisario matrona efficiar.

Dixitque Belisarius diuino nutu, Si Antonia Augusta efficitur, tu stratus mei matrimonio sociaberis: itemque anulis cõmutatis abierunt. Nec multo post tempore Iustinus Imperator bellum in Persas mouit; qui cum Chalcedonem transisset, morbo periit. Consensu itaque Senatus & militum eleuatus est Iustinianus in regnum, oppresso rege Persarũ, cum vinctum eum Iustinianus teneret in cathedra quasi honorifice sederet iussit, perquirens ab eo ciuitates & prouincias reip. restituendas, quo facto pactionis vinculum firmaret. Et ille respondebat, Non dabo. Iustinianus dicebat, Da eas. Ab hoc loco vbi hæc acta sunt, ciuitas nomine Darea fundata est Iustiniani iussu, & vsque in hodierum diem hoc nomine nuncupatur. Post receptas prouincias & ciuitates plurimas quæ à rege Persarum huiusmodi ordine Iustinianus suæ ditioni assumpserat omnibusque firmatis, permisit eum in Persia regnum recipere. Reuertens Iustinianus cum magno triumpho, Constantinopoli sedem tenuit imperii. Antonia sumptis secum quinque aureis, duos dedit ostiariis, à quibus permissa est introire palatium, tres vero dedit tenentibus velum, vt suam causam permitteretur suggerere Imperatori, dicens ad Iustinianũ. Clementissime Imperator, iuuenis aliquis in hac ciuitate dedit mihi annulum in sponsalem arram, & meum sibi accepit, promittens & sacramento firmans, aliam se non accepturum, sed me habiturum vxorem. Dilatatur hæc causa. Et illa, Iube, inquit, piissime Imperator, vt fiat. Dixitque Iustinianus; non licet hanc promissionem, si facta est, mutare. Tunc porrigens annulum, Dominus, inquit, cognoscat, cuius fuerit annulus iste: & quis eum mihi dederit, te latere non potuit. Cumque cognoscens Iustinianus annulum quem dederat, recordatus fuisset suæ promissionis, iubet eam in cubiculo intromitti, vestibusque indui splendidissimis, suoque stratui in nomine Augustæ sociauit. Quod cum perlatum fuisset in populo factione senatus, vulgus clamitat, Domine Imperator redde mulierem nostram. Quod Iustinianus audiens, diligenter inquirens initium factionis huius, duos ob hoc verbum Senatores interfecit. Omnes quieuerunt in posterum, neo quisquam audebat exinde verbum proferre. Accepit & Belisarius Antoninam vxorem. Cum vnico amore Iustinianus diligeret Belisarium, & eum Patricium partibus Africæ, quæ à Wandalis fuerat occupata, instituisset, eumq; multis opibus assidue ditaret, quærebant Senatores ob inuidiam, quo pacto eum perdere potuissent, dicentes Iustiniano, vnanimiter ingredientes, singilatim ad eum, Si Belisarii consiliis voluissemus succumbere, iam olim ab Imperio fuisses degradatus. Ipse disponit vt tibi succedat in regno. Quod ille audiens, tacite aduersus Belisarium zelum ducens, cum consilio senatus iubet eum ab Africa Wandalos expugnare. Ibi fortissimi viri & multæ legiones militum à Wandalis sepe fuerunt trucidati. Belisarius habuit pueros proprios XII. millia quos propriis stipendiis alebat, & viros fortes ad prœliũ & de patriciatu XIIX. millia prœliatores viros qui procedebant ad bellum. His auditis Belisarius cum arbitraretur impossibile, Wandalos superare se posse graui mœrore perterritus ad propria remeauit. Cumque eum Antonina afflictum & mœrentem vidisset, & non posset cognoscere quæ hæc esset afflictio, sollicite à pueris requisiuit: nec quisquã ei hanc rem indicare poterat dum omnibus illis esset incognitum. Reuertens ad ipsum, dixit, Domine mi, quare mœrore deprimeris, & more solito veniens de Imperio non lætaris? ne forte aliquid sit offendiculi. Indica mihi huius causæ euentum, forsitan ancilla tua dabit tibi consilium oportunum, vt vertatur mœror in lætitiam. Dixitque Belisarius ad eam; hæc caussa consilia mulierum non poscit, nec quicquam est tecum in hanc rem vtile. Illa vero cum esset Christiana narrat viro suo dicens, scriptum est: Saluabitur vir infidelis per mulierem fidelem. Indica mihi, quæ sit ista conditio. Credo de omnipotentis Dei virtute vt detur tibi consilium diuina inspiratione, vt possis dies malos euadere. Belisarius hæc audiens narrat vxori decretum Imperatoris esse, vt contra Wandalos iret ad bellum. Dixitque Antonina ad eum. Voue, te deinceps baptizandum, & Christum Dominũ & Trinitatẽ inseparabilẽ crediturũ fideliter: atq; illius virtute & solatio Wandalos superabis, & eris ob hoc gloriosior quã fuisses. Quod Belisario deuotissime se impleturũ promittẽte, dixit ad eũ Antonina. Duodecim millia puerorũ quos proprios habemus, de illis adhibe tecum quatuor millia & XIIX. patriciatus tui pugnatores adhibe tecum XII. millia. ibis cum eis terreno exercitu; & ego de pueris octo millia, & ex militibus sex millia: vado euectu nauali, & statuta die pariter vndiq; circundemus castra Wandalorum. Diuino protecti auxilio superabimus eos. Domine mi, si vsus fueris consilio ancillæ tuæ, prouidentia Dei optata perfi-

Belisarij uxorem Antoninam Vecdiam, teste Procopius.

1. Cor. 7.

perficies, qui nobiscum in domo sunt vt non te cognoscant mœrentem, quid corde retineas hilari vultu significa. Cum vero tu terreni, & ego maris iter arripimus, signum daturi inuicem, noctis tempore focos tui in littore faciant, & nos lucernas in nauibus erigemus causa significandi aduentus nostri. Nec opotiet quenquam vrgere, sed pariter phalanges vtrinque circũdemus inimicorum. Cum fuisset consilium huius rei Antoninæ vtile vterque sic properant. Vvandali & Gildimer eorum princeps comperto exercitu terreno, nauale prælium post tergum penitus ignotantes, castra metantur super litore maris, liberis & mulieribus dimissis contra Belisarium procedunt ad bellum. Cum iam prope conflictum adessent certaminis, Antonina cum suis exiuit in litora, omnesque liberos & mulieres Vvandalorum deleuit, nec animal aliquod ex illis viuere permisit. Nuncius velocissime ad Gildimerem peruenit, vxores & liberos Vvandalorum fuisse deletos. Gildimer & Vvandali destructa phalange prælii retrorsum cursu veloci pergunt ad castra. Tunc Belisarius & Antonina vndique circundatos Vvandalos trucidant, & vsque ad internecionem deleti sunt. Gildimer rex cum paucis duodecim tantum Vvandalis in quoddam castrum tutissimum fugit, nec tamen liberatus est, coarctatus angustiis Gildimer petebat Belisarium tantummodo non ligatum Imperatori se presentari. Belisarius promittens nec ligno, neque corrigia, nec æris ligamine eum constringendum. Gildimer credens a Belisario captus est, regali tamen ligamine, hoc est cathena argentea eum constringit, sociosque suos interfecit: Illum tantum singulum Iustiniano præsentauit, quem Iustinianus in palatio habitare iussit suo. Sed a suis exputus aduersis opprobriis opprimebatur grauiter, petensque Imperatorem, Non possum, inquit, tanta opprobria sustinere: expuunt enim me & premunt habitatores palatii tui: melius est mihi mori quàm viuere. Si iubeas, qui me expuunt & opprimunt, duodecim ex his, & ego solus cum equo quem habui ante conspectum gloriæ tuæ armati accedemus ad prælium; & cognosces cuius ex nobis sit virilitas an ignauia. Quod Iustinianus annuit & pro spectaculo contra duodecim iuuenes huius prælii Gildimer cum equite iussit confligere. Gildimer verò cùm contra eos aggreditur, fugam fingens, hos duodecim singilatim solus interfecit. Post hæc IVSTINIANI iussu Gildimer eunuchus fit, & in prouincias contra Persas vicinas Patricius ordinatur & multa prælia & victorias contra Persas egit. Senatus adversus Belisarium denuò inuidia vrente, IVSTINIANO eum faciunt odiosum, quod ille victoria super WANDALOS elatus imperium vellet arripere. De Patriciatus honore degradatur, cum non potuissent perficere, vt interficeretur. IVSTINIANVM ab honore imperiiq; dignitate conantes eiicere factione quadam dic IVSTINIANVM hortantes, vt circum expectaret & consulatum populo daret; electum quendam nomine FLORIANVM volentes imperio sublimare. IVSTINIANVM itaq; custodia cingulum retinentes, eiusquè corona ablata. IVSTINIANVS misit puerum ad Belisarium, vt eum adiuuaret. Et ille dicens, Sublimatus honoribus, quod habui & fueram, poteram adiuuari? modo nihil ei possum adiutorii præstare. Ordinans suis pueris circum apprehendere, vbi cathedra imperii FLORIANI parabatur, Ipse illis partibus adoraturum se FLORIANVM fingens, procedit, dicens pueris suis, Omnes inimicos meos per circuitum cathedræ Imperatoris video: quodcunque me facientem videritis, & vos sitis facturi. Ille fingens se FLORIANVM adorare, gladio eum percussit, omnesq; inimicos suos circumdantes pueri interfecerunt. Corona Imperii capta, ad IVSTINIANVM veniens dixit, Adulatores tui te ab honore imperii degradati sunt: ipsorum consilio usus consecutus es humilitatem meam.

Ego vero reddam tibi bona pro malis, & non fidem retractans, sed meam memineus promissionem, fidemque seruans illibatam imposuit coronam capiti Iustiniani, eumq; imperio restituit Belisarius multa prælia cum Persis agens, eos gloriosissimè vicit. Ab Vcelino quodam Franco in Italia superatus est, tantæ victoriæ nomine gloriosus, ab Vcelino victus nomen virumque amisit.

IDACII LEMICENSIS IN GALLÆCIA EPISCOPI CHRONICON CONtinuans ubi Hieronymus desinit.

Isidorus de viris Illustribus. Cap. 9.

DACIVS prouinciæ Gallæciæ Episcopus secutus Chronicon Eusebii Cæsariensis Episcopi, siue Hieronymi Presbiteri, quod vsque [hodie] in Valentis Augusti imperium editũ declaratur: dehinc ab anno primo Theodosii Augusti vsq; in annum imperii Leonis octavum subiunctam sequitur historiam, in qua magis barbararum gentium bella crudelia narrat, quæ premebant Hispaniam. Decessit sub Leone principe, vltima iam penè senectute, sicut etiam præfationis suæ demonstratur indicio.

Sigebertus Gemblacensis Monachus ad annum CCCCXC.

Idacius Lemicæ Hispaniarum vrbis Episcopis Chronica sua à primo Theodosii consulatu inchoata hucvsque perduxit.

Idacius seruus Domini nostri Iesu Christi vniuersis fidelibus in Domino nostro Iesu Christo, & seruientibus ei in veritate, Salutem.

Probatissimorũ in omnibus virorum studio, quos præcipuos in fide Catholica & conuersione perfecta testes veritatis diuinæ cultus docet assertio, hucusque de Sancto Hieronimo, vt ipso in capite istius voluminis præfatio prima declarat, cognomine Eusebii Historiam in aliquantis Hispaniarum provinciis conscriptam retineri: cui sicut postea subdidit in locis, quibus debuit, certo styli studio declaratur, virum ad hæc ignarus ego & indignissimus omnium seruorum Dei Idacius seruus Iesu Christi & Domini nostri, quæ sequuntur ab anno primo Theodosii Aug. & comperi, & descripsi breui ante facta præfationis indicio.

Romanorum XXXVIII. Theodosius post Gratianum regnat annos XXVII. Theodosius natione Hispanus, Prouinciæ Gallæciæ ciuitatis à Gratiano Augustus appellatur. Inter Germanos & Gothos certamina conseruntur. Theodosius secundo anno regni sui Augustus appellatur.

Tertio regni Theodosii anno Athanarius rex Gothorũ Cõstantinopoli, quintodecimo die, à quo à Theodosio fuerat receptus, interiit.

Quarto regni Theodosii anno in fœdera Romanis paci se tradunt. Martinus in Galliis Taronica Episcopus, & vitæ meritis & patratis miraculis virtutũ habetur insignis.

Theodosius V. regni sui anno Arcadium filium suum Augustum appellans, consortem regni sui fecit esse.

In sexto regni Theodosii anno Honorius filius nascitur: octauo anno regni sui Romam cum filio Honorio ingressus est, legesque Romanorum integra emendatione edidit.

XIV. Regni sui anno Valentinianus iunior apud Viennam scelere Comitis Arbegastis occiditur.

XVII. anno Theodosius valetudine metropis Mediolani defunctus est. à Romanis in sancta ecclesia Laurentii sepultus est.

ROMANORVM XL. Arcadius & Honorius filii Theodosii defuncto patre regnaverunt annos XXX.

Anno regni eorum Theodosius Arcadii filius nascitur.

Anno XV. regni Arcadii Martinus Episcopus, & vir Apostolicus transiit ad Dominum carne deposita. cuius vitam & mirabilia, quæ fecit edidit Seuerus vir summus discipulus ipsius, qui & Chronicam aliaque ab initio Genesis peritisime scripsit.

Anno

Anno XV. regni Arcadii & Honorii, Alani, Wandali, & Suebi Hispanias ingressi. IIII. Id. Octob. Honorio & Theodosio Arcadii filiis Coss. Alaricus Rex Gothorum Romam ingressus, quum intra & extra vrbem cædes adorant, omnibus indultum est, qui ad Sanctorum limina confugerunt, opes conditas in vrbe & substantiam tyrannicus exactor diripit. Placida Theodosii filia, Honorii Imperatoris soror à Gothis in vrbe capta est. Alaticus moritur, cui Athaulfus succedit in regnô.

Anno XVI. imperii Honorii debachantibus per Hispanias barbaris pestilentiæ malô fames dirà grassatur, vt humanæ carnes ab humano genere fame fuerint deuoratæ: Matres quoque necatis & coctis natorum suorum visceribus, sint pastæ corporis beltiæ occisorum. Gladio, fame, pestilentia, bestiarum infestatione interimebantur homines. His IIII. plagis vbique in toto orbe sævientibus, prædicta à domino per Prophetas suos adimplebantur.

Annu XVII. Honorii regni, Gallæciam Wandali occupant, & Sueui in extremitate succedunt. Alani Lusitaniam & Carthaginenses prouincias, Wandali cognomento Silingi Bæticas sortiuntur. Constantinus post triennium inuasit tyrannidem. Ab Honorii duce Constantio in Gallicia occiditur. Iouianus & Sebastianus Tyranni ab Honorii duce Narbonæ interfecti.

Anno XX. imperii Honorii Athaulfus ad Narbonam Placidam duxit uxorem: in quo prophetiâ Danielis putatur impleta, quum ait, Filiam regis Austri sociandam regi Aquilonis, nullo tamen est semine subsistente.

Anno XXII. Imperii Honorii Athaulfus à patritio Constantio pulsatur, vt relicta Narbona Hispaniam peteret; à quodam Gotho, Barcinone iugulatur. Cui successit Vallea in regno Cum patritio Constantio mox pax facta. Alanis & Wandalis cognomento Silingis in Lusitania, & Bætica sedentibus aduersatur. Constantius Placidam duxit vxorem. Freditalum regem gentis Wandalorum suis vllo certamine ingeniose captum ad Imperatorem Honorium destinat.

Anno XXVI. Honorii regni, Wandali per Bæticam à Vallea plurimi sunt extincti. Alani adeò cæsi à Gothis, fortiter valiati. * Othacar regem ipsorum. * Pauci, qui superfuerunt, oblito nomine Gandetico regi Wandalorum, qui in Gallis residebat, se patrocinio subiugaverunt. Gothi sedentes in * Aetania Tolosam sedem sibi elegerunt, a Mari Tyrrheno, & fluuio Rhodano per Ligerim fluuium usque Oceanum possiderent. Vallea rege eorum defuncto Theudericus succedit in regnum. *Aquitania

Anno XXVII. Imperii Honorii, inter Gandericum Wandalorum regem & Hermenericum Sueuorum regem bellum ortum est. Sueui in Neruasis montibus obsidentes Wandalos: Valentinianus Constantii & Placidæ filius nascitur. Wandali Sueuorum obsidione dimissa, relictaque Gallicia ad Bæticam transierunt. Honorius apud Rauennam Constantium consortem regni facit. Constantius Imperator Rauennæ moritur in suo tertio consulatu.

Anno XXVIII. imperii Honorii Castinus magister militum cum magna manu in auxiliis Gothorum bellum Bæticæ Wandalis infert: quos quum ad inopiam obsidionis arctaret, &, vt traderent se, pararent, inconsulto certamine publico confligens auxiliorum fraude deceptus Tarraconam victus fugit.

Anno XXX: imperii sui Honorius Rauennæ obiit.

ROMANORVM XLI. Theodosius Arcadii filius, post obitum Honorii patrui Monarchiam tenens imperat annos XXIIII.

Theodosius Valentininianum amitæ suæ Placidiæ filium Constantinopoli Cæsarem facit: quem contra Iohannis Tyrannidem mittit. Is à ducibus suis Rauennæ occiditur. Felix patriuus ordinatur, Valentinianus Cæsar Romæ Augustus appellatur.

Anno IIII. regni Theodosii regnauit Gandericus Rex Wandalorum, capta, Ispali. Quum insidias Ecclesiis tenderet, mox Dei iudicio correptus interiit: cui Gaisericus eius frater succedit in regno.

Anno V. regnauit Gaisericus Rex Wandalorum cunctaque eorum familia ex Mauritania in Africam transiit. Interfecto Ermengario Rege Sueuorum iniuriam Sanctæ Eulaliæ in eodem, etsi nolens, vlciscitur. Consederunt Wandali in Bætico annos LIIII.

Anno VII. imperii Theodosii Aetius dux utriusque militiæ. Sueui inita cum Gallieiis pace libitam sibi occasionem conturbant.

Anno VIII. regni Theodosii Aetius dux vtriusque militiæ patritius appellatur.

pacis iura orbiculum aureum gemmis ornatum pensantem libras quingentas ab Aetio compositionis causa transmittitur Thurismundo. Et hæc iurgia quieuerunt, quæ species deuotissime usq; in hodiernum diem Gothorum thesauris pro ornatu veneratur & tenetur.

Anno II. Principis Martiani, Hunni in Italiam irrunt, namq; deprędantur, aliquantis ciuitatibus irruptis. Diuinitus partim fame, partim morbo quodam plagis cœlestibus finiuntur. Iussu Martiani ab Aetio duce cæduntur. in sedibus suis coacti reuertuntur: & mox Attila moritur. Thurismundus Rex Gothorum à Theodorico & Friderico interficitur: cui Theodoricus successit in regnum. III. Regni Martiani anno Regina moritur Pulcheria. Aetius Dux & Patritius fraudulenter à Valentiniano Imperatore manu propria occiditur.

IV. Regni anno Principis Martiani à duobus Barbaris Aetii familiaribus Valentinianus Imperator occiditur. Post quem mox Maximianus * ex Cōsulibus XLIIII. Romæ Augustus appellatur. qui quum Imperator factus, relictam Valentiniani Abi duxit vxorem. Maximianus quarto regni sui mense in vrbe Roma tumultu militari occiditur. * ex consul

In ipso anno Auitus Gallus ab exercitu Gallicano primo Tolosæ, dehinc apud Arelatum Augustus appellatus Romam pergit. Obtenta Monarchia per Auitum, qui à Romanis euocatus & susceptus fuerat Imperator, Gaisericus solicitatus, priusquā Auitus Augustus fieret, Romam ingreditur, ditatusq; opibus Romanorū Carthaginem redit, relictam Valentiniani & filias duas Aetii, filium Gaudentium secum ducens.

Legati a Martiano pro amicitia mittuntur Imperatori, & sic Martianus & Auitus concordes principatu Imperii Romani utuntur. Sueui Carthaginensem regionem, quam Romanis reddiderant, deprædantur. Sueui Tarraconensem prouinciam vastant: Theodoricus inita fide cum imperio Sueuos legatos mittit, vt se à prouinciis, quas inuaserant amouerent. Consilio & consensu Auiti Imperatoris Theodoric⁹ Rex contra Sueuos mouet exercitum, & in Tarraconensem Campaniam super Vrbicam fluuium cum Richario rege Sueuorum confligit certamen, plurimisq; Sueuis extinctis, ipso rege placato Gallicias fugaciter fertur aggredi. ipsoq; itinere Theodoricus Gothos, qui in Spaniis consedebant, vastauit & captiuitate multas diripuit ciuitates, sanctasq; Basilicas effregit. Richarius ad locum, qui Portugalæ appellatur, profugus Rex à Theodorico captus ducitur, & in custodiam redigitur. Sueui oblito regno se trādunt Theodorico: ibiq; regnum eorum destructum est. Auitus Imperator legatū ad Theodoricum cum sacris muneribus mittit, nuncians in Conseca cæsam multitudinem Wandalorum.

Auitus de Italia ad Gallias Arelatum secessit. Orientalium naues Ispalim venientes pro Martiano exercitum cæsum nunciant.

Occiso Richario Rex Theodoricus de Galliis ad Lusitaniam venit. Sueui denuo Regem Aldta sibi constituunt. Theodoricus Emeritam deprædati moliens.

Auitus, qui à Wandalis, Gothis & Gallis factus fuerat Imperator, Gothorum promissis destitutus auxiliis, imperio caret & vita. VII. anno imperii sui moritur.

ROMANORVM XLIV. MAIORIANVS in Italia & Constantinopoli LEO Augusti appellantur.

Theodoricus aduersis sibi nuntiis territus mox propter dies Paschæ de Emerita egreditur Gallias repetens. Partem earum, quarum habebat multitudinem, variarum nationum cum ducibus suis ad campos Galliciæ dirigit: qui dolis & periuriis instructi ad Sueuos qui remanserant, se inconsulto expeditionem ingrediuntur, pace fucata solita arte perfidiæ. Nec mora illic cæditur multitudo Romanorum: Sanctæ effringuntur Ecclesiæ: sacer omnis ornatus & usus aufertur: Episcopi & Clerici captiuantur: domus dantur incendio.

Agilulfus, dum regnum Sueuorum sperat, Portugalæ moritur. Sueui in solitam perfidiam versi regionem Galliciæ adhærentem fluuio Durio, circa littora manentes deprædantur. Gothicus exercitus à duce suo Cyrola ad Theodoricum Regem in Spanias missus succedit ad Bæticam.

Theodoricus Duce suo Sunnerico exercitus sui aliquantam partem ad Bæticam dirigit. Cyrola reuocatur ad Gallias, Sueui Lusitaniam cum Maldare Rege, & alii cum Richimundo Gallias deprædantur. Heruli ad Bæticam pertendentes Maldras germanum Senomuz fratrem interficiunt, & Portugalæ castrum inuadunt. Legati à Maioriano Augusto, & Theuderico Rege pro pace inter se ineunda ad Sueuos & Wandalos diriguntur.

Anno IIII. Regni Maioriani Maldras Rex iugulatur, mense Maio. Maiorianus imperator Hispanias ingreditur ad Carthaginensem prouinciam pertendens. Naues ad transiendum aduersus Wandalos præparari iubet, quas Wandali subripiunt. Maiorianus Imperator sua ordinatione frustratus Italiam repetit. Gothicus exercitus à Sunnerico & Nepotiano comitibus emittitur. Sueuos deprædantur. A Theodorico legati ad Sueuos veniunt, & recurrunt. Theodorici legati ad gentes pacem postulatum qui ierant, ea obtenta reuertuntur.

Maioriani V. anno Regni Gaisericus Rex à Maioriano Imperatore pacem per legatos postulat. Maioriano de Gallis Romam redeunte, Romano imperio vel res necessarias ordinante, Richimerus Sueuorum consilio fultus fraude eum interfecit.

ROMANORVM XLV. Seuerus à Senatu Romæ Augustus appellatur. anno imperii Leonis V. Arrepennus Gallus comis & ciuilis inuidus Aegidio insignis inimicus Gothorum fœdere Narbonam tradebat Theodorico. Mense Iulio in Gallia coruscatione villæ exustæ, greges ouium concrematæ, fame concisæ: pluuiæ de cœlo mixtæ cadunt. Duo adolescentes carne inuicem solidata adhærentes sunt mortui. In Armenicana prouincia Fridericus frater Theodorici regis insurgens cum his cum quibus fuerat superatus occiditur. Luna XV. tunc conuersa est in sanguinem. In specie Lunæ V. Sol ab hora tertia usq; in horam nonam obscuratus est. Wandali per Marcellinum in Sicilia cæsi effugantur. Ægidii Comes veneno periit.

* tradit.

ROMANORVM XLVI. regnauit ANTHEMIVS Romæ Augustus appellatur.

Anno Leonis imperii II. expeditio ab Africa aduersus Wandalos ordinatur. Per Theodoricum Salla legatus mittitur ad Remismundum regem Sueuorum, qui reuersus eum à fratre suo Theodorico nunciat interfectum. Gothi qui inter Wandalos missi fuerant supradicta expeditione Romam perterriti reuertuntur. Conembra ciuitas in pace decepta, domibus destructis cum aliqua parte murorum, habitatores capti atq; dispersi; & regio desolatur & ciuitas.

Anno II. Anthemii in medio Tolosæ ciuitatis sanguis erupit de terra, & tota die fluxit, significans Gothorum dominationem sublatam, Francorum adueniente regno. Exercitus Leonis aduersus Wandalos cum tribus Ducibus descendit. Richemerus gener Anthemii imperatoris ex Patritio Cæsar factus, adfatim degradato socero, ad priuatam vitam illum adegit, filio eius occiso. Aduersus Romanorum imperium conuenere Wandali consulentes Gothis, vt eodem tempore hostium legatos deserentem partem etiam Lusitaniæ deprædentur. Richemundo cum Sueuis ad Imperatorem transeunte; durissimus extra solitum hoc eodem anno hibernus hyemis, æstatis, autumni, fructuumq; mutatione diffunditur. Temporibus imperatoris Honorii regnū Guthorum post captam Romam Gaiserici diuisione partitur. & qui in Italia consederunt, ditioni imperii se tradunt. Reliqui Aquitaniam prouinciam cum ciuitate Tolosa eligentes sedem, Regem eligunt Athaulfum. Postea, vt supra confirmant, à Gothis regnatum est.

* in v. s. Historia.

CHRONICI IDACII FINIS.

Descriptum ex Chirographu Friderici Lindenbruch Hamburgensis, qui Lutetiæ exscripsit ex veteri codice.

Vera scriptura huius nominis erat Ithacius ἰθάκιος, quo nomine Episcopum memorat Hieronymus. Sed ex Ithacio Idacius factum. dictio huius scriptoris barbara est, vt apparet .... velit, magis suspicari possum quam intelligere. Errores non pauci in historia Romana, vt in obitu S. Martini Turonensis: in aliis, quæ non referam. Attribuit legum emendationem Theodosio seniori: quod erat adscribendum iuniori Quia tamen quædam habet, quæ alibi non reperies, de Gothis & Sueuis, & præterea quia commendatur ab Isiduro: deniq; quia continuat Hieronymum, hunc scriptorem omittere nobis religio fuit.

DIVI

DIVI EVLOGII CORDVBENSIS

Martyris, Doctoris, & electi Archiepiſcopi Toletani opera.

STVDIO ET DILIGENTIA ILLVSTRISSIMI ac Reuerendiſſimi Domini Petri Pontii Leonis à Corduba Epiſcopi Placentini, ſummiq; fidei Chriſtianæ per regna & ditiones PHILIPPI II. Regis Catholici Inquiſitoris reperta.

EIVSDEM SANCTISSIMI MARTYRIS VITA per Aluarum Cordubenſem ſcripta. Cum aliis nonnullis Sanctorum Martyrum Cordubenſium monumentis.

OMNIA AMBROSII MORALIS CORDVBENSIS Regii Hiſtorici ſcholiis illuſtrata, eiuſq; cura & diligentia excuſſa.

Operum Catalogus ſequitur poſt præfationem.

OPus hoc nunc ex vetuſtate nouum, iam olim editum à beatiſſimo Martyre Cordubenſi Eulogio de vitis Martyrum eiuſdem Patriciæ ciuitatis: noſtris vero temporibus nouiter repertum, & ab innumeris mendis tineiſq; vindicatum, ab Illuſtriſſimo Domino Petro Pontio Leone Pontifice Placētino ex eadē ciuitate oriundo, Scholiis vero mirifice illuſtratum ab eruditiſſimo viro Ambroſio Morali Regio Hiſtoriæ & eloquentiæ magiſtro olim primario in Academia Cōplutenſi: ſuſcepi examinandū, de mandato præſtantiſſimorum virorum ſupremi ſenatus Domini noſtri Philippi Hiſpaniarum Regis Catholici. Mihi vero altius rem totam expendenti videtur in primis doctrinam ſanctiſſimi Martyris Eulogii ſummam, & ſummo Martyre dignam redolere ſanctitatem. D[illegible]de vero grauiſſimi Epiſcopi Placentini labores, ſummā grauitatem, & de doctrinis antiquorum præclare meritam præ ſe ferre. Tandem tertio, in laboribus Ambroſianis admiror incredibilem eruditionem & pietatem in viro, alioqui eruditiſſimo & prorſus pio. Et non ſolum de ſua patria (hoc eſt Corduba) ſed de vniuerſa Hiſpania, & de Hiſpaniarum vniuerſis Martyribus, ſi mihi fides, immo ſuis præclaris lucubrationibus adhibenda eſt, bene merito. Atque adeo cum res ſalua ſit, & hoc volumine munda ſint omnia, poterit liber hic ad patientiam comparandam appoſitiſſimus, merito typis mandari, & in publicam vtilitatem efferri: vtpote in quo nihil fidei abſonum, nihil Chriſtianis moribus aduerſum, ſed ſumma ſanctitas in Diuo Martyre, ſumma grauitas & ſolertia in huius operis repertore Placentino Prælato, ſumma demum eruditio, diligentia, & pietas in regio Hiſtorico Ambroſio digniſſimo Scholiaſte, luce clarius inueniuntur. Cuius rei gratia cum noſtræ paruitatis hoc ſit de tanta re vtcumque iudicium & cenſura, nomen noſtrum neceſſarium duximus, in ſignum veritatis apponendum, in noſtro Regali Cœnobio ſanctæ Mariæ de Horta, ſacri ordinis Ciſtercienſis, Anno Virginei partus, orbiſque reparati, M D LXXII. 15. Kalendas Nouembris.

Fr. L. Eſtrada, Abbas Hortæ.

Yo he visto lo que toca a las antiguedades de la ciudad de Cordoua, que se me cometio, y esta muy docta y diligentemente escrito, y assi se puede y deue imprimir, y este es mi parecer, y lo firme de mi nombre. En Madrid el primero de Hebrero. 1573.

Geronino curita.

AMBROSIVS MORALES AD LECTOREM.

DVm diui Eulogij editio post censuras Regis senatus iussu iam litas, de die in diem differtur: mors Illustrissimi Petri Pontis Episcopi Placentini interuenit: quanta cum bonarum literarum per Hispaniam iactura, non est huius loci deplorare. ibi me, qui orbata suo patrono sancti Martyris opera grauiter dolorem, nouum laborem subire necesse fuit: vt industria, diligentia & impensa etiam nostra excuderentur. Cum interim Deo Opt. Max. ingentes gratias agerem, qui hunc eximium laborem totum integrum nostrum esse voluerit: & illam nostram innatam penitus propensionem, qua eius munere vehementius in senectute incitamur, & plane incendimur, vt omnes Hispanos Diuos, quorum iam vitas, quantacunque potuimus diligentia perscripsimus, ad Dei gloriam, & patrium nostratium exemplum illustremus: in Diuo Eulogio plenius prouiderit exerceri & impendi. Nihil eum iam hic ferme alienum, praeter inuentionem codicis (quod maximum certe fuit) superest. Quocirca nos nihil prorsus de Illustrissimi Placentini Episcopi memoria & laude volumus deperire. Praefationes, quae antea fuerant, nostram ad ipsum epistolam, caeteraque omnia, ad eius famam & gloriam spectautia, intacta reliquimus.

EL REY.

POR quanto por parte de vos Ambrosio de Morales nuestro Coronista nos fue hecha relacion, diziendo, que por parte del reuerendo in Christo padre dom Pero Ponce de Leon Obispo que fue de Plasencia e Inquisidor general en estos nuestros reynos, se presento ante los del nuestro consejo vn libro de las obras de san Eulogio martyr de Cordoua, y se pidio licentia para lo imprimir, y se auia cometido el examen de la fray Luys de Estrada, abad que al presente es del monesterio de Huerta, y a Geronymo de corita nuestro secretario, y auian dado su aprouacio. Y estando en este estado, murio el dicho obispo, hin hazer memoria en su testamento del dicho libro, ni de su impression. Y sus testamentarios, siendo vos vno dellos, sustituido por el licentiado Andres Ponce de Leon del nuestro consejo, no querian passar adelante con la impression a costa de la hazienda del dicho obispo, por iustas causas que les mouian. Y siendo esto ansi, auiades pedido a los demas testamentarios, que atento el mucho prouecho Christiano, que de publicarse el dicho libro se esperaua, y a lo mucho que vos auiades trabajado en el, haziendole scholias, illustrandole, y annadiendole cosas dignas de su compannia: os diessen el derecho del dicho obispo, y su poder para imprimirle, por ser los dichos testamentarios los que lo podian hazer. Los quales os passaron el derecho, y dieron el dicho poder, como por vna escritura pareceria, de que hezistes presentacion, suplicandonos, os mandassemos dar licentia y priuilegio para imprimir el dicho libro, porque en ello seria seruido nuestro Sennor, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro Consejo, por quanto en el dicho licho libro se hizo la diligencia, que la prematica por nos agora nueuamente fecha sobre ello, dispone: fue acordado, que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, e nos touimoslo por bien. Y por la presente vos damnos licentia y facultad, para que vos o la persona, que para ello vuestro poder vuiere, y no otra persona alguna, podays hacer imprimir y vender el dicho libro, que de suso se haze mencion, en estos nuestros reynos de Castilla, por tiempo y espacio de diez annos, que corren, y se cuentan desde el dia de la fecha desta nuestra cedula. So pena que qualquiera persona personas, que sin tener para ello vuestro poder, lo imprimierẽ y vendieren, e hizierẽ imprimir y vender, pierdã tota la impressiõ que hizierẽ y vẽdirẽ, con los moldes y aparejos della, y mis incurran en pena de cinquẽta mil marauedis por cada vez que lo contrario hizierẽ, la qual dicha pena sea la tercia parte para la persona que lo acusare, y la tercia parte

cia parte para el iuez que lo sentenciare, y la otra tercia parte para la nuestra camara y fisco. Cō tanto que todas las vezes que vuieredes de hazer imprimir el dicho libro, durante el dicho tiēpo delos dichos diez annos, le trayays al nuestro Cōsejo iūtamēte cō el original, que enel fue visto, que va rubricado cada plana y firmado al fin del de Iuan Gallo de Andrada nuestro escriuano de cāera, de los que residen enel nuestro Consejo para que se vea si la dicha impression esta conforme a el y se os de licencia para lo poder vender, y se tasse el precio, a como vuieredes de vender cada volumen, so pena de caer e incurrir en las penas contenidas en la dicha prematica y leyes de nuesto reynos. Y mandamos a los de nuestro Consejo, y a otras qualesquier justicias destos nuestros reynos, guarden y cumplan, y executen, y hagan guardar y cumplir y executar esta nuestra cedula, y todo lo en ella contenido. Fecha enel bosque de Segouia, a treze dias del mes de Iulio de mil y quinientos y setenta y tres annos.

YO EL REY.

Por mandade de su Magestad.

Antonio de Erasso.

YO Iuan Gallo de Andrada secretaria del Consejo de su Maiestad, doy fe, que por los sennores del Consejo, fue tassado el libro intitulado, Las obras del martyr sancto Eulogio, que su Magestad dio licencia para lo imprimir a Ambrosio de Morales Coronista de su Magestad, en seys reaus cada volumen en papel: y a este precio, y no mas, dieron licentte que se venda el dicho libro. Y mandaron, que esta tassa se ponga al principio del. Y para que dello conste, di esta se firmada de mi nombre, que es fecha en la villa de Madrid a diez y ocho dias del mes de Marco, de mil y quinientos y setenta y quatro annos.

Iuan Gallo de

Andrada

PHILIPPO SECVNDO REGI CATHOLICO, REGVM OMNIVM MAXIMO, ET POTENTISSIMO,

PETRVS PONTIVS LEONIS A CORDVBA, EPISCOpus Placentinus, Summus per eius regna & ditiones fidei Christianæ Inquisitor, salutem & veram felicitatem.

INTER multas, præclaras, Christianoque principe dignissimas virtutes, quibus Catholici cognomen & merito retines, & perpetuo tueris, Philippe Maxime, illud vnum cum ingenti lætitia & vere cœlesti gaudio Hispani tui suspicimus, & semper recolimus: quod inter grauissimas tot regnorum regendorum curas, belli, pacisque varias sollicitudines, nostratium sanctorum gloria & venerationi semper studes, incensaque in ipsos deuotione, eo mira prouidentia magnoque sumptu iugiter incumbis. Et lōgum sit huius tuæ in Hispanos diuos religionis & obseruantiæ testimonia celebrare. Pauca percurram. Magnificentissime transferendis illorum corporibus, & qua decentia sepulti vbique sint, quaque veneratione eorum cultus vigeat, missa etiam ad id ipsum legatione plenissima, perquirendo & intelligendo: publicam etiam inter diuos relationem ab summo Pontifice expetendo, insignem pietatis tuæ partem abunde testaris. Illud vero vnum in hoc genere prætereundum ego præcipuum admiror, & publicæ vtilitatis ergo exultanter reputo. Scripta Hi...

nurum sanctorum diligenter vndique conquisita, & ex misera obliuione extracta, vt integra, emendata, scholiis aucta, & debito suo nitori restituta in vulgus exeant, non solum cupis & iubes: sed eruditissimis hominibus ea cura semel iam demandata, Maiestas tamen tua neque prouidentiæ, neque liberalitati interim parcit. Quæ tua in tanta Celsitudine insignis religio & pientissimæ prouidentiæ voluntas, vel eo magis me delectat, & vt inde gratias Deo Opt. Max. ingentes referam, cogit: quod eodem ego iam olim desiderio flagrauerim, sanctorum nostratium multa scripta vndique ex vetustis bibliothecis congregauerim, & munus tandem hoc, quod hic supplex offero, sacro isto tuæ Maiestatis studio, & sancta propensione dignissimum comparauerim. Diui enim Eulogii Cordubensis Martyris doctoris, & electi Archiepiscopi Toletani opera nunc primum in lucem eruta tibi (Princeps sanctorum Hispanorum, & hac præsertim ex parte amantissime) offerimus, quæ non dubito, quin futura sint gratissima. Vnum enim tantummodo Martyris nomen auditum, scio quam Maiestati tuæ futurũ sit iucundũ & venerandũ. Quid si paulisper libeat recolere, Martyris ardorẽ in his suis scriptis mirifice expressũ? Quid si ipsummet rediuiuũ, loquentẽ, & docentem, adhortantem ad te venire reputes? Quid si delituisse per septingentos & eo amplius annos hæc monumenta opera, spemque omnem penè ablatam eorum reperiendorum fuisse cogites? Ea præterea, quæ his sanctissimi Martyris scriptis continentur, eiusmodi sunt: vt ab quouis homine scripta plurimi profecto fierent, & magni cuiusdam thesauri loco inuenta haberentur. Etenim quinquaginta ferme nostratium Martyrum vitas & passiones, quorum aliunde præter nomen nihil ferme habebamus, ab Hispano homine, qui ipse pene omnibus interfuerit, luculenter scriptas & plene traditas, quanti inter Hispanos fieri æquum fuerit? Martyr præterea de Martyribus, Martyrii doctor de discipulis Martyribus testis oculatus scripsit. Hæc vt nemo digne possit æstimare, ita te, Principem, vere Catholicum, vere augustissimum, & in hoc ipsum studio & religiosa cura incũbentẽ, grato animo, vti decet, excepturũ & veneraturũ aperte intelligimus. Et reliqua quidẽ D. Eulogii, præter Martyrum historiã, opera, eiusmodi esse, lector, plane intelliges: vt præterquam quod historiæ eiusdem maxima sunt adminicula, flagrantissimum Martyris pectus vndique spirare, & viuam quodamodo eius imaginem exprimere videat. Hic vero thesaurus ideo mihi diuina benignitate videtur ostensus, vt Cordubensis ciuis, Cordubensem Martyrem inuenirem, Maiestatiq; tuæ oblatum, meæ ciuitati, & orbi Christiano sub tuo nomine felicius communicarem. Codicem horum operum miræ vetustatis, & D. Martyri, vt credi potest, coetaneum Gothicis literis in membrana descriptum ex Bibliotheca sanctæ Ouetensis Ecclesiæ habuimus: quo nimirum cum sancto eiusdem martyris corpore Corduba, non multo post ipsum coronatum, fuerat delatus. Quo nomine sanctæ eidem Ecclesiæ plurimũ debet Hispania, cum opulentissimum thesaurum per sexcentos & eo amplius annos seruauerit, & nunc oportuno tempore benigne mihi, & per me omnibus comunicauerit. Verum vt alia omnia Cordubenses ciui nostro sanctissimo præstaremus, opportune presto fuit Ambrosius Morales Cordubensis, tuus, Rex potentissime, Historicus q; D. Eulogii opera omni ex parte illustraret, & scholiis plane necessariis locupletaret. Idem etiam quædam de aliis Cordubensibus Martyribus paulo post tempore ob Christi fidem interfectis, noua, & nunc primum adinuenta superaddidit. Accipe igitur, Philippe Regum Maxime, D. Eulogium vere tuum, in Hispania tua natum, edoctum, Martyrum ibidem Doctorem & inuentorem, & demum Martyrem.

ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO D. PETRO PONTIO LEONIS A CORDVBA EPISCOPO PLACENTINO, SVMMO CHRISTIANÆ FIDEI PER REGNA ET DITIONES PHILIPPI SECVNDI REGIS CATHOlici Inquiſitori, diuinæ legis & ſacrorum canonum conſultiſſimo, humaniorum ſtudiorum amantiſſimo:

AMBROSIVS MORALES CORDVbenſis Regius Hiſtoricus, ſalutem plurimam reuerenter dicit.

ER Multum Tibi, Præſul Illuſtriſſime, multis nominibus ſe debere Corduba noſtra ſemper fatebitur. Cùm enim eius gloria, quæ quam plurimis naturę bonis extollitur, ciuium tamen clariſſimorum multitudine & ſingulari celebritate maiorem in modum præcellit, præclara ſemper & ſublimis extiterit: amplitudo tua ſuo ſplendore, morum ſanctitate, doctrinæ, & celſis magnarum virtutum meritis, vt maxime hoc noſtro tempore ſit inclyta perfecit. Eum namque te ciuem præſtitiſti, qui patriæ clariſſimæ, & magnorum virorum fæcundiſſimæ eximio decori & ornamento eſſe poſſis. Vt enim nobilitatem tuam, & generis claritatem prætercam (quanquam quicquid penè claritatis in duabus magnificentiſſimis ciuitatibus Cordubenſi ſcilicet & Hiſpalenſi ſeorſum prænitet, in tuis parentibus coniunctum præfulſerit) illud quod vere tuum eſt, oculatus ab infantia penè tua teſtis proſequar. Educatus à teneris ſanctiſſimè apud D. Petrum Pontium patruum tuum Cordubenſis Eccleſiæ Primicerium & canonicum: cuius egregias virtutes vitæque probatiſſima exempla nunquam noſtra ciuitas deſinet cum ſancta quadam admiratione recolere: Latinæque linguæ cognitione iam imbutus, Salmanticam maioribus ſtudijs imbuendus, eiuſdem clariſſimi viri cura & ſumptu tranſmitteris. Sacrorum ibi canonum inſtituta, ſanctorumque patrum conſulta in primæua adèo ætate feliciter perdidiciſti: vt cum publica ſtudiorum tuorum experimenta & veluti ſpecimina, de gymnaſij illius more præberes, peritiam tuam omnibus admirantibus, etiam nondum confirmata ætas eſſet ſtupori. Quod etiam in magnis tuis, ſed admodum pręcocibus honoribus, magiſtratibus & dignitatibus mox contigit. Electus namque ab Imperatore Carolo. V. Cæſare in auguſtiſſimum, ac ſupremum, vti vocant, ſanctæ Inquiſitionis Senatum: cum collatum homines eum honorem merentiſſimo gratularentur, iuueni admodum contigiſſe admirabantur. Eadem virtutis, doctrinæ, ac meritorum celeritate feſtinans, Epiſcopus Ciuitatenſis crearis. Cumque in ea dignitate, in Tridentino concilio, & in cenſura Vallis Oletani conuentus, alijsque grauiſsimis Hiſpanæ reip. negotijs prudentiſsimè amplitudo tua ſe gereret: ab Philippo ſecundo Rege catholico in Placentinum epiſcopatum, maioris præmij, & amplioris in Dei Eccleſia fructus ergo euehitur. Et vt dignus tandem amplitudinis tuæ, atque præſtantiæ cumulus accreſceret: nuper in ſummum fidei catholicæ Inquiſitorem ab eodem Rege catholico delectus fuiſti. Cuius magiſtratus dignitate nihil habet Hiſpania noſtra ſanctius, magis auguſtum, aut venerandum. Hæc tuam dignitatem, Præſul clariſsime, cum magnoopere adaugeant: Cordubam pariter noſtram tali alumno iure optimo gloriantem, plurimum nobilitant. Illud verò quantum vere gloriæ patriæ noſtræ accumulat? Quod in hac ſublimioris digni-

tatis magnitudine, in hoc clarissimo fortunarum & splendoris fastigio, amatas olim, & diutissimè cultas bonas literas tanto studio retines, tanta assiduitate frequentas: vt si sola ea laus infimo homini, & vulgari contingeret, multum commẽdationis promeritus iure optimo videretur. Illud etiam insigne & ampliore dignum laude in tuo hoc bonarum literarum amore resplendet, quod non sui vnius commodis, aut voluptati præstantia tua vult inseruire sua studia: sed omnibus in commune prodesse cupit. Proinde cùm in conquirendis, & vndiquaque peruestigandis sanctorum Hispanorũ libris multum curæ, diligentiæ & sumptus etiam semper reposuerit: quis non videt publicæ ipsam vtilitatis causa in hoc genere tantoopere elaborare? Nam opes has auidissimè congeris, sed in omnium mox vsum profusurus. Multa hoc ipsum propediem testabuntur: nunc vnus D. Eulogius, amplitudinis tuæ industria repertus, & veluti è sepulchro in vitam reuocatus, abunde manifestat. Quamuis namque sancti huius martyris opera in publicum efferendo, typisque euulgando Cordubæ nostræ præclarum hoc munus destinaueris, eidemque vni veluti tribueris: quandam tamen inde vtilitatem tota Hispania, atque adeo exteræ nationes consequuturæ sint: pij homines, & meliorum studiorum amatores tanto Christianæ opulentiæ thesauro dites, tanti boni magnitudine fruentes, melius postmodum prædicabunt. Cum vero me tua amplitudo partem eius præclari laboris subire voluerit, cum eiusdem D. Eulogij operibus emendandis, scholijs illustrãdis, & demum ædendis praeesse iussit: eo nomine ingẽtes tibi gratias ago. Summi enim beneficij loco duco, sanctissimo martyri qualicunq; mea opera inseruire, gloriæq; Cordubensis hic aliqua ex parte veluti fabrum esse. Et tametsi neutrum nõ sine ingẽti labore possem perficere: vtrunq; cum summa iucũditate ad me recepi. Quid enim? sanctißimo martyri, martyrum etiam multorum præconi, ingenij: doctrinæ & industriæ ministerium, quod scio quam sit exiguum, sed qualecunque tamen id sit, non lætarer exhibere? Iam verò Cordubensem hinc gloriam augere, pręclarum munus, quod ea de causa eidem comparabas, locupletare, perpolire, & aliquantisper illustrare non delectarer? Et quamuis Cordubæ nostræ causa, cui tanta hinc gloria quærebatur, iucũdissimum mihi hoc ipsum acciderit: tũ etiam sanctæ Ecclesiæ Toletanæ (cuius maiestas primatu totius Hispaniæ sublimis, multis etiam alijs nominibus summã merito venerationem habet) dignitatem & sanctum splendorem inde præterea ignoto antea & redidiuo incremento exauctum delector. Ex iisdem enim D. Eulogij operibus intelliget, ipsummet sanctum martyrem antistitem suum fuisse, atque Vuistremiro sanctissimo archiepiscopo, & per vniuersam Hispaniam celebratissimo successisse. Horum duorum suorum præsulum, tanta gloria præcellentium, quemadmodum ante hac notitiam nullã habuerat: ita nunc habuisse magnoopere lætabitur. Ego verò vtroque nomine quicquid habui libens impendi, quicquid potui, propensius contuli, Deo in primis authore, quem in hoc ipsum supplici prece obsecraueram. Id quale fuerit, labor ipse noster indicabit: vt hic commemorare opus non sit. Tantum id ipsum Deo Optimo Max. in primis consecro, D. Eulogio, & celebratis ab illo martyribus dedico, Cordubensi gloriæ cœlestibus emolumentis hinc adauctæ offero: & præstantiæ tuæ, Antistes celeberrime, tuis auspicijs, tuo etiam beneficio cœptum laborem, quantoopere potui, cumulatum refero. Vale, Præsul Illustrissime, & hoc tuo tanto bono diutius fruere. Compluti anno Domini M. Dlxxij.

Mense Nouembri.

OPERVM

OPERVM INDEX.

Cum in vetusto exemplari operum series praepostera & admodum perplexa haberetur, iustis de causis in hunc modum visum est ipsam dirigere.

DE VOCABVLIS FICTIS ET NOVATIS, ET Toto D. Eulogij sermone.

Diui Eulogij ingenium quantum fuerit, quanta doctrina excultum, ipsius opera plene satis edocebunt. Insignem praeterea sacrarum literarum peritiam cum multis indicijs possis in sancto martyre deprehendere, felix tamen in explicandis & ex professo exponendis testimonijs, quae adducit, dexteritas illam in primis declarabit. Stylus etsi pius semper & saepe suauis, longe inferior est tanta ingenij & natiua etiam eloquentia magnitudine: eamq; sentias multoties hac ope destitui. Degenerauerat nimirum iam vbique latini sermonis praestantia & puritas, eiusq; claritatem multae sordes obscurauerant, & nostrae clades apud nos magis obruerant. Vt potius in tam dira captiuitate & miseria, quam per centum ac quinquaginta ferme iam annos tempore D. Eulogij perpetiebamur, laude dignum sit, quod vir sanctus praestare in hoc genere potuit, quam culpae imputandum, quod non est assequutus. Quendam etiam proprium & peculiarem stylum iam sibi illa tempora effecerant, in quo laudis & gloriae fuit eminere. Argutiam, subtilitatem, vehementia nonnihil, atq; aliquem in rebus magnis sublimitatis impetum, non possis non suspicere. Sed verborum & totius sermonis neglectu egregios conatus doleas retundi & obscurari. Nos religione quadam reuerenter tacti, nihil emẽdare volumus: tantum fictorum & nouatorum verborum & phraseon catalogum hic apponere duximus necessarium.

Vna atque alia vice. Dico vobis in veritate. Hispanismi.

Monachorum vitam oblectans, pro oblectari vita monachorum. In ante. In amplius.

Consultum gerens, pro consulens, aut prospiciens. Libri series has causas innotescet, vt sit actiuũ. Praeconabile. Breconari. Parumpendulus. Gloriositer. Deicola.

Decisus, pro occisus, aut obtruncatus. Itus pro itinere seu via. Et itum neutro genere pro incessu in Nonio Marcello reperitur.

Prophetismus, vt Christianismus. Incultio, pro ruditate seu barbarie sermonis.

Adepsit, pro adeptus est. Medie, pro mediocriter. Epistolatim, per epistolas. Lunatim, per singulos menses. Metabulum, pro spatio. Victoriare.

Pausare verbum, nam pausam pro quiete antiqui dixere. Eremititas, pro eremo seu solitudine. Officiositas, pro munere. Oramen, pro prece. Victimare, tanquam victimam offerre. Sospitare, salutare. Deliquium, pro peccato. Optio pro occasione, item pro petitione. Vindicium, pro vindicta.

Grassedo, pro crassitudine. Sol, pro die. Multiplicus, pro multiplex. Versibilitas, pro mutabilitate & inconstantia. Inconuulsibiliter. Combinatus, pro imbutus.

Iugitas, pro perpetuitate. Dibellio, pro rebellio. Potestatiue. Praesentialiter. Dulcoratus. Repriorans. Anticeps. Fulcimen. Noxietas.

Taxatum, pro narratum. Compactare, pro formare, & veluti fabre facere. Pusillitas, pro paruitate. Mundialis. Disertitudo. Et quaedam alia ad hunc modum.

Genera confusa, casus peruersi, numeri in nominibus & verbis neglecti: & tota inde Latini sermonis structura dissipata, describentium, non authoris fuisse vitia, est manifestum. Idcirco nos omnia eiusmodi emendauimus: cum in reliquis nihil nobis permiserimus.

QVI STATVS CHRISTIANÆ RELIGIONIS CORDVBÆ SVB ARABVM IMPERIO D. Eulogij tempore fuerit.

OCCVPATA Ab Sarracenis Hispania, multis de causis Barbari victores Christianis pepercerunt. Illudque eos in primis commouit, quod magnas lateque diffusas Hispaniæ prouincias accolis ipsi implere non poterant. Vt igitur essent, qui agros colerent, consueta mercimonia exercerent, & tributa principi persoluerent: Christianos in Hispania quoscunque potuerunt, conseruauere. Relictus iis fuit religionis cultus, templa multis locis intacta permanserunt: libereque permissum, vt Christiano ritu eadem frequentarent. Cordubæ vero maior Christianorum numerus relictus, maiorem etiam religionis cultum retinuit. In vniuersum namque ea ciuitas multis modis ab Mauris iam inde fuit nobilitata. Sedes regni totius, quæ Hispali paucis annis constiterat (referentibus Rasi & Ruderico Toletano Antistite in Arabum historia, quæ nondum est excussa) per Abdalazim Muçæ in Hispaniæ administratione successorem eo fuit translata. Ibi arcem, ibi templum, nunc etiam inter tot ingentia ædificia toti orbi admirandum erexerunt: scholas ibi philosophiæ, & publica doctrinæ gymnasia (vt est in Alfonsi regis historia, quam Generalem dicunt) esse voluerunt: & regni caput constitutam sublimi vndique magnitudine & maiestate extulerunt. Sed longum sit, si omnia percensere velim, quæ eo tempore ad Cordubensis ciuitatis amplitudinem & maiestatem collata sunt. Verum enimuero quanquam quicquid Barbari poterant claritatis nostræ vbi eo tempore certatim inferrent: multo tamen illam Deus Optimus Maximus maiori splendore inclytam esse voluit: cum captiuam, oppressam, & multis malis afflictam Christianorum ibi Ecclesiam religionis cultu, fideique catholicæ amore maxime fecit excellere. Vt quæ martyrum cæde iam diu antea irrogata nobilissima fidei Christianæ germina, & vberrimos fructus protulerat: nunc sacri cruoris exundantibus riuis plenius imbuta, præstantiorē sibi gloriæ coronam in cœlis pararet, ciuibusque suis firmum certumque apud Deum patrocinium maiori cumulo in omne æuum compararet. Id quale quantumque fuerit diuinæ largitatis beneficium, diui Eulogij libri fusius & vberius declarabunt.

Corduba Maurorum regni sedes.

ET quoniam Cordubam, cum imperij Arabici domicilio & sede ibidem constituta, summa omnia Hispaniæ iura tam sacra quam prophana immigrarunt: Christianæ religionis dignitas atque potestas, quæcunque fuerunt, eo etiam ex tota prouincia sese transtulerunt. Non quod Tolerana Ecclesia, vt fuit olim, & nunc quoque est, eo tempore totius Hispaniæ primas esse desierit, caputque Christianæ apud nos religionis haberi. Non quod metropolitanum suum Hispalensem Cordubensis Ecclesia non agnosceret. Sed quia tyranni cum omnia possent, & ad sese omnia reuocarent: eo conuenire ad concilium reliquos antistites cogebant, ibique de quibuscunque cuperent rebus & consultare, & statuere volebant. Indicio suo duo concilia Cordubæ per illa tempora congregata. Alterum, cuius D. Eulogius meminit, ab omnibus Hispaniæ metropolitanis cum subditis Episcopis celebratum: alterum, cuius in Sampsonis abbatis Cordubensis, de quo suo loco dicemus, Apologetico mentio fit. Et quoniam hanc, quam dico maiorem potestatem miserabili profecto de causa habere Cordubensis Ecclesia videbatur: ideo multo plura ibidem templa, basilicæ, monasteria virorum ac fœminarum, & permansisse, & denuo exædificata fuisse D. Eulogij scripta testantur. Operæpretium fuerit ad Dei omnipotētis gloriam catalogum hic iam sacrorum locorum, qui Cordubæ fuere, ex D. Eulogij præsertim libris apponere. Et intra vrbem quidem hæc fuisse memorantur.

Concilia duo Cordubæ cōgregata.

Samson Cordubēsis.

Tēpla Christianorum Cordubæ.

Sancti Aciscli martyris Cordubensis basilica, vbi sanctum eius corpus requiescebat.

Sancti Zoyli martyris Cordubēsis basilica, in qua sanctum eius corpus erat tumulatū.

Sanctorum trium martyrum Cordubensium Fausti, Ianuarij, & Martialis basilica, vbi eorundem cineres asseruabantur. Huius templi mentio etiam est in priscis annalibus, quos initio liber ille Compostellanus habuit, de quo in Dominico Sarraceno martyre dicemus. Ibi ita legitur, Era M.xxxiij. Octauo Kalendas Ianuarij captus, & lanceatus fuit Comes Garsia Fernandi à Sarracenis, inter Alcocer & Langa in riba de Dorlo. Et quinta die mortuus fuit, & ductus ad Cordubam, & sepultus in Sanctos tres, & inde ductus fuit ad Caradignam.

Basilica sancti Cypriani.

Basilica sancti Genesij martyris.

Sanctæ Eulaliæ virginis & martyris basilica, quæ ex 10. cap. lib. 3. Mem. Sanct. astrui non potest intra Cordubam fuisse.

EXTRA VRBEM.

Sancti Christophori martyris monasterium, vrbi trans flumen propinquum, in parte Meridiana.

Cuteclarense monasterium in montibus vrbi vicinis, diuæ Mariæ virgini sacrum.

Tabanense cœnobium, ipso diui Eulogij tempore constructum in iisdem montibus.

Pilemellariense monasterium sancti Saluatoris: & ipsum etiam eodem tempore iisdem in montibus conditum, cuius etiam hodie ruinæ visuntur.

Armilatense cœnobium, ad Armilatæ fluminis ripam in montibus sancto Zoylo dicatum.

Sancti Felicis martyris monasterium in oppido Froniano eorundem montium.

Monasterium sancti Martini in montibus ad locum Roiana.

Sanctorum martyrum Iusti & Pastoris cœnobium in montibus ad viculum Leiulense.

Palma oppidum, Annanellos vicus, & alia quædam oppidula, quæ nominantur, sua templa habuere, inter quæ Colubris dictus vicus sanctorum martyrum Cosmæ & Damiani habuit ecclesiam.

Fuit etiam prope Cordubam templum sancti Sebastiani.

IN his, atque aliis multis templis, quæ nominare diuus Eulogius non potuit, præterquam quod sacra fierent, docendi quoque cura & erudiendi quamplurimos consuetudo perseuerabat. Id docet multis locis diuus Eulogius, & in eiusdem vita Aluarus: vbi etiam apparet non vulgarem illum doctrinæ cultum, sed supra captiuitatis & miseriarum, in quibus degebant fideles, tempora præcellentem. Ipsa templa etiam intra vrbem suas turres, ænea sua cymbala habuere, quibus Dei plebem assidue conuocabant. Et durat adhuc Cordubæ exiguum vnum, ab illis vsque temporibus, vt suo loco referemus, conseruatum. Sacerdotes, monachi, sacræ virgines, peculiari veste, legitimoque cultu amicti, detonsi etiam in publico conspiciebantur. Quæ omnia ex diuo Eulogio atque aliis duobus eiusdem sæculi scriptoribus, sunt manifesta. Neque sine pretio tamen, & recentibus semper exactionibus, vt idem sanctus martyr & alij tradunt, concessa fuere. Vnum illud tantummodo mortis etiam in terminatione fuerat Christianis vetitum, ne pseudoprophetam eorum Mahometum maledictis incesserent, aut legi suæ cum probro detraherent. Hoc vno fideles Christi abstinerent, Arabum templa non intrarent, tributa persoluerent: tuti, & pene liberi poterant permanere. Nam & Comitum dignitas semper Cordubæ inter Moçarabes perseuerabat: vt ex Samsone Abbare, & Cypriani Cordubensis epigrammatibus, per hæc ipsa tempora scriptis constat: & quod in diuo Eulogio legimus, publico exceptorum munere iidem fungebantur Christiani, atque inter Tyrones Regios, de quibus suo loco dicemus, Regiis annonis, vt ipsis sancti martyris verbis vtar, vescebantur. Et Samson Abbas, cum de Seruando Comite initio libri secundi agit, aperte Comitatum Cordubensem nominat. Vt intelligere debeamus, Gothorum more Comitem Cordubæ Moçarabibus Christianis datum, qui eis præesset. Ius inter eos diceret, & controuersias aliquas leuiores, neque ad publicam Regis maiestatem, fiscumve Regium pertinentes, decideret. Eius enim dignitatis Gothorum tempore, quod ex eorum legibus præsertim constat, hoc fuit proprium & peculiare, vt vrbes regeret: cum militiæ munia Duces imprimis obirent. Et inter sacerdotes etiam præter abbates, qui, vt diximus, templis præerant, Archidiaconi, atque Archipresbyteri nomen & dignitas perdurabat. Cyprianus enim in illorum suorum epigrammatum titulis Archipresbyterum sedis Cordubensis se appellat. Archidiaconi mentionem ab eodem factam mox referemus. Illud etiam scitu dignum, in templis etiam nostrorum publicas Cordubę bibliothecas fuisse: vt facile quiuis possit intelligere quanto doctrinę ardore nostri flagrarent. Vnam scriniis etiam insignem, quam in sancti Acisceli templo Adulphus Comes reposuerit, idem Cyprianus Archipresbyter longo epigrammate celebrauit. Alterius etiam meminit, quam ipse Saturnino Archidiacono magna ex parte perscripsit.

Martyrij ea tempore occasio.

Comites Moçarabes Cordubæ.

Seruandus Comes.

Archidiacono & Archipresbyteri Moçarabes Cordubæ.

Bibliotheca sancti Acisceli.

Adulfus Comes.

Saturninus Archidiaconus.

Sed enim, cum hæc ita sint, Christianorum tamen contactum referente diuo Eulogio, tamquam in ipso contaminarentur, Sarraceni prorsus deuitabant: & ab illorum pueris nostri indigna multa in publico patiebātur. Tributa vero grauissima fuisse,

Sarraceni quanto opere Moçarabes deuitarent.

idem sanctus Martyr ingemiscit, & illud in primis, quod singulis mensibus soluebatur. Nouis etiam tributis Christiani Moçarabes onerabantur. Adeo vt de oblationibus omnium Ecclesiarum partem soluere, nouo tributo excogitato, cogerentur. Quod Samson de Seruando Christianorum Cordubæ Comite, sed nefario homine loquens, his verbis deplorat. Exinde omnes basilicas vrbis prædictæ tributarias fecit esse: & impurus hostis de purissimis oblationibus fidelium in vsus templi collatis Dominici, thesauros fisci inhiatus est ampliare. Vt spoliando mensam Christi, & ditando palatia fisci, videretur aquam sitientibus auferre, & amplissimo maris sinu infundere: sicque actum est, vt venale sacerdotium sustinentes ipsæ basilicæ, non more solito dignos recipere, & indignos queant sacerdotes repellere. Et quæ sequuntur. Hæc autem sex octove annis post diui Eulogij martyrium facta fuisse, suo loco, plenius de Samsone agentes demonstrabimus.

Moçarabes tunc Christiani dicebātur, quasi Mixtarabes, quia mixti Arabibus degerēt. Rudericus Archiepiscopus Toleta. lib. 3. cap. 21.

CÆTERVM quamuis Christianorum ecclesia Cordubæ congregata diui Eulogij temporibus, vt dicebam, in dira captiuitate tot tantisq; solatiis templorum, monasteriorum, doctrinæ, & exemplorum in sanctissimis viris alleuaretur, vt non omnino capta, aut deserta videri posset: illud tamen habuit verum ac solidum de diuina benignitate solatium, illo maiori beneficio magnam persensit Dei misericordiam: quod multi ex ea martyres eo tempore prodiere, qui veram fidem in viuis sua morte confirmarent: mortui etiam viuentibus suo patrocinio Dei clementiam propitiam redderent. Qui autem, quotque fuerint, diui Eulogij libri, & quæ his nos adiunximus, latius ostendent.

AD LECTOREM.

HVius Diui Eulogij vitæ duo habuimus exemplaria. Alterum cum sancti operibus in vetustissimo Ouetensi ad finem cohærebat. Alterum mihi benigne commodauerat Michael Ruizius Açagra, serenissimorum Bohemiæ Principum Rodulfi & Ernesti à secretis, adolescens ingenio & literis ornatissimus, & in peruestiganda omni antiquitate studij & diligentiæ singularis. Fuit is etiam codex literis Gothicis in membranis descriptus, & quod multis indiciis apparebat, itidem vetustissimus. Plura continet poemata, Dracontij nimirum de opere sex dierum libros duos, cum diui Eugenij tertij Archiepiscopi Toletani supplementis: Corippi grammatici Africani ad Iustinum Imperatorem libros quatuor: eiusdem diui Eugenij epigrammata, & quædam alia. In fine vita hæc diui Eulogij fuit adnexa. Ouetensis codex nullum titulum habuit huic operi præfixum. Ille alter hunc præferebat, quem apposuimus. Sed Eræ computatio fuit varie in margine signata, cum abraso numero, vt apparebat, alter fuisset suprascriptus. Annus Dominicæ Incarnationis recte fuit signatus. Inde nos & ex Astronomica nostra ratione supputandi (cuius nobis opportunitatem Aluarus ad finem operis, quemadmodum ibi apparebit, prabuit) vtrumque recte signauimus, & astruximus. Nomen etiam Regis in titulo mendose fuit ascriptum. Abderrahgman enim legebatur: cum ipso mortuo, Mahomad eius filius diuum Eulogium, quod ex eiusdem libro tertio constat, martyrio coronauerit: & Aluarus etiam ipsum Regem Mahomad nominat. Ipse Aluarus nobilis admodum, & illustri genere videtur fuisse: siquidem serenissimi titulo ipsum non semel compellat Eulogius. Quod idem præceptorem suum etiam vocat, humilitatis est prorsus: cum fuerint, vt confestim legenti apparebit, condiscipuli. Quinimo & per catacrisin quandam Aluarus Doctor dicitur, homo laicus & coniugio, quantum coniicere datur, innexus, cui huiusmodi titulus minime eo tempore poterat competere.

VITA

VITA VEL PASSIO BEATISSIMI MARTYRIS EVLOGII PRESBYTERI ET DOCTORIS, QVI PASSVS EST Era DCCCXCVII. Anno Incarnationis Domini DCCCLIX. sub rege Mahomad, die quinto Idus Martij.

Authore Aluario Cordubensi.

BEATISSIMI Martyris & Doctoris Eulogij passionem disponens scribere, prius vitam eius putaui dirigendam in ordine, quam sui finis agonem pulcherrimum designare: vt quis vel quantus fuerit ante lectoribus innotescat: & sic deinceps adeptum ex merito palmam victoriæ, euidentissimis † elucescat indiciis. In cuius operis principio Domini fretus & Redemptoris nostri auxilio, profiteor me nō audita & dubia, sed visa & per me probata retexere, quoniam, gratia Dei cooperāte, à primæuo adolescentiæ flore charitatis dulcedine, & scripturarum amore vno vinculo concordi innexi, huius vitæ, licet non pari ordine, tamen pari affectu in cunctis quæstionibus duximus iugum. Sed ille sacerdotij ornatus munere, pennis virtutum in sublime euectus, altius euolabat: ego luxuriæ & voluptatis luto confectus, terra tenus repens hactenus trahor. Et inde est, quod non incerta, & quorumcumque hominum narratione comperta, sed mecum gesta, & per me cognita narrare disposui. Quia sicut de incertis temere referre sententiam, periculosum fore profiteor, ita de cognitis subprimere ea, quæ † nosci debent, vacuum periculis esse non teor. Est quoque & laudabilis pro exemplo prædicanda omnibus veritas, & nihilominus detestanda Rhetoricorum composita falsitas. Quoniam melius est de multis præclaris nihil facinoribus dicere, quam ex paruis bonis multa falsa differere: turiusq; est, omnia, quæ gesta sunt, præterire, quam ea, quæ non † fuerunt, aliqua fingere. Et mitius errat, qui non malitiæ voto, sed segnitiæ fastu vera subprimit, eo, qui differte falsa confingit. Veritas enim, si studio veritatis, & non vanæ gloriæ iactantia dicitur, dicenti coronam implodit: falsitas autem, si ab aliquo intentatur, coniectantem occidit. Et ideo sicut me veritatem dicentem remunerandum esse congaudeo, ita falsitatem si dixero, condemnandum esse non nego. Quibus ergo causis ad falsitatem retexendam insilirem, ipse non habui, qui veritatem in omnibus, non mendacium remunerare cognoui. 1

† elucescat in s. — *Aluarus D. Eulogij admodum familiaris.* — *† nosci debentur,* — *† fuerint;*

IGITVR beatus martyr Eulogius nobili stirpe progenitus, Cordubæ ciuitatis Patritiæ senatorum traduce natus, ecclesiæ ministerio mancipatur, sancti ac beatissimi Zoyli æde deseruiens, & in eiusdem collegio clericorum vitam deducēs, multis & clarissimis virtutibus floruit, magnis & laudabilibus operibus viguit. Ab ipsis enim incunabulis literis ecclesiasticis hærens, & quotidie per studia bonorum operum crescens, perfectionem adeptus est, ac super omnes coætaneos doctrinæ scientia clarens, & eruditionis lumine florens, magistrorum doctor est factus. Quippe qui mentem senilem paruissimo corpore gerens, vincebat etsi nō ætate certe scientia vniuersos. Erat † enim studiosissimus scripturarum scrutator, & intentissimus sententiarum inuestigator. Ita vt nihil scripturæ præponeret sanctæ, nihil magis eligeret, quam in lege Domini meditari die ac nocte. Nec contentus magisterio doctorum suorum, alios si quos forte audiret, procul positos, requirebat: & ne offenderet proprios, furtim se horis, quibus poterat, subtrahebat. Nam & abbatem bonæ recordationis & memoriæ Speraindeum *opinabilem & celebritate doctrinæ præconabilem virum sæpius inuisebat, auditorioq; more ex illius ore disertissimo dependebat. Qui ipso tempore totius Bæthicæ fines prudentiæ riuulis dulcorabat. Ibi eum primitus videre merui, ibi eius amicitiæ dulci inhæsi: ibi illi indiuidua sum nexus dulcedine. Eram namque iam dicti inlustrissimi viri auditor: & dum frequentius eius limina tererem, incultumq; ingenium acuerem, tandem respectione diuina huius tanti viri societate coniungor. Et catenatim † insolubili nexu non innector tantum, sed vnior: factique sumus auditores viri, inquisitores veri, amatores nostri. In tantum vt illa ætas indocta sibi non concessa præsumeret. Agebamus vtrique scripturarum delectabilem lusum, & scalmum in lacu nescientes

Domni Eulogij nobilitas, & educatio. 3 4 5 *Sancti Zoyli templum.* — *D. Eulogius pusillo corpore.* — *(autem)* — *Speraindeo Abbas.* — **Magna scilicet opinionis: Hispanismus, vt paulo inferius in passione, opinatissimū Eulogium dicit.* — *(enodabili)* — *Eulogij & Aluari in studiis exercitatio.*

regere, Euxini maris credebamur fragori. Nam pueriles contentiones pro doctrinis, quibus diuidebamur, non odiose, sed delectabiliter epistolatim in inuicem egimus, & rhithmicis versibus nos laudibus mulcebamus: & hoc erat exercitium nobis melle suauius, fauis iucundius, & in ante nos quotidie extendentes, multa inadibilia tentare

ou † in scripturis, puerilis immatura docibilitas egit. Ita vt volumina conderemus, quæ postea ætas muta abolenda, ne in posteros remanerent, decreuit.

dum annos

Eulogius presbyter & doctor factus.

SED † cum iam annos iuuentutis adtingeret Eulogius, diaconij ministerio fungitur, atque in breui merito vectus ad superos, gradu presbyterij sublimatur: moxq; magistri, ordine & vitæ moribus sociatur. Quanta illi humilitas, quanta bonitas, quanta inhæserat charitas, amor omnium ostendebat. Ex hinc cœpit se acriori vitæ austeritate constringere, & modestiæ legibus in vniuersis actionibus perornare. Scripturis vacare diuinis, & corpus suum vigiliis ac ieiuniis castigare, monasteria frequentare, cœnobia inuisere, regulas fratrum componere. Hinc inde cuncta eo modo curare, quo, si fieri posset, vtrobique adesset. Ita clericatum agens proprium, vt regularem ordinem non dimitteret alienum: ita monachis adhærens, vt clericus probaretur. Ita in clero degens, vt monachus videretur, vtrobique aptus adcurrens, & vtrarumque professiones vnus sufficientissime complens, currebat sæpius ad cœnobiorum sacratissimos greges. Sed ne proprium ordinem contemnere putaretur, ad clerum iterum remeabat: in quo dum aliquod tempus persisteret, ne virtus animi curis sæcularibus eneruaretur, itidem monasteria repetebat. Hic doctrina oris ecclesiam ornans, illic vitam propriam † excutiendo decorans, in † cunctis virtutibus positus, viam sæculi mœrens incedebat, & anxius: & quotidie ad cœlestia volare cupiens, corporea sarcina grauabatur. In tantum vt Romam ire disponeret, vt adolescentiæ næuos lachrymis, & peregrinationis itinere domaret, immo domitos deleret: sed ecce omnes hinc inde insistimus, & eum magis corpore quam animo retinemus.

excusipendo [excutiendo] tantis

Peregrinatio Romana.

Reccaffredus Episcopus.

Eulogius in carcerē missus.

Flora & Maria Virgines & martyres.

7 VERVM dum ista & alia referuntur, tandem Reccaffredus episcopus super ecclesias & clericos quasi turbo violentus insiluit: omnesq; sacerdotes, quos potuit, carcerali vinculo alligauit. Inter quos vt electus aries ducitur, & cum Pōtifice suo vel aliis sacerdotibus vincitur. In qua retrusione magis orationibus & lectionibus operam dedit, quam vinculis. Ibi sanctis virginibus Floræ & Mariæ, pro fide comprehensis, illud documentum Martyrale vno libro composuit. In quo eas ad martyrium verbis tenacissimis solidauit, easque & per se verbis & per epistolas mortem contemnere docuit. Seque, suosque socios, earum suffragiis vinculo soluendos commisit, quod & obtinere mox post sextum diem passionis earum promeruit. Nam illę octauo Calendas Decembris expleuerunt martyrium, sacerdotes vero Domini tertio Calendarum earundem
8 solutionem adepti sunt. Extat super hoc inlustriore stylo confecta, & mihi his diebus directa epistola, passionem earundem virginum, & ereptionem sacerdotum ipsarum
9 virginum meritis continentem. Ibi metricos, quos adhuc nesciebant sapientes Hispaniæ, pedes perfectissime docuit, nobisq; post egressionem suam ostendit. Inde & mihi pro libris illis, quos in defensionem martyrum dederat, epistolam facundo loquutionis genere dictatam direxit. Nam cum omnes, qui cum eo erant sacerdotes, vacarent otio & quieti, ille non noctibus, non diebus à lectione cessabat, noctes diesque ingeminans, scripturarum mella lambens, & ore & corde spiritualiter ruminans.

(Denique)

Eulogius martyrū incensor & cultor.

ardore martyrij, vt

Cap. 2.

VERVM operæpretium reor, si paulo altius incedentes, tempore persequutionis qualiter probatus extiterit, inseramus. † Nam dum episcopi, sacerdotes, clerus, & sapientes Cordubę in martyrio nuper exorto deuio calle incederent, ac timoris impulsu pene fidem Christi, si non verbis, nutu tamen negarent, hic tamen inadibilis nunquam vacillare, vel tenui est visus susurro. Sed omnibus pergentibus ad agonem occurrens, vniuersorum animos roborans, cunctorumq; ossa venerans & componens, in tantum ardescebat: † vt dote martyrij & ipse incentor ipsis diebus videretur esse martyrum. Pro quo rectitudinis zelo multis extitit contumeliis propulsatus, magnisq; terroribus fatigatus. Nam vnus ex proceribus illum impetens, & minis exasperans, diuino iusto iudicio in reprobum sensum conuersus, fidem, quam tenens nescius impugnabat, mox miser & stultus amisit. De quo plenius in libro Memoriale Sanctorum tertio iam dictus beatissimus disputauit. In quibus libris & passiones sigillatim martyrum claro fonte loquutionis explicuit, & prosequutione sufficienti quæcumq; acta sunt in martyribus domini & dicta, sequuturis generationibus propalauit. Quantus autem, vel quam excellens fuerit scientia, luce clariora eius pandent opuscula, quæ sale Attico & prosatico lepore, immo diuina inspiratione composuit.

SED

Sᴇᴅ redeundum eſt ad Reccaffredi epiſcopi tempora, & qua arte à ſacrificio ſe ſuſpenderit, ne eius glutinaretur errori, proferendum. Nanque ipſis diebus cuncti ei & vi & poteſtate addicti, iuſſu regio ſubditi, iniquo videbantur hoſti adiuncti; & qui priori inſurrectione aduerſi & erecti contra eum ſteterunt, tunc terrore † conciti, quaſi familiares hærebant non mente, ſed corpore: nec dilectione cordis, ſed compulſione terroris, & ne aditus ei nocendi daretur in amplius. † Ita quoque Rex contra nos deſæuiens legibus neceſſitatem induxerat, & liberum arbitrium interpollans, omnes truci ſubdiderat hoſti. Cuius hiſtoriæ veritas in alio opere enucleatius diſſeretur.

Reccaffredus Epiſcopus. 10 *(conciſi)* *Ita quoque Regio* 11

Nᴠɴᴄ vero huius admirabilis viri tantum enodare ſanctiſſimam cupimus artem. † Is enim graui inſtinctu doloris, dum vndique circa ſe doloſum cerneret ipſius epiſcopi graſſari ingeniū, & cæteros ei communicantes dep[...]hēderet, nec reſiſtēdi ſibi copiam ineſſe videret, nec amouendi licentiā (vtpote fid[...]ſſoribus datis) † remanere ſibi cōſpiceret: cœpit ſe graui adterere gemitu, magnoq; intrinſecus vt diximus mactari dolore. Sed nutu Dei contigit, vt quadam die præſenti Epiſcopo beati Epiphanij Cipriæ Salaminæ Epiſcopi, Ioanni Epiſcopo Hieroſolymitano directa epiſtola legeretur. Quam ego cuidam diacono præceperam legere: in qua idem beatiſſimus pontifex Origenis nenias arguens, & ordinationem cuiuſdam preſbyteri in monaſterio iam dicti Hieroſolymitani adſignato à ſe conſecrati defendens, cauſam ordinationis retexuit, beatiſſimorumque preſbyterorum Hieronymi & Vincentij continentiam ſacrificādi laudando innexuit. Quam narrationem tum iam dictus Eulogius auida mente magis arripiens, quam ſuſcipiens, & ſibi à Deo datam occaſionem cognoſcens, ingenti vulnere quaſi percuſſus, ab intimo corde trahēs ſuſpiria, meq; intuens, conuerſus Epiſcopo dixit: Si lucernæ Eccleſiæ, & fidei noſtræ hoc egerunt columnæ, quid nobis facere cōuenit, quos delicti onera grauiter deprimunt, & affligunt? Cognoſcat ergo veſtra paternitas, interd[...]m à me ipſo mihi ſacrificandi licentiam. Sicque huiuſmodi ingenio tempore Reccaffredi ſe ipſe ſuo ligauit arbitrio. Cuius profeſſionis licet hoc modo ordinem ſumeret, delectabili tamen † vſu perfunctus, nolebat poſtea ſtatum reiectum recipere. Sed Pontifex proprius in tantum eum † amiſſum officium ſacrificandi compulit repedare, vt eum anathemate ferire non vereretur, niſi citius redire promitteret.

Eulogij prudens conſilium. *(Qui)* *imminere* 12 13 *Epiphanij Epiſtola.* *vſitato* *ad miſſum*

Eᴛ erat vir ille in omnibus profeſſionibus principaliter, & non mediocriter decoratus, cunctis ex æquo deſeruiens, & cum præiret omnes ſcientia, humilior certe etiam infimis videbatur. Clarus vultu & honore præcipuus, eloquentia fulgidus, & vitæ operibus luminoſus. Incitator martyrum & laudator, tractator peritiſſimus & dictator. Quis ardorem ingenij, quis decorem eloquij, quis fulgorem ſcientiæ, quis affabilitatem vſualem officij, quocunque poterit prudentiæ dicere flumine? Quæ enim illi non patuere volumina? quæ potuerunt eum latere ingenia catholicorum, philoſophorum, hæreticorum, necnon & gentilium? Vbi libri erant metrici, vbi proſatici, vbi hiſtorici, qui eius inueſtigationem effugerent? Vbi verſus, quorum ille ignoraret canora? vbi hymni, vel peregrina opuſcula, quæ eius nō percurreret pulcherrimus oculus? Quotidie enim noua & egregie admiranda quaſi à ruderibus, & foſſis effodiens, theſauros elucidabat inuiſos. Quanta docibilitas tam pretioſo munere ornatę † ineſſet animę, quanta & inexhauſta cura ſolertiæ, nullus ſapiens comprehendere poterat. Et ô admirabilis ſuauitas mentis, nunquam priuatim ſcire aliquid volēs, nobis omnia præſtabat. Vitiata corrigens, fracta conſolidans, inuſitata reſtaurans, antiqua repriorans, neglecta renouans, & quæque poterat ex antiquis viris geſta competere, ſatagebat operib. adimplere. Seueritatem Hieronymi, modeſtiam Auguſtini, lenitatem Ambroſij, patientiam Gregorij in corrigendo errores, in ſuſtentando minores, in demulcendo maiores, in ſufferendo † horrores, vnus idem ſe multipliciter varium exhibebat.

D. Eulogij laus. *inerat* *ſorores*

Nᴇᴄ ei ſuffecit monaſteria patriæ ſuę inuiſere, quin potius occaſione fratrum ſuorum, qui ipſis diebus in Franciæ finibus exulabāt, indeptam viam arripuit, & in Pampilonenſium territoria vltro progrediens, monaſterium ſancti Zachariæ ingreſſus, & aliorum cœnobia ipſarum regionum gliſcenti voto percurrens, multorum patrum eſt amicitia dulcoratus. Quorum conuerſationem in epiſtola, quam Epiſcopo Pampilonenſi in carcere poſitus dedit, nominatim locatimue digeſſit. In quibus locis multa volumina librorum reperiens abſtruſa, & pene à multis remota, hūc remeans, ſuo nobis † regreſſu adduxit. Ibi beati Odoarij eſt fruitus conloquio, cui centum quinquaginta regulares monachi militabant. Inde ſecum librum Ciuitatis beatiſſimi Auguſtini, & Aeneidos Virgilij, ſiue Iuuenalis metricos itidem libros, atque Flacci † ſaturata poemata, ſeu Porphyrij depicta opuſcula, vel Adhelelmi Epigrammatum opera,

Eulogij peregrinatio. *Odoarius Abbas.* *(in ſacratiſſimo pectore collocauit.)* 14 *Libri, quos D. Eulogius Cordubam attulit.* *(Satyrata)*

15 necnon Auienni fabulas metricas, & hymnorum catholicorum fulgida carmina, cum
16 multis minutissimarum causarum ex sanctis quaestionibus multorum ingenio congre-
17 gatis, non priuatim sibi, sed communiter studiosissimis inquisitoribus reportauit. Idem
18 praeterea fulgorem operis & coruscationem ingenij resplendentibus semitis praesen-
praesentibus tialiter cunctis † sequentibus & vsualiter sequentibus, specificis semper ostentans in-
diciis, & luminosis deducens vestigiis, vbique lucidus gradiens, vndique fulgidus redi-
ens, limpidus, dulcorosus, nectareus, CHRISTI coronatus emicabat omnibus fa-
mulus.

NEC illud omittendum in hoc opere reor, quod post diuinae memoriae Vuistre-
** Hoc loco aliquid deesse videtur.* miri Toletanae sedis episcopi, * in eandem sedem ab omnibus comprouincialibus, &
cõfinitimis Episcopis electus, & dignus est habitus, & pro relatu omnium comproba-
19 tus. Sed dispositio diuina, quae eum sibi ad martyrium reseruabat, quibusdam repagu-
Vuistremirum Archiepiscopum Toletanum. lis obuiauit. Cumque iam ipsa communis electio eum sibi consecrare in episcopio ad-
clamaret, rerum obuiantium aduersitate impediti, alium sibi eo viuente interdixerũt
eligere. Qui licet argute frustraretur ab ordine, tamen non priuatus eiusdem ordinis
Eulogius electus Toletanus Archiepiscopus. munere. Siquidẽ episcopatum coelestem adeptus est, dum per martyrij gloriam Chri-
sto coniunctus est. Omnes namque sancti Episcopi, non tamen omnes Episcopi sancti.
Ille vero sanctitatem per cruoris fusionem inueniens, Episcopij ordine fungitur, dum
coelo † receptus, aeternis promissionibus muneratur.
tenus.
CVMQVE his virtutibus & dogmatibus insigniretur, & omnibus quasi lucerna
super candelabrum posita, ac veluti ciuitas in montis sita cacumine procul altius emi-
caret, & vt doctus scriba de thesauro domini sui noua & vetera vniuersis familiis prae-
uideret, in sacerdotibus primus, in confessoribus summus, in iudicibus residens non
extremus: tandem voti compos effectus, diuina sibi cooperante clementia inopinato
iudicio, sed deliberatiuo studio euectus est ad superna. Et ea, quę à martyrib. fusis postu-
lauerat lachrymis, & per tota sua opuscula more sparserat precis: obtinere meruit o-
peribus sanctitatis. Quod verius poterit noscere, qui ipsa eius egregia opera curauerit
legere. Et quoniam expedit, & dignum vobis visum est pro vtilitate legentium, & pro
annuo festiuitatis suae recursu, passionem eius breuiter explicare: ideo sequestratim,
pure & synceriter agonis sui pulcherrimum induximus finem.

Ab hinc passio eiusdem.

Et Arabicũ dolum dixit in epist. ad D. Eulogiũ inf. fo. 106. b
Mahomad Arabum Rex

TEmpore igitur, quo saeua dominatio Arabum calliditatis astu omnes fines
Hispaniae misere deuastabat, quo Rex Mahomad incredibili rabie & ef-
frenata sententia Christicolum genus delere funditus cogitabat, multi
terrore cruentissimi Regis mutuentes, eiusque insaniam modificare ni-
tentes, per trucem voluntatis iniquae officium diuersis & exquisitis occasionibus gre-
gem Christi impetere tentauerunt. Plerique Christum negando se praecipitio commi-
serunt: alij duris tormentis agitati, commoti sunt. Porro alij florenti virtutę stabiliti
21 sunt, & fundati. In cuius (vt diximus) tempore martyrium fidelium coruscando resplẽ-
Ecclesia sub hoc Rege persequutio. duit, & error negantium fluctuauit. Nonnulli enim, qui fidem Christi tantum menti-
bus retinebant, instinctu Dei quod celauerant, luminositer & patule proferebãt, Nul-
22 lo disquirente ad martyrium prosilientes, & coronam sibi ex tortoribus rapientes. Ex
Christophorus martyr. quibus, Arabs genere, B. Christophorus extitit, cuius passionis ordine in alibi digerere
Aurelius & Felix martyres. cogitamus. Sed & ex eorum numero B. Aurelius & sanctus extitit Felix, qui cũ vxorib.
ad passionis gloriam post multa & prolixa latibula prodierunt. Ex ipsis etiam florens
Flora martyr. virtutibus Flora virgo beata, quae contemnens saecularem labilem pompam, aeternam
meruit sine fine coronam. Quorum hic noster sanctissimus Doctor agonem singillatim
exposuit, & actus vitasque corusco sermone explicauit.

Leocritia virgo.
HOC tempore puella nomine Leocritia quaedam generę nobilis, mente nobili-
or, ex Gentilium fece progenita, & ex luporum visceribus prodita, dudum per quandã
23 sibi genere proximam Christo dicatam nomine Litiosam, aquis salutaribus tincta, &
24 occulte fide Christi induta enituit, odoremque nectareũ notitiae suae cunctis adsparsit.
25 Etenim cũ ad iam dictam religiosam in annis infãtię more propinquitatis recurreret,
Litiosa Deo dicata. eamque quib. illa sermonibus poterat, quotidie instrueret, tandem respectione coelesti
fidẽ Christi mente suscepit: & ardore amoris susceptam pectore conseruauit. Quae dũ
ad annos sapientiae veniret, & scientiae contingeret lumina: fidem illam, quam tener-
rimis

ſtimis inſtitutis occulte didicerat, quotidie fomentis ſpiritualibus auctam in ampli-
us creſcentem alebat, primum occulte, deinceps patule & aperte. Quam parentes ſe-
dule admonentes, & nihil omnino proficientes, conati ſunt eam flagellis & verberib.
impetere, vt quam per blandimenta amouere non poterant, ſaltim terrorib. coerce-
rent Sed ignis ille, quem Chriſtus in corda fidelium miſit, nullis minis cedere nouit. In
hoc conflictu dum diebus vapularet & noctibus, ſeque acerrimis impetendam vltio- *diris*
nibus & † duris vinculis præpeditam videret, metuens ne non propallata publice fide,
cauterio vteretur perfidiæ: per internuncios beatiſſimo Eulogio, opinatiſſimo iã mul- 26
tis talib. operib. viro, vel ſorori eius Anuloni virgini Deo dicatæ cauſam ſuam innotu- *Anulo D. Eulogij ſoror Deo dicata.*
it: & quia ad tutiora loca fidelium, in quibus fidem ſuam poſſet interrita propallare, ire
vellet, expoſuit. Illico beatus Eulogius ſolitum officium recognouit: & vt erat fautor
anhelantiſſimus Martyrum, hanc exire clam per eoſdem internuntios ordinauit. Illa
concite artem fingens, & parentibus quaſi conſentiens, noſtramque fidem verbis im- *ex opere*
petens, & † data opera omnia ſelecta ornamenta induẽs, ſeq; more illorũ quaſi placitu-
ra & nuptura ſæculo oſtẽdẽs, niſa eſt eorũ inflectere animos, & ſibi exoſos comere greſ- 27
ſus. Cũq; ſibi omnia iã tuta ineſſe proſpiceret, ad nuptias quorumdã propinquorũ ſuo-
rum, quæ ipſis agebantur diebus fingens, vt eidem officio congruit, ornate procedere,
celeri curſu ſe beatiſſimo Eulogio, vel ſorori eius Anuloni tutandã exhibuit. Quã mox
grato animo ſuſcipientes, occulendam probatiſſimis tradiderunt amicis. At vbi pater
eius & mater expectantes filiam non viderunt, deluſos ſe ingemiſcentes, rabie inaudita
& dolore inuiſo ſe ipſos cruciantes, cuncta diſturbant, vniuerſa contaminant curren-
tes per ignotos & cognitos, & poteſtatiue, ac iuſſione Præſidis, quoſque impetendos
putabant, carceribus & vinculis onerabant, viros, mulieres, confeſſores, ſacerdotes, de-
uotas, vel quos poterant flagellis & carceribus affligebant, ſi quo modo poſſent filiam
ſuam per hæc & ampliora recipere. Ille vero ſanctus immobilis ei loca diuerſa muta-
bat, & ne traderetur ouis luporum in manibus, omni intentione curabat. Illa tamen
ieiuniis & vigiliis inſiſtens, & cilicio membra tegens, vel puluere cubans, ſeuere mem-
bra corporis elimabat. Sed & vir beatiſſimus, cum reuerentia nominandus, Eulogius, 28
nocturnas vigilias adpetens, & in baſilicam ſancti Zoyli terratenus proſtratus orans, *Baſilica S. Zoyli.*
noctes inſomnes ducebat, auxilium Domini & fortitudinem virgini imprecans, & ſe
per hæc exercitia Domino conſecrans.

Inter hæc virgo ſereniſſima beati Eulogij germanã, quã ardenti deſiderio diligebat,
videre voluit, & ad eorũ habitacula nocte deuenit, reuelatione Dñi prouocata, & auidi-
tate conſolationis perducta, vt vno die tantũmodo cum eis moraretur, & iterũ ad ſoli-
ta latibula repedaret. Quib. & retulit, ſibi vna & alia vice orãti liquore mellis os reple-
tũ fuiſſe, q; † ſe non auſu temerario expuiſſe, ſed ingluiiſſe, craſſi elementi admirandã *illa*
ſpeciẽ referebat. Cui ille ſanctus hoc eſſe præſagium, regni cœleſtis dulcedinem per-
fruendam, diſſeruit.

VERVM dum alio die redire virgo diſponeret, actum eſt, vt comes itineris non
hora ſueta, ſed inluceſcente aurora veniret. Nec potuit aditum exeundi habere, quip-
pe quæ nocturno tempore, pro euitandis inſidiis ſolebat incedere. Prouiſum eſt, vt ea-
dem die vſque dum ſol metã ſui luminis terræ ſubduceret, & nocturnę tenebrę quietu-
dinem optatam indulgerent; virgo Dei eo, quo manebat loco, perſiſteret. Humano
quidem conſilio, ſed diuino retinebatur iudicio: vt & ſuam ſibi coronam, & beato Eu-
logio imponeret gloriæ diadema. Nam eo die, neſcio cuius inſtinctu, quorũue inſidiis
† & proditione locus præſidi latibuli indicatur, & à militib. ad hoc miſſis ex improui-
ſo omnis illa eorum habitatio circundatur. Actumque eſt, vt electus & prædeſtinatus *(vel)*
martyr præſentialiter adfuiſſet. In cuius præſentia iam dictam virginem educentes, e- *Eulogius & Leocritia capti.*
umque vna pariter comprehendentes, verberantes, multiſque contumeliis affligẽtes,
iniquo præſidi, & ſcelerato iudici præſentarunt. Quẽ mox iudex per flagella occidere
cogitans, truculento vultu & impatienti animo vehementi furore accẽſus, furioſis ver-
bis interrogat, virginemq; cur domo retinuerit minitando diſquirit. Cui libẽtiſſime &
patiẽtiſſime, more loquutionis ſuæ, ſplẽdide rei veritatẽ hoc ordine pandit. Præſes, or-
do nobis prædicationis iniunctus eſt, & noſtræ hoc fidei conuenit, vt diſquirentibus
à nobis lumen fidei porrigamus, nullique ad vitæ itinera properanti, quæ ſancta ſunt, *Eulogius ad Præſidem.*
denegemus. Hoc ſacerdotibus competit, hoc religio vera depoſcit, hoc etiam
Chriſtus Dominus noſter nos docuit: vt quiſquis ſitiens † fidei haurire flumina volue-
rit in duplo potum inueniat potius quã quem quæſiuit. Et quoniã hæc virgo fidei ſan- *fidem illa*
ctæ regulam à nobis inquirere viſa eſt, neceſſarium extitit, vt † illi noſtra eo † ſe liben- *ſibi*

tius adplicaret intentio, quo eius in amplius incenderetur affectio. Nec decuit talia
desiderantem reiicere, præsertim illi, qui ad hoc Christi electus est munere. Vnde &, vt
posse mihi extitit, illustraui, & docui: & fidem Christi viam regni esse cœlestis exposui.
Quomodo & tibi, si me disquirendum putasses, libentissime facerem. Tunc præses tur-
bido vultu virgas inducere iussit, eum minitans flagellis perimere. Cui sanctus dixit,
Quid istis virgis exercere cupis? Animam (inquit) tuam per has educere volo. Gladium
(ait) acue & compone, pro quo animam à vinculo corporis expeditam ei reddas, qui
dedit. Nam flagellis membra dissecare non extimes. Et mox clara inuectione & suffici-
enti eloquio falsitatem vatis sui & legis improperans, & prædicationis verbum inge-
minans, sub omni velocitate palatium ducitur, & ad regis consiliarios vsque pertrahi-
tur. Vbi vnus ex ipsis, illi familiarissime notus, compatiendo insiluit. Si stulti (inquit)
& idiotæ in hanc mortis deflendam ruinam deuecti sunt: tu sapientiæ decore præcin-
ctus, & vitæ moribus illustratus, quæ te dementia huic mortifero casui, obliterato na-
turali vitæ amore, committere compulit? Audi me obsecro, & ne præcipiti casu eorru-
as rogo Dic tantum verbo in hora huius tuę necessitatis, & postea tua, vbi vbi poteris,
29 vtere fide. Promittimus te nusquam inquirendum. Cui beatissimus martyr subridens: ô
Diui Eulogij mira constantia. (inquit) si scire potuisses, quanta fidei nostræ cultoribus maneant reposita: Aut si pos-
sem, quod meo retineo, tuo committere pectori: tunc iam non me à proposito reuo-
care conareris, sed libentius te ab hoc mundiali honore amouere cogitares. Et cœpit
eis Euangelij æterni verbum porrigere, & prædicationem regni constanti libertate in-
fundere. Qui illico eum nolentes audire, gladio iubent transfigi. Cumque duceretur,
vnus ex eunuchis regis alapa eum percussit. Cui ille alteram faciem præparans, obse-
ero (inquit) vt hanc iterum verberando, priori coæques. Quam cum secundo feriret,
D. Eulogius occiditur. ille patiens & mitis iterum priorem parauit. Sed impetu militum ad locum occisionis
deducitur, vbi genua in oratione curuans, & manus ad cœlos extendens, signoq; cru-
cis totum se muniens, paucis verbis intra se orans, ceruicem mucroni tetendit, & cele-
ri ictu mundum contemnens, vitam inuenit. Compleuit martyrium suum quinto Idus
30 Martij, die sabbato, hora nona. Et ô felicem & admirabilem nostro sæculo virum, qui
& præmisit in multis sui operis fructum, & reliquit in virgine se sequendum. Secum
victoriæ vexillum manibus eleuans, & manipulum laboris sui pro se Domino libans,
oblationem puram, & pacificas hostias offerens, & in se, quæ alios docuerat, Christo
Columba in diui Eulogij corpore insidet. rerum Domino repræsentans. Mox vero vt proiectum est cadauer è loco eminentiori
inductum aluei, columba miro candore niuescens, videntibus omnibus, secans aera
pennis, super corpus martyris aligerans sedit. Quam omnes missilibus petris hinc in-
de abigere conantes, & nihilominus consistentem repellere non valentes, manibus
voluerunt cominus effugare. Sed illa in circuitu corporis non volans, sed saliens, su-
per turrim corpori imminentem propius resedit, & ad corpus beatissimi viri vultum
Aliud miraculum. conuertit. Nec silendum est miraculum, quod ad laudem sui nominis Christus est su-
Astigitana ciuitas. pet corpus martyris operatus. Etenim vnus Astigitanæ ciuitatis incola, dum inter ce-
teros palatinum lunatim mansionis seruitium ageret. Ibique cursum suum vigilijs ex-
31 pediret, nocte aquam potare desiderans, surrexit, & ad prominentem canalis ductum,
32 qui super illa loca producitur, peruenit, vbi vidit desuper super corpus eius, quod de-
orsum iacebat, sacerdotes miro candore niuentes, luminaria coruscantia retinentes, &
psallentium more psalmos grauiter recitantes. Qua visione perterritus, ad mansionis
totu locum magis fugiens, quam rediens, repedauit. ✠r socio † omnia renuntians, cum eo
iterum ad locum reuertere voluit: sed iam secundò cernere illud non valuit. Cuius be-
(Pro, altero proximo sequente. Hispanismus vulgarts.) atissimi caput † alio die curiositas Christianorum redemit, corporis vero reliquias ter-
tio die collegit, & sub vmbra beatissimi martyris Zoyli tumulauit.

Beatissima vero virgo Leocritia multis oblectationibus delinita, multisq;
S. Zoyli templum. promissionibus impulsata, tandem diuino munere soliditate fidei roborata, quarta
S. Leocritia martyrium. post eius martyrij die extitit decollata, ac in flumine Bæthis proiecta. Sed aquis nec
(exercuit.) submergi potuit, nec celari, erecto enim corpore pergens, mirum omnibus visum †
Basilica S. Genesij. præbuit. Et sic à Christianis educta, in basilica sancti Genesij martyris, quæ sita est ad lo-
Tertios vicus. cum Tertios, extitit tumulata. Hic fuit beatissimi doctoris Eulogij finis: iste admirabi-
lis exitus, huiusmodi plenus opere transitus.

Nunc restat in fine voluminis Regi omnium sæculorum gratias agere, qui ab
initio fidei suam ornans martyribus Ecclesiam, dat lassis virtutem, & de se nihil præsu-
33 mentes perducit ad gloriam sempiternam. Ipsi Domino nostro gloria & imperium
per infinita semper sæcula sæculorum. Amen.

Atnune

AT nunc quia sermone pedestri & inculta oratione agonem Doctoris nostri & *Aluari ad diuum Eulogium obtestatio.*
Martyris nostri † expleuimus: restat, vt ad eundem amicissimũ nobis patronum, quasi
ad audientem, & precibus nostris præsentem, sermonem vertamus, & familiaritatem
nostram ei cognitam referamus. Certe potens est audire rogantes, & patrocinari mise- *(explicauimus:)*
ris, & afflictis: si merita nos adiuuauerint propria, si delicta non obuiauerint dura, si affe-
ctio hoc postulauerit pura. Ergo martyr Dei excelse, dulcis nomine Eulogi, Aluarum
tuum clamantẽ intende: & quem hic tenuisti charitate † animi fixum, illic tibi adsocia *amicũ*
seruum. Non aliorum quam tuis te interueniam verbis. Certe ego sum ille, quem tecũ 34
vnitum esse dicebas, ad quem & pro quo hoc modo locutus es: vt non sit (inquis) alter
Aluarus quàm Eulogius, nec alibi quam penes intima Aluari totus sit conlocatus amor 35
Eulogij. Valeat, valeat, Christe domine, hæc suauis fidelisq; inter vtrosque dilectio. Va-
leat perenni culmine sanctitatis, & quasi lux splendens procedat & crescat vsque ad *Prouerb. 4.*
perfectum diem. Ecce Domine testimonium tuum præ manibus habeo, literis aureis,
& sententiarum gemmis depictum, sed desidero patrocinij tui complementum. Iam
enim quod in terris positus oratione, vt valeret, indesinenti orabas, in cœlis translatus,
poteris in me suffragio, quod in te impletum est, obtinere. Seruat namque amor verus
(vt ipse dixisti) in absentem fideliter charitatem, & quod sibi poterat, hoc exhibet in
amantem. Ergo, martyr egregie, & amice charissime, dum licet, & adhuc misericordiæ
imminet tempus, intercessionis tuum amico porrige munus: vt sit hic mihi concessa
remelioratio morum: sint crebra munera lachrymarum, sit affectio labili menti inlata
virtutum, sit affectiua compunctio iugis, sit purus pœnitendi affectus, sit locus optabilis
rite concessus, sit opportunus aditus nullis obicibus disrumpendus. Soluantur perple-
xionum omnium vincula; resiliant impeditionum cunctarum molimina, retinaculo-
rumq; obstacula: immutatione dexteræ excelsi in obsequentũ mutentur auxilia. Ape-
riantur ianuæ cordis, ad suscipiendum regnum Dei altissimi: inclinetur ceruix super-
ba, & colla subdantur, ad ferendum iugum suauissimum Christi. Vellem adhuc poscere
maiora, sed temeritatis vereor incurrere notam. Sed tu, ô serue Dei excelse, qui vultũ
Dominico satiaris, eiusq; dono perpetuo iucundaris: illud adscisce misero interuenti-
bus dignis, quo nostri millena delicta purgari. Vitam quoq; æternam desidero, & regni
cœlestis requiem sitio. Quocunque ergo tormẽto aut flagello cura, remedium impen-
dere seruo, & eo ardoris igne dilectum purgare desidera, quo hic nobiscum videbaris
nexus in terra: vt dilectio illa clariori luce nunc emicet, quando & ampliori lumine lu-
cet, & potiori suffragio prorogare quæsita valet.

EGO autem, mi dulcis Eulogi, memoriam nominis tui, quantum potui, † lustraui, 36
vitam digessi, doctrinam expressi, agonemq; pulcherrimum explicaui: & vt nominis tui *inlustraui;*
delectabilis semper in mundo memoria floreat, & perenni splẽdore, sicut in cœlo vita,
ita hic mentio rutilet: & si non enucleatissimis sermonibus, tamen euidentissimis, qui-
bus valui, nisibus dedicaui. Construxi enim ære perennius monumentum gloriæ tuæ, 37
quod nec nimbosus turbo, grandoq; lapidea destruat, nec rogus flammarum quocum-
que igne liquefaciat. Ædificaui nomini tuo memoriam ex auro obrizo & lapidibus
omnigenis pretiosis, quam nullus violentissimus valebit diruere prędonis more tyran-
nus. Composui fabricã * culminis tui, & in sublime turrim habitationis tuæ erexi, vt sis ** Vide cap. 3. libr. 3. Memor. Sanctorum.*
speciosa pharus, cunctis † virtutibus hinc inde relucens. Ornaui titulũ decoris tui vnio- *(virtutibus)*
nibus miro candore niuentibus, & topazione fulgẽti, vt vniuersis emicet finibus terræ.
Adsparsi cineres sanctos nectareis flosculis, nullo æstu fatiscentibus, nec indito ceden-
tibus igne. Vnxi pretiosum corpus nardi pistico pretioso, ac diuerso thymiamatum ge- 38 *
nere, amomo, balsamo, bisamoq; commiscens, vt flagrans sanctitatis tuæ suauissimus
odor diffusus, per † omnia refertus sæcula nullo fine tepescat. Impleui amicitiæ vincu- *toto refectus*
lum, & charitatis tuæ nolui nudum sæculo dimittere nomen, vt sicut cælo vita resplen-
des & opere: ita mundo lingua † elucescas & nomine. Vt generatio subsequens te lau- *clarescas*
datum inueniat, imitandum respiciat, & quantus fueris doctrina, nostro tenui ingenio
recognoscat. Neque priscorum studio corporalibus beneficiis, speciebus & floribus 39
constipatum te ætas sequutura mirabitur, quæ consumuntur temporum vetustate: sed *
spiritualibus donis decoratum, & immortalibus sublimatum titulis venerabitur.

TV ergo venerabilis domine, æquipatando nobis redde mercedem, vt † qui seruitio *quia*
nostro tuæ decorãtur reliquiæ, & ornantur exequiæ: illustremur deinceps respectione
felici, visitemur dono cœlesti, vt ego ille, qui per prona hactenus, & abrupta nõ liquide
fluens, ab iniquitate mea defeci, & tabidus hucusque in malis meis manens, à vultu do-
mini mei recessi, maligno adhærens hosti, præueniente gratia illustratus, & gratuita

misericordia quocumque vitæ termino consummatus, merear ita cœlestia indisrupta communiter tecum possidere gaudia, sicut hic pari fletu & gemitu terrena maceratus angustia, traxi diuturna & longa suspiria. Vt etsi non æquali datum est mihi fulgere gloria, saltim vel delictorum meorum mihi inlata sit venia. Quatenus non pœnali doleam barathro mersus, sed in cœlesti gaudeam requie tibi, vel cæteris dominis meis sociis tuis, condonatus. Amen.

HYMNVS IN DIEM S. EVLOGII presbyteri, quinto Idus Maij.

reuehit polifer um 1 ALmi nunc † redeunt festa † polifera
Nostri Eulogij martyris inclyti:
Soluamus Domino carmina principi
Concentu fidei cælico munere.
Laudamus varia musico carmine,
2 Quæ non sunt Domini prædita lumine: /
Hic nunc fat melius res pia panditur,
Quum Christum resonant chordulæ metricæ.
At nunc hic † Hic nunc est animus magna reuoluere:
Splendenter anhelat balsama fulgide
Gliscens egregia clangere libere,
dulcis Vt † dulci roboet musica flamine.
Bellator Domini, verbo potentior,
Doctrina & pariter fine celebrior:
Christi sic igitur gloria cingitur,
hec & Vt florens vigeat † licet in æthere.
3 Rector dum populos docte reficeret,
doceret perdere 4 Gypsum, quum † diceret, fragmine † prodite:
Turbam multiplici germine lauream
Cœlesti rutilus agmine prouehit.
5 Vstus sic Domini zelo, fidelium
Conuertens fluidos mores rebellium,
Adsciscens opibus munere nobili,
Abstractos barathro sublimat æthere.
Sed iam cum meritis digna rependere
Christus cunctipotens vellet, Leocritiam
Recte mox lepidam virginem extulit,
Quæ clarum famulum axe reconderet.
Tunc celsus solitum rite solatium
Præstans mox † Præstat, & placidum compte remedium,
Cultum † tunc fidei dogmate ingerit,
Aduersans populis iusta rebellio.
Extemplo præconans prædo peranxius
Conturbat patriam, iussu ve plebium,
Per cunctas plateas longe reuoluitur,
Quod princeps rabidus excitus imperat,
Regnantem tumidum respuit inclyta
Cœlestis famuli mens Deo prædita:
Tandem præcipiti & ductu notabili
Comprehensus, sonuit mox quoque libere.
Opinor † Dicens, ô proceres temnite impium,
Christum æthereum credite principem,
Vatem impudicum recte repellite,
Qui tantos populos igne recondidit.
Gaudens hæc resonet culmine gnauiter,
quæstans Necnon & alia † conquerens fortia,
Hunc mandant gladio vertice tundere,
Ne sancta valeat turba recipere.

Adest

Adest intrepidus belliger annuens,
Tundunt quem alapis, sed rogat horridum,
Extendens faciem, verbere vt alteram
Alternans, gemina palma relideret.
Tunc signo fidei pectora seruulus
Armat deifice aurea, † roseo *purpura*
Colla † lactentia sanguioe prædita, *lactinea*
Incuruat Domino, instat, & obsecrat:
Sic ictu gladij sydere conditur,
Sic verbo fidei clare reuoluitur.
Adesto miseris, quæsumus affatim,
Perplexos precibus soluere concite.
Adsiste gemitis poscimus excitis,
Inflectens famulis nunc quoque numinis
Auditum placidum, † atque serenus *queat*
Meotem, vt precibus sancte refocillet.
Vt rector deleat regna ferocia,
Conculcet validus dogmata impia,
Adspiret fidei comptæ refulsio,
Qua cœli referet culmina fulgida,
Vt torquens hæresis longe resiliat,
Vt cultus Domini altius emicet:
Rectores patriæ flore redoleant,
Aduersos cuneos libere ventilent:
Sit vita populis, sit quoque prouida
Sanctis religio periuge tempora,
Sit trino Domino gloria sedula
Æternum dominans inclyte sæcula. Amen.

6 *Post hæc superiora in altero exemplari sequentia erant continuata.*

Translatio corporis Sancti Eulogij presbyteri.

TRanslatio facta est Sancti Eulogij Martyris & Doctoris, in basilica Sancti Zoyli titulo principali, Calendas Iunias Era DCCCXCVIII. Celebratur autem dies VII. natalis eius in supradicto coro, eo quod omni tempore in diebus quadragesimæ occurrit illius solennitas.

Epitaphium Sancti Eulogij.

HIc recubat lepidus martyr, doctorq; refulgens
Eulogius, lumen, dulce per sæcula nomen.
Qui zelo fidei rutilans, virtute † priorum, *forte, piorum*
Accensit animos magno fulgore virorum.
Hic macte celeber libris præconatur & hymnis:
Et vita † rigidus, & fine sole coruscus. *vigidus,*
Qui temnens fluida, conscendit lucida cœli,
Nec morte periit, sed viuit sede perenni.
Credite quæso mihi, viuit, per sæcula, viuit;
Quisquis cœlesti lætatur gloria regni.

Oratio Aluari.

NVnc te sancte rogo, recolas vt nomen amici;
Quem tua hic tenuit dulcis amicitia fixum,
Aluari extremi, qoi multa clade reati
Infectos vitiis pergit per deuia mundi.
Prex tua hunc † teneat lapsum ad pascua vitæ, *tenebat.*
Vt solite sancto digno nectatur amore,
Quo tibi coniunctus mansit per sæcula charus,
Præsta Deus deorum regnans per sæculis. Amen.

Scholia in Diui Eulogij vitam.

1 ET Doctoris.) *In Concilio Cæsaraugustano 1. cap. 7. decretum his verbis fuit scriptum. Ne quis Doctoris nomen sibi imponat præter has personas, quibus concessum est, secundum quod scriptum est. Hinc diuus Eulogius Doctor in Ecclesia Cordubensi & habitus est, & vocatus. Et paulo post Aluarus notat, Eulogium inter magistros fuisse eo etiam tempore ascitum, quo fuit presbyter factus. Ipse quoque Eulogius Præsidem alloquens, hoc ipsum non semel de se testatur. Cæsaraugustanum concilium primum notaui, quia tria in ea vrbe celebrata in vetustissimis exemplaribus habentur, quæ in regio Diui Laurentij cœnobio seruantur.*

2 Ego luxuriæ.) *Humiliter de se loquitur, cum tamen vxorem se duxisse velit indicare.*

3 Cordubæ.) *Hic & vbique non Cordubæ, sed Cordoba fuit scriptum in vtroque exemplari, iuxta veterem illam illorum temporum veri nominis corruptelam, quæ iam, vt suo loco diximus, inoleuerat. Fuit etiam vbique scriptum, eglesia, non ecclesia, vt agnoscas hic quoque paulatim obrepentem Hispanam, quam nunc retinemus, huius nominis prolationem. Inlustratus, adspersus, & huiusmodi alia, quemadmodum in exemplaribus fuerunt, reliquimus.*

Tria hominum in Hispania discrimina.

** Ex gente, vel familia ordinis Senatorij intelligendum est apud Aluarū. Eademq; significatur vocabulo Traducis, ipsomet Eulogio c. 17. lib. 3. Mem. Sanct.*

Mater & auus D. Eulogij.

4 Senatorum traduce.) *Quod late in nostra historia ostendimus, post Gothorum & aliarum externarum gentium in Hispaniam irruptionem, tria hominum discrimina Prouinciam totam incoluere. Antiqui Hispani: Romani, qui se illis aliquot ante sæculis immiscuerant: Gothi itidem Alani & Sueui cum reliquis: qui tamen vno nomine Gothi postea appellabantur. Hoc cum multis testimoniis pateat, legibus tamen Gothicis, quæ in foro iudicum, vt vocant, continentur, fit manifestum. Posteriores etenim Gothorum reges in legibus, Hispanorum populos in vniuersum alloquentes, trium horum hominum discrimina separatim nominant. Et apud Paulum Orosium eorundem est mentio. Cum autem nobiles, qui ex Romanorum essent stirpe volunt intelligi, Senatores eos illorum temporum scriptores appellant: Paulus Emeretensis diaconus, qui de Episcopis eius vrbis scripsit: Samson Abbas Cordubensis, & cum Aluaro noster Eulogius. Ipsum itaque hic * Patritium, & Romanorum stirpis credo significari. Quod si quis per catacrisin nobilem tantum, non Romanæ originis Eulogium hic dici existimet: ego cum hoc non contenderim. Mater D. Eulogij Elisabeth vocabatur, vt ipse in epistola ad Pompelonensem Episcopum scribit. Auus Eulogius itidem dictus fuit, vt in Apologetico appellat.*

5 Sancti Zoyli æde.) *Huius templi mentio est alicubi in D. Eulogij operibus. Eidem præfuit paucis post annis Samson Abbas, de quo plura in sequentibus dici oportebit. In b... Zoyli templo corpus eiusdem martyris suo tempore asseruari D. Eulogius, & idem Samson docent. De Samsone Abbate lib. 1. de Paulo Emeretensi diacono initio libri 2. dicemus.*

6 Sperandeum.) *Huius viri meminit lib. 1. & 2. Eulogius. Eius nomen varie in exemplaribus fuit scriptum: Spera in Deum, & Sperandeum.*

7 Tandem Reccaffredus.) *Cum multa non vno loco D. Eulogius de sua ista calamitate, & in carcerem trusione commemoret, nunquam Reccaffredi huius meminit: nec quis hic fuerit tumultus plane docet. Quantum ex sequentibus & ex Eulogij dictis possumus conicere: Reccaffredus metropolitanus fuit episcopus, cuius ministerio Habdarrahgman rex Christianos voluit compescere. Ille autem aut prauo zelo instinctus, aut infideli metu compulsus ecclesiam Cordubensem atque alias grauiter afflixit: episcopum Cordubensem, cuius nomen nusquam proditur, aliosque templorum ministros in vincula coniecit. Sed neque qua de causa liberi postmodum fuerint dimissi, memorant: neque nos aliunde possumus diuinare.*

8 Extat super hoc.) *Durat etiam adhuc hæc epistola. Ibi hæc omnia latius referuntur. Pariter & illa altera, quam è vestigio commemorat Aluarus, extat epistola.*

9 Ibi metricos pedes.) *Innuit D. Eulogium in carcere positum, hymnos iis carminum generibus scripsisse, quæ Hispanis eo tempore essent incognita. Nimirum, vt mox apparebit, Horatij Poetæ opera ipse nuper adinuenerat, & illa illectus carminum varietate, similia tentare est aggressus.*

10 Namque ipsis diebus.) *En tibi Reccaffredum iussu regio ecclesiam afflixisse. Eulogius autem ac cæteri veri Christiani ei aperte resistere tametsi cuperent, pia causa, quam Aluarus non tacuit, commoti nolebant. Cæterum D. Eulogius, qui illum excommunicatum & ab ecclesia alienum merito existimabat, sacris abstinere toto illo tempore decreuit: ne se videlicet eius etiam labe respergeret, quo cum foris videretur consentire. Satis autem indicabat, quam non consentiret, qui ita se contineret. Neque tamen vitare omnino poterat Reccaffredum: cum fideiussoribus, quos dederat, hac ratione noceret.*

11 Cuius historiæ veritas.) *Quum Aluarus hunc, quem refert, librum scripsisset, quo plenius omnia ista digesserat: hic innuere tantummodo contentus effecit, vt tenuis & subobscura ista notitia ad nos tantum perueniret.*

12 Vtpote fideiussoribus datis.) *Apparet cauisse Reccaffredum vadium interuentu, ne ab se posset Eulogius, postquam vinculis fuerat exemptus, seiungi.*

13 Beati Epiphanij.) *Extat hæc epistola à diuo Hieronymo in Latinum sermonem conuersa, & inter eius opera excussa.*

Quin-

14 Quinpotius occasione fratrum suorum.) *Hæc omnia fusius in ea epistola narrantur, cuius mox Aluarus meminit. Sed temporum series diligenter est attendenda. Reuersus enim ex hac peregrinatione ab Reccaffredo in carcerem conicitur. Inde eductus, concilio Cordubensi cum aliis metropolitanis celebrato interfuit, quamquam illorum sententiæ penitus non acquieuit. Quod lib. 2. cap. 15. ipse commemorat: & tempus quidem ita digessisse, & continuasse, vt multum deincept ad intelligenda, quæ narrat Eulogius, contulerit. Reccaffredi namque nomen ipse nunquam apposuit, modestia vere Christiana ergo, vt ego interpretor. Vnde illa omnia hinc sunt prorsus intelligenda.*

15 Inde secum.) *Animaduertere decet, qua cupiditate & diligentia perquirendorum librorum veterum vir sanctus teneretur. Inde quanto opere Corduba feruerent etiam in illo rudi, & vndique Christianis miserabili sæculo studia literarum, satis apparebit.*

16 Flacci saturata poemata.) *Allusit ad Iuuenalis versum. Satur est cum dicit Horatius, ohe.*

Satyr. 7.

17 Porphyrij depicta opuscula.) *Tyrius fuit Philosophus Plotini auditor, Iamblichi præceptor, Malchus seu Basylius antea dictus: sed Porphyrius deinceps cognominatus, ob purpuream vestem, qua semper propter generis nobilitatem vtebatur. Acerrimus Christianorum hostis, quique ab egregiis ecclesiæ ducibus Methodio, Eusebio, & Apollinari contra ipsum decertantibus, fuerit profligandus. Plura de illo Suidas. Picta autem eius opera referens Aluarus, ea intelligi credo, quæ ad eloquentiam spectantia Suidas recensuit.*

Porphyrius.

18 Vel Adhelelmi Epigrammatum opera.) *Intelligit plane Adhelelmum Saxonum Occidentalium episcopum, in diuinis literis clarum, sed humaniorum studiorum & Poetices studiis sui temporis clarissimum. Floruit sub Iustiniano minore annis ante D. Eulogium plus ducentis. Eius operum catalogum Abbas Tritemmius texuit: & inter cætera librum carmine scriptum de Virginitate Sanctorum, quem hic intelligi præsertim crediderim.*

Adhelelmus poeta.

19 Necnon Auienni fabulas metricas.) *Rufius Festus Auiennus seu Abydnus poeta, vt quidam volunt Hispanus, inter cætera Virgilianas fabulas, iambicis versibus descripsit: & Æsopi etiam fabellas quæ elegiaco carmine circumferuntur, huius esse auctoris multi affirmant. Aut alterutrum, aut vtrumque opus hic possumus intelligere. Qui hæc & plura de hoc auctore scire voluerit, Quartum Lily Giraldi de Poetis Dialogum legat.*

Auiennus poeta.

20 Post diuinæ memoriæ Wistremiri.) *Cordubam ex Gallia rediens Eulogius, vt ipse in epistola ad Pompelonensem episcopum narrat, aliquandiu Toleti apud hunc sanctissimum antistitem est diuersatus. Inde haud dubie factum est, vt Toletani Mocarabes, & sancta ecclesiæ præsertim ministri, quibus ex hac consuetudine eius viri sanctitas & doctrina probe fuisset perspecta: ipsum Præsulem sibi optarent, & deligerent. Alterum exemplar Tolenata calami certe vitio, hic habuit. Est autem Toletum vrbs Hispaniæ celeberrima, non semel ab Tito Liuio nominata, & ab Plinio etiam & Ptolemæo inter cæteras connumerata. De qua, vt de Carthagine Sallustius, præstiterit hic nihil, quam pauca referre. Præsertim cum sublimis huius vrbis nostro hoc tempore magnificentia & præstantia, omnibus sit notissima.*

Toletum.

22 Pro annuo festiuitatis suæ recursu.) *Attende festiuitatem D. Eulogij, & aliorum perinde martyrum Cordubensium, iam tunc institutas fuisse, & quotannis celebratas: & translatio etiam Diui Eulogij solenni more, vt paulo post apparebit, colebatur.*

23 Rex Mahomad.) *Habdarrahgmanis huius nominis tertij fuit filius: quod ex tertij libri principio patet.*

24 Arabs genere beatus Christophorus.) *Huius martyrium cum breuiter D. Eulogius lib. 2. expedisset: Aluarus latius describere cogitabat.*

25 Ex Gentilium fece.) *Gentilium nomine semper Arabes secta Mahometica vocat Eulogius. Hoc quoque esse videtur ex illa Romanorum vocabulorum affectatione, qua Consules & fasces aliaque eiusmodi sæpius repetuntur.*

26 Christo dicata.) *Sanctimoniales nostrates variis nominibus in Conciliis Hispanis appellantur: Deuotæ, Religiosæ, Deo dicatæ, sacræ virgines, & hoc ipsum Christo dicatæ. Vtitur eisdem nominibus varie D. Eulogius, & ipse Aluarus.*

27 Nomine Elitiosa.) *Alterum exemplar Litiosa habuit: nos id sequuti hic sumus, quod cum Diui Eulogij operibus cohærebat.*

28 Vel sorori eius Anuloni.) *Præter hanc sororem alteram etiam habuit D. Eulogius nomine Niolam. Tres etiam ei fratres fuerunt, Aluarus, & Isidorus, & natu minimus Ioseph. Ex epistola ad Pompelonensem episcopum.*

Diui Eulogij fratres.

29 Comere gressos.) *Ita fuit in ambobus exemplaribus. Et sensus interim cum tota argutia est manifestus.*

30 Cum reuerentia nominandus.) *Tam in his duobus exemplaribus, quam in aliis peruetustis libris Mocarabum Christianorum literis descriptis, quos mihi videre hucusque contigit f. pro u. & u. pro f. semper cernitur appositum. Itaque his referentia, non reuerentia fuit scriptum: & semper prouanus, non profanus. Item è conuerso. Nescio quid hoc habet ex Digamma Eolico Fabij Quintiliani.*

Quint. lib. 1. c. 4. & Aul. Gell. libr. 14. c. 5. & lib. 19. c. 6ult.

31 Cui beatissimus martyr.) *Expressit ad viuum D. Eulogius, & vere impleuit sancti senis Eleazari exemplum. Quod quia est ipsum per sese illustrissimum, & dictante diuino spiritu facundissime perscriptum: lectu est dignissimum.*

32 Compleuit martyrium suum.) *Mensis dies signatur, Martij videlicet undecima: Sabbatum etiam fuisse dicitur: cum Era aut annus non fuerit ab Aluaro expressus. Hinc tamen iam, licet aliunde astrui non posset passum fuisse D. Eulogium anno Domini octingentesimo quinquagesimo nono, quem in titulo apposuimus, necessario penitus probatur. Illo enim anno Martij dies vndecimus in sabbatum incidit, neque aliquot retro annis in eum hebdomadæ diem inciderat, neque aliquot sequentibus sabbatum fuit occupaturus. Neque extra hos non paucos annos pati potuit Eulogius. Nam tres quatuorve ante hunc annos ipse (quod ex suis libris patet) in viuis erat. Nostra autem hac supputandi ratio, vbi hebdomadæ dies signatur, non vera solum, sed omnino etiam irrefragabilis, ex canonica cycli solaris conuersione, & ex ea annorum & mensium desumitur obseruatione, qua cum ab initio sancta Christi vteretur ecclesia: postea Abbatis Dionysij, vt plerique tradunt auctores, doctrina & diligentia in dilucidiorem & certiorem formam fuit disposita, & constituta. Cæterum quemadmodum inde nos ad certissimam hanc annos in historia supputandi & digerendi firmitatem, si quando hebdomadæ dies nominatur, rationem inierimus: in nostra historia, vbi ad Gothorum tempora peruenimus, late sumus præfati. Occasionem autem huius obseruationis nobis Petrus Appianus primum in suo Cæsareo astronomico, & F. Onuphrius Panuinius vno atque altero loco in Fastis, olim præbuerant. Nunc vero Gerardi Mercatoris chronicon, superiori anno euulgatum, astronomicam etiam in supputando rationem, tametsi ab nostra ista diuersam, per eclipsium nimirum, quæ apud historicos reperiuntur, notationes, videmus retinere. Et quia solenne est diuo Eulogio hebdomadæ dies in martyrum cæde notare, vnde anni plerumque asseuerationem & certitudinem demonstrabimus: ideo fusius aliquanto de toto hoc nostro inuento hic fuit disserendum.*

Petrus Appianus. Onuphrius Panuinius. Gerardi Mercatoris chronicon.

33 Lunatim mansionis seruitium.) *Menstruas significat excubias, quæ in arce agerentur, cum finito mense, noui excubitores prioribus succederent. Hoc enim aduerbio temporibus illis effecto diuus etiam Eulogius aliquando vtitur, & eo præsertim loco, vbi tributum Christianis per singulos menses impositum deplorat.*

34 Et ad prominentem canalis ductum.) *Prope arcem profecto iacuit ad fluminis ripam sanctum diui Eulogij cadauer, prope turrim, quæ Arcarum nunc appellatur: siquidem excubitor longius recedere non auderet. Et propius arcem haud dubie is erat siue fons siue aquæductus, quem petebat. Alioqui potus causa in flumen, quod arcis alluit fundamenta, citissime potuit descendere. De ea autem arce loquitur, quæ nunc etiam Cordubæ perdurat. Ea enim iam fuerat ædificata, quod ex Rasis Chronico, & ex peculiari Ruderici Toletani Præsulis de Arabum rebus historia, quæ nondum est excussa, aperte constat. Illud etiam est animaduertendum, præcipitium ingens esse ab arcis platea in alueum fluminis: vt sit ab latere per cliuum descensus.*

Rasis Chronicon. Ruderici archiepiscopi Toletani Chronicon.

35 In basilica sancti Genesij.) *Huius templi & loci mentio non semel erit in diui Eulogij libris, in Apolog. Mart. pag. 84. b.*

36 Dulcis nomine Eulogi.) *Alludit ad Græcam originem vocabuli. Eulogius enim bonus sermo interpretatur. Alioqui & amoris teneritudine, ita potuit Aluarus loqui.*

37 Vt non sit inquis.) *Scripserat hæc proculdubio verba in aliqua ad Aluarum epistola Eulogius. Sed ea intercidit.*

38 Ego autem mi dulcis Eulogi.) *Offert iam hoc suum opus diuo Eulogio: & dum attollere orationem studet, multa ingeminans, & accumulans, cacozelon non potuit euadere, & tumidum quid, magis quam sublime perfecit. Fertilitas nimirum Cordubensis soli hanc quoque vbertatem semper in ingeniis protulit.*

39 Construxi enim ære perennius monumentum.) *Horatij versum tantum dissoluit: & ex recens lecto opere aliquid affectauit inspergere. Horatij versus hi sunt in fine carminum:*

Exegi monumentum ære perennius, &c.

40 Bisamoq; commiscens.) *In altero exemplari bisamo, in altero fuit visamo. Sed neutrum quid sit reperio.*

41 Neque priscorum.) *Locus in vtroque exemplari corruptissimus. spem etiam ademit diuinandi.*

Scholia in Hymnum & Epitaphia.

1 HYmnus in diem.) *Titulos qui fuerant in veteribus Codicibus, conseruauimus. Est autem hic hymnus, quemadmodum & epitaphia ab Aluaro, vt ego existimo, compositus. Carmen est quale illud, Sanctorum meritis inclyta gaudia.*

2 Laudamus varia.) *Sensus est: Solemus carminibus varias res celebrare, quæ ad Dei gloriam non pertinent: Quanto rectius carmina diuinis laudibus, vt nunc contingit, impenduntur.*

Rector

Rector dum populos.) *Quatuor sequentes versus in vtroque exemplari fuere corruptissimi: nos quoquomodo potuimus ex coniectura & ingenio emendauimus.* 3

Gypsum.) *In antiquis libris ad hunc modum legebatur. Gypsam quum doceret fragmine prodere. Nos substituimus, Gypsum quum diceret fragmine prodite. Sic versus constat: Sic aliquis sensus elicitur, nempe iste ex allegoria. Eulogius clamabat: Legem Mahomad penitus introspicite: ipsa se cum sua deterrima turpitudine ostendet & reteget. Quasi vas terreum aut testaceum, fractum docebit, quam sit fragile.* 4

Vstus sic domini.) *Hoc ideo dicit, quia aliquos ex martyribus parum constantes, & iamiam labantes, in fide confirmauit. Quod alicubi ipse idem Eulogius testatur.* 5

Translatio corporis.) *Exemplar cum diui Eulogij operibus coniunctum, cum epitaphium solummodo haberet, nihil habuit de eius translatione. In altero Michaelis Acagra hæc ipsa fuere. Cum autem initio in hoc eodem templo fuerit, vt est in eius vita, sepultus: intelligo nunc eleuationem solennem fuisse factam. Nam illa verba: titulo principali, non diuersum templum, quantum ego possum intelligere, innuunt, sed ab rege aliquando conditum significant. Et hoc sensu in conciliis nostratibus scribuntur Cotum, vocabulum est ab Hispanis nostris ex Latino, cautum, deprauatum: quod vetustissima regum diplomata ostendunt, & lapides in quibus legitur: Rex fecit cotum, & fecit cautum, indifferenter. Et multa huiusmodi.* 6

Vbi corpus, aut reliquiæ ipsius Martyris requiescunt, quod patet ex cap. 1 & 5. lib. 2. Mem. Martyrum.

Illud autem operæpretium fuerit animaduertere & expendere. Cum diuus Eulogius Martyrij vndecimo die interemptus, & Iunij primo fuerit translatus: cur in Martyrologio Vsuardi, & in Romano nuperrime excusso & adaucto, vigesimo Septembris eius festum reponatur? Quin etiam Breuiarium Cordubense eodem die habet. Huius rei causam ego eam fuisse crediderim, quod cum eo ipso die, Septembris videlicet vigesimo, sancti Eulogij presbyteri (eius qui inter priscos Eremi cultores insignis fuit) obitus fuisset annotatus, in libro qui Vita Patrum inscribitur, & diuo Hieronymo ascribitur, & in Martyrologio Romano: quidam eundem illum & nostrum hunc Cordubensem esse credentes, veritatis alioqui ignari, eidem diei eius festum attribuerunt: & in Romano quidem vtriusque eodem die festum notatur.

Festum diui Eulogij cur Septembri apponatur.

Illud etiam animaduertendum, Vsuardum non potuisse D. Eulogij, & aliorum eiusdem sæcli martyrum Cordubensium, quorum frequens in eius Martyrologio mentio est, passiones scripsisse. Nam cum Carolo Magno suum Martyrologij opus dicauerit, quantumuis iuuenis imperatori admodum senex scripserit, vix credibile est D. Eulogio superstitem fuisse. Restat, vt aliquis postea eius operi nostrates hos martyres superaddiderit: qui certe ex diuo Eulogio non res solum, sed ipsa etiam eius verba aliquãdo deprompsit. Romanum vero Martyrologium, siquidem diuo Hieronymo tribuitur, meminisse diui Eulogij & coætaneorum martyrum non potuit. Sed adiectitia sunt omnia, quæ de his sanctis inibi leguntur, vt est opus nouis & nouis accessionibus opportunum. Idem dicendum de Bedæ martyrologio, qui diuum Eulogium ducentis annis præcessit: & tamen Lupi & Aureliæ festum mense Octobri ibi apponitur. Ado Viennensis in Gallia Archiepiscopus legerat profecto diui Eulogij libros. Nam & omnes ferme hos Cordubenses martyres in suo Martyrologio posuit, & quæ pauca de his commemorat, hinc plane desumpta sunt. Et eius historia ad vigesimum post diui Eulogij martyrium annum protenditur.

Vsuardus nõ potuit de diuo Eulogio scribere.

Romanum martyrologium.

Martyrologium Bedæ.

Adonis martyrologium.

Hoc vero nostro tempore corpus diui Eulogij simul & Leocritiæ Oueti, in celeberrimo multorum sanctorum corporum & reliquiarum sacrario, quod Cameram sanctam vocant, decentissime asseruantur. Theca reconduntur bene magna, argento vndique obtecta, signis perbelle exornata: in cuius summitate hæ litera argento insculpta leguntur:

Diui Eulogij & Leocritiæ corpora Oueti seruãtur.

ANNO DOMINI MCCC. QVINTO IANVA-
RII DOMINVS FERNANDVS ALVARI
OVETENSIS EPISCOPVS TRANSTVLIT.
Hic tres dictiones desunt. M. EVLOGII ET LVCRI-
TIÆ IN HANC CAPSAM ARGENTEAM.

Fernandus Aluari Ouetensis Episcopus.

Neque dubium tamen esse potest, quin qua parte argenti subtractio fragmentum effecit, ad hunc modum esset scriptum: CORPORA SANCTORVM MARTYRVM.

Hanc vero argenteam arcam cum sanctis corporibus, ego, etsi indignus (quod summi beneficij loco mihi à Deo Opt. Max. misericorditer tributum libentissime recolo) his meis oculis, non tam senio iam caligantibus, quam spectaculi sanctitate præstrictis, contemplatus sum: his miseris manibus, hisce immeritis vlnis venerabundus sustuli, hoc ipso anno Domini M D L X X I I. cum Philippus I I. Rex potentissimus, idemq́ue & cognomine & studio pietatis & religionis vere Catholicus, sancta me & religiosa in primis Principe dignissima legatione misisset, ad reuerẽter inuisenda Sanctorum per Legionenses, Gallæcos, & Astures corpora & reliquias: custodiam, cultum, & venerationem, si digna pro eorundem maiestate esset, diligenter perquirendum, & renuntiandum. Et vt omnem sanctæ eius legationis summam breuiter complectar: prouidentissimamque & bene gratam Regis erga suos maiores curam & sollicitudinem referam: habui etiam in mandatis, vt priscorum Hispanorum Regum sepulchra perspicerem, an digne & honorifice essent eorum tumulata corpora animaduerterem: quam plene & accurate

Sancta Philippi Regis legatio.

ijs statis diebus sacris tum anniuersariis solennibus, tum etiam quotidianis parentaretur, intelligerem. Illud etiam superiniunctum, vt bibliothecis omnibus publicis diligenter perlustratis, veterum omnium exemplarium catalogum perscriberem, & vt diligenti custodia asseruarentur, monerem. Sed ad Sanctorum corpora redeo.

Rex Alfonsus. Dulcidius. Rex Mahomad. Samuel. Ermenegildus Archiepiscopus. Sancta Leocadia sacellum. Rudericus Guterrius mirabiliter curatus. Alfonsus Magnus. Antiphona, & oratio de sanctis Eulogio, & Leocritia.

Celebrat etiam sancta Ouetensis ecclesia festum translationis horum duorum sanctorum corporum: in cuius matutinis lectionibus scriptum est, quo pacto Ouetum fuerint adducta. Rex Alfonsus (quotus fuerit non referunt) Dulcidium quendam legatum ad regem Mahomad Cordubensem misit. Is opera Samuelis cuiusdam (qui se hanc ipsam translationis historiam scripsisse testatur) adiutus, ipsa sancta corpora adeptus, Ouetum tandem pertulit. Rex vero simul cum Ermenegildo, Ouetensi tunc temporis Archiepiscopo in sanctæ Leocadiæ sacello, saxeo sepulchro subtus altare excauato, quod nunc etiam vacuum conspicitur, eadem beata corpora theca cupressina inclusa, decenter cum solenni pompa reposuit. Miraculum paulo post paralitici sanati consequutum est.

Multo vero post tempore Rudericus Guterrius Ouetensis archidiaconus, distorto ore mutus repente factus, horum sanctorum martyrum interuentu, quorum patrocinium fusis interne precibus implorauerat, sanatur. Eius miraculi occasione factum est, vt sepulchro extracti, & theca argentea denuo reconditi, in sanctam Cameram, quemadmodum retulimus, eleuarentur. Hæc ibi. Cæterum ex Ermenegildi Archiepiscopi, & Mahomad Regis, mentione intelligimus, Regem Alfonsum huius nominis tertium, cognomento Magnum, fuisse eum, ad quem Corduba sancta corpora fuere perlata. Nec grauabor carmina etiam apponere, quæ loco antiphonarum & responsoriorum in eo festo decantantur, quamuis rude quiddam & incultum sonent: cum Hispanæ eorum temporum in carminibus vetustatis expressam imaginem retineant.

Eulogij cultus crescit per sæcula multus,
Lucritiæ pariter festa sequuntur idem.
Nec timet Ouetum subitum contingere letum.
Nam festum lætum iussit abesse metum.

Oratio.

DEus, qui per beatissimos martyres tuos Eulogium & Lucritiam Ouetensem ecclesiam adornasti: concede nobis famulis tuis veniam delictorum: vt eorum patrociniis roborati, pro tuis beneficiis gratias tibi debitas referamus. Per Dominum, &c.

Et Lucritia sane vbique Oueti scribitur, non Leocritia. Nos vetustos codices potius sequuti sumus.

Aluari opera. Sanctorum Facundi & Primitiui cœnobium. Spina monasterium. Mindoniensis ecclesiæ bibliotheca. Indiculus luminosus.

Aluarus vero hic noster librum etiam scripsit Scintillarum, ipsum nos in Regio, de quo iam diximus, sanctorum Facundi & Primitiui cœnobio manuscriptum in membrana cum hoc titulo vidimus. In Christi nomine incipit liber scintillarum Aluari Cordubensis, collectus de sententiis sanctorum Patrum. In fine constat ante quadringentos annos fuisse descriptum. Eundem etiam multo vetustiorem literis Gothicis scriptum, sed lacerum: principio fineq́; carentem in inclyto Cisterciensi prope Vallis Oletum monasterio dicto del Espina, conspeximus. Eundem etiam habet Mindoniensis ecclesia in Gallæcis bibliotheca. Fuitq́; eius operis argumentum in illa eo tempore librorum penuria admodum necessarium, nec nunc tamen aspernandum. Etenim per locos communes de virtutibus & vitiis, multa quæ in sacris literis, multa quæ ab sanctis doctoribus dicta sunt, congesta reperiuntur. Excusum etiam Basileæ, sed mutilum, & sine nomine auctoris, circumfertur. Scripsit præterea, vt D. Episcopus Placentinus existimabat, idem Aluarus opus egregium, cui titulus est, Indiculus Luminosus. Permanet Gothicis literis in membrana descriptus Corduba in bibliotheca Fani maioris, sed sine auctoris nomine. Tantum notatum ab ipso auctore est, scriptum opus fuisse Cordubæ anno domini octingentesimo quinquagesimoquarto, quo, vt frequenter apparebit, & florebat, & scribebat Aluarus. Stylus etiam aut Aluari prorsus est, aut simillimus. In eo opere multa ad ea ipsa, quæ in his Diui Eulogij operibus continentur spectantia traduntur. Mentio enim fit quorundam ex his martyribus, quorum vitam & agonem scribit Eulogius: vt hinc etiam Aluari esse videatur. Vnum illud est, quod vt Aluari opus illud esse non credam, omnino persuadet, quia nimirum D. Eulogij ibi mentio nulla fit. Nec arbitror Aluarum in tanta beneuolentia continere se potuisse, quin eius eadem scribentis meminisset. Et de hoc iterum in Scholiis libri primi ad finem.

DIVI EVLOGII MARTYRIS CORDVBENSIS, DOCTORIS ET ELECTI ARCHIEPISCOPI Toletani Liber Memoriale Sanctorum, ab ipso inscriptus.

PRAEFATIO.

EGO quidem volumen hoc Memoriale Sanctorum appellans, illis tan- 1
tummodo ascysteriis commentaueram, è qnibus prior ille monachorum 2
globus ad resistendum mendacissimo vati processerat. Sed postquam
ex vrbibus, viculis, oppidiculis, & castellis certatim proruere ad hoc certamen viros, ac mulieres cognoui, neque quenquam vereri præsidis tribunal comperi, sed omnes pro testamento, & legibus Dei nostri mortem incunctanter elegisse conspexi: vniuersis illud ecclesiis supra solidissimam petram fundatis dicaui, vt tantum haberent cuncti de triumpho eorum suæ consolationis, & gloriæ exemplum, & gaudium, quantum fuit illos ex diuersis locis venisse, & in exemplum totius Ecclesiæ discrimina passionum subiisse. Sed reor, quod inter ipsos haud dubie principatum obti-
net sanctus Isaac monachus. Qui prior è Tabanensi cœnobio in forum descendens, 3
iudicem adiit, atque his verbis eum aggreditur: Vellem (inquit) iudex, cultor fidei stre- 4
nuus fieri, si modo tu non differres ordinem, rationemq; eius mihi exponere. Cui cum libenter, quasi iam tyrunculo fidei suæ credituro iuueni inflatis buccis, turgenti gutture, crepitantia infra caua palati verba institutionis lingua fallax proferret, sectæ huius auctorem Mahomad fore prædixit; qui Angeli Gabrielis magisterio illustratus, verbum Prophetismi ab Altissimo nationibus relaturus accepit: legem instituit, Paradisum disseruit, regnumq; cœlorum plenum epulis, & fluxibus fœminarum edocuit. Sed
& alia plura, quæ hic disponi perlongum est, ex ritu pro vano arbitrio prosequente, 5
protinus Ephebus ille venerabilis monachus, vt erat apprime literis Arabicis imbutus,
Arabice dans illi responsum: Mentitus, ait, est vobis, ita maledictionibus tabescat di- 6
uinis, qui tanto scelere implicatus, tantorum agmina perditorum inuasit, secumque inferorum barathro mancipauit. Ille etenim dæmonio plenus, dæmonicis fauens præstigiis lethale morbidis propinans poculum, æternæ perditionis luet interitum. Quare vos scientia præditi à talibus non abdicatis periculis? Quare non renuntiantes vlcus pestiferi dogmatis, perennem fidei Christianę Euangelicam sospitatem optatis? Hęc, & his similia ore pudico, summis reuerentiæ ausibus, viribusque lingua peracuta beato differente Isaac, stupore nimio iudex turbatus, ac veluti amens effectus, vbertim lachrymasse perhibetur: & quadam mentis hebetudine occupatus vix potuisse fertur, exprobranti se monacho respondere: sicq; manu extensa faciem eius verberanti, confestim monachus dixit: Consimilem imagini Dei vultum audes ferire? vide qualem propter hoc redditurus sis rationem. Iccirco, à consedentibus secum sapientibus deprehensus, arguitur, quod grauitatis Censoris oblitus leuiter per semetipsum ad cædendum martyrem egerit: & præsertim, quia secundum legum suarum sententiam, is qui pro crimine dignus est mori, nullius pœnæ conuitiis lacerari debet. Tunc iudex ad sanctum Isaac conuersus ait: Forte madidus vino, aut frenesi captus ad ista, quæ profers, non facile potes aduertere. Nam ipsius vatis nostri, quem tu temere conuitiis impetis, sententia manet irrefragabilis, animaduerti debere in eos, quia talia de ipso non verentur fiteri. Ad quem venerabilis Isaac intrepida responsione ait: Ego quidem, iudex, nec vino madidus, nec quolibet morbo saucius sum, sed zelo iustitiæ conflagrãs, quia vatem vestrum, vosq; expertes existere comperi, veritatem vobis exposui: propter quam si mors furibunda occurrerit, libens excipiam, placidus subeam, nec ab eius casibus ceruices meas auertam. Noui enim, Dominum dixisse: Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Tunc iudex carceri illum tradens, protinus regi causa eius innotuit, qui tantę accusationis euentu perterritus, illico ferocioribus animis ferox promit edictum, dicens morti vsquequaque fieri debere obnoxium, talem in auctorem fidei suæ fetentem conuitium. Hinc Dei seruus ad necem damnatus vertice plectitur: hinc in stipite eleuatus capite deorsum appenditur, atque vltra amnem in spectaculum vrbis locatur, tertio Nonas Iunias, Fe-

Isaac monachus martyr. Tabanensi monasterio

Censoris nomine, quem prius & post iudicem nominauit. & inf. lib. 3. cap. 16.

Matth. 10.

Anno Domini Dcccli.

ria quarta, Era octingentesima, octuagesima nona. Cuius corpus post aliquot dies cum cæteris, qui eum imitando perempti sunt, igne crematum, & in fauillam conuersum, deinceps in amnem proiectum est. Sed necesse est exponere, quibus indiciis vel prodigiis hic beatus Isaac extiterit in infantia denotatus, vt ex eo diuinitus ad coronã martyrij illum fuisse credamus electum, ex quo in matris vtero positus terribilem valde parentibus stuporem intulerit.

Præsagia de beato Isaac martyre.

Tribus namque vicibus vna die, paulo antequam nasceretur, visus est loqui: cuius rei nouitate perterrita mulier pene mortua vim verborum nequaquam potuit intelligere. Alio etiam tempore, cum adhuc septennis existeret, virgo quædam cernit per visionem globum luminis è cœlo descendere, & inter omniũ præstolantium turbam solus hic vlnas extendens, manibus lumen excepit, totamque eius claritatem ori suo iniectam, ebibit: felicem tunc, & vere beatum omnibus tali condignum munere nuncupantibus. Hæc sunt infantiæ eius prodigia & signa, quæ illum dignum martyrio longe antea portenderunt.

Tabanense cœnobium. Dies Iunij 9.

Nam quidam sacerdos ex cœnobio Tabanensi, ex quo idem beatus ad agonem processerat, peractis Missarum Dominico die solenniis, septimo scilicet Iduum Iuniarum, qui post quintum martyrij sui diem eue-
8 nerat, in quodam lectulo fratrum recumbens, obdormire paulum cœpit, & ecce subito per somnium vidit puerum decoris pulcherrimi à partibus Orientis venire, schedamq; miræ pulchritudinis manibus gestantem sibi adsistere. Quam ab eo accipiens, scripturam eius legere cœpit: erat enim his exarata sermonibus. Sicut pater noster

Genesis 22.

Abraham Isaac filium Deo in sacrificium obtulit, ita & nunc sanctus Isaac in conspectu Domini sacrificium pro fratribus immolauit. Et continuo quidam è ciuitate venien-
9 tes, dixerunt beatum Hieremiam martyrio cum aliis fuisse coronatum per Dominum

Hieremias Martyr. Sanctus Perfectus martyr.

nostrum IESVM Christum, cuius exemplo nonnulli ad publicum sub eadem professione perempti sunt. Sed dudum anticeps illis beatæ memoriæ Perfectus presbyter extit, qui ob eiusmodi professionem, qua & isti, occubuit: sed non eo modo, quo ipsi deciderunt. Prædictus namque presbyter coacte ad passionem tractus, viriliter consummauit sancti certaminis cursum. Hi vero sponte sua venientes, acriter hosti resistunt, & quadam violentia per effusionem cruoris regnum cœli capessunt.

Cap. 1.

Quo autem ordine idem venerabilis Perfectus presbyter passionis brauium emeruerit, principium libri secundi exponet; ac deinceps cæterorum nomina, ætates, ortus, temporaq; allisionum edicet. Quapropter hanc præfationem in capite voluminis posui, vt inter laudes, vituperationesq; sanctorum me discurrente, interdum etiam auctori profano obuiam venientem lectores mei facilius intelligerent: precibus expiarent, orationibus adiuuarent: & tam de illis, quam de me ipsis fauente, iudicium proprium, & nunc & ante Dominum ferrent.

Incipit Liber primus.

Ecclesiæ commodis inuigilandum.

1 PERITISSIMORVM virorum prouidum semper esse debet consultum, commoda Ecclesiæ Catholicæ non paruipendere, nec ab obuentu perfectionis eius desistere, vel si qua vitio cuiusque hebetudinis sese interserunt commenta piæ religiositati adultera, nullatenus improbo neglectu silentij in maiorem perniciem sinendum accrescere. Quia quantum meritis præclaræ conuersationis, seu sanctæ doctrinæ gradibus sancta Ecclesia in superna euehitur, in sublime eleuatur, vbique incremento fidei dilatatur: tantum etiam, aut eo amplius incuria negligentium deiicitur, impulsibus horum misere concutitur, & quorundam socordia ad ima proiicitur. Hinc prouenit, vt auctæ vites peruersorum detrimentum semper fidelibus ingerant, dispendiumq; gregi pusillo, cui complacuit patri dare regnum, exaggerent: dum aliquando torpenti silentio omnibus contentis, seu proniori lapsu vltimo vitiorum abyssu immersis, nullus adsit, qui redimat, neque qui saluum faciat, dicente Propheta: Non ascendistis ex aduerso, neque opposuistis murum pro domo Israel, vt stareris in prælio in die Domini. Illius etiam quam maxime vaticinium Prophetæ formidans, quo socordiam inutilium pastorum Dominus contestatur. Ecce, inquiens, vos lac comedistis, & lanis operiebamini, oues autem meas lupi inuaserunt: & dum non procuratis pascua salubria, ab inimicis eis sunt herbæ morbidæ procuratæ.

Lucæ 12. Psalm. 7. Ezechiel. 13. Ezechiel 34.

QVA-

QVAPROPTER ne canis mutus, & non valens latrare appellarer à Domino: siue vt euaderem in futurum negligentium iudicium, conatus sum ex pauperrimo nostræ scientiæ scrinio depromere aliqua, & ex olerum ferculis, tamen Catholico studio apparatis, fidelium saturare esuriem. Eorum scilicet, qui veritatem fidei Christianæ, sicut à sanctis Patribus acceperunt, sana credulitate retentant: ne desistente procurationis nostræ salutari edulio, lethiferum ab inimicis sumerent cibum. Ideoque vrgente me diuinæ charitatis stimulo, & consultum gerens Catholicæ plebis, quam nutantem in certaminibus militum Christi cognoui: seu obuius illis studens occurrere ense verbi Dei accinctus, qui non solum eos recipere inter martyres nolunt, verumetiam ore sacrilego conuitiis, atque blasphemiis impetentes, redidiuum, si possibile est, quietis Sanctorum implodunt supplicium: seu dignis beatorum satisfacere memoriis anhelans, qui cœlo regnantes exemplaria victoriarum suarum mortalibus reliquerunt: libuit mihi pro modulo exigui ingenij talibus rebus insistere, nostroque licet rusticano sermone * paruipendulos informare; æmulis contraire, & cælo tenus acta Sanctorum extollere.

Isaiæ 56. *Martyrum detractores.* ** Hispanismum: quod vulgus consideradet, & Barladores dicimus. Vsitur & in eodem sensu voce Paruipendens, inf. in trat. ad finem lib. 2. fol. 52. b & in Apolog. 77. b.*

SED nescio quo tendere rea mens poterit, cui legalis auctoritas ex voce Domini occurrit, dicens: Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Hinc silere decreueram, hinc melius ab huiusmodi intentione abducere me iudicaueram: quoniam nefas esse putabam, os nulla sanctitatis ope subnixum temere acta elucubrare sanctorum: siue quod maiestati rei gestæ nostrum imbecille ingenium consideraui posse succumbere. Quia si diuina res humanum supergreditur conatum: sic lingua terrenis incumbens, ætherea non potest mysteria loqui. Sic prædicare libere nescit, qui minus peccatis liber existit. Si abnuendum creditur dogma eiusdem, cuius vitiis infecta est vita. Sed nunquid mercedem suam coram Domino perdet mens talibus oblectata studiis? aut æternorum vacuabitur gratia munerum? Qui inir, quod Deo est placitum, etsi non effectum, certe vel pium geret affectum. Aut non erit coram Domino compensandum, quod hi, qui zelo Dei armati contra hostem, publicum apertumq; gesserint bellum, in eo nos ineffabilium attollat lætitia gaudiorum? Sicut enim mihimet nescius non sum, peccatis obnoxium, sceleribus implicatum me ipsum esse; ita quoque de clementia redemptoris mei nullatenus sum diffisus, qui reprobans peccatores ab officio prædicandi, quia non licet committere cani sancta Domini, non refutat peccatorum vtilem voluntatem, in id quod sibi placet. Denique execranda sunt opera reproborum, non contemnenda vota probabilia peccatorum. Quia sicut opus sinistrum vsquequaque nos deiicit, ita pium affectum in nobis Dominus non spernit. Quapropter illico mens deiecta erigitur, Christumq; instituentem ac promittentem recolens, spe quodammodo possibilitatis animatur, qui ait: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud. Et alibi: Dominus dabit verbum euangelizantibus in virtutibus multis. Inde voti compos effectus credo, quod idem magister verus dignabitur nobis conferre præconabile verbum ad instructionem Catholicorum honestam, ad laudem Sanctorum dignissimam, & ad expugnationem aduersariorum efficacissimam: qui præstitit animali irrationali eloqui ritu hominum. Et sicut me indignum tanto opere fateor, ita quoque sui perfectione non solum erui culpis confido, verumetiam pœnis abstractus, præstantiorem gratiam interuentu eius apud Dominum inuenire spero: vt est illud philosophicum, Hoc opus, hoc olim, forsan me subtrahet igni.

2 Psalm. 49. *Deus Eulogij humilitas.* *Matth. 7.* *Psalm. 80.* *Psal. 67.* *Num. 22.* *Ouidius.*

IGITVR de memoriis martyrum quidpiam me locuturo, principium orationis nostræ ad vos dirigatur, ô sancti fratres nostri, & sorores in Christo beatæ; ex quorum collegiis sacratissimo Deo libata est hostia, non verens pudorem inculti eloquij: non venustatem, leporemq; affectans liberalis studij, quod nullius instituentis magisterio traditum habui: præsertim cum & in huiuscemodi rebus magis nouerim simplicem veritatem esse obseruandam, quam tonantem musarum turgidam pompam. Loquar etiam tibi, ô vniuersalis Ecclesiæ sanctæ conuentus, vt verbum veritatis, quod ore nostro edicitur, placidis mentium vlnis amplectens, nullatenus prædicationis nostræ arcendam velis doctrinam, quæ, Apostolica affirmante auctoritate, libera ad instructionem omnium redditur: cum vnius fidei auditores vario discretos talento diuerso præceptorum accendit oraculo: & ibi acriorem spiritu patientiæ virtutem demulcet, vbi mitem viuido iubentis imperio peraruauit; vni dicens: Argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina: alteri vero præcipiens: Argue cum omni imperio, nemo te contemnat. Vnde parati estote omni homini reddere rationem petere à vobis vo-

Lectores suos excitat. *2. Timot. 4.* *Ad Tit. 2.*

lenti, de illa, quæ in eo manet ſpe, ne (qnod abſit) ſtupido auditu ſanæ doctrinæ dogmata reſpuentes illius quondam Apoſtolicæ imputationis ſententiæ obnoxij iudicemini, *2. Timot. 4.* qua dicitur: Erit enim tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus, & à veritate quidem anditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Quia ſicut nobis incumbit officioſitas prædicandi, ita vobis ſubeſt neceſſitas audiendi. Nec propter hoc, quod nos inordinate degimus, turpique conuerſatione deiicimur, reſpuendum verbi Dei documentum arbi- *pro, haud dubie, vel, procul dubio.* tremini: qnoniã plerumque in magna domo patrisfamilias nouimus † haud ambigue conuerſari aſſeclas deploratæ vitæ, quorum miniſterio familiares dominorum inter- *Comparatio.* dum expediuntur neceſſitates. Nam & Imperatoribus mundi plumbeis adducitur cuniculis vnda: & inter ſacra Domini vaſa auro, argentove cõflata, pretioſorum lapidum ornamentis percompta, etiam non abiicienda habentur teſtacea. Solet enim peccator ſorti Dei immixtꝰ quotidie in aures populi hęc dicere: Dominus ait, proclama, de tranſgreſſionibus præceptorum Dei plebem argue: de ſeueritate iudicij, quæ peccatorum debetur exceſſibus, conteſtare: de redditu veniæ, & ſpe promerendę clementiæ admone: cum tamen ille ipſe nec modum ſibimet in criminibus ponat, nec terrorem futuri examinis metuat: & quod aliis prædicat, moribus ipſe impugnat: verbo autem eius nonuulli intenti, ab illicitis abſtinent, & perfectioribus adhærent. De quibus in Euan- *Matthæi 23.* gelio dicitur: Omnia quæcumque dixerint vobis, obſeruate, & facite: ſecundum opera vero illorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt: alligant onera grauia & importabilia, & imponunt ea humeris hominum, digito autem ſuo nolunt ea mouere. Vnde congruit, vt cum Eccleſia poſſidet rectorem vitæ motibus deiectum, non contemnendam eius prædicationem exiſtimet, quamuis hanc ipſe prauis actibus impugnet. Officium itaque vulgi eſt intendere ad concionantem, & audire dicentem, & doctoris prædicationem operando exequi; & non proprium iudicium de præpoſitorum meritis *Hieremiæ 23.* ferre, quos ſuo Dominus diſtringendos examini reſeruauit, dicens; Propheta namque, & ſacerdos polluti ſunt, & in domo mea inueni malum eorum, ait Dominus. Iccirco via eorum erit, quaſi lubricum in tenebris, impellentur enim, & corruent in ea. Affe- *Ad Rom. 12.* ram enim ſuper eos mala, annum viſitationis eorum. Et iterum: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. Et licet hæc, quam dudum digeſſi auctoritas meriti mei defenſionem inquirat, & quibus modis iuſtorum legem euadere non poſſim, oſtendat; plus tamen ſimplicem religioſorum conuentum accendere anhelat, ne ſancta ſanctorum, quamuis ore improbo edita, reſpuat.

Martyrum laus. IN horum igitur certaminibus confeſſorum tanto alacrioribus animis eſt exultandum, tantaque libertate cordis, & vocis glorioſum conſummatæ victoriæ curſum ferendum, quanto his diuina vox indulgentiſſimæ ſponſionis verum ſalutis confert ſo- *Matthæi 10.* latium, dicens: Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit. Qunniam veraciter cognouimus non inchoantibus deberi præmium, ſed perſeuerantibus. Adeo illa primordialis abrenunciatio rerum, mundique contemptus præcipuis votis, & ſtudio ar- *pro, citius.* dentiori ab eis exercitatus eſt; vt contuendi † velocius Deum, & beatorum fruendi conſortio deſiderium haberent, vt etiam labentis vitæ obnixe occaſum appeterent: melius putantes ſub vnius puncti ſpatio ferre ſententiam hominum, quæ illico, nulla intercedente dilatione, eos ferret ad cœlum, quam per varia & longa diſcrimina temporum cum graui moleſtia ſuſtinere verſutias dæmonum. Et Dominus quidem, ad officium prædicandæ veritatis diſcipulos imbuens, impauida eos audaçia iubet eſſe con- *Matthæi 28.* tentos, dicens: Euntes per vniuerſum mundum prædicate Euangelium omni creaturæ, baptizantes eas in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: qui crediderit, & bapti- *Matthæi 10.* zatus fuerit, ſaluus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur. Et iterum: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, quia non habent quid amplius faciant; ſed potius eum *Matthæi 5.* timete, qui poteſt corpus & animam perdere, & mittere in gehennam. Vos eſtis lux mundi, non poteſt ciuitas abſcondi ſuper montem poſita; neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quæ in aure audiſtis, prædicate ſuper tecta: quod in myſterio cognouiſtis, apertius enarrate: quod didiciſtis abſcondite, publice loquimini: quod vos erudiui in paruo Iudææ loco, in vniuerſis vrbibus, & in toto mundo audacter dicite. Docet fiduciam prædicandi, ne Apoſtoli abſcondantur ob metum, & ſint ſimiles lucernæ ſub modio: quoniam hi, qui libertatem faciendi verbum in populis diuinitus acceperunt, nequaquam reſilire à prædicatione veritatis, etiam periculis imminentibus debent, vt non lucernis ſub modio, ſed ſupra candelabrum poſitis comparentur.

Et li-

ET LICET, formidolosis facultas collata sit declinandi rabiem persequutionis, non tamen passim hoc obseruandum est à perfectis: qui iam præscia Redemptoris potentia denotati, & conscripti, quasi ab † immensis legionibus, ad exercitium præliorum Dei electi sunt. Vt si propter veritatem mors cruenta eis occurrat, non curandum est de iactura membrorum, vbi sine dubio solatium vitæ perennis acquiritur animarum, dicente Domino: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me: qui enim perdiderit animam suam propter me, in vitam æternam inueniet eam. Inde sancti viri, placidis auditibus veritatem euangelicam capientes, eam totis nisibus adimplere contendunt, scilicet viam sanctæ confessionis virtutem huius præconij esse solummodo arbitrantes. Qui illico relictis vrbibus, & his quæ mundanis hærent affectibus, auida rapiendi regnum Dei cupidine conflagrantes; circuierunt in melotis, & in pellibus caprinis: egentes, angustiis afflicti, quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, & in speluncis, & in cauernis terræ: expectantes Dominum, qui saluaret eos à pusillanimitate animi, & tempestate. Sed ista pro nihilo computantes, immo vero contra spiritalis nequitiæ hostem dubium quotidie agonem gerentes, nutu Dei mortificatione subita temporalis vitæ accenduntur, &, secundum Apostolum, dissolui cupiunt, & esse cum Christo: viam compendij requirentes, qua de corpore mortis huius eruti propere ad cœlestem patriam peruenirent, & pia violentia regnum Dei arriperent. Sic quoque armati lorica iustitiæ in forum prosiliunt, prædicantes Euangelium Dei principibus, & nationibus mundi. Super Christum, montem excelsum, contemplatione mentium eleuati, didicerunt confessores beati ex Psalmistæ oraculis iustitiam Domini in Ecclesiâ magna fore annuntiandam: & ideo perfecto odio contra aduersarios Ecclesiæ insurgentes, arguunt impios de falsidica vatis iniqui doctrina, præstigiis, sacrilegiis, & vanitatibus sæculi plena: detestantur quoque, & maledictionibus auctorem tantæ peruersitatis impugnant, eundemq; cœtum talibus inseruientem cultutis perenni anathemate damnant: & ita interriti contra hostem publicum apertũ veritatis erigentes vexillum, vtpote ante fores Prætorij, & in ipso accessu palatij proferentes testimonium in ducem perditionis, confusionis, & ignominiæ: non verentes, quod suppliciorum pro eadem veritate subirent tormentum, aut qualibus periculis vitæ huius haberent occasum. Quippe quos immensus vrgebat ardor migrandi ad cœlum, festinantes videre faciem eius, cui seruierunt. Stimulatur zelo vltionis cohors iniqua gentilium, celerisq; animaduersionis emergit vindicium in obtrectatores sectæ suæ. Nescientes quia illi, vt hunc † præcocem, obitum exciperent, liberis vocibus inimico iustitiæ, & aduersario Ecclesiæ Dei progressu vltroneo restiterunt: loquentes de testimoniis Domini in conspectu regum, & nihil verentes: quia nihil aliud mortem suam, quam vitam perpetuam existimantes, sponte interitum carnis exoptant, voluntarium Deo animarum suarum sacrificium offerentes. Quibus rectè prophetica voce cantatur: Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite Dominum. Ac per hoc veri imitatores Pauli Apostoli mihi esse videntur, qui ait: Si quis vobis euangelizauerit præter quod accepistis, anathema sit. Cuius testimonij informati oraculis prosiliunt contra angelum Sathanæ, & præuium Antichristi, patule ea quæ sancta sunt 3 confitentes, quæ nunc etiam omnis Ecclesia Hispaniæ, quanquam clandestinis, vt oppressa, prædicat vocibus.

Fugere persequutionẽ quo pacto liceat. *(pro, numerosis)* *Matth. 16.* *Hebr. 11.* *Psalm. 34.* *Philip. 1.* *Psalm. 39.* *Tribunalibus ante fust.* *quasi ante tempora suũ, præmaturũ.* *Psal. 118.* *Iudicum 5.* *Galat. 1.* *Hispaniæ Ecclesia.*

NAM idem peruersi dogmatis auctor, & multarum animarum perniciosus euersor, inter cæteros post ascensionem Domini hæresum institutores, solus nouæ superstitionis sectam instinctu diaboli condens, procul ab vnione Catholicæ Ecclesiæ separatur. Prophetarum vaticinia respuens, & Apostolorum doctrinam infamans: sancti quoque Euangelij veritatem conculcans, piorumque Doctorum dogmata abnegans, & ridiculum potius quiddam, quam rerum necessariarum causas per eandem sectam suam insinuans, docuit Christum Dei verbum esse, & prophetam quidem magnum, nulla tamen potentia diuinitatis subnixum, cæteris hominibus similem, sed non Deo Patri æqualem. Comessationes quoque in Paradiso, & carnis proposuit voluptates. Quam quæstionem vir disertissimus, magnum temporibus nostris Ecclesiæ lumen, Speraindeo Abbas, cum contra nugas huius nefandi stylum admoueret, & 4 vno opusculo ex eius deliramentis nonnulla niteretur arguere in sexto ipsius libelli capitulo, quasi ex voce cultorum eius obiectionem inducens: ac deinceps suam proponens sententiam, ita disseruit, dicens: Futuro aiunt in sæculo cuncti ouantes asportabimur in Paradisum: ibi namque nobis à Deo erunt mulieres concessæ pulchræ, &

Mahometi abominãda peruersitas.

supra hominum naturam speciosissimæ, atque nobis in voluptatem præparatæ, R. Nequaquam ergo vestri in Paradiso beatitudinis obtinebunt statum, si eorum vterque sexus vacauerit exercitio fluxæ libidinis. Hoc non erit Paradisus, sed lupanar, & locus *Matth. 22.* obscœnissimus: cum Dominus sciscitantibus Pharisæis, cuius in resurrectione illa mulier coniux existeret, quæ septem fratres secundum legem Moysi acceperat ad suscitandum proximi semen, responderit: Erratis, nescientes scripturas, nec virtutem Dei. Filij huius sæculi nubent, & tradentur ad nuptias: in resurrectione autem nec nubent, nec tradentur, sed erunt sicut Angeli Dei in cœlo. Taceam sacrilegium illud, & totis Catholicorum auditibus immane facinus respuendum, quod de beatissima Virgine, mundi Regina, sancta & venerabili Domini, & Saluatoris nostri genitrice Maria, canis impurus dicere ausus est. Protestatus enim est (salua loquor reuerentia tantæ Virginis) quod eius foret in sæculo venturo ab se violanda virginitas. O vacuum cerebro caput, & † priuilegio Sathanæ occupata præcordia. *pro, imperio* O vas perditum, & habitaculum spirituum immundorum. O frustatim præscindendam ense bicipiti linguam. O organum dæmoniorum, & symphoniam zabuli. Quis furor, quæue dementia tantis te blasphemiis inquinari compulerunt? Quis te, ô sordium cloaca, laqueus perditionum, gurges iniquitatum, & omnium vitiorum sentina sensibus priuauit humanis, vt non modo tibi sat fuerit tot nationibus inferre interitum, quibus præstigiosum documentum suasisti, & totis nisibus nunc, & in futuro luxuriarum obscœnitatibus inseruire: sed etiam in Creatore scelus operari aggressus es: impius temerator, asserens cœleste hospitium, & receptaculum Spiritus sancti incontaminatum, incoinquinatum, purum, sanctum, & mundum sacrilegiis immunditiæ tuæ in futuro sæculo contaminandum? Quæ nutu superno, verbum Deitatis vtero suo excipiens, carne sua Creatorem vestiuit, saluoque pudore ipsum verbum ad redimendam in morte creaturam præcipitem edidit? Quæ omnis tactus, aspectusq; expers virilis expauit salutationem Angelicam: & licet sine viro nullam fœtari posse cognosceret, tamen superno credula numini, se ad huiusmodi inusitatum conceptũ electam Deo reuelante sciens, *Lucæ 1.* consentit, & dicit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. De cuius gloriosa parturitione olim Dominus per Ezechielem prædicare dignatus est, dicens: *Ezechie. 44.* Conuerti me ad viam portæ sanctuarij, quæ respiciebat ad Orientem, & erat clausa; & dixit Dominus ad me: Porta hæc, quam vides clausam, non aperietur, & vir non transit per eam, quoniam Dominus Deus Israel egredietur per eam, & erit clausa.

MVLTA denique alia inaudita vanitatis figmenta scelerosus idem instinctu maligni spiritus, à quo obsidebatur, transfigurando se illi in angelum lucis Gabrielẽ componens, delubra in quibus pessimum dogma coleretur, extruxit. Cuius quidem erroris insaniam, prædicationis deliramenta, & impiæ nouitatis præcepta nonnulli nostro-
5 rum philosophorum zelo Dei armati, commentariis, & voluminibus exponentes, iustitiæ arietibus illiserunt. At vero confessores beati, non leuiter spurcitiam eius ferentes, præstantius illum, eiusque sectam paruulis assertionum congressibus expugnarunt. Quia nimirum nouerant, quod propter eandem veritatem, quam de ipso cœcorum duce proferrent, gladio vindice protinus erant tuituri.

Perfectus presbyter. ET licet primo sanctus Perfectus presbyter exemplar detestandi fidei hostem omnibus exhibuerit, merumq; moriendi pro veritate robur confessionis eius à multis excluserit: de quo in libro secundo nos plenius loquuturos, propitio Deo, spondemus:
6 non tamen paruipendenda est inuictissimi illius Ioannis constantia præconabilis; qui *Ioannes confessor.* inter sæua ac dira flagella forti animo durans, plurimos documento suo ad martyrium incitauerit. Super quem inimici Dei viuentis falsum coram iudice testimonium proferentes, huiuscemodi contra eum crimen deponunt. Nouimus hunc, ô iudex, in subsannationem Doctoris nostri semper insistere, eumque maledicis verbis irreuerenter imperere. Ita vt cum forte negocium mercimonij sui in nundinis velit exercere, non alias illicere potest ementes, nisi cum sacramentum nostrum dictis paruipendulis subtilissimus irrisor proposuerit. Cuius rei nos testes sumus, & in veritate dignum hunc morte confitemur. Verum quia minus idoneorum accusatione testium impetebatur, nec poterat reis mortem inferre obiectio testationis eorum, damnatur Dei seruus acrioribus flagris: & crudeli verbere laceratus cogebatur Christum negare. Ille vero non se talibus obnoxium criminationibus solummodo confitebatur: sed etiam neque vsque ad mortem religionem Crucifixi deserturum clamabat. Cuius obstinatione iudex vehementi furore commotus, quingentis, & eo amplius hunc macerandum tradens flagellis, tamdiu verberibus iussit insistere, quousque exa-

nimis

nimis inter cædentium manus in solum prorueret. Sicq; feminiuum vix palpitantem, retrorsus asello impositum, totam circuire vrbem, ac plateam fecit, præcedente sacrilega præconis voce, dicentis: Hæc merebitur exprobrator varis nostri, cultusq; irrisor perferre. Postquam vero ad vindictam sui Doctoris talia exercuerunt, ad vltimum grauissimo ferri onere coarctatum ergastulo deputarunt. Quem nos ibidem religatum, adhuc dorso eius vigentibus plagis, inuenimus: nostroq; contubernio per [illegible] tempus, quo detrusi sumus, acciuimus. Nam beatissimus Perfectus presbyter, cum Ioannes (de quo supra meminimus) ad vincula, & cædes successit, violenter ad passionem tractus, postea quam carcerem adiit, diuinitus illustratus, ad præliandum armatus est. Ita vt necessitatem in voluntatem conuertens, vim illam cœlesti quodam respectu esse considerans, quo martyrio dignus haberetur, totus in superna erigitur, alienatur præsentibus, futurorum commoda præstolatur, & totius mundani expers affectus, ad ea, quæ diligentibus Deum promissa sunt, futurus martyr aptatur. Hinc sæculo mortuus, & Deo viuens, quod primo se dixisse negauerat, postmodum vltroneus confessor, & athleta fortissimus coram iudice asserebat. Magis eligens mori pro veritate, occasione inde sumpta proferendi iustitiam Dei gentibus, ac detestandi aduersarium fidei, quam negando veritatem tanto se præmio abstrahere.

Perfectus martyr.

HORVM igitur duorum & spontaneus, & violentus ad passionem cursus cæteros in vnum eundemque consensum dimicandi vltro venire coegit. Quia non erant de corona ambigui, qui nouerant etiam vi protractos regni perpetui coronam percepisse. Quapropter ordine, quo in præfatione voluminis huius digestum est, omnis turba sanctorum ad palestram certaminis currens dat repudium aduersario Dei, & inimico iustitiæ. Omnes summo ore Christum laudantes, cuius tanta virtute subnixi in certamine claruerunt, vt in nullo penitus terrenum formidarent supplicium, qui summi Redemptoris gratia illustrati, plus nouerant æternum metuere tormentum. Quod ideo in principio libri exposui, vt non deesset cognitionibus posterorum, quæ res confessoribus nostris obtulerit obitum: & cuius rei odio in molestissimam iracundiam excitata gentilitas, rotum immanitatis furorem ad perniciem talia profitentium admouerit. Inde etiam prudentissimi lectores facile poterunt aduertere, quam merito hoc opusculum in beatorum laudibus laboret, repagula opponens diffidentibus & dubitantibus, qui eos loco martyrum renuunt coli debere.

Martyrum Corumbensium turba.

CÆTERVM eorundem Sanctorum corpora, qui primo conflictu occisi sunt, equuleis versis vestigiis affigentes gentiles, post sextum diem allisionis eorum, id est, pridie Idus Iunias, inopinato scelere crudelitatis, cuncta iam putredine resoluta, atrocibus incendiis deputant. Quin etiam, ne virtutum emolumenta præstarent Christicolis, deformes cineres, quos legere è camino quiuerant, minacis aluei vltimo conduntur abysso.

Crudelitas in martyrū cadauera. Dei n.

INSTABAT quoque vniuersitas ethnicorum resultando, pietatis exprobrans cultum, quod in suorū vltione nullum aduersariis daret opprobrium. Lætabatur namque, quod in vindictam sui Doctoris tot contemptorum corpora prostrauisset, nulla nouitate prodigiorum obstante, quæ horrorem posset scelerosis incutere. Dicebatque; Si vere Deus est, in cuius nomine tantæ vos calamitati submittitis, & verum hoc esse martyrium creditis: vel si nulla veritate prophetiæ hic noster vates succinctus est: (qui; vt idem docuit, Angelo instituente Gabriele gentibus, totiq; orbi verbum Dei prædicare permissus est, lex quam cultores eius meditarent, documento ipsius Angeli promulgata est. Cuius vocabulum rudis protoplastus, cum adhuc olim Paradisum incoleret, adnotatum in supernis, globoque micantis claritatis immixtum contemplans, quæ esset illa lux cæteris præstantior in centro micans, quæ fulgoribus Dominum exspiraret, fertur Creatorem Adæ interrogasse, illumq; respondisse: Hic verus Propheta est futurus in mundo, qui ex semine tuo oriens, ipso quem radiare nomine obstupescis, Mahomad appellabitur, cuius quoque meritis tu creatus subsistere meruisti) quare non satellitibus qualecumque prodigiorum infertis terrorem, vel quibuslibet astanti vulgo signaculis coruscatis? quia dum vos improuisæ morti ob quandam assertionem superfluam destinatis, neque vlla virtute miraculorum, quæ sententiam nostram in vestrum latam excidium infringere possit, præcellitis: cum partem vestram minime adiuuetis, nullum etiam cœtui nostro iusertis dispendium.

Sarraceni sudem martyres cor temnerent.

7

ET ob hoc ipsum plerisque nostrorum paruipendulis vetum non esse videbatur martyrium, quod non ad confusionem incredulorum, vel roborationem fidelium aliquod ostentaret miraculum. Nescientes quia in fine sæculi, vt sanctus Gregorius refert

Christianorū aduersus martyres obtrectatio. Gregorius.

Miracula non mirum si cessent.

lib. Moral. Aberunt de Ecclesia signa virtutum, terribili quippe, ait, ordine dispositionis occultæ, prius quam leuiatan in illo damnato homine, quem assumet, appareat, à sancta Ecclesia virtutum signa subtrahentur. Nam prophetia absconditur, curationum gratia aufertur, prolixioris abstinentiæ virtus imminuitur, doctrinæ verba conticescunt, miraculorum prodigia tolluntur. Quæ quidem nequaquam superna dispensatio funditus subtrahit, sed non hæc, sicut prioribus temporibus, aperte ac multipliciter ostenduntur. Quod tamen mira dispensatione agitur, vt vna ex re diuina simul pietas, & iustitia compleatur. Dum enim subtractis signorum virtutibus sancta Ecclesia, velut abiectior apparet, & bonorum præmium crescit, qui illam pro spe cœlestium, & non propter præsentia signa venerantur, & malorum mens cõtra illam citius ostenditur, qui sequi inuisibilia, quæ promittit, negligunt, dum signis visibilibus non tenentur. Signa namque virtutum nec omnibus data, nec passim quocunque tempore sunt exercenda. Quia & hi, qui hoc munus diuinitus acceperunt, nisi spe, & fide probatis, *Matthæi 13. Lucæ 4.* nequeunt erogare, Euangelista narrante: & non poterat IESVS inter eos facere virtutes propter incredulitatem illorum. Et Veritas per semetipsum multi, inquit, leprosi erant in Israel sub Eliseo Propheta, & nemo eorum mundatus est, nisi Naman Syrus. Desistente enim fide quærentium, largitas erogantium quassatur. Nam cum idem *Matthæi 7.* Dominus ardentissimis persæpe multorum votis consolator occurrat, dicens: Ite in pace, fides vestra vos saluos fecit; tamen deficiente fide, virtus nihil proficit. Quam plerumque, exigente fide languentium, etiam homines reprobi, & mente corrupti impertiuntur. Sicuti de illis in Euangelio legitur, qui in futuro ante fores Domini *Ibidem.* questuri sunt, dicentes: Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetauimus? & in tuo nomine dæmonia eiecimus? & in tuo nomine virtutes multas fecimus? Quibus vtique dicturus est Dominus: Non noui vos, discedite à me operarij iniquitatis. Et ite*Matthæi 24. Exodi 7.*rum: Exurgent pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia: ita vt in errorem inducant, si fieri potest, electos. Et in Exodo: Fecerunt & malefici per incantationes sicut & Moyses. Miraculorum vero signa ideo olim per seruos suos Dominus congruenti tempore præstabat mundo, quoniam præscia diuinitate proficere nihilominus præstolantibus ea sciebat; nec in vanum currere operarios virtutum cognouerat: Vt saltem prodigiorum nouitatibus cederent, qui sacræ legis præcepta salutaria respuebant. Eratq; temporibus illis satis congruum Dei martyres signis coruscare virtutum, quoniam rudem diffusum Christianismum nunc instructione verborum, nunc exhortatione scripturarum, nunc ostensione signorum, nunc etiam trophæis inclytis passionum conabantur solidis radicibus fieri firmum in cordibus credentium populorum. Nam quia non omni tempore (vt supra relatum est) signorum exercitium congruat, neque omnes cœlestium contemplatione virtutum digni existunt, facile aduerti potest ex comparatione eorum, quæ gesta sunt ab Apostolis. *Actuum 16. Marci vlt.* Qui cum vellent bonum nuntium Asianis prædicare, prohibiti sunt à Spiritu sancto: & qui pridem adnuntiare Euangelium omni creaturæ præceperat, sciens in Asia nullum existere dignum percipiendi euangelicam veritatem, præsaga diuinitatis auctoritate discipulos ab eorum salute inhibuit. Vtpote qui verbum vitæ arroganti spiritu erant reiecturi, neque audirent, quoniam spernerent.

MIRACVLA denique dum aut propter fidem credentium, aut propter futuram credulitatem astantium Dei prouidentia operatur, non tam nos in eorum admiratione debemus stupere, quam prouida compensatione intueri, si eorundem effectores signorum expulsis vitiis morum honestate præcellant: si sæculo mortui, Deo viuant: si propter illam veram charitatem, quæ cuncta carismatum dona exuperat, omnes affectiones mundi pro nihilo pensant: si acceptã virtutem non ad suam gloriam, sed ad beneficium referunt collatoris: si attentis auribus cordis veri magistri admoni*Lucæ 10.*tione percepta, non quia dæmonia eis subiiciantur, tripudiant, sed quia nomina sua scripta sunt in cœlis exultant. Et iccirco hæc dinumeratio virtutum in illis prodigiorũ auctoribus potius, quã ipse signorũ effectus, est admirandus: &, quod sit magis præuium specimen eundi ad regnum, quærendũ, non vero quod * signiferos ac notabiles nos vul** Miraculorũ auctores.*go ostentet. Quia sanctitas & timor Domini, cultusq; regni cœlestis non nisi ab idoneis & perfectis procedunt. Signa vero, atq; prodigia & sancti & reprobi faciunt. Quæ nihil aliud, quam notitiam vanam etiam aliquando hominum conferunt. Hinc prouenit, vt qui fuerit hominibus notus, nisi fuerit iustus, ad æterna supplicia perueniat condemnandus. Ille autem, qui cœlesti gratia inlustratus sub notitia sui creatoris vixerit sanctus, etsi mortalibus sit ignotus, in futuris tamen sanctorum gaudiis erit annumerãdus.

NEC

Miraculorum praestantia.

NEC nos, ista prosequentes, miraculorum penitus abdicamus insignia, cœlesti dono quibusdam collata, & congruenti tempore per Dei dispensationem nationibus ordinata: sed latratibus rabidorum canum obuiam venimus, qui martyrum nostrorum intentionem exinanire attentant, dum eos de miraculis redarguere sperāt. Quid potius generaliter sequendum sit cunctis ex auctoritate diuinorum librorum, vel dictis sanctorum Patrum ostendimus. Non (quod absit) funditus charismata cælestium munerum extirpamus.

Abac. 2. Hebr. 11.

RADIX itaque, ac fundamentum omnium virtutum, signumque victoriæ fides est: per quam iusti viuunt, per quam Sancti omnes regna vicerunt, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerūt ora leonum, extinxerunt impetū ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello. Quorum vestigia hi Sancti veraciter prosequentes intrepida confessione Deum, & Dominum IESVM Christum in concilio principum profitentes. Omnem quoque, quam Euangelica auctoritas non recipit, prophetiam, vt furum & latronum detestantes, ac maledicēres abiiciunt. Ob quam causam inauditis sæuitiæ furoribus illa frendens turba Gentilium cunctos animaduersione gladij præmittit ad cœlum, presbyteros, leuitas, confessores, virgines; beatas. Et quoscumq; confessio talis haberet, vt publice eo- 8 rum subsannādo prophetam, cultum eius deriderent, mox amputatis ceruicibus ruerent. Ac ne sibi quidpiam inesse humanitatis ostenderent nonnullos, quos gladio vindice huius vitæ limen sub testimonio veritatis excedere coegerant, præ foribus palatij inhumatos relinquentes canibus iusserunt exponi, adhibitis simul custodiis, ne quis Catholicorum intuitu pietatis carnibus etiam spoliata cadauera sepeliret. Quasi senti- 9 rent persequutores supplicium, quorum animæ paradisi requie fruebantur: aut obesset animabus cœlo regnantibus temporalium pœna tormentorum illata corporibus. Vel de inhumatis curare poterant membris hi, qui vere sciebant, quod sicut nihil commodius foret impiis sepultura, auctis reuerentiæ studiis solenniter præparata: ita beatis & sanctis nequaquam officere posset vilem, aut nullam sepulturam adipisci. Licuit etiam de hoc poetis plausibiliter ludere, cœlo tegitur qui non habet vrnam.

Sarraceni martyres prohibent sepeliri.

Carmen hoc citat Isido. c. 25 lib. 16. Etymolog. sine auctoris nomine, cū sit Lucani libr. 7. extra.

Obiectio Christianorum aduersus suos martyres secūda.

1. Timoth. 6.

Matth. 5.

Luca 3.

1. Pet. 2.

1. Corin. 6.

SVNT autem plerique fidelium, & (heu proh dolor) etiam sacerdotum, temere horum confessorum gloriam adimere non verentes, qui iubent eos non recipi in catalogo Sanctorum, inusitatum scilicet, atque prophanum asserentes huiusmodi martyrium. Quippe quos nulla violentia præsidalis fidem suam negare compulit, nec à cultu sanctæ piæq; religionis amouit, sed propria se voluntate discrimini offerentes, ob superbiam suam, (ita dicunt) quæ initium est omnis peccati, interempti, suarum parricidæ effecti sunt animarum. Præceptis etiam Euangelicis eos arguendos esse credunt, quibus dicitur: Diligite inimicos vestros; benefacite his, qui oderunt vos; & orate pro persequentibus & calumniantibus vobis, vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est. Et iterum: Neminem concutiatis, neque calumnam faciatis. Et Dominus quidem, cum malediceretur non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur; tradebat autem se iudici iniuste iudicanti. Illud præterea obiiciunt de Apostolo: Neque maledici regnum Dei possidebunt.

2. Timot. 2.

1. Corint. 5.

1. Timot. 1.

Hierem. 9.

Isaia 5.

HÆC, & his similia ore pestifero contra Dei milites proferentes multorum corda peruertunt: quia verba hæreticorum vt cancer serpunt in mentes humilium, & modico fermento sceleris facilius ingens massa panis corrumpitur, exturbatq; quam propere filios Dei lethalis assertio zabuli. De quibus beatus Apostolus dicit: Quidam enim aberrantes conuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legis Doctores, nescientes quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Et iterum: Docuerunt linguam suam loqui mendacium, vt inique agerent laborauerunt, non verentes derogare gloriæ fortium, qui iam coram rege suo haud dubie extollunt victoriæ suæ vexillum. Nec contenti sunt scripturas sano sensu intelligere, sed eas pro suo libitu exponentes, dum in superficie literarum quasi concordantia suæ vesaniæ repererint testimonia, non modo Christiano more simpliciter eis vtuntur, vel ab eruditioribus virtutem sensus earum explorant, sed quasi inauditæ rei nuntij, & alicuius nouitatis scioli per forum, per plateas, per vulgus, per nundinas obdurata fronte easdem in summitate linguarum promendo, recensendo, atque cantando vehunt sententias. Et vt facilius agnoscantur cuius partis sint defensores, per deuios intelligentiæ suæ calles veritatem scripturæ torquentes, lineam sanæ doctrinæ proprio electionis iudicio derelinquunt. Vt quandoq; illis ad interitum animarū suarum proueniant, quod non sine grauissima indignatione Propheta infert, dicens: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malū, ponentes tene-

bras lucem,& lucem tenebras: ponentes amarum dulce,& dulce amarum: id eſt,claritatem ſacræ legis prauo errore neſcientiæ interpollantes: eiuſq; ſuauitatem,non recte coniiciendo, in fellis amaritudinem conuertentes. Quod bonum & pium eſt,maliuolis coniecturis inficiunt; expertes nos arbitrantes ab illorum intelligentia teſtimoniorum,quibus victorioſiſſimam extenuare intentionem ſanctorum Martyrum arbitrantur: vel noſtram de eis ſententiam (quæ ſemper in laude ipſorum exultauit) eneruare
10 conantur. Quippe qui iam nos euidentioribus indiciis eorum paſſionibus communicare credamus, dum cauſa profeſſionis eorum & carceres,& vincula inſuper & damna rerum perpeſſi,ad vltimum gratia interceſſionis eorum propitio Deo euaſerimus.

Reſpondet obiectu. IPSI denique Sancti, qui hanc corporis cladem cælitus compuncti propter veritatis profeſſionem aggreſſi ſunt, in nullo à prædictorum cuſtodia mandatorum ſe *Matthæi 5.* auertunt. Quia & propter Deum inimicos diligentes, de ſalute eorum valde ſolliciti, ne diutius labyrintho impietatis detinerentur, arguere non deſtiterunt. Et benefacientes his qui oderant Chriſtum, melius viſi ſunt per effuſionem ſanguinis vecordiam eorum, quam per doctrinæ verba inſtruere; vt relicta vanitate ſuperſtitionis,non ſolum Chriſtum credere,verumetiam vſque ad mortem propter illum decertare contenderent. Sine dubio precibus & obſecrationibus etiam apud Dominum animarum impetrantes ſalutem illorum, qui ſæpe, & inceſſanter Eccleſiæ membra calu-*1. Petri 2.* mniantur. Quapropter exemplo veri magiſtri educati, cum ad paſſionem traherentur, maledicti non remaledicebant, flagellati non murmurabant, comminati ſilentium obſeruabant: hoc ſolummodo exprobrantes (quod Deo conuitium infert, & *Mahometi impia ſcelera.* quod maieſtatem tremendam impugnat) Sacrilegum ſcilicet illius vaniſſimi ac perditi homunculi prophetiſmum, qui non veritus eſt ſpiritu diabolico perarmatus ſe loco prophetarum inſerere, ſanctiſque prædicatoribus, vt deificus euangelizator, adiicere. Et cum toto pene orbe euangelica præcelleret veritas, nec deeſſet lux fidei Chriſtianæ à notitia gentium, quia in omnem terram ſonus eius exiuit, parentibus iam domui *Pſalm. 18.* Dauid, & habitantibus Hieruſalem tinctionis gurgitibus in ablutionem peccatoris & menſtruatæ, maxime in Oriente, quo myſterium Incarnationis Chriſti ſpeciali effe-
11 ctu quodammodo operatum eſt. Vbi quoque & hic ſceleratiſſimus ac peruerſus vates exortus, & enutritus eſt, neſcio qua præreptus inſania, clarentibus iam in mundo lucernis, tanto ſe perditionis laqueo dare præcipitem non extimuit, tantarumque ani-*Sapient. 1.* marum irreuerenter parricidam ſe fieri non expauit. Cum ſcriptum ſit: Os quod men-*Zachariæ 13.* titur, occidit animam. De quo olim Zacharias Propheta loquutus eſt,dicens: In die illa dicit Dominus exercituum, diſperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur vltra: & pſeudoprophetas, & ſpiritum immundum auferam de terra, & erit cum prophetauerit quiſpiam vltra, dicent ei pater eius, & mater eius, qui genuerunt eum, Non viues, quia mendacium loquutus es in nomine Domini, & confringent eum genitores eius, cum prophetauerit. Iccirco huic perdito, atque ſpurciſſimo vati reſiſtere, virtus mactæ coronæ eſt: ſummumque trophæum tanti deriſoris cultum euertere: adeo vt ſi illum ætas noſtra ſuperſtitem haberet, nequaquam ab eius eſſet interitu Chriſticolis reſiliendum, quanto magis non ſit dignum eius hodie dogma venenoſum infringere, maledicere ſectam, deteſtari ſententiam, qui tantæ multitudinis perditionem inducens, perenni eam dedicarit barathro. Foretq; (vt reor) tunc melius pœnitudinem vnius occiſi homunculi gerere, quam tot nationum luere perniciem: congrue vniuerſo gregi conſulendum arbitrantes, dum vnius pecudis è medio conati fuiſſent auellere contagium. Quoniam quemadmodum ſine culpa non eſt, maledicere iuſtos, pios perſequi, aduerſitatem parare electis: ita magni meriti eſſe credo, ſubuertere impios, Eccleſiæ hoſtibus contraire, bellum parare incredulis, & *Pſalm. 118.* framea verbi Dei concidere aduerſarios fidei, vt ſecundum Pſalmiſtam, contra Deo inuidentes perfecto armati odio exurgentes, non curemus de inimicitia eorum, quibus eſt amica impietas. Neque enim ſine culpa patitur fieri Patrum doctrina eos, qui *è contrario* improbo ſilentio erga dogmata torpent hæreticorum: & † è regione hoſtibus fidei non occurrunt, aut zelo Creatoris vindictam in hæreticos non exercent. Quod bene Ar-*Arnobius.* nobius Rhetor, dum centeſimum triceſimumnonum Pſalmum interpretaretur, dicit: Qui pepercerit hæreſiarchis, aut prædicatoribus falſitatis, & non eos gladio fidei ſuæ iugulauerit, hoc ei euenire, quod euenit Sauli, quis ambigat? aut qui miſericordiam ſuam putauerit ſe in hæreſi permanentibus exhibere, quis neget ſimiliter à regno Dei excludi, ſicut Saul à regno humano probatur excluſus? qui vana miſeratione Amalecitis parcens, ſubito ſemetipſum Dei benedictione, & regni ſceptro priuatum

inge-

ingemuit? Et si hoc iis qui contradictoribus veritatis non resistunt, promittitur, quod, vel quale erit vltionis discrimen iis, qui derogant electis? quia non solum expugnare hæreticos nolunt, verumetiam expugnantibus maledictionum armis accincti occurrunt.

Tertia aduersus martyres obiectio.

Aivnt præterea, non debere esse martyres, aut haberi, qui non violenter tracti sunt ad martyrium: sed sponte sua venientes, his conuitium intulerunt, qui eos in nullo molestia affecerint. Nullam opinantes esse molestiam diruptiones basilicarum, opprobria sacerdotum, & quod lunariter soluimus cum graui mœrore tributum: adeo vt expedibilius nobis sit compendium mortis, quam egentissimæ vitæ laboriosum discrimen. *Christianorum sub Sarracenis miseria.* Si ergo exosum Deo est maledicere diabolo, & eius ministro, frustra vtique Ecclesia contra omnem diabolicum incursum vtitur exorcismis. An quia domesticis fidei maledicere inhibitum est, nullumque oportet pusillanimem de membris Ecclesiæ scandalizare: 12 iccirco hospitem diaboli, & habitaculum Sathanæ non necesse est maledicere? & vbi est quod scriptum est? Maledicti omnes qui spernunt te Hierusalem, *Tobiæ 13.* & omnes qui blasphemant te: maledicti omnes qui oderunt te, & omnes qui dixerunt in te verbum durum, &c? quod dictum esse pro Ecclesia nullus ambigit. Et quis inter cunctos persequutores fidelium cruentius, quam hic infandus, Ecclesiam insequutus est? Quis tanta in euersionem Catholicorum, quanta idem exaggerauit infaustus? quia (vt ita dixerim) nemo nostrum inter eos securus ingreditur, nemo quietus permeat, nemo septum eorũ nisi dehonestatus pertransit. Etenim, cum nos cuiuslibet rei familiaris necessitas ire in publicum coegerit, & instante domestica necessitate, ex angulo tugurij nostri in forum prosilire contigerit; mox vt stigmata in nobis ordinis sacri aduertunt, acclamatione derisionis vt amentes, & fatuos impetunt, præter illa puerorum quotidiana ludubria: *Vide inf. lib. 3. c. 17. & in Apol. Mart. pag. 82. b.* 13 quibus non satis est inferre linguæ conuitium, turpia exaggerare scurrilitatum: verumetiam tergo nos lapidibus insectari non desinunt. Quid illud memorem, quod in cõtumeliam signi venerabilis proferunt, quod cum forte competens tempus psallendi signum fidelibus dare compulerit, & imminens hora ob[...]rationis indicium populis facere consuetum popo[s]cerit: mox vt illectum superstitione mendaci vulgus clangorem tinnientis metalli aure captauerit, *Templorum sacrorum cymbala.* in omnem maledictionem & spurcitiam linguam admouere nõ differt. Ergo non incongrue maledicuntur, qui tanto odio aduersus Dei sortem sequipedas suos informant. Sæpe ab eis, & incessanter calumniamur: causaq; religionis eorum sæuitiam vbique perpetimur. Adeo, vt multi ex eis tactu indumentorum suorum nos indignos diiudicent, propiusq; sibimet accedere execrentur. *Sarracenis tactum Mozarabum vitabant.* Magnam scilicet coinquinationem existimantes, si in aliquo rerum suarum admisceamur. Cum vtique milites Dei veritatem coram eis magis confessi fuerint, quam maledicta iniecerint, veri magistri præcepta seruantes, quibus olim discipulos informauerat, dicens: Qui enim me confessus fuerit, & verba mea in generatione ista adultera, & peccatrice: hunc & filius hominis confitebitur, cum venerit in gloria Patris sui, & sanctorum Angelorum: *Matth. 10.* Quis ille tam vecors est, qui laudibus deroget beatorum obuiantium pro defensione iustitiæ cultoribus impietatis? Dictum sane fuerat eis: Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum: estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. *Ibidem.* Cuius præcepti sensum hunc esse arbitror, quod immixta gentibus cateruа fideli, quasi innocentia prædita ouium, truculentiam ferre cogeretur luporum. Ac, ne segnitiei dediti facilius versutiis succumberent inimici, congrue diuinitus admonentur. Vt essent cum aduersariis fidei oportuna semper cautela subnixi, & contra astutias hostium erecti vbique & prouidi. Ne prauæ doctrinæ verbis illecti protinus corrumperentur sensus eorum, & discederent ab æquitate. Porro etiam Christiani admonentur. Confratribus vestris & domesticis fidei exhibete vosmetipsos, *1. Corinth. 6.* vt Dei ministros in multa patientia, in longanimitate, in benignitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei: per arma iustitiæ à dextris & sinistris: per gloriam & ignobilitatem: per infamiam & bonam famam: vt seductores, & veraces: sicut ignorati, & cogniti: tanquam morientes, & ecce viuimus. Et iterum: Estote autem inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, *Ephes. 4.* sicut & Deus in Christo donauit nobis: vt vere columbarũ sectantes simplicitatem, eodem intuitu quo vestram, proximorum quoque affectetis salutem. De quorum constantia, simplicitate & fortitudine, discretione, & prudentia Eusebius Cæsariensis Episcopus rerum Ecclesiasticarum historiam texens, ait: *Eusebius.* Erant ergo martyres Christi inter fratres humiles, inter persequutores elati, suis mites, aduersariis terribiles, Christo subiecti, diabolo erecti. Sed & Arnobius (de quo supra memoraui- *Arnobius.*

mus) aliquid huic simile in eodem Psalmo disseruit, dicens: Age ergo, & cum pugnantibus pugna: & si auxilium poscis à rege, repugnantem te ostende. Linguæ contra te pugnant, quas acuunt hæretici, sicut serpētes: his & tu esto sicut serpens astutus, & te simplicem vt columbam esse ciuibus tuis, id est, Catholicis solis ostende: cæteris hæreticis, & cunctis contra veritatem venientibus, ipsis serpentibus, esto astutior: noli timere: iussum tibi est à Domino tuo. Tam bona est astutia contra malitiam, quam benigna simplicitas circa iustitiam. Occide hæreticos, & Domini tui spirituali gladio interfice inimicos.

14 *Emeterius, & Celedonius.* SIC nimirum beati martyres Emeterius, & Celedonius, cum tradere pro Domino animas anhelarent, tali sese inuicem ad passionem astantes hortatu impellunt: Feriat vbique hostem missilibus suis vibrata confessio, & latentem fidei inimicum, vbicumque fuerit, inquiramus. O incomparabilis magnanimitas, & fortitudo admiranda, laudanda, atque imitanda Sanctorum? Qua, etiam si torpeat inimicus, ac persequi Ecclesiam Dei sinat, irrumpere tamen latebram eius, & incitare ipsum ad bellum iubemur. Vt hostem frigidum strenuus agonothetа accendat, proferat latentem, erigatque ad conserenda certamina desidem. Et quamquã effuso cruore consternatis membris succumbat, feret tamen ad sedem patris captum ex hoste triumphum, spiritus belliger victoriæ laurea potiturus. Quia in eo vires militis comprobantur egregiæ, quo non requisitus vltro se obtulerit palestræ martyrij, sancta Scriptura testante: *Iudicum 5.* Qui propria voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Dominum. Si ergo qui zelo charitatis nostræ aduersariis nostris fidelis expugnator occurreret, arma sumeret, ensibus deseuiret, animam ponere contenderet, nequaquam eum immunem condignis pareremur donariis, eiusque liberalitatem largo munificandam beneficio censeremus: quanto potioris gloriæ honore ferendi sunt, qui obtentu capessendi gratiam Regis æterni, vigore aucti iustitiæ, ad obitum quoque resistentes infensis, crudeli morte perempti sunt? Ille denique Angelus veritatis, & præco iustitiæ, Redemptoris præcursor, *Matthæi 12.* & nuntius pacis Baptista Ioannes, cum regem iniquum de stupro Herodiadis commoneret, cumque adulterino incestu thorum violare fratrenum inhiberet, ergastulo propter veritatis professionem detruditur, ibique absque vlla fidei persequutione truncatur. Nec tali succumbere recusauit dispendio, qui sine dubio nouerat, diuino reuelante spiritu, tantundem esse propter iustitiam mori, quam pro fidei confessione prosterni. *Matthæi 5.* Vnde & Dominus, vitalia discipulis doctrinæ ministrans præcepta, sic eos de monte alloquitur: Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Et quid aliud ad omnia beatitudinis præmia, quam cœlorum affectandum est regnum?

15 *Quarta aduersus martyres obiectio.* CALVMNIANTVR etiam inimici vltroneum ad mortem eorum progressum, quos * passim liberalitas regis suum incoli iusserat Christianismum. Sed præcessit hoc reor exemplum in illis septem fratribus, quos gesta beati Iuliani commemorant. Qui ideo, quod Augustalibus præpollebant natalibus, ex decreto principum libere exercebant religionis Catholicæ cultum. ** publicè & palam.* Sed tamen in agone sudantem beatum *Septem fratres martyres, qui cum Iuliano, & Basilissa passi sunt.* Iulianum cernentes, illico ad bellum prosiliunt, & amore martyrij voluntarium obitum expetunt. Legitur quoque de Domino in Euangeliis: Obfirmauit faciem suam, vt iret in Hierusalem. Quod ita sanctus exponit Hieronymus: Obfirmatione enim & fortitudine opus est ad passionem sponte properanti. *Lucæ 9.* Vnde & Ezechiel, cui dixerat Deus: Fili hominis in medio scorpionũ tu habitas, ne timeas: obfirma (inquit) faciem tuam: *D. Hieronymus.* & dedi faciem tuam æneam, & frontem tuam ferream. Vt, si forte surrexissent contra eum malleus vniuersæ terræ, quasi incude durissima resisteret, malleumq; contereret. *Ezechiel. 2. Hierem. 50.* De quo scriptum est: Quomodo confractus est, & contritus est malleus vniuersæ terræ? *Hieronymus* Idem quoque Doctor in supradicto opere quandam Euangelij sententiam exponens ait: Non est delicata in Deum, & secura confessio: qui in me credit, debet suum sanguinem fundere. Qui enim perdiderit animam suam in præsenti, lucrifaciet eam in futuro. Denique Agabus Propheta, cum venisset ad Apostolos, tollens zonam Pauli, *Actuum 21.* alligauit sibi pedes & manus, & ait: Hæc dicit Spiritus sanctus: virum, cuius est zona hæc, sic alligabunt in Hierusalem Iudæi, & tradent in manus gentilium. Quod cum audissent Apostoli, & qui loci illius erant, ne ascenderet Hierosolymam, cum lachrymis precabantur. Tunc respondens Paulus, dixit: Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? ego enim non solum alligari, sed & mori in Hierusalem paratus sum propter nomen Domini IESV Christi. Et cum ei suadere non possent, quieuerunt, dicentes: Domini voluntas fuit, fiat.

Sic namque & felicissimus Felix, cum fideli relatu persequutionem Catholico- 16
rum, quæ apud Gerundam Hispaniæ vrbem confinem Galliæ gerebatur, comperiret, *Felix martyr Gerundensis.*
crudeliterq; Ecclesiam Dei ibidem à paganis infestari cognosceret; extemplo literatu-
ræ liberalis studium derelinquens, quod in Cæsarea Mauritaniæ positus excolebat, *Cæsarea Mauritaniæ vrbs.*
præpeti nauigatione æquore transmisso prædictum oppidum adiit: ibique martyrium,
quod patriæ suæ deerat, deuotus miles Christi triumphabiliter consummauit. Sic san- 17 18
ctus Sebastianus, sic beatissimus Thyrsus, sic electus Adrianus, sic Iustus & Pastor, sic *Sebastianus.*
Eulalia virgo Barchinonensis, sic Babilas pontifex, multiq; alij sponte se obtulerunt, & *Thyrsus.*
coronati sunt. Et iccirco, vt quidam sapientium meminit, inter primas dignitates re- *Adrianus.*
gnorum cœlestium sunt ponendi, qui ad passionem venerunt non quæsiti: & excellen- *Iustus & Pastor.*
tis voti est inter tormenta prosilire, vbi non est criminis latuisse. 19

Sed in veritate crimen esse fatendum est, latitare, si virtus excellentis meriti est, *Eulalia Barchinonensis.*
vltro procedere: quando fidei nostræ confessio prædicationem exigit, & testimonium *Babilas*
postulat. Nam si, audito verbo veritatis, fidem incredulus non accommodet, magisq; *presbyter.*
exprobret euangelizanti, quam credat: cum sit ante cognitam veritatem inculpabi- 20
lis, fit postmodum sanctæ prædicationi obnoxius. Quia non poterit de ignorantia se
excusare, vbi veritas elucubrata responderit, Domino & magistro testante. Memen- *Ioan. 15.*
tote sermonis mei, quem ego dixi vobis, non est seruus maior domino suo: si me perse-
quuti sunt, & vos persequentur: si sermonem meum seruauerunt, & vestrum serua-
bunt. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum, quia nesciunt eum, qui mi-
sit me. Si non venissem, & loquutus eis non fuissem, peccatum non haberent: nunc au-
tem excusationem non habent de peccato suo.

Obiiciunt etiam aduersarij corporum eorundem corruptionem. Sed quæ- *Quintum, quod martyribus obiicie-*
so respondeant, quid obest cœlesti iam præmio coronatis, quasi illi carnis affectarint *batur.*
honorem, qui vere nouerant perlatam olim mortalibus legem, quia dictum est Adæ:
Puluis es, & in puluerem redigeris; aut per supplicia tyrannorum, quibus datum est
corpus occidere, quandoque finem accipere: Quia omnis caro fœnum, & omnis glo- *Esaiæ 40.*
ria eius quasi flos agri: & cum omnem dicit, nullius carnem ex humano semine orien-
tem reliquit, (& licet audenter, dicam tamen) non Patriarcharum, non Prophetarum,
non Apostolorum, nō Martyrum. Legant Apostolorum actus, qui ista somniant, & in-
uenient, testante Petro, Dauid illum à Deo electum, & secundum cor suum fidelissimū
seruum, sepulturæ corruptionem esse perpessum, iis verbis Apostolo differente: Viri *Act. 2.*
fratres, licet audenter dicam de patriarcha Dauid, quia & defunctus est, & sepultus est:
& sepulchrum eius est apud nos vsque in hodiernum diem: & caro eius vidit corruptio-
nem. Considerent patriarcham Iob vermibus scatentem: & Lazarum Euangelicum
vlcerosum præ foribus purpurati diuitis mendicantem. Percurrant cæterorum San-
ctorum ad instar syderum cœli diuersarum victoriarum fulgentia gesta, & insultet (si
audet sacrilegus) eorum putrida membra doloribus tormentorum, pœnisq; consum-
pta. Sed hæc temporalis corruptio corporum in nullo detrimentum infert animabus
sanctorum, quæ tamen incolumis materies carnis prodesse non poterit in futuro ini-
quis. Nam cur vana solicitudine de corporum integritate distenderentur, qui vere no-
uerant omnem temporalem salutem etiam cum ipso mundo perire: & illam protopla-
sto Adę sententiam mortis collatam, generaliter cunctis mortalibus congruere: Puluis
es, & in puluerē reuerteris? Sancti etenim, qui expertes eius legis non sunt, quod in ter-
ra sua, id est Hierusalem cœlesti, duplicia nacturi sunt præmia, non magnopere corpo-
ralem pensant iacturam. Quam veraciter in illa generali hominum resurrectione de
quibuscumq; labefactationibus, locis, antris, & speluncis, seu ex aliorum elemētorum
abditissimo sinu, quo dilapsa cadauera perierint, in temporis puncto reddenda, & rein-
tegranda ex legali auctoritate cognoscunt, & credunt: vt ipsi quidem sancti duplici
præmio congaudentes, bina confusione conterant impios, ac peccatores.

Vnde obsecro vos, ô sancti fratres nostri, & sorores in Christo beatæ, ne stulto-
rum assertionibus exturbemini, aut cōiecturis creduli nescientium aliquo saltim scru-
pulo (quod absit) contra Dei milites moueamini. Hi sunt enim qui piæ religionis ar-
dore non compunguntur: & iccirco non solum veritati fauere non possunt, verumet-
iam fidem sanctā, quam leuiter, & non alto credulitatis fundamento cordibus gerunt,
defendere nequeūt, magis derogantes, si propter illam quis vltroneus moriatur: quam
dolentes, si ab ea plures recedendo laqueū præuaricationis incurrant. Et hinc ad sacri-
legium impietatis facile prolabuntur, dum quod à Deo iustificatum est, isti condemna-
re non vereantur, Plebs sine disciplina, de quibus scriptū est: Et impie agent impij, ne- *Dan. 12.*

que intelligent omnes impij, qui vt sal infatuatus à cœtu Catholicorum foris proiiciendi, & abomnibus cooculcandi, ac velut oemus infructuosum securi euangelica præscindendi, igni perpetuo deputandi sunt.

PENSANDVM est, fratres, cui dispendio subiacebit, qui tantæ victoriæ landem infamare oon metuit: qui tot virorum triumphis obuius venit. Illi quidem, prædicationis Apostolicæ non immemores, non erubuerunt testimonium Domini oostri IESV Christi, & veritatem sancti Euangelij ad confusionem impij doctoris, & cultorum eius palam proferre. Quem voum, & magnum ex pseudoprophetis ore Dominico olim per Euangelium denotatis, esse cognoueraot: dum cauta circumspectiooe Apo-

Matthæi 24. Marci 13.

stolos intentos fore iuberet, dicens: Videte, ne quis vos seducat, multi eoim pseudoprophetæ venient in oomine meo, & seducēt multos: & nos formidine amittendi temporalem honorem, quos martyres nō colimus, hæreticos protestamur. Væ illis, qui ista sectantur: væ eis, qui bonum putantes malum, & lucem coouertentes in teoebras, quod patulis refutarunt blasphemiis, occultis etiam cōuitiis insequuntur, ne inter martyres habeantur, ne debita eis reuerentia exhibeatur: qui contumaciori spiritu cootra ini-
21 micum fidei ore blasphemo venieotes digna vltione consumpti suot. Ac ne cæteri ad huiusmodi palestram discurrant, schedulis anathematum per loca varia damnari iubentur. Si ergo ab iis Domious abstrahit præmium, eo quod apertum, & spontaneum aduersus hostem religionis gesserint bellum, quanto loogius aberunt ab æterni Regis coosortio, qui id occultis murmurationibus timore carnis depressi quotidie agunt? nunquid ori nostro hæc prædicatio deest? nunquid vacua est Catholicorum professio tali præconio.

RESISTENDVM est igitur omniooiustitiæ aduersariis, & oullatenus pro defensiooe veritatis corporalis interitus differendus. Merito namque hoc ab illis exercitatur, qui aucta virtute magnanimitatis diuioitus illustrati sunt, vberioremq; pensant certaminis fructum, quam securæ confessionis profectum. Non interim penitus imbecillia contemnentes Ecclesiæ membra. Quia scriptum est: Spiritus quidem promptus,
22 caro autem infirma. Nec violenter ad hoc stadium pertrahendi sunt, qui cœlitus non

Matthæi 19. Danielis 12.

compuncti sunt: scriptum est enim: Qui potest capere, capiat. Et iterum: Eligentur, & dealbabuntur, & quasi igne probabuntur multi, non omoes. Quamobrem terminis donorum, quæ Deo dispeosante vnusquisque sibi inesse cognoscit, cooteotus sit, nec supra mensuram collati muneris quisquam temere cooatum extendat. Hic congruit, vt qui se destitutum viribus ad præliaodum non ignorat, & minus posse proprio iudicio considerans, aciem hosti non paret: è regione sponte præparantibus non resistat. Vt quem noo habent certamina expeditum, pauorq; bellandi efficit timidum, huoc iusta

Matthæi 12.

non inueniat detractionis vltio puniendum. Quooiam scriptum est: Omne verbum ociosum quod loquuti fuerint homioes, reddent de eo rationem in die iudicij. Quod si omnis vaniloquus condemnandus venlet in iudicium, qua seotentia punietur infamator Sanctorum? Qui eoim sui non imperitus grandia non exequitur, gradientibus ad celsiora oon aduersetur: hæreatq; imis, & solo proclitiibus, qui nequit meditari subli-

Eccles. 3.

mia. Vt est illud apud Salomonem: Altiora te oon inuestigaueris, & profundiora ne ex-
23 quisieris. Et consequenter Cato iofert Philosophus: Quod potes, id tenta, operis oe pondere pressus Succumbat labor, & frustra tentata relinquas.

CERTE si quosdam palam quæ sancta sunt profiteotes, infernus tenet, multo magis qui in abscondito veritatem prædicant, claustra possideot inferorum. Quia si oberit palestricum luctamen iustitiæ assertoribus, profecto nihil proderit clam veritatem fatentibus. Et quæ mens religiosa hanc insaniam credat, vt ex eo in opprobrium veniat veritas, reprobans malum, ex quo noo violenter trahimur ad gentilitium malum? & inde ipsa iustitia martyriale non habeat præmium, quæ in auctorem sceleris patulum infert conuitium? Vnde libenter à cultoribus eiusdem vatis, inter regoi eorum priuilegia fidei Christianæ sinimut gestare vexillum. Quasi eorum patientiæ sit deputandum, quod ioter ipsos sine molestia fidei degimus, & non potius diuinæ dispensationi sit referendum: quæ Patriarchas, Prophetas, & Apostolos suos ioter feritates genrium conseruauit, honoribus extulit, dignitatibus sublimauit. Qui etiam pia

Matthæi 28.

promissionnm spe discipulos consolans ait: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad coosummatiooem sæculi. Quapropter non huius impiæ geotis beneficio, in

Hispania ex cidium propter hominū peccata.

cuius ditiooe nostro compelleote facioote, sceptrum Hispaniç post excidium, & euulsionem regni Gothorum translatum est, (quod felicissimo fidei Christianç pridem cultu pollebat, veoerabilium sacerdotum dignitate florebat, & admirabili basilicarum constru-

constructione fulgebat) sed gratia Redemptoris sui, & eius assiduo comitatu Ecclesia custodiri meretur, qui dixit: Sicut lilia inter spinas, sic amica mea inter filias. Et iterum: In medio nationis prauæ & peruersæ, inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo. *Ad Phil. 2.*

SED nouerint ipsi, qui hæc obstinata mente de martyribus Dei sentiunt, impurisque linguis gloriam Sanctorum mutilare non verentur, quod cum eisdem Sanctis causas in futuro examine sunt acturi, & nisi fructuosa præcesserit satisfactio, rationem ante tribunal Domini reddituri. Nam qua fronte clarificatum gloria passionis tunc vultum eorum aspiciet, in contubernio Regis æterni ob meritum constantiæ glomeratorum, quos hic tantis impetiit blasphemiis, tantis lacerauit opprobriis, tantisque affecit iniuriis? Tunc vtique, cum iusti in magna constantia aduersum eos adstiterint, qui se angustiauerunt, & gloriam martyrij eorum non coluerunt, & qui abstulerunt labores eorum: reor, videntes turbabuntur terrore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, dicentque inter se, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum inuenta est. *Martyres fuerunt victores.* *Sapient. 5.*

VELLEM responderent mihi Christi militum derisores, vtrum amor mortis eos ad mortem perduxerit, an non magis oblectatio Paradisi, vt æternæ mortis euaderent incendia, ad supplicium ire coegerit? Quantum reor, nullus responderet, quod intuitu moriendi obitum expetierint sancti: sed vt per temporalem interitum ignes euitarent perpetui lethi. Quapropter eos incunctanter eadem remuneratio nihilominus consequetur, quæ fuit causa moriendi, non quæ extitit voluntas moriendi. Vnusquisque ergo eorum quod vult credat, dicat, vel sentiat: me tamen ea pars firmum obtinet defensorem, quæ cum summa reuerentia eorum cultum veneratur, & extollit honorem. Ibique fidelem sub testimonio Domini nostri IESV Christi dono assensum, vbi eorum præcipuis titulis sublimatur trophæum. Quapropter in posterorum notitiam hunc decreui manere tractatum, vt qualem de dominorum meorum tulerim agone iudicium, & ætatis nostræ vulgus nouerit, & futurum. 24 *Martyrum votum, & finis.*

VOS autem, viri fratres, credite mecum, immo cum omnibus piè, religioseque beatorum certamina venerantibus, credite beatos esse martyres talia exequentes, & feliciores animas sub eorum testimonio morientes. Armate crudelitate fidei pectora vestra, soluite diuinis laudibus ora, summique Redemptoris beneficia extollentes, præconate & dicite: Moriantur animæ nostræ morte istorum, & fiant nouissima nostra horum similia. Qui dat lassis virtutem, & iis, quibus nullæ suppetunt vires, potentiam potenti dextera roborat in certamine; det mihi, vt vsque ad mortem pro eo fortiori animo cum his militem, qui perfecto desiderio in eius amorem exæstuant. Quia non erit immunis coram Domino intentio, quæ pro veritate exeritur: neque vllatenus repudianda mors, quæ pro iustitia irrogatur. In tali igitur conflictu laudatur Christus, detestatus remanet hostis iniquus; atque sub eadem professione necem excipit furibundam miles strenuus.

IDEOQVE non solum ij, qui talia confitendo sub ictu gladij ceciderunt, digno præconio celebrandi sunt, verumetiam illi digna laude efferendi, qui talium laudibus oblectantur. Quia cum martyrum gloriæ passionibus acquisitæ recoluntur, & beatorum certamina edita referantur, debitus honor martyribus redditur: ac piæ mentes exemplorum incentiuis armantur. Et si martyrium nequeant adipisci, vt participium tamen merebuntur honorandorum præmiorum promoueri. Vt quorum ascribi triumphis cupiunt conscientiæ voluntate, non imparem sumant ex deuotione mercedem. Nam si pessimis factis animum accommodare peruersitatis est, quomodo optimis communicare, non est virtutis? Et cum Deus omnipotens iudicem se non solum factorum, sed etiam votorum insinuet, cur piissimum in martyribus semper votum intentum non conciliet gaudia beatorum? sancto Dauid approbante: Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus. Et iterum: Qui vos diligit, me diligit: & qui vos recipit, me recipit. *Sanctos venerantium præmium.* *Psalm. 138.* *Matth. 10.*

IPSI denique Sancti, corpora sua gladiis offerentes, perennem animarum incolumitatem capessunt: & acquirētes sibi in regno Christi electorum consortium, relinquunt, nihilominus persequutoribus æternæ pœnalitatis incendium. Quia licet scriptum sit, posuerunt mortalia seruorum tuorum escam volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ: effuderunt sanguinem eorum velut aquam in circuitu *Psalm. 78.*

Locus corruptissimus. *Psalm. 115.*

Hierusalem, & non erat qui sepeliret: tamen ad puniendum sæuitiam eorum occurrent, qui ista fecerunt, non ad derogationem virtutum proueniet eorum, qui talia sustinuerunt, vt ea ipsa crudelitas cumulum perditionis lictoribus augeat: martyribus vero sanctis præmium sempiternæ felicitatis acquirat. Nam quamuis hæc obtutibus hominum dira & aspera videantur; tamen pretiosa est in conspectu Domini mors sanctorum eius.

Vos autem fratres, & sanctæ in Domino Iesv Christo sorores, gaudete, & exultate, quod manipulos messis vestræ in horreum Domini recondendos iam præmisistis. Iam fructus seminis vestri Syon illa beata ciuitas habet, illa pacis visio Hierusalem cœlestis domesticos cognationis vestræ in pace suscepit. Pergite securi: properate exultantes. Itui vestro nullus aduersari quibit, nullus contradictor assistet, peruenientesq; ad patriam procedet in occursum vestrum, non solum illa cohors sanctorum, qui nuper coronati sunt, verumetiam cætera turba electorum, quorum consortio isti nouitij martyres adnumerati sunt.

Tituli ratio. *Psalm. 138.*

Ergo libet mihi, fratres, paululum iucundantis more loqui vobiscum: & pro charitate sufferte verbosum, quem ex dilectione Christi cernitis in laudibus versari sanctorum. Quoniam vt meritorum meorum euaderem debitum, & beatorum adipiscerer intercessionis suffragium, hoc opus victoriis dedicans martyrum, decreui appellare Memoriale Sanctorum, vt ex quo vinctis compatimur, & Dei amicos veneramur, saltim eorum patrociniis adiuuemur. Dicitur enim in Psalmo: Mihi autem honorificati sunt amici tui Deus, quis valde confortatus est principatus eorum. Quamobrem, fratres charissimi, & sorores beatæ, iubete me vestris admitti tripudiis, quem non sinit abesse talibus gaudiis huius confessio operis. Nec inuida affectatione vobismet solummodo vindicetis sanctorum patrocinia martyrum; quos nostis pro totius Ecclesiæ membris subiisse discrimina passionum. Sed quare ego diutius his gaudiis immorari delector? quasi vestrum sit nostro satisfacere optatui? Certe vt saltim non sine consultu vestro adsint nobis Dei testes in tribulatione quæsiti, qui generaliter pro grege Catholico coram patre, & angelis eis manent solliciti. Itaque & vestri & nostri sunt. Ex vobis, carne prodierunt, sed nobiscum, vno baptismatis fonte renati sunt. Nihil est quod de eorum gloria vobis priuatim vindicetis, quia omnes in Christo vnum sumus.

Paulus martyr. *Sanctius martyr.* *Isaac martyr.* *Non meminit hoc loco Hludouici fratris Pauli, quod fortassis quo tempore D. Eulogius hæc commentabatur, ipse Hludouicus nondum martyrium passus fuerat: de quo infra cap. 13. lib. 3.* *Ad Rom. 8.*

25 Nam & nos quosdam ex illis ad prælium incitauimus: & si ipsi pugnare desiuimus, arma tamen quibus militarent, suggessimus. Quosdam vero ex consanguineis inter ipsos martyres in cœlum præmisimus. Paulum loquor leuitam egregium carne nobis connexum, & Sanctium auditorem nostrum, qui secundo conflictu post beatum Isaac perrexit ad Christum. Sed nunquid soli de perfectione eorum gloriabimur? quia quos informauimus, quos fratres habuimus, vicisse videmus. Sit commune omnibus gaudium: sint cunctis indiscrete fruenda felicium monumenta virorum. Misceamus vtrique vota, & paribus studiis laudum Deo persoluamus libamina: cuius dono reddita sunt nobis insoliti temporis felicia sæcula. Quibus olim, tempestatibus persequutionum crebrissimis, Christiana Ecclesia lapides in illius cœlestis Hierusalem coaptabat digniter structuram ad Dei gloriam, cuius munere pugnant Sancti, & vincunt: oppetunt mortem; & viuunt. Cuius gratia roboratur constantia martyrum: cuius virtute quicquid sæuitia protulit impiorum, virili animo prægrediuntur. Quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad superuenturam gloriam, quæ reuelabitur in eis. Nec pendunt, quo mortis genere hanc vitam amittant, quandoquidem per huius defectum perennis regni felicitatem expectant.

D. Eulogius ad martyres.

Verum quia semper laudabilis est mediocritas, faciliusque lectorem oblectat succincta breuitas, quam fastidiosa prolixitas: ideo finali claudendus est limite liber: Ne præter vnam, & summam incultionis suæ absurditatem, alium parturiat meditantibus ex longa verbositate laborem. Hinc vos instanti iam voluminis termino, ô corona sanctorum, ego ipse licet indignus vestri laudator Eulogius postulo, vt hoc opus vobismetipsis probatum efficiatis, acceptum sanctificetis: sanctificatum, Deo libetis, neque inordinatam narrationis eius seriem pensetis. Sed velle meum potius, quam posse considerantes, voluntatis votum, non impossibilitatis remuneremini defectum.

26 Quia ideo primitias huius commentarij præ omnibus philosophis patriæ nostræ vobis offerre curaui, vt eius obtentu vestrum habeam patrocinium, vestroque interuentu omni caream vitio. Quo Dominum contra me pro peccatis offensum merear, &

27 nunc & in æternum inuenire propitiū. Et licet inde grauioris culpę me obnoxium conscientia mea remordeat, quia res præconabili stylo ad posterorū notitiam ordinandas temere

temere infecerit eloquij mei inculta barbaries: tamen ex eo tanti † deliquij remedium adipisci spero, ex quo omnem vim suam breuitas ingenij nostri in laudem vestram expenderit. Sed & susurrationibus maledicorum obuius veniens, acies perfidorum prostrauit, fundamenta subuertit, vires confregit. Ac veluti canes, qui ardentissimo zelo pro dominis suis sæpe rixare non desinunt, eo amplius in importunis latratibus exacerbantur, quo forte impugnatoris fuerint verbere lacerati: ita nos licet asperrimi tēporis angustia coarctemur, & imminentibus periculis obruamur, nullatenus tamen linguam de vestris laudibus abstraximus, aut de perfidorum insectatione cessauimus. Hæc nos quadam spe cogunt lætos existere, & de clementia boni parentis cōfisos manere. Et ideirco non me desperare faciet oratio inculta, & vilis oblatio muneris huius de obtentu gratiæ redemptoris. Quia plus coram ipso votiuum noni valere affectum, quam segnem affluentiam munerum. Quapropter iterata supplicatione vos quæso, milites Dei, bellatores egregij, testes idonei, martyres Christi, consortes regni perpetui: vt me hic fideli seruitute Deo iungatis, & post debitam pro sceleribus in futuro examine vltionis sententiam à me auferatis. Vt qui liber Memoriale Sanctorum à nobis appellatus, vestrorum actuum gloriosam memoriam præconatur, memoriam meam corā tribunali futuri iudicis fauore suæ acceptionis in sortem ouium præscribat. Quo à læua in partem dexteram demutatus, pij redemptoris aspectibus sine confusione merear perfrui, nulloque præpediente reatu, illi cœtui connumerari promerear, cui idem redemptor pia voce dicturus est: Venite benedicti patris mei, percipite paratum vobis regnum à constitutione mundi.

pro, criminis · *Cōparatio.* · *Math. 25.*

Scholia in operis præfationem.

EGo quidem) *Instituti sui reddit rationem: & gustum, quantum credi potest, futuri operis in ipso* 1
vestibulo prabiturus, Isaac martyris vitam & interitum memorat.

Ascysteriis). *Gracum verbum, vnde hoc nomen deriuatur, mentem in rerum diuinarum* 2
contemplatione exercere significat. Inde ascysteria monasteria dicuntur. Vsus est eo vocabulo imperator Iustinianus in l. omnia. 33. C. de Episc. & cler. Iterū etiam id ipsum D. Eulogius vsurpat, & D. Basilius, D. Gregorius Nazianzenus eo frequenter vtuntur.

Qui prior). *Præcesserunt haud dubie multis annis Adulphus & Ioannes, vt lib. 2. ca. 8. appare-* 3
bit. Sed enim de his tantum nunc loquitur, qui per tres hos aut quatuor annos martyrio coronati sunt. Et quamuis nunc etiam Perfectus presbyter præcessisset, ipse tamen Eulogius paulo post rationem est redditurus, cur ipso priorem Isaac referat.

E Tabanensi cœnobio.) *Monasterij huius crebra mentio deinceps occurret. Eo autem potissi-* 4
mum sese receperat S. Isaac, quia patruelem Hieremiam, mox martyrem, inibi habebat, qui cum vxore Elisabeth monasterium ipsum construxerat: in quo ipse etiam monachus factus, vt suo loco apparebit, degebat.

Ephebus ille.) *Viginti septem annorum fuisse in Vsuardi martyrologio memoratur. Eulogius* 5
in 2. lib. hoc ipsum eius martyrium repetens, cum primæuos adolescentiæ annos ingrederetur, monachum factum, & post triennium martyrium subijsse scribit.

Ita maledictionibus tabescat.) *Imprecatio est, Hispanis nostris quam Latinis inter loquen-* 6
dum hac forma vsitatior. Diuersa enim sunt illa.

Dij talem terris auertite pestem. — *Virgilius.*

Item illud eiusdem.

Quod Dij prius omen in ipsum Conuertant.

Feria quarta.) *Annus Domini octingentesimus quinquagesimus primus, dies Iunij tertius no-* 7
tatur. Et recte prorsus incidit enim is eius mensis dies illo anno in feriam quartam. Habuit enim literam, vt vocant, dominicalem D.

Eo porro ipso die in Vsuardi martyrologio festum eius apponitur: quod etiam Romanum nuper locupletatum, & Venetijs apud Iuntas excussum, inde transtulisse videtur. Cordubensis Ecclesia eundem diem eidem sancto martyri dicatum celebrat.

Qui post quintum.) *Inclusiue, vti aiunt, computat.* 8

Hieremiam martyrio.) *De his lib. 2. cap. 4. Item de Perfecto presbytero cap. 1. Cuius ideo hic* 9
mentionem inseruit, vt qua ratione eidem tempore Isaac anteferret, demonstraret.

Scholia in librum primum.

1 PEritissimorum virorum.) *Sancta Ecclesia vt fuit, eritque semper (quemadmodum ab eius auctore IESV Christo Domino nostro prædictum est) sagena, bonis & malis promiscue piscibus oppleta: ita in ipsis etiam Christianis prauos quosdam habere nunquam destitit, qui ipsam importune conturbarent: & zelo quodam improuido instigati affligerent. Quod etiam D. Eulogij tempore contigit. Non satis erat Hispanam Ecclesiam captiuã in misera & truculenta seruitute versari, & ab immanissimis tyrãnis infanda mala assidue perpeti: quod vnum Christianis in tot calamitatib. insigne solatiũ esse poterat: nimirum non deesse, qui fortiter mortẽ pro Christo oppeterent: & constantia sua alios instimulantes, Dei Ecclesiam exhilararent: hoc ipsum tot malorũ leuamen, impij quidam, & insipienter prouidi eripere illi nitebantur. Martyres criminabantur, eo nomine indignos iudicabant, & obesse potius in commune Ecclesiæ Hispanæ, quam prodesse affirmabant. Eis respondere hoc 1. lib. D. Eulogius voluit, vt martyrum, de quibus deinceps esset acturus, famæ consuleret, contra calũniantes defenderet, veramq́; & solidam illorũ gloriam initio astrueret. Nihilo secius tamen destinato in hoc ipsum opere Apologetico, idem postea argumentũ plenius tractauit. Nec solus tamen martyres ità defendit. Quisquis enim fuit auctor Indiculi Luminosi (de quo in D. Eulogij vita, de Aluaro loquentes, diximus) totum illud opus ad eorundem martyrũ defensionem conscripsit: vt Apologeticum prorsus posset iure optimo appellare. Et neque hoc D. Eulogij sæculo solũ martyrum fuere detractores sed priscis etiã Ecclesiæ temporibus. Concilium.n. Carthagmense primum sub Syluestro primo, huiusmodi martyrum obtrectatores canone secundo grauiter compescuit.*

2 Sed nescio quo tẽdere.) *Insignis vbiq́; apparet in D. Eulog. modestia atq́; eo profecto magis cõspicua, quo homo, vt illa tẽpora ferebãt, doctissimus, nullã habet de ingenio & literis, nullã probatissimus de virtute fiduciam.*

3 Ecclesia Hispaniæ.) *Corruperant iam hæc secula multa in proprijs præsertim nominibus vocabula: vt in hunc, quem nunc habemus, Hispanum sermonem paulatim transformarent. In Spaniam, non Hispaniam: Cordobam: non Cordubam eglesiam, non Ecclesiam, proferebant: Neq́; recẽs post Arabum in Hispaniam ingressum ea fuit corruptela: sed retro ab Gothorũ temporibus deriuata, quod ex nũmis iam in D. Eulogij vita ostendimus. Scribebant autẽ, quemadmodũ & pronuntiabant. Itaque eglesia, non ecclesia, fuit semper in veteri scriptum. Nos tamen in excudendo latini sermonis proprietatem in Hispania, & ecclesia, quemadmodum in Corduba nomine retinuimus.*

4 Comestationes quoq;.) *Late in hoc loco D. Eulogius quæ pessime de Christo saluatore, & sacratissima eius matre Mahometus tradidit, ex nefando Alcorano prosequebatur. Verum nos lineas aliquot iustis de causis dẽpsimus. Nã quæ illo tẽpore ad detegendã sectæ abominandæ turpitudinẽ erant necessaria, nunc piorũ aures poterãt offendere. Et prouidentissimis sanctæ Inquisitionis decretis cautũ est, ne Alcorani nefaria dogmata passim legãtur. Neq́; nos tamẽ pro libito quippiã de S. Martyris opere, quod digne suspicimus, & reuerẽter attingimus, adimere volumus: quin potius id ipsum de sapiẽtissimorũ virorũ consilio fecimus. Hæc ideo hic annotare volumus, vt si quis in D. Eulogij exẽplar inciderit, cur hic paucula quædã desint, intelligat. Et quantũ ego existimo. Sperandeo abbatis verba sunt vsq́; ad illa, & erit clausa. Hic enim vehementioris orationis impetus, nescio quid commotius, & ab cæteris in hoc opere diuersum dignũque facundiori artifice molitur.*

5 Nonnulli nostrorum philosophorum.) *Christianos, qui doctrina præstarent, quiue doctores in Ecclesia essent, philosophos vocat. Habetq́; catacrisis nonnullam ex similitudine rationem.*

6 Inuictissimi illius Ioãnis.) *Auctor Indiculi Luminosi Ioãnis huius suppliciũ late descripsit. Et quoniã liber nondũ est typis excussus, operæpretiũ fuerit, ipsa eius verba hic apponere. Post martyriũ igitur Perfecti presbyteri ita inquit. Pergamus secũdi iterũ exponere casu. Post anni reuolutionẽ, aut aliquid amplius, ille liuoris gentilitũ oculus nõ quieuit: sed vt solitũ est illis Christianismũ irridere, & nobis omnib. Christicolis insultare: hũc Ioãnẽ, quẽ multo tẽpore carceris retinuere claustra, negotiationẽ & mercimonia nũdinãdi in eo exaggerare conati sunt, & ipsũ vexare: & ob gratiã mercimonij liuore vsi, multa exprobrãdo ingerere, dicẽtes. Paruipẽdẽs nostrũ prophetã, semper eius nomẽ in derisione frequẽtas, & mendaciũ tuum per iuramẽta, vt ibi videtur, nostræ religionis falsa autrib. te ignorantiũ Christianũ esse, sæpe confirmas. Ad quos ille confidenter, & nihil erga se doli suspicans, cum se immunem ab ipsis, quæ contra eum opponebantur, vellet ostendere: furor crepitans, & præceps ira, eadem repetens, inculcans, & replicans crebrius, quæ sæpe dixerat, intentauit. Tunc ille non ferens, ex hac generationum talium nube stomachabundus, & faceta satis vrbanitate accinctus, eleganti mente respondit elatus: Maledictus sit à Deo, qui prophetam vestrum nominare desiderat. Illico clamor ingens factus, & perditorum cuneus constipatus iniquitatis ex ore conuentus, velut apes in vnum perfidiæ aggerem congregati, vnius massæ cumulo, malitiæ conspiratione respersi, semiuiuũ ad iudicem perduxerunt. Et testibus minus idoneis: ab ipsa perfidorũ massa surgentibus, præsentatis. potiora & maiora contra ipsum testatione propria intentarunt. Quæ ille tota negauit, & æmulationẽ inuidia ipsorũ aperto in se sermone retexuit. Sed iudex iniquitatis quadringentis eũ ictib. verberat flagellorũ, & per omniũ ædes sanctorũ sub voce præconia fecit discurrere: Talia pati debere, qui prophetæ derogãt Dei. Ac deinde carcerali mãcipat arcta custodia. minitando illi inferre maiora. De hoc Ioanne iterũ etiã D. Eulogius lib. 2. c. 10. In vetusto vero Michaelis Ruizij Acagræ codice epi-*

epigrammata etiam Cypriani Cordubensis Ecclesiæ Archipresbyteri fuerunt: & inter cætera hoc quoque distichon cum hoc titulo.

Cyprianus archipresbyter Cordubensis.

Item super tumulum S. Ioannis confessoris.

Carceres, & dira Ioannes ferrea vincla
Christi amore tulit. Hac functus in aula quiescit.

Hunc eundem Ioannem esse credo, quem D. Eulogius commemorat. Quamquam pauciora epitaphium, quam potuit, ac debuit, retulit. Sed eiusmodi erant tempora, vt versum quoquomodo clausisse, magnum etiam haberetur. Vixit autem & scripsit Cyprianus hic, quod ex alijs eius epigrammatis apparet quadraginta aut paulo amplius post D. Eulogij mortem annis.

Qui vt idem docuit.) *Longa admodum est parenthesis, & traiectione etiam (quod Fabius damnat) plusquam tarda. Sed nos nihil immutare hic ausi sumus.* 7

Et quoscunque confessio.) *Iam hinc est animaduertendum Christianos per totam Hispaniam, & Cordubæ præsertim, ea lege, quemadmodum initio scripsimus, fuisse relictos & toleratos, vt Mahometi sectæ non detraherent. De hoc ipso in Indiculo Luminoso legimus ad hunc modum. Ecce lex publica pendet, & legalia iussa per omne regnum eorum discurrunt, vt qui blasphemauerit, flagelletur, & qui percusserit, occidatur. Et ecce quotidie horis diurnis & nocturnis in turribus suis & montibus caligosis Dominum maledicunt, dum vatem impudicum, periurum, rabidum & iniquum vna cum Domino testimonij voce extollunt. De cæteris vero quæ ab Sarracenis paterentur Christiani, hic ab Eulogio commemoratis: auctor ille in hunc modum. Quotidie opprobrijs, & mille contumeliarum fascibus obruti, persequutionem nos dicimus nō habere? Nam vt alia taceam, certe dum defunctorum corpora à sacerdotibus vident, vt mos est Ecclesiasticus, humanda portare, nonne apertis vocibus, & impurissimis gemitibus dicunt, Deus non misereâris illis? & lapidibus sacerdotes Domini impetentes, ignominiosis verbis populum Domini denotantes, spurcitiarum fimo Christicolas transeuntes pedore infando aspergunt, maiora minitando ringentes. Et paulo post. Sic itidem, & cum sacerdotes Dei casu quopiam cuiquam obuiauerint per viam, lapides coram ipsis cumulantes, testasque aridissimas ante vestigia eorum reuoluentes, ac improperioso & infami nomine derogantes, vulgari prouerbio & cantico inhonesto sugillant, & fidei signum opprobrioso elogio detruncant. Sed cum basilicæ signum, hoc est tinnientis æris sonitum, qui pro conuentu Ecclesiæ adunando horis omnibus canonicis percutitur, audiunt: derisione & cōtemptu inhiātes, mouentes capita, infanda iterando congeminant, & omnem sexum, omnemque ætatem, totiusque Christi Domini gregem non vniformi subsannio, sed milleno contumeliarum infamio impetunt, & derident. Nunquid non isti sunt, qui Hierusalem maledicunt, & muros sanctæ Sion destruunt, & succendunt? De quibus dicitur: Maledicti omnes, qui spernunt te, & omnes qui blasphemant te. Maledicti omnes qui destruunt muros tuos, & omnes qui subuertunt turres tuas, & omnes qui succēdunt habitationes tuas. Et licet hæc omnia ab illis per contemptum vel derisionem, vel odium, vt diximus, impleantur: tamen etiam carnaliter in habitationes Domini, & in sanctuarij ædes quotidie perpetrantur: dum Ecclesiæ Dei destruuntur, & antiqua soliditate templa firmata, terra tenus coæquantur.* 8

Opprobria Sarracenorum in Christianos.

Carnibus etiam spoliata.) *Hic paulisper oportet immorari, vt melius quid hic lege cautum dicat sanctus martyr intelligamus. Viuebat Corduba, hocque ipso tempore presbyter, Abbas postea S. Zoyli fuit, Samson nomine, vir doctus & subtili ingenio, in Philosophia & sacrarū literarum studijs versatus. Id abunde declarat eius Apologeticum opus, quod tribus libris distinctum scripsit contra Hostigesiū Malacitanum episcopum, qui ipsum in concilio Cordubensi hæreticum cum conuitio dixerat: quemadmodum ipse in præfatione li. 2 late commemorat. Ibi se abbatem Ecclesiæ S. Zoyli martyris Era nongentesima prima, hoc est anno Domini octingentesimo sexagesimo tertio factum ostendit. Is autem annus est post Eulogij martyrium 3. aut 4. Me etiam iuuene in montibus Cordubensibus, decimo ab vrbe milliario, non admodum longe ab oppido, quod Trasierra vocant, in eo agro, qui Comitatus de Espiel dicitur, dum vetustum puteum rustici repurgant: cimbalum æreum paruum, pedis ferme altitudine extraxerūt. Id nunc etiam in D. Hieronymi cœnobio adseruatur. Forma est ab cæteris, quibus nunc vtimur, longe diuersa. Literas sequentes non fusiles, sed celte excauatas in orbem habet: sed tot nexibus inter se colligatas, & alijs alias inclusas, vt typis eorum species exprimi nequeat.* 9

Samson Abbas. *Hostigesius Malacitanum Episcopus.* *Concilium Cordubense.* *Trasierra oppidum.* *Espiel.* *Cimbalum vetustissimum.*

OFFERT HOC MVNVS SAMSON ABBATIS IN DOMVM S. SEBASTIANI MARTYRIS CHRISTI. ERA DCCCC ET XIII.

Fidelissime transcriptum.

Est autem hic annus Domini octingentesimus septuagesimus quintus. Obijt autem idem Samson anno postea octingentesimo nonagesimo. Quod ex eius epitaphio constat, ab Cypriano archipresbytero cōposito, & inter reliqua eiusdem epigrammata in eodem illo Açagræ codice reperto, cum hoc titulo.

Cyprianus archipresbyter Cordubensis.

Epitaphium, quod idem in sepulchro Domini Samsonis edidit, metro heroico.

Quis, quantusue fuit Samson clarissimus Abba,
Cuius in vrna manent hac sacra membra sub aula:

Perſonat Heſperia, illius famine fota.
Flecte Deum precibus,lector,nunc flecte peroro,
Athera vti culpis valeat conſcendere terſis.
Diſceſſit longe notus,plenuſque dierum,
Sextilis namque menſis die viceſima prima.
Sextilis namque menſis primo & viceſimo ſole.

EraDccccxxvIIj

S. Eccleſiæ Toletanæ bibliotheca. *Seruandus Comes.* *Era ad hunc modum fuit infra ſcripta. Illud autem eius opus Apologeticum Toleti in S. Eccleſiæ bibliotheca Gothicis literis deſcriptum, in peruetuſto codice habetur. Hæc omnia ſatis indicāt Samſonē hunc D. Eulogij temporibus floruiſſe. Quod nos exquiſitius aſtruere volumus, quia de hoc ipſo periculo, quod martyres ſanctos ſepeliendo imminebat, in præfatione libri ſecundi de Seruando Comite Chriſtiano, ſed nefario homine, ita inquit, poſtquam multa mala, quæ Chriſtianis viuentibus intulerat, recenſuit. Deinde viuorum mortibus non contentus, quieſcentium, quorum animabus impedire requiem non potuit, ne vel ipſis parcere videretur: corpora, vt fuerant ſub areis Dei poſita, è ſuis loculis inſignis veſpilo traxit, & fidelibus regis, vt fuerant ancipiti enſe truncata, monſtrauit: vt hoc facto animos regios in noſtrorum perniciem excitaret. Quatenus probarentur apud eum, debito mortis obnoxij, qui auſi eſſent humare illius proſtratos pugione Hucuſque Samſon. Nec dubium credo alicui eſſe poſſit, quin de S. martyribus, ſuperioribus annis interemptis, loquatur.*

10 Quippe iam nos.) *De ſe ipſo loquitur Eulogius, qui vt Aluarus ſcripſit, ipſequemet poſtea non ſemel narrabit, in carcerem miſſus fuerat. Inde autē ſanctarum virginum & martyrum Floræ, & Mariæ precibus, vt ipſa conteſtatæ ante martyrium fuerant, cum cæteris Chriſtianis eſt eductus. Hoc innuit. Attende autem ſcripſiſſe D. Eulogium hunc librum, poſt ſuam illam liberationem.*

11 Vbi quoque & hic.) *Nemo neſcit Mahometum in felici Arabia genitum.*

12 Lunariter ſoluimus) *Lunariter, quemadmodum & lunatim, aduerbia ſunt illis temporibus* *Leouigildus presbyter Cordubēſis.* *nouata. Significant autem per ſingulos menſes. Huius menſtrui tributi meminit etiā Leouigildus presbyter Cordubenſis, qui hoc ipſo etiam ſæculo vixit, & de habitu clericorum opuſculum ſcripſit. Cauſas autem cur ſcriberet reddens, ita inquit: Vt qui ex nobis ad rem [illegible]tes doctores imbecillitate corporu præpediente dirigere greſſus nequiuerit, aut quem inquiſitio vel cenſus, vel vectigalis, quod omni lunari mēſe pro Chriſti nomine ſoluere cogimur, retinuerit: ſaltem nocturno tempore inter Eccleſiaſtica munia, qui neceſſarium duxerit, legat. Meminit huius Leouigildi Samſon Abbas. Eſt autem peracerbum & lachrymis dignum, miſeriam Chriſtianorū, qui tot, tantaque ludibria & detrimēta paterentur, reminiſci.*

13 Stigmata in nobis.) *Sacram tonſuram intelligit. Stygmatum autem vocabulum, quod alioqui* *Ad Gal. 6.* *in ſeruis ſolummodo erat proprium, D. Paulus eo vſus, fecit Chriſtianis etiam venerabile.*

14 Emeterius & Celedonius.) *Prudentius poeta in horum ſanctorum hymno, ſpontaneam eorum ad oppetendam mortem ſatis indicat voluntatem, cum ita loquentes inducit.*

Sit ſatis, quod capta primo
Vita ſub chyrographo
Debitum perſoluit omne,
Functa rebus Cæſaris.
Tempus eſt Deo rependi
Quicquid eſt proprium Dei.
Ite ſignorum magiſtri,
Et vos tribuni abſiſtite:
Aureos auferte torques,
Sauciorum præmia,
Clara nos hinc angelorum
Iam vocant ſtipendia.
Chriſtus illic candidatis
Præſidet cohortibus:
Et throno regnans ab alto,
Damnat infames Deos,
Voſque, qui ridenda nobis
Monſtra diuos fingitis.

Codex ſanctoralis Toletanus. *Cæterum ſancta Toletana Eccleſia peruetuſtum codicem habet, quo vitæ noſtratium martyrum continentur. Ibi in Emetery & Celedony hiſtoria, hæc ipſa verba, quæ paulo poſt adducit Eulogius habentur. Sunt autem Celedony Emeterio adhortanti, vt ad iudicem procederent, reſpondentis. Et olim profecto ſancta Toletana Eccleſia hanc ipſam hiſtoriam in matutinis legere conſueuerat, & nonnulla hodie per Hiſpaniam legunt. Et magnopere eſt animaduertendum, quam ſit antiqua illa hiſtoria, quæ tempore*

etiam

etiam Eulogij iam fuerat conscripta.

In illis septem fratribus.) *Hoc ipsum iisdem verbis in vulgata sanctorũ Iuliani & Basilissa* 15
historia legimus in Episcopo Equilino, in sanctoralibus vetustissimis, & vbicunque est plene descripta. Ecclesia enim ferme omnes in matutinis breuitatis auidæ indidem multa pracidere. Quod in omnibus etiam fere sanctorũ historijs accidisse dolemus. Hinc autem praestiterit intelligere, quanta sit in multis sanctorum historiis auctoritas, quanta esse debeat ex antiquitate veneratio. Quis crederet has S. Iuliani & Basilissa, Emeterij & Celedonij historias, ante octingẽtos annos fuisse scriptas: nisi hic cerneret ab D. Eulogio citari? Nos vero passim multa eiuscemodi contemnimus, & tanquam noua inuenta superbe fastidimus.

Felicissimus Felix.) *Hac omnia in huius martyris, qui S. Cucufatus fuit frater, in matutinis* 16
per omnes fere Hispania Ecclesias leguntur. Est autem Gerunda in extremis Hispania finibus, qua per Pyranaeos cum Narbonensi Gallia coniungitur, in Ausetanis sita. Non omnino deleto nomine Gironam nunc vulgo nuncupamus. Paruam eam vrbem Prudentius appellauit, cum in hymno Casaraugustanorum martyrum Felicis etiam meminisset. Mauritania vero Casarea eadem esse putatur, cuius nunc ruina ingentes cum nomine perseuerant.

Sic S. Sebastianus.) *Exempla SS. Martyrũ sunt, qui se sua spõte non quasiti, martyrio tradide-* 17
runt. Longum esset persequi singula. Satis sunt nota horum omnium sanctorum gesta, vt quiuis vel quid Eulogius innuat, intelligat: vel eorum legere possit historias.

Sic Eulalia virgo Barchinonensis.) *Iam hinc facile intelligas, Emeretensem Eulaliam non* 18
sponte sua ad confessionem fidei Christiana processisse, sed iudicis imperio fuisse abductam. Alioqui & eius etiam exemplum Eulogius protulisset. Sunt porro qui aliter narrẽt. Et qui vnam eãdemque esse volunt vtramque Eulaliam. Iam hinc D. Eulogij testimonio refelluntur. Barchinonensis vero vrbis tanta est celebritas, vt de ipsa hic plura dicere non sit necessarium.

Vt quidam sapientissimum meminit.) *Verba sunt ex eadem illa historia Emeterij & Ce-* 19
ledonij desumpta.

Sed in veritate.) *Acute satis testimonium quod adduxerat, expendit, & quo pacto sit intelligẽ-* 20
dum, demonstrat. Quod est frequenter in D. Eulogio eximium, ingenijque & iudicij ipsius egregium indicium. Est autem Hispanismus, eadem phrasi ad hac vsque tempora conseruatus. Frequẽter enim quippiam asseuerantes incipimus: En verdad.

Ac ne cæteri.) *Zelus ille quorundam Episcoporum insipiens hucusque processerat. Nam Episco-* 21
pos etiam ad hunc modum commotos fuisse, in Apologetico postea ostendit.

Nec violenter.) *Prudentissime & cum ingenti circumspectione omnia S. Martyr pertractat.* 22
Ideo quod in commune statuerat, adhibito necessario temperamento comprimit, & veluti coercet.

Cato infert Philosophus.) *In tanta Hispana Ecclesia calamitate & misera seruitute, magna* 23
etiam doctores Christiani librorum penuria laborabant. Inde cogitur Eulogius non admodum nobilis auctoris carmina, grauia alioqui & vera sapientia plena praeceptis, interserere.

Sors illorum inuenta est.) *Quanquam in vetusto codice vacua membrana hic aliquantulũ* 24
fuit relictum, quod octo decemue lineas posset recipere: veruntamẽ nihil prorsus defuit. Nam totum illud folium laxe admodum exaratum, & multo paucioribus quam catera lineis distributum, aperte demonstrat, descriptoris, occupare totũ foliũ satagentis, anxietatẽ. Quod cum assequi plene non posset, & sequentia nouum haberent initium, dignaque folij principio viderentur: satis habuit, oppleta vna pagina, alteram occœpisse, & aliquot lineis continuasse. 25

Paulum loquor.) *De his lib. 2. ca. 3. & 6 scribit.* 26

Præ omnibus philosophis patriæ nostræ.) *Iterum philosophos doctos viros nominat, eadem, quam supra docuimus, catacrisi. Et cum anno Domini 851. scriberet, tribus annis ante auctorem Indiculi Luminosi scribebat. Quod ipsum argumento esse possit, illud opus Aluari non esse, qui post Eulogiũ profecto non fuit scripturus.*

Et licet inde.) *Iterum ad insignem suam modestiam redit Eulogius. Humilitatis sua seipsum* 27
diutius non sinit obliuisci. In SS. Martyrum laudibus tripudianti, & sanctissimis gaudijs seque, & pios omnes cælitus exhilaranti, humilitatis subit cogitatio, memoria occursat, cælestique fruentem lætitia sistit, & quasi indignum e coelo reuocat. Omnia pectus spirant vere Deo dicatum, omnia futurum martyrem iam redolent.

H*Vcusque in D. Eulogij emendatione & illustratione processeram, cum post insignem illam victoriã, qua Ioannes Austrius, serenissimus princeps, Turcarum classem inclyto triumpho deleuit, accepit captiuam, mensis Octobris superioris die 7. natus est Fernandus princeps, Philippi secundi regis Catholici & Anna Austria regina filius. Natus vero est Madriti 3. fer. die. 4. Decemb. ante aurorã, hoc anno Domini 1571. Nos vero, qui maximo Christiana Reipublica bono natũ hunc principem de Dei benignitate speramus, in communi Hispania & totius Christiani orbis lætitia, scripto hoc epigrammate exultauimus.*

AD FERNANDVM PRINCIPEM PHILIPPI II. CATHOLICI REGIS FILIVM, IN MAXIMA CHRISTIANI ORBIS LÆTITIA, & Turcarum mœrore natum.

NAsceris, ô magni proles Fernande Philippi,
Ingentis veniens tempore lætitiæ.
Nasceris en læto Christiani nominis orbe,
Turcarumque venis orbe gemente puer.
Et natus vix dum es hostili terror in aure,
Omine qui magnus incipis esse puer.
Græcia te in cunis, atque Asia tota tremiscit:
Illa subacta gemit, hæc superanda pauet.
Fata tibi & Syriam, & Solymos iam certa loquuntur,
Christus fatorum spondet & hinc Dominus.
Magne puer, Christi tibi se monumenta reseruant,
Per te victrici mox liberanda manu.
Interea laro patruus tibi calle Ioannes,
Per maria & terras strauerit ante viam.

DIVI EVLOGII CORDVBENSIS, MARTYRIS, DOCTORIS, ET ELECTI ARCHIEPISCOPI TOLETANI, MEMORIALIS SANCTORUM liber secundus.

PRÆFATIO.

CONTICVA Huius secundi operis breuitas, martyrum tantummodo beatorum gesta exponens, nomina, ætates, ortus, diesque allisionum fideli proferet relatione: quo pendens lector perpaululum prioris libelli seriem protelatam compensans, quos præconio suo extulerit, siue è contra quos zelo Dei armatus incesserit, facilius possit conicere. Nam quod ille vario disputationis ambitu obuolute disponit, iste enucleatim compendiosa differit breuitate. Quem per capitula ideo digessimus, vt vniuscuiusque martyrum agonis principia liberius se meditantibus exhiberent.

De Perfecto presbytero Cordubensi martyre. Cap. I.

Annus Domini Dccl.
IN nomine Domini. Regnante in perpetuum Domino nostro IESV Chri-
1 sto, anno Incarnationis eius 850. Era 888. consulatus autem Habdarrahg-
Habdarrahgman.
man. 29. Cuius temporibus rebus & dignitate gens Arabum in Hispaniis
aucta, totam pene Hiberiam diro priuilegio occupauit. Cordubam verô,
2 quæ olim Patritia dicebatur, nunc sessione sua vrbem regiam appellatam, summo api-
Arabū reg.
ce extulit, honorib. sublimauit, gloria dilatauit, diuitiis cumulauit, cunctarumq; deli-
3 ciarū mundi affluentia (vltra quā credi, vel dici fas est) vehementius ampliauit: ita in
Corduba colonia Patritia.
omni pompa sæculari prædecessores generis sui reges excederet, superaret, & vince-
ret. Dumque sub eius grauissimo iugo Ecclesia orthodoxorum gemēs, vsque ad inter-
4 itum vapularet: venerabilis memoriæ Perfectus presbyter Cordubæ natus, & sub pæ-
Perfectus presbyter martyr.
dagogis basilicæ S. Aciscli clara eruditione nutritus, plenissime Ecclesiasticis discipli-
nis imbutus, & viuaci educatione literaria captus, necnō ex parte linguæ Arabicæ co-
5 gnitus, totam pene iuuentutem in prædicto transegit cœnobio.
Basilica S. Aciscli.
QVODAM vero die dum ob rei familiaris necessitatem iter perageret, & rerum
6 domesticarum commodis consulens, per vrbem ingrederetur, quorundam gentilium
sciscitationib. de fide catholica exploratur: suumq; coram eis de Christo, & propheta
Maho-

Mahometi testimonium proferre iubetur. Qui continuo diffuso ore Diuinitatis Christi potentiam profitens, & esse Deum super omnia benedictum in sæcula præconans: Vatem (inquit) vestrum, qualiter apud catholicos habeatur, exponere non audeo, quia graui molestia propter hoc vos vulnerari non ambigo. Verum si fœdus intercesserit amicabile, & pacificam fidei pactionem accommodatis, dicam quō Euangelij testimonio denotetur, vel qua veneratione à christicolis excolatur. Illico fraudulenter fidē spondent, & quicquid de illo apud religiosos tenetur, omni pulsa formidine enarrare compellunt. Ad hæc prudens sacerdos Arabice illos reciprocans, pseudoprophetam illum, & falsissimum dogmatistam, quia plures seduxerit, ex Euangelio protulit, dicēs: Multi pseudoprophetæ venient in nomine meo, & multos seducent, & dabunt signa magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. E quibus inter cæteros summus hic propheta vester hostis antiqui præstigiis occupatus, dæmoniorum figmentis illectus, maleficiorum sacrilegiis deditus, multorum paruipendentium corda lethali veneno corrumpens, æternæ perditionis laqueis mancipauit. Sic nulla spiritali discretus prudentia, principi Sathanæ eorum fidem accommodat, cum quo ipse asperrima inferorum luiturus tormenta, vos quoque sequipedas secum arsuros, inextinguibilis camini deputauit incendiis. Nam quo pacto inter prophetas reputabitur, aut quare non maledictione cœlesti plectetur, qui Zeinab vxorem vernaculi sui Zaid, specie decoris eius obcæcatus, iure barbarico auferens, sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus, adulterina sibi copula nexuit, seseque ex iussu angeli hoc egisse prædixit. Multa deinde beatus Perfectus de fœditatibus, & libidinibus, quæ lege 7 Mahometica præcipiuntur, superaddidit, & tandem finem his verbis fecit. Sic fautor immunditiæ, & libidinum voluptatibus seruiens, omnes vos perennis luxuriæ impuritatibus dedicauit. Alia etiam plura, prout nouerat, de ipsius nefandissima doctrina eis exponens multaque auditui exosa coram omnibus denuntians, licet non tunc illū superbo oculo impetierint, accensum tamen vltionis furorem in corde ad perniciem eius reponunt.

Marc. 13.

Mahometi nefaria scelera.

Psal. 31.

PERFICIT Dei famulus sibi hinc necessariæ rei vtilitatem, & expleto sui itineris cursu, propriæ quietis cellulam repetens, securus aliquamdiu permansit. Cæterum post non longam digressionem temporis, dum occasio familiaris necessitatis eum aliquo ire compelleret, casu per eosdem cum quibus dudum conflictum gesserat, habuit commeatum. Quem æmuli venientem ab eminus contuentes, æternum aduersus eum sub pectore vulnus seruatum, in apertum produnt incendium, & in vindictam sui vatis 8 circumastantium hoc modo hortantur conuentum. Ecce, quem temeraria pridē impellente insania, tanta coram nobis aduersus vatem (psallat Deus super eum, & saluet eum) maledictionis verba protulit, quanta nullus vestrorum auditus potest perferre. Hoc autem genere benedictionis semper ad honorem eius vtūtur, Zalla, Allah, Halla, Anabi. V. A. Zallen. Quod latine dicitur, Psallat Deus super prophetam, & saluet eum. Et ita quasi apes stimulatæ, tota illa cohors perditionis in eum furibunda consurgens, apprehensum sub omni celeritate iudici, vix plantis solum tangentem, offerunt, atq; huiusmodi de eo testimonium proferunt. Hunc, quem tuis reuerentissimis tribunalib. iudex, attraximus, maledixisse prophetam nostrum, eiusque cultoribus exprobrasse comperimus. Quæ vero sententia tales ausus compescat, furiamque retundat, melius tua nouit prudentia cogitare. Tunc iudex iniquitatis ergastulis futurum Dei martyrem tradit: ferroque vinctum importabili pondere vinculorum coarctans, victimandum in eo die differt, quo profanis ritibus festiuum * paschæ gaudium apud eos excolitur. Vadit miles Christi exultantibus animis abdita carceris petēs, lætusque illū reorum specum quasi ad epulas inuitatus, ingreditur. Vbi summa timoris, & sanctimoniæ reuerentia præditus, vigiliis, orationibus, atque ieiuniis inseruiens, fertur suam sententiam, quam dudum ante iudicem formidine mortis negauerat, fortiori mente in virtute S. Spiritus confirmasse. Et priusquam foro plectendus educeretur, tradunt prophetico vegetatum spiritu de quodam eunucho vocabulo Nazar Clauiculario procōsule (qui eo tempore totius rei in Hispaniis administrationem gerebat) dixisse: Hunc quem hodie super omnes Hiberiæ primates fastus principatus extollit, & cœlo tenus gloriosa potestas in hac parte occidua sublimauit, reuoluto venturi anni curriculo ipsū, quo me prosterni dies decreuerit, non attinget. Quod ita diuina virtus, vt cōfessori suo iam quidem per squalores carceris elimato reuelauerat, implere non distulit.

Perfectus accusatus & captus.

Hinc, innuendo die Pascha apud Mahometanos, dies detentionis Perfecti in carcerem astruitur. Nazar eunuchus.

EXACTIS igitur non multis in carcere mensibus, post expleta ieiuniorum suorū tricena diecula, in quibus gastrimargiæ crapulis, & fluxu libidinis, sicuti in * primo li-

* Has inde infestam fam

De Isaac monacho martyre. Cap. II.

BEATVS itaque Isaac ex ciuibus Cordubensium nobilibus,& locupletioribus parentibus natus,dum primæuos adolescentiæ annos ingrederetur, atque inter opes bonaque genitorum tenerrime degeret, adeo vt peritus & doctus lingua Arabica exceptoris reipublicę officio fungeretur, ex improuiso spiritali flagrans ardore,monachorum vitam optans,Tabanos vieulum petiit, qui in partibus Aquilonis inter prærupta montium, & condensa syluarum septennis ab vrbe milliaribus distans, formosissimis in exercitatione vitæ monasticæ virorum,atque ancillarum Dei rumoribus decoratur. Siquidem in eodem cœnobio virum summa timoris Dei reuerentia prędItum Hieremiam patruelem habebat:qui etiam inclytus opibus,rebusq; abundans,& coniux eius venerabilis Elisabet,ac liberi,totaque pene cognatio sumptu proprio fundamenta ipsius cœnobij iacentes, diuinarum legum perenni adhæsuri obsequio,pridem sese eo contulerant. Ibi per triennium B.Isaac sub regularib. disciplinis,seu sub reuerentissimo Abbate Martino prædictæ fœminæ fratre, in sancto proposito militans,extemplo diuinitus illustratus, forum adiens iudicem petiit, & ordine quo in præfatione libri disposui, felici obitu sub testimonio Domini nostri IESV Christi in eadē regia vrbe,3.nonas Iunias,fer.4.Era octingentesima octuagesima nona occubuit. Cuius corpus equuleo suspēsum, post aliquot dierum cum cæteris, qui eum imitādo decisi sunt,rapacissimo igni commissum,vsq; ad vltimam fauillam minutum est, ac deinceps amni perdendum immersum est.

1 2 Tabanos oppidum. Tabanense monasteriū. Hieremias monachus martyr. Isaac martyris patruelis. Elisabeth Hieremiæ quondā vxor. Abbas Martinus. 3 4 Annus Domini Dcccl. dies Iunij. iij. Albense oppidum. 1 2 3 Annus Domini Dcccl. dies Iunij.v. 1 Petrus Astigitanus martyr.

De Sanctio Martyre. Cap. III.

SANCTVS vero Sanctius auditor noster,laicus,adolescens, & Albensi oppido Galliæ comatæ olim captiuatus, nunc autem inter militares regis pueros liber præscriptus,& regalibus annonis nutritus,in eadem vrbe regia sub eadem professione,nonas Iunias,Era qua supra,feria sexta,prostratus est,& affixus.

2 Vualabonsus martyr. 3 Eliplensis ciuitas quam oppidum appellat in f.ca.2. fol.40.a Frugellus abbas. Cuteclarense cœnobiū. Cuteclara vicus.

De Petro, Vualabonson, Vuistremundo, Habentio, & Hieremia martyribus. Cap. IV.

VENIAMVS nunc ad illum mysterij senarij sacratissimum martyrum globum,qui vno die,vnaque hora sub ictu sęuiētis mucronis ob testimonium veritatis occisi sunt.

E Quibus Petrus sacerdos in vrbe Astigitana progenitus, & S.Walabonsus diaconus ab Elephensi ciuitate exortus,vtrique prioribus coæui martyribus, Cordubam studio * meditanti adeuntes, liberalibus disciplinis traditi sunt. Sed Deo fautore scientia, & doctrina scripturarum pollentes, sub Frugello abbate monasterio sanctæ & gloriosæ virginis Mariæ præficiuntur. Quod in vico Cuteclara,non longe ab vrbe in parte Occidentali,præclaro ancillarum Dei proposito enitescit. Sanctus quoque Sabinianus ex vico Froniano montanæ Cordubensis,iam plenæ iuuentutis monachus,ortus. Et Wistremundus ex Astigia adolescens strenuus, è cœnobio sancti Zoili Armilatensi, quo dudum sub regula, vel abbate se dederunt: vnus à tempore longo in castris Domini militans. Wistremundus vero nuper se in idem cœnobium conferens, ad martyrium ambo discurrunt. Qui locus, pene à Corduba in parte Septētrionis triginta & amplius milliaribus distans, vastissimam horrer inter deserta montium solitudinem: ad cuius collis radices, quo idem situm est, flumen Armilata discurrens, magno pisciculorum solatio inediam refouet monachorum. Ex quo etiam Armilatense cœnobium appellatur.

BEATISSIMVS vero Habentius virili iam ætate perfectus, è ciuib. Cordubensibus monachorum vitam oblectans, S.Christophori monasterium incoluit, quod situm est in spectaculum vrbis, in parte Australi super crepidinem vlteriorem Bætis. Ibique seculo mortuus, Christo autem sub arctissima regula degens, vt pote spontaneo carceri se tradens, altis macetiarum sæpibus circumclusus, ferreisque laminis intus

*4 Vicus Fronianus. quem oppidum insf. appellas pag. 40.a. 5 * i Literis incumbendo. ita .n. insf. cap. 10. Meditationem pro studio D. Euldgius vsurpat. Vuistremundus martyr. 6 Monasteriū Armilatẽ S. Zoilo dicatum. 7 Armilata flumine. Habentius monachus martyr. 8 S. Christoph. monasteriū.*

In præfatio ne Lib 1. Et hoc 2. cap. 2.

ad carnem obſæptus, per feneſtras ſe aduentantibus exhibebat viſendum. Iſte talis ac tantus cum beato ſene Hieremia, de quo ſupra affati ſumus, quique etiam inter cæteros Dei ſeruos, acrioribus ſtimulatus flagris, occubuit. Hi ſex viri fortiſſimi, & præclariſſimi ſimul ad expugnandum hoſtem improbum deſcendentes, omnes quaſi ex vno ore clamauerunt, dicentes. Et nos ſub eadem profeſſione, ô iudex, manemus, qua pridem confratres noſtri ſanctiſſimi Iſaac, & Sanctius deciderunt: exerce ſententiam, crudelitatem exaggera, & in vltionem tui vatis totis exardeſce furoribus. Quoniam Chriſtum Deum veraciter confitentes, præuium Antichriſti, & authorem profani dogmatis vatem veſtrum eſſe profitemur. Vosq; lethali ſucco prophetiſmi eius infectos, & virulento prædicamine Zabuli propinatos, æterna poſtmodum luituros tormenta ſcientes dolemus: veſtramque orbitatem, & ignorantiam ſatis deflemus. Hæc cum animoſo Spiritu ſancti Dei profeſſi ſunt, ſtatim decollari iubentur. Prius tamē beatum ſenem Hieremiam, neſcio ob quam aſſertionem flagellis grauiter cæſum, & inter ipſa verbera (vt ferunt) emortuum, vix hærentem greſſibus foras traxerunt. Qui martyres dum ad locum mactationis accederēt, inuicem ſeſe quaſi ad epulas inuitarunt. Et primo quidem reuerentiſſimi Dei miniſtri Petrus, & Walabonſus ruentes, cæteri deinceps ſub eodem iugulantur momento, ſeptimo ſcilicet idus Iunias, feria prima, Era qua ſupra. Quorum corpora ſtipitibus defigentes, poſt aliquot dierum vaſtiſſimo conſummarunt incendio, eorumque cineres perdendos flumini tradiderunt.

Hieremias flagris cæſus.

Annus Domini Deccly dies Iuny 8viy.

¶ De Siſenando leuita martyre. Cap. V.

t

Pacenſe oppidum. S. Aciſcli baſilica.

DENIQVE leuita ſanctiſſimus Siſenandus ex Pacenſi oppido ortus Cordubam intuitu diſcendi aueſtus eſt, ibique apud beatiſſimi Aciſcli baſilicam, qua corpus eiuſdem martyris requieſcit, digniter enutritus, vt ipſe familiaribus retulit inuitantibus ſe beatiſſimis Petro, & Walabonſo, iam cœlo martyribus collocatis, martyrium quoque & ipſe aggreſſus eſt. Qui dum in carcere religatus maneret, tradunt, quod prophetico illuſtratus ſpiritu patibuli ſui horam præſcius nuntiauerit. Nam quodam die cum reſponſum cuidam amico ſe interroganti aptaret, eique reciprocationis ſchedam ſcriberet, tribus aut quatuor iam digeſtis verſiculis, ſubito nimia hilaritate perfuſus, cœleſti quodammodo gaudio vegetatus, è loco ſeſſionis ſuæ conſurgens, aſtanti puero ſchedulæ portitori, cui miles Chriſti reciprocari intendebat, ſemiſcriptam vt erat accomodans, multis audiētibus ait. Recede modo fili, ne impetu ſatellitum opprimaris, quoniam iam poteſtas tenebrarum vinculis me extrahere præcipiens, nunc decollandum ſibimet exhibebit. Poſt hanc prophetiā immobili ſemper greſſu ipſo perſiſtente eodem momento vociferantes lictores adue-
2 niunt, eumque præcipiti furore ad locum, quo martyrium erat conſummaturus, pugnis, alapiſque cædentes perducunt. Pergit Dei famulus lætantibus animis de corona victoriæ certus, qui ad cœleſte conuiuium exhortantibus ſanctis fuerat inuitatus. Sic namque iudici præſentatus, eādem qua prius conſtantia in ſancta confeſſione perdurans, delicatus ephebus glorioſa morte peremptus eſt, atque inhumatus præ foribus palatij derelictus eſt, ſeptimo decimo Kal. Aug. feria quinta, Era qua ſupra. Cuius oſſa poſt multos dies donante Deo a quibuſdam mulieribus inuenta inter lapillos alueii, in prædicti martyris Aciſcli aulam deportata reconduntur.

Annus Deccly. Iuly dies. 16. Sanguine, aut cognatione affinis, cum lib. 1. carne ep!um ſibi conaexū dixerit, fratremque 2. Ludouicum, eodem modo poſtea contribulem nominarit lib 3. c 19.

¶ Pauli diaconi Cordubenſis, & Theodemiri monachi martyrium. Cap. VI.

I

** i. S. Zoili baſilica, & eius corpus. Idem etiam conſtat ex c. 17. eiuſdem lib 3 cum de Aureo a ſuis ve contribulis emiſſitur.*

SANCTVS vero Paulus * contribulis noſter, & hic leuita digniſſimus, cū primo adoleſcentiæ flore venuſtaretur, è ciuibus Cordubenſibus progenitus, ſimplex affatim, obediens, & humanus, ſemper carceratis opem miſerationis impēdens, apud baſilicam, quæ corporis beati martyris Zoili præſentia illuſtratur, ſpiritalibus enutritus eſt diſciplinis. Qui exemplo ſanctiſſimi Siſenandi, verboque inſtructus, principibus, & conſulibus adſiſtere non extimuit, eoſque de vanitate culturæ ſuæ, & ſceleroſi vatis inſania arguens, Chriſtum quoque Deū veraciter confitendo, peremptus eſt. Fertur tamen, cum adhuc carcere detineretur, implo-

implioratus à Tiberino Pacensi presbytero qui ei ita dicebat, Obtine solutionem meã coram Domino, beate minister, & digno interuentu tuo, dum coronatus Christo peruenetis, longæuum à me carceris squalorem amoue. Erat enim idem sacerdos pene viginti annos ergastulo mancipatus, nescio ob quod crimen accusatus ab inimicis corã rege. Qui presbyter florentissima adhuc iuuentute præpollens, ac virili præditus venustate, illi subterraneo specui deputatus, pene decrepitus, & senio confectus inde eductus, publicis demum carceribus mancipatur. In his martyres Christi vsque in horam mortis degebant. In his parricidarum, homicidarum, latronum, & scortatorum improbi ausus, & execranda temeritas, ac diuersorum criminum rei sub arctissima macerabantur custodia. In his positus prædictus sacerdos, causam sui carceris beato Paulo commisit. Cui martyr sanctus de corona victoriæ confisus, satisfacere optioni eius promittens, non post multos dies martyrij sui fidelis sponsor eum carcere absolutum, Deo fautore, propriæ vrbi restituit. Consummauit autem Dei seruus martyrium suum in pace 13. Cal. Aug. fer. 2. Era qua supra.

Tiberinus Pacensis.

Annus Decclj. dies Iulij xx.

Cvivs cadauer inhumatum, & ante fores palatij derelictum, post nonnullos 4
dies, quorundam fidelium curiositate clam sublatum, cum beati Theodemiri Carmonensis monachi corpore, apud sanctuarium prædicti martyris Zoili conditum est. Qui & ipse iuuenis post sexta die qua sanctus decidit Paulus, idest 8. Cal. August. fer. 7. Era qua supra occubuit, regnante Domino nostro Iesv Christo, qui sanctos suos adiuuit, 5
& coronauit in pace in sæcula sæculorum, Amen.

Theodemirus Carmonensis martyr.

Annus Decclj. Iulij dies xxv.

❡ Nunilo, & Alodia virgines & martyres. Cap. VII.

Hvcvsqve finem libri secundi esse decreueram, hucusque terminum sanctorum ad huiusmodi palestram currentium esse putaueram: Nec quemquam post tot discrimina Ecclesiarum, nostrumque carcerem talia certamina opinatus sum aggressurum. Verum quia sanctorum numerum præsaga diuinitas adhuc disponebat augeri talium professione, ideo postmodum quorundã mentes multiplici ardore inflammans, plures prioribus ad illud destinauit certamen. Et simili quidem voto ac magnanimitate cæteros imbuens, viros, mulieres, & paruulos ad exercitium præliorum suorum armauit (Nec quisquam ad talem, tantamq; præscriptus militiam resilire à certamine poterat. Cuius vocabulum cœlestis liber notatũ à principio sæculi retinebat, suasque vires ad huiusmodi palestram diuinis ausibus crescere cernebat.) Quorum nomina, ætates, gestaque bellorum suo loco ac tẽpore disponenda sunt. Prius autem illa sanctorum trophæa elucubranda sunt, quæ ratio & cursus 1
mensium ordinatim vt acta fuerũt, adducit, licet in aliis regionib. gesta extiterint, Sed quia vna est confessio quæ vtrosque coronauit, idemque tempus quod vtrosque per feralem impietatem in cœlum præmisit: reor absurdum non esse, quod competens annotatio nostra sanctorum agminibus eos inseruit, & coelectorum cœtui adunauit. Vt pari magnificentia laudis à nobis attollerentur in terris, qui vno sunt adnotati codice in supernis. Hac de re actum est, vt breuitas succincta huius opusculi modum promissæ cõriguitatis excederet. Et liber qui dudum parcius se loquuturum sperabat, aliis supercrescentibus ex improuiso rebus, in longam deuolueretur seriem scripturæ.

Igitvr referente viro sanctissimo, ac venerandæ paternitatis Venerio Com- 2
plutensi Episcopo didicimus, in vrbe Bosca, apud oppidum Barbitanum duas sorores virgines fuisse (quarũ vna Nunilo, altera vocabatur Alodia) patre quidẽ gentili, matre vero Christiana progenitas. Quæ, dum post mortẽ impij parentis, mater earũ secundũ, & * gentiliũ iniret connubiũ, nec libere possent fidem Christi tenere, obstante ceruicoso vitrici paganismo (iam .n. animi puellarum à pio Christi fonte irrigabãtur) spreto 3
materno cubili nutritione materteræ suæ fidelissime refouentur. Illico earum sancta infantia Christo Domino cœpit fideliter adhærere, & paterni oblitæ ritus, crucifixi religionem tenerrimis, & sanctificatis mentib. reponentes, illibate custodire. Et quoniã 4
natalium infulis præpollebant, summisq; dignitatum fascibus enitescebant, non potuit delitescere vrbi illarum propositum, redolente, ac relucente conuersatione sanctæ fi- 5
dei, quam gerebant. Siquidem primæuum adolescentiæ florem iam attigerant, & to-

Venerius Complutensis Episcopus.

Bosca Vrbs.

** i. Cum Mahometano marito.*

Barbitanũ oppidum.

tam pene prouinciam tumor sanctitatis earum impleuerat. Cunctique stupebant geminum rosarum prosilisse decorem ex vepribus. Hinc zelotypus hostis antiquus suorum membrorum dolens iacturam, dum per tortores præsidum inuido arbitratu posse immutari iam præsignatas ad thalamum sponsi æterni confidit, dilatum præmium per mortes asperas accelerando, virginibus sacris adducit. Ideoque sanctarum virginum causam instantia satellitum suorum præfecto vrbis insinuat, qui illico suis eas assistere obtutibus iubet. Quas vana promissione munerum illicere tentans, ac perinde rerũ copiis, & clarissimorum iuuenũ connubiis adhortatur, si ab hac religione Christi animos auocassent, propriis vtiq; natalibus redditę, insuper multarũ diuitiarũ affluentia ditarentur. Si vero pertinaciori spiritu consultum pręsidis conculcassent, in vltimo die excruciatione tormentorum addictæ, ad vltimum gladio vindice interirent. Cui beatę virgines sancto spiritu animatæ, constantes & intrepidæ, sub vna confessione dixerũt, Quomodo nos præses, à pietate Dei iubes auertere, quas pietas sancta suo lumine perlustrando fecit cognoscere, nihil esse Christo diuitius? nihil fide Christiana felicius? per quam iusti viuunt, per quam sancti regna vicerunt. Sine quo vita nulla est: sine quo mors perpetua viget. Cum quo manere, & in quo viuere solatium verum est. A quo recedere æterna perditio est, à cuius consortio iam nos in hac vita nullatenus discedemus. Quia ipsi integritatem nostram credentes, eius quandoque thalamis speramus admittendas. Nam rerum labentium commoda, quibus nos illicere antumas, pro nihilo reputantes, eo intuitu spernimus, quia cognouimus omnia vana esse sub sole. Nec de pœnarum comminatione turbamur, quã ad modicum valere cognoscimus, quinimo ipsam mortem, quam vltimo terrore proponis, eo gratissimo exoptamus affectu, quo credimus nos per illam incunctanter ad cœlum ascendere, Christum adire, eiusq; inconuulsibiliter inhærere amplexibus. Quarum constantiam fidei præses, virtutemq; professionis aduertens, quibusdam mulierculis profani ritus peritia præditis, sigillatim eas instruendas commendat, & terroribus quibus potest, ne alternis, aut cuiuslibet fidelium fulciantur colloquiis, admonet. Mulierculæ vero suscipientes virgines Christi, sacrilegi cultus quotidie venenosum dogma eis exponunt, ac peruigili cura cœlesti iam manna refectis cloacæ putrentis poculum propinantes, casso consumuntur labore. Sed hanc illarum pertinaciam præsidi referentibus mulierculis, post nonnullos dies virgines in forum eductæ, in spectaculum publicum constituuntur, & Christum confitentes, & hostem fidei detestantes, sub ictu gladij corruunt vndecimo Calendas Nouembris, Era qua supra. Quarum corpora loco, quo deciderant, derelicta summo militum obseruantur studio, ne Christiani ad emolumentum patrocinationis furtim eas surriperent, & recondierent. Ferunt tamen, quod illa virginalia cadauera in loco, quo ab ethnicis altis scrobibus magis abscondita, quam humata sunt, signis & miraculis coruscant, & gloriam emeritæ consolationis virtutum efficientia tam fidelib. quam gentilibus ostentant, per Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, qui viuit cum patre & spiritu sancto vnus Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Anno Dccclj. dies Octobris xxij.

¶ *Vita & passio sanctarum virginum Floræ & Mariæ.* *Cap. VIII.*

CVm ad laudem CHRISTI pertineat cultus reuerentiæ, qui martyribus exhibetur, respondet tamen fidelibus in remedium animarum, quicquid religiosius in festiuitatib. agitur beatorum, præsertim cum per hoc, & per ipsorum patrocinia, martyrum & summi Redemptoris acquiritur præmiũ, in cuius honorem virtutem recolunt sanctorum. Ergo nostrarum virginum Floræ & Mariæ trophæa digesturi insignia, non facundiæ lepôri, non tonantibus euphoniis verborum seruiamus, sed quod fidelibus simpliciter rei gestæ veritatem insinuet, obseruemus: quia sufficere nostris credimus veritatem pura simplicitate digestam, quam vano infulatam cultu fallaciam. Et sat nobis est fideliter referre quod fuit, quia non congruit sub venustate sermonis rem, quæ non extiterit, adhibere. Illibata namque veritas, quoquomodo proferatur, firmiori gressu consistit, & ornatissime fictum mendacium paululum perseuerat. Nec patitur Christus assertorem institiæ immunem esse benedictionis præmio, cum tamen reatu homicidij astringatur prolator mendacij.

Harum

HARVM igitur vocationem virginum, quæ dispari solo progenitæ, & pari mortis occasu cœlestibus adunatæ sunt, sigillatim exponi necesse est: & quibus modis vnaquæque earum prædestinatæ sanctificationis culmen attigerit, Deo fautore, saltim exili digeramus stylo.

PRIMVM igitur specie decoris, & venustate corporis nimium florens virgo sanctissima Flora, sed interiori habitu florentissima, matrem Christianam habens ex vico 1
Ausinianos, qui ex parte Occidentali milliaribus octo à Corduba distat, purissimis & nobilibus (vt ita dixerim) perfunctam natalibus, patrem vero gentilem ex oppido habuit Hispalensi. Hi, nescio qua occasione propriis locis exules. Cordubam degendi gratia accesserunt. Qui ex vltimo partu suo hanc infantulam procrearunt, & sublato per mortem genitore, fidelissimæ genitricis tutela sponsa Christi nutritur. Quam pia mater sacræ religionis legibus imbuens, docuit fideli credulitate colere Christum Deum, qui per vterum Virginis Mariæ ad nos vltimo tempore veniens, & per assumptam humanitatem hominibus proximus factus, per ineffabilem quoque Deitatem suam inuisibilis, incomprehensibilis, & inæstimabilis semper extitit. Venerabilis namque puella tenerrimis annis fidei pietatem ebibens, cœpit intra mentis recessum altare sanctum construere, quo placita operum bonorum holocaustomata Christo semper offerret. Quæ ab ipsis rudimentis infantiæ cunctis se vanitatibus sæculi priuans, totum quod illa ætas (vtpote plenitudine scientiæ expers) pueriliter affectat, supetno iam delibuta rore conculcat. Nam quodam tempore cum genitricem eius adirem causa dignoscendi principium huius puellæ conuersationis, ipsa genitrix inquit. In veritate vobis loquor, quod ab ineuntibus annis Christi amorem pectore suo recondens filia 2
mea, sæcularium oblectationum cultum vsquequaque spreuerit, ac semper quæ Dei sunt, corde meditari studuit: semper opera sancta adimplere non distulit. Adeo vt in infantia sua, cum diebus quadragesimæ paruitati eius consulens, siue vt illa ætas contiguæ robustius conualesceret esu quotidiano, competenti prandij hora cibum ei porrigerem: illa in virtute Domini positum habens cor, egentibus eum ministrans, furtim bearum exercebat ieiunium. Sicque diebus singulis ipsa agente, pene maximum abstinentiæ tempus elapsum erat, cum clandestina infantis deuotio vix quibusdam teuelatur indiciis. Quam talibus inhibere votis ipsa obnitens, ne priusquam illud tenerrimũ corpus adolesceret, marcore abstinentiæ quassaretur, conata sum iam ad epulum suadere diutnum. Eam tamen non potui ptouocare ad vescendum, nisi fero, & comminatione continua: perfecit tamen votum suum electa Christi sponsa.

Ausinianos oppidum.

Hispalensis ciuitas.

Flora mater ad diuum Eulogium.

Quadragesima obseruatio.

Ex eo tempore mater solerti vigilantia sobolis motes procutans, eamque in omnibus rebus Christo assignatam esse considerans, nullatenus deinceps contraire piis puellæ affectibus audet. Venerabilis vero puella Deo duntaxat placere studens, ptouida obseruatrix Euangelij attendebat Christo monenti, & dicenti: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Ita purissimum cœlestis executione præcepti inrorsus præparans habitaculum, nihilominus sanctæ & indiuiduæ Trinitatis quotidiano frui mereretur aduentu.

Ioannis 14.

VERVM dum exercitio sanctitatis id, quod clam meditabatur, vberius in amorem Christi proficeret, lætareturque se Christo per eandem religionem perennius esse ascitam: nectamen passim fidelium interesse conuentibus auderet, eo quod fratrem pestiferi dogmatis perfidum haberet cultorem, qui eius assidue conuersationem exploraret: vt ipsa erat natura prudens, & callens ingenio, didicit à sapientibus nihil proficere obscuratam credulitatem, & celatam confessionem Trinitatis, præsertim cum scriptum sit: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et iterum in Euangelio: Omnis qui confitetur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui est in cœlis: & qui negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui est in cœlis. Igitur instructa vtiliter quomodo se in confessione nominis Christi haberet, sciensque non leue esse discrimen latenter credere Christum, & publice existere vexillo Sathanæ denotatam, matre hinc inconsulta domum relinquens, clam cum sorore sua fugam iniit. Seseque tutiotibus locis inter Christicolas collocantibus, sæuissima infestatione frater earum (quem supta meminimus) propter illas Dei lacerat Ecclesiam: adeo vt nonnullos clericorum carceri tradens, conuentum vbique religiosarum fœminarum persequeretur. Et cum agnoscerent infestationem, quæ erga fortem Domini grassabatur, indignum diiudicantes se esse tutas, & Ecclesiam Dei vapulare: illico sancta Flora, quæ se nouerat ad talo

Flora frater impius.

Ad Rom. 10.

Matth. 10.

Flora domo fugit.

Domum rei uertitur.

3 prælium diuinitus fuisse electam, publico regressu in domum reuertens, ait: En ego,
quam quæritis, adsum, in medio vestri, pro qua Dei fortem insectamini: adsisto intre-
pida, Christo credula, religioni fauens Catholicæ, stigmata crucis gerens, & omnium,
quæ cultum pietatis insinuant, affectatrix. Vos modo (si potestis) hanc eneruare con-
fessionem: fatagite crudelioribus tormentis fidem meam euincere: & (quod fieri om-
nino dubito) à Christo me separari contendite: pro cuius amore quicquid ad suppli-
cium meum sæuus imploderit arbiter, gratissimis decreui animis supportare. Credo
probabitis me inter pœnas fortioris pertinacia, quam nunc in prima congressione,
Christum IESVM confiteri.

Frater impius Floram accusat.

FRATER autem eius ille peruersus hæc audiens, cædibus ac minis interdum, &
blandis eam nitebatur reuocare sermonibus. Sed cum cerneret, nihil conatum suum
proficere, quinimo se quasso aspiciens labore consumi, ad iudicem eam pertrahir, di-
cens: Hanc mihi sororem, ô iudex, vltimus partus matris eiecit, quæ simul mecum ce-
remonias legis venerabiliter excolens, debitum semper erga cultum fidei nostræ obse-
quium exhibebat: sed Christiani crebro eam vrgentes instinctu, vatem nostrum ab-
negare, ritumque detestari fecerunt, & quadam lenocinatione Christum esse Deum
credere illexerunt. Quam iudex vtrum se sic haberet illa delatoris germani quæstio sci-
scitatur. Extemplo ipsa fratrem impium abnegat, cultumque Mahometanum se nul-
latenus nouisse restatur: & adiungit: Christum ab infantia mea noui: ipsius documen-
tis instructa sum: ipsum habere Deum decreui, ipsique integritatem corporis mei, eius
olim thalamis oblectanda, promisi. Hæc vbi virgo sanctissima protulit, mox sacrile-
gum pectus iudicis furor immanis exagitat, & in cædem martyris iram admouens, in-
ter vtrumque satellitem apprehensis manibus eam extendi præcepit, diroque verbere
caput eius pertundens, tamdiu flagris insistit, quousque decisa cum cæsarie cute, os
verticis nudum pateret. Perdurat nihilominus adolescens martyr & virgo in sua con-
fessione. Tunc iudex semiuiuam, & pene exanimem impio fratri eam delegans, admo-
ner, vt confota medicamine, & verbo legis instructa sibi demum, nisi se conuerterit,
præsentetur.

Flora in capite pro Christo confessione percutitur.

PERDVCTAM deinde in domum suam Christi virginem hostis, non frater, ille
iniquus, domesticis eam fœminis demulcendam fomento, & verbo committit, ma-
4 gnis solummodo trabibus catenarum feras mansionis obtrudens. Quia ingenti ma-
ceria totius prædioli ambitus præmunitus, omnino de nulla euadendi sollicitudine
quemquam arguebat. Ideoque non post multos dies, vulneribus expiata fortis Flora,
5 cum se sospitem esse sentiret, quadam nocte, per contiguum infra cortem domui hæ-
rens tugurium, celsum parietem iuuante Domino scandens, inde se foris plateali solo
proiecit. Quæ nullo stimulata dolore, cœpit per tenebras noctis angelico comitante
ducatu, quo Dominus vellet ingredi: sicque cuiusdam fidelis inter illud chaos noctur-
num hospitio recreata, cum aliquandiu ibidem commaneret, deinceps præclarum
6 7 Tuccitanæ vrbis viculum Ossariam intuitu latendi petens, ibi cum * sorore sua vsque
ad tempus, quo martyrium consummauit, deliruit. Et ego, ego ille peccator, ego diues
iniquitatum, qui à principio martyrij sui amicitia eius fruitus sum, combinatis mani-
bus meis cicatrices reuerentissimi & delicati illius verticis attrectaui, quum ictibus fla-
gellorum virginalis coma elapsa fuisset.

Tuccitana Vrbs. Ossaria viculus.

** Baldegotone siue duboo: ad quam post Florae martyrium ipse D. Eulogius epistolã dedit, infra pag. 104.*

VERVM quia Deo fautore beatæ virginis Floræ auspicium conuersationis ac
martyrij adnotatum est, operæpretium reor, si itidem sanctæ virginis Mariæ & marty-
ris processum natiuitatis, primordiaque religionis edisseram. Vt quibus par fuit con-
fensio præliandi, idemque assensus pro iustitia moriendi, consimilis extet in relatu vo-
cationis etiam huius virginis intentio calami. Huius pater ex oppido Eleplensi non
infimus prosapia, Christianus tamen hucaduentasse perhibetur. Qui ex genere Ara-
bum coniugem ducens, totius impietatis errore eam emundans, Christi fidei consi-
gnauit. Quapropter cum eadem coniuge proprium incolere aruum non valens, per
diuersa profugus agitur, quousque diuino gubernaculo ad oppidum Froniano perue-
nit, qui in montana Cordubensi in parte Occidentali duodecim ab vrbe milliaribus
distat, vtroque pignore comitate, quod ex ea susceperat, Vualabonso scilicet, & Maria.
Ibi vitam suam pro viribus sustentarunt. Ibi mulier illa luporum erepta faucibus, in fide
Christi perseuerans, post nonnullum tempus in Domino requieuit. Ibi superstes vir
gradu confessionis potitus, arctissimum vitæ perennis callem gaudiis oblectandus cœ-
lestibus ingreditur. Sed puerum ecclesiasticis regulis educandum, fortique Domini
admiscendum piæ memoriæ Saluatori presbytero tradidit, qui tunc præclaro regimi-
ne san-

Maria martyr.

Eleplense oppidum quod sup. fol. 35. et minitem appellauit.

Froniano oppidum, quod supra vicum dixit.

Vualabõsus postea martyr.

Saluator presbyter.

ne sancti Felicis monasterium, quod in eo loco fundatum est, gubernabat. Sanctam vero hanc virginem Deo deuouens, Cureclarensi cœnobio, quod gloriosæ & semper Virginis sanctæ Mariæ genitricis Domini fulget memoria, consignauit, constituens eam apud quandam summæ sanctimoniæ fœminam Artemiam nomine. Quæ & ipsa 8 geminum pignus per martyrialem obitum olim cœlo promiserat, Adulphum scilicet & Ioannem, qui in ptimordio regni principis huius viriliter de hoste triumpharunt. Quorum instar syderum cœli gesta micantia ad emolumentum Ecclesiæ sanctæ, & exemplum debilium, senex & magister noster, atque illustrissimus Doctor (de quo in libro primo meminimus) beatæ recordationis & memoriæ Speraindeo Abbas stylo latiori composuit. Artemia igitur gratia sanctitatis, prouectæq; ætatis, seu obtentu martyrum filiorum, cæteris in eodem cœnobio commanentibus fœminis antecellens, totius monasterij virginalis conuentus iussu authoritatis eius intendebatur. Docuit autem puellam, sicut ipsa nouerat Deo seruire, in omni humilitate, castitate & obedientia, & timore Domini animum eius exercens. At non post multum tempus prædicto sacerdote Saluatore mundo recedente, puerum etiam ad se nutriendum pater reduxit. Qui duo futuri martyres gratia Spiritus sancti in Dei timore magnopere proficiunt. Tandem vero per gradus ecclesiasticos adolescens ille Vualabonsus succrescens, honore diaconij fungitur: pollente nihilominus in omni honestare religionis sanctimoniali puella: cum se nimia charitate diligerent, & alternanti germanitatis dulcedine in omni dilectione spiritali sibimet inuicem obedirent. Quia vero præcedebat ætate virgo sanctissima adolescentem germanum, loco genitricis soror ab eo excolitur, & in prolis affectum commutauit fraternum amorem.

Sancti Felicis monasterium.
Cureclarense cœnobium.
Artemia Adulphi & Ioannis martyrũ mater.
Speraindeo abbas.
Saluator presbyter moritur.
Vualabonsus diaconus factus.

IGITVR dum inter eos hæc assidue gererentur, dispensante Deo, leuita dignissimus Vualabonsus cum beato Petro presbytero, seu cum cæteris confessoribus (sicut superius comprehensum est) martyrio coronatur. Et qui æuo vltimus erat sorori, fit primus electione martyrij. Denique remanet destituta præsentiali solatio fratris Christi ancilla, quæ ante mundi constitutionem ad martyrium prædestinata, intus extraque semper tuebatur intercessione fraterna.

Vualabonsus martyr.

ET (vt se habet conditio fragilis) cum crebrius fraternum suspiraret obtutum, cuius in proximo fruitura erat consortio, per quietem quandam sanctus martyr, quandam admonet religiosam, vt iam soror Maria pro se plorare desisteret, quoniam vicino tempore ad eum in supernis esset ventura. Ex eo die vritur cor virginis amore martyrij, & quæ fratris obitum impatienter lugebat, subito diuinitus illustrata, impatienti ardore ad martyrium anhelat. Quodam igitur die, inuitante (vt credo) Christo monasterium derelinquens, forum peritura descendit, quo sicut cæteri martyres, qui iam cœlesti præmio oblectabantur, hæc quoque virgo Christum confitendo, & fidei sanctæ aduersarium repellendo, corona martyrij potiretur. Quæ dum ecclesiam beati Aciscli martyris, in ipso adhuc itinere posita, intuitu Dominum obsecrandi intrasset, Dei nutu ibidẽ sanctam Florã in suffragio suo preces martyrũ aduocantem inuenit. Quæ & ipsa Christo dicenti sibi, iterum venio crucifigi, rediuiuo præliandi studio calens, olim cœ- 9 pti martyrij palmã è loco latibuli sui alacris inuentura descenderat. Tunc, se inuicẽ daris osculis salutãtes, alterno consultu explorant se. Et cum vnum idemq; votũ suum existere mutua proderet cõfessio, dimidiante Christo qui dixerat: Vbicũq; fuerint duo, vel tres, in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorũ: illico indissolubili fœdere charitatis nectuntur, nulla se ab inuicem occasione diuellendæ, nulla intercedẽte fortuna decisendæ, nullisq; ab alterutro, quamuis sæuissimis imminentibus casibus, disparandæ, qui ad interitum earum pro confessione veritatis exaggerarentur, quousque & ista Christum, & illa in cœlestibus fratrẽ adiret Vualabonsum. Sicq; in ipso imperu iudicibus assistentes, ita firmiori alloquutione prima (vt reor) sanctissima Flora eos aggreditur, dicens: En ego illa sum, quæ pro eo quod gentilirio semine procreata Christo adhæserim, dudum à vobis, vt eum abnegarem, diro verbere lacerata sum. Quæ hactenus infirmitate carnis* huc illucq; profuga delirescens, nunc iam in virtute Dei mei subnixa, vestris adstare non verens prætoriis, eadem, qua primũ, constantia Christũ Deum in veritate profiteor: scelerosumq; dogmatistam vestrum pseudopropheram, adulterum, magum, & maleficum esse protestor. Tunc deinde virgo venerabilis Maria diffusione cœlestium gratiarum sanctificato protulit ore. Et ego iudex, olim inter illos confessores magnificos habens germanum, qui non leui subsannatione vatem vestrum infamantes occubuerunt: similiq; audacia Christum esse in veritate Deum asserens, ritum vestrum legisq; ceremonias dæmoniorum figmenta esse profiteor. Extemplo sæ-

Sancti Aciscli ecclesia.
Matth. 18.
Flora & Maria iudicibus spõte se offerunt.
**per integrũ sexennium à fuga sua tempore, vt cõstat ex documẽto Martyrol. pag. 92. b.*

uissimus arbiter vesano concitatus furore, sub voce illa terribili frendens, virginale
propositum asperrimo deterret boatu: minis exprobrat: clamoribus arguit, adiciens
carceris squalorem, & contubernium scortorum.

Svscipivnt denique abdita carceris sponsarum Christi membra tuenda
magis, quam eliminanda, quæ semper pudico honestata decore ab ipsis cunabulis actu
sanctimoniæ præpollentes, præcipua virtutum gratia reluxerunt. In quibus aliquandiu
sanctæ virgines permanentes, insistunt ieiunio, orationi incumbunt, totumq; illum
horrorem ergastuli cœlestium meditatione hymnorum expediunt. Tunc nos etiam ex
D. Eulogius in carcere positus scribit ad sanctas Virgines.
antro deducti, cum isti carceri deputarentur, Deo fauente ad instructionem illarum libri
brum, documentum martyrij, condimus. Eisque iam pene à proposito suasione quorundam
latentibus, in solatium meditandi & consummandi prælia inchoata, dicauimus.
Connectentes in finem opusculi orationem suo certamini, omnique ecclesiæ
congruentem.

Igitvr permanentes in laudibus Dei, & sacratissimæ virginis, post tertiam admonitionem
prosternendæ in forum eductæ sunt. Taceam iudicis suscitationem vicibus
allatam eis, vel vna, vel sigillatim ad beatissimam Floram, sicuti iam alibi digessi-
11 mus. Et intuitu mediocritatis aliquid silentes, ne fastidium protractus sermo legentibus
generet, mors virginum pretiosa stylum competenti fine coarctat. Inde præcipiti
ducatu ad locum decollationis ductæ, sacra signacula vultibus imprimunt. Et sic extensis
collis, post beatam Floram, sancta Maria prosternitur. Quorum corpora canibus
deuoranda, ac volucribus discerpenda ibidem relinquentes, alio die in flumen proiecerunt.
Cuteclarense cœnobium.
E quibus cadauer sanctæ Mariæ virginis & martyris, cœnobio Cuteclarensi, à
quo ad martyrium descenderat, donante Deo reponitur. Cum tamen corpus beatissimæ
Basilica sancti Aciscli, et eam corpus.
virginis & martyris Floræ, quo situ Dominus reposuerit, penitus ignoretur. Capita
vero illarum in basilica sancti Aciscli martyris reconduntur, quo præsentiali corporis
sui fauore populos Christianos tuetur.

Vltimo tantummodo historiæ loco insinuare curamus, quod priusquam virgines
Dies Nouembris 24.
beatæ deciderēt, quibusdam consororibus promiserunt, quod eo ipso, quo Christo
coronatori suo assisterent, obtentu adeptæ gratiæ sponsum precantes, nos vinculis
D. Eulogius carcere eductus.
liberarent: quod ita Deo fautore peractum est. Nam ille octauo calendarum Decembris
martyrium consummantes, nos tertio earundem calendarum compedibus resolutos,
Annus Domini DCCCLIX, Nouembris, dies 29.
ab squalore carceris eruerunt. Era qua supra, per Christum Dominum nostrum,
qui viuit cum Patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

¶ Gumesindus Toletanus, & seruus Dei, Corduba passi. Cap. IX.

Toletum.
Sanctus Gumesindus presbyter ex oppido Toletano olim cum vtroque pa-
1 rente puer adhuc paruulus Cordubam veniens, votiuo genitorum affectu
Faustus, Ianuarius, & Martialis: et eorum basilica.
per sacrum clericatus ordinem cœlesti ascriptus militiæ apud basilicam
sanctorum trium, qua Faustus, Ianuarius, & Martialis martyres præsentialibus
corporum suorum fauillis quiescunt, digna pædagogorum educatione in Dei timore
claresceit. Vbi post aliquod tempus in sancto diaconij ministerio consecratus, de-
Campania Cordubensis, & eius ecclesia.
2 mum cuiusdam Campaniæ Cordubensis ecclesiæ sacerdos adolescens præficitur. Inde
ad vrbem descendens cum beato Seruo Dei monacho, qui tunc in supradicto sanctuario
adhuc iuuenis cum Paulo presbytero reclusus manebat, principibus, & iudicibus
Seruus Dei.
ambo assistentes, sub confessione cæterorum occubuere, idibus Ianuarij, Era octingen-
3 tesima nonagesima. Quorum corpora furtim à Christianis sublata, in basilica sancti
Paulus presbyter.
Christophori martyris, quæ est vltra amnem in parte meridiana, religioso cultu extant
recondita.

4
Annus Domini DCCCLII, dies Ianuarij 13.

¶ De sanctis martyribus Aurelio, Felice, Georgio, Sabigothone, & Liliosa. Cap. X.

Sancti Christophori martyris basilica.
Fvit præterea quidam iuuenis nomine Aurelius, natalibus, & rebus plurimis
antecellens. Hic in infantia matre Christiana, & patre gentili orbatus, tu-
tela amitę suæ fidelissime vsque in annos adolescentiæ fouebatur, doceba-
1 turque Christum veraciter credere Deum: nec præter Ecclesiam salutis
viam, & iter regni cœlestis alibi posse reperiri, imbuitur. Quod documentum vene-
rabilis

rabilis puer apprime ebibit, ita vt licet Arabica erudiendus literatura traderetur cogentibus affinibus: insontibus tamen præfixam cœlitus animis fidei sanctæ notitiam nulla vanitatis figmenta immutare quiuerunt: sed corde semper Christianismum suum retentans, cum ad solam derisionem * meditationi periturarum insisteret literarum, eo amplius in amorem Christianæ fidei exardescebat, quo liquidius deliramenta peruersi dogmatis probans, subtilem dæmoniosi illius fallaciam aduertebat. Et cum non posset publice cultum fidei gerere, vbique tamen Dei sacerdotibus sese commendans, pro se efficacius exorari poscebat. *[* studio, sup. ●. 4. pag 31 b.]*

INTEREA prouehitur in annis iuuenilibus strenuus adolescens, & florentibus genis virili facies exornatur decore. Hinc adhortatione affinium condignum suæ nobilitati connubium appetere cogitur. Hinc vnusquisque suorum, prout nouerat, illius, vel illius optimam esse sobolem asseterat: ipse autem interius aliter ruminans, Christo sui connubij negotium committebat, crebris interuenientibus precum cœleste numen exorans, vt talibus præpollens votis coniux sibi daretur, quæ secretum suum in melius proficere contenderet, faueretq; mente & corpore cultori latenti. Cuius fauore tandem adiutus reperit honesto germine virginem constipatam, rebus inclytam, moribus comptam, specieque pulcherrimam. Quæ cum præcipuo venustatis habitu extrinsecus decoraretur, præstantius tamen introrsus spiritali enitebat decore. Quia omnis gloria filiæ regis ab intus, id est in penetralibus mentis. Ibi enim sanctitate, in fimbriis aureis varietate scilicet amicta virtutum Christo regi placitum exhibebat famulatum. *[Psalm. 44. ibidem.]* Hæc namque puella parentibus paganis progenita, adhuc cunabulis incubans, patre orbata est. Cuius genitrix alium virum ducens, qui fidem Christi occulte retinebat, coniugem impietatis errore extirpans, priuignam Christo assignare studuit, eamque ex sacramento Baptismatis Sabigotho appellans: licet publice paganis admisceretur, gestabant vero animo firmiori vtrique pietatis religionem. *[Matrimonium inter virum & vxorem alterius religionis, sup. 37. b.]* Hanc sibi puellam venerabilis iuuenis iure coniugalitatis asciscens, completis sponsalium ritulis, arrarumq; pignore alternanti in inuicem exhibitione contradita legitima, ad vltimű ministerio sacerdotum ex more sacrantur, sicq; pari commercio aliquo tempore claneule fidem Christi gerentes, non omnibus arcanum suæ fidei reuelabant carnis infirmitate depressi, non diminutione vtique voti. *[Sabigotho Aurelij vxor.]*

FVIT autem beato Aurelio proximus genere vir quidam nomine Felix, sanctã insuper eidem dilectione connexus, qui occasione diaboli in fide vacillans, cum postea lapsum præuaricationis suæ altius suspiraret, vltra non potuit patulo congressu religionem Christi exercere. *[Felix Aurelij propinquus.]* Qui & ipse filiam occultorum Christianorum nomine Liliosam in coniugem ducens, Christum in abditis tectius excolebat. *[Liliosa Felicis vxor.]* Quapropter inconuulsibiliter inuicem adhærentes, semper vnam habuere familiaritatem, eandem gesserunt dulcedinem, nec prosperis, nec aduersis casibus se disparantes, idem illis extitit affectus: tantaque illa pietatis necessitas in vtroque fratre perfectionem contulit charitatis, vt nec vita, nec morte diuiderentur, quos par religionis occasio glomerauerat, de quibus merito enarrandum est: Sancti, amabiles, & decori, quomodo in vita sua dilexerunt se inuicem, ita & in morte non sunt diuisi. *[2. Regum 1.]*

EXACTIS igitur non plurimis annis accidit, vt eo die in forum proficisceretur Aurelius venerabilis, quo Ioannes ille (cuius in priori libro meminimus) odio nominis Christi vsque ad necem verberibus cruentatus, tetrorsum asello euectus, immensoque vinculorum pondere coarctatus, vt in parte stramentum teclinaretur iumenti, qua eius crura pendebant, præcedentibus illusorum præconibus, totam circumeundo vrbem satellitum ministerio ad spectaculum vulgi pertractus est. *[Ioannes confessor.]* Et cum hinc inde voces exprobrantium resultarent dicentes, nullatenus dignam sui sceleris pœnam eundem adhuc persoluisse, quippe quem tantæ reuerentiæ vatem subsannatione impetere non verentem, plectendum potius morte turpissima congruebat: extemplo futurus belliger amore compunctus martyrij, cœlesti quodammodo flamine aspiratur, vt illud pro se fieri spectaculum crederet, causamq; admonitionis sibi fuisse ostensum, ne scilicet formidare deberet eos, qui corpora trucidant, cum nihil anxietatis animabus possint inferre, sed illum potius pertimesceret, qui potest corpus & animam perdere, & mittere in gehennam. *[Matth 10.]* Cuius fidei stabilitatem admirans: vere, inquit, super angelicam petram tabernaculum credulitatis huius viri fundatum est, quod tanta vis tormentorum non impulit, nec labilium pœnarum aura concussit. *[Aurelius de Ioanne confessore.]* Quod si qui vexillum Christi reuelatis gerit aspectibus, tot feria cruciamenta zelo Redemptoris sustinuit, cum vtique cladem illius supplicij præuaricando posset euadere: & melius carnis suæ iacturam,

quam perniciem animæ iudicans, non se passus est sub vnius vocis articulo à Christi religione abstrahere: quibus me ego dignum conuitiis credam erudiendum, vel quo me arguendum supplicio debeo tradere, vt vigorem illius damnati, quem hodie Intuitus sum, capiam, fruarq; constantia?

Aurelius ad vxorem. HÆC, dum crebrescentibus supernis iam vocationis suspiriis, ruminare animo cœpisset, regressus domum retulit piæ sodali cuncta, quę viderat, lætoque spiritu addit. Tu semper dulcissima coniux, cum ego mihimet viuerem, & Deo mortuus essem, sedulo me adhortata ad confessionem trahebas: instabas quotidie me sæculi voluptatibus nitens auellere: tenebrosis mundi affectibus felicitatem æterni regni præferebas, labentia cuncta, & omne quod fine arctatur, suadebas relinquere: prædicabas monachos, mundum renuntiantes laudabas, religiosarumq; conuersationem oblectans, vitam sæpius suspirabas sanctorum. Sed ego necdum supernæ gratiæ compunctione lustratus, omnino salutaribus non poteram acquiescere hortamentis, aut forte correctionis meæ præfinitam à Deo patre nondum insistens admonitionem, differebam

2. Corinth. 6. operibus exequi, quod, licet tenuiter, animo meditabar. Ecce iam nunc, charissima, tempus acceptabile venit: adsunt dies salutis, in quibus à retroactis, & exterioribus resilientes, in id quod inante est, nos extendamus. Et primo omnium munditiæ, & continentiæ perfectius studentes, vacemus orationi, quo facilius ad reliqua sanctitatis industria properemus. Fiat nunc soror, quæ extitit coniux: in affectu germanitatis thorus nostræ coniunctionis pertranseat: proficiant soboles animarum: subcrescat spiritualium generatio, & spreta glutinatione membrorum cœnosa, nouerit mens præstantius (adempta carnis delectatione) perpetuæ incolumitatis producere germina. Vt quoquo modo condigni martyrij præmio habeamur talium meditatione laborum.

Sapient. 5. SVSCIPIT lætantibus animis venerabilis mulier pium viri consultum, gaudensq; multipliciter in subitatione insperatæ salutis, hæc est (ait) immutatio dexteræ altissimi: hæc sunt iam nostræ vocationis auspicia: hæc sunt, quæ semper optabam, æterni regis commercia: vt carne morientes, viuamus spiritu, quo illi facilius vniamur,

Ioan. 4. de quo scriptum est: Spiritus est Deus, & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Quamobrem, Domine mi, quia hoc tibi non humanitus reuelatum est, sed patet cœlestis te olim ad æternum pręscriptum militiam, concitis vult iam gressibus properare: cunctis nos vinculis absoluamur, excutiamur à puluere, desiderio vitæ perennis fugamus.

FIT itaque vtrorumque communis in Dei seruitute assensus. Diuiduntur cubilibus: votis conciliantur. Præfulgent lectuli fulcra vestium, colorumq; varietate, qua

** Missa nif. non, pro, nul lo stragulo, aut veste strato.* suam conuersationem vulgo celarent. Illi autem in interioribus angulis tabernaculi super structum * crudo latere thorum hispidis tantummodo instructum ciliciis * dispares incubabant. Ieiunabant sæpe: sine intermissione orabant, & quosq; noueant psalmos, noctu meditabantur. Vincebant tenebrarum chaos interiecto vigiliarū

** Seorsum, alter ab altero.* labore, omnemque dæmoniorum fraudem talibus euincebant studiis. Ministrabant egenis: curam pauperum omnino gerebant. Et quoniam adhuc iam dictus Ioannes

Ioannes confessor. carcere detinebatur, nos quoque ex antro educti his vinculis detinebamur: vtraque etiam virgo, Maria scilicet & Flora, tunc fœminarum latibulis causa fidei incolebant:

Maria & Flora. aderat frequens eorum erga compeditos discursus, ex eo videlicet tempore quo bea-

Isaac martyr. tus Isaac monachus, seu cæteri sancti, qui prædictam veritatis præconio linguam, principibus, & iudicibus confessuri, quæ vera sunt, astiterant, & propter eandem veritatem occubuerant. Quorum constantia perdurabili, multiplici virtutum robore horum auctæ sunt vires. Nam ille viros perlustrans, illa suis retentas claustris fœminas requirebat.

Eulogium Aurelius docet. IBI ego eum agnoui: ibi amicitiam eius adeptus sum, ibique se à nobis institui deprecatur, quid agi deberet tam de rebus, quam de gemino pignore, quod Deo donante acceperat. Si liceret tales destitui, quas vtique post necem suam profano tradendas ritui altius condolebat: vel si illam diuitiarum copiam protinus fisco agglomerandam, inordinatam relinquere congruebat. Cui cum omnia intuitu regni cœlestis, & causa retributionis æternæ non solum relinquenda, verumetiam fugienda fore censerem, potissimumq; suatum potius animarum, quam liberorum esse commodis consulendum, quibus vtique Christus vindex pater, & tutor est, nihilque prorsus terrum temporalium præponi debere desiderio Redemptoris, seu fruendi sanctorum consortio docerem, confestim subiunxi: Si prouida facilitas suppetit, qua hæc omnia magistra intercedente discretione, ordinentur: vtile primo iudicamus sobolem tutioti loco

ri loco transponi, vbi Christo liberius assignetur: rebus quoque iuxta mandatum Domini venditis pauperibus erogati, quo expeditior vobis pateat deinceps post Christum ingressus. Sic denique veritas sancta sciscitanti se iuueni quarenus vitam æternam possideret: Si vis (inquit) perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & veni sequere me, & habebis thesaurum in cœlis. Sed etsi pars aliqua in *stipendium relinquatur infantium, culpabile esse non poterit, quod multa patrum insinuant documenta. Ideoque si ad hanc dispensationem potestis attingere, optima res, & perfectius opus est: quod vos omnibus expeditis negotiis securius ad militiam cœli ire compellet. Sin vero quorundam difficultatum repagulis oblatrantibus, hæc dispensatio reuellitur, & nulla interest libertas, qua hæc indulgentissime suppleantur, (præsertim cum magis ex aliquo perturbationes emergere formidatis, quæ vestræ intentioni obsistant) non cunctandum est spernere patrimonium, quod multo melius & latius in cœlo, quo vos nitimini proficisci, reperitur. Non filiarum affectus societati sanctorum est præponendus, cum & illas potest Deus in sæculo enutrire, qui compactauit in vtero, siquidem ei prouida de omnibus cura est. Non omnes paruuli parentum industria refouentur, nec cunctæ proles nutritio educantur labore. Nascitur homo, orbatur in cunabulis solatio genitoris, non tamen Creatoris gubernaculo destituitur, qui est pater orphanorum, & iudex viduarum. O quam multi paruuli, nutricum cura delicatius educati, in deteriora deueniunt? quam plures pupilli ab horribili egestate in magnarum affluentiam opum excrescunt, & fiunt multarum domini rerum, qui vix paupertimo panc prouecti sunt? Multi ex Christianis progeniti, præpediente deliquio, ecclesiæ membro priuantur. Et nonnulli filij paganorum, præueniente gratia Domini, ad redemptionem fidei salutaris recurrunt. Nec istis sacrilegium obest parentum, nec illis prodest religiositas genitorum. Cum & hi à fide recedentes, Deo alienantur, & illi credentes in Christum (per quem iusti viuunt) eripiuntur diabolo, perenniter Deo cohærentes. Cuius rei testis est Dominus, qui in Euangelio proteruam Iudæorum arguens vanitatem ait: Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere à futura ira? facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham: dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Et iterum: Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorum: filij autem regni proiicientur in tenebras exteriores: illic erit fletus, & stridor dentium.

Matth. 19.
* pro, Vide conditatione, inf. 46. b.
Matth. 3.
Matth. 7.

INSTRVCTVS igitur venerabilis iuuenis quomodo processum martyrialis prælij meditaretur, vinctorum se precibus solatiandum implorans, animo lætiori in pace discessit. Et cum nos sæpius idem, quamdiu illa horribilium claustra carcerum habuere, non desisteret visitare: frequentet tamen prudentissima Sabigotho latibulum illud fœminarum, quo sacratissimæ virgines Flora & Maria detinebantur, noctu quasi vna è compeditis incoluit, vt vel consolaretur certantes, vel se affectui commendaret certantium. Imo potius vt pugnandi pro Christo rege vsibus imbueretur, haberetque consuetudinem prælliandi. Instabat precibus, obsecrationibus laborabat, vt memores sui existerent, adepto post triumphum sponsi consortio, quo saltim effuso cruore cœlum ingredi mererentur. Dant illico fiduciam hoc præstandi beneficium sanctæ virgines, quæ suas nouerant in nullo repugnari post victoriam preces, nec poterant commilitonibus quicquam negare, quæ se non dubitabant auditi.

Sabigotho- nis pietas.
Flora & Maria.

DVM ergo ancilla Domini Sabigotho proxime post martyrium virginum infra domesticos parietes Christo seruitutem minus suspecta persolueret, fessoque exercitatione vigiliarum corpori consulens paululum quieuisset, ferunt vtramque virginem, Mariam scilicet & Floram, niueis amictas cicladibus, diuersarum ligustrium manibus gestantes manipulos, cum choro sanctorum phialas palmis gerentium, (quibus, vt puto, orationes eorum, qui ad prælium venerant informari, in conspectum Domini ferrent) omnes cœlestium luminariorum claritate fulgentes, eidem per somnium astitisse. Quas cum illa, vt arbitrabatur, sediliis se reclinari humillima supplicatione optaret, tetrita maiestate cœlicolum, vix tenui alloquutione aggreditur, dicens: Quam fiduciam olim præmissæ obsecrationis vobis in carcere, ô sacratissimæ virgines, me habere iubetis? Et si votorum meorum commodis potitura sum, gratissimis deflorate tesponsis, ne frustra currentes, in vacuum decidamus: ne vires nostri conatus vano consumantur labore, dum aliud intentio quærat, aliud merita expetant. Quia cum Deus plus meritis, quam precibus faucat, nouit tamen idem abdicare congeminationē precaminum, quam non iuuat dignitas meritorum. Idcirco, dominæ meæ sponsæ Chri-

Flora & Maria Sabigothoni in somnis apparent.
Sabigotho ad martyres.

sti, si hactenus sustinendi præmium sponsionis vestræ spes nobis fida subsistit, enarrare iubete: quo promptius ad superna tendamus, quo validius in certamine roboremur. Tunc eam sanctæ virgines cœlestium diffusione gratiarum affatibus præditis demulcentes: commoda (inquiunt) vestri laboris in æthereis reposita, tempore necessario vobis metienda, seruata sunt. Nec labetur præscriptorum merces ad prælium, quod cogit athletas inuictissimos ire ad regnum. Martyrium denique vobis à constitutione mundi diuinitus præfixum, & prædestinatum est. Quod vos post paululum impleturas, congruit felicioribus soliro sanctitatis studiis insistere. Quapropter libamina sacerdotum laboribus vestris adsciscite: suffragia implorate Sanctorum: vbique vos precibus seruientium Christo committite: votiuo veneranda Dei sanctuaria discursu incolite, & omnium religiosorum inquirite obsecrationes. Quia, quamlibet præscripta vobis quandoque futura sint præmia, per hanc tamen industriam veluti quibusdam gradibus innitentes, tantæ bonitatis arcem vos verum est posse contingere: nostrumque sermonem huiuscemodi certum esse indicio contestantes, instanti vobis certamine, adhæsurum contuberniis vestris * cœnobitam nostrum mittemus, qui vobiscum palma potiturus martyrij cœlitus ordinatus est.

Sanctæ martyres ad Sabigothonem.

** Georgium monachum intelligit.*

Post hanc visionem oculis intuentis abductam, vehementius tantæ rei miraculo beata Sabigotho ad perficienda bella Domini concitatur. Quæ mox hilarior è somno exurgens, auget opera sanctitatis, fragilem ad pugnam erigit sexum, supernoque munere vires ad certandum corrobotat. Hinc iam fiduciata, spe firmiori virum informans, omnino terrenis exui edocet, quoniam à principio mundi cœlestibus dedicati militiis, continuo post victoriam cœlicolis admiscerentur.

Hinc magis, magisque fruendi Redemptore & collegis sanctis ignito desiderio conflagrati, natorum postponentes affectum, spernunt quicquid mundialis peritura species continet. Omnia distrahunt, venditant vniuersa, quo liberiores in assequendo Christum existerent. Ex quo pretio quicquam infantulis relinquentes, totum aliud stipendiis applicant egenorum. Virorum ac mulierum visitant monasteria, præcipue tamen Tabanense cœnobium, de quo sæpius memorauimus, quia summis monasticæ regulis disciplinæ cunctum honestæ famæ rumoribus illustrabat Occiduum. Inde athleræ fortissimi hauriunt documentum: inde instituta percipiunt: ibi se poculo vitæ perennis ingurgitant. Ibi sanctissima Sabigotho frequenter cum ancillis Dei moratur: discit ibi totius sancti timoris industriam. Ibi geminum pignus sub beatarum tutela constituunt.

Tabanense cœnobium.

O stvpenda mundi renunciatio, & admirabilis ardor diuinus, quo filiorum affectus respuitur: quo opum affluentiæ repugnatur: quo proximorum dulcedo refellitur: quo mors pro vita eligitur: quo labefitia cuncta contemnuntur: quo intuitu æternæ felicitatis vincla, cædes, cruces, carceres, verbera, & tormenta pro summis habentur delicus. Vna siquidem filiarum octennio, lustro altera ducebatur. E quibus ego post necem parentum minorem reperiens, vix tenerrimo ore facundiam exprimens, me infantissime adhortatur, vt genitorum gesta scriberem, proderem actus, elucubrarem trophæa. Et cum propter hoc quid ab ea beneficij præstolarer, exquirerem (mira dicturus sum, tantillam ætatem talia quiuisse in promptu aduertere, nisi forte credendum sit, quod ab illo imbuebatur interius, qui ex ore infantium, & lactentium perficit laudem suam) impetrabo (inquit) pater tibi à Domino Paradisum.

Aurelij filia infantes.

Psalm. 8.

Diuinū infantula ad D. Eulogium responsum.

Verum quia competenti occasione gratia differendi paruitatem infantularum, paululum ab ordine directo recessimus, quo rem scilicet post nouenum martyrij eorum mensem patratam subiungeremus: nunc ærumnosæ & sub mundanis adhuc molestiis laboranti inseruimus historiæ. Non nos obinde fraterna infamare debet reprehensio, vnde culpabiles argui non veremur à Domino. Nec obstat vltimo, an priori, mediove loco veritas differatur, quandoquidem veritatis assertor nullatenus benedictione priuatur. Iccirco è vestigio repedantes, ad reliqua beatorum studiosius gesta referenda curramus.

Cvm ergo intenti cœlestibus, omni tempore vigiliis, orationibus, eleemosynis, & ieiuniis incumberent: (frequenter tamen superno sydere in cubiculo suo, quo ista meditabantur, respersi sunt, adeo vt illapsum iubar æthereum omnem præsentis speciem luminaris interpollans, horridum esse chaos sui comparatione autumari compelleret) diuinis sæpe reuelationibus eriguntur: fruuntur colloquiis Angelorum: lætitia cœlicolis mente & spiritu adunati, non sine graui molestia corporale onus ferebant. Quodam namque die, cum atrium serenissimi præceptoris nostri Aluari, to-

Aluarū adit aurelius.

4 uari, toto in scripturarum scientia Occiduo laudari, gratia * collationis mutuæ, nostraque alternanti propositione mentem erudiendi in scripturarum problematibus, petiuissem: reperi coram eo militem Christi Aurelium, consultum agonizandi quærentem, & quatenus arriperet martyrialę auspicium implorantem. Quem idem Doctor egregius, & temporis nostri fons sapientiæ profluus, Patrum exemplis instituens, iubet primo constantiæ vires perpendere, secretum suum aduertere: considerare arcanum: & utrum imminentia magis nosset ferre, quam declinare supplicia, vltimo excepturus delicatis ceruicibus gladium. Et si magis merita martyrum adipisci, quam vocari martyr contenderet. Et si magis terris ignotus florentibus cœlo meritis catalogo electorum sese affectaret describi, quam in supernis diminuto præmio, famosum temporalis martyrij anhelaret nomen habere. Tunc ille, se vsque ad mortem dimicaturum spondens, nulla prorsus vi tormentorum intentionem suam superandam esse fatetur. Mihi, mihi, inquit, maximum vitæ solatium Christus est, & mori lucrum. Cui terrena conuersario teterrimæ noctis caligo est, & memoria transitus mundialis perpetuæ lucis odorem aspirat. Fit commune deinceps gaudium causa nostri aduentus: de alterno admodum intuitu lætamur. Credimus interesse concilio nostro verbum Patris altissimi, qui vbique nomini suo dicato collegio se illabi testatus est, dicens. Vbicunque fuerint duo vel tres in nomine meo congregati, ibi sum in medio eorum. Et cum plura suo agoni competentia referremus, idemq; gratissimis animis nostrum exciperet documentum: satis, vereor, collatione nostra iuuatus, continuo bella Domini initurus, ad propria regreditur.

** Pro, colloquio, aut conuersatione.*

Ad Philipp. 1.

Matth 18.

Beata vero Sabigotho nonnullis ante passionem diebus dum sola domo resideret, Christumq; ob perfectionem martyrij sui, quibus posset * questibus obsecraretur: subito astare sibi miræ pulchritudinis virginem cernit, angelico vegetatam decore, primum, vt putabatur, adolescentiæ florem gerentem. Cui cum illa diceret: Tu quis es filia? & si è vicino accedis, causas tui aduentus edissere. Protinus spectabilis virgo, soboles, inquit, amici vestri Montesis sum, quam tu mundialibus ærumnis scis olim exemptam, quamque eadem hora, qua supremis vexabatur angustus, priusquam propius visitares, reperisti exanimem. Et cum te ego sæculo pene eliminata non nouissem, ipso tamen obitus mei momento quis esses Domino reuelante agnoui: & nunc eo mittente præuia nunciatrix palmæ tuæ accessi. Instat namque iam vobis tempus exequendæ victoriæ: adsunt dies publice profitendi fidem Catholicam, hostemque repellendi teterrimum. Quibus sedatis litibus cœlorum penetralia vos coronandos adsument, perpetua deinceps pace fundatos. Igitur scrutans cor suum venerabilis fœmina, secumque meditans eloquium adsistentis, confestim reuoluta memoria, rem gestam agnoscit, & priusquam grates euangelizanti sibi puellæ referret, labitur à conspectu eius illa virginalis species ætheris nuncia, & præco sui martyrij. Fit læta tali præconio: animatur cœlesti oraculo, & tanto spe firmiori ad prælium excitatur, quanto se patratæ actionis veritate cernit informari.

** pro, lamentationibus, aut querelis vnde vulgare nostrũ nomen. Queratum videtur. Vide & inf. pag. 82.*

Montesis filia Sabigothoni apparuit.

Verum vt magis magisq; scopo prædestinationis suæ intenderent, essentq; non dubij de mercede reposita, siue vt sanctarum virginum impleretur edictum, octonis ante suam captionem diebus, dudum promissus ille confessor contuberniis eorum adsciscitur, & inconuulsibiliter his quodammodo alligatus, felici martyrio omnes sub vno momento pariter coronantur. Idcirco congruum iudicauimus, eiusdem monachi rationem, quia optio intercessit, exponere, & quod vehementi admiratione ætatem nostram eius causa concussit, succiduis quoque generationibus opere dignum relegenda mandari: vt in eo Catholicorum religiositas incremento fidei augeatur, in quo sui Redemptoris oraculum speciali quodammodo cernit esse veritate impletum. Prædixerat quippe magister noster & Dominus, quod multi ab Oriente & Occidente venientes, recumberent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cœlorum. Quod testimonium reuelatis contuemur effectibus in ipso monacho, atque leuita Georgio omnino perfectum.

Matth 7.

Georgius monachus.

5 Hvic rus Bethleemiticum ortum, & incolatum æthereum peregrina littora contulerunt: hic, inquam, vir vltra maria procreatus, ab adolescentia seruitute Dei oblectatur. Viginti & septem annos apud monasterium sancti Sabbæ, quod ab Hierosolyma in parte Australi octo milliaribus distat, cum quingentis, (vt ipse nobis ore suo professus est,) qui in eodem cœnobio morabantur fratribus adunatus, sub regulari magisterio deguit. Quem venerabilis Abbas Dauid, eius ascisterij tunc procurator, ob * stipendium monachorum Africam mittens, is nullo modo tot interiacentia ter-

Sancti Sabbæ monasteriũ.

Dauid Abbas.

** victum, & eleemosynã. sup. pa. 44.*

tarum, mariumq; distulit subire discrimina, quibus vtique incunctanter commodum summæ virtutis obedientiæ nouerat promereri. Sed cum ibidem vapulare asperius Dei Ecclesiam incursatione tyrannorum reperisset, Hispaniam quoque eorum, quibus missus fuerat, consulta aggreditur. Erat enim, vt ipsi de eo certissime approbauimus, summæ humilitatis, magnæq; abstinentiæ vir. In omni eloquio suo, dicto, atque responso timor Domini resonabat: ocius semper de puro cordis fonte charitatem exhauriens, fauum dilectionis promebat. Prædicabat cœlestis desiderij requirendam esse compunctionem: mortificare cum vitiis & concupiscentiis membra iubebat, vt in aduentum Domini recidiuo virtutum animata vigore, gloriosiora cum ipso apparerent. Ita sobria præditus sanctitate, iustus videri, vel dici nimium recusabat, iucundus admodum, hilaris, modestus, & abstinens sic vtebatur mundo, tanquam non vteretur. Et cum forte, fraterna impetrante charitate, cibum sumere cogeretur, epulabatur parcius: bibebat sobrie, vt magis abstinentem iudicares, quam vescentem. Merum aqua tamdiu temperabat, vsque dum color inficeretur, sapor abesset. Insipidus namque ille gustus, (ita referebat) nec bibere nimium, nec temulari conuiuam patitur. Crebrius ad exorandum currebat: vigilabat attentius: sæpius corde diuinum carmen meditabatur, dicebatque: Benedicam Domino in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Et cum variis linguis peritus existeret, Græca scilicet, Latina, atque Arabica: nec qualemcumque saltem propter has gloriam affectauit. A die qua monasterium petiit, & eo horribus monachorum ascitus est vsque ad coronam martyrij sui, (vt ipse quibusdam secretius retulit) nec lotus aqua, nec balneis vsus est. Quamdiu nobiscum conuersatus est, nulli omnino ordinem suum reuelauit, nisi cum iam carcere detineretur.

Africa Ecclesia D. Eulogij tempore afflictissima.

Psalm 33.

6 COMMENTATVA est fratribus, ac propinquis suis, cunctisq; patriæ suæ ciuibus martyrij sui breuiarium: quod mihi causa expoliendi transmisit: ne incultior sermo fidem rei gestæ, quibus mittebatur, adimeret. Ibi in principio dictionis suæ monachum se, atque leuitam fore testatus est. Verum quid opus est sermonem in longum protrahere? Quasi non summam reuerentiam vitæ hominis Dei martyrialis cruor adhibeat, præsertim cum quantus, & qualis extiterit effusus propter iustitiam Dei ipse eius martyrialis cruor insinuet, & quod peregrinus mundo peregrinam non renuens sepulturam, omnem penitus genitalis soli, affiniumq; affectionem repulerit. Aut quæ potius laus militem Christi extollet, quam pro Domino mortem, pro vita animã, pro crucifixo cruorem dedisse? vt ipsum esset redhibitio famuli, quod extitit victoria crucifixi. Quomodo autem beatus minister cœtui sanctorum agglomeratus fuerit, melius ore ipsius sancti Georgij credimus posse innotescere, quo vel nostræ dictionis series, interposito martyris eloquio, quasi desuper benedictionis sale condiatur: vel præstantius commercium suæ connexionis cum cæteris sanctis eodem narrante addiscatur. Nam & ipsis diebus, quibus vna cum sanctis habuit conuersationem, sua ac prædictorum martyrum gesta breui satis stylo exponens, vltimo nobis comprobanda direxit. Ex cuius dictis ea huic operi inserenda curauimus, quæ ad insinuandam eorum coniunctionem satis esse præuidimus. Cætera vero, quæ post defectum sermonum sectui Dei sequuntur, nos obtentu, quo cœpimus, indagauimus. Inquit autem hoc modo.

Georgius de se ipso scribit.

IN nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Vniuersæ Catholicæ Ecclesiæ à me indigno & peccatore Georgio monacho, necnon & diacono fratre, & collega seruorum Dei filiorum sancti Sabbæ quingentorum virorum, perfectam in Domino IESV Christo salutem. Cognoscite, ô fratres charissimi, introitum meum in Hispaniam nihil aliud fuisse, nisi gratia stipendij vestri requirendi, qui sub arctissima regula, & regimine sancti patris Dauid Hierosolymis degitis. A quibus Africam missus, deinceps in Hispanias commigraui. Sed hanc ipsam * insulam nimis afflictam reperiens, cœpi cogitationibus variis æstuare, vt aut proprium solum reuiserem, aut regna Christianorum, id est, Franciam peterem. Et cum proximos, & charissimos super hac re consulerem, nonnulli peragrare iubebant, plerique ad cœnobium meum reuertere cogebant. Hinc velut dubius, diuerso præpeditus tractatu, cui me primo cogitationi submitterem, nesciebam. Pergens autem de Corduba ad Tabanense cœnobium, quo fratrum & sororum benedictio iter meum comitaretur, dixit mihi Abbas ille Martinus, & soror eius domina Elisabeth. Veni frater, & accipe benedictionem ancillæ Dei Sabigothonis. Quæ mox vt me intuita est, promissus (inquit) nostri certaminis comes, & collega, hic monachus erit. Ego vero agnita causa eius, & ratione comperta, illico pedibus eius aduolutus pro me Dominum exorare rogaui, vt forsitan Spiritus sancti respectu illustratus, ad ea, quæ illa præstolabatur, peruenire meruissem. Et illa: Vnde hoc no-

Georgij monachi epistola.

** Quod per mare ex Africa in eam transierit, ita vocat.*

Tabanense monasterium.

hoc nobis (inquit) pater, vt tu cum peccatoribus pergas? Cumq; eadem nocte ibidem mansissem, apparuit mihi in visione noctis ipsa venerabilis mulier Sabigotho, & nescio quod genus odoramenti pretiosissimi ligni accommodans, referebat. Ditior ex hoc mihi thesaurus est. Mane autem facto, descendimus ambo in ciuitatem ad virum suum Aurelium, prostrauiq; me pedibus eius, petens ab eo, vt oraret pro me, quod illis in martyrio socius essem. Qui statim præbens assensum, exarsit in me ignis cœlestis per orationes eorum, & factus sum vnus ex illis: & ex tunc non sum ab eis separatus, sed omnes pariter in domo sancti Aurelij congregati, reddimus Domino cum iucunditate vota laudationis. Ibi apud illos reperi beatum Felicem cum coniuge sanctissima Liliosa, qui & ipsi iam omnia sua vendiderant, & locis sanctis, seu pauperibus erogauerant, parati omne genus tormentorum propter filium Dei, & dilectionem eius suscipere. Eadem hora exiui ab eis, & causas, quibus præpediebar, in omni festinatione composui. Et sic demum valde iam roboratus, ad eos reuerti. Qui læti & exultantes de reditu nostro, gratias Deo referunt, dicentes: Scimus, frater charissime, quia Dominus te misit ad nos. Post hæc omnes in communi cœpimus cogitare, quomodo ad desideratam perueniremus coronam, & ita Domino dispensante visum est nobis, vt pergerent sorores nostræ reuelatis vultibus ad ecclesiam, si forte nos alligandi daretur occasio, & ita factum est. 8 Nam reuertentibus de ecclesia mulieribus, quidam præpositus obuius adstans, cum causam religionis agnosceret in fœminis, illico viros interrogat, quid 9 sibi vellet ille recursus fœminarum ad sanctuaria Christianorum? Qui responderunt: fidelium mos est ecclesias visitare, & atria venerabilium martyrum pio deuotionis affectu requirere. Vnde quia Christiani sumus, ideo nos ipsius fidei gestare vexillum profitemur. Statimq; indici delator accedens, omnem rationem nostram coram eo dolosis linguis proponit. Post hæc vadit dominus Aurelius filias visitare, quibus pacis osculo vale dicens, cœlesti virtute armatus ad prælium festinauit. Sed hic iam sanctus Georgius stylum compescens, nos quæ restant, vt occepimus, prosequamur.

Aurelius ante martyrium Eulogium inuisit.

IPSO postea die, quo se beatus Aurelius nouerat comprehendi, priusquam auroræ crepusculum respiraret, domo nos gratia valedicendi reuisens, precatur pro se Dominum exorare, suique agonis fautorem per nos fraternam fieri charitatem expostulat. Ibi nos illi commendauimus. Ibi patrocinium suum pro nobis, & pro omni ecclesia fieri, osculatis manibus eius, impetrauimus. Post hæc, datis inuicem osculis, separamur in pace. 10

Antiquitus Hispanorum unde osculandi manus mos.

IGITVR, cum prolatam aduersum Dei sanctos iudex quæstionem intenderet, sciretque authorem huius rei esse Aurelium: grauiter ex hoc interius vulneratus præcepit eos quam propere suis conspectibus exhiberi. Tunc milites rapido cursu domum beati Aurelij occupantes, qua omnes sancti collecti manebant, præ foribus clamare cœperunt: Exite miseri: exite cominus morituri, quibus vita præsens tædium est, & mors pro gloria computatur. En iudex vocat, instat decretum vltionis effundere: conterere vult recedentes à cultu, rebellia paratus colla præscindere: pergite vos modo iam debitum mortis exoluere, & commissæ præuaricationis pendentem sententiam. Ex hinc viri cum mulieribus suis quasi ad epulas inuitati procedunt: vadunt ouantes: læti prosiliunt; putantes eos iam apud iudicem sua inuenturos donaria, qui nihil aliud habere poterant, quam tormenta. Et cum se Georgius sanctus à militibus cerneret non teneri, illico sancta fretus audacia in exprobrationem lictorum conuersus. Quare (inquit) priuilegium hoc fidelibus irrogatis, & vanum colere violenter cogitis numen, quos sancta fides proprios hactenus vendicauit? Vt quid alieni à Deo veto perditioni vestræ agglomerare nitimini prædestinatos ad vitam? An non poteritis vos infernalia claustra adire, nisi nos comites habeatis? Nunquid sine nobis æterna vos cruciamina non adurent? Vos abite, vos illuc pergite perituri, quo simul cum duce vestro inferorum deliciis perfruamini. Nam quid nobis cum tartaro, quem CHRISTVS Deus noster penetrauit, absorpsit, expoliauit, & vicit: vt non iam auderet fideles addicere, qui pridem consueuerat priuilegio suo Sanctos diripere? Vix ille sermonem compleuerat, & iam furens dextra satellitum in iniuriam monachi laborabat. Quem diuersis laceratum stimulis solo allidentes, calcibus etiam, pugnisque acerrime tundunt. Cui cum sancta Sabigotho (iam emortuum putans) surge, frater, eamus, clamaret: ille, quasi nihil mali esset perpessus, respondit. Hæc omnia, soror, meritorum commodis prosunt, augentque coronam. Et ita, seminecem à terra leuantes, pari cum sanctis ducatu iudici astare fecerunt. Quibus oblatis, cum primum ab eis blando affatu requi-

Aurelius cum cæteris comprehenditur.

Georgius captus, & misere pulsatur.

reret, cuius rei causa à cultu suo recederent? viuere recusarent? niterenturque perdere temporalium commodum multiplici deliciarum flore vernans? quos vtique postmodum in futuro non solum muliebris oblectatio admirabilis, verumetiam dignitatum, & ferculorum copia demulcendos expectaret: protinus quasi ex vno ore, Nulla (inquiunt) ô arbiter temporis, affluentia lucris comparatur æternis, quorum gratia hanc vitam despicientes per fidem IESV Christi, qua omnis sanctitatis operator iustificatur, eius denique in futurum benedictionis requie, quæ sanctis promissa est, nos potituros confidimus. Omnem vero cultum, qui à Christi diuinitate dissentit, nec profitetur sanctæ Trinitatis essentiam, refutat baptismum, infamat Christicolas, sacerdotio derogat, omnino reprobum iudicamus, pro nihilo rerum labentia computantes, quæ non diu subsistunt: quæ autem diligentibus se Christus promisit, cum sint ineffabilia, semper tamen indefessa iugitate perdurant, & nec oculis contemplantur, nec aure captantur, nec corde perpenduntur. Verum, vt credo, quiddam etiam aliud religiosius diffuso ore sanctis ante iudicem asserentibus, sectamque impiorum fortiter expugnantibus, in furore maximo concitatur iudex: rapido tractu eos carceri applicandos insinuans, importabilium vinculorum onere aggrauari decreuit.

Sancti in carcerem missi.

CONTINVO exultantibus animis beati martyres ergastulum adeuntes, gaudent auspicio passionis, paruipendunt supplicium, perstrepunt hymnos, insonant laudes; psalmos persoluunt; insistunt orationi, qua fauente Domino victoriam adipisci præualeant. Visitantur ab Angelis; miraculis illustrantur; dissiliunt vincla; & non audent restringere, quos Christus absoluerat. Ibi etiam, quam cœlis sortem haberent, reuelante Deo agnoscunt. Hinc de palma securi manentes, & Christum, cui fideliter seruierunt, cernere festinius anhelantes, dilatant vsque in quintum diem mortem suam, ferumq; putant se diutius elongari ab illa suauitate regni cœlorum, quam

11 crebris iam corporeis † visibus ferme intuebantur.

† forte, visibus

AT CVM iam in forum prosternendi educerentur, venerabilis Sabigotho armare virum sanctis alloquiis cœpit, confortat, instruit, & confirmat. Introducuntur palatio, consulibus adsistunt, adhibentur opes, exhibentur fasces, quibus, si crederent, fruerentur. Sed his oppido in professione sua demorantibus lictoribus perimendos instituunt consules: sospitem abire sanctum Georgium decernentes, pro eo quod iidem ipsi optimates & priores palatij nihil conuitiorum proferentem eum aduersus vatem suum audissent. Ille vero minister egregius protinus, vt se comperit derelinqui, nec sub vno cum sociis ictu mucronis perimendum institui: cur ait, ô principes de professione mea, quam coram vobis non protuli, dubitatis? aut putatis me de discipulo Sathanæ quidquam prosperum cogitare? Ego enim, vt verius agnoscatis illum angelum, qui eidem præceptori vestro, transfigurando se in spiritum lucis, apparuit; dæmonem credo fuisse, & hunc cunctis abiectiorem hominibus adiudico, vtpote diaboli credulum, Antichristi ministrum, & vitiorum omnium labyrinthum: qui non solum se voragini barathri immerserit, verum & nos sequipedas sua per inania instituta æternis dedicarit incendiis. Tunc, in insaniam proceres concitati præualidam, vna simul cum cæteris sententia necandum præcipiunt. Ac sic primo beatum Felicem,

Georgius denuo se offert martyrio.

12 deinde sanctum Georgium trucidantes, post venerabilem Liliosam, vltimo egregios Agonistas Aurelium & Sabigothonem interimunt, 6. Kalendas Augustas, Era DCCCXC.

Anno Domini DCCCLII. dies Iulij 27.

13 QVORVM corpora nostri Christiani furantes diuersis locis recondunt. Georgius namque cum sancto Aurelio Pilemelariensi cœnobio seruantur. Beatus Felix sancti Christophori, quæ vltra flumen est, aulam tuetur. Sancta Sabigotho sanctorum trium cineribus adunata est. Requiescit apud Genesium martyrem venerabilis Liliosa. Capita vero Georgij & Sabigothonis incolunt. * * * *

Pilemelariense monasterium.
Sancti Christophori monasterium.
Basilica sanctorum Fausti, Ianuarij, & Martialis.

HI SVNT qui propter testimonium Dei, & fidem IESV Christi, vsque ad mortem certantes, nihil amori eius præposuerunt, non filios, non parentes, non affines, non proximos, non amicos, non res, non vicos, non possessiones, non prædia. Sed omnia post tergum abiicientes, mortificatis cum vitiis, & concupiscentiis corporibus, ad æternam immortalitatem producti sunt.

14 *Sancti Genesij basilica.*

Regnante Domino nostro IESV Christo
in sæcula sæculorum,
Amen.

Christo-

¶ Christophorus, & Leouigildus monachi martyres. Cap. XI.

DEINDE Christophorus monachus contribulis noster, ephebus adolescẽs, 1
Cordubæ natus, & à pueritia nostri auditor, qui post nostrũ magisterium
cœnobium S. Martini, quod est in montana Cordubensi, loco, qui appel-
latur Roiana, ingressus magnum pie volentibus conuersari specimẽ san-
ctitatis ostendit. Hic agnita præcedentium nece sanctorum concito gressu in vrbem 2
descendens, mox obuiare iudici non extimuit: & reddẽs coram eo testimonium ve-
ritatis adnuntiat Euangelium, sancta Domini prædicat, prophanationibus deditum
vulgus exhortatur, arguit male credulos, luituros cum antihore falsario æternum pro-
fert incendium. Quem continuo iudex sæuo commotus furore carceri deputat: arcti-
oribus macerandum vinculis commendat.

TVNC etiam Leouigildus monachus Eliberi progenitus, plenæ iuuentutis, vir 3
sanctus, iustus, & timoratus ex cœnobio sanctorum Iusti & Pastoris, quod est in interio-
ri montana Cordubensi, loco qui dicitur Fraga inter cliuosa montium & condensa syl-
uarum, confini viculi Leiulensis, qui à Corduba distat quinque milliarios lustros, quo
se nuper moraturus contulerat, martyrio potiturus aduenit. Et priusquam forum in-
traret, instituẽdi se gratia nos inquirens, obsecratur, precatur, exoptat, vt conatus suos
nos precib. iuuaremus, eiq; benedictionem consummandi agonem traderemus, pro-
mittens se nostri curam gerere ante Dñm. Cumque à nobis firmatus in pace discede- 4
ret, mox coram iudice suam relaturus professionem adsistens, dat testimonium fidei
secundum cæterorum constantiam: qui cæsus alapis, conuitiisque distentus illico a-
pud sæuos carceres traditur alligandus. Ibi se famuli Dei alterno fouent consultu, ro-
borantur in inuicem: sicque pari voto connexi, cum iam mactationis hora instaret, præ-
ire S. Christophorus B. Leouigildum reuerentia ætatis exoptat, postmodum ipse ritu-
rus. Et ita hoc ordine vterque interiit, 13. Kal. Septemb. Era qua supra. Quorum corpo- 5
ra suppositis adusta incendiis, antequam penitus vrerentur, fidelium cura erepta apud
basilicam Sancti Zoili sepulta sunt.

S. Martini monasteriũ Roiana dictum. *Eliberi Vrbs. Sanctorum Iusti & Pastoris monasterium. Fraga. Leiulensis Vicus.* *Leouigildus Eulogium adit.* *Annus Domini Decclij. dies August. 20.* *S. Zoili basilica.*

¶ Emila, & Hieremias martyris. Cap. XII.

POst non longo iterum interuallo, duo adolescẽtis illustres ex ciuibus Cor- 1
dubensib. nobili familia procreati, ad palestram martyrij cucurrerũt. Emi-
la scilicet, & Hieremias, qui ab infantia sua apud basilicam S Cypriani lite-
ras edocẽtes, vnus ad ministerium diaconij consecratus, alter in habitu lai-
cali degebat simpliciter. Et quoniam vterq; Arabico insigniter præpollebat eloquio,
ferũt tanta per eandem linguã in eorum vatem volubilitate egregium Emilam exagge-
rasse opprobria, vt præcedentium martyrum conuitia obliuiscerentur, cernentes ho-
rum prosequutiones contra suum dogmatistam acrius inualere. Et idcirco nõ iam so-
lummodo de mortib. resistentium sibi excogitare cœperunt, verumetiam totam ex-
tirpare Ecclesiam ruminarũt. Quoniam nimio terrore tot hominum recurrentium ad
martyrium concussa gentilitas, regni sui arbitrabatur excidium imminere: cum tali er-
iam virtute præcinctos patulus præuideret. Quos per carcerem maceratos, postremũ
gladio vindice peremerunt. Et cum totus ille dies clara esset serenitate lustratus, subi-
to eadem hora qua decollati sunt, vehemens tonitruorum fragor exurgens mundo in-
cutitur: spargit radiãria lampadum fulgura æther superos auelli cardines existimares.
Armatur nube grandinum axis: fuscatur dies: turbinibusque inficitur aër: pios cecidis-
se athletas elementa fatentur. Quorum corpora equuleis suspendentes, vltra amnem 2
statuunt, 17. Kalendas Octob. Era qua supra.

Basilica S. Cypriani. *Sarracenorum perturbatio.* *Annus Domini Decclij dies Septẽb. 15.*

¶ De Rogello, & Seruio Deo martyribus. Cap. XIII.

CVm adhuc præfatos martyres ergastula haberent, ecce alij duo superuene- 1
runt eandem quam cæteri professionem tenentes, eodemq; voto hostẽ fi-
dei expugnãtes. Quorum vnus Eliberi progenitus, ex vico qui dicitur Pa- 2
tapanda, monachus & eunuchus, iam senex prouectæq; ætatis nomine Ro-
gellius aduenit. Alter, Seruio Deo vocatus, spado adhuc iuuenis ante paucos annos ab

Eliberi Vrbs. *Patapanda Vicus.*

Orientis partibus vltra maria in prædictam vrbem habitaturus peregrinus accessit. Hi vero pari se fœdere colligantes, vnum propter iustitiam Dei vsque ad mortem certandi votum gesseruot, nullo casu ab inuicem recessuri, quousq; cœlestia sanguine mercarētur. Ideoque fanum illud sacrilegorum petentes, in quo exceptum vulgus abominabiles ritus sæpius reddere conueoit, transcendunt limina, turmis se ingerunt, prædicant Euangelium, sectam impietatis subsannaot, arguuot cœtum. Appropinquasse regnum cœlorum fidelib. infidelib. autem gehennæ propoonot interitum, quem proculdubio ipsi incurrerent, nisi ad vitam recurrereot. His, & huiuscemodi verbis populū exhortātes, necdum ab ore eorum sermo recesserat, & ecce, quasi crepitans in sentibus rogus cohors malignantium aduersus Dei famulos exardescēs cędit, lacerat, percutit, obruit, niliturq; perimere sanctos, qui delubrum suum intrare præsumpserant (quod apud illos quoq; grande facinus reputant) & oisi iudex adesset, qui quodā priuilegio potestatis in saoieotis populi murmur compescuit, tunc iā vitę spiraminib. priuarentur. Quos ereptos cædentium maoib. carceri deputans astringi ferro grauius iubet, furibusq; admiscet. Ibi etiam adhuc prædicant, prophetizant, instare mortem tyranno annuntiāt, laudant religionē, vanitatem refellunt. Et cum penitus vigor mēbris deesset, qui ferret supplicium: noo tamen destitit liogua vsq; ad mortem à præconando veritatis oraculo. At vero pro eo quod templū suum Euangelizando intrassent, decernunt eos tyrāni & consules, prius manib. pedibusq; abscissis, decollari postremo. Gaudēt tali decreto famuli Christi: exhilarantur oppido huiusce mortis sententiā excepturi. Instat ferocissimus carnifex, clamat, frendet, minatur, festinare ad pœnam iubet electos, quos vtique ceroebat maiorem migraodi habere affectum, quā idem inferendi interitū gerebat. Quis illius horæ, fratres charissimi crudelitatem exponat? quis referat clades? quis cruces adouoriet? quis deniq; admirabilem saoctorum enarret coostantiam? Cum & ipsa gentilitas, tali spectaculo stupefacta, nescio quid de Christianismo indulgentius sentiebat. Igitur statuti in loco decollationis martyres facti, aotequam lictor admoneret, palmas extendunt, lacertos parant: iniectumq; iugulum vlnis excipieotes, in diuersa maous dissiliunt. Deinde crurib. amputatis, nulla compuncti tristitia abscissis denuo
4 collis corrueruot. Quorum cadauera, vt erant truncata, patibulis affigentes, vltra fluuium crucibus cæterorum adsciscunt, 16. Kal. Octob. Era qua supra.

Martyres ante obtrūcationem discerpti.

Annus Domini Decelij. dies Septembris. 16.

Consilium Christianos disperdendi, quod rex cum proceribus iniȳt. Cap. XIV.

PRÆTAREA Martyrum causa Ethnici conturbati, ipseque rex in furorem maximum coucitatus, varia corde præmeditatur, quibus posset intentionē sanctorum reprimere. Sciscitatur etiam sapientes, explorat philosophos, regniq; sui consules super hac re percontatur. Qui omnes vnanimiter in perniciem coospirantes fidelium, cōprehēdi Christianos, & vinculari sub arctissimos carceres decreuerunt.
1 Tunc iam proculdubio enecandi eos difficultas fuit adēpta, si quisquā vatis sui temerari⁹ exprobrator vltra occurreret. Hac nos miseri opinione cōperta, diffugimus, abimus, euagamur, delitescimus, timidoq; discursu & habitu demutato nocturna sileotia carpimus. Decidente folio exturbamur, crebro māsiones mutamus, tutiora loca requirimus, ac tremebundi vndiquaq; dilabimur, mori formidantes per gladiū, quandoq; morituri per debitum. Qui ideo forte martyriū fugimus, nōquia timemus mortē, quæ quaodoq; ventura est: sed quia indigni sumus martyrio, quod quibusdam, & non omnibus datum est. Qui .o. nunc martyrizantur, & martyrizandi sunt, ab
2 initio mundi præscripti sunt, dicente Apostolo: Quos præsciuit, & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædestioauit, hos & vocauit: & quos vocauit, illos & glorificauit.

Christianorū dispersio

Martyrium Dei est donū. Ad Rom. 8.

Christianorum perturbatio, & eorundem varia sententia in concilio Episcoporum Corduba congregato. Cap. XV.

MVLTI Igitur horreo lnutiles Dominico, electi foras de rete apostolica, ab eo, qui noo vt bonos vasis recondere: sed potius vt stipula, inextinguibili meruerunt incendio deputari, nobiscum vel fugere, vel compati, vel etiam delitescere recusantes; pietatem relinquunt, fidem
1 præua-

Matth. 13.

præuaricantur,abdicant religionem,crucifixum deteſtantur. Seſe (proh dolor) im-
pietati tradentes,ſubmittunt colla dæmonibus,blaſphemant,detrahunt,ſubuertunt- 2
que chriſticolas. Plurimi etiam, qui pridem nobiſcum ſano ſenſu victorias martyrum *Chriſtiano-*
prædicabant,conſtantiam efferebant,laudabant trophæa: extollebant agonem: tam *rum varia*
ex ſacerdotibus,quam ex laicis ſententias mutant,aliter ſentiunt,iudicant indiſcretos, *ſententia de martyribus.*
quos hactenus feliciſſimos aſſerebant, pro eo quod ipſi ſancti infirmioribus nolentes
compati,ſuæ potius tranquillitatis, & pacis commoda,quæ in cœleſtib. ſanguine mer-
cari fidebant, quam nutanti Eccleſiæ inter ſcopulos perfidorum conſulere ſtuduerũt:
quibuſdam ex lege ſententiolis,immutationem oris ſui,ac linguæ verſibilitatem quaſi
roborate nitentes.Non perpendentes,quod nullus tantæ præſcriptus militiæ,& cœle-
ſti curiæ adnumerandus,inſtante hora vocationis,nexibus retineri poſſet mortalibus:
cum quotidie in ſcripturis ſacris nobiſcum perlegant,quod nec vita,nec ſæua pericula, *Ad Rom. 8.*
nec ipſa etiam mors ſanctos à charitate Domini noſtri IESV Chriſti auellere vnquam
præualeant.

ILLI autem, qui ab initio actus non deſtiterunt infamare ſanctorum, fœdaque *Eulogium Chriſtiani*
ſuſurratione eorum conati ſunt intentionem euertere,bellum quod militibus glorio- *calumnian-*
ſis nequiuerunt inferre,in nos crudeliter vertunt: noſque authores huius rei exiſtere *tur.*
aſſerentes,noſtro inſtinctu illa omnia perpetrata fuiſſe accuſant. Adeo vt quidam illius 3
temporis publicæ rei exceptor, præpotens vitiis & diuitiis, ſolo Chriſtianiſmi nomine *exceptor Chriſtianus*
denotatus,operibus autem Deo & angelis eius ignotus,à principio certaminibus bea- *martyrum*
torum infenſus,detractor,derogator & infamator eorum,iniquus,tumidus,elatus,ſu- *inſectator.*
perbus & improbus, quodam die præſenti concilio Epiſcoporum multas aduerſum 4
me,linguam commouens, exaggerauerit contumelias. Anathematizare ſanctos de-
cernit talia meditantes,maledicere imperat,perſequi ſtylo iubet electos. Verens infe-
liciſſimus omnium,ne iacturam honoris patiatur. Qui non ſolum nullam reuerentiam
ſanctis exhibere ſtuduit,verum etiam prædicare ſiniſtrum eſſe,quod agunt in populis,
præcepit.

Et quanquam metu compulſi, ſeu metropolitanorum iudicio, qui ob eandem *Concilium rationale*
cauſam tunc è diuerſis prouinciis à rege fuerant adunati,aliquid cõmentaremur,quod *Corduba cõ-*
ipſius tyranni ac populorum ſerperet aures:inhibitum eſſe martyrium, nec licere cui- *gregatum.*
quam deinceps ad paleſtram profeſſionis diſcurrere,præmiſſo pontificali decreto ipſę 5
literæ nuntiarunt. Eademque ſchæda minime decedentium agonem impugnans, q; *Concilij ſub tile decretũ.*
futuros laudabiliter extolleret milites percipitur:verumtamen allegoricæ ædita,niſi à 6
prudentibus aduerti non poterat. Non tamen inculpabile illud fuiſſe putamus ſimula-
tionis conſultum:quod aliud geſtans,& aliud ſonans,quaſi à diſcurſu martyriali plebẽ 7
compeſcere videbatur. Quinimo niſi legitima ſatisfactione,ſaltem pro plebe nullate-
nus remittendum eſſe confitemur.

¶ *Habdarrahgman rex ſubito moritur, filius eius Mahomad in regno ſuccedit. Cap. XVI.*

DEnique cum ex omni parte Chriſtianis immineret interitus, ardenſque
immani furore comminatio principis multos electorum errare compel-
leret: plerique nobis illam exprobrationem Iſraeliticam,cum ſe grauius
opprimi cernerent,inferebant,dicẽtes. Videat Dominus,& iudicet, quo- *Exod 5.*
niam fœtere feciſtis ſudorem noſtrum coram hoc tyranno, & ſeruis eius, & præbuiſtis
eis gladium,vt occiderent nos. Creſcente etenim numero martyrum,creſcebat in ma-
ius iracundia principis,augebaturque fidelibus conturbatio, vt pene caſus noſtri olim
Pharaoniticis contra Iſrael perſequutionibus computarentur. Qui ſicut ob interuen- *Exod. eodẽ.*
tum Moyſis ad Pharaonem pro populo Dei acrius Ægyptij deſæuiunt, & operum gra-
uiſſimorum importabili calamitate ſubditos opprimunt:ita quoque & nos ex eo, quo
ſancti ad prælium deſcenderunt,vt loquerentur ex nomine Domini noſtri IESV Chri-
ſti coram rege, & profiterentur conſulibus & iudicibus Euangelicam veritatem, pro-
derẽrque falſitatem vatis iniqui: ſolito aſperius euertimur, & funditus à miniſtris dę-
moniorum perdendi inſequimur. Cumque tanta coarctati anguſtia crebrius gemere- 1
mus,& latentibus ac vagantibus nobis, denuo Pontifex horribili carcerum ſpecui tra- *Epiſcopus in carcerem*
deretur,nulluſque nobilium laicorum ingredi fores auderet, futurum in perendie er- *datur.*

gastulum metuentes: cœpit rex alta ædium petere, scanditque sublime solarium, oppi-
3 da lustraturus, confestimque è regione pendentia stipitibus sanctorum corpora intue-
tur. Continuo suppositis ignibus cremari ea præcepit. Quorum cineres Deo fautore, per loca sancta repositi sunt. Et, ô, ad miranda potentia saluatoris, & stupenda virtus Domini nostri Iesu Christi, qui semper quæsitus in tribulatione adsistit, pulsatus aperit, inuocatus exaudit. Nam os illud, quod sanctos Dei comburi præcepit, repente eadem hora diuinitus obstruitur, lingua vero angelo percutiente repressa, suo hærens palato, vltra fari non potuit. Sicque portantium manibus in stratum reductus, quadam noctis
4 ipsius hora spiritum reddens, priusquam rogus sanctorum cadauerum extingueretur, idem vita exemptus, æterno clibano deputatus est, relinquens successorem imperij Mahomad primogenitum, hostem Ecclesiæ Dei, & Christianorum maliuolum persequutorem. Qui ingenito quodam odio sæpius quæstionem aduersus fideles proponens, non illo inferior esse meritis apparuit, cuius nomine insignitus ostenditur. Nam ipso die, quo sceptrum regni adeptus est, Christianos abdicari Palatio iussit, dignitate priuauit, honore destituit, multa postmodum in nos mala irrogari disponens, si regni felicitate & prosperis potiretur euentibus. Nos autem, instanti fine opusculi, spem nostræ incolumitatis in Domino collocantes, non timeamus quid nobis faciat homo. Credentes nos vbique aduocati nostri Domini Iesu Christi interpellatione saluari, qui di-
5 xit: Ecce ego vobiscum sum omnibus dieb. vsq; ad consummationem sæculi. Amen.

Habdarrahman regis miser obitus.

Mahomad Rex.

Hac Vberimo à D. Eulogio explicantur post li. 3. cap. 1. Christiani Palatinis muneribus priuati.

Matth 28.

Sic fuit in exemplari hic titulus, quemadmodum & ille sequentis precationis.

Explicit feliciter opus memoriale sanctorum.

DEO GRATIAS.

OBSECRATIO AD CHRISTVM EIVSDEM EVLOGII IN COMPLEMENTVM LIBELLI, SIVE PRO OMNI LAPSV, QVI IN HOC OPERE commissus est.

Apocaly. 1.

CCE Domine Deus meus Alpha, & O. principium & finis, Verus Emanuel noster, initium vitæ meæ, plenitudo animæ meæ, perfectio salutis meæ, zelo tuo accensus, amore sanctorum tuorum compulsus, fratrum charitate coactus, paruipendentium mutationi compassus, odio inimicorum tuorum commotus, tantillus scientia, ingenio parcus, exilis intellectus specimine bonitatis, ac misericordiæ tuæ magnanimus, fretus pietate, clementia roboratus, aggressum opus te adiuuante perfeci, atque etsi non ut si, sicut potui, non sicut debui, imo sicut tu mihi posse dedisti. Aperui os meum Domine, & loquutus sum, quia tu iussisti, & quantum voluisti, impleui, atque ad enarrandum iustorum tuorum actus iustissimos cor iniquitate deiectum coegisti. Armasti ad præconandum laudes tuas impeditam sceleribus linguam: & os meum, quod fera vitiorum diu obstruxerat, subito quadam præditum agonia, ad tua elucubranda fidelia testamenta reserasti. Verebar, Domine Deus meus, opera mea, & sollicitus de proprio maneris facinore, licet emendationis differrem remedium, meditabar tamen de iniquitatibus meis penes memetipsum probatum sæpius testimonium, perpendebam iudicium, debitum mei reatus cogitabam vindicium. Et cum apud te notitiam facti sui mens consternata deliquiis manere cognosceret, vix cœlum audebat intendere. Tu vero linguã meam quasi ministeriis tuis aptam ad sacramenta cœlestia ordinanda dignaris impellere. Nam quod exiguis meis meritis materiam tanti meriti construere intentaui, & quod immundus munda disserui, & quod sordidus sancta sanctorum disposui: non superbiæ tumore subnixus, sed humilis & abiectus, gratia acquirendorum præmiorum, & patrocinio potiendi sanctorũ, hoc egi, vel certe, vt penes te ingratus non essem talẽti collati. Aut etiã ne res cœlo dignæ, nullo adstipulante, obliuioni traderentur perenni.

Eccles. 51.

Iob 9.

Tu Domine Deus meus scisti affectum meum, penetrasti intentionem, votum intellexisti, & causam talia commentandi non ignorasti. Tu paruulo instinctum dedisti, miserrimum adiuuisti conatum, erexisti ad grandia imbecillem, & inualidum animosum fecisti. Neque enim Domine Deus meus, ad tanta me prælectum fieri opinatus sum, vt ego tandem essem elucubrator gestorum sanctorũ, qui erã grauiũ operator peccaminum. Nunquid si ego mentior, tu testis non es? Si falsum astruo, nonne vides? Si alter

Si aliter quam fuit affirmo, tu poteris ignotare: Si non profero veritatem, non latere te potest, qui omnia nosti. Certe tu cuncta considerans, penetras vniuersa, secretum intelligis. vides profundum, omneque tibi patet arcanum, & totum in præsenti tibi manens, præteritum & futurum in tuo cuncta volumine ascribentur. Et quod inspiratione tua mens prouocata ruminauit, & quod prædita cœlestium gratiarum virtute elicuit, & quod vanæ laudis stimulata compunctionibus affectauit, & quod ibidem lapsu linguæ nolens incurrit, apud te reposita manent, vniuersaque tuis examinationum libris exarata sunt.

HINC ad te Domine Deus meus, vario corruptus facinore rediens, multiplicus scelere, iniquitate prælargus, quæso, peto, imploro, vt de illa ineffabilium clementiarum sede beata obsecrantem intendas, aspicias consternatum, adsis roganti, vt prius abdita cordis mei emundans, liberum in confitendo te semper statuas. Purgesq; deinde satum opusculi huius, si quid zizaniæ praui seusus subtilis circumuentio tentatoris in ea me non volente, aspersit: si quod loliotum deuiæ prosequutionis, ignorante me, seminauit. Quicquid ibidem erroris casu respirat, quicquid resonat impolitum, quicquid à te alienum est, quicquid à te procul est, omne quod te ignorat, cuncta quæ tibi obstant, tuamque voluntatem refellunt, & nesciunt pietatem. Tu cuncta, omnipotés Deus meus, erudera, ablue vniuersa, totaque purificãdo sanctifica, vt tam sit Domino Deo meo hoc opus acceptũ, quam S. Angelis tuis gratiosissimum. Impetret mihi gratiam tuam, sanctorum hauriat benedictionem, obtineat pacem Ecclesiarum. Deferat tibi articulum temporis huius, recenseat coram te populi tui calamitates, teque super latibulum meum, quo ista dicto, respectu miserandi conuertens, diluat omne facinus, ad quod me tentatoris versutia ritu priori, cedente fragilitate, illexit. Sit custos coronę meæ, sit tutor vitæ meæ, sit mei prouector ad præmia sempiterna, vt idem per te sanctificatus, Memoriale sanctorum dicatur, & me inter memorias electorum tuorum sua conscribas obsecratione. Per te Dominum nostrum, qui cum Patre & Spiritu sancto vnus, sempiternus & immortalis es Deus in sæcula sæculorum, Amen.

Scholia in librum secundum.

❡ Cap. primum.

HAbdarrahgman vicesimo nono.) *Libri nostratium historicorum Abderramẽ semper scriptum habent, vbicunque & hic, & alij reges cognomines nominantur. Ego veram hanc, quæ in vtroq; fuit exemplari, huius nominis prolationem esse existimo. Nam Arabicũ quiddam prorsus stridet, & illa altera ad Hispani sermonis dulcedinem videtur lenita. Est autem hic Habdarraghman huius nominis tertius, vt ex Rasis Mauri, & ex peculiari Roderici Toletani Archiepiscopi de rebus Arabum historia constat.* 1

Habdarraghman rex.

CÆTERVM cum multa sint, eademque sanctissima horum D. Eulogij librorum commoda, quæ sanctorum martyrum rebus gestis commemorandis exhibentur: tum etiam illud non vulgaris eruditionis & vtilitatis hinc comparatur: quod clara & ferme indubitata ratio annorum in Hispana historia, ab tempore regis Pelagij, ad Ordonium primum Ramiri primi filium, ex hoc loco, & ex libri tertij principio certissime digeritur. Quo pacto id fiat, non est huius loci differere. Quanti autem momenti sit in annorum ratione & omni Chronologia certum aliquid & fixum, tanquam cardinem, in quo cætera vertantur, inuenisse: hi nosse solummodo possunt, qui in hac re sese aliquantulum defatigarunt. De quo nos initio Gothicæ historiæ, in nostro Chronico late differumus.

Temporum ratio in Hispanorum regum historia.

Consulatus.) *Et hoc etiam ex illa est Latini sermonis licentia, de qua superius diximus. Regnum consulatum, summos regni magistratus consules, honores etiam & dignitates fasces vocat. Idem facit Sãson abbas Cordubensis, de quo antea diximus.* 2

Cordubam vero.) *Rasis non Cordubam seorsum, sed omnem Hispaniam, huius regis inclytis operibus scribit fuisse nobilitatam. Hic (inquit) aquas ex montibus in vrbes inuexit, templa exædificauit, & textrinas panni pretiosioris auro intertexti per Hispaniam instituit. Toletanus narrat, Cordubenses plateas lapideo stramento ab hoc rege fuisse munitas: item aquam ex vicinis montibus in templum, arcem & alia celebriora vrbis loca plumbeis fistulis fuisse perductam. Influit adhuc in hæc ipsa loca aqua, sed nõ magna copia. Vnde cõstat diuersum fuisse hunc aquaductũ, quo nunc eo aqua perducitur, ab illo altero stupenda structura, qui plurimis locis interruptus conspicitur. Per hunc multo maior aquæ vis in vrbem dimanabat, decimo ferme milliario procul perducta. Parum est toto hoc itinere montes amplissi-* 3

Aquaductus Cordubæ stupẽdus.

mos fuisse perfossos, profundasque valles pontibus æquatas. Ipsa montium incredibilis moles, ne pondere suo subterraneum opus deprimeret, crebris turribus, quæ ex ipso vasto canali, tanquam castella excitantur, & in sublime montium emicant, sustentatur. Et cum recta in arcem & templum breui itinere posset is aquæductus peruenire, longo circuitu per eum agrum, cui ab Ranarum cantu nomen est, incuruatur: vt superioribus etiam vrbis partibus aqua impertiretur. Hoc opus huius esse regis ego semper credidi. Neque enim vllus alius author memoratur. Et illa arcis & templi aqua, quæ nunc perdurat, exigua est. hæc vero ingens profecto fuit, & tanta scriptorum celebritate digna.

4 Quæ olim patritia.) *De vtroque vrbis nomine multa iam diximus. Itidem de regni Arabici sede ibidem collocata.*

5 Necnon ex parte linguæ Arabicæ cognitus.) *Hispanismus plane est. Non enim significat beatum Perfectum mediocriter lingua Arabicæ fuisse peritum. Significat profecto Hispana phrasi, insignẽ Arabicæ linguæ cognitionem, qua pollebat, caussam extitisse, vt notus Mauris esset, & in pretio habitus. Ita frequenter loquimur: Por parte de su virtud era muy bien querido. Huiusmodi autem nonnullos alios Hispanismos iam antea annotauimus.*

6 In prædicto transegit cœnobio.) *Quam basilicam antea nominarat, nunc cœnobium vocat Ecclesiæ nimirum tunc omnes, monasteria etiam promiscue & erant pene, & dicebantur. Ab Gothorum temporibus manserat, vt ex concilijs, & ex Pauli Emeretensis historia præsertim intelligimus. Habebant insignia quæque templa suos abbates, qui præessent, gregemque diaconorum, & aliorum, qui in minoribus ecclesiæ gradibus constituti, interdiu noctuque inibi ministrarent. Hoc semel dictum oportuit, ne quempiam sæpius obuium conturbaret. Paulus hic Emeretensis diaconus, cuius mentionem alicubi facimus, cum Emeretensis ecclesiæ & antistitum eius historiam scripsisset, tum etiam de aliis sanctis viris quædam adiunxit. Extat etiam eiusdem confessio catholica. Quæ duo opera manuscripta non parum antiqua in S. Ecclesiæ Toletanæ bibliotheca habentur. Eadem multo vetustiora in nonnullis alijs bibliothecis conspeximus.*

Paulus Emeretensis diaconus.

7 Egisse prædixit.) *Eodem consilio quo in primo libro quædam de obscenitatibus legis Mahometicæ dempsimus: eodem hic quoque pauca quædam omisimus, ijsdem pene verbis iterum repetita. Et ipse etiam diuus Eulogius: quædam se hic subticere profitetur, quæ horrorem piis auribus possent præbere.*

8 Psallat Deus.) *De imprecationibus nostratibus diximus in primi libri præfationem. Ad eundem modum è conuerso vota quoque prospera & honorifica concipiuntur. Tale illud est in comoediis. Dij meliora. Et quædam eiuscemodi. Sed nos Hispani & frequentius & apertius, ad hunc modum medio sermone, bene ominamur.*

9 In campum vltra pontem.) *Ea nunc planities Veritatis campus appellatur.*

Veritatis campus Cordubæ.

SCRIPSIT de hoc martyre Perfecto etiam quisquis fuit Indiculi Luminosi author. Eius autem verba apponam, vt, quantopere cum D. Eulogij narratione consentiant, appareat. Et primum sacerdotem intueamur Perfectum gentilitio zelo peremptum, fidei constantia decoratum, martyriali gloria insulatum, & vere in electorum numero aggregatum: & quo pacto ad occisionem venerit sinceriter proferamus. Nempe ad aliud pergentem, aliisq. secularibus operibus intendentem, nihilque, de quo gestum est pertractantem, dæmonicolarum incursionibus impulsatur. A quibus ille caute & circunspecte, vt istis videtur, vt vero mihi, timide fidem petit: & ne ex responsionibus proprijs impediretur, orauit dicens. Multa erant mihi, ex quibus abundantissime vestras poteram confringere nænias, vel destruere aniles historiæ fabulas, si vestræ vltionis non vererer vltrici gladio currentes vltro citroque incurrere sententias. Cui cum fidem dedissent, & e. vt quæ sibi videbantur exponeret, iuramento antepositio imperarent: ille accepta dicendi fiducia, & eorum pro vero iuramento sumens mendacia: post multa & varia sententiarum certamina, prophetæ eorum voluptuosam lasciuiam, & lenocinationis luxuriam sermone, quo potuit, exprobrauit, & oratione splendida comprobauit. At illi, aliqua super eius meretricationis subsanium, vel coniugatorum adulterij colludium habita conflictatione verborum, frendentes dentibus, & caninis sæuientes rictibus, ore vipereo sibilantes, & leonum ferocitate frementes, abire eum, propter datum nouiter iuramentum permiserunt illæsum. Sed post aliquod temporis cursum, dolorum semper pectoribus retinentes venenum, & quasi vetustate temporis reputantes abolitum prius illi intectum infidum pactum, dolo eum circunuenientes apprehensum iudici sæuissime mendacio inhiantes, quasi destruentem fidei illorum ritum impie protulerunt: eumque maledicentem eorum vatem suo testimonio vilissimi homunculi firmauerunt. Ille inopinato casu perterritus, & inusitata circunuentione perplexus, illorum fraudulenta ignorans consilia, quæ contra eum instruxerat commentatio fraudulenta: se hoc penitus non dixisse, in firma satis prosequutione retexuit. At vbi in carcerem missus in se extat conuersus, audaci proposito & virili congressu cœpit ipsorum totam legem infringere, & non solum quod pridie dixerat, quæ super eum imperitiæ factio asserebat, verum etiam alia potiora ingerere, mortisque magis gloriam, quam interitum expectare. Tunc eductum in ipsum diei sui horrendum pascha, quo soliti sunt pascua frui carnalia, & ventri libidinique alimenta ministrare satura, gladio vindice peremerunt. Et quasi victoriam hostium

Bos notat, aduersus quos scribit, martyrum detractores.

hostium potiti, ad orationis conuenticulum, obsequium Deo se praestasse credentes, elati, & innocentis cruore perfusi, ritum suum perficiendum, vt soliti sunt annue peruenerunt.

Accensis nauibus.) *Fluuiales lintres naues per abusionem quandam vocat.* 10

Dignoque praesulis.) *Cum Cordubensis Episcopi, qui suo tempore Ecclesiae praerat, alicubi D. Eulogius meminerit: nunquam tamen nomen eius scriptum reliquit. Id qua ratione fecerit, non possum intelligere.* 11

In eo titulo, quo.) *Possumus hinc suspicari, non vnum D. Aciscli templum tantummodo tunc Cordubae fuisse. Nunc duo priscae etiam recordationis visuntur. Exiguum delubrum vnum, in quo educatus sanctus martyr cum sorore Victoria fuerit: alterum ad flumen vetustissimae in vestibulo structurae, vbi sepulti ambo fuisse creduntur. Inde id templum magna veneratione colitur, & paucis antea annis fratribus ordinis S. Dominici tributum, coenobium ibidem instituerunt.* 12

S. Aciscli templa.

Sicut quidam poëta.) *Versus est Caelij Sedulij li. 1. Carm. Paschal.* 13

Quarto decimo Cal. Maias.) *Dies est Aprilis decimus octauus: qui quidem eo anno octingentesimo quinquagesimo in sextam vtique feriam incidit. Fuit enim is annus cycli solaris trigesimi primi decimus nonus, post bissextum secundus. Inde constat literam dominicalem E. habuisse. Recte igitur sibi omnia consonant.* 14

Regnique sui excidium.) *Latius de hac regis formidine libro primo, & alibi saepe. Et alius est terror ille, de quo in fine libri huius secundi, quod ex capitis septimi principio hoc ipso libro manifestum est. Sed nos interim Dei virtutem, Christianae veritatis robur, vim legis Euangelicae reuerenter suspiciamus. Consumit, disperdit, mactat Christianos impius tyrannus: sed pusillus grex, cui complacuit patri dare regnum dispersus & trucidatus validior insurgit, ingentemque regiae potentiae terrorem immittit. Hinc nimirum ignem, quem Christus venit mittere in terram, nihil malens, quam vt ardeat, si velis extinguere, maior inde flamma erumpit: & frumenti grana emortua in terram cadentia, ingentem fructum semper in Ecclesia attulerunt.* 15

¶ Caput secundum.

EXceptoris reip.) *Scribas publicos hoc nomine intelligi debere Budaeus in prioribus in Pandectas annotationibus docuit.* 1

Isidorus lib. 11. Etymol. c. 4. Exceptor.

Tabanos viculum.) *Huius oppidi nullum manet vestigium: neque est vnde coniecturam eius situs capere possimus. Id postea coenobium ab Mauris est dirutum: ac monachi intra vrbem confugerunt: vt lib. 3. cap. 11. Eulogius scribit. Fuit autem sancta Columba, vt ibi refertur, eodem consanguinitatis gradu quo Martinus & Elisabeth cum S. Martyre Isaac coniuncta. Caetera vero huius martyris gesta, plenius in lib. 1. praefatione narrauerat.* 2

Tabanus oppidum. S. Columba.

In regia vrbe.) *Hoc cognomen olim post Constantinum Constantinopoli, quod ex illorum temporum authoribus patet, fuerat tributum. Inde videntur Gothi Toletanae vrbi, postquam inibi regni sedem & veluti caput statuerunt, idipsum dedisse. Eadem prorsus ratione Corduba regni in Hispania Arabici caput, regia etiam vrbs simili antonomasia D. Eulogij tempore appellabatur. Et hoc ipsum in huius lib. 2 principio S. martyr retulit.* 3

Tertio nonas Iunias fer. 4.) *Annus & eo amplius inter Perfectum martyrẽ, & Isaac transierat. Tertius enim Iunij dies anni 851. hic notatur. Recte porro feriam quartam fuisse memoratur Habuit nãque is annus cycli solaris vicesimus, D. literam dominicalem. Quae omnia ex superioris capitis supputatione astruuntur. Et lib. 1. hoc ipsum confirmatur, cum quintus post hoc martyrium dies dominicus fuisse scribitur Inclusiue enim vtrinque computatur.* 4

At vero de Isaac martyre, ita in Indiculo Luminoso. Ad nostros spontaneos martyres properemus. Zelo Dei Isaac religiosus non humana instigatione, sed diuina commotus, nec vsitatum callem nostris tẽporibus, sed obliteratum incendens, antiquum persequutionis fumum non sufferens animo, iudicem adijt: & ea quae alter flagello diro vexatus negabat, quae inter verbera se non dixisse iactator debilis personabat: athleta fortis, belliger miles, abundantiori prosequutione firmauit, potiori praelio intentauit, & ingenua mente inchoauit, ingenua morte peregit, consummauit, impleuit. Vt ostenderet hominibus fidei se zelo commotum, non timore necessitatis praeuentum, vt constanti fiducia Ecclesia praelians bella aperte proferret, & patule, quod quibusdam indicijs super comprehensum satagebant firmare. Vt etiam produceret Dominus athletarum suorum mundo victoriam, & militum suorum rudi saeculo propalaret constantiam: & ostenderet, quod in nouissimis temporibus etiam victores haberet, qui bella Domini & instinctu, quo primi intentauerant, praeliarentur.

❡ Caput tertium.

Albensi oppidum.

1 EX Alabensi oppido.) *Albensi libentius lego ex Plinio & Strabone: cum Alabense fuerit in exẽplari.*

Tyrones pueri. Ioseph Eulogij frater.

2 Inter militares.) *Hos pueros nobiles Tyrones vocat author vitæ & martyrij S. Pelagij. Quod opusculum suo loco apponetur. Et Ioseph D. Eulogij frater natu minimus, vt ego existimo, inter hos palatij Tyrones regi inseruiebat. Hoc postea apparebit.*

3 Nonas Iunias.) *Duobus tantum post Isaac diebus patitur Sanctus die Iunij quinta. Feria igitur sexta, recte signatur. De eius sancto cadauere aut sepultura nihil tradit Eulogius: quoniam cum sequentibus martyribus igne fuit concrematum.*

❡ Caput quartum.

Astigi Vrbs. Singilis flumen.

1 IN vrbe Astigitana.) *Nobilis Romanorum tempore colonia, Iulia Firma post Iulij Cæsaris tempora nominata, conuentum habuit iuridicum. Priscum illud nomen Astigi ex sono ipso nomine Romano, magnam eius astruit antiquitatem. Singili flumine alluitur, qui post Bætim tota Bætica est amplior. Vrbs ipsa & fluuius prisca, sed nonnihil immutata retinet nomina. Ecija enim & Xenil appellantur. Ager eius vrbis, non magnus alioqui, feracitate tamen ditat magno opere accolas. Insignis est oleo opulentia. Gossypium magna copia seritur. Horti cum fructuum omnis generis exuberantia vtiles, amœnissimum præterea totum tractum reddunt. Episcopum olim habuit, quod ex concilijs Toletanis & Hispalensibus constat. Distat à Corduba triginta duobus milliaribus, ab Hispali paulo pluribus. Eius Plinius, Pōponius Mela & Ptolomæus inter alios meminerunt.*

Maria martyr.

2 Et S. Walabonsus.) *Erat hic Mariæ martyris, quæ vna cum Flora passa est, frater, vt capite octauo apparebit.*

Ilipa oppidum.

3 Eleplensi) *Cum Ilipa, aut Ilipula (nam authores variant) verum sit nomen vrbis, indeque Ilipense & Ilipulense exoriatur: nummum tamen peruetustum vidi, in quo MVN. ELEPLA. Erat scriptum. Ilipulæ autem duæ fuerunt, quod ex Plinio & Strabone & Liuio constat: in Lusitania altera, altera in Bætica. Ego de hac postrema hic puto intelligi. Eam vero eo loco sitam fuisse, quo nunc non admodum magnum oppidum Pennaflor dictum, medio ferme inter Cordubam & Hispalim itinere videmus: longa disputatione in Hispaniæ antiquitatibus, chronico nostro adiunctis, probauimus. Inde qui velit petat. Hic locus plura non postulat.*

Pennaflor oppidum.

4 In vico Cuteclara.) *Hoc oppidulum & in eo cœnobium latius ca. viij. describitur.*

Cuteclara vicus.

Ex vico Froniano) *Et huius vici postea cap. 8. mentio cum maiori explicatione fiet.*

Fronianus vicus.

5 Sancti Zoili.) *Suus quoque peculiaris locus de hoc diuo dicendi in D. Eulogij ad Pompelonensem Episcopum epistola interueniet.*

S. Zoili templum.

6 Flumen Armilata.) *Paululum immutato nomine nunc, Almellato, appellatur: & super addita Sarracenorum more in principio Arabica voce, Guad, quæ fluuium significat, integrum fit nomē Guadalmellato. Ex montibus progressus hic fluuius, duodecimo ferme supra Cordubam milliario Bætim intrat. Triginta autem & eo amplius milliaria, quæ D. Eulogius memorat, plane docent situm hoc monasterium fuisse non lōge supra insigne illud, quod nunc videmus & veneramur, Franciscanorum cœnobium, cui S. Franciscus de Monte nomen est. Nempe vicesimo quarto & eo amplius milliario ab nostra vrbe ad ripam ferme huius fluminis loco edito, ad Septentrionem est collocatum.*

Armilata flumen. S. Franciscus de mōte.

7 S. Christophori.) *S. Iuliani templum operis peruetusti, ex aduerso ferme vrbis nunc conspicitur. Potuit id nomen immutasse. Certe nullius alterius apparent vestigia.*

S. Iuliani templum.

8 De quo supra affati sumus.) *Hinc plane apparet hunc Hieremiam martyrē eundem esse, qui supra ca. 2. Tabanensis monasterij conditor dicitur. Eius etiam mentio est libro primo, & libro tertio, cap. decimo.*

Hieremias martyr.

9 10 Septimo scilicet Idus.) *Apparet quanto tunc sancti Cordubenses feruerent amore martyrij: siquidem tam frequenter paterentur. Duo tantum dies sabbatum & dominica inter Sanctium & hos sex martyres intercesserunt. Hic namque dies Iunij octauus notatur. Libro autem primo pridie idus Iunias sexto post martyrium die cremata, in flumen etiam proiectis cineribus, fuisse eorum cadauera tradidit. Horum sex sanctorum martyrium in Vsuardo, sed præcedenti die apponitur. Sunt & apud Equilineum libri vndecimi cap. vltimo.*

Caput.

❡ Caput quintum.

1 EX Pacensi oppido.) *Colonia Pacensis in Lusitania olim, quod ex Plinio constat, etiam iuridico conuentu nobilitata, Arabum Hispaniam occupantium vastatione, ad parui oppidi formam, vt nunc conspicimus, fuit redacta. Pertinet ad Portugaliæ regnum, Beiaque nuncupatur. De eius nomine, situ, & antiquitate multa egregie, vt semper solet, Andreas Resendius ad Vasæum scribens. Eius vrbis excidium Rasis prosequitur.*

Colonia Pacensis.

2 Septimo decimo Cal.) *Is est Iulij dies decimus sextus, qui eo anno feriam quintam occupauit, quod ex superioribus iam quiuis poterit deprehendere. Quadraginta enim & eo amplius dies, sine martyrio processere.*

❡ Caput sextum.

1 QVæ corpore.) *De hac S. Zoili Basilica tunc erit dicendum, cum de ipso martyre in epistolam ad Pompelonensem Episcopum scribemus.*

2 Illi subterraneo specui.) *Maurorum fuit mos subterraneos specus in p[illegible] fere vastioris formam excauatos, tanquam ergastula ad seruitia noctu concludenda, reosque asseruandos habere: quales per omnem Bæticam in arcibus præsertim conspicimus. Mazmorras proprio eius gentis vocabulo nos etiam nunc appellamus. Cordubæ in summi templi compluuio duo eiusmodi putei hodie quoque ostenduntur, & in carceris huiusmodi vsum fabrefactos ab Mauris, omnes affirmant: sed illos ego ad continendam, & diutius asseruandam aquam fluminis potius crediderim fabrefactos. Nam vt erant Arabes eius templi superstitiosi veneratores, crederent profecto, reis, captiuis, eorumque fœditate & pædore contaminari. In arce, aut alicubi fuisse hunc subterraneum carcerem crediderim. Ductus est mos ab Græcis & Romanis, qui huiusmodi subterraneos carceres & habuerunt, & vsitato vocabulo Putealia vocitarunt. Et de Puteali, quod Romani Cordubæ habuerunt, iam suo loco diximus. De vtriusq; etiam carceris discrimine alicubi præterea meminit D. Eulogius.*

Subterranei carceres.

3 Tertio decimo Cal.) *Dies erat Iulij vicesimus, qui eo anno reuera in secundam feriam inciderat. Habuit Paulus fratrem Hludouicum nomine, qui & ipse martyrio postea fuit coronatus. Libro sequenti, cap. 14.*

Hludouicus martyr.

4 Carmonensis monachi.) *Carmona etiam nunc eidem oppido nomen est. Romanorum temporibus Carmo tantummodo appellabatur. Id veteres nummi testantur, in quibus a tergo inscriptum est, CARMO inter duas spicas, agri feracitatem proculdubio denotantes. Est præterea munitissimi situs ergo ab Iulio Cæsare lib. 2. commentariorum ea vrbs commẽdata. Eius etiam mentionem apud Strabonem & Ptolemæum reperies Sed in hoc autore Carmoniam perperam legitur. Sita est Carmo vicesimo quarto ab Hispali milliario, eo itinere quod ad Astigitanam vrbem ducit, ab qua milliaribus triginta sex distat.*

Carmo oppidum.

5 Octauo Cal) *Omnia prorsus concordant. Is enim dies Iulij vicesimus quintus, ex superioribus liquet, sabbatum necessario fuit: quem septimam feriam D. Eulogius vocat, qui inclusiue (ita dicunt) ab Pauli martyrio dies computat.*

❡ Caput septimum.

1 ET Cursus mensium.) *Hinc iam apparet D. Eulogium existimasse, eodem anno quo superiores martyres, octingentesimo videlicet quinquagesimo primo, has duas virgines passas fuisse. Id in fine huius capitis manifestius patebit. Quod tamen necesse fuit iam hinc ad rectam computationẽ, quæ mox ineunda est, annotare.*

2 Igitur referente.) *Quoniam D. Eulogius hic aperte scribit, hoc anno octingentesimo quinquagesimo primo Nunilonem & Alodiam martyrium subijsse: & re vera decennio antea occisæ pro Christo fuerant: vt quo pacto cohærere hæc possint intelligamus, necesse fuerit, diligenter hic & exquisite temporũ rationem, seriemque inire.*

Temporis ratio.

Cum igitur D. Eulogius hoc ipso anno passas fuisse has duas virgines scribat, & Venerij relatu de earundem martyrio se certiorem factum dicat: illud in primis compertum est, hoc ipsum non eo tempore intellexisse, quo apud hunc Episcopum Cæsaraugusta rediens (quod suo loco videbimus) fuit. Manifestum enim est ante vndecim annos diuum Eulogium Compluti apud Venerium fuisse. His adde quod cum Eulogius sanctorum sui temporis martyrum studiosissimus semper fuerit, & Pompelone, & in Legerensi sancti Saluatoris monasterio immoratus aliquantulum fuerit: si passæ tam eo tempore hæ virgines fuissent, audisset vtique de earum martyrio, vel ab Pompelonensi Episcopo, vel ab abbate monachisque Legerensibus. Nam & non longe ab Vuerbetano oppido & Bosca

Legerense cœnobium.

aberant, & consequuta postea sunt, docent, magnam utrobique harum martyrum rationem semper habitam fuisse. Restat ergo, ut post D. Eulogij reditum passæ sint, & Venerius ad ipsum de his scripserit, non coram retulerit. Iam vero paulo antequam hæc de his sacris virginibus scriberet Eulogius, epistolam Venerij peruenisse, fit profecto ex ipsis authoris verbis verisimile. Primum ex prima & secunda huius capitis periodo. Nam pene manifeste indicat, se nihil antea de harum duarum virginum martyrio intellexisse. Deinde ex illis verbis paulo post. Prius tamen illa sanctorum trophæa elucubranda sunt, quæ ratio & cursus mensium ordinatim, ut acta fuerunt adducit, licet in alijs regionibus gesta extiterint. Sequitur illud etiam, quod multum iuuat hanc coniecturam. Sed quia una est confessio, quæ utrosque coronauit, idemque tempus, quod utrosque per feralem impietatem in cælum præmisit, & cætera. Non idem tempus diceret, si annis antea aliquibus passas fuisse intellexisset. Hoc igitur ipso anno apparet Venerium Episcopum ad Eulogium de his duabus martyribus scripsisse. Et idem episcopus longe ab Urbeuetano oppido positus (quinquaginta enim ferme Hispanis leucis Complutum inde distat) Sarracenorum præsertim truculentia Christianorum præpediente discursus & itinera, temporis in quo interfectæ fuerant ignarus: superiori anno occisas fortasse scripserat. Aut si nihil scripserat de tempore: Diuus Eulogius, qui nunc tandem cognosset proximum annum his dedit, ratus in eo perijsse. Et illa D. Eulogij postrema verba: ferunt tamen, quod illa virginalia cadauera in loco, quo ab ethnicis altis scrobibus magis abscondita, quam humata sunt, signis & miraculis coruscant, & gloriam emeritæ consolationis virtutum efficientia tam fidelibus quam gentilibus ostentant: hæc inquam verba aperte indicant Eulogium & Venerium pauca, sub obscura & incerta de his virginibus comperisse, qui hoc tempore ibi sepultas credant, neque intelligant octo iam antea annos, quod mox videbimus, inde fuisse translatas. Hæc ita coniectari & rimari cogimur, ut D. Eulogium excusare possimus, cum constet has sanctas virgines ante annos decem pro Christo interemptas. Anno namque Domini octingentesimo quadragesimo secundo, Iunij mensis die decimo octauo, ipsarum corpora in Legerense monasterium S. Saluatoris translata sunt. Id ex diplomate regis Innigui Aristæ constat: quod Stephanus Garibayus in suo diligenti satis rerum Nauarricarum chronico apposuit. Et cum de tempore martyrij earundem virginum praue sentientium opiniones opportune idem author ibidem confutauerit: annum tamen ipse astruere non potuit. Neque ego tamen possum: sed coniecturis non leuibus ducor, ut credam anno octingentesimo quadragesimo, pro Christo occubuisse. Etenim D. Eulogius, ut suo loco ostendemus, Pompelone, & in Legerensi monasterio anno Domini octingentesimo trigesimo nono fuerat: & (quod paulo ante probauimus) nondum martyrium subierant. Et tamen anno 42. post 800. earum corpora transferuntur. Paulo post etiam ex astronomica supputatione multo euidentius hoc ipsum confirmabimus.

Translatio sanctarum Virginum. Legerense cœnobium. Stephanus Garibayus.

3 Nunilo & Alodia.) *Elodia fuit in veteri. Nos Alodiam substituimus, vulgata consuetudine multarum per Hispaniam Ecclesiarum, quæ festum harum sanctarum martyrum celebrant, earundemque historiam in matutinis legunt.*

4 In urbe Bosca.) *Mira est breuiariorum, ut vocant, in nominandis his oppidis varietas. Illud constat passas has duas virgines fuisse non longe ab Naiara urbe, in oppido, qui nunc appellatur Castro viejo. Quod Latine Castrum vetus redditur. Ibi sepulchrum sanctarum martyrum ostenditur, ibidem alia sunt priscæ recordationis vestigia, & ibidem tanquam alumnæ & indigenæ summa totius regionis veneratione coluntur. Hoc omnino compertum & indubitatum possum affirmare. Nomina illa Berbetanum seu Urbeuetanum & Castro Bigeti, quæ in breuiarijs nostratibus leguntur, ex Castro veteri videntur corrupta. Bosca quæ urbs fuerit, non possum explicare. In veteri exemplari Osca non Bosca fuit, ego usitatum magis nomen reposui. Nam Oscam remotam admodum in Aragonensibus urbem, non credo fuisse traductas sanctas virgines.*

Najara Urbs. Castrum vetus.

5 Materteræ nutritione.) *Longe diuersum narrant matutinales per Hispaniam lectiones, & sanctoralia, quæ vocant, manuscripta. Orbas nimirum propinquum quendam tutandas suscepisse: cumque is Mahometico errore teneretur, neque Christi fide sanctas virgines posset auertere: ab eodem delatas, & ad præsidem ductas.*

6 Sub ictu gladij corruerunt.) *Lectiones in breuiarijs plura eademque pientissima de cæde & sepultura sanctarum, sigillatim commemorant. Et in manuscriptis præsertim, ut vocant, sanctoralibus latius continentur. Inde nos apponemus, quia scitu sunt dignissima: & non plene assequutum D. Eulogiũ historiam harum virginum confirmant.*

TUNC præcepit rex lictori dicens: Percute gladio, & abscinde earum capita. At lictor tertio regem interrogat an feriret? Et ut feriret tertio cum audisset: dixit maiori: Extende ceruicem. Tunc sancta Nunilo dixit ad sororem suam minorem. Vide, germana, ne aliter facias, quam ego factura sum. Cui S. Alodia respondit. Nihil dubites, germana, quod ego aliter faciam. Statimque S. Nunilo alacri animo prosiliens, apprehẽsis crinibus caput sibi circunligans, dicit ad lictorem. Feri velociter. Ille eleuatum in altum gladium deposuit super eam: non in medium ceruicis locum, sed in mandibulas illud deponens: unde nec penitus caput eius abscidit. Cadenteque in terram corpore, paululum crura eius nudata sunt. Quod cernens soror eius, festinans, protracta veste contexit. Quo facto multitudo hominum miratur, Fideles gau-

debant,

debant, infideles tabescebant. Dixitq; iniquus rex carnifici. Sine modo ne ferias. Tunc ad sanctam Alodiã dixit. Quid proderit tibi, si moriaris? Consenti nobis, & viues nobiscum cum multo honore. Quibus martyr respondit. Non consentiam. Festina, percute me, ne sola pergam. Et eleuans oculos vidit animam sororis suæ in columbæ specie angelis circundatam, & dicebat. Expecta me germana, expecta me modicum. O mira virtus Altissimi, puella, quæ gladium non longe micantem cauere non poterat, in propriam ceruicem descensurum, non pertimuit: sed apprehensam syndonem, qua vestiebatur, sibi in crure alligauit, & capillis suis faciem suam extersit. Inde flexis genibus super corpus sororis suæ præbuit se percussori, qui vno ictu caput eius amputauit. Sicque martyres vna die, vna hora martyrium suum victrices consumauerunt in pace quinta feria, duodecimo Calen. Nouemb. Hæc nos ex vetustissimo sanctorali codice ante sexcentos annos Gothicis literis in membrana descripto transcripsimus. Is fuit inclyti cœnobij S. Petri de Cardenna Benedictinorum, nunc in regio S. Laurentij Hieronymianorum seruatur. Ibi in titulo scriptum fuit, passas fuisse sanctas virgines sub Zumahil præside, Era tamen aut annus signatus non fuit. Sed cum Octob. dies vigesimus primus ibi signetur, & in quintam feriam eo anno incidisse sit superadditum: ex consueta nostra astronomica computatione constat, anno Domini 840 sanctas virgines in Christi confessione fuisse coronatas. Is enim annus post triginta integras cycli solaris conuersiones, nonus fuit in trigesima prima. Fuit autem bissextus, habuitque literas dominicales D. C. Et cum. C. mensi Octob. deseruiret, dies 21. in 5. feriam incidit.

Cœnobium S. Petri de Cardenna. Zumahil præses.

Vndecimo Cal.) *Cum D. Eulogius in anno, vt ostendimus, aberrasset, inde etiam diem non potest recte signare. Et in Vsuardi quidem martyrologio 22. Octob. diem festum harum sanctarum virginum occupat, quod & in breuiarijs nostratibus seruatur: sed regum diplomata, vt mox apparebit, diem 21. astruunt. Et omnes ferme Hispaniæ Ecclesiæ earundem virginum festum concelebrant, tanta fuit in eisdem martyrij præstantia & illustris claritas.* 7

Quarum corpora.) *Hinc postea educta in Legerense S. Saluatoris cœnobium, quod non procul admodum distat (vt diximus) sunt translata. Et quanquam vno illo Inigui Aristæ regis, quod supra retulimus, diplomate satis hæc sit testata translatio: libet tamen duo alia apponere, quæ ex eodem Legerensi monasterio descripta cum multis alijs habuimus. Ex quorum altero constare poterit 21. Octob. non 22. sanctas virgines occubuisse.* 8

ERA millesima sexagesima die duodecimo Kal. Nou. Sanctius maior rex Nauarræ, & Castellæ, & Aragoniæ facit ad corroborationem ordinis S. Benedicti Domino & magistro suo Sanctio Episcopo donationem de Legerensi cœnobio, quod est fundatum in honore S. Saluatoris, & continet membra virginum & martyrum Christi Nunilionis & Alodiæ cum innumerabilibus sanctorum reliquiis. Considerans enim semper de inimicis suis triumphasse, & omnes illos per circuitum suum sibi subiugasse: videns etiam, quod post Maurorum inuasionem laici, sæcularisque ordo Ecclesias totius Hispaniæ habuerunt, eas Ecclesiasticis viris tradere decreuit. Et audiens beati Benedicti doctrinam vbique rutilare: cogitauit qualiter in regionibus suis eam posset transplantare. Et mittens ad Cluniacense cœnobium, euocauit inde abbatem Paternum, & cũ illo gregem monachorum, quos in ascysterio S. Ioannis Baptistæ constituit. Nunc vero prædictus rex Sanctius prædicto Domino & magistro suo Sancio Episcopo deuota mente commendat, & concedit prædictum monasterium Lejerense, cum possessionibus, quas antecessores reges ei dederunt, & alij quatenus in eo ordinem monachorum constituat, vbi corpora parentum regis requiescant. Facta charta vt supra in præsentia multorum, qui venerant adorare Deum, & celebrare festiuitatem sanctarum martyrũ in prædicto monasterio, regnante clarissimo rege præfato Sancio in castella, in Pampilonia, in Alaua, in Aragone, in Suprarbi, in Ripacorcia, in cuncta Gasconia, in Leyeut. Testes.

Anno Domini M. 22. dies Octobris 21.

D. Benedicti ordo quando primum in Hispania.

Eximena regina mater regis.
Regina dona Munia Maior Garsia.
Ranimirus Gundissaluus.
Bernardus Mattus Aragonensis Episcopus.
Sancius abbas Lejerensis, & Episcopus Pampilonensis.
Paternus abbas S. Ioannis.
Eneco abbas Homiensis.
Senior Exemeno Garces.
Senior Garcia Lopeiz, & Fortunio Sainz, & Acenar Fortunionis, & Fortunio Ossuaz, & Garcia Fortunionis, & Lope Sainz.

ANNO etiam millesimo trigesimo secundo, idem rex eidem monasterio huiusmodi diploma concessit.

Annus Domini M 32. dies Decemb. 26.

ERA 1077. Cal. Ianuar. fer. 3. Ego Sancius gratia Dei rex, dono vobis Domino & præsuli sanctissimo Domino Sancio, vel omni collegio monachorum cœnobio Legerensi, sub aula S. Saluatoris, vbi sunt corpora beatissimarum virginum & martyrum Nunilonis & Alodiæ, necnon reliquiæ apostolorum & martyrum, quæ ibi reconditæ sunt: Dono, inquam, vobis in valle de Ostella, prope villam quæ dicitur Portiella, monasterium, quod dicunt S. Ioannis cum suis terminis: & in Pampilonia parrochiam de S. Cæcilia: & in valle de Garonio monasterium, quod dicitur Zeyazahassa.

Ego rex Sancius serenissimus, regnans in Pampilonia & Aragonia, in Suprarbi, & in Ripacorcia, & in omni Gasconia, atq; in cuncta Castella, & Legione, siue in Astorica, confirmo.

Munia Mayor regina. conf.
Ranimirus proles regis, confirmo.
Garsia frater eius, confirmo.
Gundissaluus frater eius, conf.
Fernandus germanus eius, conf.
Martinus Aragonensis Episcopus, conf.
Sancius Pampilonensis Episcopus.
Arnolfus Ripa Corciensis Episcopus.
Munio Alauensis Episcopus.
Iulianus Episcopus Castellensis.
Pontius Episcopus Ouetensis.
Fortunius Sancij dominator Caparroso.
Fortunius Sancij dominator Falces.
Acenarius Fortunionis dominator Vgarte.
Garsia Fortunionis dominator Funes.
Lope Eneconis Dominator Arruesta.
Fortunio Vxuaz Cantabriensis.
Don Petro sub imperio regis imperans Naiara.
Valassius Fenestella ex palatio regis exaraui, & accepi pretium propter hanc scripturã quinque modios tritici.
Exemena regina Vetula ancilla Dei, degens in Reperus, confirmo.

Paucis post martyrium harum sanctarum virginum annis, regina fuit Hispaniæ, quæ alterius nomine Nunilo vocaretur. Id cum in nostris historijs non sit scriptum, Oueti in camera sancta, de qua iam diximus, video esse testatum. Ibi namque inter prisca regum nostrorum donaria arca etiam est duorum pedum longitudine, tabellis pretiosissimis achaticis lapidis auro circumclusis coagmentata & fabrefacta, gemmis etiam vndique diues. In fundo, qui est argenteus, hanc habet inscriptionem, quam ipse fidelissime transcripsi.

SVSCEPTVM PLACIDE MANET HOC IN HONORE DEI, QVOD OFFERVNT FAMVLI CHRISTI FROYLA, ET NVNILO COGNOMENTO SCEMENA. HOC OPVS PERFECTVM EST ET CONCESSVM EST SANCTO SALVATORI OVETENSIS. QVIS QVIS AVFERRE HOC DONARIA NOSTRA PRÆSVMPSERIT, FVLMINE DIVINO INTEREAT IPSE. OPERATVM EST, ERA DCCCCXLIX.

NEQVE dubium esse potest quin donum sit Froilæ regis secundi. Nam præter opulentiam, quæ regia plane est: multa sunt alia, quæ id aperte testentur.

CORPORA harum sanctarum virginum hinc postea Bononiam fuisse translata Vasæus scripsit. Sed nemo dubitat nunc etiam in eodem S. Saluatoris Legerensi cœnobio asseruari.

❡ Caput octauum.

1 EX vico Ausinianos.) *Meminit huius oppidi etiã alibi, nullibi tamen plenius. Nos quod de eo præterea dicere possumus, nihil prorsus habemus. Multa autem seorsum de Flora martyrio in epistola ad Aluarum secunda commemorat.*

2 In veritate.) *Hispanismus merus.*

3 Quam quæritis.) *Virgilij est hemistichium, quod sciens volensque Eulogius, sicut alia huiusmodi interseruit.*

4 Trabibus catenarum.) *Catena aliquando in vsum pessuli deseruit.*

Infra

Infra cortem.) *Latinum vocabulum probatis authoribus notum, regum nostratium vetustiora* 5
diplomata frequenter vsurpant. Significat autem illud patentis loci in domo spatium longius ab habita- Cort.
tione semotum, quod gallinis alendis & aliis huiusmodi vsibus sepitur.

Tuccitanæ vrbis.) *Non pauca Romanorum monumenta, inscriptique lapides, qui in oppido,* 6
quod nunc Martos in Bætica, non longe ab vrbe Iaen vulga dicta vocamus, plane docent Tuccitanam o- Tucci vrbs.
lim coloniam inibi fuisse: quemadmodum in Hispaniæ antiquitatibus plene docuimus. Martos oppidum.

Ossaria) *Hoc oppidum, quanquam præclarum dicatur, nullam sui memoriam reliquit.* Iaen vrbs.

Artemiam nomine.) *Præter hos duos filios, habuit etiam Artemia filiam nomine Auream,* 7
& ipsam quoque martyrem: de qua in fine libri tertij. Adulphi vero & Ioannis martyrium multis mo- 8
dis est celebratissimum. Multæ per Hispaniam Ecclesiæ eorum festum diem celebrant. Is est Septembris
vicesimus septimus. Vsuardi martyrologium eodem die Corduba passos fuisse memorat. Inde in Roma
nuper ab Maurolico abbate exauctum, videtur traductum. Ado Vienensis in Gallia præsul eosdem etiam
eodem die in suo martyrologio posuit: vnde Equilinus Episcopus in suo catalogo retulit. Manifestum au-
tem hic ex D. Eulogio est, eos viginti annos & eo amplius hos omnes martyres præcessisse: siquidem initio
huius regis passos commemorat.

Iterum venio crucifigi.) *Verba sunt Christi ad Petrum apostolum, Romam, cum ibi crucis sup-* 9
plicium passus est, venientem: vt in martyrij eius historia legitur. Quam hinc iam intelligimus esse ve-
tustissimam. Et sacellum hodie etiam Romæ visitur, eo ipso in loco, quo Christus hæc dicens D. Petro ap-
paruit.

Tunc nos etiam ex antro.) *Diximus iam de vtriusque carceris Cordubensis discrimine.* 10

Sicuti iam alibi.) *In epistola ad Aluarum, quæ suo loco reddetur, ibi latius hæc omnia perscribū-* 11
tur. Ibi etiam die vicesimo quarto Septembris occisas fuisse tradit. Annus vero facile astruitur, ex epistola
ad Pompelonensem Episcopum. Cordubensis Ecclesia eodem die festum harum sanctarum celebrat. Vsu-
ardus, Romanum exauctum, & Adonis martyrologia, Equilini etiam antistitis catalogus earundem
meminerunt. Sed desiit hic iam Eulogius hebdomadæ dies nominare, vnde indubitata certitudo tempo-
ris poterat sequentibus adhiberi. Sed satis ad fidem & historiæ veritatem est, sanctum martyrem hæc
retulisse.

Caput nonum.

QVa Faustus.) *De inclyta Toletana vrbe iam diximus. De sacris his tribus martyribus Cordubē-* 1
sibus celeberrima est in omnibus Hispaniæ Ecclesiis memoria, insigni festiuitate consecrata: & copi- Faustus & socij martyris Cordubenses.
osa historia in lectionibus matutinis repetita. Martyrologia omnia, & quicunque de sanctis scripserunt,
eorum insignem habent mentionem. Sed variat alicubi festus dies, Alibi vicesimus octauus Septembris:
alibi Octobris tertius decimus signatur. Vbique leguntur exusti. Illud diligenter est animaduertendum
horum sanctorum martyrū cineres ad hæc vsque D. Eulogij tempora Corduba asseruatos fuisse.

Campaniæ Corduoensis.) *Campaniæ nomen peculiariter ab Romanis olim ei Italiæ regioni* 2
fuit attributum, quæ Neapolim, Capuam aliasque vicinas vrbes habebat: & quod campestris tota esset
& plana, ita est appellata. Alioqui Campania pari ratione quæcunque similis regio dici potest. Nos certe
Hispani id nomen in plana quæque transtulimus. Nam planities illa in Vaccæis, quæ longo tractu proten-
sa Campos nunc, olim Campi Gothorum, vt est apud Rudericum Toletanum, nuncupabatur: Campani-
am vocatam in Compostellana historia, ante quadringentos annos scripta reperio. Sed peculiare magis
fuisse videtur, vt Cordubensis planities, tantopere ab Strabone fertilitatis nomine commendata, Campa-
nia diceretur. Nomen adhuc paululum immutatum, cum Campinnam vocemus, perdurat.

In supra dicto sanctuario.) *Sanctorum trium Fausti & comitum templum intelligit.* 3

Era 890. *Hoc loco in vetusto codice, ad signandum numerum nonagesimum, nota quædam fuit &* 4
literarum colligatio peregrina, nobisque Hispanis penitus ignota: vt Gothicam fuisse appareat. Ea fuit
huiusmodi. L. litera, quinquagesimi numeri nota vulgaris, fuit posita. inde. X. adiuncta. sed cui minutu-
la altera. L. superiori ex parte superioris apicis cohæreret: ita vt quadragesimi numeri hæc vulgaris nota
XL. compleretur: & ex notis vtriusque, quinquagesimi & quadragesimi numeri, integer nonagenarius esset
perfectus. Eam ego notam ad eum modum innexam in vetustis quatuor sacrorum conciliorum codici-
bus, quos habent sancta Ecclesia Toletana & Regium D. Laurentij monasterium ordinis S. Hieronymi
ad oppidum Escurial vocatum, iam antea obseruaueram, & quæ esset liquido deprehenderam. Quæ o-
mnia mihi hic sigillatim demonstranda fuerunt vt si quis in vetustum D. Eulogij codicem
incidisset, minime hæreret, aut dubitaret: sed manifestam veritatem illico in-
telligeret, sequentiaque omnia prope digesta conspiceret.

Caput decimum.

1 FVit prætereà.) *Ex satis humili exordio sublimiori postmodum oratione diuus Eulogius insurgit: vt iuxta Horatij præceptum, fulgorem ex fumo proferret. Voluit enim plenius stylo grandiori horum martyrum historiam continuare: & spiritus vere Christiani, vere ad martyrium anhelantis ardorem dicendo proferre. Id non sine pia animorum commotione, pij lectores non vno loco animaduertent.*

F. Laurentius Surius diui Eulogij fragmentum vidit.

Videtur F. Laurentius Surius Carthusiensis in fragmentum diui Eulogij incidisse. Tomo enim quarto de probatis Sanctorum historiis totum hoc caput cum nomine authoris inseruit. Ibi semper Natalia non Sabigotho Aurelij vxor nominatur. Surius autem more suo dictionem hic quoque & sancti martyris stylum limauit. Id monuisse oportuit, vt nemo miretur, nimium illa orationis filo ab his discordare, quæ nos religiose admodum nihil prorsus immutando, vt erant in exemplari conseruauimus. Si quæ autem diuersa in Surio referuntur, suis hic nos locis annotauimus.

2 Illius vel illius.) *Hispanismus.*

3 Vt in parte stramentum.) *Obscure significat, pondere catenarum asini clitellas subuersas & deiectas, ita vt in caudam defluerent: eo enim crura retrorsum à sello insidentis inclinata fuisse videntur: In Laurentio Surio longe diuersa hæc referuntur, vt paulo post cælestis per somnium visiones adnectuntur. Ego nihil prorsus in nostro exemplari deesse video: vt hæc superaddita olim ab aliquo existimem. Postmodum etiam filiarum Aurelij nomina Felicitas & Maria apponuntur. Desunt vero quæ de consulto Aluaro Eulogius prosequitur. In supplicio tamen Sabigothonis plura referuntur.*

Aluarus.

4 Serenissimi præceptoris.) *Diximus, qua modestiæ ratione Aluarum, qui condiscipulus fuisset, præceptorem suum vocet Eulogius. Serenissimi etiam titulum additum, nobilitatem in Aluaro astruere demonstrauimus.*

Monasteriū S. Sabba.

5 Monasterium sancti Sabbæ.) *Celebratur in libris de sanctorum Patrum vitis hoc cænobium: & ipse sanctus Sabba, vbicumque de sanctis eremi cultoribus agitur, est notissimus.*

Breuiariū.

6 Martyrij sui breuiarium.) *Hac voce Plinius & Suetonius vtentes docent, quodcumque opus, & in historia præsertim, summatim, & per compendium scriptum sit, ita solere appellari.*

7 Insulam.) *Catacrisis illorum temporum est, quales aliæ pleraque.*

8 Reuelatis vultibus.) *Apparet profecto Christiani moris tunc ex Pauli Apostoli doctrina fuisse, vt non in Ecclesia solum, sed in itinere ad ecclesiam caput fœminæ velarent. Poterant etiam honestatis causa, & ne ab Sarracenis pulsarentur, velatis capitibus fœminæ Christianæ misero illo captiuitatis tempore incedere.*

9 Illico viros interrogat.) *Aurelium profecto & Felicem, qui cum vxoribus processerant.*

10 Osculatis manibus eius.) *Cum sacerdos non esset, reuerentiæ tamen ergo, ab martyre futuro veluti benedictionem sacerdos etiam Eulogius petebat. Nisi credas iam tunc hunc morem hodiernum cœpisse, vt nos Hispani osculari manus & dicamus, & facere aggrediamur.*

11 Visibus.) *Quasi dicat quibusdam veluti experimentis.*

12 Sexto Calend.) *Multis locis apparet Adonem Archiepiscopum hos diui Eulogij libros legisse: & in horum martyrum mentione præsertim: siquidem quamuis sub compendio, omnia tamen digniora retulit, quæ hic ab Eulogio commemorantur. Cæterum referente Equilino Episcopo, non Sabigothonem, sed Nataliam eius loco nominat. Sed neque Ado, neque Surij fragmentum recte diem aut mensem notarunt, qui Augusti vicesimum septimum his martyribus tribuerunt.*

13 Pilemelariensi cœnobio.) *Cum iterum fusius huius cœnobij mentio occurrerit: tunc nos de eius situ, quæ oportet dicemus: id erit libri tertij cap. duodecimo. In Surio prædictum ab Aurelio refertur, se ibi sepeliendum.*

14 Apud Genesium martyrem.) *Metonymia, qualis illa Horatij: Scripta palatinus quæcumque recepit Apolo. Et multa huiusmodi, quibus Christiani frequenter vtimur.*

15 Et Sabigothonis incolunt.) *Locus hic in veteri codice fuit mutilus, & linea integra cum dimidia vacua relicta, vt si quando posset suppleri. In Surio neque capitum saltem mentio est.*

Caput vndecimum.

1 2 COntribulis noster.) *Tum hic, tum etiam superius hac voce vsus Eulogius, indicat plane habitationis tantummodo vicinitatem.*

Fortassis Rojana eadē, quæ Regiana apud Antoninum nō longe ab vrbe Astigitana.

Rojana.) * *Neque hic quid dicam, tametsi exquisierim, reperio. Eodem quoque silentio Fraga locum & Leiulensem vicum, qui paulo post nominantur, prætereo.*

Eliberi.) *Corruperant nomen huius vrbis Gothica tempora: cum Iliberi Romani protulissent. Ex illa corruptela maiorem postea Arabes inuexerant, Elberiam nominantes: vnde nos tandem nunc Eluiram pronuntiamus. Fuit enim vrbs hæc non longe ab inclyta vrbe Granata, in colle, qui nunc Eluira*
3 *mons appellatur: cum vrbis etiam porta, quæ eo ducit, Eluira nominetur. Illud animaduersione dignum, vero si-*

vero simillimum videri, Ili prisca Hispanorũ lingua oppidum significauisse. Inde tot vrbium, sed in Bætica præsertim, nomina id in principio retinebant. Iliturgi, Iliberi, Ilipula, Ilipa: & alia huiusmodi. De quo nos in Hispania antiquitatibus.

4 Quinque milliarios lustros.) † *Viginti longo circuitu significat.*

Viginti quinque potius censenda sunt.

5 Tertiodecimo Calen.) *Dies in Vsuardo, Adone, Equilino, & Cordubensi breuiario concordat. Is est Augusti vigesimus.*

Caput duodecimum.

SAncti Cypriani.) *In sancti Pelagij historia huius etiam basilicæ mentio erit.*

Decimoseptimo Cal.) *Dies est Septembris quintus decimus, qui aperte in veteri exemplari* 1
notatur. Vsuardus, breuiarium Cordubense, Ado & Equilinus paucis diebus variant. In Adone & E- 2
quilino Emilianus, non Emila scriptum legitur. Et recte sane non longo interuallo post Christophorum
& Leouigildum hos duos martyres coronatos scripsit Eulogius.

Caput decimumtertium.

1 CVm adhuc.) *Notat hic quoque modicum temporis interuallum. Et nullus equidem dies intercessit.*

2 Parapanda.) *Ignotus nunc vicus.*

3 Fanum illud.) *Templum hoc Cordubense intelligit Arabicæ structuræ, quod hodie perdurat, maiorisque ecclesiæ dignitatem obtinet: & sua magnitudine, columnarum multitudine, marmorum præstantia, operis subtilitate, & multis aliis sui partibus admirationem, atque adeo stuporem spectantibus præbet. Iam enim fuerat ædificatum ab rege Habdarrahgman secundo, & Issen eius filio. Authores sunt Rasis & Rudericus Toletanus antistes in Arabum historia.*

Templum Cordubense.

4 Decimosexto Cal.) *In sequenti post Emilam & Hieremiam die hi martyres perimuntur: quos nullum breuiarium commemorat.*

Caput decimumquartum.

1 TVnc iam proculdubio.) *Aut significat neminem deinceps tam ex Christianis, quam ex Saracenis ausum fuisse non deferre ad iudices quemcunque audisset pseudopropheta Mahometo maledicentem: aut certe permissum Sarracenis fuisse, vt quem Christianum ita maledicentem audirent, ipsi protinus, non expectata publica damnatione, impune interimerent.*

2 Quod quibusdam.) *Docent ad hunc modum sacri Theologi martyrium donum Dei esse, quibusdam peculiariter à Deo tributum. Illud autem est animaduertendum diuersam hanc esse ecclesiæ Hispanorum persequutionem, ab illa Cordubensi, in qua captus est diuus Eulogius. Tempora id docent euidenter. Et libri primi cap. primo nos exquisitius docuimus.*

Caput decimumquintum.

1 NObiscum vel fugere.) *Hoc namque erat imbecillioribus, & qui martyrio impares erant, permissum diuinæ legis indulgentia.*

2 Plurimi etiam.) *Contra hos tum primo libro, tum etiam in Apologetico diuus Eulogius fusius disputat.*

3 Nos quoque authores.) *Hanc grauissimam insectationem pertulit diuus Eulogius, quasi futuri martyrij præludium. Vt non subito gladij ictu tantummodo mactaretur: sed carnifices quoque eius ipsi Christiani, ipsi fratres existerent, quotidiano conuicio illum proscindentes.*

4 Præsenti concilio Episcoporum.) *In tanta calamitate, & dira Ecclesiæ persequutione conuenerant prælati, vt de remedio, si possent, quoquo modo prouiderent. Et Rex etiam iusserat vndique metropolitanos, quod mox apparet, conuenire. Nationale ergo, vti vocant, concilium hoc fuit: nisi conciliabulum tali authore congregante malis appellare. De hoc exceptore postea lib. 3. cap. 3.*

Concilium Cordubense.

5 Inhibitum esse martyrium.) *Hæc quæ sequuntur, ad finem vsque periodi decretum ab concilio editum continent, subobscure tamen. Consilium enim præsulum in concilio fuit, (vt misere laboranti & periclitanti ecclesiæ hac ratione prospicerent) edicere quidem & præcipere, quod regi, quod proceribus placere posset leuiter intuentibus. Cæterum cum vererentur quippiam, quod Dei summi maiestatem & Christianam religionem offenderet, constituere: ita decreti verba attemperarunt, & consulto quasi fabrefecerunt: vt nihil impium, si quis penitius rimaretur, assererent. Hoc est quod in sequentibus prosequitur diuus Eulogius. Et multo quidem erant omnia in exemplari obscuriora: & quæ multo cum labore, adhibito etiam sapientissimorum hominum iudicio & lima, fuerunt dilucidiora aliquanto, vna, aut altera voce tantummodo adiecta, reddenda.*

6 Inculpabile.) *Hoc est culpa prorsus non caruit. Sententiam enim suam iam hic profert diuus Eulogius. Et de hoc ipso edicto libellus etiam & schedis euulgato loquutus videtur libro primo ad finem.*

Quanquam manifestum est de altera diuersa ab hac Sarracenorum perturbatione initio libri huius capite primo scribere: vt ipsius sancti verbo tum hoc, tum etiam illo loco, & initio septimi capitis aperte declarant.

7 Quinimo nisi legitima satisfactione.) *Hoc ait. Necesse fuit profecto imbecillibus satisfacere: ne edicto scandalizarentur, si forte id tantummodo, quod ob Sarracenis volebat concilium intelligi, ipsi etiam intelligerent. Oportuit ergo, vt iis, imbecillibus inquam & pusillis, satisfieret: tum legitima interpretatione ad eos & propter eos adhibito, tum etiam causis explicatis, quæ ad eum modum edictum conformare compulissent.*

❡ Caput decimum sextum.

1 DEnuo pontifex.) *Cordubensem Episcopum intelligo, quem nusquam proprio nomine designat. Apparet autem iterum antea hunc ipsum præsulem in vincula fuisse coniectum: Reccaffredi tumultu, vt ego existimo.*

2 Ingredi foris.) *Hoc est, domi se continerent nobiles Christiani, pedem inde referre non audentes.*

3 Pendentia stipitibus.) *Quatuor martyrum Emilæ & Hieremiæ, Rogelli, & Seruio Dei, qui postremi passi sunt, intelligi necesse est. Cæterorum namque, vt ex superioribus liquet, non supererant, exusta partim, partim sepulta. Quod ad sequentem temporis peruestigationem hic iam annotasse oportuit.*

4 Nos autem.) *Hinc apparet diuum Eulogium, hunc librum secundum hoc ipso tempore, quo Mahomad regnare cœpit, scripsisse. Nondum enim sequentia, quæ tertio libro prosequitur, gesta fuerant. Quod plenius etiam superaddita hoc loco oratio demonstrat: in qua prætereo latere se dicit, cum scriberet.*

❡ In orationem.

MOs fuit ab Gothorum temporibus ductus, vt Hispani scriptores, opera sua oratione ad Deum fusa, aut inciperent, aut clauderent. Id in diui Illefonsi opere de laude virginitatis sacratissimæ Virginis Mariæ, & in sancti Iuliani Archiepiscopi Toletani libris apparet.

DIVI EVLOGII CORDVBENSIS, MARTYRIS, DOCTORIS, ET ELECTI ARCHIEPISCOPI TOLETANI, MEMORIALIS SANCTORVM, Liber Tertius.

PRAEFATIO.

CVM igitur præcedentium voluminum series affatim impiorum crudelitatem, quæ diu inexpugnabilium virorum constantiam, enisa est fatigare, digesserit, vtroque assertionis gressu ortus, ætates, actusque belligeros percurrat Sanctorum: plus aliquid tctor sæuitiæ in nos commissum tertius hic libet non sine ingenti vulnere pandet. Nec me quidem supercilio arrogandi hac occasione vti intendant, quod tantæ materiæ parui admodum, & (vt ita dixerim) vilissimi ingenioli fulcimen adhibuerim, aut forte non res veras nos elucubrasse condemnent. Qui eo intuitu operis huius concinnauimus structuram, quo nimirum omnia æquitate districti iudicis in futuro nouimus diiudicanda. Quem nec fallere abdita cogitationum, nec qualitas operum potest. Nam ego, qui scio suo quemque oneri coram Domino subiacere, cur propriis diu grauatam substantiam meam molibus, externo pondere deprimere vellem? aut quid commodi compicto mendacio mihi conferri sperarem, ex omni postmodum verbo rationem pensurus? Sed hinc agitatur tenuis scientiæ venulis mens contenta, quod rem, non dicam magni fluminis tantummodo, verumetiam immensi æquoris affluentia necessario irrigandam attentat: quæ vix paruissimi stillicidij sudorem irrorans, quasi quasdam coactitij, & extorti liquoris guttulas profluit. Nec ab re fessi viatoris comparatione impetiar, qui vigore virium eneruatus, sæpius in itinere sedens, eo vehementius conlassatur, quo crebrius per loca varia compausatur. Ita & nos, totius vbertatis expertes scientiæ, quasi

Comparatio.

tiæ, quasi debilitato gradu per inuia loquutionis residemus, pigroque (vt ita dixerim) gressu vix opusculorum limitem contingentes, vbique finem loquendi optamus. Et tunc magis magisque debilis viator quassatur, cum se iam de peruentione itineris gaudere sperans, denuo ex improuiso emergere sibi adhuc inopinatum conficiendum cernit spatium. Vnde & nos, qui iam finisse opusculum credebamus, ac veluti procellosum mare in naufragio transmissum remigio lætabamur, & optari portus salui fruebamur quiete, nunc aliud fortuito contuemur superuenisse, quod operæpretium præmissis opusculis sit addendum. Tendimus igitur parcitatæ facundiæ coarctatis tendimus imminentium persequutionum casibus occupati: & quasi in contrarium vento surgente, in altum nos demum deuolutos pelagus, inhorrescimus. Confidimus autem eius nos incunctanter bonitatis iuuamine prosperari, qui dignos nos eorum visu, & amicitia diiudicauit, vt quorum fruebamur dulcedine, etiam trophæis imbueremur.

Initium regni Mahomad regis. Cap. I.

CÆterum, vt in fine secundi operis annotatum est, adepto Mahomad patris imperio, confestim in promptum odium contra nos prorumpens, ipso die, quo fascibus infulatus, solium regnaturus conscendit, Christianos omnes palatio abdicans, indignos aulæ principali ministerio promulgauit. Quos iterum post non longo interuallo sub tributario censu præscribens, plures præmio regali priuauit, qui dudum militaribus vescebantur annonis. Et quia scriptum est: Secundum iudicem populi, sic & ministri eius; ipsis per idem tempus gubernacula vrbis committit, qui consimili zelo controuersiæ aduersum Dei populum laborantes, eum vbique affligerent, euerterent, & opprimerent: vt non solum vatem suum nullatenus infamari præsumerent, verumetiam terroribus compulsi abominabilem confiterentur culturam. Sic quoque mœror importabilis & persequutio truculenta vndique nobis obuians, plerosque præuaricationis laqueo immergebat.

Christiani palatio eiecti.

Ecclesiast. 10.

Præuaricatio illius exceptoris, qui pridem sanctos anathematizari compulerat. Cap. II.

MVlti autem, sua se sponte à Christo diuertentes adhærebant iniquis, sectamque diaboli summo colebant affectu, sicuti ille spurius, & sanctorum benedictione indignus, de quo in libro secundo meminimus, agit. Qui sæcularis reuerentiæ pompam rebus præponens cœlestibus, inauditaque libidine pro Deo officium venerans, post biseno mense; quo sanctos anathematizari decreuerat, nosque fœdis conuitiis impetierat, honore deiectus est. Gratia itaque disertudinis linguæ Arabicæ, qua nimium præditus erat, solus è Christianis à consulibus in officio exceptoris detentus, post aliquos menses & palatio, & ministerio est abdicatus. Quod factum non leuiter ferens, cum se deiectum aspiceret, priuatumque tanta dignitate altius suspiraret, præstantius Deo mori, quam non viuere sæculo eligens, continuo fidem sanctæ Trinitatis spernens, cedit sectæ peruersitatis, & nequaquam se Christianum vult iam vltra videri. Quapropter in deteriora conuersus, qui nusquam simplicia meditatus fuerat, exul Christianis effectus, adunatus gentilibus, crebroque discursu illud impietatis delubrum, quasi vnus è ministris diaboli frequenter ingreditur, expulsus de templo Domini, quod dum adhuc fidelis existeret, sera ac pigra visitatione incoluit. Scriptum est enim: Non habitabit in medio domus meæ faciens superbiam, & qui iniqua loquitur, non direxit in conspectu oculorum meorum. Idem vero post negationem in honorem pristinum restitutus, palatio reformatur: quo pædica & hamus cæteros illiciendi existens, foret aliis in præuaricationis scandalum, qui causa gloriæ temporalis sibi fuerat laqueus.

Lib 2. c. 15.

Exceptor improbus Christum abnegat.

Psalm. 100.

Destructio basilicarum. Cap. III.

INterea cum sæpius contra Dei cateruam sæua principis conspiratio inolesceret, affligeretque vbique Christicolas, & nec sic omnes generali dilapsu, vt fidebat ad ritum suum proruerent, iubet ecclesias nuper structas diruere, & quicquid nouo cultu in antiquis basilicis splendebat, fueratque temporibus Arabum rudi formatione adiectum elidere. Qua occasione satrapæ tenebrarum inde capta, etiam ea templorum culmina subruunt, quæ à tempore pacis studio & industria patrum erecta, pene trecentorum, à diebus conditionis suæ numerum excedebant annorum.

De seditione prouinciarum. Cap. IV.

1 ET quia vndique dibellionum insurgentia bella magnam ei molestiam inferebant, (nam libere in cunctis Hispaniæ vrbibus, quas vigore potestatis, & egregij potentia intellectus, largoque munere præmiorum pater suus acquirendo domauerat, & obsederat, hic priuilegium dominandi gerebat)
2 Præsertim cum & ex aliquibus locis cæsum & fugatum exercitum suum cernens, vbique imminui, vbique se gemeret in deteriora conuerti. Iccirco contra nos diu meditatum in futurum differebat perditionis interitum, tardoque ac pigro impetu ecclesiarum operabatur ruinas. Nam nullos credo Christianorum (nisi ista difficultatis obstarent repagula) secum pateretur morari. Quinimo, vt iam alibi præmissum est, si commodam regnandi haberet licentiam, Iudæos etiam à se repelli compelleret. Quo solius gentis suæ comitatu vallatus, his præesse solummodo mereretur, cum quibus inextricabilia æterni barathri lueret tormenta, nec alterius diuersitate religionis vnitas damnabilis culturæ scinderetur. Ex qua, Deo vocante, & per splendentia fidei sanctæ mysteria compungente, plures admodum recedentes, & pietati adhærentes, mortemq; spe firmiori propter Christum excipientes, idem ingemiscebat: præter eos, qui nimia carnis impediti formidine, ardua cordis contritione Christo regi sub clamide adhuc militant.

De odio suorum aduersum regem, & de ipsius auaritia, & de tributis Christianis impositis. Cap. V.

CVmque Ecclesiam Dei flammis inuidiæ inurendo, interno cogitamine corrosus tabesceret, & suorum pacem affectaret, hæc & huiusmodi cōtra nos exercere disponeret: in nullo tamen diuinam dispensationem humana procacitas præualet immutare. Quæ eum cunctis odibilem, vniuersis exosum, omnibusq; execrabilem reddens, etiam domestico, & vt ferunt pellicum suarum
Prouerb. 29. odio, vel maledicto impetitur. Verum vt scriptum est: Rex iustus erigit terram, vir autem auarus destruit eam, hic idem inauditis cupiditatum fascibus ardens, militum an-
1 nonas demutilat: tribunorum coarctat donaria, lunaremque præmiorum discursum imminuit. Et cum sibi vilia admodum, & pene exigua à vicinioribus locis reddi vectigalia cerneret (quia videlicet, si culpa vulgi is ad sceptrum Deo dispensante admotus est, tamen huius meritorum improbitate vrbes ac nationes in stimulum recalcitrationis inductæ, non ad integrum tributis prouinciarum eum perfrui patiuntur) ideo in nos arma districtionis conuertens, & vt lutum platearum dominij planctu contri-
Christiani quidā Christianorum persequutores. bulat: quorundam Christianorum eius optioni fauente nequitia, (si tamen Christiani, & non magis operarij iniquitatis appellandi sint) qui vt priuilegium chirographa exigendi obtineant, sortem Domini fideliumque conuentum suo vadimonio vel crimine à rege mercantes, importabili censu onere colla aggrauant miserorum, quo-
2 tidie plebem Domini pessimantes. Illa proculdubio plectendi in futurum senten-
Eccles. 36. tia, quæ talium condemnans excessus, ait: Et qui pessimant plebem tuam, inueni-
Matthæi 18. ant perditionem. Quibus vtique secundum veritatis edictum felicius erat grauatis
Lucæ 12. molarum pōdere collibus profundo mergi, quam tanto pusillanimes perturbari scandalo, aut tantam vim gregi paruo inferre, cui patri dare regnum complacuit. In quorum con-

rum conſpectu Deus non eſt, & à quorum intuitu iudicia Dei ſublata ſunt. Semper inuidi, ſemper iniqui, vbique malitioſi, in alterutrum iracundi, in aliorum euerſione pacifici, in confœderationibus infidi, in conſpirationibus conciti, in circumuētione verſuti, in apparatu noxietatis aptiſſimi. Pro ſe inuicem diſparati, ad perdendum cæteros adunati, ad decipiendum excitati, ad miſerendum pigri. In inceſſu tumidi, in aſſertione ſuperbi, in promiſſione dubij, in datione auari, in largitione parci, in acceptione auidi. Id promittentes, quod dari nequeat, id conferentes, quo frui non liceat. Qui non dormiunt, niſi malefecerint, & conſurgere ad iniquitatem feſtinant. Qui lætantur, cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis. Et cum ſe Chriſtianos eſſe pronuntient, Chriſtum quotidie in membris eius crucifigunt, Iudæ proditoris documenta ſectantes, qui præceptorem venaliter diſtrahendo, pecunias crucifigens, ſibi quidem laqueum perditionis effodit, mundo autem libertatem debitam contulit. Hi vero ſe eidem incorporantes, cum redemptos eius crudeli accuſatione affligunt, & (quod non ſine graui cordis mei vulnere profero) quos tueri debuerāt, quia ſumus inuicem membra Chriſti, eum (proh dolor) negare compellunt. *Prouerb. 4.*

De inſultatione Procerum contra martyres. Cap. VI.

HIs interim imminentibus malis, & huiuſcemodi ærumnis Eccleſia vapulante, ferunt ob hoc regem ingenti crapulatum lætitia, ampliora fidelibus ſcandala irrogaturum ſe promittere: &, vt alibi taxatum eſt, dira incurſione, moleſtiaq; contriturum, ſi commodum regnandi ſucceſſum diutius obtineret: adeo vt plerique procerum olim decedentium martyrum ſubſannantes conſtantiam, nobis referrent: quo nunc abiit illa veſtrorum vittus agoniſtarum? quo aufugit magnanimitas? qua abſorpta temeritas deliteſcit? vbi ſe eneruata fortitudo abduxit? qui dudum cōcitis greſſibus certatim ad expugnandum dogmatiſtem noſtrum occurrentes, debita vltione perempti ſunt? Nunc adſint, nunc veniant, modo properent, ſi diuinitus inſpirati illud in veritate conſeruant certamen. *Cap. primo.*

De Fandila martyre. Cap. VII.

DVm ergo in nos huiuſcemodi irriſionibus inſultarent, & hoc deludio noſtram pene conſummatam cladibus fatigarent miſeriam: adoleſcens quidam Fandila ephebus, aſpectu decorus, honeſtate vitæ probabilis ſanctus, & timoratus presbyter inter has cędes, ſæuaq; diſcrimina, oſtium aditumq; primus exercendi martyrium ſub huius tyranni priuilegio * patefecit. Hic itaque ex vrbe Accitana progenitus Cordubam diſcendi gratia veniens totam pene pubertatem ibidem ſub pædagogi traditione peragens, confeſtim vt adoleſcentiam adiit, monaſtica oblectatus conuerſatione, illico monachis ſe Deo iugiter militaturus admiſcuit. Qui aliquibus locis peragratis ac demutatis, in quibus ardens deuota mens requieſcere non poterat, vltimo ſe in Tabanenſe cœnobium contulit. Ibi aliquandiu ſub regulari diſciplina, vel regimine Abbatis Martini demorans, perfectius in timore Domini claruit. Et quoniam ſummæ humilitatis magnæque obedientiæ erat, iccirco gratia ſanctitatis, qua cœlitus refulgebat, diu implorantibus ac rogantibus monachis cœnobij ſancti Saluatoris, quod haud procul à ciuitate Cordubæ in parte Septentrionis ad radicem mellaris pinaculi ſitum eſt, ad officium ſacerdotale prælectus inuite, & (vt ita dixerim) violenter inſtantia vel præiudicio Abbatis ſui ſanctum miniſterium ſuſcipit, & nihilominus ieiuniorum, vigiliarum, orationumque ſolito propenſius labores adaugens, ambulat de virtute in virtutem, viſurus Dominum in Sion ſcalis meritorum euectus. Cuius venerabilem vitam, cunctiſque neceſſario imitabilem conuerſationem, cum affatim digno laudum præconio eorundem fratrum atque ſororum, quibus præerat, relatione pandatur, eotamen magnificentius declaratur, quo florentiſſimam iuuentutem animo robuſtiore tranſgrediens, gladio martyriali non cunctatus fuerit ſubdere. Igitur comitante ipſum perfectione timoris Domini, cum omnia terrena deſpiciens mentem cœlo ſuſpenderet, cupieretque diſſolui melius, & cum CHRISTO manere, quam rebus hærere caducis, quodam die obſtinato vultu iudici aſtans, prædicat Euangelium, impudicum exprobrat vatem; cætumque

** regno, aut imperio, ſup.* *1 Accitana Vrbs.* *Tabanenſe cœnobium. 2 Abba Martinus.* *Sancti Saluatoris monaſterium. Pinna Mellaria.* *Pſalm. 83.*

noxiæ combinarum culturæ prædonibus (nisi resipiscens pietatis fidem apprehendat) vitricibus luiturum pœnarum incendiis proreſtatur. Hinc carcere truſus, & vinculis coarctatus, latronum manſionibus alligatur, principali poſtmodum ſententia decollandus. Quod factum iudex regio intimari audituí non differens, accenditur igne furoris immenſi, & quodam hebetatus horrore miratur ſtupidus, quæ eſſet illa victrix audacia, quæ tantæ gloriæ non expaueret regem, tamque ſublime vanitate & ſuperbia caput, atque (vt ſe putabat) ſuper omnia excellens talibus non reuerentiæ auſibus pulſaret. Quamobrem eodem momento ſub voce terribili epiſcopum comprehendi decernit. Sed ipſe fugæ præuentus remedio ſaluatur. Nam ferunt iam tunc eum nulla intercedente dilatione punire decreuerat. Iuſſerat etiam omnes Chriſtianos generali ſententia perdere, fœminaſq; publico diſtractu diſpergere, præter eos qui ſpreta religione ad cultum ſuum diuerterent. Et niſi hoc edictum conſultu ſatrapum quaſſaretur, qui pro eo quod nullus ſapiens, nemo vrbanus, nulluſq; procerum Chriſtianorum huiuſcemodi rem perpetraſſet, idcirco non debere vniuerſos perimere aſſerebant, quos non præit perſonalis dux ad prælium. Et hinc credo iam funditus Chri-
3 ſtianiſmum noſtrum partim gladio, partim præuaricatione extingueret. Fortiſſimum vero athletam gladio inrefficiens patibulo vltra amnem ſuſpendi præcepit.

Epiſcopus Cordubenſis in carcerem duci iubetur cauſa edicto violati, de quo ſup. lib. 2 cap. 15. Graue Chriſtianorum periculum.

Geſta Anaſtaſii, Felicis, & Dignæ martyrum. Cap. VIII.

1 QVem ſequens alio die Anaſtaſius presbyter, qui ab ineunte ætate apud baſilicam ſancti Aciſcli Cordubenſis diſciplinis, & literis eruditus vſque ad
plenam iuuentutem ibidem in diaconatus officio degens, poſt monaſtica
2 vita. qua dudum fuerat ſpreto miniſterio oblectatus incentibus egerat, de-
3 mum ſacerdotio applicatur. Concito greſſu palatium petens adſtat conſulibus, hoſtemq; fidei veridicis aſſertionum ſtimulis feriens gladio confeſtim abſciſſus ſuſpenditur. Cum quo & Felix monachus ex oppido Complutenſi progenitus natione Ge-
4 tulus, & quadam occaſione in Aſturias deuolutus, vbi & fidem Catholicam, & religio-
5 nem monaſticam didicit, eodem die hac profeſſione deciſſus affigitur.

Sancti Aciſcli baſilica.

Oppidum Complutenſe.

Aſturia.

CVMQVE dies illa maximum curſus ſui explens metabulum, iam pene in ho-
6 ram nonam diuergeret: virgo quædam adoleſcentula merito, & nomine Digna, ex collegio venerabilis Eliſabeth, cuius rationem liber ſecundus ediſſerit, Deo reuelante & confortante ad palmam proceſſit. Paulò namque ante martyrium ſuum aſſiſtere ſibi per ſomnium vidit puellam habitu & ſpecie percomptam angelico, roſas ac lilia manu geſtantem. Quam cum de nomine, cauſaque ſui exploraret aduentus. Ego ſum (inquit) Agatha, olim propter Chriſtum diris attrita ſuppliciis, & nunc veni partem tibi purpurei muneris huius conferre. Accipe libens donarium, & viriliter age in Domino, nam reliquias roſarum & liliorum, quas in manibus ſeruo, poſt te ex hoc loco datura ſum migraturis. Tali denique virgo ſacratiſſima viſu ac munere illuſtrata, cum è dextera colloquentis roſam ſuſciperet, auris admixta cœleſtibus ab oculis intuentis eleuabatur. Hæc autem puella cum pro ſumma humilitate, atque obedientia inter conuirginales vltima ſe iudicaret, eſſetq; incomparabili apparatu obſecundatrix, nun-
7 quam tamen appellari ſe Dignam patiebatur, dicebatque cum lachrymis: Nolite me Dignam vocare, ſed magis indignam, quia cuius meriti ſum etiam nomine debeo inſigniri. Et cum à die reuelationis ſuæ amore compuncta martyrij taeito cogitamine, quibus ad id poſſet indiciis aſpirare, ſæpius ruminare cœpiſſet, ſit affatim lætior horum inſtructa martyrio, quo quaſi his præcedentibus hæc firmiori greſſu ſuccederet ad coronam. Ideoque apertis ſilenter cœnobij clauſtris, cum iam beatos pendere comperiſſet martyres: concito gradu iudicem petens cur fratres ſuos præcones iuſtitiæ trucidauerit aſſertione intrepida percontatur. An quia (inquit) Dei cultores exiſtimus, ſanctamq; fideliter colimus Trinitatē Patrem, & Filium, & Spiritū ſanctum vnum, & verum Deum fatentes, & omne q, ab hac credulitate diſſentit, non ſolū negamus, verumetiam deteſtamur, maledicimus, & cōfundimus, idcirco confodimur? Hæc & his ſimilia ſancto, & immaculato ore diſſerēre puella, nihil cunctatus arbiter lictoribus decollandam cōmittit, qui mox delicatis inferunt iugulum collibus. Nec mora conſternatis corruens membris equuleo deorſum verſa ſuſpenditur, ceteriſq; transflumen adſciſcitur. Hoc namq; ordine hi tres vocati, Anaſtaſius ſcilicet presbyter, Felix monachus, & Digna virgo beata eodem die diſpariter ceciderunt, 18. Calendas Iulij, Era DCCCXCI.

Eliſabeth Abbatiſſa.

Agatha Dignæ apparuit.

Digna humilitas.

Annus Domini DCCCLIIJ. dies Iunij 14.

Benildis

Benildis matrona martyr. Cap. IX.

DEnique hos sequens Benildis, fœmina ætate iam prouecta, & vt ferunt non [pro, mediocriter] †medie timorata, sub professione cæterorum occubuit 17. Calendas Iulij, [1] Era qua supra. [Anno Domini Decclij. dies tamij 15.] Quorum cadauera post aliquot dies ingenti concremata incendio, ad vltimum fluuij proiectu dispersa sunt.

Sancta Columba martyr. Cap. X.

COgimur vel numerositate certantium, vel debita sponsione votornm, in longam dictionis seriem stylum prorendere. Hinc est quod, vltra quam putabamus, in magnum codicem materies aucta opusculi, pene modum mediocritatis excesserit. Quia post tot funera, & importabilium ærumnarum discrimina, nullum prorsus talia opinaremur aggressurum. Nos tamen ab inchoatis nullatenus reticemus, quo cunctorum rationes, vt promisimus, enarremus.

INTEREA fuit virgo quædam nobilis & decora Columba nomine, ex oppido [Martinus & Elisabeth.] Cordubensi progenita, præfati Abbatis Martini, & Elisabeth, de quibus in præcedentibus memorauimus, soror. [1] Quæ cum inter bona parentum tenerrime in annis puellatibus degens propositum Elisabeth sororis suæ, quod cum viro suo Hieremia, adhuc [Hieremias martyr.] vulgo admixti gerebant; agnosceret, qui longe antequam monasterium peterent, multis se Christo religionibus inter conuentus populi consecrarunt: persæpe genitorum relicto consortio, domum sororis frequentius visitans, talibus se consignandam votis exoptar, anhelaque huius propositi verna cupit existere. Confestim itaque terrena omnia spernere desiderat: [2] sed aduersatur puellæ intentioni genitrix repugnatura. Quæ etiam contra sobolem Elisabeth eiusque virum fœdis iracundiæ motibus excitata, grauiter conqueritur, quod ita adolescentis illiceret animum: quod sicut se, & istam disperderet, mundumq; flore suo vernantem dissipato matrimonio relinquentes, in solatio exterorum id cuperent congerere.

INTER hanc autem conflictationem (vt vulgi mos est) disquiritur ad copulam nuptialem puella: crebrisque interpellationibus sæcularitate inuoluere exoptant, cœlestium thalamorum nuptiis diuinitus assignatam. Et cum nec illa consentiret, nec marer desisteret, quo nihilominus nuptui traderetur: ipsa mater (Dei prouidentia) ex improuiso molestia ægritudinis oeeupata, sub celeri vocatione mundo exempta recessit. Remanet Dei famula, non tam matris obitu contristata, quam lætior gratia suæ deuotionis fine cuiusquam præiudicio adimplendæ.

VERVM nonnullo tempore in sancta religione apud vrbem vtrisque sororibus versantibus, continuo expleto iam propriis (vt diximus) sumptibus Tabanensi cœnobio, [Tabanense monasterium.] eo se viri cum mulieribus Christo militaturi conferunt. Ibi sancta virgo, terrenis se exuens, hæret cœlestibus, & menrem ad studium scripturarum conuertens, fit admodum eruditior inuestigandi, ac disserendi sententiarum obscura. Crescit beatæ virginis sanctimonia, & late diffusa cœnobij fama, etiam procul sitarum ad se vrbium discursus inuitat, qno talium exemplorum magisteriis imbuerentur. Hæc autem virgo, sub fratris sui Martini, & Elisabeth regimine manens, præcellit meritis, & gratia honestatis [Martinus & Elisabeth.] omnibus præit. In conuersatione laudabilis, in humilitate sublimis, in castitate perfecta, in charitate firma, in exorando attenta, ad obediendum apta, ad miserandum clemens, [Sancta Columba lam.] ad indulgendum facilis, ad prædicandum diserta, ad instruendum prompta. His quoque virtutibus clarens cunctorum in se prouocabat affectum, omnibus norma speculumq; sanctitatis existens. Et quia crebro aduersarij rentationibus propulsabatur, ideo frequentioribus se coram Domino flectibus mactar: verens ne diu congesta laborum vilissimi prædonis irruptione perirent. Hinc ad maiorem sanctitatis cautelam erigitur, metuque hostis adacta, solertius ad summam virtutum districtiori vita contendit. Hanc sæpe ægrimoniis tentator macerat, immittit fastidium, speciem virorum prætendit, longum astruit victum, diuersisq; fatigat phantasiis. Quibus horribili metu compulsa luget immaniter, ne lapsu mortis à consortio dirimatur sponsi, cuius tanto se ardore charitatis asserebat interitus esse conflagratam, vt quasi excisæ carnis cicatrice pro eius desiderio mente vulnerata existens, nisi solo eius intuitu in cœlis nullo modo se perhibebat posse sanare. Nullum vnquam peccatorem quamuis gra-

uioribus oppressum peccatis sermone suo læsit, de nullius actibus iudicauit, de nullius desperauit salute, nec quemquam licet fœdis infamatum despexit rumoribus. Scio (referebat) versutias dæmonum, scio insolentias hominum, qui interdum ipsum maledictionis subsannatione impetunt, quem probatum dignioribus meritis habet omnipotens. Multa sunt enim iudicio condemnata humano, quæ diuino sunt probata, & sanctificata consilio. Et plerumque opinationibus suis transgrediuntur homines diuinam sententiam: dum cuius meriti apud illum quisque permaneat, nesciant. Et tamen iam quasi præsagi occultorum, vel dignum prædicent, vel reprobum infament. Cum vtique inculpabilius, si ad se reuerterent, iudicarent: etsi quanto, vel quali oneri vnusquisque subiaceat, vel quo sit debito reus intenderent, nullatenus culpabiliter de incognitis disputarent. Sed agunt nonnulli hæc, quo in veritate exprobratio diuina contra nos olim prolata firmetur, quæ ait: Attendite, & auscultate. Nemo quod bonum est loquitur, nullus est, qui agat pœnitentiam propter peccatum suum, dicens: Quid feci? Qui proprij facinoris trabe neglecta, de festucis aliorum solliciti permanentes, quod leui susurrationis aure captauerint, verum nihilominus, & nullatenus incredibile esse affirmant. Numquam autem virgo clementissima sine causa iram admouit, nisi cum forte aut infantulis, aut aliquam è sororibus negligentem aspiceret, quas solo intuitu oculorum redarguebat humiliter. Numquam aliquando in cuiusquam prorupit contumeliam, nunquam os eius vaniloquio est occupatum, nusquam aniles & otiosas fabulas suis passa est admitti auditibus. Christum corde, Christum ore sæpius meditans, illam frequentius cum omni affectu canebat antiphonam, quam in laudem Sanctorum beati patres suaui cantu aptauerunt, Aperi mihi Domine Paradisi ianuam, vt ad illam patriam reuertar, vbi mors non est, vbi dulce gaudium perseuerat. Cum his colloqui delectabatur, quorum mens spiritali virtute succincta, mortificata cum vitiis, & concupiscentiis membra gerebant, nec cuiquam se, nisi forte spiritualibus viris, & id perrarum, ac serius visendi præstabat accessum. Quia claustra fœminarum à cellulis monachorum altis interiectis disparata maceriis, licet vnius patris gubernaculo regerentur, hæ tamen sequestratis se mansiunculis retrudétes, nulli omnino contuendi se facultatem præbebant. Sed, si subinde aut fratribus congrua instaret necessitas, aut hospitum pia impetraret humanitas, sola venerabilis Elisabeth per fenestram se exhibebat cernendam, quæ prior, & totius erat mater vera monasterij.

Hierem. 8.

Elisabeth prior inter religiosas ve catam tam tempore D. Eulogij.

Recludit se sancta Columba.

QVODAM igitur tempore petiit à consororibus Columba, vt inter ipsa claustra in quodam angulo cellula sibi daretur, quo secum sola demorans immunis à cæterarum strepitu fieret. Annuunt pro rogatu sanctæ sorores, præbentque adminiculum suo consensu augendi virginis sanctitatem, quæ aliquam etiam inde percipere confidebant mercedem. Vt enim præmio dignum est sanctæ conuersationis studium, ita & erga pie viuentes religiosus affectus. Nec distat à factis bona consensio, quæ non virtute animi, sed virium quassatur defectu: vt cum forte non fuerit vigor corporis talia exercendi, sit mentis intentio similibus delectandi. Communia sunt enim operis sancti commercia, & eo fiunt Christo gratissima, quo simpliciter in charitate perfecta ad nostrum referimus commodum fraternæ sanctitatis studium.

DENIQVE indepta benedictione sororum, exors omni cœnobialium actione curarum virgo venerabilis, in contemplatione Dei, & meditatione scripturarum multum temporis perseuerans, post crebra suspiria, & fletus immensos, in quibus speciali munere supra plurimos cœlitus eminebat, denuo ad instruendos diuinis pastibus conuirginalium animos reuertitur ad cœtum. Ferunt namque illam persæpe ternas, & quaternas horas, necnon vsque in medium diem in oratione decumbere, & cum nulla resonarent suspiria, nulloque singultu membra incuterentur, in magno tamen silentio
5 fletum promebat. Adeo vt subtus matta, in qua illa prostrato corpore exorabat, humectum lachrymis pauimentum ostenderetur. Maximum etiam in obsecrationibus stando expendens curriculum, in tantam subito ferebatur theoriam, vt geminatus ex
4 vtroque oculo riuulus lachrymarum ad mentum descendens, in vnum cóuersus meatum, crebra stillatione guttatim quasi è tecto in humum influeret.

Tabanensis cœnobij euersio.

INTEREA, cum furor persequutionis, qui in excidium ecclesiarum fremebat, hanc fœminarum collectam vrbi admoueret, in prædiolum, quod dudum sibi in confi-
5 nio basilicæ sancti Cypriani extruxerant, sese conferunt retrudendæ. Hic iam constituta beatissima virgo incomparabiliter flebat, lugebatque vbertim, & suam quietem, quam gerebat in montibus, & tumultus quos in vrbe incurrerat. Semper tamen, &
3 corde & lingua clamabat: Tu nosti Domine, quia diem hominis non concupiui super terram.

Basilica S. Cypriani. Tebia.

terram. Semper prædicabat, ſemper orabat, ſemper pſalmos canebat, ſemper in ore eius laus, & benedictio Domini reſonabat. Et quia virginum manſio præfati ſanctuarij parietibus cohærebat, tantumque obiectu maceriæ à veſtibulo altaris dirimebatur, ſi quem forte cantum ſanctorum laudibus reſonantem per natalitia martyrum audiſſet à clericis pſallentibus, confeſtim quadam iucunditate cœleſtium deſideriorum compuncta prorumpebat in lachrymas: vt non minus illam introrſus crederes proclamare: *Psalm. 41.* Sitiuit anima mea ad Deum viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei, fuerunt mihi lachrymæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi eſt Deus tuus. Ipſis etenim nexibus corporis, quibus in hac peregrinatione mens ſancti cuiuſque retenta, ab illa ineffabili claritate ſanctorum cum magna ſuperiorum deſideriorum ſiti exuſta ſe iongitur, velut obſtantibus murorum repagulis ne ad ciuitatem viuentium concito, quo vult, greſſu pertingat: quaſi è regione omnis membrorum ſibi credens reſiſtere plorat & dicit: *Ibidem.* Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi eſt Deus tuus. Cum illo vtique eſſe deſiderat, cum quo Apoſtolus reſoluta iam mortalitate cupiens permanere, dicebat: *Philip. 1.* diſſolui & eſſe cum Chriſto melius eſt.

VERVM indeſinenter his votis ſancta Columba inſiſtens, cum plus aliquid, vt reor, in ſemetipſam cruciatus, ipſa inferret, quam fureos impioderet carnifex, vigiliarum, ieiuniorum, atque orationum ſcilicet continuando labores: quaſi parua eſſent iſta omnia, proprio & vltroneo in ſe voto illata tormenta, velut de ſuis etiam meritis, etſi maiora exerceret, non confidebat. Ac metuens ne centeſimum virginitatis ſuæ fructum vacuum apud patrem commodi reperiret: ad ineffabile martyrij indubia lucrum aſpirat, quod peccatores etiam directo tramite in regnum mittit cœlorum, dicente Euangelio: *Matth. 11.* Regnum cœlorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Hinc iam ardentius in amore Chriſti ſuccenſa, *Sancta Columba ad martyrium properat.* concitis ad eum greſſibus, cui fideliter ſeruierat, anhelans peruenire, quibuſdam etiam reuelationibus ad id frequenter impulſa: quodam die irrupto latibulo, reſeratis tacite foribus in forum digrediens, licet † incognita viarum vrbis exiſteret, *(praeignara)* prouido tamen exploratu, quo iudex moraretur, addiſcit. Ibi cum perueniſſet, eiuſque aſtaret obtutibus, dat profeſſionem Catholicæ fidei, profert euangelicam veritatem, iniquum dogma retundit, auctoremque magni eſſe ſceleris talia præſumentem annuncians, ipſum denuo arbitrum quare ſe talibus ſacrilegiis combinaret, blandis admodum verbis hortatur. Cuius ſpeciem verbaque miratus, illico eam in palatium ducens, ſatrapum concilio repræſentat, ibi adhuc profitetur, prædicat, admonet, omnes ſuæ potius debere ſaluti conſulere, quam vanis inſiſtere deceptionibus, quibus eam tranſuertere conabantur. Dicebat etiam, non talem Chriſtus habet ſponſam, quæ immutari de priſtina compactione arrarum eius præualeat. *Psalm. 44.* Nam quis ditior illo eſt, vt vos me copiis rerum credatis illicere? Quis pulchrior eo eſt, cuius ſpeciei forma præ filiis hominum claret, vt vos me nuptu terreno arbitremini oblectandam? Quis cultus vel ſecta euangelicæ fidei veritate ſanctior eſt, quæ per totum orbem Apoſtolorum vocibus promulgata, æternæ ſpei credentibus præmium repromitteos, omne propheticiſmum, quod ab illa diſſentit, anathema eſſe in veritate non dubium eſt. Quamobrem relicta vanitate, verum euangelij ducem requirite, quo melius filij lucis, quam genimina tenebrarum, mortiſq; ſoboles appellemini. Ille etenim dixit: *Ioan. 8.* Qui ſequitur me, non ambulabit in tenebris, & omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum.

IGITVR cum fortiſſimam virginis conſtantiam conſules vniuerſi aduerterent, & neque immutari poſſe talibus imbutam oraculis cernerent, neque horratum aſſertionis eius ferre valerent; continuo ante fores palatij eam trucidari præcipiunt. 6 *Sancta Columba iugulatur.* Quam cum ſumma reuerentia foro conſtituentes, non ſe prius decollari permiſit, 7 quam præmio lictorem virgo ſacratiſſima honoraret. 8 Sicque pronior ceruicem inclinans, in lapſu iuguli delicatum corpus ſternitur. Nec mora, vt erat lineis indutum, cadauer ſporta immiſſum alueo proiici principes mandauerunt, nec ſicut cætera occiſorum cadauera, aut pro foribus neglexerunt, aut equuleo ſuſpenderunt 15. Calend. Octob. Era DCCCXCI. *Annus Domini DCCCLIII. dies Septembris 17.* Quod poſt ſextum diem illæſum & integrum quorundam ſolertia monachorum diuinitus nobis allatum eſt, dignoque officio in baſilica ſanctæ Eulaliæ virginis & martyris, quæ in vico Fragellas conſtituta eſt, honorabilem meruit ſepulturam. *Sanctæ Eulaliæ baſilica.* Hoc nobis ad fidem de ea relatum eſt. Cæterum tu ſacratiſſima, quæ vtiliter Eccleſiam Catholicam & viuens conuerſationis exemplo, 9 10 *Fragellas vicus.* & moriens celſo meritorum inſtituis patrocinio: eſto memor cultoris tui, erue me laqueis mundi, abſtrahe pertur-

barionibus sæculi, & confer post mortem requiem paradisi. Per Dominum nostrum Iesum Christum, qui viuit cum patre & Spiritu sancto, vnus & immortalis Deus, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

¶ Pompa virgo & martyr. Cap. XI.

Monasterium sancti Saluatoris. Pinna Mellaria. Fandila martyr.

IGitur cum ad multorum notitiam Ipso die rumor consummati martyrij
prædictæ virginis peruenisset, & non solum totam ciuitatem, verum etiã
viciniora loca inserperet: virgo quædam venerabilis, nomine Pomposa,
ex cœnobio S. Saluatoris, quod ad radicem Pinnæ Mellarisæ constitutum
est, quo dudum secum parentibus, fratribus & cognatis Christo militatura contulerat:
ex quo antea beatissimus Fandila eiusdem loci sacerdos olim descenderat: mox vt il-
1 lud martyrium à dicentibus comperit, alio die cita occurrit. Hæc namque virgo beata,
2 parentum, & propinquorum sanctam conuersationem, quam gerebant in Corduba
(ex qua erant progeniti) cernens, confestim auida mente tali se voto assignans, cum
his simul mundum spernit, labentia deserit, integritatem promittit, mansuraque perẽ-
niter toto nititur conatu appetere. Quapropter parentes eius, distracto patrimonio,
præfatum cœnobium construentes in eo loco, qui ex eo quia ab antiquitus congestos
3 in illa celsiori rupe apum industria fauos, qui vsque hodie permanent, maiores nostri
viderunt, Pinna Mellaria vocatus est. Ibidem autem se ad exercitium vitæ monasticæ
collocantes, tradunt beatam hanc virginem inter illum suorum conuentum pulchrio-
rem gratia sanctitatis floruisse: & quæ vltimum per ætatem gradum tenebat, fit cæteris
excellentiori culmine innocentiæ ac simplicitatis merito sublimata. Tantoque
in scripturarum meditatione fortissima permanebat, vt si fieri posset, non diebus, non
noctibus à lectione vacaret, nisi quarundam ingruentium tempestatum impediretur
4 procellis. Si quid fortè ad suam exaggeratum sentiret iniuriam, illa quæ macte humili-
tatis gratia prominebat, cuncta patienti animo sustinebat. Instabat vigilijs, ieiunijs, &
orationibus crebrius incubabat, quibus fauente Domino inuiolabiliter votum posset
conseruare promissum. Plura sunt quæ de eius sanctitate referente nobis famulo Chri-
sti Felice monacho, eiusdem cœnobii Abbate, cognouimus, quæ obtentu euitandi fa-
stidium relinquentes, ad illud, quod eam sine dubio cœlo præmisit, quam propere fe-
stinamus. Cum enim summæ sanctimoniæ studium gereret, seruiretque Deo fideliter,
mox vt beatæ Columbæ martyrium comperit, illico interius igne conflagrata marty-
rii, fit admodum lætior tali nuntio recreata. Et quibus ad id posset pertingere passibus,
tacito & singulari cogitamine rumiuat. Erô miram vocationem Domini, & supernæ
dispositionis aditum patefactum, quo nullus prædestinatus martyrij gloria defrauda-
tur: quo nemo cœtui sanctorum ascriptus, humana potest illaqueatione teneri. Fuerũt
namque quod multo satis ante hoc tempus hæc virgo ad martyrium conuolasset, nisi
quibusdam suorum impediretur repagulis, qui eam, causa sæuientium persequutionũ,
alta seruabãt custodia. Sed quid in se potest habere custodiæ conditio miserabilis? quã-
do, sicut scriptum est, nisi Dominus custodierit, in vanum vigilant, qui humaniter se
quippiam custodire arbitrantur. Etenim ipsa superueniente nocte, cõsummata in Dei
laudibus nocturna vigilia, vnus è fratribus suis cęteris quiescendi gratia regredienti-
bus ad cubile, quasi diuinitus moneretur, & certe non sine prouidentia Domini, arre-
pta claue, portam monasterij inconsuetus aperuit, minimoq; tãtummodo clauo super-
posito retrusit. Ad quam illa silenter accedens, & clam ostium reserans, vadit per tene-
5 bras noctis cœlesti lumine illustrata. Totumque illud iter vasta horridum solitudine
ante lucis crepusculum transiens, clarescente mane vrbem ingreditur, seseque obtu-
tibus iudicis præsentari non differt. Ad quem sanctæ fidei rationem proponens,
vatemque impudicum simplici exhortatione confundens, confestim ille gladio truci-
dandam decernit, sicque ante fores palatij constituta exempto capite consterna-
6 tur 13. Calend. Octob. Era Dcccxcj Cuius cadauer in flumen proiicientes, quorundam
7 mercenariorum studio in quadam fouea congestum desuper multo puluere tumula-
tur. Ex quo iterum, Christo fauente, post dies pene viginti, industria quorundam mo-
nachorum inde abstractum, ad prædictum beatæ virginis Eulaliæ sanctuarium repor-
tantes, digno ibidem sacerdotum & religiosorum ministerio, ad pedes sanctæ Colum-
bæ humatum est. Quod nihilominus diuina credimus dispensatione peractum, vt quæ
se in vita

Pinna Mellaria vnde dicta. (margin, beside "niter toto nititur…")

Felix Abbas Pinæ Mellarensis. (margin, beside "conseruare promissum…")

Psal. 126. (margin, beside "alta seruabãt custodia…")

Annus Dccclig. dies Septemb. 16. S. Eulaliæ basilica. (margin, beside "tur. Ex quo iterum…")

se in vita sua tanta charitate dilexerant, morte etiam ab sepultura indiuisæ manerent, regnante domino Iesu Christo in secula seculorum.

Abundius Presbyter & Martyr. Cap. XII.

EX hoc autem tempore, decem mensibus interiectis, quidam presbyter Abundius nomine, de vico Ananellos, qui est in montana Cordubensi, exortus, ibidemque sacerdotium suum peragens, *ferunt*, quorundam commento, vel fraude gentilium, ad martyrium fuisse *pertractum*. Sed ille Dei famulus cùm se quadam vocatione in sacrificium verum cælitus aptari conspiceret, quo nolens ducebatur, grato animo adiit. Ac sic interrogatus à iudice, intrepida responsione rationem fidei pandés, vltimo scelerosum dogmatistem, eiusq; cultores veridicis assertionum obiectis inculcat. Ideoque sub celeri indignatione peremptus, canibus & bestiis deuorandus exponitur V. Idus Iulii. Era DCCCXCII.

Ananellos vicus. *Hæc Latinius emendãda, aut legendum: fertur pertractus.* *Annus Domini 853 dies Iulii 11.*

Martyrium sanctorum Amatoris, Petri, & Hludouici. Cap. XIII.

SVCCEDENTI deniq; tempore, quidam presbyter adolescens, nomine Amator, qui olim ex oppido Tuccitano cum genitore & fratribus suis Cordubam discendi gratia aduentarat, & Petrus monachus, ac Hludouicus contribulis noster, & frater Pauli Diaconi, cuius Martyrium liber secundus exponit, ex ciuibus Cordubensibus orti, vno se fœdere colligantes, ad prædicandam Euangelicam veritatem aptarunt, ideoque celeriter sub præcedentium professione perempti sunt. II. Calen. Maias, Era DCCCXCIII. Quorum corpora fluuialibus immersa gurgitibus, Deo fautore, post aliquot dies littori exponuntur, & cùm penitus nullam suæ quietis sanctus sacerdos notitiam dederit, manent tamen cæteri sancti venerabiliter in præcognitis locis repositi. Nam beatus Petrus in Pinnæ Mellariensis cœnobio tumulatur; Hludouicus in vico Italicensis prouinciæ nomine Palma, quæ Singillo flumine præsidet, digniter requiescit.

Tuccitanum oppidum. *Hludouicus Pauli martyris frater.* *Annus 855. dies Aprilis 30.* *Pilomellariense Cœnobiū.* *Italicēsis prouincia.* *Palma oppidum.*

De Witesindo Martyre. Cap. XIV.

EA tempestate Witesindus quidam vir ætate iam plenus, ex prouincia Egabrensi, qui nescio ob quam persequutionem dudum fidei sanctæ lapsum incurrerat, dum ad exercitium nuper indepti cultus adhortaretur, abnegat se eiusmodi sacrilegio manere infectum: quod vel carnis infirmitate, vel circunuentione diaboli, subito sibi susceptum est: Illo momento cum talia fateretur, sub celeri indignatione peremptus est, Era qua supra.

Egabrum. *Annus Domini 855.*

Heliæ presbyteri, Pauli, & Isidori monachorum Martyrum. Cap. XV.

PRÆTEREA Helias presbyter iam senex ex prouincia Lusitania; cum Paulo & Isidoro monachis adhuc iuuenili ætate florentibus, sub priorum professione perempti sunt XV. Calen. Maii, Era DCCCXCIV. Quorum corpora patibulis eleuata, post multos dies Bætico sinu conduntur.

Prouincia Lusitania. *Annus Domini 857 dies April. 17.*

De Argimiro Monacho, & Martyre. Cap. XVI.

INOE præterea Argimirus quidam Confessor vir nobilis & ætate iam plenus ex oppido Egabrensi cognationem ducebat, & quodam tempore Cordubæ patritiæ Censor à rege præfectus extiterat, cùm se motus ab administratione iudicii, otium cœnobii incoleret quietus, quorundam ethnicorum dolo vel odio circunuentus, accusatur coram iudice de subsanio vatis sui, & exprobratur de professione diuinitatis filii Dei, quodque isto omnipotentiorem nullum alium fateatur, & illum vanitatis auctorem, ducemque asserat perditorum. Continuo Dei seruus sub grandi & ferocissimo iudicis motu connectus ergastulis, arctius coarctatur.. Quem coram se post aliquot dies iubens adsistere, dum suis adhortationibus & *lenocinis quoddam verborum*, profano ritui mancipare studet, nec præualet: pertinacem in sanctu proposito militem Christi equuleo viuentem imposuit, ensequetransfossum peremit IV. Calendas Iulias, Era DCCCXCIV. Cuius corpus cùm post multos dies ex præcepto iudicis de patibulo deponeretur, cuiusdam religiosi solertia sancti Aciscli basilicæ deportatur, ac digno sacerdotum ministerio propè tumulum prædicti Martyris, & sancti Perfecti humatū est.

Egabrum. *Corduba patritia.* *Censoru munus.* *Forte, lenocinio quodā; aut lenocinis quibusdā; aut lenocinis quorundā verborum.* *Annus Domini 856 dies Iunii 28.* *Sancti Aciscli basilica.* *Sancti Perfecti martyr.*

bationibus sæculi, & confer post mortem requiem paradisi. Per Dominum nostrum Iesum Christum, qui viuit cum patre & Spiritu sancto, vnus & immortalis Deus, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

¶ Pompa virgo & martyr. Cap. XI.

Monasteriũ sancti Saluatoris. Pinna Mellaria. Fandila martyr.

Gitur cum ad multorum notitiam ipso die rumor consummati martyrij
prædictæ virginis peruenisset, & non solum totam ciuitatem, verum etiã
viciniora loca inserperet: virgo quædam venerabilis, nomine Pomposa,
ex cœnobio S.Saluatoris, quod ad radicem Pinnæ Mellarisæ constitutum
est, quo dudum se cum parentibus, fratribus & cognatis Christo militatura contulerat:
ex quo antea beatissimus Fandila eiusdem loci sacerdos olim descenderat: mox vt il-
1 lud martyrium à dicentibus comperit, alio die cita occurrit. Hæc namque virgo beata
2 parentum, & propinquorum sanctam conuersationem, quam gerebant in Corduba
(ex qua erant progeniti) cernens, confestim auida mente tali se voto assignans, cum
his simul mundum spernit, labentia deserit, integritatem promittit, mansuraque peré-
niter toto nititur conatu appetere. Quapropter parentes eius, distracto patrimonio,
præfatum cœnobium construentes in eo loco, qui ex eo quia ab antiquitus congestos
3 in illa celsiori rupe apum industria fauos, qui vsque hodie permanent, maiores nostri
viderunt, Pinna Mellaria vocatus est. Ibidem autem se ad exercitium vitæ monasticæ
collocantes, tradunt beatam hanc virginem inter illum suorum conuentum pulchrio-
rem gratia sanctitatis floruisse: & quæ vltimum per ætatem gradum tenebat, fit cæteris
excellentiori culmine innocentiæ ac simplicitatis merito sublimata. Tantoque
in scripturarum meditatione fortissima permanebat, vt si fieri posset, non diebus, non
noctibus à lectione vacaret, nisi quarundam ingruentium tempestatum impediretur
4 procellis. Si quid fortè ad suam exaggeratum sentiret iniuriam, illa quæ macte humili-
tatis gratia prominebat, cuncta patienti animo sustinebat. Instabat vigilijs, ieiunijs, &
orationibus crebrius inenbabat, quibus fauente Domino inuiolabiliter votum posset
conseruate promissum. Plura sunt quæ de eius sanctitate referente nobis famulo Chri-
sti Felice monacho, eiusdem cœnobii Abbate, cognouimus, quæ obtentu euitandi fa-
stidium relinquentes, ad illud, quod eam sine dubio cœlo præmisit, quam propere fe-
stinamus. Cum enim summæ sanctimoniæ studium gereret, seruiretque Deo fideliter,
mox vt beatæ Columbæ martyrium comperit, illico interius igne conflagrata marty-
rii, fit admodum lætior tali nuntio recreata. Et quibus ad id posset pertingere passibus,
tacito & singulati cogitamine ruminat. Et ô miram vocationem Domini, & supernæ
dispositionis aditum patefactum, quo nullus prædestinatus martyrij gloria defrauda-
tur: quo nemo cœtui sanctorum ascriptus, humana potest illaqueatione teneri. Fuerũt
namque quod multo satis ante hoc tempus hæc virgo ad martyrium conuolasset, nisi
quibusdam suorum impediretur repagulis, qui eam, causa sæuientium persequutionũ,
alta seruabãt custodia. Sed quid in se potest habere custodiæ conditio miserabilis? quã-
do, sicut scriptum est, nisi Dominus custodierit, in vanum vigilant, qui humaniter se
quippiam custodire arbitrantur. Etenim ipsa superueniente nocte, cõsummata in Dei
laudibus nocturna vigilia, vnus è fratribus suis cęteris quiescendi gratia regredienti-
bus ad cubile, quasi diuinitus moneretur, & certe non sine prouidentia Domini, attre-
pta claue, portam monasterij inconsuetus aperuit, minimoq; tãtummodo clauo super-
posito retrusit. Ad quam illa silenter accedens, & clam ostium reserans, vadit per tene-
5 bras noctis cœlesti lumine illustrata. Totumque illud iter vasta horridum solitudine
ante lucis crepusculum transiens, clarescente mane vrbem ingreditur, seseque obtu-
tibus iudicis præsentari non differt. Ad quem sanctæ fidei rationem proponens,
vatemque impudicum simpliei exhortatione confundens, confestim ille gladio truci-
dandam deceroit, sicque ante fores palatij constituta exempto capite consterna-
6 tur 13. Calend. Octob. Era Dcccxcj. Cuius cadauer in flumen proiicientes, quorundam
7 mercenariorum studio in quadam fouea congestum desuper multo puluere tumula-
tur. Ex quo iterum, Christo fauente, post dies pene viginti, industria quorundam mo-
nachorum inde abstractum, ad prædictum beatæ virginis Eulaliæ sanctuarium repor-
tantes, digno ibidem sacerdotum & religiosorum ministerio, ad pedes sanctæ Colum-
bæ humatum est. Quod nihilominus diuina credimus dispensatione peractum, vt quæ
se in vita

Pinna Mellaria vnde dicta.

Felix Abbas Pila Mellariensis.

Psal. 126.

Annus Dccclxj. dies Septemb. 16. S. Eulaliæ basilica.

se in vita sua tanta charitate dilexerant, morte etiam ab sepultura indiuisæ manerent, regnante domino Iesu Christo in secula seculorum.

Abundius Presbyter & Martyr. Cap. XII.

EX hoc autem tempore, decem mensibus interiectis, quidam presbyter Abundius nomine, de vico Ananellos, qui est in montana Cordubensi, exortus, ibidemque sacerdotium suum peragens, *ferunt*, quorundam commento, vel fraude gentilium, ad martyrium fuisse *pertractum*. Sed ille Dei famulus cùm se quadam vocatione in sacrificium verum cælitus aptari conspiceret, quo nolens ducebatur, grato animo adiit. Ac sic interrogatus à iudice, intrepida responsione rationem fidei pandés, vltimo scelerosum dogmatistem, eiusq; cultores veridicis assertionum obiectis inculcat. Ideoque sub celeri indignatione peremptus; canibus & bestiis deuorandus exponitur V. Idus Iulii. Era DCCCXCII.

Ananellos vicus. Hæc Latinius emendanda, aut legendum: fertur pertractus. Annus Domini 853 dies Iulii 11.

Martyrium sanctorum Amatoris, Petri, & Hludouici. Cap. XIII.

SVCCEDENTI deniq; tempore, quidam presbyter adolescens, nomine Amator, qui olim ex oppido Tuccitano cum genitore & fratribus suis Cordubam discendi gratia aduenerat, & Petrus monachus, ac Hludouicus contribulis noster, & frater Pauli Diaconi, cuius Martyrium liber secundus exponit, ex ciuibus Cordubensibus orti, vno se fœdere colligantes, ad prædicandam Euangelicam veritatem aptarunt, ideoque celeriter sub præcedentium professione perempti sunt. II. Calen. Maias, Era DCCCXCIII. Quorum corpora fluuialibus immersa gurgitibus, Deo fauore, post aliquot dies littori exponuntur, & cùm penitus nullam suæ quietis sanctus sacerdos notitiam dederit, manent tamen cæteri sancti venerabiliter in præcognitis locis repositi. Nam beatus Petrus in Pinnæ Mellariensis cœnobio tumulatur; Hludouicus in vico Italicensis prouinciæ nomine Palmá, quæ Singilio flumine præsidet, digniter requiescit.

Tuccitanum oppidum. Hludouicus Pauli martyris frater. Annus 855. dies Aprilis 30. Pilemellariensis Cœnobium. Italicensis prouincia. Palma oppidum.

De Witesindo Martyre. Cap. XIV.

EA tempestate Witesindus quidam vir ætate iam plenus, ex prouincia Egabrensi, qui nescio ob quam persequutionem dudum fidei sanctæ lapsum incurrerat, dum ad exercitium nuper indepti cultus adhortaretur, abnegat se eiusmodi sacrilegio manere infectum: quod vel carnis infirmitate, vel circunuentione diaboli, subito sibi susceptum est: Illo momento cum talia fateretur, sub celeri indignatione peremptus est, Era qua supra.

Egabrum. Annus Domini 855.

Heliæ presbyteri, Pauli, & Isidori monachorum Martyrum. Cap. XV.

PRÆTEREA Helias presbyter iam senex ex prouincia Lusitania, cum Paulo & Isidoro monachis adhuc iuuenili ætate florentibus, sub priorum professione perempti sunt XV. Calen. Maii, Era DCCCXCIV. Quorum corpora patibulis eleuata, post multos dies Bætico sinu conduntur.

Prouintia Lusitania. Annus Domini 857 dies April. 17.

De Argimiro Monacho, & Martyre. Cap. XVI.

INDE præterea Argimirus quidam Confessor vir nobilis & ætate iam plenus ex oppido Egabrensi cognationem ducebat, & quodam tempore Cordubæ patriciæ Censor à rege præfectus extiterat, cùm se motus ab administratione iudicii, otium cœnobii incolens quietus, quorundam ethnicorum dolo vel odio circunuentus, accusatur coram iudice de subsanio vatis sui, & exprobratur de professione diuinitatis filii Dei, quodque isto omnipotentiorem nullum alium fateatur, & illum vanitatis auctorem, ducemque asserat perditorum. Continuo Dei seruus sub grandi & ferocissimo iudicis motu conectus ergastulis, arctius coarctatur. Quem coram se post aliquot dies inbens adsistere, dum suis adhortationibus & *lenocinis quoddam verborum*, profano ritui mancipare studet, nec præualet: pertinacem in sancto proposito militem Christi equuleo viuentem imposuit, ensеque transfossum peremit IV. Calendas Iulias, Era DCCCXCIV. Cuius corpus cùm post multos dies ex præcepto iudicis de patibulo deponeretur, cuiusdam religiosi solertia sancti Aciscli basilicæ deportatur, ac digna sacerdotum ministerio propè tumulum prædicti Martyris, & sancti Perfecti humatú est.

Egabrum. Corduba patritia. Censoris munus. Forte, lenocinio quodá; aut lenocinijs quibusdá; aut lenocinijs quorundá verborum. Annus Domini 856 dies Iunii 28. Sancti Acisli basilica. Sanctus Perfectus martyr.

De Aurea virgine, & Martyre. Cap. XVII.

Adulphus & Ioannes Martyres. Cuteclarensis monasterium.

EA tempestate virgo quædam nobilis, nomine Aurea, sanctorum Adulphi, & Ioannis Martyrum, de quibus in præcedentibus memorauimus, soror, quæ a tempore collisionis eorum deuotionis præmio fungebatur, cùm reuelatis sacræ religionis studiis in cœnobio Cuteclariensi, quod antiquitus sanctæ & gloriosæ virginis Mariæ nomini dedicatum est, cōmaneret per annos ferme triginta, & amplius, cunctis fidei suæ notitiam donans, nec vllis adumbrata pauoribus, conuersationem Christianismi sui patulo gerebat congressu. Et quia erat stemmatis ortu præcincta, grandique fastu Arabicæ traducis exornabatur, nullus exterorum virginis fidem incursare audebat, donec quidam suorum ex prouintia Hispalensi, vnde genus trahebat, diuinitus vt arbitror concitati, quo iam debita ante mundi constitutionem virgini corona martyrii pararetur, & præstantius in cælestibus de cōsummato lætaretur triumpho, causa explorandi ad se perlati rumoris fidem, ac propositum virginis venientes, callide contribulam suam gratia hospitandi sese inuisere mentiuntur. Quam non solum Christianam, verum etiam sacræ deuotionis insignitam stigmate contuentes, confestim de ea iudici referunt quæstionem. Qui & ipse iure natiuitatis eidem virgini concretis adhærebat prosapiis. Tali ergo stimulatus relatione, suis eam assistere iubens obtutibus, quare se tam nobiliter auctam famulatu fidei Christianæ degenerem reddiderit, vtique propositio tam præcelsi generis infecerit infulam clementi admodum exhortatu cumpellat. Sed poteris (inquit) quam propere totis absolui pædoribus, debitamq; interpolatæ originis recipere claritatem, si tui gerens consultum fidei uostræ cultibus intimis te votis admittendam elegeris, summisq; nobis affectibus parens, quod sequimur sequaris, & quo ducimur ire contenderis. Si verò & contemptos nos, & etiam quæ colimus abrogaueris, & illos quos hactenus æmulata es, intuitu fidei sectare decreueris: post varia diræ cruciationis tormenta, post multiplicium dolorum immensa supplicia, quæ merito tanti criminis rea rependens, postremò turpissimæ mortis supplicium incurres. Ferunt eodem momento virginem sub iudicis obiurgatione cessisse, & omne sibi imperatum libenter exequendum polliceri. Et quia melius de rebus non expertis silendum est, quā procaciter incognita ventilare, cuius rei obtentu hæc ipsa negatio Martyrem futuram subrepserit, vtrum formidine carnis, an causa disponendi rem familiarem, incompertus testificare non audeo, nisi forte ex subsequutis euentibus, quibus postmodum obstinanter in professione perdurans, promeritā adepta est laureā, vt sese cōiectura arbitratus humani habet, carnis illam infirmitate non subcubuisse credam.

Prouincia Hispalensis.

Iudex Aureæ consanguineus.

Aurea fidem abnegat.

Igitur post auditam iudex oris eius professionem, qua iuxta omnes ritus legis suæ degere spoponderat: illico abeundi, quocunq; vult, sibimet libertate collata, è vestigio domum regreditur. Ac sicut prius militans Christo nullatenus à proposito sanctæ fidei desueuit, nec à fidelium contubernio se passa est disgregari, quin potius illorum persæpe se cœtibus conferens, quos pietatis religio perlustrabat, condignis fletibus affectuq; interno lapsum linguæ deplorans, spei suæ veram fiduciam ad redemptoris alligat indulgentiam, si forte reatu præuaricationis obnoxiam famulam non repellat, qui adulteram ab exitio lapidationis eripiens, Petrum à maris fluctibus incubantem Apostolico functurum primatu receptat, furemq; patricidio coinquinatum suo comitatui paradisum lustraturus admittit. Nec obesse fidebat prælargæ, & incomparabili Domini pietati inutilis famulæ momentaneum crimen, apud quem multimoda miseratio, & redemptio copiosa & exuberans, præuenit gratiæ dono indignus, & quibus strenui laboris stipendia nulla suppeditant, cōsulta pietate iustificat. Auget præterea virgo sancta compunctionem, studium lamentationis multiplicat, votis vota cōgeminat, & duplicato mœrore affectuq; mentē perurgens, ne supremo examine aut de scelere codemnata, æterno mancipetur supplicio, aut à consortio fratrum suorum Adulphi scilicet, & Ioannis Martyrum beatorum congruis meritorum repagulis detrudatur, felicibus votis adnititur.

Aureæ pœnitentia.

Exin claro intrepidoq; processu frequenter Ecclesiam adiens, iam iamq; in virtute Domini roborata, terrenis abstracta contagiis: & cælesti curiæ anhelat ascribenda: si fortè cuiusquam recidiuò contestationis euentu in ius denuo mitteretur. Sed hæc callidus veterator non leuiter ferens, cùm fideliori conciliatu nuper elapsam, creatori suo nunc quàm antea militare intelligit, nec in aliquo penitus profuisse circonuentionis suæ præstigium contuetur, quin iniecto stupore nescio cuius habitudinis transfuerfam virginis linguā à professione veritatis leuiter & perfunctoric cōtestauerat ore, non corde fuisse sublatam aduertens: haud dubie condemonibus de extenuato cursu

Recidiuo vel rediuiuo.

to curſu conqueritur dicens. Hæc celebs pridem me labiis fortuitu honorans, modo cor eius præcinctum virtute ſuperna, grandi obiectu à meis diſparatur illecebris. Et iccirco quendam in perſequutionem Beatæ Virginis, pruritans denuò, ad perquirendam tyronem fidei ſuæ compulit.

Nonnulli interea gentilium eius explorantes conuerſationem, nihilominus iuxta priorem habitum Chriſti famulam reperientes, illico de ea coram iudice queſtum deponunt, crimen aſſerunt, doloſque prætendunt, & vt tanti abuſus præſumptioni vindex occurrat, taleſque auſus legali auctoritate percellat, peruerſis linguis contendunt. *Aurea iterũ accuſatur.* Qui protinus vehementi ira comotus, ferocium truculento ſatellitum miniſterio ſuis eam attrahere conſpectibus iubens, illico exhibitam de contemptu nuper adepti cultus redarguit, de neglectu promiſſi comminatur propoſiti, & cur tanti iuri decretum non reuerita ſit horriſonis percontatur clamoribus. Tum virgo, quæ ſe nouerat ad tale iam diuinitus electam certamen, vt erat prudentioribus diſerta facundiis, ſancto iam perluſtrata reſpectu, iudici refert. Nunquam à Chriſto Deo meo ſeparata ſum, nunquam a religione pietatis eius diſceſſi: nunquam prophanationibus veſtris vel ad momentum inhæſi, licet dudum coram te, lapſu quoddam ſermonis, lingua ſuccubuerit. Erat autem cor meum fiduciam habens in Domino, qui me ſuarum promiſſionum introrſus adminiculis erigebat dicens, Qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit viuet. *Ioann. 11.* Inde quamuis verbotenus laqueum præuaricationis incurrerim, viuido tamen ſanctæ credulitatis tenore cor præmunitum gerebam. Nam ſtatim quo à te digreſſa ſum, & votis & affectibus lachrymoſis, quem ab infantia mea didiceram cultum exercui, fidem ſeruaui, propoſitum geſſi. Reſtat ergo iam nunc, vt ſecundum profanationis veſtræ ritum, aut gladio vindice puniar, aut ſi inultum præterire factum huiuſcemodi poteſt, de reliquo tota me libertate ad cohærendum Chriſto domino prætermitte. Tunc immaniſſimus arbiter virginis aſſertione ſuccenſus factus de ea regi relationem ergaſtulis mancipauit, ingentique vinculorum onere coarctauit. *Aurea iugulatur.* Quam alio die per decretum principis gladio trucidans, confeſtim exanime corpus eius cuiuſdam homicidæ patibulo, qui ante paucos dies affixus fuerat capite deorſum ſuſpendi præcepit: cuius beatum cadauer cum cæteris furum membris, qui tunc ob flagitium interempti ſunt Bæticis immerſum gurgitibus nullum hactenus comparendi veſtigium præbuit. Chriſtus autem Deus, & Dominus noſter qui eſt adiutor bellantium, & Martyrum coronator, qui dat laſſis virtutem, ſe quoque requirendi affectum inſinuans, pronidam pulſandi ianuam miſericordiæ ſuæ confert, intentionem, multimodo rerum effectu ſecundum placitam ſibi diſpenſationem præſcitam, & prædeſtinatam ante mundi principium, ad coronam Martyrii famulam ſuam in pace ſuſcepit. Cui eſt honor & gloria, virtus, & poteſtas in ſecula ſeculorum. Amen. Coronata eſt hæc virgo XIV. Calendas Auguſti, Era qua ſupra. *Annus Domini 856 diei Iulii 19.*

FINIS LIBRI TERTII.

Scholia In Librvm Tertivm.

Caput primum.

Militaribus vescebantur] In Sancio Martyre de his Christianis nobilibus Sarraceni regis tyronibus iam dictum est.

Caput quartum.

Et quia vndique.] Rasis Omarum Hacanis filium contra hunc Mahometum regem rebellasse scribit, ipsumque ab regis exercitu in prælio interemptum. Vixit deinceps, eodem authore, quietus in regno. Rudericus, Toletanos aduersum regem insurrexisse, in Arabum historia scripsit. Victi sunt, & magna strage deleti Toletani, cum rege Ordonio, qui suppetias eis ferebat. Crediderim Omarũ Toletanorũ ducem fuisse.

Cæsum, & fugatum.] Ego diuo Eulogio magis crediderim, quam Rasi, qui omnia ei pacata & prospera vbiq; euenisse commemorat. Quanquam cùm primo prælio fusus eius exercitus fuisset: potuit deinde & ipse vincere, & rebelles domare.

Caput quintum.

Lunaremq́; premiorum.] Stipendium intelligo, quod singulis mensibus militibus persoluebatur. Ego non solui stipendia per omnes anni menses intelligerem maxime quibus domi milites agerent: cum iam prius ipsis annonis demutilatas dicit Eulogius.

Chirographa exigendi] Hoc est, vt tributis per chirographa exigendis præficerentur. De chirographo vide Docum. Mart. pag. 91. ad finem.

Caput septimum.

Accitana Colonia.

Ex vrbe Accitana.] Vrbs hæc nunc Guadix in Granatæ regno vocatur. Nec est huius loci causas, & testimonia afferre, quæ in Hispaniæ antiquitatibus cõgessimus, vt eãdem esse Gaudixiensem vrbem, & Acceitanã Romanorum olim coloniã probaremus.

Se Tabanensi.] De hoc monasterio, de isto etiã altero sancti Saluatoris, superius crebra fuit mentio. Pinnæ Mellariæ retro quoq; meminit, sed suus adhuc erit locus de illa dicendi capite. XII.

Ratio temporis.

Fortissimum verò athletam.) Diem & annum hic prætermisit Eulogius. Ex Vsuardo, Adone, & Equilino Idus Iunii fuere, hoc est tertius decimus eius mensis. Et siquidem die insequenti Anastasius est passus, vt proximo capite scribitur: planum etiam ex Eulogio fit, tertiodecimo Iunii sanctum Fandilam fuisse trucidatum.

Caput octauum.

Ouem sequens alio die.] Insequentem nullo interiecto diem, hoc est crastinum Intelligi debere, ex die cædis sancti Fandilæ indicatur.

Spreto ministerio.] Diaconii ordinis, cuius est præsertim, vt vocabulum ipsum Græcis sonat, in Ecclesia ministrare.

Ego Encanibus pro En ? canius, quasi noua dedicatione legerẽ, & paullo sup. in textu, monasticam vitam.

In cenibus egerat.] Locus, quantum ego capere possum est corruptus. Nam neque cenibus vocabulum quid significet reperio: neq; tamen quo pacto emendare possim, succurrit. En in veteri ita plane fuit scriptum. Nisi fortè quis legendum credat scenicus per S. & tabernacula velit intelligi, vnde & Scenitæ Arabes dicuntur.

Natione Getulus.] Getulia Africæ pars est. Hinc autem opinio illa ortum habuit, vt ex Sarracenorum progenie editum hunc diuum credatur. Potuit profectò ex parentibus Christianis nasci. Erant enim in Africa, tametsi ab Sarracenis occupata, Christiani, quemadmodum in Hispania Mocarabes.

In asturias deuolutus.] Hinc quidam hunc nomine & re ipsa Felicem Martyrem in Asturiis passum scripsere.

In horam nonam.) Computatio est Romanorum, in sacris etiam Euangeliis vsitata. Huius autem sancti Martyris festum nonnullæ Hispaniæ Ecclesiæ celebrant totumq; hoc de Dignæ virginis insomnio iisdem penè verbis in lectionibus referunt. Vnde cõstat diui Eulogii libros legisse, quicunq; ei festiuitati historiam compararunt. Et nos etiam quædam in libro de sanctis Martyribus Iusto & Pastore scripsimus: sed eùm nõdum diui Eulogii scripta vidissemus.

Nolite me Dignam.) Vera humilitas ex sui cognitione deiecta, in cœlum tamen vsq; ad Dei cognitionẽ effertur. Multa sunt autem, quæ perfectam nobis nostri cognitionẽ præstare possint. Sed illud vnum est, quod ad eam ipsam me sæpe perducit. Nunquam me totum mihi plenè cognoscendum offerro: introspicere me vndiq; omni ex parte non sustineo: & aliquid incompertũ reliquisse, me ipsum misere fallens, penè exulto. Hoc, qualis sim, demum mihi ostendit. Hic miserabilis pudor me conspiciendi, meinet ipsum mihi plene conspicuum facit. Hoc ipsum olim miseriã nostram deplorantes, hoc Epigrammate complexi sumus.

Si quando interno me totum lumine lustrem,
Vestigansque animum cernere me cupiam:
Conscia mens qualem sit me ostensura, veretur:
Aque mei partem subtrahit illa mihi.
Cum delusa tamen me me oculasse putabat:
Me miserum tunc me plenius aspicio.

In cõmune autem ad sui cognitionem mentem etiam tetrasticho olim excitauimus, ex illa Sponsi in canticis adhortatione: Nisi te noueris, o pulcherima mulierum: egredere post vestigia gregum tuorum, pasce hædos tuos. *Cant. 1.*

Tu nisi te agnoscas (mens o pulcherrima rerum)
Quas toto pulchras condidit orbe Deus,
Pro desiderio, quod tete ad sydera tollet,
Turpis terrarum sollicitabit amor.

Caput nonum.

Ouorum cadauera.) In sancti Zoyli, apud Carrionẽ nobile oppidũ, monasterio ordinis sancti Benedicti corpus sancti Martyris Felicis Cõplutensis in argentea theca seruatur, & magna religione colitur. Eo fuit cum Sancti etiam Zoyli corpore translatum, quod in vetustis cœnobii monumentis, quæ ego ibidem legi, traditur. Et tamẽ hic videmus eius cadauer per ignem & aquam fuisse dissipatum. Potuit tamen pia Christianorum diligentia ossa non penitus incendio consumpta; de flumine extrahere. Id vtiq; fuit facile cum igne dessicata supernatarent. *Sancti Zoyli monasterium.*

Caput decimum.

Cum viro suo Hieremia.) Libro 2. cap. 4. aperte ostendimus hunc eundem esse Hieremiam, qui Martyr eo capite scribitur. Vide quæ ibi apposuimus.

Huius præpositi verna.) Hoc est: cupiebat relictis parentibus in monasterium Hieremiæ transmigrare, & tanquam vernacula ancilla ei adhærescere.

Vt subtus matta.) Intextum ex sparto seu iunco stramentum. Inde apud Ouidium in fastis, *Scirpea matta.*

Theoriam.) Græcum est vocabulum: qua si tu dicas contemplationem.

Sancti Cipriani.) Et hæc basilica intra vrbem fuit.

Foro constituentes.) Manifestum hinc est forum ante fores palatii extitisse: vt id plateæ fuerit, quod arcis muris obseptũ, ante tamẽ quam ipsam arcem ingrediamur, cùm fluminis prospectus expanditur. Aut illud fortè vacui soli, quod inter turrim, quam Leonũ vocant, & Episcopalis domus hortos interiacet, forum fuit. Sed illud alterum vero propius est. *Turis Leonũ.*

Cum summa reuerentia.) Intellige sanctam Martyrem cum summa grauitate & modesta vultus constantia ad Martyrium vadentem, ministros & carnifices traxisse. In quibus quæ potuit esse reuerentia?

Non se prius.) Tanquam quæ summum in morte pro Christi fide obeunda beneficium esse intelligeret, etiam carnifici, quanquam immerenti, aliquid eidem largiendo, voluit gratificari. Huc innuit: nec tamen quid ei dederit explicuit.

Sanctæ Eulaliæ.) Duas habuit olim Hispania hoc nomine Martyres, Emeretensem alteram, alteram Barchinonensem. Neq; enim audiendi sunt, qui vnam ex vtrisq; facere v[o]luerunt. Contra quos in nostra historia fuse disputauimus. Neq; tamen vtrius fuerit basilica, indicauit. Neq; de oppidulo Fragellas habeo, quod dicam. *Eulaliæ duæ.*

Cæterum tu sacratissima.) Quemadmodum sanctę huius Martyris vitam, & cædem copiosius, atq; etiam facundius diuus Eulogius perscripserat, ita etiam pia prece hic in fine voluit ipsam compellare. Et vtroq; quidem fuit virgo dignissima. Vt enim eius vita eximiis sanctitatis exemplis plena, constantiaq; in morte admiranda, maiorem historię seriem, præstantiorisq; styli splendorem promerebantur: ita quoq; ingentem in cælis dignitatẽ adepta, præsentius & maius suis ferre patrocinium apud Deum poterat, quod auide deberet exposci. Et hæc profectò insignis vitæ mortisq; in hac virgine præstantia, hæc digna eius inuocatio, cui principiũ iam hinc fecerat Eulogius: faciunt vt credam, hanc nostratem Cordubensem Columbam; non illam alteram ex Senonibus Gallicanam, esse, quam tanto opere vbiq; insigni cum religione Hispania tota concelebret. Et sunt præterea plures etiam aliæ causæ quæ me permoueant, cum nulla sit, quæ contrarium possit persuadere. Quæ enim, rogo, causa nos potuit incitare, vt Gallicanã Martyrem longè ex Senonibus, hoc est ex remotissima Galliæ, quantum ad Hispaniam pertinet, regione solummodo auditam, tanto cum cultu veneraremur? Celebritas cete- *Sanctã Columbam Hispanam, Hispani colimus.*

do Martyrii ei⁹, cui⁹ martyrologia vno penè verbo meminerint, Eglinus paucula scripserit: cùm breuiaria nostratia minimè in lectionib⁹, aut in die festiuitatis eius cōcordent. Fuit profectò Sennonica Columba virgo sanctissima, Martyr strenua: sed ipsa in cælis residens, inde nos nunc libenter audiens, optat nos veritatē inuenire, & cōfirmare: & illū legitimum cultū, qui vt ab Hispanis Hispaniæ Diuæ debetur, eidē asserere. Is verò cultus tantus est. & tanto opere insignis, ac penè singularis, vt non alienigenæ, sed alumnæ tributus debeat videri. Delubra sunt in agris per Hispaniā quā plurima, Sanctæ Colūbæ nomine sacrata, quæ populorū eximia veneratione statis diebus solenni ritu frequētantur. Parentes, deuotione in hanc diuā permoti, eius nomē filiabus imponūt. Burgensis Ecclesia inter dignitates, vt dicūt, habet sanctæ Columbe Abbatē. Habet eodē nomine & honore primariæ dignitatis sacerdotē Ecclesia Segouiensis. Sacellū quoq; huius diuæ ibidē in summo templo est structura nobile, cultu eximiū, & prouentib⁹ insigniter locuples. Quanquā vtrobiq; corrupto iam nomine Sancta Coloma, non Colūba vocetur. Hæc tanta veneratio, iam varius cultus religionis, plurimorū tot signis testata deuotio, tot testimoniis declarata, & tam pia animorū propensione semper exaucta: cur externæ, & non patriæ, cur alienigenæ, & non ciui, cur peregrinæ, & non domesticæ & penè tutelari diui tribueretur? Indigenā habeam⁹, quæreremus externam? Propria adesset, alienā aduocaremus? Nostratē profectò nos colimus, Hispanā Martyrē veneramur, & vernaculū in ea, iureq; quodā cōmunis patriæ nobis debitū patrocinium merito exquirimus legitima religione. Sed dies, inquis, quo sanctæ Colūbæ festiuitas in Hispania celebratur, Decēbris nimirū vltimus, sanctæ Colūbæ Senonensis est natalitius, non Cordubēsis, quæ si coleretur, 17. Sept. debuit occupare. Dicam equidē q sentio. Primū variant hic breuiaria. Segoniēnū nanq; 8. Ianua. die, Caurīense 3. April. sanctā Columbā habent. Sed ego eredo, cùm sanctā Columbā Cordubensē nostratiū aliqui celebrare vellent, nec diē, quo passa Martyriū, scirent, & vlt. Decemb. Colūbā coli cernerent: Cordubensē arbitrati, eum diē ei sine discrimine attribuerūt. At lectiones Senonensis martyriū referunt. Nimirū quemadmodū dies natalitius nostratis diuæ erat incognitus, ita etiā vita & passio, quæ non passim in diui Eulogii libris legebatur. Inde q ad manum erat, nomenq; idem veluti propriū dabat, arripuerunt. Hoc ipsū in sancta Marina nostrati, hoc est Galliciensi, factum videmus. Nihil erat proprium, quod legerent, diuæ Margaritæ historiam ex parte ei accommodarunt. Hæc habui, quæ de nostræ huius sanctæ Columbæ cultu dicerem: liberum interim iudicium eis relinquens, qui aliter sentire maluerint.

Refutantur obiectiones.

Caput vndecimum.

Alio die cita occurrit.) Hinc planè deprehendimus, cùm alium diem, vt capite nono Eulogius nominat, crastinum debere intelligi.

Hæc nanq; sacra virgo.) Hæc omnia vsq; ad studia & sacrarum scripturarum meditationē tanto opere in veteri exemplari fuere corrupta: vt nullus penè sensus eliceretur. Nos quoquomodo potuimus emendauimus, vnum atq; alterū verbū superaddentes.

Qui vsq; hodie permanent.) Permanent etiam vsq; in hoc tempus, in quo hæc scribimus. Neq; enim dubiū est, quin de eo sublimiore colle & rupe diuus Eulogius intelligat, quæ quarto ab vrbe milliario in vicinorū montium vertice supereminet, supra nobilē fundū, qui dicitur el Albayda. Saxum ipsum Sancii Mirandæ rupes appellatur. Ibi apes in petra foraminibus quotannis mellificant. Ad culminis eius radices fons dimanat permagnus, qui vicinos hortos citriorum omnis generis arboribus consitos rigat. Situs est monasterio admodū opportunus, & vestigia ædificiorū cum ruinis, non vno loco apparent. Meminisse autem oportet cap. 8. diuū Eulogiū hoc monasteriū haud procul ab vrbe cōstituisse. Ideo hanc rupē ipsum signare eredendū est. Alioqui insignē locū ad Guadiati fluminis ripas intelligere potuim⁹, q ab apū per rupes mella cōficientiū multitudine, Apiaria vulgo nōinatur. Sed locus 20. ferme ab Corduba distat milliario.

Albayda.

Rupes Sancij de Miranda.

Guadiatus fluuius.

Mactæ humilitatis.) Libenter hac voce cum Liuio vtitur.

Vasta horridum solitudine.) Et cōfragoso etiam per cliuos & saxa itinere prærruptum.

Sic q; ante fores palatii.) Vides iterum, forum ad arcem ipsam extitisse.

Era DCCCXCVII.) Ita apertè fuit in vetusto codice, sed describentis vitio manifesto. Siquidem sanctæ Columbæ Martyrium Pomposam eodem ipso die concitauit. Et capite etiam sequenti is scriptoris lapsus planè conuincitur.

Caput duodecimum.

Decem mensibus interiectis.) Annus insequens iam nunc denotatur. Is fuit 854.

Ananellos.) Frustra, quid de hoc viculo dicere possim, inquiram.

V. id. Iulii.) Is est dies eius mensis vndecimus. Perendie celebratur huius Martyris

festum: quia nimirum superiores dies aliis erant sanctorum festiuitatibus impediti. Vsuardi martyrologium anteuertit, & Iunii octauo reposuit.

Caput decimumtertium.

Ex Tuccitano oppido.) De hoc oppido retro dictum iam est.

Hludouicus.) Aspirationē habuit semper in exēplari hoc nomē. Et ita ex diplomatib. imperatorū, qui hoc nomine fuere, scribit semper F. Onuphrius Panuinius in Cęsarib.

Italicensis prouincia.) Longum esset referre, quibus rationibus probari possit, Italicam vrbe[m e]o ipso olim situ extitisse, qui nunc cum magnis ruinis Hispalis vetus appellatur, & ex aduerso penè ei vrbi trans flumen opponitur. In nostris Hispaniæ antiquitatibus, quicquid ad id ipsum inuenire potuimus, congessimus. *Italica.*

Palma.) Retinet hoc ipsum nomē id oppidū, quod Comitatus caput, & emporiū est admodum celebre. Illud etiam ad celebritatem & singularem in primis amœnitatē habet insigne, q. interamniū est, Singili fluuio Bætim ab altero eius oppidi latere intrante. Distat à Corduba milliaribus triginta duobus. Palmā autē prouinciæ Italicensis, hoc est diœcesis, simile intellige. Nam Episcopum eo tempore quemadmodū superioribus retro seculis habebat. Sic capite sequenti Egabrensem diœcesim prouinciam appellat. *Palma.*

Caput decimum quartum.

Egabrensi.) Ægas Gręce capra dicitur. Latini olim Græcū huius vrbis nomen retinebant. Nam quo loco Plin. lib. 3. c. 1. oppida Cordubæ viciniora cōmemorat, pro Bæbro emendatiores codices, antiqui s adiuuantibus exemplaribus, Ægabro habent. Nos Hispani Græcū vocabulū interpretati, Cabra nunc id oppidū nominam. Penè namq; manifestis testimoniis in præfato de Hispaniæ antiquitatibus opere ostendimus, Ægabrū priscum, idipsum, q. nunc Cabra est, oppidū fuisse. Distat à Corduba milliarib. 36. Insigne est oppidū, q. Comitatus nomen & titulū præbeat, q. situs amœnitate præcellat, q. celebratissim il[l]ā voraginē propè habeat, quam nos Simam appellamus: q̄ inter reliqua & rupes hians, nullū vulgo fundū habere creditur. Itaq; in prouerbiū iam abiit. Montes huic oppido vicinos Rasis florū & odoris causa magnopere celebrat. Et ea suaueolētia hodie quoq; iucundissima verno tempore persentitur. Episcopū olim habuit. *Egabrum*

Caput decimum quintum.

XV. Cal.) Is est dies Aprilis 17. quo eodem eorum meminit Vsuardus: apud quem Helias, non Helias legitur. Adonis martyrologiū eodē die habet: item Romanū nup ab Maurulico exauctū. Meminit etiam libri vndecimi vltimo capite Equilinus.

Caput decimum sextum.

Confessor vir nobilis.) Apparet Argimirū, publicè aliquādo ante martyrii tēpus Christianā fidē, & Mahometi pseudoprophetę falsitatē professū fuisse: vnde cōfessoris nomen & gloriam iam retulerat. Nam confessores, vt notum est, nomine à primæuis nascentis Ecclesiæ temporibus vsitato dicebantur, qui ita sese apud iudices gessissent, nec tamen mortem subiissent, quanuis suppliciis essent grauibus affecti. *Confessor.*

Censor.) Qui fuerit apud Arabes hic magistratus, ignoramus. Vmbrā aliquā saltem Romanæ censuræ fortè habuit, ex [ci]uium censu: vnde hoc ei nomen potuit diuus Eulogius accōmodare. Iudicē apparet fuisse ex eodem cap. cum semotus Argimirus ab administratione iudicii dicatur. Tum etiam ex præfat. lib. 1.

Caput decimum septimum.

Sanctorum Adulphi.) Artemiæ igitur, de qua libro secundo capite octauo, filia.

Per annos fere triginta.) Probè omnia consonant. Initio enim regni Habdarrahgmanis passus Adolfum & Ioannem retulerat, & nunc post eorum Martyrium consecrasse se Deo Auream in monasterio memorat.

Insignitā stygmate.) De stigmatis metaphora iam diximus libri primi capite primo: Erat autem sacrare virginum insigne, vt alibi etiam diximus, velum capitis, aut nigrū, aut rubeum, vt ex conciliis Toletanis constat. Nigrum nunc gestant: tristitiam videlicet de morte domini nostri Iesu Christi testantes. Rubeus color sanguinis etiam eius pretiosissimi, quo redempti sumus, memoriam potuit respicere.

Non expertis.) In veteri expertis tantummodo fuit: sed descriptor[i]s haud dubie vitio. Cum sensui apertè refragaretur. Ideo nos negationem adiecimus.

Prætermitte.) Conniuendo finito.

XIV. Cal. Aug.) Iulii dies 21. anni 856, in quem vsq; diem diuus Eulogius produxit historiam. Eam videtur postea continuasse, cùm in Apologetico sanctos Martyres Salomonem & Rudericū adiecit, qui anno insequenti quinquagesimo septimo mense Martio passi fuere. Inde totis duobus annis, quos diuus Eulogius superuixit, nullum Martyrem fuisse crediderim. Neq; enim scribere de his prætermisisset. *Salomon & Rudericus Martyres.*

FINIS SCHOLIORVM LIBRI TERTII.

ARGVMENTVM OPERIS SEQVENTIS.

DECREVERAT diuus Eulogius in hoc opere vitam & Martyrum sanctorum Ruderici & Salomonis tantummodo scribere. Id enim initio iam indicat, & tandem in fine operis apparet. Verum quia instabant ad huc pusillanimes quidam Christiani, qui propter imbecilles zelo quodam, sed non secundum scientiam, commoti, martyribus vltro sese iudicibus passionis caussa offerentibus detrahebant: iterum aduersus eos hoc opere insurgit, tanquam non satis haberet in primo libro contra hos valide pugnasse. Tractat autem locos quosdam ex his quibus iam responderat, & denuo alia refutat argumenta. Erat autem misere corruptum exemplar, lassato nimirum iam descriptore, & negligentius omnia excipiente. Hinc fuit hic multo magis in emendando sudandum. Neq; tamen nobis permisimus, nisi vnum aut alterum verbum addere, permutare, transponere. Diximus autem iam, authorem Indiculi luminosi id opus in defensionem Martyrum scripsisse iisdem rationibus dilutis.

Titulus hic fuit in veteri

IN NOMINE DOMINI INCIPIT LIBER APOLOgeticus Sanctorum Martyrum Eulogij Presbyteri.

PROLOGVS.

DVM Studio promendi Martyrum gesta operis huius breuitatem extruere intentarem, meumq; exilem in indagatione præliorum Sanctorum stylum immitterem: confestim oblatrantium stolidorum opiniones recolens, qui proprium de eo pro captu scientiæ ferentes iudicium, non vt prioribus, his quoq; reuerentiam Martyribus exhibendam esse decernunt: nisus sum in exordio operis aduersus eos respondere. Quo contigit, vt in vigorem Apologetici gestorum pertransiret materies. Et licet suprema pars Commentarii Martyrum gestet agonem: & qualiter trophæis victoriarum, milites Dei, claruerint penultima series libelli exponat, pro eo tamen quòd in principio delatorum maledictis occurri, potius Apologeticus sanctorum, quàm gesta solummodo Martyrum appellare decreui: vt totum pro parte designans, mox limen lectionis recessum aperiret voluminis, ne pro toto nominans partem, in aliud, quod non existimaret, prudēs lector impingeret, foretq; tunc facilis detrahendi infensis occasio, dum aliud nomen, aliud proderet volumen. Percurrant ergo lectores mei simpliciter, quod fidelis deuotio nostra in defensione Martyrum pio redemptori dicauit: nec ritu belluino laborem nostrum maliuola intentione subsannent, quoniam scriptum est: Omnis detractor eradicabitur. Licet enim opus nostrum reprehensionibus dignū sit, Deo tamen, non inuidis, arguendi nos manet iudiciū: cui cùm velle suppetit indulgendi, protinus subest facilitas exequendi.

Incipit textus Opusculi.

Et hoc etiam fuit in exemplari.

EGRECTA beatorum certamina Martyrum feliciumq; monumenta virorum, qui Deo fautore totius vanitatis respuentes affectū, specimen belligerandi præcipuum mortalibus reliquerunt, licet à prudentioribus rimoratis indagare sit congruum, & iure à iustificatis quodam priuilegio sanctimoniæ exponi sit ratum, non tamen abnuenda est vox peccatorū vera promentium, quandoquidem non solum alienigenarum, vt Hietro & Hiram consultum intenditur, dum & ab vno Moyses expositā iudicii formam custodit, & ab alio Salomon in ædificatione templi industriam accipit verum etiam in rationabili animali humaniter facundiam exercitare conceditur. Quare ergo culpabilis iudicetur talia præsumens, cùm in veritate dignus sit præmio benedictionis, veritatē enarrās? Etsi sanctitas remunerat iustum, dignūq; efficit concionari sancta sanctorū: quare non tueatur pietate peccator magnificans iustū, dummodo ad multorū profectū studet patefacere victorias beatorū; quæ, si fuerint obliteratæ silētio, nullum poterunt fidelibus piæ conuersationis exhibere exemplum, vt elucubratis electorum trophæis, tam possint desides excitare ad prælium quàm certantes informare, perfectionis intēdere terminū. Nam cùm omnes Sancti terreno non egeāt laudatinnis præconio, qui iam cælestiū exuberāt muneribus præmiorū, necessario tamē eorū meritis applicatur, quicquid bonitatis suorum gratia exemplarium mortalibus operatur.

Exod. 18. 3. Reg. 5. Num. 22.

Promam igitur dominorum meorum gesta victricia, &, in quantum posse cælitus mihi collatum est, in talibus rebus conatus meos expendam, quia non dubii de clementia redemptoris, non solum culparū talibus studiis remediū speramus, verūetiam eorum, quos votiuo celebramus stylo, consortium adipisci confidimus, dicente Do-

mino, Qui vos diligit, me diligit: & qui vos recipit, me recipit: & qui recipit Prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet: & iterum in psalmis, Mihi autem honorificati sunt amici tui Deus. *Matth. 10.* *Psal. 138.*

Sed priusquam eorum exequar trophæa insignia, opere pretium resistere credidi imperitis, qui ore blasphemo horum temporum Martyribus derogantes, non esse illos consimiles prioribus Martyribus, volunt. Illa denique (aiunt) gentilitas olim simulacrorum cultibus dedita, variisq; imaginum sacrilegiis occupata, milleno extitit idolorum portento subacta, & quot mundi alium mirata est species rerum, tot sibi instituit formas Deorum: putans non alias obtineri posse temporarium commodum, ob quod suum miserabilem summis viribus expendebat conatum; nisi haberet numerosam obseruantiam numinum. Cuius errore decepta, crudeli persequutione resistentem, ac aduersantem sibi Christianam vexabat militiam conuitiis, lacerationibus, flagris, equuleis, incendiis, bestiis, fluctibus, ac diuersis generibus tormentorum: sperans à cultu religionis reuocari posse suppliciis animas, quas spiritali conflictu introrsus iam eruditas, nouerant etiam facillimè materiales debellantium euincere pugnas. Sic hebes, dum inuictissimam fortissimorum militum virtutem admiratur, de immensis quoq; miraculorum ostensis obstupescens, insultat: dæmonicis deputando præstigiis, quæ cæcata mente pietatis nequibat effectum aduertere. Erantq; vt apud plurima legimus exemplaria, beatorum occasiones conuertendi ad Christũ, prodigia ipsa signorum. Nam isti tyrones, & nostrorum temporum confessores ab ictu mucronis celerem tantummodo excipientes interitum, nullam furentium acerbitatem perpessi tortorum, non sub diutinum desudarunt stimulum. Præsertim cùm ab hominibus Deum colentibus, & cælestia iura fatentibus compendiosa morte perempti sint. Vnde fateis est, si præteritorũ curationem adepti sunt criminum, quod non tersit cathenarũ stridor, ferri onus, squalor carceris, nec diuersa pœnalitas persequetis. *Prima aduersariorum obiectio.* *Alia obiectio.*

Igitur hæc vana paruipendentium adinuentio congrua necesse est legum auctoritate retundatur: & in quantum Dominus iuuerit, veridico assertionum ariete impellatur. Vt mens religiosorum sacratissimis inbuta oraculis, discat ex veritate nouitios, sicuti priscos venerari patronos, quos generali deuotione per mortem gloriosam ire cernit ad cœlos.

Quid enim celere militibus sanctis excidium officit, per quod ad id cursim peruenit, quo per varia & aspera tormenta olim catalogus beatorum accessit? Aut quid interest, quo mortis genere ex hac vita mortis excedat: quando, vt scriptum est, Iustus quacunq; morte præoccupatus fuerit, anima eius in refrigerio? Aut quid obest, vtrum per longa cruciamina, an subitaneo decedat: quando vna eademque res est, quæ vtrosque coronat, zelus scilicet Dei, & amor regni perpetui? An non perfecti exequutores præceptorum Christi censendi sunt, qui subitanea mortificatione accessi, rerum oblectamenta spernentes etiam parentum, filiorum, coniugum fratrum, cunctorumque affectiones affinium ad punctum temporis abnegarunt? & quid inter vniuersa supplicia cruentius morte est? Quid terribilius, quàm micantem ante oculos cernere gladium, ceruicibus confitentium protinus illapsurum? Aut quid per longa certamina nisi mors sanctis Martyribus quæritur? Illa vtiq; mors de qua Psalmista canit & dicit, Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Non enim diu patienti, sed vincenti corona promittitur. Et feliciori pertinacia beati agonis terminum præstolans, de spe salutis æternæ quodammodo magis animatur, dicente Domino: Qui perseuerauit vsq; in finem, hic saluus erit. Siue autem dilationibus, siue fortuitis casibus passionum strenuis militibus propter Christum pugnantibus propera seu tarda mors occurrat; hoc solummodo aduertendum est, si causa fidei passiones excipiant, si propter Christum coronatorem Martyrum, vt in æternum saluentur, animas perdere anhelant, sicut scriptũ est, Si quis voluerit animam suam saluam facere perdet eam, & qui perdiderit animam suam propter me, in vitam æternam custodiet eam: Nam etsi culpis obnoxii maneant, & ex qualibet sorde vitiorũ infecti ad Martyriũ veniant: nihil impedit: cum omnib⁹ martyriali trophæo deletis ad Christũ coronandi accedant. Idē enim est per multa tormenta in nomine crucifixi animã in morte tradere, & semel vno ictu propter ipsum occumbere, qui dixit: Si quis perdiderit animam suam propter me, in vitam æternam inueniet eam. Et licet scriptum sit, quòd per multas tribulationes oporteat nos conscendere ad regnum; vtiq; cum suppetunt, sustinendũ est vsq; ad obitum. Sin verò celeritas persequentis intercidens, expeditam confessoribus *Respondet vltimæ obiectioni.* *Sapientia. 4.* *Psal. 115.* *Matth. 10.* *Matth. 16.* *Actor. 14.*

Christi intulerit mortem, & in hoc nullatenus gloria eorum mutilanda est, quia perseuerauerunt vsque in finem.

Comparatio. Frustra ergo zelo Dei accensus ad brauium festinaret miles egregius, & casso conatu in primordiali exercitatione vires suas expenderet, si ab Imperatore emeritæ victoriæ triumphis defraudaretur, pro eo, quod in procinctu & in ipso belli auspicio palmam de tyranno obtinuit, neque eam diutina, & laboriosa conflictatione conquisiuit, aut per multimodum concertationis discursum adepsit. Illis vtique laboriosis vexationibus, & non expeditæ victoriæ corona deberetur, si magis prolixitas pugnæ, quàm festinatum tropæum pensaretur. Qualitas itaque, non quantitas intentionis obseruanda est discurrentis ad præmium; cum quo quomodo rei desideratæ capiatur effectus; vnus tamen idemq; est rex æternus, pro cuius amore temporalibus se passionibus sancti omnes submittunt. *Latro in cruce cum Christo pendens.* Quid enim latroni Euangelico obstitit, quod fraterno cruore illitis manibus crucem ascendit? Aut qualibus inter ipsa mortis dispendia miraculis coruscauit, qui (vt ita dixerim) totius vitæ suæ metam latrociniis, rapinis, prædisq; exegit? Et tamē sub vnius cōfessione momenti tanto scelere non solū eruitur, verum etiam dignus comitatu Redemptoris primus paradisi possessor habetur, dicente Domino, *Luca 23.* Hodie mecum eris in paradiso. *Ioan. 15.* Et si nemo maiorem habet dilectionem, quam qui animam suam pro amicis suis ponit, quanto excellentiori charitate *Matth. 20.* ferendus est qui pro Deo suo decertat vsque ad mortem? Nam & paterfamliâs, non vna hora colonis in vineam missis æquam mercedem dispensans, non magnopere de temporis curat diuersitate, quia in exercitatione laboris non expertem à priorum intentione vltimorum mercenariorum operam compensat. Multi autem erunt nouissimi primi, & primi nouissimi, & multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno cælorum. *Matth. 8.*

Secunda obiectioni respondet. MIRACVLORVM verò insignia ideo olim inter supplicia per eosdem athletas Dei virtus mundo præstabat, vt prodigiorum virtutibus mitigaret furentum insaniā, quæ beatorum constantiam fatigabat, vel incredulum genus ab infidelitatis errore conuerteret, qui cælestium iura scripturarū obduratis præcordiis respuebat. *Miracula initio nascentis fidei necessaria.* Eratque illo tempore multoties necessarium Dei testes signis coruscarè virtutum, quoniam fidem per æuum diffusum Christianismum nunc instructione verborum, nunc exercitatione scripturarum, nunc ostensione signorum, nunc etiam tropæis inclytis passionum conabantur radicitus fieri firmum in cordibus credentium populorum, sicut scriptum est: *Marc. 16.* Euntes per vniuersum mundum, prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit. Super ægros manus imponent, & bene habebunt. Illi autem profecti, prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. & iterum, Euntes prædicate dicentes, quia appropinquauit regnum cęlorum. *Matth 10.* Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eiicite; gratis accepistis, gratis date. Hæc prima fidei nostræ rudimenta fuerunt, harum exercitatione virtutum, quasi lactantium paruulorum auspicia, teneritudo eius & confota est & nutrita; vt ministerio signorum vel augeretur multitudo fidelium, vel roboraretur fides credentium, ac veluti quædam instrumenta ferramentorum fuerunt, per quæ ornamenta ex auro argentoue, torques scilicet, monilia, regumque diademata componenda, aptanda, & compingenda, formata sunt.

Miracula per fidem fiunt. ITAQVE gratia confirmationis Catholicæ fidei, in primordio sui portenta atque miracula Christo cooperante profusius esse ostensa videmus: & ideo non miracula fidem præcedunt, aut fides miraculis cedit: ad quorum efficientiam nisi per fidem non peruenitur. Sic Moyses legifer sanctus, alternatione diuini colloquii dignus, fide grandis effectus est. Sic Deo credulus Abraham iustificari promeruit, dicente scriptura, *Iacob. 2.* Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. *Ad Heb. 11.* Sic iusti ex fide viuunt, & omnes sancti per fidem regna vicerunt, operati sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, fugauerunt aciem gladii, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello.

Alloquitur aduersarios Eulogius. Vides ne (ô ru quis quis ille es, qui contra assurgis) quod hæc omnia instrumenta fidei sint, & quasi clientulo famulatu piæ religioni subiecta, vt ex hoc nunc iam te in veritate credere oporteat, non prodigiis atque portentis, sed integritate fidei, & professionis constantia excellentiores fieri martyres: illudque tantummodo in eis sit admiran-

admirandum, quod animo fortiori mortem exceperunt propter Christum. Qui dixit: Qui perdiderit animam suam propter me, in vitam æternam inveniet eam. Sanè omnium virtutum radix ac fundamentum fides est, quæ certantes adiuuat, vincentes coronat, & cœlesti dono quosdam defectu signorum remunerat. Nihil est enim quod syncerę fidei denegetur: quia nec aliud à nobis Deus, quàm fidem exigit. Hanc diligit, hanc requirit, huic cuncta promittit & tribuit. Fides (inquit) tua te saluum fecit: & esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Nihil ergo fidei subtraxit, nihil ei impossibile esse depromit.

Matth. 10.

Nec magnopere de prodigiorum insignibus confidendum est, quæ plerunque ab infidelibus exeruntur, vt in Exod. scribitur. Fecerunt & malefici per incantationes sicut & Moyses. De qua quæstione sufficienter, vt opinor, in illo Memoriali sanctorũ opere disputatum est. Siue enim Dei testes, miraculis emicent, siue absque prodigiis beatum certamen expediant, nihil interest, cùm ab eis hoc cælestis auctor solummodo expetat, vt vsque ad finem constantiam spei suæ non deserentes, viriliter agonem consument, quo in æternum catalogis adunati sanctorum, de perpetuitate salutis exultent: dicente Domino, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

Viuidam nimirum & operibus plenam, intelligit Diuus Euangelista, qui de Martyrum fide loquitur qua viuidiorem nullam reperies: siquidem per ingentē charitatem operatur. Illam enim maiorem charitatem esse Christum astruxit, cũ animã suam ponat quis pro amicis suis.

Simplex profectò dispositio nostra extiterat, vt victorum victorias depromentes, compendiosæ breuitati studeremus, sed repagulis insolentium præpeditus, nisus sum hoc apologeticum incertis assertoribus dare, & ideò fortè, vltra quam debui, modum excessi historiæ. Contra quorum prauitates paulisper adhuc veniendum est, quo fidelis conuentus discat, votis ardentioribus plus amare quod credit, dum ex auctoritate sacræ legis & veritatem religionis, & errorem impiæ nouitatis compererit.

Matth. 10.

Dicunt enim, quod ab hominibus Deum, & legem colentibus passi sunt, nec ad sacrilegia idolorum, sed ad cultum veri Dei inuitati perempti sunt, & ideo non vt piorum Martyrum, horum Martyria veneranda sunt. Deum ergo & legem isti vanitatis cultores vllo modo habere credendi sunt, qui euangelicæ Institutionis per totum orbem vitalia diffusa præcepta non solum non credunt, verumetiam omni zelo peruersitatis magnum discrimen ea fatentibus ingerunt, exosum & iniquum putantes Christum verum Deum, & verum hominem credere? Ac sic, irrisione nefaria quotidie Dei sortem insamantes, ritum sacræ religionis vbiq; lacessunt, irrident, & maledicunt: spem credulitatis & fidei suæ in cuiusdam pestilentiosi ac dæmoniosi homunculi diuinationibus collocantes. Qui ab spiritu immundo præreptus iniquitatis mysterium vt verus antichristi præcursor exerceos, nescio quam nouitatis legem pro suo libito, & instinctu dæmoniorum perdito vulgo instituit. De quorum impietate beatus Paulus Apostolus patulis prophetissimi oraculis, sancto reuelante spiritu, Thessalonicensib⁹ dicit. Pro eo quod charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent, ideo mittit illis Deus spiritum erroris, vt credant mendacio, & iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati in omni seductione. Idem quoq; ad Romanos refert, Reuelabitur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatē, & iniustitiā hominum eorum, qui veritatem in iniustitia detinent, qui quod notum est Dei, manifestũ est in illis, & cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & seruierunt vanitati, potius quã creatori, qui est Deus benedictus in secula. Propter quod tradidit eos in reprobũ sensum, vt faciant quæ non conueniunt: repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia: plenos inuidia, homicidiis, contentione, dolo, malignitate: susurrones detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorũ; parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absq; fœdere, sine misericordia. Qui, cùm iustitiam Dei cognouissent, non intellexerunt: quoniã qui talia agunt, digni sunt morte, non solum qui faciunt, sed & qui consentiunt facientib⁹.

Tertia obiectio.

Diluit obiectio.

Machometis abominanda peruersitas.

1. ad Thessa. 2.

Ad Rom. 1.

Nam & beatus Petrus princeps Apostolorum, firmissimum Ecclesiæ Catholicæ fundamentũ, vtpotè cui ab ipso redemptore dictum est: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: ita in suis epistolis ait. Fratres, habemus firmiorem propheticum sermonē, cui benefacitis intendentes, quasi lucerna lucenti in caliginoso loco, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus nostris: Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ, propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto inspirante loquuti sunt sancti Dei homines. Fuerunt verò & pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui subintroducent se-

Matth. 16.

2. Petri. 1.

Ibidem. 2.

ctas perditionis, & eum, qui emit eos, dominatorem abnegantes, superducent sibi celerem perditionem, & multi sequentur eorum luxurias: per quos via veritatis blasphemabitur, & in auaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur. Quibus iudicium iam olim non cessat, perditio eorum non dormitat.

Quæ omnia, sicut hæc beata apostolorum annuntiatio continet, non solum eidem pseudoprophetæ, sed & illis, qui eum reuerenter accipiunt, conuenire, multi peritissimorum mecum intelligunt, nec nos tanta de sanctis scripturis contra eum, eiusque sequipedas frustra congessisse aduertunt. *Matth. 24.* Quippe quem iam vident sacræ legis præconio prædictum, ac veri magistri docentis oraculo denotatum. Multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos. Nihil certè de nostra in eum exprobratione arguerent, quem tot patrum auctoritate impugnari cernerent.

Quapropter hoc in loco non mihi absurdum esse videtur, si præcedentium de eo doctorum testimonium proferam, vt quomodo eum tunc ecclesiastici viri diiudicauerint, & qualiter illum fide & professione coluerint, quantusq; & qualis apud nostros extiterit, melius ex eorum dictis agnoscant, qui nunc eum non sano sensu legem illum adduxisse, aut Deum in veritate coluisse asseuerant.

Pompelonensis ciuitas. Legerense monasterium. Cum essem olim in Pampilonensi oppido positus, & apud Legerense cœnobium demorarer, cunctaque volumina, quæ ibi erant, gratia dignoscendi incomperta, reuoluerem: subitò in quadam parte cuiusdam opusculi hanc de nefando vate historiolam absq; auctoris nomine reperi.

Annus 618. Diuus Isidorus. Sisebutus rex. Templum Sancti Euphrasii. Iliturgi ciuitas. Sancta Leocadia templum. Exortus est namque Mahomet hæresiarches tempore Heraclii Imperatoris, anno imperii eius septimo, currente Era DCVI. In hoc tempore Isidorus Hispalensis Episcopus in Catholico dogmate claruit, & Sisebutus Toleti regale culmen obtinuit. Ecclesia beati Euphrasii apud Iliturgi vrbem super tumulum eius ædificatur. Toleti quoque beatæ Leocadiæ aula miro opere, iubente prædicto principe, culmine alto extenditur. Obtinuitque prædictus Mahomet nefandus propheta principatum annis decem, quibus expletis mortuus est, & sepultus in inferno. Exordia verò eius fuerunt talia. Cum esset pupillus, factus est cuiusdam viduæ subditus. Cumq; in negotiis cupidus fœnerator discurreret, cœpit Christianorum conuenticulis assidue interesse: & vt erat astutior tenebræ filius, cœpit nonnullas collationes Christianorum memoriæ commendare, & inter suos brutos Arabes cunctis sapientior esse. Libidinis verò suæ succensus fomite, cum patrona sua iure barbarico in ira congressus est. Moxque erroris spiritus in speciem vulturis ei apparens, os aureum sibi ostendens, Angelum Gabrielem esse se dixit, & vt propheta appareret, impetrauit. Cumq; repletus esset tumore superbiæ, cœpit inaudita brutis animalibus prædicare, & quasi ratione quadam, vt ab idolorum cultu recederent, & Deum incorporeum in cœlis adorarent, insinuauit. Arma sibi credentibus assumere iubet, & quasi nouo fidei zelo, vt aduersarios gladio trucidarent, instituit. *Aba. 1.* Occulto quoque Deus iudicio (qui olim per Prophetam dixerat: Ecce ego suscitabo super vos Chaldæos, gentem amaram & velocem, ambulantem super latitudinem terræ, vt possideat tabernacula non sua. Cuius equi velociores lupis vespertinis, & facies eorum vt ventus vrens, ad arguendos fideles, & terram in solitudinem redigendam) nocere eos permisit. Primum nanque fratrem Imperatoris, qui illius terræ ditionem tenebat, interimunt, & ouantes de triumpho victoriæ, gloriosi effecti, apud Damascum Syriæ vrbem regni principium fundauerunt. *Mahometis delirantia scripta.* Psalmos denique idem pseudopropheta in ore insensibilium animalium composuit, vitulæ scilicet rubræ memoriam faciens. Araneæ quoque muscipulæ ad capiendas muscas historiam texuit. Vpupæ præterea & ranæ cantus quosdam composuit: vt fœtor vnius ex eius ore eructaret: garrulitas verò alterius in eius labiis non desineret. Alios quoque ad condimentum sui erroris in honorem Ioseph, Zachariæ, siue etiam genetricis Domini Mariæ stylo suo digessit. Cumq; in tanto vaticinii sui errore duraret, vxorem vicini sui nomine Zeid concupiuit, & suæ libidini subiugauit. Quod scelus maritus eius sentiens, exhorruit, eamq; prophetæ suo, cui contradicere non valebat, permisit. Ille verò quasi ex voce Dominica in lege sua illud annotauit, dicens. Cumque mulier illa displicuit in oculis Zeid, & eam repudiasset, sociauimus eam prophetæ nostro in coniugium, quod cæteris in exemplum, & posteris fidelibus id agere cupientibus, non sit in peccatum. *Mahometis mors.* Post cuius tanti sceleris factum mors animæ, & corporis illius simul appropinquauit. At ille interitum sibimet imminere persentiens, quia propria virtute se resurrecturum nullo modo sciebat, per Angelum Gabrielem, qui ei in specie vulturis apparere (vt ipse aiebat,) solitus erat, resuscitaturum se tertia die prædixit. Cumq; ani-

mum

mum inferis tradidisset, folliciti de miraculo, quod eis pollicitus fuerat, ardua vigilia cadauer eius custodire iusserunt. Quem cum tertia die fœtentem vidissent, & resurgentem nullo modo cernerent, angelos ideo non adesse dixerunt, quia præsentia suorum terrerentur. Inuento igitur salubri (vt putabant) consilio, priuatum custodia cadauer eius reliquerunt, statimque vice angelica ad eius fœtorem canes ingressi, latus eius deuorauerunt. Quod reperientes factum residuum cadaueris eius humo dederunt. Et ob eius vindicandam iniuriam, annis singulis canes occidere decreuerunt: vt merito cum eo habeant illic participium, qui pro eo dignum meruerunt subire martyriũ. Digne ei quidem accidit vt canum ventrem tantus ac talis propheta repleret, qui non solum suam, sed multorum animas inferis tradidisset. Multa quidem & alia scelera operatus est, quæ non sunt scripta in libro hoc: hoc tantum scriptum est, vt legentes quantus hic fuerit agnoscant.

Ecce qualibus prestigiis deditum vulgus, quantæque impietatis ducem pleriq; non metuunt sub nomine piæ religionis censeri. Asserentes, quod ab hominibus Deũ colentibus, & legẽ habentibus, isti tyrones nostrorum temporum milites occisi fuere: nulla discreti prudentia, vt saltim prouido cogitamine aduertant, quia si talium cultus aut lex vera dicenda est, pro certo vigor Christianæ religionis infirmabitur.

Etsi, quod in veritate fatendum est, notitia sanctæ fidei totius mundi compita penetrauit, cunctas nationes terræ peragrans; nullam iam partem orbis expertem luminis eius fore confidimus. Præsertim quia in omnem terram exiuit sonus Apostolorũ, & in fines orbis terræ verba illorum. & omne aliud Euangelium præter quod Apostoli gentibus tradiderunt, anathema magis esse, quàm verbum salutis fatemur, sicut dicit Apostolus. Si quis vobis euangelizauerit præter quod accepistis, anathema sit. Et veritas ore suo discipulos contestatur, dicens, Multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. Et iterum, Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sunt. Qua consequentia credendum est, dæmoniosum & mendacio plenum veritatem proferre? fallaciis obuolutum legem donare? nemus peruersum fructus bonos exhibere? Ille interim nefandus de malo cordis suo thesauro proferens malum, & vulgo insipienti ducatum impietatis ministrans, vterq; præcipitium in chaos æternum pœnas luiturus incurrit. De quo atq; eius similibus dominus per Oseam loquitur dicens, Ipsi regnauerunt, & non ex me principes extiterunt, & non cognoui.

Ad Gal. 1. *Matth. 24.* *1. Ioan. 4.* *Oseæ 8.*

Deniq;, inter cæteros post ascensionem Domini hæresum auctores, solus hic infaustus nouæ superstitionis sectam instinctu Diaboli condens procul ab Ecclesiæ sanctæ conuentu desciscitur, auctoritatem priscæ legis infamans, prophetarum vaticinia respuens, sancti Euangelii veritatem conculcans, & Apostolorũ doctrinam detestans, qui ridiculum potiùs quàm rerum necessariarum causas per eandem sectam suam insinuans, ore blasphemo docuit: Christum Dei verbum esse, & spiritum eius, & prophetam quidem magnũ, nulla verò Deitatis potentia præditum, Adæ similem, non Deo patri æqualem. Qui ob meritum sanctitatis sancto repletus spiritu, per virtutem Dei [illegible] claruit signis, atque portentis enituit, nihil ex propria maiestate, aut Deitate præualens, sed vt vir iustus & pia seruitute Deo cohærens, votis supplicibus ab omnipotente multa impetrare promeruit. Sed & alia inaudita vanitatis scelera prædicans: adinuentione versipellis, à quo obsidebatur inuenta, qui se eidem transfigurauit in angelum lucis, delubra in quibus pessimum dogma suum coleretur extruxit, constituens in vltimo idolatriæ situ turrem, altiori pinnaculo cæteris ædib⁹ prominẽte, ex qua populis veneno nequitiæ suæ illectis sacrilegi furoris concionaretur decretum. Quod hodie suæ impietatis sacerdotes ab illo edocti obseruant. Ita vt more aselli distutis mandibulis, impurisque patentibus labiis horrendum præconium non prius emittant, quam obseratis vtroq; digito auribus, quod aliis exequendum annuntiant; quasi quoddam edictum sceleris, idem ipse eorum propheta audire non patitur. Quem impietatis ruditum dum Diuæ memoriæ auus meus Eulogius aure captaret, ferunt continuo vexillo crucis frontem præmuniens, cum gemitu, hunc psalmum solitum fuisse cantare. Deus, quis similis tibi? ne taceas neq; sileas Deus, quoniam ecce inimici tui Domine sonuerunt, & qui te oderunt, leuauerunt caput. Nos autem mox vt fallentis vocem præconis audimus, confestim oramus. Salua nos Domine ab auditu malo, & nunc & in æternum. Et iterum, Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis.

Mahometus de Christo seruatore nostro nefariũ iudicium. *Maurorum templa.* *Maurorũ sacerdotes de turribus proclamantes.* *Eulogius Diui Eulogij auus.* *Psal. 82.* *Psal. 96.*

Cuius quidem erroris insaniam prædicationis deliramenta, & impiæ nouitatis

precepta quiſquis Catholicorum cognoſcere cupit, euidentius ab eiuſdem ſectæ cultoribus perſcrutando aduertet. Quoniam ſacrum ſe quippiam tenere, & credere autumantes, non modo priuatis, ſed apertis vocibus vatis ſui dogmata prędicant. Multa etiam apud quoſdam noſtrorum ſcriptorum inueniet, qui zelo Dei armati aduerſus ipſum vatē impudicum prudenti exarſerunt ſtylo. Sed & nos in illo memoriali ſanctorum opuſculo huius ſectæ errores ex parte digeſſimus, refutauimus, & confodimus.

Reſtat iam nunc expeditis Apologeticis beatorum, vt aliquid de victoriis eorū ad æmulationem catholicę plebis pandamus. Beatus igitur Rudericus presbyter ex quodam * vico Egabrenſi progenitus, in eadem vrbe ſanctæ legis doctrinam, gradumque ſacerdotalem promeruit. Huic duo fratres fuerunt, ſed ex his vnus fidem Chriſti rectius tenens, alter gentilico deprauatus errore, Catholicam ſpreuit religionem. Qui ſicut diſcors à fide ſancta manebat, ita ſemper diſcordanti conflictatione ob diuerſarum rerum occaſiones cum fratre Catholico mouebatur. Nam quadam nocte, neſcio qua occaſione tumultuaria in alterutrum litigatione ſe conſcientibus, & in ſeſe inuicem fœda ſimultate bacchantibus ſanctus ſacerdos litem medius ſedaturus interuenit. Qui omnes nimio iam furore accenſi, cæca indignatione ſacerdotem inuoluunt, & magis neſcientes, quam volentes, eum vſq; ad necem laceſſunt. Ex qua * cęde valde contritus, dum omni deſtitutus vigore, confracta membra lectulo reponeret; profanus ille frater feretro illum imponens, per vicos & vicinia quæq; vehentium humeris duci, ac reduci fecit, & vt verus imitator diaboli fraudulenta machinatione ſuper exanimem ſacerdotem teſtimonium iniquitatis compoſuit, dicens. Hic frater meus presbyter viſitatione Dei compunctus, fidei noſtræ cultum elegit, & ſicut cernitis, iam in vltimis agens, noluit prius mundo diſcedere, quam vobis id notum exiſteret. Ita cum eo loca diuerſa peragrans, hæc & his ſimilia criminoſis de eo verbis narrabat. Neſciente ipſo prorſus, imo nec ſentiente, quid contra ſe vir ille iniquus aptabat. Dei verò diſpenſatione poſt nonnullos dies moleſtiis ægritudinis ſacerdos erutus, ac viribus reformatus, cum ſubdola nefandi fratris molimina cognouiſſet; exemplo Domini, qui ad informandos nos inſidias declinauit Herodis: ſiue ſancti Euangelii non ſurdus auditor, quod de ciuitate in ciuitatem, cauſſa vitandæ perſequutionis, deliteſcere iubemur; relicto proprio rure, alibi ſe Chriſto liberè contulit ſeruiturus. Quaſi poſſet temporale euadere ſupplicium, cui diuinitus à conſtitutione mundi prædeſtinatum parabatur Martyrium: aut ſicut ad tempus ſeſe occulendo inſequutorem feſellit profanū, ita quoq; abeſſe poſſet oculis pii Redemptoris, & vocatoris ſui ad regnum. Per idem ergo tempus grauiter in nos præſidialis graſſabatur inſania, ita vt nonnullas apud Cordubam olim patritiam, nunc autem florentiſſimum regni Arabici vrbem baſilicarum turres euerteret, templorum arces dirueret, & excelſa pinnaculorum proſterneret, quæ ſignorum peſtamina erant, ad conuentum canonicum quotidie Chriſticolis innuendum. Deniq; cùm exoptatum patris ſui libitum progenies iniqua cognoſceret, vt quibuſcunq; modis ac viribus poſſet, Dei Eccleſiam infeſtaret: omnem crudelitatis adniſum erga filios lucis tenebroſa proles alacriori voto exercet: minuſq; ſe putat adipiſci meritum, niſi ſummo furore exarſerit in euerſionem fidelium. Prędixerat quippe hoc veritas ſancta auditoribus ſuis dicens: Abſq; ſynagogis facient vos, & omnis qui interficit vos, arbitrabitur ſe obſequium præſtare Deo. Et iterum, Hæc loquutus ſum vobis, vt in me pacem habeatis, in mundo autem preſſuram habebitis.

Igitur dum ob rei familiaris neceſſitatem ex interiori montana Cordubenſi, quo ſe pridem beatus ſacerdos intuitu latendi contulerat, in nundinas deſcendiſſet, in quibus rerum diſtractio exercebatur: ab iniquo fratre obuius agnoſcitur. Quem vt cernit ſtigmata piæ relligionis ferentem, non mediis laceſſitum iniuriis ad vicem exquiſiti muneris iudici offert, deponens aduerſus eum coram arbitro queſtum præuaricationis ſectæ Mahometianæ, quam ſe dudum veraciter colitūrum, fuerat confeſſus. Dei verò miles cæleſti iam munere illuſtratus, non ſicut olim aduerſariis tergum exponit, ſed magna præditus fortitudine, nunquam ſe à Chriſto fuiſſe deciſum, nunquā peruerſo dogmati aliquando conſenſiſſe, iudici refert: ſeſeque non ſolum Chriſtianum, verumetiam Chriſti fatetur eſſe miniſtrum. Quem primò iudex blandis reuocare affatibus putans, poteris (inquit) rerum affluentiis, & dignitatum faſcibus honorari, &, quæ tibi imminet, ſententiā mortis euadere, ſi te priſtinis votis rediuiuo ardore reformans, miſſum ab omnipotente in veritate prophetā noſtrū credideris, Chriſtumq; teſtaueris Deum non eſſe. Cui beatus ſacerdos ait, Illis inquam, iudex, hæc obſeruanda

pro

Marginalia: * Ex hoc loco maxime patet vicum apud D. Eulogium idem eſſe quod nos modo Hiſpana lingua Aldeam appellamus. Idem conſtat ex cap. 13. lib. 2. Mem. Sāct. — Hic è contra videtur aduerſari locus ſtatim ſequens per vicos & vicinia: & alius D. M. pag. 91. b — Rudericus presbyter martyr. Egabrenſis ciuitas. — Matth. 2. — Matth. 10. — Corduba regum Sarracenorum ſedes. — Turres templorum & cymbala. — Ioann. 16. — Ibidem. — Montana Cordubenſis. — Tudericus ab fratre impio accuſatus.

propone, qui forte legibus vestris dediti, ritibusq; profanis immersi, potiori intuitu cõmodum temporale, quam æternum affectant honorem. Nobis autem quibus viuere Christus est, & mori lucrum, cui sanctus ille clauicularius regni futuri dicebat, Domine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes? qui discipulum in carcere commonebat, dicens, Beatus qui non fuerit scandalizatus in me: vt quid perennis fontis poculum relinquemus, hausturi gurgitem cœno mendacii ac vitiorum sordibus turbulentum? aut quâ vitione procacitas punienda est filiorum, qui pia parentum iura spernentes, iniustum victrici contubernium expetunt? His verbis iudex vehementi furore commotus, applicari martyrem ergastulis iubens: abeat, inquit, cum damnatorum custodia, horrida marcetãdum antra carcerum excipiant, parricidarum & furum solatiu fruatur, & omni penitus solatio destituta, vel sic peruicax elidatur temeritas.

Philipp. 1. Ioann. 6. Matth. 11.

Adit Dei famulus hilari vultu exultantibus animis specum illum reorum, qui verè sciebat auctorem suæ salutis vbique inuocatum adesse, nec aliquo posse abesse situ: cuius dominatio omnem penetrat locum: qui etiam potenti diuinitatis imperio olim sectatoribus suis fideie promissum dederat dicens, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Hæ sunt, diabole, minaces sæuitiæ tuæ leges: hi sunt exquisiti terrores. Sed dictum est nobis; nolite timere eos qui occidunt corpus, quia non habent quid amplius faciant, sed potius eum timete, qui potest corpus & animam perdere, & mittere in gehennam. Et iterum tradent vos in conciliis, & in synagogis suis flagellabunt vos; & ad præsides & Reges ducemini propter me in testimonium illis, & gentibus. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Si ergo potest concredere aduersus animam, & pertinacem in cõfessione sua spiritum, supera: videbis me magis per tormenta proficere: & cum tu plus exarseris, plus semper deficies, & feliciorem me facies peruenire ad gloriam.

Repetit vero in carcere Rudericus beatum Salomonem, quem ob cõfessionem nominis Christi dudum crudelitas persequentium ibidem religauerat. Simili quippe & ipse crimine impediebatur, en quod sanctæ religionis cultum spernens, aliquo tempore sectæ Mahometanæ adhæsisset. Extemplo indiuiduo voto nectuntur, ac sibimet inuicem consolationis suffragia ministrantes, ab alterutro se ad peragendum agonem armantur, id in commune statuentes, vt calcatis mundi affectibus, pia quotidie seruitute Deo inhæreant. Fit concors in Dei timore vtrorumque assensus, macerantur membra ieiuniis; fatigantur vigiliis, limantur ciliciis, meditationibus compunguntur orationibus refouentur, sicque ardore quodam cælestis patriæ conflagrati, dissolui cupiunt, & esse cum Christo, festinantes faciem eius videre, cui seruierunt. cuius amore defectum temporis non verentes vitam hanc, vt quoddam discrimen immane, refugiunt.

Salomon Martyr.

Ad Philipp. 1.

Igitur permanentibus sanctis in exercitio officiorum cælestium, & reddentibus quotidie pio Redemptori ceremonias laudum, pro summis deliciis antrum illud habebant. Quapropter zelo ductus iniquissimo iudex, ferali edicto custodes carceris arguit, eosq; ab inuicem diuelli pręcepit, & ne à quoquã visitationis gratia illustrentur totis vesaniæ suę furoribus iussit. Sed in nullo te iuuas diabole, quando per hoc dissidiũ constantiam putas fatigari sanctorum, quibus vnum idemque pro Christo moriendi manet indissolubile votum. Nam hi confessores beati ordine & natione dissimiles, charitate non impares diuerso licet tempore certaminis campum aggressi, vno tamen eodemque fidei ardore flammati, specimẽ beatæ passionis egregium orbi instituunt.

Interea non post multos dies obtutibus suis iudex eos exhiberi pręcipiens, illicò ad ritum suum inuitat, ac de rerum copiis dignitate honorum suadendos attentat, quos ante mundi constitutionem electos & prædestinatos in adoptione filiorum Dei diuinitas sancta perscripserat. Quorum pertinaciam in Dei professione considerans, post secundã & tertiam exhortationem ex decreto regis fore plectendos statuit. Prius tamen quam egrederentur ad publicum, conuinctorum se pedibus aduoluentes rogant, vt continuis obsecrationibus iuuarentur, ne tentatione humana præcepti, retrorsum respicerent, & ab intuitu percipiendi vexillum victoriæ turbarentur. Ita pacis osculo reconciliati, qui nunquam fuerant litigio separati, omnes præ gaudio lachrymantes sanctorum se fauoribus tueri exorant. Sicque vrgentibus ministris voto alacriori prosiliunt, celerius properantes ad locum quo passionem consumarent. Et cum iam hora decisionis instaret, iterum à iudice blandius exhortantur cum specie diuitiarum, honorumque sublimium, quibus & etiã fruerentur, si reuerterentur:

Ruderici & Salomonis felicitas beatitas.

Abnuunt ſancti, ficuti à principio iudicis optionem, ita vt ſanctiſſimus Rudericus quadam vegetatus animoſitate ſuperoo iam munere perluſtratus, audacter ei reſponderet, dicens. Quomodo nos cogis relicta pietate declinare in deuium, qui ſanctæ fidei ſacramentis inſtructi, fortiter ignorantiam veſtram deflemus, quos tanto videmus errore infectos? Nam nos adeò hanc ſectam detrectabilem iudicamus, vt ne noſtris quidem eam incolendam canibus pateremur, quantò magis noſmetipſos fallaciſſimis eius figmentis ſubdamus. Aut quare copiis rerum aut dignitate honorum labentium oblectemur, in ipſo forſitan oblectationis momento intercidente morte protinus omnia amiſſuri. qui nouimus apud Chriſtum corporaturem noſtrum rerum ineffabilium opes manere, quas oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendunt, ſe diligentibus repromiſſas? Ideoque celeriter crudelitatis tuæ in nos exere vltionem, quos cernis nullatenus à confeſſione Chriſti deſiſtere vſque ad mortem, vt & quę debentur hoſtibus Dei, tibi accreſcant in cumulum, & diu nobis dilatum cito proueniat præmium.

Sancti martyres truncdantur. Hinc acrioribus frendens ſceleroſus iudex clamoribus, vltimam ſuæ crudelitatis ſententiam promens, perduellium, inquit lictoribus, properate abſcindere colla, & debitam in capite contemptorum celerius retorquete vindictam. Sic ſuper crepidinem aluei conſtituti, crucis ſignaculo ſe præmuniunt, & ſic denuo enſe proſtrantur. E quibus prior Dei ſacerdos occumbens, præuius triumphator cœlum intrauit. Quod ideo iudex fieri voluit, vt ſi fortè horrore deciſi cadaueris beati Salomonis animus flecteretur: quem poſt varias deceptionum illecebras conſtantem & fortiſſimum comprobans, vltimo gladio vindice trucidari præcepit. Hæſit tamen ſuo collo non funditus vertex inciſus, quia expeditiorem beato Ruderico, quam huic Salomoni framea intulit obitum.

Sed quia cœlorum regna adeuntibus animabus nequit obſiſtere callidus ſerpens, adhuc contra exanimata corpora bellum exſuſcitat. *Ingens in occiſos Sanctos ſæuitia* Quaſi mortua ſuperare poſſet cadauera, cùm iam nullus eſſet ſpiritus, qui potius irrideret, quàm ſentiret tormenta: aut quaſi aliquis titulus putaretur victoriæ, cum defunctis bellum inire. Vt ergo paſſionibus Chriſti communicarent Martyres, inſtinctu ferocitatis à diabolo præſes armatus, ſub cuius dira crudelitate totius dignitas Cordubenſis tunc grauiter vexabatur, iubet corpora martyriali cruore perfuſa veſtigiis inverſis configi, ac deinceps fluuiali abyſſo recondi. Eadem nocte ingenti lapidum onere alligata, ſeparatim vaſtiſſimo gurgiti immerguntur. Sperabat miſer elementis imperare vndarum, quæ præſtantius intendere nouerant creatoris imperium, vt creditas ſibi opes martyriales non ſolum à belluis conſeruarent, verumetiam erepta ſaxorum pondere membra placido remigio fluctuum ad locum quietis veherent.

Diui Eulogii pientiſſima audacia. Ego interim peccator Eulogius, qui geſta beatorum meo elucubranda ſtylo dudum decreueram, cum rumor conſummatæ paſſionis eorum vbique diſcurreret, expletis miſſarum ſolenniis, ipſorum inuiſenda corpora quadam vegetatus audacia adii, ac propius quam cætera ſpectantium turba accedere non veritus ſum. Et teſtis eſt redemptor meus, qui hoc commentarium diſcuſſurus eſt, quia non mentior, quod tanta decoris pulchritudine deciſſa illa cadauera fulgebant, vt crederes, ſi à quodam ſciſcitarentur, protinus loquutura.

Nonnulli etiam è turba gentilium venientes ſumebant lapillos fluminis, qui cruore Martyrum erant aſperſi, & lymphis abluentes proiiciebant in pelago, ne Chriſtianis in emolumentum exiſterent ipſanorum, neſcientes quod nihil obeſſet *Inuentio ſanctorum corporum* ab his partem adimere, quibus totam decreuerat Dominus paſſionem donare. Nam credita algarum latibulis membra, & altis abyſſorum gremiis deputata, quæ tam celanda, quam pabula piſcibus miniſtranda ſuſceperant illico diuinitus ad ſuperos reuocata, non ſolum nequeunt retineri, verumetiam leniori ſpitamine reciprocanti fluctuum alternatione, quæ diſperſa tenebantur, incolumia littoribus exponuntur. Sanè beati ſacerdotis ſuis non hæſerat ceruicibus caput, quia ſemel illud vno ictu ſatelles auulſerat. Et ideo alibi vertex, & alibi curpus iactatum, vnoque in loco ſabulo opertum ab accolis viculi, quo vehentibus vndis expoſitum fuerat, reperitur.

Tertios Vicus Sancti Geneſii monaſterium Interea dum ſitus quietis ſanctorum notitia pene dierum viginti tempus excederet, nec vllum apparendi darent indicium: quorundam ex improuiſo relatione gentilium proditur, referentibus hoc cuidam presbytero, apud viculum Tertios com- *Funus ſancti Ruderici.* manenti, quo Monaſterium ſancti Geneſii fundatum eſt. Quo nuncio idem ſacerdos compulſus beatum cadauer ſuæ depordandum eccleſiæ pergit. Cui redeunti ingens

fidelium

fidelium turba occurrit, vtpote summo triumphatori debitum honorem dependere anhelans, qui talia pro Deo suo in exemplum Catholicorum non contempserit sustinere, & quia defectu solis crassum tenebrarum chaos illabebatur, rotumque mundi aspectum nox cæca mutauerat, ministerio obuiantium populorum multimoda lampadum face tenebrosus horror expellitur, adeò vt nimio splendore omnia illustrante, rediuiuum ostentauerit nox illa diem emergere. Flebant omnes præ gaudio, miscebatur tripudiis luctus, & nulla contrahente mœstitia vultum, pium refundebat pupilla lamentum. Adest & venerabilis pontifex, felicium stipatus agmine clericorum, votis ardentioribus talibus interesse festinantes exequiis, qui mox sanctas reliquias adeunt, & inclitus Papa detegit, & osculis sancta membra demulcet. Redolent secreta cubiculi, quo prius beatum corpus sacerdos intulerat, miro suauitatis odore, cunctaq; cellulæ pauimenta etiam ablato puluere ferunt aliquandiu suauissimi odoris olfactu respirasse. Fit omnibus in stuporem, quod inhumatum corpus nulla putredo infumpserit, nulla pestis infecerit, nulla rabies corruperit, nulla bestiarum altilium ue rabida fames discerpserit, nec propriæ cutis qualitatem tot dierum interiecta capedo degetetans immutauerit. Sicq; sacerdotum & religiosorum officio sanctum corpus è cellula sacerdotis humandum Ecclesiæ inferentes, dant cuncti hymnorum cælestium clamorem egregium, resonant ora fidelium congruenti carmine melos, præstrepunt omnes diuinæ cautionis euphoniam, implentur atria Domini murmure sancto psalmorum, feliciumq; laudum odam omnes quasi ex vno ore persoluunt; & suaui concentu omnibus percrepantibus, largoq; fomite luminum totius aulæ penetralibus relucentibus, regem Christum militia comitante cælicolum ad spectaculum illud, exequiis innuebat interesse sanctorum.

Expleta igitur functione sanctissimi Rudericì, fit ardentior cunctis intentio requirendi beati Salomonis corpusculum, quod relatione multorum impetu fluminis sublato credebatur esse transmissum. Nam hæc opinio prouidum magis Christicolarum ausum inhibuerat, quam furens conspiratio præsidis, quæ acrioribus vlciscendum legibus exploratorem reliquiarum promiserat. Etenim cum nullum latentis corporis instaret indicium, moueretque omnes spes beneficientiæ Dei, qui reuelare abstrusa, & aperta condere cōsueuit, prærogatiua quodammodo diuinitatis potentia, qua in cœlo & in terra, in mari & in abyssis omnia quæcunq; vult, ordinat, disponit, & facit: subitò per quietem, quo situ corpus martyris delitescat, prædictum admonet sacerdotem. Cumq; sacerdos monentem de loco sui latibuli sciscitaretur, sesesq; instrui quæreret, quod explorandi tenere debuisset indicium; in illa, inquit, ripa fluminis, quæ vico Nymphiano adsciscitur, ibi à commeantibus inter fructeta tamariscum proiectus, cespitis limosi perfruor vili sepulchro. Pergit securus ad locum sibimet diuinitus demonstratum ille sacerdos, nec aliter, quàm quod ei reuelatione ostensum est, reperit. Quod illico summis reuerentiæ, obsequiis comptum ad vicum Colubris deportans, venerabilium Dei sacerdotum officio in basilica sanctorum Cosmæ & Damiani honorifice tumulatur. Consummauerunt autem beati Martyres agonem suum tertio Idus Martias, Era DCCCXCV. regnante domino nostro Iesu Christo in secula seculorum. Amen.

Sācti Salomonis Martyris corpus inuentum.

Vicus Nymphianus.

Vicus Colubris.

Basilica sanctorum Cosmæ & Damiani.

Annus Domini [illegible] Martii. 13

Ecce patroni mei Reuerendissimi, milites Christi, testes idonei, bellatores egregii, victores potissimi, tutores gregis catholici, detractoribus vestris obuius veniens, eisq; pro vigore virium mearum resistens, gesta quoq; victoriarum vestrarum ad exemplū fidelium ordinaui, vt tam proficeret cupientibus ire ad regnum, quàm mihi occurreret ad expiationem facinorum. Quia non displicere vobis, quæ de vobis vera disposui, existimo: quinimo grata vobis, Christoque digna obtentu vestro futura credidi cuncta, quæ in hoc opere edidi. Vnde obsecro vos ego peccator Eulogius, pauper meritis & exiguus sanctitate, & culpa multimodus, vt digna intercessio vestra tuitionem mihi, & inter ingruentia mundi scandala præbeat, & inter supplicia inferorum; quæ pro meritis expauesco, defensionem exhibeat: sanctificando me gratia huius opusculi, dignūq; efficiendo, quod sordidus sordidaui. Et si fortassis error contrarius fidei in qualibet parte libelli emersit, Dominus vestro interuentu mihi parcat, vos quæso, quibus innocentia cordis mei non latet. Præsertim cùm non nesciam, prudentes plerunq; incurrere sermonis lapsum, vbi animus non gerit errandi affectum.

EXPLICIT DEO FAVTORE LIBER APOLOGETICVS, pro gestis sanctorum Eulogii peccatoris.

Ita fuit in exemplari.

SCHOLIA IN APOLOGETICVM SANCTORVM MARTYRVM.

Vod fraterno cruore) Aduerte receptam illorum temporum fuisse opinionem, sanctum latronem fratrem intercemisse. Nam aliis etiam locis hoc ipsum diuus Eulogius innuit. cap. 17. lib. 3. Mem. Sanct. pag. 71. patricidam appellat.

Et apud Legerense cœnobium.) Huius Monasterii meminit etiam Epistola ad Pompelonensem Episcopum, vbi nos de ipso, & de vrbe, plura dicemus: perdurat enim adhuc incolume.

Mahometis initium. *Exortus est namque Mahomet.)* Annus Heraclii Imperatoris septimus, idem fuit Iesu Christi domini nostri sexcentesimus decimus septimus. Annus Eræ hic notatus annum vnum superadiicit. Neq; vlla tamen est repugnantia. Nam vnius anni discrimen inde potuit prouenire, quod vnus Heraclii annos emergentes, vt aiunt, alius cōputet vsuales. Sed non est huius loci hæc exquisitius rimari. Hæc autem, quæ de Mahometis initiis, progressibus & fine ex eo codice Legerensis cœnobii Eulogius se refert habuisse: iisdem verbis leguntur in paruulo, eodemq; vetustissimo codice literis Gothicis in membrana descripto, qui est in bibliotheca huius nostræ Academiæ Cōplutensis. Quanquam abscissum folium aliquot lineas in principio abstulit. Exemplar etiam conciliorum ante sexcentos annos scriptum, quod ex Monasterio sancti Emiliani de la Cogolla in Regium Diui Laurentii del Escurial aduectum est, eandem hanc habet historiam.

Septem primi Hispaniæ Episcopi. *Ecclesia beati Euphrasii.)* Diuus Euphrasius vnus ex septem Episcopis fuit, quos primos Petrus & Paulus Apostoli Roma in Hispaniam miserunt. Multi Diui Iacobi Zebedæi Apostoli discipulos fuisse tradunt. Ego in hoc ex probatis authoribus nihil compertum habeo. Quod potui in nostra historia peruestigaui. Illud omnes affirmant Hispanorumq; Ecclesiæ ferme omnes in matutinis legunt, Diuum Euphrasium Iliturgi & prædicasse, & obiisse. *Iliturgi.* Fuit autem Iliturgi oppidum ad Bætim fluuium supra Cordubam, cuius Liuius, Polybius, Strabo, Plinius, & Ptolomæus meminerunt. Eo autem loco situm fuisse Plinius memorat, vt credi rectè possit, eodem situ, aut non longè collocatum fuisse, quo vrbem nunc, Anduiar dictam, esse videmus. De quo latius nos in nostris Hispaniæ antiquitatibus differuimus. Illud hic operæ pretium fuit aduertere: tempore etiam Gothorum huius Diui beatum corpus, cum templo eidem dicato ibidem permansisse. Nunc nec aliqua saltem in ea ciuitate eius memoria retinetur. Iuxta opulentum illud Diui Benedicti cœnobium Samos appellatum, de quo plura in Cordubensibus dicemus antiquitatibus: huius Diui corpus in oppidulo dicitur asseruari: & sepulchrum quidem magna religione vidimus ab accolis venerari.

Toleto quoq;.) Rudericus Toletanus, & Lucas Tudensis, atq; alii rerum nostratium authores huius templi structuram ab hoc rege cœptam, & miro opere, ita enim scribunt, perfectam celebrant. Et sequentibus deinceps temporibus, neq; antea vnquam, concilia in eo templo celebrata fuisse videmus. Creditur autem hoc ipsum esse templum sanctæ Leocadiæ, quod extra vrbem hodie perdurat non longè ab flumine Tago. Nam duo alia eius Diuæ intra vrbem visuntur.

Qui ridiculum potius.) Iisdem verbis libro primo vsus Diuus Eulogius fuerat. De illo autem Sarracenorū ex turribus clamore, de quo paulò post Diuus Eulogius, mentionem etiam, Indiculi Luminosi author, fecit.

Ruderici regis aureus nummus. *Igitur beatus Rudericus.)* Rudericus verum est nomen, quod in Rodrigui nos Hispani corrupimus. Nam nummum aureum Ruderici, vltimi Gothorum regis, vidi, qui cum eius vultu has in orbem literas habuit inscriptas. IN DEI NOMINE RVDERICVS REX. Et parte auersa circum crucem. EGITANIA PIVS, in antiquissimis libris manu scriptis semper Rudericus legitur. Et Ruderici Archiepiscopi Toletani subscriptiones authographas nonnullas in publicis archiuis per totam hanc metropolitanam Toleti ditionem vidimus, vbi Rudericum se, non Rodericum nominat.

Quæ signorum gestamina erant.) Mirum est Arabes huiusmodi ærea cymbala in templis Christianorum ante hanc direptionem permisisse, qui alia multo magis impicta tiuç tolerabiliora, vt apud hunc auctorem cernimus, vetarent. Pretio antea redempturn

ptum hoc ipsum, & tributo imposito donatum crediderim: nunc verò impietatem cum auaritia certantem vicisse. Et de cymbalo eius temporis, quòd hodie perdurat, suo loco diximus.

Deniq; cùm exoptatum.) Habdarrahgman patrem, & Mahomad eius filius reges intelligit.

Ad vicem exquisiti muneris.) Hæc verba quem sensum habere possint, nec diuinando assequi possum, nec quomodo emendari possint succurrit.

Qui discipulum in carcere.) Hoc ideo dicit, quia Diuus Ioannes Baptista cùm iam in vinculis positus discipulos suos ad dominum Iesum misisset: hæc ipsa verba eidem, quem hic discipulum appellat, nuntiare iubentur.

Hæc sunt diabole.) Verba esse videntur Ruderici, dæmoni insultantis. Deesse verò aliquid videtur, quo hæc ab illo dici significaretur. Alioqui prosopopœia subitò irrumpens, constare non potuit.

Ordine & natione dissimiles.) Non dubito, quin desint etiam aliqua, quę de patria, & vitæ instituto Salomonis tradiderat. Nam qui potuit nunc Eulogius hæc referre, nisi securus se iam necessaria, vt hæc intelligi possent, retulisse.

Et super crepidinem aluei.) Hinc perspicue intelligitur, forum ad Bætis littus fuisse. Nam cùm in forum essent hi duo martyres, vt occiderentur, deducti, ad ripam decollantur. Et Diui Eulogii cadauer in alueum fluminis præcipitatum non longè ab arce, vt in eius vita annotauimus, iacuit. Ante arcem platea haud dubie forum habuit, & tribunal, vt ibidem dictum est.

Ac propius quam cætera turba.) hęc erat sancta diui Eulogii audacia: hæc digna futuro martyre magnanimitas. Cum cæteri Christiani infidelibus immixti se continerēt ne mortis periculum adirent, si ad contemplanda martyrum cadauera propius accederent, ipse vnus contemto mortis metu, Deum in sanctis suis laudaturus, turba se eximens, ad patibulum ferme ipsum progreditur. Satis vero apparet quantum discrimē illa eius adirent fortia vestigia: quum Arabès adstarent, nomini Christiano & martyrum glorię tantopere infensi, vt quod sequitur etiam minutulis eorum sanguinis guttis irascerentur.

In pelago) Ita fuit in veteri, & quamuis credam fluuii aquam qualencunque significari: non tamen tacebo, quod ea Bætis pars, quæ à solis porta aut paulo superius, ad pontem aut paulo inferius, hoc est ad arcem, veteris vrbis mœnia, vt suo loco dicemus, alluit, peculiari nomine nunc vocatur Pelagus. Et cum ex re ipsa hoc nomen inditum, aut potius adaptatum fuerit: quia nimirum toto eo tractu flumen ipsum laxius stagnet, & in pelagi formam protendatur: credi facile potest, eodem etiam tempore ita fuisse nuncupatam, proprioque nomine hic diuum Eulogium vsum fuisse *Betis pelagus.*

Libsanorum.) Libenter diuus Eulogius Græcis nominibus vtitur: Græce idem est quod apud Latinos reliquiæ.

Ab accolis Viculi.) Deesse nomen proprium oppiduli existimo. Numquam enim ipsum author solet prætermittere.

Apud viculum Tertios.) & vici & monasterii meminit Aluarus in diui Eulogii vita: & idem diuus alibi non semel. Sunt autem Genesii duo martyres ambo in Dei ecclesia percelebres, Romanus alter, alter Arelatensis. Vtriusque Martyrium vno eodemque die hoc est Augusti XXV. recolitur.

Et quia defectu solis.) Assurgere tentat hoc locò oratio. Et pectus illud diui Eulogii Deo plenum, & sauctorum goriæ cupidissimum, interna deuotione instinctum, ferueutius prorumpit. Nec deest eloquentiæ natiua vis, sed verbis, quod fuit temporis, destituitur, & modo quod fuit regionis caret.

Et inclitus Papa.) Aliquot etiam retro seculis Papæ nomen, quod patrem significat, Episcopis quibusque iam commune fuerat. Prudentius ad Valerianum episcopū scribens in Hippoliti martyris passione. Rorantes saxorum apices vidi, optime Papa. Et multæ Sidonii Apollinaris epistolæ episcopis scriptæ, hunc titulum præferunt. Postea vsus tenuit, vt hoc nomen summo Pontifici Romano totius ecclesiæ Christianæ capiti solummodo. per antonomasiam quandam, tribueretur

Era DCCCXCV.) LXXXV. fuit in veteri: sed perperam profectò. Era enim nonagesima quinta fuit notanda. quandoquidem Machomad rege regnante, quod supra dixerat, interfecti sunt hi duo martyres: qui postremi omnium passi hoc tempore ante Eulogium videntur, anno Domini octingentesimo quinquagesimo septimo.

IN NOMINE DOMINI INCIPIT LIBER, DOCVMENTVM MARTYRII EVlogii presbyteri, quod in carcere positus, virginibus Christi, Floræ, & Mariæ ergastulo mancipatis, dicauit.

Titulos qui in exemplari fuerunt omnes reliquimus.

PROOEMIVM OPERIS SVBSEQVENTIS.

QVi copiis rerum, & multiplici quæstu pecuniarum exuberant, quicquid in rebus terrenis affectant, facile consequuntur. Sed multo aliter est penuria & fame vexatis, qui vix quotidianum victum operoso sudore capessunt. Diues enim cogitauit & fecit, pauper cogitando defecit. Ast ego illis longe inferior egestate scientiæ laborantibus: & eorum, qui exigua literarum parcitate subnixi sunt, nimium vltimus, hoc opus abiecto satis (ita dixerim) stylo sensuque digestum, ex eo Documentum Martyrii appellaui, ex quo quorundam virginum animos reorum mancipatarum specui ad consumandū cursum certaminis imbui: seu quia profuturum fore cęteris talia exquirentibus credidi. Non igitur facundiæ nitore, quæ mihi oppido deest, materiam libri succinxi, non leporem venusti sermonis in extructione eius intendi. Sed quomodo per huius instrumenti virtutem Deum possem propitiari, meoque me reatu absoluere: quoniam scriptum est; Qui conuerti fecerit peccatorem, saluat animam eius, & suorum cooperit multitudinem peccatorum. Et iterum; Qui ad iustitiam erudiunt multos, fulgebunt sicut stellæ in perpetuas æternitates. Inde hoc proœmiū & præsentibus & futuris precem humilem defert lectoribus, vt simplici studeant percurrere animo, quod simplexque dictauit inrentio. Et si fortassis in aliquibus sanæ doctrinæ sententiam meam obstare repererint, nescientiæ id, non voluntario errori ascribant: meliusque emendando indulgeant, quam reprehendendo derogationibus vacent, quia non erit ad culpę meæ titulum coram Domino referendum crimen, quod non est vltroneo lapsu commissum.

Iacobi cap. 5.

Danielis 12.

EVLOGIVS SERVVS CHRISTI VIRGINIBVS SAcris Floræ, & Mariæ carcere compeditis, salutem.

PAruum hoc opus instructioni vestræ, vt reor, necessarium, Sanctæ in Domino Iesu Christo Sorores, operæ pretium condere visus sum, quod Deo fautore vobis fiet proficuum, mihique & nunc, & in futuro examine surget in testimonium. Vel quia ipsius dono, & sancti illustratione spiritus organū linguæ meæ pręconio veritatis repleri confido: vel quia cœptū voluminis huius laburē ab eo & perfici & sanctificari spero: vel quia fecisse vos magna & laudabilia verbis prędico, sensibus admiror, literis effero: superasse vos viros, superasse clericos fateor. Excessit virtus vestra pręclara monumenta virorum, & in excelsis elatum laboris vestri vexillum dat omnibus pię operationis documentum. Incitando desides ad triumphum, imbecilles armando ad prælium, debiles roborando ad bellum, tergiuersantes hortando spe vincendi rediuiuum ad castra pugnatorū facere reditum, & vniuersæ ecclesiæ specimen pro veritate moriendi exhibendo signiferum. Propterea non discedet laus vestra de ore hominum vsque in seculum. Siquidem præconabilis est virorum victoria, excellentior tamen fœminarum extollitur palma: & cum magnum sit in viris victoriæ signum, plerunque gloriose efferuntur mares triumpho adorearum. Maioris vero est admirationis laude colendum fœminas rem fecisse virorum, quippe quæ sexus sui fragilitatem oblitæ, celsa virtutum appetere non verentur. In qua subinde fortiū vigor lassatur. Denique hac magnanimitatis virute olim legales fœminę Esther & Iudith subnixæ fuerunt, quæ propter saluationē populi Dei hostium sese periculis iniecerunt. Nam vna earum Aman in perniciem Israel nefaria machinantem persuasit regi crucifigendum. Altera sopitum quiete vitiorum Holofernem saluo pudore peremit. Et sic cum excellenti victoria medias pugnatorum acies scindens, suum reuisura populum voti compos regreditur. Vnde vos quęso, Sorores meæ, vt harum exemplo succinctæ in excidiū aduersarii Dei animosū spiritum

ſpiritum erigatis: & vt tam vos quàm cateruam fidelium à perditionis æternæ laqueis eruatis. Eſt enim anguſta & arcta ſemita: ſed compendioſa celeritate vos ſub vnius horæ ſpacio ad ſponſi veſtri peruenire faciet gaudiū. Non deſit ſacrario pectoris veſtri perpetuus ardor bellandi, quin potius quotidianis incrementis intra mentium veſtrarum receſſus ſit adauctus, ſolenniter crepitans, Quaſi ex vno ore ambæ clamatæ. Mihi *Ad Gal. 7.* autem abſit gloriari niſi in cruce domini mei Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.

Non vos, ſorores meæ, ſeculi blandimenta decipiant, qui Chriſtum dominum ore Apoſtolico audiſtis dicentem, Nolite diligere mundum, non eſt charitas patris in *1. Ioan. 2.* eo. Quia omne quod in mundo eſt, concupiſcentia oculorum carnis & concupiſcentia oculorum eſt: & ſuperbia vitæ quæ non ex patre, ſed ex mundo eſt: et mundus tranſiet & concupiſcentia eius. Non vos copia rerum illiciat, quia ſcriptum eſt: Nolite ſpe- *Pſal. 61.* rare in iniquitatibus, & in rapinis: nolite concupiſcere diuitias: ſi affluant, nolite cor apponere. Et iterum, Nolite ſperare in incerto diuitiarum. Non vos carceris ſqualidus *1. ad Tim. 6.* horror auertat, quæ verè ſcitis Prophetas, Apoſtolos & beatos Martyres per carceralia vincula ad cæleſtem patriam perueniſſe. Multiq; ſecreta myſteriorum in antro poſitis reuelata ſunt. Non vos contubernium ſcortorum exturbet, quoniam ſcriptum eſt: *Cant. 2.* Sicut lilia inter ſpinas, ſic amica mea inter filias: & Dominus quidem cum iniquis deputatus eſt, & inter vtrunq; latronem affixus eſt. Non vos furentis iudicii terror immutet, quoniam nec capillus de capite veſtro ſine iuſſu patris veſtri auelletur. Non vos conuitia iniuriarum deterreant, quoniam ſcriptum eſt, Nolite timore opprobri- *Eſai. 51.* um hominum, & blaſphemias eorum ne metuatis, ſicut enim veſtimentum, ſic comedet eos vermis. Et ſicut lana, ſic deflorabit eos tinea. Non vos ſupplicia illata pœnarum marceſcant: non immanitas dolorum exuperet: non vulneribus tormentorum vigor fidei veſtræ ſuccumbat, quia ſcriptum eſt, Nolite timere eos qui occidunt cor- *Matth. 10.* pus, animæ vero in nullo poſſunt nocere: ſed potius eum timete, qui poteſt corpus & animam perdere, & mittere in gehennam. Dominus & magiſter veſter hoc iubet, ſorores meæ, & ex eius deifico ore iſta prolata ſunt. Iam non eſt vltra, quod metuas pu- *Luca. 12.* ſillus grex quoniam complacuit patri veſtro dare vobis regnum. Roboretur prorſus vehementius humana fragilitas, & exerta manu in certamine pro Deo ſuo exerceat pugnans. Ipſe dabit auxilium, ipſe victoriandi conferet meritum, qui tale auditoribus indixit præceptum. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſumationem ſeculi. *Matth. 28.*

Comminatur certè hoſtis publica vos venalitate dimittendas, foroque imponendas, & nefariis vulgarium proſtituendas obſcœnitatibus, crudeli exequutione nundinaliter diſtrahendas. Sed neque huiuſcemodi obſecro cedatis furoribus, quia *Pſal. 124.* non derelinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, vt non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas: ipſe enim vos prouidus ſerutator ſecretorum veſtrorū, veſtrique vigoris collator, propulſari tentationum moleſtus non ſinet. Quibus probari, & non ſuccumbere poſſe veſtrum ſpiritum ſperat. Quod ſi (quod abſit) perſequutoris voluptas improba interceſſerit, & vim corporibus inferens, dicata Deo membra libidinoſe inuitas oppreſſerit: procul ſit tantum ab appetitu animi pernicioſa conſenſio, quia non polluet mentē aliena corruptio, quā non fœdat propria delectatio. Quapropter in harum tentationum diſcrimine, quarum graui conflictatione hinc inde prominentibus bellis imbecillitas humana vexatur, dum corporis integritatem amittere veretur, vel perditā periiſſe dolet, etiam coram Domino præmia integritatis ſuæ meretur. Nec (dum inter homines vim perpeſſa iam caro turpis notam infamiæ ſubiiſſe verecundatur) crimen eſt: ſed id potius intuendum, idque omnibus modis affectandum eſt, quod nos Deo inculpabiles reddat, non autem metuendum quod vulgus de nobis iudicium ferat. Quoniam non vacuabitur mercede incorruptionis mens, etiam carnis integritate adempta: dummodo permaneat ſub teſtimonio ſui opificis caſtitas interioris hominis illibata. Nam quantumlibet aduerſariis cedat infirmitas carnis, quibus datum eſt corpora trucidare, tormentis affligere, ſtupris coinquinare pœniſque diuerſis addicere: in nullo tamen animabus ſanctitatis propoſitum conſeruantibus poſſunt nocere. Quia vt beatus ait Hieronymus, corpus ſanctorum mulierum non vis maculat, ſed voluptas. Et iterum ſanctiſſimus Auguſtinus. Non amittit cor- *Hieronymus. Auguſtinus.* pus ſanctitatem, manente animi ſanctitate, etiam corpore oppreſſo: ſicut amittitur corporis ſanctitas, violata animi ſanctitate, etiam corpore intacto. Sic Ioſeph, ſic Hieremias, ſic Daniel, & tres pueri multique Hebræorum fideliter Deum

colentium illa tempestate venundati sunt: & tamen à verbo Dei non recesserunt. Quia nullum in statum deuenerunt, quo Deum suum non inuenirent, illum vtque ipsum, cuius in mente & intentione passionem ferentes, & dum cæderentur, & dum secarentur, & dum lapidarentur & dum venderentur: Christi passionem cogitabant, *Abac. 2.* qui impio post multa secula proditoris discipuli distrahendus erat cõmercio. Deniq; Ionas propheta Dei nutu ponto de naui proiectus, belluinis faucibus raptus, ex improuiso carceri horrifico mancipatur. Sed tamen expers omnis rationis monstrum illud rationabiliter creatori suo obsequens, mystice tantummodo conseruandum sibi vatẽ creditum fore intellexit, & inde non demoliendam perniciter alui sui specubus reuerendam prædam reposuit. Vt quæ erat prophetæ caussa periculi, fieret postea nationibus credituris in sacramentum mysterii: & ex eo infractus visceribus, & incolumis permaneret, ex quo triduani temporis sepulturam mortis portendebat Dominicæ, quod abrogans Dei sui mandatis parere, Tarsum maluit nauigare. Sic Malchus *Malchus Monachus.* Monachus in captiuitate, victrici dextera castitatem tuetur, crudeliumque Dominorum iugo exuitur, dum pro eo, intercedente pudicitia, armata vngula seruit, immani feritate impium conterens Dominum, qui pudicum in antro suo immunem reliquerat Malchum. *Sanctus Paulinus.* Sic Paulinus Nolanæ vrbis Episcopus vir eximiæ sanctitatis, & incomparabilis meriti, propter vnicum viduæ filium sponte subiit seruitutem, exemplo veri magistri comotus: qui dum liberum & coæternum frueretur cum patre & spiritu sancto cuncta disponendi imperium, nec præiret genitoris potestas maiestatem prolis coæuę (quia natura diuinitatis indiuisibiliter persistente, diuersitas personarum inconfusa manebat, vna eademque patris filii & spiritus sancti substantia existente) nõ *Ad Philip. 2.* rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniens, formam serui accepit, humiliauit se vsque ad mortem, mortem autem crucis.

Quapropter sorores meę, hoc Dominicæ passionis exemplar ante oculos cordis statuentes, & eius vestigia iugi mediatione sequentes, omne temporale supplicium pro nihilo reputate. Quia licet sit asperum & amarum, breue tamen est atque fini contiguum, & sub vnius momenti spatio aut qui infert perit, aut sustinens deficit. Quia pœnæ si acriores sunt, citò ingerunt patiendi defectum, si verò leuiores sunt, facilius tolerantur. In vtroque semper gloriandi vobis manet tropheum: in vtroque semper felicitatis cumulatur profectus, dum per multimodam excruciationem veluti aurum igne probatum, puriores animæ vestræ decidentibus scoriis vitiorum redduntur, & acrius pœna grassante, maturum laureandis vobis infert interitum: incunctanter vos nihilominus ad verum præmittens solatium, de quo per prophetam dicitur: Dabo eis solatium verum, pacem super pacem.

In huius igitur vitæ corruptione, quantalibet quisq; nostrorum tranquillitate fruatur, commodis vegetetur, prosperitate feratur: ex eo tamen quia peregrinamur à Domino, magis desolationem esse, quam pacem in veritate fatendum est. Quia cuncta, quæ temporalibus rebus hærent, & vario mundi lumine perlustrantur, nihilominus *Eccles. 1.* vanitati corruptioniq; succumbunt, & facilè à statu suo labuntur, dicente Salomone, Omnia vana sub sole.

Hinc vehementius piis Deo affectibus supplicandum est, sanctisq; frequenter studiis insistendũ, & quasi lucerna in caliginoso loco lucente diuinarum scripturarũ *2. Petri. 1.* pręcepta sanctorumq; iura verborum è tenebris nostrę peregrinationis, quibus à Domino, & beatorum consortio separamur, contemplanda sunt, & seruanda donec dies lucescat, Lucifer oriatur in cordibus nostris. Vnde, si libero aspectu Deum cernere an- *Math. 5.* helamus, prius fide corda purificanda sunt, operibus consecranda, & muro charitatis hinc inde vallandã, quibus profecto illius sacri Euangelii sponsione incunctanter condigni habeamur, qua dicitur: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Inde quęso vos beatæ virgines, ne perdatis coronam vobis paratam, nec vos è charitate *Ad Ro. 8.* Christi cuiusquam rei mundialis oblectatio segreget, sed æquo animo cum Apostolo prædicate dicentes: Quis enim nos separabit à charitate Dei? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculũ, an gladius? Sicut scriptum est, quoniã propter te mortificamur tota die, æstimati sumus vt ouis occisionis. Sed in his omnibus superamus, propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque fortitudo, neque altitudo, neq; profundum, neque instantia, neque futura, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Quin potius ista omnia propter æternam retributionem alacrioribus animis votisque ardentioribus & querenda

sunt

ſunt, & ferenda. Manet enim vnicuique apud Dominum repoſita laboris ſui corona: & pro qualitate certaminis repenſabit ille fructum mercedis.

Equidem nec nos diuino beneficio extorres fieri credimus, nec expertes, aut ingratos cæleſti munere ſperamus: quia licet inuiti, ramen pro nomine ſuo ſumus deuincti, & alto ergaſtulorũ laqueo deligati. Repleta ſunt penetralia carceris clericorum cateruis, viduata eſt Eccleſia ſacro pręſulũ & ſacerdotũ officio. Horrent diuina tabernacula ſqualidã ſolitudinẽ: aranea rexit templũ, tenent cuncta ſilentium. Confuſi ſunt ſacerdotes, & miniſtri altaris, quia diſperſi ſunt lapides ſanctuarii in capite omniũ plateatũ: & deſinentib⁹ in conuentu hymnis cantionũ cæleſtiũ, reſonant abdita carceris murmure ſancto pſalmorũ. Nõ promit cantor diuinũ carmẽ in publico: non vox Pſalmiſtę tinnit in choro, nõ lector cõcionatur in pulpito, nõ leuita euangelizat in populo, nõ ſacerdos thus infert altaribus. Quia percuſſo paſtore diſperſionẽ intulit aduerſari⁹ gregi catholico, priuata prorſus Eccleſia omni ſacro miniſterio. Et licet hęc inuiti ſuſtineamus, non eſſe tamen im̃unem coram Domino detentionẽ noſtram confidimus.

Miſera Eccleſiæ perſequutio. Thre. 4.

Quanto vos nobilior gloria, pręſtátiorq; corona, ô ſanctę ſorores meę, expectat, quę ſpõte ſęculo, & fluxibus eius renũtiantes, zelo Dei armatę, intrepido greſſu cõtra hoſtẽ fidei libero exiliſtis proceſſu (Dignæ quidẽ munere diuino, cõdignę autem prophetali oraculo, quo dicitur, Qui ſponte obtuliſtis de Iſrael animas veſtras ad periculũ, benedicite Domino) Proferentes teſtimoniũ veritatis in auctorẽ ſceleris, & inſtitutorẽ peruerſi dogmatis, victricia cõtra eum arma aſſumite. Ieiuniis, vigiliis, orationib⁹, & clamorib⁹ dieb⁹ ac noctibus inſiſtentes. Rogo vos, ſanctę ſorores, ne deſiſtatis à cœptis, ne ceſſetis ab inchoatis, ne reſiliatis à pręliorũ auſpiciis, quia non inchoantib⁹ pręmiũ, ſed perſeuerantibus datur. Ne reſpiciatis retro, nec primã fidẽ irritam faciatis, nec manũ ſuper aratrũ tenẽtes, ab itinere regio in deniũ declinetis. Feſtinate ad mercedem laboris veſtri vòs accingere, cõtendite ad culmẽ perfectionis aſcendere. Quia poſt victoriã miles coronatur ſtrenu⁹; & iam cõſum̃ato labore, cõductis mercenariis merces diſpenſatur. Nam & qui certat in agone non coronatur, niſi legitimè certauerit. Certare verò legitimè eſt, omnibus à corde excluſis labentiũ rerũ affectibus intuitu capeſſcendi regnũ cœlorum, aut cũ iuſtitia viuere vſq; ad mortẽ, aut nõ timere propter iuſtitiã mortẽ. Nã cum iuſtus rediuiuã ſemper dęmoniorũ vſq; ad obitũ perferat litem, nec deſint ab eo tẽtationes vſq; ad finẽ, receptur⁹ pro qualitate certaminis in futuro mercedẽ, quãtauis ſanctitate præcellat, nõ pergit ſecurus, nõ vadit ad Deũ intrepidus. Ille verò, qui ſectãdo iuſtitiam, pro iuſtitia mori eligit; celerẽ iuſtãtibus bellis defectũ imponit, æternũq; indubius ad regnum aſcendit. Sit qualis vult, & ex quibuslibet vitiorũ laqueis ſeu peccatorum ſordibus venerit, etiamſi illotus baptiſmate ad Martyriũ conuolauerit, nihilominus coronatur.

Iud. 5. *2. ad Thim. 2.*

Ne terreamini, ſorores, furoribus perſequentium, neq; formidetis à faciebus eorũ, neq; enim timere vos faciet dominus vultum illorũ. Vobiſcũ ille eſt, qui vos armauit, idem propter vos pugnat, qui incitauit. Nec adiuuare deſiſtet ille ipſe, qui vos ad hunc peragendum agonem elegit, quo deuictis aduerſiratum ſtimulis ſecum iure perenni conregnare faciat temporibus infinitis.

Verũ ad eos veniamus, qui vos ab hac intẽtione inhibẽdas eſſe putarũt, & illã primordialẽ cõfeſſionẽ veſtrã infringere, & negare iuſſerũt, quam vos incitante Chriſto ſponte corã iudice protuliſtis. Nos autẽ talia vos agere interdicim⁹, quia Deo eſt obediendũ, poti⁹ quã hominib⁹. Magiſter n. noſter, fũdatores Eccleſię Apoſtolos noſtros ad prędicationẽ Euãgelii informãs, hoc eis dedit pręceptũ. Si quis me cõfeſſus fuerit, & verba mea in generatione iſta adultera & peccatrice: hunc & filius hominis cõfitebitur, cùm venerit in gloria patris ſui & ſanctorũ angelorũ. Non oportet, ſorores meę, votũ veſtrũ irritũ facere, quia ſcriptũ eſt: Siquid vouiſti Deo, ne tarderis reddere. Diſplicet n. ei infidelis, & ſtulta promiſſo: ſed quodcunq; voueris, redde. Multoq; meli⁹ eſt non vouere, quàm poſt votũ promiſſa negare. Non erit Deo inultũ, vt poſt cõfeſſionẽ veritatis denuo veritati repudiũ detis. Illudq; os quod teſtimoniũ veritatis proferendo diuinitus ſacratũ eſt, mendacio polluatis. Qui enim iſta vos facere iubent, nihil aliud quam mentiri ſuadent. Et qui ad hoc mentes veſtras inclinare cõtendũt, nihil aliud quam veritatẽ negare cõpellunt. Nulla itaq; differentia eſt inter mendacẽ, & veritatẽ negantẽ. Quia eodẽ reatu mihi videtur aſtringi vera abrogans, quo & falſa depromẽs. Mendax n. nititur falſum cõmentũ loco veritatis inſerere: vera autẽ obtegens ſilẽtio ſuo falſitati adminiſtrat vigorẽ. Hinc euenit, vt veritas celata nõ pateat, & falſitas ſubnixa pręualeat. Vtrũq; verò vnũ ſũt, & ob hoc impunita nõ erũt: Scriptũ eſt enim, Teſtis falſus non erit impunitus. Et iterum, Os quod mentitur occidit animam.

Matt. 8. *Eccl. 5.*

Quare ergo sanctissimæ sorores, vosmetipsas interficere, vestrarumque animarum parricidias fieri non timeatis? Neque enim aliud agit, quam hominem occidit, qui seipsum occidit, & grauioris culpæ criminibus obnoxius iudicatur lictor animarum, quam corporum. Quoniam elisa caro quandoque surgit pro meritis cum anima regnatura in gloria: vitiis autem anima interempta secum pariter carnem pertrahit ad gehennam.

Nunquid mentitæ estis in eo, quod patulis assertionibus in aduersarium fidei catholicæ protulistis? Nunquid omne conuitium quod in ipsum præuium Antichristi dixistis, non verum & certum est? virum dæmoniosum, Sathanæ ministrum, mendacio plenum, mortis ac perditionis perpetuæ filium. Nunquid non omnis Catholica Ecclesia identidem quod & vos, Deo testimonium refert?

Proponunt certè vobis expugnatores sancti propositi, eremitatem Ecclesiarum, compeditionem sacerdotum, dispositionem ministeriorum: & quod non est nobis in hoc tempore sacrificium, nec holocaustum, nec oblatio, nec incensum, cuncta vastante sacrilega manu, omniaq; turbante fauore tyrannico. Sed respondendum est eis, sacrificium Deo acceptabile esse spiritum contribulatum: & quod in anima contrita, & *Ioan. 21.* in spiritu humilitatis ita à Domino suscipiamur, sicut in holocaustis arietum & taurorum, & sicut in millibus agnorum. Quia non est confusio confitentibus eum. Vos ergo sorores beatæ, iam in illo reti Dominico captæ estis, quod in dextera nauigii ad preceptum magistri missum, plenum magnis piscibus littori expositum est, ad hoc reseruatum, vt scrutinio Apostolorum foris malis proiectis, perenni vos societate iungamini electorum catalogis. Si verò sciscitante iudice, negaueritis vos maledixisse vatem, maledicemini: nec detestatas fuisse, quod Dominus detestatus est, duplici peccato eritis obnoxiæ. Vnum erit mendacii, negando veritatem, quam iam confessæ estis: aliud subtrahendo coram inimico iustitiæ verbum confessionis. Et certè quæ non maledicimus, è contrario benedicimus: & quem non detestamur, quasi fauendo nostræ societati admittimus,

Vnde insistendum est, sorores meæ, vt cœpta bella cum diuino auxilio in pace animarum vestrarum consumatis, nosq; potiori interuentu de cœlestibus tueamini. Quoniam si sic vobis pius Dominus non deest auditor, facilius tamen eius coutubernis cohærente, quicquid ab eo petieritis, impertietur. Quia sic immaculata virginitas liberis passibus Dominum sequitur, sic munda castitas a Redempturis sui consortio non auellitur: sic etiam purpureo Martyrii aspersa cruore sertis diadematum victrix amicta comitatur. Deus enim Ecclesiam suam à molestia vastatoris defendet, nos quoque sicut voluerit inuictè potestate de vinculis istis eruet, & custudiet, sedibusq; propriis misertus restituet. Vos tantum sorores, perseuerate vsq; ad mortem carnis, vt non *Matth. 10.* solum animarum periculum euadatis, verumetiam in vitam æternam eas custodiatis, dicente Domino: Qui perdiderit animam suam propter me, in vitam æternam custodiet eam. Tunc autem quo pacto inculpabiles essetis, si communi cum nostra Ecclesia silentio in hac re vteremini, non detestando publicè, quem frequenti impugnatione blasphematis occultè? Nec statueret vobis Dominus ad reatum, quod sola cordis meditatione, non oris professione ipsum referretis in forum, ęmulando magis prætextum huius nostræ Ecclesiæ, quæ hoc tempore contra ipsum vatem iniquum clandestinis agit inuectionibus? Pro eo quod * præpediente facinore, elapsa aditione Gothorum respublica, quæ olim in Hispanis aucta felicitate Ecclesiarum, & summa dignitate pollente sacerdotum, ab eis moderantibus gubernabatur: in istius nefandi cultorum priuilegium vatis occulto iustoq; Dei iudicio transuecta est. Quoniam quæcunq; Dominus nobis intulit, in vero iudicio fecit, & hæc omnia propter peccata nostra: atq; vt scriptum est, hæreditas nostra versa est ad alienos, domus nostra ad extraneos. Aquas nostras pecunia bibimus, & lingua nostra pretio comparauimus. Serui dominantur nobis, neq; est qui redimat nos de manibus eorum. Qui grauissimo iugo colla præmentes fidelium, omne à regni sui finibus, sicuti cernitis, genus excludere moliuntur Christicolum: nunc pro suo libito tantummodo exercere nos sinentes Christianismum: nunc dira seruitute fœtere facientes ritu Pharaonitico sudorē nostrum: nunc intolerabiliter à nobis vectigalem extorquentes chirographum: nunc publicum imponentes miserorum ceruicibus censum: nunc rebus nos abdicantes, crudeliter detrimentis atterunt rerum. Et ita vario oppressionis genere orthodoxorum fatigantes conuentum, diuersoq; persequutionis incursu gregem affligentes Dominicum, gratū se Deo suo nostris iacturis credunt præstare obsequium. Quantò tunc præstantior nobis glo-

*Margin: * l. causante. Ita sup. præpediente delinquo. ad Episcopum Pamphilonensem. Hispaniæ desolatio. Thr. 4. — Exodi. 5.*

bis gloria à Domino præstaretur, si desidiam respuentes documento vestro excitati, talia peragere festinaremus, nec nos sub diuino impię gentis laborare stimulo pateremur. Sed nos miseri eorum oblectati sceleribus non incongrue Psalmistæ denotamur oraculis, qui ait, Cõmixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum. Heu proh dolor, quia esse sub gentibus delitias computamus, iugumque cum infidelibus ducere non renitimur. Et inde ex quotidiano vsu illorū sacrilegiis plerūq; vtimur, magisq; ipsorū cõtubernia affectamus, quam vt exemplo Loth Patriarchæ relicto Sodomitico rure in monte saluemur.
D. Eulogii ipsius fortitudines. *Psal. 105.* *Gen. 19.*

At vos, beatę virgines, postquam strenuè bellatrices ad publicū prosilistis certamē, & corā regibus & principibus mundi intrepida cõfessione repulistis iustitiæ hostē; pugnandum est vobis vsq; ad mortem, quia hoc genus certaminis in morte glorificatur: & tunc brauiū miles accipit, quādo moritur; eoq; fit de corona victoriæ certus, quo se ardentibꝰ bellis iniecerit moriturus. Sic vos obitū distrahentes corporeū æternū vitæ perēnis emeris statū, luci perpetuę mancipatū, dūq; cælestia pro terrenis mutando acquiritis, & dispēsando labētia in æuum mansura percipitis; meritorū vestrorū exēplaribus Ecclesiā Catholicā informatis, quo mundana abdicando supernis rebus intendat. Manet igitur vobis sorores meæ, ex vtraq; parte victoriæ cõmodum, manet ex vtroq; latere præmiorum indesinentium lucrum: & hinc non indecenter illud Psalmistæ vaticinium vestris iustis laboribus extat paratum, quo dicitur: Gloria & diuitiæ in domo eius, & iusticia eius manet in seculum seculi.

Sed iam me in portu silentii constituto priusquam volumen finem appetat, & sancto in spiramine educatis arma præliandi ministrare desistat; tecum mihi paululū loqui libet, o virtutum meritis florens, Flora sanctissima soror, vt nostræ familiaritatis verbum auditu placido captans, secretario cordis recondendum admittas. Nostrumq; consultum sanctificatis mentibus tuis, vt pii patris præceptum reponas. Audi ergo filia & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: quoniam concupiscit rex speciem tuam. Non itaque vocatio tua cæterorum similis est. Siquidem tu lupino creata coitu, & oue matre progenita, quasi ex sentibus rosa frondescis. In nullo tibi ethnicum semen obsistens, cum tamen Christiano edita partu, conceptū diuinitus, piæque matris magisterio dominum Iesum Christum adeo credula mente colueris, vt propter nomen eius acrioribus cæsa flagellis, pristinam nullatenus professionem repuleris. Noueras enim spōsum tuum dixisse: Tradent vos in conciliis, & in synagogis flagellabunt vos: & ad præsides regesque ducemini propter me in testimonium illis & gentibus. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hinc iam tibi proposita, auspice Deo gloria cœpit te comitari martyrii. Hinc nominis tui magnifica toto orbe fama diffundi, hinc pro te rumor agonis, populos nationesque peragrans, cœpit pluribus innotescere. Denique euulsam ictibus flagellorū venerabilis tui verticis cutem, rimamque, qua cæsaries pulchra defluxerat, ego persequutionis tuæ tempore intuitus sum, dignante te illud mihi ostendere veluti proximo patri puritate reuerentiæ tuæ. Et blanda manu attrectans, quia osculis ipsa vulnera non credebam esse demulcenda: postquam à te discessi, diu alteq; memet reputans suspiraui. Exponente verò coram me diffusa cælitus gratia oris tui ingentia dolorum tuorum, casusq; periculorū, qui te presserant, & quomodo septa custodiæ, qua mancipata extiteras, diuinitus patefacta nocturna tibi silentia aditum effugiendi prestiterint: reputaui conformem te esse Petri Apostoli passionibus per hæc eademque gesta, quæ cunctis ostenderas. Quippe quæ tunc diuinitus absoluta, post sexennium de ciuitate in orbe, de vico in oppido per multa & varia exilia, atque latibula remedio fugæ contenta fueras. Et quæ prius intuitu euadendi enormes moles transcenderas; nunc quasi monenti Christo sponso tuo ac tibi dicenti, Vbi pascis, vbi cubas in meridie soror mea? iterum venio crucifigi: rediuiuo præliandi aucta regressu, forum adis, publicū petis, teque intrepida, confitendo Christum, & detestando fidei aduersarium, iudici offers, fortiterque ei resistens, laudans Christum tuæ salutis authorem, pietatis extollis religionē, ac deinceps impudicum vatem infamans nullatenus vera potuisse prædicare, mendacio plenum denuncias: & ob hoc congrue Dauidicum carmen decantas: Loquebar de testimoniis tuis Domine in conspectu regum, & non confundebar. Et iterum. Bene nunciaui iustitiam tuam in Ecclesia magna. Ecce labia mea non prohibebo Domine, tu cognouisti. Iustitiam non abscondi in corde meo, veritatem tuam, & salutare tuum dixi. Non celaui misericordiam tuam, & veritatem tuam a synagoga multa. Ac si patenter diceres, Testimonium veritatis tuæ Domine hactenus
Psal. 111. *Floram alloquitur.* *Psal. 44.* *Cant. 1.* *Psal. 39.*

timore carnis celaui: iam nunc, tuis armata viribus, patefaciam, quia sic timere nescit Deicola, sic trepidare ignorat mens tuo munere oprima. Hæc ideo, Christi famula, Domina soror mea Flora, tibi dispoſui, vt tantarum virtutum beneficia recolens, ne tuis collata cælitus meritis perdenda repures, ne conculcanda pertractes. Festina ad brauium, curre ad præmium, dum tempus capessendi instat potissimum. Paratus enim est sponsus tuus dominus Iesus Christus titulum tibi conferre perfectionis, si pugnare vsq; ad mortem non cessaueris: si pro eo mori, sicut à principio elegisti, vsque ad supremũ contenderis: si hanc perfunctoriam pœnalitatem gaudiis oblectata supernis pro nihilo penderis. Quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad superuenturã gloriã quæ reuelabitur in nobis. Certa bonum certamen, soror mea virgo beata, & si acrius vulnereris, non cedas. quia hæc vulnera æternæ sunt felicitatis auspicia, & sempiternis conferunt defectum doloribus. Cuncta permanent incolumia. Mors hæc vitam donat, cœtibus sanctorum agglomerat, & statum perennitatis fideliter ac viriliter in agone perseuerantibus præstat. Verũ quia se pridem claudi iam liber sperauerat, cum me tibi singulariter verbum facere, ô soror Flora, olim gesta primordialis martyrii tui cogerent: nunc ad vtrasque reditũ faciens, adhuc paululum cõmuniter vobis loquens, quod mereamini præmiũ, differam, & sic deinceps prolixo sermoni finem imponam.

Ad Rom. 8.

Inenarrabilia sunt, sorores meæ, præmia vestra, egregia multum nimis reposita munera. Accipietis enim à Domino fructum virginitatis centesimum, & gloriosi martyrii inenarrabile cõmodum. Occurret vobis obuiam sancta & venerabilis regina mundi virgo Maria, florentissimis virginum choris ornata. Aderunt etiã fortissimi milites Dei confratres vestri Perfectus, Isaac, Sancius, Petrus, Vualabonsus, Sabinianus, Vuistremundus, Habentius, Hieremias, Sisenandus, Paulus, & Theodemirus, qui vos præcesserunt cũ signo fidei, & victoriã de hoste tulerunt, vobisque iannã perueniendi ad regnũ aperuerunt, dignum itineri vestro præparantes occursum, atq; dicentes. Venite sorores sanctissimæ, ingredimini thalamũ sponsi vestri, quem earenus dilexistis, vt propter illum mori non timeretis: Iam enim hyems transiit, imber abiit & recessit, quia temporalis tribulatio à vobis deuicta discessit. Properate sanctæ sorores, festinantes cum iucunditate faciem eius cernere, cui in veritate famulastis, pro quo mori non recusastis, vt in æternũ viuatis. Percipite mercedem vestri laboris, & sumite lauream gloriosi certaminis. Quis tunc existimare gaudium tuum poterit ô soror Maria? Quis illi felicissimæ horæ diffusam cælitus mentibus tuis lætitiã compensabit cum inter eos Leuitam agnoueris Vualobonsum, quem tibi pia parentalis affectio germanum generauit? Quis vtrarumq; vestrarũ tripudiũ mortalibus cõiecturis aut verbis humanis expediet, quæ diuino iam gremio cõstitutę, inter affluentia diuitiarũ paradisi locatę, incunctanter illius remunerationis donaria capietis? Quia oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderũt, quæ præparauit Dominus diligentibus se. Vnde obsecro vos, sanctissimæ sorores meæ virgines prudentissimæ, quæ semper oleo castimoniæ redundantes, ornatissimo lampadũ cælestiũ emicastis fulgore, quando tabernacula Domini intraueritis, vt mei memores esse dignemini, dum thalamũ vestri adieritis sponsi, eiusq; amplexib⁹ incessabili merueritis fruitione cõiungi, tuemini me precibus, defensate meritis gloriosis. Proficit mihi peccatori huius mediocritas succincta libelli, quem spiritali vestro flagrans amore vestræ saluti cõsulens edidi: quod per eum vos instituti, quod ad perficienda bella Domini incitaui, q; vt cõflictu non deficeretis, ense prędicationis armaui: quod illecebras, quas fugere debeatis, ostendi: quòd prǽmia, quę mereatis, dispoſui: quod in laudib⁹ vestris, prout potui me versaui. Vos nostis quid à vobis petierim, quid charitatis intuitu vobis indixerim. Vt digno interuentu vestro omni vitio careã, culpis exuar, nesciamq; delinquere: quo fideli famulatu, omnipotenti Deo meo cohærens, fruar post transitum tam vestro, quã Dominorũ meorũ cõsortio, in quorũ defensione & laude opus cõdidi memoriale sanctorũ, quod immanitas persequutoris me cõpulit relinquere imperfectũ, Christo fautore quandoq; nihilominus cõsummandũ. Opitulationẽ sanè perparuã voluminis in fine adieci, quã & verbis simplicib⁹ edidi, & vestro necessariã proposito fore percensui. Vt crebra meditatione vestris eã memoriis alligantes, tam pro vobis iam cælestis aulæ luminibus vestigiũ cordis supertenentibus, quã pro totius Ecclesię Catholicę cõmoditate Domino offeratis, nostri iq; mentionem, prout textus exorationis poscit, loco vltimo faciatis. Ita vos Deus pacis ad perfectũ sanctificet, vt animas & corpora sine querela in aduentum Domini Iesu Christi seruetis, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

Martyres Cordubenses, qui nuper fuerant coronati.

Mariam alloquitur. Vualabonsus Mariæ frater.

EXPLICIT DEO GRATIAS.

ITEM ORATIO EIVSDEM EVLOGII AD SVPRA DICTAS VIRGINES.

DOMINE Deus omnipotens, qui sperantibus in te es solatium verum, timentibus te remediū indefessum, & te diligentibus perpetuum gaudiū, accende igne amoris cor nostrum, & flāma tuæ charitatis pectoris nostri exure recessū, quo valeamus cœptum consummare martyrium. Vt dilectionis tuæ in nos vigente incendio, decidant à nobis incentiua peccaminum, & malesuadæ titillationes procul effugiant vitiorum. Vt dono gratiæ tuæ illuminati, cuncta mundi oblectamina valeamus despicere, & te puris mentibus ac votis simplicibus vsque quaque diligere, timere, desiderare, & quærere. Da nobis Dominē in tribulatione auxilium, quia vna est salus hominum. Da fortitudinē præliandi in hoc certamine, & de Sion intuitu liberandi nos respice: quatenus passionis calicem tua prosequentes vestigia, possimus iucundo ore ebibere. Tu enim, Domine, Israelitas tuos, olim sub diro Aegyptiorum iugo gementes, non solum potenti dextera liberasti, verum etiam Pharaonem, & exercitum eius in medio mari demersum, ad gloriam & honorem nominis tui omnino contriuisti. Da fragilitati nostræ in hac congressione inuictum resistendi inimico præsidium. Confer inter acies dæmoniorum, & hominum contra nos insurgentium inexpugnabile dexteræ tuę auxilium. Oppone in defensionem nostram numinis tui scutum, & vsque ad mortem propter te viriliter dimicandi præbe suffragium, quo valeamus effusione sanguinis nostri passionis tuæ reddere debitum. Vt sicut pro nobis tu ipse dignatus es mori, ita nos quoque condigno pro te martyriali obitu facias interire: vt tormenta æterni supplicii per temporalē gladium euadentes, deposita sarcina carnis, ad te mereamur peruenire felices. Adsit etiam Domine absque obstaculo catholicæ plebi tua virtus piissima, defendens ecclesiā tuam à vastatoris molestia: omniumque sacerdotum tuorum corona sanctitatis & castimoniæ ope subnixa, post illibatum sacræ officiositatis ministerium cælestem adire iubeas patriam. Inter quos seruum tuum Eulogium, cuius post tuum * munus documentis instruimur, literis edocemur, solatiis confouemur, prædicationibus animamur: omnibus peccatis mundatum, sceleribus vniuersis abstersum fidelem tibi efficito famulum, tuo pereniter obsequio mancipatum: quo in hac mortalitate placitum tibi exhibens famulatum condignus tuarum in futuro habitus muneribus gratiarum saltem, vel vltimum requiescendi obtineat loculum, in regione viuorum. Per Christum Dominum nostrum, qui tecum viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

id est, gratia & donum, vt Hispanismum, despues de tu merced, sapiat:

SCHOLIA IN DOCVMENTVM Martyriale.

V*Irginibus sacris Floræ & Mariæ.*) Diximus iam Gothorum tempore sanctimoniales fœminas variis nominibus fuisse compellatas, quod in conciliis Toletanis ostenditur. Inter cætera, sacrarum virginū nomen fuit eisdem tributum, sed enim non hinc has duas, sacras virgines appellat diuus Eulogius, cum altera tantum fuerit sanctimonialis. Sed quia martyrio iam destinatæ, tanquam sacræ victimæ, multo iustius hoc nomen promerebantur.

Triumpho adorearum.) Verrius Flaccus, seu Festus Pompeius. Adorea, laus: quia gloriosum putabant qui farris copia abundabat. Sed prę sertim ea gloria hoc vocabulo postea significabatur, quæ bellicis rebus fuisset comparata. Inde videlicet, quod imperatores re bene gesta, frumenti genere, quod adoreum vocant, solerent donari. Plini* lib. 18. cap. 3. Gloriam denique ipsam à farris honore adoream appellabant. Et capite octauo eodem libro meminit publicorum donorum, quæ ex farre constarent. Et diuus Eulogius amat plerunque eiusmodi inusitatiora vocabula, quod alibi etiam annotauimus.

Rem fecisse virorum.) Hispanismus.

Illum vtique ipsum.) Hic locus misere fuit in exemplari lacer, & deprauatus. Nullus prorsus erat sensus. Nos quoquomodo potuimus emendauimus, & suppleuimus.

Si acriores sunt.) Ex antiquorum philosophorum subtilitate, hoc est desumptum, vt ex Ciceronis tertia Tusculana apparet. Et non ab simile est illud Senecæ. Dolor decidit, vbi quo crescat non habet.

Repleta sunt penetralia carceris.) Misera illa Reccafredi Episcopi tempora deplorat, de quibus Aluarus in diui Eulogii vita.

Non lector concionatur in pulpito.) Concionari vocat aliquid in ecclesia, aut ex sacris literis, aut ex sanctis doctoribus, & conciliis ad fidelium institutionem legere. Hoc erat proprium lectorum. Nam inter missarum solennia epistolam subdiaconus, diaconus, quod vtrumque nunc etiam fit, euangelium legebat. Homilias, hoc est sacras conciones ad populum habere hoc Episcoporum, & Doctorum tantummodo fuit.

Sic qualis vult.) Hispanismus, sease qual quisiere.

Etiamsi illotus baptismate.) Theologi sacri, baptismum flaminis vocant martyrium.

Verum ad eos ventum est.) Eos nimium innuit, contra quos primo libro, & seorsũ in martyrum Apologetico depugnauit, qui malè sanis argumentis retrahere Christianos à publica confessione volebant. Et has duas virgines horum vesanis vt apparet, monitis lubrico vestigio veluti labantes nutasse, in ipsarum passiones libro primo, & in epistola ad Aluarum scripsit. Ideo validius confirmandas, & hoc errore fortius extrahendas putauit.

Euulsam illibus.) Quæ sequuntur, fusius in harum duarum virginum passione diuus Eulogius narrat, vbi etiam de martyribus, quos hic nominat, late perscripsit.

Aderunt etiam.) Horum omnium martyrium, sanctas has duas virgines præcesserat, vt libro secundo constat.

Prosit mihi.) Epilogus concinne adhibitus, & aitis integumento artificiosior.

Quod immissatas persequutoris.) Quo tempore ab Reccafredo Episcopo missus est diuus Eulogius in carcerem, nec secundum finierat, quem postea, vt ibidem narrat, expleuit.

Da fragilitati nostræ.) Sumptum haud dubie ex pia oratione, qua in sacratissimæ virginis Mariæ officio, vt vocant, ad sextam vtimur. Concede misericors Deus fragilitati nostræ præsidium.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS.

CVM in Galliam iter diuus Eulogius faceret, apud hunc antistitem fuerat diuersatus: qui beati Zoyli martyris Cordubensis ab eo reliquias petierat. Eius suæ peregrinationis historiã hic retexens, reliquias Zoyli, & Acisclí etiã transmittit: calamitates, quas Cordubẽsis perpetitur ecclesia, multorumque martyria recensens. Titulos in hac & in cæteris epistolis, quemadmodum in veteri codice fuerunt, reliquimus. Et hic ille Vuiliesindus Episcopus est, cuius multam mentionem facit Innigui Aristæ regis diploma, quod in Nauarrorum historia Garibayus apposuit: de quo in Nunilone & Alodia iam diximus.

REVERENDISSIMO ET SANCTISSIMO DEI MINISTRO DOMINO ET PATRI

meo Vuiliesindo Pampilonensis sedis Episcopo, Eulogius presbyter salutem.

Aluarus & Isidorus Eulogii fratres Gallia Togata. Hludouicus rex Baioara. Vuilhelmus dux Gothia. Carolus rex. Habdarraghman rex. Seburtis populi. Gallia Comata. Sancio Sanctionis comes.

OLIM, Beatissime Papa, cum dira seculi fortuna, quæ fratres meos Aluarum & Isidorum a genitali solo abducens, penè in vlteriores Togatæ Galliæ partes apud Hludouicum regem Baioariæ exulare fecit: cum me etiam propter eos diuersas adire regiones, & ignota atque laboriosa itinera subire compelleret (quoniã stipata prædonibus via, & funeroso quondam Wilhelmi tota Gothia perturbata erat incursu; qui aduersum Carolum regem Francorum eo tempore, auxilio fretus Habdarraghmanis regis Arabum, tyrañidem agens, inuia & inadibilia cuncta reddiderat) ad partes Pampilonenses deuersus, putaueram me inde cito migraturum: sed ipsa iterum, quæ Pampilonem & Seburicos limitat, Gallia Comata, in excidium prædicti Caroli contumaciores ceruices factionibus Comitis Sancii Sancionis erigens, contra ius præfati principis veniens, totum illud obsidens iter, immane periculum cõmeantibus ingerebat. Eo tempore magnam mihi consolationem Beatitudo tua in ipsa peregrinatione exhibuit. Et vere summi magistri typum gerens, & in veritate eius præceptis obediens, non distulisti hospitio recreare,

quem

quem tibi vera charitas Iesu Christi commendauerat, dicentis: Hospes eram, & collegistis me. Ita thesauros meritorum apud patrem in cælis collocare studens, præbes necessaria destitutis, foues omnia, vniuersa tutaris: adeò vt in illo exilio meo, nihil præter affectuosam peregrinorum fratrũ & destitutæ familiæ præsentiam suspirarem. Lugebam ego sæpe, sed tu pater assidue consolabaris mœrentem: flebam multum, sed tu pia compassione releuabas prostratum. Quandoquidem iuxta Apostolum mecũ infirmabaris, mecum tristabaris, plangebasque vbertim, cum ego plorarem. Cumq; me vnu residere loco multiplex dolor non fineret, libuit mihi loca visitare sanctorum quo deiectum summis mœroribus animum releuarem. Et maxime libuit adire beati Zachariæ acysterium, quod situm ad radices montium Pireneorum, in præfatę Galliç portariis, quibus Aragus flumen oriens, rapido cursu Seburim & Pampilonam irrigans, amni Cantabro infunditur. Quod famosissimis in exercitatione regularis disciplinæ studiis decoratum, toto refulgebat occiduo. Sed tu pater iuuas anhelantem, & salutari consultu instruis abeuntem, pioque fratrum comitatu foues pergentem. Pri⁹ autem, quam ad eundem locum accederem, plures apud Legerense monasterium cõmorans dies, præcipuos in Dei timore viros ibidem manere cognoui. Deinde alia atque alia loca peragrans, tandem diuino munere ad illud, quod sæpius desiderabam, perueni cœnubium. Præerat quippe ei tunc Odoarius Abbas, summæ sanctitatis magnæque scientiæ vir. Qui, vltra quam referri potest, nos digne suscipiens, omnem erga nos humanitatem exhibuit. In illo etenim beatæ congregationis collegio, quod bene centenarium numerum excedebat, veluti sydera cæli, alii quidem sic, cęteri vero sic, diuersis meritorũ virtutib⁹ emicabant. Florebat in nonnullis perfecta charitas Christi, quæ foris mittit timorem, plerosque alto culmine extollebat humilitas, qua sese vnusquisque iuniore inferior reputans, imitatores præceptorum Dei fieri contendebant. Multi etiam cum essent corpore imbecilles, virtute tamen magnanimitatis subnixi, alacrioribus animis iniunctum exercebant obsequium. Sic quoque in aliquos principatum suum obedientia (quę omnium virtutum magistra est) vindicans, suos non patiebatur executores degenerare. Sed supra vires grandia exercere compellebat, quoscunque suo munere illustrauerat. Operabantur omnes certatim, alter alterum inuitans contendebat præcellere. Augebatur inuicem ardor placendi Deo & fratribus, & vnusquisque proprię artis industriam ad communem profectum exercitabat. Exercebant alii peregrinorum & hospitum diligentius curam, & quasi declinanti Christo ad hospitia eorum, omnibus aduentantibus obsecundabant. Cum vero tot essent, nullus murmurans, nemo arrogans intererat. Studebant cuncti silentio, totamque per noctẽ furtiuis precibus incumbentes, nocturnum chaos peruigili meditatione vincebant. Magna se circunspectione vallantes: ne Psalmistæ denotarentur oraculis: qui ait, Dormierunt somnium suum, & nihil inuenerunt.

Monasterium sancti Zachariæ.
Pirenei montes. Aragus fluuius. Cantaber fluui⁹.
Legerense cœnobium.
Odoarius Abbas.

Sed quid referre de sanctorũ virtutibus lingua potest mortalis, qui in terris positi angelicè degunt? Et qui licet inter homines conuersentur, propositum vero gerũt cæleste? Cum quibus paululum commorans, cum ab eis vellem discedere, omnes solo prorurũt, pro se exorare deposcũt & cur tam cito à me desererẽtur, supplici prece querebantur. præstabat quippe tunc mihi charissimus filius meus Theodemundus diaconus comitatum: qui ab exordio itineris mei vsque in vltimum inconuulsibiliter contubernio meo cohærens, mecum totius discrimina illius peregrinationis confecit. Regredientibus ergo nobis præbent sodalitatem Abbas ille venerabilis Odoarius, & Ioannes Præpositus: per totum vsque in vesperum diem, colloquium de diuinis scripturis gerentes, sic quoque ab inuicem datis osculis discedentes, ad te, Apostole Dei, è vestigio repedauimus, cuius informatione tanta honoris venerabilitate ab illis patrib⁹ excipi meruimus.

Theodemundus Diacon⁹.
Ioannes Præpositus.

Igitur cum proprium reuisere auum, piæ matris Elisabeth, seu sororum duarũ Niolę & Anullonis, iuniorisque fratris Ioseph vrgerer affectu, cogis, vt adhuc remaneã nec sinis abire merentem: sed vtroque vulnere percussum cor meum tu iam mederi non poteras: cui & peregrinatio fratrum, & desolatio domesticorum quotidianum afferebant lamentum. Ita de nostra charitate confisus, rogas vt Cordubam repetens ipse reliquias tibi sancti martyris Zoyli dirigerem, & hoc munere Pampilonenses populos illustrarem. Illico me satis facere petioni tuæ, respondi: & huius rei debitorem me vobis esse in veritate promisi.

Elisabet Eulogii mater. Niola & Anullo sorores. Ioseph frater.
Sancti Zoyli reliquiæ.

Quumque à vobis egrederer, festinus Cæsaraugustam perueni, causa fratrum meorum, quos vulgi opinio negotiatorum cohortibus interesse nuper ab vlterioris

Cæsaraugusta.

Maguntia.

Franciæ gremio ibidem descendentibus iactitabat. Deinde vrbi appropinquans, negotiantes quidem repperi, peregrinos autem meos eorum relatione apud Maguntiam nobilissimam Baioariæ ciuitatem, exulasse cognoui. Et verum fuisse hoc negotiatorũ nuncium, regredientibus, Deo fautore, succedenti tempore ab interiuri Gallia fratribus nostris, didicimus.

Senior episcopus. Complutũ. Segontia. Sisemundus episcopus. Venerius episcopus. Toletum. Vuistremirus Archiepiscopus Toletanus, & eius laus.

Aliquandiu vero apud Seniorem pontificem, qui tunc rectis vitæ moribus eandem vrbem regebat, demorans, postea Complutum descendi: raptum per Segontiam transiens ciuitatem, in qua tunc præsulatum gerebat vir prudentissimus Sisemundus. Et cum ab antistite Complutensi Venerio digne susciperer, post quintum diem Toletum reuerti. Vbi adhuc vigentem sanctissimum senem nostrum, faculam spiritus sancti, & lucernam totius Hispaniæ, Vuistremirum Episcopum comperi. Cuius vitæ sanctitas totum orbem illustrans, hactenus honestate morum celsisque meritis catholicũ gregem refouet. Multis apud eum diebus degimus, eiusque angelico contubernio hęsimus.

Ioseph Eulogij frater.

Cumque in domum me teuocassem, cuncta incolumia reperi, genitricem scilicet, binasque sorores, & vltimum nostrorum omnium ætate Ioseph: quem sæua tyranni indignatio eo tempore à principatu deiecerat. Suscipit peregrinum suum destituta familia, & quasi è sepulchro suscitatũ lætantibus animis, gaudet reuisisse post longum tempus Dominum. Ego vero semper in omni colloquio meo te patrem excolens semper inter familiares sermocinationes tuam beneficentiam recolens, semper tuæ charitatis affectum corde gestans, mentis vlnis amplector.

Pompelo Christianæ ditionis iam facta.

Et quia, intercedente terrarũ prolixa capedine, multis ab inuicem disparamur spaciis, obstãte quoque alio chaos immane, quo ego Cordubæ positus sub impio Arabum gemam imperio: vos autem Pampilona locati, Christicolæ principis tueri memini dominio: qui semper inter se vtrique graui conflictu certantes, liberum commeantibus transitũ negant: inde est, vel quod non debitum vestræ bonitati dependimus famulatũ: vel quod nõ pio desiderio vestro satisfecimus in trãsmissione reliquiarũ, seu

Galindo Enneconis.

quia non quibuscũq; tales tantasq; opes cõmittere duximus ratũ. Nunc autẽ, quia Deo dispensante, Dominus Galindo Enniconis ad propria remeans, suos reuisere fines exoptat, per ipsum vobis prẹfati martyris reliquias destinauimus. Sed & sancti Acisclí, quas à nobis non postulastis, transmisimus, vt vus sponsionis vestræ votum feliciter adimplentes, eorum beatæ memoriæ construendo basilicam, nobis Deo fautore propter hanc obedientiam patrocinium illorum occurrat ad veniam. Christo vobis omnia repensante atque donante, quæ ergà nos operati estis: quem vestrum in nos olim exhibitũ non latet obsequiũ, & quia remuneratione centuplicatũ vobis valet rependere cõmodũ, qui dixit: & qui vos recipit, me recipit: & qui vos spernit, me spernit: & qui recipit prophetam, in nomine prophetæ mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. cuncta tibi pater reposita sunt coram Domino, omnia apud illum, quæ piis laboribus tuis debentur, salua & incolumia perseuerant, recipienda ab eo tempore necessario, cum iustus iudex aduenerit, vnicuiq; reddere pro qualitate laborum, aut præmium, aut supplicium.

Cordubensis Ecclesiæ persequutio.

Deniq;, beatissime pater, nolumus vos ignorare tribulationẽ nostrã quã his diebus nostro prępediente deliquio sustinemus, vt solito nos propensi⁹ orationum clypeo defendẽtes, vestrę intercessionis irrepudiabili merito, quod multũ apud Dominũ valere confidimus, è profundo tædiorum labyrintho erui mereamur. Etenim anno præsenti, qui est Era octingentesima nona, exardescens sæuus aduersus Dei ecclesiam furor tyrannicus omnia subuertit, cuncta vastauit, vniuersa dispersit, retrudens carcerẽ Episcopos, Presbyteros, Abbates, Leuitas, & omnem clerum: & quoscunq; illa tempestate capere potuit, ferro deuinctos, quasi mortuos seculi, subterraneis specubus immersit. Inter quos ego ille peccator amabilis vester deuinctus sum, & vna pariter omnes horridos ergastulorum luimus squalores. Viduauit ecclesiam sacro ministerio, priuauit oraculo, alienauit officio: & non est in hoc tempore nobis oblatio, neque sacrificium, neque incensum, neque locus primitiarum, quo possimus placare dominum nostrum: sed in anima contrita, & in spiritu humilitatis reddimus Christo vota laudationis, ita vt à conuentu desinente psalmodię, cantu resonent penetralia carceris murmure sancto hymnorũ. Quæ omnia prudenti relatione Dominus Galindo vobis enucleatim poterit enarrare: quia nos partim mœrore depressi, partim fastidium impolitæ orationis vitantes, suis limitibus schedulam coarctauimus, ne in modum commentarii breuitas transiret epistolaris.

Propter

Propter futurarum autem generationum secula illustranda, & vt expertes nostrarum tribulationum, & ærumnarũ non fierent, saltim vel pauca è pluri nis perstringamus. Quidam enim Presbyterorũ, Diaconorum, Monachorũ, Virginum, & Laicorũ repentino zelo diuinitatis armati in forum descendentes, hostẽ fidei repulerunt: detestantes, atq; maledicentes nefandũ & scelerosum ipsorum vatem Mahomat: & hoc modo contra eum animosum spiritum erigentes, testimoniũ protulerunt. Virũ hunc, quem vos summa veneratione excolitis, & cuius sectam præstigiosam instinctu dęmoniorum elicitam, tanto honore suscipitis; magum, adulterum, & mendacem esse cognouimus, eiusq; credulos æternę perditionis laqueis mancipandos cõfitemur. Quare ergo vos, cum sitis homines prudentissimi, talibus sacrilegiis communicatis, & non potius euangelicam veritatem intenditis? Hæc & his similia, prout spiritus dabat eloqui eis, in conspectu regum & principum confitentes, omnes gladio vindice interẽpti sunt. Quorũ decisa corpora stipitibus suspendentes, post aliquot dies igne cremarũt: eorumq; cineres fluuialibus aquis perdendos merserunt: pleraq; verò inhumata præ foribus palatii relinquentes, volucribus, canibusq; deuoranda exposuerunt, adhibitis custodiis militũ, ne quis Christianorum intuitu humanitatis, carnibus nudata cadauera, sepeliret, sicut scriptum est: Posuerunt mortalia seruorum tuorum escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ: effuderunt sanguinẽ eorem veluti aquã in circuitu Hierusalem, & non erat, qui sepeliret. Quorum nomina diesq; allisionum in fine epistolæ digeremus. Huius rei causa nos deuincti manemus, propter hoc cõmpediti existimus: nostro deputantes instinctui, nostræque informationi ascribentes, quicquid illi diuinitus illustrati egerunt. Vnde quæsumus, vt suffragia orationum vestrarum in defensionem nostram adhibeatis, nostrumq; carcerem omnibus monastenasteriis vestris innotescere faciatis: & vt proni pia exoratione inuigilent, iubeatis: ita post peractum luctamen mundi de æterno præmio exultetis.

Martyres Cordubenses. *Psal. 139.* *Cur captus D. Eulogius.*

Sane salutationum officia, quæ dudum alia proferendo, omisimus: nunc cernua mente persoluimus, vosque feliciori serie temporum vigere exposcimus. Petentes, vt salua honoris vestri reuerentia, non dedignemini nobis salutare amabiles, & charissimos patres nostros: id est, Fortunium Legerensis monasterii Abbatẽ, cum omni collegio suo. Odoarium Serasiensis monasterii Abbatem cum omni collegio suo. Salutamus etiam cæteros patres, quos in peregrinatione nostra tutores, & consolatores habuimus, omnemq; scholam dominicam in osculo sancto.

Fortunius Abbas Legerensis. Ashilius Cellensis Abbas. Scemenus Igasensis Abbas.

In nomine Domini, regnante in perpetuum domino Iesu Christo, anno Incarnationis eius octingentesimo quinquagesimo, Era octingentesima octuagesima octaua, decimo quarto Calendas Maias, Perfectus presbyter occubuit.

Martyrum Cordubensium nomina.

Sequenti verò anno, qui nunc est, Era octingentesima octuagesima nona, tertio nonas Iunias, Isaac monachus decidit: post quem Sancio Laicus, de oppido Albensi, nonas Iunias in hac ipsa Era, martyriali obitu triumphauit.

Deinde Petrus presbyter, Vualabonsus Diaconus, Sabinianus, Vuistremundus, Habentius, & Hieremias monachi, vno die, vnaquę hora septimo Idus Iunias, in Era supradicta, interempti sunt.

Sisenandus verò diaconus decimo septimo Calendas Augustas, eadem Era prostratus est.

Paulus diaconus decimo tertio Calendas Augustas, Era qua supra allisus est.

Theodemirus monachus, octauo Calendas Augustas, eadem Era occisus est.

Isti sunt, qui tradiderunt corpora sua in mortẽ propter testimonium veritatis, vt in æternum viuerent. Siquidem & duas virgines Christi, Floram & Mariã, nobiscũ ob eandem professionem nunc in ergastulum detruserunt: & quotidie de interitu comminantur.

Sic fuit in exemplari. VVilesindus Episcopus, Guillesindus appellatur in priuilegio Enniconis regis, quod protulit Garibaius. Vt Guilielmus & VVilhelmus dicitur per digamma Æolicum.

DATA DECIMO SEPTIMO CALENDAS DECEMBRIS PER GALINDVM ENNICONIS VIRVM ILLVSTREM, ERA OCTINGENTESIMA OCTVAGESIMA NONA.

SCHOLIA IN EPISTOLAM SVPERIOREM.

Pompelo ciuitas.

Ampilonensis sedis Episcopo.) Verum nomen vrbis est Pompelo, vt est apud Strabonem, Plinium, & Ptolemæum. Paulatim autem corruptum in Pampilonam fuit. Nos Hispani corruptius adhuc proferimus Pamplona. Est autem vrbs in Vasconibus Hispanis notissima, regni Nauarræ caput & arx munitissima. Strabo, quamuis id plane non scripserit, satis aperte tamen ab Pompeio conditam fuisse dicit, siquidem Pompelonem, quasi Pompeiopolim, hoc est Pompeii ciuitatem dictam docet. Et nomen ipsum vrbis suum profectò refert conditorem.

Carolus Caluus.

Olim beatissimè Papa.) Quantum ex his, quæ paulò post memorat diuus Eulogius, colligi potest, apparet hanc eius peregrinationem in Caroli Calui regis Francorum initia incidisse. Cœpit autem mortuo patre Imperatore Hludouico regnare hic Carolus anno Domini octingentesimo quadragesimo, vt in priscis Annonii annalibus habetur. Decem igitur postea annis, aut paulo minus hæc epistola scribitur, vt in fine notatur, & in Nunilone & Allodia nos disquisiuimus. Vnde non immeritò olim potuit hic dicere, & quondã etiã paulò mox dicet. De nomine autẽ Papę, retro iam diximus.

Gallia Togata.

Togata Gallia.) Cisalpina Galliæ pars, quæ Italiæ coniuncta fuit, Togata ideo dicebatur, quod togis incolæ, quemadmodum Romani vterentur, Plinius lib. 3. cap. 14.

Hludouicus Imperator.

Hludouicum regem.) Præposita ad hunc modum aspiratione scriptum fuit in exemplari. Quam lectionem ex antiquis monumentis vbiq; sequitur F. Onufrius Panuinius. Necesse est autem hic Hludouicum Hludouici Pii Imperatoris filium Caroli Calui Francorum regis fratrem nominari. Illi enim moriens pater Germaniam hæreditario nomine reliquit, & postea etiam eidem est in arbitraria diuisione post bellum inter fratres confirmata. Authores ex antiquis sunt Rhegino Prumiensis, & Annonius annalium scriptores. Vnde Paulus Æmilius, & Robertus Gaguinus desumpsere. Vuolfgangus porro Lazius lib. de gentium migrationibus septimo diplomata etiam huius Hludouici regis adducit, quæ per hosce annos concessa sint: in quibus se Baioariæ regem cõpellat. Ideo Baioariæ regem hunc D. Eulogius vocat. Est autem Baioaria corruptũ nomen, quo Paulus Diaconus & cæteri inde scriptores vtuntur. Verum nomen

Boiaria.

Boiaria est à Boiis populis, qui ad Noricum in Germania habitarunt, quorũ Cæsar libro primo & septimo, Plin. lib. 3. cap. 24. & alibi meminit. Eam suis finibus vndiq; clusam describit Paulus Diaconus lib. rerum Langobardicarum tertio, cap. 29.

Et funerosò quondam Vuilihelmi.) Nihil prius in hac epistola quam series temporum, & ratio chronologię est attendenda. Hinc enim & nihil discors apparebit in Gallorum historia, quod alioqui poterat lectorem diligentem interturbare. Rursus etiam rectè sibi constat e D. Eulogium, nec discrepans quippiam narrasse apparebit. Cùm tamen nisi tempora cum rebus gestis ita dilucidentur, diuersum quiddã & repugnans sanctus martyr recensere videatur. Temporum autem & rerum gestarũ seriem ex his potissimum annalibus Gallorum desumemus, qui sunt cum vita Caroli Magni iam pridem Coloniæ excussi: Illorũ author nomen suum non prodidit: satis autẽ apparet, sui temporis historiam texuisse: quo pluris est eius fides & authoritas facienda. Is igitur anno

Helysachar Abbas.

827. de Hludouico. Imperator Helysachar presbyterum & Abbatem, & cum eo Hildibrandum atque Donatum comites ad motus Hispanicę Marcæ componendos mittit: Ante quorum aduentum Aizo Saracenorum auxilio fretus multa eiusdem

Ayzo dux.

limitis custodibus aduersa intulit: eosq; assiduis incursionibus adeò fatigauit, vt quidã illorum relictis, quæ tueri debebant, castellis, recederent. Defecit ad eum filius Beto-

Vuiliemundus.

nis nomine Vuilliemundus, & alii complures nouarum rerum, gentilitia leuitate, cupi-

Cerretania. Vallensis.

di, iunctiq; Sarracenis Ceritaniam & Vallensem rapinis atq; incendiis quotidie infestabant. Cumq; ad sedandos ac mitigandos Gothorum, atq; Hispanorũ in illis finibus habitantium animos Helysachar abbas cum aliis ab Imp. missis, multa & propria industria & sociorũ consilio prudenter administrarent: Bernardus quoq; Barcinonæ Co-

Bernardus Barcinona Comes.

mes Ayzonis insidiis, & eorum, qui ad eum defecerant calliditati, ac fraudulentis machinationibus pertinacissimè resisteret, atq; eorum temerarios conatus irritos efficeret: exercitus à rege Sarracenorum Habdarraghman, ad auxilium Ayzoni ferendum missus, Cæsaraugusta venisse nunciatur. Super quem Abumarbam regis propinquus

dux

dux constitutus, ex persuasione Ayzonis haud dubiam sibi victoriam pollicebatur. Contra quem Imp. filium suum Pinum Aquitaniæ regem cum immodicis Francorũ copiis mittens, regni sui terminos tueri præcepit. Quod ita factum esset, ni ducum desidia, quos Francorum exercitui præfecerat, tardius quam rerum necessitas postulabat, is, quem ducebant, ad marcam peruenisset exercitus. Quæ tarditas in tantum noxia fuit, vt Abumatban vastatis Barcinonensiũ & Gerundensiũ agris, villisq; incensis, cunctis etiam, quæ extra vrbes inuenerat, direptis, cùm incolumi exercitu Cæsaraugustam se reciperet: priusquam a nostro exercitu, vel videri potuisset. Et quia tot retro annis hi Guillielmi motus cœperant, ideo diuus Eulogius quondam dixit. Intelligo autem bellum, quod tunc fieri cœptum fuerat, ad Caroli Calui regis tempora, dum aliud ex alio germinat, succreuisse. Fratres etiam Eulogii Hludouici tempore in Galliam abierant: ibi vsq; ad Carolum Caluum eius filium perstiterant. Hoc Carolo iam regnante Pompelone Eulogius fuit. Aliter temporum, quæ ipse magis innuit, quam significat, ratio constare non potest. Et de Carolo Caluo loqui Eulogium liquet. Is enim ab anno Domini DCCCXL. ad DCCCLXXVIII. regnum Francorum tenuit.

Habderrã gham Rex. Cæsaraugusta Abumarban Saracenus. Pipinus rex Caroli Magni filius. Gerundensi

Gothiam autem vocat eam Galliæ ad Narbonem partem, quæ quod Gothis fuerat semper subdita, Gallia Gothica fuit appellata.

Gothia.

Sed ipsa iterum, quæ Pampilonem.) Seburici populi sunt, vt hinc & paulò post apparet, in Pirenæis, & inter Vascones computandi. Ab Seburi ciuitate nomen, vt mox videbimus, habuere. Eorum in antiquis Geographis nulla mentio. Longè enim diuersi sunt ab Sebusiis, seu Sebusianis, quorum Cæsar & Cicero in oratione pro Quintio meminere. Illi ad Narbonem, hi ad occasum longè dissiti fuere. Illi Galliæ, hi erant Hispaniæ. Intellige verò Galliam Comatam, quæ ab comæ nutriendæ studio nomen accepit, cum Seburicis ita coniungi, vt in finibus Hispaniæ ea parte Seburici essent postremi. Aragus enim fluuius totus est Hispanorum. Et ad Aragum Seburim vrbem fuisse confestim Eulogius memorat.

Seburici populi.

Factionibus comitis Sancii Sancionis.) Comitis huius nomen Hispanum esse videtur, & illorum plane temporum, in quibus iam apud Nauarros & proximos Celtiberos patris cognomen filii retinebant. Inde sunt vsitatissima priscis temporibus solenni hoc more cognomina, Fernandez, Rodriguez, Goncalez, & multa huiusmodi à patre in filium deriuata. Sed quis hic Sancio fuerit: aut qua de causa aduersus Carolum Caluum rebellauerit, nusquam in priscis Gallorum, aut nostris, aut Aragonensium annalibus legitur. Neq; ego quid hic possim dicere aliunde habeo.

Hu... fit mẽtio in Chronico Adefonsi ad S. bastianum cum de Ordonio rege agit. Sancio Sancionis comes.

Acysterium.) Monasterium. Diximus de hoc vocabulo initio libri primi.

Quibus Aragus flumen.) Paululum immutato nomine nunc Arga vocatur. Non longè ab Vayona Galliæ vrbe propè Azpeletam oppidum oritur. Vt rectè ab diuo Eulogio dictum sit, in Galliæ ingressu nasci. Inde Pompelonem veniens, infra Lerin oppidum Egam flumen intrat. Vnde manifestum Egam eum esse fluuium, quem hic diuus Eulogius Cantabrum nominat. Seburis autem vrbs ad Aragi ripam, & ante Põpelonem profectò, vt hinc apparet fuit: eius tamen nec nomen nunc extat, nec situs, qui fuerit, intelligi potest.

Aragus flumen. Ega fluuius. Cantaber fluuius.

Legerense monasterium.) Huius etiam cœnobii meminit in martyrum apologeticò. Nunc verò San Saluador de Leyri appellatur, & octauo ab vrbe Stella, XXIV. ab Põpelonensi milliario distat. Vidi autem multa priscorum regum Nauarræ & Aragonensium monumenta, eidem monasterio concessa, qui ibidem seruantur, in quibus Legerense monasterium semper nominatur. Et fuerat iam antea ab rege Innigo Arista constructum. Quod in Caroli principis Nauarræ historia, & in Aragonensium annalibus legitur. Et inter cætera illud Sancii maioris diploma in Nunilone & Alodia iam retro appositum, oppidorum meminit, & prædiorum, quibus superiores reges idem cœnobium ditauerant.

Legerense cœnobium. Lib. 1 cap. 5.

Præerat quippe ei.) Sunt qui dicant huius Odoarii Abbatis se quædam opuscula excussa vidisse. Certè Ioannes Tritemius eius inter scriptores ecclesiasticos nõ meminit.

Odoarius Abbas.

Charissimus filius meus.) Spiritaliter filium nominat, quem in Christo, vt diuus Paulus inquit, genuerat: erudiens, instituens, & ad eum vsq; dignitatis in Ecclesia gradum prouehens.

Ioannes Præpositus.) Nostri temporis monasteria Benedictina, & Cisterciensia præter Abbatem, priorem etiam, ita appellant; ex prisco suo instituto habent. Hunc nimirum præpositum vocat diuus Eulogius.

Monasteriorum præpositi.

Reliquias tibi.) Alibi iam annotauimus, corpora sanctorũ martyrum Zoyli & Aciscli Cordubæ ad hæc vsq; tempora perdurasse. Quod etiã hunc & ex hac epistolæ astruitur.

Sanctorum Zoyli & Acisfcli corpora.

Nā neq; illustrati Pompelonenses, nisi insigni aliqua missa reliquiarū portione poterāt, nec basilica aliter ædificanda, q; postea fit, peteretur. Neq; pleno dono ditare Episcopū Eulogius potuit, nisi horū martyrū corpora integra penè Cordubę haberentur. Fuit a. S. Zoylus Romanorū Imp. tempore martyriū Cordubę perpessus. Puteus nunc religiose suspicitur, in quem pars viscerū eius proiecta fuisse memoratur. Eius corpus Agapio Cordubensi Episcopo Gothorum regum tempore fuit reuelatum. Vnde etiam translationis eius festū celebratur. Carrionē demū multis post Eulogiū annis (quēadmodū in Felice Complutensi martyre diximus) fuit translatum.

Agapius Episcopus.

Ab vlterioris Franciæ.) Boiariā, seu Baioariā Germaniç superioris partē: rectè vlteriorē Franciā nominat. Nā Francorū tunc & regnū & nomē ad Germaniā vsq; vltimam protendebatur. Est autem Moguntia notissima in Germania superiori ciuitas.

Moguntia.

Cæsaraugustam perueni) Huius vrbis magna nunc est celebritas, & eius Plinius, Ptolemęus, Antonin⁹, & alii meminerūt. Cū Salduba antea prisco & Hispano nomine diceretur, ab Augusto Cęsare facta Colonia, nomen accepit. Quod ipsum cum cęteris eius vrbis antiquitatibus egregie, vt alia omnia, Hieronymus Curita, indidē ciuis, in suis Aragonensiū annalibus persequitur. Neq; tam ea cōmentatione patriā suam illustrat, quàm quod tam inclyto alumno possit gloriari. Suauissimū namq; ingeniū, iudiciū in literis rarum, Latinę & Gręcę linguę singularis cognitio, peritia totius antiquitatis insignis, egregia in scribenda suorū historia laus, & diu in magnis negotiis probata prudentia dignissimū effecere, vt Philippus Rex catholicus summi in sacro Inquisitionis senatu secretarii, vt vocant, munere virū grauissimū exornaret: postquam iam pridē ab suis Aragonēsibus publici historici prouinciā publico regni totius decreto accepisset. Ego etiam iure optimo glorior, magnā mihi cum illo multis iam annis & beneuolētiā, & familiaritatem intercedere: historiæq; meæ, & huius etiam ex parte laboris censorem ab Regio senatu mihi tributum. Vt meritò possint iam mihi quæ scripsi, cùm tanto viro placuerint, non displicere.

Cæsaraugusta. Lib. 1. cap. 48.

Hieronymi Curita laus.

Complutum descendi.) Recto itinere Cæsaraugusta Cordubā proficiscentibus Segōcia, primū, inde Cōplutū, Toletū tandē est pertranseundū. Segōciæ nomē in Tito Liuio non semel legitur. Strabo etiam & Plinius eius vrbis meminere. Nunc immutato paulisper nomine Siguenca dicitur, cui suus Episcopus dominatur. Insignisq; est eo præsertim titulo cathedralis Ecclesia, quæ sanctę Liberatę corpore, & magnificentissimo tumulo illustratur. Altera fuit Segoncia in Bætica versus fretū, Plinio nominata. Visuntur eius ruinæ non longè ab Lethæi fluminis ripa, hodieq; Gisgonca loco nomē est. Cōplutū id planè oppidū esse, quod nunc Alcala de Henares appellatur, in quo nos hęc cōmentamur, multis iisq; grauibus testimoniis astruximus, in opere, quod de sanctis martyribus Iusto & Pastore superioribus annis euulgauimus. Hinc autem, cum Episcopū etiā hoc oppidū adhuc tempore diui Eulogii haberet, maximè probatur, id q; nos etiā ibi cōtendimus, sanctā illam basilicā, qua diuorū Iusti & Pastoris corpora olim cōdita fuerant, semper Christianorū fuisse, neq; eis ab Mauris fuisse ademptam. Quoniā verò D. Vrbicius pio furto eadem corpora Oscam iam hoc tempore asportauerat: ideo D. Eulogius ipsorū hic non meminit: proculdubio, si adforent, non prætermissurus. Supplici veneratione eadem sancta corpora reueritus, suæ quoq; deuotionis participem Vuiliesindum effecisset.

Segontia dua.

Complutū.

Sanctorum Iusti & Pastoris corpora.

Diuus Vrbicius.

Post quintum diem Toletum reuerti.) Reuerti, inquit, quia Corduba primum egressus, illuc quoque iter fecerat. Quintū diem memorat, vel ab eo, quo Segontia fuerat profectus, vel ab eo quo Complutū intrauerat. Alioqui Compluto Toletum bidui iter tātummodo est. Toletū vero vrbs Hispaniæ celeberrima non semel ab Tito Liuio nominata, ab Plinio & Ptolæmeo mēoratur. De qua, vt de Carthagine Sallustius, pręstiterit nihil hic, quam pauca referre. Quū pręsertim suo loco, in Hispaniç nimitum antiquitatibus, multa fuerimus exequuti.

Toletum.

Vuistremirum Episcopum.) Ingenti gloriæ Toletanis Mocarabibus Christianis profecto fuit, talem ac tantum virum hoc tempore Episcopū habuisse: sed Cordubensibus meis inde etiā multū pręstantissimę laudis deriuatur: diuum videlicet Eulogium eodem ipso tempore habuisse, qui multorū Episcoporū suffragio & Toletani populi sanctis studiis dignus haberetur, qui Vuistremito, quasi bone Deus antistiti, succederet. Idq; circūspecto iudicio & matura deliberatione factū prorsus est: cū ex hac apud se cōmoratione Toletana Mocabarū Ecclesia nobili experimento didicisset, quem virū dignis studiis & populi voluntate requireret. Debet autem sancta ecclesia Toletana plurimū diuo Eulogio, quod sanctissimi præsulis hic memoriam conseruauerit: Aluaro itidem Cordubensi, qui ad hoc vsque seculum nostrum notitiam electi antistitis

Vuistremiro Archiepiscopus, Toletanus.

transmiserit, qui Martyr esse tandem promeruerit. At verò cum hactenus dicat Eulogius, intelligere licet, eo ipso anno, quo scripta hæc fuit epistola, viuere adhuc Vuistremirũ Archiepiscopum. Itaq; sequentibus annis electum fuisse diuum Eulogium Toletanum antistitem, hoc est martyrio suo propiorem manifesto deprehendimus.

Quem sæua tyranni indignatio.) Quemadmodum primo libro vidimus, Habdarraghman rex quoscunq; Mocarabes Christianos, qui muneribus publicis fungebantur, aut sibi in palatio quaque ratione inseruiebant (quorũ non erat exiguus numerus) magistratib⁹ priuari, palatio eiici, annonis regiis carere præcepit. Inter hos Ioseph quoq; diui Eulogii frater, vt apparet, fuerat mulctatus. Hoc profectò vocat à principatu deiici, ad sanctũ Ioseph patriarchã, Ægyptiorũ olim principatũ vicariũ obtinentẽ, alludens. Quẽ enim alium principatũ potest in misera Mocarabũ Christianorum seruitute innuere?

Christicolæ principis tueri meremini dominio.) Carolus Magnus Imperator, Caroli Calui, qui nunc regnabat, auus Pompelonẽ Mauris iam pridẽ ademerat, & aliquoties rebellantẽ ipse, & Hludouicus Pius eius filius restituerant. Qua de re innominati illius authoris annales ita habent. Anno 778. Imp. Carolus Magnus Pompelonẽ Nauarrorũ oppidũ aggressus, in deditionẽ accepit. Et paulò post. Pompelonẽ reuertitur. Cuius murũ, ne rebellare posset, ad solũ vsq; destruxit. Et anno 806. In Hispania verò Nauarri & Pompelonenses, qui superioribus annis ad Sarracenos defecerant, in fidẽ recepti sunt. Et anno 824. iam sub Hludouico Caroli Magni filio Imp. & Gallorũ rege, Æblus & Asinarius comites cũ copiis Vasconũ ad Pompelonẽ missi: cũ peracto iam sibi iniũcto negotio reuerterentur, &c. Vbi manifeste apparet Põpelonẽ recuperatã hac expeditione, si fortè defecerat: sin minus pacatam in tumultu, si quis fuerat exortus, fuisse.

Pompelo à Christianis capta.

Æblus & Asinarius comites.

Hinc fortè nomẽ Aznar Nauarris admodum familiare.

Galindo Enniconis.) Hic Galindo Iñiguez aut Nauarrus, vt vulgaribus nominib⁹ vtar, aut Aragonensis fuit. Nã in vtriusq; gentis priscis ãnalibus Galindi nomen, & inde ductũ cognomẽ sæpe in proceribus legitur. Hieronymi Curitę annales lib. 1. non semel testantur. In antiquis etiã regũ vetustissimorũ diplomatibus Galindi nomẽ inter cęteros proceres reperitur. Ex his mihi sequentia videre contigit. Era 919. hoc est anno Domini 881. die Aprilis 22. Hordonius rex huius nominis secundus, cũ Geluira vxore donaria quã plurima auro & argento pretiosa, itẽ vicos, & alia Ecclesiæ Cõpostellanæ, vbi D. Iacobi corpus est tumulatũ, dedere. Subscribit, & cõfirmat inter cęteros proceres Galindus. Item Geloyra regina Veremundi regis secundi, vt ipsa de se inquit, vxor, Alfonsi quinti mater, die Augusti decima octaua Era M.LV. h. e. anno Domini 1017. eidem Ecclesiæ plurima donauit. Inter cęteros pręsules subscripsit, & confirmat Galindus Abbas. Et his omnibus magis amplum est Froylæ regis Alfonsi quarti filii diploma 25. Octobris Erá 950, hoc est anno Domini 912. eidem Ecclesiæ concessum: in quo cum cæteris proceribus Galindus etiam confirmat. Quæ tria diplomata in Archiuo eiusdem sanctę Ecclesiæ asseruantur. Libuit autem hic hæc cõgessisse, vt nobilis huius apud nos familiæ, cui Galindo, seu Galindez cognomen est, antiquitas certis testimoniis astrueretur. Cùm autem & hoc loco, & paulò post in exemplari Galindo in nominatiuo fuisset scriptum: in fine denuo Galindum in accusatiuo habet.

Galindo Enniconis.

Galindorum familia.

Eorum beatæ memoriæ construendo basilicam.) Vsitato tempore diui Augustini vocabulo, quo & ipse, & alii nonnulli vtũtur, memoria Martyrũ locus dicebatur, vbi martyres colebantur. Hic diuerso aliquantulum sensu, consueto nimirũ & vulgari, ponitur. Videtur autem diuus Eulogius ex concilii Africani seu Carthaginensis quinti decreto hoc ipsum deposcere. Eius hęc sunt verba. Itẽ placuit, vt altaria quæ passim per agros, aut vias, tanquam memoriæ martyrum cõstituuntur: in quibus nullum corpus, aut reliquiæ martyrum conditæ probantur, ab Episcopis, qui eisdem locis præsunt si fieri potest, euertantur. Et paulò post. Et omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, nisi aut ibi corpus, aut aliquę certè reliquiæ sint: aut vbi origo alicuius habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur.

Memoria Martyrum.

Concilii Africanum quintum.

Deniq; Beatissime pater.) Quæ sequuntur omnia de Ecclesiæ nostratis calamitatibus, sanctorumq; martyrio, retro libro primo & secundo leguntur: atq; ibi si quid opus fuit annotauimus. Repetit verò hic eisdem verbis quædam diuus Eulogius, quæ in Documento martyriali posuerat.

Quæ dudum alias proferendo.) Apparet aliam ante Epistolam, sine salutationibus Eulogium ad hunc eundem Vuiliesindum scripsisse. Hoc credo intelligit. Ego verba hæc vt erant in exemplari reliqui.

Odoarium Serasiensis monasterii Abbatem.) Sub Sancti Zachariæ nomine & tutela cœnobiũ hoc conditũ. Hoc alterum nomen Serasiense, quo nunc vtitur, loci fuit aut regionis:

Hurdaspalensis Monasterii.) Non dubito, quin id cœnobium intelligat, quod nunc de Vrdax appellamus. Situm est trans Pirenęos Galliam versus, non admodum longè ab vrbe Vayona dissitum. Et cùm Eulogii tempore ordinis diui Benedicti fuerit, nunc est Præmonstratensis.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ EVLOgii ad Aluarum.

Mittit ad Aluarum documentum Martyriale, quod virginibus Floræ & Mariæ scripserat, priusquam eisdem legendum traderet, Christiana modestia & insigni circunspectione, vt in fine apparet, commotus.

CHARISSIMO FRATRI MEO ALuaro Eulogius.

SEMPER, mi frater, recordatione peccatorum meorum compunctus, luctum non amitto quotidianum: quoniam ex frequenti vsu non deest à me peccandi affectus. Super his quoque vehementi carceris mœrore confectos, non minus ex improuiso tædium mihi occurrit ex eo die quo me serenitas vestra præmonuit, ne à glorificatione militum Christi desisterem, ne primam de eis sententiam meam irritam facerem. Quia propterea, quòd illi viriliter inimico iustitiæ restiterunt, crudelitas nos tyranni carceralibus mancipauit ærumnis, nostris deputando hortamentis, quod in eos diuinitus inspiratum est. Quasi futura foret hæc nobis occasio facilis vituperandi (quod absit) quos olim laudaueram, laudandosque verbo & stylo extuleram. Qua de re coactus sum huius opusculi laborem aggredi, quod fortè & nostræ crudelitatis de victoria eorum futuris generationibus redderet testimonium, & istis virginibus propter veritatis professionem nobiscum deuinctis, spei certandi præberet adminiculum. Quod ego pro arbitrio meo Documentum Martyrii credidi appellandum. Tuum est autem, frater charissime, huic volumini auctoritatem donare, quia priusquam earundem virginum adiret obtutus, tuo elimari eum iudicio volui: ne fortè errore nescientiæ in aliquibus repugnaret catholico dogmati. Aue in domino Iesu Christo frater charissime.

Scholia in epistolam primam ad Aluarum.

QVo me serenitas vestra præmonuit.) Hæc serenitatis compellatio, qua non semel vtitur author ad Aluarum scribens, facit, vt eum nobilem admodum fuisse credam. De ea autem postea in Veremundi regis diplomate dicemus.

Quia propterea.) Eandem causam vinculorum suorum hanc fuisse in superiori Epistola retulerat. Aluarus in eius vita ab Reccaffredo Episcopo missum in carcerem tradit Eulogium. Nimirum in idem vtrunq; recidit.

ARGVMENTVM EPISTOLÆ SEQVENTIS.

Laudat opus ad se missum, & iudicium de eo facere tum modestiæ causa, tum operis præstantia detrectat.

ITEM ALVARVS AD EVLOGIVM.

LVMINOSVM vestri operis Documentum ex illis Orientalibus, de quibus legitur, pomis valde bonis eleganter collectum, atque ex vitalibus succis, & ex quadrifido fonte virtutum operosa arte confectum, iuxta congenitum literarum studium mihi perlegi, & non discutiendo, sed admirando, textum totius opusculi laudabilis percurri. Et quod ex thesauro sapientię Dei à docto scriba noua, & veteri re conditione prolatum est, altè profundeq; totum rimaui, nihilq; dignum, quod tanto rependerem operi, in tenuissimo pectore pauperis tui inueni. Verè ad instar illius Ioseph reconditum triticum tempore necessitatis dispensas, & fame veri laborantibus alimoniæ victum impertiris, atq; adipe spirituali arida corda pinguescis. Quicquid enim de sanctis scripturæ fontibus à quoquam potuit vnquam hauriri, à te assumptum, discussum est, atq; digestum. Et planè nobis omnibus aliquid mittire volentibus silentium deinceps manet impositum. Eloquenter namque atq; splendide oratorum more, imò scholastica eruditione opus totum digestum, & humana pariter ac diuina instructione perfectum, non discussione indiget, sed potius

potius laudari inquirit. Nec egestate laborantibus scientiæ seipsum discutiendum cōmittit, sed in corda infularum præconiis digna, & virtutum laude cothurnata alto se extollendum boatu infundit. Quod vero meo, quod sæpe probasti, scientia egeno, iudicio tantu fulgorem committis, licet humilitati vobis congeniæ hoc notum sit assignari: tamen cauendum est, ne fulgor materiæ, & authoris splendor furuo inficiatur horrore. Præsertim quia tenebræ discutiuntur à luce, & horida semper caligo splendore fugatur nubium, quas densas grassedine aureum iubar serenat. Nec compertum est, vt vice contraria discutiant tenebræ lucem, aut densus aër suo subdat iudicio solem. Ego vero, mi Domine, opusculum Dei ecclesia dignum, & Christo opifici & coronatori martyrum in primordio sui votiua cordis oblatione sacratum, non humano audeo subdere iudicio, quod certum noui inspiratione diuina ex arcano pectoris vestri prolatum. Et ideo sicut per vos spiritus sanctus loquutus est, ita & nomen, quod ipse author bonorum consensione, imo electione vestra imposuit ei, vt perenniter hæreat, & perpetua memoria vigeat, nostra quam consulis pusillitas videt. Raptim cursimque ipsum opusculum legi, sed ad rescribendum illud retinere dubitaui, ne forte culpabilis vestro fuissem amori. Peto autem, vt in alio quaternione apertiori manu illis sororib⁹ ad me pro rescribendo denuo reuertatur.

SCHOLIA IN EPISTOLAM SVPERIOREM.

Ex illis Orientalibus.) Alludit ad paradisi terrestris descriptionem, quæ Genesis. 2. capite habetur.

Infularum præconiis digna.) Hoc quantū ego assequi possum, intelligi vult, episcopis poti⁹ & summis sacerdotiis dignis doctoribus opus tradidi debuisse iudicandum. Ipse enim Aluarus laicus (ita loqui consueuimus Christiani) cum esset, ad eum iudicium sacrorum operum, quale hoc diui Eulogii erat, pertinere non poterat. Quæ sequuntur in hac periodo, misere fuerunt in veteri Codice deprauata. Nos quoquo modo potuimus restituimus.

Cothurnata.) Elata & sublimia. Poëtę more loquitur. Sumpta audacius ex tragicorum habitu metaphora, qui cothurnis sublimes efferebantur.

Argumentum.

M*artyriam duarum virginum Flora & Maria celebrat, quod libro secundo latius commemorat.*

CHARISSIMO IN DOMINO IESV CHRISTO fratri meo Aluaro, Eulogius.

AGNIFICAVIT Dominus misericordiam suam nobiscum, mi frater, & facti sumus lętantes. Quia quibus verbum vitæ in lachrymis seminauim⁹ in gaudio victoriæ fructū metisse videm⁹. Videm⁹ n. virgines nostras debellato principe tenebrarum, conculcatis mundialium oblectamentis affectionum, accensis adorearum lampadibus, obuiam prosiliisse sponso ac regi cælorum. Et quia semper se hostiam viuam, sanctam, Deo placentem præparauerunt, ideo cælestis aulæ limina adeuntes, intrauerunt inuitante Christo ad nuptias, cantantes canticum nouum, atque dicentes: Dignus es, domine Deus noster, accipere gloriam & honorem, quoniam redemisti nos de potestate tenebrarum, & fecisti nos condignas sortis sanctorum tuorum, & transtulisti in regnum tuum æternum. Et cum hoc gaudium vniuersalis ecclesia de illarum victoriis habeat præcipue, tamen ego præ cæteris quodam tripudio iucunditatis extollor, quoniā non in vacuū eis, iam pene quorundam exprobatione à gradu suo labentibus, documentum illud martiriale porrexisse conspicio. Quia licet ab initio mundi & vocatio, & sanctificatio earum à deo patre nimirum processerit, habet tamen intentio nostra in earum instructione suam coram Domino mercedem repositam, qui largitionem algentis calicis remunerari promisit, in nomine suo impensam. Nam decimo & amplius die priusquā ad martyriū ducerentur solā dominā meā Florā, instinctu fratris sui, iudex ille iniquitatis auditioni suæ aduocans (post agnitam eius inuictissimam professionem, qua ipsū iudicem Christi ancilla denotans, aduersarium fidei intrepida responsione deiecit) In carcerem eam iussit retrudi. Quapropter claustra, quibus detinebantur ego appropinquans, quæ iudicis ad eam interrogatio fuerit, vel quę ad iudicem responsio eius extiterit, dominam meam humiliter sciscitatus sum. Illa vero, vt erat angelico decorata aspectu, supernæ claritatis gratia fulgens, hilari vultu, ore pudico, iam quasi quibusdam cælestis patriæ gaudiis vegetata, subridens retulit mihi. Dum hodie iudici

præsentarer, præceptor, astante haud procul è contra fratre meo illo aduersario fidei nostræ, cuius persequutione in hunc lacum decidi, exquisita sum, vtrum eum agnoscerem? Quem ego fratrem meum esse carnalem proferens, quare (inquit iudex) iste cultor fidei nostræ probatissimus manet, & tu Christum profiteris? Respondi, ante octenniū, o iudex, & ego tenebris ignorātiæ occupata, paternis legib⁹ seruiēs, gentilitio famulabar errori. Sed illuminante me pietatis auctore, elegi fidem Christianorū, propter quam certare disposui vsque ad obitum. Et quæ est, inquit iudex, hodie sententia tua in illud, quod dudum coram me professa es? Exprobationem videlicet sui vatis abstrusis interrogationibus exprimens, qua ipsum auctorem sectæ peruersitatis olim amota formidine detestata sum: cum iterum è latibulis meis ad passionem regrediens, forum petii, ac iudicem adii. Identidem aio, iudex, quæ & primo me exponente audisti: &, si me adhuc disquisieris, ingentiora prioribus de eo referam tibi. Tunc in flatis buccis, turgenti gutture, stridentibus lingua sermonibus, de interitu me comminans, in ergastulum iussit reuerti. Hæc postquam melliflua oris sui relatione mihi domina mea retulit, verbis eam, quibus potui, confortaui, de spe promerendæ coronæ admonui, eiusque angelicum obtutum reclinis ceruicibus adoraui: deinde precibus eius, & felicibus meritis me commendans reuerendissimis illius colloquiis recreatus, latibula carceris mei reuisi. Vnde quæso fraternitatem tuam, charissime domine, vt ad posterorū memoriam gesta passionis earum breui tantummodo ordinare digneris stylo, ita semper illarum protegi merearis suffragio. Ipso autem die, quo gloriosarum nobis relatus est sub confessione nominis Christi interitus, omnes ad orationum arma currentes, horam nonam in Dei laude persoluimus. Ac deinceps auctis tripudiis vespertinum, matutinum, & missale sacrificium consequenter ad honorē & gloriam nostrarum virginum celebrauimus, cunctique nos illarum patrocinio tutandos fouendosque commisimus. Et quia vniuersorum spes non perfunctorie in earum meritis collocata est: ideo, sicuti cernitis, fauens Christus earundem victoriis & interuentibus gloriosis, post sextum diem, quo illæ coronatæ sunt, nos vinculis absoluit, & carcerali claustro exemit. Nā & quibusdā familiaribus hoc, antequā paterentur, condixerunt sororibus, vt mox, postquam Christo coronatori suo adsisterent, pro nostra liberatione interuenirent. Et sic quidem illæ octauo Calendas Decembris explentes martyrium, nos tertio earundem Calendarum sole dimittimur: magnificantes & benedicentes nomen Dei nostri qui confortauit in certamine sanctas virgines suas Floram & Mariā, & vicerunt: nosque per digna illarū merita liberauit in pace, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

SCHOLIA

Accensis adorearum.) Hoc est palmarum & gloriæ triumphalis. diximus de hac voce in ipso martyriali documento. Manifestum autem est, quam seruatoris nostri parabolam respiciat.

Quorundam exprobatione.) Hoc nimirū est, quod retro iam in ipso ad eas virgines opere annotauimus.

Illa vero vt erat.) Huiusmodi piè commemorationes, quibus frequenter vtitur diuus Eulogius, quanuis martyrum ardore caleant, tamen in ipso sancti huius pectore qualis diuini amoris ignis exardesceret, satis ostendunt. Flagrat profectò his perlectis pius animus, sed cum de martyris flāma accensum se videat, maius profectò incendium ex verborū huiuscemodi face subdi persentit: vt author de suo prorsus igne ignem in lectorum cordibus videatur accendere. Esto namque, tepide alius absque hoc deuotionis feruore hoc ipsum commemoraret: res eędem cum essent, tamen nullam pene in lectorum pectore scintillam excitarent.

Matutinum & missale sacrificium.) Non facile possit quispiam intelligere, quo pactò in carcere retrusi Christiani missam celebrare, aut ipsi decenti loco & apparatu possent, aut ab impiis custodibus sinerentur Horarias preces, solenni more submissa voce concinere certe potuere: Verum enimuero, Deus optimus maximus piæ suorum deuotioni non deerat, & quo pactò consolari seipsos & armare diuini sacramenti perceptione possent, benignus prouidebat. Nam in documento martyrii plane dixit, horarias preces Christianos Ecclesiæ ministros in carcere positos solitos fuisse decantare.

Argumen-

ARGVMENTVM.

NArrat Baldegotoni Flora sororis martyrium, cingulumque eius ei transmittit. Cum autem iam omnia fusius, & narrata sint libro secundo, & epistola superiore: atq; vtrobiq; quæ necessaria visa sunt, annotata: nihil hic reliquum fuit, quod scholiis indigeret.

EVLOGIVS SERVVS CHRISTI CHARISSIMÆ in Domino Iesu Christo sorori nostræ Baldegotoni, Salutem.

NOTVM tibi sit, Domina soror, quia consummauit martyrium suum in pace Domina & Sanctissimã Patrona nostra, soror tua Flora, octauo Calendas Decembris die, tertia feria, hora nona, vna pariter cum consocia sua beata Maria Cuteclarensi religiosa (quę inter illos priores Martyres fratrem in cœlum præmisit Vualobonsum Diaconum) perseuerantes in sancta professione vsque ad mortem. Inde, charissima soror, iubemus te tanta consolationis ope suffultam manere, quanta sine dubio credimus illas inter cælicolas, & beatarum virginum choros collocatas manere: Tenentes victoriæ palmas, quotidie ante thronum agni, canticum nouum cantantes, atque dicentes: Dignus es domine Deus noster accipere gloriam & honorem, quia redemisti nos de potestate tenebrarũ: & per gloriosũ martyrii trophæum transtulisti nos in regnum tuum. Tu vero, dilectissima, stude vitam tuam dignis & Deo placitis moribus exornare, quibus in æternum valeas cum Christo regnare, & beatarum virginum consortiis inhærere. De cætero direximus tibi pro memoria venerabilis sororis tuæ Floræ cingulum, quo illa in carcere vsa est. Vale in Domino, & ora pro nobis charissima soror.

ARGVMENTVM.

OPus memoriale martyrum appellatum ad Aluarum mittens, quando cœptum, intermissum, & tandem finitum fuerit, memorat. Censuram & limam eius exposcit. Primum autem eius operis librum solummodo nunc missum: & hinc & ex Aluari responso apparet. Quando in carcere positus diuus Eulogius ad Aluarum scribit.

CHARISSIMO IN DOMINO IESV CHRISTO FRATRI MEO ALVARO EVLOGIVS.

OLIM, mi frater, tranquillitate vegetatus domestica, & pacatis familiaribus curis, cuncta mihi comodius prosperabantur. Verum dum subito omnes ex martyrio beati Isaac turbaremur, totaque vrbs tantæ rei nouitatem stupesceret: cœpere omnes tam clerici quam laici magnanimiter col[...]e quod actum est, summmoque honore tanti prædicatoris extollere constantiam. Sed dum coalescens calor diuinus multos incenderet, agereq; cateruas fideliũ in forum descendere, ac præmissa fidei confessione, hostem Ecclesiæ detestari: illico iracundia tyranni sæuientis omnes exterriti, inaudita versibilitate sententias mutant, detrahunt, maledicunt, auctoresque magni sceleris esse, & eos qui talia agunt, & qui eis fauent, annuntiant: paucis admodum, sicut ipse non nescis, taliũ sacrilegio sequestratis, qui primam sententiam suam nullatenus à venerabilitate sanctorum immutauerunt. Qua de re nisus sum huic insistere operi, & pro captu virium, Domino adiuuante, succinctam huius mediocritatem formare libelli; vt suum de nobis redderis futuris generationibus testimonium; aut mendacii infamiam, aut laudis ab eis susciperem titulum. Cùm nos obtentu eius, præmium defensuris iustitiæ nihilominus à Domino speremus accipere. Quod opus iam penè expeditum, cùm me furibunda optio præsidalis horribilibus carceribus applicaret, turbata omni familia mea irruptione satellitum, vt erat chartulis & pitaciis diuersis dispositum; arbitratus sum, quod per varia fuisset dispersum. Sed illud tunc Domino conseruante, nunc inter angustias carcerales, ipso demum iuuante, non solum perfici, verumetiam alibi trans-

cribi promeruit, ſeſeq; non prius alteri quam tibi innoteſci elegit. Quia cæteris magis non audet publicari, quam nolit: ne detrahendi occaſionem inculta materies aduerſariis præbeat, ne ridiculum oratio impolita peroſis ex hibeat. Hinc ad te, frater chariſſime, arbitrum ſcientiolę meæ iuſtiſſimum, opus ipſum vilibus adhuc membranis digeſtum primo procuraui tranſmittere, vt fraterno elimatum iudicio, ſi probaueris, pateat: ſi reprobaueris, taceat. Ac deinceps tunc iam illabili greſſu cuneos ſuſurronum armata dextera ſcindat, & ad fideles ſuos victoriando accedat: vt ſimplici exhortatione catholicum imbuens gregem, quicquid gloriæ promeruerit, veſtris laudibus admittatur, veſtræq; parti tota eius benedictio applicetur. Sin verò turbinibus ſuę obuolutum ſegnitiæ ſilentio eum decreueris perenni ſopire, nullus mutum irridere, nemo tacentem poterit infamare. Vnde quæſo ſerenitatem veſtram, vt intuitu charitatis, qua vtriq; inconuulſibiliter copulamur, electione arbitrii noſtri hoc opus memoriale ſanctorum vocatum percurrendo emendetis, recenſendo excolatis. Et ſi nominis ſui meritum geret, veſtro teſtimonio roboretis. Ita cùm eiſdem ipſis, de quibus loquimur, ſanctis, adſcripta nominis veſtri memoria in cæleſti pagina, gaudeatis, dum mihi, vel in vltimo angulo paradiſi, gratia interuentus eorum, ſitum præſtiterit quieſcendi. Amen. Vale in domino Ieſu Chriſto ſereniſſime frater.

SCHOLIA.

A*Vt mendacii infamiam.*) Ex fiducia veritatis ita loquitur ſubobſcure.

Cum nos obtentu eius.) Et hic non admodum perſpicue loquitur: & tamen zelo fidei, & veritatis etiam fiducia hæc dicuntur.

Pitaciis.) Tabellæ Græcè pitacia dicuntur. Omnia autem in quibus ſcribebatur, tabellas priſci vocabant, tametſi membrana eſſet aut charta.

Per varia.) Aliquid deeſſe videtur, diſcrimina, aut loca.

Quia cæteris.) Subtile quiddam cùm dicere cuperet, non potuit effugere obſcuritatem. Cùm indigne (inquit) ferat opus ſe ſupprimi, horret tamen in vulgus exire. Cupit, & pariter timet euulgari. Videtur pauculis verbis comprehendere voluiſſe, quod librum ſuum alloquens, non paucis verſibus Horatius exequitur.

Illabili greſſu.) Hoc eſt firmo, & quod labaſcere iam non formidet.

Victoriando.) Nouatum illo tempore vocabulum, ſicut & illud paulò poſt inconuulſibiliter, & multa huiuſmodi, quę omnibus nota annotatione noſtra non indigent, cùm præſertim catalogum ipſorum iam in ipſo operis veſtibulo appoſuerimus.

ARGVMENTVM.

S*Vperiori reſpondens Aluarus, opuſq; magno opere laudans, rerum præſtantiam, & orationis extollit grauitatem. Vt edat hortatur, ſublimitatem vero dictionis affectans, in affectationem per Cacozeliam incurrit.*

RESCRIPTVM ALVARI AD EVLOGIVM

Reuerendiſſimo patri Eulogio Aluarus.

REPPERASTI, mi domine, emolumenta priorum: & anteriorem iamque obliteratum fulgorem catholicum, ceu fontem obturatum vitæ æternæ, ſaturum, ex Ieſu pectore ſcaturientibus profluens venis, reſeraſti fidelibus vniuerſis. Ille enim, qui ætatis noſtræ huius miſeratus errorem, athletarum ſuorum occultum propalauit agonem: ipſe magnum præ omnibus inſpirauit doctorem, quem talium veriſſimum accingeret laudatorem. Vigore nempe æthereo, non mundiali caduco accinctus, & eloquentia pariter diuina humanaq; ornatus, & in hortatione martyrii primus accurris, & in defenſione Eccleſiæ ante alios milites paleſtræ æternæ deſudans, bella Domini prælians, præ cunctis aſſurgis. Verè namq; ille ſpiritus corda veſtræ prudentiæ tetigit, qui olim miſſus apoſtolis Eccleſiam diuerſis donis ornauit. Et qui heroas, de quibus loquimur, armauit ad pugnam, aptauit ad gloriam, & ad perennem perduxit coronam: ipſe fidei veſtræ conſtantiam, ac linguæ diſertæ facundiam ſeu ſapientiæ profluentem doctrinam, plus ſolito acuens in rebus ſibi placitis, eo dogmatis imbuit munere, quo ſibi notum eſt ſoli placere. Et licet philoſophica dictio, & Tulliani fontis redundans oratio trimodum illud loquendi genus pro inſita naturali cautela retenter, tamen maiori laude habendum eſt, quod apoſtolico more digeſtum eſt. In vno enim & paruo, vt videtur, volumine & lumen inenarrabile profers cœli, & venuſtatem ſermonis non medie repræſentas humani: dum & oratorum florem aſpergis rethoricum, & porrigis legentibus cibum diuinum. Tibi lacteus

Liuii subditur amnis, tibi dulcis cedet ille secularis lingua Catonis, feruens quoq; Demosthenis ingenium, & diues Ciceronis olim eloquium, floridusq; Quintilianus. Et dudum præconatus stylo in rebus perditis & caducis, & labilis æui rotatu decursis, omnisq; mille generibus exculta doctrina, comparata luculentissimo operi; obsoleta est, & infecta. Terrestris quippe nitor æquiparatur ex nulla parte cælesti & immortali immortale ingeniũ extollitur laude. Nescit nãq; finiri cum sæculo, quod collatũ est dono superno. Bonus enim homo de bono thesauro profert ea, quæ bona sunt, & doctus à Deo scriba de thesauro profert noua, & vetera, de quibus summi patris regat familiam.

Ornasti (mi sanctissime) nostræ ætatis vltima tempora, & sequuturis generationibus odorem nectareum propinasti: vt à generatione in generationem nostra ætas laudetur, & nomen tuum redoleat in vniuersis finibus terræ. Nec vigor diuinus humano præconio indiget: & quod per se extat laudabile, haud dubium quin in prima gloriosum sit facie. Pulcher enim, mox vt videtur, licet à longè videatur; amatur: & ignicomus centri viator confestim vt oritur, cœli oculus comprobatur: nec operoso indiget visu, qui non videntibus oriendo præbet aspectum.

Quod verò humilitati scrutendo, meo subdis iudicio, quod diuino instruxisti oraculo: licet ob nostram ædificationem tua dicta inficias, & satius veritatem à suo tramite egressu in obliquam mergas: tamen cauendum est iterum, nedum humilitati nimium serus, infringas iudicium veritatis: dum infimum, & quem tu inscium multotiens comprobasti, tantæ materiæ superponis; & pretiosum a vili non solum non secernis, sed quod magis est verendum, cœno limoq; inuoluis. Verum quia nostræ censuræ (quæ nulla est) hunc tacendum, publicandumue iniungis: patienter perfer nostram sententiam, & ipsum codicem sydereo splendore coruscum ad multorum remedium solida, si dici fas est, literis in æternum. Egisti autem, beatissime pater, carmen sonorum, quo mortis metus excantatus effugiat, & antiqua glacie duratus animæ stupor frigusq; pellatur: quo calor vitæ, & ignis ille Deificus, quem Christus venit mittere, ardeat, & extincti carbones, vel corpora mortua, flante ex quatuor partibus mundi spiritu, viuant, & lumen Arabico * dolo extinctum recipiant. Macte virtute, macte gloriæ semper habendus, qui non solum linguæ in laudibus confessorum soluisti officium, verumetiam ob oris gratiam in præmium confessorum ex parte sentis supplicium: & inter sæua claustra & arcta custodiæ verbum regni serens, feliciori polles victoria. Præconandus seculis vniuersis, qui & in suppliciis positus linguam non cohibet, & pro omnibus solus non tacet. Splendesce, & ampliori lumine, quo fulges, claresce: quia reposita tibi sunt præmia; & centuplicata te manet corona, nosq; tuo suffragio, quo semper fouisti, tuere. *Ezech. 37.*

SCHOLIA.

Q*Vo sibi notum est.*) Obscure aliquantulum, vt alia quædam, dixit. Eo te munere Deus donauit, quod illi repensum, solet illi placere. Nouit autem ille solus, & quod tandem hoc munus sit, & quo pacto eodem donati, in ipsius obsequium gratum eidem, & iucundum refundant.

Trimodum illud.) Triplex dicendi genus Rhetores distinguunt, sublime, mediocre, & infimum. In idem penè recidunt Asianum, Rhodium, & Atticum.

Lacteus Liuii subditur amnis.) Titi Liuii plenam, & dulci quadam æquabilitate redundantem vbertatem, lacteam primus Fabius appellauit. Inde Diuus Hieronymus Lacteo illum eloquentiæ fonte manare dixit.

Illa secularis lingua Catonis.) Non video cur secularem Catonis linguam appellauerit. Nisi fortè in nomine Catonis mendum insit, aut in epitheto, vt singularis legendum sit.

Et dudum præconatus.) Hunc authorem, quem maximè omnium nominatum oportuit, reliquit sine nomine. Nec diuinare datur, quem innuat. Et coniunctio quidem deerat in exemplari, fueratq; superaddita prisca admodũ, & Mocarabi scriptura, sicuti & multa alia sæpe. Et manifestum vtiq; est coniunctionem ab Aluaro interpositam: neq; enim quæ sequuntur Quintiliano tribui possunt.

Et ignicomus centri viator.) Tragicum planè est ephiteton: quemadmodum & poëticum etiam est, solem cœli oculum appellare. Mundi oculus apud Ouid. IV. Metamor.

Tua dicta inficias.) Hoc est, hoc colore, quod dicis, intingas, & hoc prætextu vtaris. Et satius aduerbium, mox additum, pro cautius positum crediderim.

Verum etiam ob oris gratiam.) Subtile, & inde obscurum, præterquam quod ipsa verba nescio quid perplexum inuoluunt. Sensus est. Non solum debito officio linguæ fungeris, confessores laudando: sed præmium etiam laudabilis huius officii assequeris, confessoris iam sustinendo supplicium. Ob martyres laudatos eo munere à Deo afficeris, vt penè iam martyr efficiaris.

D. PETRVS PONTIVS LEONIS A CORDVBA PLACENTINVS EPISCOPVS SVMMVS per regna, & ditiones Philippi. II. Regis Catholici de fide Christiana inquisitor, Ecclesiæ ciuitatique Cordubensi bene in Domino valere, martyrum suorum gloriam digne suscipere, & ipsorum patrocinio inuocantes digne perfrui.

VANQVAM studia nostra omnia, & diutinos in literis impensos labores, dignitatis, in quam me immerentem Dei benignitas euexit, & muneris iniuncti ratio suo iure assidue vendicet: nos tamen in diuorũ Hispanorum scripta peruestiganda & illustranda vehementer propensi, partem aliquam studiorum nostrorum, curam etiam & diligentiam eo semper libenter cumulauimus. Cumq; Diui Benedicti per Hispaniam monasteria, propter insignem vetustatem huiusmodi opibus ditissima esse reputarem: tum etiam sanctam Ouetensem Ecclesiam iisdem in primis locupletem esse semper existimaui. In misera enim Hispaniæ nostræ Gothorum tempore vastatione, fugientibus nostris, & tutiora loca petentibus, eo conuectos pariter cum sanctorum reliquiis libros etiam quam plurimos memineram. Vtrobique igitur priscos nostrorum authorum, & sanctorum præsertim codices per annos aliquot indagare summa industria & diligentia curauimus. Nec defuit studio huic nostro felicissimus euentus: piamq; sedulitatem benigne Deus iuuit, atq; prouexit. Nam præterquam quod multa in sacris nostratibus conciliis scitu dignissima, neque tamen vnquam antea visa inuenimus, commentaria etiam in sacros libros egregia nonnulla sumus assequuti. Vnus tamen Diuus Eulogius, à nobis hac indagine repertus, omnem nostrum laborem, tametsi multo maior fuisset impensus, abunde profectò compensasset. Quis enim sperare saltem auderet, tanto se thesauro beandum? Audieram ego sanè, & alicubi legeram, huius Diui nomen, & quæ scripsisset tenui quadam memoria tantum veluti olfeceram: sed nec votis quidem concipere poteram, me eius aliquando scripta adepturum. Et cùm nullum alium mihi dari mallem, de nullo tamen minus cogitabam. Tanti igitur thesauri compos tandem factus Deo Opt. Max. in primis gratias agebam, qui mihi homini Cordubensi Cordubensis diui scripta sanctissima, & in his tot Cordubensium martyrum triumphos, nunquam speranti, & minimè reputanti repente obtulisset. Sed enim quamuis scripta ipsa per sese erant dignissima, quæ multis de causis plurimi fierent: me tamen illa vehementer commouit, quod præstantissimam alioqui ciuitatis nostræ gloriam, hinc mirum in modum augeri videbam: donumq; etiam hinc me habere, quod digne ego eidem tribuerem, quodq; illa libentissimè acciperet, magno opere gaudebam. Nam præterquam quod Cordubæ natus, educatus, & primis literarum rudimẽtis Latineq; linguæ cognitione institutus, tantum eidem me debere intelligo, quantũ patriæ clarissimæ quisquam vnquam potuit: quod etiam paterna stirpe totus ex primo vrbis Maurorum temporibus expugnatore progredior, nescio quo maioris charitatis & propensissimi affectus incitatione in ipsam semper ferur, & eius gloria mirificè recreor. Gratias deinde sanctæ quoq; Ouetensi Ecclesię, quas potui persolui, quæ has nobis diuitias per tot secula conseruauisset, & mecum nunc easdem libenter communicasset. Verumenimuero quoniam nos Cordubæ nostræ laus & gloria impensius sollicitabat, ne diutius hoc illam eius incremento carere permitterem: edendi cupidus operam dedi, vt quam primum exemplar ipsum, quod mihi Ouetenses benigne commodauerant, describeretur. Id magno nobis & domesticis nostris labore cõstitit. Gothicis enim literis scriptum cum esset, nisi longo vsu legi multa non poterant. Adde incredibilem codicis vetustatem, qui cum aliis, quos ante sexcentos penè annos scriptos fuisse constabat, collatus, paucis retro annis illi prorsus scripti fuisse videbantur. Tanta

etat

etat vetustas, & priscorum characterum, atq; membranæ & ipsius etiam compaginationis manifesta differentia. Quod quemadmodum ad codicis fidem & authoritatem multum habuit momenti: ita ad describendum ingentem attulit difficultatem. Itaq; desperantibus aliquando domesticis nostris, quibus eam curam & operam demandaueramus: nos ipsi suppetias in præclaro labore attulimus, & nostra manu nonnulla, in quibus ipsi hærebant, descripsimus. Et quemadmodū hunc laborem libenter nos ipsi suscepimus, ita etiam illum alterum multo maiorem emendandi, & scholiis illustrādi reuera non subterfugissemus: nisi nos pastoralis cura, & Ecclesiæ nostræ Placentinæ, cui nos, etsi indignos, præesse Dominus voluit, varia negotia distinerent, ac præpedirent: & nisi vicariam operam in hac parte Ambrosius Morales ciuis noster, & Corduba dignus, idemq; regius Philippi secundi domini nostri historicus præstitisset. Is, quod est in diuorum Hispanorum vitas & res gestas illustrandas studio & diligentia, hunc laborem non impar suscepit: qua verò est in Cordubam nostram charitate, auide amplexus est. Vt totum hoc, quicquid hic est, est autem per maximum dignitatis & gloriæ Cordubensis incrementum, non alii eidem quam Cordubenses tribuerent. Diuus Eulogius primum seipsum dedit, nobilitate, doctrina labore verè Christiano, scriptis libris memoria nostratium martyrum conseruata, & demum suo martyrio præstantissimum. Nos eius scripta ex perpetuæ obliuionis tenebris eruimus, & nunc in lucem damus: quod Dei munere nobis cōtigisse & pie credimus, & magno opere lætamur. Noster Ambrosius, quod totus liber vbiq; declarabit, vt emendatiora, locupletiora, & magis perspicue sancti martyris opera ederentur, nullum laborem recusauit. Vestrū erit sacerdotes grauissimi, Patres reipu. nostræ amantissimi, munus hoc nostrum ad veram Cordubæ communis patriæ gloriam comparatum, beneuolo & læto animo suscipere: sanctorum martyrum vestratium gloriam penè rediuiuam iucundissimè recolere, & iugi semper veneratione reuereri: Dominum in ipsis assidue laudare: ipsorum exemplis insistere: patrocinia subinde implorare & promereri: eximiamq; hanc nostræ ciuitatis laudem, ac verè cælestem præstantiam digno cultu & Christianis obsequiis semper magnifacere. Ita demum fiet, vt & vos hinc magnum religionis fructū, pietatisq; emolumentum capiatis: nosq; nostro hoc munere, digno illo equidem per sese, maius tamen aliquid, Deo bene fortunante, tribuisse lætemur. Valete viri præstantissimi, clarissimæ vrbis ciues dignissimi.

OPERVM DIVI EVLOGII FINIS.

AMBROSIVS MORALES PIO LECTORI.

IVSTISSIMIS de causis quæ sequuntur, Diui Eulogii operibus visum est adnectere. Nam & Dei gloria in quorumcunque martyrum cædibus celebrior vtique & mirabilior prædicatur: atque ex omnibus etiam inuictæ patientiæ, multarumque virtutum exempla sumuntur. Argumenti præterea indiuulsa cognatio postulabat, vt qui non multis post annis sub eisdem impiis Arabum regibus Cordubæ passi sunt martyres, superioribus adiungerentur: & qui loco, causa, & quod maius est, feruentissimi spiritus similitudine coniungebantur, in posteritatis memoria non separarentur. Iam verò cùm Diui Pelagii martyrium tota Hispania sit celeberrimum, vix tamen passionis eius exigua, & penè iam deleta vestigia perdurabant. Diuæ Eugeniæ tenuis quædam memoria, eaq; inter paucissimos permanebat. Dominici & sociorum eius nec fama saltem vlla apud nostrates Hispanos fuerat. His omnibus incitatus atq; permotus, hæc Diuo Eulogio superaddenda iudicaui: non dubius, quin piis omnibus per Hispaniam, & vbique in commune, seorsum Cordubensibus nostris futurum foret gratissimum.

ADMODVM ILLVSTRI ET REVERENDISSIMO DOMINO ANTONIO MORALI Tlaxcaltensi in noua Hispania Episcopo. Ambrosius Morales Cordubensis Regius Historicus eius auunculus.

S. P. D.

EX quo semel ad te, Præsul optime, de diui Eulogii martyris Cordubensis operibus recens inuentis, & mox in lucem prodituris scripsi: sancta quadam cupiditate cibum pretiosissimum degustanti incensus, tam longe positus, auidissime per literas percunctaris, an iam excussa in vulgus exierint: obnixe me obtestans, vt quam citissime ad te transmittantur. Ego vero quam primum possum, non mitto solum, sed hanc etiam partem postremam huius æditionis, quæ tota nostra est, tibi dedicare constitui, etiam peculiarem esse volui, tuique nominis auspiciis in publicum exire. Pusillus sane labor, exiguum munus: sed inde profecto magnum, quod ad laudandum dominum in sanctis eius sit opportunum. Nostrum autem totum est, quicquid hic tibi offerimus. Etenim quamuis nostro labore sanctissimi martyris superiora omnia opera sint veluti denuo renata, & redidiua, nihilque in eis alienum sit, præterquam quod ab Illustrissimo Placentino Episcopo fuerunt adinuenta: illo tamē nuper vita functo, omnia in me plenius incubuere, nostraque cura, labore & impensa perficienda fuerunt: cum sequentia omnia, hoc ipsum etiam nostrum habeant, quod à nobis inuenta, Hispanæ Ecclesię atque adeo vniuerso orbi Christiano legenda & fruenda traduntur. Atque eo libentius tibi, Antistites Reuerendissime, hoc quicquid est nostri laboris dicauimus, vt mecum pro necessitudinis nostræ & communis sanguinis iure, Deo Opt. Max. quas ego digne non possum, gratias agere insistas, quod me in hoc sanctissimo labore versari dignatus sit, & in sanctorum gloriam tantisper impendi benignissime prouiderit. Quanto enim me indigniorem tam sancto ministerio reputo, tanto maiorem persentio Dei misericordiam; qui eidem me destinauerit. Et cum non dubitem, quin sancta quadā inde lætitia afficiaris, quod nostræ familiæ hoc præclarum: & merito plurimi faciendum Dei benignitate fuerit tributum, vt ex ea sanctorum martyrum nostratium scripta ac monumenta in lucem prodierint: tum etiam inde tibi non modicam Christianæ lætitiæ occasionem oblatam intelligo, quod me, quem valde amas, licet indignū videas tamen in sanctissimo labore Dei munere non segniter insudasse: vnde ipsius (qui est in sanctis suis semper mirabilis) gloria magis ac magis augeatur. Quemadmodum & tui omnes, cum te in hunc præcelsum Ecclesiasticæ hierarchiæ gradum, Episcopum factum, sublatum fuisse gaudemus, familięq; nostræ inde merito gratulamur: multo tamen maiori lætitia cumulamur, quod omnibus tuis factis, curis magnisque laboribus in administrando credito tibi grege pro vero Christiani præsulis munere incumbas, & peruigilem te Dominicis ouibus pascendis pastorem, bonorum omnium testimonio & honorifica prædicatione, exhibeas. Idem etiam in fratre tuo Doctore Ludouico Molina. V. C. atque doctiss. supremi Regii Senatus consiliario contingit. Præstantissimam dignitatem adeptum sui omnes lætantur: doctrina vero, prudentia iusti atque æqui amore & solicitudine parem se summo honori præstare, vehementer gaudemus. Quæ omnia ad Dei Opt. Max. gloriam, teque ad dignam gratiarum actionem, quamuis per te satis incitatus sis permouendi gratia scripta hic, & contestata esse volui. Vale Pręsul reuerendisime & vigilantissime. Atque equidem meritissimi honoris titulo ideo te Reuerendissimum iure optimo compellamus: quia tu te vigilantissimum pręstes.

De

DE SANCTA EVGENIA MARTYRE CORDVBENSI.

VIGINTI nunc quatuor anni plus minus aguntur, ex quo Cordubæ propè vicum, cui nomen est los Marmoleios, dum domus fundamentis scrobes effodiuntur, lapis marmoreus candidus non admodum magnus fuit erutus: qui tredecim versus habuerat insculptos. Verum quia, vt coniectari licet, multo tempore solo impositus iacuit: magna pars literarum pedum attritu fuerat consumpta. Sed bene haber, singulari Dei prouidentia, & iucundissimo suo munere literæ versuum primores integræ ferme omnes perdurarunt: vt nomen sanctæ Eugeniæ martyris in hunc vsq; diem fidelibus prodererur. Hic lapis in sacrarum vsum consecratus, Cordubæ in Diui Pauli cœnobio ordinis Prædicatorum, summa cum veneratione asseruatur. Quæ in eo super sunt literæ, hæ sunt.

| | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
| | | | | | | | | | LIS | | VVLNERA | | | |
GENV | | | | | | | | | VS TRVCVLENTVM
EX | | | | | | | | | | QVI FOECVNDA
NOBIS HIC | | | | | | | | | | | RETENTAT
IN CÆLO DE HING MERVIT PER SECVLA VICENS
ADIVNCTA POLLET CVRIÆ SANCTORVM IN ARCE
MERCEDES IPSO RVTILI SVB SOLE CORVSCAT
AMBIENS SACRI GLORIAM OB MERCE CRVORIS
REX TRIBVIT CVI CORONAM PER SECLA FVTVRA.
TV ITAQVE NVTIBVS MARTYR NOS MANDA DIVINIS.
IDEM SVB ERA NOVIES CENTVM IVGVLATVR
| | | | SEXAGIES ET VNO SEPTEM DE CALENDIS APRILIS.

APRILIS nomen seorsum ad hunc modum fuit infra scriptum. Vltimi verò versus primam dictionem, quæ deest, crediderim sanè fuisse, RVRSVS. Nam et R: necesse est fuisse, vt integrum nomen EVGENIA MARTYR compleretur: & illa numeri sequentis ad superiorem adiectio probe (vt illorum temporum fuit in carminibus vsus) per hoc aduerbium copulatur. Huiusmodi verò literas in carminibus, cum alio aliquo quam incipiendi, aut finiendi versus munere funguntur, vt per se aliquid significent, Acrostichas Græci vocant. Quod his verbis Cicero in secundo de diuinatione explicuit. Tum vero quæ Acrostichis dicitur, cùm deinceps ex primis versuum literis aliquid connectitur, vt in quibusdam Ennianis, quos Ennius fecit, id certè magis est attenti animi, quam furentis. Et quanquam Ennius huiusmodi versus composuerit, Plautúsq; etiam in argumentis fabularum, & similes præterea Sybillæ Erythrææ, ab Diuo Augustino & Eusebio referantur: nostrorum tamen Hispanorum peculiarem hanc fuisse argutiam, & ab eis in primis adamatam video: cùm in vno solum prisco Romanorum temporis, eoq; Hispanorum fœminarum, in Hispania saltem naufragio absumptarum Epitaphio quæsitam, animaduertã. Id ex domo Cæsia Aldus in sua Orthographia posuit his versibus descriptum, in quibus eius, qui lapidem, titulumq; posuit, nomen, IVLIVS SECVNDVS primis literis legitur. *Acrostichis litera.*

IAM DATVS EST FINIS VITÆ IAM
PAVSA MALORVM.
VOBIS QVAS HABET HOC GNATAM
MATREMQVE SEPVLCHRVM.
LITORE PHOCACIO PELAGI VI
EXANIMATAS
ILLIC VNDE DAGVS ET NOBILE
FLVMEN HIBERVS
VORSVM ORTVS VORSVM OCCA
SVS FLVIT ALTER ET ALTER

STAGNA SVB OCCANI TAGVS ET
TYRRHENICA HIBERVS
SIC ETENIM DVXERE OLIM
PRIMORDIA PARCÆ
ET NE VERE SVPER VOBIS VITALIA FILA
CVM PRIMVM LVCINA OARET
LVCEMQVE ANIMAMQVE
VT VITÆ OIVERSA DIES FORET V-
NAQVE LETI
NOBIS PORRO ALIA EST TRINO
DE NOMINE FATI
DICTA OIES LETI, QVAM PRO
PAGARE SVOPTE
VISVM OLLIS TACITO ARBITRIO
CVM LEGE PERENNI
SISTI QVÆ CVNCTOS IVBET AD
VAOIMONIA MORTIS.

Diuus Eugenius III. Archiepiscopus Toletanus.

Ab Gothorum verò temporibus ea voluptas Acrostichatum in carminibus, & in Epitaphiis præsertim à nostris frequentius fuit quæsita. Sunt enim Diui Eugenii tertii Archiepiscopi Toletani nonnulla Epitaphia, quæ hac ipsa argutia exornantur. Sed nihil æque egregium & omnibus numeris absolutum, quam eiusdem præsulis Epitaphium, quod ipse sibi viuens composuit: & cùm in principio Acrostichas habeat, habet etiam in fine Teliostichidas. Ita enim Græci literas appellant, ex quibus in fine carminis aliquid connectitur. Quod & apposuimus.

E XCIPE CHRISTE POTENS OISCRETAM CORPORE MENTE M,
V T POSSIM PICEI POENAM VITARE BARATHR I.
G RANDIS INEST CVLPA, SEO TV PIETATE REDVNOA S:
E LVE PROBRA PATER, ET VITÆ CRIMINA TOLL E.
N ON SIM PRO MERITIS SANCTORVM COETIBVS EXV L:
I VOICE TE PROSIT SANCTVM VIOERE TRIBVNA L.
V IS, LECTOR, VNO, QVI SIM, OIGNOSCERE VERS V,
S IGNA PRIORA LEGE: MOX VLTIMA NOSSE VALEBI S.

Duras sibi compedes cum iniecisset: nullo tamen vestigio titubauit, nullum inconcinne gressum protulit. Hoc Epitaphium cum aliis quibusdam eiusdē Antistitis, & aliorum carminibus ex Michaelis Acagræ exemplari habuimus. Diuus autem Illefonsus, qui eidem in Ecclesia Toletana confestim successit, nonnulla ipsum carmine scripsisse commemorat. Codex etiam sacrorum conciliorum in Regio sancti Laurentii ad oppidum Escurial monasterio ante sexcentos ferme annos literis Gothicis, scriptoris nomen, locum & tempus, quibus scribebat explicat. Tentarunt etiam nostra memoria Hispani poëtæ non inuenuste Acrostichis ludere. Sed ad Eugeniæ martyrium redeamus.

Habdarraghman rex IIII.

Passa est anno Domini nongentesimo vicesimotertio, Martii mensis die vicesimo sexto, regnante iam Habdarraghman huius nominis quarto, regni eius anno duodecimo, vt ex chronologia, quam iam non semel iniuimus, constat. Hic verò impius rex, initio regni sui indito sibi cognomine, Ananzer Alendin Ala (vt est apud Rudericum Archiepiscopum) se vocari præcepit: quod legis diuinæ defensor interpretatur: Vt iam tunc mature ostenderet, quanto Christiani nominis odio flagraret. Eodem etiam illud alterum, quod sibi imposuit cognomen Amomiramolin (quod summorum regum inter Sarracenos fuit alioqui commune) spectasse videtur: siquidem (vt est apud eundem authorem) rex credentium sonat. Nec mitius sese in Christianos reipsa, quam nomine ediderat, gessit. Quod huius diuæ, & sancti Pelagii cædes inter alia ostendunt.

Rex Ordonius secundus.

Legionense verò regnum hoc anno Ordonius secundus Alfonsi Magni filius regebat. Nec dum enim Froyla eius frater regnum acceperat. Nec obstat eius inscriptio, quam in Nunilone & Alodia posuimus. Nam nondum rex, sed priuatus adhuc pretiosam illam arcam obtulerat, atq; ideo regis nomen ibi non vsurpauit.

In hoc sacto marmore illud nunc merito admiramur, literas nimirum, quæ adhuc permanent, durissima, & ipso etiam marmore rigidiore materia esse oppletas. Siue id bituminis genus est, quod initio excauatis literis fuit infusum: siue lapis est nouæ

formæ,

formæ, quem natura ibidem, tot sæculis, quibus terra obrutum marmor permansit, ingenerauit.

Ego verò primus omnium, neque alius ante me (Deo Opt. Max. laus, honor & gloria) hoc Epitaphium peri[illegible]i, & Acrostichas in eo primus animaduerti, diuæque martyris nomen inde euulgaui, & quæ ad Epitaphii totius, personarum, temporum rerumque rationem plene intelligendam necessaria fuerunt, perscripsi ad F. Laurentium Figueroam Marchionis de Pliego, & Ducis de Feria magnorum principum fratrem, qui diui Pauli monasterio prior tunc Cordubæ præsidebat: & quantum natalium splendore præstat; tantundem spectatissima religione, doctrina singulari, concionum sanctissimarum admirabili eloquentia inclytam familiam, & Cordubam nostram illustrat,

DE SANCTO PELAGIO
MARTYRE CORDVBENSI.

VOBVS post Diuam Eugeniam annis, hoc est Dominicæ natiuitatis nongentesimo vicesimo quinto, mensis Iunii die vicesimo sexto, qui in dominicam eo anno inciderat, Cordubæ Diuus Pelagius, martyrio, per omnem Hispaniæ Ecclesiam vsque hodie celebratissimo fuit coronatus. Cuius gloriosi triumphi fama etsi ad exteras quoque nationes inclyta permearit, & in Saxoniam vsque remotissimam regionem actutum penetrauerit: ibique Rhosuitham clarissimam virginem commouerit, vt sanctissimi huius martyris victoriam heroico carmine insigni cum præconio describeret, ac celebraret: & nostrates etiam prisci historici eiusdem meminerint: Ecclesiæ etiam per Hispaniam multæ in lectionibus matutinis martyrii eius seriem retineant: ego tamen hic eam eius martyris historiam apponam, quæ, vt suo loco apparebit, ipsis martyrii diebus, ab eo qui & tunc vixit, & interfuit, scripta videatur: ea in peruetusto codice Gothicis literis in membrana descripto continetur, qui in insigni sancti Petri de Cardenna ordinis sancti Benedicti cœnobio, propè Burgos nobilissimam vrbem olim fuerat, & nunc in Regio sancti Laurentii ad oppidum del Escurial asseruatur. Codex etiam sanctæ Ecclesiæ Toletanæ sanctoralis Smaragdinus dictus, admodum vetustus eandem iisdem verbis habet, sancti Pelagii historiam. Vidimus etiam illam ipsam in veteri Tudensis Ecclesiæ sanctorali. Ibi enim indigenam martyrem, ciuemque suum solenni in sacris pompa Tudenses concelebrant. Titulum qualis erat in illo veteri Gothico exemplari, & Raguelis authoris nomen in margine appositum, sicuti ibi fuerat, reliquimus. Sed de Raguele postea. Vbique autem corruptissime omnia erant descripta, præterquam quod ab Raguele obscure multa, quod fuit illorum temporum, videbantur scripta: Nos quaque ratione potuimus, nihil fermè immutantes, emendauimus.

Rhosuita de sancto Pelagio scripsit.

Monasterium sancti Petri de Cardenna. Burgos.

Regium sancti Laurentii monasterium.

rius corona ditatus, duplicem ferret de hoste triumphum, cùm & diuitias abhorreret, & vitiis non cederet. Ergo merito duplum pertingit ad brauium, qui cum suis satellitibus hostem calcauerat tetrum. Manens verò sanctus Pelagius promissionibus resistendo fortis, ac vitiis sanè non cedendo laudabilis: quantum intereà ille antiquus hostis suis cristatu nequitiis eum irretire, nunc aperte, nunc tacite conabatur, tantū propriæ malitiæ calliditate sub ipsius, Deo annuente, prostrabatur pedibus infirm*.

HIS vero per trium annorum & semis circulum probabiliter gestis, forte quodam die regii tyronis cuiusdam satellites affuere, qui huius beatissimi Pelagii venustiorem vultus pulchritudinem suo Domino esse nuntiarunt. Nec immerito pulcher foris intuebatur, quia Domino Iesu Christo intus pulchrior diligebatur. Hoc pacto stulti homines, & veritatis nescii, eius formam gurgitibus vitiorum putabant obruere, quam idem Dominus noster inter sanctorum virginum choros, suis a dextris pollicebatur stare. Non vtique intelligentes miseri, Domino non posse contraire, qui nec suum album, aut nigrum vnquam capillum possunt facere.

Sancti Pelagii pulchritudo.

QVÆ interea fama regis auribus innotescens, ei optime, sed non rectè placuit, cum Dei famulus Pelagius in carceris etiam angustiis pulcher apparuit. Rex itaque inter epulas positus apparitores misit, qui futuram Christo hostiam suis sisterent conspectibus intuendam. Sed quia omnipotenti Deo possibilia manent cuncta, dicta factis complentur: & Dei famulum Pelagium præcipites satellites cum vinculis: apuere, ita vt stridentes in aula regis, cum amputarentur, cathenarum tumultus audirentur. Gaudentes itaque, mente cæci regi offerre mortali, cuius iam sibi Christus animam nexu desponsauerat inseparabili: eum regis conspectibus trabea indutum regali obtulerunt, beatissimi auribus pueri mussitantes, quod ad tantum perduceretur honorem eius species. Ad quem illico rex inquit. Puer grandis te honoris fascibus sublimabo, si Christum negare, & nostrum volueris prophetam verum esse dicere. Nonne qualibus quantisue potiamur regnis vides? Insuper addam tibi numerosam auri vel argenti copiam, vestes optimas, ornamenta pretiosa. Sumes præterea tibi qualem ex his tyrunculis elegeris, qui tuis ad votum moribus famuletur: sed & cortes offeram ad habitandum, equos ad vtendum, delicias ad fruendum. Porrò & de carcere, quantos petieris, educam, & parentibus etiam tuis in hanc, si volueris, regionem aduocatis immensas dignitates conferam. At vero sanctus Pelagius vniuersa despiciens, ac ridenda esse intelligens: hæc, ait, quæ demonstras, o rex; nihil sunt: & Christum non negabo, Christianus sum, fui, & ero. Nam hæc omnia finem habent, & cum suis spaciis transeunt. Porrò Christus, quem ego colo, nescit habere finem: quia nec initium habet vllum. Ipse namque est qui cum patre & spiritu sancto vnus permanet Deus, qui nos ex nihilo fecit, & vniuersa potestate continet.

Rex visum Pelagium inhoneste amat.

Sanctus Pelagius ad regē.

Interea cum eum iocculariter rex tangere vellet: Tolle canis, inquit, sanctus Pelagius, nunquid me similem tuis effœminatum existimas? Et illico vestimenta, quę indutus erat scidit, & fortem in palęstra se athletam constituit, eligens digne pro Christo mori, quam turpiter cum diabolo viuere, & vitiis inquinari. Ipsum vero adhuc suaderi posse rex existimans, suis præcepit tyronibus, vt eum suasoribus, delinirent lenociniis si forte apostatando, tantis acquiesceret regalibus pompis. Sed ille adiuuante Domino fortis stetit, & intrepidus permansit, Christianum se solummodo prædicans, eiusq; per secula præceptis obsecundare se dicens. Cuius feruentissimum rex spiritum contra persistere videns, atque in suis se desideriis spretum esse intelligens: ita stimulatus; appendite, inquit, illum in forcipes ferreas, ac strictim tandiu sursum deorsum vicissim leuantes deponite, quousque aut animam exhalet, aut Christum esse dominum deneget. Quod beatus Pelagius forti animo pertransiens, stabat intrepidus, qui adhuc pro Christo pati penitus non recusabat. Cuius cum immobilem rex constantiam videret, iussit eum membratim gladio scindi, & in flumine projici. Qua ministri potestate accepta, per tam immania in eum exerto pugione ludibria debacchati sunt, vt eos putares sacrificia componere de eo, quem immolari, eis insciis, in conspectu domini nostri Iesu Christi erat necesse. Et qui iam electus manebat in cælis, adhuc duriter patiebatur in terris. Nam alius brachium radicitus amputauit, alius tibias desecauit, alius etiam ceruicem ferire non destitit. Interea stabat martyr intrepidus, ex quo guttatim sanguis distillabat, pro sudore profluus. Nullum interim præter dominum Iesum Christum inuocans, pro quo pati non recusabat, dicens: Domine eripe me de manu inimicorum meorum. Quem sane diuina potestas non deseruit, faciens eum in pœnis confessorē, ac sub gladii mucrone gloriosum in cælis martyrem. Porro manus, qua ille ad Deum

S. Pelagii constans servata pudicitia.

S. Pelagius cruciatur, & dissecatur.

Annus huius ad Iuncariam cladis ab Sampyro non signatur. Neque ex præsule Tolerano, aut ex Luca Tudensi certi quippiam aut signati habere possumus. Historia regis Alfonsi excussa, nec prælii huius saltem meminit. Annales Aragonensium multo p st, hoc est circa annum Domini ferme millesimum, contigisse tradunt. Veritas ex superiore Raguelis narratione aliquantisper hoc pacto poterit percipi. Martyrio coronatur Pelagi⁹ ad finem mensis Iunii, anno Domini nongentesimo vicesimo quinto. Tribus annis cum dimidio in carcere permansisse, non semel Raguel ostendit. Adde anni etiam dimidium, quod paciscendo, & obsidibus euocandis sit initio consumptũ. Prælium igitur anno Domini nongentisimo vigesimo primo, commissum videtur. Hęc ideo exquisitus supputare volui, quo temporum series, quæ in nostris historicis misere est obscurata, lucem aliquam veritatis, lumine alicunde illato, possit accipere.

Ratio temporis.

Lib. 1. cap. 6.

Illud hic etiam annotasse operę pretium fuerit. Hunc Raguelem, ipso sancti Pelagii tempore vixisse, vt eius martyrium vidisse potuerit. Nam de eiusdem martyris sodalibus, in carcere simul vinctis se audiuisse asserit, quę de præclara eius sanctitate scribit. Hoc ipsum etiam inde satis confirmatur. Pauci perfecti anni interfuere, post martyrium sancti Pelagii, & legationem Sancii regis de repetendo eius corpore missam. Loquitur autem Raguel de sancti martyris sepultura: tanquam Cordubæ adhuc corpus caputque permaneant, sine vlla, quę tunc esset, trãsferendi mentione. Et Cordubensis ecclesiæ presbyter, credo Raguel fuit. Nam epithetõ Cordubensis, non ad passionem in gignendi casu (quod erat ineptum) sed ad scriptorem in nominatiuo (quod fuit pene necessariũ) est referendum. Cur ego fuit in finem transpositum? Nescio profecto: nisi quod multa eiusmodi, cõtempto Latini sermonis legitimo ordine in nostratibus in illorum temporum scriptoribus passim reperio. Doctoris autem vocabulum, pro authoris positum fuit.

Raguel Cordubensis

Honeste autẽ & satis verecunde Raguel dixit, regem sanctum puerum ioculariter tetigisse: quod liberius Rhosuira, stupri per vim tentati mentione habita, retulit.

TYRONES autem, regis Sarraceni nobiles pueros aut iuuenes fuisse, libro secundo in Sancio martyre, & alibi etiam, docuimus.

Quanta semper fuerit huius sancti martyris celebritas, quanta vbique veneratio ex sequentibus patebit. Idem Sampyrus de rege Sancio Ranimiri secundi filio, qui Crassus est cognominat⁹, ita inqt. Rex vero Sancius salubre iniit consiliũ vna cũ vxorẽ Terasia, & cum sororẽ sua reginã Geloyra: vt nuncios mitterẽt ciuitati Cordubæ, vt peterẽt corp⁹ sancti Pelagii martyris, q. martyriũ acceperat in dieb. Ordonii principis sub rege Arabũ Habdarraghman. Et dum legatos vna cũ Velascone Legionensi Episcopo illuc pro pace, & ipsius corpore sancti Pelagii miserunt: egressus rex Sancius ex Legione, venit Galleciam, &c. Addit Toletanus. Rex autem construxit monasterium Legione, in quo corpus sancti Pelagii statuerat collocandum.

Sancius Crassus rex.

Et Sancius quidem rex sancti martyris corpus obtinuit. Erat n. Habdarraghmani charus; iam inde ab eo tempore, quo hydrophisi seu monstrosa pinguedine æger Cordubam adierat, Arabum medicorum opem; ab quibus & sanatus est, quæsiturus. Verum sanctas reliquias aduenientes, morte præreptus non vidit. Eas filius eius Ranimirus tertius tandẽ excepit. De quo Sãpyrus ita inquit. Corpus Sancti Pelagii martyris ab Sarracenis recepit: & cum religiosis episcopis in ciuitate Legionensi tumulauit. Rudericus in eo monasterio, quod ad hoc ipsum pater regis construxerat, ab filio refert sepultum.

Ranimirus rex III.

EGO in his omnibus Sãpyri Astricensis Episcopi libentius vtor testimonio, quia iisdem his tẽporibus, de quibus scripsit, vixit: vt prisca regum monumenta & diplomata in Sãcta Compostellana ecclesia, item in Ouetensi asseruata; quorum ego multa vidi, testantur. Fons itaque & origo historiæ illorum temporum hic est author. Verum autem eius nomen Sampyrus est; non Saphirius, vt quidam proferunt. In Regiis enim illis diplomatis, de quibus diximus, ubi de prisco nostratium more cum proceribus regni subscripsit, Samphyrus legitur. Et antiqua omnia exemplaria consentiunt. Trium autem iam habui satis vetusta. Inter quæ insigne admodum illud. S. Ouetensis ecclesiæ fuit, Gothicis literis in membrana descriptum, quod regis Alfonsi, qui Toletum cæpit fuisse aperto constat testimonio. Eius mihi olim copiam idem Illustrissimus Placentinus episcopus fecit.

Sampyrus Asturicensis episcopus.

Corpus vero sancti Pelagii aliquot post annos Ouetũ est translatũ: quo tempore Christiani diram Almansoris Arabũ, siue regis, siue ducis vastationẽ in secũdo eius aduentu metuentes, relicta Legionensi vrbe, cum sacris vasis, scriptis, monumentis &

reliquiis sanctorum regumq; cadaueribus, Ouetum transfugerunt. Qua de re ita scribit Pelagius Ouetensis Episcopus, qui post Sampyrum illorum temporum historiã continuauit. Cũ verò, inquit, audiuissent & cognouissent Legionenses & Asturicenses eiues illam plagam venturam super eos, acceperunt ossa Regum, quæ erant sepulta in Legione, & Asturica vna cum corpore sancti Pelagii martyris, & intrauerunt Asturias, & in Oueto in Ecclesia sanctæ Mariæ dignissimè sepelierunt ea. Corpus autẽ sancti Pelagii posuerunt super altare beati Ioannis Baptistæ. Hucusq; Pelagius, qui exemplar illud Ouetense cum sua, & Sampyri, & aliorum historia scribi iussit, vt præfato regi Alfonso Toletanorũ victori dono daret. Quod cum in ipso codicis initio satis appareat: insunt etiam nonnulla eiusdem Pelagii Episcopi manu, vt ipse testatur, exarata. Et in regis illius diplomatis eiusdem Episcopi nomen plerunque videmus subscriptum.

Pelagius Episcopus.

Et quamuis in sancti Ioannis Baptistæ venerationem conditum id monasterium initio fuerit: nunc tamen sancti Pelagii nomine compellatur, & sacris Deo virginibus incolitur. Sanctum martyris corpus supra maius, vti dicunt, altare theca argentea, quatuor ferme pedum longitudine decentissime repositum, supplex veneratus sum in illa sancta legatione, qua iussu regis Catholici Philippi. II. perfunctus fui, de qua iam Diui Eulogii vita mentio facta est. Et ego quidẽ ab rege Fernando huius nominis primo eò sublatũ, & diuiti tumulo ad eum modum honoratum sanctum martyrem crediderim. Vidi etiam in eodẽ monasterio eius regis diploma Gothicis literis scriptũ, cuius initiũ fideliter transcriptũ apponã, cũ sua tota illorum temporum sermonis inconcinnitate.

Fernandus rex. I.

Nos exigui famuli Christi Fredenãdus rex ex Sancia regina vobis dopnos eximios patronos nostros præcursor & Baptista Ioannis, nec non & vltimus martyr Pelagius, cuius corpus tumulatum manet, iuxta aulam Sancti Saluatoris sedis Oueto. In ipsius Iesu Christi honorem, & hunc sanctum martyrem amorem inspirauit Dominus in cordibus nostris, & hanc famulã vernulamque tuam cõiuge mea Sancia spiraculum prudentia in cordibus nostris immisit, vt in melius restauraremus ipsius cimeteriũ, vbi ipsum corpusculum martyris sanctissimi requiescit. Denique venimus in hunc sanctum locum cum Episcopis & proles nostri, & omnes magnati terræ nostræ, & fecimus trãslationem mirificam ipsius corporis sancti: vt maiori surgat in culmine, cuius anima sublimiori exultat in requie. Ideoq; nos iam sæpe dicti famuli vestri ad honorificentiam corporis sancti concedimus in hunc locum sanctum pro sustentatione fratrum & sororum ibidem degentium, &c. *Et in fine.* Notum die. V. Id. Nouemb. Era Lxi. post millesima. Is est annus Domini millesimus vigesimus tertius.

Corporis sancti Pelagii translatio.

Atq; ibi quidem sancti Pelagii corpus magna cum veneratione colitur. Reliquæ verò per Hispaniam ecclesiæ, paucis exceptis, annuam eius festiuitatem concelebrant. Sed ô negligentiã merito deplorandam, perpaucæ admodum eius in matutinis legũt historiam. Illud vero monasterium, quod primum ab Sancio rege ad reponendum sancti martyris corpus fuerat Legione ædificatum, Almansore totam vrbem deuastante, cũ fuisset dirutum: post eius vrbis, cœnobiique ipsius instaurationem diui Isidori corpori excipiẽdo locũ dedit, ab eoq; diuo nomẽ denuo accepit: q; in eiusdẽ monasterii antiquis monumentis legitur. Sed hæc iactura (si modo iacturam possumus nominare) multis aliis, iisque magnificis huius martyris templis, quæ hodiæ per Asturum, Galletiæ, & veteris Castellæ, vti vocãt, regiones cernimus, abunde satis est compensata.

DE SANCTO DOMINO SARRACENO ET SOciis martyribus, Cordubæ coronatis.

VEremundus rex huius nominis secundus, Alfonsi quinti pater, huius martyris & sociorũ, vt mox apparebit, nobis memoriam reliquit, quam, nisi eo authore, aliunde non haberemus. Eius sequens diploma, in sancta ecclesia Compostellana seruatur, quod nos inde cum aliis centum ferme hac occasione habuimus. Compostellani Archiepiscopi librum habent manuscriptum, quod eius simul cum dignitate traditur, in quo transcripta sunt, tum summorum pontificum, tum etiam priscorum regum diplomata, sanctæ eidem Ecclesiæ olim concessa. Hunc librum congessit Bernardus eiusdẽ Ecclesiæ, vt vocant, thesaurarius, anno Domini millesimo centesimo vigesimo nono. Quod in præfatione ipsemet ostendit Bernardus. Cum autem sancta eadem ecclesia opera nostra aliquando indigeret, eum librum nobis tradi iussit. Inde nos hoc Veremundi diploma, cum aliis multis transcripsimus, quę rebus Hispaniæ, & verę temporũ supputationi magnã lucẽ afferre possunt. Quinetiam cũ sanctũ diui Iacobi Sepulchrũ postea, tũ sancta legatione Philippi regis catholici fungentes, tum etiam religioso peregrinorum more inuisissemus: hoc ipsum diploma in secretioribus huiusmodi monumentorũ collectaneis, quæ Tumbos patrio nomine ibi vocant, denuo vidimus.

REGIS VEREMVNDI SECVNDI DIPLOMA.

IN nomine Sanctæ & Indiuiduæ Trinitatis. Dicendum est, quod cunctis notum manet quomodo Domino permittente, & peccatis exigentibus, muero hostilis & crudelitas iniquorũ, sæuiens scilicet Hismaelitica gens, promouit se ex Hispanię partibꝰ aduersus Christianos. Et pergens armata venit vsque ad Septimacensem ciuitatem. Et cateruatim eam circumvallans, atque in areu & sagitta eam obsidens, diruptis muris, & aperta ianua, irruit in ipsam ciuitatem. Et sicut scriptum est, qui conterit multos & innumerabiles, & facit stare alios pro eis: & nec alio loco, nec alio modo moritur homo, præter quod positum est: gladio vindice, & hominum scelere præualente, quos ibi Christiãos inuenit, in ore gladii interemit. Et diruta ciuitate, pauci, qui remanserunt ad Spaniam in Cordubensem vrbem ducti in captiuitatẽ, onere cathenarum onusti, atq; ferro vincti, & carcere trusi, duos annos & dimidium ibi peregerunt, laudantes & benedicentes Deum vnum & trinum semper viuum & verum. Et quoniam Deo cura est de omnibꝰ, maxime de eis, qui positi in tribulatione cum spe & fiducia Deo animas suas simul & corpora in benefactis cõmendant: voluit pietas diuina, quomodo iam prædestinatione ordinauerat, illorum ęrumnis & laboribus, & etiam temporalibus malis finem imponere. Et vt ad eũ, cui famulatum exhibuerant, cum palma martyrii tripudiantes venirent: permisit ipsum tyrannum, qui eos captiuos duxerat, de squalore carceris ipsos eiicere, & gladio interfectos, sanguine proprio laureatos, ad regna cęlorum, & præmia atque æterna munera à Deo illis præparata, corónandos & remunerandos dirigere: Inter quos fuit vir felicissimus nomine Sarracenus proles Ioannis vocitatus, qui dimisit hæreditatem & cortes in ciuitate Numantia, quæ modo Zamora nuncupatur cùm nullum superstitẽ vel hæreditarium, aut propinquum relinqueret, qui ipsam hæreditatẽ possideret: sed remanserit sine herede & sine alicuius serie testamenti. Dũ [illegible]arẽt hæc omnia intestata, accepit ea sæuissimus princeps dominus Ranemirꝰ indecẽter, & tenuit vsque ad obitum suum. His expletis, ego Deo meo trino & vno, humilimꝰ princeps Veremundus in regno parentum & auorum meorum nutu diuino pie electꝰ, & solio regni collocatus, antequam ipsi sancti & electi Dei martyrium acciperent, & adhue trusi in carcere essent: visum mihi fuit moto pietate in redemptionẽ animę meę eos inde redimere. Et iam nuncii mei in via erant, quos ꝓ illis miserã, quãdo ipsũ martyriũ cõsumatũ est. Quãdo tale nunciũ ad aures meas peruenit, ꝙ ipsi sancti iã in regno cælorũ essẽt: placuit serenitati nostræ, vt hæreditatis ipsius supradicti martyris Sarraceni, qni in baptismo Dominicus vocitatus est, ecclesiã facerẽ hęredẽ. Quia inutile & incõueniens erat, vt ille esset in regno cælorum: & hæreditatem eius possideret rustica & laicalis conuentio. Ob hoc ego iam sæpe dictus princeps Veremundus propter bonũ testimonium in amore Dei, & in memoria ipsius supradicti martyris Dominici partem aliquam donare decerno, atque in perpetuum ad habendum concedere mihi visum & conueniens est loco Apostolico in veneratione ipsiꝰ patroni nostri Apostoli Iacobi, vbi nunc dilectus Dei Petrus Episcopus præsulatum tenebat. Sic do & concedo cortem intus in ciuitate noua prope ecclesiam sanctæ Leocadiæ in omni gyro, sicut eam ipse Sanctus Dominicus obtinuit cum omnibus suis vtensilibus, cupis, torcularibus, & tendis in mercatello, & vineis, quæ seruierunt ipsi corti, vbicunque sunt, ab integro eas cõcedimꝰ. Et azeniã integrã in vado, quẽ dicunt Domini Garsiæ, & medietatem in alia in Teliares. Et ibi in Teliares quartã portionẽ in alia azenia. Et omnes suos hortos vnum in Aruale, & alium in ripa fluminis Durii. Et suos fetraginales, vbicunque illos habuit. Et alium hortum in Perales. Et etiam cuncta, quæ ipsi domui deseruierunt, tã ex illa parte fluminis Durii terras & vineas, & omne suum debitum, quã quæ ipsi corti deseruiunt. Adhuc dando atque donando adiicimus, quod ipsi corti pertinuit, villã quam vocitant Alcopam in ripa riuuli Arotoy cum omnibus suis præstationibus, quę intus & foris sunt, cupis & torcularibus, terris, vineis per suos certissimos terminos. Et omnia quæ ad ipsam villam pertinent, sicut ille eam obtinuit, cum suis iugariis & porcariis qui ibi seruierunt, & modo ibi sunt: siue & peculiare de ouibus, vbicunque sunt quæ ipsi corti deseruierunt. Omnia supra taxata, quæ resonant iam scripta, iam

ſupradicto Apoſtolico loco donare, atq; concedere curauimus in memoria & veneratione ſancti illius iam dicti Dominici, vt habeant inde habitantes & Deo ſeruientes, atq; per ſingulos dies & annos memoriā illius facientes, & ſacrificia & orationes Deo offerentes, temporale ſubſidium: & illi cum ſancto Dei Apoſtolo Iacobo etiam in perpetua remuneratione à Deo recipiant collatum præmium inconuulſum. Si quis tamē (quod eſſe non poteſt, nec oportet, & fieri minime credimus) aduerſus hanc teſtamenti ſeriem ad irrumpendum, vel diruendum, venire temptauerit, ſiue ex progenie vel ſtirpe noſtra, ſiuè etiam quilibet Comes, vel Pontifex, aut quęlibet poteſtas hanc factionem infringere temptauerit: quiſquis fuerit, in primis à corpore Chriſti ſit extraneus, & amborum careat lumine oculorum, & cum Iuda Domini traditore in inferno ſit damnatus. Facta à ſereniſſimo & pio principe domino Veremundo ſerie teſtamenti. IIII. Idus Februarii, Era poſt millenam tertia ſcilicet, & decima.

Anno Domini 975. Dies Februarii. X.

Veremundus rex confirmat.
Sebaſtianus Epiſcopus confirmat.
Gundiſaluus Epiſcopus confirmat.
Sauaricus Epiſcopus confirmat.
Armentarius Epiſcopus confirmat.
Pelagius Epiſcopus confirmat.
Petrus Epiſcopus confirmat.
Fredenandus teſtis.
Sauaricus teſtis.
Gudeſteus teſtis.
Felix teſtis.
Vimara teſtis.
Munius teſtis:

QVædam ſunt in hoc diplomate, quæ interpretatione magno opere indigere videbantur: quædam etiam ad temporum ſupputationem animaduertere diligenter oportuit. Ideo vtrunq; libenter ſumus executi.

Septimancas oppidum. Huic aduerſatur Itinerarium Antonini, vbi Septimanca in eodem regionis tractu iam legitur.

Venit ad Septimancenſem ciuitatem.) Celebre eſt oppidum ad Durii & Piſoracæ magnorū fluminū confluentes. Dē oppidi nomine, quo nunc etiam compellatur, fama eſt ab ſeptem ſiniſtris manib⁹, quas maneas priſci Hiſpani appellabant, tractū. Nam Matris hoc ipſo bello, de quo regi ſermo eſt, in oppidum irruentib⁹, ſeptem virgines pudicitiæ ſuæ periculo conſulentes, ſiniſtras ſibi abſcidiſſe feruntur: vt horrendo vulnerū & defluentis ſanguinis conſpectu hoſtes abſterriti, trucidare mallent fœde mutilatas fœminas, quam conſtuprare, aut in captiuitatem inutiles ſeruitio ducere. Hoc municipes narrant, eiuſq; facti teſtimonium, oppidi inſignia, ſeptem manib⁹ antiqua cælatura inſculptis, proferunt. Huius autem cladis miror in Sampyri, aut Pelagii hiſtoria nullam eſſe mentionem. Lucas Tudenſis illam his verbis ſcripſit: cùm de Ranimiro tertio Sancii Craſſi filio ſermo eſſet. Factum eſt autem, vt cum Sarraceni ſecuritatē accepiſſent ab Rege Sancio, & filio eius rege Ranimiro, quod non ferrent ſubſidium Caſtellanis, direxerunt arma contra comitem Fernandū Gundiſalui. Et cùm non poſſet eis dictus comes reſiſtere, cœperunt Sarraceni Gormaz, & Septimancas, & Septempublicam, & multas & horrendas ſtrages perpetrauerunt in terra Chriſtianorū. Eadem habet Toletanus. De anno huius cladis in fine diplomatis diſputabimus.

Ad Spaniam.) Non dubium eſt quin plures in Hiſpania fideles, quam quos Arabes captiuos duxerant, permanerent. Ideo per hyperbolem quādam id eſt dictū. Spaniam autem pro Hiſpania ſcribere, mos fuit illorum temporum, de quo iam diximus.

Duos annos & dimidium.) Tempus diligenter eſt attendendum. Hinc enim illius rationem poſtea apertè poterimus inire.

Mors laborum finis.

Illorum ærumnis & laboribus.) Pretioſa ſemper eſt in conſpectu Domini mors ſanctorū eius. Cęterum quod hic habetur, ex illorū philoſophorum ſententia dictum eſt, qui cùm nullum in morte malum eſſe diſputarent, inter cætera mortem malorū omniū & laborū finem eſſe docebant. Quod ipſe Deus tanquā clementiſſimus hominū pater & dominus, notū eiſdem eſſe voluit, eo ipſo tempore, cum vniuerſo humano generi meritū ſuppliciū in vno Adam infligeret. Maledicta, inquit, terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea. At ne ſempiterna hæc mala crederentur, certaq; ſpes finiendi laboris relinqueretur, ſuperaddidit: omnibus diebus vitæ tuæ. Et apertius ſtatim. In ſudore vultus tui veſceris pane, donec reuertaris in terrā, de qua ſumptus es. Quaſi apertè diceret. Hæc omnia mala merito tuo patieris: cęterū ſuo illa, vt ſempiterna nō ſint, mortis fine claudētur. Hoc ipſū ego, adoleſcēs cū eſſē, hoc epigrāmate cōplexus ſum.

Geneſ. 3.

SVPPLICIVM HVMANI GENERIS, ATQVE SOLATIVM.

Vm Deus vltrices armaret criminis iras,
Totum noxa hominum polluit vnda genus:
Infremuit: rutilaque tonans de vellere nubis,
Atroces tumido concipit ore minas.
Inque homines, hominumque genus maledicta futurum
Congerit, irarum verba cruenta notis.
Atque ait: inuisus nunc te auersabitur orbis,
Inuisumque tibi nunc erit omne solum.
Sudor & imbriferos fundat ni ex ore liquores,
Hinc sterilis victum iam tibi terra negat.
Sed proh benigni placabilis ira tonantis:
Intentat nondum vulnera, iamque fouet.
Afflictis quam certa adhibes solatia rebus?
Quam mulcet dictis tristia dicta suis?
Ne trepidi, ne spes pauidi ne absumite vestras:
Non plecto æternis crimina vestra malis.
Durate: en dabitur tantos finire labores:
Supplicii iubeo terminus esto, mors.

Certem.) Diximus iam de hoc vocabulo in virginibus Flora & Maria.

Numantia, quæ modo Zamora.) Error fuit illorum temporum communis, vt Zamoram vrbem, antiquam Numantiam omnes fuisse crederent. Qua de re extat doctoris Ioannis Genesii Sepuluedæ doctissimi viri, & ciuis Cordubensis clarissimi epistola. Nosque tum in nostra historia, tum etiam in Hispaniæ antiquitatibus fusius omnia sumus prosequuti. *Camera non est Nūantia.*

Vel hæreditarium.) Pro hærede positum est, tractum propius ex Hispano, hæredero. *Ranimirus .III. rex*

Sanissimus princeps.) Historici omnes regis huius Ranimiri sæuitiam, superbiam, & vecordiam notant. Sampyrus ita inquit. Rex verò Ranimirus, cum esset elatus, & falsiloquus, & in modica scientia positus: cœpit comites Galletiæ & Legionis, siue & Castellæ factis acriter ac verbis contristare. Eadem Toletanus atq; Tudensis habent.

In regno parentum & auorum meorum.) Cum Pelagius Ouetensis, consentientibus Toletano & Tudensi, regem hunc Veremundum filium fuisse tradat regis Ordonii, qui frater natu maior fuerit Sancii Crassi: ferendum non est, regis Alfonsi historiam, Sancii Crassi filiū ipsum dicere. Quanquā mendū fuisse appatet in codicib' excussis. *Ordoni' rex Veremundi. II. pater.*

Pieelectus.) Nam apertè tres supradicti authores regni successionem iure ad ipsum fuisse deuolutā, Ranimiro sine liberis mortuo, testantur. Et procerū omniū electione præterea in Regnum Legionis & Castellæ est euocatus, cum Galletiæ rex antea esset.

Antequam ipsi sancti & electi.) Et hoc quoq; ad futuram supputationem mox ineundam, diligenter est attendendum. Illud etiam, quod sequitur, oportet animaduertere. Et iam nuncii mei, &c.

Quando tale nuncium.) Hoc etiam diligenter est notandū ad futuram supputatlonē.

Serenitatis nostræ.) Hæc honorifica compellatio, sicut etiam illæ: gloria nostra, sublimitas nostra, ab Gothis planè sunt desumpta: vt ex conciliis Toletanis, & Gothorum legibus constat. His titulis Reges seipsos nominabant, & alii honoris causa eisdem ad Reges vtebantur. *Serenitatis titulus.*

Qui in baptismo Dominicus.) Hinc facile intelligimus, Sarracenus, cognomen esse. Quod etiam multa illorum temporum monumenta testantur: vbi inter cæteros regni primores, nonnullos aliquando hoc cognomine subscribentes legimus. Neq; tamen est necesse ipsa regum diplomata sigillatim commemorare, quæ inter Compostellana & Ouetensia vidimus. In quorum subscrlptionibus ad hæc vsq; huius regis tempora frequens etiam est Dominici nomen: vt ab ipsis Gothis, quemadmodum alia multa, videatur cōtinuatū, & inde præter hunc sanctum martyrem, ad tres insignes nostrates Diuos Calciatensem, de Silicibus (quem de Silos vulgo vocant) & fratrum prædicatorum ordinis instituto rem peruenisse: quemadmodum ad nos ex his tribus postea dimanauit. Integrum autem nomen huius sancti martyris fuit: Dominicus Iannez Sarracenus. Nam cognomen Iannez patronymicum, rege referente habuit. *Sancti domi. nici plures.*

Ferraginales.

Cupis.) Cubas nos non dicimus. Neq; oportet tamen singula quæ sequuntur, barbara nomina annotare, quæ nostris Hispanis nota sunt, & vulgaria. Ferraginales Castellanis tantummodo vsitatum est vocabulum: quod Bætici mei non intelligerent. Herrennales vocant, eas agri portiones, in quib⁹ non ad frumenti copiã, sed ad viridis tantummodo pabuli saginam ordeum seritur. Ab Latino farrago ductum videtur.

Potestas.

Potestás.) Præclarus fuit illorum temporum magistratus, hoc titulo & dignitatis nomine insignis: quod vetusta regum ante hunc diploma testantur: in quorũ subscriptionibus procerum quorundam nomini additur potestas, & potestas terræ.

A corpore Christi sit extraneus.) Imprecatio est, non excommunicatio. Quomodo & multa huiusmodi sunt intelligenda, quæ in omnibus ferme regum priscorum diplomatis apud nos reperiuntur. Quæ non intelligenti esse poterant offendiculo.

Reges Hispani sua diplomata testamenta vocabant.

Scriæ testamenti.) Solenne his temporibus, & multis postea sequentibus fuit, quamcunq; donationem rex, aut proceres facerent, testamentum ipsum vocitare. Quasi hoc nomine maiori iure solidaretur. Regum exempla sunto, quæcunq; fere eorum reperiuntur diplomata Latine scripta, quibus aut monasteria denuo instituunt, aut institutis iam aliquid donant. Procerum hæc vidi magis insignia. Comitis Fernandi Gundisalui diploma, quo sancti Petri de Arlança monasterio multa donat. Comitis Petri Ansurii noua institutio Ecclesiæ diuæ semper virginis Mariæ, quam Valle Oleti ædificarat. Ioannis Manuelis noua item institutio, qua constructum ab se sancti Dominici cœnobium in oppido Pennafiel, multa eidem donans, testatur.

Ratio temporis.

Era post millenam.) Annus hic est Dominicæ natiuitatis nongentesimus septuagesimus quintus: Februarii dies decimus. Si autem hanc anni notationem cum superioribus cõiunxerimus, annum, quo sanctus Dominicus cum sociis passus est, exacte ferme reperiemus: & ad illorum temporum rationem ineundam, certi aliquid & indubitati statuemus. Supputatio autem ad hunc modum procedit. Anno Domini 975. mensis Februarii die decimo, Veremundus rex hoc diplomate donat sancti martyris bona. Motum verò se, vt donaret, affirmat, illico, vbi martyrẽ cũ sociis passũ ex suis nũciis audiuisset. Ait enim: Quando tale nuncium, &c. Placuit serenitati nostræ. &c. Nuncii verò missi fuerant, martyribus nondum occisis: & illis ipsis nunciis iter agentibus occiduntur: quod vtrunq; rex fuse & perspicue narrat. Hanc autem legationem hoc ipso anno missam minimè crediderim. Neque enim Ianuarius mensis cum paucis Februarii diebus satis esse poterat, vt Legione Cordubam nuncii irent, ac redirent: cũ leucarum nostratium plus centum intersit, montibus etiam niue tota hyeme obrutis, non uno loco interiacentibus. Neq; verisimile portò est, legatos propius Legionem iter agentes, sed Cordubam iam appropinquantes, verum & certum de martyrum cæde nuntium accepisse. Nam semel audito fidem non erant vtiq; daturi longiore mora, & propiore fama certius aliquid captantes. Et si quid præter captiuorum redemptionem in mandatis habuere, Cordubam profectò peruenerunt. Quæ omnia apertè declarant, nuncios in fine anni superioris, hoc est nongentesimi septuagesimi quarti ab Rege missos, eodemq; ipso anno cum sociis Dominicum martyrio fuisse coronatum.

Albacan Corduba rex.

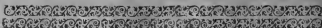
Hinc etiam possumus ferme colligere hos sanctos martyres sub rege Arabum Albacan, fuisse interfectos. Nam huius regnum, quod ex historia Arabum Ruderici Toletani constat, ad annum Domini nongentesimum octogesimum peruenit: cum decem & sex annos regnasset.

Hinc etiam, ratione probe subducta, scire propemodum exacte possumus, qoo anno clades illa ad Septimancas cum Castellæ vastatione contigerit. Cum enim duos annos & dimidium in vinculis fuisse hos martyres in regio diplomate tradatur: apparet anno nongentesimo septuagesimo secundo, aut primo fuisse captos.

Apparet etiam Ranimiro mortuo, Veremnndum illo ipso anno nongentesimo septuagesimo quarto, quo occisi martyres sunt, regnum Castellæ iniisse. Quippe aut ipsemet actutum est innata bonitate commotus, vt captiuos Christianos redimeret: aut suorum precibus & lachrymis propere incitaretur. Eratq; hoc pium in primis, tum etiam faustum magno opere regni principium. Et hanc quoq; festinationem suam rex ipse hic de se prodit. Hæc vel ideo præstiterit exquisitius indagasse, quod ingens sit in nostris historicis temporum per hos reges varietas, quæ hinc aliquantisper poterit amoueri.

FINIS.

HEROES. MAGNI. VOS.
CORDVBA. VESTRA.
PRECATVR.
SIT. VESTRO. SEMPER.
SALVA. PATRO-
CINIO.

AMBROSIVS MORALIS CORDVBENSIS AD SANCTOS CORDVBENSES MARTYRES DEPRECATIO.

Magnanimi Heroes, quorum violentia cælum
Vim passum rapiens, belligerat moriens:
Quorum mors patriæ tantũ truculenta triumphi,
Quantum nullius inclyta vita dedit:
Vestra labore suo nunc si illustrata resurgit
Gloria, iamque nouo germine culta viret.
Supplicibus votis, gemituque è corde reuulso
Suspirans, vester vos vocat Ambrosius.
Sustollensque oculos, celsasque ad sydera palmas,
Ingemit: & tacitus vos sine voce rogat.
Quid poscat petitis? Melius vos scire potestis,
Id quod velle miser debeat, & petere.

DE CORDVBÆ VRBIS ORIGINE, SITV ET ANTIQVITATE.

TAM multa sunt, quæ D. Eulogius de Corduba nostra suis operibus interseruit: atq; adeò frequenter multarũ in ea vrbe regionũ, oppidorũ, agrorum, fluminũ, similiũq; rerũ meminit: vt fuerit necessariũ, de eius situ & antiquitate multa hic apponere. Et Cordubæ quidẽ vrbis originẽ, situm, eiusq; mutationes, cum reliquis, quæ ad eius antiquitatem peruestigandam poterant pertinere: in eo opere, quod de Hispaniæ antiquitatibus historiæ nostræ adiunximus, plenius sumus prosequuti. Inde huc nonnulla transferemus.

Sita est Corduba in ipso ferme Bæticæ prouinciæ meditullio, atq; in his eius populis, qui Turduli ab Ptolemæo, Plinio & Strabone nominantur. Ab ortu ea regio ad Bastulos seu Bastetanos vsq; protenditur: ab occasu Turdetanos contingens, Hispalensi tractu terminatur. Habet ad meridiẽ late patentes campos, qui ad Mediterraneũ mare & Herculeum fretum expanduntur. Qua verò parte Septentrionẽ Corduba spectat, posita est ad ipsas Marianorũ montiũ radices: quos nunc Hispani, prisco nomine corrupto, Sierra Morena, hoc est Morenos montes dicimus. Ea verò horum montiũ pars, quæ Cordubæ imminet, aut saltus Castulonensis est portio, aut cum eo ad ortum coniungitur. In his montibus, authore Plinio, Bæturia regio, à Bæti flumine nomen accipiens in duas regiones diuisa, ad Anam vsq; fluuium excurrit. Ipse Bætis, qui Cordubã alluit, Cirtius olim & Tartessus etiam, vt apud Pliniũ, Liuium & Strabonẽ est, dictus, tanta semper celebritate fuit, vt toti prouinciæ nomen dederit, tanta porrò est magnitudine, vt ingentia flumina exorbens, ab Mauris inde nomẽ acceperit. Guadalquibir nanq;, quod huic fluuio nunc nomen est ab iisdem impositũ, magnum flumen ipsorũ lingua significat. Ab ortu verò ad occasum latus Cordubæ Australe lambens, ita montes ab planitie disterminat, vt id sibi studio habuisse natura videatur: quo diuersissima soli discrimina seiungeret, & eo tanquã limite separaret. Hinc montana, quæ ipsa suburbia pene contingunt, celsis collibus elata, duris cautibus prærupta, hortis, vineis, olea, & omniũ generis arboribus sunt consita. Inde campestris regio trans flumen complanata, nuda, glareis & luto friabilis, frugibus tantummodo ferendis est accommoda: Huius verò tractus quæ sit feracitas, inclyta nostræ ciuitatis horrea, tota Hispania celeberrima satis ostendũt. Alterius verò soli montibus prætenti quanta sit amœnitas cũ insigni fertilitate cõiuncta, vix quisquã satis digne possit explicare. Ipsę precisę rupes, scopuli ipsi, vbi planũ quidpiã non soli (neq; enim solum est illud, sed lapidũ strues) verum quicq d id est plani, Loton suauissimã & siliquã sponte nascentes, satiuas vero oleam, vitẽ, ficũ, cerasum, mala punica & Persica, pruna, & quod magis mirandũ sit, citria mala omnis generis abunde producũt. Præstãt hoc ipsum magna ex parte fontes copiosæ, purissimæ, suauis, & ad potum salubris aquæ, quibus passim penè irrumpentibus, irrigua omnia circũ circa fiunt. Hinc valles vrbi propiores non nisi ab pulchritudine, ab paradisiacis, ab Regiis hortis, ab rosatũ multitudine, aut ab florũ aspectu nomen inuenere. Hinc vini & olei Cordubæ tanta est copia, atq; adeò exuberantia, fructuũ omnis generis tanta vbertas, vt hoc vnum aliam quantumuis celebrẽ ciuitatẽ magno opere posset nobilitare. Mala autẽ citria omnis generis tantoopere in ea vrbe exuberant, vt aduenis & peregrinis hominibus frequenter sint stupori, non cumuli solum, qui per plateas venales vili pretio cernũtur, sed etiã qui nouorũ fructuũ aduentu, per agros & sterquilinia proiiciuntur: decussis non modico impendio ex arboribus malis, ne super fœtantes flores impediant. Florum autem ipsorum in his arboribus tanta vndiquaque intra vrbem & per vicina suburbana est copia, tanta verno tempore fragrantia: vt non iam, quod de iisdem floribus Virgilius dixit,

Animas & olentia ciuet

Ora illis foueant, & senibus medicentur anhelis: sed suauissimo odore vrbs totã, viciniq; agri perfundantur, & ad eam suaueolentiam captandam noctu homines peruigiles discurrant. Neq; tamen diutius in Cordubæ amœnitate & vbertate celebranda sit immorandũ. Vnum satis sit testis præstantissimi testimoniũ. Ipse sit Muça dux Arabũ, Hispanię totius victor, quiq; eam omnem perlustrauerat, & vndique percognitam habuerat. De eo Rasis Maurus in Arabũ historia his ipsis verbis, Latine fideliter redditis scribit. Abibus Aluydi filius, homo qui nullatenus in re vlla mentiretur, ita scripsit. Quum Muça Cordubã egressus in Africam nauigaturus, summis Hispanię proceribus deducentibus, iter occiperet: & in collẽ, vnde vrbis totius prospectus patebat, venisset: mula, cui insidebat, retro conuersa, aliquantulũ consistens, vrbẽ tacitus contemplabatur: & tandem in hæc verba cum gemitu prorupit. E heu Corduba, quantũ es insignis?

Corduba situs. Turduli. Bastuli. Turdetani. Mariani montes. Saltus Castulonensis. Bæturia regio. Ana flumẽ. Bætis flumine. Cordubensis soli feracitas. Cordubensium montium amœnitas. Val hermoso. Val paraysso Arrezafa. Horrens regium interpretatur. La fuenda del rosal. Mora flores. Muça Arabum ducis de Corduba præstantia dictum.

quæ & quantæ tuæ sunt deliciæ? Quantum tibi bonorum Deus voluit conferre: Hęc loquutus, mœrens iter continuat. Hucusq; Rasis. Probum autem hunc æstimatorem nemo non possit digne censere, ab quo videat ipsam rei veritatem, ipsam natiui soli præstantiam tales gemitus, talem vocem, tantum encomium extorsisse.

Metalla Cordubensia sunt etiam inter authores celebratissima. Auriferam, quod mox apparebit, poetæ Cordubam vocant: & æs Marianum, huc est, quod propè eam vrbem in eius montibus effoditur, maximè Plinius laudat: cum argenti viui & stibiš ditissimas fodinas hodie in eius tractu conspiciamus.

Corduba nomen

Habuit ea ciuitas duo nomina, quemadmodum apud Plinium legimus. Corduba enim, atq; eadem Colonia Patritia est appellata. Sed Cordubæ nomen priscum fuit & peruetustæ originis, illud alterum quo tempore ei fuerit inditũ, suo loco dicemus. Et verum rectumq; vocabulum Cordubam esse Silius Italicus, Martialis, Prudentius, atq; alii poetæ attestantur. Lex enim carminis incorruptiora & incontaminata vocabula conseruat. Potuit sanè nominis huius veritas fidelius ex nummis, & ex lapidibus astrui. Sunt qui se nummos vidisse affirment. Sed ego harum rerum non indiligens peruestigator, & omnis patriæ meæ antiquitatis in primis studiosus, Romanum nummum adhuc vidi nullum, qui Cordubæ nomen habeat inscriptum: cum coloniæ patritiæ nomen in quam plurimis Augusti, Tiberii & Germanici etiam, quorum non nullos ipse habeo, conspexerim. Lapides, in quibus vtrunq;, & alterum seorsum nomen inest, quinq; apponam: quorum quatuor primos omnes ipse vidi, & ipse descripsi: vltimum relatu doctiss. hominum habui.

In oppido Linares basis est marmorea, nigra, ex ruinis Castulonensis vrbis admodum vicina aduecta, his literis inscripta.

Lapis Castulonensis vrbis

VALERIÆ. CS-
PATINÆ. TVC-
CITANÆ. SA-
CRVM. COLO-
NIÆ. PATRI-
CSÆ. CORDV-
BENSIS FLAMI-
NICÆ. COLO-
NIÆ. AVG. GE-
MELLÆ. TVCCI
TANÆ. FLAMI-
NICÆ. SIVE. SA-
CERDOTI. MV-
NICSPII. CHAS-
TVLONENSIS.

Superioribus annis Corduba cum capite, & muliebris statuæ fragmentis, basis marmorea, cum hac dedicatione est eruta.

Lapis Cordubensis.

D. N. CORNELSÆ. SALONINÆ.
AVG. CONIVGI. D. N. IMP.
CÆS. P. LICSNS. GALLIENI.
PII. FEL. ET. SNVICTS. AVG.
DACICI. MAX. GERMANICI.
MAX. TRIB. POT. ISSI. COS. SCI.
IMP. IIS. PP. PROCOS. PROVSN-
CSÆ. BÆTICÆ. DEVOTA. NV-
MSNI. MAGESTATI. QVE. ESVS
CORD||||||||

Corduba in Diua Marina templo, ad vsum aquæ benedictæ, cippus marmoreus candidus.

Lapis Cordubensis.

D. M. S.
M. LVCRETIVS.
VERNA.
PATRICSENSIS.
ANN. LV.
PIVS. IN. SVOS.
H. S. E.
SIT. T. T. LEVIS.

Lora,

Loræ, quod oppidum in medio itinere ferme est, quo Corduba Hispalim itur, in basi marmorea pro foribus templi.

Loræ oppidum & eius lapis.

L. LVCRETIO. SEVERO. PATRICI-
ENSI. ET. IN. MVNICIPIO. FLAVIO.
AXATITANO. EX. INCOLATV. DE-
CVRIONI. STATVAM. QVAM. TES-
TAMENTO. S. SIBI. PONI. IVSSIT. DA
TIS. SPORTVLIS. DECVRIONIB. M.
F. AXATITANI ////////// X I I //////////
//

Hispali in vico, cui ab Sarpente nomen est, cippus cum hoc epitaphio visitur.

Lapis Hispalensis.

Q. FABIVS. Q. F.
QVIRINA FABI-
ANVS ILVRCO-
NENSIS: IDEM
PATRICIENSIS
ANNORVM
XXXXIIII. IVST.
IN SVIS. H. S.
E. S. T. T. L.

Patriciæ verò nomen libentius in vsu fuit tempore Romanorum Imperatorum, tanquam honorificentius & illustri de causa, vt postea videbim⁹, Cordubæ impositū. Cordubę vero nomen incorruptū credo cum Romano imperio & lingua, ad Gothorū vsq; tempora permansit. Tunc demum cœpit permutari, vt Cordoua, quemadmodū nunc Hispani proferimus, diceretur: nec subitò tamē, sed paulatim immissa corruptela. Testimonio sunt aurei nummi Gothici duo, quos ego habeo, diversis satis typis percussos. Reccesuinthi regis Gothorū sunt, & altera parte cum regis ipsius facie inscriptū habent. RECCESVINTHVS. REX. In auersa verò parte scriptū in orbem est. CORDOBA. PATRITIA. vt iam V. versum in O. esset: B. autem nondum esset in V. permutatū. Ad eundem etiam modum, tam in Diui Eulogii veteri exemplari, quam in quibusq; libris Gothicis literis, quos vidi plurimos, descriptis, scriptum semper Cordoba reperitur. Et de nostræ vrbis nominibus hæc satis: nunc de eius antiquitate est dicendum.

Reccesuinthi regis nummi.

Priscam admodum, & peruetustam vrbem Cordubā fuisse: cuiusq; originis propter summam antiquitatem, nullum extet in hominum memoria principium: duabus potissimum de causis adducor vt credam. Primum enim quæcunq; vrbes in Hispania duobus nominibus olim Romanorum tempore compellabantur: alterum Hispanum nomen, priscum, vetustissimæ originis, & quasi vernaculum peculiaris linguæ habuisse constat: alterum vero tanquam Romanæ ditionis & imperii stygma eisdem fuisse impressum, aut adulatione dominantium Imperatorum certè expressum. Tales fuere in Celtiberia Illurcis ab Tiberio Graccho, mutato nomine, vt author est Verrius Flacc⁹, Graccuris dicta. Salduba in eadem regione Plinio teste, Cæsaraugusta postea nominata. Eodem authore & priscis lapidibus etiam attestantibus, Obulco Municipiū Pontificeose nomen accepit. Attubi, Claritas Iulia: Astigi, Iulia Firma: Tucci, Augusta Gemella: Iliturgi, Forum Iulium: Hispalis, Romulensis Colonia est dicta. Multa sunt eiusmodi apud eum authorem & in antiquis marmoribus & nummis nominum in vrbibus geminationes. In quibus omnibus negare non possis, prius nomen vernaculum esse & Hispanum, æqualisq; cum vrbis primordio antiquitatis fuisse. Talis est Corduba, quæ Colonia Patritia postea est cognominata: testemq; suæ vetustatis priscum nomen habet, veluti nascenti sibi olim impositū. Illud deinde nostræ vrbis vetustissimam potest antiquitatem astruere: quod cum Turtuli populi omnium vetustissimi & sapientissimi in Bætica fuisse ab Strabone tradantur, Cordubensis verò situs feracitate & amœnitate tantoopere præcellat: credi par est, oppidum ibi non paucis retro sæculis fuisse conditum, neq; neglectam ab eius regionis accolis præstantissimam habitandi commoditatem. Quemadmodum igitur de Cordubæ origine nihil certi afferri in medium potest: ita etiam vetustissimam ipsam fuisse, merito creditur.

Corduba antiquitas. *Hispanæ vrbes binominus.* *Graccuris.* *Cæsaraugusta.* *Obulco.* *Attubi.* *Astigi.* *Tucci.* *Iliturgi.* *Hispalis.* *Turduli.*

Quidā ab Persis, quos in Hispaniam etiam venisse Plinius ex Varrone tradit, cōditam Cordubā fuisse asseuerant. Ipsum vrbis nomē eos, vt opinor, in eam sententiā illexit. Nam Cordubā etiā in Perside ciuitatē fuisse credidere. Sed o. leuis est cōiectura, & quā nullo veritatis fundamento subnixā, facile nobis fuerit in historia nostra, occasione oblata conuellere.

Corduba ab Persis non fuit condita.

Prima Cordubæ mentio.

Apud authores nullam priorem Cordubæ mentionem inuenias, quam quæ apud Silium Italicum reperitur. In Catalogo namq; earum Hispaniæ ciuitatum, quę Hannibali in Italiam tranfeunti milites miferunt, Cordubã etiã connumerauit illo carmine.

Nec decus Auriferæ cessauit Corduba terræ.

Cordubæ situs duo.

Sed neq; quo in loco condita primum Corduba fuerit, satis constare potest, cũ duo eiusdem situs nunc appareant: alter quem vrbs ipsa occupat, alter, quem quarto ab vrbe ad occasum milliario clarissimo Diui Hieronymi monasterio vicinum cùm veteris Cordubæ nomine desolatum cernimus. Ego non leuibus coniecturis adducor vt credam, priscam vrbem, eodem quo nunc est iunior ista, situ fuisse. Quod ipsum tunc ostendemus, cùm quæ necessario prætermittenda sunt, persequuti fuerimus.

Marcus Marcellus Cordubæ cõditor seu instaurator.

Sequens igitur, post illam Silii Italici, Cordubę mentio insignis admodũ est & illustris. Refert enim Strabo, Cordubã ab Marco Marcello [illegible] conditam, & paulò post magnificentissimè auctam. Eius lib. 3. hæc sunt verba. Corduba, Marcelli ædificium, eo magnitudinis creuit, vt nominis celebritate & potentia polleat. Quæ verba doctos homines non paucos permouisse video, vt crederent, hanc primam esse vrbis nostræ originẽ, & eiusdẽ Marcellũ verum fuisse conditorẽ. Proinde necessariũ fuerit totum hoc diligenter inuestigare, & subtilius expendere. Quod ex Liuio atq; Appiano Alexandrino constat, Marcus Marcellus, eius Marci Marcelli, qui docuit Hannibalem posse superari, siue nepos, siue pronepos, totã Hispaniã in Prætura sorte obtinuit, eo ipso anno, quo Q. Martius Philippus secundũ, & Gn: Seruilius Cœpio consules fuere. Est autem is annus ante Iesu Christi Domini nostri Natiuitatẽ 167. Totam autem Hispaniã

Annus ante Christum natum 167.

is Marcellus hoc anno suscepit gubernandã: quoniã ex duabus vna prouincia, duob⁹ tantum antea annis fuerat effecta. Idem Cordubam, & hoc ipso anno haud dubie exædificauit. Cum enim manifestũ sit, hoc tempore ædificatam fuisse: siquidem crebrior iam hinc eius mentio, vt statim apparebit, in historia Romana reperiatur, & Strabo Marcelli opus ipsam nominet, neq; vllus alius Marcellus, neq; superioribus annis, neq; multis sequentibus in Hispaniam venerit cum magistratu: planum fit, huic vrbis structuram esse attribuendam. Et hoc procul dubio anno quicquid id operis fuit Marcellus perfecit: non quintodecimũ postea, cum in tertio suo consulatu in Hispaniã rediit. Tunc enim diuisa iterum denuo in duas prouincias Hispania, Citeriorẽ tantummodo rexit: magnis videlicet bellis implicitam, & quæ consulari duce, atq; exercitu indigeret. Habuitq; illo ipso anno vlterior Hispania, hoc est Bætica cum Lusitania, proprium seorsum Prætorem, M. Accilium: vt est apud Appianum.

Sed quid illud tandem fuit, quod Marcellus fecit, vt Cordubam aut condidisse, aut ædificasse dicatur? Dicã quod sentio, quodq; manifesta penè ratione adducor, vt credam. Nouam vrbem in eo situ, qui nunc vetus dicitur, construxit, & à fundamentis totam erexit. Cum oppidum antea esset non admodum magnum, transferre inde, & alio situ amplificare, cogitauit: noua forma, Romana, vtique denuo vrbem condens, ab se vt esset, & dici posset ædificata perfecit. Vrbem igitur, quę nunc vetus dicitur Corduba, ædificauit. Docet hoc profectò eius vrbis forma: & tota, quam ruinæ adhuc ostendunt, structura, Romanum plane opus, & Romanorum consilio totum vndique fuisse fabrefactum declarat. Situs namq; totus quadrata forma est, ita vt filo protractus & circuncisignatus initio plane videatur. Duplo longior totus est quam latior ambitus. Ego enim probe funiculo dimensus, cum pedes in fronte duo millia quadringentos inuenissem, ab latere quatuor millia octingentos ad amussim comperi. Cum pedes dico, tertiam vlnæ nostratis, qua pannum lintheum, sericumq; metimur partem intelligo: quod ipsum cum pedis Hispani antiqui mensura probè congruit. Hæc autem tam exquisita diligentia situm quadrandi, & conduplicandi, tota plane Romanorum fuit, non nostrarium Hispanorum, qui vix dum hoc nostro tempore politioris ędificationis formam didicere. Prominet prætereà media vrbe, quadrata etiam tota planities, siue arcem illa habuit, siue forum, quam satis apparet ad perpendiculum fuisse productam. Tantundem enim ab vtraq; fronte distat, superiori latere (nam acclui solo tota vrbs fuerat imposita) aliquantisper cum muro coniungitur. Eam curam, & subtilem formæ symmetryæq; diligentiam, quis non videt Romanorum esse, non priscorũ Hispanorum? Apparent insuper quatuor magnarum turrium fundamenta, eiusdem industriæ Romanæ & studii in ædificando manifesta testimonia: vt quæ quatuor angulis murorum adnectantur. Eiusdem symmetriæ Romanæ simul est indicium, via quadrato lapide constrata, quæ ab inferiori vrbis latere, portæ, vt credi potest, coniuncta, in proximum colliculum ducit, vbi magni cuiuspiam ædificii vestigia perspicue. ant: fa-

Corduba veteris situs.

num. 3

nimumq; insigne inibi fuisse licet conijcere, cui nobile stramentum, & vix maior commoditas debeatur. Locus enim ab vrbe diuulsus, & in plano modice admodum elatus vetat præsidium cogitare.

Hęc omnia hominis sunt studiosissimè ædificantis, & veluti ociose ad fabricam cōfidentis. Multum autem ocii Marcellum toto penè eo anno habuisse, Hispaniæ pax, de qua Liuius & Appianus, declarat. Longum verò sit, si commemorare pergam, quanta ex situ eius vrbis monumenta Romana, superioribus, & nostro etiam hoc sæculo sint eruta: quæ planè testantur, Romanam eam vrbem fuisse, Marcellumq; perinde Romanum hominem eius fuisse conditorē. Cùm verò iam ex superioribus satis constet, ante hanc Marcelli ædificationem priscum oppidum, quod Corduba diceretur, in iis locis fuisse: intelligere plane non possumus, num antiquum situm Marcellus suo opere complexus fuerit, an nouum exquisierit. Nisi quod sequentia quædam indicabunt, contempto veteri oppido, ipsum in delectum ab se situm totum penitus transtulisse.

Corduba instaurata.

Exædificata ad hunc modum denuo vrbe, magnificeq; amplificata: frequentiorem iam eius vrbis mentionem Romana habet historia. Creuerat nimirum oppidum antea non admodum celebre, & Romana planè vrbs cœpit iam ab Romanis nobilitari. Eo iam paulò post Prætores ad hybernandum exercitum reuocabant, & ad ius petendum populi conueniebant. Quæ omnia ex Romanis & Græcis scriptoribus collecta late nos in nostra historia prosequimur. Hinc Metellus Pius deuicto Sertorio, gregem poetarum indidem ciuium secum Romam reduxit: quod si, vt de eisdem Cicero dixit, pingue quiddam & peregrinum resonabant: temporum plane fuit vitium, non ingeniorum. Neq; enim Roma cultiores poetas tunc temporis habuit. Hic etiam nobile illud continentiæ frugalissimæ exemplum Prætor Piso, eodem Cicerone referente, edidit. Quod vtiq; præstiterit ipsismet summi oratoris verbis apponere. Nihil, inquit, nimium vetus proferam. Sunt vestrum, iudices, quam multi, qui Lucium Pisonem cognouerunt, huius. L. Pisonis, qui Prætor fuit, patrem. Is cum esset in Hispania Prætor, qua in prouincia occisus est: nescio quo pacto dum armis exercetur, annulus aureus, quem habebat, fractus est, & comminutus. Cùm vellet sibi annulum facere, aurificem iussit vocari in foro, ad sellam, Cordubæ: & ei palam appendit aurum: hominem in foro sellam iubet ponere, & facere annulum omnibus præsentibus. Nimiū fortasse dicet aliquis hunc diligentem. Hactenus reprehendat, si quis volet: nihil amplius. Verùm fuit ei concedendum: filius enim. L. Pisonis erat eius, qui primus de pecuniis repetundis legem tulit. Ridiculum est nunc de Verre me dicere, cum de Pisone Frugi dixerim. Verumtamen quantum intersit videte. Iste cum aliquorum abacorum faceret vasa aurea, non laborauit, quin non modo in Sicilia, verumetiam Romæ in iudicio audiret. Ille in auri semuncia totam Hispaniam scire voluit, vnde prætori annulus fieret. Nimirum vt hic nomen suum comprobauit, sic ille cognomen.

Metellus Pius. *In oratione pro Archia poeta.* *Piso Pisonis Frugi filius.* *In nona Verrina.*

Superuenerunt non multo post bellorum ciuilium inter Cæsarem & Pompeiū tempora, in quibus caput prouinciæ Bæticæ totius, Corduba, ab Aulo Hirtio, siue is Oppius, appellatur. Et ad hanc Cordubam, ab Marcello ædificatam, de qua nobis sermo nunc est, omnia illa gesta fuisse: multa sunt quæ apertè declarent. Illud in primis, quod per transito ponte prælium inter ipsum atq; vrbem non semel committitur. Sed non est hic locus de his pertractandi.

Bellorum ciuilium tempora.

Paulo post etiam Augusti Cæsaris temporibus, quibus Strabo & vixit, & scripsit, verè iam is author potuit insignicum præconio affirmare, eo magnitudinis Cordubam creuisse, vt nominis potentia & celebritate polleret. Colonia enim paulò ante fuerat effecta: nec cuiusuis vulgaris Coloniæ dignitas eidem fuerat attributa, sed quę nomine & maiestate præcelleret, atq; COLONIA PATRICIA, & esset reuera, & vocaretur. Qua de re idem author, de Corduba adhuc verba faciens, his verbis scripsit. Eam sane initio habitauere & Romanorum & indigenarum viri delecti. Nam prima hæc istos ad locos a Romano populo est dimissa Colonia. En tibi & primam in Hispania, saltem in Bætica Coloniam Cordubam fuisse, & cum magna dignitatis præstantia, & veluti prærogatiua fuisse. Vtrumq; insigne quiddam est, & ad Cordubensem celebritatem & gloriam singulare. Neque vacat tamen hic quantùm hoc sit fusius explicare. Illud vnum tantummodo non prætereo: tantam hanc dignitatem, vt non nisi viri Patritii ex Romanis & Hispanis deligerentur, qui in eam Coloniam immigrarent, & clarissimum vtriusq; nobilitatis domicilium ipsam redderent: eo maximè meritò Cordubam fuisse consequutam, quod fide & tolerantia singulari Iulii Cæsaris partes eo in bello semper fouerit, & ciues Romanos sæpe protexerit atq; seruarit. Id eius ciuitatis, ex quo primū

Corduba Bætica caput. *Corduba prima in Hispania Colonia.* *Ciuica in nummis Cordubensium.*

Colonia facta est, nummi testantur, qui omnes cum COLONIA PATRICIA, in auersa parte habeant inscriptum, Ciuica Corona id ipsum præferunt inclusum. Ciuicam autē seruati ciuis & præmium, & insigne apud Romanos fuisse, quis ignorat? Vnde & ab Iulio Cæsare præmii causa Cordubæ, vt Colonia esset, tributum crediderim. Certè Seneca pater de bellis ciuibus loquens, Coloniam iam Cordubam vocat: & in Cordubæ Coloniæ iam factæ nummis faciem & nomen Cæsaris Augusti cernimus. Et Carteiam quidem aliquanto vetustiorem in Bætica fuisse Coloniam, ex Liuio prorsus intelligo. Neq; obstare tamen hoc Strabonis dicto is plane intelliget, qui quo ex hominū genere, Partheniorum videlicet & Libertinorum, deducta fuerit, animaduerterit.

In prologo declamationum.

Lapides duo Cordubæ Augusti tempore inscripti. Templi.

Illi verò duo insignes admodum lapides ex Augusti Cæsaris temporibus ad hæc nostra vsque Cordubæ perdurant, qui ipso eodem anno, quo Dominus noster Iesus Christus natus est, fuere inscripti. Habent enim hæc verba.

IMP. CASAR. DI-
VI. F. AVGVSTVS.
COS. XIII. TRIB.
POTEST. XXI.
PONTIF. MAX.
A. BEATE. ET.
IANO. AVGST.
AD. OCE-
ANVM.
ⅬXIIII.

Lib. 2. de doctr. Christ. cap. 28.

Est hic lapis in summo templo, alterq; persimilis in D. Ioannis Herediæ domo visitur. Amouent autem hæ columnæ omnem illam controuersiam, quam D. Augustinus inter quosdam ecclesiæ Christianæ scriptores narrat fuisse de anno Dominicæ natiuitatis. Ignorantes enim Romani consulatus seriem, vt idem inquit sanctus doctor, hic diuersa sensere. Sed de hoc non vno in loco historia nostra pertractat. Ibi etiam quod hoc Iani templum Cordubense fuerit prosequimur. Duæ enim aliæ columnæ Tiberii Cæsaris tempore erectæ eisdem etiam omnino verbis eiusdem meminerunt. Altera in ipso fano maiori: in D. Francisci altera conspicitur. Illud verò in antiquitatis studiosorum gratiam non prætermittam: in his omnibus columnis numeri primam notam hanc esse. Ⅼ. quæ nimirum. L. geminatæ vim habeat, & bis quinquaginta, hoc est centum milliaria signet. Neq; enim pauciora milliaria ab Corduba ad Oceanum, qua magis est propinquus, quam centum quatuordecim reperies. Quod Francus Iurisconsultus antiquitatis studiosissimus primus, quod sciam, animaduertit.

Francus Iurisconsultus.

Puteal Cordubæ fuit.

Habuit etiam Romanorum tempore ad Romanæ ciuitatis & aliarum magnificentissimarum ciuitatum imitationem puteal Corduba. Visitur namq; hodie quoque in marchionis Commarensis ædibus marmoreum puteal cum hac inscriptione.

PVTE-
AL.
THAD-
DAI.

Lib. 4. cap. 16.

Aristoteles porrò in politicis docet, non nisi magnas vrbes puteal, hoc est subterraneum carcerem ad putei similitudinem excauatum habere solitas fuisse. Et Libonis puteal Romæ tum ab Horatio celebratum non vno loco legimus, tum etiam in argenteis nummis depictum & inscriptum videmus. Et hæc omnia cum multis aliis inscriptis lapidibus Romanis, qui multis in locis vrbis visuntur, nemo vnquam dubitauit, ex veteris ruinis fuisse huc diuersis temporibus aduecta.

Æmilius Regul. Cordubensis.

Libro antiquit. 19. c. 1.

In ea igitur Marcelli vrbe nati sunt, Senecæ duo pater & filius, Lucanus, Portius Latro, & alii insignes Cordubenses, quorum meminit Seneca pater. Illa eadem clarissimum & fortissimum ciuem Æmilium Regulum dedit, qui & ipse cum aliis, ipsum tanquam ducem insequentibus, in Caligulæ Imperatoris necem coniurauit. Et cum alios, inquit Iosephus, priuata odia incitarent, hunc publica tantummodo mala permouebāt.

Corduba noua translatio.

Germanici Cæsaris nummi.

Quandiu verò vrbs illa vetus ab Marcello condita perdurauerit, quoue tempore mutatione oppidi, in hanc, quæ nunc est, sit traducta: & si maximè vellem, non possū tamen liquido explicare. Quod coniecturis assequi possum, in medium adducam. Tempore Tyberii, & Caligulæ Imperatorum, vetus Marcelli ciuitas, non solum stabat, sed inclita admodum & celebris vigebat. Id nummi veteres indicant ibidem reperti cum Germanici vultu & nomine, quorum auersa pars COLONIA PATRICIA habet in-

bet intra ciuicam inſcriptum. Neq; multi ſimul vnquam eiuſmodi nummi ſunt reperti, vt reconditi fuiſſe videantur: ſed vnus atq; alter, vt caſu prolapſi, & amiſſi appareāt. Sed neq; quiſquam tamen ſequentium Imperatorum nummos ſe ibi reperiſſe, vnquā dixit. Tanta prætereà vrbis per illa tempora celebritas, repente vtiq; non potuit concidere. cum in ſumma pace & tranquillitate nobis Romani imperarent. Non niſi maturo per multos annos conſilio, non niſi longi temporis ſpatio opus fuit, vt inde penitus fuerit immigrandum. Noua etiam vrbs fuit condenda, & magno molimine multa fuere cumparanda. Migrationem namq; fuiſſe, & oppidi mutationem, res ipſa teſtatur, & paulò poſt ſumus oſtenſuri. Sexaginta igitur aut eo amplius poſt Caligulam annos eam vrbem ſteтиſſe, poſſumus credere, & ad Traianum vſq; perduraſſe.

Temporis ratio.

Ducenti deinde ferme anni ad Diocletiani vſq; imperium præteriere, In quibus Cordubæ nullam mentionem apud authores inuenimus. Tantum illa baſis marmorea, de qua iam diximus, cum fragmentis etiam muliebris ſtatuæ in domo Garſiæ Mēdelii de Soto Mayor fuit eruta cum Corneliæ Saloninæ vxoris Gallieni Imperatoris inſcriptione. Sed enim Diocletiani temporibus dubium eſſe non poteſt, quin vrbs vetus iam periiſſet, & noua, quæ nunc eſt, percelebris haberetur. Teſtimonio ſunt ſanctorum martyrum, qui eo tempore Cordubæ coronati ſunt, munumenta, quæ ſuperſunt. Ibi ſanctorum Aciſcli & Victoriæ domus in qua educati fuerint: ibi ſepulchrū, quod ad portam fluminis fuiſſe, in eorum paſſione ſcribitur: ibi puteus, in quem pars viſcerum ſancti Zoyli martyris fuerit proiecta, monſtrātur, atq; omnia & ſingula magna religione ab tota ciuitate coluntur. Ita fit, vt nemo pius ferre iam poſſet, ſi quis paſſos in veteri vrbe hos ſanctus martyres crederet, Et de ſanctis tribus martyribus Fauſto Ianuario, & Martiale idem prorſus eſt ſtatuendum. Et cum Gothos hanc nouam vrbem tenuiſſe conſtet: & Siſebuti regis temporibus Agapius Cordubenſis Epiſcopus ſanctum Zoyli corpus ibidem, ipſo per ſomnium commonſtrante, reperetit, quod ab martyrii ſui tempore delituerat: ibidem vtiq; fuerat excarnificatus, & occiſus. Nam ab ethnicis inter peregrinorum ſepulchra cadauer eius occultatum legimus, ne ab Chriſtianis dignoſceretur: & Agapio epiſcopo idem martyr (quemadmodum inuentionis habet hiſtoria) & locum vbi paſſus fuit, & vbi ſuum corpus occultatum iaceret, indicauit. Quæ omnia liquido poſſunt probare, hanc nouam vrbem Diocletiani & ſociorum Impetatorum tempore, hoc eſt circa annos Dominicæ natiuitatis trecentos conditam iam, veteri diruta, fuiſſe. Ille itaque marmoreus lapis ad diui Nicolai, quod vocant in vrbe, templum effoſſus, ibidemq; parieti inſertus, qui baſim Conſtantii Cæſaris (vt eius indicat inſcriptio) ſtatuæ olim præbuit: in hac noua vrbe dedicatus, non ex veteri adductus videtur. Quod etiam de Saloninæ ſtatua & baſi quiſpiam poſſet etiam exiſtimare.

Diocletiano imperante Corduba iam fuerat translata.

Sancti Aciſclus & Victoria.

Sanctus Zoylus.

Sancti Fauſtus, Ianuarius & Martialis.

Siſebutus rex.

Agapitus Epiſcopus.

Sancti Zoyli inuentio.

Tempus.

Conſtantii Cæſaris inſcriptio.

Cauſa autem huius mutationis, & Cordubæ iterum renaſcentis occaſio vulgo inter ciues affertur aquæ penuria, qua vetus Marcelli vrbs laborabat, longius à flumine quatuor penè milliaribus remota. Ego verè nihil minus in cauſa fuiſſe video. Nam & intra vrbis eius ſitum fontes non vno loco erumpunt: propè muros verò ad ortum fons eſt etiam bene magnus, cui ab lauerum copia nomen eſt: & vicini huic fonti fratrum diui Hieronymi horti ab fontiū copia nomen inuenere: & amplior ille canalis, quo ipſum idem diui Hieronymi cœnobiū nunc fruitur, per vallem ipſam dorſumq; prominens circunductus, in vrbem influebat. Durat adhuc ad ipſum fontis caput eius aquæductus portio, quadrato lapide conſtructa. Reliquum ipſa cœnobii ſtructura, lapidum ſimilium indiga, conſumpſit. Quicunque etiam putei, inferioribus præſertim vrbis partibus, effoderentur, aquæ in omnem vſum commodiſſimæ copiam profectò ſubminiſtrarent. Quæ cum ita ſint, loci in ſalubritatem, adde etiam ad inhabitandum incommoditatem cauſas potiſſimas vrbis transferendæ fuiſſe, credendum eſt. Eum enim ſitum Marcellus delegerat, qui ponendæ vrbi eſſet multis modis importunus. A flumine primum tam longè remouit: cum fluminis eo tempore nauigabilis commoda eſſent quam plurima. Munita neq; ſitu, neq; opere vrbs eſſe potuit. Per eum enim cliuum eſt in planum demiſſa, cui montium iuga ita ſuper immineant, vt lapidibus rupibusq; non admodum magnis, quarum eſt in ſublimi ingens copia, tantum commotis, obrui mœnia poſſent, atq; proſterni. Sed loci inſalubritas in primis eſt inſignis. Iidem præcelſi montes ſeptentrionale vrbis latus ita protegunt, vt aquilonaribus ventis, qui ſalubriores exiſtimantur, nullo modo poſſit afflari. Cumque ab ortu ad occaſum in longum ſit totus ſitus porrectus, ab Septentrione verò in Meridiem latitudine per cliuum in planum excurrente protendatur: ad ſolis ardores, qui ſunt in ea regione

Vrbis mutandæ cauſa.

La fuente de los berros.

Los hontanares.

Veteris ſitus incommoda.

fernentiſſimi, vrbs quanta erat, iacuit expoſita. Neque inferiora ædificia tegere in cliuo ſuperiora poterant, aut æſtus mutua coniunctione impedire: cum interim, ſi quo algore Aquilones poſſent ſubuenire, prærupta montium culmina arcerent. Inde eſt quod nunc etiam ſcorpionum multitudine totus is veteris vrbis ſitus abundat: ipſa venenatorum animantium fœcunditate loci peſtilentis vitium prodēte. Quod ipſum maximè facit vt credam, priſcam illam Cordubam, quę ante Marcellum fuerat, hoc ſitu, quo nunc eſt, extitiſſe, ſalubritatisque memoria & experimento eum ipſum iterum nunc repetiſſe.

Noua vrbis ſitus & forma.
Solis porta.
Anguli porta.

Inſtaurata igitur, ſeu denuo condita noua vrbe, quadratam formam, quantum poſſum coniicere, retinuit. Duo enim muri latera ad amuſſim producta cum antiqui operis, atq; adeò Romani veſtigiis perdurant. Ab arce ad ſolis, quam dicunt, portam lambente auſtrale: inde ad eam portam, quæ anguli vocatur, orientale. Duo alia latera, Maurorum credo detrahentium, ſuperaddentium & multis modis immutantiū, ſubſtructiones confudere. Et præterquam quod quadrata iſta forma, lapidesq; quadrati Romanā indicant ſtructurā: ipſa quoq; portarum in illo ad Orientem latere cū æquè diſtante interuallo dimenſio tota prorſus Romana eſt. Quinq; enim portas cū adaperirent, in medio vnam (quę Ferrea dicebatur, ipſaq; diruta, loco nomen manet) conſtituerūt: hinc inde binas ęqualibus interuallis ſuperaddentes. Perdurant hę quatuor, ſolis & anguli, in ipſis angulis: reliquæ mediæ quæ portulæ voce diminuta nuncupantur, altera ad Emporii vicū altera ad Fontem ſiccum eſt poſita: & vtraq; ab ſuis locis nomen accepit. Nec dubitant noſtri Cordubenſes, quin ex veteri Marcelli vrbe tranſlata in nouam hanc fuerint publicorum & priuatorum ędificiorum omnia ornamenta. Hinc in vrbe ſtatuę Romani operis non paucæ, inſcripti lapides multi: hinc tot marmoreæ columnæ, multaq; alia huiuſmodi, quæ paſſim viſuntur. Quanquam nunnulla huius nouæ vrbis propria fuiſſe, ſuperius probabamus.

Porta ad Emporii vicum.
Fontis ſicci porta.
Antiqua monumenta Cordubæ multa.

Hinc iam liquet, quantoopere vulgus noſtræ ciuitatis aberret, qui Senecæ domum eam fuiſſe affirmat, quæ nunc publici Senatus ædibus ad Auſtrum coniuncta, ex aduerſo penè diui Benedicti templum reſpicit. Emit eam olim vir clariſſimus. D. Petrus à Corduba primus Pliegueſis Marchio, ea fama commotus, & doctori Antonio Morali patri meo medicu præſtantiſſimo dono dedit, dicens: Sapientiſſimi viri Cordubenſis domum, non niſi ab ſapientiſſimo Cordubenſi debere poſſideri. In his ædibus ego natus ſum: ſed Senecæ eas nunquam fuiſſe, quis iam non videt? Qua de re latius in hiſtoria noſtra & Hiſpaniæ antiquitatibus diſſeruimus. Cum verò Senecam nomino, patrē Senecæ philoſophi ſemper intelligo. Hic enim Neronis præceptor Cordubæ, niſi puer admodum, nunquam fuit: infans penè inde Romam ab patre abductus.

De Seneca domo.
Primus Plieguenſis Marchio.
Doctor Antonius Morales.

Sed enim ſilentio hic præterire æquum non eſt: quamuis Senecæ ipſius nulla mētio perduret in antiquis Cordubæ monumentis, eius tamen familiæ cognomen in baſi peruetuſta reperiri. Eam nuper Hieronymus Morales filius meus patruelis, iuuenis ingenio & literis ornatiſs. antiquitatiſque ſtudioſiſs. in patris ſui, fratris mei, doctoris Auguſtini Oliuæ, medici etiam præſtantiſſimi domum transferre curauit. Habet autem inſcriptum.

Hieronymus Morales.
Doctor Auguſtinus Oliua.
Lapis cum Senecæ cognomine.

FABIÆ. GN. F.
PRISCÆ. ASIDO-
NENSI. FABIVS. SE-
NECA. ET. ////////E-
RIA. Q. F. PRISCA.

Habuit etiam hæc noua vrbs ſuam Romanorum temporibus magnificentiam: cum præceptorem etiam Græcarum literarum qui Grammatici nomen (quod erat eo tempore doctrinæ probatiſſimè inſigne) tueri poſſet, quique præterea illud habuit admodum ſingulare, quod ſupra centeſimum ànnum peruixit. Extat eius lapideus cippus in eiuſdem fratris mei doctoris Auguſtini Oliuæ domo, cum his literis.

D. M. S.
DOMITIVS. ISQVI-
LINVS. MAGIS-
TER. GRAMM.
GRECVS. ANNOR.
CI.
H. S. EST. S. T. T.
LEVIS.

Huius

Huius autem posterioris temporis & rudioris esse hanc inscriptionem, tum characteres iam degenerantes, tum etiam verba ipsa & orthographiæ neglectus docent. Proinde nouæ vrbi hunc lapidem dedi.

Hæc igitur noua vrbs, insignis etiam ipsa olim & celebris, sed inde multo celebrior, quod clarissimorum martyrum sanguine diuino munere fuerat consecrata: ab Romanis ad Vandalos, inde ad Gothos tandem peruenit: apud quos in magno pretio semper est habita. Bellum videlicet aduersus Agilam regem potuit sola suscipere, & ingenti prælio victum fugare. Eadem rebellandi aduersum Leouigildum patrem diuo Ermenegildo, principi tunc, postea martyri inclyto sese coniunxit, & fidei catholicæ causam pio bello complexa est. Ioannes enim Biclarensis Abbas, qui eo ipso tempore vixit, scriptum in suo chronico reliquit, sanctum principem peracto bello Cordubæ ab patre fuisse comprehensum. Ad amicam nimirum, & suarum partium ciuitatem confugerat. Nummum etiam aureum eiusdem principis habeo; & tanquam sanctissimi martyris egregium monimentum veneror, quem in hoc sacro bello constat esse percussum. Gratissimum autem lectoribus me facturũ spero, si ipsum hic descripsero. Altera parte faciem habet principis ipsius iuuenilem cum his literis ERMENEGILDI: altera alatam victoriam præfert, vt eius conspectu suorum animis validam eius potiundæ spem Deo duce & adiutore immitteret. Inscriptio autem, quæ victoriam circundat, cum sit cælestis prorsus & admirabilis, tum etiam sanctum principem in eo bello eadem pro militari tessera vsum fuisse, est admodum verisimile. Est enim hæc. REGEM DEVITA. Quam nemo vel leuiter in sacris literis versatus non confestim videt, ex illis D. Pauli ad Titum verbis fuisse desumptã. Hæreticũ hominẽ post primã & secundã correptionẽ deuita. Et omnia tam acute, prudẽter & pie excogitata sunt & adaptata, vt credi possit ab Leandro aut Isidoro fratre viris sanctissimis, literisque & ingenio prestantibus diui etiam Ermenegildi auunculis fuisse excogitata, & principi pie rebellanti ad Symbolum & tesseram tradita. Repertus vero fuit is nummus prope Cordubam tertio milliario, in eo agro qui Casa Blanca, hoc est Domus Alba, nominatur. Et Cordubæ fuisse percussum possumus etiam existimare. Officinam enim nummariam in ea vrbe fuisse; tum ingens eius celebritas, tum nummi illi Recesuinthi Regis, de quibus retro diximus, ostendunt. Nulla enim alia de causa Cordubę nomen in illis ad eum modum potuit apponi, nisi quod ibidem fuissent conflati, atque signati. Sed hæc omnia cum aliis nostræ ciuitatis fortunis in nostra de rebus Hispaniæ Historia late prosequimur.

Agila rex Gothorum.
Leouigildus rex.
Diuus Ermenegildus martyr.
Abbas Biclarensis.
Deus Ermenegildi nummus.
Cap. 3.

CHRONOLOGIÆ RATIO IN HIS ANNIS CONTINVATA, QVI IN DIVI EVlogii vita, hiſtoria & epiſtolis continentur: vnde ratio temporum rectior, apertior, & ſuis teſtimoniis aſſeuerata conſtabit.

ANTE annũ Dominicæ natiuitatis octingenteſimom quinquageſimom, vnde chronologiam opportone ordimur: Adolphus & Ioannes Hiſpalenſis originis Cordubæ iã fuerant martyrio coronati. Ex libri ſecũdi cap. VIII. Annum ſignare non poſſumus, niſi qood ante annum Domini octingenteſimum trigeſimum plane videntur occiſi.

Ante huñc etiam annum, diuus Eologius in Galliam profectus Pompelonenſem Epiſcopum, & Nauarrę Abbares qoam plurimos inuiſit. In reditu Cæſarauguſtanum, Segoncinum, Complutenſem & Toletanum Epiſcopos, apud eos diuerſatus, cognouit. Ex eius epiſtola ad Pompelonenſem Epiſcopom, quo anno peregrinatus fuerit, non ſatis conſtat. Nos ſuo loco, quantum datum fuit, ratiocinabamur.

Annus Domini DCCCL.

Primus hic eſt annus, quem diuus Eulogius initio libri ſecundi notat. Fuit autẽ poſt triginta integras cycli ſolaris conoerſiones in trigeſima prima decimusnonus: ſecundus poſt biſſextum ſequutos literam dominicalem. E. habuit. Quæ omnia hic in primis ſignanda fuerunt: ſiqoidem diuus Eulogius aliquando hebdomadę etiam dies nominat: vnde nos certam temporis rationem aſtruximus, & manifeſta veritate confirmauimos.

Leonis quarti pontificis Maximi quartos fuit hic in annus: qui per quinq; etiam ſequentes ſuperoixit. Ex. F. Onuphrio Panuinio.

Hlotharius, Romanorum Imperator, qoi adhuc viuebat ad eoſdem quinq; annos præterea peruenit. Ex eodem, & multis aliis.

Michael Porhyrogenitus. Theophili ſucceſſor Conſtantinopolitanus Imperator, cuius hic nonus erat annus, annum octingenteſimum ſexageſimumſeptimum attigit. Ex eiſdem.

Initio huius anni Oueto & Legione in Hiſpania regnabat Ranimirus rex huios nominis primus Alfonſi Caſti regis ſucceſſor. Mortu' vero ipſo primo Febroarii die, filio ſoo Ordonio primo regnum reliquit. Id aperte conſtat, ex eius tumulo, quem in regio Alfonſi Caſti vocato templo Ooeti vidimus, cum hoc epitaphio.

OBIIT DIVÆ MEMORIÆ RANIMIRVS
REX, DIE KAL. FEBRVARII ERA DCCC.
LXXXVIII. OBTESTOR VOS OMNES,
QVI HÆC LECTVRI ESTIS, VT PRO REQVIE ILLIVS ORARE NON DESINATIS.

Et Sampyrus Aſtoricenſis, Lucasq; Tudenſis Epiſcopi hunc annũ mortis Ranimiri ſcripſerũt. Vetuſtiſſimus etiam tumulus docet, non multa poſt regis mortem fuiſſe epitaphium inſcultum.

Nauarræ & Aragonenſium montium regnum Innigus Ximenez cognomento Ariſta obtinebat: vt ex magis veriſimili illorum temporum ſupputatione colligitur. Quanquam in magna autorum varietate nihil certi & indubitati poteſt hic affirmari.

Carolus cognomento Caluus Hludouici Imperatoris filius, Caroli Magni Imperatoris nepos in Gallia regnabat. Gallorum omnes Hiſtorici. Eratque hic regni eius annus vndecimus. Idem Carolus, quicquid pater atque auus ab Sarracenis in Catalunia, Aragonenſium montibos, & apud Nauarros ademerant, retinuit. Aragonenſium annales, Gallorum hiſtorici.

Regnabat

Regnabat late in Hispania, regni sede Cordubæ constituta, Habdaraghman Sarracenus huius nominis tertius. Eratq; hic regni eius annus vicesimus nonus. Ex diuo Eulogio initio libri secũdi, & ex Rasis Mauri historia, item ex Ruderici Toletani antistitis de Arabibus historia nondum excussa.

Hoc ipso anno primo mensis Maii die, qui in sextam feriam inciderat Perfectus presbyter Cordubensis martyrio coronatur. Lib. 2. cap primo.

Post hunc Ioãnes pro Christi fide pene ad mortẽ cæditur, & ludibrii publici causa asino vectus per vrbem circũducitur, cõfessorisq; gloriã adipiscitur. Lib. 1. Tẽpus liquere nun potest, nisi quod hoc anno, potius quam sequenti, factum apparet.

D. Eulogius in carcerem detrusus adhuc ibi Ioannem detentum inuenit. Detrusio vero illa anno subsequenti verisimilius fuit ex epistola ad Episc. Pompelonensem: maxime cũ & ipsa detrusio post aliquorum martyrũ passionem sit subsecuta, quos ipse D. Eulogius ad martyrium inflamabat. Id etiam aperte constat ex B. Aurelii & Sabigotonis historia cap. 10. lib. 2. Mem. Sanct.

Annus Domini DCCCLI.

Litera hoc anno diem Dominicum signans. D. fuit.

Die Iunii tertio, qui quarta feria euenerat sanctus Isaac monachus Cordubẽsis iugulatur. capite. 2. libri secundi.

Sancius Laicus natione Gallus duos post dies martyrio coronatur, feria nimirũ sexta insequente eiusdem Iunii mensis die quinto. Libri eiusdem cap. 3.

Duobus tantũ interiectis diebus, die eiusdẽ mẽsis octauo, & hebdomadę sequẽtis feria prima, sex pariter sancti martyres trucidantur: Petrus presbyter Astigitanus, Vualabonsus diaconus Ilibulensis, Sabinianus monachus, vico Froniano prope Cordubam natus, Vuistremundus Astigitanus monachus, Habentius Cordubensis monachus, Hieremias itidem Cordubensis monachus. capite eiusdem libri quarto.

Mense Iulio, die decimosexto, qui in quintã feriam inciderat, sanctus Sisenandus diaconus Pacensis ex Lusitania martyrium iugulatus compleuit. capite sequenti.

Veneris die, sabbato & insequenti Dominica tantummodo interiectis, secunda feria, quæ die Iulii vicesimum occupauit, Paulus Cordubensis martyrii palmam adipiscitur, capite truncatus. capite sexto.

Sabbato insequente & Iulii die vicesimo quinto Theodemirus monachus Carmonensis patria martyrio lau eatur. Ibidem.

Inter ea Reccaffredus episcopus iussu tyranni, Dei ecclesiam Cordubæ misere cõturbat, diui Eulogiũ in carcerẽ conicit. Ex eius vita per Aluarum scripta ex epistola ad Pompelonensẽ Episcopum, & ex secũdo lib. pluribus locis: vbi nos hoc ipsũ annotã uimus & tẽpus * quidẽ quo captus fuerit diuus Eulogius non possumus exquisite signare. Tantum colligi aliũde potest, per hosce menses, quod suo loco videbimus, cõtigisse. Causam, cur in carcerem fuerit missus, ipse in Documento martyriali & in epistolis reddit, Quia nimirum martyres adhortaretur, & ad martyrium ipsos incenderet.

** Certe ex Epistola ad Episc. Pompelonensem persecutionem Christianorum, & perinde D. Eulogii in carcerem detrusionẽ hoc anno fuisse constat.*

Hic martyrium sanctarũ virginũ Nunilonis & Alodiæ diuus Eulogius retulit, quę non Cordubæ passæ sunt. Et tempus suo loco inuestigabimus.

Flora Cordubensis, Maria Ilipulensis Vualaponsi martyris soror, virgines ambæ, martyrio simul coronantur, mensis nouembris die vicesimo quinto. capite sequenti.

Post sextũ diẽ diuus Eulogius carcere educitur. Ibidem, & in epistula ad Aluarũ.

Annus Domini DCCCLII.

Gumesindus Toletanus presbyter, & Seruus Dei monachus, die Ianuarii tertia decima mortem pro Christi nomine sustinuerunt. capite. IX.

Sancti martyres Aurelius, Felix Cordubenses, cum vxuribus Sabigothon & Liliosa, commitãte etiã Georgio monacho ex Syria, XXVII. Iulii, die occisi sunt, cap. sequenti.

Christophorus Cordubensis, Leouigildus Ilibertianus monachi, pro Christianę fidei confessione iugulantur, die mensis Augusti vicesimo. cap. XI.

Emila & Hieremias Cordubenses die Septembris quintodecimo martyrio coronantur. capite sequenti.

Rogellus Iliberitanus monachus, Seruio Deo ex Syria monachus, varie excarnificati die sequenti, Septembris videlicet sextodecimo, capite truncantur.

Habdarraghman rex tot martyrum constantia territus, impedire martyrium cogitat, & congregari Episcoporũ atq; etiã Metropolitanorũ conciliũ Cordubæ imperat. Ex capitibus sequentibus & hæc diuersa omnino est Regis perturbatio, & Ecclesiæ persequutio ab illa, quam iam superius retulimus. Hoc manifeste ex ipsa temporũ serie in diuo Eulogio, & ex eius verbis constat.

Annus Domini DCCCLIII.

Initio huius anni Habdarraghman rex subito moritur. Mahomat eius filius in regno succedit. cap. libri secundi decimosexto.

Mahomat regni sui initio Christianos acerbissime persequitur, templa diruit, quatuor primis libri tertii capitibus. Hęc iam tertia est ecclesiæ Cordubēsis persecutio: & huius mentionem fieri credo in sanctorum Ruderici & Salomonis historia. Ex annis ibidem in Apologetico annotatis.

Arabum principū nonnulli in Hispania contra regem Mahomat rebellarunt. Ipse Christianos tributis grauat, suorūq; odiū in se suscitat: duobus sequentibus capitibus.

Fandila presbyter & monachus Accitanus die Iunii tertiodecimo martyrio coronatur. capite VIII.

Die sequenti, Iunii quartodecimo, Anastasius monachus presbyter, Felix monachus Cōplutensis, Digna virgo Deo dicata martyrii laureā accipiūt. capite sequēti.

Benildis matrona quintadecima eiusdem mensis pro Christi fide ingulatur. c. X.

Sancta Columba Cordubensis virgo Deo dicata decimo septimo Septembris die, capite truncata martyrio coronatur. capite sequenti.

Pomposa virgo & martyr Cordubensis, Octobris die decimosexto gladio Saracenorum occubuit. cap. XII.

Annus Domini DCCCLIIII.

Abundius presbyter ex vico Annanellos prope Cordubam, die Iulii vndecimo martyrium subiit. Libri tertii. cap. XIII.

Annus Domini DCCCLV

Amator Tuccitanus adolescens. Petrus monachus Cordubensis, Hludouicus item Cordubensis, die Aprilis vltimo omnes pariter martyrio coronantur. cap. XIIII.

Vuitesindus senex Egabrensis eodem anno martyr est factus. Diem diuus Eulogius non commemorat. cap. XV.

Annus Domini DCCCLVI.

Helias presbyter senex Lusitanus, Paulus & Isidorus monachi, Aprilis decimoseptimo die passi sunt. libri tertii. cap. XVI.

Argimirus Egrabensis monachus in Christi confessione vigesimooctauo Iunii die occiditur. cap. sequenti.

Aurea virgo Deo dicata, Adulphi & Ioannis martyrum soror, die Iulii decimonono martyrii palmam accepit. cap. vltimo.

Annus Domini DCCCLVII.

Rudericus Egabrensis & Salomon martyrium patiuntur Martii die tertiodecimo. Ex Apologetico sanctorum.

Annus Domini DCCCLVIII.

Nullum martyrem habuit hic annus, neq; vlla eius est apud diuū Eulogiū mētio.

Annus Domini DCCCLIX.

Diuus Eulogius Cordubensis, presbyter, & Doctor, & electus Archiepiscopus Toletanus, fit etiam hoc anno martyr, Martii mensis die vndecimo, qui eo anno Sabbatum occupauit. Aluarus in eius vita.

Leocritia virgo Cordubensis, cuius causa, & fidei Christianę pręsertim ergo, diuus Eulogius mortem fuerat perpessus, quarto postea die, hoc est martii quintodecimo, ipsum doctorem suum sequitur martyrio coronata. Ex eodem ibidem.

Non video vnde id constet de basilica S. Genesii. Et m. s. codex Ruisii translationē corporis D. Eulogii factam testatur Era 867. quæ cum anno Domini 8 9. concurrit, quo etiā ipse D. Eulogius passus est.

Annus Domini DCCCLX.

Hoc anno, die Iunii primo, sancti martyris Eulogii corpus ex basilica sancti Genesii in basilicam sancti Zoyli martyris translatum est. Ex altero exemplari, in quo vita sancti Eulogii solum fuit.

Hoc tantummodo decenniū sancti Eulogii opera enumerant. Quæ deinceps ad sanctorum martyrum Eugeniæ, Pelagii, Dominici & sociorum tempora peruestiganda necessaria fuere, suis locis, quanta potuimus diligentia ratiocinati sumus.

Ordonius rex primus. Alfonsus Magnus. Crux Oueti opulentissima.

Regnabat autem nunc etiam Ordonius primus, qui anno DCCCLXII. postea obiit. Neque enim antea regnum iniit filius eius Alfonsus cognomento Magnus. Id est manifestum ex aurea cruce ingentis magnitudinis operis pulcherrimi, & pretii ex gemmarum multitudine immensi; quam Oueti in sancta camera reliquit, cum hac, a tergo, literis aureis prominentibus, inscriptione.

SVSCEPTVM PLACIDE MANEAT HOC IN HONORE DEI, QVOD OFFERVNT FAMVLVS CHRISTI ADEFONSVS PRINCEPS, ET SCEMENA REGINA.

QVISQVIS AVFERRE HÆC DONARIA NOSTRA PRÆSVMPSERIT, FVLMINE DIVINO INTEREAT IPSE.

Hoc

HOC SIGNO TVETVR PIVS, HOC SIGNO VINCITVR INIMICVS, HOC OPVS PERFECTVM EST, CONCESSVM EST SANCTO SALVATORI OVETENSIS SEDIS. ET OPERATVM EST IN CASTELLO GAVZON, ANNO REGNI NOSTRI XVII. DISCVRRENTE ERA DCCCCXVI.

Annus hic fuit Christi natiuitatis DCCCLXXVIII. Vnde constat anno Domini DCCCLXII. Alfonsum hunc regnare cœpisse: cũ ann⁹ patris postremus, ei fuerit prim⁹.

Cordubensium Christianorum dispersio

Quæ autem consequuta postea sunt, in Ecclesia Cordubensi, ex vetustis monumentis collecta prosequemur. Constat enim post has duas sub duobus regibus patre & filio persequutiones, magnam Cordubæ Christiani cultus factam fuisse permutationem: cum omnia in peius ruerent, & retro admodũ sublapsa ferrentur. Pauidi monachi monasteria deserere, Abbates alio transfugere, Episcopi ferme nõ esse, sacra loca deserta cultoribus, Sarracenis in prædia cedere, & Cordubensis ecclesia, quę nondũ in captiuitate dec⁹ & amplitudinẽ penit⁹ amiserat, nunc in miserã dispersionẽ & lugubrem ruinam abire. Multa sunt quæ hoc ipsum plane doceant. Monasterium nanq; ordinis sancti Benedicti est admudum celebre, & opulentũ in ipso Galletiæ, qua Legionensi regno per Bergidum copulatur, introitu: Samanos olim, nunc corrupto nomine Samos dictum. Ibi monumentum publicæ attestationis Gothicis literis in membrana scriptum vidimus, in quo Offilo abbas, Vincentius presbyter & Maria Deo vota sua omnia eidẽm monasterio largiuntur. Narrantq; in primis, quẽadmodũ Curduba profugi tempore Ordonii regis, cum Galletiã peruenissent: benigne ab Rege excepti fuere: qui illorũ calamitatibus cõmotus, id ipsum monasterium, dirutũ iã & pene desolatum, cũ prædiis, oppidulis & tota ipsa circumcirca ditione eisdem libenter concessit, vt priscã in eo religionis formam instaurarent. Eius autem donationis, quæ ab ipsis monasterio fit publice contestatæ dies fuit Augusti vigesimus quintus anni domiοicæ natiuitatis octingentesimi septuagesimi secundi: mortuo nimirũ iam eodem Ordonio rege huius nominis primo, Alfonsi Magni patre, qui tunc, cum hæc publice agebãtur, imperiũ tenebat: vt vicina admodũ diuo Eulogio tempora intelligas, hoc est annũ post ipsum interemptũ duodecimum. Quin etiam diploma eiusdem regis Ordonii primi ibidẽ vidimus, literis Guthicis & membrana peruetustum, in quo ea monasterii ditionis & oppidorũ donatio, quã Offilo Abbas cæteriq; sibi ab Rege factam cõmemorant, cõtinetur. Concessum autẽ id diploma fuerat die mensis Maii vigesimo, anni Dominici octingẽtesimi sexagesimi secundi: duobus nempe, nec pluribus, post diui Eulogii necem ãnis: vt manifestum sit paulo post ipsum martyrio coronatum, Offilonem Abbatem cum reliquis Curduba diffugisse. Alia posteriorum Regũ diplomata prætereo, quæ ibidẽ habentur: in quibus eadẽ ista de Offilone Abbate cũ sociis Cordubensibus, patria diffugientib⁹ repeiuntur. Illud tacendũ non puto, dirutũ Samanos monasterium Offilonẽ inuenisse, quia centum pene annis antea sub Froyla rege huius nominis primo, Argeric⁹ Abbas Toletan⁹, patria & ipsus profug⁹ cum aliis nonnullis, Regis benignitate subleuatus, ipsum primum ædificauerat. Id etiam eiusdem Froylæ regis diplomate testatum permanet, cum Ordonius etiam in suo eiusdem Argerici prioris Abbatis & regis Froylæ, qui ipsum exceperit, meminerit.

Samos monasterium. Bergidum. Offilo Abbas

Annus 872.

Annus 862.

Argericus Abbas Toletanus

Antiqua præterea & iisdem hisce temporibus scripta Regii, celeberrimi, & amplissimi sanctorũ martyrũ Facundi & Primitiui ordinis sancti Benedicti cœnobii monumenta Regumq; diplomata, quæ nos ibi vidimus testantur, Abbatẽ Alfonsum cum suis monachis Corduba profugum, Sarracenorum gladios deuitantem, pusilloque suo gregi, quẽ imparem perferendo martyrio experiretur, sancte & prouide consulentẽ, ad eundẽ regem Alfonsum cognomento Magnum Legionem peruenisse. Cũq; regi iã antea cordi fuisset, sanctorum Facũdi & Primitiui sepulchra debito cultu venerari, delubrumq;, vbi iacebant, Sarracenorũ impetu dirutum instaurare: quasi diuinitus sibi oblatũ Curdubensẽ Abbatem monachosq; suos excepit. Substructo deinde miræ magnitudinis, vt idẽ Rex in diplomate inquit, templo, quod hodie etiam perdurat, eidẽ Abbati Alfonsi cũ suis monachis, addito insigni multorũ prædiorũ, oppidulorũ & ditionis integre patrimonio, tradidit incolendũ, & monasterii ædificiis augendũ. Hoc fuit instaurationis, atq; insignis illi⁹ amplificationis principiũ. Vt inclitũ per totã Hispaniam cœnobium, duobus illustrissimorum martyrum corporibus augustissimum, multorumq; Regum magnificentia nobilitatum, Cordubensem primum habuerit Abbatem & instauratorem, testemq; huius, quã prosequimur, dispersionis. Diploma nã-

Sancti Facũdi monasterium Cordubensibus monachis primum inhabitatum. Abbas Alfonsus Cordubensis. Rex Alfonsus Magnus.

Annus 874.

que regis Alfonsi, in quo huius rei mentio est, annum Domini octingentesimum septuagesimum quartũ pręfert, hoc est post Diui Eulogii martyrium quartum decimum.

Sãcti Michaelis de Escalada monasterium.

Non admodũ longè ab hoc ipso sanctorũ Facũdi & Primitiui oppido & mõasterio illud alterũ est, quod sãcti Michaelis de Escalada appellant. In ei⁹ miræ vetustatis tẽplo varii marmoris columnis exornato, lapidẽ esse inscriptũ, venerãdæ authoritatis monachi mihi retulerunt, in quo memoria Abbatis cuiusdã Cordubensis conseruatur, qui eo per hosce etiam annos, eadem nimirum calamitate exactus, peruenerit.

Cœnobium sancti Martini de Castanenda. Senabria oppidum.

Posterioris aliquanto temporis est item lapis bene magnus in Ecclesia monasterii sancti Martini de Castanenda ordinis nunc Cisterciensis, olim Benedicti ad oppidũ Senabriam Galletiæ & Lusitaniæ finibus in Legionensi regno propinquum: cuius inscriptio hanc ipsã astruit Cordubensium Christianorum dispersionem. Cũ enim in principio doceat, locũ illum sanctũ diuo Martino quondam fuisse consecratũ: prosequitur deinceps, quo pacto ab Ioañe Abbate, qui Corduba eum monachis venerat, fuerit restitutus: temploq; & monasterio magno labore, breui tamen tempore, structis, instauratus. Factũ id tandẽ refert regnante Ordonio principe, anno Domini nongẽtesimo quinquagesimo secundo. Hæc ibi. Ex cuius anni notatione facile colligimus, regẽ Ordonium huius nominis tertium, Ranimiri secundi filium ibi nominari. His autem omnib⁹ facile declaratur, quã misero tumultu ecclesia Cordubẽsis hoc tempore fuerit conquassata, & crudeli ruina penè deiecta.

Ioannes Abbas Cordubensis. Annus 952.

Christiana religio Cordubæ perseuerauit. Concilium Cordubense. Annus 863. Sãsonis Abbas. D. Andreæ templum.

Neque tanta tamen fuit eius hoc tempore dispersio, quin integra, templisq; & viris optime constituta perduraret. Docet hoc in primis concilium multorum Episcoporũ Cordubæ paulò post diuũ Eulogiũ occisum congregatum, circa annum nimirũ Domini octingentesimum sexagesimum tertium, cuius in Samsonis Abbatis, Cordubensis libro Apologetico secundo fit mentio. Docent hoc ipsum præterea alia multa, quæ idẽ author eo opere commemorat. Cũ interim non deessent martyres, non Christi fideles, qui marmoreo tumulo & epitaphio martyris sepulchrũ, quod suo loco apparuit, exornarent.

Sed enim multũ diuque etiã post diuum Eulogium Cordubæ templa, sacræ Deo virgines & magnus religionis cultus vigebat. In tẽplo nanq; diui Andręę (quod semper ab sequentium temporum Christianis Mocarabibus retentum fuisse constat) introrsũ in Septentrionali pariete lapis est centũ vig inti ferme post diuũ Eulogiũ annis sacræ virginis & Deo dicatæ tumulo impositus. Id hæ inscriptæ literæ indicant.

Lapis in eo templo. Speciosa Christiana fœmina. Tranquilla sacra virgo Ann⁹ Domini 966.

HIC SPECIOSA CONDITA SIMVL CVBAT
CVM FILIA TRANQVILLA SACRA VIRGINE. QVÆ ////////////////////////////TESIMA
QVINTA////////////////ERA SVBIVIT FVNERA.
POSTEA MATER MILLESIMA QVARTA
RECESSIT VLTIMA.

Cumque, me puero, infra eum lapidem parietem in cellulam audiendis sacris confessionibus suffodere fabri cœpissent: concauatũ iã cũ harũ fœminarũ ossibus inuenerunt: nec violare ausi, obstructum vt antea erat reliquerunt.

Lapis autem extrorsum in cimeterio eidem parieti insertus, satis aperte docet, idem templum, ducentis post has virgines annis, Christianorum; sub Arabibus semper fuisse. Habet namque huiusmodi vernaculo nostro sermone epitaphium: barbarum quidem, sed pro tempore cognitione opportunum.

Petrus de Villammar. Annus Domini 1164. Alfonsus Imperator. Abengamia rex.

Fino don Pero Perez de Villammar alcalde del Rey en Cordoua en dizesiete dias de Febrero E. M. cc. dois. feria sexta. Maestre Daniel me fecit. Deus lo bendiga Amen.

Dicã autẽ de hoc ipso tumulo quod sentio. Alfonsus Imperator Vrracæ filius, septendecim antea annis Cordubam cœperat, Regiq; Abengamiæ, cũ se supplex Imperatori dedisset, ciuitatẽ tributo imposito, submissionis etiã facta cõtestatione, reliquerat. Vt igitur publicum imperii testimoniũ Cordubæ Alfonsus relinqueret, Christianosq; liberos deinceps inibi & sui iuris esse ostenderet: præfectum Christianũ iuri dicundo cũ magistratu & titulo in vrbe esse voluit, qui Christianos iudicaret, tributa ab Mauris soluenda colligeret, Alfonsiq; ditionem modis omnibus tueretur. Is extinct⁹, in Christianorum templo sepelitur. Duo igitur hi lapides, simul & vetusta admodũ eius templi quadã ex parte structura satis aperte demonstrant, quibusq; Maurorum temporib⁹ templũ illud Christianos retinuisse, cultũq; religionis, atque adeo monasticum ordinem Cordubæ iugiter perseuerasse.

FINIS.

LVDOVICI NONII

HISPANIA, SIVE POPVLORVM, VRBIVM, INSVLARVM, AC FLVMINVM IN EA ACCVRAtior descriptio.

Clarissimo viro D. FRANCISCO PAZ,

SER^mor^um. ALBERTI

E T

ISABELLÆ,

BELGICÆ PRINCIPVM ARCHIATRO.

Ludouicus Nonius Medicus Antuerp.

DVdum mihi in votis fuit, V. Cl. affectus in te mei arrhabonem offerre, vt amoris tui nexum, quo me arctè deuinctum scio, si non soluere, ex parte saltem laxare possem. Nunc occasio, nunc facultas defuit; nuperus hic apud me natus fetus, voto me exsoluet, HISPANIA, inquam, mea; quam nomini tuo inscribo: vel potiùs te illi patronum quæro. Nam vt tenellis infantibus, amuleta quædam, officiosæ nutrices appendunt, quo fascinantium oculos, linguasq; queant euadere: ita etiam nomen tuum lubuit Hispaniæ meæ præfigere, ne calumniæ noxios afflatus, aut sæuos inuidiæ morsus expauescat: sed vt sequestrato timore, aulit frontem commaculare, & in publicum hunc famæ campum prodire. Nec decorum iudicaui alium Patronum Hispaniæ, quàm te in ea honesto genere natum; & ad hoc doctrinæ & dignitatis culmen euectum ambire: neq; vsquam medici fetus honestius, quam ad Archiatrum, & ad ordinis nostri principem diuertet. Nec spernes hoc quamuis leuidense munus, vel Patriæ caussa, quam a fugientis æui iniuria, conatus sum vindicare: & pristinum illi splendorem pro virili restituere. nam superioribus seculis, quàm misere defœdata fuit, norunt omnes. acerbas, vt opinor, neglecti Lacedæmoniorum moris pœnas luit, qui inituri prælia Musis litabant; quo egregia sua facinora, Musarum ope posteris innotescerent. hinc nacti luculentos scriptores, qui res illorum gestas, patriamque ita exornarunt, vt pœnè nullum ibi fuerit sine nomine saxum. Secus Hispanis accidit, quibus fortia potius facere, quam narrare, cura semper fuit. Quid? an non coegit illos necessitas, Marti potiùs vltori, quam Musis sacrificare? Per DCC. enim & plures annos, pro sartis tectis, cum Mauris multo mutuoq; certarunt sanguine. Qua de causa nec patriam satis illustrare illis integrum, nec domi forisque gesta, in memoriæ templo sacrare, quota enim facinorum pars ad posteros peruenit? aut

Aeternis famæ monumentis insita floret?

Sed desino hæc vulnera refricare. ad munus meum redeo; quod velim tali vultu suscipias, quali id ego animo, aperto nempe & candido tibi V. Cl. lubens, merito, dono consecroque. Vale. Antuerpiæ Kal. Mart. cIↃ. IↃC. VII.

LECTORI.

N tibi, quam Hispaniæ illustrandæ opellam impendi, benigne Lector, quæ non tum leuis forsan, quàm ingloria est, &

— vnde laboris
Plus haurire mali est, quàm ex re decerpere fructus.

Pretium tamen operæ me fecisse credo, nobilißimam hanc Europæ partem, ex altißimis, quibus nimis diu damnata fuerat, tenebris eripere. Nam per frequentes Barbarorum inundationes, continuaq; bella, ita afflicta fuit, vt nullum in ea vestigium prisci decoris, nec sincerus vllus antiquitatis color eluceret. Ita fabulæ omnia occupauerant, nec impunè solùm, sed & cum laude paßim persultabant. Compositis tandem bellis, melioris aliquot scriptores notæ, patriæ deformatæ opem tulere: sed patrio sermone & ἐν πάντι pleriq; vnus aut alter Latinè, sed sparsim & saltuatim, prout historiæ ratio postulabat. Quare continuata serie, Hispaniæ diuulsa membra, in vnum collegi, & antiqua nomina populorum, vrbium, fluminum, cum recentioribus composui, ex fide veterum & nobilium scriptorum. Nec omnia lubuit persequi; nec potui. Non mediocres enim, *dicebat Varro*, tenebræ in silua, vbi hæc captanda: neq; eò quò peruenire volumus, semitæ tritæ: neq; non in tramitibus quædam obiecta, quæ euntem retinere possunt. *Scopus mihi fuit, illa præcipuè tangere, quorum apud priscos scriptores fit mentio, illosque eadem opera, illustrare vel emendare: quo legentium ex parte tædium leniri poßet. nam genus hoc scriptionis impeditum, nec ingenii, aut eloquentiæ est capax.* Nec enim admittit excessus, aut Orationes, sermonesque aut casus mirabiles, vel euentus varios, non alia iucunda dictu, aut legentibus blanda. *Et cum sæpè mutuis dißidiis variant auctores, meliori parti accedo, vel Scepticorum more* ΟΥΔΕΝ ΟΡΙΖΩ *in multis, & dubiis, pendenti vestigio, & tamquam super oua & aristas incedo. Quid mirum in tanta scriptorum infrequentia & temporis incuria. Tu, Lector, cogita per salebras & inuia loca me ambulasse: quare si me alicubi lapsũ videris, non indignaberis, sed ignosces & eriges: memor Pliniani illius dicti*: Peculiarem in studiis caussam eorum esse, qui difficultatibus victis, vtilitatem iuuandi prætulerunt gratiæ placendi. *Quod tibi in mente velim sit, mi Lector. Vale.*

Index

INDEX CAPITVM.

Cap.

Cap. LXV.

Murgim non esse *Murtiam* ostenditur. Num *Oreola* vocata. Fabula de eius origine explosa. *Menlaria* Protenæi est Murtia. Alphonso X. Regi fidissima.

Cap. LXVI.

Appiani error de Carthaginis nouæ auctore. Opinio Silij Italici reiecta. A Carthaginensibus condita. Cur *Spartaria* vocata. Vrbis situs ex Liuio. Argenti fodinæ celebres.

Cap. LXVII.

Dianium & *Hemeroscopium* dictum. Dianæ fano nobilitatum. A Phocensibus exstructum. Promontorium Ferrariæ, quod & *Tenebrium*.

Cap. LXVIII.

Setabis & *Augusta Valeria* dicta. Tenuissimum hic linum. Silius obiter correctus.

Cap. LXIX.

Valentia à D. Iunio Bruto condita. Cur *Veterani* & *Veteres* vocati. *Colonia Iulia* dicta.

Cap. LXX.

Saguntus olim vbi nunc *Moruiedro*. A Zacynthiis & Ardeatibus condita. Dianæ hic templum vetustissimum.

Cap. LXXI.

Mantua Carpetanorum *Madritium* est. Escuriacum. Moles ibi regia.

Cap. LXXII.

Complutum hodie *Alcala de Henares*. Olim & *Alcala S. Iusti*. Academia hic illustris.

Cap. LXXIII.

Carraca eadem cum Antonini *Arriaca*. *Guadalaiara*, hodie. Tagonius amnis. Sertorii Stratagema.

Cap. LXXIV.

Segontia hodie *Siguenza*. Varie olim vocata. Reiecta opinio, quæ à Sagunto ortum dicit.

Cap. LXXV.

Bilbilim non esse *Calataiud*. Municipium fuit. Cognominata *Augusta*. Aquis Salonis clara & ferri temperie. Plinius emendatus.

Cap. LXXVI.

Turiasso hodie *Tarazona*. Ferri temperie clara. Mons Caunus. Martialis emendatus.

Cap. LXXVII.

Clunia hodie *Crunna del Conde*. Municipium olim. *Sulpitia* dicta. Plutarchus emendatus.

Cap. LXXVIII.

Numantia diutissimè Romanis restitit. Gerundensis Episc. duplex error. Ridicula opinio de etymo. Non esse *Zamorram*, sed *Soriam*. Pomponius Mela defensus.

Cap. LXXIX.

Flauiobriga nunc *Bilbao*. Olim hic Amanum portus. Situs eius & descriptio.

Cap. LXXX.

Pompelon à Pompeio exstructa. Diuersa à Pompeii trophæis. Vbi hæc exstant. Occupatur à Ferdinando Rege.

Cap. LXXXI.

Duplex Calaguris. Taraphæ error. Fidissima suis ducibus. Egregia inscriptio.

Cap. LXXXII.

Cæsaraugusta Colonia immunis. *Salduba* vocata. Variæ opiniones & fabulæ de prisco nomine refelluntur. Colonia huc ab Augusto deducta.

Cap. LXXXIII.

Osca *Victrix* cognominata. A Sertorio hic scholæ institutæ. Velleius Paterculus correctus.

Cap. LXXXIV.

Ilerda hodie *Lerida*. Sardones vbi. De origine Ilerde. Sicani nomen a Sicori amne traxerunt. Antiqua hic Academia.

Cap.

NOBILIORES HISPANIÆ FLVVII.

Anas.	*Minius.*
Betis.	*Monda.*
Cinga.	*Salo.*
Cogedus.	*Sicoris.*
Durius.	*Sucro.*
Iberus.	*Turia.*
Lethe.	*Tagus.*

LVDOVICI NONII.

HISPANIA.

CAPVT I.

DE HISPANIAE NOMINE, ET ETYMO. PLInius explicatus. Stephanus Byzantinus emendatus. Variè olim vocata.

GEntium primordia vrbiumque origines in obscuro esse, Scriptorum fœda adulatio, vanitasque plerumque facit. Dum enim gloriam ex vetustate auidi venantur, initia populorum augusta, splendidaque comminiscuntur, & Poetarum licentia, miscendo vera falsis ad inanes Deos & Heroes deducunt, Hinc fictæ vrbium origines, inauditæ Regum series nominaq; defluxere: ipsamq; antiquitatē dum anxie suis studēt asserere, fabulis mendaciisque mitere defœdant. Largiter hac in parte deliquere Hispani Scriptores: nam cum prouinciam antiquitati sacrare conantur, ab Hispano Herculis filio, vel ab Hispalo Rege, Hispaniæ nomen fluxisse, vno consensu contendunt omnes. Sed citra classici auctoris alicuius assensum. Ego vero veterū scriptis insistens, à Pane Dionysii comite, non vnius aut proletarii scriptoris suffragio deriuatum esse euincam. Agmen mihi ducat C. Plin. lib. 3. cap. 1. *Lusum*, inquit, *Liberi patris aut Lysam cum eo bacchantem nomē dedisse Lusitania, Pana vero præfectum eius vniuersæ.* Vides clare duo hic dici, à Luso, vel Lysa Lusitaniā, à Pane vero vniuersam nominatā HISPANIAM; sed hoc vt fabulosū eliminabit aliqs, nō ego qui sciā Pliniū subiexere: *At quæ de Hercule, ac Pyrene, vel Saturno traduntur, fabulosa in primis arbitror.* Quid ni idē de Pane, aut Lysa dixisset, si cōmentitia iudicasset? Idem apertius longe docet Plutarchus libello de fluminibus & montib. cap. XVI. *Mox cum Satyros & Panas in militiam delegisset, suo imperio Indos subiecit, atque de victa Iberia, Pana illis locis præfecit, qui Regionem de seipso* PANIAM *vocauit, at iuniores vocabulum inde deducentes* SPANIAM *dixerunt, vti voluit Sosthenes libro XIII. rerum Iberic.*

Clare hic ostendit, primo Paniam à Pane, deinde & *Spaniā* vocatā. In vsu etiā fuisse postremū hoc nomē, testis est vetus Iuuenalis Scholiastes ad Saty. 12. vbi *Spaniā Bæticā*, pro Hispania Bætica vocat. Idē docet multæ eruditionis Ambrosius Moralis, notis suis ad D. Eulogiū Cordubensem. Facem hoc loco mihi præfert Plutarchus, ad illustrandū Stephani Byzantini locum, libro de vrbibus. Vidit illum diligentissimus Abrahamus Ortelius, sed corruptum præteriit, cuius verba sunt in dictione *ἰσπανίαι: ἰσπανίαι, δύο τῆς ἰταλίας ἐπαρχίαι, ἡ μὲν μεγάλη, ἡ δὲ μικρά. ἐκλήθη δὲ καὶ ἰβηρία καὶ παννονία.* Id est: *Hispaniæ, duæ sūt Italiæ præfectura, maior & minor, vocatur etiam Iberia, & Pannonia.* Sed quis vnquam quæso, HISPANIAM, *Pannoniam* dictam scripsit? quę tantum ab hac nostra,

Quantum Hypanis Veneto distat ab Eridano.

Apage ergo hanc vocem, quam nec per somnium quidem auctor scripsit, & eius loco substitue audacter *πανίαν* HISPANIAM scilicet, olim dictam Iberiam & Paniam. Quod cum imperitis non arrideret, litterarum, *Non*, interiectione *Pannoniam* effinxerunt. Ioannes etiam Goropius Becanus lib. IIII. rerum Hispanicarum luculente satis docet, HISPANIAM primo fuisse dictam *Paniam*, & postea syllabæ, *His*, adiectione *Hispaniam*: quod Cimmeria seu Teutonica lingua, *occiduam Paniam* significat, ad discrimen Orientalis Paniæ, quæ Hesychio teste, Peloponnesus erat. Et cum constat Italiam olim *Saturniam* dictam, in Saturni memoriam, & *Latium*, quod in illa latuerit, quis mirabitur HISPANIAM in Panis Dei honorem, *Paniam* olim dictam? præsertim cum & ipse Stephanus, Arcadiam *πανίαν* quondam vocatam referat. Dicta etiam *Hesperia*, vel ab Hespero Rege, Atlantis fratre, vel potius ab *Hespero* Stella, quæ ibi primo conspicitur. Sed non simpliciter *Hesperia* dicta, vt Italia; sed, vt docet Isidorus lib. XIV. cap. IIII. *Vltima Hesperia.* Vnde Horatius lib. I. carminum oda XXXVI.

Qui nunc Hesperia sospes ab vltima.

A Lucano tamen, citra vllam adiectionem, vocatur *Hesperia*:

Qui ferit Hesperiam post omnia flumina Bætis.

Diodoro vero Siculo lib. VI. Bibliothecæ, & Appiano Alexandrino *Celtiberia*, à præpotente Celtiberorum populo. A Græcis vero passim *Iberia* dicitur, ab *Ibero* fluuio, vt Ste-

vt Stephano Byzantino placet, vel ab *Ibero* Tubalis filio, vt Pseudo-beroso & nugatori Annio Viterbiensi; sed vero propius est, ad *Iberis* Asiæ populis, qui in Hispaniam venere (si Varroni apud Plinium fides habenda) amni & regioni nomen inditum esse: licet Dionysio Alexandrino aliter visũ sit, nempe Orientales Iberos, ab Hispanis ortum & nomen sumsisse, quod & Eustachio eius Cõmentatori, & Nicephoro Callisto Eccles. Historiæ Lib. VIII. Cap. XXIIII. persuasum video. Auctor est Strabo sub finẽ libri tertii olim Hispaniæ incolas, *Igletas* vocatos fuisse: qua de causa, me prorsus fugit, nisi cum Cl.^mo Causabono placeat *Gletas* substituere. Teste enim Stephano. Γλῆτες ἔθνος ἰβηρικὸν μετὰ τοὺς κυνήτας. Id est: *Populus Hispaniæ apud Cynitas*: qui, eodem teste, & *Cynesii* vocantur, erantque ad Oceanum circa Herculis Columnas, vnde & *Cyneticum promontorium*: quod Ortelius non procul à Sacro collocat. Non multum ab his diuersus Festus Auienus in Iambis, nisi quod Anam amnem per Cynetas dicat fluere:

Anna amnis illic per Cynetas effluit
Sulcatque glebam.

Vnde, vt in aperto est, hos populos in confinio Lusitaniæ & Bæticæ olim fuisse, ita etiã æque obscurum quinam illi fuerint.

Cap. II.

Hispaniæ *situs, & figura. Diuisio eius sæpe mutata.*

Extrema terrarum ad solis occasum est Hispania, quæ naturæ sollertis ingenio, vel ut alter orbis, partim Pyrenæis montibus, partim Oceani æstibus, & Tyrrheni maris littoribus coronata includitur. Corio bubulo humi protenso comparatur. Straboni lib. III. Iustino lib. XLIV. prope quadratę est figurę: Paullo vero Orosio lib. I. cap. II. & Æthico in Cosmographia sua trigona est: cuius longitudo, auctore Strabone, sex millia stadiorum, latitudo quinq; millia complectitur, vt maximum. Appiano autem Alexandrino in Ibericis, tam longitudine quam latitudine sua decem millia stadiorum explet. Plinius non multum ab Appiani calculo discedit, nam mille & octuaginta duo M. P. habere in longitudine ostendit: latitudo inæqualis est.

In duas primum diuisa prouincias, *Citeriorem & Vlteriorem*, separante vtramque nobilissimo amne Ibero. Strabo in *Exteriorem & Interiorem* à Romanis diuisam dicit. Commodius tamen interpres poterat, seruasse Romanorum nomina, tam ex illorũ mente dicit Hispaniam diuisam in τὴν ἐκτὸς καὶ τὴν ἐντὸς, cui ad amussim quadrant *Citerioris & Vlterioris* appellatio.

Stephanus vero Byzantinus in *Maiorem & Minorem*, quarum hæc *Vlterior*, illa *Citerior* commode dicetur. Labente tamen æuo, & prouinciarũ terminis mutatis, tres effectæ sunt, *Vlteriore* in Bæticam, & Lusitaniam diuisa; *Citerior* vero etiam *Tarraconẽsis* nuncupata, à Tarracone vrbe primaria. *Bætica* quidem à septentrione clauditur Ana fluuio; ab occasu Atlanticum; à meridie Balearicum prospectat mare (quod est inter fretum Herculeum, & Charidami promontorium, vulgo *Cabo de Gata*;) ab oriente terminatur linea ducta ab hoc promontorio per Castulonem, ad Anam vsque fiumen. Lusitaniam terminat à septentrione amnis Durius (qui eam à Tarraconensi diuidit;) à meridie Anas amnis à Bętica eam separat; ab occidente Atlantici Oceani ea parte, quę inter Anæ & Durii ostia est; ab oriente Tarraconensi prouincia distiguitur. *Tarraconensis* autem Prouincia à Septentrione in Oceanum Britannicum, ab Oeasone promontorio (quod Mario Aretico *Cabo Preton*, aliis *Fonterabia* est) ad Nerium promontorium vsque, vulgo *Finis terræ*; ab occasu in Oceanum Atlanticum, à dicto promontorio ad ostium Durii amnis excurrit; à Meridie Lusitania, & Balearici maris ora; ab Oriente Pyrenæis montibus includitur. His tribus Hispaniæ prouinciis duæ sunt additæ, Cõstantini Magni tempore, vt cum Ioanne Magarino Gerundensi Episcopo, antiqua Hispaniæ testantur Concilia. Carthaginensis nempe, & Gallætia; sed non satis exacte. Nã è Sexto Aurelio Victore colligit recte Onufrius Panuinius, sub Hadriano Imperatore in VI. Prouincias diuisam, vt refert & Sextus Rufus, & Isidorus, in *Tarraconensem, Carthaginensem, Lusitaniam, Gallæciam, Bæticam*, & trans freta Africæ *Tingitaniam*, liber etiã Notitiarum Imperii septimam addit, *Insularem*: quod demum sub magno Constantino accidisse, idem asserit exactissimus Romanæ Historiæ scrutator Panuinius. Superiori vero æuo diuisa erat in XII. regna *Legiones, Castellæ antiquæ & nouæ, Aragoniæ, Portugalliæ, Nauarræ, Granatæ, Valentiæ, Toleti, Gallæciæ, Algarbiorum, Murtiæ, Cordubæ*. Ex quibus priora quinq; maioris famæ nominisq; fuere; quæq; continuam Regum seriem habuerunt.

Cap. III.

Fabula de priscis HISPANIÆ *Regibus exploditur. Berosus, & Annius Viterbiensis reiiciuntur.*

Cvm passim Hispanicarum rerum Scriptores de primis HISPANIÆ Regibus multa tradant, pretium operæ fore credidi πάρεργον hoc adtexere, & ab ouo hoc commentum refellere. Ferunt enim vnanimi consensu, Tubalem post cataclysmum vniuersalem, in HISPANIAS traiecisse, suique nominis vrbes condidisse *Setubalem*, & *Tudellam*, postea & Noemum hisce littoribus appulsum, *Noelam* in Gallæcia, & in Asturia *Noegam* exstruxisse: à Tubale longam Regum seriem fluxisse, nempe Iberum, Idubedam, Brigum, Tagum, Bætum, Sicorum, Sicanum, aliosq; quos recensere molestum esset. Huius choreæ, & fabulæ præsultor fuit Ioannes Annius Viterbiensis, homo non religiosissimæ fidei: illum secuti ceteri.

—— sicut grex totus in agris
Vnius scabie cadit & porrigine porci.

Is Berosum Chaldæum primus in lucem dedit, & Commentario illustrauit, qui non solum de Chaldæorum, sed totius pœne orbis primordiis, Regibusq; agit. Sed nihil hæc cum Beroso illo, quem Athenienses χρυσόγλωττον vocarunt. Nam cum is ante Alexandri Magni æuum vixerit, quo non solum Chaldæis, sed & Græcis Europæ res, & præcipuè HISPANIÆ, in occulto erant, multisq; demum post seculis latuerunt, donec victricibus Romanorum armis orbis passim detectus, & per commercia coniunctus fuit. Vnde ergo Beroso tam immenso terrarum spatio ab HISPANIA remoto, tanta illius Prouinciæ notitia contigit? sed demus hæc illi diuinitùs fuisse cognita: cur posteriorum nemo Scriptorum, ad quos Berosi opera peruenerunt, horum meminit Regum? cur hoc ab Eusebio præteritum in Chronicis? Nihil agitis: putæ putæ nugæ sunt, nec genuini solùm hoc esse Berosi opus ausim inficiari, sed Annii potius Viterbiensis, aut alicuius malè feriati commentum credo: cui sub specioso hoc titulo posteritati illudere lubido fuit, ratus posteros omnes ita fungus fore, vt lupinos ho sab ære nescirent discernere. Sed quis tam modesti splenis est, dū Hispanica nomina à Chaldæo homine audit è medio Latio peti, vt non risu diffluat. nec Lucilianus ille Crassus hoc sibi imperabit. Anne aliquid ineptius, vel audaciùs dici potest, quàm *Setubalem* à Tubale conditam, qui nunquam Hispaniæ pedem intulit, sed apud Ponti accolas Iberos habitauit? Nec *Setubalis* nomen Latino cælo aut fido alicui Scriptori nutū, nisi sub Cætoprigis nomine, vt fusius suo loco patebit. An ideo dicemus *Noegam* aut *Noelam* à Noe fundatam, quia vocis aliqua affinitas intercedit? Sic Iberum Tubalis filium fabulantur, à quo postea amni, & toti prouinciæ nomen impositum: cùm constet ab Asiaticis Iberis hoc nomen emanasse. Sic Brigum Regem somniant, quia multæ in Hispania vrbes in Briga desinunt, vt *Segobriga*, *Flauiobriga*, *Mirobriga*, quod idem ac Germanis *Burgum*, & Gallis *Dunum*, vt *Augustodunum*, *Nouiodunum*. Sed piget his diutius immorari ineptiis, quare

—— ne me Crispini scrinia lippi
Compilasse putes, verbum non amplius addam.

Præsertim vero cū Becanus noster, & Caspar Barrerius, dudum personam huic Pseudo-Beroso detraxere, multaque vero Beroso contraria habere ostenderunt. Quare auctor sim, vt cum interprete suo Annio

Aut Vticam fugiat, aut vinctus mittatur Ilerdam.

Sufficiant hæc de fabulosis HISPANIÆ Regibus: de veris vero Regibus, mirum, quam altum vbique silentium, & paucorum admodum nomen vel fama superest. Refert Iustinus *Gargorim* quendam vetustissimum Tartessiorum Regem fuisse, qui mellis colligendi vsum primus inuenit, huic ex filiæ stupro nepos successit *Habis*, per admirabiles casus, & stupenda pericula diuinitus seruatus, non secus ac Romæ conditores. Hic populum legibus iunxit, & ex agresti ciuilem effecit: quo mortuo, regnum per multa secula à successoribus eius retentum est. Macrobius etiā *Theronis* meminit, Citerioris Hispaniæ regis. Mitto de Arganthonio & Geryone dicere: qui in Bæticæ angulo imperarunt, quia noti omnibus. Mandonius & Indibilis, etsi eos loquantur Historiæ, inter regulos potius & dynastas, quam inter Reges numerandi sunt.

Cap.

CAP. IV.

Varii Hispaniæ incolæ: Romani variè illam rexerunt, per Procoss. Prætores, Legatos, Vicarios; Comites; Præsides.

Arios venisse in HISPANIAM populos, tamquam ad asylum aliquod, narrant historiæ: quorum nonnulli auitis sedibus pulsi, vt Phocenses, Rhodii, &

—Teucer Salamina, patremque
Cum fugeret.

Alii abundante multitudine, patriæ graues huc Colonias deduxêre, vt Celtæ. Aliqui verò prouinciæ opibus, & fertilitate allecti, & mercimonii caussa hic sedes fixêre: vt Phœnices, Tyriiq́. Mirum est quod Anneus Seneca scribat Germanos in Hispaniam venisse consolatione ad Heluiam. *Pyreneus Germanorum transitum non inhibuit, per inuia; per ignota versauit se humana leuitas. liberos coniugesq́. & graues senio parentes traxerunt.* Sed quo tempore id acciderit, nemo est qui tradat, penes auctorem sit fides.

Imperii verò cupidine, primi Carthaginenses; postea & Romani in illam traiecere, & tamquam pro Helena aliqua pugnantes mutuis illam cladibus nobilitarunt. Caussam, cur primùm in HISPANIAM Carthaginenses venerint, aperit Iustinus. lib. XLIV. *Gaditani,* inquit, *cùm à Tyro, vnde & Carthaginensium origo est, sacra Herculis per quietem iussi in* HISPANIAM *transtulissent, vrbemq́. ibi condidissent, inuidentibus incrementis nouæ vrbis finitimis* HISPANÆ *populis, ac propterea Gaditanos bello lacessentibus, auxilium consanguineis Carthaginenses miserunt: ibi felici expeditione; & Gaditanos ab iniuria vindicauerunt, & maiorem partem prouinciæ imperio suo adiecerunt. Postea quoque, hortantibus primæ expeditionis auspiciis, Amilcarem Imperatorem cum magna manu ad occupandam prouinciam miserunt: qui magnis rebus gestis, dum fortunam inconsultiùs sequitur in insidias deductus occiditur.* Occasione verò Saguntini excidii, traiecêre in HISPANIAM Romani, qui variè & inæqualiter illam administrarunt (nàm de Carthaginensium imperio nihil, quod sciam, posteris transmissum.) Primus autem P. Scipio deuictis Carthaginensibus, in Prouinciam redegit HISPANIAM, vt ex T. Liuio, & Appiano in Ibericis est colligere. Per Procoss. administrata primùm à primis Scipionibus, ad Corneliũ Lentulum, & L. Stertinium, qui anno ab V.C. IↃLV. Procoss. creati sunt: postea verò Prætores Prouinciam obtinuerunt: C. Sempronius Tuditanus Citeriorem: M. Heluius Vlteriorem, anno ab V. C. IↃLVII. quo tempore primùm VI. Prætores creatos, crescentibus Prouinciis, & latè diffuso Imperio Rom. testis est T. Liuius lib. XXXII. Anno verò IↃLIX. gliscente bello, præter duos Prætores consulari duce & exercitu opus fuit, missusq́. M. Porcius Cato Cos. Pro mole verò belli nunc Prætores, nunc Proconsules, nunc Consules prouinciam administrarunt, vt cuiq́. obuium erit legenti Romanas Historias: vnum sit multorum instar exemplum. Bello, quod aduersus Sertorium gestum est, Q. Metellus Procos. & Cn. Pompeius Quæstor cum potestate consulari missi sunt, vt refert Liuii Epitome lib. XCI. Ipse etiam Pompeius HISPANIAM per Afranium, & Petreum legatos administrauit. Augusti verò Cæsaris imperio, *Bætica* S.P.Q.R. commissa fuit: *Tarraconensis & Lusitania* Cæsari seruatæ sunt, teste Dione lib. 43. Tiberii verò Cæsaris æuo, teste Strabone lib. 3. plebis nomine, in *Bæticam* Prætor mittebatur, qui Legatum & Quæstorem habebat, in reliquam verò prouinciam Cæsar duos mittebat legatos, Prætorium, & Consularem. Prætorius quidem ius dicebat *Lusitaniæ*: Consularis verò vniuersæ *Tarraconensi* imperabat, qui secum tres legatos habebat, quo commodiùs vastæ illi prouinciæ ius diceret. Appianus de bello Hispaniensi, à Dione & Strabone diuersus abit. Ab eo tempore, inquit, (quo Cantabros Augustus vicit) Romani Iberiam quæ hodie Hispania dicitur, in tres partes diuidere incepisse mihi videntur, in quarum duas, annuos magistratus Senatus mittit, in tertiam verò Præsidem Imperator. Mutatum tamen & hunc morem sub ipso Tiberio refert Tacitus lib. IV. Annalium, cùm dicat Vibium Serenum Procos. vlterioris Hispaniæ fuisse, quæ dignitas ad Gratiani Imperatoris tempora durauit, eiusq́. demum æuo desiisse videtur, vt apud Sulpitium Seuerum lib. 2. Sacræ historiæ videre est. Vltimumq́. fuisse Proconsulem Voluentium notat: in cuius locum vicarius substitutus fuit, *nam iam Proconsulem habere desierat*, vt ait. Postmodùm verò nunc Præsidum, nunc Comitũ, nunc Vicariorum nomen viguit. Sextus verò Rufus suo æuo dicit *Bæticam & Lusitaniam* Consulares fuisse prouincias, *Tarraconensem* verò Præsidialem.

auri verò bis mille quinquaginta pondo, præter pecuniam militibus diuisam. Corn. Lentulus, & L. Stertinius eodem pene tempore, argenti septuaginta millia, auri mille quingenta pondo. M. vero Heluius argenti infecti quatuordecim millia, septingenta triginta duo pondo, signati bigatorũ septemdecim millia, viginti tria, Oscensis argenti centum viginti millia, quadringenta triginta octo, ex vlteriore Hispania asportauit. C. Minuci* ex citeriore, triginta quatuor millia octingenta argenti, bigatorum septuaginta octo millia, argenti Oscensis ducenta septuaginta octo millia ærario intulit. Et cui cupido singulos triumphos colligere, ipsum Liuium consulat, & in aceruum contrahat triumphales has manubias, videbit exiguo annorum spatio populum Rom. deprædatum fuisse supra sexcenta millia argenti infecti pondo, argenti verò Oscensis quadringenta millia, auri verò circiter decẽ millia, signati verò infinitam copiam. Mitto nunc ducum militumque rapinas, donatiua, stipendia, quæ dubio procul summam hanc multo superant. Et ex hostica hæc. Quid ex pacata prouincia opum illis venisse censebimus? vel vnus Plinii locus sufficiet, qui lib. XXXIII. refert suo adhuc æuo per Hispanias durasse ab Hannibale inchoatos puteos, ex quib. qui *Bebelo* vocatur, CCC. Annibali pondo in diem subministrauit, quæ Budæi calculo tria aureorum millia efficiunt. Potiori certè iure Auream messem quis HISPANIAM, quam cum Stratocle aut Dromoclida tribunal vocabit: vbi pace, belloq; tanta opum seges indies succresceret, adeo vt iure de illa animosus Poeta Claudianus cecinerit, lib. de laudibus Serenæ:

Quid dignum memorare tuis HISPANIA *terris*
Vox humana valet? primo lunat æquore solem
India: tu fessos exacta luce iugales
Proluis, inque tuo respirant sidera fluctu.
Diues equis, frugum facilis, pretiosa metallis,
Principibus fœcunda piis.

Sed hoc laudis agmen mihi claudant, Latini Pacati Drepani, Panegyrico suo ad Theodosium Augustum, verba: *Sint vt scribitur, Gargara prouentu læta triticeo, Meuania memoretur armento, Campania censeatur monte Gaurano, Lydia prædicetur amne Pactolo, dum Hispaniæ vni quidquid vbique laudatur, assurgat: hæc durissimos milites, hæc expertissimos duces, hæc facundissimos oratores, hæc clarissimos vates parit: hæc Iudicum mater, hæc Principum est.* Prisca etiam numismata luculente HISPANIÆ dotes loquuntur. in Hadriani enim Imp. nummo depingitur fœmina sedens cum oleæ ramo, & cuniculo ad pedes, olei vbertatem & cuniculorum frequentiam denotans: vel, vt suspicor, non absurdè, ob metallorum vberes secturas, quæ cuniculis sub terram aguntur. Vnde Catullus vocat *Celtiberiam cuniculosam*. Galbæ vero Imp. nummus refert fœminam militariter ornatam: quæ clypeum & bina iacula sinistra, dextera vero spicas frumenti gestat, vt bellacem, fertilemq; simul designet prouinciam. Sed vnde tantum à prisca fertilitate degenerauit? an occulti aliqui & noxii siderum positus genitalem telluris vim infecere? an effeta & lassa terra inani spe agricolas lactat? neutrum ego in caussa putem. Æque enim ac priscis seculis, in omnia frugum genera fæcunda est. Sed deest industria. nam cum natura sua in arma magis, quam aratra propensi sint Hispani, per longinquas in vtramq; Indiam expeditiones, & continuata bella, exhauritur iuuentus. Hinc agricolarum infrequẽtia: hinc agri neglecti potius quam steriles cernuntur. Nec defierunt hic metalla; sed Regum interdicto, HISPANIÆ parci nunc iubetur, donec India thesauros suos suppeditat.

CAP. VI.

INCOLAE BELLICOSI, DIVTISSIME ROMANIS *restiterunt. Fideles. Hospitales. Literis dediti.*

SVfficiat modo, folia hæc aut vmbras potius laudis, pendente manu attigisse. Sed quibus se vere iactat Hispania, nunc dicenda. Incolarum virtutes & ingenia, quæ domi forisque egregie conspicua, in bellum tamen & arma magis propensa: adeo vt plurimis, Iustino auctore, *militares equi & arma, sanguine ipsorum cariora sint.* Ideo assueti

Nec vitam sine Marte pati: quippe omnis in armis
Lucis caussa sita; & damnatum viuere paci.

Verissimũ hoc Silii dictum memorabili exemplo confirmarunt, dum M. Portius Cato quorundam rebellione ictus, arma omnibus cis Iberum Hispanis ademit, quod adeo ægre passos scribit Liuius, vt multi mortẽ sibimet ipsi consciuerint, *nullam vitam sine armis rati.* L. Florus ideo *Bellatricem, viris armisque nobilem, seminarium hostilis exercitus, & Hannibalis eruditricẽ* appellat. Thucydides oratione, quã Alcibiades ad Lacedæmonios

CAP. VII.

BÆTICA

TVRDETANIA *DICTA. MARTIANVS CAPELLA emendatus. Oleis abundat. Minio nobilis.*

VT ceteras prouinciarũ, amœno cultu, & fertili nitore præcedit Bætica, ita etiam non immeritò ab illa mihi auſpicandum duxi. Nomen habet à fluuio eam medi-am ſecante Bæti. Plinio etiam *vlterior* vocata, Straboni verò lib. 3. *Turdetania* etiam: *Regio ipſa, à flumine Bætica, ab incolis Turdetania vocatur*, à præpotenti ſcilicet Turdetanorum populo. Hodie verò potior eius pars *Andaluzia* vocatur, corrupto nomine, à Vandalis olim incolis. A ſeptemtrione, clauditur Ana fluuio; ab occaſu, Atlantico Oceano; à meridie, mare Balearicum; ab oriente, linea ducta per Caſtulonem ad Anam vſque terminat. Aliter Strabo diuidit. Anas ad ſeptentrionem & occaſum terminat: ad ortum autem nonnulli Carpetanorum & Oretani; ad Meridiem vero ex Baſteranis qui intra Calpen & Gades littus anguſtũ incolũt. Eius longitudo, à Caſtulone Gades vſq; teſte Plinio, ex ſententia M. Agrippæ, in CCCCLXXV. M. P. erat porrecta, latitudo verò eius a Carteiana ora CCXXIV. M. P. Diuerſus à Plinio eſt Martianus Capella, qui lib. VI. *Eadem verò [Bætica] longitudinis dimenſione diſtenditur à Caſtulonis oppidi fine, in Gaditanum oppidum*, CCL. *M. P. amplior æſtimatur, latitudo quoque in* CCXXIV. *M. P. excurrit*. Sed craſſior hic error eſt, quàm vt excuſari poſſit. paulò enim inferiùs refellit perperam M. Aprippam: qui citerioris Hiſpaniæ longitudinem patere in CCCCLXXV. M. P. dicit, quod de Bætica Agrippam dicere ex Plinio patet. Iuridicos in ea quatuor conuentus, *Gaditanum, Cordubenſem, Hiſpalenſem*, & *Aſtigitanum* recenſet Plinius. Fœdè hic iterum deprauatus Martiani Capellæ codex, qui duos tantùm agnoſcit *Gaditanum* & *Cordubenſem*. Malim certè codicem vtrobique accuſare, quàm docto Afro inſcitiæ notam inurere. Regio ipſa omnigena frugum copia mirè luxuriat, ſiue vinearum prouentus, ſiue arborarios fructus requiras. Oliuetis verò vnicè diues eſt, quod Plinius teſtatum reliquit lib. XVII. cap. XII. *Bætica*, inquit, *vberrimas meſſes inter oleas mittit*: & lib. XV. cap. II. poſt Italiam, inter Iſtriam & Bæticam, dicit par certamen de olei laude. vnde & Statius Papinius Silu. lib. II.

Qua Tritonide fertiles Athenas
Vnctis Bætica prouocas trapetis.

Cumque omnium ferax ſit, tum vel præcipuè inexhauſta & diuiti metallorum vena ſcatet. Sed minio inter cetera felix, maximæ olim apud Romanos auctoritatis: indicio eſt cura diligentiaque, qua illud ſeruabant: vnde Plinius lib. XXXIII. cap. VII. *Celeberrimum [minium] ex Siſaponenſi regione in Bætica miniario metallo, vectigalibus populi Romani, nullius rei diligentiore cuſtodia, non licet id ibi perficere excoquique: Romam perfertur vena ſignata, ad dena millia ferè pondo annua.*

Vrbium etiam frequentia regionis felicitatẽ pandit. nam, teſte Plinio, CLXXV. Strabone verò CC. memorabantur: quarum fama celebriores, quæ ſuper amnes extructæ aut æſtuariis adiacent: ad hæc litora vndique portuoſa, oraſque habet patentibus gremiis commercio aptiſſimas. Auræ hic ita lenes, annique tempeſtates adeo mites, vt non fruſtra antiquitas hac potiſſimùm Hiſpaniæ in parte elyſios campos eſſe crediderit. Sed Bæticæ illa pars, quæ Anam inter & Bætim amnes porrigitur; vt ſola felicitate & vbertate à Bætica ſuperatur, ita etiam mutato nomine *Bæturia* vocatur, in duas olim diuiſa partes totidemque gentes, teſte Plinio, *Celticos*, qui Luſitaniam attingunt, Hiſpalenſis conuentus, & *Turdulos*, qui Luſitaniam & Tarraconenſem accolunt, iura Cordubam petebant. Hodie pleriſque *Eſtremadura* dicta. Ioanni verò Geneſio Sepuluedæ doctiſſimo viro, *Petroche*, à petrarum, quæ ibi viſuntur, frequentia, vocatur. Strabo macræ eſſe telluris regionem hanc, & immenſæ ſiccitatis tradit.

Cap. VIII.

BAETICAE NOBILIORES POPVLI. TVRDVLI Turdetani, & ijdem iidem. Bastuli, Bastitani & Basetani dicti. Appianus emendatus. Cunei.

TVRDVLI.

PRiusquam ad Bæticæ vrbes se flectat oratio, non inutile erit, nobiliores olim prouinciæ populos in medium producere, vt, quorum sparsim mentio incidet, iuuet illos semel & vno obtutu cognoscere. Primi & magis illustres occurrũt *Turdetani* (qui & Bæticæ Turdetaniæ nomen dedere) iidem & *Turduli* vocantur: licet Polybius apud Strabonem, eos diuersos faciat & Turdulos finitimos esse Turdetanis ad septemtrionem dicat: T. autem Liuius lib. XXXIV. & Strabo nullum inter eos discrimen statuunt. Stephanus vero Byzantinus ex Artemidori sententia Turdetaniæ incolas *τουρτας, και τουρτυτανους* vocat. Ptolemæus inter Turdulos & Turdetanos discrimen ponit & confinia. nam Turdetanos dicit Lusitaniam attingere, Turdulos vero Tarraconensem. Plinius vero vtrosque *Turdulos* vocat his verbis: *Turduli, qui Lusitaniam & Tarraconensem accolunt, iura Cordubam petunt.* Liuius vero citato loco ait: *Omnium Hispanorum, maxime imbelles habentur Turdetani; freti tamen multitudine sua, obuiam ierunt agmini Romano.* & subdit statim: *Nec tamen ea pugna debellatum est. decem millia Celtiberum mercede Turduli conducunt, alienisque armis parabant bellum.* Vbi clarum est vtrumque nomen pro vno vsurpari. Auctor est Strabo, hos inter HISPANIÆ populos sapientia olim excelluisse, & litterarum studiis, leges quoque versibus à sex annorum millibus conscriptas habuisse. Incolebant olim potissima & mediterranea Bæticæ, & quasi totam Andalusiam, demtis maritimis.

BASTVLI.

MAritimam Bæticæ oram accolunt *Bastuli*, qui & *Bastitani*, seu *Basetani* vocantur. Strabo illos in ora illa, quæ Atlantico Oceano obuersa est, ad Anæ & Bæti ostia statuit: Plinius vero, non solam esse Bastulorum, sed & Turdulorum dicit. Cl. Ptolemæus eos *Pœnos* cognominat, ad discrimen forsan Bastitanorum, qui Tarraconensem inhabitant: an quia ora ea vniuersa originis Pœnorum est? vt Plinius ex sententia M. Agrippæ tradidit, & vt Pomponius Mela lib. II cap. VI. *Transvecti ex Africa Phœnices habitant.* Hos ego *Bastulos* Pœnos esse opinor, qui mendose ab Appiano in Ibericis vocantur *βλαστοφοίνικες*, cum potius *βαστοφοίνικες*, vel *βαστυλοφοίνικες* deberent dici; quod vt asseram facit ipse Appianus. nam illorum originem ad Annabilem refert his verbis: *οἷς φασιν, Ἀννίβαν τὸν καρχηδόνιον ἐπικίσαι τινας ἐκ Λιβύης καὶ ἀπὸ τοῦδε κληθῆναι βλαστοφοίνικας.* Ita vt ex Bastulis indigenis & Phœnicibus, seu Pœnis aduenis nomen sit efformatum: ad quam forsan originem videtur Poeta Horatius allusisse lib. II. carm. oda II. vt bene obseruauit Abrahamus Ortelius

——quam si Libyam remotis
Gadibus iungas, & vterque Pœnus
Seruiat vni.

Vterque enim Pœnus est, qui & Africæ & Hispaniæ maritimam oram colunt. Et cum hi Pœnorum essent originis, mirum est, quod Strabo referat illos coniugia more Græcorum contrahere: ægrotos vero Ægyptiorũ ritu in plateis deponere, vt qui eo morbi genere tentati fuerint, illis simili remedio subuenire possint.

CVNEI.

INtra Herculis columnas degunt *Cunei*, teste Polybio lib. X. vbi refert Magonem hyemasse, quo tempore P. Corn. Scipionem in HISPANIAM traiecisse constat. Vocantur autẽ *Cunei* à vicino Lusitaniæ promontorio, quod *Cuneus* Plinio, Straboni vero in limine lib. 3. *ager Cuneus*, Græcis *σφὴν* dicitur. Mela vero lib. 3. c. 1. manifesto promontoriũ hoc etiã *Cuneũ agrũ* vocat: *Ana proximũ [promontoriũ] quia lata sede procurrens,*

paulatim se ac sua latera fastigiat, Cuneus ager dicitur. Appianus in Ibericis magnæ vrbis, quam *Conistorgim* vocat, meminit inter *Cuneos* sitæ, quam refert à Cauceno Lusitano ei captam. Strabo verò in Celticis hanc vrbem recenset, & *Conistorsim* vocat. vnde colligere licet *Cuneos* illos olim fuisse circa Bæturiam, vbi postea Celtici populi ex Lusitania aduenæ sedes fixerunt. Ambrosius Morales credit illos eum tractum coluisse, vbi nunc *Niebla* comitatus est, cum adiacenti territorio.

CAP. IX.

GADES.

GADES VNDE DICTAE. OLIM APHRODISIÆ, Erythia, Cotinusa, Iunonis insulæ, & Tartessus *dicta. Frequens nobilitas, magna potentia. Multa de templo* Gaditano. *Finis olim nauigationis.*

INsula est ad Bętis ostia, qua Europa ab Africa dirimitur, & vnde Tyrrheni maris faucibus, Oceani æstus immittitur, angusto spatio à cotinenti, & veluti flumine abscissa, *Gades* vel *Gadira* dicta, eo quod videatur τῆς γῆς δειρά, id est, *Terræcollum*, vt refert Eustathius in Dionysium Alexandrinum: sed melius Hesychius, quod Phœnices *Gadira* περίφραγμα vocant, id est, *Septimentum*, vnde & Plinius lib. IIII. cap. XXII. *Pœni Gadira sua lingua sepem vocant*, eo quod mari vndique sit circumsepta. Plato vero in Atlantico, seu Critia dialogo, aliam nominis originem adducit: Neptunum ex Clitone, Euenoris & Leusippes filia, refert quinque geminos masculorum partus suscepisse, primogenitum vocasse *Atlantem*, vnde & pelagus *Atlanticū*; alterum vero eodem partu editum *Gadirum* vocasse, qui Græcis εὔμηλος, id est, *Diues ouium*, dicitur, sortitum extremas Atlanticæ insulæ partes, ad columnas Herculis, suo nomine *Gadiricum* locū nuncupasse. Duæ olim erant insulæ, nunc vnica tantum: variis olim nominibus dicta. ab Ephoro, & Philistide, referente Plinio, *Erythia*; à Timæo & Sileno *Aphrodisias*; ab indigenis vero *Iunonis* dicta. Dionysius Alexandrinus ante Tyriorum aduentum *Cotinusam* dictam ait, ἀπὸ τῶν κοτίνων, quod oleastris abundaret; Plinius vero à Timæo maiorem *Cotinusam* dictam refert; a Romanis vero *Tartesson*: cui adstipulatur Isacius Tzetzes, in Lycophronis Cassandram, qui scribit Tartesson insulam esse, & ciuitatem prope Herculis columnas: in qua Arganthonius regnauit. Ex Salustio refert etiam Priscianus *Tartesium* esse, quæ Punica lingua *Gadir* vocatur. Idem Festus Auienus in descriptione oræ maritimæ:

Hic Gadir vrbs est, dicta Tartessus prius.

Duæ in hac Insula olim erant vrbes, præter *Gaditanam*, teste Strabone: siquidem L. Cornelius Balbus, vir triumphalis, alteram exstruxit: quam *Neapolim* vocarunt, & ex ambabus tertia deducta, *Didymē* dicta; Plinius vero Strabone posterior, vnius tantū meminit oppidi his verbis: *Oppidum habet ciuium Romanorum, quod appellatur Augusta vrbs Iulia Gaditana.* Sed cur *Ciuium Romanorum* vocet oppidum, caussam refert Dion Cassius lib. XLI. C. Iulium Cæsarem, pacata Hispania Gaditanos ciuitate Romana donasse, quam donationem deinde populus ratam esse iussit, atque ita eos somnii ergò remunerasse, quod quæstor ibi habuit. Visus enim sibi cum matre rem habuisse, atque inde rerum potiundi spem hausisse. Municipium vero olim fuisse ostendit vetusta inscriptio, quæ Medinæ Sidoniæ visitur:

M. ANTONIO. M. F. GARISIACO.
II. VIRI. MVN. AVG. GAD. D.D.

Eo vero incrementi paulatim, Romanorum amicitia, vrbs hęc peruenit, vt inter quatuor Bæticæ conuentus annumeraretur. Tiberii vero Cæsaris tempore ad tantæ potentiæ culmen euaserat, vt Strabo scribat lib. III. vno suo ætatis censu, equestris ordinis, Gaditanos viros, quingentos esse censos: quod in nulla Italicarum vrbium, præterquā Patauii, reperti sunt. Nobilissimam certe olim fuisse vrbem, vel ex eo liquet, quod Iuba Mauritaniæ Rex magni fecerit, huius vrbis se esse Duumuirum, teste Festo Auieno: cuius versus ex ora maritima lubet hic adtexere: loquitur de Gadibus:

At vis in illis tanta, vel tantum decus
A Etate prisca, sub fide rerum fuit:
Rex vt superbus omniumque præpotens
Quos gens habebat forte tum Maurusia,
Octauiano Principi acceptissimus,
Et litteram semper in studio Iuba
Interfluoque separatus æquore,
Illustriorem semet, vrbis istius
Duumviratu crederet:

Fidem vero potentiæ facit, quod Macrobius Saturnaliorum lib. I. cap. XX. refert: *Theron*, inquit, *Rex Hispaniæ citerioris, cùm ad expugnandum Herculis templum ageretur furore, instructo exercitu nauium, Gaditani ex aduerso venerunt prouecti nauibus longis, commissoque prælio, adhuc æquo Marte consistente pugna, subito in fugam versæ sunt regiæ naues, simulque improuiso igne correptæ conflagrauerunt. Paucissimi, qui superfuerant hostium, capti, indicauerunt apparuisse sibi leones, proris Gaditanæ classis superstantes: ac subitò suas naues immissis radiis, quales in solis capite pinguntur, exustas.* Cicero etiam oratione pro L. Cornelio Balbo, refert Gaditanos, Romanorum Imperatores commeatu, pecuniaque sæpe iuuisse, & populum Romanum in annonæ caritate, suppeditato frumento leuasse. Quod permagni faciet, qui sciuerit quanto frumento Romana vrbs olim indigebat.

Inter celeberrima verò huius Insulæ opera templum erat Herculis, quo plures Romanorum duces, magnis rebus gestis vota soluturi ventitabant, vt auctor est Diodorus Siculus lib. VI. Hannibalem etiam refert Silius Italicus, priusquam in Italiam exercitum moueret, Gadibus vota exsoluisse. Hoc verò templum Herculi Ægyptio sacrum fuisse, testatur Pomponius Mela lib. III. cap. VI. Philostratus verò lib. V. De vita Apollonii Tyanæi scribit, duos ibi Hercules cultos fuisse, *Aegyptium*, & *Thebanum*, nullo prorsus intus simulacro, cæterum *Aegyptio* duas aras æneas, *Thebano* vnam tantùm erectam, iuxta quam duodecim Herculis labores conspicerentur, quod & Silius Italicus lib. III.

Sed nullæ effigies, simulacraue nota Deorum
Maiestate locum, & sacro impleuere timore.
In foribus labor Alcidæ.

Cur verò sanctum sit refert Mela Pomponius, *Templum*, inquit, *Aegyptii Herculis, conditoribus, religione, vetustate, opibus illustre, Tyrii condidere: cur sanctum sit, ossa eius ibi sita efficiunt: annorum, queis manet numerus, ab Iliaca tempestate, principia sunt: opes tempus aluit.* Eustathius refert in Dionysium Alexandrinum, ex Æliani sententia, Gadibus altare, *Anno* & *Mensi* dicatum, vnum videlicet breuiori tempori, alterum longiori: templumque *Senectutis* esse, quò reuereamur ætatem, quæ multa scit & d dicit: & aliud *Mortis*, ad honorem communis omnium otii, vel eorum qui præter naturæ legem obierunt. Est etiam altare *Penuriæ* & *Artis*. Ars enim Penuriam profligat. Eadem ferè Philostratus, additque, illos solos hominum, festis cantibus mortem collaudare. In Herculis quoque templo, auream *Pygmalionis oliuam* fuisse, idem auctor est: cuius præcipua pulcritudo in fructuum opere erat, qui ex smaragdo erant, veris ol u's simillimi. Persuasum etiam antiquis, Gades τὸν ἔσχατον πλοῦν esse, seu finem nauigationis, & ab ipso quidem Hercule constitutum refert Suidas in dictione Γάδειρα. *Hactenus*, inquit, *progressus Hercules, cum ob sonitum & tenebras vlterius tendere non posset, columnas ab indigenis sumtas erexit, quibus significaret eo vsque peruiam esse terram & mare.* Vnde & Pindarus in Nemæis dicit Herculem columnas suas nauigationis terminum posuisse ode. III.

Ἥρως θεὸς ἃς ἔθηκε
Ναυτιλίας ἐσχάτας
Μαρτύρας κλυτάς.

Id est, *Quas diuinus heros posuit nauigationis vltimæ testes claros.* Et clariùs ode IV.

Γαδείρων τὸ πρὸς ζόφον οὐ
Περατὸν ἀποτρέπει
Αὖτις εὐρώπαν ποτὶ
Χέρσον ἔντεα ναός.

Non esse

Non esse scilicet vltra Gadiram nauigandum, sed ad Europam esse reflectendam nauem. Sic & Silius Italicus lib. I.

Atque hominum finem Gades, Calpemque secutus.

Hac in Insula Geryones vixisse, multorum fuit opinio, vt referunt Plinius & Solinus: nec iniuria. nam, Strabone teste, tanta hic pabuli est lætitia, vt pascentium pecorum lac non serescat, caseumque nisi multa admixta aqua non efficiant, &c, ni menstruo quoque tempore vena illis tundatur, ne nimio abdomine suffocentur, periculum est. Hæc de Insula dicta sint: nunc de Incolis videamus.

L. Cornelius Balbus hac vrbe natus, ob res fortiter in HISPANIA gestas, à Cn. Pompeio, ciuitate non solum donatus est (vt videre est in oratione pro eodem à Cicerone habita) sed etiam *de Garamantibus triumphauit, primus omnium externo curru*, teste Plinio, lib. V. cap. V. Hunc & Cos. fuisse, & suæ ætatis homines tantùm diuitiis & magnificentia superasse, auctor est Dion lib. XLVIII. vt populo Rom. moriens, in singula capita vicenos quinos denarios legauerit.

L. etiam Iunius Moderatus Columella, qui de re rustica eleganter & accuratè admodùm scripsit, hinc oriundus fuit, vt de seipso hoc versu testatum reliquit:

Et mea quam generat Tartesi littore Gades.

Martialis etiam Gadiranum dicit συγγενῆ suum Poetam Canium, hoc Hendecasyllabo:

Gaudent iocosæ Canio suo Gades.

Hodierno die Insula hæc nauigationis beneficio & salinis floret, tum ex thynnorum piscatura multum emolumenti capit: omnis generis frugum & generosi vini feracissima. Non procul ab oppido collapsi Theatri ruinæ complures, aliaque non spernenda vetustatis vestigia spectantur. Et cùm Insula hæc olim a continente septingentis passibus, qua proximè distabat, diuulsa esset, nunc, quæ rerum est vicissitudo, ponte cum continente coniungitur.

CAP. X.

COLVMNÆ HERCVLIS.

DE HERCVLIS COLVMNIS VARIAE OPINIONES: Saturni & Briarei dictæ. Abylæ & Calpes varia nomina. Festus Auienus emendatur. Strabonis lectio stabilitur.

HOc loco vicinas Gadibus vrbes recensere ordo postularet, nisi Herculis tantopere decantatæ columnæ me retraherent. Præsertim cùm & Pindaro Γαδειρίδας πύλας vocentur, plurimisque persuasum sit, Gadibus illas fuisse: sed obtinuit vlus, Gaditano freto vtrimque impositos montes, Herculis columnas vocari, de quibus Martianus Capella eleganter lib. VI. *Europa*, inquit, *Calpe; Africa Abyla monte dispicitur; qui vtrimque prominentes, dici columnæ Herculis meruerunt, quod testimonio vetustatis, laboris Herculei limes in illis sit consecratus: siquidem vltra eum progredi, confinia telluris inuia prohibebant. Denique etiam hoc de eius sacræ virtutis possibilitate persuasum, quod cum antea natura terris maria dispararet, ac tanto cingi circuitu firmaret Oceani, montium prædictorum effossis radicibus, diuulsoque confinio camporum, deuexu lacunisque terrarum, improuisum pelagus in vsum mortalitatis admisit permutans orbis faciem naturaque discrimina.* Idem referunt C. Plinius in procemio lib. III. & Pompon. Mela lib. I. Africæ enim hæsisse olim HISPANIAM innuit, & Ann. Seneca Quæst. Nat. lib. VI. cap. XXIX. *Hispanias*, inquit, *a contextu Africæ mare eripuit.*

Diuersum longè ab hac opinionem refert Diodorus Siculus lib. V. cap. II. non perfodisse Herculem hos montes, sed vtrumque congesta humo adeo ampliasse: vt cum longè lateque antea, inter vtrumque continentem se Oceanus effun-

deret, his, quasi claustris, vtrimque arctarit, ne grandia cete in nostra maria possent penetrare: & ad nominis sui æternam famam, vtrique monti columnam imposuisse. Varia autem nomina his montibus indita, præsertim à Græcis. Isacius Tzetzes in *enarrationem Lycophronis* poema, has columnas vocat *Alybam* & *Abennam*; Paulus verò Orosius lib. I. cap. II. *Abennam*, & *Calpem* vocat; Eustathius in Dionysium Alex. ait alteram, quæ Europam definit, a barbaris *Calpem*, à Græcis verò, *Alybam* vocari: illam verò, quæ Africæ imminet, ab illis *Abennam*, ab his *Cynegeticam*. sed contra omnium Geographorum mentem, *Alybam*, vel *Abylam* (vel, vt vocat Suidas, *Abylica*, vt vero Æthicus, *Abylenam*) eum *Calpe* confundit, cum palam sit diuersos esse montes. Ælianus lib. V. Var. hist. ex Aristotelis mente, refert columnas has primo *Briarei*, postea vero cum Hercules terrarum orbem monstris tyrannisque expiasset, tamquam de humano genere bene meritus, *Herculis* vocatas fuisse. Idem Pindari Scholiast. Nem. od. III. & Isacius Tzetzes, ex sententia Clearchi; Eustathius vero primo *Saturni*, postea & *Briarei* tandem *Herculis* fuisse dictas auctor est. Cur vero *Saturni* aut *Briarei* appellatæ fuerint, solerti Lectori indagandum relinquo, nisi placeat cum Zenodoto ex sententia Clearchi sentire, *Briarei* nomine etiam Herculem vocatum. Festus Auienus in descriptione oræ maritimæ *Abylæ* & *Calpes* etymon explicat, ita vt Maurusiis *Abyla* idem sit, quod *Mons altus* Latinis; *Calpe* vero Græcis, quod nobis *Caui vasis & teretis* species, cuius versus non pigebit in medium producere:

Sunt parua porro saxa prominentia
Abyla atque Calpe: Calpe in Hispano solo,
Maurusiorum est Abyla. namque Abyla vocant
Gens Punicorum, mons quod altus barbaro est,
Id est Latino, dicit vt auctor Plautus est.
Calpeque rursum in Græcia, species caua
Teretesque visu, nuncupatur, & ingi.

Sed obscurum hoc esse Calpes etymon cuiuis manifestum, quamobrem ita legendum puto:

—— species caui
Teretisque vasis nuncupatur, & ingi.

Notum enim est hydriam, vrnam, & quod cauum protuberat, Græcis κάλπην dici. Ab hoc vasis genere Græci montem hunc *Calpem* dixere, quia teste Pomp. Mela lib. II. cap. VI. *Calpe mirum in modum concauus, & pœne totus in mare prominet.* Strabo lib. III. refert ex multorum sententia hasce Herculis columnas, Gadibus in templo fuisse ex ære cubitorum octo, in quibus construendi templi sumtus inscriptus erat; communi tamen opinioni subscribit, montes hos esse *Abylam*, & *Calpem*. Philostratus autem refert has ex auro, argentoque simul fuso conflatas esse, litteris inscriptis, quæ à nemine legi possent, illasque esse terrarum, Oceanique vinculum, ab Hercule in domo Parcarum inscriptas, ne qua elementis contentio accederet, neque amicitiam disiungerent, quã inuicē tenentur. Credidere nonnulli, referente Strabone & Eustathio, *Errantes scopulos, vel Symplegadas*, Herculei laboris metas, & celebres columnas fuisse. Hæc idem adduxi, vt sciant quam varie de iis senserit vetustas.

Ad radices autem montis *Calpes*, eiusdem nominis sita est vrbs, olim, vt ex Timosthene refert Strabo, *Heraclea* vocata, in Herculis memoriam exstructa, vbi & Hispanorum armamentarium fuit: cuius adhuc suo æuo vestigia exstitisse refert. Scio Cl[m]. virum Casaubonum lectionem hanc Strabonis non recipere, & loco κάλπην, legere, κάρπην, quia nemo veterum *Calpen* vrbis meminit, præter Antonini Itinerarium, quod vt deprauatum etiam reiicit; sed quam vere, viderit Lector. mihi parum firmæ eius rationes, vt à codicum omnium consensu recedam, videntur: præsertim, cum eo loci hodierno æuo vrbs sita est, *Gibraltar* dicta, qua Pœni primū in HISPANIAM irrupere, acciti à Iuliano Comite, nomenq; illius priscum in Ducis *Tarif* memoriā mutatū. Coniecturę meæ fauet Amb. Morales lib. 12. c. 68. & P. Io. Mariana Rerū Hisp. lib. 6. c. 22. vocat *Gibraltar*, *Heracleā*. Eodē prorsus modo opposita columna, & montis & vrbis nomen præbet *Abila*, hodie *Ceuta*, vt Castaldo placet, adde Antonini itinerariū *Calpē* & *Carteiā* (licet corrupte *Tarteiam* habeat) vt diuersa oppida recēsere. Sed ne longius abeā, multorum instar sit Hesychius in Lexico, qui dum varias, in dictione στήλαι, de Herculis columnis recenset opiniones, dicit aliquos, vrbes sic vocatas, credidisse. verba eius lubet apponere: ἔνιοι αὐτὰς νήσους εἶναί φασιν, οἱ δὲ προσχώσματα, οἱ δὲ τῶν ἠπείρων ἄκρας· οἱ δὲ πόλεις, καὶ οἱ μὲν δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ μίαν, οἱ δὲ τέσσαρας. Id est: *Aliqui ipsas insulas esse dicūt, alii aggere,*

petes, alii continentis promontoria, alii vrbes, alii duas, alii tres, alii vnam, alii quatuor. Circa has Herculis columnas, auctor est Aristot. lib. De mirandis auscultationibus, incendia erumpere, alia quidem iugi flamma, alia vero per interualla, & tantùm noctu. Sed solus hoc, quod sciam: prætérquam quòd hoc æuo nulla ibi eructari incendia omnium fere constat. Non absimile est, quod refert Festus Auienus columnas has Herculis,

——horrere siluis vndique
Inhospitasque semper esse nauticis:
Inesse quippe dicit ollis Herculis
Et templa & aras: inuectis aduenas rates
Deo litare, abire festino pede,
Nefas putatum demorari in insulis.

Cap. XI.

CARTEIAM *NON ESSE* TARIFAM, *AVT* CARthagenam, *sed* Algeriz*am*. Colonia libertinorum *dicta. Num eadem cum Tartesso. Dion & Pausanias emendati obiter.*

QVia superiori capite, in *Carteia* mentionem incidimus, opportunè hic mihi videor de illa acturus. Cl. Ptolemæus inter *Bastulos*, qui & *Pœni* cognominantur, ad fretum Gaditanum collocat. quænam hodierna die vrbs sit, fluctuant recentiores. Franciscus Tarapha, & Io. Goropius Becanus *Tariffam* esse; Carolus Clusius, & Iosephus Moletius, *Carthagenam*, opinantur; Ioannes Oliuarius in Pomponium Melam; *Cartaiam* credit, quæ non procul ab Ana fluuio est; sed à vero omnes deuiare paucis ostendam. Sita erat *Carteia* teste T. Liuio lib. XXVIII. illa in ora Oceani, vbi primum è faucibus angustis panditur mare, &, vt ait Pomp. Mela lib. II. cap. VI. illo in sinu, quem Calpe efficit. *Tariffa* verò nec in primis illis freti angustiis, nec in Calpes sinu sita est. Adde si lubet *Tariffæ* oram importuosam esse, & infidam nauibus stationem; *Carteia* vero portum habet commodum. Hic enim Cn. Pompeius post sinistrum ad Mundam prælium, fugiens, conscendit naues, vt præter A. Hirtium testantur Appianus Alex & Strabo. C. etiam Lælius pugnaturus aduersus Hannonē *Carteia* naues soluit, & victor huc classe reuectus. Proinde luce clarius est, non esse *Tariffā*: sed potius, vt auctor est Ambro. Morales, vir de Hispaniæ antiquitate optimè meritus, *Algeriza*. Hæc enim & commodum habet portum, & in sinu ipso, quem Calpe efficit, sita est. Non esse *Carthagenam* clarius est, quam vt probatione indigeat, sola ipsa distantia redarguit: cum hæc in *Tarraconensi*; illa vero in *Bætica* sit. Non esse *Cartaiam*, licet nominis similitudo suadere posset, situs differentia conuincit: siquidem *Cartaia* ad Anam flumen est. Alterius etiam *Carteia* T. Liuius lib. XXI. meminit, quam Olcadum caput, & ab Annibale expugnatam dicit. Carolo Sigonio tamen hoc loci ex Polybio & Stephano placet *Alteiam* legere, licet aliquis dubitaret, quia apud eundem Liuium, *Carteia ad Oceanum* vocatur hæc nostra. Cur vero adiectio hæc, si huius nominis vnica tantum vrbs? Sed nihil ad Bacchum hæc.

Latinam hanc coloniam esse factam, & *Libertinorum* appellatam, auctor est T. Liuius lib XLIII. quod eo noui coloni deducti essent: *Et alia*, inquit, *noui generis hominū ex* HISPANIA *legatio venit, ex militibus Romanis, & ex Hispanis mulieribus, cum quibus connubium non esset, natos se memorantes, super quatuor millia hominum. Orabant vt sibi oppidum, in quo habitarent, daretur. Senatus decreuit, vt nomina sua apud L. Canuleium profiterentur, earumque si quos manumisisset; eos Carteiam ad Oceanum deduci placere.*

Neoterici nonnulli ab Arganthonio Rege conditam credunt hanc vrbem: ego illum regnasse hic ex Silio Italico lib. 3. adducor, vt credam:

Arganthoniacos armat Carteia nepotes,
Rex proauus fuit humani ditissimus æui,
Ter denos decies emensus belliger annos.

Anacreon verò (vt obiter hoc tangam) hunc CL. annis vixisse; Plinius verò lib. VII cap. XLVIII. octuaginta regnasse, & quadragesimo incepisse auctor est, qui tantum CXX. annis fuit. Vrbem hanc eandem esse cum *Tartesso* Græcorum, idem Plinius

afferit lib. III. cap. I. Strabo dubitat: *Nonnulli*, inquit, *huius ætatis Tartesson appellant Carteiam.* Pomponius etiam Mela lib. II. ambigit: *In eoque [sinu] Carteia, vt quidam putant, aliquando Tartessus.* Illud tamen miror, cum Silius Arganthonium *Carteiæ* regnasse dicat, illam tamē a *Tartesso* diuersam eum facere, cum Græcis omnibus dicatur Tartessi regnasse, vt Anacreon testatur, aliique. Vnde & *campos Argantonios* Sidonio dictos vocat Cl. Scaliger *Tartessiacum* hunc tractum Notis in Ausonium. Diuersam autem à *Carteia* esse *Tartessum* his versibus Silius declarat, cum de Carteia locutus esset:

Armat Tartessus stabulanti conscia Phœbo,
Et Munda.

Sed cum & Gades ostensum est, ex Plinii, Salustii & Tzetzæ sententia *Tartessū* dici, non absurde quæri posset, an plures fuerint *Tartessi*, vel an totus ille tractus à Gadib⁹ columnas ad vsque *Tartessi* nomen obtinuerit, quod curioso Lectori anquirendum relinquo. Vicinam vero Algerizę vrbem *Tariffam*, multi credunt olim *Tartessum* fuisse; quæ anno a Christo nato D. CCXIII. à Pœnorum duce *Tarif* (qui eo loci ex Africa ad occupandam Hispaniam traiecit) nomen sumsit, priori oblitterato de quo inferius. Agnouit ergo Silius Italicus, pro diuersis vrbibus *Carteiā* & *Tartessum*; Strabo & Mela dubitarunt. *Algeriza* hodierno die copiosus admodum est piscatus, ex quo incolis lucrum ingens, quo etiam superioribus seculis non caruisse crediderim. Auctor enim est Strabo, *Carteia* præter thynnorum frequentiam, murices & purpuras librarum X. esse. Quod ne cui mirum sit, lubet referre, quid Plinius de mirandæ magnitudinis Polypo, obtinente L. Lucullo Procos. Bæticam, lib. IX. cap. XXX. dicat: *Carteia, in cetariis assuetus [Polypus] exire è mari in lacus eorum apertas, atque ibi salsamenta populari, conuertit in se custodum indignationem, assiduitate furti immodici. Sepes erant obiecta; sed has transcendebat per arborem, nec deprehendi potuit, nisi canum sagacitate: hi redeuntem circumuasere noctu, concitique custodes, expauere nouitatem. Primum omnium magnitudo inaudita erat, deinde color muria obliti odore diro. Quis ibi polypum exspectasset, aut ita cognosceret? cum monstro sibi dimicare videbantur. namque & afflatu terribili canes abigebat, nunc extremis crinibus flagellatos, nunc robustioribus brachijs, clauarum modo incussos, agreq; multis tridentibus confici potuit. Ostendere Lucullo caput eius, dolii magnitudine, amphorarum quindecim capax, atque (vt ipsius Trebii verbis vtar) barbas, quas vix vtroque brachio complecti esset, clauarum modo thorosas, longas pedum XXX. acetabulis siue caliculis vrnalibus pelusum modo, dentes magnitudini respondentes, reliquia asseruata miraculo, pependere pondo DCC.* Sepias quoque & lolligines eiusdem magnitudinis expulsas in littus illud, idem auctor est. Antiqua etiam numismata, geminis thynnis insignita, hic reperta fidem faciunt, vt refert, Ambrosius Morales, & Antonius Augustinus Dialogis antiquitatum. Plinius vero lib. XXXI. cap. VIII. scombros hic incolas refert piscari, ad conficiendum garum. Monendum mihi hoc loco apud Dionem lib. XLIII. deprauate legi *Cranciam* pro *Carteia*: Οὔαρος δ' ὑπὸ τοῦ Διδίου περὶ Κραντίαν ἐναυμαχήθη, καὶ εἴγε μὴ προκαταφυγὼν ἐς τὴν γῆν. Id est: *Varus vero à Didio apud Cranciam nauali prælio superatus in terram euasit.* Substituendum vero esse *Carteiam*, vel ex Floro colligi potest, lib. III. cap. II. *Primum in ostio Oceani Varus Didiusque legati conflixere.* quo loco nusquam *Cranciæ* mentio ab assiduo aliquo proditur auctore, sed *Carteiæ*, vt ex Liuio patet. Similiter & apud Pausaniam lib. II. Eliacorum pro Καρπία, legendum puto Καρτηΐα. nisi quis & ita dictam fuisse asserat.

Cap. XII.

DE PRISCO TARTESSI SITV. NON EXSTARE nostro aeuo. Regnum Tharses hic fuisse.

Tartessus vrbs, & Graecis, & Latinis Scriptoribus notissima, sed, vt rerum est omnium orbis, ignorantiae caligine nostro aeuo latet. quare vt viatores, spissa nocte deprehensi, dubia spe, huc illuc lapsanti vestigio errantes, si procul gratae lucis indicium affulget, eo votis, pedibusque contendunt: ita ego ad veterum Scriptorum facem, conabor accedere, vt *Tartessi* situm, locumque detegam. Varie autem *Tartessi* nomen acceptum. nam & *Gades* ita dictas, & *Carteiam* ostendimus; sed praeter haec vrbem ab his diuersam fuisse *Tartessum* nunc docebo. Strabo lib. III. refert inter gemina *Tartessi* amnis (qui nunc Betis est) ostia, situm quondã fuisse oppidum eiusdem nominis: quod & Pausanias in Eliacis asserit. Idem Steph. Byzantinus: *Ταρτησσὸς πόλις ἰβηρίας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀπὸ τοῦ ἀργυρέου ὄρους ῥέοντος*. Id est: *Tartessus Iberia vrbs est dicta à flumine, qui ex argenteo monte fluit*: qui ipse *Betis* vel *Tartessus* est. Vnde cum palam sit *Tartessum* esse sitam ad Baetim, nequit eadem cum *Carteia* esse: siquidem multis ab hoc amne passibus remota est, in sinu illo scilicet sita, quem Calpe efficit. Quod vero non nemo credat *Tariffam* esse priscam *Tartessum*, procul eos a vero aberrare in confesso est: cum *Tariffa* etiam nimium à *Baeti* dissita sit. quod vt indubitatum credo, ita maxime mihi dubium priscum ipsius *Tartessi* situm demonstrare. Nam cum *Betis* olim geminis se ostiis mari mergeret temporis decursu alterum illi ablatum est, & aliquantulum ab antiquo se tortit itinere, vt alii pleri que amnes. Quo fit, vt quae circa illa loca erant vrbes, nunc in obscuro sint. Sed quid Suidam mouerit, quod *Tartessum* prope Auernum lacum fuisse dicat, nulla mihi ratio occurrit. Nobilem vero & opulentam fuisse vrbem, vel Poeta ille apud Stephanum innuit, dum illam vocat *Ταρτησσὸν ὄλβιον ἄστυ*. Vnde & Anacreon, inter opimas felicitates, quas respuit, *nolle se*, ait, *Tartessi centum & quinquaginta annis imperare*, Argantonium significans. Cum vero *Tartessus*, inter vltima occidentis loca esset, ansam Poetis fabulandi dedit, vt Tartarum circa *Tartessum* fingerent, quod ex Homero ostendit Strabo. Latinis etiam Poetis frequens est dicere, Tartesso solem se mergere, Ouidius Metamorph. XV:

> *Presserat occiduus Tartessia litora Phoebus.*

Ausonius etiam cum stridore mergi dicit.

> *Condiderat iam solis equos Tartessia Calpe*
> *Stridebatque freto Titan insignis Ibero.*

Vnde & Statius Papinius Siluarum lib. II. de Baetica loquensi

> *Felix heu nimis & beata tellus:*
> *Quae pronos Hyperionis meatus,*
> *Summis Oceani vides in vndis.*
> *Stridoremque rotae cadentis audis.*

Hausere id ex Posidonio Philosopho Poetae, qui solem circa haec littora multo maiorem occidere affirmabat, & cum strepitu, perinde atque in profundum ibi incideret, pelagusque ad eius contactum efferuesceret. Sed mitto has tellenas nugas, vbi ne scindilla veri apparet. Io. Goropius Becanus lib. V. rerum Hispanicorum, non obscure docet, *Tartessum* vocari in sacris litteris, regnum *Tharses*. quo rex Salomon simul & in *Ophir* classem mittebat, ad aurum argentumque aduehendum. Nam quod hactenus plurimis persuasum fuit, *Tharses* vel mare vel Carthaginem denotare, viuis rationibus refellit, quas hic pretereo libens, ne actum agam. Sane regionis circum iacentis felicitas, auri, argentique perennis fecunditas, & scriptorum ea de re vnanimis sententia facit, vt non inuitus illi assentiar: praesertim vero, cum ipsos Tyrios & Phoenices (qui cũ Salomonis classe mittebantur) immensam argenti vim ex vicina hac regione asportasse dicat Strabo & Aristoteles:

Cap. XIII.

Xeres olim dicta Asta regia. *Colonia Romanorum. Num Ξηρὰ Stephani Byzantini fuit.*

De prisca *Xeres de la frontera*, appellatione dissentiuot auctores. Ioan. Magarinus Episcopus Gerundensis *Sisaponem* fuisse; Clusius *Asidonam*; Lucius Marineus celebrem illam funesto prælio *Mundam*: quæ sigillatim refellere, esset Lectorum opera abuti. Ego verò *Astam* puto, quæ a Plinio *Regia* cognominatur, Colonla Romanorum, ioter Bætis æstuaria sita. Quod vt asseram multa faciunt. Strabo lib. 3. portum *Mnesthei* non procul ab *Asta* collocat: qui hoc æuo *portus B. Mariæ* indigetatur, capaci tutaq; nauium statione celebris, duabus tantùm leucis à *Xeres* distat. Licet Ambrosius Motales credat locum esse inter *Xeres de la frontera*, & *Puerto B. Maria*, qui hoc æuo, *la Mesa de Asta* vocatur. Ptolemæus etiam ad *Astam* æstuarium collocat, qnod Moletio aliisq; *Salucar* est, non procul à *Xeres*, & vt Straboni, Plinio, & Ptolemæo, *Nebrissa* & *Asta* vicinæ vrbes sunt, & inter Bætis æstuaria sitæ, ita etiam *Xeres* à Nebrissa oon totis quinque leucis dissita. Stephanus Byzantinus *Ξηρᾶς* oppidi ad Herculis columnas meminit, quod an *Xeres* nostrum sit, oominis situsq; vicinitas facit vt credam, sitoq; forsan tempore relicto antiquo nomine *Astæ*, nouum assumserit, vt mnltis aliis vrbibus accidit. A. Hirtius hanc vrbem *Hastam* vocat, cùm ceteri sine aspiratione legant: iuxta quã refert duces Cn. Pompeii, qui funesto Mundensi prælio superfuerant, omnes à Cæsare extra vallum concisos, cùm coniurassent castrorum cædem. Strabo refert conuentum Turdetanorum fuisse. Hoc æuo vrbs est murorum ambitu conspicua: ager est, vineis, aruisque lætissimus: nulla eius portio inculta, ant otiosa; sed vel vitibus, aut frugiferis arboribus egregiè consitus, aut oleo, segeteque ornatus. generosissima vina fundit, quæ non solùm Europæi oostri, sed alio sub sole calentes Indi expetunt. Equorum greges alit mira pernicitate laudabiles, quos incolæ *Ginettes* vocant. Moris hac in vrbe est ditioribus, immensæ altitudinis puteos defodere, quibus annonam multos in annos conseruant, quos lapidum mole contectos, sine peculiari Senatorum consensu aperire veotum. vnde cùm an. 1561. arcta re frumentaria Germania premeretur, incredibili copia ab hac vrbe prouisum fuit. Auctor est T. Liuius lib. 39. C. Catioium post fusos Lusitanos in agro Astensi, vrbem Astam expugnasse, sed dum incautiùs muros subit, ictum, post paucos dies obiisse. Refert Motales aliiq; Historici, non procul à *Xeres*, luctuosum illud prælium, inter Arabes & vltimum Gothorum Regem Rodericum, commissum fuisse, vbi Gothi ad interoecionem cæsi, & Hispania in Arabum potestatem & prædam cessit.

Cap. XIV.

NEBRISSA

Nebrissa cognominata Veneria. *A Baccho & Satyris condita.*

Tvrdetaniæ vrbs est *Nebrissa*, teste Ptolemæo Romanorum colonia, cognomine *Veneria*, vt ait Plinius, hodie *Lebrixa* dicta, sita inter Bætis æstuaria; sed hunc à Bęti octo M. P. distat, oblimato altero illius ostio meridionali, vnà cum alueo. Conditam ferunt

Tempore quo Bacchus populos domitabat Iberos

ducentis prope annis, ante Troianum excidium, vt colligit Antonius Nebrissensis in Historiæ suæ præfatione, à quo & vrbem conditam putat. Silius verò Italicus ad Satyros Dionysii, seu Bacchi comites, originem velle videtur referre, non abludente etymo. Nebris enim pellem hinouli significat, quã Bacchantes induti sacrificare solebãt. Sed lubet Poetam audire lib. 3.

At Nebrissa Dionyseis conscia Thyrsis,
Quam Satyri coluere leues, redimitaque sacra
Nebride, & hortano Mænas nocturna Lyæo.

Oppidum

Oppidum est peramœnum, cum vetusta arce, agro vndique beatissimo cinctum. Hoc enim præcipue Bæticæ tractu lætissimas fruges, vina lectissima, mella optima, sapidissimos arborum fructus, tellus producit: vt non immerito tam luxuriosus ager à Baccho, aut à petulca Satyrorũ manu, ad condendã vrbem delectus videatur. Sed non tantum se iactat hæc vrbs, quod conditorẽ habuit madidũ & lasciuum illum Deũ, quã quod ciuem produxerit *Ælium Antonium*, qui Vandalicis, Punicisque armis pulsis tota Hispania, Latinas Musas, primus reduxit, & exstirpata passim barbarie, pristino illas nitori restituit. Rerum à Ferdinando & Isabella Regibus gestarum binas decades cum laude conscripsit: tantumque HISPANIA Ælio Antonio, ob restitutas postliminio literas, quantum Ferdinando Regi ob fusos fugatosque Mauros, se debere fatetur.

CAP. XV.

OSSVNA OLIM VRSO. *À HIRTIO* VRSAO. *APPIANO* Orsona. *Situs eius ex Hirtio petitus.*

NOn procul à Nebrissa spectatur *Ossuna*, quæ Straboni & Plinio *Vrso*, & *Genua vrbanorum* vocata: Antonius August. legit, *Geminam vrbanorum* pro *Genua*, teste Ortelio. Ab A. Hirtio, *Vrsaonem*, ab Appiano in Ibericis *Orsonam*, à Ptolemæo *Oleastrum* dici auctor est Ios. Moletius. Conuentus olim Astigitani, distans à Singilia, quæ nunc *Antiquera*, circiter M. P. XXX. ab Astigi plus minusue. Sed iuber A. Hirtii verba adducere, qui graphicè vrbem nobis eiusque situm ob oculos ponit: *Ad oppidum*, inquit, *recuperandam occasionem non prætermittunt, & reliquos viuos capiunt, ac deinde Vrsaonem proficiscuntur, quod oppidum magna munitione continebatur, sic vt ipse locus non solum opere, sed etiam natura editus ad oppugnandum hostem appeteret. Hoc acciderat, quod aqua, præterquam in ipso oppido non erat, nam circum circa riuus nusquam reperiebatur, propius M. P. octo quæ res magno erat adiumento oppidanis. Tum præterea accedebat, vt agger materiesque, vnde solitæ sunt turres agi, propius M. P. VI. non reperiebantur.* Ex quibus non solùm patet vrbem fuisse egregiè munitam & magni momenti, sed etiam descriptionem quadrare optimè *Ossunæ*. Oppidum enim aqua caret contermina, arborum genus nullum præter oleam profert ager: quam etiam à Pœnis agriculturæ studiosis illatam fuisse credideri m. Quibus fidem etiam faciunt fragmenta quædam, & cippi cum vetustis inscriptionibus, in ipso oppido reperta, quæ nomen *Vrsonis* ostendunt. Nostro æuo Illustrissimæ Gironum familiæ est, quæ relicto titulo Comitum *Vreniæ*, Ducum *Ossunæ*, anno M. D. LXII. annuente Philippo II. nomen sibi vindicauit. Academia hic exstructa, anno M. D. XLIX. insignis, à Ferdinando Mattamoro. Ager est pecoris, messiumque vbertimus: olei etiam fecundus, aër saluberrimus.

CAP. XVI.

HISPALIS.

HISPALIS COGNOMINATA ROMVLENSIS. *ISIDORI opinio reiecta. Vnde dicta. Eius descriptio.*

VT ceteras HISPANIÆ prouincias Bætica, & ita Bæticæ vniuersas vrbes *Hispalis*, nobilitate, opibusque longè antecedit. Colonia fuit olim Romanorum, cognomine *Romulensis*, & ex quatuor eiusdem prouinciæ conuentibus, teste Plinio. De origine eius ambigunt Scriptores: Franciscus Tarapha, aliique sublestæ fidei Scriptores, ad Hispalum Herculis Libyci filium, ex Berosi mente, referunt; Isidorus verò lib. XV. Originum, Iulium Cæsarem refert *Hispalim* condidisse, eamque ex suo & vrbis Romæ nomine, *Iuliam Romuleam* nuncupasse. Sed cùm veritate hoc pugnare, in aperto est. Nam apud Hirtium aliosque, frequens *Hispalis* mentio, eaque post Mundense prælium recuperata, dum beneficiorum memoriam Hispalensibus Cæsar refricat, non prætermisisset vrbis se conditorem. nec *Iulia Romulea* illi cognomen, sed *Romulensis*. Ego in re tam vetusta, & inter fluctuantes Scriptorum opiniones nihil certi autim statuere. Sufficiat coloniam fuisse Romanorum, quæ à Philostrato in vita Apollonii Tyanæi lib. V. cap. I. *Ispula*; a Silio verò Italico *Hispal* vocatur, vnde ait:

Et celebre Oceano, atque alternis æstibus Hispal.

In antiqua verò inscriptione (quam Hispali repertam Ambrosius Morales) *Romulea* vocatur, nullo alio addito nomine:

M. AVRELIO. VERO. CÆS. IMP.
CÆSARIS. TITI. ÆLII. HADR.
AVG. PII. P. P. F. ANTONINO.
COS. II. SCAPHARI. QVI.
ROMVLEÆ. NEGOTIANTVR.
D. S. P. D. D.

Vocatam autem *Hispalim*, vult Isidorus à situ, eò quòd in solo palustri, suffixis profundo palis locata, ne lubrico & instabili fundamento caderet. Arias verò Montanus apud Ortelium ait *Hispalim*, Phœnicum nomen esse, à *Spila* vel *Spala* deflexum, quod planiciem siue virentem regionem significat, quam suburbanus eius ager egregiè refert.

Vrbs certè est amœnissima, & in primis, non Hispaniæ modò, sed & Europæ, nobilis & opulenta, ad Bætim amnem apposita, murorum ambitu, ædificiorum structura & cultu conspicua. suburbium habet amœnum & amplum, cui *Triana* nomen, Bæti amne discretum, sed ponte sublicio vrbi coniunctum. Ager vicinus planus est, & lætissimus, summumq; hic Liberi Patris cum Cerere certamen, sed præcipuus oleæ prouentus: nec vspiam generosior eius liquor. oliuas muria maceratas (quas Græci κολυμβάδας, Romani *Drupas*, aut *Natantes* vocant) insigni tum magnitudine tum suauitate suppeditat. frugiferis arboribus, sed præcipuè vario citriorum genere felix: &, ne in singula me effundam, naturæ gaudētis & lasciuiētis opus est: vt nihil sit hic quod cultura prætererit. Ferunt Scriptores, quo tempore D. Ferdinandus Maurorum illam iugo eripuit, circa annum M.CCXVII. plus quàm centum millia pagorum, Hispalensis territorii numerata fuisse: quod immensam agri vbertatem arguit, licet incolarum infrequentia, ad magnam raritatē delapsi sint. Iam a Strabonis æuo emporium fuit non incelebre, ita & hac tempestate, longe opulentissimum euasit. huc enim ex vniuersis orbis plagis, maximè verò ex occidua India, & Peruuiano orbe, incredibiles opes aduehuntur. Binæ quotannis classes auro, argento, gemmisque onustæ, noui orbis diuitias hic exponunt: vnde liberali manu in vniuersum orbem dispensantur. Ita vt non queratur HISPANIA desiisse sibi nobiles suas metallorum secturas, sed præbente India opes suas, gaudet visceribus ab auaris manibus parci. Hic iterum omnigenis mercibus ornatæ, milite & commeatu instructæ Indiam petunt. Vnde opibus ita pollet. vt Regi suo ferant, annuo sesquimillionem aureorum obsequii & vectigalium ergo pendere, quantum vix integra alibi regna. Templum habet celeberrimum, & mole sua maximum, turremque egregiæ altitudinis illi adnexam: D. Virgini id sacrum, in cuius impensas annuas, triginta millia aureorum destinata ferunt. Archiepiscopatum habet opimum, splendidumque, & qui, Toletano excepto, nulli opibus & dignitate cedat; centum & amplius illi aureorum millia in annuos prouentus suppetunt; qui tantæ erat olim auctoritatis, vt tempore Hormisdæ Papæ, tota vlterior Hispania Bætica scilicet, & Lusitania illius obsequium agnosceret. Imò auctor est D. Illefonsus, supplemento ad D. Isidori Chronicon, primatis HISPANIÆ dignitatem, Hispalensis primò Præsulis fuisse: donec Theodisclus, D. Isidori successor, regnante Chintilane Gothorum Rege, hæresi infectus, Archiepiscopatus honore deiectus fuit. Tuletum sic dignitas translata, ibique in huc æuum permansit. Mirum est quod Plinius refert, lib. II. cap. XCVII. *Hispali* puteum fuisse, qui crescente maris æstu minueretur, augeretur verò decente, ceteris natura vulgaris.

Et licet vrbs hæc Mercurio magis, quàm Phœbo semper dedita, & commerciis quàm litteris notior fuerit, summa tamen ingeniorum fastigia edidit. Quem enim *D. Isidoro* prætferas? vitæ enim sanctitate, litteris tum sacris, tum profanis paucis æqualis, inferior nemini. Satis eum superque doctum illud Originum opus posteris commendat. Nostra etiam memoria eloquenti philosophia, & philosophica eloquentia insignem virum *Sebastianum Foxium Morzillum*, & *Benedictum Ariam Montanum* Theologum, Poetam, linguarum peritia (Hebraicæ præsertim) nemini secundum protulit.

CAP.

Cap. XXVII

ITALICA.

DE ITALICAE SITV DISQVISITIO. A SCIPIONE Africano condita. Hodie Siuilla la vaia. *Municipium Romanorum.*

QVamvis *Italica*, nihil præter deformes ruinas, & diuulsa rudera ostendat; optimorum tamen Imperatorum manibus pauca hæc dentur, vt natale illorum solum cunctis innotescat: multis enim situs eius priscus ignoratur. Auctor est Appianus Alexandrinus in Ibericis, à Scipione Africano conditam, peracto bello Hispanico, vbi emeritos, & mutilatos membro aliquo milites reliquit, quo tamen loco illam condiderit, non exprimit. Ptolemæus illam in Bætica collocat, ex Plinio verò, *Ilipam* prius vocatam colligunt aliqui. ait enim: *Ilipa cognomine Italica*; collocat autem illam prope Hispalim. Eodem modo apud Strabonem legendum esse asserit doctiss. Is. Casaubonus: cuius verba sunt: *Post has Italica & Ilipa super Bæti*, emendat autem, *qua & Ilipa*, sed quàm exactè, viderit Lector. *Italica* enim non est cognominata *Ilipa*, vt hæc præ se fert lectio; sed *Ilipa*, *Italica* postea dicta. Auctor est Vasæus ignorari à plurimis antiquum situm, aliqui *Nieblam* esse putant; Ambrosius Morales *Siuilla la veia* ostendit esse, & Hieronymus Surita. Multa enim hic indicia antiquæ vrbis, & Romanæ magnificentiæ impressa vestigia. Inter cetera non pœnitendę Amphitheatri ruinæ viuuntur. Antoninus in Itinerario, Hispali Italicam nullum passuum apponit numerum, indicio exiguam fuisse distantiam, & cunctis notam; & hodierno die vix quarto lapide abest. Referunt Ioan. Vasæus, & Ambrosius Morales, bello, quod excitatum fuit inter Regē Leuuigildum patrem, sed Ariana hæresi infectū, & Ermenegildū filium Catholicæ fidei assertorem, qui Hispali obsessus erat, anno Domini D. LXXXIV. vt Bætis commercia obsessis auferrentur, iussisse Leuuigildum, mœnia *Italicæ* vetustæ vrbis restaurari, atque ita Hispalenses ad deditionem compulisse; quæ certè omnia *Siuilla la Veia* quadrant. Bæti enim apposita, & leuca tantùm ab Hispali distat. De qua Lucas Tudensis: *Inueni*, inquit, *in Chronicis, quod Italica est Hispalis antiqua, vnde populata fuit hæc Hispalis quæ nunc est*; sed postremum hoc prorsus à veritate alienum est. Addè quòd hodie circumiacentes campi, *los campos de Talca*, ab indigenis vocantur, mutilata voce, tanquam *Campi Italica*. Iuxta hanc vrbem refert Paulus Orosius lib. V. cap. XXIII. Herculeium Q. Sertorii legatum cum Metello congressum, viginti millia peditum perdidisse. Fuisse *Italicam* Coloniam olim, videre est in fragmento basis Vulsiniis in Italia reperto: Item Colon. Italicensivm in Prov. Bætica. qui reliquam inscriptionem volet, consulat Smetii Antiquitates.

Municipium tamen fuisse auctor est Agellius lib. XVI. cap. XIII. ex oratione D. Hadriani, quam de Italicensibus habuit. Miratur enim Imperator, cur Italicenses & quædam alia municipia antiqua, cùm suis moribus, legibusq; viuere possint, in ius Coloniarum mutari gestiuerint.

Hæc vrbe orti Imperatores *Traianus* & *Hadrianus*, vt testantur Appianus, Ælius Spartianus, Eutropius. Magnum etiam *Theodosium* hæc vrbs tulit, vt plurimorum fert opinio, & ne quid deesset, *Silium* etiam *Italicum* Poetam egregium, teste Petro Crinito: tametsi dissentiant Ioan. Camers Scholiis ad L. Florum, & Hieronymus Surita. Felicem *Italicam*, quæ virtutum, & doctrinæ hæc fastigia edidit. iactent sese aliæ vrbes, murorum structura, situs opportunitate, agri cælique benignitate, illa vero (quamvis nihil horum illi defuisse olim crediderim) maximorum Heroum natalibus, qui nunquam ignorantiæ tenebris illam patientur latere, se attollat. Episcopalis vrbs fuit elapsis seculis, primum Episcopum D. Geruntium Confessorem habuit.

Cap. XXVIII.

ASTIGI COGNOMINATA AVGVSTA FIRMA, *NVNC* Eceia. *Conuentus Bæticæ. Inscriptiones veteres.*

VRbs olim clarissima, nec hodie obscura *Astigi*, hoc tempore consentientibus Hispaniæ Scriptoribus, *Eceia* dicitur, Romanorum quondam Colonia, cognomine *Augusta firma*, vt auctor est Plinius. Inter Turdetanos a Ptolemæo reponitur, à qua quartus Bæticæ conuentus Astigitanus vocatus. Pomponius Mela vrbem hanc inter præcipuas totius Bæticæ recenset, his verbis: *Vrbium de mediterraneis in Tarraconensi clarissimæ fuerunt Pallentia & Numantia, nunc est Cæsaraugusta: in Lusitania Emerita, in Bætica Astigi, Hispalis, Corduba.* Conditam dicit Franciscus Tarapha ab *Astyre*, Memnonis auriga, qui amisso ad Troiam hero, in HISPANIAM venit, vbi & Asturibus nomen dedit: de quo Silius lib. III.

Venit & aurora lacrymis perfusus in orbem
Diuersum, patrias fugit cum deuius oras,
Armiger Eoi non felix Memnonis Astyr.

Monendum hic obiter, quo loco apud Strabonem lib. III. *Astenas* reperitur, legendum *Astyga*, vt auctor mihi est V. Cl. Is. Casaubonus. In antiquis inscriptionibus nunc *Astigis*, nunc *Augusta forma* fit mentio. vtriusque exemplum ipsa vrbs nobis suppeditat:

P. NVMERIVS. MARTIALIS.
ASTIGITANVS. SEVIRALIS.
SIGNVM. PANTHEI.
TESTAMENTO. FIERI. PONIQ.
EX. ARGENTI. LIBRIS. C.
SINE. VLLA. DEDVCTIONE. IVSSIT.

In hac verò Coloniæ etiam fit mentio:

BONI. EVENTVS.
APONIA. C. F. MONTANA.
SACERD. DIVAR. AVGVSTAR.
COL. AVG. FIR.
EDITIS. OB. HON. SAC. CIRCENSIB.
ET. OB. DEDICAT. ALIIS.
EX. ARG. LIBRIS. CL.
D. S. P. D. D.

Vrbis solum vndique fœcundum, & compascuum, & pecori maximè pascendo idoneum: vnde incolæ lanificio maximam operam impendunt, hincque illis quæstus luculentus, cui maximè fauet Singylis fluuius, vulgo *Chenil*, vrbem alluens, è niuosis prope Granatam montibus erumpens, cuius aqua perpurgandæ lanæ mirum in modum efficax. Olim Episcopalis vrbs erat, nunc Archidiaconatus Hispalensis est Ecclesiæ.

Cap. XIX.

CORDVBA.

CORDVBA PATRICIA *DICTA. A QVO CONDITA.* *Prima colonia in Hispaniam deducta. Vrbis descriptio.*

AD Bætis ripas apposita est *Corduba*, dicta *Colonia patricia*, teste Plinio, ceteris Bæticæ vrbibus, excepta Hispali, præferenda. Ioan. Gerundensis Episc. dictam putat, tanquam *Cor Bætis*: sed tam ineptum hoc etymon est, vt huic peponem pro corde fuisse quis posset credere. Priscis temporibus fuit vrbs celeberrima, in qua & iuridicus conuentus agebatur. Strabo Marcelli opus esse asserit; sed cuius Marcelli dubitatur hactenus. Vasæus illius putat esse, qui tempore ciuilis belli, inter Cæsarem & Pompeium, res in HISPANIA gessit: cui coniecturæ suffragatur quòd nusquam ante illud

tempus,

tempus, *Corduba* mentio fiat. Nam & T. Liuius cùm multas Bæticæ vrbes commemoret, hanc silentio transmittit, sed cùm, eodem Strabone teste, prima hæc colonia sit, in HISPANIAM à pop. Rom. deducta, non potest illius Marcelli opus fuisse, tum quia mentio aliqua illius rei facta fuisset ab A. Hirtio, præcipuè seditione illa orta inter Marcellum, & Cassium Cæsaris duces prope *Cordubam*. Scio Casaubonum eius esse opinionis, vt dicat ideo *Cordubam* opus esse Marcelli, eò quòd Colonia eius tempore, aut ductu huc missa sit; sed cum ipso Strabone pugnat, vt ostendi. Non enim illo tempore prima potuit Colonia deducta esse, cùm Scipionum tempestate nonnullæ fundatæ fuerint. Sed cur à Plinio *Patricia Colonia* vocatur. Strabo videtur causam aperire. ὤκησάν τε ἐξαρχῆς ῥωμαίων τὲ καὶ τῶν ἐπιχωρίων ἐπίλεκτοι ἄνδρες. *i. quod ab initio habitarunt eam & Romanorum & indigenarum viri selecti.* Cum enim promiscuè solebant mitti in alias colonias, in hanc forsan honestiores tantum, aut plurimi missi sunt.

Vrbs est agri nitore, & soli felicitate conspicua; vt non immeritò à Silio Italico, *aureum solum* vocetur:

Nec decus auriferæ cessauit Corduba terræ.

Strabo etiam asserit, agri virtute, & magnitudine, fauente amne Bæti, primùm ibi nauigabili, vt ait Plinius, *Cordubam*, suo æuo, & nominis claritate & potentia polluisse. Huc facit, quod idem Plinius lib. XIX. cap. VIII. asserat carduos apud Carthaginem nouam, & Cordubam præcipuè, sestertia sena millia vt parciùs reddere. Quid censebis cetera holera, horarios, ceterosque fructus, segetem que reddidisse, si carduorum prouentus centum quinquaginta millibus circiter aureorum æstimatus fuit.

Nobili etiam platano ornata olim fuit, ob vmbras tantùm expetita arbore, & quòd æstate solem arceat, hyeme admittat: in quam Martialis peculiari lusit epigrammate, lib. IX. epigr. LVII.

In Tartessiacis domus est notissima terris,
Qua diues placidum Corduba Batin amat.
Vellera natiuo pallent vbi flaua metallo,
Et linit Hesperium bractea viua pecus.
Aedibus in mediis totos amplexa penates,
Stat platanus, densis Cæsariana comis.
Hospitis inuicti posuit quam dextera felix,
Cœpit & ex illa crescere virga manu.

Nec æris metalla Cordubensi agro defuerunt. Plinii siquidem tempestate maximo in honore erat: æs enim lib. XXXIV. cap. II. *Summa nunc gloria* (loquitur de ære) *in Marianum conuersa, quod & Cordubense dicitur.* Vocabatur autem *Marianum*, quod in Marianis montibus, non procul ab hac vrbe reperiebatur.

Sed ingeniorum præcipuè fecunditate se iactet *Corduba*, quæ cunctis HISPANIÆ vrbibus, non modò venit præferenda, sed paucissimis totius Europæ comparanda. Ar præcipuorum solùm meminero, inter quos *Seneca* duo familiam facile ducunt, *Rhetor* pater, & filius *Stoicus Philosophus*, idemque Tragicus; vnà cum affine suo, *Annæo Lucano* Poeta heroici spiritus: inuidia omni maiores, & quorum opera

—fama loquetur anus:

De quibus Martialis:

Duosque Senecas, vnicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.

Porcius etiam *Latro*, cuius solum in Catilinam declamatio exstat, hac vrbe putatur oriundus, vti & *Sextilius Hena* Poeta, cuius Seneca Rhetor lib. I. Suasoriarum meminit: *Sextilius Hena, fuit homo ingeniosus magis; quàm eruditus: inæqualis poeta, & pænè quibusdam locis talis, quales esse Cicero Cordubenses Poetas ait, pingue quiddam sonantes, & peregrinū.* Quin occupata iam a Pœnis HISPANIA, proculcatis passim studiis, non defuere præclarissima ingenia huic vrbi, *Auenzoar, Auicenna, Auerroes*: quorum hic Philosophus acutissimus & Græcorum cuilibet comparandus; ille verò (licèt multi pro Cordubensi *Auicennam* non agnoscant) Medicus præstantissimus, vt monumenta testantur. Patrum etiam memoria hac vrbe prodiere. *Ioannes Mena*, Poeta vernaculi sermonis, magni ingenii, & *Ambrosius Morales* regius Historiographus: cuius diligentiæ & acri iudicio in Antiquitate indaganda, plurimum perpetuò debebit Hispania, qui & prolixè patriæ suæ laudes descripsit. Hac vrbe etiam ortus *Gonzalius Ferdinandus d' Aguilar*: qui florentissimum illud Neapolitanum regnum, è Gallorum manibus, summa virtute eripuit, & magna cum laude Hispanis stabiliuit, vir maximis antiquorum ducibus comparan-

dus: vt non immeritò *Magni ducis* cognomen obtineat. Et ne solidæ laudis cumulo quidquam deesset, sola hæc vrbs tot Martyres constantissimos, tot Virgines castissimas tulit, quot vix alibi integræ prouinciæ. Quæ certamina B. Eulogius Cordubensis Episcopus descripsit accuratè, nostraque memoria latinè quoque *P. Martinus de Roa*, Cordubensis & ipse, & Societatis IESV presbyter disertus.

Ambrosius Morales ex antiqua inscriptione ostendit etiam Cordubam, aliquando *Patriciam* tantùm vocatam, quam lubet hic apponere.

L. LVCRETIO. SEVERO.
PATRICIENSI.
ST. IN MVNICIPIO. FLAVIO. AXATITANO.
EX. INCOLATV. DECVRIONI.
STATVAM. QVAM. TESTAMENTO.
S. PONI. SIBI. IVSSIT.
DATIS. SPORTVLIS. DECVRION.
.....M. F. AXATITANI.....

CAP. XX.

OBVLCO MVNICIPIVM PONTIFICENSE *DICTVM.*

Diuersa ab Antonini Bucula. Simleri error. Cur Porcunna dicta. *Inscriptio vetus.*

TVrdetanorum in Bætica oppidum est *Obulco*, teste Ptolemæo, quod à Plinio etiam *Pontificense* cognominatur. A. Hirtio lib. IV. de bello Alexandrino *Obulcula*, Stephano verò ὀ' βόλκων vocatur, nulla pœnè olim de caussa notius, quàm festino C. Cæsaris in Hispaniam aduentu, qui aduersus Pompeii liberos properans, XXVII. die quàm Roma discessit, Obulconem peruenit, teste Strabone lib. III. Hoc æuo esse *Vbedam* credit Moletius; Marius verò Niger *Siguram*; sed Ant. Augustinus, Dialogo VIII. & Ambrosius Morales, esse *Porcunna* firmiter asserunt, quibus & ego lubens assentior. Adde quod Plinius *Obulconem* ab amne Bæti XIV. M. P. in mediterranea distare dicit, cui situs Porcunnæ ad amussim respondet, siquidem tribus, sed magnis admodum leucis, à Bæti distare Porcunnam in confesso est. An verò hæc eadem cum Antonini *Bucula* sit, credit Simlerus, & *Obulculam* restituit: sed à calore, non à iudicio hæc est emendatio. nam cùm Strabo *Obulconem*, XXX. circiter stadiis à *Corduba* distare dicat, quæ non explent IIII. M. P. non video, qui cum Antonini *Bucula* cõuenire posset. Nam LII. M.P. à Bucula Cordubam numerat. Sed vnde *Obulconis* in *Porcunnæ* nomen mutatum, quæret aliquis? licet arduum sit in tanto ætatis decursu causam indagare; placet tamen Moralis opinio (quam & ab Ant. Augustino confirmatam video) à celebri & antiqua Scrofæ statua fluxisse, quæ triginta fætus enixa fuerat, in cuius memoriam, misso priori nomine *Porcunna* dicta fuit, non secus ac *Sarabris* à Tauri effigie, hodie *Toro* vocatur. Statuæ verò hæc ἐπιγραφὴ inscripta est, vt hodie in D. Benedicti æde visitur.

C. CORNELIVS. C. F.
C. N. GAL. CÆSO.
ÆD. FLAMEN. II. VIR.
MVNICIPII. PONTIF.
C. CORNEL. CÆSO F.
SACERDOS. GENT. MVNICIPII.
SCROFAM. CVM. PORCIS. XXX:
IMPENSA. IPSORVM:
D. D.

Ex qua etiam inscriptione patet, vocatum fuisse hoc oppidum *Municipium Pontificense*, prætermisso *Obulconis* nomine. Exstat & ibidem alia inscriptio, in qua non solum proprium vrbis nomen, sed & cognomen inscriptum est:

L. POR-

L. PORTIVS. L. F. GALERIA. STILO.
OBVLCONENSIS. AN. LXV.
ÆDILIS. II. VIR. DESIGNATVS.
P. I. S. H. S. E. S. T. T. L.
HVIC. ORDO. PONTIFICENSIS.
OBVLCONENSIS.
LOCVM. SEPVLTVRÆ.
IMPENSAM. FVNERIS.
LAVDATIONEM.
STATVAM. EQVESTREM.
DECREVERE.

Vrbem hanc frugũ gloria & fertilitate fuisse quondã clarã, ostendũt prisca ab Ant. Augustino producta numismata: quorũ quædam *Obulconis* nomen, vnà cum tritici & hordei spicis ferebant, alia verò aratrum cum spicis, & serpente in Cereris memoriam.

Cap. XXI.

ILLITVRGI ETIAM ILLVRGIS *ET* ILLVRGIA

dicta. Non esse Iaen, *sed Anduxar.*

PVnicis bellis nobilem validamque vrbem fuisse *Illiturgim*, in confesso est: & licet hodierno die à prisca nobilitate declinauit, res tamen circa ipsam gestæ vetant illam silentio præteriri. Ptolemæus *Illurgim* nominat, & inter *Turdulos* collocat; Stephanus verò Byzantinus, & Polybius *Illurgiam*; T. Liuius & Plinius *Illiturgim* vocant. *Forum Iulium* cognominabatur, conuentus olim Cordubensis. Ant. Beuterus credit, *Iaen* vrbem *Illiturgim* fuisse, sed rectius multo Amb. Moral. colligit fuisse, vbi nunc vicus *Anduxar el veio* vix leuca ab vrbe distans: quod confirmat tum cippus marmoreus, ibidem refossus, cum hac inscriptione:

ORDO. ILLITVRGITANORVM.
IMPENSAM. FVNERIS. DECREVIT.

Tum etiam Itinerarium Antonini, vbi enim Corduba Castulonem iter prosequitur, Illiturgi Castulonem. M. P. numerat, qui pœnè ipsas V. Leucas ab *Anduxar el veio Castlonem* vsque (vbi Castulo sita fuit) conficiunt. T. etiam Liuius *Illiturgis* & *Castulonis* simul semper mentionem facit, siue defectionem, seu excidia earum recenset. Cùm enim ad Romanos primum defecissent ducibus Magone, & Amilcare, à Pœnis obsessum fuit, a Scipionibus tamen magna cum hostium clade obsidione exemi fuere: postmodùm iterum à Pœnis obsessis Cn. Scipio opem tulit, & cæsis XII. millibus hostium, recessum est ab obsidione, vt refert Liuius lib. XXIII. & XXIV. Post cladem verò Scipionum, non solùm ad Pœnos defecerunt, beneficiorum immemores; sed defectionem scelere cumularunt: dum ex residua clade profugos Romanos hosti prodiderunt, qua de caussa Africano Scipioni meritas perfidiæ pœnas dedere, capta per vim vrbe, auctore Liuio lib. XXVIII.

Oppidum ipsum hac tempestate, amplum, & opulentum, templis, cœnobiisque egregiè ornatum, abundat vino, oleo, triticò, ferina carne, melle, fructibusq; omnis generis: copiosum ibi sericum, nobilitas frequens, & illustris. Consentiunt Hispani scriptores hac in vrbe floruisse, & nunc sepultum esse Sanctum *Euphrasium*, ex septem primis Episcopis, qui Apostolorum iussu in HISPANIA Euangelium propagarunt.

Cap. XXII.

GRANATÆ REGNVM.

GRANATA NEC ILLIPVLA, *NEC* ILLIBERIS *OLIM dicta. Sed Maurorum opus. Vnde nomen habet. Diuisa in quatuor partes.*

NObilissimi regni caput *Granata*, & omnium totius HISPANIÆ vrbium maxima, teste L. Marinæo. *Illipulam magnam* Ptolemæi credit fuisse Gerundensis Episcopus,

ſed toto cælo eum errare Strabo oſtendit: qui auctor eſt ad Bætim appoſitam fuiſſe, inter Hiſpalim & Cordubam, qui *Ilibam* eam vocat: *Granata* vero, à Bæti procùl diſtat. Ambroſius Morales oſtendit *Illipulam* eſſe *Pennaflor*, exiguum oppidum inter Hiſpalim & Cordubam. Tarapha vero, aliique non pauci, *Illiberim* olim vocatam fuiſſe, quam Stephanus *Elibrigem* dicit. Sed probatur Vaſæo aut Ambroſio Morali, qui monent *Illiberim* non procul à Granata fuiſſe eo in colle, qui nunc *Elvire* vocatur, vnde & vrbis porta nomen ſumſit, & non à fæmina, vt quidam ſomniant. Vrbs autem noua eſt Pœnorum colonia, quam ita dictam volunt nonnulli à Cocco, quem Hiſpani *Granam* vocant, qui inſigni copia in hoc regno legitur; alii vero à mali punici ſimilitudine, quod & *Granatũ* dicitur. Nam vt illud eſt granoſũ, & denſiſſimis acinis refertum, ſic & vrbs hæc, dehiſcentis granati in modum, confertiſſimas ædes habet: adde, incolas pro aulis inſignibus mala punica geſtare, quo nominis etymon referrent.

Vniuerſa vrbs multis collibus diſtincta, inter quos gemini ceteris altiores conſurgunt, quos amnis Darrus per mediam vallem fluens interſecat, in quatuor primarias vrbis regiones, ſitu quaſi ſeparatas, diuiditur. Ea vrbis regio, quæ maximo decoratur templo, *Granata* nomine gaudet, vicos habet plurimos, & arctos ob inſignem ædium frequentiam, licet à Chriſtianis laxiores ſint redditi. templum habet auguſtiſſimum, ea pœne forma, qua Pantheon Romæ: ſacrarium continet ſumtuoſum, in quo Rex Ferdinandus cum Iſabella coniuge (qui hanc vrbem à Pœnorum tyrannide anno Domini M. CCCC. XCII. vindicauit) ſepulti ſunt. Secunda regio *Alhambra* vocata, in qua regium eſt palatium vetus, vermiculato opere, & immenſis ſumtibus exſtructum: tantæ quidẽ magnitudinis, vt ciuitas potius quam domus dici poſſet, tota mœnibus, turribuſque cincta. Nouum hic Palatium Hiſpaniarum Reges exſtruxere, cui ad magnificentiam nec architecturæ concinnitas, nec materiæ nobilitas, nec hortorũ amœnus nitor, aut fontium vndique erumpentium iucundum murmur deeſt: quacumque enim proſpexeris, multa ſunt quibus oculos animumq; paſcas. Ab vno enim latere, vndique luxuriantis agri feliciſſima amœnitas; ab altero vero inacceſſi montes, perpetua niue canentes, vel flagrante Sirio, ſeſe offerunt. Quantũ vero in Septemtrionem ſe oculorum acies extendere poteſt, porrecta camporum æquora, floridis & irriguis diſtincta pratis occurrunt: hic paſſim conſiti xyſti, & ſiluulæ frugiferarum arborum: hic leporaria frequentibus feris, in regium oblectamentum conſpiciuntur: hic in ipſa Alhambra antiqua viſitur inſcriptio, quæ *Illiberis* nomen profert:

IMP. CÆS. M. AVRELIO.
PROBO. PIO. FELICI. INVICTO.
AVG. NVM. MAIESTATIQ.
DEVOTVS. ORDO. ILIBERI.
DEDICAT. P. P.

Tertia vrbis regio, *el Alcaſim* dicta, duobus collibus ornata. Magna hic ædium frequentia, ſolis olim Mauris incolebatur, agricultura & ſerici textrinis hic victitantes. Vltima regio eſt *Antiquerula* dicta, ædium frequentia & ſtructura ceteris non inferior ſitu eſt plano. Paſſim hic bombycinus pannus elaboratur, veſtis item ſerica, & holobera præſtantiſſima. Opificum frequentia, qui ſerico texendo victitant, quanta ſit, vel ex eo colligi poteſt, q. ex ſolis mori arboris foliis, quibus bombyces veſcuntur, præter multas ſerici libras, Regib⁹ triginta millia quotannis pœne aureorũ in vectigal cedant. Ambitu ſuo vrbs circiter M. P. XII. complectitur: tota vndique muris cincta, & propugnaculis mille triginta ornata, aeris hic temperies ſaluberrima, nec nimiis auſtrinis obnoxia æſtibus, aut arctois frigoribus obiecta; ſed media axis vtriuſque, vernanteq; gaudet temperie. vnde & fructuum præſtantia, bonitaſque, & aquæ ſaluberrimæ inſignis copia. Eſt præterea Epiſcopali dignitate inſignita, Illiberitana vicina ſede, vt multorum fert opinio, huc translata: iuridicus etiam hic celeberrimus cõuentus habetur. Ludum hic parentum memoria aperuit (quis credat?) *Ioannes* Æthiops genere, *Latinus* hinc dictus, at præſtanti forma; & Muſicæ ac Poeticæ in paucis peritus. Luſit enim carmen gratulatorium in Ioannis Auſtriaci victoriam ad Echinadas inſulas, de Turcis anno clↃ. IↃ. LXXI. nauali prælio partam.

CAP.

CAP. XXIII.

ABDERA A POENIS, AVT PHOENICIBVS CONDITA. Franciscus Tarapha refellitur. Vnde Almeria *dicta.*

MAritimum Bæticæ oppidum, non procul à Charidami Promontorio, est *Abdera.* Gerundensis Episcopus hoc æuo credit *Veram* esse; potior tamen Sciptorum pars *Almeriam* dicit: cui & ego subscribo. Inter Bastulos, seu Bastitanos populos a Ptolemæo recensetur, & *Abdara* illi vocatur. Franciscus Tarapha a Thracibus conditam putat, nominis similitudine motus, quam habet cum Democriti patria: sed vnde id Tarapha? quod neque fictum, neq; pictum, neq; scriptum vspiam est. Melius Strabonis, aut Plinii vestigiis institisset, quorum ille à Phœnicibus, hic vero ex opinione M. Agrippæ à Pœnis originemq; trahere, vt & oram illam vniuersam, dicit. *Almeria* vero cur postea vocata sit, dicit Tarapha ab Almarico Gothorum Rege: qui anno Domini Iↄ. XV. vel, vt alii, Iↄ. XXX. HISPANIIS præfuit, nomen habuisse: qui cum à Childeberto Francorum Rege bello peteretur, propriis diffisus viribus, fuga salutem quærens, hic interfectus fuit. Vrbs hæc an. cIↄ. C. XLVII. memorabili illa expeditione ab Alphonso VIII. Aragonum Rege, S. P. Q. Genuensi, & Raymondo Comite Barcinonensi suscepta, Mauris erepta fuit. Occupata vero vrbe, Genuensibus in præmium nauatæ operæ, catinus ex solido smaragdo, immensi pretii, oblatus fuit, vt auctor est Rodericus Ximenius, Toletanus Archiepiscopus, Rerum Hispa. lib VII. cap. XI. Ligurum tamen Annales, non Almeriæ, sed Cæsareæ in palæstina, Guilielmo illorum Duci, qui primus muros ascenderat, obtigisse illum referunt. Antiquissimum hic fuisse Episcopatum, docent Concilia in Hispania celebrata: cuius primus Episcopus S. Ctesipho, B. Iacobi Apostoli discipulus fuit, vt auctor est Ioannes Vasæus.

CAP XXIV.

MALACA ALIQVIBVS MÆNACE. *Veteres inscriptiones.*

QVA mediterraneum mare prospectat Bætica, fecunda est vrbs *Malaca,* hodie vix mutato nomine *Malaga* appellatur; licet Mario Aretio aliter visum sit qui *Malacam* olim fuisse, vbi nunc *Caput Maduce*; *Salaubam* vero fuisse, que nunc *Malaga.* Sed hoc est ex meridie tenebras facere: nam & situs, nomen, ceterique Scriptores contra asserunt; inter Bastulos a Ptolemæo memoratur. Primarium fuisse oppidum auctor est Strabo, qui nonnullos credidisse refert, olim Mænacem dictam: quam Stephanus videtur Μαίνην vocare, nisi κελτικὴν illam esse scriberet; sed perperam, cum hæc Phocensium vrbium vltima, quæ ad occasum vergunt; & longius à Calpe distat, quam *Malaca*, quę Phœnicum ciuitatis propiorem retinet formam. Licet Festus Auienus, in descriptione sua oræ maritimæ, vnam eandemque vrbem esse dicat, his versibus:

Hos propter autem mox iugum Barbarium est
Malacheque flumen, vrbe cum cognomine,
Mænace priore quæ vocata est seculo.

Fluuius vero hic *Malaca*, de quo Poeta, idem est cum Ptolemæi *Saduca*, qui hodierno æuo ab accolis *Guadalqueuireio* indigetatur, teste Floriano lib. I. c. II. licet perperam Marius Aretius *Saldubam* hunc vocet, Dialogo suo, cui *Calipho* nomen, cum nemo Cosmographorum illius meminerit.

Plinius a Pœnis originem trahere asserit; Franciscus Tarapha à Phœnicibus ante Christi aduentum annis Iↄ. III. exstructam potat, quo auctore, nescio. Hoc tempore vrbs est non obscura nam emporium est satis frequens, agro vndique felici, & amœnissimo cinctum: huc statis temporibus, vndiq; mercatores magna copia confluunt, præcipue Belgæ, vt sapidissimos & passos autumnales fructus, ad Septentrionales plagas auehant. Vini & olei copia fœcunda, vnde luculentum incolis lucrum. turribus, propugnaculisque egregie instructa, vt facile omnes hostiles minas contemnat. Iudicio

est, longa obsidione à Ferdinando & Isabella Regibus vexatam, nec nisi vrgente fame captam fuisse. Armamentarium omni telorum, & machinarum bellicarum genere, longe instructissimum habet, vnde limitaneis Africæ locis, vt Madauro (quod vulgo *Oran* appellatur) necessarii commeatus telaq; suppeditantur. Episcopalis vrbs à multis annis fuit, Martyresque habuit SS. Cyriacum & Paulam, sub Diocletiano passos. Non possum hoc loco preterire inscriptionem, quam Malacæ in honorem Imp. Septimii Seu. Pert. exstare refert Morales:

IMP. CES. L. SEPT. SEVERO.
PIO. PERTINACI. AVG.
PARTH. ARAB. ADIAB.
PACATORI ORBIS.
ET. FVNDATORI IMP. ROM.
IN. EIVS. HONOREM. RESP. MALAC.
TEMPLVM. MARTI. D.D.

Non procul à Malaca vicus est *Cannete*, olim *Sabora* dictus, vbi superioribus annis, ænea tabula vna cum insigni inscriptione reperta, quæ quia Imperatoriam breuitatem refert, & scire operæ pretium erat, religiosum putaui hic omittere:

IMP. CÆS. VESPASIANVS. AVG.
PONTIFEX. MAXIMVS.
TRIBVNICIÆ. POTESTATIS. VIIII.
IMP. XIIX. CONSVL. VIII. P.P.
SALVTEM. DICIT. IIII VIRIS.
ET DECVRIONIBVS.
SABORENTIVM.

CVM. MVLTIS. DIFFICVLTATIBVS.
INFIRMITATEM. VESTRAM. PREMI. INDICETIS.
PERMITTO VOBIS. OPIDVM. SVB. NOMINE. MEO.
VT. VOLTIS. IN. PLANVM. EXSTRVERE.
VECTIGALIA. QVÆ. AB DIVO. AVO.
ACCEPISSE. DICITIS. CVSTODIO.
SI. QVA. NOVA. ADIICERE. VOLTIS.
DE. HIS. PROCONSVLEM. ADIRE. DEBEBITIS.
EGO. ENIM. NVLLO. RESPONDENTE.
CONSTITVERE NIL. POSSVM.
DECRETVM. VESTR. ACCEPI. VIII. KAL. AVG.
LEGATOS. DIMISI. IIII. KAL. EASDEM.
VALETE.

II VIRI. C. CORNELIVS. SEVERVS.
ET. M. SEPTIMIVS. SEVERVS.
PVBLICA. PECVNIA. IN. ÆRE. INCIDERVNT.

CAP. XXV.

CARTIMA. DIVERSA A T. LIVII CERTIMA.
Egregia vetus inscriptio.

NOn procul à Malaca, amœnū est oppidum *Cartama*, olim vero *Cartima*, vel *Municipium Cartimitanum* vocatum, vt ex antiqua mox patebit inscriptione: quæ multum diuersa est a T. Liuii *Certima*, cuius lib. XL. meminit. nam in vltima illam Celtiberia statuit, à Tib. Sempronio Graccho obsessam, ad deditionemque compulsam: nostra vero hæc *Cartima* ad maximi montis radices sita (qui num Ptolemæo *Ilipula* vocetur, aliis inuestigandum mando) qui quantum in aquilonem patet sterilis est, & aspretis siluisque horridus, sed aduersa parte culturæ patiens & passim vinetis consitus,

Græcas nuces, seu amygdalas, ficusque sapidissimas magna copia producit, quæ in Boreales regiones [illegible] emolumento mercatorum exportantur. Adiacent frequentes siluæ glandiferæ, & gallarum feraces, quarum tum ad atramentum conficiendum, tum ad depsenda hircorum caprarumque coria (vulgo *Cordouan*) magnus est vsus. Pulcerrimam hoc loco castelli inscriptionem refert Ambrosius Morales, qua Lectorem defraudandum non putaui.

IVNIA. D. F. RVSTICA.
SACERDOS. PERPETVA. ET. PRIMA.
IN. MVNICIPIO. CARTIMITANORVM.
PORTICVS. PVBLICAS.
VETVSTATE. CORRVPTAS.
REFECIT.
SOLVM. BALINEI. DEDIT.
VECTIGALIA. PVBLICA. VINDICAVIT.
SIGNVM. ÆREVM. MARTIS.
IN. FORO. POSVIT.
AD. BALINEVM. SOLO. SVO.
CVM. PISCINA. ET. SIGNO. CVPID.
EPVLO. DATO. ET. SPECT. EDITIS.
D. S. P. D. D.
STATVAS. SIBI.
ET. C. FABIO. IVNIANO. F. SVO.
AB. ORDINE.
CARTIMITANORVM. DECRETAS.
REMISSA. IMPENSA.
AVIÆ. STATVAM. ET. C. FABIO.
FABIANO. VIRO.
D. P. S. F. D.

CAP. XXVI.

SINGYLIA NVNC ANTIQVERA. *AB ANTONINO* Anticaria *dicta. Inscriptio vetus. Fons ibi medicatus.*

GRanatensis regni venustum est oppidum *Antiquera*, Plinio olim *Singylia* dictum, vt ex antiquis probant inscriptionib⁹ Amb. Morales, & Car. Clusius. Numen illi forsan, à vicino amne *Singyli*, qui Bæti infunditur, hodie *Xenil* dictus. num vero eadem sit cum Antonini *Anticaria*, quam itinere à Gadibus Cordubam statuit, incertus sum. Sed nominis vicinitas, parum discrepante situ, suadet vt idem, cum Ortelio, credam esse oppidum cum *Singylia*. Quid enim miri a Plinii ætate in Antonini æuum numen mutatum esse? cum plerisque id euenisse palam est: hinc vix duo Scriptores idem nomen efferunt. Situm est oppidum in colle leuiter vndique aspero, & inæquali, sed amœno, & fecundo, firmum satis & munitũ. Castrum habet in vertice cum portis ferreis, vbi Granatensium Regum frequens, & tutus olim erat secessus. Iucundus in subiectos agros prospect⁹; hinc per proiectos agros latissimè vagatur, hinc cæduis montibus coercetur: adest fontium perennium, & egelidorũ frequentia, quorum inter cõfragosa loca ebullientium suauissimũ murmur aures demulcet: & limpidæ vndæ visui gratę. Salinas habet copiosas, vnde ingens quæstus exiguo labore venit. non enim, sicut in Germania & Zelandia, ignis adminiculo coquitur, sed æstiuis mensibus, fontana vel cælesti aqua in stagnum collecta, multo sole concrescit. Vnde & vicini montes candidissimi salis grumos præbent: habet etiam non contemnendas latumias, ad incolarum ædificia. Egregia hic inscriptio seruatur, quæ prisci nominis, & vetustatis memoriam refert:

GALLO. MAXVMIANO. PRO. COS. AVG.
ORDO. SINGILIENSIVM.
OB. MVNICIP. DIVTINA. BARBAR. OBSID. LIB.
PATRONO.
CVRANTIBVS. L. FAB. RVSTICO.
ET. L. ÆMILIO. PONTIANO.

Secundo ab vrbe milliari medicatus est fons, ad multa morborum genera, sed præcipue ad calculorum vitia celeberrimus, indigenis dictus *Fuente de Antequera*. Superiori etiam æuo in honorem fuisse prisca inscriptio ab Amb. Morales producta testatur, quam hodieque Singylæ dicit conspici:

FONTI. DIVINO. ARAM.
L. POSTVMIVS. STATVLIVS.
EX. VOTO. D. D. D.

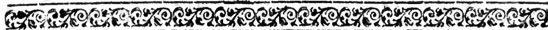

CAP. XXVII.

ARTICIS IVLIENSIS *COGNOMINATA. DE EIVS Thermis pauca.*

SIngyliæ fontis salubritas in memoriam mihi reducit *Alhamæ* nobiles, & vicinas thermas, quarum occasione de ipsa vrbe pauca dicenda erunt. Credit Iosepus Moletius, *Alhamam* esse *Artigim* Ptolemæi, quam Plinius *Iuliensem* dicit cognominari. Turdulorum oppidum quondam, sed quibus coniecturis fultus hoc asserat, incertus sum: quare neq; confirmare argumentis, nec reiicere mihi in animo est. Distat nunc à Granata septem milliaribus: immensis vndique præcipitiis, & asperrimis rupibus ambitur, agro tamen lætissimo fruitur: in pratis, hortis, aruisque mira passim luxuries Granatensibus olim Regibus amœnissimum otium, & delicias prębebat. Sed salubres, & vberrimi hic ebullientes fontes, locum præcipue commendabant: qui secreto quodam naturæ miraculo ex intimis terræ visceribus, secum calorem beneficum ferunt, nullius exteræ flammæ indigi, vt calefiant. Cum enim multis in locis terra opertos ignes tegat, quibus iuge pabulum aluminis, sulphuris, aut bituminis vena præbet, fit vt eorum ardore incalescens tellus, feruidum vaporem in superiora emittat loca, quo offensi vicini fontes efferuescunt inter venas suas, atq; ita profluunt calidi; incorrupto interdum sapore, si remotiores ab ignis pabulo fontium ortus. Quod si vero per ipsa loca sulphure, aliave materia plena fluant aquæ, calorem non solum illius contactu, sed & saporem, & odorem trahere in confesso est. Sed cum studio hęc inquirant, qui naturæ arcanis nobiles curas intulerunt: instituti enim mei minime est exactè hæc persequi. Temperatum adeo huius fontis calorem prædicant, vt nudo corpori nulla inde noxa. ipsa vero aqua pacata adeo, & limpida fluit, vt numerare iniectas stipes, & relucentes calculos facile quivis possit. Epotam variis ægritudinibus, & neruorum pręcipue ferunt conferre; Martio præsertim & Septembri vtilis mensibus. Adauget etiam structuræ elegantia natiuam loci amœnitatem. Regum enim cura, & liberalitate, thermæ hic excitatæ magnis impensis, adeo vt inter Hispaniæ balnea nobilissimæ habeantur, & cum Statio Papinio I. Sylu. libere dicam.

Nec si Baianis veniat nouus hospes arboris,
Talia despiciat (fas sit componere magnis
Parua) Neronea nec qui modo lotus in vnda,
Hic iterum sudare neget.

CAP. XXVIII.

MVNDA ANTIQVVM NOMEN RETINET. INscriptio vetus. Metropolis olim Turdetaniæ.

AEtatis iniuria, & posterorum incuria effecit, vt, quo loco quondam fuerit *Munda*, pene ignoretur. alii enim *Rondam*, alii *Mundecaram* hodie vocari credunt. Sed P. Ioan. Mariana, & Amb. Morales, ostendunt incorruptum nomen, post tot secula seruatum, & *Mundam* esse, quę viginti millibus à Malaca distat. Suffragatur vetus inscriptio templi foribus præfixa:

IVLIVS.

IVLIVS. NEMESIVS. NOMENT.
VICE. M. AVRELII. IMP.
SACRA. BÆTICAM. GVBERNANS.
PRÆTORIVM. IN. VRBE. MVNDA.
QVO. PATRES. ET. POPVLVS.
OB. REMP. RITE. ADMINISTRAND.
CONVENIANT. F. MAND.

Erat autem *Munda*, teste Plinio, Colonia immunis, sita editiori in grumo, modico præterfluente amne, palustri & voraginoso solo, ad dextram partem (vt refert A. Hirtius) quem lata planicies excipit, vbertate & amœnitate conspicua, & in vniuersa frugum genera facilis, vt nihil sit quod natura negauerit, nihil quod cultura præterierit. Sed nulla re notior, quàm cruento, & ancipiti circa illam commisso prælio, inter Pompeii liberos, & Dictatorem Cæsarem: vbi tanta Pompeianorum strage bellatum fuit, vt, cùm se Mundæ profugi recepissent, & Cæsar obsideri victos imperasset, aggeriq; exstruendo deesset materia, congerie hostilium cadauerum, pilis tragulisque confixa (quia roboreæ sudes deerant) vrbem vallarent. Auctor est Dion lib. XLIII. hoc loco statim à victoria palmæ germen enatum esse. Sed magis mirandum quod & Plin. lib. 36. c. 18. refert, palmatos circa *Mundam* lapides reperiri, idq; quoties fregeris. Strabo lib. III. refert *Mundam* quasi metropolim fuisse vniuersæ Turdetaniæ.

CAP. XXIX.

LVSITANIÆ REGNVM.

LVSITANIA. DICTA ETIAM LYSITANIA. *LIMITES eius. Strabo diuersus à ceteris. Stephani Byzantini hallucinatio. Lusitania & Portugalia diuersa olim prouinciæ. Martiani Capellæ error.*

HISpaniæ vlterioris altera prouincia est *Lusitania*, cui *Lusum* Liberi patris, aut *Lyssam*, cum eo bacchantem nomen dedisse auctor est Plinius lib. III. cap. I. vnde & promiscuè apud veteres nunc *Lusitania*, nunc *Lysitania* scriptū est. Terminatur secundùm Ptolemæum, à Septentrione amne Durio (qui illam à Tarraconensi diuidit;) à Meridie flumine Ana (qui illam à Bætica;) ab Occidente Oceano Atlantico; ab Oriente à Tarraconensi separatur, linea ducta ab Oretania veteri vsque ad pontem Durii, è regione *Septimancas*. Strabo verò lib. III. diuersus à Ptolemæo, ceterisque Geographis, Lusitaniæ limites describit: *Huius regionis Australe latus Tagus cingit; ab Occasu verò, & Septentrione Oceanus; ab Aurora Carpetani, Vettones, Vaccæi, & Callaici, famæ maioris populi.* Ex quibus patet, Strabonem *Lusitaniam* à Tago inchoare, regionem verò, quæ inter Tagum & Anam est, *Lusitania* excludere, ab altera verò parte vltra Durium illam extendere: siquidem & Minium amnem; & Artabros *Lusitania* comprehendit; qui à Ptolemæo in Tarraconensi statuuntur; sed cùm Plinius etiam Ptolemæo suffragetur, & Durio Anaque fluminibus *Lusitaniam* includat, missa Strabonis descriptione, Ptolemæi vt veriori magisque receptæ adhærendum. Quid Stephanum Byzantinum lib. de vrbibus mouerit, quòd *Lusitaniam* Bæticæ partem asserat, me latet: quemadmodum etiam, quod dicit ex Artemidori sententia, *Belitanos* eosdem esse cum *Lusitanis*. Nam Plinius lib. III. cap. III. prope Cæsaraugustam *Belitanos* Ciuium Romanorum collocat, & Ptolemæus eodem penè loco vrbem *Celsam* recenset, satis procul à *Lusitania*: nisi forsan dicamus *Belitanos* à Lusitanis originem trahere, & ideò eosdem esse cum Lusitanis. Martianus Capella *Lusitaniam* dicit permeari sui cognominis fluuio, sed vbi gentium hic fluuius, mihi prorsus ignotum, nisi Anam quis suspicetur esse. Sed terminat amnis hic *Lusitaniam*; non transit. Quare mittamus Sybillina hæc folia. Hodierna die *Portugalia* dicitur, non tamen satis propriè: siquidem nec tota *Portugalia Lusitania* finibus circumscripta est, nec etiam totam *Lusitaniam* complectitur; licet potissima eius pars *Portugaliæ* subiaceat. nam tota interamnis prouincia, vulgò *entre Douro & Minho*, extra Lusitaniam erat, secundum Plinium, & Ptolemæum: nisi Straboni accedamus, qui ait maximam Callaicorum partem *Lusitanos* appellari; & alibi dicit, Minium omnes Lusitaniæ amnes magnitudine superare. Eadem etiam ra-

tione Lusitaniæ pars, quæ Tarraconensem spectat, *Portugalia* non comprehenditur, vt *Castra Cæcilia, Castra Iulia, Placentia, Abila, Salmantica*; tum non paucæ vrbes, quæ circa Anam sunt, & inter illas *Augusta Emerita*, olim conuentus Lusitaniæ. Nomen verò *Portugaliæ*, teste Andrea Resendio, à *portu Calis* circa Durii ostia deducitur, & non à *portu Gallorum*, vt insulsè L. Marineus Siculus, aliique: vnde leuiter inflexo nomine *Portugale*. Paulatim ad Braccarios Galleciæ partem diffusum, vt auctor est Rodericus Ximenius Archiepisc. Tolet. lib. V. cap. XII. *Interea Alcorexi Rex Agarenorum eam partem Gallecia, qua nunc Portugalia dicitur, & vsque ad S. Iacobum, non veritus Apostolum, deuastauit*. Et lib. VI. cap. XI. *Lusitaniæ, & Portugaliæ*, vt diuersarum prouinciarum, simul meminit, vbi de Ferdinando I. agit: *Cumque in tranquillitate secura gauderet, congregato exercitu processit, vt Lusitaniam & Portugaliam occuparet, quas tunc temporis Arabes detinebant.*

Lusitania autem omnis in tres iuridicos conuentus, auctore Plinio, distincta erat, in *Pacensem, Scalabitanum, &* Emeritensem: tota vndique magnis nobilibusque fluuiis irrigua, Durio, Munda, Callipode, Minio, & ab omnibus ob auriferas arenas celebrato Tago: fontium perennium tanta copia, vt, teste Vasæo, vltra viginti quinque millia, in ea numerentur, inter quos mirandi aliquot. Refert enim Plinius lib. II. cap. III. *In Carinensi* (seu vt Resendius emendat, *Cetinensi*) *Hispaniæ agro, duos fontes iuxta fluere, alterum omnia respuentem, alterum absorbentem.* postremum hunc fontem, non procul à Tentugalensi municipio, loco dicto *Cadima*, conspici ait Vasæus, & coram Rege Ioanne III. periculum factum, non solùm in arborum truncis, ramisque, sed etiam in iumento, quod fonti admoto pede paulatim absorberi cœptum, ægrè tandem à famulis extractum est. octo leucis à *Conimbrica* abest hic fons, & indigenis nunc *Fervenția* voc.tur.

Præter auriferum verò Tagum, tellus etiam auri ferax, ita vt Lusitaniam, Gallecicam, & Asturiam, vicena millia pondo annis singulis præstitisse dicat Plin. lib. XXXIII. cap. IV. plumbi, & crystalli etiam fœcundam esse, aliis locis idem est auctor. Huius prouinciæ vbertatem, cultum, amœnitatem quid opus est multis efferre? multorum instar erit Athenæi VIII. Dipnosoph. de illa encomium: qui ex sententia Polybii Megalopolitani post multa: *Sus, inquit, qui ad centum librarum pondus accedit, quinque drachmis in cœnas emitur, ouis duabus, ficuum talentum tribus obolis, vitulus drachmis quinque, bos iugò aptus decem: siluestrium verò animalium carnes neque pretio vllo digna putantur; sed has inter se conferunt, benigneque admodum vicissim largiuntur, ac mutant.*

De incolarum verò virtute, ingenio, & bellica gloria quid attinet multa dicere? Diodorus Siculus fortissimos omnium Celtiberorum *Lusitanos* ait. Strabo etiam lib. 3. *Lusitaniam* ait plurimis annis Romanorum armis oppugnatam. Abunde etiam Florus Lusitanorum virtutem ostendit lib. II. cap. XVII: *Totam certaminum molem cum Lusitanis fuisse, & Numantinis: nec immerito, quippe solis gentium duces contigerunt.* Vnus Viriatus sufficiet, qui annos quatuordecim, varia victoria Romanos fatigauit, & si fortuna fauisset, meritus, qui HISPANIÆ Romulus fuisset.

Nec emaruit nostra tempestate Martius ille vigor. nam patrum memoria, felici ausu, & audaci felicitate, superato Bonæ spei promontorio, ignotum antea vastissimũ illud Atlanticum mare primi nobis aperuere Lusitani, detexere latentes Africæ immensas oras, & secunda nauigatione penitissima Indiæ penetrarunt: vbi non cum inermi, aut fugaci Mauro, sed cum potentissimis Indiæ penetrarunt: vbi non cum potentissimis Indiæ Regibus, vniuersi orientis robore, cum Persis, inquam, & Turcis maxima bella feliciſſimè, terra, marique gesserunt.

CAP. XXX.

LVSITANIAE POPVLI. DVPLICES TVRDVLI. IIDEM cum Turdetanis Ptolemæi. Celtici vnde fluxere. Vettones nunc Lusitania exclusi, nunc inclusi. Prouincia Vettonia.

TVRDVLI.

Inter Lusitaniæ incolas, numero famaque notissimi fuere *Turduli*. Diuisio olim in *Turdulos veteres*, & *Turdulos* citra adiectionem dictos: celeberrimi erant *veteres*, & quasi ceterorum parentes, tam eorum qui Lusitaniam, quam qui Bæticam incolebãt. Pomponius Mela eos habitasse à Tagi ostio ad Durium vsque lib. II. cap. I. refert; Plinius

nius verò circa Durium amnem eos collocat, his verbis, lib. IV. cap. XXI. *A Durio Lusitania incipit, Turduli veteres. Prasuri. flumen Vacea.* Vnde parum exacte Abrahamus Ortelius in veteris suæ Hispaniæ descriptione, circa promontorium sacrum *Turdulos veteres* ponit, cum multis hinc millibus Durius amnis remotus sit. Ceteros verò Turdulos circa Anam flumen degere testatur Plinius lib. IX. cap. XXII. *Ab Ana*, inquit, *quo Lusitaniam à Bætica discreuimus, C. XXI. M. P. à Gadibus CI. M P. additi gentes Celtici, Turduli & circa Tagum Vettones.* Ita enim legit Andreas Resendius, cum prius legeretur *Varduli*, qui citerioris prouinciæ circa Vascones sunt populi.

Hos ego *Turdulos* eosdem crediderim, cum *Turdetanis*, quos Ptolemæus in Lusitania recenset, ab Anæ ostiis ad promontorium Barbarium, vulgò *Cabo de Pixeles*, vbi nunc Regnum Algarbii est: & cum ceteri Scriptores de Turdetanis in Lusitania sileant, & Turdulorum situs cum Ptolemæi Turdetanis idem prorsus sit, eosdem ausim asserere. Præter verò hos Turdulos meminit Plinius citato cap. XXII. Turdulorum, qui *Partuli & Tapori* vocantur, de quibus quid dicam plane anceps sum, cum nemo hos præter illum agnoscat.

CELTICI.

PRæpotens in Lusitania *Celticorum* populus, à Gallis Celtis, vt fama est, originem ducens: iuxta Anam, teste Plinio, habitabant, ad Turdulos & Vettones longe lateque diffusi, eo pene loci qui hodie *Alemteyo* vocatur, multas plæclarasque vrbes occupantes, quas inter auitum pene & gentilitium nomen seruarunt *Heluæ*, nostro æuo non obscura vrbs, ab Heluiis Galliis conditoribus sic vocata.

Varii ab his Celticis fluxere populi, inter ceteros vero, qui Bœturiæ partem incolebant, Celtici, teste Plinio lib. III. cap. I. *Celticos, à Celticis ex Lusitania aduenisse manifestum est, sacris, lingua, oppidorum vocabulis, quæ cognominibus in Bætica distinguuntur.* Ita enim legendum, & non à *Celtiberi*, vt vulgati codices, monet Resendius. nulli enim Celtiberi in Lusitania. Sed etiam in citeriori prouincia *Celtici* cognomine *Neriæ*, & *Celtici Præsamarici* qui omnes circa promontorium Nerium, aut Celticum dictum habitant; quorum Strabo luculente meminit lib. III. loquitur verò de promontorio Nerio: *Circum habitabant Celtici, qui colentes Anam fluuium cognatione contingu*[●] *Nam cum ii pariter atque Turduli, sociis eo armis peruenissent, seditionem egisse ferunt, postquam Limiam fluuium traiecerunt: ceterum post seditionem, eorum amisso duce, palantes ac dissipati ea in regione desederunt: hac de caussa flumen λήθης, id est, Obliuionis appellatum.*

VETTONES.

FRequentem maxime fuisse, & diffusam *Vettonum* nationem, nemo vel obiter in Geographis, & prisca Historia versatus inficiabitur: hinc pugnantia inter sese mutuo Scriptorum sunt testimonia. Nunc enim illos inter Lusitanos recensent, nunc excludunt. Ptolemæus illos Lusitaniæ adscribit, & maxime orientales facit (licet antiqua exemplaria Οὐεττῶνες habeant;) Plinius autem lib. IV. cap. XXII. circa Tagum statuit *Vettones*; Cæsar vero primo belli Ciuilis Commentario, illos Lusitania videtur excludere: vbi enim Afranii, Petreii, & Varronis, Pompeii legatorum præfecturas diuisit subdidit. *Vt Petreius ex Lusitania per Vettones cum omnibus copiis ad Afranium proficiscatur.* Strabo etiam lib. III. Lusitania illos videtur excludere: *Huius regionis (Lusitaniæ) latus australe Tagus cingit, ab occasu vero & septemtrione Oceanus; ab aurora Carpetani, Vettones Vaccæi, & Gallaici fama maioris populi.* Idem tamen statim subdit Strabo: *Contra vero nonnulli & hos Lusitanos nominant.* Vnde alterutrum sequi necessum est, vel duos diuersos populos fuisse; aut, vt exordio dixeram, frequentem admodum fuisse gentem, quæ angustis suæ prouinciæ terminis non cõtenta in citerioris prouinciæ partem, aggrauante copia, se diffuderat. Quod & Andreæ Resendio probari video, q. addit, separatã illos etiã prouinciã effecisse, occupatis vicinorũ agris, cui⁹ caput *Augusta Emerita* à Prudentio statuitur. Confirmat hoc vetusta inscriptio, ab eodẽ producta, quæ Emeritæ visitur.

D. M.
P. ÆLIO. VITALI. AVG. LIB. TABVL.
PROVINC. LVSITANIÆ. ET. VETTONIÆ.
STEPHANVS. LIB.
ET. HERES. PATRONO. FECIT.

Vnde verum esse comperimus; quod Plinius iam suo æuo conquerebatur: *Aliunde aliis exordium mensuræ est, & alia meatus, ita fit, vt nulli duo concinant.*

Ab his populis *Vettonicam* laudatam, & nunc notissimam herbam nomen sumsisse refert Plinius lib. XXV. cap. VIII. auctor est Strabo lib. III. Vettones, cum primum

Romanorũ castra intuentes quosdam centuriones, deambulationis causa deflectere viam cernerent, insanire homines sunt suspicati: itaque eis præcedentes, viam ad tabernacula commonstrabant, perinde ac, aut fixos per quietem manere, aut pugnare necessarium arbitrarentur.

Cap. XXXI.

EMERITA.

AVGVSTA EMERITA AB AVGVSTO CONDITA. LVSITAniæ quondam metropolis. Reliquiæ hic Theatri, & Naumachia.

POst deuictos Cantabros, pacatamque Hispaniam ab Augusto Cæsare, ab emeritis militibus, *Augustam Emeritam* conditam vrbem, præter Dionem lib. LIII. & D. Isidorum, sentiunt Scriptores, inter quinque Lusitaniæ colonias Plinio recensetur: celebremque eius ætate fuisse, vel ex eo patet quod inter tres conuentus Lusitaniæ ab eo reponitur. Pomponius etiam Mela suo æuo celiberrimam Lusitaniæ vrbem fuisse ostendit. Non defuere inter recentiores, qui nugis suis omnia inuoluentes, dicant, vel à *Myrmidonibus*, vel in Herculis memoriam tamquam *Memoridam* dictam. quis non ridebit tam inficetas etymologias? Ptolemæus inter Celticos; Strabo vero illam inter Turdulos collocat; poeta vero Prudentius, hymno in S. Eulaliam Emeritensem, inter Vettones recenset:

Nunc locus Emerita est tumulo,
Clara Colonia Vettoniæ,
Quam memorabilis amnis Anas
Præterit, & viridante rapax
Gurgite, mœnia pulcra alluit.

Et licet auctores hi dissentire videantur, facile lis hæc componi poterit, si temporũ decursu variè mutatas prouincias reputauerimus, de quo & Plinius suo æuo conquerebatur lib. III. cap. I. *Quæ causa*, inquit, *magnos errores computatione mensuræ sæpius parit, alibi mutato prouinciarum modo, alibi itinerum auctis & deminutis passibus; incubuere maria tam longo æuo, alibi processere littora, torsere se & fluminum aut correxere flexus.* Proinde non erit mirum, Strabonis tempestate, qui sub Tiberio Cæsare floruit, Turdulos viribus opibusque claruisse; Prudentii verò æuo, qui sub Theodosio, Arcadio & Honorio viguit, Vettones superiores fuisse, partemq; Turdulorum agri occupasse, atque ita *Emeritam* inter Vettones annumeratam, cum priùs inter Turdulos esset:

Vrbem hanc Lusitaniæ caput fuisse, non solum reliquiæ antiquorum ædificiorum, sed & Poeta Ausonius testatur.

Iure mihi post has memorabere nomen Iberum,
Emerita, æquoreus quam præterlabitur amnis,
Submittit cui tota suos Hispania fasces.

Prudentius etiam dicto hymno luculentè id testatur:

Lusitanorum caput oppidorum Vrbs.

Sita est *Emerita* loco campestri, iuxta flumen Anam, vulgò *Guadiana*: qui pulcerrimo stratus ponte, vt ex architecturæ concinnitate conicere licet, Romanã magnificentiam refert. hac in vrbe olim duo erant aquæductus, quorum adhuc hinc inde sparsi arcus visuntur, qui operis splendorem præ se ferunt. Vrbi etiam contigua moles est, quam incolæ *Septifolium* vocant, quòd referant stato tempore, septem Pœnorum Reges hac in vrbe conuenire solitos fuisse, & his sedibus sedisse. sed germanæ nugæ sunt, cùm sedilium ne vmbram quidem hæc moles referat; sed theatrum fuisse, ait Gasparus Barrerius, quod arcus planè habet collapsos, parietes verò diuersis in locis integros, ruderum adgestione planè deformatum. Arcus etiam hic prope D. Iacobi ædem spectatur, quem incolæ plurimique Scriptores triumphalem fuisse putant: sed præterquam quod falsum sit, triumphales arcus alibi quàm Romæ fuisse, structuræ quoq; sunt magis illustris & operosæ: res gestas, fusos hostes, victoriasq; insculptas habent, vnà cum titulo Imperatoris, vt Romæ videre est in arcu Imp. Septimii Seueri, & Titi Vespasiani. Emeritensis verò arcus nihil horum præ se fert, ideoq; non abs re Barrerius suspicatur, fuisse tropæum aliquod. insigne præterea antiquitatis opus conspicitur hic, Naumachia. Figura campi est oualis, M. CCCC. pedes in longitudinem porrecta;

porrecta, latitudo verò longitudini respondet: circumdata est magno muro in arcus fornices deducto vt nonnullis in locis adhuc vestigia monstrant. Vrbs hæc olim nobilissima ad magnam incolarum frequentiam deserta ipsa est, & præter priscæ claritatis ruinas nihil ostendit.

Auctor est Plinius lib. IX. cap. XLI. circa Emeritam coccum esse maxima in laude. Idem lib. XV. cap. III. prædulces oliuas per se tantùm siccatas vuisque passis dulciores, admodum raras circa Emeritam Lusitaniæ esse refert. Gothorum tempestate Episcopalis vrbs erat, postea & Archiepiscopatum obtinuit, nunc vtroque spoliata. Metropolitana verò dignitas à Callisto II. Pont. Max. translata fuit Compostellam, vt refert Vasæus Brugensis. Hac vrbe orta est *D. Eulalia*, vt supra citatis versibus meminit Prudentius. eadem oriundus Poeta *Decianus*, vt testatur Martialis:

Gaudent iocosæ Canio suo Gades,
Emerita Deciano meo.

Cap. XXXII.

EBORA.

EBORA DICTA LIBERALITAS IVLIA. *Inscriptiones veteres. De situ eius pauca.*

PErantiquam fuisse Lusitaniæ vrbem Eboram, vt nemo dubitat, ita de primo eius conditore, cuncti pœnè ambigunt: quod in tanta vetustatis caligine mirum non est. Iacobus Mœnetius Vasconcellus IC. Lusitanus, non ineptè suspicatur, hanc vrbem nominatam fuisse, ab *Eburonibus*, seu *Eburonicibus* Galliæ Celticæ populis, cùm compertum sit tractum hunc Celtas incoluisse: vnde forsan & *Eurobrittium*, & in Bætica *Ebura* ad situm Gaditanum, & in Carpetania T. Liuio *Ebora* nomen sumsere. Viriati certè magni illius Lusitani Ducis tempore floruisse, constat ex antiqua inscriptione, quam ab Andrea Resendio libello, de antiquitate Eboræ desumtam, Lectori hîc propono.

L. SILO. SABINVS.
BELLO. CONTRA. VIRIATVM:
IN. EBOR. PROV. LVSIT. AGRO.
MVLTITVDINE. TELORVM
CONFOSSVS.
AD. C. PLAVT. PRÆT.
DELATVS. HVMERIS. MIL.
H. SEP. E. PEC. M. M. F. I.
IN. QVO. NEMINI. VELIM. MECVM:
NEC. SERV. NEC. LIB. INFERRI.
SI. SECVS. FIET.
VELIM. OSSVA. QVORVMCVMQ.
SEPVLCRO. MEO. ERVI.
SI. PATRIA. LIBERA. ERIT.

A Q. Sertorio habitatam & peculiariter dilectam, muris cinctam, & aquæ ductu ornatã fuisse, testatur vetus hæc inscriptio, quàm, licet mutilã, non pigebit adducere.

Q. SERTOR. ....
HONOREM. NOMINIS. SVI,
ET. COHOR. FORT. EBOR. MVNIC.
VET. EMER. VIRTVTIS. ERGO.
DON. DON. BELLO. CELTIBER.
DEQVE. MANVBIIS.
IN. PVBLIC. MVNIC. EIVS.
VTILITATEM.
VRBEM. MOENIVIT.
EOQVE. AQVAM.
DIVERSIS. IN. DVCT. VNVM.
CONLECTEIS. FONTIBVS.
PERDVCENDAM. CVRAVIT.

Cognominata postea hæc vrbs *Liberalitas Iulia* datumq; illi ius veteris Latii, vt testatur Plinius lib. IIII. cap. XXII. *Oppida*, inquit, *veteris Latii, Ebora, quod Liberalitas Iulia, & Myrtilis, ac Salacia*: quis vero veteris Latii ius primum *Ebora* concesserit incertum. Non absurdum erit suspicari, id C. Iulii Cæsaris beneficio obtinuisse, ideoque etiam cognominata *Liberalitas Iulia*, cui fauet antiqua hæc inscriptio, à Resendio producta:

DIVO. IVLIO.
LIB. IVLIA. EBORA.
OB. ILLIVS. IN. MVN.
ET. MVNIC. LIBERALITATEM.
EX. D. D. D.
QVOIVS. DEDICATIONE.
VENERI. GENETRICI. CÆSTVM.
MATRONÆ. DONVM. TVLERVNT.

Sita autem est *Ebora* loco campestri, situ planè amœno. Finge tibi amphitheatrum aliquod immensum, quale rerum natura sola opifex possit effingere: lata & porrecta est planicies, quæ impendentibus vndiq; montibus clauditur: ipsi montes non inuestes aut steriles, sed densis vetustisque nemoribus ornati: campi subiacentes fertilissimi, & opimæ messis feraces. at tantæ felicitati solus amnis deficit. Fidem Christi amplexa est in ipsis nascentis Ecclesiæ primordiis, auctore D. Mancino, Domini nostri Discipulo, qui sub Traiano, aut, vt alii, sub Nerone martyrio affectus fuit. Hic vrbe oriundi *D. Vincentius, Sabina, & Christetis* sorores ipsius, qui Abulæ sub Daciano Præside martyrio affecti fuere.

Vrbs hæc ab Arabibus circiter CCCC. annis possessa fuit, & tandem regnante Alphonso Henrico primo Lusitaniæ rege, à Christianis occupata fuit, opera & virtute fortissimi viri Giraldi cognomine *Intrepidi*. Episcopalis vrbs fuit, sub Paulo verò III. Pont. Max. Archiepiscopali dignitate ornata, vt & Academia omnium disciplinarum illustrata. viros habuit doctrina conspicuos, *L. Andream Resendium*, diligentissimum antiquitatis indagatorem: cui quantum, non solùm patria *Ebora*, sed & vniuersa debeat Lusitania, testantur eius opera. habuit etiam *Thomam Rodericum a Veiga*, Medicum doctissimum, qui pauca, sed erudita, sed elaborata in lucem edidit.

CAP. XXXIII.

PAX IVLIA HODIE BEIA. *IOSEPHVS Moletius & Tarapha reiecti. Inscriptio vetus.*

INter celeberrimas Lusitaniæ ciuitates, numerata est *Pax Iulia*, vna ex quinque Coloniis, in qua & Iuridicus olim conuentus, vt auctor est Plinius lib. IV. cap. XXII. à Iosepho Moletio, & Francisco Tarapha, censetur *Badaioz* esse; sed longè hos errare vel Antonini docet Itinerarium, qui numerat ab Esuri per compendium Pacem Iuliam M. P. LXXVI. hoc modo: *Myrtilim M. P. XL. Pacem-Iuliam XXXVI.* Esuris verò, vt hoc obiter moneam, oppidum est, non procul à Marianis montibus, hodie dictum *Xeres*, vt docet Resendius: *Xeres* verò à *Badaioz* tantùm XV. M. P. abest, & non LXXVI. vt ostendit Antoninus. quamobrem melius cum L. Andrea Resendio, & Gaspare Barrerio sentiendum, *Pacem Iuliam*, esse *Beiam* hodie dictam. Primò enim competit passuum numerus Antonini, à Myrtili Pacem Iuliam vsque M. P. XXXVI. cum nouem leucis, quæ *Mertolam Beiam* numerantur. Hac in vrbe non pauci antiqui cippi marmorei eruuntur, qui Pacis Iuliæ nomen ostendunt, inter ceteros cippus hic integer & non inelegans:

L. ÆLIO. AVREL. COMMODO.
IMP. CÆS. ÆLII.
HADR. ANTONINI. AVG.
PII. P. P. FILIO.
COL. PAX. IVLIA. D. D.
C. PETRONIO. MATERNO.
C. IVLIO. IVLIANO. II. VIR.

Apud

Apud historiographos etiam superioris æui, & barbaros passim legitur *Pace, i. Beia*, vt latius videre est apud Resendium. nam quod obiiciunt, *Badiozæ* Episcopum, *Pacensem* nuncupari, leuius est, quàm vt quempiam mouere debeat. cui enim ignotum post funestam illam HISPANIÆ illatam a Pœnis cladem, magnam circa sedes Episcopales mutationem accidisse? Emerita enim Augusta, olim Lusitaniæ metropolis, omni nunc honore spoliata iacet. Egeditanorum Episcopatus, in vrbem Gardiam translatus, veterem retinet appellationem, sic *Badaioz*, quæ prius forsan se ex illa clade collegit, *Pacensis* pontificatus titulo ornata fuit: quorum exempla in Hispaniæ Annalibus

——adeò sunt multa loquacem vt
Delassare queant Fabium.

Hac in vrbe aquæductus Romani operis multa vestigia, nec pancæ veteres inscriptiones extant, pristinæ claritatis indicia. Floruit hic olim *Isidorus* cognomine *Pacensis*, cuius opera mendis referta circumferuntur. *Apringius* etiam Episcopus, non ineruditus, cuius in Apocalypsim explicationes ceteris omnium præfert Isidorus, & *Sisenandus Iunior*, qui Cordubæ martyrio affectus fuit, hic viguere.

CAP. XXXIV.

SETVBAL A CETOBRIGA, NON à Tubale dicta.

OPpidum est Turdetanorum, teste Ptolemæo, *Cetobrix*, vel *Cetobrica*, vt Antonini habet Itinerarium, ad ostia fluminis Callipodis (qui hodie, vt auctor est Resendius, *Sadan*; Becano verò in Hispanicis, *Palma* dicitur:) *Setubal* nunc vocatur, vt Gaspari Barrerio, & And. Resendio visum. Florianus verò Occampo, Antonius Beuterus, aliique Annalium Hispaniæ consarcinatores, ex Annio Viterbiensi asserunt *Setubal*, non corruptum adulteratumque esse nomen, sed antiquum & purum putum putant esse, à conditore suo *Tubal* inditum, dictumque *Setubal*, quasi *cœtum Tubalis*, quòd ibi sedes fixerit in Hispaniam veniens: sed ridiculum est nimis ad *Tubalem* etymon referre ob nominis exiguam affinitatem; cùm constet faciliùs multò à *Cetobriga* defluxisse corruptum vocabulum *Cetobala*, & inde *Setubal*. *Cetobriga* enim dicta à *cetis* & *briga*: veteri namque Hispanorum sermone *Briga* vrbem designat: vt in *Lacobriga*, *Medobriga*, *Talabriga*, videre est. magna autem cetaceorum, vtpote thynnorum, & ceterorum magnorum piscium hic luculenta piscatura, ita vt nomen designare videatur, *vrbem cetaceorum*. Iosephus verò Moletius, & Carolus Clusius, putant *Setubal* esse *Salaciam*, quæ Plinio *Imperatoria vrbs* cognominatur, sed diligentissimus Barrerius ostendit *Salaciam*, esse vrbem vicinam *Alcazer do sal* dictam, corruptè admodùm, cùm primùm *Alcazer de Salacia* vocata fuerit à Pœnis, quasi *Castellum Salaciæ*: insequenti verò æuo *Alcazer do sal* vocari cœpit (ex qua magnus ille Mathematicus *Petrus Nonius* oriundus fuit, quo illustriorem non vidit HISPANIA.) Hodierna die vrbs est non incelebris. portu enim gaudet commodo, & nobilium piscium piscatura abundat: qua de caussa mercatores ex penitiori Hispania gregatim huc confluunt. Accedit ingens candidissimi salis inexhausta copia, ob insignem toto illo situ salinarum frequentiam: cuius gratia ab vsque Septentrione magnus huc nauium numerus confluit, ita vt oppidum breui redditum sit opulentissimum, nec magnarum vrbium inuideat claritati. Accedit ager vini, triticique feracissimus. Laudatus hic etiam Iaspis, & Porphyrites effoditur. Arbusti hic etiam genus est, ex quo coccus colligitur, ad tingendam purpuram, Emeritensi, quam Plinius adeò extollit, vix inferior.

CAP. XXXV.

OLISIPO.

DE OLISIPONIS NOMINE. FELICITAS IVLIA *cognominata. Equa vento concipiunt. Varronis lectio firmata. Vbi mons Tagrus. Triton hic visus. Vrbis descriptio.*

OLisiponis prima incunabula, post tot annorum decursa spatia, anxiè nimis velle inquirere, vt operosum duco, ita etiam ex vetustissimis Lusitaniæ vrbibus esse, facilè est asserere. Melior Scriptorum pars ab Vlysse conditam dicit, hinc Straboni Ὀδυσσεία; Stephano vero Byzantino Ὀδυσσεύς; dicitur; Solino verò *Vlyssippo*; Plinio & Varroni *Olysippo*; apud Ptolemæum autem corrupte ὀλι@ιππον, pro Ὀλισιππων legitur; vt verò ex antiquis inscriptionibus licet colligere, *Olisipo* est scribendum, testis illa quæ hac in vrbe visitur:

IMP. CÆS. M. IVLIO.
PHILIPPO. FEL. AVG.
PONTIF. MAX.
TRIB. POT. II.
P. P. CONS. III.
FEL. IVL. OLISIPO.

Municipium autem erat olim ciuium Romanorum *Olisipo*, cognominata *Felicitas Iulia*, teste Plinio. Miror ego Iosephum Moletium, Franciscum Tarapham aliosque, tam fluxo, & supino animo fuisse, in Plinii lectione, vt ausint asserere, ab illo *Olysiponē* cognominatam esse *Salaciam*: cum puncto interiecto legendus sit textus, alias in latinitatem peccaret nimis crasse. subiungam eius verba ex lib. IV. cap. XXII. *Oppida memorabilia à Tago, in ora Olisipo, equorum è vento Fauonio conceptu nobile; Salacia, cognominata vrbs Imperatoria.* Adde Plinium eodem capite, *Salacia* seorsum mentionem facere: *Oppida*, inquit, *veteris Latii, Ebora, quod item Liberalitas Iulia, & Myrtylis ac Salacia, quæ diximus.*

Sita autem est hæc vrbs in promontorio Magno, quod & *Olisiponense* vocatur, ad Tagi amnis ripas, vbi Sociennis stipatus aquis, latissimo alueo Oceano se immiscet: cuius beneficio quotannis maximas classes in Atlanticum & Indicum mare emittit, quibus immensæ vndique opes ab Indis, Afris & Americis aduehuntur, quas deinde magno emolumento, per vniuersam Europam, liberali manu dispensat, quibus non immerito videtur Tagus iacturam auriferæ arenæ resarciisse: licet hanc potius incolarum inertiæ, quàm fluminis sterilitati tribuendam puto. Vrbs tota quinque collibus distincta iacet, ita vt pars eius in cliuos amœnos blande assurgat, pars vero in valles pendula porrigatur, quæ varietas intuentium animos mire recreat. Vniuersus vrbis ambitus VII. M. P. complectitur. Soli, cœliquæ mira felicitas: ager suburbanus in omnia frugum genera mira luxuria se effundit, quæ magna copia, & rara bonitate profert. Interioris vrbis magnificentia & amplitudo tanta est, vt vix vlli Europæ vrbium cedat, sed cum præcipuis contendat: ædificia tam publica quam priuata pleraque elegantis, & sumptuosæ structuræ: fontes habet complures, & rara aquarum præstantia conspicuos: cœnobia habet plurima, & ornatissima. Et ne singula huius vrbis recenseam, vnum tantum adducam, ex quo & munificentiam, & pietatem incolarum quivis colligere potest. Templum est *Misericordiæ* vocatum, saxo quadrato, nobilique exstructum, quod non copioso prædiorum censu, aut numerosis prouentibus instructum est, sed sola piorum hominum liberalitate fouetur, fidem tamen pene superat, quantum in singulos annos, ex gratuita hac & collatitia stipe; in egenos erogetur. à fide dignis accepi, superare sæpius expensi summam, quadraginta & quinquaginta millia aureorum. Huic præsunt viri electi, nominis claritate, & vitæ integritate conspicui, qui *Sodales* seu *Fratres Misericordiæ* vocantur: horum opera omnium inopiæ consulitur, nefasque ducunt, vel sa[illegible]num quidpiam pecuniarum in hoc ærario seruari. Nosocomium etiam est pauperum, quod exstructura, diuitiis, amœnitate loci, nulli totius HISPANIÆ valetudinario secundum. Tanta vero hic munditia, diligentiaque curantur ægri; vt optimates plurimi eo curandi se gratia conferant.

Armamentarium habet vrbs, omnium armorum telorumque genere instructissimum,

ſimum, qualia pauca Europa: ita vt hinc quadraginta millia peditum, equitum verò tria millia armari olim potuerint, teste Damiano a Goes. Mitto de nautico apparatu, immenſæque magnitudinis nauibus dicere, pictores enim imitari cogor, qui dum exigua tabella plurima volunt exprimere, reluctantibus loci anguſtiis, rerum tantum apices ob oculos ponunt.

Conſtans inter veteres eſt opinio, circa huius vrbis confinia, equarum fęturam ventis maritantibus inoleſcere. Vnde Silius Italicus lib. III.

Hic adeo, cum ver placidum, flatuſque tepeſcit,
Concubitus ſeruans tacitos, grex proſtat equarum,
Et Venerem occultam genetali concipit aura.
Sed non multa dies generi, properatque ſenectus,
Septimaque his ſtabulis longiſſima ducitur ætas.

Luculente idem confirmat Plinius, lib. VIII. cap. XLII. ſed de ætate multum à Poeta diuerſus: *Conſtat in Luſitania, circa Oliſiponem oppidum & Tagum amnem, equas fauonio flante obuerſas, animalem concipere ſpiritum, idque partum fieri & gigni perniciſſimũ ita, ſed triennium vitæ non excedere.* Sed ſuſpectæ fidei apud nonnullos erit Plinius: qui tamen ex M. Varrone hæc hauſit, lib. II. De re ruſtica, cap. I. *In fætura,* inquit, *incredibilis eſt in Hiſpania, ſed eſt vera, quod in Luſitania ad Oceanum, in ea regione, vbi eſt oppidum Oliſipo, monte Tagro, quadam è vento certo tempore concipiunt equæ, vt hic Gallinæ quoque ſolent, quarum oua ὑπηνέμια appellant: ſed ex his equis, qui nati pulli, non plus trienniũ viuunt.* Sed vbi gentium mons hic Tagrus? V. Cl. Ioſ. Scaliger coniectaneis ſuis in Varronem, aſſerit legendum *Monte ſacro,* ex Columellæ verbis lib. VI. cap. XXVII. ſed, pace tanti viri dixerim, Columella potius ex Varrone emendandus, vnde locus deſumptus eſt. nam cum ſacer mons Iuſtino in Galletia ſit, quem incolæ ferro violare nefas habent, clarum eſt de illo neque Varronem, neque Columellam loqui: procul enim ab Oliſipone, & extra Luſitaniæ terminos eſt. Quod verò quidam per ſacrum montẽ, *Promontoriũ ſacrũ* intelligunt, hodie *Cabo de ſan Vincente* dictum, magis ab Oliſipone remotũ eſt, quam vt Varronis verbis quadret. Quare Varronis lectionẽ retinendã putem: præſertim cum Damianus à Goes, & And. Reſendius Luſitani doctiſſimi, dicant montẽ Tagrum eſſe, incolis dictũ *Sintrã,* à quo Lunæ promontoriũ in mare prorũpit; vbi pernicitatis mirãdæ equorũ greges aluntur, vt idem refert Reſendi⁹. Circa Oliſiponis littora cõſpectos non ſemel, tantopere Poetis decantatos Tritones & Nereides, refert Plinius lib. IX. cap. V. *Tiberio Principi nunciaſſe Oliſiponenſium legationem ob id miſſam; viſum auditumque in quodam ſpecu, concha canentem Tritonem, qua noſcitur forma.* Hic in cathedrali templo corpus D. Vincentii Leuitæ & Martyris, ex ſacro promontorio allatum, ſumma cum reuerentia aſſeruatur. D. etiam Antonius (vulgo *de Padua* dictus) hic natus, cuius natalibus iure merito ſe hęc vrbs iactat. Epiſcopalis olim tantum vrbs, nunc Emeritenſi, poſtea & Braccarenſi Eccleſiæ parebat, donec Ioannis primi Portugaliæ Regis tempore in metropolitanam Eccleſiam euecta fuit. Lubet hic Cl. V. Iulii Cæſ. Scaligeri nobile hac de vrbe præconium adtexere:

Ergo grauis grumus quo pallidus emicet auri,
Inſomni tellus ſciſſa ligone gemit.
Cernis, vbi aduectus peregrinis flatibus orbis?
Cernis, vbi in paruo eſt India tota ſinu?
Preſſa maris facies, domita eſt violentia cæli:
Quid reliqui eſt, niſi te carpere ſceptra poli?
Haud potis eſſe Deus, non vis homo viuere, fors te
Ex homine egreſſum tertia quando capit?

CAP. XXXVI.

SCALABIS DICTA PRÆSIDIVM IVLIVM.
Cur vocata Santaren.

OPpidum peruetuſtum, Tagi ripis appoſitum, quinquageſimo ab Oliſipone lapide, aduerſo flumine diſtans. Colonia fuit Romanorum, dicta *Scalabis* Plinio, Ptolemæo vero *Scalabiſcus*: ſed perperam, vt primus monuit Hier. Surita. nam cum forſan ſcriptum eſſet, *Σκάλαβις κολ.* ſeu *Scalabis Colonia*, legerint coniunctim *Scalabiſcus*; poſtea

Præsidium Iulium vocatum, hodie *Santarenum*. scio Tarapham ea in opinione esse, vt *Scalabim* credat dictam vrbem *Trugilho*; sed conuincitur à Barrerio, qui *Castra iulia* esse *Trugilho* ostendit, vnam ex contributis Coloniis.

Vrbs priscis temporibus non ingloria, siquidem teste Plinio inter tres Lusitaniæ conuentus annumerata. Mutationis nominis caussam refert Vasæus in Chronico suo. Nam cum anno Domini DC. LIII. D. Irene in oppido *Tomar*, procorum libidini pudicitiam Deo votam prostituere nollet, ab iisdem interfecta, & in Nabanis fluenta corpus proiectum à sicariis, per Tagum Scalabim secundo flumine delatum fuit, ibique magno cum honore sepultum: vrbs relicto prisco nomine, cœpta dici S. *Irenes*, & labente æuo in *Santaren* corruptum fuit. Vrbs ipsa editiori in colle sita, præterlabentem aureum Tagum despicit: ager olei viniquc maxime fœcundus, tritici feracissimus: & licet arctis limitibus conclusum sit territorium, ingentes tamen tritici aceruos fundit. Testis est luculentus Damianus à Goes, in Olisiponensis vrbis descriptione, tantam esse soli vbertatem, vt sexagesimo à semente iacta die, segetes momento fere temporis adultæ & præmaturæ demetantur. Admiretur nunc quis felices Africæ messes: extollant beatam Campaniæ oram: iactitet se Cereris dono Sicilia: nihil video cur *Santarenæ* præferantur. hinc vrbis incrementum, hinc sanctæ & innoxiæ incolarum diuitiæ.

CAP. XXXVII.

CONIMBRICA.

COYMBRA NON ESSE LACOBRIGAM. CONTRA *Oliuarium & Tarapham. Error Gerundensis Episc. Non esse* Æminium *antiquorum. Academia nobilis.*

DE antiquo *Coymbræ* nomine variant scriptorum sententiæ. Ioannes Oliuarius Scholiis suis in III. Melæ, & Tarapha *Lacobrigam* olim fuisse autumant; sed toto cælo eos errare certum est: siquidem Mela *Lacobrigam*, & *Portum Hannibalis* in promontorio sacro numerat, quod hodie *Cabo de S. Vincente* dicitur, à quo multis millibus distat *Coymbra*. Adde peritissimo Lusitanicarum antiquitatum Resendio *Lacobrigam*, esse *Lages* nonnihil deflexo nomine, oppidum nostro æuo non infrequens, quod eo in promontorio situm est, & pharo à Ioanne III. Lusitaniæ Rege ornatum. Gerundensis vero Episc. non semel dicit *Colimbricam* olim dictam fuisse *Mundam*, illam celebrem funesto prælio, inter Iulium Cæsarem; & Pompeii filios: inductus, vt videtur, quod *Colimbricam* flumen *Munda* præterfluat, à quo *Mundæ*, oppido nomen inditum putat: sed mirandum, hominem Hispanum, & non indoctum, tam turpiter lapsum, cum *Munda* in Bætica sit, non procul a Corduba; *Colimbrica* verò, in extima pene Lusitania. Plurimi vero putant Plinii *Conimbricam* nostram esse *Coymbram*, non abludente nomine: sed illa fuit, vbi hodie *Condexa vetus*, eodem teste Resendio, Vasæo, aliisque tersæ auris scriptoribus, quæ nihil præter miserandas antiquitatis ruinas ostendit: ab Alanis (quibus Lusitania in barbarorum illa illuuie obrigit) diruta, ex cuius ruinis vicinam *Coymbram* enatam ferunt, vt & plurimis HISPANIÆ vrbibus euenisse palam est. Non defuere, qui *Coymbram* olim *Æminium* dictam crediderint, cuius Plinius, & Ptolemæus meminere. Sed cum Plinio pugnat hæc coniectura, ait enim lib. IV. cap. XXXII. *Oppidum & flumen AEminium* (non vt vulgata lectio, *Minium*:) *Coymbræ* verò flumen *Munda* est: nec poterat *Munda* & *AEminium* idem flumen esse. subiungit enim Plinius: *A Durio Tagus CC. M. P. interueniente Munda.* At *Aeminium* Vasæo, & Iac. Mœnetio Vasconcello est oppidum vulgo dictum *Agada* vel *Aguda*, quod eiusdem nominis fluuio alluitur. Sit igitur pro rato, *Coymbram* ex antiquæ *Conimbricæ* cineribus excitatam, quæ, vt multis placet, *Colimbria* aut *Golibria* vocanda: de nomine enim solo parum anxius sum.

Vrbs est loco sita amœnissimo, in rupe vndique oliuarum siluis, vinetisque cincta, ad *Mundam* amnem Ptolomæo & Plinio: *Muliadem* vero Straboni, vulgo *Mondego* dictū posita: qui duas vrbis partes diuisas pulcerrimi operis ponte coniungit. Distat autem à fluuii ostio VIII. leucis. vicina arua omnis generis fructus magna copia proferunt, multis & limpidissimis fontibus rigatur, præcipue vero aquæductu celebri, a Rege Sebastiano

bastiano an. cIↃ. IↃ. LXXII. maximo sumtu perfecto. Hinc enim ad editiorem vrbis collem, qui pone Regiam est, vbi studiosorum forum est, tanta optimæ aquæ copia in marmoreum stagnum erumpit, vt per omnes plateas, torrentis instar, in varios incolarum vsus deriuetur.

Sed præcipuum illi decus & ornamentum, ex vniuersali disciplinarum Academia, cuius prima fundamenta ferunt anno M. CC. XC. à Dionysio Rege inchoata; Olisiponem postea translata, tandem vero circa annum M. D. L. à Ioanne eius nominis III. luxuriante nimis per Indica commercia Olisipone, ne teneros iuuentutis animos contages hæc vitiorum atroderet, iterum Conimbricam, tanquam ad natiuum solum, deducta fuit. Vbi incredibile dictu, & Regum profusa liberalitate, & genio loci adiuta vberrimos ingeniorum fructus effudit quibus breui, non modo Lusitaniam, sed & Hispaniam vniuersam ditauit. iuuentus hic studiosa & frequens, & prisco more togata.

Cap. XXXVIII.

SALMANTICA.

Salmantica non à Teucro condita. Elmantica, Hermandica, *&* Salmaris *vocata. Academia quo anno instituta.*

Salmantica Lusitaniæ vrbs, Academia toto orbe illustris; licet extra Portugaliæ terminos hodie sita, & Castellæ veteris sit; tamen, quia Ptolemæus illam inter Vettones Lusitaniæ populos recenset, non erit mihi hic prætereunda. Io. Martinus Episc. Gerundensis, aliique non pauci, à Teucro conditam volunt, in Salaminis memoriam: sed exigui apud me ponderis est hæc opinio. Iustinus enim lib. XLIV. auctor est Teucrum ea loca occupasse, vbi nunc Carthago noua est, inde Galleciam transiisse, nusquam *Salmanticæ* mentionem faciens. Adde solitos fuisse Græcos relictis mediterraneis maritima occupare, commertii caussa, vt videre est Olisipone, Emporiis, aliisque mille locis, vbi sedem fixere.

Dubitant non pauci, num hæc eadem sit vrbs cum *Elmantica* Stephani, & T. Liuii *Hermandica*. Ego eandem ausim asserere: nec me mouet quod Stephanus dicat citra Iberum esse, cum *Salmantica* non longe à Durio amne sit; sed error hic cum aliis plusculis, Græco homini & Hispanicarum rerum imperito condonandus. Sed vnde colligam easdem esse vrbes, quæres? Liuius lib. XXI. refert post vastatas Hermandicam & Arcabalam Carteiorum vrbes (seu, vt Sigonius ex Polybio emendat, *Vaccæorum*) Carpetanos, Vacceosq; incitatos ab exulibus Hermandicę & Olcadum, adortos Hannibalē non procul à Tago. Vnde colligere licet, Hermanticā non procul à Carpetanis, & Vaccæis fuisse, Vettones autē, inter quos sita est Salmantica, his populis vicinos fuisse testis est pręter Strabonē, Plin. lib. 3. c. 3. his verbis: *Primi in ora sunt Bastuli, post eos, quo, dicetur ordine, intus recedēte, Mētesani, Oretani, & ad Tagum Carpetani, iuxta eos Vaccæi, Vettones, & Celtiberi.* Cōiecturę nostrę fauet Plutarchus, qui lib. De mulierū virtutibus vrbē hanc *Salmanticā* nominat: *Cum Hannibal,* inquit, *priusquā in Romanos moueret, Salmanticā obsideret, & promissis CCC. obsidibus & totidē talentis, obsidionē soluit, quæ cum incolæ soluere recusassent, reuersus Hannibal militibus vrbē diripiendā dedit. perterriti Salmanticenses vrbem liberis corporibus saluis tradiderunt, cumque vrbem exirent, coniuges arma clam asportarunt, quibus postea opportunè viris traditis, non solum libertatis eorum, sed & recuperādæ patriæ caussa exstitere.* Polyęnus Stratagematum lib. VII. idem narrans, vocat vrbem *Salmatidem,* quam Plutarchus *Salmanticam* appellat. Non immerito itaque dicemus, *Elmanticam* Stephani *Hermanticam* Liuii, & Polyæni *Salmatidem* esse Salmanticam nostram, cum res circa illas gestæ eandem ostendant esse.

Vrbs est fluuio *Tormis* apposita, qui se in Durium amnem exonerat, non solum læto agrorum prouentu felix, sed & Episcopali dignitate, & Equitum frequentia conspicua: quibus accedit Academia, omnium disciplinarum genere instructissima, iurisprudentiæ potissimum sacrata. quæ cum primum esset Pallentiæ, tandem à Ferdinando tertio Castellæ Rege, anno Domini cIↃ. CC. XL. huc translata fuit, quod aptior hic Musarum locus videretur. nec opinione sua frustratus Rex: siquidem vrbs hæc nunc totius HISPANIÆ ornamentum, & alteræ Athenæ. Hinc enim tamquam ex Oceano,

in vniuersam HISPANIAM, ingeniorum & virtutum riuuli deducuntur, hinc populi iura & leges petunt, hinc ad Regis curiam Senatores, Doctores, & cuiuscumque scientiæ lumina mittuntur. ad hoc etiam Gymnasiũ magna frequentia, non solum Hispani, sed & exteri, tamquam ad celeberrimum Mineruæ emporium indies confluunt, quæ vrbem præclaram & nobilem alioquin, opulentiorem & clariorem efficiunt. In D. Pelagii templo non inelegans marmoreus cippus visitur cum hac inscriptione, quę quod vrbis nomen referat, hic adducitur:

D. M. S.
L. IVLIO. CAPITONI.
SALMANTIC.
ANN. LXXI
IVLIA. RVSTICELLA.
SOROR. PIENTISSIMA.
H. S. E. S. T. T. L.

CAP. XXXIX.

ALCANTARA.

AN NORBA CÆSARIENA *SIT ALCANTARA.*

Pœnorum opus creditur. Pons à Traiano exstructus. Inscriptio vetus. Quando Alcantara milites vocati.

AD Tagi ripas sita est *Alcantara*, mirandi operis ponte præcipue spectanda. hanc priscis seculis *Norbam Cæsarianam* (vnam ex quinque Lusitaniæ Coloniis, teste Plinio) dictam asserunt Gaspar Barrerius, Iosephus Moletius, aliique non obscuri nominis scriptores. Scio Episc. Gerundensem credere *Norbam Cæsarianam* bello ciuili à Pompeianis ducibus solo æquatam fuisse, quod Cæsari impensius fauerẽ, cuius locum Augustum Cæsarem, postea vicinam Emeritam condidisse; sed non est, quod hęc figmenta quispiam admittat, præsertim cum Ptolemæus, nec Plinius de illa vt euersa loquantur. And. vero Resendius, & Ambr. Morales negant *Norbam* fuisse, vbi nunc est *Alcantara*: at hic ingenue profitetur se ignorare, vbi olim illa sita fuerit, creditque nullam fuisse vrbem olim, vbi nunc est *Alcantara*, sed nomen hoc illi Pœnis inditum fuisse quod pontem significat. quia cum pons hic militari viæ esset apposit⁹, illius commoditatib⁹ & pulcritudine inuitatos vicinos, paulatim hic domos exstruxisse, atq; ita in vrbẽ excreuisse. nam si hoc loco fuisset vrbs aliqua, iniquũ fuisset illã præteriri, in tabula illa, vbi recẽsentur Municipiorũ nomina, quę collata stipe pontẽ hunc perfecerũt: imo in ipso frontispicio memorantur *Igaditani*, quorum vrbs hodie vocatur *Idanha la veia*, quæ non procul admodum Alcantara distat. Nobilitatur præcipue vrbs hæc magnifico & imperatoria maiestate digno ponte; quem plerique Traiano asscribunt; non secus ac Segobiensem aquæductum: licet proletarii scriptores, ad Hispanum, vel Herculem vanissime referant. longitudine sua D C. LXX. pedes, latitudinẽ circiter XXVIII. pedes complectitur: altitudo vero aqua tenus C C. pedum est, totus autem pons sex concamerati operis pilis subnititur. Traiani vero Imperatoris opus esse confirmant inscriptiones antiquæ, quæ inibi visuntur, quas non pigebit recensere, vt nauseãtem forte Lectorem hoc nouo ferculo recreem, vt in cubitum iterum se reponat. Ex vtraq; arcus parte:

IMP. CÆSARI. D. NERVÆ. F.
NERVÆ. TRAIANO. AVG.
GERM. DACICO.
PONT. MAX. TRIB. POTEST. VIII.
IMP. VI. COS. V. P. P.

In ipso ponte quatuor erant magnę & marmoreæ tabulæ, in quibus Municipiorum erant inscripta nomina, quorum ope & pecunia opus hoc erat perfectum, trium vacuæ apparent sedes: quarta vero cum hac inscriptione visitur:

MVNI-

MVNICIPIA.
PROVINCIÆ. LVSITAN.
STIPE. CONLATA.
QVÆ. OPVS.
PONTIS. PERFECERVNT.
IGÆDITANI.
LANCIENSES. OPIDANI.
TALORI.
INTERAMNIENSES.
COLARNI.
LAOCIENSES. TRANSCVDANI.
ARAVI.
MEIDVBRIGENSES.
ARABRIGENSES.
BANIENSES.
PÆSVRES.

In ipso pontis limine, exiguum est facellum, D. Iuliano facrum, ex ipsa rupe excisum, in cuius frontispicio, vnà cum his versibus, hæc visitur inscriptio:

IMP. NERVÆ. TRAIANO.
CÆSARI. AVG.
GERM. DACICO. SACRVM.

Templum in rupe Tagi superis, & Cæsare plenum,
Ars vbi materia vincitur ipsa sua.
Quis, quali dederit voto, fortasse requiret
Cura viatorum, quos noua fama iuuat.
Ingentem vasta pontem quòd mole peregit,
Sacra litaturo fecit honore Lacer.
Qui pontem fecit Lacer; & noua templa dicauit,
Illic se sola . . . . vota litant.
Pontem perpetui mansuram in secula mundi
Fecit diuina nobilis arte Lacer.
Idem Romuleis templum cum Cæsare diuis
Constituit, felix vtraque causa sacri.

C. IVLIVS. LACER. H. S. F.
ET. DEDICAVIT. AMICO.
CVRIO. LACONE. IGÆDITANO.

Vrbs hæc ab Alphonso VIII. Mauris erepta, anno circiter cIɔ. XIII. & *Calatranæ* militibus dono data; vnde tanquam ex munitissima arce in hostium fines incurrerent, & in posterum propugnaculum esset ad hostiles impetus eludendos: anno demum cIɔ. CCCC. XI. à *Calatranæ* militibus auctoritate Benedicti XIII. Pont. Max. cruce viridi se distinxere: cùm antea cucullo & rubra fascia tantùm distincti essent, & nunc milites *Alcantaræ* vocantur.

CAP. XL.

TARRACO.

TARRAGONENSIS PROVINCIAE LIMITES QVANDO mutati. Martianus Capella emendatus.

TArraconensis prouincia angustis magis limitibus olim erat arctata: Pyrenæis enim montibus, & Ibero amne claudebatur, vnde & *Citerior* olim dicta quòd cis Iberum esset, licet Isidorus Orig. lib. XIV. cap. IV. *Citeriorem* dictam putet, quasi *circa terras*. Florenti enim Pœnorum imperio quidquid à freto Gaditano Iberum vsq; terrarum erat, Vlteriori Hispaniæ ascribebatur, cetera Citeriori; sed postquam vniuersa Hispania nulò Carthaginiensibus, populi Rom. victoriis cessit, longè latiores terminos habuit, adeo vt, qui olim Citerioris Hispaniæ limes & finis erat Iberus, vmbilicus penè

effectus fuerit. vnde & Plinius in limine capitis tertii lib. III. ait Citerioris Hispaniæ, vt & complurium prouinciarum, veterem formam mutatam esse. A Meridie enim Lusitaniæ, & Balearici maris ora terminata fuit; à Septentrione Oceanum Britannicum, ab Oeasone (seu *Olarsone* vt Plinius, non, vt Martianus Capella lib. VI. *Iarsone* aut *Gersone*) ad promontorium Nerium; ab Occasu Oceanum Atlanticum, a dicto promontorio ad ostium amnis Durii; ab Oriente Pyrenæos montes pro limitibus habuit.

Longitudo eius, teste Plinio, à Pyrenæo ad finem Castulonis DC. VII. extensa M. P. latitudo verò à Tarracone, ad Olarsonis litus CCC. VIII. M. P. Diuisa fuit, pro eius magnitudine, in iuridicos conuentus septem, quot Bætica, & Lusitania simul habent, *Carthaginensem, Tarraconensem, Cæsaraugustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, Braccarum* Non prætereundum puto, apud Martianum Capellam, vbi de Hispania agit, lib. VI. lacunam esse supplendam. Ita enim ait: *At vniuersa prouincia, habet conuentus septem, Carthaginensem, Tarraconensem, &c.* quæ enim vniuersa prouincia habet septem conuentus? an Hispania? sed superius dixerat Bæticam duos habere conuentus, atque ita erunt nouem. quare ita legendum puto: *At vniuersa citerior prouincia conuentus habet septem.* nam de Bætica & Lusitania egerat, restabat de Tarraconensi dicere.

Vniuersa hæc prouincia omnis generis metallis abundat, marmorum latumiis, & speculari lapide, messibus, oleo, vinoque fœcunda admodum, sed bellaci præcipuè populo nobilis. Testes Celtiberi, Cantabri, Vascones & exitio suo clari Numantini. hoc æuo in multa regna diuisa est: siquidem complectitur *Murciæ regnum, Valentiæ, Aragonum, Cataloniam, Castellam veterem, Gallaciam, Nauarriam, Biscaiam.*

CAP. XLI.

TARRACONENSES POPVLI. GRAVII ORIGINEM A Græcis trahunt. Plinius obiter emendatus.

VArii Tarraconensem prouinciam incolunt populi, sed immensi operis & laboris esset, singulos è vetustatis latebris protrahere: nobiliores tantùm & memoratu digni dicentur, ceteri verò, vt ignobiles, silentio inuoluentur. nam verbis indulgere, in rerum inopia quid attinet? citra fastidium verò nominentur primo loco *Grauii*, nam Lusitaniæ collimitanei sunt, ad flexum enim Durii amnis eos Pomp. Mela statuit. A Græcis illos originem trahere auctor est Plin. lib. IV. cap. XX. *Heleni, Grauii, Castellum Tyda, Græcorum sobolis omnia*: quo tamen loco mallem geminato L. *Hellenes* legere, vt originem suam exprimerent. præit mihi Strabo lib. III. *In Callaicis*, inquit, *quosdam ex Teucri commilitonibus habitasse, ibique oppida fuisse, quorum* Ἕλληνες, *alterum* Ἀμφίλοχοι *nominatum est.* Vocantur verò hi *Grauii*, a Mela *Gronii*, a Ptolemæo autem γρουΐων, corruptè vt credo vtrobique. Fama est Diomedem ab Ægiale vxore adultera, patria domoque prohibitum, Hispaniæ littoribus, supra Lusitaniam appulisse, inibique vrbem in patris memoriam *Tydem* condidisse, quæ à Ptolemæo *Tude* vocatur, & hodie *Tuy* dicta (vnde Lucas Tudensis Episcopus, non vltimus rerum Hispanicarum Scriptor originem habet.) confirmat hoc Silius Italicus lib III.

Et quos nunc Grauios violato nomine Graium,
Oenea misere domus Aetolaque Tyde.

CAP. XLII.

GALLÆCIA.

GALLAECI DICTI ET CALLAICI. *VNDE NOMEN sumsere. Gallæcia sexta prouincia effecta. Mores illorum.*

GRauios attingunt *Gallæci*, frequens nec ignobilis populus, amne Durio à Lusitania diuisi, qui etiam *Callaici* vocantur, hodie verò *Gallegos*. Antonius Beuterus à Gallis & Græcis, in vnum commixtis populis, nomen & originem illos trahere comminiscitur: Frãciscus Tarapha à Galathe Herculis filio dictos putat; Iustin᷑ verò l. 44. *Gallæci, inquit, Græcam sibi originẽ asserũt: siquidẽ post finẽ Troiani bel*[li]*, Teucrũ morte Aiacis fratris, inuisum patri Telamoni, cum non reciperetur in regnũ, Cyprũ concessisse, atq; ibi vrbẽ nomine*

antiqua

antiquæ patriæ, Salaminam condidisse, inde accepta opinione paternæ mortis patriam repetisse: sed cùm ab Eurysace Atacis filio accessu prohiberetur, Hispaniæ litoribus appulsum, loca, vbi nunc est Carthago noua, occupasse, inde Gallaciam transisse, positisque sedibus genti nomen dedisse.

Isidorus Orig. lib. IX. cap. II. *Gallæcos* à candore dictos putat, vt & *Gallos*, quia ceteris Hispaniæ populis candidiores sunt. Ptolemæus hos in binos populos diuidit, nempe in *Callaicos Braccarios*, & *Lucenses*: illi inter Minium & Durium amnes ad mare habitabant, hodie tractus ille *entre Douro & Minho* nuncupatur, quorum primaria vrbs, *Augusta Braccara*: *Lucenses* verò prope Artabrum promontorium erant, vnde & conuentus Lucensis, teste Plinio, quò XVI. populi conueniebant, qui hodie soli *Galleci* vocantur. Lapsu verò ætatis diffusum fuisse, & numerosum populum constat, vtpote cùm tempore Imp. Hadriani, quo veteris Hispaniæ termini mutati sunt, vni è sex prouinciis nomen dedit *Gallæcia*; imò Pauli Orosii tempestate (qui sub Honorio & Arcadio floruit) *Gallæcia* termini Numantiam vsque, quæ Pelendonum vrbs erat, extensi erant. Strabo etiam refert sua ætate maximam Lusitanorum partem *Callaicos* vocatos esse. Incolæ bello dediti, pacis verò munia vxoribus committebant, vnde Iustinus: *Feminæ res domesticas, agrorumque culturam administrant, ipsi rapinis & armis seruiunt.* Strabo illos bellacissimos vocat, & subiugatu difficiles, quos tandem D. Iunius Brutus magno prælio vicit, vnde & *Callaicus* dici meruit, vt refert L. Florus lib. II. cap. XVII. Silius verò Italicus lib. III. graphicè illorum mores & viuendi normam his versibus depingit:

Fibrarum, & pennæ, diuinarumque sagacem
Flammarum, misit diues Gallæcia pubem:
Barbara nunc patriis vlulantem carmina linguis,
Nunc pedis alterno percussa verbere terra,
Ad numerum resonas gaudentē plaudere cetras:
Hæc requies, ludusque viris, ea sacra voluptas.
Cetera femineus peragit labor, addere sulco
Semina, & impresso tellurem vertere aratro
Segne viris, quidquid durum sine Marte gerundū
Callaici coniux obit irrequieta mariti.

Strabo ab aliquibus *Gallaicos ἀθέους* vocari refert, quod miror, cùm Poeta illos auguriis & extispiciis deditos dicat.

Regio ipsa, olim auri & plumbi feracissima, vt non semel ostendit Plinius. Iustinus verò lib. XLIV. Auro quoque ditissimam dicit, *adeò vt etiam aratro frequenter glebas aureas exscindant. In huius gentis finibus Sacer mons est, quem ferro violare nefas habetur. sed si quando fulgure terra procissa est (quæ in his locis assidua res est) detectum aurum velut Dei munus colligere permittitur.* Nobilis etiam hic Poetarum fabulis est amnis Limia, qui & *Obliuionis* & *Lethes* vocatur, de quo & Silius Italicus lib. III.

Quique super Grauios lucentes voluit arenas,
Infernæ referens populis obliuia Lethes.

Romanis hic militibus adeò formidatus erat, vt bellante D. Iunio Bruto in Gallæcos, milites eius nollent fluuium transire, donec raptum à signifero signum ipse Brutus transtulit, & sic vt transgederentur persuasit, vt refert Liuii epitome lib. LV.

CAP. XLIII.

ASTVRIÆ REGNVM.

ASTVRES VNDE DICTI. BELLACES ASTVRCONES. Asturia bifariam diuisa. Aurifera est.

QVa Pyrenæi iugum, haud procul secundo Oceano, sub Septentrionem deducitur, habitant *Astures* Gallæciæ portio, vt auctor est Paulus Orosius lib. VI. cap. XXI. ita dicti ab Astura fluuio, qui regionem illam alluit, teste Isidoro lib. IX. cap. II. Silius vero Italicus ab Astyre Memnonis auriga dictos credit, lib. III.

Venit & Auroræ lacrymis perfusus in orbem
Diuersum, patrias fugeret cùm deuius oras,
Armiger Eoi non felix Memnonis Astyr.

Diuisi erant olim, in *Transmontanos* & *Augustanos*: teste Plinio lib. 3. cap. 3. in duo-

decim populos distincti. caput gentis erat *Asturica*, vrbs magnifica, quam Ptolemæus *Asturicam Augustam* vocat; hodie verò *Astorga* dicta.

Regio vniuersa aspera, montibus siluisque horrida, incolæ bellaces, & libertatis, apprimè tenaces, qua de causa non semel à Romanis defecere, & Augusti Cæsaris præsentia necessaria visa, vt arma ponerent. Vnde L. Florus sub calcem operis, periculum illius belli his verbis exaggerat: *Astures per idem tempus, ingenti agmine à montibus suis descenderant, nec timuere subtus, vt barbaris impares; & positis castris apud Asturam flumen trifariò diuiso agmine, tria simul Romanorum castra aggredi pararunt: fuisset & anceps, & cruentum, & vtinam mutua clade certamen, tunc tam fortibus etiam subitò, tam cum consilio venientibus.* In plana ab Augusto deducti, quo fera illa ingenia non secus ac siluestres plantæ mutatione soli mitescerent. Regio ipsa, minii, chrysocollæ, & auri præcipuè fęcunda. Plinius auctor est lib. XXXIII. cap. IV. *Asturiam, Lusitaniam, & Galleciam singulis annis vicena millia pondo auri præstare, ita vt plurimum Asturia gignat.* Vnde & Silius lib. I.

——Astur auarus,
Visceribus laceræ telluris mergitur imis,
Et redit infelix, effosso concolor auro.

Asturcones equos laudatos etiam admodùm gignit *Asturia*, quibus non vulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio, de quib⁹ Silius lib. 3.

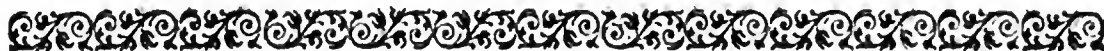
His paruus sonipes, nec Marti notus, at idem
Aut inconcusso glomerat vestigia dorso,
Aut molli pacata celer trahit esseda collo.

Martialis verò epig. lib. XIV. *Asturum equum:*

Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit vngues
Venit ab auriferis gentibus Astur equus.

Hoc æuo diuisa est *Asturia* in duas partes, in *Asturiam de Ouiego*, & *de Santillana* dictas: nomen illis vrbes hæ duæ præcipuæ dederunt.

Asturiæ verò debet vniuersa HISPANIA, & Christianam religionem, & auitam nobilitatem conseruatam: nam post fatalem illam à Pœnis Hispaniæ illatam cladem, quæ supererat nobilitas, & Gothici sanguinis reliquiæ vnà cum clero, in Asturiam profugere, vbi naturæ loci fisi, Maurorum impetus primum hebetarunt: demum ductu Pelagii, excusso Maurorum iugo, continuis bellis vniuersam Hispaniam recuperarunt.

CAP. XLIV.
CANTABRIA.

CANTABRI A LACONIBVS ORTI. MORES ILLORUM. Mons hic ferreus. Tamarici fontes.

VIcini Asturibus sunt *Cantabri*, ita dicti ab vrbis vocabulo, & Ibero Amne, cui insident, teste Isidoro lib. IX. cap. II. prope Iuliobrigam enim in Cantabris oriri Iberum testatur Plinius; sed vbi gentium vrbs illa sit, vnde nomen deducitur, est qui referat nemo. Incolas à Laconibus originem ducere, auctor est Asclepiades Myrlianus apud Strabonem lib. III. partem enim Cantabriæ illos quondam habuisse, fortitudo egregia, & innata illis in laboribus patientia, & pertinax libertatis defendendæ animus indicio sunt. hinc verè & egregiè Silius Italicus lib. III.

Cantaber ante omnes, hyemisque, æstusque, famisque
Inuictus, palmamque ex omni ferre labore,
Mirus amor populo, cum pigra incanuit ætas
Imbelles iam dudum annos peruertere saxo,
Nec vitam sine Marte pati; quippe omnis in armis
Lucis causa sita est, & damnatum viuere paci.

Quum Augustus Cæsar magno tandem labore illos debellasset, ne seruitutem seruirent, potior pars igne, ferro, aut ueneno se à captiuitate vindicauit, vt refert L. Florus lib. IV. cap. vltimo. Strabo verò lib. III. refert matres bello hoc Cantabrico, priusquam in hostium potestatem venirent, proles suas necasse: & puerum quendam, accepto à patre ferro, parentes, & fratres captiuos interemisse: nonnullos verò in crucem ab hostibus suffixos, lætitiæ Pæana cecinisse, quasi nihil iuris in illorum libertatem haberent.

Regio

Regio vbique montuosa & aspera, & Hispaniæ penè dissimilis, Baccho prorsus inimica, Marti verò, & Vulcano adeò amica, vt non immeritò quis illius Dei officinam vocet, ex qua plena manu natura Martio huic populo arma largiatur. Nam præter plumbũ, & magnetem lapidẽ, (quem nonnulli *ferrum viuum* vocant) copiosas adeò ferri venas fundit, vt auctor fit Plinius lib. XXXIV. cap. XIV. *Cantabriæ maritimæ parte, quam Oceanus alluit, montem esse præruptè altum, incredibile dictu, totum ex ea materia* [*ferro.*] Inexhausta hæc ferri copia & in nostram vsque ætatem durat, quam per Hispanias, Galliasque incolæ magno quæstu distribuunt. Mirum est, quod de *Tamaricis* fontibus in Cantabria prodit Plinius lib. XXXI. cap. II. his verbis: *In Cantabria fontes Tamarici in augurio habentur, tres sunt, octonis pedibus distantes, in vnum alueum coeunt, vasto amne, singulis diebus siccantur duodecies, aliquando vicies, citra suspicionem vllam aquæ, cum sit vicinus illis fons, sine intermissione largus: dirum est non profluere eos aspicere volentibus, sicut proxime Lartio Licinio legato post præturam, post septem dies accidit.*

Vniuersa hæc regio hodie in *Biscaiam* & *Guipuscoa* diuisa est, immunitatibus gaudet maximis, quas & acerrimè incolæ propugnant.

CAP. XLV.

CARPETANIA.

CARPETANI VBI OLIM SITI. A *Polybio* Carpesii *vocati.*

NOn ignobiles in Citeriori Hispania olim fuere *Carpetani*, qui teste Cl. Ptolemæo, à Septentrione confines erant Vaccæis; ab Oriente Celtiberis; à Meridie Oretanos attingebant; ab Occidente verò Vettones. Polybius libro III. auctor est, illos ferocia & hominum multitudine, ceteros eius prouinciæ antecellere. vnde magna pugna deuictis ab Hannibale circa Tagum Carpetanis, nulli vltra Iberum Carthaginensium armis restitere populi, vt fusè narrant T. Liuius lib. XXI. & Polyb. lib. III. At circa illorum nomen aliquantulum dissentiunt Scriptores. Plutarch. in Hannibale & Strabo lib. III. *Carpentanos* vocant; Liuius verò passim *Carpetanos*; sed tenue est discrimen: maius verò Polybii, qui Καρπησίους hos vocat, solus quod sciam. Nam quos Liuius lib XXIII. *Carpesios* vocat, diuersi sunt à *Carpetanis*, quos tamẽ Henr. Glareanus *Tartessios* credit esse. attamen si Stephano credimus, circa Iberum amnem siti sunt, vnde diuersi erunt, non solum à *Carpetanis*, sed etiam à *Tartessiis*. Mihi incertum, quo loco olim fuerint. C. Plinius lib XIX. cap. VIII. refert in Carpetania laudatissimum cuminum prouenire, vnde & *Vicus cuminarius* Antonino in Itinerario dictus, itinere quodam Emerita Cæsaraugustam vsque, quem Ambrosius Morales credit esse, *Sancta Cruz de la carza*; eò quòd toto illo tractu nullus cumini prouentus, quàm in hoc vico. *Carpetaniæ* autem hoc æuo *regnum Toletanum* vocatur; cuius caput, vel Plinii tempore, erat Toletum.

CAP. XLVI.

VACCAEI VBI OLIM HABITARINT. *Gentis mores. Bellicosi.*

INter Carpetanos, & Celtiberos siti sunt *Vaccæi*, quos Stephanus Byzantinus vocat Βακκαίους, eo olim tractu, quem nunc *Castellam veterem* appellant, bellica virtute quondam clari. Moris inter illos erat olim, teste Diodoro Siculo lib. VI. Biblioth. singulis annis, sortitos inter se agros colere, fructusque cum ceteris communicare, cuiq; sua portione assignatâ, qua de causa & agricolis illatæ iniuriæ morte mulctabantur. Auctor est Appianus Alexandrinus in Ibericis, Licinium Lucullum, quem Liuiana Epitome *L. Licinium Lucullum* nominat, inconsulto senatu, & iniusto bello *Vaccæos* lacessiuisse: qui cum illorum vrbem Cauciam in deditionem recepisset, militibus diripiendam dedisse, incolasque omnes trucidasse, nullâ habitâ ætatis sexusue ratione.

Quare ceteræ eius regionis vrbes ad bellum se pararunt, & ab Intercatia, & Pallentia cum damno & ignominia eum repulerunt: iidem etiam Metellum Nepotem, obsidentem Cluniam Areuacorum vrbem prælio fuderunt, & vrbem obsidione soluerũt, teste Dione lib. XXXIX. Insigni etiam clade Lepidum affecisse eos, testatur Paulus Orosius lib. V. cap. V. nam cùm prohibente etiam Senatu Romano innoxios oppugnare pergeret, ad sex millia militum à Vaccæis cæsa sunt, ceteri castris exuti euaserunt. Appianus *Aemilium* vocat, non *Lepidum*.

CAP. XLVII.

OLCADES VBI OLIM SITI.

NOn procul à Vaccæis erant *olcades*, vt apud T. Liuium & Polybium videre est. Stephanus Byzantinus Carthagini nouæ finitimos facit. Auctor vitæ Hannibalis post Plutarchum, & Liuius vltra Iberum illos statuunt. P. Io. Mariana non malè suspicatur illos olim fuisse, vbi nunc est *Occanna*, regni Toletani vrbs, non multum abludente vocabulo, nec situ repugnante. Illorum vrbem *Carteiam* refert ab Hannibale Liuius expugnatam, quam tamen Polybius, & Stephanus *Altheiam* vocant. Quare & Car. Sigonio magis placet pro *Carteia*, *Altheiam* substituere.

CAP. XLVIII.

ARAGONIÆ REGNVM.

*CELTIBERI CELTOSCYTHÆ, ET BERONES DI-
cti. Nominis etymon. Potentia illorum, opes, mores. Simplices olim.*

DIffusum & potens olim, per HISPANIAM *Celtiberorum* nomen. Nam cùm, teste Strabone lib. III. plurimam fortunæ ac dignitatis accessionem Celtiberi sibi vindicassent, finitimam omnem regionem eodem nominatam vocabulo reddiderunt, adeò vt tota Hispania *Celtiberia* vocata fuerit, vt supra dictum. Vocati etiam olim *Celtoscythæ* rudi seculo, eodem Strabone auctore lib. I. *Berones* etiam dictos idem refert lib. III. Postea verò, quia teste Isidoro lib. IX. cap. II. ex Gallis Celticis defluxerunt, & circa Iberum fluuium consederunt, mixto vtroque vocabulo *Celtiberi* vocati sunt. Diod. autem Siculus lib. VI. diuersus est ab hoc etymo. ait enim *Iberos* quondam *Celtasque* pro agris bello certasse, pace demum firmata, communicasse inuicem patriam, & mutua sanxisse connubia: vnde & commixtum nomen, & cùm essent duæ validæ nationes, in vberi regione coniunctæ, effecere vt magnum esset *Celtiberorum* nomen, vnde & Lucanus Pharsaliæ lib. IV.

——profugique à gente vetusta
Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis.

Martialis etiam lib. IV. Epigr. LV.

Nos Celtis geniti & ex Iberis.

In quatuor olim populos diuisi fuere, testibus Plinio, & Strabone, qui tamen populorum nomina prætereunt, nisi quòd ille *Pelendones* recenseat. Prouinciæ verò caput *Segobrigam* Plinius: at Strabo nobilissimam ciuitatem *Numantiam* dicit fuisse. Constat frequentem & vsque eò populosam olim fuisse, vt Polybius scribat apud Strabonem CCC. illorum vrbes à Tib. Graccho subuersas fuisse, quod tamen Strabo, ritu comico, in Gracchi gratiam dictum putat; quod agri natura tantæ vrbium frequentiæ capax non sit. moderatiùs certè L. Florus, qui lib. II. cap. XVII. CL. vrbium subuersione illos à Graccho multatos scribit. Bellica inprimis gloria clari fuere, vt Florus citato loco *Celtiberos Hispaniæ robur* nominet. In acie exultabant, vt ait Val. Maximus lib. II. cap. VI. tanquam gloriosè & feliciter vita excessuri: lamentabantur in morbo, quasi turpiter & miserabiliter perituri. addit & Silius Italicus lib. III.

His pugna cecidisse decus, corpusque cremari
Tale nefas; cælo credunt superisque referri,
Impastus carpat si membra iacentia vultur.

Iidem

Iidem nefas esse ducebant, vt idem refert Val. Maximus, prælio superesse, cùm is occidisset pro cuius salute spiritum deuouerant. Opibus verò etiam adeo abundasse illos constat, vt referat Strabo ex Posidonii sententia, M. Marcellum ex Celtiberia talentûm DC. tributi nomine exegisse. Nam licet ager illorum sterilis esset, auri, argentique tamen egregiè fæcundus erat. Armis verò ferroque abundabant raræ bonitatis. Nam præter Salonis ad Bilbilem aquas, quibus innictam armorum temperiem parabant, peculiaris ipsis erat ratio ferri temperandi: siquidem, teste Diod. Siculo lib. VI. cap. IX. ferreas laminas in terram abscondentes, ibi tam diu esse sinunt, quoad infirmiori parte ferrugine exesa, validior superstit, ex eo tum enses fortissimos, tum cetera ad belli vsus arma necessaria componunt: hoc pacto fabricatis cedunt omnia, vt neque scutum, neque galea, neque aliud vim eorum remoretur. Idem refert præter Strabonem lib. III. circa victus munditiem illos esse elegantes, nisi egregia illos spurcities fœdaret, quòd corpus vniuersum lauant vrina, & dentes fricant: vnde eleganter Catullus Epig. XL.

Nunc Celtiber in Celtiberia terra
Quod quisque minxit, hoc sibi solet mane
Dentem, atque russam defricare gingiuam:
Vt quò iste vester expolitior dens est,
Hoc te amplius bibisse prædicet loti.

Et rursus Epigrammate XXXVIII.

Et dens Ibera defricatus vrina.

Tangit hoc & Appuleius in Apol. *Quem*, inquit, *multo æquius erat spurcissimo ritu Iberorum, vt ais Catullus, sua sibi vrina dentem atque russam pumicare gingiuam.*

Gentem hanc olim, non vt pleriq; Hispanorum, pro callida & vafra non esse habitam, ostendit T. Liuius lib. XXX. agens de Graccho obsidente Certimam: *Vbi*, inquit, *cùm iam opera admoueret, veniunt legati ex oppido, quorum sermo antiquæ simplicitatis fuit, non dissimulantium bellaturos, si vires essent. Petierunt enim, vt sibi in castra Celtiberorum ire liceret, ad auxilia accipienda, si non impetrassent, tum separatim eos ab illis se consulturos: permittente Graccho ierunt, & post paucis diebus alios legatos decem secum adduxerunt. Meridianum tempus erat, nihil prius petierunt à Prætore, quàm vt bibere sibi iuberet dari, epotis primis poculis, iterum poposcerunt, magno risu circumstantium, in tam rudibus & moris omnis ignaris.*

Cap. XLIX.

ILLERGETES NON ESSE ILLVRGAVONENSES *Cæsaris, contra Fuluium Vrsinum. Num* Eilotæ *Polybii.*

CIs Iberum sunt *Illergetes*, frequenti olim à populo Rom. defectione celebres ducibus Indibili & Mandonio, donec Indibilis à L. Lentulo, & Manlio Acidino in acie cæsus, & Mandonius illis traditus, vt refert T. Liuius lib. XXIX. Fuluius Vrsinus apud Ortelium credit *Illurgauonenses* Cæsaris hos esse *Illergetes*, sed cùm Plinius præter *Illergetes*, etiam *Illurgauonensium* meminerit, non facilè illi assentior, nec quadrant verba Cæsaris cum Fuluii opinione. Siquidem *Illurgauonenses* ad Iberum statuit, à quo *Illergetes* remoti sunt. Credo hos Cæsaris & Plinii *Illurgauonenses*, vocari ad T. Liuio *Ilercaonenses* lib. XXII. *Castra Punica in agro Ilercaonensium, Castra Romanorum ad classem nouam erant.* Num vero *Eilotæ* Polybii sint, non immeritò quæri potest. nam lib. X. refert P. Scipionem cùm primum in Hispaniam venisset in *Eilotis* hyemasse: T. vero Liuius lib. XXVI. Tarracone hyemem transegisse refert, vnde certum est *Eilotas* non procul à Tarracone fuisse, vt nec *Illergetes*; sed cùm idem Polybius lib. III. *Illergetum* meminerit, non potest idem esse populus, nisi mendum subesse dicamus. nullus enim Scriptor horum meminit, præter vnum Polybium. Festus Auienus in ora maritima recensiet *Ileates* populos, qui non multùm à Polybii *Eilotis* videntur discrepare, sed æquè mihi obscuri. Credo etiam mendum subesse apud Polybium, citato loco, vbi vocat, Andobalum τῶν λεχητῶν βασιλέα. Cum luce clarius sit substituendum esse ἰλεργητῶν. Siquidem *Indibilis*, quem deprauatè vocat *Andobalum*, Ilergetum erat regulus, vt & Mandonius. vt patet apud Liuium. Refert Hieronymus Paulus Barcinonensis, Illergetes eum olim tractum coluisse, qui nunc *Vrgeliensis* nuncupatur.

Cap. L.

CERRETANI DICTI IVLIANI. *CVM HERCVLE IN Hispaniam venerunt. Inscriptio vetus.*

ILlergetibus esse conterminos *Cerretanos*, auctor est Ptolemæus. Incolebant autem Pyrenæi conualles. Plinius illos *Iulianos* appellat; an forsan ab vrbe *Iulia Libyca*, quam Ptolemæus ibi statuit? suspicari licet præsertim cum nulla manifestior occurrat ratio. Cum Hercule illos olim in Hispaniam venisse innuit Silius Italicus lib. III.

Nec Cerretani quondam Tyrinthia castra
Aut Vasco insuetus galeæ, ferre arma morati.

Dion. lib. XLVIII. refert *Cerretanos* cum à Pop. Rom. defecissent, à Domitii Caluini legato superatos, postea tamen ab illis circumuentum fuisse, & desertum à propriis militibus; sed decumato prius milite, iterum à Domitio Caluino debellatos. Strabo lib. III. apud *Cerretanos* pernas optime, & variis modis condiri refert, vnde & Val. Martialis lib. XIII.

Cerretana mihi fiet, vel massa licebit
De Menapis: lauti de petasone vorent.

Eodem etiam libro Poeta Cerretana vina commendat;

Cerretana nepos ponet, Setina probabis
Non ponit turba, cum tribus illa bibit.

Incolebant autem loca illa Cathaloniæ, Galliam versus; vbi hodie Comitatus Certaniæ est, vt notat Ambr. Morales lib. VIII. cap. II. qui etiam hanc inscriptionem in Pyrenæis alibi exstare: scribiturque tantum vnico R. nomen Ceretanorum:

AVGVSTO.
TERRA. MARIQ. VICTORI.
ELIMINATIS. SACERDOTIBVS.
BONÆ. DEÆ.
ET. COLLEGIO.
VII. EPVLONVM.
COMMVNI. POP. SENTENTIA.
EXCLVSO.
CERETANI. TEMPLVM.
VICTORIÆ. AVG. D. D.

Cap. LI.

BRACCARA.

BRACCARA AVGVSTA A QVIBVS CONDITA. INTER quatuor præcipuas Hispaniæ vrbes. Sedes Regum Sueuorum & Gothorum. De primatu Hispaniæ cum Toleto certat.

CVm *Braccara* ea in Portugaliæ parte, quæ *Interamnis* dicitur, hoc æuo sita sit, eius tamen à me nulla est facta mentio inter Lusitanicas vrbes; eo quod Lusitaniæ limitibus antiquis exclusa esset; ideo non abs re me facturum puto; si vbi Lusitania desiit, Tarraconensem prouinciam auspicatus fuero. Ptolemæus *Braccaram Augustam* vocat, & inter *Gallaicos Braccarios* recenset; Antonini Itinerarium *Bragaram* vocat: hinc forsan hodiernum nomen *Braga* mansit. ex vetustissimis Hispaniæ vrbibus esse vt nemo ambigit, ita omnes pene de conditore eius dubii. Episcopus Gerundensis lib. III. à Pœnis conditam ait, & in memoriam amnis *Bragada* (apud quem M. Regulus portentosæ magnitudinis serpentem confecit) nomen *Braccaræ* inditum alii probabilius forsan, ad Gallos Braccatos originem referunt. Constans enim est auctorum opinio, Gallos totam illam oram occupasse, vnde *Celtici* populi, & *Gallaci*. Iuridicum ibi fuisse conuentum testis est Plinius, à quo XXIV. ciuitates iura petebant. In antiquis inscriptionibus *Bracaraugusta* vnica voce, non semel legitur Tarracone: M. VL-

M. VLPIO. C. F.
QVIR. REBVRRO.
EX. BRACARAVG.
OMNIBVS. H.
IN. RE. P. SVA. FVNG.
FLAM. P. H. C.
P. H. C.

In ipsa vero Bracaraugusta hanc exstare ferunt:

ISIDI. AVG. SACRVM.
LVCRETIA. FIDA.
SACERDOS. PERP.
ROM. ET. AVG.
CONVENTVS. BACARAVG.
V. D.

Ausonius Poeta, suo æuo inter quatuor præcipuas Hispaniæ vrbes, in Catalogo illustrium vrbium recenset hoc versu:

Quaque maris sinu iactat se Braccara diues.

Priscis etiam Annalibus constat, Regum Sueuorum sedem fuisse circiter CLXX. annis, sub Gothicis vero Regibus CLXX. annis floruisse. Sita autem est ad Alestem amnem quinque leucis à mari, insigni agri cœlique clementia prædita: Archiepiscopatu nobilissimo claret. De primatu Hispaniæ cum Toletana Ecclesia dudum certat, & indecisa lis in hodiernum æuum pendet. Cum enim præcipuæ Hispaniæ vrbes & metropoles in Maurorum essent potestate, ab Alphonso I. cognomine Catholico, anno DCCC. XL. prima omnium in libertatem vindicata est, omnesque Hispaniæ Episcopi Braccarensem, pro Metropolitano agnoscebant. Hac in vrbe Lusitaniæ Regum primus sator Henricus Comes, pater Alphonsi Henriquez I. Lusitaniæ Regis, in summo templo est sepultus. Christi fidem, edocta ab D. Petro Martyre S. Iacobi discipulo amplexa est, multo cum sanguine constantissime conseruauit. Varia hic Patrum Concilia celebrata.

CAP. LII.

COMPOSTELLA.

QVONAM MODO OLIM VOCATA SIT COMPOSTELLA. D. Iacobi corpus quando detectum. Quando in prœliis nomen eius cœptum implorari.

NVnc sese offert *Compostella*, non fluxæ antiquitatis vestigiis, aut rerum gestarum titulis tumens, sed Hispaniæ Tutelaris D. Iacobi reliquiis ornata: quibus ceteris vrbibus merito præferenda. de antiquo nomine variant scriptores. Episcopus Gerundensis *Compostellam* dictam putat: cum enim prisci Hispaniæ cultores his in locis Hesperum oriri vidissent, quam regioni illi salubrem stellam credebant, *Compotem stellam* nominarunt; vnde & *Compostellam* vrbem dictam. Insulsa hercule & inepta etymologia, quæ castam nucem non meretur. Franc. vero Tarapha & Ios. Moletius *Flauium Brigantium* Ptolemæi credunt, quod inter Callaicos Lucenses, in magno portu statuit. Guilielmus Soonus libello, de orbis terrarum nouis incolis, putat *Flauium Brigantium* idem esse oppidum cum *Flauionauia*, sed egregie hallucinatur: siquidem *Flauionauia* à Ptolemæo inter Pæsicos collocatur; *Flauium* vero *Brigantium* inter Gallaicos Lucenses. Non absurde suspicatur Tarapha in honorem Vespasiani esse exstructum, aut certe prænomen assumsisse. Paulus Orosius lib. I. cap. II. solum *Brigantium* nominat, ibique altissimam esse pharum asserit; Io. Oliuarius Valent. Schol. in Melam, credit *Ianasum* oppidum inter Artabros esse *Compostellam*: sed in re tam dubia quid certi statuere meum non est; nisi *Flauium Brigantium* non esse, vt suo loco dicetur. D. verò Iacobi corpus quo pacto primum a discipulis *Iriam Flauiam*, postmodum verò *Compostellam* allatum sit, fuse referunt historiæ. Cum vero multis seculis latuisset, non solum Pœnorum tempestate, sed & ante Gothorum aduentum, anno demum DCC. XCVIII. regnante Alphonso Casto, cœlesti indicio, Theodomiro Iriensi Episc. detectum fuit; quo tempore Imp. Carolus Magnus eo, religionis ergo, iter suscepit: qui a

Leone III. Pont. Max. obtinuit, vt Episcopali dignitate ornaretur, ita tamen vt Iriensis ... retineret, quod & obseruatum fuit vsque ad annum circiter D.CCC ...VIII. quo tempore Ioannes VIII. Pont. Max. Compostellanam Ecclesiam, ab Archiepiscopatu Bracarensi exemit. An. vero CIↃ. C. XXIV. referente Cęsare Baronio Ecclesiast. Annalium tomo I.I. Callistus Pont. Max. Emeritensis Ecclesię Metropoliticę ius, efflagitante Hispaniæ Rege, Compostellam transtulit, tum quia Emerita Saracenorum iugo premebatur: tum quia peregrinorum concursu & religione Compostella in melius semper cresceret. nam ad illa vsque tempora exiguum tantum sacellum fuerat. increbrescente vero fama, D. Iacobi hic latere corpus non solum Hispani, sed omnes pene nationes excitæ frequentes cum votis, donisque venere. Templum donariis variorum Regum splendide ornatum. Aucta religio, cum paulo post anno D.CCC. XLVI Ramiro Regi ad Clauigium, intercedente Apostolo de innumera barbarorum multitudine, victoria concessa. vnde cæptum est in prælus nomen eius patrociniumque implorari, victorque exercitus vniuersam Hispaniam toto alstrinxit, vt ex singulis agri vineæque iugeris, Compostellano templo frumenti modium, aut vini amphoram quotannis omnes penderent.

Cap. LIII.

AQVÆ CALIDAE AMPHILOCHIA, ET AQVÆ Celinæ *dictæ. Vnde* Orense *hodie. Thermæ hic salubres.*

INter Cilenos populos in Gallæcia, Ptolemæus *Aquas calidas* oppidum recenset, incolis hodie *Orense*: quod & *Amphilochiam* dictum prius credunt Aluarus Gomezius, & Resendius, ab Amphilocho Teucri Comite, qui hic, Strabone teste diem clausit. ab Antonino vero in itinerario *Aquæ Celinæ* vocatur. Declinante autem imperio Romano & irrumpentibus in Hispanias Gothorum populis, Gallæcia Sueuis in sortem & sedem obtigit, & patrio idiomate vrbem hanc *VVarmsee*, quod *lacum calidum* denotat, appellarunt: postmodum vero *Orense* (quasi *VVarense*) corrupte nimis dictum est. Sed inscitia etymologiæ vocarunt Latine *Auriam*, quasi ab auro nomen illi esset.

Sita autem est ad amnis Minii ripas vrbs, agro fruitur non amœno solum, sed & felici. sapidissimis vndique fructibus egregie ornatur, præter generosi & nobilissimi vini copiam. templa habet, structura, & Religione exculta, Cathedrale præsertim: ornatum id signo Christi crucifixi, mira arte & vetusta incolarum pietate venerabili, & miraculis crebris claro. Sed præcipue vrbem nobilitant non vno loco erumpentes calidi, & salubres fontes, vnde & vrbi nomen: quorum nonnulli ita moderati sunt caloris, vt innoxie corpus cum queat perferre. alii vero tam intense feruent, vt tactus calorem aspernetur, & oua in illis facile coqui possint. tantus vero circa hos fontes æstus erumpit, vt vel rigente bruma, & operta tellure niuibus, vicinæ fontibus ædes nunquam niue vel pruina albere conspectæ sint: diceres vna in vrbis regione hyemalem, altera vero vernalem & tepidam auram regnare. Mira etiam hic naturæ prouidentia elucescit. nam cum suburbanus ager raras siluas ferat, nec cęduæ materiæ multum sit ferax, quantum vrbi ad focum opus esset, calidarum hanc copiam diuite vena effudit, qua incolæ ignis beneficio sine igne fruerentur. Cum vero calidi omnes fontes, a latentibus sub terram aluminis, sulfuris & bituminis venis originem trahunt, vt refert Vitruuius lib. VIII. cap. III. Vnde Poeta de illis.

Siue bituminea rapiunt incendia vires
Luceave exiguis ardescunt sulfura fumis.

Discriminat naturam arcani metalli sapor, vel odor aquæ impressus. huius tamen fontis aqua nulla peregrina qualitate adulterata, ex terra erumpit calida, quod mirum est.

Siue pares flammas vndarum lance rependens
Arbiter in fœdus mons elementa vocat.
Ne cedunt superata sibi, sed legibus æquis
Alterius vires possit vtrumque pati.

Vt Claudianus elegans Poeta. Pro comperto enim habent incolæ a sulphuris venis vires sumere, vnde & multis medetur malis. quæ sollicite a curant balnea S... tum esse caloris fomitem extra dubium est. vnde nullum eius vestigium secum vehit aquæ.

Cap.

CAP. LIV.

FLAVIVM BRIGANTIVM ESSE LA CORVNNA

Fabula explosa de speculo mirando. Pauli Iouii lapsus de Herculis Columnis.

REflecto celebri illo promontorio *Artabro*, vel *Celtico*, vt Plinius, vt vero Ptolemæus vocat *Nerio*, hoc æuo *Cabo de finis terre*, inter Gallaicos Lucenses, in magno portu *Flauii Brigantium* à Ptolemæo recensetur: Dion etiam lib. XXXVII. vocat *Brigantium*; ab Æthico vero & Paulo Orosio *Brigantia* vocatur: altissima pharo memorandi operis ornata. Antonius Beuterus *Betancos* esse; Florianus vero Occampo, & diligentissimus Gaspar Barrerius, *la Corunna* vocari asserunt. Magnæ cuiusvis classis capaci portu ornata: in honorem gentis Flauiæ olim exstructam nomen ipsum ostendit, Domitiani forsan æuo. Nam à Plinio nulla eius mentio, qui sub Vespasiano vixit. Incolæ ab Hercule conditam referunt, turrimque hic esse ab eodem exstructam, in qua speculum arcana arte fabricatum erat, vnde naues vel longissimo spatio distantes contemplari liceret. In tam ridiculam opinionem vocum ignorantia, & antiquitatis imperitia lapsi sunt: nam cum turris illa specula dicatur, speculum illud mirandum, sine opifice vllo confinxere, &, vt ex inscriptione licet videre in Augusti honorem exstructa fuit, à Lusitano architecto; sed lubet illam apponere.

MARTI. AVG. SACR.
C. SÆVIVS. LVPVS.
ARCHITECTVS.
A. P. DANIENSIS.
LVSITANVS. EXVL.

Ab hac fabula persuasi nonnulli, credidere arcem Herculis fuisse, & alteras columnas ab illo hic fixas, non secus ac circa Gades, dictamque vrbem hanc *Corunna* tanquam *columnam*: quod egregium etymon apud Paulum Iouium virum alias grauem & doctum, tantum valuit, vt ab imperito aliquo Hispaniæ antiquitatis persuasus, huic opinioni etiam subscriberet, cum in vita Gonsalui Ferdinandi d' Aguilar, agens de aduentu Regis Philippi I. in Hispaniam, ita scriberet: *Nec diu Philippus amicorum suorum studia, votaque frustratus, vt sua regna ex arbitrio administranda susciperet, in Cantabriam Oceano deuectus peruenit in portum, qui vocatur ad Columnas, fortasse quod ibi quoque alteræ Herculis Columnæ, sicuti Gadibus positæ fuerunt, quum eo externo littore terra Hispanica finis.* Sed opinio hæc infirmiori tibicine fulta, quam vt rationibus conuelli mereatur. Non procul ab hoc oppido præstantissimi Iaspidis sunt fodinæ.

CAP. LV.

BVRGOS NON ESSE AVGVSTROBRIGAM, NEC

Aucam veterem. *Brauum esse Ptolemæi. Vnde nomen mutatum.*

CElebris admodum, & Castellæ veteris Metropolis *Burgos*, quam Florianus olim *Augustobrigam* dictam putat, quamque Ptolemæus in Vetronibus collocat; sed cum Geographis pugnat hæc opinio: siquidem, teste Plinio, *Durius lapsus per Areuacos Vaccæosque, disterminatis ab Asturia Vettonibus, à Lusitania Gallæcis, ibi quoque Turdulos à Bracaris arcet.* At *Burgos* Asturiæ terminis contineri luce clarius est, atque ita Vettonum Augustobrigam esse nequit. Lucio vero Marinæo & Francisco Taraphæ *Auca* olim dicta. Displicet tamen non immerito Ioan. Vaseo, nam XX. circiter M. P. supra *Burgos* fuit *Auca*, in monte *Iubeda*, qui & hodie saltus est Aucensis, in loco qui hodie *Nuestra Sennora de Oca* vocatur, & in Hispaniæ Conciliis, non semel *Auxitanus* Episcopus legitur. Iidem tamen & *Brauum Murbogorum* Ptolemæi aiunt esse, & olim *Masburgs* dictam; sed auctores vellem protulissent. *Brauum* etiam fuisse Ios. Moletius, & Villanouanus asserunt, à Germanis obliterato priori nomine *Burgam* fuisse vocatam, auctor est Tarapha, & anno. D.CCC. XLVI. regnante Castellæ Comite Didaco Porcelli, nouis incolis inhabitari cœptam. Licet Rodericus Ximenius Archiepisc. Toletanus lib. V. cap. XXV. dicat Comitem Castellæ Didacum Porcelium, ex multis pagis castrisque, vulgo *Burgi*, ciuitatem Burgensium frequentasse, atque inde nomen *Burgos* inditum.

Vrbs est magnis concinnisque ædibus ornata, incolæ summa cum fide mercaturæ student, templa, & cœnobia habet frequentia. Inter cetera D. Augustini est monasterium, vbi asseruatur magno honore imago Domini nostri Iesu Christi crucifixi, quam à Nicodemo factam perhibent, & à mercatore quodam, tempestate iactato in mari repertam. Multis certe miraculis claret. Extra vrbem alterum est monasterium Virginum monialium, vulgo dicunt *de las huelgas*: cuius auctor Alphonsus VIII. Castellæ Rex perhibetur, nullis accessus patet, nisi Principum patriciorumque filiabus. Huic monasterio XIV. non ignobilia oppida, & XVII. monasteria, præter alia obscuriora XL. oppidula parent. Hanc in vrbem etiam anno cIↃ. XCVII. Episcopalis sedes, quæ Aucæ erat, translata fuit auctoritate Vrbani XI. quo tempore Alphonsus VI. Christianis Toletum restituit.

Cap. LVI.

DVPLEX PINTIA PISORACA AMNIS. INSCRIPTIO vetus. Vrbis descriptio.

DVplicis *Pintiæ* meminit Ptolemæus, quarum vnam inter Callaicos Lucenses statuit, quam Villanouanus *Chirogam*, Moletius vero *Puerto magno* vocant: alteram in Vaccæis collocat, quæ hodie ab omnibus *Valladolid* dicitur, nobilissimum Hispaniæ oppidum, situm ad ripas Pisurgæ fluuii, quem ex antiquis inscriptionibus *Pisoracam* vocari constat, vt indicio est illa, quam ab Amb. Morale desumsi:

NERO. CLAVDIVS.
D. CLAVD. AVG. F.
GERMANICI. CÆS. AVG. N.
TI. CÆS. AVG. PRON.
DIVI. AVG. ABN.
CAES. AVG. GERM.
PONT. MAX.
TRIB. POT. IMP. COS.
A. PISORACA. M. I.

Quod est, *à Pisoraca milliare vnum*, vel *mille passibus à Pisoraca* viam statuit.

Hieronymus vero Surita Notis ad Antonini Itinerarium negat *Pinciam* esse *Vallisoletum*, Sed cum passim opinionem priorem inualuisse videam, non est quod citra efficaces rationes illam relinquam. ædificiis tam sacris quam profanis, publicis ac priuatis ornatissimum: omnium scientiarum nobilissimo Lyceo honestatur, ex quo præclarissimi ingeniorum riuuli in vniuersam Hispaniam deducuntur: mercatorum commerciis, & mechanicis artibus egregie excultum: aere item saluberrimo, nisi interdum obscuris Pisurgæ amnis nebulis fœdaretur. Et cum in vniuersa Hispania tantum quatuor sint Iuridici Conuentus, quos *Cancellarias* indigetant, Pintiæ vnus est, qua de caussa magna hic hominum frequentia. siquidem hinc iura petunt populi omnes, qui à Tagi ripa, Castellam vsque comprehenduntur: vnde vrbem alioqui claram aduenarum concursus clariorem multo efficit. hortis fontibusque amœnissima est, rerum omnium copia ditissima: ita vt vna hæc contineat, quidquid præcipuæ aliæ vrbes singulæ, Reges tamquam placidissimum domicilium illam libenter frequentant, & plurimi Hispaniæ Principes ædes hic habent proprias. inter cetera vero forum habet rerum venalium amplissimum & pulcerrimũ, quod ambitu suo septingentos passus complectitur: tanta hic rerum copia varietasque venalis, vt non inmerito quis Amaltheæ hic cornu copiæ esse diceret. Non exiguum splendorem Philippi II. potentissimi Monarchę incunabula huic vrbi dedere. Natus & hic *Ferdinandus Nonius*, vulgo *Pintianus* à patria cognominatus: qui vt Melam, ac Senecam Scriptores Hispanos egregie illustrauit, sic & C. Plinii Naturalem Historiam integre post Hermolaum Barbarum (bone Deus, quem & qualem virũ!) emendauit.

CAP.

Cap. LVII.

LEGIONENSE REGNVM.

LEGIONENSIS VRBS EX SVBLANCIAE RVINIS CREVIT. Legio VII. gemina *vocata. Olim* Floris *cognomen habuit. Quando* Leon *cœpta dici.*

L*Egionensem* vrbem eo tempore exstructam ferunt, Franciscus Tarapha, & Petrus Medina, qua Impetator Nerua Cocceius conscriptis XIV. legionibus ad prouincialium motus compescendos, duas in Hispaniam misit, vt in arduis & montuosis sitas locis vrbes diruerent, & in planitiem deducerent; quò facilius Hispanorum seditionibus in posterum prospicerent, quos & suopte ingenio, & natura loci ad seditiones paratos nouerat: atq; inter ceteras Sublantiam solo æquatam fuisse, cuius adhuc vestigia exstant, sesquileuca ab vrbe, loco incolis *Sollanco* vocato; ex cuius ruinis Legionensem vrbem creuisse fama est. Sita est inter Astures. A Ptolemæo *Legio Germanica septima* vocatur; Ioannes verò Vasæus in Chronico suo, non *Legionem septimam Germanicam*, sed *Geminam* legendum putat: quòd nusquam tota Hispania in vetustis inscriptionib⁹ *Legionis septima Germanica* mentio occurrat, *Gemina* verò frequentissimè. Vna hæc inscriptio multarũ erit instar Aquiflauiæ in Lusitania (vulgò *Chaues*) reperta:

IMP. CÆS. VESP. AVG.
PONT. MAX. TRIB. POT. X.
IMP. XX. P. P. COS. IX.
IMP. VESP. CÆS. AVG. F.
PONT. TRIB. POT. VIII.
IMP. XIII. COS. VI.
....
....
C. CALPETANO. RANTIO.
QVIRINALI.
VAL. FESTO. LEG. AVG. PR. PR.
D. CORN. MÆCIANO. LEG. AVG.
L. ARRVNTIO. MAX. PROC. AVG.
LEG. VII. GEM. FEL.
CIVITATES. X.
AQVILAVIENSES.
AOBRIGENSES.
BIBALI.
COELERNI.
EQVÆSI.
INTERAMICI.
LIMICI.
ÆBISOCI.
QVARQVERNI.
TAMAGANI.

Cui adstipulatur Ambr. Morales, P. Ioan. Mariana, aliique non imi subsellii viri. Illud mirari subit, quid Franciscum Tarapham mouerit, quòd hanc vrbem dicat à XIV. Germanorum legionibus exstructam, quæ non vrbem aliquam, sed orbem possent exstruere: idem ait olim *Regiam legiam* vocatam fuisse. Refert & Hieronymus Surita, auctores esse, qui ante CCCC. annos prodiderunt Legionem VII. geminam, *Floris* cognomen habuisse. Gerundensis verò Episcopus lib. III. vrbem hanc primo à Pœnis ait conditam fuisse, & *Eleonam* dictam, à prouincia Eleona, Libyæ propinqua, in qua leonum magna copia: quam opinionem vnde hauserit, me prorsus fugit; sed *ἀπροσδιονύσων* hæc mittamus.

Annorum verò decursu in Leouigildi Gothorum Regis honorem *Leon* vocari cœpta est, vt refert Isidorus libro II Chronicorum his verbis: *Leouigildus Rex Romanus*

milites apud Legionem vrbem bello exstinxit, & ipsam eorum vrbem cepit, quam ex suo nomine Leonem vocauit. A qua postea vniuersi regni Legionensis nomen manauit. Anno 722. Pelagius Rex, a Mauris illam sibi vindicauit.

Vrbs est hoc æuo nobilissima, & inter cetera templo pulcerrimo conspicua, teste Lucio Marineo; qui, ne Hispalense templum quidem magnitudine sua, nec Toletanum, diuitiis ornamentisque illud superare affirmat. Nam artificio, & concinna architectura illa longè vincit. Augustum faerarium habet, in quo XXXVII. Reges, & vnus Hispaniæ Imperator sepulti sunt. Nullius pœnè rei indiga, sed incolis suis liberaliter omnia suppeditat. Præcipuè autem Sanctorum meritis, & reliquiis opulenta, inter ceteras verò D. Isidori Hispalensis Episcopi, qui anno Christi 636. obiit, Hispali verò in Legionensem vrbem a Ferdinando Magno translatus est. Dignitate Episcopali ornata vrbs, & singulari priuilegio, iam à Gothorum temporibus sedi tantùm Apostolicæ obnoxia: nec Metropolitanum agnoscit. Auctor est Isidorus hac vrbe natos esse *S. Marcellum* Centurionem & *Nonam* vxorem eius, qui XII. filios Christi Martyres habuerunt.

CAP. LVIII.

ZAMORA.

ZAMORAM NON ESSE SISAPONEM *PTOLEMAEI, Minus* Ocelum *vel* Numantiam. Senticam *esse. Vnde illi nomen.*

NOn obscurum hoc æuo oppidum est *Zamorra*, Maurorum verò tempestate celeberrimum fuit. de cuius prisco nomine discrepant auctores: conabor succinctè variantes opiniones recensere, vt illis euentilatis, probabiliori subscribam. Villanouanus credit esse Ptolemæi *Sisaponem*, sed cùm illa inter Oretanos collocetur, *Zamorra* inter Vaccæos potius sita videatur, non quadrabit *Sisaponis* situs, immò si Plinio, & Straboni fides, in Beturia *Sisapone* locanda erit (nisi aliam a Ptolemæi *Sisaponem* esse dixeris;) Antonius verò Nebrissensis *Ocelum* credit esse, sed & hæc vrbs inter Oretanos refertur, quam multi *Oriolam* putant, nec potest cum Zamorrensi situ conuenire. Non defuere, qui *Numantiam* illam celebrem fuisse suspicantur; sed nimis frigidè. Carolus verò Clusius, & Iosephus Moletius *Sarabrim* Ptolemæi dicunt; Ioannes Mariana, aliique *Senticam* Ptolemæi aiunt esse, in Vaccæis, non procul à Pintia, at cùm *Sarabrim* & *Senticam* Ptolemæus, vt vicinas recenset, non secus ac *Toro* & *Zamorra*, non facile erit asserere, quænã illarũ sit *Zamorra*. Ego pluriũ & doctiorũ opinioni accedã, vt si falli cõtingat, erroris patronos habeã. *Senticã* itaq; Ptolemæi esse cum Resendio aliisq; asserã: *Zamorræ* autẽ etymon refert Vasæus in Chronico ex Floriano Occampo, ab Arabibus olim *Medinã Zamorathi* appellatã, atq; ea voce significasse ciuitatem *Turquesarum*. nam *Zamorathi* Pœnis lapis cyaneus, vulgò *Turquesa* dicitur. totus enim *Zamorrensis* tractus scatet diuite vena lapidis cyanei, quæ passim in vicinis rupibus se frequentẽ ostendit. Postquàm ab Almanzore Rege funditus diruta fuit, ab Alphonso Magno, vel eius patre Ferdinando instauratam ferunt, & propugnaculis ita egregiè munitam, vt omnem ferè hostilem impetum eluderet, nec nisi fame ad deditionem compelli posset. Vnde Hispani patriis rythmis, epithetum illi *la bien cercada*, seu egregiè munitam addunt. Episcopo hæc vrbs circa annum clↃ. C. XIX. donata fuit, à Callisto II. Pont. Max. vt refert Vasæus. Vetusta hic inscriptio visitur, nec ex triuio, quam lubuit hic adtexere:

DEO. MENIVM.
VIACO.
M. ATTILIVS.
SILONIS. F.
QVIR. SILO.
EX. VOTO.

CAP.

Cap. LIX.

TOLETANVM REGNVM.

DE TOLETI CONDITORIBVS REIECTA OPINIO. Carpetaniæ caput quando. Primatùs Hispaniæ dignitas eò translata. Vrbs Regia *vocata. Fatale hic palatium.*

VT Romanorum æuo *Toletum*, neque magna admodum, neque clara vrbs fuit, ita Gothorum seculo, ad summum incrementum peruenit, vt nulli Hispaniarum vrbi inferior sit. Liuius certè lib. XXXV. paruam vrbem fuisse dicit, anno ab Vrbe Condita D.LVI. quando M. Fuluius Proconsul illam expugnauit, his verbis: *Ad Tagum inde pergit. Toletum ibi parua vrbs erat, sed loco munita. Eam cùm oppugnaret, Vettonum magnus exercitus Toletanis subsidio venit, cum his signis collatis prosperè pugnauit, & fusis Vettonibus, operibus Toletum cepit.* Plinii verò tempore clarior fuit, nam & Carpetaniæ caput erat. Quo tempore condita fuit, non constat inter auctores: Rodericus enim Ximenius Toletanus Archiepiscopus lib. I.C. III. & ex eo Tarapha, aliiq; aiunt C. VIII. annis, priusquam C. Iulius Cæsar rerum potiretur, Coss. Tolemone & Bruto exstructam fuisse: quorum nomina cùm nusquam in Fastis reperiantur, meritò prætereunda hæc est opinio. Episcopus Gerundensis lib. V. dicit à D. Iunio Bruto, qui ex deuicta Gallæcia, *Gallaici* nomen meruit, conditam esse; sed ex T. Liuii verbis constat, ante Bruti ætatem multo tempore conditam fuisse, proinde hæc vt incerta mittamus.

Sita est autem in *Carpetanis*, in totius pené Hispaniæ vmbilico, loco aspero & cliuoso, maiorique ex parte nobilissimo amne Tago ambitur, à reliqua vero parte muris validissimis, & CL. propugnaculis egregiè munita: cœli, agrique insigni felicitate fruitur: lanificii, sericique commercio opulenta admodùm: equitum nobiliumque virorum insignis frequentia, sacerdotum magna opulentia. Aquæductus hic est mirandi operis. nam cum vrbs editiori sit loco sita, quam vt Tagi aquis commode frui posset, qui humiliorem vrbis partem alluit, ingenio & arte Ianelli Turiani Cremonensis, celeberrimi Mathematici, facta est hydraulica machina, quæ magna versatili rota aquam magno impetu per tubos ductiles & sillanos in editissimam vrbis partem pertrahit, vnde in multos riuulos vrbis commodo deriuatur.

Augustissimo & splendidissimo templo nobilitatur, quod reliquas Hispaniæ sacras ædes longe superat: Archiepiscopo paret, qui dignitate opibusque omnes Hispaniæ proceres antecedit, quem Vrbanus II. totius Hispaniæ Primatem constituit, XVII. illi oppida stipendiaria, præter alia minoris famæ, quæ annuo plusquam ducenta millia coronatorum pendent. Anno D.LXXXIX. tempore Regis Flauii Recaredi, III. Toletano Concilio vocata fuit *Vrbs Regia*, quia sub Leouigildo Reccaredi patre, Gothorũ aula & Regia sedes Toletum migrauit. qua de caussa insequentes Reges variis operibus exornarunt. Primus vero Rex Wamba pomœrium eius dilatauit, ampliorique muro cinxit, variisq; ędificiis illustrauit, quod testatur epigraphe vrbis portis inscripta:

Erexit fautore Deo rex inclytus vrbem
VVamba, suæ celebrem protendens gentis honorem.

Extra muros septemtrionem versus, vestigia magni olim theatri sparsa visuntur. Auctor est Rodericus Toletanus Archiepiscopus, ante Arabum in Hispanias irruptionem, hic fatale palatium fuisse, quod inuicti vectes, æterna ferri robora claudebant: ne reseratum Hispaniæ excidium adferret, quod in fatis non vulgus solum, sed & prudentissimi quique credebant: sed Roderici vltimi Gothorum Regis animum infelix curiositas subiit, sciendi quid sub tot vetitis claustris obseruaretur: ingentes ibi superiorum Regum opes & arcanos thesauros seruari ratus. seras & pessulos perfringi curat, inuitis omnibus: nihil præter arculam repertum, & in ea linteum, quo explicato nouæ & insolentes hominũ facies habitusq; apparuere, cum inscriptione Latina, *Hispaniæ excidium ab illa gente imminere*, vultus habitusque Maurorũ erant. Quamobrem ex Africa tantam cladem instare regi ceterisque persuasum; nec falso, vt Hispaniæ Annales etiamnum queruntur. Venit autem in Maurorum potestatem anno. DXV. Iudæorum proditione, dum Christiani Dominica Palmarum, pro veteri more securi extra muros ad D. Leocadię ędes supplicãt. Ab Alphonso verò VI. iugi obsidione, in Christianorum potestatem redactum Euangelica luce donatum fuit à D. Eugenio martyre,

B. Dionysii Areopagitæ socio, qui & primus vrbis Episcopus fuit. habuit & Archiepiscopos vitæ sanctimonia, & eruditione conspicuos *S. Iulianum*, & *S. Illephonsum*, quorum hic à B. Virgine ipso Annuntiationis festo, ornamentis ad sarificandum donatus fuit: hodiernoque die altare in rei gestæ memoriam ostenditur. D. etiam Leocadiæ, martyrio sub Deciano affectæ, magnus hic cultus, cui tria diuersa templa dicata sunt. Illud certè memorabile XVII. hic Concilia Toletana celebrata fuisse, quot alibi nusquam. Non pigebit referre *Aloysiam Sigaam* virginem Toletanam, quæ cum sui æui doctissimis viris conferri posset, fuisseque quinque linguarum adeò peritam, vt non immeritò Paulus III. Pont. Max. litteras illius ad se scriptas videns Latinè, Græcè, Hebraicè, Syriacè & Arabicè, admiratus fuerit in tenella hac & muliere virgine tam multiplicem ingenii fructum, in viris etiam rarum. Mitto nunc Toletanos insigniter doctos, linguarumque in primis peritos, bina fratrum paria, *Ioannem* & *Franciscum Vergaras*; *Didacum* & *Antonium Couarruuias*, Iureconsultos egregios. Duos item taceo *Aluaros Gomezios*, Poetam alterum domi nobilem, alterum Historicum. Eleganti in marmore insculpta hæc inscriptio visitur, quæ, quia refert antiquum nomen, non pigebit hic adponere:

IMP. CÆS.
M. IVLIO. PHILIPPO.
PIO. FEL. AVG.
PARTHICO.
PONT. MAX. TRIB. POT.
P. P. CONSVLI.
TOLETANI. DEVOTISS.
NVMINI. MAIEST. QVE. EIVS.
D. D.

CAP. LX.

SEGOBIA.

SEGOVIA PLINIO, EADEM CVM PTOLEMAEI SEcubia. Etymon reiicitur. Aquaeductus à Traiano exstructus.

QVod paucissimis Hispaniæ vrbibus, id *Segobiæ* accidit, vt incorruptum nomen inter tot barbaras gentes posteritati transmitteret. Plinius in Areuacis, cum Vxama, & Seguntia collocat, Ptolemæus *Secubiam* vocat; Iosephus Moletius eandem putat esse cum *Segortia Lactea* Ptolemæi, eodem in populo; sed Villanouanus dicit esse *Sepulueda*; Ant. Augustinus ex vetusto numismate, *Coloniam Latinam* cognominatam fuisse docet; Rodericus Archiepisc. Toletanus lib. I. cap. VII. ab Hispano Rege exstructam putat, iuxta promontorium, quod *Cobiam* vocat, ideoque vocasse *Secobiam* tanquam *secus Cobiam* sita. Sed ridiculū hoc etymon, & ἀγέλαςος ille Crassus rideret. Ioan. Vasæus auctor est, à Celtiberis, dum in Lusitaniam pars eorum patriæ grauis transiret, conditam esse, & in Segobrigæ memoriam vocatam esse *Segouiam*.

Est & *Segouia* in Bætica ad Silicense flumen A. Hirtio auctore, non procul ab Astigi, quam hoc æuo vocari *Segouia la menor*, testatur Vasæus inter Hispalim & Cordubā.

Vrbs est nostro æuo non ignobilis, editiori in loco sita, turribus vndique & propugnaculis munita, lanificio præcipuè clara. nec nobilior tota Hispania pannus, quàm Segouiæ texitur, vnde incolis magnæ opes. Quodque mirandum magis, refert Vasæus vix tota hac vrbe mendicum inueniri, nisi quem ætas aut morb⁹ ab opere excusant. Atrium hic est visendum in quo omnium pene Hispaniæ Regum effigies conspiciuntur. Præcipuum verò vrbis ornamentum, aquæductus est mirandi operis, quem Rodericus idem, & Alphonsus de Carthagena, ab Hispano Rege exstructum somniant: sed eruditioribus & antiquitatis peritis, Traiani Imp. opus perhibetur, in quo facilè, Romanæ architecturæ maiestatem, & magnificentiam intueri licet: tantæque firmitatis est moles, vt, cùm sæpè particula aliqua reficiatur, vix ad decennium illa perduret, cùm prisca structura in hodiernum æuum illæsa seruetur: vrbi hinc de aquarū copia prospicitur, non publicè solum, sed & priuatim. Nostra hic memoria Germanorū ope, & aquarum, inuenta ratio est cudendæ monetæ, non malleis colliso, sed fuso

fuso ac liquato, deinumque impresso ductili ære, auro & argento. Priscis ea res inuisa seculis atque inaudita. Solum habet fecundum admodùm, nihil vt incolis desit quo commode lauteque viuant: templa habet & cœnobia piè & egregiè instructa: quibus accedit Episcopatus splendidus & opimus, vtpote qui in annuos reditus plusquam quatuordecim ducatorum millia numeret. Patronum agnoscit *S. Fructuosum* Confessorem.

Cap. LXI.

D. VIRGO AD AQVAS LVPINAS. QVANDO SAcra effigies huc delata. Miraculorum aliquot series.

CVm hæc vrbs ob imaginem D. Virginis toto orbe celeberrimam excitata sit, operæ pretium me facturum arbitror, si paucis retulero, vnde primum imago hæc allata, vbi postmodum reperta, quando coli cœpta. Sæuiente per vniuersam Europam circa annum Domini DC. grauissima peste, regnante Riecaredo Hispaniarum Rege, Gregorius Magnus Pont. creatus, priùs quàm inaugurandus esset, solemni indicta supplicatione, frequentem iussit clerum populumque adesse, vt Dei iram, patrocinante D. Virgine; (cuius peculiarē effigiem manu gestabat) deprecaretur: nec mora, piissimi Pontificis precibus pestis elanguit, & sedata fuit. Hanc postmodū effigiem D. Leandro Hispalensi Præsuli, vnà cum Moralibus in Iob libris, aliisq; reliquiis dono misit. In Cathedrali templo summo cum honore seruata fuit, donec luxu libidineq; eneruatā HISPANIAM, Pœni impunè vastarēt, Christianis vndiq; fugiētib⁹. Hispalenses aliquot sacerdotes, infideliū manibus elapsi Toletū fugerunt, ablatis aliquot Sanctorū reliquiis; vnà cum sacra hac effigie, qui cuncta hæc prope amnem *Guadalupe*, barbarorū metu, in marmoreo sepulcro, adiunctis literis in rei gestę memoriā, ingesta tellure cōdidere. Multis demum elapsis seculis, tempore Alphonsi XI. accidit, vt bubulcus amissum bouem aduerso amne *Guadalupe* inuestigaret, quem mortuum reperiens, dum parat corio nudare, reuixisse videt attonitus: cùm se illi D. Virgo augusta specie derepente obtulit, imperans vt clero significaret, vt eò loci occultam sacram effigiem effoderent, ibique dedicata æde collocarent. Pastor hic domum rediens, inusitata in Deum flamma, & D. Virginem religione accensus, vt cælestibus mandatis obtemperaret; ecce tibi familiam omnem luctu & mœrore obsitam, ob filii mortem, sed ipse insolita quadam in D. Virginem spe; preces tanto animi feruore fudit; vt iterum cunctis stupentibus vitalis cerneretur. Statimque vniuerso clero rei gestæ seriem omnem retulit, recenti miraculo confirmatam. omnes ilicò ad indicatum locum conuolant, repertamque imaginem, tumultuaria excitata ædicula reponunt. Miraculi huius fama vniuersam momento Hispaniam peruasit: magnus eò statim cōcursus fieri, frequentes se D. Virgini commendare, vniuersi opem auxiliumque ærumnis suis experiri. Rex ipse Alphons. XI. fama rei excitus huc venit, multumque agri, Castri Iulii & Talabricæ, templo & cœnobio assignauit, vt Deo commodius obsequium præstarent: templum etiam maiori ambitu extruxit, variisque ornamentis decorauit. nec in cassum. Nam vix elapso triennio D. Virginis præsens numē sensit. Memorabile enim aduersus quinque potentissimos Pœnorum Reges, prælium commisit, prope Amnem Salsum, non procul à Tariffa, & adiuuante Alphonso Lusitaniæ Rege, socero suo, victor euasit. Circa annum ↀ CCC. XL. ipse Rex hostium spolia Deo obtulit, inter quæ adhuc magni ex ære tripodes templi parieti affixi visuntur.

Templum vndique variis donariis, & frequenti anathemate septum est, columnæ votiuis tabellis tectæ. hæc inter conspicuus est cereus immensæ magnitudinis ex cera alba, quem Olisiponensis populus, sæua pestilentiæ lue D. Virginis ope liberatus, anno ↀ. CCCC. XC. offerendum curauit: nam vasa sacra, tam aurea quam argentea recensere immensum foret. Argenteæ lampades XXX. perpetuo lumine visuntur, inter quas aliquæ opere & magnitudine conspicuæ. Inter multa Regum Principumque donaria videre est maioris tormenti bellici ferreum globum, quem Alphonsus Albuquercius, nostrorum memoria, Indiæ Prorex, in monumentum miraculi, quo eum D. Virgo in Goensi obsidione tutata est, misit; nam cum scapha flumen subiret, comes quidam eius ita tormenti globo discerptus fuit, vt illius cerebro fœdatus fuerit: quo ille periculo commotus, in D. Virginis Guadalupiæ se tutelam com-

mendat. Vix orationem finierat, cum tormento excussus globus pectus illi percussit, sed innoxie & ad pedes eius delapsus fuit, licet vix à XL. passibus excussus fuisset, ouno argenteis incrustratus bracteis hic seruatur. cum quo monile misit, multis gemmis & adamantibus ornatum. Effigies hæc D. Virginis ex ligno est, quod cum cariei obnoxium admodũ est, mira tamen Dei prouidentia, per DC. annos sub terra incorruptũ durauit. Fusci verò coloris est, & vultui maiestas inest tanta, vt referant æditui, se fixis oculis non posse illam intueri. reuerentia enim sentiunt sibi oculorum aciem præstringui. Multa essent hoc loco de sacra hac æde dicenda, quæ spatiis exclusus iniquis, prætetire cogor.

Oppidum est exiguum, amœnum, fontiumque frequentia irriguum admodum. Flumen *Guadalupe* (nam *Guada* Mauris aquã notat) muros eius præterfluit, cuius vtramque ripam, bicolores vndique & proceræ populi obumbrant, alicubi in tantam altitudinem enatæ, vt nauium malis inseruiant; nonnullis in locis luci instar ita densæ, vt vel flagrantissimi solis radios non admittant. Ager suburbanus vini, mellisque, & cuiusque generis fructuum ferax, cetera copiosè a vicinis suppeditantur.

Cap. LXII.

ORETVM GERMANORVM. NVM CALATRAVA. Tarapha crassus error. Inscriptio vetus. Origo Calatrauæ militum.

Calatraua non obscuri nominis oppidum, ad flumen Anam situm, & sacræ militiæ nomine præcipue clarum. Ptolemæo *Oretum Germanorum* dictum, teste Car. Clusio, Ios. Moletio & Tarapha, inter Oretanos situm, Stephano vero Byzant. *Ὠρητία*, quam cum Castulone inter Oretanos etiam recenset. num Strabonis *Oria* sit inter Oretanos, non abhorret animus: præcipue cum & Casaubonus & Ortelius eo inclinent. Addit Tarapha nominis etymon: Imp. Valeriani inquit, *temporibus, superiores Germani, abrasa potiti Hispania, à quibus, Oretum Germanorum, Estremaduræ oppidum hodie verò Calatraua, conditum.* Sed ô Lucumonis acumen;

Bœotum in crasso iurares aere natum.

Cum videat à Cl. Ptolemæo *Oreti Germanici* mentionem factam, qui teste Suida, M. Antonini temporibus scripsit: Plinius etiam, qui sub Vespasiano vixit, *Oretanos* illos cognomine *Germanos* vocat, vnde constat Tarapham nimis supino animo hæc scripto mandasse; cum Valerianus multis post sæculis rerum potitus sit. Ambr. Morales *Calatrauam* negat *Oretum* Germanorum fuisse; sed non procul ab vrbe ædiculam esse quam incolæ *Neustra Sennorum de Oreto* vocant, atque hic antiquum Oretum fuisse. nam & templum illud Romanam architecturam præ se fert, pontemque habet vicinum eiusdem operis. Indicat hoc vetus inscriptio, quæ ab hoc ponte in vicinam vrbem *Almargo* translata fuit:

P. BÆBIVS. VENVSTVS.
P. BÆBII. VENETI. F.
P. BÆSISCERIS. NEPOS.
ORETANVS.
PETENTE. ORDINE. ET. POP.
IN. HON. DOMVS. DIVINÆ.
PONTEM. FECIT.
EX. HS. XXC. CIRCENS. EDITIS. D. D.

Vrbs hæc *Calatrauæ* militibus à Rege Sanctio III, cognomine *Desiderato*, data fuit circa annũ clↃ. CLVIII. cuius militiæ primordia non pigebit ab ouo, quod aiunt, breuibus enarrare. Quo tempore Mauris erepta fuit *Calatraua*, Templariis militibus (quorum magna tunc temporis erat virtutis opinio) munienda data est, vt firmum aduersus barbarorum insultus propugnaculum esset: illi, quod Mauros magnis copiis eo venturos fama erat, oppido diffisi, Regi id restituere; nec erat inter proceres, qui se periculo exponeret. Aderant forte Toleti, duo Cistercienses monachi, Raimundus Fiterii ad Pisoracam Abbas, & Didacus Velascus, spectatæ olim virtutis miles (nunc Christo militabat) qui monendo, suadendoque Abbatem tandem impulit, vt oppidi muniendi in se curam susciperet, gloriosum id illi, reip. vero Christianæ vtilissimum futurum: consilium specie erat temerarium, annuit tamen. Regi Sanctio id gratissimum fuit,

Præsuli-

Præsulique Toletano: qui quoniam eius ditionis esset, pecuniam de suo suppeditauit, & auctoritate sua orationeque, multos tum nobiles, tum populares exciuit, vt vna cum Abbate pro Christiana rep. discrimini se obiicerent. Multi vndique mortales confluxere, omnes lubenter difficultates subituri. diligētia hac oppidum aduersus omnes hostium iniurias egregie munitum fuit. Mauri spe deiecti, an alijs difficultatibus implicati, obsidionem non tentarunt. id faustum militiæ eius omen fuit. Rex in laboris præmium, oppidum Abbati cum subiecto agro & ordini Cistercienſi dono dedit. Is militibus suis vestem rubra cruce insignitam attribuit. Equitum Magistro quadraginta millia aui eorum quotannis cedunt. his initiis sacram hanc militiam in hoc, quod videre est, fastigium excretam Alexander III. pont. Max. suo diplomate confirmauit.

Cap. LXIII.

TALABRICA.

TALABRICAM NON ESSE TALAVERA. PTOLEmæi Libora, *& T. Liuii* Ebura *eadem cum* Talauera *sunt.*

NOn obscurum *Talauera* municipium, nisi priscum nomen in obscuro esset. Cl. Marius Aretius, & Ant. Nebrissensis, nuda nominis similitudine allecti *Talabricam* olim dictam credidere; sed cum Antonino Aug. in Itinerario *Talabrica* a Conimbrica distet L. M. P. qui sunt paulo plus XII. leucis, quæ Conimbrica Caciam vsque numerantur, vnde diligentissimus Barrerius *Talabricam* Caciam esse non male colligit. Plinius etiam lib. IV. cap. XXI clare *Talabricam* in Lusitania collocet: *A Durio*, inquit, *Lusitania incipit, Turduli veteres, Pæsures, flumen Vacca, oppidum Vacca, oppidum Talabrica.* Cum autem *Talauera* sit ad Tagum sita in Tarraconensi prouincia, non poterit *Talabrica* esse, quæ in Lusitania est. Rod. Ximenius Toletanus antiquitus *Aquis* nomen illi fuisse dicit; sed cum apud classicum scriptorem hoc non constet, non potest probari eius opinio. Ioannes Mariana Societatis IESV Theologus Hist. De rebus Hispaniæ lib. IV. cap. XIII. *Liboram* Ptolemæi & *T. Liuii Eburam* esse cōtendit. Qua in re suffragatur illi Ant. Beuterus, quæ tam Ptolemæo, quam Liuio in *Carpetania* non procul à *Toleto* sita est, non secus atque *Talauera*. Quod vero idem Mariana, *Elboram* vocat, & Diuorum Vincentii, Sabinæ & Christetidis Martyrum patriam asserit, omnique ope adnitatur probare, parum efficit. Nam doctissimus Andr. Resendius, tamquam pro aris & focis, in Epistola ad Bartholomæum Kebedium, omnia eius argumenta refellit, atque *Eboræ* in Lusitaniæ hæc quadrare, & non *Talaueræ* docet. T. Liuii *Eburam* credamus esse, quæ cum Ptolemæi *Libora* eadem est. Auctor est Liuius, lib. 30. anno ab Vrbe Condita 573. Fuluium Flaccum Prætorem Celtiberos memorabili prælio ad *Eburam* Carpetaniæ vrbem fudisse. Diligentiores Hispani prælii locum à Liuio explicatum, cum suburbano *Talaueræ* conuenire affirmant.

Vrbs sita est loco plano, in valle, IV. M. P. ea in parte lata, ad amnem Tagum: mœnia sunt opere firmissimo, altitudine & latitudine paucis cedunt. Pœnorum temporę aut Gothorum restaurata videntur, quod indicant lapides, Romanis inscripti litteris, nullo ordine dispositi. turribus egregie & propugnaculis distincta. Contributus oppido ager egregiè felix, vini mellis pecorisque admodum ferax: cœnobiis & templis ornatur: nobilitas ibi frequens. Vocatur autem *Talauera de la Reyna*, quia vna erat vrbium, quas Reginæ in quotidianos sumtus obtinebant: quæ postea Gomesius Toletanus Archiepiscopus, ob egregiam nauatam operam Reginæ vxori Henrici II. Castellæ Regis, donatus est. & deinceps Toletano Præsuli attributa fuit.

Cap. LXIV.

CASTVLO ORETANORVM VRBS A PHOCENSIBVS condita. Appianus deprauate Castaca *vocat. Varie à Plutarcho & Strabone vocata. Res ibi gesta.*

COnstans est Scriptorum opinio, *Castulonem* olim fuisse, vbi nunc *Caslona*: nec multum ab antiqua appellatione, licet à splendore, & nobilitate, multum deflexit. Ptolemæus illam inter *Oretanos* collocat. Stephanus Byzantinus deprauatus hoc loco, vt aliis multis. ait enim: Καςάλων μεγίςη πόλις ἰβηρίας: cum ex Ptolemæo legendum sit ὠρητανίας, vt bene notauit Hieronymus Surita. Conuentus vero erat Carthaginensis, teste Plinio, qui addit Castulonenses populos, ex Colonia Salariensi, Latii veteris esse, qui Cæsari *Venales* appellantur. Olim valida vrbs erat & nobilis. condita fuit à Phocensibus non quidem ab illis qui Ioniam incolebant, sed qui Bæotiam, vnde & in fontis Castalii memoriam *Castulonis* nomen impositum. Hinc Silius Italicus lib. III.

Fulget præcipuis Parnassia Castulo signis.

Nec immerito; nam quo monte sita est, non obscuram Parnassi imaginem præfert. Siquidem & duplici vertice erat, quem vallis angusta intersecabat, ab vno latere fons tenui scaturigine manabat, vt licet hac in re Castalio fonti dispar. Sed liceat.

——magnis componere parua.

Originem hanc probant plurima argentea numismata, ante paucos annos hic reperta; vt luculentus auctor est Ambr. Morales, quæ alatum Pegasum ab vna parte ostendebant; litteris iniuria temporis prorsus deletis. Olim etiam Municipium fuisse antiqua inscriptio ostendit, quam Ambr. Morales non procul ab vrbe, loco dicto *Linares* conspici auctor est, notatq; aspirationē præter omnium Scriptorum mentē habere:

VALERIÆ. CIPATINÆ.
TVCCITANÆ. SACRVM.
COL. PATRICIÆ.
CORDVBENSIS. FLAMINICÆ.
COL. AVG. GEMELLÆ.
TVCCITANÆ. FLAMINICÆ.
SIVE. SACERDOTI.
MVNICIPII. CHASTVLONENSIS.

Vrbs ipsa ingenio, & natura loci egregie munita, siquidem & monte & conuallibus profundis ambitur, ita vt tantum ab occidua parte commodus in vrbem ingressus pateret; sed angustus admodum, & si ex priscis vestigiis coniicere licet muro, turribusque egregie tutus. Appianus Alex. deprauate admodum in Ibericis vocat hanc vrbem Κάςακα: nec me mouet patrocinium Stephani Byzantini, qui Καςάλωνα, & Κάςακα, vt diuersas vrbes enumerat. nam quæ circa Castacem Appianus refert accidisse. T. Liuius Castuloni adscribit. vt liquido apparebit conferenti vtrumque locum. Plutarchus vero in Sertorio *Caslonem*, Græcorum more, qui vocalem ante λ sæpe elidunt, vt videre est in dictione Τυσκλων & Ασκλων, Strabo vero sæpe voce *Clastonis*, & *Castaonis* vtitur, sed mendose, vt monet Is. Casaubonus, & Surita. Agrum habet non fœcundum modo sed & diuitem: cum prope hanc vrbem, teste Polybio, Plinio, T. Liuio & Strabone, argenti fodinæ erant, quarum adhuc vestigium exstat; plumbi etiam fodinas habet in hodiernum æuum. Vestigia hic aquæductus exstant, Romanæ munificentiæ. Auctor est T. Liuius lib. XXVIII. hanc vrbem post cæsos Scipiones in Hispania, à Romanis ad Carthaginenses defecisse, & ex prælio profugis portas vrbis occlusisse, motus tamen viciniæ Illiturgis excidio, ad priores dominos rediisse, tradito etiam Punico præsidio.

Hac etiam vrbe oriunda erat *Imilce* Hannibalis vxor, auctore T. Liuio lib. XXIV. *Castulo*, inquit, *vrbs Hispaniæ, nobilis & valida, & adeo coniuncta societate Pœnis, vt vxor inde Hannibalis esset.* Et Silio Italico his versibus.

——at contra Cyrrhæi sanguis Imilce
Castalii, cui materno de nomine dicta
Castulo Phœbei seruat cognomina vatis.

Hoc oppido citerioris Hispaniæ longitudinem finiri auctor est Plinius, quam à Pyrenæis montibus huc vsque dicit comprehendere DCC. VII. M. P. Episcopatu olim ornata

ornata fuit, qui tamen Toletano subiectus erat, vt ostendunt Annales Regis Alphonsi Prudentis. nunc, quæ rerum sunt vicissitudines, Episcopo caret.

Cap. LXV.

MVRTIÆ REGNVM.

MVRGIM NON ESSE MVRTIAM OSTENDITVR. NVM Orcola vocata. Fabula de eius origine explosa. Menlaria Ptolemæi est Murcia. Regi Alphonso X. fidissima.

OBscurum olim oppidum, nunc regni caput *Murtia*, & magni nominis: quam Clusius, aliique *Murgim* esse opinati sunt, quamque Ptolemæus inter Turdulos in ter Turdulos in Bætica statuit, Plinius vero Bæticæ finem esse dicit, ita vt vel hac sola ratione *Murtia* esse nequeat, vtpote quæ inter Carthaginem nouam & Valentiam, procul a Bæticæ limitibus sita. Rodericus Archiepisc. Toletanus lib. III. cap. XXIII. qua tempestate Mauri vniuersam Hispaniam debacchabant, dictam fuisse *Oreolam*. postmodum vero *Murtiam* affirmat; quod vnde hauserit, me quidem fugit. Scio Ptolomæum *Orcelis* in Bastetanis meminisse, quam hodie *Horiguela* vocant, non procul à *Murtia*: Antonius vero Beuterus, cæterique fabularum patroni, à *Morgetibus* populis deriuant, quos aiunt cum Atlantis filio Morgeto in Italiam primo traiecisse, dein reduces *Murtiam*, aliasque eius nominis vrbes condidisse. Ego vero Ioan. Marietæ Dominicani, & Iosephi Moletii potiorem opinionem duco, qui *Menlariam* Ptolemæi hodiernam esse *Murtiam* asserunt: siquidem inter mediterraneas Contestanorum vrbes recensetur, non procul a Valentia, quo in loco Murtiæ Valentiæque regna sunt: & si Abrahami Ortelii Hispaniæ veteris descriptioni fides aliqua danda, nemini erit dubium eodem prorsus loco *Murtiam* nostram, quo *Menlaria* olim, sitam esse.

Alphonsus X. cognomento *Sapiens* hanc è Pœnorum manibus eripuit; qua de caussa illi obnoxia admodum & fidelissima, vel in maximo illo Hispaniæ æstu, quo vrbes omnes, Hispali vna cum excepta, ad Sanctium Filium desciuerant; qua de caussa illam septem coronarum insignibus, in fidei memoriam honestauit. Sita est in planicie, amœnissima regione, quam *Straberum* amnis interfluit (alii *Setabim* vocant) & deriuatis hincinde riuulis, agros irriguos facit: malis citreis consiti campi; sed bombycum præcipuus prouentus, & sericæ vestis copia.

Cap. LXVI.

APPIANI ERROR DE CARTHAGINIS NOVAE AVCTORE. Opinio Silii Italici reiecta. A Carthaginensibus condita. Cur Spartaria dicta. Vrbis situs. Argentifodinæ celebres.

INter principes olim Hispaniæ vrbes, *Carthago noua* locum tenuit, quæ & prouinciæ vni nomen dedit. nunc tenue tantum clarissimæ vrbis vestigium superest: proinde conabor illam ex cinere & ruinis excitare. Appianus Alex. in Ibericis putat ab Hannibale, ex Saguntinæ vrbis reliquiis exstructam esse. Sed mirum non est, Græcum in Hispanicis lapsum esse, cum & Romanis, quibus notior erat Hispania, non semel id acciderit, Silius Italicus ad Teucrum eius originem refert:

Dat Carthago viros Teucro fundata vetusto.

Sed cum historica veritate pugnat. Nam vetus Carthago, a qua nouum nomen sumsit, teste Velleio Paterculo, annis tantum 65. prius quã Roma cõderetur ab Elissa Tyria, quã & Didonẽ nominant, cõdita est: ita vt a capta Troia an. 361. exstructa fuerit. Nulla ergo erat Carthago cum Teucer Hispaniæ littorib' appulit. Iustinus certe non dicit Teucrum condidisse Carthaginem, sed Hispaniæ littorib', vbi nunc *Carthago noua* est, appulisse, inde q; in Gallæciam transiisse. Polybius, Strabo, & Pomp. Mela ab Hasdrubale Hamilcaris genero, cui Hannibal in imperio successit, exstructam dicunt. Isidorus lib. XV. Orig. cap. I. ab Hannibale conditam auctor est. Plinius vero Pœnorum opus esse, & Tarraconem Scipionum: a Polybio libro Secundo. καινὴ πόλις. i. *Noua vrbs*, similiter & a Stephano Byzantino. non secus ac Libyca Carthago vocatur;

ab aliis vero καρχηδωνία; ab Antonino Augusto & Appiano, & Plinio lib. XXXI. *Spartaria* nominatur, ob insignem, quem habet, sparti copiam: inter Contestanos à Ptolemæo recensetur. Iuridicum olim conuentum habebat, quo LXII. populi iura petebant, exceptis Insularum incolis, auctore Plinio. nam teste Strabone lib. III. cum murorum munitione, structura, & pulchritudine, tum portus commoditate, & lacus amœnitate ornatissima. Huius vrbis situm cum T. Liuius lib. XXVI. graphicè admodum describat, non pigebit hic adducere, vt hanc purpurā laciniæ meæ adnectā: *Sita, inquit, Carthago sic est. Sinus est maris media ferme Hispaniæ ora, maxime Africo vēto oppositus, & quingentos passus introrsus redactus, paululo plus passuum in latitudinem patens. huius in ostio sinus, parua insula obiecta ab alto, portum ab omnibus ventis, præterquam Africo tutum facit, ab intimo sinu peninsula excurrit: tumulus is ipse in quo condita vrbs est, ab ortu solis, & meridie, cinctus mari; ab occasu claudit stagnum, paulum etiam ad septemtrionem fusum, incertæ altitudinis vtcumque exæstuat aut deficit mare. continenti vrbem iugum ducentos ferè & quinquaginta passus patens coniungit.* Polybius lib. X. tumulum illum, in quo vrbs condita est, *Cherronesicum* vocat, totamque ciuitatem in quinque tumulos ait diuisam: è quibus maximus ab oriente adiacet prominens in mare, in quo structum est templum Æsculapii: E regione huius ab occidente alius est situ similis, cui imposita est regia, magno sumtu ab Hasdrubale exstructa. Ceteri tres minores colles septemtrionale latus claudunt, quorum qui magis orienti obuersus est ἡφαίστου, seu *Vulcani* dicitur: huic vicinus *Aleti*, qui argenti fodinas detexisse videtur, quare diuinos honores illi decreuere: vltimus vero χρόνου, seu *Saturni* vocatur. T. vero Liuius lib. XXVI. refert extra vrbem fuisse tumulum quendam, quem *Mercurium Theutatem* vocabant. Vbi forsan ad imitationem magnæ Carthaginis humanis hostiis litabant, non secus ac illi Saturno. vnde Lucanus:

Et quibus immitis placatur sanguine dirò
Theutates, horrensque feris altaribus Esus.

Sed quam graphicè vrbis situm exprimat Silius Italicus lib. XV. nunc videamus:

Carthago impenso naturæ adiuta fauore
Excelsos tollit pelago circumflua muros,
Arctatas ponti fauces modica insula claudit,
Qua Titan ortu terras aspergit Eoo.
Et qua prospectat Phœbi iuga sera cadentis.
Pigram in planitiem stagnantes egerit vndas,
Quas auget veniens, refluusque reciprocat æstus.
Sed gelidas à fronte sedet sublimis ad Arctos
Vrbs imposta iugo, pronumque excurrit in æquor,
Et tuta æterno defendit mœnia fluctu.

Portus vrbis quantæuis classis capax; nec tota quidem Hispania tutiorem inuenias, & ex Liuii descriptione eundem patet esse, quem Virgilius Maro I. Æneidos expressit:

Est in secessu longo locus, insula portum
Efficit obiectu laterum; quibus omnis ab alto
Frangitur, inque sinus scindit sese vnda reductos.
Hinc atque hinc vastæ rupes, geminique minantur
In cœlum scopuli.

Hanc vrbem cum Carthaginenses in belli sedem & armamentarium elegissent, atque huc vniuersæ Hispaniæ obsides pecunias, & quidquid ad vsus bellicos necessarium erat contulissent, vno die à P. Scipione per vim capta fuit, vt latius apud Polybium & Liuium legas licet.

Circa hanc vrbem plurimas argenti fodinas fuisse refert Strabo, quibus erant occupatæ quatuor hominum myriades, qui P.R. indies XXV. drachmarum millia referebant, seu secundum Budæum lib. IV. De asse 2500. coronatos. Sed per barbarorum in Hispaniam inundationes, à Vandalis primo, mox vero à Gothis, solo æquata fuit, non totis sexcentis annis decursis, postquam exstructa fuit, atque inter miserandas ruinas, multis seculis sepulta iacuit. Donec eam Philippus II. Hispaniarum Rex potentissimus, parentum memoria, instaurandam curauit, ne Turcæ & Africani piratæ portus præstantia allecti eundem occuparent. Quod à Vespasiano Gonzaga summa diligentia & industria curatum fuit, ita vt nunc egregie munita sit.

Episcopalis vrbs in hodiernum diem vsque primum autem Episcopum habuit

San-

Sanctum *Efficium* martyrem: habuit & Episcopos *D. Eugenium*, & *Fulgentium*, qui DD. Leandri & Isidori, frater fuit. Etsi verò hæc vrbs totius Carthaginensis prouinciæ caput erat, cui etiam Toletum parebat, ipse tamen Episcopus Toletano subditus fuit: quæ res non paucos induxit, vt crederent Toletanum Archiepiscopatum primò Carthagine fuisse, post verò Toletum translatam esse sedem. Inter quos Ioannes Vasæus, sed errare eos crediderim, cùm nusquam apud probatæ fidei Scriptorem hoc repetias. Illud tantum, Iuridicum conuentum, post euersam Carthaginem, Toletum migrasse. qua de re plura apud Ambr. Moralem lib. XI. Annalium Hispaniæ cap. XIX. videbit curiosus Lector.

Hac in vrbe ladatissimum olim garum parari solitum fuisse, refert Plinius lib. 31. cap. 8. *Nunc*, inquit, *laudatissimum ex scombro pisce in Carthaginis Spartaria cetariis: sociorum id appellatur, singulis millibus nummum permutantibus congios penè binos.* Auctor est & Strabo circa Carthaginem nouam arborem esse, quæ de spina corticem emittat, ex quo telæ pulcerrimæ conficiantur.

Cap. LXVII.

DIANIVM ET HEMEROSCOPIVM *DICTVM. Dianæ fano nobile A Phocensibus exstructum. Promontorium Ferraria, quod &* Tenebrium.

OPpidum est *Denis*, priscis temporibus Dianæ fano celebrrimum, à qua *Dianium* vocatum. Plinius stipendiarium esse dicit, & conuentus Carthaginensis, Ptolemæus inter Edetanos recenset. ad Balearicum mare situm, inter Carthaginem nouam, & Sucronem amnem. Strabo lib. III. ἡμεροσκοπεῖον. i. *diurnam speculam* dicit vocari. in extremitate habebat Dianæ Ephesiæ templum, frequenti religione cultum, vnde & *Artemisium* dictum; & adhuc, teste Antonino Beutero, promontorium vrbis huius, tribus leucis distans, *Artemus* vulgo dicitur. Stephanus Byzant. ex Artemidori sententia Phocensium Coloniam esse dictitat; Strabo verò à Massiliensibus conditam, qua in re exigua est diuersitas. Nam & Massilienses à Phocensibus originem duxere, vt Phocenses primò Massiliam appulerint: deinde verò aggrauante multitudine, in Hispaniam colonias deduxerint (quæ tamen ad Phocenses etiam referri possunt) vt Emporias, Hemeroscopium: vbiq; tamen auitæ religionis memores, Dianæ Ephesinæ templa erexere.

Oppidum est ad rem maritimam peropportunum. Cùm enim in colle exstructum sit, speculam etiam habet mari imminentem; quæ longinquum nauigantibus prospectum præbet, qua de causa Q. Sertorius hoc oppido ad res maritimas, vt receptaculo vsus est, teste Strabone, qui locus & ante pauca lustra, vulgò *Atalaia de Sertorio* dicebatur. Huc illa Ciceronis pertinent V. Verrinarum: *Quicunque accesserant ad Siciliam paulo pleniores, eos Sertorianos milites esse, atque à Dianio fugere dicebat.* Festus verò Auienus suo æuo dirutam vrbem dicit:

——Hemeroscopium quoque
Habitata pridem hic ciuitas, nunc iam solum
Vacuum incolarum languido stagno madet.

Promontorium hoc à Pomponio Mela *Ferrariam* vocari putat Ioachimus Vadianus in Melam, & Florianus Oecampo: cui suffragatur ipse Strabo, qui *Dianium* in propinquo habere ferrarias effossiones admodum feraces scribit: vnde verisimile est promontorio nomen inditum. Abrahamus verò Ortelius in veteri sua Hispaniæ descriptione idem promontorium, à Cl. Ptolemæo *Tenebrium* vocari auctor est. miror ego quid Strabonem mouerit, quòd paulo inferiùs scribat Sertorium, postquàm ex Celtiberis eiectus esset, aduersa valetudine diem suum clausisse *Hemeroscopii*, cùm apud ceteros assiduos Auctores constet, à Perpenna esse interemtum, idq; Oscæ, teste Velleio Paterculo. Episcopalis olim vrbs fuit, sed dignitate illa per Maurorum tempora spoliata fuit, nunc Marchionem habet.

Cap. LXVIII.

SETABIS AVGVSTA VALERIA *DICTA. TENVISſimum hic linum. Silius Italicus obiter correctus.*

SETABIS, quam nunc *Xatiua* vocant, vrbs eſt regni Valentiæ, non procul ab ipſa Valentia: inter Conteſtanos refert Ptolemæus, qui etiam fluminis eiusdem nominis meminit. conuentus Carthaginenſis eſt Plinio. Hanc Franciſcus Tarapha ab Auguſto Cæſare cognominatam *Auguſtam Valeriam* tradit, quod ex Plinio colligere eſt, licet ob diſtinctionem importune interiectam aliter videatur. Habet enim ſic Pliniana dictio: *Setabitani qui Auguſtani, Valerienſes*, eum citra interpunctionem legendum eſſet.

Sita eſt editiori in colle, & flumine Sucrone alluitur: fontibus ſaluberrimis, arborum fructibus, & præcipuè malis punicis abundat: laudatiſſimi tenuiſſimique lini prouentu celebris, adeo vt Plinius lib. XIV. cap. I. primam illi palmam deferre videatur his verbis: *Similiter & in Italia, ratione alia inter Padum Ticinumque amnes, vbi à Setabi tertia in Europa lino palma: ſecundam enim in vicino capeſſunt Retouina, & in AEmilia via, Fauentina.* Silius etiam Italicus lib. III. egregiam eius mentionem facit.

Sedentana cohors, quam Sucro rigentibus vndis
Atque altrix celſa mittebat Setabis arce,
Setabis, & telas Arabum ſpreuiſſe ſuperbas
Et Peluſiaco filum componere lino.

Quo in loco obiter mihi notandum videtur, non eſſe legendū cum vulgo *Sedentana cohors*, ſed *Sedetana*: ſiquidem *Sedetani* (qui Ptolemæo *Hedetani*) Tarraconenſis erant prouinciæ: *Sedentani* vero nuſpiam leguntur. Hoc in populo Silius Setabim ſtatuit, licet Ptolemæus inter Conteſtanos, illi vicinos locet. eadem etiam ratione, Catullus commendat ſudaria Setaba hendecaſyllabo illo in Aſinium:

Nam ſudaria Setaba ex Iberis
Miſerunt mihi muneri Fabullus
Et Verantius.

Horum etiam Strabo meminiſſe videtur, licet mendoſe apud eum legatur (vt primus monuit Doctiſſimus Caſaubonus) Σαλτιήτῶν: *Telarum*, inquit, *ſumma tenuitas atque copia, quas Setabitæ conficiunt*: nuſquam enim gentium *Saltiata* ſunt. Hinc & Poeta Gratius in Cynegetico ſuo circa initium.

Hiſpanique alio ſpectantur Setabes vſu.

Nimis enim tenuia lina ſunt, quam vt retibus couenire poſſint.

Cap. LXIX.

VALENTINVM REGNVM.

VALENTIA A D. IVNIO BRVTO CONDITA: CVR Veterani & Veteres *dicti.* Colonia Iulia *appellata.*

HIſpaniæ citerioris nobiliſſima, & amœniſſima vrbs eſt *Valentia*, à mari teſte Plinio III. tantum M. P. diſtans, quam inter Conteſtanos populos Ptolemæus; inter Edetanos recenſet. hanc ab Hiſpaniæ Rege Romo, non ſolum ſecundum Annium Viterbienſem in Manethonem, ſed & præcipuos Hiſpaniæ ſcriptores, conditam eſſe ferunt dictamque ab illius nomine *Romam*, idque CCC. pene annis ante orbis caput Romam: poſtea vero nomen in *Valentiam* mutatum. Sed miror ego ineptum illum Annium cum ſpurio ſuo Manethone & Beroſo, multorū animis ita ſe inſinuaſſe, vt quicquid ille effutiat, tamquam ex tripode dictum putent. Manifeſtum enim ex Liuii epitome lib. LV. Iunium Brutum circa annum V. C. DC. XVI. militibus, qui ſub Viriato militauerant, oppidum dediſſe, quod *Valentia* nuncupatum eſt. Hieronymus vero Surita in Antonini Imp. Itinerarium credit, non hanc *Edetanorum Valentiam*, ſed illam, quæ in Luſitania prope Tagum, Viriati militibus a D. Iunio Bruto datam. ſed cum apud claſ-

ſicos

ficos Scriptores huius *Valentia* ad Tagum, nusquam mentio fiat, nulla ratio euincet, hanc a Viriati militibus habitatam. nullius etiam momenti est, quòd vrgent *Valentiam Edetanorum*, nimis a Lusitania distare (vbi bellum cum Viriato gestum) quàm vt eò Colonia mitteretur. non enim in sola Lusitania, sed & Carpetania, & Celtiberia, bellum circumtulit Viriatus, & vt refert Appianus in Ibericis, etiam post mortem Viriati, milites eius duce Tantalo, à Sagunto auspiciis Q. Seruilii Cæpionis repulsi sunt: & exiguo intercedente tempore, deditionem fecere, agrique illis assignati & sedes, quibus habitarent: quæ certè omnia *Valentia* nostræ fauent, & Liuianæ Epitomæ consonant. Opinioni meæ subscribit Andreas Resendius, in D. Vincentio heroico sanè poemate:

——haud ita multis
Millibus à pelago seiuncta Valentia surgit,
Bruttopus, Hesperiam Teriati cæde madentem
Ille petens, acies palantes vrbis honore
Donauit, positisque diu victricibus armis,
Exauctorato compleuit milite.

Qua de causa forsan in antiquis inscriptionibus incolæ *Veterani* & *Veteres* nuncupantur, vt indicium facit illa, quæ Valentiæ spectatur:

C. VALENTI. HOSTILIANO.
MESSIO. QVINCTIO.
NOBILISSIMO. CÆS.
PRINCIPI. IVVENTVTIS.
VALENTINI.
VETERA. ET. VETERES.

Eandem verò Coloniam fuisse testatur Plinius. antiquus verò nummus à Goltzio productus, referente Ortelio, *Coloniam Iuliam Valentiam* vocat. Sed quo tempore Colonia effecta fuerit, in tanta antiquitatis caligine latere quis meretur?

Sita autem est ad amnem Turiam, licet Pomp. Mela lib. II. *Durium* vocet, tamen, monente doctissimo Hermolao Barbaro, *Turia* legendum; quamvis Gerundensis Episcopus dicat *Palentiam* vocari flumen, quod per *Valentiam* decurrit, *Turiam* verò Saguntum præterfluere: sed crassior est error, quàm vt refelli postulet. Vrbs hæc cæli, solique miti temperie nulli cedit, nec felici, ac superbæ Campaniæ inferior. Toto hic anno floribus abundant prata, hortique, vernante semper aura. Hyemis hic rigor exulat: equitum splendore nobilis, mercimoniis opulenta, opificum numerosa turba instructa egregiè: lanificium hic diligentissimè excolitur, vt panni Valentini, & ipsa lana inter ceteras Hispaniæ palmam ferant. Incolæ elegantis, & festiui sunt ingenii, nec à Musis alieni. Auctor est Beuterus vrbem à Cn. Scipione maximis cloacis donatam, & publicis priuatisque ædificiis exculpam; sed more suo, citra testes. Bello Sertoriano à Cn. Pompeio deletam fuisse, auctor est Salustius lib. IV. Historiarum in Epistula eiusdem Pompeii ad Senatum his verbis: *Castra hostium apud Sucronem capta, prælium apud flumen Turiam, & dux hostium C. Herennius, cum vrbe Valentia & exercitu deleti, satis clara vobis sunt.* quam tamen postea à Sertorio restitutam dicunt. E Maurorum verò seruitute eam Rodericus Biuar, cognomine *Cid*, anno clↃ. XXV. asseruit, rei bellicæ vir peritissimus qui cum maximis numerosissimisque hostibus collatis signis, frequenter dimicauit, victor tamen semper euasit, In cuius memoriam *Valentia del Cid* vulgò dicitur: sed illo vita functo, iterum à Pœnis occupata fuit, donec anno 1238. Iacobus I. Aragonum Rex eam iterum Christianis restituerit.

Hac in vrbe *D. Vincentius* Diaconus sub Diocletiano martyrio affectus est. Duos Pontifices Max. Ecclesiæ dedit, Calistum III. & Alexandrum VI. vtrumque ex stirpe Borgia. Archiepiscopatum habet celebrem & opimum. Sed non vltimo loco duxerim ciuem habuisse *Ludouicum Viuem*, virum doctissimum, quem ingenii sui fœtus posteritati faciunt interesse.

CAP. LXX.

SAGVNTVS OLIM, VBI NVNC MOIVIEDRO. *A Zacynthiis, & Ardeatibus condita. Dianæ hic Templum vetustissimum. Theatri reliquiæ*

REliquias esse Sanguntiæ cladis *Morniedro*, nemo Hispanicarum rerum gnarus ignorat, quasi *muri veteres* dicta. non procul enim a Valentia Edetanorum, vt & olim Saguntus, distat, à mari aliquantùlum magis. Olim enim tantùm mille passibus, nunc verò II. M. P. mare remotum habet: siue quòd olim tanta vrbis magnitudo fuerit, & eò vsque protensa excurrerit, siue quod pelagus arenarum adgestione in tantum recesserit, ne tantæ vrbis calamitates ex propinquo aspiceret. De origine eius & primo conditore multa effutiunt Hispani, Franciscus Tarapha a Saga filio Chus, nepote Cham, qui cum Tubale in Hispaniam venit, nomen habuisse asserit. Alii à Sagis Ibericis conditam esse fabulantur. T. Liuius lib. XXI. à Zacyntho insula oriundos dicit, quibus etiam misti ab Ardea, Rutulorum generis Recentiores Hispaniæ Scriptores ad Herculis comitem Zacynthum originem referunt, auctore Silio Italico lib. I.

Haud procul, Herculei tollunt se littore muri,
Clementer crescente iugo, queis nobile nomen
Conditus excelso sacrauit colle Zacynthus.
Hic comes Alcidæ remeabat in agmine Thebas
Geryone exstincto.

Idem tamen Poeta mox subnectit, & à Zacynthiis & Ardeatibus auctam vrbem, cuius non pigebit versus producere:

Mox profugi, ducente noto, aduertere coloni,
Insula quos genuit Graio circumflua ponto,
Atque auxit quondam Laërtia regia Zacynthus,
Firmauit tenues ortus mox Daunia pubes
Sedis inops, misit largo quem diues alumno
Magnanimis regnata viris, nunc Ardea nomen.

Vrbs olim opulentissima, maritimis & terrestribus fructibus felix, sanctitate disciplinę, & sociali fide inprimis illustris, quam vsq; in perniciem suam pertinacissimè coluit. Potiùs enim quàm à Romanis ad victorem Hannibalem deficiscerent, communi rogo sese ciues superiecere, cuius excidio secundum bellum Punicum excitatum, & innumeris cædibus illi parentatum est. Octauo demum anno quàm à Pœnis capta est, à Cn. Scipione, depulso Punico præsidio recepta, & antiquis cultoribus, quos belli vis reliquerat, est restituta, teste Liuio lib. XXIV. vnde manifesto Appianum Alexandr. in Ibericis lapsum videre est, qui Spartariam Carthaginem ex Saguntinis ruinis excitatam crediderit. Templum hic erat Dianæ sacrum, magna religione, quod & ad Plinii ætatem perdurauit, eodem teste lib. XVI. cap. XL. his verbis: *In Hispania, Sagunti aiunt templum Dianæ à Zacyntho aduecta, cum conditoribus, annis ducentis ante Troiæ excidium, vt auctor est Bocchus, infraque oppidum id haberi, cui pepercit religione inductus Hannibal; iuniperi trabibus etiam nunc durantibus.* Hoc verò æuo ruinæ eius indicio sunt, qualis olim vrbs fuerit; inter quas Amphitheatri vestigia spectantur. Huius hemicycli ambitus est pedum Rom. CCC. LIV. latitudo parietis obuersi pedum CC. vomitoriorum crassitudo pedum XII. cum dimidio in L. gradus etiam consurgebat. Laudatissimos olim calices parabat *Saguntus*, teste Plinio lib. 35. cap. 12. vnde & Martialis lib. 14.

Quæ non sollicitus teneat, seruetque minister
Sume Saguntino pocula ficta luto.

Exstat etiam hac in vrbe vetusta admodùm Claudio Cæsari, Galieni successori dicata inscriptio:

SENATVS. POPVLVSQVE.
SAGVNTINORVM.
CLAVDIO.
INVICTO. PIO. FEL. IMP.
CÆS. PONT. MAX.
TRIB. POT. P. P.
PROCOS.

CAP.

CAP. LXXI.

MANTVA CARPETANORVM MADRITIVM
est Escuriacum moles regia.

INter Carpetanos, non procul à Toleto, Ptolemæus *Mantuam* vrbem collocat. *Visertam* etiam dictam referunt Moletius & Tarapha: sed ab illis tantum. hodie *Madritium* esse in confesso est, licet nonnulli non hoc loco, sed vbi vicus est *Villamanta* dictus, olim *Mantuam* fuisse dicant. *Mantuæ* conditorem dicit Tarapha, Ocnum Tiberini Latinorum Regis filium, qui à nomine matris *Mantus*, Tiresiæ vatis filiæ, aliamque in Italia vrbem appellauit. sed huic Palæphato, quis aurem præbeat?

Hodie oppidum est ex totius Toletanæ diœcesis felicissimum: situm est editiori inclino, & Septentrioni maiori ex parte expositum, cuius radices alluit modicus amnis, vulgò *Guadarrama* dictus, qui saxeo ponte transitur: non procul à Madritio oritur, & Tago se admiscet. Situs amœnitate, aëris insigni salubritate, & soli egregia fecunditate, inter primas totius Hispaniæ vrbes, non iniuria potest adnumerari. Aiunt Imp. Carolum V. diuturna quartana affectum, sola aëris huius clementia, breui molestissimo morbo liberatum. Saltus habet vmbrosos, & frequentes, siluas Regum venationibus dedicatas. In Madritii etymo multa & insulsa vulgò feruntur, quæ cum inepta sunt, silentio premam. Ioannes de Menna Corduhensis, Poeta vernaculus, sed non insulsi ingenii, *Madritium* igne cinctum suis rythmis prædicat, quia tam murorum fundamenta, quàm priuatorum ædes pleræque pyrite lapide constant, cujus copiosus toto territorio prouentus est. Frequens hic recessus & habitatio Regum, præsertim Philipp. II. qui variis illud operibus exornauit, vt nunc in splendidissimum oppidum euaserit: siquidem toto regno huc excita nobilitas, sumtuosa sibi ædificia exstruxit. Nefas duxerim, si Madritio relicto, de vicino illi sexto inde lapide *Escuriaco*, Hieronymianorum monasterio ad S. Laurentium tacerem. Visitur ibi mirandi operis egregia moles, & plane Regia, quam maximus HISPANIÆ Regum Philippus II. regio sumtu dedicauit. Celeberrimo enim illo prælio ad oppidum S. Quintini Veromanduorũ caput, D. Laurentio ædem vouit, cuius die anniuersario & tutelari patrono, florem Gallicæ nobilitatis fudit, & firmissimam vrbem expugnauit, anno Christi Seruatoris M.D.LVII. Iactitet Roma licèt Amphitheatra sua, Pantheion, Capitolium, palatia, & vanis numinibus sacrata templa: dum sese Hispania hac mole cetera orbis miracula non iniuria superare contendat. nam præter templum, & monasterium rarissimæ structuræ, Bibliothecam habet omnis generis librorum, & præcipuè manuscriptorum copia instructissimam: vt vnicâ Vaticanâ exceptâ, inter ceteras palmam ferat; qua in re cum Ptolemæo Philadelpho certare videtur. De regio vero palatio, quid attinet dicere, nisi quòd

Ars ibi materia vincitur ipsa sua.

An architecturam requires? ne Vitruuius quidem aliam. an marmora & nobiles lapides? nuspiam rariores. Nam hortorum nitore, fontium amœnitate, siluularum vmbraculis nec ipsa Antiochiæ Daphne huic se comparauerit. magnitudo eius tanta, vt vel in quatuor Regum vsus commodè sufficiat. qui singula huius molis scire desiderat, Abrah. Ortelii parergon editionis vltimæ adeat.

CAP. LXXII.

COMPLVTVM.

COMPLVTVM HODIE ALCALA DE HENARES.
Olim & Alcala S. Iusti. *Academia hic illustris.*

VIcinum Toleto etiam inter Carpetanos est *Complutum*, Cæsaraugustani olim conuentus teste Plinio, hoc æuo *Alcala de Henares*, ab amne *Henares*, qui vrbis muros præterfluit. Elapsis seculis trans flumen sita erat, teste Barretio, vbi adhuc priscæ vrbis vestigia. Tempore Regis Alphonsi Sapientis vocabatur *Alcala S. Iusti*, quia is Sanctus vnà cum frate suo S. Pastore, sub Daciano Præside extra vrbis pomœrium martyrio affecti sunt: quorum his versibus memoriam celebrat Poeta Prudentius:

Sanguinem Iusti, cui Pastor hæret
Ferculum duplex, geminumque donum
Ferre Complutum gremio iuuabit
Membra duorum.

Vrbs est in planicie sita, figura ouali, concinnis ædificiis, agro feracissimo: vnde nescio quis sciolus *Complutum*, tanquam *Complementum* dictum somniat, sed

Res est ridicula & nimis iocosa.

Plateam habet insignem, in longitudinem porrectam, porticibus vtrimque ornatam, sub quibus frequentes, ditesque mercatorum tabernæ sunt. Sed præcipuè se iactat insigni Academia, quæ meritò Hispaniarum Athenæ dici posset, ex qua tanquam ex Durateo illo equo, præclarissima ingeniorum lumina prodierunt, quæ doctrina sua totam Hispaniam, depulsa barbarie illustrarunt. debet hoc insigni heroi Francisco Ximenio Cisnerio, Præsuli Toletano, & S. R. E. Cardinali, instituti S. Francisci, qui Lycęum hoc excitauit, & magnis præmiis viros doctos vndique euocauit: atque ibidem multa collegia (vnum verò augustissimum) & Cœnobia & templa excitauit. Sacra Biblia hic Hebraicè, Chaldaicè, Græcè, Latinè, accuratissimè & proprio ære excudenda curauit: qui præter doctrinam, vitæque sanctimoniam, consilio prudentiaque incomparabili fuit, vt non immeritò à Ferdinando rege, Hispaniæ gubernandæ præfectus sit, dum nepos eius Carolus V. adolesceret: qua de caussa inter præcipua HISPANIÆ lumina meritò adnumerandus. Cuius tumulo Compluti hi versus inscripti leguntur:

Condideram Musis Franciscus grande Lycæum:
Condor in exiguo nunc ego sarcophago.
Prætextam iunxi sacco, galeamque galero,
Frater, Dux, Præsul, Cardineusque pater.
Quin virtute mea iunctum est diadema cucullo:
Quum mihi regnanti paruit Hesperia.

Vrbs hæc Archiepiscoporum Toleti est: tempore enim Alphonsi VI. Castellæ Regis, & Legionis, post ereptum Pœnis Toletum, Bernardo cuidam inculpatæ vitæ, Archiepiscopatus a Rege delatus fuit, qui postmodum coacto milite *Complutum* diuturna obsidione fatigatum, ad deditionem compulit, vnde in hoc æuum Toletanæ est diœceseos. olim tamē florente Gothorū imperio, Episcopalis sedes fuit, vt ex Toletanis Conciliis docet Vasæus. Ciuem habuit inter ceteros *Christophorum à Vega* medicum præstantissimum, vt eius restantur opera.

C A P. LXXIII.

CARRACA EADEM CVM ANTONINI ARRIACA Guadalaiara *hodie. Tagonius amnis. Sertorii stratagema.*

NOn procul Compluto vrbs est *Guadalaiara* vulgò dicta, Punico sermone flumen lapidum signare, plerisq; Hispaniæ Scriptoribus persuasum, vt Lucio Marineo Siculo, & Mario Aretio. Sed fœdè illos hallucinari ostendit Gaspar Barrerius, qui vnà cum Ambr. Morales Ptolemæi *Carracam*, & Antonini Imp. in Itinerario *Arriacam* esse asserunt (licet Iosias Simlerus *Atriacam* legendum suspicetur) vnde Pœni primò *Guadariaca* deflexere, posterior verò ætas, magis corruptè, *Guadalaiara*, quasi *flumen Arriaca* dixerunt. moris enim illis dictionem *Guada* frequenter præponere, vt *Guadalupe*, *Guadiana*, aliisq; sexcentis. *Arriacam* verò, vel *Carracam* esse, suadet passuum numerus, quo Antoninus Compluto Arriacam XXII. M. P. distare dicit, qui V. cum dimidia leucas conficiunt, licèt Compluto nunc *Guadalaiara* tantum IV. sed maximas incolæ numerant: rarò enim exequantur milliaria cum leucarum numero. Sed scrupulum omnem adimit, æquari distantiam, quam Arriaca vsq; Cessatam Antoninus numerat, cum ea quam *Guadalaiara* Hitam vsque (ea enim *Cessata* est) XXIV. M. P. sex leucis respondent.

Sita est modicè accliui in tumulo ad ripas *Henares* amnis, quem Ambr. Morales à Plutarcho *Tagonium* olim dictum putat. modica, sed non spernenda vrbs, sedes olim pręcipua Mendozæ familiæ, & Ducū *de Infantado*, quorū splendidis ædibus & amœnissimis hortis egregiè ornata. Pręcipuè vero nobili Q. Sertorii stratagemate celebris. refert n. Plutarchus in eius vita, pulsum a Metello Sertorium, non procul a Characitanis

(ita enim vocat) ad amnem Tagonium castra habuisse, qui vt seculi illa barbaries erat, non oppida colere, nec per vicos habitare, sed antra & speluncas adiacentis montis incolere notant, & naturæ hoc munimine freti, Sertorium vt victum despicere. ille ægrè contumeliam ferre, excidium ipsis minitari; sed frustra: obseruat interim speluncas omnes in Boream obuersas patere, vicinumque latè solum puluereum esse, ilicò iubet milites adiacentem terram suffodere, quasi aggerem admoturus. Barbari conatus eius risere: sequenti die spirante valido Aquilone, iubet milites aggerem quatere, equitesque magis tellurē concutere, quò ventus excitati pulueris nubes in ipsorum ora oculosque volueret, quibus cùm nullum effugium pateret, repletis faucibus, spiritusque meatibus præclusis, tertia se illi die tradidere: magna Sertorii fama & gloria. quod non tam hostium, quàm naturæ victor esset.

Cap. LXXIV.

SEGVNTIA

SEGVNTIA HODIE SIGVENZA. *VARIE OLIM VOCATA. Reiiciuntur qui à Sagunto ortam dicunt.*

SEguntia olim Celtiberorum vrbs non obscura, nunc leuiter deflexo nomine, *Siguenza* vocatur, Plinio *Saguntia*, Ptolemæo *Segobriga* Antonino in Itinerario *Segoncia*, T. verò Liuio *Seguntia* dicta est. Est & altera *Segoncia* versus fretum Herculeum, à Plinio nominata. Cuius vestigia hodie circa Gaudelete fluminis ripam conspici, & *Gigonca* locum vocari, auctor est Ambrosius Morales. Antoninus etiam præter has inter Nertobricam & Cæsaream Augustam, *Secontiam* vrbem recenset, quam Gaspar Barrerius *Muellam* dictam scribit, non dubiis coniecturis fretus: lubuit has ita strictim vrbes recensere, ne nominis affinitas Lectori erroris ansam præbeat. Statuit autem Antoninus *Segontiam*, inter Complutum & Bilbilim, & à Cessata M. P. XXIV. distare ait, qui sunt septem leucæ ab Hita (quæ Cessata est) *Siguenzam* vsque; licet hic parum exactè M. P. leucis respondeant. sed hoc mirari subiit, nonnullos, nulla mensuræ habita ratione, in mera meridie ita cæcutiisse, vt crediderint hanc vrbem, *Saguntum* olim fuisse, nobilem illam memoria seruatæ in Romanos fidei. Sed magno a se mutuo interuallo distare quis ignorat? Ad Iberum enim *Saguntus* est, vt apud Liuium cæterosque Geographos videre est, à quo *Seguntia* plusquam XXX, leucarum interuallo dissita est; alii vero à Saguntinis reliquiis conditam ferunt, inter quos est Ioannes Gillius Zamorensis: sed citra probati alicuius Scriptoris suffragium. Nam & T. Liuius in bello Macedonico *Seguntiæ* meminit, quod exstincto secundo bello Punico statim enatum est: dubio procul originis *Seguntiæ* meminisset, cùm recens apud omnes miserandæ illius cladis memoria vigeret. Ambr. Morales auctor est veterem *Seguntiam* non eò loci fuisse, vbi nunc *Siguenza*, sed media ab hinc leuca, loco vulgò dicto *villa veia*, vbi multa circumiacentia rudera vrbem olim fuisse testantur.

Sita hæc vrbs est in cliuo, muris egregiè vallata, & adiuncta arce, collis pedem flumen *Henares* alluit: Episcopali dignitate ornata est iam pridem, vt frequentes in prouincialibus Hispaniæ Conciliis subscriptiones *Seguntinensis Episcopi* testantur. Templum habet non vulgaris operis, binis turribus conspicuum: multa hic marmorea sepulcra Præsulum, & illustrium virorum se offerunt spectantibus. inter cætera *S. Liberatæ* affabrè ornatum visitur, quod ibi magna in religione habetur. Episcopo in annuos vsus supra XX. aureorum millia cedunt. Habet etiam *Seguntia* liberalioris disciplinæ, & Theologiæ Collegium non spernendum.

CAP. LXXV.

BILBILIM NON ESSE CALATAIVD. *MVNICIPIVM fuit. Cognominata* Augusta. *Salone amnc clara & ferri temperie. Plinius emendatus.*

Sita est *Calataiud* in Celtiberis, quam plerique festiuissimi Poetæ Martialis (quem Ælius verus Imperator *suum* appellabat *Virgilium*) credidere patriam, Bilbilim inquam; sed refellit receptam hanc opinionem diligentissimus Gaspar Barrerius. potissima illa ratio à situ petita: *Calataiud* enim in conualle; *Bilbilis* verò in monte posita erat, vt non semel testatur Martialis. ita enim ad Lucianum:

Videbis altam Liciane Bilbilim
Aquis, & armis nobilem.

Ita enim felicissimè emendauit primus Hieronymus Surita Cæsaraugustanus, homo doctissimus, cùm passim legeretur, *Equis & armis nobilem*. Bilbilitanos enim equos, magno in pretio fuisse non vidi qui scriberet: non enim est

Aptus equis Ithacæ locus,

dicebat ille, cùm in aspero monte sit: aquis verò nobilitatam esse Salonis amnis, quibus optimum hodieque armis ferrum temperetur, & incolæ testantur, & Trogus Pompeius, ac Plinius auctores. clariùs verò *Bilbilis* situm exprimit S. Paulinus ad Ausonium præceptorem hisce versibus:

Montanamque mihi Calagurim, & Bilbilim acutis
Pendentem scopulis, collemque iacentis Ilerda
Exprobras.

Idem verò Martialis patriæ suæ situm alibi clariùs explicat:

Municipes Augusta mihi, quos Bilbilis acri
Monte creat, rapidis quos Salo cingit aquis.

Ita enim legit ibidem doctissimus Surita, & Ant. Augustinus, cùm antea passim legeretur *Agri*, loco *Acri*, quæ verè agrestis, & insulsa erat lectio. cùm itaque *Bilbilim* editiori loco sitam fuisse constet, non poterit esse *Calataiud*, quæ humiliori loco est. Adde *Bilbilim* vniuersam pœnè Salone cinctam fuisse, vt ex versu superiori constat: *Calataiud* verò Salone tantùm alluitur. motus etiam, vbi olim *Bilbilis* fuit, nunc corrupto nomine *Baubula* vocatur ab incolis, media leuca distans à *Calataiud*, vbi multa antiquarum ædium vestigia visuntur. Frequentia hic etiam Romanorum numismata eruuntur, quæ, quia rudi plebi ignoto, mille figmentorum occasionem præbent. Illud prorato saltem habent, his in locis quondam inclytam, & populosam vrbem fuisse. Minimè etiam prætereundum, *Bilbilim* olim municipium fuisse, & *Augustam* cognominatam: cuius rei licet à Plinio non fiat mentio, innuere satis clarè videtur Martialis supra citato versu:

Municipes Augusta mihi quos Bilbilis acri
Monte creat.

Idem antiqua numismata ostendunt, quorum vnum adducit Ant. Augustinus cum hac inscriptione, in medio inscriptum habet: II. VIR. & circumcirca: M. AVGVSTÆ. BILBILIS. M. SEMP. TIB. L. LICI. VARO. Amne autem Salone olim inclyta, cuius mirifica vis in durando ferro est, vt diximus, & non semel innuit Martialis, præcipuè hoc versu lib. IV. Epig. V.

Grato non pudeat referre versu
Saeuo Bilbilin optimam metallo:
Quæ vincit Chalybasque, Noricosque,
Et ferro Plateam suo sonantem:
Quam fluctu tenui, sed inquieto
Armorum Salo temperator ambit.

Locus hic me monet, Plinium à mendo aut à Scriptoris potiùs incuria vindicandum lib. 34. cap. 14. de ferro agentem: *Alicubi*, inquit, *vena bonitatem hanc præstat, vt in Noricis, alicubi factura, vt Sulmone aqua: vt diximus.* Sed quis quæso *Sulmonem aquam* ferro bonitatem præstare scribit? non licuit vidisse hactenus. Et quod mirum, ipse Sulmonensis Poeta nihil hac de re, solum ait:

Sulmo mihi patria est, gelidis que vberrimus vndis.

Quare

Quare secundo Delio legerem, *Salone aqua.* ipse hoc auctor ostendit, cum ait: *Vt diximus.* nusquam enim toto hoc capite de *Sulmone* verbum, de *Salone* satis clarè: paulo enim superius dixerat: *Summa autem differentia est in aqua, cui subinde candens immergitur, hac alibi atque alibi vtilior, nobilitauit loca gloria ferri, sicuti Bilbilim in Hispania, & Turiassonem, Comum in Italia.* Sed quæ aqua *Bilbilim* nobilitat, præter Salonem? cur *Sulmonem*, si idem faceret, præteriisset Plinius, in Italiæ alioquin laudes satis effusus? tanta autem temperaturæ illius erat gloria, vt teste Iustino ex Trogo Pompeio, inter Hispanos nulla arma in pretio fuerint, præter ea quę Bilbilis aut Chalybis aquis erāt temperata. Sed præter ferri gloriam, auro etiam gloriabatur olim, teste Martiale lib. XII. Epigr. XVIII

Auro Bilbilis, & superba ferro.

Sed satis extra carceres euagatus sum; Manibus hoc optimi Poetæ datum sit, ne patria eius hominum memoria exsularet. *Calataiud* verò ex Bilbilitanis ruinis accreuisse vicinitas loci facit vt credam. Dimidia enim leuca tantùm ab illa distat. Ex præcipuis Aragoniæ hoc æuo vrbibus est, subdita Turiassonensi Episcopo: solum habet fecundum, frumenti, vini, olei, frugiferarumq; arborum patiens: omnis generis opifices alit. Quod ad nominis originem spectat, Beuterus auctor est, quendam è Punicis Regibus nomine *Aiub*, Bilbilin bellis dirutam restituisse, & nomine suo vocasse *Calataiub*. Veritas sit penes auctorem. Incolæ quoque etiamnum hodie armorum seferique præstantia, & gloria iactant.

Cap. LXXVI.

TVRIASSO HODIE TARAZONA. *FERRI TEMperie clarus. Mons Caunus. Martialis emendatus.*

NOn incelebris est *Tarazona*, in Aragoniæ, & Castellæ limitibus sita, quam Ptolemæus inter Celtiberos, *Turiassonis* nomine collocat; Plinius Cæsaraugustani illam conuentus facit. Vrbis huius incunabula Lucius Marineus, Rodericus Toletanus, aliique Hispaniæ Scriptores ad *Tyrios & Ausonios* referunt, qui cum Hercule secundo in Hispaniā venerunt. Beuterus, Ioannes Marieta, aliique non ad *Tyrios*, sed ad *Turios* Italiæ populos in Tarentino sinu (quo loci Herodotum suam scripsisse Historiam auctor est Plinius) originem referunt: sed quia hæc nullius classici auctoris sunt firmata suffragiis, penes Lectorē sit iudiciū. Romano æuo non obscuri nominis vrbs: siquidem egregia ferri temperies, quam aquæ illi subministrant (non secus ac Bilbili, vt modo diximus) tenebris illam exemit, vt auctor est Plinius lib. XXXIV. cap. XIV. loquitur autem de aquis: *Hæc alibi atque alibi vtilior nobilitauit loca gloria ferri, sicuti Bilbilim in Hispania & Turiassonē, Comum in Italia: cum ferraria metalla in his locis non sint.* Hanc Alphonsus VII. vnà cum *Calataiud* aliisque vrbibus Mauris eripuit circa annum ƆIↃ. CX.

Sita est vrbs non procul à monte Cauno, quem incolæ *Moncayo*, recentiores verò montem *Caci* vocant, à Caco illo Vulcani filio, qui ab Hercule postea in Italia cæsus fuit, nomen obtinuisse ferunt: sed meras nugas effundere hos, qui T. Liuium obiter legerit deprehendet: qui lib. XLIX. refert, Gracchum cum Celtiberis a prima luce ad sextam horam diei signis collatis ad montem Caunum, incerta victoria pugnasse. An verò hic mons *Caunus* idem sit cum monte *Cano*, vel *Cato*, (variant enim exemplaria) apud Martialem, lib. I. Epigr. ad Licianum:

Sterilemque Canum niuibus & fractis sacrum
Vadaueronem montibus.

non abhorret animus vt credam, & *Caunum* potiùs legendum. nam *Cani* vel *Cati* montis, in Celtiboria non vidi qui meminerit.

Camporum glebis felicissima, & annonæ copia abundans: Episcopali dignitate à multis seculis ornata, atque inter suos Præsules *B. Prudentium* habuit, imperante Gratiano, vt refert Tarapha: qui à Poeta Prudentio diuersus fuit. Scripsit non pauca aduersus Sabellianos, & Iudæos, quo etiam tempore claruisse Rufum Festum Auienum, eruditum Poetam Hispanum, auctor est Ioannes Vasæus in Chronico.

Cap.

Cap. LXXVII.

CLVNIA HODIE CRVNA DEL CONDE. *MVNICIPIum olim* Sulpitia *dicta. Plutarchus emendatus.*

ROmanorum tempestate, præclarum fuisse oppidum *Cluniam*, nemo vel leuiter in historiis versatus negabit; vtpote in quo Iuridicus Conuentus agebatur, vt auctor est Plinius, qui in Areuacis illud esse, & Celtiberiæ finem ait. vt & Ptolemæus, qui & *Coloniam Cluniam* vocat. Ant. Augustinus Dialogo VIII. ex Tiberii Cæsaris nummo docet olim etiam Municipium fuisse *Cluniam*. Cl. vir Læuinus Torrentius in Suetonium ex antiquo numismate, *Cluniam Sulpitiam* dictã refert. In Antonini Itinerario mendose legebatur hoc nomen, *Raudacluniam* coniunctim, cum duæ sint mansiones, & separatim legendæ, vt monet Hieronymus Surita. Apud Plutarchum etiam in Galba deprauate legitur Κολωνία pro Κλουνία, cuius hæc sunt verba: αὖτις δ' μετὰ τῶν φίλων εἰς Κολωνίαν Ἰβηρικὴν πόλιν ἀνεχώρησεν. i. *Rursus vero cum amicis in Coloniam Hispaniæ vrbem recessit.* Ex Suetonio enim in Galba *Cluniam* esse legendũ in aperto est, vbi loquitur, quod secundissimis auspiciis ad imperium capessendum confirmaretur Galba: *Tanto magis*, inquit, *quod illa carmina sacerdos Iouis Clunia, ex penetrali, somnio monitus eruerat: ante ducentos annos similiter à fatidica puella pronuntiata.* Auctor est Dion lib. XXXIX. Metellum Nepotem à Vaccæis, oppugnantem *Cluniam*, superatum fuisse, & vrbem obsidione liberatam.

Hoc æuo *Ciudad real* esse antiquam *Cluniam* credit Iosephus Moletius, sed perperam; siquidem *Ciudad real* prope Alcantaram est, quæ procul admodum ab Areuacis distat; Antonio vero Nebrissensi, Floriano Occampio & Ioan. Vasæo *Crunna del conde* vocatur (ad differentiam *Crunna*, quæ est in Gallæcia) quæ ab Vxama, seu Osma sex leucis differt, nec abludente multum vocabulo. Facilis enim lapsus est a *Clunia* in *Crunnam*, licet nonnulli suspicentur locum vrbi vicinum, vbi nunc D. Virginis ædicula est, & *Castro* vocatur, *Cluniam* olim fuisse. Fidem faciunt dirutæ vrbis vestigia, & sparsæ quædam amphiteatri, aliæque non spernendæ antiquitatis reliquiæ. Auctor est Ioannes Vasæus hoc in loco repertum fuisse ante paucos annos sigillum conuentus Cluniensis: quod penes oppidi comitem adseruatur. Non procul ab hac vrbe feruntur laudatissimi iaspidis feraces esse latumiæ.

Cap. LXXVIII.

NVMANTIA DIVTISSIME ROMANIS RESTITIT. GErundensis Episc. duplex error. Ridicula opinio de etymo. Non esse Zamoram *sed* Soriam. *Pomponius Mela defensus.*

OCcurrit nunc summum illud Hispaniæ decus, & vrbium, si viros spectes, princeps *Numantia*; quę licet multis Hispaniæ vrbibus, murorum ambitu, opibusque inferior fuerit, bellica tamen gloria, & vera virtute cunctis superior. nam sine muro & turribus ciues patriæ erant propugnaculo, non secus ac prisci Spartani. Et cum tantum quatuor armatorum millia essent, teste L. Floro; seu vt Appiano placet, octo millia, maximos exercitus P. Romani, non solum per viginti annos, Strabone teste, sustinuit fortissime, sed magnis cladib⁹, & pudendis fœderibus frequẽter affecit: ita vt Numantini viri non vocem, non conspectum ferret Romanus miles. Sed tandem à fatali vrbium euersore Scipione Africano victa fuit: si victa dici posset, quę nullum de se hostibus gaudium, nec spolia quidem reliquit. Vnde Florus: *Vnus enim vir Numantinus non fuit, qui in catenis duceretur: præda, vt de pauperibus, nulla: arma cremauerant: triumphus fuit tantum de nomine.* Græci tamen Scriptores à Romanis hac in re dissentiunt, Strabo paucos superfuisse dicit; qui cedentes murum dediderunt, Appianus vero: se suaque Scipionis arbitrio permisisse, eumque quinquaginta triumpho reseruasse, ceteros sub hasta vendidisse. mulieres vero etiam libertatis retinendæ adeo pertinaces fuere, vt referat Petronius Arbiter in Satyrico: *Inuentas esse matres capta vrbe, quæ liberorum suorum semesa corpora in sinu tenerent.* Sed satis extra orbitam.

Sita erat in Pelendonibus Celtiberiæ populis, teste Plinio non procul ab amnis

Durii

Durii exortu, modice edito in tumulo. Ptolemæus in vicinis Areuacis statuit. Ambitu suo, teste Appiano in Ibericis, complectebatur M. P. bis mille octingenta & octuaginta: Orosius ad tria millia extendit. Non possum non mirari Io. Margarinum Epis. Gerundensem hominem Hispanum, tam soluto animo fuisse, vt asserat, *Numantiam* ad oram Iberi fluminis sitam, & vrbis radices ab hoc amne rigari, repugnantibus omnibus classicis auctoribus. Idem asserit à Numidis conditam, quæ opinio ne scintillam quidem veritatis præ se fert, præter nominis aliquam affinitatem: cuius farinæ est, quod ab Ant. Gueuara Imp. Caroli V. Historiographo dicitur, à Numa Pompilio II. Rege Romanorum, conditam.

Numantiam olim fuisse, vbi nunc Soria est, melior Scriptorum pars asserit: licet nonnulli credant fuisse, vbi nunc ignobilis vicus est *Garay* dictus, ibique perantiqui pontis vestigia adhuc seruantur, vt adstruit Ambr. Morales; sed cum exigua sit admodum distantia, nolim de re nauci anxie rixari. Sufficiat in Soriano agro fuisse nobilem illam vrbem. Nam quòd Lucas Tudensis aliique imi subsellii auctores asserant, *Zamorram* eo loci nunc esse, quo priscis seculis *Numantia*, præterquam quod Plinio nimis clare repugnet, qui dicit prope Durii exortum illam fuisse, a quo *Zamorra* procul admodum dissita est, refellit hos diligentissime Ant. Nebrissensis decadis I. lib. V. cap. IV. Non possum, quin hoc loco Pomp. Melam optime de Hispania meritum à stigmate malè illi ab Episcopo Gerundensi inusto, vindicem: ait enim lib. I. Paralipomenon, Melam asserere, Cæsaraugustam nunc esse, quæ olim *Numantia*; cum ne per somnium hoc illi exciderit. Sed lubet tabulis resignatis agere: sic enim hic lib. II. cap. VI. *In Tarraconensi vrbes clarissimæ fuerunt Pallentia & Numantia. Nunc est Cæsaraugusta.* Non dicit Cæsaraugustam esse *Numantiam*, sed suo æuo clarissimam esse vrbium Tarraconensis prouinciæ, vt olim fuere *Numantia & Palentia.* Quis ferat tantam oscitantiam in tam graui auctore reprehendendo. Paulus quoque Orosius, *Numantiam* Metropolin olim vniuersæ Gallæciæ fuisse asserit. Zamorrenses testimonium hoc Hispani scriptoris sibi patrocinari credunt, sed toto cælo aberrare eos facit diuisio Hispaniæ, tempore Orosii, quo Gallæciæ termini Numantiam vsque extensi erant: vt bene obseruauere Hieronymus Surita & Ambr. Morales.

CAP. LXXIX

FLAVIOBRIGA NVNC BILBAO. OLIM HIC AMANVM portus. Situs eius & descriptio.

QVÆ vernacule *Bilbao*, antiquorū *Flauiobrigam* credunt esse, Moletius & Tarapha: quā Ptolemæus inter Autrigones recenset. Io. Marietta carpit Ant. Nebrissensem, quod *Bilbao* putarit *Flauiobrigam* olim dictam; dicitque non antiquam esse, vtpote exstructam a Didaco Lopez de Haro, Cantabriæ Domino, an. M.CCC. eo loci, vbi olim Amanum portus fuit, nescius à Plinio statui *Flauiobrigam*, vbi Amanum portus olim fuit, lib. IV. cap. XX. auctor est Tarapha, in Vespasiani honorem prænomen *Flauii* inditum. non defuere qui hanc vrbem Martialis patriam *Bilbilim* nimis impudenter asseruerint: sed hos somniare clarū; quare hos ad Atlantes relegandos auctor sim, vbi memorantur somnia non videri.

Vrbs est Cantabriæ præcipua, non solum ob situs opportunitatem, sed & ob vberem annonæ copiam, & mercatorum insignem concursum. Sita est loco plano: à mari distat duobus milliaribus, loco egregie portuoso: aere vtitur temperato & salubri admodum, qua parte continentem spectat. Magnos habet obiectos montes, vt nec frigori nimio obnoxia sit, nec calori: annonam fuci ania affluere copia aiunt, vt nulla pene in Hispania vrbs sic hac in re illi comparanda. Piscium omne genus vicinum mare larga manu suppeditat. Lanæ hic commercium summopere viget, vt quotannis circiter quinquaginta naues, in varias partes hic onerentur: puellę hic passim incedunt capite nudo, & tonso capillitio. nec virginib⁹ fas est, antequam nuptæ sint, aut capillum alere, aut caput peplo velare: Lacedæmoniorum pene more, quę intecto corpore, donec nupserant, incedebant.

Cap. XXC.

POMPELON POMPEIO EXSTRVCTA. DIVERSA A Pompeii tropheis. Vbi hæc exstant. Occupatur à Ferdinando Rege.

SVblato per domesticas insidias Q. Sertorio, sedatisque Hispaniæ motibus, Cn. Pompeius ad optatum triumphum festinans, *Pompelonem* vrbem inter Vascones condidit, quasi *Pompeiopolim* vocans, teste Strabone lib. III. quam etiam à Ptolemæo putant quidam *Martuam* dictam, hodie regni Nauarræ metropolis est. ridiculum est Lucæ Tudensis figmentum, de vrbis etymo. Refert enim *Pompelonam* dici, quasi *Bambæ Lunam*, quod Rex Bamba ciuitatem ampliauit, nomenque antiquum *Martuæ* oblitteratum. Conuentus erat olim Cæsaraugustani, teste Plinio, qui cum initio capitis III. lib. III. dixerat Pompeium in Pyrenæo trophæa statuisse, quibus testabatur DCCC. XLVI. oppida ab Alpibus, ad fines vlterioris Hispaniæ in ditionem à se redacta, credidit Pet. Antonius Beuterus, hæc trophæa Pompeii nihil aliud fuisse, quam à Pompeio exstructam vrbem *Pompelonam*, in memoriam rerum ab se gestarum: sed comentitium hoc esse quis non videat? cum eodẽ modo cõstet, Augusto Cæsari victis Alpinis gentibus, in ipsis Alpibus erecta trophęa: cuius inscriptionẽ videre est apud Plinium lib. III. cap. XX. Addo Pompeii trophęorum adhuc hodie non obscura vestigia exstare. Refert enim Ioannes Mariana lib. III. cap. XVI. & Ambr. Morales lib. 8. c. 22. in *Andorre*, & *Altauaca* Pyrenæi conuallibus, exstare circulos ferreos, liquato plumbo rupibus affixos, decem amplius pedum ambitu, quibus affigi trophæa solent: cui rei fauent triumphalium fornicum imagines, vt Emeritæ conspiciuntur. qua de caussa diligentissimus Abr. Ortelius in antiquæ suæ Hispaniæ descriptione, *Pompelonem* inter Vascones, trophæa vero Pompeii, prope Ruscionem & Salsulas collocat; Strabo trophæa Pompeii prope Iuncarium campum statuit, qui non procul à Ruscinone est.

Sita autem est vrbs, non procul à Pyrenæi radicibus, in fertilissimis Nauarræ campis, ad flumen Argam vocatum: ciuitas est magna, & opulenta. Auctor est Beuterus, & Ioannes Vasæus vrbem hanc Christi religione, in ipsius Ecclesiæ primordiis imbutam esse, idque à *S. Saturnino*, qui à D. Petro Roma missus, XL. amplius hominum millia, septem dierum spatio, ad Christum traduxit, & in his *S. Firminum*, ciuem Pompelonensem, quem & Ecclesiæ præfecisse, & Ambionensi in vrbe postea martyrio affectum ferunt sacræ Martyrum tabulæ. In hunc vsque diem Episcopalis dignitas permansit. Vrbs hæc cum vniuerso Nauarræ regno, anno cIↃ. D. XII. à Ferdinando Castellæ & Aragoniæ Rege occupatur: Ioanne primum Rege à Iulio II. Pont. Max. habito pro schismatico.

Cap. XXCI.

DVPLEX CALAGVRIS. TARAPHAE ERROR. FIDISSIMA suis ducibus. Egregia inscriptio.

DVas in Hispania citeriore *Calaguris* nomine fuisse vrbes, auctor est Plinius; quarum vna *Nascica* cognominata, inter Nascicos populos collocata, prope Oscam, quam & *Municipium Calagurim Iuliam Nascicam* ex antiquo nummo dicunt vocari, Amb. Morales & Hieronymus Surita: cuius hodie ne vestigia quidem supersunt. Altera vero *Calaguris fibularia* vocata *Calagorina* vero Ptolemæo; nostro æuo *Calahorra* dicta. Conuentus erat olim Cæsaraugustani: Franciscus Parapha hoc nomen à C. Caligula illi inditum putat. non credidissem Tarapham, tam obesæ naris fuisse, vt tales tricas adstrueret: cum legerit apud Iulium Cęsarem bello quod aduersus Petreium & Afranium gessit, *Calaguris* mentionem. T. Liuius etiam lib. XXX. meminit magni prælii prope Calagurim commissi, inter Celtiberos & Romanos, duce L. Manlio Acidino, Prætore citerioris Hispaniæ: in quo ad XII. Celtiberorum millia cęsa, capta ad duo M. fuere. quæ sane omnia multis lustris ante Caligulam gesta fuere.

Sita autem est vrbs ad Iberi amnis ripas, & quidem in monte, vnde Paulinus ad Ausonium:

Monta-

Montanamque mihi Calagurim, & Bilbilim acutis
Pendentem scopulis, collemque iacentis Ilerdæ
Exprobras?

Rata in primis in duces suos fide, sed in Q. Sertorium clara admodum, quæ nec morte eius interrupta fuit. qui, vt auctor est Val. Maximus lib. VII. cap. VI. *Quo per-seuerantius interempti Sertorii cineribus, obsidionem Cn. Pompeii frustrantes, fidem præstarent, quia nullum iam aliud in vrbe eorum supererat animal, vxores suas, natosque ad vsum nefariæ dapis verterunt, quoq; diutius armata iuuentus, viscera sua visceribus suis aleret, infelices cadauerum reliquias salire non dubitauit.* Hoc etiam Iuuenalis Satyra XV. innuit his versibus:

Vascones: vt fama est, alimentis talibus vsi
Produxere animas: sed res diuersa: sed illic
Fortunæ inuidia, bellorumque vltima, casus
Extremi, longæ dira obsidionis egestas.

Igi tandem obsidione eam Afranius Cn. Pompeii legatus occupatam, cede incendioq; deleuit. Publicum illud & infelix exemplum, & cum quouis prisci æui comparandum, peculiare Bebricii Calaguritani confirmat: quod prope Lauronam (*Logroño* hodie) antiquus cippus, referente Ambrosio Morales, ostendit.

DIIS. MANIBVS.
Q. SERTORII.
MR. BEBRICIVS. CALAGVRITANVS.
DEVOVI.
ARBITRATVS.
RELIGIONEM. ESSE.
EO. SVBLATO.
QVI. OMNIA.
CVM. DIIS. IMMORTALIBVS.
COMMVNIA. HABEBAT.
ME. INCOLVMEM.
RETINERE. ANIMAM.
VALE. VIATOR. QVI. HÆC. LEGIS.
ET. MEO. DISCE. EXEMPLO.
FIDEM. SERVARE.
IPSA. FIDES.
ETIAM. MORTVIS. PLACET.
CORPORE. HVMANO. EXVSTIS.

Cuius fidelitatis memor Aug. Cæsar *Cohortem Calaguritanorum*, in corporis sibi custodes delegit, vt auctor est Suetonius in Augusto.

Fabii Quintiliani Rhetoris præstantissimi natalibus nobilitata; qui sub Nerone, à Galba Romam fuit adhuc adolescens perductus. Is cum caussis agendis magnum sibi nomen comparasset, primus Romę publicam scholam instituit, atque ex fisco salarium accepit, vt testatur D. Hieronymus ad Eusebii Chronicon his verbis: *Quintilianus ex Hispania Calaguritanus, primus Romæ publicam scholam tenuit, & salario e fisco accepto claruit.* vnde & Ausonius in commemoratione Rhetorum Burdigalensium:

Asserat vsque licet Fabium Calaguris alumnum,
Non sit Burdigalæ dum cathedra inferior.

Episcopatum habuit non incelebrem olim, nec hodie eo caret. Non defuere, qui crederent *Calagurim*, B. Dominici patriam, vocum affinitate decepti: nempe *Callaroga* illius patriam, & *Calahorre* eadem oppida putantes. Martyres patronos habuit *SS. Emetrium & Chelidonium*, milites legionarios, Marcelli Centurionis filios, quos Aurelius Prudentius Hymno peculari prosequitur.

Cap. XXCII.

CÆSARAVGVSTA.

CAESARAVGVSTA COLONIA IMMVNIS. SALDVBA *vocata. Variæ opiniones & fabulæ de prisco nomine refelluntur. Colonia huc ab Augusto deducta.*

INter nobilissimas totius Hispaniæ vrbes, iure referetur *Cæsaraugusta*, Aragoniæ Metropolis: quam Ptolemæus in Edetania collocat, vt & Plinius; qui etiam Coloniam immunem, & primo *Saldubam* vocatam dicit. Pomponius vero Mela, suo tempore nobilissimam Tarraconensis prouinciæ vrbem, ex Mediterraneis dicit fuisse. De antiqua eius appellatione multa neoterici comminiscuntur, quæ libet breuiter refellere, ne aliis offucias diutius faciant. Lucius Marineus, quia apud Plinium legerat, *Saldubam* olim vocatam, dicit à Rege Mauritaniæ Iuba exstructam fuisse, vnde illi nomen *Salduba*, tamquam *Iubæ domus*. Sed nullius hæc opinio momenti est. Nam cum duos tantum Iubas constet fuisse, patrem scilicet, qui à C. Iulio Cæsare vna cum Corn. Scipione, fusus fugatusque seipsum interemit: & filium eius, qui Romanis litteris ita liberaliter initiatus fuit, vt clarissimus apud Afros sui æui scriptor sit habitus, & ab Augusto Cæsare in auitum regnum restitutus. quorum neutrum in Hispania quidquam possedisse constat, quo sublato totum Marinei commentum in auras euanescit. Io. Margarinus Episcopus Gerundensis hanc vrbem primo *Agrippam* à conditore suo dictam asserit, & in suam sententiam vocat vel inuitos, Strabonem & Plinium, apud quos tamen ne verbum quidem hac de re. Rodericus vero Ximenius Toletanus Archiepisc. lib. I. cap. III. Cæsaraugustam primo *Auripam* vocatam fuisse autumat. Sed pari in errore cum Gerundensi versatur. Io. Annius Viterbiensis *Saldubam* principem vrbem fuisse tradit, quam Tubal in Hispania exstruxit. Addit etiam in Bætica ab eodem vrbem exstructã, quam Pomponius Mela *Dubal* vocauit. Non tam anxie ab Hercule quæsitus Hylas, quam mihi hic locus; sed frustra. nam passim *Salduba* legitur. Quamobrem credo Annio Viterbiensi glaucomam ob oculos obiectam fuisse, vt quod non viderit, id se vidisse putarit. Nisi forsan deprauato codice visus fuerit. Gaspar Barrerius elimenatis hisce fabulis portius à salinis frequentibus nomen fluxisse credit: montes enim salis fœcundos, non procul ab hac vrbe distare in confesso est: D. vero Isidorus à Cæsare Augusto exstructam & nominatam dicit. Vero tamen propius est, ante Augusti tempora ignobile oppidum fuisse, & postea Coloniam huc deductam. Probat hoc æreus Augusti nummus, in quo vexillum erectum, hasta in base adfixa visitur (quod signum erat deducendæ Coloniæ) ab vna parte Augusti effigies, cum hoc titulo: AVGVSTVS. D. F. altera vero parte: CÆSARAVGVSTA. M. POR. CN. FAB. II. VIR.

Sita est ad amnem *Iberum* (à quo vniuersa prouincia nomen sumsit) loco campestri, & patenti, in qua siue soli vbertatem, siue situs amœnitatem, vrbis nitorem, & ornamenta requiras nihil in ea deesse comperies, ædium splendore, nulli Hispaniarum vrbi secunda: quam tamen Barcino audet æmulari, è laterculo coctili plurimum sunt. vicos, plateasque latas, & apertas, ac pontem habet egregii operis, quo Iberus transitur. Inter multa templa, quę 17. maiora numerãtur, præter 14. Monasteria, & alia minora fana & Sacella, celeberrimũ est & magnæ religionis, q. D. Virgini ad columnã, incolæ, *Nuestra Senora del pilar* vocant. Posteris transmissum est, ædem hanc sacram primã esse, quæ in orbe in Seruatoris nostri honorem exstructa fuit, idq; quo tempore D. Iacobus Hispanias obibat, cui ferunt D. Virginem hac in vrbe apparuisse, cælesti fulgore cinctam, dedisseque Apostolo ex iaspide columnam, vna cum sacrata effigie, vtque hoc in templo locaretur mandasse. Conspicitur hic imago exigua Deiparę Virginis, vndique cancellis inauratis septa; coram vero quindecim argenteæ lampades perpetuis lucent ignibus. frequentia hic edita miracula loci pietatẽ auxere. hac in vrbe martyrũ frequentia tanta quanta vix alibi integris in prouinciis, vt innumerabiliũ massa, & eius nominis monasterium ostendit. Diocletiani enim & Maximiniani temporibus, Pręses Dacian' vt funditus Christianorum in Hispania nomen deleret, per præconem denuntiauit, vt qui vellent Christiani, Cæsaraugusta stata hora excedere, tuto & illæsos discessuros: qui cum summo gaudio continuo se portis effunderent, repente milium copiis cincti, ad vnum omnes pro Christo obtruncati sunt. Credebat nimirum immanis ille Dei hostis hoc Christiani sanguinis torrente, nouæ ardorem fidei se instincturum. at frustra fuit tyran-

tyrannus. Celebrati enim hi martyres innumerabiles, quos Prudentius libro de Coronis decorandos putauit, Hymno, quo Cæsaraugustæ vrbis sic meminit:

Sola in occursum numerosiores
Martyrum turbas Domino parasti,
Sola prædiues pietate multa
Luce frueris.
Omnibus portis sacer immolatus
Sanguis, exclusit genus inuidorum
Dæmonum, & nigras pepulit tenebras
Vrbe piata.

Hac etiam vrbe *D. Encratis* (vulgò *Engratia*) Dynastæ cuiusdam Lusitaniæ filia, & duci limitaneo Rhodani, prouinciæ Narbonensis Galliæ desponsa, cum XIIX. comitibus, ab eodem Daciano martyrio affecta fuit: quorum etiam omnium ibidem meminit Prudentius: postea verò ita subdit de S. Encratide:

Hic & Encrati recubant suarum
Ossa virtutum, quibus efferati
Spiritum mundi violenta virgo
Dedecorasti.

D. etiam *Lambertus* indigena, hic martyrio affectus fuit. Episcopatus est antiquissimus: tempore vero Alphonsi XI. à Ioanne XII. Pont. Max. in Metropolitanam dignitatem mutatus: cui quatuor subditi parent Episcopi, *Oscensis*, *Turiassonensis*, *Pompelonensis*, *Calagurritanus*. Inter Episcopos habuit *S. Braulionem*, cui Isidorus libros viginti Originum eruditum sane opus inscripsit: doctrina verò conspicuos viros protulit *Antonium Augustinum* Archiepiscopum Tarraconensem, de Hispania omniq; adeò antiquitate optimè meritum, & *Hieronymum Suritam*, qui Antonini Itinerarium emendauit, & Aragoniæ concinnauit. D. verò Vincentii martyris natalibus præcipuè se tollit hæc vrbs, licet aliqui Oscæ natum volunt, qui & sub Daciano Abulæ martyrio affectus. clarè enim Prudentius & ipse Cæsaraugustanus eum pro ciue agnoscit hymno citato.

Noster est, quamuis procul hinc in vrbe
Passus ignota, dederit sepulcri
Gloriam victor prope litus altæ
Forte Sagunti.

Cap. XXCIII.

OSCA VICTRIX COGNOMINATA. A SERTORIO *hic schola instituta. Velleius Paterculus correctus.*

QVÆ priscis Geographis *Osca*, recentioribus *Huesca* leuiter flexo nomine dicitur: vrbs erat olim regionis Vescitaniæ (Surita verò *Vascitaniæ* vult legi, Notis ad Antonini Itinerarium) Conuentus verò Cæsaraugustani, teste Plinio: Ptolemæus autem Illergetum esse. Franciscus Tarapha ex Manethone, dicit ab Osco Vetulonensi, qui Italiæ imperabat, exstructam fuisse: Episc. verò Gerundensis lib. II. Paralipomenon à Caco conditam credit, & *Oscam* vocatam, tanquam *Os caci*, multo ante Herculis in Hispanias aduentum eundemq; asserit Cacum, qui ab Hercule interfectus sit in Italia.

Spectatum admissi risum teneatis amici.

Sed cùm de illius origine nihil liquidò mihi constet, satiùs de illa tacere putem, quàm nugas asserere. Antonius Augustinus & Hieronymus Surita ex antiquis nummis aiunt vrbem *Victricem* cognominari. Hac in vrbe olim Q. Sertorius Latinæ, Græcæque linguæ Academiam erexit, teste Plutarcho in vita Sertorii, quo nobilissimos Hispaniæ adolescentes, eruditionis caussa euocauerat; reipsa verò vt obsides haberet, erudiendi prætextu, quasi cùm maturuisset ætas, in partem administrationis, & imperii eos admissurus: qui eadem in vrbe inter epulas à Perpenna aliisque coniuratis occisus, teste Velleio Paterculo lib. II. *Tum M. Perpenna prætorius, è proscriptis, generis clarioris, quàm animi, Sertorium inter cœnam Aetoscæ interemit. Romanisque certam victoriam, partibus suis excidium, sibi turpissimam mortem pessimo auctorauit facinore.* quo loco *Oscæ* legendum clarum est. Nusquam enim *Aetoscæ* mentio; licèt Plutarchus Ap-

pianus, & Sallustius in Historiarum Fragmentis vrbis nomen prætereant, vbi Sertorius interfectus fuit. Claudius Puteanus, quo loco Strabo dicit Sertorium morbo exstinctum, ἐπιλυσμῷ καὶ νόσῳ, feliciter ex Vellejo emendat ἐπιλυσμῷ δ' ἐν Ὄσκῃ. i. *Exstinctus est Osca.* apud Strabonem etiam lib. III. currupte *Ileosca* legitur, loco *Osca* his verbis, loquitur de Iaccetania: *Hac à Pyrenæis radicibus inchoans, in campos vsque latius extenditur, & Ilerda ac Ileoscæ, Illergetarum locis adiungitur, non procul ab Ibero.* Nusquam enim apud Ptolemæum, aliumue classicum scriptorem, *Ileoscæ* mentio inter Illergetas, sed *Oscæ* passim. Hoc æuo ex Cataloniæ præcipuis vrbibus, Episcopali dignitate prædita, Tarraconensi Præsuli, ex Constantini diuisione subiacet. Academiam etiam habet antiquam, & à Sertorio, vt dixi, institutam: sed nulla re magis gloriantur incolæ, quàm *D. Laurentium* ciuem habuisse, inuictum illum Christi Athletam, qui Romæ sub Decio Imp. martyrio affectus fuit. *D.* etiam *Orontium*, D. Laurentii fratrem.

CAP. XXCIV.

ILERDA.

ILERDA HODIE LERIDA. *SARDONES VBI. DE ORIGINE Ilerdæ. Sicani nomen à Sicori amne traxerunt. Antiqua hic Academia.*

I*Lerda* non ignota vrbs, ob res maximas circa illam à C. Iulio Cæsare, contra Afranium & Petreium Pompeii duces gestas. Ptolemæus inter Illergetes annumerat, quos Fuluius Vrsinus apud Abr. Ortelium, eosdem esse cum Illurgauonensibus Cæsaris facit. Sed exactiùs rimanti, non subsistit Fuluii coniectura: dicit enim Cæsar Illurgauonenses flumen Iberum attingere, quo Illergetes non pertingunt, vt ex Ptolemæo liquet: potius credo hos *Illurgauonenses* eosdem esse, cum Ptolemæi Illergaonibus, qui ad Iberi ostia sunt. Plinius libro tertio capite tertio: *Ilerdenses*, ait, *Surdaonum gentis, iuxta quos Sicoris fluuius.* Sed quo loco Surdaones? aut quis illorum præter Plinium meminit? Feliciter Gaspar Barrerius mendosum hunc locum sanat, ab Hermolao Barbaro, & Ferdinando Nonio Pintiano maximis viris præteritum, & *Sardonum* legendum censet. Erant enim *Sardones*, Ruscinonensis comitatus incolæ, qui hasce in partes forte se effuderant, vt etiam monet Beuterus. Pomponius sane Mela horum meminit lib. II. cap. V. *Inde est*, inquit, *ora Sardonum, & parua flumina Thelis, & Ticis, vbi accreuere persæua: Colonia Ruscino.* Plinius etiam lib. III. cap. IV. his verbis: *In ora regio Sardonum, intusque Consuarnorum, flumina Thelis, & Obris:* quorum regionem etiam hodie, *Campos de Cerdania* nuncupari idem auctor est Barrerius: huius vrbis originem Ioannes Gerundensis Episc. lib. II. ad Illyricos referr, satis herculè remotè, & more suo ineptè. Nonnulli ex Stephani Byzãtini obscuris verbis, ad Troianos referunt, quòd addat, *Ileus autem Troianis Apollo dicitur.* Vibius Sequester ab *Ilerda* amne vrbi nomen inditum dicit, sed vbi gentium hic amnis? vel quis Sicorim *Ilerdam* vocatum scribit? viderint alii.

Sita verò est modico in colle, qui paulatim in vallem desinit, ad Sicoris amnis ripas, ob auriferas, quas vehit arenas, celeberrimi, vt ferunt Tarapha, & Lucius Marineus lib. XV. sed quia graphicè eius situm Lucanus exprimit, non pigebit eius versus ex lib. IV. adducere:

Colle tumet modico, lenique excreuit in altum
Pingue solum tumulo, super hunc fundata vetusta
Surgit Ilerda manu, placidis prælabitur vndis
Hesperios inter Sicoris non vltimus amnes.
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,
Hybernas passurus aquas.

Ausonius etiam ad Paulinum *Ilerda* sic meminit:

Aut quæ deiectis iuga per scruposa ruinis
Arida torrentem Sicorim despectat Ilerda.

A quo amne nonnulli credunt Siculos primum *Sicanos* appellatos: testis est Thucydides lib. VI. qui amnem hunc *Sicanum* appellat.

Vrbis muri ex viuo saxo structi: ædes non contemnendæ: suburbano agro Bacchus, Ceres & Pomona mirum in modum fauent; nec Pallas fecundã oleam inuidet. Cathedrale templum affabrè exstructum, editiori vrbis loco situm. Vnde iucundus in subiectos campos prospectus patet. Episcupali dignitate a multis seculis ornata fuit, & sub Sergio huius vrbis Episcupo an. 528 prouinciale Concilium celebratum fuit,

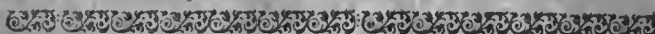
sub Theodorico rege. Antiqua etiam Academia hic excitata an. cIↄ. CCC. quæ licet nec opulentis reditibus tumeat, nec splendidis ædificiis superbiat, vberes tamen hinc ingeniorum riuuli emanant, qui vniuersam Cataloniam fęcundant. Et licet vrbs fælici satis sit solo, vberes etiam quæstus ex salsamentis, & salitis piscibus, qui vndique huc aduehebantur, percipit, vnde Horatius librum suum alloquens:

Aut fugies Vticam, aut vinctus mitteris Ilerdam,

quasi diceret, vbi neglectui habebitur, folia eius cessura in piscium aut salsamentorum tectoria: non secus ac Persius alibi scribit,

Linquere nec scombros metuentia carmina nec thus.

Refert Lucius Marineus lib. X. Ilerdenses Valẽtiæ pondera, mensuras, & monetam dedisse; idque quo tempore Iacobus I. Aragonum Rex anno cIↄ.CC.XXXVIII Valentiam obiedisset, sanciens vt cuius ciuitatis ciues primò vrbem irrupissent, illorum moneta ponderibusque Valentini vterentur. Ilerdenses ante omnes in vrbem irruentes, eo Coloniam deduxere, vnde in hodiernum diem Valentia publicis in litteris *Ilerdam* matrem vocat.

Cap. XXCV.

TARRACO.

DE TARRACONIS ORIGINE. SCIPIONVM OPVS. DIcta Colonia Iulia Victrix Tyrrhenica. *Strabonis lapsus. Circi vestigia. Inscriptiones veteres. Vino linoque nobilis.*

NObilissima est Hispanię Citerioris vrbs *Tarracon*, à quà & vniuersa prouincia Tarraconensis vocata: de cuius primordiis, & conditore variè sentiunt Hispanicarum rerum scriptores. Annius Viterbiensis, aliiq; triuiales ex opinione Berosi, à Tubale, filio Iapher, conditam fuisse asseuerant, & lingua Aramea dictam fuisse *Tharacoam* quod pastorum congregationem illis significat: quorum ego opinionem nauci non fecerim, cùm apud doctores adulterina esse Berosi scripta hæc in confesso sit, & nugatoris Annii suppositicium partum, vt Ioannes Goropius Becanus in Hispanicis, & in Originibus non semel ostendit. Gaspar etiam Barrerius, peculiari libello, Berosum, Manethonem, Metasthenem, ceterosq; eius farinæ, quibus Annius tantopere innititur, ita excussit, vt imposturam, & laruam cuiuis detractam ostenderit. Franciscus Tarapha Ægyptios, duce quodam *Tarracone*, in Hispanias venisse, atq; ibi vrbem in illius memoriam condidisse refert. Episcopus verò Gerundensis ad Herculem eius originem refert, atq; à Phœniciæ populis, quos *Aconitas* vocat (qui nusquã sunt) conditam, dictamque *Tarraconem*, quasi *terram Acon*; sed mittamus hos nugivendulos, & secundioris famæ Scriptoribus innitamur,

Queis meliore luto finxit præcordia Phœbus.

Plinius itaq;, Solinus, & Martianus Capella, vnanimi voce, Scipionum opus esse *Tarraconem*, sicut Carthaginem Pœnorum asserunt, non quòd prima vrbis fundamina iecerint. Constat enim ante Scipionum aduentum ex T. Liuio vrbem fuisse, sed quod ex obscura in clarissimam ciuitatem illorum opera euaserit: nam de primis eius initiis apud fide dignos auctores altum silentium. Colonia igitur fuit Scipionum *Tarraco*, cognominata *Iulia victrix Tyrrhenica*, vt ostendit doctissimus Ant. Augustinus, Antiquitatum dialogo VII. ex antiquis inscriptionibus tum Tarracone, tum Barcinone repertis Tarraconensis huiusmodi est:

GENIO.
COL. I. V. T. TARRAC.
L. MVNATIVS. APRONIANVS.
II. VIR.
Q. Q. TESTAMENTO.
EX. ARG. LIB. XV.
PONI. IVSSIT.

Barcinone verò pluribus in locis hæc conspicitur inscriptio:

IIIIII. VIR. AVG.
COL. I. V. T. TARRACON.
ET. COL. F. I. A. BARCIN.

Id est. *Seuir Augustalis Coloniæ Iuliæ victricis Tyrrhenicæ Tarraconis, & Coloniæ Fauentiæ Iuliæ Augustæ Barcinonis.* Scio nonnullos legere *Coloniæ Iuliæ Vlpiæ Traianæ*, vel *togatæ*, sed ἀπροσδιόνυσον est, præsertim cùm & Ausonio *Tyrrhenica* dicatur. Epistola est apud Paulinum:

Cæsareæ Augustæque domus, Tyrrhenica propter
Tarraco.

Pomponius Mela opulentissimam esse dicit, inter illius oræ maritimas vrbes, *quam Thulcis modicus amnis super, ingens Iberus deorsum attingit.* quam Strabo ad principum peregrinationes excipiendas commodissimam, & natam esse, sitamque in sinu quodam maris, sed portu carere. reclamat tamen T. Liuius, qui lib. XXII. Scipionem magna classe portum *Tarraconis* ex alto tenuisse, militemque ibi exposuisse scribit. Hodierna certè die multa indicia antiquitus portum fuisse ostendunt. rudera enim non pauca obiectæ molis, quo à ventis tutiores essent naues, visuntur; & hoc æuo, non tàrò triremes hinc soluere compertum est.

Locus hic est (quem incolæ *placa de la fuente* vocant) amplitudine, & latitudine insignis, qui ex non obscuris vestigiis Circus olim fuisse creditur: quod vt facilius credam faciunt binæ inscriptiones antiquæ, Aurigis nobilioribus dedicatæ, quarum prior in templo D. Virginis dictæ *del Milagro* conspicitur: quas lubet attexere.

D. M.

Factionis Venetæ Fusco sacrauimus aram
De nostro: certe studiosi, & bene amantes.
Vt scirent cuncti monimentum & pignus amoris,
Integra fama tibi, laudem cursus meruisti,
Certasti multis, nullum pauper timuisti,
Inuidiam passus, semper fortis tacuisti,
Pulcrè vixisti, fato mortalis obisti.
Quisquis homo es, quærens talem subsiste viator,
Perlege si memor es, si nosti quis fuerit vir.
Fortunam metuant omnes, dices tamen vnum:
Fuscus habet titulos, mortis habet tumulum.
Contegit ossa lapis, bene habet, fortuna valebis.
Fundimus insonti lacrymas, nunc vina precamur,
Vt iaceas placidè nemo tui similis.
Τοὺς σοὺς ἀγῶνας αἰὼν λαλήσει.

Id est: *Tua certamina æuum loquetur.*

Altera inscripta est statuæ, quæ sinistra manu palmam, in victoriæ signum continet, quæ in hortis exstat doctissimi Ant. Augustini Archiepiscopi Tarraconensis:

D. M.

EVTYCHETI. AVRIGÆ. ANN.
XXII. FL. RVFINVS. ET. SEMP.
DIOFANS. SERVO. B. M. F.

Hoc rudis aurigæ requiescunt ossa sepulcro,
Nec tamen ignari flectere lora manu.
Iam qui quadriiugos auderem scandere currus,
Et tamen à biiugis non remouerer equis.
Inuidere meis annis crudelia fata,
Fata quibus nequeas opposuisse manus.
Nec mihi concessa est morituro gloria circi,
Donaret lacrymas ne pia turba mihi.
Vssere ardentes intus mea viscera morbi,
Vincere quos medicæ non valuere manus.
Sparge precor flores super mea busta, viator,
Fauisti viuo forsitan ipse mihi.

Et ne quid vrbanis deliciis splendorique deesset, Theatrum olim egregii operis habuit, vt ruinæ testantur, eo loci, vbi nunc templum est D. virginis dictæ *del Milagro* licet nunc deforme, & incultum sit: siquidem in templi structuram pulcerrimi lapides sunt ablati, eratque ab vna parte in viua rupe excisum, vnde & sedilia, & gradus. Suburbanus ager frumenti, olei, pecorisque abundans admodum, vini laudatissimi ferax, vt testis Silius Italicus lib. III. belli Punici:

——dat Tarraco pubem
Vitifera, & Latio tantùm cessura Lyæo.

Et Martialis etiam lib. XIII. Epigr. XVIII.

Tarraco Campano tantùm cessura Lyæo,
Hæc genuit Thuscis æmula vina cadis.

Laudatissimi etiam lini ager est patiens, cui torrens, qui Tarraconem alluit, eximium splendorem conciliat, teste Plinio lib. XIX. cap. I. *Et Citerior Hispania habet splendorem lini præcipuum torrentis, in quo politur, naturâ, qui Tarraconem alluit, & tenuitas mira: ibi primum carbasis repertis.*

Archiepiscopatum habet hæc vrbs percelebrem,& vetustum, & si Gerundensi Episcopo fides habenda, Toletano prior est. Illud certè non minimum est, non agnouisse vnquam huius vrbis Præsules, Toletanum Archiepiscopum pro superiore,& primate: vt ceteræ omnes Hispaniæ vrbes, & ab illius se iurisdictione semper exemisse, vt nec iter facienti Toletano Præsuli per diœcesin suam, erectam ferre crucem permiserint.

Augusto Cæsari olim dedita fuit,ob beneficia multa illi collata, dum bellum in Cantabros pararet. cuius memoriam & post mortem ita prosecuti sunt,vt teste Corn. Tacito,à Tiberio Cæsare obtinuerint,vt Tarracone templum illi exstruerent. Plurimis hæc vrbs SS. Martyribus abundat,inter ceteros verò habuit *S. Fructuosum*, *Augurium*, & *Eulogium* Episcopum Tarraconensem, quorum abunde meminit Poeta Prudentius,hymno illis dedicato:

Felix Tarraco, Fructuose, vestris
Attollit caput ignibus coruscans.

Hac præterea vrbe oriundus fuit *Paulus Orosius*,D. Augustini discipulus, doctrina & eloquentia singulari,qui ab orbe condito Cbronicon ab sua vsq; tempora eleganti filo contexuit.

Cap. XXCVI.

EMPORIAE HODIE AMPVRIAS. *A PHOCENsibus condita. Incolæ diuersi. Inscriptio vetus.*

MAritima est Indigetorum vrbs, inter Tarraconem & Pyrenæos montes sita. Portu commodo ornata. Clari olim nominis fuisse præter historias, testantur non spernendæ ruinæ. A Phocensibus Græciæ populis condita, vt nonnullæ aliæ illo in tractu: vnde Silius Italicus lib. III. vocat *Phocaicas*:

Phocaica dant Emporiæ, dat Tarraco pubem.

Stephanus *Emporias κελτικὴν πόλιν*, esse dicit, contra omnem rationem. nam etsi Massilienses, qui illam condiderant, in Celtica seu Gallia erant, non tamen Celtas fuisse dicendum. Ptolomæus *Emporias* inter duo flumina collocat, Sambro eam videlicet, & Clodianum. Pomponius Mela Clodiani tantùm meminit: Plinius vero lib. 3. cap. 3. pro Clodiano flumen Albam refert. Priùs tamen exiguam insulam vrbi oppositam, teste Strabone lib. 3. incoluere, quam παλαιόπολιν vocat, hanc Gerundensis Episc. nunc *Medun* vocari auctor est. Qua tandem relicta in continentem traiecere.

Vrbs ipsa primò in duas partes diuisa, & duo oppida, quorũ vnum Græci, alterum indigenæ Hispani habitant; post deuictos verò Pompeii liberos, deductis Romanis Colonis à Iulio Cæsare, triplex effectum est. quæ quia disertè & graphicè à T. Liuio lib. XXXIV. descripta sunt, lubuit hic verba eius inserere; loquitur autem de Catonis in Hispaniam aduentu: *Iam tunc Emporiæ, duo oppida erant, muro diuisa, vnum Græci habebant à Phocæa, vnde & Massilienses oriundi, alterum Hispani: sed Græcum oppidum, in mare expositum, totum orbem muri, minùs CCCC. passus patentem habebat. Hispanis retractior à mari, tertium M. P. in circuitu murus erat. Tertium genus, Romani Coloni ab Diuo Iulio post deuictos Pompeii liberos adiecti, nunc in corpus vnum confusi omnes, Hispanis priùs, postremo Græcis in ciuitatem Romanam ascitis. miraretur quis cùm cerneret aperto mari, ab altera parte, ab altera Hispanis tam fera & bellicosa gente obiectos, quæ res eas tutaretur. Disciplina erat custos infirmitatis, quam inter validiores optimè timor continet, partem muri versam in agros egregiè munitam habebant. Vna tantùm in eam regionem porta imposita, cuius assiduus custos semper aliquis ex magistratibus erat. Nocte pars tertia ciuium in muris excubebat, neque moris tantùm aut legis*

caussa, sed quanta si hostis ad portas esset, obseruabant vigilias, & circumibant cura. Hispanum neminem in vrbem recipiebant, ne ipsi quidem temerè vrbe excedebant: ad mare patebat omnibus exitus. Porta ad Hispanorum oppidum versa, nunquam nisi frequentes, pars tertia ferè, cuius proxima nocte vigiliæ in muris fuerant, egrediebantur. Caussa exeundi hæc erat, commercio eorum Hispani imprudentes maris gaudebant, mercarique & ipsi ea, quæ externa nauibus inueherentur, & agrorum exhibere fructus volebant: huius mutui vsus desiderium, vt Hispana vrbs Græcis pateret faciebat. erant etiam eò tutiores quòd sub vmbra Romanæ amicitiæ latebant, quam sicut minoribus viribus quàm Massilienses, ita pari colebant fide. Hactenus Liuius.

Inter antiquas verò Emporitanorum ruinas cippus repertus nun inelegans, qui docet Græcos, nec Hispanorum moribus linguaque pollutos, in Romanorum tandem ditionem cessisse: quam inscriptionem Ambrosio Morales de *Hispania* optimè merito acceptam fero.

EMPORITANI. POPVLI. GRÆCI.
HOC. TEMPLVM. SVB. NOMINE. DIANÆ. EPHESIÆ. EO.
SÆCVLO. CONDIDERE. QVO.
NEC. RELICTA. GRÆCORVM.
LINGVA. NEC. IDIOMATE.
PATRIÆ. IBERÆ. RECEPTO.
IN. MORES. IN. LINGVAM.
IN. IVRA. IN. DITIONEM.
CESSERE. ROMANAM.
M. CETHEGO.
ET. L. APRONIO. COSS.

Non procul ab Emporiis M. Cato Hispanos pugna memorabili deuicit, cæsis quadraginta hostium millibus. Cuius abunde Appianus & T. Liuius meminere. Incolæ, teste Strabone, colligendo lino opus agebant: interior ager sparti erat ferax, inutilior verò agri pars iuncum producit, qua de causa *Iuncarium campum* vocant, à quo crediderim oppido *Iuncariæ* nomen inditum. Hac in vrbe olim Episcopalis sedes fuit, nunc verò Gerundensi paret.

CAP. XXCVII.

MONTIS SERRATI DESCRIPTIO. QVANdo D. Virgini hic exstructum templum.

CVm non inter postrema naturæ miracula, hunc montem reponi putem; non omittam, quin situm eius tenui colore, pro ingenii mei captu adumbrem. Nam si exactè graphiceque eum describerem, nec naturæ maiestati satisfacerem, nec infantia mea permitteret, & licet mons hic crebris vndique rupibus ambiatur, ipse tamen longè super omnes eminet, vt procul visentibus egregiè turritæ arcis, monti impositæ speciem præbeat: talique ordine rupes hæ dispositæ videntur, vt natura religioso quodam horrore intuentium oculos in se conuertere videatur. Ambitu suo IV. leucas complectitur, nubibusque se condere ob eximiam altitudinem creditur: vertice eius despectantibus vicini montes camporum imaginem præbent: raræ hic conualles, plerunque solidæ rupes, & immensæ altitudinis aspreta: atque vbi in rupis verticem magno labore te euasisse putas, statim se offert alia multo altior, in quam vbi per ligneos gradus enixus es, crescere adhuc rupis altitudo videtur. Interdum in vastæ magnitudinis murum excurrunt, variis hinc inde quasi castellis prominentibus, interdum seorsum collocatæ, ceterisque auulsæ montibus, turris imaginem præbent: & licet horrendæ procul appareant, frequenti tamen, & viridante arbore consitæ Thessala referunt: & cùm prorsus inaccessæ videantur, humanæ tamen industriæ hic natura victa cessit. Nam inuiis in locis, summa arte subliceas scalas durissimis scopulis affixere, quæ cum multa fronde sunt tectæ, aduenis gratissimas vmbras aduersus solis æstum præbent. aiunt à montis iugo, sudo cælo, Baleares insulas (vulgò *Mallorca* & *Menorca*) quæ sexaginta hinc leucis distant, posse conspici. Montis radices alluit amnis, vulgò dictus *Lobregat*; Ptolemæo verò *Rubricatum*: quod sanè nomen potiori ratione illi impositum fuisse puto, quam Arabico sinui, Mare rubrum. Fluctus enim toto anni tem-

pore

pore maximè rubent, colorem ab arenis, quas pertransit, mutuatur: amnis est inglorius nulliusque pœnè vtilitatis: nam hybernis aquis summoperè exæstuat, æstate verò agris inutilis, & arescente penè alueo, iners voluitur. Restat vt paucis D. Virginis Cœnobii, illis in locis exstructi originem referam. Quo tempore Barcinonæ Guifrius Pilosus cognomine, III. Comes imperabat anno D.CCC. LXXX. opiliones qui his in rupibus gregem pascebant, frequenter animaduerterunt diebus sabathi, post meridiem, in rupem vnam frequens lumen cœlo descendere, vnà cum iucundissimo musices concentu. Hoc ostentum vbi parentibus retulerunt, & reipsa illis compertum esset, villæ illius parocho, & Episcopo Manresæ rem totam significarunt: qui cùm eadem oculis vidissent, frequenti clero, supplicatione indicta, deducente eos insolito quodam & fragranti odore, ad rupem peruenere, vbi D. Virginis imago, in antro reperta fuit (nunc in cœnobio visitur) quam Episcopus vnà cum clero, Manresam versus magno honore deferebant. Cùm vix eò loci ventum, vbi nunc Cœnobium est, non potuere imaginem loco mouere, sed ibi fixa permansit: quo conspecto Episcopus ibi ædem vouit Diuæ Virgini, dedicauitque. Cœnobium in medio montis situm est, sub inaccessa rupe, vt è propinquo spectantibus, ruinam minari videatur: nec immeritò. Nam ante paucos annus, pars præcipitis scopuli diuulsa decidit, vt nosocomium protriuerit multosque in illo ægros afflixerit. templum est exiguum & obscurius paulo, frequentibus vndique votiuis tabellis ornatum. Spectantur supra XC. argenteæ lampades: imago D. Virginis colore est subfusco, & intuentium oculos cœlesti quadam maiestate præstinguens. His in rupibus XII. sunt anachoretarum casæ: nec admiratione caret, videre inter confragosas, & asperrimas rupes, domunculam quandam, tanquam hirundinis nidum, scopulo affixam, & quia pensiles sunt, videntur quouis vento casum minitari: & quod captum pœnè omnem superat, vbi eo perueneris; videas vno in tuguriolo conclaue, triclinium, musæum, sacrarium, atrium, hortum, & quidquid demum concinnis ædibus conuenit, omnia affabrè facta: nec modicis impensis his in locis casula vna exstrui potest. Multa de hoc monte dicenda supersunt, quæ vt orationis satietatem effugiam silentio inuoluo, si hoc vnum instar colophonis addidero. Montem hunc natum videri ad solitariam vitam degendam. nullæ hic turbæ, nulli importuni strepitus, qui mentem à diuina contemplatione possint auocare; solùm hic audire est iucundos auicularum garritus, ipsasque aues videre Anachoretarum manibus intrepidè alludere, & cibum capere. Miraculorum seriem enarrare non est huius instituti, neque paucis ea complecti possem.

Cap. XXCVIII.

BARCINO.

DE BARCINONIS ORIGINE REIECTAE FABVLAE. À Carthaginensibus condita. Barcinus & Barcilona *dicta.* Fauentia Iulia Augusta *cognominata. Vrbis descriptio.*

DE nobilissimæ huius vrbis exordiis varia, incertaque, & magna ex parte fabulosa circumferuntur, quibus barbarorum scriptorum libri ad nauseam vsque referti sunt. Nonnulli enim quibus gnarum, Iberos, Persas, & Phœnices relicta Asia in Hispaniam commigrasse, cùm legissent in maculato codice, esse in Caria vrbem *Barcillam* (quæ Plinio *Bargyla*, Ptolemæo verò *Pargylia* vocatur) calidè nimis, & incallidè, nec ratione, nec auctoritate vlla adhibita, à *Barcilla* illa *Barcilonam* originem dixerunt trahere. alii nescio quas duodecim cymbas (vulgò *Barcas* vocant) sibi finxerunt, ex quibus nonam cymbam, quia illa Hercules aduectus fuerat, vrbi nomen dedisse. Qua in re non vulgus solùm, sed etiam Rex Alphonsus, *Prudens* licet cognomento, imprudenter lapsus fuit, in suis Hispaniæ Annalibus. tantumque hæc putida fabella apud rudem bonarum artium populum valuit, vt publicis vrbis nummis ridicula hæc inscriptio adderetur, BARCA NONA, in Herculis æternam memoriam. Mihi de vrbis initiis hactenus nihil certi liquet, nisi illam Carthaginensibus debere primordia, vt testatur Ausonius ad Paulinum his versibus:

Quid queror? Eoique insector crimina monstri,
Occidui me ripa Tagi, me Punica lædit
Barcino, me bimaris iuga ninguida Pyrenæi.

Non absurde quidam hariolantur Hamilcarem Barchinum, Hannibalis fratrem exstruxisse *Barcinonem*, cui rei aliquantulũ fauere videtur Martianus Capella, his verbis lib. VI. *Nam Pœni qui fundauere Charthaginem, conditas vbicumque vrbes, amico sibi nomine præsignarunt.* Hęc sufficiant de *Barcinonis* origine in tam spissa caligine, exiguo coniecturæ lumine detexisse. Vocatur etiam *Barcinus* à Paulino Epistola ad Ausonium hoc versu.

Cæsarea est Augusta tui Barcinus amœna.

Paulus Orosius lib. I. cap. III. & Æthicus *Barcilonam* vocant. Eandem verò Romanorum Coloniam fuisse, testis est Plinius lib. III. his verbis: *In ora autem Colonia est Barcino, cognominata Fauentia.*

Florianus Occampius, non parum hic lapsus, dum ait Romanos, *Barcinonis* nomen in *Fauentiam* mutasse, nescius cognomen non abolere nomẽ, sed potius adaugere. Ant. Augustinus Dialogo VII. è nummis antiquis, dicit vocari *Coloniam Fauentiam Iuliam Augustam Barcinonem*: hoc pacto COL. F.I.A.BAR. Vrbs hæc Pomponii Melæ ætate exigui nominis aut famæ fuit: *Inde*, inquit, *ad Tarraconẽ parua sunt oppida, Blanda, Illuro, Betullo, Barcino.* Hodie vero ex totius Hispanię nobilissimis vrbibus est, & rerum gestarum magnitudine nullis inferior, paucis æqualis. Omnibus enim bellis, quæ in Sicilia, & Italia late per Aragoniæ Reges, feliciter gesta sunt. naualibus maxime prælis, magnis copiis interfuere Barcinonenses. Quin etiam cum ceteris Catalanis (quorum Metropolis *Barcino* est) felices in Africam & Orientem expeditiones aliquot fecere, & cum terrore Catalanorũ ibi vulgatum nomẽ. Comites habuit, à tempore Caroli Magni, qui Maurorũ illam iugo exemit, circa annũ 801. cõstituto Bernardo quodam Comite, quo exstincto suffectus à Ludouico Pio Imp. Iamfredus (alii *Gufrium* vocant) à quo series continua Comitum fluxit, donec an. MCLXII. Aragoniæ regno Barcinonensis Comitatus coniunctus fuit. Sita autem est in agro Laletano, qua mediterranea respicit, loco campestri, multis hinc inde villis conspicua, quæ amœnissimum oculis prospectum præbent, ideoque merito à Festo Auieno *amœna* vocatur:

Et Barcinonum amœnas sedes ditium:
Nam pandit illic tuta portus brachia
Vuetque semper dulcibus tellus aquis.

Muro cingitur ex laterculo coctili quem turres opportunis locis dispositæ interstinguunt: fossam habet latam & profundam. Domus sunt passim ex viuo saxo exstructæ, quas hortorum amænitas egregie exornat. horti ipsi, frequenti myrto, & lauro ornati, iasminio, citreisque intercurrentibus. Plateas habet latas & apertas, & quod in Hispania rarum est, cloacarum beneficio mundas. Templa affabre exstructa, picturis & altaribus exculta. Mercimoniis in primis floret, & opificum industria vitri conflandi adeo periti, vt Venetis vix cedant. Bellica olim laude, dum sub Comitibus fuit, egregie floruit. Vini, leguminum, & horariorum fructuum ferax admodum; frumenti, oleique indiga, sed defectum vicini abunde supplent. inter geminos amnes sita est, qui sub incolarum pene oculis, se infundunt: ab Oriente est Betullo, à Mela sic vocatus, hodie truncata voce *Besons* dicitur, ab Occidua parte Rubricatum. Non procul ab vrbe mons se extollit prærupte altus, vulgo *Monjui*, ab antiquis vero, auctore Gaspare Barretio, *Mons Iouis*, quo in loco (quod C. Plinius inter Italiæ miracula recenset) inexhausta & perennis est lapicidina, licet ad vrbis muros, & ad complures nobilium dom⁹, assiduo hinc materia petatur, adimplet tamen liberalis natura montis illa vlcera, & cicatricem obducit, vt tot annorum decursu, nihil pœne excisum videatur. Hac in vrbe palmam martyrii adeptus est sanctus *Cucufas*, natione Arabs, attestante Prudentio his verbis:

Barcinon claro Cucufate freta.

Sublatus est hic per insidias, Gohorum Rex Ataulphus, vna cum sex filiis, teste Paulo Orosio, cuius adhuc aliqua sepulcri vestigia exstant, vna cum hoc Epitaphio, licet imperitæ plebi vel Herculis, vel Regis Hispani esse persuasum sit:

Bellipotens valida natus de gente Gothorum
Hic cum sex natis, Rex Ataulphe iaces.
Ausus es Hispanas primus descendere in oras,
Quem comitabantur millia multa virum.
Gens tua tunc natos, & te inuidiosa peremit,
Quem post amplexa est Barcino magna gemens.

CAP.

Cap. XXCIX.

DE GERVNDAE ORIGINE VARIA. HODIE GIRONA *dicta. Situs eius & descriptio.*

QVam vulgo *Gironam* vocant, Plinio, Ptolemæo, Antonino, & Prudentio *Gerunda* est; Florianus Occampius, aliique apud me sublestæ fidei Annalium consarcinatores, à Geryone exstructam credunt, ab eo scilicet primum *Geryonam*, & mutato leuiter nomine *Gironam* dictam esse. Decepti procul dubio à Geryone, qui olim aliquo Beticę in angulo imperauit: interim meridiana in luce cęcutientes, non vident corruptum esse a *Gerunda*, nec apud vllum spectatæ fidei scriptorem antiquum hoc legi, nisi forsan Annales aliqui Hispaniarum nuper nati hoc prodant, vt & Franciscus Tarapha: quorum apud me diluta nimium est auctoritas; nec dubito quin Florianus ex Ioanne Annio Viterbiensi hęc hauserit, qui mihi instar alterius Palęphati est, ita meras nugas & gerras Siculas blaterat. Is Cōmentariis in Berosum *Gerundam* à Geryone conditam fuisse contendit: qua auctoritate innixus, ignoro: nisi, vt passim solet, nudo similitudinis prætigio allectus, neglectis interim peritissimorum Geographorum rationibus. Assurgit *Gerunda* leui tumulo, antiquo muro circumdata, triquetra forma; quod in Geryonis memoriam factum esse fabulantur. Gerundensis ait in vnoquoque angulo arcem fuisse singulis fratribus attributam: sed quis est tam ἀγέλαςος, cui hæc non moueant risum? quasi vero ab Herculis aut Geryonis ætate, non dicam vrbs aliqua, sed murorum rudera aliqua, in hodiernam diem exstare potuissent, in Hispania præsertim, tot bellis lacerata, & barbarorũ inundationib⁹ vastata: quod si Romanorũ opera, multis seculis Geryone posteriora, quæ architectutæ peritia, & materiæ firmitate, aduersus quasvis æui iniurias firmissima videbantur, ita vt nec ipsa

Posset diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum:

funditus pene perierunt, & citra historias ex hominum memoria sublata essent, quid de antiquioribus dicemus? Hanc vrbem Ptolemæus, inter Tarraconensis prouinciæ populos *Autetanos* collocat. alluitur flumine *Vnda* vocato, vulgo vero *Onhar*: immiscet se alteri flumini ab incolis vocato *Ter*, cuius etymologiam deducunt etiam à trigemino Geryone. Mihi videtur hic esse amnis, qui Pomponio Melæ *Ticis* dicitur, à quo corrupte *Ter* nunc dicitur. Cuius verba sunt: *Aternaris est proxima rupes, quæ in altum Pyrenæum extrudit, dein Thicis flumen ad Rhodam, Cladianum ad Emporias.* Et licet vrbs parua sit, opificum tamen, mercatorumque numero est locuples: spectatur hic in Cathedrali ecclesia altare, vna cum imagine ex argento fusili, variis vtriusque testamenti emblematis insculptis: frontispicium vero lateraque altaris auro, multisque gemmis coruscant. D. Felicis corpus hac in vrbe spectatur, vt testatur Prudentius:

Parua Felicis decus exhibebit
Artubus sacris locuplex Gerunda.

D. etiam Narcissi martyris hic reliquiæ seruantur: in cuius honorem plurima miracula Deus fecit. sufficiet vnum, sed memorabile, adduxisse. Quo tempore Petrus IX. Aragonum Rex, & Catalonię Comes rerum potiebatur, Galli, auspiciis Philipi III. Regis (Marineus Siculus lib. 11. sub Carolo Siciliæ Rege hoc accidisse refert) Gerundã vi occupant, qua victoria elati, humana pariter & diuina spernentes, eo impietatis venerant, vt templum stabuli loco ducerent. Qua de caussa, Deo vindice, magna copia muscarum ex viridi candicantibus alis, ex sepulcro D. Narcissi erupit, quæ lethali aculeo Gallos, multo celerius ipsa peste necabat. Quamobrem amissa magna copiarum parte, coacti fuere vrbem deserere. Rex ipse æger Emporiis diem clausit, alii verò Perpiniani obiisse tradunt. Sedem habet Episcopalem, cui olim præfuit Ioannes Margarinus, vnde passim Gerundensis Episcopus vocatur. Anno Domini DXVII. celebratum hic Concilium VII. Episcoporum, sub illius vrbis Præsule Fortuniano, vt auctor est Ioannes Vasæus in Chronico.

Cap. XXC.

PIRENAEI MONTES. DE ETYMO VARIA.

GAlliam ab Hispania Pyrenæi montes dirimunt, geminis promontoriis, in duo maria procurrentibus: in mediterraneum quidem *Templo Veneris*, priscis Geographis vocato, vulgo *Cabo de Creus*: in oceanum vero Gallicum *Olearsone*, hodie currupto nomine *Oiarco*: frequentes hinc inde, in Hispaniam & Galliam montes hi ramos spargunt; inter vtrumque mare LXXX. circiter leucarum spatium occupant. Hac in parte Hispania seipsa angustior est multo, hinc vero, quo magis in septentrionem, & occidentem, ad oceanum & à meridie in mediterraneum mare excurrit, eo latior euadit; insultante hinc inde pelago, præterquam qua Pyrenæi Hispaniam claudunt. qua de caussa Paulo Orosio *Peninsula* vocatur, Straboni vero quam optime bubulo corio assimilatur, ita vt qua Pyrenæos spectat caput referat, reliqua vero corpus, qua se inter duo maria exporrigit. nonnulli, inter quos Beuterus, opinati sunt hanc montium seriem vniuersam non deberi Pyrenæos appellari, sed diuidi in Antipyreneos, & Pyrenæos; sed non ita facile à recepta priscorum Geographorum opinione recedendū. Nomen autem Pyrenæi à Græco nomine πῦρ videtur deriuatum, quod olim iniecto ibi ab armentariis igne conflagrarunt, teste Diodoro Siculo lib. V. aliisque Geographis, & Aristotele, libro de mirandis auscultationibus: *In Iberia*, inquit, *combustis aliquando à pastoribus siluis, calenteque ignibus terra, manifestum argentum defluxisse, cumque postmodum terræmotus superuenisset, eruptis hiatibus, magnam copiam argenti collectam, atque inde Massiliensibus prouentus non vulgares obtigisse.* Alii vero dicunt nomen fluxisse à Pyrena virgine, ab Hercule vitiata, cuius ita meminit Silius Italicus:

Pyrene celsa nimbosa verticis arce
Diuisos Celtis, late prospectat Iberos;
Atque æterna tenet magnis diuortia terris:
Hospitis Alcidæ crimen; qui sorte laborem
Geryonis peteret cum longa tricorporis arma,
Possessus Baccho, sæua Bebrycis in aula
Lugendam formæ sine virginitate reliquit
Pyrenem.
Deflentumque tenent montes per secula nomen.

Sed hoc à Plinio pro fabuloso reiicitur: ridiculum vero est, quod Annales Regis Alphonsi circa Pyrenæi nomenclaturam adducunt. Aiunt enim à *Pyrrho* Hispaniarum rege Pyrenæos vocatos fuisse, cum primo *Cetubales* a Tubale vocarentur. sed præ vetustate putida est hæc opinio, proinde nugatoribus hanc relinquamus, quibus ne mica quidē salis est, vt hanc conseruent. Isidorus Orig. lib. XIV. cap. VIII. Pyrenæum dicit nuncupatum à crebris fulminum ignibus: quòd ferè celsi montes fulgure petantur: vnde & aptissime Claudianus lib. de laudibus Serenæ:

——Pyrenæique sub antris,
Ignea fulminei legere Ceraunia nymphæ.

Aiunt enim & naturæ sagaciores indagatores gemmam Cerauniam, locis fulmine ictis tantum reperiri (quales Pyrenæi montes feruntur) vnde & illi nomen. hinc Marbodeus lib. De gemmis.

Illis quippe locis, quos constat fulmine tactos,
Iste lapis tantum reperiri posse putatur.
Vnde Κεραύνιος est Græco sermone vocatus.

Refert Strabo lib. III. Pyrenes latus, quod in Hispaniam vergit frequentibus arboribus consitum esse; quod vero Galliam spectat, nudum pene aridumque spectari.

Cap. XCI.

RHVSCINO OLIM GALLIAE ANNEXA. PERPINIANVM veteribus ignotum. Opinio Annii Viterbiensis explosa. Descriptio eius.

QVi Hispaniæ terminos, potuisset & operis mei esse Pyrenæus: quidquid enim terrarum est citra illum; Galliis olim annumerabatur. Sed quia Rhuscinonensis comitatus,

mitatus, ab aliquot seculis Hispaniæ annexus, & non ignobilis est: iure videbor extra ordinem pauca de illo dicere. Functo Gerardo Comite Rhuscinonensi, absque herede anno M.C.LXVIII. ad Alphonsum Nonum Aragoniæ regem deuolutus est. Cœpitque tum primum in publicis monumentis vocari Rex Aragoniæ, Rhuscinonis Comes, & Prouinciæ Marchio. Sed Ioan. II. Arag. Rex ærarii inopia compulsus, Ludouico XI. Gallorum Regi trecentis aureorum millibus hunc comitatum oppignorauit: quem Carolus VIII. anno M.CCCC.XCIV. Ferdinando Regi iterum restituit. Nomen autem illi dedit antiqua Romanorum Colonia, quæ *Rhuscino Latinorum* vocabatur, quam Athenæus, & Geographi, in Gallia Narbonensi collocant, licet nunc à multis seculis Cataloniæ sit annexa: Pomponius Mela describens Gallias a flumine Rheno ad Pyrenæos vsque, hæc de Rhuscinone prædicat: *Inde est ora Sardonum, & parua flumina Thelis & Thicis; vbi accreuere persæua: Colonia Rhuscino, vicus Illiberis, magnæ quondam vrbis, & magnarum opum tenue vestigium.* Strabo pene eadem, mutatis verbis: *E Pyrene quidem Rhuscino & Iliberris amnes exeunt, è quibus vterque eiusdem nominis vrbem habet.*

Solebat hæc vrbs esse, vbi nunc Castellum quoddã est, media leuca à Perpiniano, circa quod, multa rudera, & ædium priscarum passim disiecta vestigia videre est. Vnde & hodierno æuo arx Rhuscinonensis vocatur. Incolæ etiam opinantur, eo loci quondam non incelebrem vrbem fuisse, in cuius locum *Perpinianum* successisse putant. Nomen recens, nec penes Geographos celebratum; quæ res nonnullos mouit (inter quos Pet. Oliuarius Valentinus) *Perpinianum* olim *Rhuscinonem* fuisse. Ioanni vero Margarino Gerundensi Episcopo, longè aliter visum: quippe cum nomen *Perpiniani* nusquam apud exploratæ fidei Geographum repetisset, in eum impegit scopulum, vt *Perpinianum* credat vrbem esse, quam in Itinerario Antoninus *Stabulum* vocat, ego sanè crediderim eum, dum hæc scriberet, aliud egisse Antonini locum legendo, nulla scilicet distantiæ habita ratione: siquidem is numerat à Salsulis Stabulum vsq; XXXVIII. M. P. qui XII. leucas conficiunt, cum Salsulis *Perpinianum* tres tantum sint. Castellum vero eo loci esse vbi olim *Rhuscino*, docet manifeste Antoninus: siquidem Narbone *Rhuscinonem* XL. M. P. numerat, qui X. leucæ sunt, quot Narbone ad *Rhuscinonis* Castellum numeramus. Refert P. Ioannes Mariana lib. IX. an. M. LXVIII. opera Guinardi Ruscinonensis Comitis, conditum esse Perpinianum.

Vrbs hæc tribus leucis trans Pyrenæos montes sita est loco plano, nisi quod Meridiem versus in cliuum leuiter assurgat, cui arx imminet. Alluitur amne Theli, cuius pars intra muros recepta est. Post vltimam Gallorum obsidionem, anno clɔ.Ic.XLIII. muros egregie communierunt incolæ additis nonnullis propugnaculis. Lanificii hic frequentes opifices: vrbs ipsa citra iniuriam inter amœnissimas totius Hispaniæ reponenda; licet aura minima de caussa maximas mutationes patiatur, & vt vniuersa Narbonensis prouincia, sæuis ventorum turbinibus obnoxia. Magna in veneratione hic habentur D. Honorati Episcopi Arelatensis reliquiæ, in Carmelitarum monasterio repositæ, tum etiam corpora SS. Iuliani & Basilissæ. Hodie in comitatu Episcopalis est vnica vrbs *Helna* nomine, Diuo Hieronymo vero in appendice ad Chronicon Eusebii Cæsariensis, *Helena* vocatur: vbi de Imperatore Constante loquitur: *Constans non longe ab Hispania, in Castro, cui Helena nomen est, interficitur.* Eutropio etiam eodem nomine appellatur, his verbis: *Obiit Constans, non longe ab Hispaniis, in castro, cui Helena nomen est, anno imperii XVII. Aetatis vero suæ XXX.* Episc. idem Gerundensis putat reginam Helenam, Magni Constantini matrem hanc vrbem exstruxisse, aut nepotem eius Constantem in eius memoriam; sed vt solet, sine auctore id asserit.

Ad Perpinianum redeo. Beuterus ita dictum putat à πῦρ incendio scilicet in Pyrenęis montibus a pastoribus excitato, ductus in errorem à Ioanne Annio Viterbiensi, qui incendium illud auspicatum fuisse ab illa parte fingit; sed iuuabit eius nugas in medium adducere: *Regio*, inquit, *proxima his montibus, corrupta nunc Perpintana dicitur, cum scribenda sit & dicenda Pyrepintana, id est, incendii & conflagrationis ostium, quia ibi cœpere pastores ignem arboribus inicere. nam πῦρ ignis; Pini vero, os originis dicunt etiam Phœnices, vt testantur Talmudistæ: qui etiam hoc addunt, vt Pi, os & origo dicatur, Ni verò & No, magni nominis & famæ interpretetur. hinc Pyripini, combustionis origo magni nominis, à quo Pyrepintana regio scribi debet, nisi forsan quod vsitatissimum est in compositione illa, per synæresim & syncopam E littera abiiciatur, & dicatur recte Pyrpintana.* Hactenus ille, dum deliramenta sua vult rata esse, Phœnices, Hebræos, & Græcos in subsidium non solum vocat; sed inuitos obtorto collo trahit, vt scilicet

Desinat in piscem mulier formosa superne.

Auctor est L. Marineus Siculus, dum Ludouicus XII. Galliæ Rex, *Perpinianum* obsidione premeret arctissima, eiues ad extremam compulsos penuriam, consumtis etiam immundis animalibus, primò hostium corporibus, tandem & suorum pro dapibus vsos esse. quid illis, si acerbitatem casus intuearis, miserius? si constantiam respicias, fidelius? qui ne à Rege suo desciscerent, extrema pati voluerunt potius quam honestè se victori tradere.

Cap. XCII.

Salsulae hodie Salsas. *Fontis ibi descriptio. De piscibus fossilibus multa.*

ARX hæc hodierno die *Salsas*, antiquitus *Salsula* vocabatur: meminit eius in Itinerario Antoninus, is siquidem Narbone *Salsulas* XXX. M.P. numerat, qui septem magnis leucis respondent, quæ hodie numerantur. Pomponius Mela in Galliæ Narbonensis descriptione fontis meminit, quem *Salsulas* vocat, qui leuca tantum ab hac arce distat: priscis scriptoribus non incelebris, nostris vero recentioribus omnino prætéritus, & quia res est admiratione digna, nollem etiam mihi oblinionis notam, vt ceteris, inuri: proinde fusius paulo de illo in præsentiarum agam. De eo sic Pomponius Mela: *Vltra Leucata litoris nomen, & Salsulæ fons, non dulcibus, sed salsioribus, quam marina sint aquis defluens, iuxta campus minuta arundine gracilique peruiridis, ceterum stagno subeunte suspensus, id manifestat media pars eius quæ abscissa proximis, velut insula natat, pellique se atque attrahi patitur, quin & ex iis quæ ad imum perfossa sunt, suffusum mare ostenditur, vnde Græcis nostrisque auctoribus, veri ne ignorantia, an prudentibus etia, mendacij libidine visum est tradere posteris, in ea regione piscem è terra penitus erui, qui vbi ex alto hucusque penetrauerit, per eius foramina ictu capientium interfectus extrahitur.* Athenæus vero lib. VIII. ex Polybii opinione eadem pene refert, licet aliis verbis: *Polybius*, inquit, *XXXIV. Historiarum libro, vltra Pyrenem ad Narbonem fluuium, campum pertinere ait, quem Illiberis, & Rhuscino intersecant eiusdem nominis vrbis præterfluentes, quas incolunt Celtæ, in hoc campo pisces eos, qui fossiles vocantur, erui tradit. Campus ipse exilis parumque fæcundus est, multo tamen gramine latus, subtus verò cum arenosa duorum vel trium cubitorum altitudine ea terra sit, ex proximis fluminibus aqua influit, cuius tortuosos atque multiplices cursus cum pisces cibi gratia sectentur (auidissime enim graminis radices dicuntur appetere) effecerunt, vt vniuersus ille ager, subterraneis piscibus sit refertus.* Aristoteles vero his omnibus antiquior, libro de mirandis auscultationibus, circa locum, vbi fons hic erumpit, non solum longe à vero deuiauit, sed alia etiam de hac piscatura diuersa tradit: *In finibus Massiliensium*, inquit, *circa Ligusticam lacus esse fertur, qui ebulliens effususque piscium multitudinem immensam, verique fidem superantem eiiciat; ceterum flantibus Etesiis, tantum puluerem concitari, vt coaceruata in lacum humo sicca, superficiem abtegat, in formamque areæ redigat, vnde indigenis licet, pertusa siccitate, in triuiis quoscumque pisces citra negotium eximere.* Strabo etiam lib. IV. idem manifeste asserit, his verbis: *Iuxta Ruscinonem*, inquit, *lacus est & ager quem alluit paulum supra mare refertus salinis; habet & effossiles Cestrias pisces. nam si quis duos aut tres fodiat pedes, & in limosam aquam fuscinam demiserit, piscem eximiæ magnitudinis fixum penetrat.* Quod ne cui forte mirum videatur; non vno id loco accidere testatur Theophrastus libello De piscibus. refert enim circa Heracleam, & alibi in Ponto & circa Tium Ponti, Milesiorum Coloniam, fossiles reperiri pisces. nascuntur vero illi circa fluuios & aquosa loca, quæ cum siccantur paulatim, pisces subinde humorem sectando terram subeunt. Quod vero in Paphlagonia contingit, peculiarem & abditam rationem habet. Illic enim multos & bonos pisces effodi aiunt, cum neque restagnent iis in locis amnes; miraturque & ipse gigni sine coitu. Eadem pene ex Theophrasto narrat Plinius lib. IX. cap. LVII. Lepide hac de re Seneca lib. III. Quest. Nat. ad Lucilium: *Theophrastus affirmat, pisces quibusdam locis erui. Multa hoc in loco tibi in mentem venere, quæ vrbane in re incredibili fabulosaque dicas; non cum retibus aliquem aut cum hamis, sed cum dolabra ire piscatum. Exspecta vt aliquis in mari versetur, quid est autem quare pisces in terram non transeant, si nos maria transimus?* T. Liuius prodigij loco narrat lib. LII. in Gallico agro, qua induceretur aratrum, sub existentibus glebis emersisse pisces. Iuuenalis idem vt valde rarum, & instar portenti Satyra XIII. esse dicit:

——miranti iam sub aratro
Piscibus inuentis, & fetæ compare mulæ.

Sed

Sed nihil æque mirandum duco quam quod Appuleius Apologia pro se prima dicat, in Getuliæ mediterraneis montibus pisces, per Deucalionis Diluuia reperiri. Fossiles vero pisces & hoc æuo quandoque inueniri referunt Rondeletius lib. de piscibus,& Georgius Agricola lib.de animantibus subterraneis. sed ad arceres redeo.

Fontem hunc à *Salsulis* non tota leuca distare, oculatus testis refert Gaspar Barrerius:culus aqua salsa est,hyberno tempore percalida,æstiuo vero gelida;adiacet huic fonti campus multa humiliq; arundine & aquaticis herbis frequens (vt notauit Mela) & continua aquarum ex hoc fonte emanantium illuuie vdus, hinc vero per canales quosdam in vicinum lacum aqua omnis se exonerat. Fons vero piscosus admodum est. nam & hyberno tempore aquæ calore, æstiuo vero grato eius frigore allecti, gregatim huc pisces confluunt. Arx vero loco eam pestri sita est, egregie munita,& propugnaculis instructa, vt hostiles impetus contemnere videatur. Tali vero arte propugnacula hæc disposita sunt, vt non vna, sed plures arces videantur. Sublitiis enim pontibus ita sunt distincta, vt vno capto nihil damni hinc reliqua percipiant.

CAP. XCIII.

INSVLÆ HISP.

CASSITERIDES STANNO NOBILES. DE SITV ILLArum disquisitio. Plinii lectio controuersa. Oestrymnides *Festo.* Hesperides *Dionysio Alex. dictæ. Festus Auienus correctus. Vbi nam hodie sint.*

ILlustrata hactenus Hispaniç continentis potissima pars: nune çquum est, inter fluenta emergentes terras, (quæ quod *in salo* sunt,*insulæ* vocantur)illustrare; sed cum delectu, & nobiliores tantum,quas præterire iniquum esset. *Cassiterides*,vnde & illis numen (*κασσίτερος* enim *stannum* est.) Cl. Ptolemæus in occiduo illas Oceano statuit, numero decem. Plinius vero lib. IV. cap XXII. *Ex aduerso*,inquit,*Celtiberiæ,complures sunt insulæ, Cassiterides Græcis dictæ, à fertilitate plumbi.* Sed quo pacto ex aduerso Celtiberiæ? si illa non solum mediterranea est,sed etiam in orientem porrecta, nimis diuerso situ a Ptolemæi mente. Vero propior Pomponii Melæ opinio, lib. III. cap. VI. *In Celticis*, inquit, *aliquot sunt insulæ, quas, quia plumbo abundant, vno omnes nomine, Cassiterides appellant.*

Celtici enim populi cognomine Neriæ, vel auctore Plinio lib. IV. cap XX. [illegible] promontorium *Celticum* habitant, quod *Artabrum & Nerium* dictum, [illegible] Oceanum procurrit: vnde Ferdinandus Nonius Pintianus, non *Celtiberiæ*,sed [illegible] *Neriarũ* apud Pliniũ legendũ monet. Sed cum Iulius Solinus Plinio [illegible] insulas aduersus Celtiberiæ latus spectare dicat, nihil contra fidem [illegible] innouare ausim: nisi quis dicat vtrobique mendum esse. Præsertim cum & Diod[illegible] Siculus lib. VI. cap. IX. à Ptolemæo & Mela parum dissentiat: *Supra,* inq[illegible] *plurimum stannum effoditur in insulis Oceani Iberiæ proximis, quæ à stanno Cassiterid[illegible] tur.* Adde Strabonem lib. II. & III. qui has insulas Artabris opponi scribit, nemi[illegible] Celtiberiæ. Insulæ hæ à festo Auieno *Oestrymnides* vocantur, vt etiam suspicatur Ortelius, quas stanni plumbique diuites facit his versibus:

In quo insulæ sese exerunt Oestrymnides
Laxe iacentes, & metallo diuites
Stanni, atque plumbi, multa vis hic gentis est;
Superbus animus, efficax solertia;
Negotiandi cura iugis omnibus.
Nolusque cumbis; turbidum late fretum
Et belluosi gurgitem Oceani secant.
Non hi carinas quippe pinu texere
Facere morem,non abiete vt vsus est
Curuant fasclo. Sed rei ad miraculum
Nauigia iunctis semper aptant pellibus,
Corioque vastum sæpe percurrunt salum.

Sed vnde dictæ *Oestrymnides* hæ insulæ, mihi æque ignotum, ac pleraque alia nomina, quæ solus hic Poeta vsurpat. Sed emaculandus [illegible] hic obiter est: [illegible] habet, *Nolusque cumbis*, legendum

Nullisque cymbis turbidum late fretum.

Nam quod Guilelmus Camdenus legit

Non usque nauibus,

& præter auctoris mentem est: & nimis violenta, & à vero aliena est lectio. Poeta enim innuit, illos omnes esse negotiandi studiosos, nec nauibus vti, quæ hac Camdeni lectione tolluntur. Emendandus etiam videtur, vbi habet:

Non hi carinas quippe pinu texere
Facere morem, non abiete vt vsus est
Curuant faselo.

Atque ita legendum puto:

Non hi carinas quippe pinu texere,
Acereve norunt, non abiete vt vsus est
Curuant faselos.

Innuit enim illos ignorare naues ex pinu, acere, aut abiete texere, seu faselum curuare, sed ex pellibus aptare nauigia. Vnde nec Camdeni lectio probari potest, quæ habet:

Fecere remos, non abiete vt vsus est.

Siquidem *pinu texere*, & *fecere remos* incongruum sensum efficere, cuiuis erudito patere putem. De coriaciis vero nauigiis loquitur Plinius lib. VII. cap. LVI. his verbis: *Etiam nunc in Britannico Oceano vitiles naues corio circumsutæ fiunt.*

Dionysius Alex. in περιηγήσει has insulas vocat *Hesperidas*, quas statuit non procul à promontorio sacro, ab aliquibus vocato *caput Europæ:*

Νήσους δ' ἑσπερίδας τόθι κασσιτέροιο γενέθλη
Α' φνειοὶ ναίουσιν ἀγαυῶν παῖδες ἰβήρων.
Subter & Hesperidum stanni felicibus oris
Magnanimi dites nati dominantur Iberum.

Eustathius certe Scholiastes confirmat has esse insulas *Cassiteridas*, à Poeta vocatas *Hesperidas*, stanno fertiles. Soli olim Phœnices has nouerant, teste Strabone, ceteros mortales celabant, lucri caussâ, quod ex stanno plumboque illis veniebat: vnde cum Romani summo studio illarum notitiam indagarent, cursum naucleri cuiusdam obseruarunt, qui, ne insulas detegeret, nauem in limosa loca & breuia sponte impegit, vbi & Romani naufragium fecerunt, ipse vero incolumis enatauit, & ex publico ærario amissi oneris pretium illi solutum fuit. Sed frequenti tandem nauigatione insulas adiere. Missusque aduersus incolas P. Crassus, sed cum miti illos ingenio, paciq; deditos repertisset, effodiendi ipsis metalla industriam aperuit. Plinius lib. VII. cap. LVII. refert Midacritum quendam, primum ex Cassiteride insula plumbum asportasse. Strabo sub finem lib. III. & in Dionysium Alex. Eustathius, incolas esse μελαγχλαίνους aiunt, indutos talaribus tunicis, cum baculis ambulantes, persimiles tragicarum furiarum, & Nomadum instar, ex armentis victum quærere. Sed iubet inquirere, quo loco nostra tempestate *Cassiterides* sint, præsertim cum de hoc egregie variant auctorum sententiæ. Abrahamus Ortelius suspicatur esse *Pritanias*, plumbo stannoque hodie nobiles. Sed non placet vel eo nomine quod *Cassiterides*, inter Britanniam & Hispaniam auctores pene omnes statuant, & ipse Dionysius Alex. statim post *Cassiterides* fuse prosequitur Britanniæ descriptionem: adde non decem has esse, vt ait Ptolemæus, sed geminas tantum. Guilelmus Camdenus credit esse insulas *Sylly*, quas & nautarum vulgus vocat *Sorlinges*, tum quod Artabris, seu Gallæciæ sint opposita, vergantque in Aquilonem; tum quod stanni venis abundent, quæ vt omnia *Cassiteridibus* congruunt, ita etiam numerus negat illas esse. refert enim illas esse CXL. numero, cùm Cassiterides decem tantum sint, ex quibus etiam incultæ aliquot, teste Strabone, præterquam quod *Sylly* insulæ propiores multo sint Britanniæ quam Hispaniæ. Ego hac in re, lubens Ortelii opinioni subscribam, qui insulas *Sylly* esse Iulii Solini *Silurum* insulas affirmat: quarum & Corn. Tacitus Iulii Agricolæ vita sic meminit: *Silurum colorati vultus & torti plerumque crines, & positu contra Hispaniam, Iberos veteres traiecisse, easque sedes occupasse fidem faciunt.* Gemma vero Frisius mari obrutas latere credidit *Cassiterides*, & nomen tantum posteris transmissum, sed quia facilius est singulorum opiniones conuellere, quam quid certi, in re tam ancipiti statuere, dicam cum Herodoto in Thalia, mihi *Cassiterides* ignotas esse, vel illas esse, quæ non procul à Flauio Brigantio, seu *la Crunna* distant, quarum præcipua *Cizarga* vocatur, teste Ioanne Oliuario in Pomponium Melam, quæ hodie incultæ & neglectę iacent, vel quod stanni vena defecit, vel quod copia tot ditissimarum insularum, ab Hispanis vt viliores spernantur.

Cai.

CAP. XCIV.

PITYVSAE INSVLAE, EBVSVS *ET* OPHIVSA. *Serpentibus infesta* Ebusus. *Eiusdem nominis urbs. Colonia Carthaginensium. Isidorus emendatus. Plinii lectio defensa contra Suritam.*

MEditerraneum mare intrantibus, geminæ se offerunt insulæ, à frequenti pineo frutice dictæ *Pityusa*, postea *Ebusus* vtraque vocata: dehinc vna vocata est *Ebusus*, altera verò *Ophiusa*, quæ & *Colubraria*. Distant à Balearibus CCC. stadiis, vt Antonini fert Itinerarium, vt vero Plinius lib. III. cap. V. septingentis: subiacet verò *Ebusus* Maiori insulæ Balearidum, vt refert in Cosmographia sua Æthicus. De vtraque verò insula sic Strabo lib. III. *Pityusæ*, inquit, *longius in pelago existentes quàm Gymnesiæ, declinantur in occasum, è quibus vna quidem vocatur Ebusus, vrbem eiusdem nominis continens, circuitus insulæ stadiorum CCCC. latitudo inæqualis, vti & longitudo: prope iacet insula Ophiusa longè minor & deserta.* Cur verò deserta sit, serpentum facit copia, adeuntibus perniciosa, nisi, vt Mela sub finem lib. III. *ingressis eam, intra id spatium, quod Ebusitana humo circumsignauerunt, sine pernicie tuta est; iisdem illis serpentibus, qui solent obuios appetere, aspectum eius pulueris, aliudue, quod verius, procul & cum pauore fugientibus.* Vnde & Plinius lib. III. cap. V. *Ebusi terra serpentes fugat, Colubraria parit: ideo infesta omnibus, nisi Ebusitanam terram inferentibus.* Vocatur autem hodie *Moncolobrer*, vt auctor est Ambrosius Morales, qui ait illos falli, qui vicinam illi insulam *Dragoniram Ophiusam* credunt. *Ebusus* verò, interfluente tantùm freto, ab *Ophiusa* separata; quæ à Dionysio Alexandrino, & ab Eustathio eius Commentatore βεῦσος vocatur, prorsus contrariis dotibus exornata: siquidem teste Pomponio Mela citato loco, *Frumentis tantùm non fœcunda, ad alia largior, & omnium quæ nocent animalium adeò expers, vt nec ea quidem, quæ de agrestibus mitia sunt, aut generet; aut si inuecta sunt sustineat.*

Plinius etiam; *Nec cuniculos*, inquit, *Ebusus gignit populantes Balearium messes.* idem asserit lib. VIII. cap. LVIII. Diodorus verò Siculus lib. VI. cap. V. vites ibi & lanam prouenire, palmisque fertilem esse refert. Plinius autem & ficus ferre lib. XV. cap. XIX. dicit: *Honos laudatas seruat [ficus] in capsis, in Ebuso insula præstantissimas amplissimasque, mox in Marrucinis.*

Sacearum etiam, rarum olim felicitatis donum tulisse innuit Statius Papinius Siluarum lib. I. hoc Hendecasyllabo:

Quod ramis pia germinat Damascus
Et quas præcoquit Ebosia cannas
Largis gratuitum cadit rapinis:

Nihil enim moror illos, qui contra omnium librorum consensum, *Hyposita*, substituunt. Compascuam verò pecori etiam fuisse, ostendit Festus Auienus in sua orbis terrarum descriptione:

Ac dilecta vago pecori consurgit Ebusus.

Vrbem habuit cognominem, & Carthaginensium Coloniam, quæ CLX. annis post conditam Carthaginem, teste Diodoro Siculo deducta fuit; vnde Silius Italicus lib. III. *Phœnissam* vocat:

Iamque Ebusus Phœnissa mouet, mouet Artabrus arma.

Liuius etiam lib. XXVIII. Magonem tota Hispania pulsum, *Ebusum*, vt ad sociam vrbem traiecisse dicit: *Inde nauibus ad Pityusam insulam, centum millia fermè à continenti (Pœni tunc eam incolebant) traiecit, itaque classis bona cum pace accepta est: nec commeatus modò benignè præbiti, sed in classis supplementum, iuuentus, armaq. data.* Firmam autem & validam fuisse vrbem idem asserit lib. XXII. Plinius verò fœderatam ciuitatem fuisse auctor est. Distat autem à Dianio Ebusus, teste Plinio D. CC. stadiis, licet Hieronymus Surita, ex Isidoro lib. XIV. Originum cap. VI. septuaginta vult substituere, nixus etiam ms. Plinii exemplari, sed à vero deuiare palam est. Nam præterquam quòd Iulius Solinus XXVI. Plinio subscribat, accedit T. Liuius, qui lib. XXVIII. dicit fermè centum millia passuum à continenti distare: & bene, nam huic numero explendo centum tantum stadia desunt. Adde his Diodorum Siculum, qui diei vnius tantùm nauigatione ab Iberia abesse dicit. quare retinendam puto Plinianam lectionem, & Isidori locum emendandum, & *Septingenta* stadia, pro LXX. substituendũ. nam cum LXX.

ſtadia vix X. M. P. explent, ipſe viſus longius à continenti diſtare indicabit. Proinde ita legendum cenſeo in Iſidoro: *Ebuſus inſula Hiſpaniæ dicta, quod à Dianio non procul ſit quaſi Ebozos, nam ſeptingentis ſtadiis ab eo diſtat.* Sed quid ſibi vult etymon illud *quaſi Ebozos?* Delio opus habet natatore: niſi placeat legere, quaſi ἐπιοῦσα, quod videlicet Dianium ſtatim excipiat & ſubſequatur, nam Græcam vocem ætatis lapſu corruptam eſſe: & in *Ebozos*, aut, vt alii Codices præferunt, *Abozos*, migraſſe, nihil certius eſt. Sed lectorum iudicio coniecturam hanc expono. Inſula hæc hodie *Yuiza* vocatur, clara inexhauſta & perenni ſalis copia, quę non ſolum Hiſpaniæ, ſed & vicinis prouinciis ſufficit. Hac in inſula antiqua hæc reperta eſt inſcriptio:

IMP. CÆS.
M. AVRELIO. CARO.
PIO. FELICI. INVICTO. AVG.
PONT. MAX. TRIB. POT.
P. P. COS. II. PROCOS.
ORDO. EBVSIT.
D. N. MER.

Cap. XCV.

BALEARES INSVLAE CVR GYMNESIÆ *DICTAE. ANTONINI lectio ſtabilita contra Smilerum. Vnde nomen. Funditores optimi. Laticlauo primi vſi. Mores & ritus.*

IN Mediterraneo mari, inter Tarraconis & Sucronis maritima, geminæ iacent inſulæ *Baleares*, vel *Balearides* olim dictæ, nunc *Mallorca & Menorca*, à Græcis vero γυμνήσιαι vocatæ. Vel quod æſtate nudi incederent incolæ, vel quod facto naufragio Bœotorum aliqui nudi huc appulerint, vt Tzetzes in Lycophronem, & Euſtathius in Dionyſium Alexandrinum innuunt. Harum vna *Maior* altera *Minor* dicebatur. Illa teſte Plinio lib III. cap. V. *C. M. P. longitudine, circuitu vero CCC. LXXX. patebat: oppida habebat Ciuium Romanorum, Palmam & Pollentiam, Latina, Cinium & Cunici, & fœderatum Bochri fuit, ab ea XXX. M. P. diſtat minor, longitudine LX. circuitu vero CL. M. P. ciuitates habet Iamnonem, Ianſeram, Magonem.* Hactenus Plinius: à quo tamen diuerſi ſunt Ptolemæus, Strabo & Pomponius Mela lib. I. qui tantum in *Maiori* inſula, Palmam & Pollentiam, in *Minori*, Iamnam & Magonem collocant. Antonini Itinerarium, cur *Maiorem* Baleatium *Columbam* vocet, *Minorem* vero *Nuram*, me fugit. Vnde & Smilerum in Annotationibus ſuis credo reiciſſe priſcam lectionem, & velle legere *Inſula Colubraria*, & poſtea ſeparatim, *Inſula Balearis Maior.* ſed non perſuadet. debuiſſet enim hoc pacto etiam emendaſſe ſequentia: *Inſula Nura Balearis Minor.* Adde in Smileri lectione deeſſe ſtadiorum numerum, quem nefas eſt in Itinerario prætetiſſe, quare retinendam veterem lectionem puto. T. Liuius lib. XXVIII. auctor eſt maiorem Balearidum armis viriſque copioſiorem, Strabo vero magnitudine tantum à ſe mutuo differre, virtute autem incolarum, & ſoli bonitate ęquales eſſe; portus habet capaces & ſatis tutos, niſi breuia aliqua oſtiis vicina eſſent, ſeu, vt auctoris verbo vtar, χοιραδώδεις eſſent. Vnde & Lycophronem χοιράδας vocaſſe has inſulas crediderim. Vocatæ autem ſunt *Baleares* vel à Baleo Herculis comite, vt auctor eſt L. Florus Liuianæ Epitomes lib. LX. vel potius à βάλλειν, id eſt, *iacere*, quod optimi funditores ab omni æuo fuerint, adeo vt Vegetius lib. I. cap. XVI. *Primos illos fundis vſos fuiſſe* ſcribat. Strabo tamen à Phœnicibus hanc artem edoctos ſcribit, cum inſularum potiti eſſent, qui teſte Plinio lib. VII. cap. LVI. funda primi inuenere. *Certos eſſe quis miretur ictus?* (inquit Florus lib. III.) *cum hæc ſola genti arma ſint, & vnum ob infantia ſtudium. Cibum puer à matre non accipit, niſi quam ipſa monſtrante percuſſit.* Quod & Lycophron in Caſſandra his verſibus explicat:

Οὐ γὰρ τις αὐτῶν ψαύσεται πύρνον γνάθῳ,
Πρὶν οὐ κραταιῷ ναστὸν εὐστόχῳ λίθῳ
Τ' πὲρ τράφηκος, σῆμα κείμενον σκοποῦ.
Non enim aliquis illorum edet panem maxilla,
Priuſquam obtineat panem bene iaculato lapide
Super lignum, ſignum iacentis ſcopi.

Incolarum vero originem Strabo lib. XIV. ſecundum plurimorum opinionem, à Rhodiis fluxiſſe dicit, qui euerſa Troia huc nauigarunt. Silius vero Italicus lib. III. ad Tlepolemum, & ad Lindum Rhodiorum vrbem refert:

Iam

Iam cui Tlepolemus fator, & cui Lindus origo,
Feruida bella ferens Balearis, & alite plumbo.

Isacius verò Tzetzes in Lycophronem refert Tlepolemi socios in Cretam, expugnato Ilio venisse: deinde ventis pulsos, in Ibericas peruenisse insulas, ibique habitasse. Vtraque insula egregiè felix, & fecunda est, & omnis generis armenta ferens. Generosi etiam vini, olim feraces fuisse refert Plinius lib. XIV. cap. VI. *Balearica*, inquit, [*vina*] *ex Insulis conferuntur Italiæ primis.* Oleo carebant olim, quare teste Aristotele lib. de mirandis auditionibus, oleum ex terebintho parabant, sed mitescente solo assidua cultura hodie eo abundant: præter agrum fertilem, non facilè his in locis est reperire noxium vllum animal; immò refert Plinius lib. XXXV. cap. XIX. terram Balearem non secus ac Ebusitanam serpentes necare. Nec cuniculos quidem indigenas fuisse multi afferunt, sed ex vicina insula masculum & femellam aduectos, tanta sobole succreuisse, vt populatis messibus, fame periclitati fuerint, & ab Augusto Cæsare militare præsidium aduersus illos coacti petere, teste Plinio lib. VIII. cap. LV. Auro nec argento olim vsos fuisse testatur Diodorus Siculus lib. VI. & Aristoteles lib. de mirandis auditionibus, nec in insulam inferri passos fuisse, memores, Geryonem Chrysaoris filium, ob diuitias ab Hercule interfectum. Cumque olim Carthaginensibus militassent ex stipendio debito, vinum & mulieres, quarum impensè cupidi, secum attulere; rati sese omnes vitæ insidias facile euasuros, si auro argentoq; caruissent. Memorat & Strabo lib. III. primos omnium mortalium Baleares, Laticlauum induisse, quod & ab Eustathio in Dionysium Alexandrinum, notatum video: mirurq; apud rudes & incultos homines, senatoriæ dignitatis ornamentum primò repertum fuisse. num verò hinc ad Romanos tunica laticlauia peruenerit, nulla mihi ratio suadet vt credam: præsertim cum Plinius lib. IX. cap. XXXIX. refert latiore clauo Tullum Hostilium primum è regibus, deuictis Hetruscis, vsum fuisse, multis annis priusquam Baleares P.R. noti essent. Cl. Iustus Lipsius vnicum rei litterariæ (heu quondam) decus, suis ad me litteris credit Baleares πλατυσήμοις χιτῶσι vsos primum; quas Romani paulò aliter vsurparunt, in lino nempe illi, non in lana: à quibus & Hispani ita vicini sumserunt. de quibus Liuius lib. XXI. *Hispani linteis prætextis purpura tunicis constiterant.* Idem dixerat Polybius, χιτωνίσκους περιπορφύρους gestare. Non erat forsan purpura ea in clauos distincta, nec tam Augusta vt Senatorum laticlauus.

Ad prælia erumpunt inermes, tribus tantùm præcincti fundis circa caput, teste Strabone. Diodorus verò Siculus paulo aliter, vt vna funda caput, altera ventrem cingant, tertia manu gestetur, quibus ita perite & tanta vi, lapides iactabant, teste Flauio Vegetio lib. I. cap. XVI. *Vt sæpe aduersus bellatores, cassidibus & cataphractis, loricisque munitos, teretes lapides de funda, vel fustibalo destinati sagittis sint omnibus grauiores, cum membris integris lethale tamen vulnus importent, & sine inuidia sanguinis, hostis lapidis ictu intereat.* Primus autem Romanorum hos deuicit Metellus, teste L. Floro lib. II. vnde & *Balearici* illi cognomen. Ridiculum est quod Diodorus Siculus lib. VI. de nuptiali Baleari-dum ritu prodit: finitis enim epulis, qui altioris inter amicos est ætatis, sponsam imminuit, ceterique prout ætas quemque magis honestat, illi accubat. Omnium vltimò sponso patet accessus. Has insulas Iacobus Aragonum Rex anno M. CC. XXX. deuictis Mauris, Hispaniæ restituit. Nostro æuo omnium rerum copia præsertim vini, oleique egregiè sunt felices. Ex *Maiore Balearidum* ortus *Raymundus Lullus*, ingenii acumine & varia doctrina conspicuus, quem populares sui tanto honore prosequuntur, vt in vicem Aristotelis, iuuentuti illum exponant. qui cùm omnium litterarum esset expers, ac ne Latinè sciret quidem, multa patrio sermone euulgauit, vbi non tantùm Philosophiæ, quàm rerum diuinarum cognitionem inducit, ita tamen obscurè, vt doctissimi licet, pauci admodum ea capiant. Variè posteritas de iis iudicauit, & vt cuiq; suus captus, alii ea laudare, alii culpare. Illud constat supra quingentos in Religionem Christianam errores, ex iis decerptos, Gregorii XI. Pont. Max. iussu Auenione anathematis ignominia notatos.

NOBILIORES

HISPANIÆ FLVVII.

ANAS.

INTER Hispaniæ præcipuos amnes iure censetur *Anas*, qui corruptè hodie *Guadiana* dictus, tum quòd notissimus inter Bæticam & Lusitaniam limes, tum quod magnitudine sua conspicuus sit. Oritur autem, teste Plinio, Laminitano in agro Citerioris Hispaniæ (quem alii *Mancha de Aragon*, alii *Campo de Montiel* vocant) modò se in stagna fundens, modo in angustias resorbens, aut in totum cuniculis condens, & sæpiùs nasci gaudens in Atlanticum Oceanum effunditur. nam quum procul ab ortu suo ex hominum conspectu se eripiar, per cæcos, & subterraneos meatus, ad septem milliaria lucifugus fluit; donec prope *Villaharta* (loci id nomen est) iterum in lucem erumpat, maiori vi & latiori alueo. Video tamen has *Ana* latebras controuerti, & vt fabulosas à plerisq; elimi nari. Sed Plinio & receptæ passim opinioni suffragantur Hieron. Giraua, & Hieron. Paul. & Gaspar Barrerius doctissimi Hispani, qui in re tam aperta non passi essent palpū sibi obtrudi. Iactitet se nunc fabuloso suo *Alpheo* Græcia, quē ferūt in Peloponeso Pisas transire, & in Mediterraneum mare influere, nec adulterari pelagi salsugine, sed sub ima maria, hospitales suas aquas seruare, & in Arethusam fontem propè Syracusas refundere: hoc tamen vno, Alpheo *Anas* inferior, quòd Græcorum præconiis caruerit. amnis huius latebræ incolis iucandi materiam præbuere, dum patrio sermone ferunt, pontem esse in Hispania, vbi perpetuò plurima armentorum millia pascantur. Ausonius, vbi de Emerita loquitur, vocat *Anam æquoreum*. Prudentius verò hymno in S. Eulaliam (loquitur de Emerita:)

Quam memorabilis amnis Anas
Præterit, & viridante rapax
Mœnia pulcra alluit.

Festus Auienus in Iambis dicit per Cynetas populos fluere:

Ana amnis illic per Cynetas effluit,
Sulcatque glebam.

Sed si Ortelio fides aliqua, hallucinatur egregiè Auienus. nam cùm *Cyneta* circa promontorium Sacrum sint, multis millibus passuum inferius fluere *Anan* in comperto est.

BAETIS.

NObilissimum Hispaniæ flumen *Bætis*, à quo & prouinciæ nomen inditum, Tugiensi saltu exoritur, teste Plinio. Strabo verò & Stephanus Byzantinus ex argenteo monte, quem Festus Auienus *Argentarium* vocat, prope Castulonem, dicunt erumpere. Sed idem Strabo ex Orospeda monte oriri auctor est. Aristoteles verò æui sui ignorantiam secutus, lib. 1. Meteorum, vnà cum Danubio ex Pyrenæis montibus putat fluere. Polybius verò vnà cum Ana ex Celtiberia credidit oriri, qui tamen amnes nongentis inter se distant stadiis, auctore Strabone. Modicus autem primo impetu fertur *Bætis*, sed multis stipatus fluuiis, quibus aquas, famamque ingratus aufert, non procul à mari grandem lacum efficit (qui Festo Auieno *Ligusticus* vocatur: meminit & Suidas *Ligustici* in Hispania; sed quid esset non expressit) atque hinc tanquam vno fonte, geminus exoritur, quantusque vnico alueo venerat, tantus singulis se mari miscet: licèt temporis iniuria, alterum eius ostium quod ad meridiem vergebat, oblimatum nunc sit. Dissentit tamen à passim recepta hac opinione Cl. V. Ioannes Genesius Sepulueda, & geminis ostiis in mare adhuc hodiè no æuo dicit erumpere: infra enim Hispalim constat, quatuor insulas ab hoc amne effici, sed duas esse præcipuas; alteram XVI. alteram XXVIII. circiter M. P. longitudine patere. *Minor* illa, hæc *Maior*, ab indigenis dicitur, quarum inferiorem Bætis quasi duobus brachiis complexus alluit: donec Oceano, breui sinu terras vsq; ad insulam intranti occurrat; quæ duo brachia, Oceanū dextra læuaque influentia, veteres duo Bætis ostia esse dixerunt. Hinc Strabo: *Bætis bifariam*

bifariam partitus, in Oceanum exit; inter cuius ostia intercepta insula, centum, vel (vt quidam tradunt) ampliùs stadiis à littore distat. Festus verò Auienus triplici se ostio mari quondam infudisse auctor est:

——sed insulam
Tartessus amnis ex Ligustico lacu
Per aperta fusus vndique adlapsu ligat.
Neque iste tractu simplici prouoluitur,
Vnusue sulcat subiacentem cespitem.
Tria ora quippe parte Eoi luminis
Infert in agros, ore bis gemino quoque
Meridiana ciuitatis alluit.

Vulgo *Guadalquiuir*, id est *Fluuius magnus* vocatur, olim verò ab incolis *Cirtium* appellatum, auctor est T. Liuius lib. XXVIII. *Martius*, inquit, *superato Bati, quem incolæ Cirtium appellant, duas opulentas ciuitates sine certamine in deditionem accepit.* Stephanus verò Byzantinus ab incolis περκὴν scribit vocari, sed perperam vtrobique, vt in Epistolicis quæstionibus obseruauit Cl. I. Lipsius, & *Certim* ex manuscripto Liuio substituit. Fuit etiam *Tartessus* antiquis dictus, vt ex Stesichoro ostendit Strabo, quomodo etiam Aristoteli citato loco dicitur: quibus Stephanus suffragatur, *qui Tartessi* amnis prope vrbem Tartessum meminit, vnde & Festus Auienus in Iambis suis:

——Tartessus
Ager his adhæret, adluitque cespitem
Tartessus amnis.

Isidorus Originum lib. XIII. *Bætis* etymon à βαθύ deducit, quod scilicet per humilia loca fluat. Sed pace tanti viri, insulsa nimis est etymologia. Et si longinquo non pigeat petere, melius forsan noster Becanus, à Belgica dictione *Baet*, quod vtilitatem designat, *Bætis* nomen deriuat, quia illius aquis commodissimè lanæ inficiuntur, cuius caussa maximè commendantur ab antiquis. Vnde Martialis:

Bætis oliuifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis vellera tingis aquis.

Huc etiam allusisse videtur Iuuenalis Satyra XII.

——generosi graminis ipsum
Infecit natura pecus, sed & egregius fons
Viribus occultis, & Bæticus adiuuat aer.

Refert Philostratus lib. V. cap. II. Vitæ Apollonii Tyanæi, *Batim* Oceani quasi naturam præ se ferre: siquidem increscente Oceani æstu, versus fontes agi, spiritu quodam ipsum à mari impellente, vnde & Statius Papinius Sil. lib. II.

Attollat refluos in astra fontes
Graio nobilior Melite Batis.

CINGA.

Rapidus potiùs, quam magnus inter Illergetes Citerioris Hispaniæ populos, est fluuius *Cinga*, à Pyrenæis montibus decurrens, Gallicam Flauiam vrbem, nunc *Fraga* dictam pertransit, & Ibero sociales vndas defert. Meminit huius Iulius Cæsar lib. I. de bello ciuili, qui magno suo periculo eius violentiam expertus fuit. Lucanus lib. IV. graphicè eius mentionem facit:

——camposque coercet.
Cinga rapax, vetitus fluctus & littora cursu
Oceani pepulisse suo. nam gurgite mixto
Qui præstat terris, aufert tibi nomen Iberus.

Eiusdem etiam nominis in Gallia recenset fluuium idem Poeta lib. I.

——quà Cinga pererrat
Gurgite: quà Rhodanus raptum velocibus vndis
In mare fert Ararim.

COGEDVS.

Nisi potissima instituti mei pars esset, loca illa Hispaniæ detegere, quorum apud classicos auctores mentio, *Cogedum* amnem præterire in animo erat. nam & tenuis & obscuri nominis est, sed quia apud Martialē eius est memoria, aliqd illi dandū cēsui. Oritur hic prope montem Caunū non procul à Bilbili, & Vobertam præلabitur, quæ

nunc *Boulerca* dicitur, & Saloni se immiscet, hodie adhuc prisco nomine gaudet; licet Benedictio Atiæ Montano apud Ortelium, *Rio de Cades* dicatur. Martial. lib. I. Epigrammat. ad Licinianum de Hispaniæ locis eius meminit his versibus:

Tepidi innatabis lene Congedi vadum
Mollesque nympharum lacus.

Gaspar Barrerius vocat hunc amnem *Cogedum*, & versum hunc Martialis hoc modo censet legendum:

Tepida natabis lene Cogedi vada

Sed perperam: nam otiosa esset dictio *Lene*.

DVRIVS.

DVrius ex maximis Hispaniæ amnibus, ortus in Pelendonibus, teste Plinio, & iuxta Numantiam fluens, dein per Arreuacos, & Vaccæos lapsus, distetminat ab Austuria Vettones, & à Lusitania Gallæcos: in Oceanum Atlanticum multis fluminibus auctus procurrit. Straboni Δούριας; Ptolemæo vero Δώριος; Appiano in Ibericis Δώριος vocatur, nostra veto ætate incolis *Duero* dictus. Isidorus lib. XIII. cap. XXI. *Durium* a Græcis, quasi *Doricum* cognominatum dicit. Amnis est egregie piscosus, & optimas alosas, & lampetras (quas *murænas fluuiatiles* nonnulli vocant) & salares, magna frequentia fundit, Sed præcipue clarus olim ob auriferas atenas, quod & Silius Italicus cecinit lib. I.

Hinc certant Pactole tibi, Duriusque Tagusque.

Licet nostro æuo ob accolarum inertiam admodum raro inueniantur.

IBERVS.

PIaculum pene esset *Iberum* prætetite nobilissimum Hispaniæ amnem; quippe qui toti prouinciæ, *Iberia* nomen dedit, vt multis placuit, qui teste Plinio lib. III. cap. III. *Nauigabili cammercio diues, oritur in Cantabris, haud procul oppido Iuliobriga. CCCC. L. M. P. fluens, nauium per CC. L. M. P. à Varia oppido capax.* Idem tamen exactius lib. IV. cap. XX. à portu Victoriæ Iuliobtigensium fontes Iberi XL. M. P. abesse scribit: Florianus veto Occampius pensiculatius eius exortum rimatus, dicit non procul ab *Aguilar del campo* (loco id nomen est) Iberum binis fontibus scaturire, & ab incolis locum indigetari *Fontible*, quasi Iberi fontes dicas. multis hic stipatus fluminibus, à septentrione in austrum fertur, cum cæteri Hispaniæ fluuii ab ortu in occasum delabantur. in caussa est *Iubeda* mons, à quo in occasum ite prohibetur, vnde in austrum necesse se flectit, multas & illustres prçteriens vrbes, infra Dertosam, indignanti similis, mari se infundit, tanto quidem impetu vt vltra quinquaginta passus Mediterranei maris salsas vndas edulcoret. Nobilitatus etiam Luctatii Catuli fœdere, quo inter potentissimos populos, Romanos & Carthaginenses, vtriusque imperii terminus est statutus: vnde prima Hispaniæ diuisio, *Vltra Iberum & Cis Iberum* manauit. Sed & prætet hunc Iberum amnem, alterius in eadem Hispania meminisse videtur Fest. Auienus, & in Bætica statuete. nam cum multa de Tartessiis dixisset, subdit:

Iberus inde manat amnis, & locos
Fecundat vnda: plurimi ab ipso ferunt
Dictos Iberos, non ab illo flumine
Quod inquietos Vascones prælabitur.

Vnde forsan Florianus Occampius Bœticę fluuiolum *Rio Tinto*, vocatum olim fuisse dicit *Iberum.*

LETHE.

NON tam aquarum gloria, quam priscorum fabulis celebratus est *Limia* Lusitaniæ amnis, Græcis λήθη, vt & Silio Italico *Lethe* vocatus; Pomponio Melę & Plinio *Obliuionis flumen* dictum: Francisco Taraphę, & Hieronymo Paulo libello de fluminibus Hispanię, *Eunemius* vocatur; sed parum exacte, cum secundum Plinium lib. IV. cap. XXII. *Æminius* sit dicendus, cuius hęc sunt verba: *A Minio, quem supra diximus CC. M. P. (vt auctor est Varro) abest Æminius, quem alibi quidam intelligunt, & Limeam vocant, Obliuionis antiquis dictus, multumque fabulosus.* Sttabo ex Celtiberis & Vaççęis dicit *Limeam* fluere, sed ab Andrea Resendio erroris conuincitur, qui refert ex palustribus quibusdam locis, intet Aquis, Caldensem vrbem & oppidum Monteregiū erumpere,

cuius

cuius accolas olim *Limicos* ex vetusto lapide docet vocatos. Sed vnde fabularum origo, & *obliuionis* nomen? refert Strabo, Celticos Lusitanos & Turdulos, cum sociis armis adhæc loca peruenissent, traiecto Limea exorta seditione ducem amisisse; quare palantes & vagos, proximas amnis ripas occupasse, oblitosque expeditionis susceptæ & iniuriarum, amni nomen *Obliuionis* indidisse. Vanum hoc nomen, vanior deinde religio auxit, cum passim percrebuisset his aquis epotis obliuionem incurri, adeo vt Decius Brutus, omnium more terretur, quod primus tantopere formidatum militibus flumen traiecisset, vt testantur Appianus lib. de bello Iberico, L. Florus lib. II. cap. XVIII. & Plutarchus in Quæstionibus Romanis. Auri etiam grumulos, vt pleraque Hispaniæ flumina suis vndis, commixtos defert. Vnde Silius Italicus lib. II.

Quique super Graium lucentes voluit arenas,
Infernæ populis referens obliuia Lethe.

In Bætica etiam fluuiolus est, *Guadalete* dictus, quem Florianus Ocampius nuda nominis similitudine allectus, *Lethem* etiam indigetat, quasi flumen *Lethem* dixeris.

MINIVS.

Maximum esse Lusitaniæ flumen Minium, auctor est Strabo; Plinio vero, & Melæ Tarraconensis est prouinciæ, & per Bracaros fluit. Posidonius hunc è Cantabris oriri dicit, insulamque ante eius ostium vna cum binis scopulis refert procumbere: sed nullum huiusce rei hodie vestigium exstare ferunt. Strabo etiam *Benim* ait vocatum, seu vt Hermolao Barbaro placet, *Nabim*. Pomponius tamen Mela, *Nabium à Minio* diuersum statuit. miror ego vbi Æthico mens fuerit, dum Minium prope Pyrenæum nasci, & in orbem verti ait, vt Brigantium maritimam vrbem includere asserat, cum multis millibus à Pyrenæis oriatur, nec Brigantium, quod inter Callaicos Lucenses est, vlla ex parte attingat. Iustinus libro vltimo à *Minii*, venis, & colore ita dictum amnem credit, vt & Isidorus lib. XIII. Etymol. & cum paucorum fluminum aquas recipiat, natiuis tamen vndis ita diues, vt IV. M. P. ore spatiosus in Oceanum influat, teste Plinio. amnis est egregiè piscosus, præcipue vero prægrandes asturiones nutrit.

MVNDA.

Inter Durium & Tagum non inglorius fertur *Munda*, æquis ab Vtroque spaciis distans qui & *Muliadas* Straboni vocatur, hoc æuo *Mondego* indigenis dictus; nec ipse auriferæ arenæ gloria caret; licet incolarum inertia, raro admodum nunc inueniantur. Conimbricam, sacram Musis vrbem, lato alueo præterfluit, & ponte firmi & egregii admodum operis transitur, nec procul ab ipsa vrbe mari commiscetur; agris non inutilis & piscosus affatim, sed vbi vel largiori imbre, vel hybernis niuibus augetur, ad insaniam vsque exerescit, & late per adiacentes campos magna cum strage.

Sternit agros, sternit sata læta, boumque labores
Præcipitesque trahit siluas.

SALO.

Inter Hispaniæ amnes, clarus admodum est *Salo*, qui licet nec lato alueo tumeat, nec auriferis arenis superbiat; nulli tamen cedit ferri gloria: omni enim ferro ipsius aqua est violentior. Aquæ enim temperamento, ferrum acrius robur, & miram duritiem acquirit: vnde Martialis, vbi de Congedo amne egit, subdit.

Quibus remissum corpus astringens breui
Salone qui ferrum gelat.

Et libro V. Epigr. VI. vbi de Bilbili:

Quam fluctu tenui sed inquieto
Armorum Salo temperator ambit.

Num vero hic sit idem amnis qui Iustino libro vltimo *Bilbilis* vocatur, vel vt manuscripti aliqui *Byrbilis*, non abhorret anim' vt credam, præsertim cum illi maximam ferri temperiem adscribat, *adeo vt nullum apud eos telum probetur*, inquit, *quod non aut Bilbili flumine, aut Chalybe intingatur*; quæ certe *Saloni* nostro inprimis quadrant. nullus enim præter *Salonem* ferri gloria in Hispania notior est, nec ea de caussa magis celebris. Potuit enim ab adiacente vrbe *Bilbilis* vocari. Vnde mihi nata suspicio non incommodum apud Iustinum legi posse: *Quod non aut Bilbilis flumine*, vt nomen fluminis prætereat, vrbem vero ostendat. Sed Lectori hoc dispiciendum relinquo.

SICORIS.

ILergetum eſt amnis *Sicoris*, inter Ceretanos ortus, & Ilerdam, nobilem & validam vrbem præterfluit: notiſſimus bello, quod inter Cæſarem,& Pompeii duces, Petreium & Afranium, circa illum geſtum fuit, vnde Lucanus:

Heſperios inter Sicoris non vltimus amnis
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu
Hybernas paſſurus aquas.

Vocatum fuiſſe & *Sicanum* quondam hunc amnem, non obſcure coniicias, vnde & accolæ *Sicani* dicti, qui Siciliæ olim *Sicania* nomen indiderunt, vt teſtatur Dionyſius Halicarnaſſæus lib. I. & Thucydides lib. VI. *Veritas*, inquit, *Sicanos arguit Iberos eſſe, oriundos à flumine Sicano, quod in Iberia eſt; à Ligyis eiectos, & ab his tunc dictam Sicaniam inſulam prius Trinacriam nominatam* Idem ſentit etiam Silius Italicus lib. XIV.

Vomere verterunt primum noua rura Sicano.
Pyrene miſit populos. qui nomen ab amne
Aſcitum patrio, terræ impoſuere vacanti.

Quæ omnia de *Sicori* dicta eius facilius crediderim, quod nullus in Hiſpania locus ſit, cui magis hæc aptari poſſint. Vocatur hodie incolis *Segre*, & auratas etiam arenas Oceano deferre, teſtantur Franciſcus Tarapha, & Lucius Marineus.

SVCRO.

INter Cõteſtanos Citerioris Hiſpanię populos non procul à Valentia *Sucro* amnis labitur, ex Oroſpedanis montibus originem trahens, hodie *Xucar* vocatur. Silius Italicus inter Sedetanos videtur ponere, cum ait lib. III.

Sedetana cohors, quam Sucro rigentibus vndis.

Sed nulla re clarior, quam Sertorii circa illum clade, vbi & caſtris à Pompeio exutus fuit. Vt teſtatur Salluſtius in Epiſtolæ fragmento à Pompeio ad Senatum miſſæ. Ab hoc etiam amne *Sinum Sucronenſem* dictum teſtatur Pomponius Mela: eiuſdem etiam nominis oppidum eodem in tractu commeminit cum Strabone T. Liuius.

TVRIA.

NON procul à Valentia Edetanorum, Turia amnis labitur, amœniſſimos eius agros irrigans, & omni delitiarum genere fęcundans. Vnde merito à Claudiano lib. de laudibus Serenæ *formoſus* dicitur:

——*& roſeis formoſus Turia ripis.*

In eius nomine variant Scriptores. Pomponius enim Mela lib. II. *Duriam* vocat: ſic etiam Cicero in oratione pro Cornelio Balbo, *Acerrimis*, inquit, *illis præliis, Sucronenſi & Durienſi interfuit Balbus.* Plinii vero exemplaria variant, nunc *Turium*, interdum *Turiam* vocant. Potior tamen ſcriptorum pars *Turiam* vocat: ita enim in fragmentis hiſtoriarum Salluſtius, & Plutarchus in Sertorio. Amnem hunc eundem eſſe cum *Turuli* Ptolomæi, non male coniiciunt Hermolaus Barbarus, & Ioſephus Molerius: & ſitus ſuadet. Hieronymus Paulus ita dictum ex quorundam opinione dicit, à Phœnicibus, qui tempeſtate amnis huius oſtiis appulſi, multitudinem boum conſpicati, *Turiam* vocarunt, quod illis patrio ſermone *Turbos* eſſet. alii vero à dictione θοῦρος dictum putant, quæ celerem & impetuoſum denotat.

TAGVS.

TAm apud Græcos quam Latinos ſcriptores *Tagi* nomen illuſtre fuit, adeo vt cum Marone dicere liceat,

Cui non dictus Hylas?

Oritur autem nobiliſſimus hic amnis in Celtiberis, teſte Strabone, & per Vettones, & Carpetanos lapſus Toletum, præpotentem vrbem pene circuit, tandem Luſitaniam mediam ſecans, pleno alueo ſub Oliſiponenſiũ mœnibus Atlantico pelago infunditur. Quid in mentem Iſidoro lib. XIII. venerit, de *Tagi* etymo, lubet potius admirari, quam inſcitiæ illum arguere: *Tagum*, inquit, *fluuium Carthago Hiſpaniæ nuncupauit, ex qua ortus procedit, arenis auriferis copioſus, & ob hoc ceteris fluuiis prælatus.*

Sed

Sed vnde *Tagi* etymon à *Carthagine* deducit, aut quidnam *Tago* cum *Carthagine* commercii? nam procul admodùm à noua Carthagine, oriri ex Strabone iam dictum. fama illi præcipua ex auri arenis, grumulisque, quos tanquam telluris spolia Oceano defert. Vnde Iuuenalis:

Omnis arena Tagi, quodque in mare voluitur aurum.

ceterique passim Poetæ, quos recensere operosum esset. Mela verò non aurum solum, sed & gemmas illi asscribit, lib. III. cap. I. his verbis. *In altero [sinu] Olysipo & Tagi ostium, amnis aurum gemmasque generantis.* Mirantur multi, celebris illius & passim vulgatæ auri famæ rara adeò exstare vestigia. Caussam refert Andreas Resendius. Lege cautum id scrutari, ne commotis arenis, depressiores frumentarii agri aquarum illuuiem patiantur, in fidem tamen vetustæ gloriæ, Lusitanorum Regum sceptrum ex Tagano auro conflatum, quo purius nullum reperiri possit.

F I N I S.

INDEX

RERVM MEMORABILIVM, QVAE CONTINENTVR IN HOC IV. TOMO rerum Hispanicarum.

A

INDEX

B

Balnea

Eccle-

F

G

L

M

N

O

Opi-

S

F I N I S.

CHARTARVM SERIES ET ORDO.

(?) A B C D E F G H I K K; L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss.
(?) N O P Q R duerniones
cæteræ omnes terniones.

Error in numeris non te turbare debet dum à pag. 124 ad 135. et à 142 ad 153. & à 160 ad 185. fit saltus. Contigit id nobis inuitis; operi vero nihil deest.

